RÛHU'L - FURKĀN

TEFSÎRİ

Cild: 3

HAZIRLAYANLAR:

Mahmud USTAOSMANOĞLU

Riyâsetinde ilmî bir heyet

MÜCEDDİD
MAHMUT EFENDİ
VAKFI

İSTANBUL - 2022

Bu cildin hazırlanmasında emeği geçen kardeşlerime teşekkür eder,

Alîm ve Habîr olan Mevlâ Te'âlâ tarafından mükâfatlandırılmalarını niyâz ederim.

Mahmud USTAOSMANOĞLU
(İsmailağa Camii Em. İmam-Hatibi)

Yayınlayan

ahıska
yayınevi

Çengeldere Mah. Gündoğdu Cad. No:53/A
Çavuşbaşı - Beykoz / İstanbul
Tel : 0216 479 79 79
www.ahiskayayinevi.com / info@ahiskayayinevi.com

ISBN Takım: 978-605-5456-04-7 (Tk.)

ISBN 3. Cilt: 978-605-5456-07-8 (3.c)

Baskı

Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Yolu, No:8
Davutpaşa / İstanbul Tel: 0212 482 11 01
Sertifika No: 49687

Satış ve Dağıtım

Ahıska Yayınevi

Tel & Whatsapp:

0216 479 79 79

www.ahiskayayinevi.com

© Bu eserin bütün hakları Ahıska Yayınevi'ne aittir. Tamamı yahut bir bölümü izin alınmadan, fotokopi dahil, optik, elektronik veya mekanik herhangi bir yolla çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

بسم الله الرحمن الرحيم

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۘ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللَّهُ ۖ وَرَفَعَ
بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ
بِرُوحِ الْقُدُسِ ۗ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ
مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم
مَّن كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ
يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ۗ وَالْكَافِرُونَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ
سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ
مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِندَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۚ وَسِعَ
كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۖ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۖ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ
فَمَن يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Mevlâ Tealâ, enbiya-i izam (büyük peygamberler) den bazılarını beyan ettikten sonra, Rusül-i Kiram (kıymetli resüller) in hepsine birden kısaca işaret edip, ümmetlerinin onlara yaptığı eziyeti açıklayarak, habibini teselli etmek üzere şöyle buyuruyor:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ (٢٥٣)

KELİME MANASI (253)

(تِلْكَ الرُّسُلُ) **İşte o resüller,** yani Âdem *(Aleyhisselâm)* dan Davud *(Aleyhisselâm)* a kadar, bu surede kıssa (haber) leri zikredilen o peygamberler var ya! (فَضَّلْنَا) **çok faziletli kıldık,** kimi?(بَعْضَهُمْ) **onların bazısını,** kim üzerine? (عَلٰى بَعْضٍ) **diğer bir kısmı üzerine,** yani biz onların kimine, kiminden üstün meziyetler verdik. (مِنْهُمْ) **onlardan,** (مَنْ)**öylesi vardır ki,** (كَلَّمَ) **konuştu,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ), yani Allah-u Tealâ Hazretleri o peygamberlerden bazısıyla bizzat konuşmuştur. (وَرَفَعَ) **ve yükseltti,** kimi?(بَعْضَهُمْ) **bazısını,** neyle? (دَرَجَاتٍ) **derecelerle,** veya derecelere ulaştırdı. Burada, birinci manaya göre (بِا), ikinci manaya göreyse, (اِلٰى) mahzuftur. *(Neseft)* (وَاٰتَيْنَا) **ve biz verdik,** kime? (عِيسٰى) İsâ *(Aleyhisselâm)* **a,** öyle İsâ ki, (ابْنَ مَرْيَمَ) **Meryem'in oğlu,** yani Meryem'in oğlu İsâ'ya da verdik. neyi? (الْبَيِّنَاتِ) **o beyyineleri** (açık ayetleri, mucizeleri) daha? (وَاَيَّدْنَا) **ve te'yîd ettik** (kuvvetlendirdik), kimi? (هُ) **O'nu** (İsa *(Aleyhisselâm)* ı) neyle?

(بِرُوحِ الْقُدُسِ) **Ruhul Kudüs ile,** yani bütün ayıplardan ve kusurlardan tertemiz bir Ruh olan Cebrail *(Aleyhisselâm)* ile. (وَلَوْ شَآءَ) **ve eğer dileseydi,** kim?(اللهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), yani Allah-u Tealâ, o peygamberlerden sonra gelen muhtelif ümmetlerin, peygamberlerinin izinde hak üzere birleşip, birbirleriyle harbetmemelerini dileseydi, (مَا اقْتَتَلَ) **kıtal etmez** (ler) **di,** yani ihtilâfa düşerek birbirini öldürmeye kalkmazlardı. Kimler? (الَّذِينَ) **o kimseler ki,** kimden sonradır? (مِنْ بَعْدِهِمْ) **onlardan sonradır,** yani o resüllerden sonraki ümmetler birbirini öldürmeye kalkmazdı. Neden sonra? (مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْ) **geldikten sonra,** kime? (هُمُ) **onlara,** ne? (الْبَيِّنَاتُ) **o beyyineler,** yani peygamberlerine uymalarının hak olduğuna delâlet eden açık mucizeler. (وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا) **velâkin ihtilâf ettiler,** yani onlar, kendi irade ve kudretlerini, ayrılıklara ve mücadelelere kullandıklarından, Allah-u Tealâ, onların birbirleriyle harbetmemelerini dilemedi, binaenaleyh onlar birbirlerine düştüler. (فَمِنْهُمْ) **neticede onlardan,** (مَنْ) **öylesi vardır ki,** (آمَنَ) **iman etti,** yani o peygamberlerin getirdiği ayetlere inandı. (وَمِنْهُمْ) **ve onlardan,** (مَنْ) **öylesi vardır ki,** (كَفَرَ) **kâfir oldu,** (وَلَوْ شَآءَ) **yine de dileseydi,** kim? (اللهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), yani bu kadar büyük ihtilâfa düştükleri hâlde, yine de onların birbirleriyle harbetmemelerini dileseydi, (مَا اقْتَتَلُوا) **birbirlerini öldürmezlerdi,** (وَلَٰكِنَّ اللهَ) **ve lâkin Allah** (-u Tealâ Hazretleri) (يَفْعَلُ) **yapar,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (يُرِيدُ) **diliyor,** yani Allah-u Tealâ, hikmeti gereğince dilediğini yapar.

MEALİ ŞERİFİ (253)

İşte (bu surede zikredilen) **o peygamberler** (var ya!) **biz onların bazısını bazısına üstün kıldık** (faziletler ve meziyetler verdik). **Onlardan bazısıyla Allah** (-u Tealâ, vasıtasız) **mükâleme etmiş** (konuşmuş) **tur. Bazılarını da bir çok derecelerle yükseltmiştir. Ve Meryem'in oğlu İsa'ya da, o beyyineleri** (açık ayetleri, mucizeleri) **verdik. Ve onu Ruhul Kudüs** (Mukaddes bir Ruh olan Cebrâil *Aleyhisselâm)* **ile kuvvetlendirdik. Eğer Allah dileseydi onlar** (peygamberler) **den sonraki** (ümmet) **ler, kendilerine o apaçık deliller geldikten sonra, birbirlerini öldürmez** (ler) **di. Fakat ihtilâfa düştüler. Neticede onlardan kimi iman etti, kimi kâfir oldu. Eğer Allah** (-u Tealâ) **dileseydi** (bu kadar ihtilâflardan sonra yine de) **birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin Allah** (-u Tealâ, hikmeti icabı) **dilediğini yapar.**

İ Z A H A T

Ruhul Beyan tefsirinde zikrediidiğine göre, peygamberlerin hepsi nübüvvette müsavidirler. Üstünlükleri, dereceleri itibariyledir. Şöyleki: İbrahim

(Aleyhisselâm) hullet (dostluk) makamına ulaşmıştır. Bu makam başkasına verilmemiştir.

Davut *(Aleyhisselâm)* a hem saltanat, hem peygamberlik, hem de güzel ses verilmiştir. Bu meziyetler başkasına verilmemiştir. Süleyman *(Aleyhisselâm)* a, cinler, insanlar, kuşlar ve rüzgarlar itaatkâr kılınmıştır. Bu meziyet, babası Davud *(Aleyhisselâm)* a dahi verilmemiştir.

Muhammed *(Aleyhisselâm)* ise, bütün insanlara ve cinlere gönderilmekle, ayrıca kendisine verilen şeriatın, geçmiş bütün şeriatları yürürlükten kaldırmasıyla tahsis edilmiş (ayrılmış) tır.

Allah-u Tealâ Hazretlerinin, tekellüm etmesi (konuşması) ndan murat: Mekândan, harften ve sesten münezzeh (son derece uzak) olarak, emirlerini bizzat kendisinin duyurmasıdır. Nitekim Musa *(Aleyhisselâm)* a Tur-i Sîna'da, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*e de, miraç gecesinde bizzat hitabetmiştir.

Mevlâ Tealâ'nın, bir çok derecelerle yükselttiği peygamberlerden maksat: En yüksek derecelere haiz olan, en büyük peygamber Hazreti Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* dir. O, peygamberlerin sonuncusudur. O, miraç gecesi Sidretül Münteha'ya yükseltilmiştir. Vücudu, âlemlere rahmettir. Bütün ins-ü cinnin peygamberidir, kıyamet gününde ilk şefaatçıdır.

Diğer peygamberlerdeki bütün meziyetler onda toplanmıştır. En büyük mucizesi olan Kuran'ı kerim, kıyamete kadar bâki kalacaktır. O, makam-ı Mahmud'un (şefaat makamının) sahibidir. O'nun ümmeti bütün ümmetlerden ziyade (fazla) dır. Binaenaleyh Resul-ü Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimize verilen mucizeler, hiç bir peygambere verilmemiştir.

İbn-i Kesir tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ, bu ayeti celilesinde, bazı peygamberleri diğer bir kısmından üstün kıldığını haber vermektedir. Nitekim bir ayeti kerimesinde:

وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلَىٰ بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا (٥٥)

"Gerçekten peygamberlerin bazısını bazısından üstün kıldık. Davud'a da Zebur'u verdik." *(Isra Suresi: 55 den)* buyurmaktadır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bu ümmetin bütün âlimleri, peygamberlerin kiminin kiminden üstün, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ise hepsinden üstün olduğuna ittifak etmiştir. Bu hususta bir çok deliller vardır.

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN DİĞER PEYGAMBERLERDEN ÜSTÜNLÜKLERİ

1. Bütün âlemlere rahmet olması. Nitekim Mevlâ Tealâ, bir ayeti kerimesinde, habibine hitaben:

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلاَّ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ (١٠٧)

"Biz seni ancak bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik." buyuruyor. *(Enbiya Suresi:107)* Bütün âlemlere rahmet olan, elbette bütün âlemlerden üstün olur.

2. Mevlâ Tealâ'nın, habibinin ismini kendi ismiyle beraber anarak şanını yükseltmesi. Nitekim Mevlâ Tealâ bir ayeti kerimesinde:

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ (٤)

"Biz senin zikrini (şanını ve ününü) **yüceltmedik mi?"** *(İnşirah Suresi:4)* buyumuştur. Zira Allah-u Tealâ Hazretleri, kelime-i şehadette, ezanda, ikamette, teşehhütte habibini kendisiyle beraber anmıştır. Bu özellik diğer peygamberlerde yoktur.

3. Allah-u Tealâ'nın, Peygamberine itaati, kendisine itaat sayması. Nitekim Mevlâ Tealâ, bir ayeti kerimesinde:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ . . . (٨٠)

"Kim Resül'e itaat ederse, muhakkak Allah (-u Tealây) **a itaat etmiş olur."** buyurdu. *(Nisa Suresi:80 den)*

4. Muhammed *(Aleyhisselâm)* ile sözleşmeyi kendisiyle sözleşme sayması. Nitekim bir ayeti kerimesinde:

اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ . . . (١٠)

"Muhakkak ki, sana biat edenler, ancak Allah (-u Tealây) **a biat etmiş olurlar. Allah** (-u Tealân) **ın yedi** (şekilden münezzeh olan eli), **onların ellerinin üstündedir."** buyurdu. *(Fetih Suresi:10 dan)*

5. Allah-u Tealâ'nın, asıl şerefin kendisine ve habibine ait olduğunu beyan etmesi. Nitekim bir ayeti kerimesinde:

. . . وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ . . . (٨)

"Halbuki izzet (ululuk), **ancak Allah'ın ve Peygamberinindir."** buyurdu. *(Münafıkûn Suresi:8 den)*

6. Resülünün rızasını kendi rızası kabul etmesi.

Nitekim Allah-u Tealâ:

. . . وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ (٦٢)

"**Eğer müminseler, Allah** (-u Tealâ) **ve Resulünü, razı etmeleri daha doğrudur.**" buyuruyor. *(Tövbe Suresi:62 den)*

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ, kendi rızasıyla habibinin rızası arasında fark olmadığını açıklamak için (اَنْ يُرْضُوْهُ) kavlindeki (هُ) zamirini müfred getirmiştir.

7. Allah-u Tealâ, Habibinin davetine koşmayı kendisine icabet sayması. Nitekim Mevlâ Tealâ:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ . . . (٢٤)

"**Ey inananlar!** (Allah'ın Resulü) **sizi çağırdığında, Allah** (-u Tealâ) **ve Resulüne** (onların davetlerine) **icabet edin** (uyun)." buyurmaktadır. *(Enfal Suresi:24 den)*

8. Kendisine indirilen Kuran-ı Kerim'in, mucizelerin en büyüğü olması. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri, Kuran-ı Kerim'de bulunan her bir sureyle habibinin, mucizesini ortaya koymak üzere:

. . . فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ . . . (٢٣)

"**Onun misli bir sure getirin.**" buyurarak kâfirlere meydan okumuştur. *(Bakara Suresi:23 den)*

En kısa sure, Kevser suresi olup üç ayettir.Demek oluyor ki, Kuran-ı kerimin tamamı tek bir mucize olmayıp, her üç ayeti bir mucizedir. Kuran-ı kerim altı bin küsur ayet olduğuna göre, sadece Kuran-ı kerimde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ait ikibin küsur mucize bulunmaktadır. Mevlâ Tealâ:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ . . . (١٠١)

"**Andolsun ki! Elbette biz Musa'ya çok açık dokuz ayet** (mucize) **verdik**" buyurarak *(Isra Suresi:101 den)* Musa *(Aleyhisselâm)* ın şerefini ortaya koyduğuna göre, bu kadar mucizeler sahibi olan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* elbette daha üstündür.

9. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizelerinin diğer peygamberlerin mucizelerinden üstün oluşu. Nitekim Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

١- « اَلْقُرْاٰنُ فِى الْكَلَامِ كَاٰدَمَ فِى الْمَوْجُودَاتِ »

1- "**Kelâmda** (konuşulan sözler arasında) **Kuran** (-ı Kerim), **mevcudat** (var olan şeyler) **de Âdem** *(Aleyhisselâm)* **gibi** (değerli) **dir.**" *(Tefsiri Kebir:2/452, Ilgili ayeti kerime)* buyurarak Kuran-ı kerimin en üstün bir mucize olduğunu

açıklamıştır. Böyle bir mucizeye sahip olan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de elbette en üstündür.

10. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in en büyük mucizesi olan Kuran-ı Kerim'in kıyamete kadar daim olması. Zira Kuran-ı Kerim, kendi başına duramayan arazlardan ibaret olan harfler ve sesler cinsinden olup, diğer peygamberlerin mucizeleri ise, devam eden, kendi başına durabilen şeyler cinsinden oldukları hâlde, Allah-u Tealâ Hazretleri diğer peygamberlerin mucizelerini devam ettirmeyip, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizesini kıyamete kadar daim kılmıştır.

11. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, bütün peygamberlerin güzel ahlâkını toplamış olması. Şöyleki, Allah-u Tealâ Hazretleri, bütün peygamberlerin hâllerini habibine naklettikten sonra:

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ . . . (٩٠)

"İşte o peygamberler, Allah (-u Tealân) **ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların hidayetine** (yoluna) **uy."** buyuruyor. *(Enam Suresi:90 dan)*

Görüldüğü gibi Mevlâ Tealâ, bu ayeti celilesinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e kendinden evvel geçen peygamberlere uymasını emretmiştir. Fakat peygamber Efendimizin, usul-i din (dinin temelleri olan inanç meselelerin) de onlara uyması taklitçilik olur ki, bu caiz değildir.

Yani bütün peygamberler, islâmın temeli olan iman şartlarında (inanç meselelerinde) müttefik (birleşmiş) lerse de bu ittifakları, birbirinden öğrenme yoluyla olmayıp, Mevlâ Tealâ'nın her birine aynı itikadı özellikle vahyetmesiyle meydana gelmiştir. Furu-u din (fıkıh meselelerin) de de uyması caiz değildir, çünkü onun şeriatı diğer şeriatların hükmünü kaldırmıştır.

O hâlde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara ancak güzel ahlâkta uyabilir. Sanki Mevlâ Tealâ, habibine hitaben: **"Biz sana onların güzel hâl ve hareketlerini öğrettik, o hâlde sen onların en iyi ve güzel olanlarını seç ve o hususlarda onlara uy."** buyurmak istemiştir.

Bu ise, bütün peygamberlerde ayrı ayrı bulunan güzel hasletlerin tamamının Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in zatında toplanmış olmasını icabeder ki, bu da onun hepsinden üstün olmasını gerektirir.

12. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün insanlara gönderilmiş olması. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا . . . (٢٨)

"Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik." buyuruyor. *(Sebe' Suresi:28 den)* Bu özellik de onun meşakkatinin en fazla olmasını gerektirir ki, bu da onun efdaliyetini icabeder.

Şimdi düşünelim! Malı, etrafı ve yardımcıları olmayan tek bir insan, bütün millete: "**Ey kâfirler!**" deyince, hepsi ona düşman kesileceğinden, elbette büyük sıkıntılara düşer.

Musa *(Aleyhisselâm)* Beni İsrail'e gönderildiğinde ancak Firavun ve kavminden korkmakta, kendi milleti ise O'nu tutmaktaydı. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ise, en yakınları bile düşman oldular. Bu meseleyi bir misalle daha ziyade açıklayalım.

Bir insana: "falan yerde kuvvetli ve silâhlı bir adam var, bu gün tek başına ona git ve onu üzecek bir haberi kendisine ulaştır." dense o kişi, tek bir adama bile gitmekten çekinir.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ise, gece gündüz demeden, ömür boyu kendisine düşmanlık edecekleri ve eziyette bulunacakları bilinen inatçı cinlere ve insanlara islâmı duyurmakla emrolunduğu hâlde bundan hiç yorulmamış, bilakis itaat ederek bu vazifeyi yapmaya koşmuştur.Bu da onun, Allah-u Tealâ'nın dinini açıklamak için en büyük sıkıntılara katlandığını göstermektedir ki, Mevlâ Tealâ, bir ayeti celilesinde:

. . . لاَ يَسْتَوِى مِنكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ . . . (١٠)

"**Elbette içinizden, fetihten** (Mekkenin fethedilmesinden) **önce, infak ve kıtalde bulunanlar** (Allah-u Tealâ yolunda harcayan ve savaşanlar, daha sonra infak edip savaşanlarla) **bir değildir.**" *(Hadid Suresi:10 dan)* buyurarak Mekke fethinden önceki sıkıntıları çeken sahabe-i kiramın, kendileri kadar sıkıntı çekmeyenlerden daha üstün olduklarını açıkladığına göre, tek başına bir çok belâ ve eziyetlere katlanan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in diğer peygamberlerden daha üstün olduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim:

٢ – عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَقَدْ اُوذِيتُ فِى اللهِ وَمَا يُؤْذىٰ اَحَدٌ. وَلَقَدْ اُخِفْتُ فِى اللهِ وَمَا يُخَافُ اَحَدٌ. وَلَقَدْ اَتَتْ عَلَىَّ ثَالِثَةٌ وَمَا لِى وَلِبِلاَلٍ طَعَامٌ يَاْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ اِلاَّ مَا وَارىٰ اِبْطُ بِلاَلٍ » .

2. Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "(Andolsun ki) **Allah uğrunda gerçekten hiç kimsenin eziyet edilmediği kadar ben eziyet olundum. Ve gerçekten hiç kimsenin korkutulmadığı kadar Allah** (-u Tealâ) **uğrunda korkutuldum. Ve Bilâl'in koltuğu altında sakladığı bir parça azıktan başka ne bende, ne de Bilâl'de bir canlının yiyeceği bir şey bulunmadığı hâlde üçüncü** (gece) **üzerime geldi.**"

Tirmizî ve Camiu's Sagir'in rivayetine göre: **"Bu vaziyette üzerime üç gün geldi."** cümlesi yerine:

« وَلَقَدْ اَتَتْ عَلَىَّ ثلاثُونَ مِنْ بَيْنِ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ »

"Otuz gün ve gece üzerime geldi." cümlesi mevcuttur. *(Ibn-i Mace, Mukaddime:ll, H. No:151, Tirmizî, Sıfâtül Kıyame:15 H. No:2590)*

Diğer bir hadisi şeriflerinde:

٣- « اَفْضَلُ الْعِبَادَاتِ اَحْمَزُهَا »

3. **"İbadetlerin en faziletlisi** (üstünü) **en şiddetli** (zor) **olanıdır."** *(Tefsiri Kebir:2/453, El-Aclunî, Keşfül Hafâ:1/175)* buyurmasından, kendisinin en efdal ibadeti yapmış olduğu anlaşılmıştır.

13. Dininin en üstün din olması. Şöyleki; Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in dini, diğer dinlerin hükümlerini neshettiğinden (kaldırdığından) bütün dinlerin en üstünüdür. Bu din en üstün olduğuna göre, onu vaz' (tayin) eden Peygamber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* diğer dinlerin vâz'ilerinden (onları ortaya koyan peygamberlerden) daha büyük ve daha fazla sevaba müstahaktır. Nitekim:

٤- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « مَنْ سَنَّ فِى الْاِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ اَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ اُجُورِهِمْ شَىْءٌ . وَمَنْ سَنَّ فِى الْاِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ اَوْزَارِهِمْ شَىْءٌ »

4. Cerîr İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Bir kimse, islâmda güzel bir sünnet ortaya koyar** (çığır açar) **da, kendisinden sonra onunla amel edilirse, o kimseye o sünnetle amel edenlerin ecri kadar sevap yazılır. Amel edenlerin ecirlerinden de bir şey eksilmez. Ve her kim, islâm'da kötü bir çığır açar da kendinden sonra onunla amel olunursa, bununla amel edenlerin günahı kadar o kimseye günah yazılır. Amel edenlerin günahlarından da bir şey eksilmez."** buyurdular. *(Müslim, Ilim:15, Zekât:20, No:1017, 4/2059, Tirmizî, Ilim:15, No:2675, 5/43, Ibn-i Mace, Mukaddime:14, No:207, 1/75)*

O hâlde İslâm'ı getirerek kıyamete kadar onunla amel edecek insanların sevaplarını da kendinde toplayan, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in diğer enbiyadan üstün olduğu aşikârdır.

14. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ümmetinin, ümmetlerin en üstün oluşu. Nitekim Mevlâ Tealâ:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ . . . (١١٠)

"**Siz, insanlar** (ın iyiliği) **için** (ortaya) **çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz.**" buyurmuştur. *(Ali Imran Suresi:110 dan)*

Şu bir gerçektir ki, bu ümmet, şu fazilete ancak Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymakla kavuşmuştur. Bu hususta da Rabbimiz:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ . . . (٣١)

"(Habibim!) **De ki: Eğer Allah** (-u Tealây) **ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah** (-u Tealâ) **da sizi sevsin.**" buyuruyor. *(Ali Imran Suresi:31 den)*

Tâbi' olan (uyan) ın fazileti, metbu (uyulan) ın faziletini gerektirir. Ayrıca Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bütün cinlere ve insanlara gönderildiğinden, kendisine tâbii olanı (uyanı) en çok olan bir peygamberdir ki, bu yönden de en üstündür. Çünkü uyanların çokluğu, uyulan kişinin şanının yüksekliğini göstermek-tedir.

15. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Hatemül Enbiya (peygamberlerin sonuncusu) olması. Nitekim bu hususta da Rabbimiz:

وَلَكِنْ رَسُولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ . . . (٤٠)

"**Fakat** (O), **Allah'ın Resulü ve Peygamberlerin sonuncusudur.**" buyurmaktadır. *(Ahzab Suresi: 40 dan)*

16. Mucizelerinin bütün peygamberlerden fazla olması. Şöyleki; Peygamberlerin, birbirlerinden üstün olmaları bir takım sebeplere bağlıdır. Bunlardan biri de, onların, davalarında doğruluklarına delâlet eden ve şereflerinin yüksekliğini gerektirmekte olan mucizelerinin çokluğudur. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in üçbinden fazla mucizesi zuhur etmiştir.

Bunlardan bir kısmı, az bir yiyecekle çok kişileri doyurmak, az bir suyla bir ordunun susuzluğunu gidermek gibi, kudretle alâkalı mucizelerdir.

Bir kısmı kimsenin bilemiyeceği gizli meseleleri haber vermek ve kendisine indirilen Kuran'ın ve mübarek ağızlarından sudur eden hadisi şeriflerin, fesahat ve belâğatın zirvesinde olmaları gibi, ilimle alâkalı mucizelerdir.

Diğer bir kısmı da, arapların en kıymetli soyundan gelmesi, son derece cesur olması, eşsiz ahlâkı, hilmi (acele etmemesi), vefası (sözünde durması), sehaveti (cömertliği) gibi, kendi zatında bulunan üstünlüklerle alâkalı mucizelerdir.

Nitekim hadis kitapları, bu hususları açıkça ve tafsilâtlı bir şekilde misalleriyle açıklamaktadır.

İmamı Buseyrî de Kaside-i Bürde'sinde:

فَاقَ النَّبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ وَلَمْ يُدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلاَ كَرَمٍ

"O, (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, **yaratılışında ve ahlâkında bütün peygamberlerden üstün olmuş, ilimde ve keremde hiç biri ona yaklaşamamıştır.**" buyuruyor.

17. Kıyamet gününde bütün peygamberlerin onun sancağı şerifi altında toplanması. Nitekim:

٦– عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « . . . وَ آدَمُ تَحْتَ لِوَائِي يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلاَ فَخْرَ »

6. Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: ". . . **Âdem** *(Aleyhisselâm)* **bile** (bütün evlâdıyla) **kıyamet gününde benim sancağımın altındadır.Halbuki** (bununla) **iftihar yok** (büyüklük taslamıyorum)." *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:11/756, H. No:33682)*-

Bu hadisi şerif de Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Âdem *(Aleyhisselam)* dan ve bütün evlâdından üstün olduğuna delâlet eder.

٧– عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: جَلَسَ نَاسٌ مِنْ اَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَنْتَظِرُونَهُ قَالَ: فَخَرَجَ حَتّٰى اِذَا دَنَا مِنْهُمْ سَمِعَهُمْ يَتَذَاكَرُونَ فَسَمِعَ حَدِيثَهُمْ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: عَجَبًا أَنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ اتَّخَذَ مِنْ خَلْقِهِ خَلِيلاً ، اتَّخَذَ اِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً . وَقَالَ آخَرُ: مَاذَا بِأَعْجَبَ مِنْ كَلاَمِ مُوسٰى كَلَّمَهُ تَكْلِيمًا ، وَقَالَ آخَرُ: فَعِيسٰى كَلِمَةُ اللهِ وَرُوحُهُ . وَقَالَ آخَرُ: آدَمُ اصْطَفَاهُ اللهُ . فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ فَسَلَّمَ وَقَالَ: قَدْ سَمِعْتُ كَلاَمَكُمْ وَعَجَبَكُمْ أَنَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلُ اللهِ وَهُوَ كَذٰلِكَ ، وَمُوسٰى نَجِيُّ اللهِ وَهُوَ كَذٰلِكَ ، وَعِيسٰى رُوحُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ وَهُوَ كَذٰلِكَ ، وَ آدَمُ اصْطَفَاهُ اللهُ وَهُوَ كَذٰلِكَ أَلاَ وَأَنَا حَبِيبُ اللهِ وَلاَ فَخْرَ ، وَاَنَا حَامِلُ لِوَاءِ الْحَمْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ فَخْرَ ، وَاَنَا

اَوَّلُ شَافِعٍ وَاَوَّلُ مُشَفَّعٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ فَخْرَ ، وَاَنَا اَوَّلُ مَنْ يُحَرِّكُ حَلَقَ الْجَنَّةِ فَيَفْتَحُ اللهُ لِى فَيُدْخِلُنِيهَا وَمَعِى فُقَرَاءُ الْمُؤْمِنِينَ وَلاَ فَخْرَ وَاَنَا اَكْرَمُ الْاَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَلاَفَخْرَ »

7. İbn-İ Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir; Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabından bazı kişiler, onu beklemek üzere oturmuşlardı. Sonra Resul-i Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* (hane-i saadetlerinden) çıktı ve onlara yaklaşınca, birbirleriyle müzakere ettiklerini duydu, konuşmalarını dinledi.

Ashab'dan biri: "Allah (-u Tealân) ın mahlûkatından bir dost edinmesi şaşılacak şey doğrusu; İbrahim *(Aleyhisselâm)* ı dost edindi." dedi. Diğeri: "Musa *(Aleyhisselâm)* ın konuşmasından daha hayret verici ne olabilir?" Allah (-u Tealâ) onunla acaib bir şekilde konuştu." dedi. Bir diğeri: "İsâ *(Aleyhisselâm)* Allah (-u (Tealân) ın kelimesi ve ruhudur." dedi. Bir diğeri de: Allah (-u Tealâ) Âdem *(Aleyhisselâm)* ı seçti." dedi. Resulü Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* çıkageldi. Selâm verdi ve şöyle buyurdu:

"Konuşmalarınızı ve hayretlerinizi duydum. İbrahim *(Aleyhisselâm)* **Allah** (-u Tealân) **ın dostudur** (dediniz). **Ve öyledir** (bu bir gerçektir). **Musa** *(Aleyhisselâm)* **Allah** (-u Tealân) **ın konuştuğu kişidir** (dediniz). **Ve öyledir. İsâ** *(Aleyhisselâm)* **Allah** (-u Tealân) **ın ruhu ve kelimesidir** (dediniz). **Ve öyledir. Allah** (-u Tealâ) **Âdem** *(Aleyhisselâm)* **ı seçmiştir** (dediniz). **Ve o** (da) **öyledir** (doğrudur).

Dikkat ediniz! Ben de Allah'ın habibi (ziyade sevgilisi) **yim. Halbuki büyüklük taslamıyorum. Kıyamet gününde Hamd sancağının hâmili** (taşıyıcısı) **benim. Halbuki büyüklük taslamıyorum. Kıyamet gününde ilk şefaat eden ve şefaatı ilk kabul edilen benim. Halbuki büyüklük taslamıyorum. Cennetin** (kapılarının) **halkalarını ilk hareket ettiren** (cennetin kapısını ilk çalacak olan) **da benim. Halbuki büyüklük taslamıyorum. Allah** (-u Tealâ) **bana cennet kapısını açacak ve beraberimde müminlerin fakirleri olduğu hâlde beni cennete girdirecektir. Ve ben geçmişlerin ve geleceklerin en kerîmi** (değerlisi) **yim."** *(Tirmizi, Menakıb:1 H. No:3616, 5/587)*

18. Âlemler (bütün varlıklar) ın efendisi olması. Nitekim Beyhekî, Fezâilüs Sahabe de rivayet etmiştir ki:

٨- رَوَى الْبَيْهَقِىُّ فِى فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ: اَنَّهُ ظَهَرَ عَلِىُّ بْنُ اَبِى طَالِبٍ مِنْ بَعِيدٍ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ: « هٰذَا سَيِّدُ الْعَرَبِ » فَقَالَتْ عَائِشَةُ: اَلَسْتَ اَنْتَ سَيِّدَ الْعَرَبِ؟ فَقَالَ: « اَنَا سَيِّدُ الْعَالَمِينَ وَهُوَ سَيِّدُ الْعَرَبِ »

8. (Bir gün), Ali İbn-i Ebi Talib *(Radıyallahu Anh)* uzaktan zuhur etti (çıka geldi). Bunun üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Bu, arabın efendisidir."** buyurdu. Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* da: "Sen, arabın seyyidi (efendisi) değil misin?" diye sorunca, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Ben, âlemlerin efendisiyim o** (Hazreti Ali) **de, arabın efendisidir."** buyurdu. *(Tefsiri Kebir, Fahrur Razî:2/454)*

Bu hadisi şerif de Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, efdalül enbiya (peygamberlerin en üstünü) olduğuna delâlet eder.

19. Hiç bir peygambere verilmemiş olan bazı meziyet (üstünlük) lere sahip olması. Nitekim; Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

٩- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «فُضِّلْتُ عَلَى الْاَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: اُعْطِيْتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ ، وَاُحِلَّتْ لِىَ الْغَنَائِمُ ، وَجُعِلَتْ لِىَ الْاَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا ، وَاُرْسِلْتُ اِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً وَخُتِمَ بِىَ النَّبِيُّونَ».

9. **"Ben, diğer peygamberler üzerine altı şeyle tafdil olundum** (üstün kılındım):

1- **Bana, cevamiul kelim** (az sözle çok manalar ifade eden kelâmlar) **verildi,**

2- (Düşmanların kalplerine) **korku** (sindirilmek) **ile mensur kılındım** (yardım olundum).

3- **Bana gânimetler helâl kılındı,**

4- **Yer yüzü bana tahûr** (temiz ve temizleyici) **ve secde edilecek yer kılındı,**

5- **Ben bütün insanlara peygamber olarak gönderildim,**

6- **Benimle peygamberler sona erdirildi."** buyurdular. *(Müslim, Mesacid:1)*

Bu hadisi şerif de Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in diğer peygamberlere karşı bir takım üstünlüklere sahip olduğunu açıkça beyan etmektedir. *(Hâzin:1/393)*

20. Bütün insan ve cinlere gönderilmiş olması hasebiyle en büyük ilimlere mazhar kılınması. Muhammed İbn-i İsâ el-Hakîmüt Tirmizî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Her bir hükümdarın sıkıntısı, idare ettiği kişilere göredir. Bir kasaba emirinin sıkıntısıyla, şarkan ve garben (doğusundan batısına) bütün dünyaya hakim olan bir hükümdarın sıkıntısı bir olmaz, çünkü o, kasaba emirinden daha ziyade mal ve kuvvete muhtaçtır.

Yine böylece, kavmine gönderilen her peygambere, taşıdığı yük kadar tevhid hazineleri ve marifet cevherleri verilmiştir. Dolayısıyla, dünyanın bir ucunda hususi bir kavme gönderilmiş olan bir peygambere, gönderildiği kimseler kadar ruhanî hazineler verilmiş, doğudan batıya insan ve cinlerin tamamına gönderilmiş olan bir peygambere ise, mutlaka bütün hepsinin işlerini idare edebilecek şekilde marifet verilmiştir.

Demek oluyor ki, diğer peygamberlerin nübüvvetine nazaran Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliği, bütün âlemlerin, bazı hususî memleketlere nisbeti gibidir. O hâlde ona verilmiş olan ilim ve hikmet hazineleri, kendisinden evvel kimseye verilmediğinden O, beşerden kimsenin ulaşamadığı bir ilim derecesine ulaşmıştır. Mevlâ Tealâ onun hakkında:

فَاَوْحىٰ اِلىٰ عَبْـدِهِ مَا اَوْحىٰ (١٠)

"Bunun üzerine (Allah-u Tealâ) **kuluna vahyettiğini vahyetti."** *(Necm Suresi:10)* buyurarak, O'na kimsenin bilemeyeceği mübhem (gizli, kapalı) bir takım ilimleri öğrettiğini haber verdi. Bundan dolayı onun kitabı, önceki kitapların müheymini (gözetip koruyucusu), ümmeti de, ümmetlerin en hayırlısı olmuştur.

21. Mevlâ Tealâ tarafından en üstün iki peygambere tercih edilmesi. Nitekim; Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu:

١٠- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «اِنَّ اللّٰهَ تَعَالىٰ اتَّخَذَ اِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً وَمُوسىٰ نَجِيًّا وَاتَّخَذَنِى حَبِيبـًا ، ثُمَّ قَالَ وَعِزَّتِى وَجَلاَلِى لَأُوثِرَنَّ حَبِيبِى عَلىٰ خَلِيلِى وَنَجِيِّى »

10. **"Allah** (-u Tealâ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ı dost, Musa** *(Aleyhisselâm)* **ı** (özel bilgiler kendisine söylenilen) **sırdaş, beni de sevgili edindi. Sonra** (Allah-u Tealâ) **buyurdu; izzetime ve celâlime yemin ederim ki, Sevgilimi, dostuma ve sırdaşıma elbette tercih eder** (üstün tutar) **ım."** *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:11/406, H. No:31893, Deylemî, Firdevs:1/422 No:1716)*

22. Cenab-ı Hakkın, kullarına gönderdiği dinleri onunla tamamlaması. Nitekim:

١١- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «مَثَلِى وَمَثَلُ الْأَنْبِيَـاءِ كَمَثَلِ قَصْرٍ أُحْسِنَ بُنْيَانُهُ اِلاَّ مَوْضِعَ لَبِنَةٍ فَطَافَ بِهِ النُّظَّارُ يَتَعَجَّبُونَ مِنْ حُسْنِ بُنْيَانِهِ اِلاَّ مَوْضِعَ تِلْكَ اللَّبِنَةِ لاَ يَعِيبُونَ غَيْرَهَا ، فَكُنْتُ اَنَا

سَدَدْتُ مَوْضِعَ تِلْكَ اللَّبِنَةِ فَتَمَّ بِى الْبُنْيَانُ وَخُتِمَ بِى الرُّسُلُ»

11. Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Benimle** (diğer) **peygamberlerin durumu; o köşk** (ün hâlin) **e benzer ki, bütün duvarları güzel yapıldı ancak ondan bir kerpiç yeri** (boş) **bırakıldı. Seyredenler duvarın güzelliğinden hayret ederek onu dolaştılar. Ancak o** (bırakılan) **kerpiç yerinden başka bir yeri ayıplayamadılar** (o bina da başka bir kusur bulamadılar). **İşte ben o kerpiç yerini doldurdum böylece benimle duvar tamam oldu. Ve benimle peygamberler hitam** (son) **buldu.**" *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:11/453, H. No:32127)*

23. Mevlâ Tealâ'nın, bütün peygamberlere isimleriyle hitap edip Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ise, peygamberlik ve buna benzer sıfatlarıyla nida etmesi. Nitekim:

. . . يَا آدَمُ اسْكُنْ . . . (٣٥)

"**Ey Âdem! yerleş.**" *(Bakara Suresi 35 den)*

وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَا اِبْرٰهِيمُ (١٠٤)

"**Biz ona, ey İbrahim! diye nida ettik.**" *(Sâffât Suresi: 104)*

. . . يَا مُوسىٰ اِنِّى اَنَا رَبُّكَ . . . (١١-١٢)

"**Ey Musa! Şüphesiz ben, ancak ben, senin Rabbinim.**" *(Tâhâ Suresi:11,12 den)* buyurmaktadır.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ise:

يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ . . . (٤٥)

"**Ey Nebi!**" *(Ahzab Suresi: 45 den)*

يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ . . . (٦٧)

"**Ey Resul!**" *(Maide Suresi 67 den)* diye nida etmektedir ki, bu da onun yüksekliğini göstermektedir.

İbn-i Kesir tefsirinde zikredildiğine göre, peygamberler arasında bir takım üstünlükler bulunduğunu açıklayan bu ayeti kerime ile Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen, zikredilecek şu hadisi şerif arasında bir nevi çelişki görülmektedir:

١٢- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: اِسْتَبَّ رَجُلاَنِ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ الْمُسْلِمُ وَالَّذِى اصْطَفَىٰ مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ فَقَالَ الْيَهُودِىُّ وَالَّذِى اصْطَفَىٰ مُوسَىٰ عَلَى الْعَالَمِينَ قَالَ فَغَضِبَ الْمُسْلِمُ عِنْدَذٰلِكَ فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِىِّ فَذَهَبَ الْيَهُودِىُّ اِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لاَتُخَيِّرُونِى عَلَىٰ مُوسَىٰ فَاِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فَاِذَا مُوسَىٰ بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ فَلاَ أَدْرِى أَكَانَ مُوسَىٰ فِيمَنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ قَبْلِى أَوْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَثْنَى اللهُ »

12. Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, biri müslümanlardan, biri de yahudilerden olan iki adam birbirleriyle sövüştüler. Müslüman, yahudiye: "Muhammed'i âlemler üzerine seçip tercih eden Allah'a yemin ederim ki!" dedi.

Yahudi de müslümana hitaben: "Musa'yı âlemler üzerine seçip tercih eden Allah'a yemin ederim ki!" dedi.

Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dedi ki: Yahudi bu yemini yaptığı sırada müslüman öfkelenip yahudinin yüzüne bir tokat vurdu. Bunun üzerine yahudi, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*in yanına gidip kendisinin ve müslüman kişinin yaptıklarını haber verdi. Bunu duyan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

"**Beni, Musa üzerine daha hayırlı kılmayınız! Çünkü insanlar kıyamet gününde çarpılıp bayılacaklardır.** (Onlarla beraber ben de bayılırım) **Fakat ben ilk ayılan kimse olurum. O anda Musa'yı Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş hâlde görürüm. Musa da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı? yahut bayılmaktan Allah'ın müstesna kıldığı kimselerden miydi? Bilemiyorum!**" buyurdu. *(Buharî, Rikâk:43, 7/193, Tevhîd:31, Enbiya:31, Husumet:1, Müslim, Fezâil:160, 161)*

İşte bu ayeti celile ile bu hadisi şerif arasında görülen çelişkiye bir kaç şekilde cevap verilebilir.

1. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* nefsini kırmak ve mütevazi görünmek için böyle buyurmuştur.

2. Zıt fikirli kişilerlerin mücadelesi anında, karşı tarafın tamamen öfkelenip çirkin sözler söylemesine sebep olmamak için, bu gibi durumlarda kendisinin üstün tutulmasını nehyetmiştir.

3. "**Peygamberler arasında tafdil yapmayın.**" İfadesi, öfke ve asabiyetle, sadece kendi görüşlerinize dayanarak, peygamberlerin birbirine üstünlüğü hakkında konuşmayın demektir.

4. Bu ifade: "Tafdil (üstün kılma) makamı size ait olmayıp, ancak Allah-u Tealâ'ya mahsus olduğundan siz ona teslim olup boyun eğin ve onun yaptıklarının hak olduğuna inanın." demektir,

Ayeti celilede geçen, Mevlâ Tealâ'nın, kendileriyle vasıtasız olarak bizzat konuştuğu peygamberlerden maksat: Musa *(Aleyhisselâm)* ile Muhammed *(Aleyhisselâm)* ve İbn-i Hıbban'ın Sahihinde belirtildiği gibi Âdem *(Aleyhisselâm)* dır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Mevlâ'nın kendileriyle konuştuğu peygamberlerin, harf ve sesle alâkası olmayan, kadîm ve ezelî (evveli olmayan) kelâm-ı İlâhî'yi mi? yoksa başkasını mı duydukları hakkında ihtilâf edilmiştir.

İmam-ı Eşarî ve etbaı (kendisine uyanlar): "Şekilden münezzeh olan Allah-u Tealâ Hazretlerini görmek mümkün olduğuna göre, şekilsiz olan kelâmını duymak niçin uzak görülsün?" diyerek, işitilenin, kelâmı ezelî olduğunu söylemişlerse de, Matürîdî ve ashabı: "Bu kelâmı duymak muhal (imkansız) dır, duyulan ancak, harf ve sestir." demişlerdir.

Allah-u Tealâ'nın, İblisle defalarca mükâlemede bulunduğu Kuran-ı Kerimde zikredilmekteyse de, bunların hiç birinde, Mevlâ Tealâ'nın onunla vasıtasız olarak konuştuğuna delâlet eden hiç bir şey yoktur. Binaenaleyh bu konuşmalar İblis'e her hangi bir şeref kazandırmamıştır.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre: "**Derecelerle yükseltilen peygamberler**" in en büyüğü Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* dir. Ancak, Mevlâ Tealâ onun şanını büyütmek ve herkes tarafından bilindiğinden, bizzat belirtilmesinin gerekmediğine işaret etmek için ismini zikretmemiştir.

Nitekim bir işi yapan adam, "Bunu ben yaptım." demeyip "Birisi yaptı." diyerek kendine büyüklük kazandırır. Bir kere, meşhur şair Hatîe'ye "İnsanların en büyük şairi kimdir?" diye sorulduğunda, "Züheyr ve Nabiğa" diye cevap verdikten sonra, kendisini kastederek: "İsteseydim üçüncünün de kim olduğunu size söylerdim." dedi.

Allah-u Tealâ Hazretleri, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ihsan etmiş olduğu açık mucizelerle, onun derecesini bütün peygamberlerden üstün kılmıştır. Parmağının işaretiyle ayın yarılması, dayanarak hutbe okuduğu hurma dalından ayrıldığı için o dalın inlemesi, taşların ve ağaçların ona

selâm vermesi, hayvanların O'nunla konuşması, parmaklarından göze gibi suyun fışkırması vesair sayılamayacak kadar çok olan bütün mucizeler onun derecesinin yüksekliğini göstermektedir.

Peygamberlerden herhangi birine bir ayet ve mucize verilmişse, mutlaka onun bir benzeri Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e de verilmiştir. Hatta diğer peygamberlere verilen bütün mucizeler onun hürmetine verilmiştir. Nitekim İmamı Busayrî *(Kuddise Sırruhu)* Kaside-i Bürdesinde:

وَكُلُّ آيٍ اَتَى الرُّسْلُ الْكِرَامُ بِهَا فَاِنَّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمِ

"**Kıymetli Resullerin getirdikleri bütün mucizeler, ancak O'nun** (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in) **nurundan onlara ulaşmıştır.**" buyuruyor.

Kazî tefsirinde zikredildiğine göre, dereceleri yükseltilen peygamberden muradın, İdris *(Aleyhisselâm)* olduğu da söylenmiştir.

Nitekim Mevlâ Tealâ:

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا (٥٧)

"**Biz O'nu** (İdris *(Aleyhisselâm)* ı) **yüksek bir mekâna kaldırdık.**" *(Meryem Suresi:57)* buyurmuştur.

Bu peygamberlerin, ulül azm (ciddiyet, sebat ve sabır sahibi olan Nuh, İbrahim, Musa, İsâ ve Muhammed Mustafa *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmain)* peygamberler olduğu söylenmiştir, hâssaten İbrahim *(Aleyhisselâm)* olduğu da denmiştir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, İsra (miraç) hadisinde sabit olduğu üzere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* miraç gecesi göklerde peygamberleri Allah-u Tealâ'nın indindeki makamlarının farklılığına göre, birinci katta Âdem *(Aleyhisselâm)* ı, ikinci katta Yahya ve İsâ *(Aleyhimesselâm)* ı, üçüncü katta Yusuf *(Aleyhisselâm)* ı, dördüncü katta İdris *(Aleyhisselâm)* ı, beşinci katta Harun *(Aleyhisselâm)* ı, altıncı katta Musa *(Aleyhisselâm)* ı, yedinci katta İbrahim *(Aleyhisselâm)* ı görmüş, kendisi ise hepsini geçip Sidretül Müntehâ'ya (Arşın sağındaki, cennetin solundaki, bir mübarek ağacın bulunduğu makama) yükseltilmiş, oradan da Kabe Kavseyni ev ednâ (şekilden münezzeh olduğu hâlde Mevlâ Tealâ'nın veya Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e iki yay miktarı veya daha az bir mesafede yaklaşmasının) sırrına mazhar olmuştur.

BEYYİNÂT: Beyyinenin cemisi olup, açık mucize demektir. İsâ *(Aleyhisselam)* a verilen beyyinelerden maksat: Biiznillâh ölüleri diriltmek, hastalara şifa vermek, özellikle alaca hastalığına tutulmuş olanları ve körleri iyileş-

tirmek, çamurdan kuş yapıp üfleyerek onu uçurtmak, mugayyebatı (Allah-u Tealâ'dan başka kimsenin bilemeyeceği bazı gaybî meseleleri) Allah'ın bildirmesiyle haber vermek gibi, peygamberlik davasında haklı olduğuna delâlet eden açık mucizelerdir.

Gerçi bütün peygamberlere bu gibi mucizeler verilmiş ise de, yahudiler, İsâ *(Aleyhisselâm)* ın hak olduğuna delâlet eden bu kadar kat'î delillerden sonra yine de onun nübüvvetini inkâr ettiklerinden, hristiyanlar ise ona çok tazim edip, risalet makamından daha yukarı ulûhiyet makamına yükselttiklerinden her iki fırkayı reddetmek için burada İsâ *(Aleyhisselâm)* a bu mucizelerin Mevlâ tarafından verildiği özellikle açıklanmıştır.

Fahri Razî ve Ebus Suud Efendinin beyanına göre, İsâ *(Aleyhisselâm)* ın kendisiyle takviye edildiği Ruhu'l-Kudüs'ten maksat: Allah-u Tealâ'nın İsâ *(Aleyhisselâm)* a verdiği nezîh (çok temiz) bir ruhtur. Çünkü O, erkek ve dişinin sularının birleşmesinden yaratılmamıştır, veya bu ruh'tan maksat Cibrîli Emin'dir.

Cibrîli Emin, İsâ *(Aleyhisselâm)* a ilk yaratılışında da, orta hâlinde de, sonunda da yardımda bulunmuştur. Şöyleki: Mevlâ'nın izniyle, o ruh'u kendisine Cibrîli Emin vermiş, büyüyünce ona birçok ilimler öğretmiş ve onu düşmanlarından muhafaza etmiştir, neticede yahudiler onu öldürmek isteyince de İsâ *(Aleyhisselâm)* ı semaya o kaldırmıştır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, diğer peygamberler arasından sadece Musa ve İsâ *(Aleyhimesselam)* ın özellikle anılmaları, onların mucizeleri diğer peygamberlerin mucizelerinden daha açık ve kuvvetli olduğu içindir.

Ayrıca onların ümmetleri, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in zamanında mevcut olup, diğer enbiyanın ümmetleri bulunmadığından özellikle onların anılmaları, ümmetlerinin kötü hâllerine işaret etmektedir.

Sanki burada: "Bu iki resulün dereceleri yüksek, mucizeleri de çok olduğu hâlde ümmetleri kendilerine boyun eğmemiş, bilakis karşı gelip üzerlerine düşen vazifelerden yüz çevirmişlerdir." buyurulmak istenmiştir.

Kazî ve Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bu ayeti celilenin sonu, hayır-şer, iman-küfür vesair bütün işlerin, Mevlâ'nın dilemesine bağlı olduğuna delâlet etmektedir. Zira Mevlâ Tealâ: (وَلَوْ شَآءَ اللهُ مَا اقْتَتَلُوا) **"Eğer Allah** (-u Tealâ) **dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi."** buyurarak onların birbirlerini öldürmemelerini kendi dilemesine bağlamıştır.

Hasılı kelâm: Hak Tealâ Hazretleri, hikmetine binaen insanlara bir irade-i cüziye ve bir ihtiyar (seçme kabiliyeti) vermiştir. Bir kul, irade ve ihtiyarını ne tarafa kullanırsa Cenab-ı Hak bunu, ilmi ezelisiyle de bildiği üzere dilerse yaratır, dilerse yaratmaz. Bu imtihan âlemi böyle gerektirmektedir.

Binaenaleyh, eğer Cenab-ı Hak insanlar arasında muharebe olmamasını dilemiş olsaydı, bundan cebir (zorlama) lâzım gelirdi ve insanlarda da bir irade bulunmamış olurdu. Bu hâlde itaat edenle isyan eden belli olmazdı. Böyle bir hâl ise, mükellefiyet esasına zıt düşmektedir.

Artık insanlar kendi iradelerini hayra, ittifak ve ittihada (birleşmeye) yöneltirlerse, Cenab-ı Hak da dilerse onu yaratır. Bilakis şerre, nifak ve şikaka (muhalefet ve ayrılığa) kullanırlarsa, Hak Tealâ onu da dilerse o şekilde irade buyurur. Bununla beraber, Cenabı Hak iradesinde muhtardır. Bir şeyi irade etmeye (dilemeye) ve yapmağa mecbur değildir.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bir adam Ali İbn-i Ebî Talib Hazretlerine kaderden sordu. Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* :

« طَرِيقٌ مُظْلِمٌ فَلاَ تَسْلُكْهُ »

"O, karanlık bir yoldur. Ona girme!" buyurdu. Adam tekrar sorunca:

« بَحْرٌ عَمِيقٌ فَلاَ تَلِجْهُ »

"O, derin bir denizdir. Ona dalma!" buyurdu. Adam aynı suali tekrar edince:

« سِرُّ اللهِ قَدْ خَفِيَ عَلَيْكَ فَلاَ تُفَتِّشْهُ »

"O, Allah-u Tealâ'nın senden gizlediği bir sırdır. Onu araştırma!" buyurdu. *(Hâzin, Mecmuatüt tefasir:1/394)*

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN, BAZI PEYGAMBERLERE BİR TAKIM HUSUSİYETLER VERERAK BAZISINI BAZISINDAN ÜSTÜN KILDIĞINI, ANCAK DİNİN ESASI OLAN İNANÇ MESELELERİNDE HEPSİNE AYNI ŞEYİ VAHYETTİĞİNİ, BUNUNLA BERABER KENDİLERİNE KİTAP VERİLEN ÜMMETLERİN, KISKANÇLIK SEBEBİYLE DEĞİŞMEYEN ESASLARDA DAHİ İHTİLÂFA DÜŞTÜKLERİNİ BEYAN EDEN DİĞER AYETİ KERİMELER

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللهُ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٢١٣)

"**İnsanlar tek bir ümmetti. Ayrılmaları üzerine Allah** (-u Tealâ) **müjdeleyici ve korkutucu peygamberler gönderdi ve onlarla beraber hak ile kitap indirdi ki,** (Allah-u Tealâ) **insanlar arasında ihtilâf ettikleri hususlarda hükmetsin. Halbuki kendilerine o apaçık deliller geldikten sonra, aralarında olan azgınlıktan dolayı onda** (dinde) **ihtilâfa düşenler, o kendilerine kitap verilenlerden başkası değildir. Bunun üzerine Allah** (-u Tealâ) **iman edenleri,** (insanların) **kendisinde ihtilâfa düştükleri hakka** (doğruya), **kendi izni** (iradei ilâhiyesi) **ile hidayet buyurdu ve Allah** (-u Tealâ) **dilediğini dosdoğru bir yola hidayet eder** (kavuşturur)." *(Bakara Suresi:213)*

اِنَّا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ كَمَا اَوْحَيْنَا اِلٰى نُوحٍ وَ النَّبِيّٖنَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَوْحَيْنَا اِلٰى
اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَعِيسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ
وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا (١٦٣) وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنٰهُمْ عَلَيْكَ
مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا (١٦٤)

"**Şüphesiz biz, Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve** (nitekim) **İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlar** (ın) **a, İsâ'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik, Davud'a da Zebur'u verdik.**" *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)*

"**Bir kısım peygamberleri** (de gönderdik ki, onların kıssalarını) **sana daha önce anlattık. Bir kısmını da** (peygamber ettik ki, onları) **sana anlatmadık. Ve Allah** (-u Tealâ) **Musa** *(Aleyhisselâm)* **ile de gerçekten konuştu.**" *(Nisa Suresi:163-164)*

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذِٓى اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ
اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰى اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ
مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ اللّٰهُ يَجْتَبِٓى اِلَيْهِ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ (١٣)

"**O** (Allah-u Tealâ), **dini ikame edin** (yaşayıp yaşatarak ayakta tutun) **ve onda ayrılığa düşmeyin diye, din olarak Nuh** *(Aleyhisselâm)* **a tavsiye** (emr) **ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa ve İsâ'ya tavsiye ettiğimizi, sizin için şeriat** (açık yol, umumî kanun) **yaptı. Fakat onları kendisine çağırdığın şey** (bu nizam) **müşriklere** (Allah-u Tealâ'ya ortak koşanlara) **ağır geldi. Allah** (-u Tealâ) **dilediğini kendisine seçer ve inabe edeni** (kendisine yöneleni) **kendine kavuşturur.**" *(Şura Suresi:13)*

Bu ayeti kerimelerden anlaşıldığına göre, Allah-u Tealâ'nın, bütün peygamberlerine, ikame etmelerini emrettiği dinden maksat: Tevhid (Allah'ı birlemek), peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe ve kişinin mü'min olabilmesi için inanması gereken her şeye iman etmekten ibaret olan islâm dinidir.

Peygamberler *(Salavatullahi Alâ Nebiyyina ve Aleyhim Ecmean),* bazı fıkıh meselelerinde farklı hükümler getirmişlerse de, usul-i dinde (dinin temelleri olan inanç meselelerinde) müttefik (birleşmiş) lerdir ve hepsinin dini islâmdır ve Allah-u Tealâ indinde makbul din de ancak islâmdır.

HER ŞEYİN ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN DİLEMESİYLE MEYDANA GELDİĞİ, LÂKİN İRADE-İ CÜZ'İYENİN DE İNKÂR EDİLMEMESİ İCABETTİĞİ HAKKINDAKİ AYETİ KERİMELER:

. . . وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ . . . (٩٠)

"**Eğer Allah** (-u Tealâ) **dileseydi, elbette onları** (kâfirleri), **üzerinize musallat** (başınıza belâ) **ederdi.**" *(Nisa Suresi:90 dan)*

. . . اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (١)

"**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **dilediğini hükmeder.**" *(Maide Suresi:1 den)*

...وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَااتيٰكُمْ فَاسْتَبِقُوا
الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (٤٨)

"**Eğer Allah** (-u Tealâ) **dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı, fakat size verdiği** (şeriatları) **nda, sizi denemek için böyle yaptı. Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü ancak Allah** (-u Tealây) **adır. Artık size, kendisinde ihtilâfa** (ayrılığa) **düşmekte olduğunuz şeyleri** (n gerçek tarafını) **O, haber verecektir.**" *(Maide Suresi:48 den)*

وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى اَعْيُنِكُمْ قَلِيلاً وَيُقَلِّلُكُمْ فِى اَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولاً وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ (٤٤)

"**Allah** (-u Tealâ), **yapıl** (masına karar veril) **miş olan bir şeyi** (savaşı) **yerine getirmek için,** (savaş alanında) **karşılaştığınız zaman onları, sizin gözlerinizde az gösteriyor ve sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Ve bütün işler ancak Allah** (-u Tealây) **a döndürülecektir.**" *(Enfal Suresi:44)*

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ
حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (٩٩) وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلاَّ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَجْعَلُ
الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَيَعْقِلُونَ (١٠٠)

"Eğer Rabbin dileseydi, yer yüzünde kim varsa hepsi elbette topluca iman ederlerdi. O hâlde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın? Allah (-u Tealân) **ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O** (Allah-u Tealâ), **akıllarını kullanmayanlara murdarlık** (pis azap) **verir."** *(Yunus Suresi:99-100)*

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٥٦)

"(Hud *(Aleyhisselâm)*kavmine dediki): **Şüphesiz ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim** (yasland:m. Çünkü) **yürüyen hiç bir varlık yoktur ki, O** (Allah-u Tealâ) **onun perçeminden** (alın saçından) **tutmuş olmasın** (hepsinin hükmü, tasarrufu ve yönetimi ancak onun elindedir). **Şüphesiz Rabbim dosdoğru bir yol üzeredir** (kimseye haksızlık etmez)." *(Hud Suresi:56)*

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلاَيَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ (١١٨) إِلاَّ مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ . . . (١١٩)

"Rabbin dileseydi, elbette bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat onlar, ihtilâf edici olarak devam edeceklerdir. Ancak Rabbinin rahmet ettikleri müstesna, (zaten Rabbin) **onları, bunun** (kendilerine rahmet etmek) **için yarattı."** *(Hud Suresi:118-119)*

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَآءَ اللهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلاَ آبَآؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلاَّ الْبَلاَغُ الْمُبِينُ (٣٥)

Müşrikler: "Allah (-u Tealâ) **dileseydi ne biz, ne de babalarımız, ondan başkasına tapmazdık. Ve onsuz** (ondan emir almaksızın) **hiç bir şeyi haram kılmazdık!" dediler. Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine, apaçık tebliğden başka bir şey var mıdır?** (onların vazifeleri ancak duyurmaktır)." *(Nahil Suresi:35)*

Bütün bu ayeti kerimelerden: "İrade-i külliyenin ancak Allah-u Tealâ'ya ait olup, kulun irade-i cüz'iyesinin de inkâr edilmemesi gerektiği" hususunda geride zikredilen Ehli Sünnet vel Cemaat mezhebinin görüşünün doğruluğu ortaya çıktığı gibi, "Kul kendi istediğini yaratır." diyerek bu görüşte onlara uymayanların ne büyük bir yanlışlık içerisinde oldukları da açıkça anlaşılmaktadır.

Mevlâ Tealâ, bundan evvelki ayeti kerimede: "Allah-u Tealâ dileseydi harbetmezlerdi." ifade-i celilesiyle harbi dilediğini açıklayarak müslümanlar için cihadı manen emrettikten sonra, cihad kadar nefse zor gelen infakı emretmek üzere şöyle buyuruyor:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ امَنُوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِىَ يَوْمٌ لَابَيْعٌ فِيهِ وَلَاخُلَّةٌ وَلَاشَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ (٢٥٤)

KELİME MANASI (254)

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ امَنُوا) **Ey iman edenler!** (اَنْفِقُوا) **infak edin** (verin), nelerden? (مِمَّا) **o şeylerden bazısını ki,** (رَزَقْنَا) **rızık olarak verdik,** kime? (كُمْ) **size,** yani size rızık olarak verdiğimiz şeylerden bir kısmını Allah-u Tealâ'nın yolunda harcayın, neden evvel? (مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِىَ) **gelmezden evvel,** ne? (يَوْمٌ) **bir gün,** öyle gün ki, (لَابَيْعٌ) **hiç bir alış veriş yoktur,** nerede? (فِيهِ) **onda,** daha? (وَلَاخُلَّةٌ) **dostluk** (muamelesi) **de yoktur,** daha? (وَلَاشَفَاعَةٌ) **şefaat da yoktur,** (وَالْكَافِرُونَ) **ve kâfirler,** kimlerdir? (هُمْ) **ancak onlar,** (الظَّالِمُونَ) **zulmedicilerdir.**

MEALİ ŞERİFİ (254)

Ey iman edenler! kendinde ne bir alış veriş, ne bir dostluk, ne de bir şefaat (kimsenin kimseye aracı olma imkânı) **bulunmayan bir gün gelmezden evvel, size verdiğimiz** (rızık) **dan** (bazısını hak yolunda) **infak edin** (verin). **Ve kâfirler, zulmedenlerin ta kendileridir.**

İ Z A H A T

Âlusî tefsirinde, imamı Hasen'den nakledildiğine göre, ayet-i celilede geçen infaktan murat, nafileler olmayıp, sadece zekâttır. Zira emirden asıl çıkarılacak mana, vücup (vermenin vacip olması) dır, ayet-i celilenin sonundaki tehditten de bu anlaşılmaktadır.

Şöyleki: Mevlâ Tealâ, zekâtı terkedenler buyurmayıp, "kâfirler" buyurarak, zekâtın terkini küfre benzetmiş ve böylece büyük bir tehditte bulunmuştur.

İbn-i Cüreyc ve Belhî'den rivayet edildiğine göre, nafile sadakalar da buraya dahildir.

İmam-ı Esam'mın buyurduğuna göreyse, bu infaktan murat, cihat yolunda infaktır.

Ayeti celilede geçen: (بَيْعٌ) alış verişin bir kaç manası vardır.

1. Fidye demektir. Nitekim Mevlâ Tealâ, mahşerde kâfirlere hitaben:

فَالْيَوْمَ لَايُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ . . . (١٥)

"**Bu gün sizden fidye alınmaz** (kabul edilmez)." *(Hadid Suresi:15 den)* buyuracaktır.

Diğer bir yerde de:

. . . وَلَايُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ . . . (١٢٣)

"**Ve ondan** (hiç bir nefisten) **fidye de kabul edilmez.**" buyuruyor. *(Bakara Suresi:123 den)*

Bir başka yerde de:

. . . وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَايُؤْخَذْ مِنْهَا . . . (٧٠)

"**O** (kişi), **bütün fidyeleri vermeye kalksa da, yine de ondan alınmaz** (kabul olunmaz)." *(Enam Suresi:70 den)* buyuruyor.

O hâlde: (لَا بَيْعٌ فِيهِ) "**O günde alış veriş yok.**" ifadesi, o günde ticaret yok ki, kişi azaptan kurtulmak için vereceği fidyeyi o ticaret sebebiyle kazansın, demektir.

2. Bey': Asıl lügatı olan alış veriş manasında da olabilir ki, buna göre mana: "Şu anda elinizde bulunan malınızdan ahirete gönderin ki, o gün alış veriş suretiyle mal kazanıp, Allah yolunda verme imkânı bulamayacaksınız." demektir.

HULLET: Dostluk demektir ki, Mevlâ Tealâ, ahirette dünyadaki dostlukların kesileceğini bu ayeti celilesinde bildirdiği gibi diğer ayeti kerimelerde de açıklamaktadır. Nitekim bir ayeti celilesinde:

اَلْاَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ (٦٧)

"**Müttakılerden başka** (dünyadayken kötü yolda) **dost olanlar, o gün birbirine** (amansız) **düşman** (kesilecek) **dir.**" *(Zuhruf Suresi:67)* buyurmuştur.

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti kerimede kimsenin kimseye yardım edemeyeceği açıklanmışsa da, diğer ayeti celile ve hadisi şeriflerde, peygamberlerin, âlimler ve şehidlerin şefaat edecekleri kat'î şekilde beyan olunduğundan nefyedilen (olmayacağı bildirilen) şefaat, kâfirler hak-

kında olup, şefaatın varlığını açıklayan ayet ve hadisler, müminler hakkındadır.

Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلاَّ مِنْ بَعْدِ اِذْنِهِ . . . (٣)

"Onun izni olmadan hiç bir şefaatçı yoktur." buyurmuştur. *(Yunus Suresi:3 den)* Yani onun izni olduktan sonra şefaatçılar olacaktır ki, bu şefaat, Allah-u Tealâ'ya ortak koşmayarak ölen müminlere mahsustur.

١٣- عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكِ الْأَشْجَعِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَتَانِي آتٍ مِنْ عِنْدِ رَبِّي فَخَيَّرَنِي بَيْنَ اَنْ يُدْخِلَ نِصْفَ أُمَّتِي الْجَنَّةَ وَبَيْنَ الشَّفَاعَةِ فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ وَهِيَ لِمَنْ مَاتَ لَايُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا »

13. Avf İbn-i Malik el-Eşcaî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Rabbim tarafından bir gelen** (melek), **bana geldi. Beni, ümmetimin yarısını cennete sokmakla, şefaat arasında muhayyer** (serbest) **kıldı. Ben, şefaatı ihtiyar ettim** (seçtim). **Bu şefaat Allah'a şirk** (ortak) **koşmadan ölenler içindir.** *(Tirmizî, 4/627, Sıfâtül kıyame:13, No:2441)*

Dolayısıyla ayetler arasında tenakuz (çelişki) yoktur. Biz bu meseleyi 1. cild Bakara suresinin 48. ve 123. ayetlerin tefsirinde delilleriyle açıkladık.

Şu da bilinsin ki, dünyadaki samimi dostların ahirette birbirlerinin tarafına bile bakmamalarının bir takım sebepleri vardır.

1. **Herkesin kendi işiyle meşgul olması:** Onları birbirinin işine bakmaktan hatta hâlini hatırını sormaktan alıkoyacaktır. Bu hususta Rabbimiz:

فَاِذَا جَآءَتِ الصَّآخَّةُ (٣٣) يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِ (٣٤) وَاُمِّهِ وَاَبِيهِ (٣٥) وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ (٣٦) لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُغْنِيهِ (٣٧)

"Fakat o sâhha (kulakları sağır edercesine haykıracak olan kıyametin kopma sesi) **geldiği zaman,** (evet) **o, kişinin, biraderinden, anasından, babasından, karısından ve oğullarından kaçacağı gün, işte o gün bunlardan herkesin kendine yeten bir işi** (derdi, belâsı) **vardır."** *(Abese Suresi:33-37)* buyurarak bu sebebi açıklamıştır.

2. **O gün herkesi şiddetli bir korku kaplaması:** Bu sebeple kimse kimseye nasılsın bile diyemeyecektir. Bu hususta Mevlâ Tealâ:

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارىٰ وَمَاهُمْ بِسُكَارىٰ وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ (٢)

"**Onu** (kıyamet sarsıntısını) **gördüğünüz gün, her emzikli, emzirdiğinden gafil olur** (şiddetli korkusundan emzirdiğini unutur) **Ve her yük sahibi** (gebe) **yükünü** (çocuğunu) **düşürür. Sen insanları sarhoş** (bir hâlde) **görürsün, halbuki onlar sarhoş değildirler, Fakat Allah** (-u Tealân) **ın azabı çok şiddetlidir** (bu şiddetten dolayı onlar sarhoş gibi olmuşlardır)." *(Hac Suresi:2)* buyuruyor.

3. **Kâfirlik ve fasıklık:** Bu sebeple Allah'ın azabına çarpılan bir kişi, kendisinde bulunan bu iki sıfata (kâfir ve fasık oluşuna) çok kızacağından, bunları takınan diğer kâfirlere karşı da çok soğuk duracaktır.

Mevlâ Tealâ diğer bir ayeti kerimesinde:

. . . وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ (١٦٦)

"**Ve aralarındaki** (akrabalık ve dostluk gibi) **bağlar, tamamen kesilmiştir.**" *(Bakara Suresi:166 dan)*

Başka bir yerde de:

وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَالَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (٢٥)

"(İbrahim *(Aleyhisselâm)* onlara) **Dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatı hususundaki sevgi uğruna Allah** (-u Tealây) **ı bırakıp bir takım putlar edindiniz. Sonra, kıyamet günü kiminiz kiminizi tanımayacak, kiminiz de kiminizi lânetliyecektir. Varacağınız yer cehennemdir, sizin için hiç bir yardımcı da yoktur.**" *(Ankebut Suresi:25)*

Bir yerde de:

فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ (١٠١)

"**Sûr'a üflendiği zaman, artık aralarında ne nesepler** (soy sop bağlılığı) **vardır, ne de bir birlerine** (hâl hatır) **soracaklardır.**" *(Müminûn Suresi:101)* buyuruyor. Kâfirlerin, ahirette de:

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ (١٠٠) وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ (١٠١)

"**Şimdi artık bizim hiç bir yardımcılarımız yoktur. Yakın bir dostumuz da yoktur.**" *"Şuara Suresi:100-101)* diyeceklerini şimdiden haber vermiştir.

Bu ayeti celileden maksat insan kıyamet gününe tek başına çıkacak, dünyada kazandıkları şeylerin hiçbiri yanında bulunmayacak demektir. Nitekim Mevlâ Tealâ, mahşerde toplanan ins-ü cinne hitaben:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ . . . (٩٤)

"**Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi, yine teker teker bize geldiniz** ve (dünyada) **size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız.**" buyuruyor. *(Enam Suresi:94 den)* Yine bir ayeti celilesinde:

وَنَرِثُهُ مَايَقُولُ وَيَاْتِينَا فَرْدًا (٨٠)

"**Onun** (o kâfirin malım var, evlâdım var onlar beni kurtarır), **dediğine biz varis oluruz. Kendisi de bize tek başına gelir.**" buyurmuştur. *(Meryem Suresi:80)*

Kazî Beyzavî buyurmuştur ki: Zekâtı terkedenler, hem kendi nefislerine, hem muhtaç olan fakirlere zulmettiklerinden, tehdit için onlara kâfir denilmiştir. Nitekim Mevlâ Tealâ, Ali İmran suresinin 97. ayetinde:

"Hacca gitmeyenler" yerine: (وَمَنْ كَفَرَ) "**Kâfir olanlar**" buyurmuştur ki, haccı, zekâtı terketmek kâfir işidir, demektir. Diğer bir yerde de:

. . . وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ (٦) اَلَّذِينَ لَايُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ . . . (٧)

"**Vay hâline o müşriklerin ki, onlar zekât vermezler!**" buyurmaktadır. *(Fussilet Suresi 6 ve 7 den)*

Şu bilinsin ki bir kimse amel kısmından olan zekâtı terketmekle, hakikaten kâfir olmaz, lâkin Allah'ın verdiği nimeti örtüp, şükrünü yerine getirmediği için nankör manasında kâfir denmiştir ki günahı kebairden birini işlediğinden cezasının ağır olacağına işaret edilmiştir.

Atâ İbn-i Yesar *(Rahimehullah)* Hazretleri: "Zalimler kâfirlerdir." buyurmayıp da: (وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ) "**Kâfirler zalimlerin ta kendileridir.**" buyuran Allah'a hamdolsun demiştir.

Çünkü insan, başkasına zulmetmese bile, bir günah işleyerek kendi nefsine zulmetmekten kurtulamaz.

İnfak hakındaki münasip ayetler 1. cild Bakara suresi 3. ayeti kerimenin tefsirinde geçti.

Ruhul Beyan tefsirinde, Âkâmül Mercan'dan nakledildiğine göre, şeytan, bir abidi (ibadetle meşgul olan bir kişiyi) saptırmaya çok uğraştıysa da buna gücü yetmedi. Bunun üzerine şeytan ona: "Benim, Âdem oğullarına nasıl ulaştığımı sormaz mısın?" deyince, o da: Anlat bakalım." dedi.

Şeytan da: "İnsanları saptırmak için en güvendiğim sebepler: Cimrilik, sinirlilik ve sarhoşluktur. Çünkü cimri olan adama kendi malını az göstererek, başkalarının malına göz diktiririm.

Sinirli olan adamla da, çocuklar topla oynadığı gibi oynarız, duasıyla ölüleri diriltecek biri de olsa yine ondan ümit kesmeyiz.

Sarhoş olanı da, keçiyi kulağından tutup çektikleri gibi her şehvete çekeriz." dedi.

Ravzatül Ulema da zikredildiğine göre, Muhammed İbn-i İsmail el-Buharî buyurmuştur ki: Bize ulaşan habere göre, bir kere Allah-u Tealâ Hazretleri Cebrail *(Aleyhisselâm)* a: "Ey Cibrîl! Ben seni dünyaya gönderip oranın ehlinden kılsaydım, orada hangi ibadetleri yapardın?" diye sordu.

Cibril-i Emin de: "Sen benim ne yapacağımı benden iyi bilirsin, lâkin ben üç şey yapardım.

1. Geçim derdinde olan kişilere, çoluk çocuğunun nafakasını temin etmek için yardımcı olurdum,

2. Kullarının ayıplarını ve günahlarını senden başka hiç kimse bilmesin diye suçlarını örterdim,

3. Susayanlara su içirirdim." dedi. *(Ismail Hakkı Bursevî, Ruhul Beyan:1/397)*

FIRSAT ELDEN ÇIKMADAN İNFAKIN GEREKTİĞİNİ BİLDİREN DİĞER AYETİ KERİMELER

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ امَنُوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ. . . (٢٦٧)

"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve (rızık olarak) **yerden size çıkardıklarımızdan** (hayra) **harcayın."** *(Bakara Suresi:267)*

قُلْ لِعِبَادِىَ الَّذِينَ امَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِىَ يَوْمٌ لَابَيْعٌ فِيهِ وَلَاخِلَالٌ (٣١)

"(Habibim!) **İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar ve kendisinde ne alış veriş, ne de dostluk olmayan bir gün gelmeden önce, kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden gizli ve açık versinler."** *(Ibrahim Suresi:31)*

. . . وَ اٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِى اٰتَاكُمْ . . . (٢٣)

"**Allah** (-u Tealân) **ın size vermiş olduğu malından onlara** (fakirlere, özellikle bir miktar para getirdiği taktirde azat olacağına dair ağasıyla yazılı anlaşması olan mükâtep köle ve cariyelere) **verin."** *(Nur Suresi: 23 den)*

اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ (٧)

"**Allah** (-u Tealây) **a ve Resulüne iman edin, sizi kendisinde halife kıl** (ıp harcama yetkisi ver) **diği şeylerden harcayın. Sizden iman edipte,** (Allah rızası için) **harcayan kimselere büyük bir mükâfat vardır."** *(Hadid Suresi:7)*

وَاَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِىَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ اَخَّرْتَنِى اِلىٰ اَجَلٍ قَرِيبٍ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ (١٠)

"Her hangi birinize ölüm gelip de: Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de, sadaka verip iyilerden olsam. demesinden önce sizi rızıklandırdığımız şeylerden infak edin." *(Münafikun Suresi:10)*

Mevlâ Tealâ bazı hükümleri ve peygamberlerin kıssalarını beyan ettikten sonra, tevhid ve ilâhî sıfatlarını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اَللّٰهُ لَآاِلٰـهَ اِلاَّ هُوَ اَلْحَىُّ الْقَيُّومُ لَاتَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَانَوْمٌ لَهُ مَافِى السَّمٰـوَاتِ
وَمَا فِى الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلاَّ بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ
اَيْدِيهِمْ وَمَاخَلْفَهُمْ وَ لَايُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلاَّ بِمَا شَآءَ وَسِعَ
كُرْسِيُّهُ السَّمٰـوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَايَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِىُّ الْعَظِيمُ (٢٥٥)

KELİME MANASI (255)

(اَللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), kimdir?(لَآاِلٰـهَ) **hiç bir ilâh** (ibadet olunmaya lâyık hiç bir şey) **yoktur,** (اِلاَّ هُوَ) **Ancak o vardır.** Ayeti celilenin başındaki lâfza-i celâl, mübteda sonra gelen cümle haberidir. Yani Allah-u Tealâ, kendinden başka hiç bir ilâh olmayandır. *(Âlusî).* Daha kimdir? (اَلْحَىُّ) **hay'dır,** yani zatî (kendisine ait), ezelî (evveli olmayan) ve ebedî (sonu olmayan) bir hayatla diridir. Bu kelime, lâfza-i celâl'in ikinci haberidir. (bu görüş, bunun irabı hakkında söylenen yedi vecihten biridir). *(Âlusî).* Daha kimdir? (اَلْقَيُّومُ) **kayyumdur,** yani zatıyla kaimdir ki kendi başına tam manasıyla durabilendir, varlığında hiç bir şeye muhtaç değildir ve bütün kâinatın yaratılması, yönetilmesi, muhafaza edilmesi, kendisine ait olan yegâne zattır. (لَا تَاْخُذُ) **tutmaz** (yakalamaz), kimi? (هُ) **onu,** ne?(سِنَةٌ) **bir uyuklama** (uykunun evvelinde gelen bir ağırlık), daha? (وَلَا نَوْمٌ) **ve ne de uyku,** yani ona aslâ gaflet arız olmaz (dalgınlık gelmez). O daima bütün mahlûkatın hâllerini bilicidir. (لَهُ) **Onun içindir,** ne? (مَا) **o şeyler ki,** nerededir? (فِى السَّمٰـوَاتِ) **göklerdedir,** daha? (وَمَا) **o şeyler ki,** nerededir? (فِى الْاَرْضِ) **yerdedir,** yani göklerde ve yerlerde ne varsa hepsi onundur. (مَنْ) **kim,** (ذَا) **şudur,** ondan bedel, (الَّذِى) **o kimse ki,** (يَشْفَعُ) **şefaat eder,** nerede? (عِنْدَهُ) **onun yanında,** yani onun huzurunda kimse şefaat edemez. (اِلاَّ بِاِذْنِهِ) **ancak onun izniyle** (olursa müstesna) (يَعْلَمُ) **bilir,** neyi? (مَا) **o şeyleri ki,** nerededir? (بَيْنَ اَيْدِيهِمْ) **onların elleri arasında** (önlerinde) **dir,** daha? (وَمَا) **o şeyleri de** (bilir ki), (خَلْفَهُمْ)

arkalarındadır, yani kullarının her şeylerini bilir. (وَلَا يُحِيطُونَ) **ve ihata edemezler** (kaplayamazlar), neyi? (بِشَيْءٍ) **hiç bir şeyi,** neden? (مِنْ عِلْمِهِ) **onun ilminden** (malûmatından, bildiklerinden), (إِلَّا بِمَا) **ancak o şeyi** (bilebilirler) **ki,** (شَاءَ) **diledi,** yani göklerde ve yerde bulunanlardan hiç biri, Allah-u Tealâ'nın malûmatından hiçbir şeyin hakikatını bilemezler, ancak Mevlâ'nın, bilmelerini murat ettiği şeyleri, yine onun bildirmesiyle, bildirdiği kadar bilebilirler. (وَسِعَ) **kapladı,** ne? (كُرْسِيُّهُ) **O'nun kürsîsi,** neyi? (السَّمٰوَاتِ) **gökleri,** daha? (وَالْأَرْضَ) **yeri,** (وَلَا يَئُودُهُ) **ve ağır gelmez,** kime? (هُ) **O'na** (Allah-u Tealâ'ya) ne? (حِفْظُهُمَا) **onların** (göklerin ve yerin) **muhafazası,** (وَهُوَ) **ve ancak O** (Allah-u Tealâ), kimdir? (الْعَلِيُّ) **çok yücedir,** daha? (الْعَظِيمُ) **çok büyüktür.**

MEALİ ŞERİFİ (255)

Allah (-u Tealâ Hazretleri), **kendinden başka hiç bir ilâh olmayandır. O, Hayy** (kendisine mahsus, evveli ve sonu olmayan bir hayatla diri) **dir, Kayyum** (varlığında kimseye muhtaç olmayan, diğer bütün varlıkları da mukavvim, bütün mahlûkatın idaresini bizzat yürütmekte olan) **dır. O'nu, ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Kendi izni olmadıkça, O'nun yanında** (manevi huzurunda) **şefaat edecek** (aracılık yapacak) **kimdir? O,** (yarattıklarının) **önlerindekini ve arkalarındakini** (geçmişlerini-geleceklerini, yaptıklarını-yapacaklarını, bildiklerini-bilmediklerini, açıkladıklarını-gizlediklerini; dünyalarını-ahiretlerini hulâsa her şeylerini) **bilir.** (Mahlûkatı) **O'nun ilminden** (malûmatından), **kendisinin dilediğinden başka, hiç bir şeyi** (n hakikatını, özünü) **ihata edemez** (kavrayamaz) **lar. O'nun kürsîsi, gökleri ve yeri kaplamıştır. Onların muhafazası, O'na ağır da gelmez. Ve ancak O, çok yücedir, çok büyüktür.**

İ Z A H A T

İmam-ı Fahrır Razî, Mefatîhul Gayb isimli tefsirinde şöyle buyurmuştur: Şu bilinsin ki, Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, bu kitabı kerimindeki yüce âdetlerinden biri de, tevhid (birliğini ispat), ahkâm (hükümler, emir ve nehiyler) ve kısas (Kıssalar hakkındaki) ilimlerini birbiriyle içiçe zikretmesidir.

Kıssaları zikretmesinden maksadı ise, ya birliğinin delillerini iyice yerleştirmek veya emir ve yasaklarının yerine getirilmesi hususunda mübalağa yapmaktır. En güzel yol da, bu şekilde mevzuları birbiriyle içiçe anmaktır. Çünkü insanı bir mevzuda devamlı meşgul etmek yorgunluk getirir.

Bir ilimden diğerine geçmek ise, gönlü açar ve kalbi ferahlandırır. Sanki kişi, bir memleketten diğer bir memlekete, bir bostandan diğer bir bostana

göçmüş veya lezzetli bir yemekten diğer lezzetli bir yemeğe geçmiş gibi olur ki, bunun, daha lezzetli ve iştah açıcı olduğunda hiç şüphe yoktur.

Mevlâ Tealâ Hazretleri, bundan evvelki ayetlerinde, birçok hikmetleri ihtiva eden hüküm ve kıssaları zikrettikten sonra, şimdi de tevhid ilmiyle alâkalı en büyük ayeti kerimeyi beyan etmiştir.

Bu ayeti kerimeye kendisinde bulunan: "KÜRSî" lâfzından dolayı: "**Ayetel Kürsî**" denir ve bu ayet, Kuranı kerimin seyyidi (efendisi) ve en büyüğüdür.

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celile-i cemile geceleyin inmiş, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Zeyd *(Radıyallahu Anh)* ı çağırarak bu ayeti kerimeyi yazdırmıştır.

Muhammed İbn-i Hanefiyye *(Rahimehullah)* den rivayet edildiğine göre: Ayetel Kürsî indiğinde, dünyadaki bütün putlar ve krallar yere düşmüş ve başlarından taçları yuvarlanmıştır.

Şeytanlar, birbirleriyle çarpışarak kaçıp, İblis'in yanına toplanmışlar ve ona bu karışıklığı haber vermişlerdir. O da, bunun sırrını öğrenmelerini kendilerine emredince, hemen Medine'ye varıp Ayetel Kürsî'nin indiğini öğrenmişlerdir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, **Allah** ismi şerifi, doksan dokuz Esmâ-i Hüsnâ'nın (en güzel isimlerin) en büyüğüdür. Zira Mevlâ Tealânın bütün sıfatlarını toplayan zat-ı Pâk-i Sübhaniye'ye delâlet etmektedir.

Diğer isimlerinin her biri ise ancak ilim ve kudret gibi tek tek manalara delâlet etmektedir. Ve bu isim Mevlâ Tealâ'nın isimlerinin en hususisidir. Çünkü bu isim ne hakikaten, ne de mecazen başkasına kullanılamaz.

Kadîr, Alîm, Rahîm isimleri ise, başkalarına da kullanılabilir. Kulun, bu isimden nasibi, bütün kalbiyle ve himmetiyle Allah-u Tealâ'da müstağrak olmasıdır. Yani denize düşeni su kapladığı gibi, onu da Mevlâ Tealâ'nın nurunun kaplamasıdır.

Bu misal da, ibare darlığındandır. Çünkü su, insanın sadece dışını kaplamakta, Mevlâ'nın nuru ise, kişinin her zerresine işlemektedir. Ancak bu Zatı Paki Sübhaniye itibariyle değildir. Daha doğrusu Mevlâ'nın zatı hakkında hiç bir söz yeterli değildir:

« سُبْحَانَ مَنْ لَايَعْرِفُهُ اِلاَّ هُوَ »

"**Zatını, kendisinden başka hiç bir kimsenin bilemeyeceği zatı tesbih** (noksan sıfatlardan tenzih) **ederiz.**"

İşte bu isimden nasibini alan bir kul, Allah-u Tealâ'dan başkasını görmez. Ondan başkasına iltifat etmez. Ondan başkasından bir şey beklemez. Ve O'nun gayrinden korkmaz. Nasıl böyle olmasın ki, O, bu isimden, ancak

Allah-u Tealâ'nın, mevcudu hakiki (gerçek varlık sahibi) olduğunu, kendisinin ise, ancak onunla var olduğunu ve Allah-u Tealâ'dan başka her şeyin fani, hâlik (yok olucu) ve batıl (boş) olduğunu, anladığından evvela nefsini, hâlik ve batıl görür.

Nitekim Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

١٤ – « اَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ كَلِمَةُ لَبِيدٍ : اَلا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلاَ اللهَ بَاطِلٌ »

14. "**Şair** (sınıfın) **ın söylediği en doğru söz Lebîd'in: İyi bilin ki Allah'tan başka her şey batıldır, manasındaki sözüdür.**" buyurarak, bunu ifade etmiştir. *(Buharî, Menakıbu'l-Ensar:26, 4/236, Müslim, Şiir:2, 3, 6, Ibn-i Mace, Edeb:41)*

İsmail Hakkı Bursevî *(Kuddise Sırruhu)* sözlerine şöyle devam etmiştir. Lâfza-ı Celâl'de bir takım özellikler vardır ki, diğerlerinde yoktur. Zira her hangi bir kelimeden bir harf düşürülse mana bozulur. Bu kelimede ise bozulmaz.

Şöyleki: (ا) hazfedilse, hat (yazı) itibariyle (لله) kalır. Mevlâ Tealâ: (لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) buyuruyor. Birinci (ل) hazfedilse, (له) kalır. Mevlâ Tealâ Hazretleri: (لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) buyuruyor. İkinci (ل) hazfedilse, (هُ) kalır. Mevlâ Tealâ: (هُوَ اللهُ الَّذِى لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ) buyuruyor.

(هُ) **Hû:** lâfzı, mukarreblerin (Allah-u Tealâ'ya en yakın olanların) makamına işarettir. Onlar, her şeyin hakikatına bakan kimselerdir. Binaenaleyh onlar, Allah-u Tealâ'dan başka varlık görmemektedirler. Zira hakiki manada var olan ve varlığı kendinden olan, ancak Allah-u Tealâdır, Ondan gayri varlıkların varlığı da yokluğu da mümkün olduğundan yok hükmündedirler.

Mümkin (varlığıyla yokluğu eşit olan) ın hakikatına bakıldığında ise, yok olduğu görülür. Öyleyse bu zatlar Mevlâ'dan başka mevcut görmemektedirler.

Aslında (هُ) Hû kelimesinden ne kastedildiğinin anlaşılması için, kendinden önce veya sonra onu tefsir eden bir şeyin zikredilmesi lâzımdır. Ancak bu, birkaç şeye ihtimal bulunup da kendisinden ne muradedildiği anlaşılmadığında lâzım olur.

Bu büyükler ise, kalp gözleriyle, bir olan Mevlâ'dan başka hiç bir şey görmediklerinden, (هُ) hû lâfzı zikredildiğinde, maksatlarının öz zat olduğu malûmdur.

Şu da bilinsin ki: Esmâ-i İlâhiye'nin, özellikle Lâfza-ı Celâl'in birçok tesirleri vardır. Üftade Efendi *(Kuddise Sırruhu)* buyurdu ki: Alâüddîni Halvetî *(Kuddise Sırruhu)* Bursa'ya geldiğinde vaaz için minbere çıktı, çok büyük bir ce-

maat onun sözlerini dinlemek için beklemekteyken, bir kere (يَا اَللّٰهُ !) Ya Allah! dedi. O anda cemaatta öyle bir hâl hasıl oldu ki. ağlamaktan ve feryad etmekten kendilerini alamadılar.

Nakledildiğine göre, zamanın padişahı ölünce bir kısım insanlar, vezirini öldürmeyi kastettiler. O da Şeyh Vefa *(Kuddise Sırruhu)* nun İstanbul'daki evine gelerek, ondan yardım istedi. Şeyh Efendi de onu evine kabul etti. Bunun üzerine hep birden Şeyh Efendinin evine hücum ettiler. Şeyh Vefa Hazretleri evinden çıkarak bir defa: "Ya Allah!" der demez hepsi birden kaçtılar.

Bak ki! Onlar Allah-u Tealâ'yı zikrettiklerinde ne acaib eserler meydana gelmekteydi. Biz aynı ismi şerifi okuduğumuzda ise, hiç bir eser zuhur etmemektedir. Çünkü onlar nefislerini tezkiye (kötü huylarından tertemiz) etmiş ve onun kötü ahlâkını değiştirmişlerdir. Biz de ise bu hâl nerede!.

Feyiz ancak Allah-u Tealâ'dan gelebilir. Hafız buyurdu ki:

لَو جَآءَ مِنْ فَيْضِ رُوحِ الْقُدُسِ مِنْ مَدَدٍ . لِغَيْرِ عِيسىٰ لَيَصْنَعُ مِثْلَ مَا صَنَعَا

"Ruhul Kudüs (Cebraîl *(Aleyhisselâm)* ın) **yardımı ve feyzi, İsâ** *(Aleyhisselâm)* **dan başkalarına da gelseydi, elbette onlar da İsâ** *(Aleyhisselâm)* **ın yaptığı** (ölüleri diriltme, hastaları iyi etme işleri) **gibi** (işler) **yapabilirlerdi."**

Yani Allah-u Tealâ bu büyüklere verdiği hâli, bize de verseydi, bizim zikirlerimizden de böyle acaip hâller meydana gelirdi. *(Ruhul Beyan:1/398)*

HAYY: Asıl lügatta hayat sıfatına sahip olan demektir. Bu ise, ölüme zıt düşen, his ve hareketi gerektiren bir sıfattır. İnsan, bu sıfatın en mükemmel şekliyle cennette sıfatlanacak (ebedi hayat kazanacak) tır.

Mevlâ Tealâ'nın bu sıfatla vasıflanması ise: "Ölüm ve yokluğun asla kendisine arız olamayıp devam ve beka sahibi olması." demektir. O Mevlâ Tealâ, ezelî ve ebedî bir hayatla diridir.

KAYYÛM: Kıyamın mubalâğa sığasıdır. Asıl lüğatında, zatıyla kaim, yani varlığında hiçbir şeye muhtaç olmayan zat demektir.

Hazreti Katade *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen lâzımî bir manada ise: "Mahlûkatını hiç yoktan yaratıp, rızıklarını kendilerine ulaştırarak, onların tedbiri ile kaim olan (onları yöneten) zat demektir.

Rivayete göre: (يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ) sıfatları, Mevlâ Tealâ'nın isimlerinin en büyüğüdür. Bunlara "**İsm-i Azam**" denmiştir. İsa *(Aleyhisselâm)* ölüleri diriltmek istediğinde, bu isimlerle dua ederdi.

Denizde boğulma tehlikesine maruz kalanların, (يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ) **"Ya Hayyü, Ya Kayyûm"** isimleriyle duaya devam etmelerinin lâzım olduğu rivayet edilmiştir.

١٥- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اِذَا نَزَلَ بِهِ هَمٌّ اَوْ غَمٌّ قَالَ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ اَسْتَغِيثُ .

15. İbn-i Mesud *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bir üzüntü veya bir keder geldiği zaman "**Ey Hayy ve Kayyum olan** (Allahım!) **Senin rahmetinle yardım istiyorum.**" derdi. *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:2/661 H. No:5010)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Bedir günü Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ne yaptığına bakmak için yanına geldiğimde, onu secdeye kapanmış olduğu hâlde: (يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ) "**Ya Hayyu, Ya Kayyum**" u tekrarlayarak dua eder hâlde buldum ve Allah-u Tealâ, fetih nasibedinceye kadar bu hâl devam etti. Bundan fazla bir şey yapmadı." Bu da bu isimlerin büyüklüğüne delâlet etmektedir.

Beyazıd-ı Bestamî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretlerine İsm-i Azam sorulduğunda "Bu ismin belli bir tarifi yoktur, lâkin sen kalbini herşeyden boşaltıp, onu, Allah'ın vahdaniyetine teslim ederek istediğin isimle zikret." buyurdu.

SİNE: Uykudan evvel insan mizacına arız olan bir ağırlık ve gevşekliktir ki, uykuya dahil değildir.

NEVM: Uykunun kendisidir.

Görüldüğü gibi Mevlâ Tealâ Hazretleri, bundan evvel Hayy, Kayyum sıfatlarını zikrederek, kemal sıfatlarla muttasıf olduğunu beyandan sonra, şimdi de kendisine, geçkinlik ve uyku arız olmadığını zikrederek, noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu beyan etmiştir.

16. İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)*dan rivayet edildiğine göre, Benî İsrail, Musa *(Aleyhisselâm)* a: "Ey Musa! Rabbin uyur mu?" diye sordular. Musa *(Aleyhisselam)* onlara: "**Allah'tan sakının** (böyle sual sorulur mu?)" dedi. Bunun üzerine Mevlâ Tealâ ona: "**Ey Musa! Sana, 'Rabbin uyur mu?' diye soruyorlar, sen iki eline iki bardak al ve bütün gece ayakta dur.**" buyurdu.

Musa *(Aleyhisselâm)* da böyle yaptı. Gecenin üçtebiri geçince kendisine hafif bir geçkinlik arız oldu, dizleri biraz eğildi, sonra hemen toparlanıp bardakları zaptetti. Gecenin sonunda ise, tam bir uykuya daldı ve bardaklar elinden düşerek kırıldı. O zaman Mevlâ Tealâ:

١٦- « يَا مُوسىٰ لَوْ كُنْتُ اَنَامُ لَسَقَطَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ فَهَلَكْنَ كَمَا هَلَكَتِ الزُّجَاجَتَانِ فِى يَدَيْكَ »

"**Ey Musa! Eğer ben uyusaydım,** (sen uyuduğunda) **elindeki bardaklar düşüp kırıldığı gibi, gökler ve yerler düşüp helâk olurlardı.**" buyurdu. *(İbni Ebî Hatim, Alusî: 2/8,9)*

Malûm olduğu üzere gerek uyku, gerekse uykunun evvelinde olan uyuşukluk ve yorgunluk arız olan kimse, bir takım noksanlıklardan kurtulamayacağından, gerek kendini, gerekse diğerlerini koruyamaz. Zira uyku, dimağa toplanan buharın rutubetinden beyin damarlarında meydana gelen bir şeydir ki, o, bedeni kaplayınca bütün duyular tamamen durur.

Şu hâlde, bu noksanlıklardan ve değişmelerden kurtulamayan kimsede gerçek manada bir dirilik olmayacağından, Cenab-ı Hak, kendisinin hayat-ı hakikiyye sahibi olduğunu ispat için bunlardan son derece uzak bulunduğunu beyan buyurmuştur. Nitekim Mevlâ Tealâ:

اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولاَ وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (٤١)

"**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **yerleri ve gökleri, zail olmasınlar** (yerlerinden kayıp düzenleri bozulmasın) **diye tutuyor. Andolsun ki, onlar zail olurlarsa** (yerlerinden bir oynarlarsa), **ondan sonra** (Mevlâ'dan başka) **hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz ki o** (Allah-u Tealâ) **halîm** (ceza vermekte aceleci değil) **dir. Gafûr** (çok bağışlayıcı) **dır.**" buyuruyor. *(Fatır Suresi, 41'den)*

١٧- عَنْ اَبِى مُوسىٰ (رضى الله عنه) قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ فَقَالَ: « اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ لاَ يَنَامُ وَلاَ يَنْبَغِى لَهُ اَنْ يَنَامَ ، يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ ، يُرْفَعُ اِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ ، وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ ، حِجَابُهُ النُّورُ ، (وَفِى رِوَايَةِ اَبِى بَكْرٍ : النَّارُ) لَوْ كَشَفَهُ لَأَحْرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهىٰ اِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ »

17. Ebu Musa *(Radıyallahu Anh)* şöyle anlattı, Bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, aramızda ayağa kalktı ve şu beş cümleyi söyledi: "**Şüphesiz ki; Allah-u Azze ve Celle uyumaz, zaten ona uyumak da yakışmaz. Mizanı** (teraziyi) **indirir ve kaldırır; gündüzün amelinden önce gecenin ameli, gecenin amelinden önce de gündüzün ameli ona arz olunur. Hicabı nurdur.** (Ebu Bekr'in rivayetinde **Nar** (ateş) **dir,** denilmiştir). **Eğer onu açmış olsa vechinin**

sübühatı (zatının nurları), **basarı** (görüşü) **nün ulaştığı bütün mahlûkatını yakardı."** *(Müslim, Iman:293, Tirmizî, Edeb:78)*

Şeyh Muhyiddîni Nevevî *(Rahimehullah)* , Müslim şerhinde şöyle buyurmuştur. Hadisi şerifte geçen: "**Allah-u Tealâ uyumaz ve O'na uyumak yakışmaz.**" ifadesi, Allah-u Tealâ hakkında, uyumanın düşünülmesi bile mümkün olmayan bir şey olduğunu haber vermektedir. Çünkü uyku, hisleri kaybettirmektedir ki, Mevlâ Tealâ bundan münezzehtir.

"**Teraziyi indirir kaldırır.**" ifadesi, kullarının amellerini teraziye koyarak kiminin sevap tarafını yüksek edip, günah tarafını alçak eder, kimi de bunun aksinedir, demektir, veyahut hadisi şerifte geçen "**Kıst**" dan murat, herkesin nasibi olan rızıktır ki, buna göre mana: "**Kiminin rızkını dar, kiminin rızkını da geniş eder.**" demektir.

"**Gündüzün amelinden evvel, gecenin ameli O'na yükseltilir.**" ifadesi, hafaza meleklerinin, kulların gece yaptığı işleri gündüzün evvelinde, gündüz yapılan amelleri ise, gecenin evvelinde Mevlâ Tealâ'ya yükselttiklerini bildirmektedir.

"**Hicabı** (perdesi) **nurdur veya nar** (ateş) **dir. Onu açacak olsaydı elbette vechinin sübühâtı, mahlûkatından görebildiklerini** (bütün mahlûkatı) **yakardı.**" cümlesinde geçen "**hicab**", lügatta perde demek olup, bu da ancak cisimler hakkında düşünülebileceğinden, Mevlâ Tealâ hakkındaki hicaptan murat, kulların onu görmelerine engel olan şeydir. Sübühattan murat, nurlar ve ziyalar, vecihten murat da, Zat'tır.

"**Görebildiği mahlûkat**" tan maksat ise, bütün yarattıklarıdır. Zira Mevlâ Tealâ'nın basarı (görüşü), bütün kâinatı kaplamıştır. Yani, nur veya nar (ateş) diye isimlenen engel ortadan kalkıp, Allah-u Tealâ Hazretleri mahlûkatına bizzat tecelli edecek (kendini gösterecek) olsaydı, elbette zatının celâli (ziya ve azemeti) bütün yarattıklarını yakardı.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, kul, Mevlâ'nın uyumama sıfatından nasibini alarak, fuzuli uykuları terketmelidir. Allah-u Tealâ fazl-u keremiyle kullarına, uyuma müsaadesi verdiyse de, fazla uyumak tembelliktir. Allah-u Tealâ ise, tembelleri sevmez.

Ebu Yezîd-i Bestamî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri buyurmuştur ki:

« لَمْ يُفْتَحْ لِى شَىْءٌ اِلاَّ بَعْدَ اَنْ جَعَلْتُ اللَّيَالِى اَيَّامًا »

"Ben, gecelerimi gündüze çevirmedikçe, bana (maneviyattan) **hiç birşey açılmadı.**

Rivayete göre bir şeyh efendinin iki talebesi vardı. Bunlar, aralarında ihtilâfa düşerek, birisi: "Uyku daha hayırlıdır, insan o hâlde isyan edemez.", diğeri: "Uyanıklık daha hayırlıdır, çünkü Allah-u Tealâ o zaman bilinir."

dedi. Şeyh Efendiye müracaat ettiklerinde: "Uyanıklığın üstün olduğunu söyleyeninizin, yaşaması daha hayırlıdır." buyurdu.

Bir adam, bir cariye satın almıştı, gece olunca ona: "Yatağı ser." dedi o cariye: "Ey benim efendim! Senin de bir Mevlân var mı?" dedi. O da: "Evet." deyince, cariye: "Senin Mevlân uyur mu?" diye sordu. Efendisi: "Hayır." dedi. O zaman cariye: "Senin Mevlân uyumadığı hâlde sen, nasıl uyursun?" dedi.

Bilâl-i Habeşî *(Radıyallahu Anh)* seher vakitleri şu beyitleri okurdu:

يَا ذَا الَّذِى اسْتَغْرَقَ فِى نَوْمِهِ . مَا نَوْمُ عَبْدٍ رَبُّهُ لاَ يَنَامُ

اَهَلْ تَقُولُ اِنَّنِى مُذْنِبٌ . مُشْتَغِلَ اللَّيْلِ بِطِيبِ الْمَنَامِ

"Ey uykusuna gark olan (dalıp giden) **kişi,**
Rabbi uyumayan bir kul, nasıl olurda uyur?
Sen, gecelerini tatlı uykuyla geçirdiğin hâlde mi?
Şüphesiz ben günahkâr bir kişiyim diyorsun."

Yani bu söz kendini avutmaktan başka bir şey değildir. Hakikaten günahkâr olduğunu itiraf eden, gece kalkıp istiğfarla meşgul olur.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Mevlâ Tealâ, göklerde ve yerlerde bulunan her şeyin, kendisine ait olduğunu beyan ederek, kendi kayyumiyetini ispat etmiş ve ilâhlıkta tek olduğuna delil getirmiştir. Göklerde ve yerlerde olanlardan maksat; yere ve göğe dahil olan kendi cüzleriyle, onlarda yerleşmiş bulunan akıllı ve akılsızları içine almaktadır.

İşte bununla, güneş, ay, yıldızlar ve putların ibadete lâyık olmadığı anlaşılmıştır. Ancak, kâfirler bu ilâhların Allah'ın indinde kendilerine şefaat edeceklerini iddia ettiklerinden, bundan sonraki cümlesinde Mevlâ Tealâ: "**Kendi izni olmadan, huzurunda kimsenin şefaat edemeyeceğini.**" beyan etmiştir.

Te'vilat-ı Necmiyye'de zikredildiğine göre, ayeti celiledeki: (مَنْ ذَا الَّذى) "**Mevlânın izniyle şefaat edeceği anlaşılan zat.**" Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* dir. Çünkü şefaat makamından ibaret olan "**Makam-ı Mahmud**" ona vaadedilmiştir. Diğer peygamberler de şefaat için onu göstereceklerdir.

Bu hususdaki uzun bir hadisi şerif, Ruhul Furkan tefsirimizin 1. cild Bakara suresi 122. ayeti kerimenin tefsirinde mevcuttur.

Daha sonra da kullarının onun malûmatından hiç bir şeyin hakikatını bilemeyeceklerini, kendisinin ise, onların önlerinde ve arkalarında bulunan her şeyi bildiğini beyan buyurarak kendisinin: Hakiki İlâhın, bilfiil takınması gereken, kemâl sıfatların asıllarından olan ilim sıfatında da eşsiz bir üstünlüğe sahip olduğunu zikretti. Nitekim bir ayeti kerimesinde:

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلىٰ غَيْبِهِ اَحَدًا (٢٥) اِلاَّ مَنِ ارْتَضىٰ مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا (٢٦)

"(O), **Bütün gaybı** (görünmeyenleri) **bilicidir. Gaybına kimseyi muttali kılmaz** (sırlarından kimseyi haberdar etmez). **Ancak** (bildirmeyi) **dilediği peygamberler müstesna.**" buyurdu. *(Cin Suresi:25-26)*

Kulların önlerindekilerden murat: İmam-ı Mücahid ve İbn-i Cüreyc'in buyurduğuna göre, dünya işleri, arkalarındakilerden murat ise: Ahiret işleridir. İbn-i Abbas ve Katade *(Radıyallahu Anhüm)* den, bunun aksi (önlerindekilerin, ahiret işleri olup, arkalarındakilerin dünya işleri olduğu) rivayet edilmiştir.

Hâzin tefsirinde zikredilen bir manaya göre: Önlerindekilerden maksat, yapmış oldukları hayır veya şerler, arkalarında olandan maksat ise, yapacakları şeylerdir. Bütün bu manalardan maksat: Mevlâ Tealâ Hazretleri, bütün malûmatı bilmektedir ve yarattıklarının hâllerinden hiç bir şey ona gizli kalmamaktadır, demektir.

KÜRSî: Lugatta, üzerine bir zatın çıkıp oturacağı malûm makamdır. Cenab-ı Hak ise mekâna ihtiyaçtan münezzeh olduğundan, onun kürsîsinden murad-ı ilâhîsi neyse, biz onu ilm-i ilâhîye havale eder, varlığına inanırız. Bununla beraber, bu hususta âlimlerin bazı sözleri vardır. Şöyleki:

1. Arşın önünde bulunan bir yüce makamdır ki, yedi kat gökleri kaplamıştır. Nitekim İbn-i Cerir ve İbn-i Münzir, İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

١٧- لَوْ اَنَّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعَ وَالْاَرَضِيْنَ السَّبْعَ بُسِطْنَ ثُمَّ وُصِلْنَ بَعْضُهُنَّ اِلىٰ بَعْضٍ مَا كُنَّ فِى سِعَةِ الاَّ بِمَنْزِلَةِ الْحَلْقَةِ فِى الْمَفَازَةِ .

17. "**Yedi kat göklerle, yedi kat yerlerin hepsi döşenseler sonra da birbirine eklenseler** (yanyana konsalar) **Kürsî'nin genişliğine nisbetle bütün hepsi ancak ovaya atılmış halka gibidir.**" *(Alusî, Ruhul Meânî: 2/9)*

Ebu Zer *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen şu hadisi şerif Arş ve Kürsî'nin birbirinden ayrı olduğuna delâlet etmektedir:

١٨- يَا اَبَا ذَرٍّ مَا السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرَضُونَ السَّبْعُ عِنْدَ الْكُرْسِيِّ اِلاَّ كَحَلْقَةٍ مُلْقَاةٍ بِاَرْضٍ فَلاَةٍ وَاَنَّ فَضْلَ الْعَرْشِ عَلَى الْكُرْسِيِّ كَفَضْلِ الْفَلاَةِ عَلىٰ تِلْكَ الْحَلْقَةِ .

18. **"Ey Eba Zer! Yedi kat gökler ve yedi kat yerler, Kürsî'ye nisbetle, büyük bir sahraya atılmış bir halka gibidir. Şüphesiz arşın, Kürsî'ye olan üstünlüğü ise, o sahranın o halkaya olan üstünlüğü gibidir."** *(Ibn-i Cerîr, Ebuş Şeyh, Ibn-i Merdüveyh, Beyhekî, Dürrül Mensûr:1/17, Alusî:2/9)*

2. Kürsî'den murat Arş'tır.

3. Saltanat-ı ilâhiyedir, kudreti ve hakimiyeti Sübhaniyedir.

4. Bütün mükevvenatı (varlıkları) kuşatmış olan ilmi ilâhîden ibarettir.

5. Azameti ilâhiyesinin bir tasvir (zihinlerde canlandırılmas) ından ibarettir.

Kazî Beyzavî buyurmuştur ki: Bu ayet, ilâhî meselelerin esaslarını içine almaktadır. Zira Mevlâ Tealâ'nın, mevcut (var), vahid (bir), Vacibül Vücud bizatihi (varlığı kendinden) olduğuna, tahayyüz ve hulülden münezzeh (mekânda olmak ve bir şeye girmekten son derece uzak), tağayyür ve fütürdan müberrâ (değişiklik ve gevşeklikten uzak), Malikül Mülk (bütün mülklerin sahibi) olup, her şeyin yaratıcısı, son derece güç sahibi olduğuna ve şefaat izni almayanların onun huzurunda şefaat edemeyip, ancak şefaat izni alanların şefaat edebileceklerine, ilminin her şeyi kuşattığına, his ve hayalin anlayışından, fehim ve aklın kuşatmasından uzak olduğuna delâlet ettiğinden bu ayet-i kerime, Kuran-ı Kerimin en büyük ayetidir.

İmam-ı Süyûtî, İtkan'da buyurmuştur ki: Ayet el-Kürsî'de bulunan Esma-i İlâhiye, hiç bir ayette yoktur. Çünkü bu ayette, bazısı açık bazısı gizli olmak üzere on yedi yerde Allah-u Tealâ'nın ismi geçmektedir. Bunlar da:

1. (اَللّٰهُ) Allah, 2. (هُوَ) Hüve, 3. (اَلْحَيُّ) El-hayyu, 4. (اَلْقَيُّوْمُ) El-kayyûmu, 5. (لَا تَأْخُذُهٗ) nün (هُ) Hû'sü, 6. (لَهٗ) nün (هُ) Hû'sü, 7. (عِنْدَهٗ) nün (هُ) Hû'sü, 8. (بِاِذْنِهٖ) nin (هِ) Hî'si, 9. (يَعْلَمُ) nün altında gizli (هُوَ) Hüve, 10. (عِلْمِهٖ) nin (هِ) Hî'si, 11. (شَآءَ) nin altında gizli (هُوَ) Hüve, 12. (كُرْسِيُّهُ) nün (هُ) Hû'sü, 13. (يَؤُدُهٗ) nün (هُ) Hû'sü, 14. (حِفْظُهُمَا) nın faili olan mahzuf (هُوَ) Hüve, 15. (وَهُوَ) deki (هُوَ) Hüve, 16. (اَلْعَلِيُّ) El-aliyyü, 17. (اَلْعَظِيْمُ) El-azîmü.

Bu ayet-i celilenin fazileti hakkında bir çok hadis-i şerifler ve rivayetler vardır. biz de bunların bir kısmını zikredelim:

AYETEL KÜRSÎ'NİN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER

١٩- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) وَكَّلَنِى رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ فَأَتَانِى آتٍ فَجَعَلَ يَحْثُو مِنَ الطَّعَامِ فَأَخَذْتُهُ وَقُلْتُ: وَاللّٰهِ لَأَرْفَعَنَّكَ اِلٰى

رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: اِنِّي مُحْتَاجٌ وَعَلَيَّ عِيَالٌ وَلِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ قَالَ: فَخَلَّيْتُ عَنْهُ فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا اَبَاهُرَيْرَةَ مَافَعَلَ اَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ» قَالَ: قُلْتُ يَارَسُولَ اللهِ شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً وَعِيَالاً فَرَحِمْتُهُ فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: «اَمَا اِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ» فَعَرَفْتُ اَنَّهُ سَيَعُودُ لِقَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ اِنَّهُ سَيَعُودُ فَرَصَدْتُهُ فَجَاءَ يَحْثُو مِنَ الطَّعَامِ فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ: لَأَرْفَعَنَّكَ اِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ: دَعْنِي وَاِنِّي مُحْتَاجٌ وَعَلَيَّ عِيَالٌ لاَأَعُودُكَ فَرَحِمْتُهُ فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ فَاَصْبَحْتُ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ: «يَا اَبَا هُرَيْرَةَ مَا فَعَلَ اَسِيرُكَ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً وَعِيَالاً فَرَحِمْتُهُ فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: «اَمَا اِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ» فَرَصَدْتُهُ الثَّالِثَةَ فَجَاءَ يَحْثُو مِنَ الطَّعَامِ فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ: لَأَرْفَعَنَّكَ اِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهٰذَا آخِرُ ثَلاَثِ مَرَّاتٍ اِنَّكَ تَزْعُمُ لاَ تَعُودُ ثُمَّ تَعُودُ قَالَ: دَعْنِي اُعَلِّمْكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللهُ بِهَا. قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: اِذَا اَوَيْتَ اِلَىٰ فِرَاشِكَ فَاقْرَاْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ اَللهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ حَتَّىٰ تَخْتِمَ الْآيَةَ فَاِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللهِ حَافِظٌ وَلاَ يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّىٰ تُصْبِحَ. فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا فَعَلَ اَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ؟» قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ زَعَمَ اَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ يَنْفَعُنِي اللهُ بِهَا فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ. قَالَ: «مَا هِيَ؟» قُلْتُ: قَالَ لِي اِذَا اَوَيْتَ اِلَىٰ فِرَاشِكَ فَاقْرَاْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ اَوَّلِهَا حَتَّىٰ تَخْتِمَ اَللهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَقَالَ لِي: لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللهِ حَافِظٌ وَلاَ يَقْرَبُكَ شَيْطَانٌ حَتَّىٰ تُصْبِحَ. وَكَانُوا اَحْرَصَ شَيْءٍ عَلَى الْخَيْرِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اَمَا اِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ تَعْلَمُ مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذُ ثَلاَثِ لَيَالٍ يَا اَبَا

هُرَيْرَةَ » قَالَ: لاَ. قَالَ: « ذَاكَ شَيْطَانٌ ».

19- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle dedi: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* beni ramazan zekâtını korumaya vekil ta'yin etti. (Bir gece) bana bir gelen geldi ve zekât hurmasından avuçlamaya başladı. Ben onu yakaladım ve: Allah'a yemin ederim ki, seni muhakkak Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e götüreceğim. dedim.

O da: "Ben muhtacım, üzerimde de bana muhtaç bir aile (nafakası) vardır; benim bu aldığım şeye şiddetli bir ihtiyacım vardır." dedi.

Ebu Hureyre dedi ki: Bunun üzerine ben de onun yolunu boşalttım (onu salıverdim). Sabaha girdiğimde Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ya Eba Hureyre dün gece esirin ne yaptı?**" dedi.

Ben de: Ya Resulallah! şiddetli ihtiyaçtan ve ailesinin çokluğundan şikayet etti. Ben de ona acıdım ve yolunu boşalttım (salıverdim), dedim.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :"**Fakat o muhakkak sana yalan söylemiştir, ve yakında yine gelecektir.** " buyurdu.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :"Yakında yine gelecek." buyurduğu için, onun geleceğini bildim de, onu gözetledim. Geldi ve hurmadan avuçlamağa başladı. Onu yakaladım ve; seni elbette Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e götüreceğim, dedim.

O: "Beni bırak, çünkü ben muhtacım ve üzerimde büyük bir aile (yükü) vardır. Bir daha dönmem," dedi. Ben de ona acıdım ve yolunu açtım.

Sabaha eriştiğimde Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana: "**Ya Eba Hureyre esirin ne yaptı?**" buyurdu. Ben de: Ya Resulallah, şiddetli bir ihtiyaçtan, ailesinin çokluğundan şikayet etti de ona acıdım ve yolunu açtım (salıverdim), dedim.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Fakat o muhakkak sana yalan söylemiştir; yakında gelecektir.**" buyurdu.

Onu üçüncü defa gözetledim. Geldi ve hurmadan avuçlamaya başladı. Onu yine yakaladım ve; bu defa seni muhakkak Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e götüreceğim. Artık bu üç defanın sonudur. Sen bir daha dönmem dersin, sonra yine dönersin, dedim.

O: "Beni bırak da sana bir takım kelimeler öğreteyim ki, Allah sana bu kelimelerle fayda ihsan eder." dedi. Ben: Bu kelimeler nedir? dedim. O da: "Yatağına girdiğinde Kürsî ayetini: **Allahü lâ ilâhe illa hüvel hayyül kayyûm,** ayetini bitirinceye kadar oku. Muhakkak senin üzerinde Allah tarafından bir koruyucu bulunmakta devam eder ve sana sabaha kadar hiç bir şeytan yaklaşamaz." dedi.

Ben de onun yolunu açıp salıverdim. Sabaha girince Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana: **"Dün gece esirin ne yaptı?"** dedi. Ben de: Ya Resulallah, bu esir bana bir takım kelimeler öğreteceğini, bunlar sebebiyle Allah'ın bana hayır ihsan edeceğini söyledi. Ben de yolunu açıp salıverdim, dedim.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :**"Bu kelimeler nedir?"** buyurdu. Ben de: bana, yatağıma girdiğimde kürsî ayetinin evvelinden bitirinceye kadar **Allahü lâ ilâhe illa hüvel hayyül kayyûm,** diye oku dedi. Ve o yine bana: Sabaha girinceye kadar senin üzerinde Allahtan bir koruyucu bulunmakta devam eder; aslâ ayrılmaz ve sana şeytan da yaklaşamaz dedi, diye cevab verdim.

Sahabeler hayır öğrenmeye pek hırslı idiler. Bunun üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Dikkat! Bu esir çok yalancı olduğu hâlde sana doğru söylemiştir. Ya Eba Hureyre, üç geceden beri sana hitap edip konuşan kimdir bilir misin?"** buyurdu.

(Ben): Hayır, dedi (m). Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"İşte o,** (insan suretinde) **bir şeytandır."** buyurdu. *(Buharî, Vekâlet:10, 163-164)*

٢٠- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ قَرَأَ حٰمٓ اَلْمُؤْمِنَ اِلىٰ ﴿ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴾ وَآيَةَ الْكُرْسِيِّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ بِهِمَا حَتّىٰ يُمْسِيَ وَمَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حُفِظَ بِهِمَا حَتّىٰ يُصْبِحَ».

20- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim sabahladığı zaman (حٰمٓ) Hâ Mîm El-Mü'min suresinin başını (اِلَيْهِ الْمَصِيرُ) e kadar, bir de Ayetel Kürsî'yi okursa bunlar sayesinde akşama kadar** (bütün belâlardan) **korunur. Her kim bunları akşamladığı zaman okursa bunlar sebebiyle sabaha kadar** (bütün belâlardan) **muhafaza edilir.** *(Tirmizî, Fezailül Kuran:2, 5/25, Darimî, Fezailül Kuran:14)*

٢١- عَنْ اَيْفَعَ بْنِ عَبْدِ الْكَلَاعِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ! اَيُّ سُورَةِ الْقُرْآنِ اَعْظَمُ؟ قَالَ: ﴿ قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ ﴾. قَالَ: فَاَيُّ آيَةٍ فِي الْقُرْآنِ اَعْظَمُ؟ قَالَ: آيَةُ الْكُرْسِيِّ ﴿ اَللهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴾. قَالَ: فَاَيُّ آيَةٍ يَا نَبِيَّ اللهِ تُحِبُّ اَنْ تُصِيبَكَ وَاُمَّتَكَ؟ قَالَ: «خَاتِمَةُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فَاِنَّهُمَا مِنْ خَزَائِنِ رَحْمَةِ اللهِ مِنْ تَحْتِ عَرْشِهِ اَعْطَاهَا هٰذِهِ الْاُمَّةَ لَمْ تَتْرُكْ خَيْرًا مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اِلَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ».

21- Eyfe' İbn-i Abdil Kelâî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre: Bir kişi: "Ya Resulallah! Kuran'ın hangi suresi (derece bakımından) daha büyüktür?" dedi. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ) (İhlâs suresi) diye cevap verdi. Bunun üzerine (o kişi): "Kuran'daki hangi ayet (fazilet bakımından) daha üstündür." deyince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ayetel Kürsî** (اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ) **dır.**" dedi.

O kişi: "Ey Allahın peygamberi! Hangi ayetin ümmetine isabet etmesini (hangi ayetin sırrına mazhar olmalarını) seversin." diye sorunca, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Sure-i Bakaranın sonu.** (اٰمَنَ الرَّسُولُ) **Zira onlar** (o iki ayet), **Allah** (-u Tealân) **ın arşın altında bulunan rahmet hazinelerindendir ki, Allah** (-u Tealâ) **onu, bu ümmete bahşetmiştir, o dünya ve ahiret hayırlarından hiç bir hayır bırakmayıp** (hepsini) **içine almıştır.**" buyurdu. *(Darimî, Fezailül Kuran:14)*

٢٢- عَنْ اُبَيٍّ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَأَلَهُ اَيُّ آيَةٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اَعْظَمُ قَالَ: اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ فَرَدَّدَهَا مِرَارًا ثُمَّ قَالَ اُبَيٌّ: آيَةُ الْكُرْسِيِّ قَالَ: لِيَهْنِكَ الْعِلْمُ اَبَا الْمُنْذِرِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ اِنَّ لَهَا لِسَانًا وَشَفَتَيْنِ تُقَدِّسُ الْمَلِكَ عِنْدَ سَاقِ الْعَرْشِ.

22- Übeyy (İbn-i Kâ'b) *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre: Bir kere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ona: "**Allah'ın kitabında en büyük ayet hangisidir.**" diye sordu. O da: "Allah ve Resülü daha iyi bilir." diye cevap verdi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu soruyu bir kaç defa tekrarladı.

Sonra Übeyy: "Ayetel Kürsî." diye cevap verdi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**İlim sana afiyet** (kolay) **olsun ey Eba Münzir. Canım kabza-i kudretinde** (kendisinin kudret elinde) **olan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak Ayetel Kürsî'nin bir dili iki de dudağı vardır ki, arşın direğinin yanında Melik-i** (müteâl olan Allah-u Tealâ'yı) **takdis eder** (ona tazimde bulunur)." buyurdu. *(Ebu Davud, No:1460, Ahmed Ibn-i Hanbel:5/142)*

٢٣- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) صَاحِبِ النَّبِيِّ ﷺ : اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ سَأَلَ رَجُلًا مِنْ صَحَابَتِهِ فَقَالَ: «اَيْ فُلَانُ هَلْ تَزَوَّجْتَ» قَالَ: لَا وَلَيْسَ عِنْدِي مَا اَتَزَوَّجُ بِهِ. قَالَ: «اَلَيْسَ مَعَكَ ﴿ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴾؟ قَالَ بَلٰى. قَالَ: «رُبُعُ الْقُرْآنِ» قَالَ: «اَلَيْسَ مَعَكَ ﴿ قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴾؟» قَالَ: بَلٰى. قَالَ:

« رُبْعُ الْقُرْآنِ » قَالَ: « اَلَيْسَ مَعَكَ ﴿ اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ ﴾؟ » قَالَ: بَلَىٰ.
قَالَ: « رُبْعُ الْقُرْآنِ » قَالَ: « اَلَيْسَ مَعَكَ ﴿ اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ ﴾؟ » قَالَ بَلَىٰ.
قَالَ: « رُبْعُ الْقُرْآنِ » قَالَ: « اَلَيْسَ مَعَكَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ ﴿ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ﴾؟ »
قَالَ بَلَىٰ. قَالَ: « رُبْعُ الْقُرْآنِ » قَالَ: « تَزَوَّجْ تَزَوَّجْ تَزَوَّجْ » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

23- Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sahibi (arkadaşı) Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* haber verdi ki: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* sahabesinden birine: **"Ey filân evlendin mi?"** diye sordu O da: "Hayır (evlenmedim) yanımda evlenebileceğim bir şey (imkanım) yok." dedi.

Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Seninle beraber** (ezberinde) (قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ) **yok mu?"** buyurdu. O da: "Evet (var)." dedi. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz: "(O) **Kuran'ın dörtte biridir.**" buyurdu.

Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz: **"Seninle** (قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ) **yok mu?"** diye sorunca, o da:"Evet (var)." dedi. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :"(O da), **Kuran'ın dörtte biridir.**" buyurdu.

Tekrar Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz: **"Seninle beraber** (اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ) **yok mu?"** buyurunca, o da: "Evet (var)." dedi. Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "(O da), **Kuran'ın dörtte biridir.**" buyurdu.

Yine Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Yanında** (اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ) **yok mu?"** diye sordu. O da: "Evet (var)." dedi. Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "(O da), **Kuran'ın dörtte biridir.**" buyurdu.

Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Seninle Ayetel Kürsî** (اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) **yok mu?"** diye sorunca, o da: "Evet (var)." dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"O da, Kuran'ı Kerim'in dörtte biridir."** buyurdular. (bunun üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz o şahsa hitaben: "O hâlde sen çok zenginsin." dercesine) Üç defa: **"Evlen, Evlen, Evlen."** buyurdu. *(Ahmed Ibn-i Hanbel:3/221)*

٢٤- عَنْ اَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: « مَنْ قَرَأَ فِى دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ آيَةَ الْكُرْسِيِّ حُفِظَ اِلَى الصَّلَاةِ الْاُخْرٰى وَلَا يُحَافِظُ عَلَيْهَا اِلَّا نَبِىٌّ اَوْ صِدِّيقٌ اَوْ شَهِيدٌ ».

24- Enes *(Radıyallahu Anh)* den Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Herkim her farz namazın arkasından Ayetel Kürsî'yi okursa öteki namaza kadar** (maddî - manevî belâlardan) **korunur. Buna** (Ayetel Kürsî'yi her namazın arkasından okumaya) **ancak Peygamber, Sıddık, veya şehid devam eder."** *(Beyhekî, Şuabul Iman::2/459, No:2396)*

٢٥- عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِى طَالِبٍ (رضى الله عنه) يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَىٰ اَعْوَادِ الْمِنْبَرِ يَقُولُ: «مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّةِ اِلَّا الْمَوْتُ وَمَنْ قَرَأَهَا حِينَ يَاْخُذُ مَضْجَعَهُ اَمَّنَهُ اللهُ عَلَىٰ دَارِهِ وَدَارِ جَارِهِ وَدُوَيْرَاتٍ حَوْلَهُ»

25- Ali İbn-i Ebi Talib *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim: **"Her kim Ayetel Kürsî'yi her namazdan sonra okursa cennete girmekten onu ancak ölüm men eder. Her kim onu** (Ayetel Kürsî'yi) **yatacağı zaman okursa, Allah** (-u Tealâ) **ona kendi evi, komşusunun evi ve etraftaki evler hakkında güvence verir."** *(Beyhekî, Şuabul Iman:2/458, No:2395)*

٢٦- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «سُورَةُ الْبَقَرَةِ فِيهَا آيَةٌ سَيِّدُ آىِ الْقُرْآنِ لَا تُقْرَأُ فِى بَيْتٍ وَفِيهِ شَيْطَانٌ اِلَّا خَرَجَ مِنْهُ آيَةُ الْكُرْسِيِّ».

26- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Bakara suresinde bir ayet vardır ki, Kuran ayetlerinin efendisidir. Şeytan olan herhangi bir evde** (bu ayet) **okunursa** (şeytan) **o evden çıkar.** (O ayet) **Ayetül Kürsî'dir."** *(Beyhekî, Şuabul Iman:2/457, No:2389)*

٢٧- عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِى دُبُرِ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ فِى ذِمَّةِ اللهِ اِلَى الصَّلَاةِ الْاُخْرَىٰ»

27- Hasen İbn-i Ali *(Radıyallahu Anhüma)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim farz namazının arkasında Ayetel Kürsî'yi okursa, diğer namaza kadar Allah'ın zimmetinde** (korumasında) **olur."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:2/148, 10/102)*

٢٨- عَنْ اَبِى قَتَادَةَ اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَخَوَاتِمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ عِنْدَ الْكَرْبِ اَغَاثَهُ اللهُ».

28- Ebu Katade *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Her kim Ayetel Kürsî'yi ve Bakara suresinin sonunu sıkıntılı** (kederli) **anında okursa Allah** (-u Tealâ) **ona yardım eder.**" *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/11)*

٢٩- عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ اَبِيهِ عَنْ اُمِّهِ فَاطِمَةَ (رضى الله عنهم) «اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ لَمَّا دَنَا وِلاَدُهَا اَمَرَ اُمَّ سَلَمَةَ وَزَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ اَنْ يَاْتِيَا فَاطِمَةَ فَيَقْرَأَ عِنْدَهَا آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَ ﴿ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ ﴾ اِلىٰ آخِرِ الْآيَةِ وَيُعَوِّذَاهَا بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ».

29- Ali İbn-i Hüseyin *(Radıyallahu Anhüma)* babasından, babası da annesi Fatıma *(Radıyallahu Anha)* dan rivayet ettiler ki, Hazreti Fatıma annemizin doğum yapması yaklaşınca Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Ümmü Seleme ve Cahş kızı Zeynep *(Radıyallahu Anhüma)* ya: "**Hazreti Fatma'ya gidip onun yanında Ayetel Kürsî ile** (اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ) *(Araf Suresi:54. ayetini)* **sonuna kadar okumalarını ve onu Muavvizeteyn** (Felâk ve Nas sureleri) **ile Allah** (-u Tealây) **a sığındırmalarını,**" emir buyurdu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/12)*

٣٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ اِلَى النَّاسِ فَقَالَ: اَيُّكُمْ يُخْبِرُنِى بِاَعْظَمِ آيَةٍ فِى الْقُرْآنِ وَاَعْدَلِهَا وَاَخْوَفِهَا وَاَرْجَاهَا؟ فَسَكَتَ الْقَوْمُ. فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «اَعْظَمُ آيَةٍ فِى الْقُرْآنِ ﴿ اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ ﴾ وَاَعْدَلُ آيَةٍ فِى الْقُرْآنِ ﴿ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ ﴾ اِلىٰ آخِرِهَا وَاَخْوَفُ آيَةٍ فِى الْقُرْآنِ ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴾ وَاَرْجىٰ آيَةٍ فِى الْقُرْآنِ ﴿ قُلْ يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلىٰ اَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ﴾».

30- İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre, Ömer İbnil Hattab *(Radıyallahu Anh)* bir gün insanların huzuruna çıkıp: "**Hanginiz Kuran'daki en büyük ayeti, adaleti en ziyade ifade eden ayeti, en korkutucu ayeti ve en ümit veren ayeti bana haber verecek?**" diye sordu.

(Oradaki) Kavm (insanlar) sustu, Bunun üzerine İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* : (عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ) **"Bilene düştün."** dedi ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in:

"Kuran'da en büyük ayet (اللهُ لاَ اِلـهَ اِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ) **dur.** *(Bakara suresi:255)*

Adaleti en ziyade ifade eden ayet (اِنَّ اللهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ) **dır.** *(Nahl suresi:90)*

En korkutucu ayet (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) **dur,** *(Zilzal suresi:7-8)*

En ümit verici ayet (قُلْ يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ اَسْرَفُو عَلىٰ اَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ) **dir.** buyurduğunu işittim dedi. *(Zümer Suresi:53) (Suyûtî, Dürrül Mensûr:2/7)*

٣١- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) اَنَّ رَجُلاً اَتَى النَّبِىَّ ﷺ فَشَكَا اِلَيْهِ اَنَّ مَا فِى بَيْتِهِ مَمْحُوقٌ مِنَ الْبَرَكَةِ فَقَالَ: «اَيْنَ اَنْتَ مِنْ آيَةِ الْكُرْسِىِّ مَا تُلِيَتْ عَلىٰ طَعَامٍ وَلاَ اِدَامٍ اِلاَّ اَنْمَى اللهُ بَرَكَةَ ذٰلِكَ الطَّعَامِ وَالْاِدَامِ».

31- Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan rivayete göre: Bir kişi Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'e gelip ona, evinde olan şeylerin bereketsizliğinden şikayet etti. Bunun üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz: **"Sen Ayetel Kürsî'den neredesin** (niçin Ayetel Kürsî'yi okumuyorsun)? **O, herhangi bir yemek veya katık üzerine okunursa mutlaka Allah** (-u Tealâ) **o yemek ve katığın bereketini çoğaltır."** buyurdu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/6)*

٣٢- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الضَّوْءِ عَنْ جَدِّهِ (رضى الله عنهم) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِىِّ فِى دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلاَّ اَنْ يَمُوتَ فَاِنْ مَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ».

32- Muhammed İbn-i Dav'in, dedesinden *(Radıyallahu Anhüma)* naklettiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz şöyle buyurdu: **"Herkim Ayetel Kürsî'yi her namazdan sonra okursa, onunla cennete girmesi arasında ancak ölüm vardır.** (Mani olan şey ancak ölümdür). **Ölünce** (hemen) **cennete girer."** *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/6)*

٣٣- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اِذَا قَرَأَ آخِرَ

سُورَةِ الْبَقَرَةِ أَوْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ ضَحِكَ ، وَقَالَ: «إِنَّهُمَا مِنْ كَنْزِ الرَّحْمٰنِ تَحْتَ الْعَرْشِ وَإِذَا قَرَأَ ﴿ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ ﴾ اِسْتَرْجَعَ وَاسْتَكَانَ».

33- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın rivayetine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz, sure-i Bakara'nın sonunu ve Ayetel Kürsîyi okuduğu zaman gülerdi, ve: "**Onlar, Arşın altındaki Rahman** (Tealân) **ın, hazinesindendir.**" buyururdu. (مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ) "**Her kim kötü bir iş yaparsa onunla cezalandırılır.**" *(Nisa suresi:23)* ayeti kerimesini okuduğu zaman İstirca' eder (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) derdi ve boyun eğerdi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/7-8)*

İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edilmiştir: "**Ne gök, ne yer, ne cennet, ne de cehennem hiç bir şey, sure-i Bakara'daki bir ayetten** (Ayetel Kürsî'den) **üstün değildir.**" *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/7)*

Rivayete göre, Abdurrahman İbn-i Avf *(Radıyallahu Anh)*: "**Evine girdiği zaman köşelerine Ayetel Kürsî'yi okurdu.**" *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/8)*

Zeyd İbn-i Sabit *(Radıyallahu Anh)* bir gece kendi bahçesine çıktı ve bir ses duydu. Bunun üzerine: "**Bu nedir?**" dedi. Cinlerden bir adam (ona): "Bize kıtlık isabet etti. Ben onların (şu insanların) meyvalarından almak istedim. (Ne olur) onu bize temiz (helâl) edin." dedi. (Zeyd İbn-i Sabit de): "**Evet.** (helâl ettik)." dedi.

Sonra, Zeyd İbn-i Sabit (o cin'e): "**Bizi siz** (in kötülüğünüz) **den koruyacak şeyi bize haber verir misiniz?**" dedi. O (cin) de: "Ayetel Kürsî (yi okumanız) dır." dedi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/14)*

Seleme İbn-i Kays *(Radıyallahu Anh)*: "**Allah-u Tealâ, ne Tevrat'ta, ne İncil'de ne de Zebur'da Ayetel Kürsî'den daha büyük bir ayet indirmedi.**" buyurdu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/15)*

İmam-ı Hasen *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre: Bir adamın kardeşi öldü onu rüyasında görünce: "**Hangi ameli daha üstün buluyorsunuz.**" diye sordu. O: "Kuran okumak." diye cevap verdi. Rüyayı gören: "**Kuranın hangi ayetini.**" deyince, o: "Ayetel Kürsî'yi" dedi. O tekrar: "**Bizim için bir şey umuyor musunuz** (bize bir diyeceğiniz var mı?)" deyince, o:

« نَعَمْ إِنَّكُمْ تَعْمَلُونَ وَلَا تَعْلَمُونَ وَإِنَّا نَعْلَمُ وَلَا نَعْمَلُ »

"**Evet siz yapıyorsunuz fakat bilmiyorsunuz biz ise, biliyoruz fakat yapamıyoruz.**" dedi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/15)*

Ruhul Beyan tefsirinde, Âkâmül Mercân Fî Ahkâmil Cân'dan naklen zikredildiğine göre, bir adam, bir hurma ağacının yanına geldiğinde bir ses işitti. Sesin sahibine çağırdıysa da o hiç cevap vermedi. Bunun üzerine o

adam Ayet el-Kürsî'yi okudu. Hemen ağaçtan bir şeytan iniverdi. O zaman adam: "Bizim bir hastamız var onu neyle tedavi edeceğiz." diye sorunca, Şeytan: "Beni ağaçtan indirdiğin (Ayet el-Kürsî) ile tedavi edin." dedi.

Hasılı kelâm, Ayet el-Kürsî, cinlere karşı kendisinden yardım alınacak duaların en büyüğüdür. Sayılamıyacak kadar çok olan kişiler, Ayet el-Kürsînin, insandan şeytanları kovmakta çok tesirli olduğunu söylemişler, ayrıca saralı kişiye, şeytanın kendisine yardım ettiği sahir (büyücü), kâhin (falcı) nefis ve şehvet ehli, zulüm ve gazap erbabı üzerine sadakatle okunulduğunda onların şeytanlarını etkisiz hâle getirmekte de büyük gücü olduğunu denemişlerdir. Ancak burada sadakatle okunma şartı koşulmuştur.

Zira işin esası odur. Her işinde sadık olan kişinin yüzü ak olacak, kâzib (yalancı) ların yüzü ise kararacaktır. Görmezmisiniz ki, fecri sadıktan sonra her tarafı aydınlatan güneş gelmekte, fecri kâzipten sonra ise, yine karanlık çökmektedir. İnsanın, hâl yoluyla (ihlâsla) yaptığı her şeyde tesir görülür. Amma sadece kâl yoluyla (dille) yaptığından bir şey hasıl olmaz.

Bundan dolayı insanların ekserisi İsm-i azam'ı okusalar da mahrumdurlar. Ey Allahım! Nefsimize takvasını (senden sakınma duygusunu) ver ve onu temizle çünkü sen onu temizleyenlerin en hayırlısısın. Amin!

Üstadımız Hacı Ali Haydar Efendi *(Kuddise Sırruhu)* hazretleri, kendi Kuran-ı keriminin kenarına: "Her hangi bir muradın hasıl olması için Ayet el-Kürsî 313 kere okunduğunda dünya ve ahiret hakkındaki o istek Allah'ın izniyle hasıl olur." diye yazmışlardır.

Yine yazmışlardır ki Ümm-i Sıbyan (cin musallat) olan çocuğa 18 kere Ayet el-Kürsî okunsa biiznillah şifa bulur.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN HAYY VE KAYYUM SIFATLARININ ZİKREDİLDİĞİ DİĞER AYETİ KERİMELER

اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّومُ (٢)

"**Allah** (-u Tealâ) **kendinden başka hiç bir ilâh olmayandır.** (O) **Hayy** (zatî, ezelî ve ebedî bir hayatla diri) **dir. Kayyûm** (kimseye muhtaç olmadan kendi zatıyla kaim, yarattıklarının her an yönetiminde yegane hakim, her şey onunla kaim) **dir.**" *(Ali Imran Suresi:2)*

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَیِّ الْقَیُّومِ (١١١)

"**Bütün yüzler, Hayy ve Kayyum olan Allah** (-u Tealâ) **için zelil olmuş** (boyun eğmiş) **dir.**" *(Tâhâ Suresi:111)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN İZNİ OLMADIKÇA ŞEFAATIN FAYDA VERMEYECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

. . . مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلاَّ مِنْ بَعْدِ اِذْنِهِ . . . (٣)

"**Onun** (Allah-u Tealâ'nın) **izni olmadan hiç bir şefaatçı yoktur.**" *(Yunus Suresi: 3 den)*

لاَ يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلاَّ مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا (٨٧)

"**Rahman** (Tealâ) **indinde söz** (ve izin) **alandan başkası, şefaata malik** (kimseyi kurtarma yetkisine sahip) **olamaz.**" *(Meryem Suresi:87)*

وَلاَ تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ اِلاَّ لِمَنْ اَذِنَ لَهُ . . . (٢٣)

"**Allah** (-u Tealân) **ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaatı fayda vermez.**" *(Sebe' Suresi:23 den)*

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ شُفَعَآءَ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لاَ يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلاَ يَعْقِلُونَ (٤٣) قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٤٤)

"**Yoksa onlar, Allah** (-u Tealâ) **dan başkasını şefaatçılar mı edindiler? De ki: Onlar** (şefaatçı kabul edilenler) **hiç bir şeye malik olamaz** (güç yetiremez) **ler ve akıl erdiremezlersede mi** (şefaatçı edinilecekler)?"

"(Habibim) **De ki: Bütün şefaaat Allah** (-u Tealâ) **içindir** (Onun iznine bağlıdır) **göklerin ve yerlerin mülkü** (hükümranlığı) **Onundur. Sonra, ancak ona döndürüleceksiniz.**" *(Zümer Suresi:43-44)*

وَلاَ يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ اِلاَّ مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (٨٦)

"(Müşriklerin) **O'nu** (Allah-u Tealâ'yı) **bırakıpta taptıkları** (putlar) **şefaata malik değillerdir. Ancak bilerek, hakka** (inanıp ona) **şahitlik edenler müstesnadır.**" *(Zuhruf Suresi86)*

Yani putlar hiç bir kimseye şefaat edemez ve yardımda bulunamazlar, çünkü buna yetkileri yoktur. Ancak, Uzeyr ve İsâ *(Aleyhimesselâm)* ile Meleklere, bir takımları tarafından tapıldıysa da, onlar, dilleri ve kalpleriyle hakkı doğruladıklarından, kendilerine tapanlardan şikayetçi olmakla beraber, müminlere şefaat edeceklerdir.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ (٤٨)

"**Artık şefaatçilerin aracılığı onlara** (kâfirlere) **fayda vermez.**" *(Müddessir Suresi:48)*

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يَشْفَعُونَ اِلاَّ لِمَنِ ارْتَضىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ (٢٨)

"**O** (Allah-u Tealâ), **onların** (meleklerin) **önlerindekilerini de, arkalarındakileri de** (yaptıklarını da, yapacaklarını da) **bilir. Onlar Allah** (-u Tealân) **ın razı olduğu kişilerden başkasına şefaat edemezler ve onlar, O'nun** (Allah-u Tealâ'nın) **korkusundan titreyicidirler.**" *(Enbiya Suresi:28)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN İZNİ OLMADIKÇA KİMSENİN ŞEFAAT EDEMİYECEĞİ GİBİ ŞEFAATİN DE, ANCAK ALLAH-U TEALÂ'NIN DİLEDİKLERİNE YARAYACAĞINI İFADE EDEN AYETİ KERİMELER

يَوْمَئِذٍ لاَ تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلاَّ مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلاً (١٠٩)

"**O gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığı kimselerin dışındakilere şefaat fayda vermez.**" *(Taha Suresi: 109)*

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لاَ تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا اِلاَّ مِنْ بَعْدِ اَنْ يَأْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَرْضىٰ (٢٦)

"**Gökte nice melekler var ki, Allah** (-u Tealân) **ın, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için izin vermesi dışında onların şefaatı bir şeye yaramaz.**" *(Necm Suresi:26)*

EN BÜYÜK PEYGAMBER OLAN EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **İN BİLE EN BÜYÜK KİTAP OLAN KURANI KERİMLE, İNSANLARI KARANLIKLARDAN NURA ÇIKARAMAYIP ANCAK ALLAH-U TEALÂ'NIN İZNİYLE ÇIKARABİLECEĞİNİ AÇIKLAYAN BİR AYETİ KERİME**

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ (١)

"(Bu Kuran), **Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, Azîz ve Hamîd olan** (Allah-u Tealân) **ın yoluna çıkarman için sana indirmiş olduğumuz büyük bir kitaptır.**" *(Ibrahim Suresi:1 den)*

MEVLÂ TEALÂ HAZRETLERİNİN HERŞEYİ BİLDİĞİNİ, KULLARIN İSE ANCAK ONUN BİLDİRDİKLERİNİ BİLEBİLECEKLERİNİ, MELEKLERİN DE BU HUSUSTAKİ İTİRAFLARINI BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

قَالُوا سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (٣٢)

"(Melekler): "**Seni tesbih ederiz** (ya Rabbi! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederiz). **Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiç bir ilmimiz** (bilgimiz) **yoktur. Şüphesiz Alîm ve Hakîm olan sensin, ancak sen." dediler.** *(Bakara Suresi:32)*

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا (١١٠)

"(Allah-u Tealâ), **onların** (insanların) **önlerindekini ve arkalarındakini** (geçmişlerini ve geleceklerini) **bilir. Onlar ise, bunu ilmen ihata edemezler** (kendi geçmişleri ve gelecekleri hakkındaki malûmatı kavrayamazlar)." *(Taha Suresi:110)*

Mevlâ Tealâ Hazretleri, birliğinin delillerini beyan ettikten sonra, bu kadar izahata karşı, artık zorlamaya gerek kalmadığını açıklamak üzere:

لاَاِكْرَاهَ فِى الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ فَقَدِاسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لاَانْفِصَامَ لَهَا وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٢٥٦)

KELİME MANASI (256)

(لاَ اِكْرَاهَ) **Cebir** (zorlama) **yoktur,** nerede? (فِى الدِّينِ) **dinde,** (قَدْ تَبَيَّنَ) **zira muhakkak, zahir oldu** (apaçık meydana çıktı), ne? (الرُّشْدُ) **rüşt,** yani hidayet ve doğru yoldan ibaret olan iman ayrıldı, neden? (مِنَ الْغَيِّ) **sapıklıktan** (küfürden), (فَمَنْ يَكْفُرْ) **artık her kim küfrederse,** neye? (بِالطَّاغُوتِ) **şeytana,** (وَيُؤْمِنْ) **ve inanırsa,** kime? (بِاللهِ) **Allah'a** yani peygamberlerin haber verdiği şekilde O'nu tasdik ederse, (فَقَدِ اسْتَمْسَكَ) **muhakkak o yapışmıştır,** neye? (بِالْعُرْوَةِ) **kulpa,** öyle kulp ki, (الْوُثْقٰى) **en sağlam,** (لاَ انْفِصَامَ) **kesilmek, kopmak yoktur,** ne için? (لَهَا) **onun için,** yani muhakkak o kimse, kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa sımsıkı sarılmış ve bu sayede tehlikelerden kendisini kurtarmış olur. (وَاللهُ) **ve Allah** (-u Tealâ) (سَمِيعٌ) (sözleri) **ziyade işiticidir,** (عَلِيمٌ) (niyetleri de) **hakkıyla bilicidir.**

MEALİ ŞERİFİ (256)

Dinde zorlama yoktur, zira şüphesiz doğruluk (iman), **sapıklıktan** (küfürden) **iyice ayrılmıştır. Artık kim tagut'a küfreder de, Allah'a iman ederse, muhakkak ki o, kopması** (mümkün) **olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır. Ve Allah** *(Celle Celalühü)* (kulların sözlerini) **hakkıyla işitici,** (niyetlerini) **kemaliyle bilicidir.**

İ Z A H A T

Begavî, Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Abdullah İbn-i Ubeyde *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki: Ensar-ı kiram'dan bir adamın iki oğlu vardı, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in risaletinden evvel hristiyan olmuşlardı. Bir gün kendi din mensuplarından bir cemaatla beraber Medine-i Münevvere'ye erzak getirdiler. Babaları onları görünce yakalayarak: "Vallahi müslüman oluncaya kadar sizi bırakmayacağım." dedi. Bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celileyi indirdi. O adam da çocuklarını bıraktı.

Evet, peygamberlerin beyanatından, ilâhî kitapların izahatından ve bütün kâinat, Cenab-ı Hak'kın varlığına şehadet edip durduğundan dolayı, hakikat apaçık meydana çıkmıştır. Her akıllı insan bunu düşünüp tasdik edebilir, artık zorlamaya lüzum yoktur. Herkes istikbalini düşünmeli, dinsizlik yüzünden uğrayacağı uhrevî azabı nazarı dikkate almalı, zorlamaya lüzum kalmadan kendi rızasıyla islâm dinini kabul etmelidir, aksi takdirde akibetini kendi düşünsün.

Müslümanlıkta zorlama bulunmadığı içindir ki, müslümanlara mağlûp olan milletler yine kendi dinlerini muhafaza edegelmişlerdir. Hiçbiri cebren (zorla) islâmiyete sokulmamıştır.

Ve hiç birinin vicdan hürriyetine aslâ müdahale edilmemiştir. Elverir ki, yaptıkları muahedelere ve verdikleri sözlere riayet etsinler, bir karışıklık çıkarmaya cüret etmesinler (cesaret göstermesinler). Fakat bir gayri müslim, sözü bozarsa veya bir müslüman irtidat eder (dinden döner) se tabii ki cezaya müstahak olur. Meselâ dinden dönen bir kişiye evvela tövbe edip tekrar islâm'a dönmesi teklif edilir, buna rağmen yine de irtidadında ısrar ederse:

٣٤- عَنْ عِكْرِمَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: « مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ »

34- İkrime *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen: "**Dinini değiştireni öldürün!.**" Hadisi şerifi hükmünce idam cezasına çarptırılır. *(Buharî, Cihad:149, 4/21)*

Allâme İbn-i Âşûr'un, ettahrîr vettenvîr isimli eserinde beyan ettiğine göre; bu (mürted olanın ölüm cezasına çarptırılması dinde) zorlama sayılmaz, bilâkis böyle bir kişi evvelce mensup olduğu islâm cemiyetinin dinini zayıflatarak ona karşı ters bir tavır takınacağından, ayrıca diğerlerine kötü örnek olup islâmiyet aleyhinde faaliyet yapacağı göz önünde tutulacağından dolayı mutlaka yerine getirilmesi gereken bir cezadır.

Umumî düzenin bozulmasına meydan vermemek için bu cezanın tatbik edilmesi toplum siyasetinin gereklerindendir. Nitekim bir milletin efradından olan bir şahıs, o milletin aldığı kararlara ters düşen hareketlerinden dolayı cezaya uğrar.Bu ceza, bir cebir ve ikrah (zorlama) sayılmaz ve onun vicdan hürriyetine yapılan bir müdahale kabul edilmez. Böyle bir ceza bütün insanların huzurunu temin bakımından bir hikmet ve maslâhat muktezası (gereği) dir.

Alusî ve Nesefî tefsirlerinin beyanına göre, ayeti celiledeki zorlamaktan maksat, ya umumî kabûl edilip bütün insanlara şamil olur ki, o zaman Mevlâ Tealâ'nın: (يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ ...) **"Ey Nebi! Kâfirler ve münafıklarla cihad et."** *(Tahrim Suresi:9 dan)* ayet-i celilesi ve kıtalı emreden diğer ayeti celilelerle nesh edilmiş (hükmü kaldırılmış) tır. İbn-i Mesud, İbn-i Zeyd ve Süleyman İbn-i Musa *(Radıyallahu Anhüm)* dan rivayet edilen görüş budur.

Yahutta bu hüküm, Cizye'yi kabul eden ehli kitaba mahsustur. Hasen, Katade ve Dahhak'tan rivayet edilen görüş budur. Nitekim İmam Abdürrazzak es-Sanânî, tefsirinde şöyle buyurmuştur. Arapların hiç bir dini olmadığından, islâma girmeleri için kılıçla zorlanırlar ama yahudi ve hristiyanlar, cizyeyi kabul ederlerse zorlanmazlar.

KÂFİRLERLE HARBETMENİN ONLAR HAKKINDA DA HAYIRLI OLDUĞUNU VE KİŞİNİN NEFSİ İSTEMEYEREK DE OLSA İSLÂMA GİRMESİNİN MUTEBER SAYILDIĞINI AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER

٣٥- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: « عَجِبَ اللّٰهُ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فِى السَّلَاسِلِ »

35- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Allah** (-u Tealâ), **zincirlerle** (bağlanan) **bir kavmin cennete girmesine taaccup etti** (çok hoşlandı ve razı oldu)." *(Buharî, Cihad:144, 4/20)*

Zincirlere vurulup cennete girenlerden maksat, müslümanlarla savaş edip esir düşerek zincire vurulduktan sonra, islâm ile müşerref olup cennete giren müslümanlar demektir.

٣٦- عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِرَجُلٍ اَسْلِمْ قَالَ اِنِّى اَجِدُنِى كَارِهًا قَالَ: « وَاِنْ كُنْتَ كَارِهًا »

36- Enes *(Radıyallahu Anh)* müslüman olan bir kimsenin, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Ben kendimi, (islâmiyete karşı) isteksiz buluyorum." demesi üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz: "**Her ne kadar isteksiz de olsan** (islâmiyetten ayrılma)." buyurduğunu rivayet etti. *(Ahmed Ibn-i Hanbel:3/181)*

RÜŞT: Birinci babtan mastar olup, bütün hayırları içine almış bir lâfızdır. Burada: Saadeti ebediyeye ulaştıran iman manasındadır.

GAYY: İkinci babtan mastardır, aslında helâk yoluna girmektir. Burada, insanı şekavati sermediyeye (sonsuz felâkete) götüren küfür manasındadır.

URVETÜL VÜSKA: Muhkem (en sağlam) kulp demektir.

İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayetle bu, ihlâs (iman) kelimesi,

İmamı Mücahid'in buyurduğuna göre iman,

Enes İbn-i Malik'in buyurduğuna göre de Kuran'dır.

Ayrıca doğru inanç, Allah-u Tealâ'nın rızasına ulaştıran herhangi bir sebep veya Allah-u Tealâ'ya verilen sözde durmak gibi manalar da verilmiştir.

Hasılı kelâm, en sağlam kulptan tutmak "Allah-u Tealâ'nın emirlerini tutup yasaklarından kaçmaktan ibarettir." Bu da ancak Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yolunda yürümekle mümkün olur. İşte her kim, dış görünüşüyle o yola girer batın (içi) ile de hakikatına ererse, islâm üzere ölür, dünya ve ahirette saadete kavuşur.

٣٧- عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ (رضى الله عنه) قَالَ: كُنْتُ فِى الْمَسْجِدِ فَجَآءَ رَجُلٌ فِى وَجْهِهِ اَثَرٌ مِنْ خُشُوعٍ فَدَخَلَ فَصَلّٰى رَكْعَتَيْنِ فَاَوْجَزَ فِيهِمَا، فَقَالَ الْقَوْمُ هٰذَا رَجُلٌ مِنْ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَلَمَّا خَرَجَ اتَّبَعْتُهُ حَتّٰى دَخَلَ مَنْزِلَهُ فَدَخَلْتُ مَعَهُ فَحَدَّثْتُهُ فَلَمَّا اسْتَأْنَسَ قُلْتُ لَهُ: اِنَّ الْقَوْمَ لَمَّا دَخَلْتَ قَبْلُ الْمَسْجِدَ قَالُوا كَذَا وَكَذَا ، قَالَ: سُبْحَانَ اللهِ! مَا يَنْبَغِى لِاَحَدٍ اَنْ يَقُولَ مَالَا يَعْلَمُ وَسَأُحَدِّثُكَ لِمَ اِنِّى رَأَيْتُ رُؤْيَا عَلٰى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ رَأَيْتُ كَاَنِّى فِى رَوْضَةٍ خَضْرَآءَ ، قَالَ ابْنُ عَوْنٍ فَذَكَرَ مِنْ خَضْرَتِهَا وَسَعَتِهَا وَسَطَهَا عَمُودٌ حَدِيدٌ اَسْفَلُهُ فِى الْاَرْضِ وَاَعْلَاهُ فِى السَّمَآءِ فِى أَعْلَاهُ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لِى اِصْعَدْ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لَاأَسْتَطِيعُ فَجَآءَنِى مِنْصَفٌ قَالَ ابْنُ عَوْنٍ هُوَ الْوَصِيفُ فَرَفَعَ ثِيَابِى مِنْ خَلْفِى فَقَالَ اِصْعَدْ عَلَيْهِ فَصَعِدْتُ حَتّٰى اَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ فَقَالَ اسْتَمْسِكْ بِالْعُرْوَةِ فَاسْتَيْقَظْتُ وَ اِنَّهَا لَفِى يَدِى قَالَ فَاَتَيْتُ النَّبِىَّ ﷺ فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ فَقَالَ: «اَمَّا الرَّوْضَةُ فَرَوْضَةُ الْاِسْلَامِ وَاَمَّا

الْعَمُودُ فَعَمُودُ الْاِسْلَامِ وَاَمَّا الْعُرْوَةُ فَهِيَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقٰى اَنْتَ عَلَى الْاِسْلَامِ حَتّٰى تَمُوتَ قَالَ وَهُوَعَبْدُ اللّٰهِ بْنُ سَلَامٍ»

38- (Kays İbn-i Ubad) *(Radıyallahu Anh)* dedi ki: (bir gün) mescitte idim yüzünde tevazu eseri olan bir adam geldi (mescide girdi). İki rekât namaz kıldı ve o rekâtlarda kısa okudu. Oradaki kavim (cemaat): "Bu adam cennet ehlindendir." dediler. Camiden çıkınca evine gidinceye kadar onu izledim. Ve onunla eve girdim. Onunla tanışınca kendisine dedimki: "Siz mescide girince cemaat şöyle şöyle (bu adam cennet ehlindendir) dedi. O da: "Sübhanallah! Bir kimsenin bilmediğini söylemesi doğru olmaz." dedi ve şöyle devam etti:

Ben sana, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* zamanında görüp ona anlattığım bir rü'yamı anlatayım: Ben kendimi sanki yemyeşil bir bahçede gördüm. (Ravi) İbn-i Avn dedi ki: O bahçenin yeşilliğini ve genişliğini anlattı. Ve şöyle devam etti: O bahçenin ortasında demirden bir direk vardı ki, alt tarafı yerde yukarısı göktedir. En yükseğinde de bir kulp var, bana: "Buna çık." denilince, ben: "Gücüm yetmez." dedim. Hemen bir yardımcı gelip elbiselerimi arkadan kaldırdı (tuttu) ve: "Onun (direğin) üzerine çık." dedi. Ben de çıktım ve kulpu yakaladım. O zaman bana: "Kulpu sıkı bir şekilde tut." dedi. Ve ben uyandım. O (kulp) hâla elimdeydi.

(Rüyayı gören) Dedi ki: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimize geldim ve o rü'yayı ona anlattım. O da: (rü'yayı tabir ederek): "**Bahçeye gelince; İslâm bahçesidir. Direk ise, İslâm direğidir. kulp da, sağlam bir kulptur. Sen ölünceye kadar islâm üzeresin.**" buyurdu.

Ravi (Kays İbn-i Ubad) dedi ki, O (rü'yayı gören ve mescide gelen) Abdullah İbn-i Selâm *(Radıyallahu Anh)* idi. *(Ahmed Ibn-i Hanbel:5/452)*

(طَاغُوتْ) **TAGUT:** Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, tâgût, ceberût ve melekût gibi mübalağa veznidir. İmamı Farisî, bunun bir mastar olduğunu, Sîbeveyh, ismi cins (cins ismi) olduğunu, Müberrid ise, cemi olduğunu söylemiştir. Bu kelimenin aslı: (طَغىٰ يَطْغىٰ) veya: (طَغَا يَطْغُو) dur. Birincinin mastarı (طَغَيُوتْ) ikincinin mastarı ise, (طَغَوُوتْ) dur. i'lâl edilerek Tagut olmuştur.

Tagut'un manası hakkında birçok sözler söylenmiştir. Hazreti Ömer ve Hazreti Hüseyin *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayete göre bu, şeytandır. Mücahid ve Katade *(Radıyallahu Anhüma)* da böyle buyurmuşlardır.

Saîd İbn-i Cübeyir ve İkrime *(Radıyallahu Anhüm)* den rivayet edildiğine göre, Kâhin (falcı); Ebul Âliye'den nakledildiğine göre, Sahir (büyücü), Malik İbn-i Enes'ten rivayete göre, Allah-u Tealâ'dan başka tapınılan her şey, bazılarına göreyse put'lardır. Evlâ olan umumî bırakmaktır. Cenabı Hakkı inkâr eden, insanları dinden ve ahlâktan mahrum bırakmaya çalışan her şahıs da bir Tagut'tur.

Mabudiyet iddiasında bulunan Firavunlar, Nemrutlar ve onların peşine düşmüş olan müfsit (bozguncu) lar, tabiat perest (herşeyi tabiat olayı kabul ettiğinden tabiata tapmış sayılan) kimseler de birer tagut'tur. İşte bunların bu mahiyetlerini bilip te kendilerinden kaçınmak, Tagut'a küfretmek ve onu inkâr edip, Hakka yönelmektir.

Yanlış inançları kalpten çıkartmanın ehemmiyetine binaen bu ayeti celilede Tagut'u inkâr, Allah'a imandan önce zikredilmiştir.

İbn-i Cerîr et-Taberî, Camiul Beyan tefsirinde naklettiğine göre, Ebud Derda *(Radıyallahu Anh)* Hazretleri bir kere komşularından bir hastayı ziyarete gitti, onu son nefeslerinde birşeyler mırıldanırken buldu, fakat yanındakiler ne istediğini anlayamıyorlardı. Yanındakilere, bu, konuşmak mı istiyor? diye sordu. Onlar: « آمَنْتُ بِاللهِ وَكَفَرْتُ بِالطَّاغُوتِ » **"Evet Allah** (-u Tealây) **a inandım Tagut'a küfrettim."** demek istiyor, dediler.

O zaman Ebud Derda *(Radıyallahu Anh)* : "Öyle demek istediğini nerden biliyorsunuz?" deyince onlar: "Dili dönmeyinceye kadar bu kelimeyi tekrar ediyordu, bundan biliyoruz ki mutlaka bu kelimeyi söylemek istiyor." dediler. O zaman Ebud Derda *(Radıyallahu Anh)* bu ayeti celileyi okuyarak: "Arkadaşınız kurtuluşa erdi." dedi.

İmamı Kuşeyrî, Letâifül İşârât'ta buyurmuştur ki: "Herkesin Tagut'u, onu Rabbisinden meşgul eden şeydir, Allah-u Tealâ'ya iman ise, ona kavuşarak kalbin dirilmesidir."

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti kerimenin sonunda, kendisinin ziyade işitici ve hakkıyla bilici olduğunu beyan buyurmuştur. Bunun manası hakkında iki görüş vardır:

1. Allah-u Tealâ, kelime-i şehadet okuyanların sözünü de, küfür kelimeleri söyleyenlerin lâflarını da duymaktadır ve herkesin kalbinde bulunan inancı bilmektedir.

2. Atâ *(Radıyallahu Anh)* ın İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet ettiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Medine'nin etrafında bulunan yahudilerin İslâm'a girmelerini çok istediğinden gizli ve aşikâr bu hususta Allah-u Tealâ'ya yalvarırdı.

İşte Mevlâ Tealâ Hazretleri bu ayetin son cümlesiyle: "Ya Muhammed! Allah-u Tealâ, senin duanı duymaktadır ve bu duanın kabul edilerek, kâfirlerin iman etmesi hususundaki isteğini bilmektedir." buyurmak istemiştir.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN ZORLA KİMSEYİ DİNE SOKMADIĞINI LÂKİN DİLESEYDİ BUNU ELBETTE YAPABİLECEK OLDUĞUNU BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (٩٩)

"Eğer Rabbin dileseydi, yer yüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O hâlde, mümin olsunlar diye sen insanları zorlayacak mısın? *(Yunus Suresi:99)*

وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ . . . (٢٩)

"Ve (Habibim!) de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyleyse dileyen iman etsin, isteyen de inkâr etsin." *(Kehf Suresi:29 dan)*

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (٣) اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ (٤)

"(Resulüm!) **Umulur ki sen, onlar iman etmiyorlar diye kendini helâk edeceksin. Biz dilesek onların üzerine gökten bir ayet** (mucize) **indiririz de, boyunları ona karşı eğilip kalır.**" *(Şuara Suresi:3-4)*

İBRAHİM *(Aleyhisselâm)* VE BERABERİNDE OLANLARIN, O ZAMANIN TAGUTLARINI NE GİBİ SÖZLERLE İNKÂR ETTİKLERİNİ (TANIMADIKLARINI) BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِى اِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَآءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ . . . (٤)

"**İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Bir vakit ki, onlar kavimlerine: Şüphesiz biz, sizden ve sizin Allah** (-u Tealâ) **dan başka taptıklarınızdan beriyiz** (son derece uzağız) **sizi inkâr ettik** (sizi ve yolunuzu tanımadık) **ve siz, bir tek olan Allah** (-u Tealây) **a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda ebedî bir düşmanlık ve öfke zahir olmuştur** (belirmiştir), **dediler.**" *(Mümtehine Suresi:4 den)*

ALLAH-U TEALÂ'YA TESLİM OLANLARIN URVETÜL VÜSKAYA (SAĞLAM KULPA) **TUTUNDUKLARINI BİLDİREN BİR AYETİ KERİME**

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ (٢٢)

"**Muhsin** (Allah-u Tealâ'yı görür gibi iyilik yapar) **olduğu hâlde, kendini Allah'a teslim eden kimse, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Ve bütün işlerin akibeti** (sonu) **ancak Allah'a** (varacak) **tır.**" *(Lokman Suresi:22)*

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۙ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۭ
وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰۗـــُٔهُمُ الطَّاغُوْتُ ۙ يُخْرِجُوْنَهُمْ
مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ
فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ۝٢٥٧ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْ حَاۗجَّ اِبْرٰهٖمَ فِيْ رَبِّهٖٓ
اَنْ اٰتٰىهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّيَ الَّذِيْ يُحْيٖ
وَيُمِيْتُ ۙ قَالَ اَنَا اُحْيٖ وَاُمِيْتُ ۭ قَالَ اِبْرٰهٖمُ فَاِنَّ اللّٰهَ
يَاْتِيْ بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذِيْ كَفَرَ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۚ ۝٢٥٨
اَوْ كَالَّذِيْ مَرَّ عَلٰي قَرْيَةٍ وَّهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰي عُرُوْشِهَا ۚ قَالَ اَنّٰى
يُحْيٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ
بَعَثَهٗ ۭ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۭ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۭ
قَالَ بَلْ لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ
لَمْ يَتَسَنَّهْ ۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِّلنَّاسِ ۚ
وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا ۭ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهٗ ۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٢٥٩

Mevlâ Tealâ, iman eden kimsenin kurtuluş yoluna girdiğini beyan ettikten sonra, iman edenlerin nasıl kurtulduklarını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
اَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ اُولٰئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٢٥٧)

KELİME MANASI (257)

(اَللّٰهُ) **Allah** (u Tealâ Hazretleri) (وَلِيُّ الَّذِينَ) **o kimselerin velisidir** (dostudur) **ki,** (اٰمَنُوا) **iman ettiler,** yani Allah-u Tealâ, inananların sahibidir, yardımcısıdır, muhafızıdır. (يُخْرِجُ) **çıkarır,** kimi? (هُمْ) **onları** nereden ? (مِنَ الظُّلُمَاتِ) **karanlıklardan,** nereye? (اِلَى النُّورِ) **nura,** yani Allah-u Tealâ Hazretleri onları küfür ve dalâlet karanlıklarından kurtarıp iman ve hidayet nuruna kavuşturur. (وَالَّذِينَ) **ve o kimseler ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** (اَوْلِيَآؤُهُمْ) **onların velileri,** yani küfredenlerin dostları ise, kimdir? (الطَّاغُوتُ) **taguttur,** yani şeytan vesair saptırıcı kimselerdir. (يُخْرِجُونَ) **çıkarırlar,** kimi? (هُمْ) **onları,** neden? (مِنَ النُّورِ) **nurdan,** nereye?(اِلَى الظُّلُمَاتِ) **karanlıklara,** yani o şeytanlar ve saptırıcı kimseler, küfrü kabul edip, aslî fıtratlarına muhalefet edenleri (doğuştaki islâm kabiliyetine ters düşenleri), hidayet nurundan mahrum bırakarak küfür ve isyan karanlıklarına, cehalet ve dalâlet (bilgisizlik ve sapıklık) vadilerine sürüklerler ve onları ebedî bir felâkete maruz bırakırlar. (اُولٰئِكَ) **İşte onlar,** yani o şeytanlar ve onların küfre düşürdükleri kimseler, kimlerdir? (اَصْحَابُ النَّارِ) **cehennem ashabıdırlar,** yani cehennemin daimi adamlarıdırlar, (هُمْ) **onlar,** (فِيهَا) **orada** (cehennemde) nedirler? (خَالِدُونَ) **ebedî kalıcıdırlar.**

MEALİ ŞERİFİ (257)

Allah (-u Tealâ), **iman edenlerin velisi** (yardımcısı, sahibi) **dir. Onları karanlıklardan** (kurtarıp) **nura çıkarır** (imanın nuruna kavuşturur) **küfredenlerin dostları ise, Tagut** (şeytan vesair saptırıcı kimseler) **dir. Onları** (kendilerine uyanları) **nurdan** (ayırıp) **karanlıklara çıkarırlar. İşte onlar cehennemin ehlidirler, onlar orada ebedi kalıcıdırlar.**

İZAHAT

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, **Veli:** yakınlık manasında olan **Vely**'den alınma, fail manasında siga-i feil'dir (feîl faîl veznidir). Kişiden ayrılmayıp sevgi ve yardımıyla onunla beraber olan dostuna, velisi denir. İnsanların işlerini yönetmesi itibariyle onlara yakın olan kişiye **Vali** denir.

Bütün müfessirler, ayeti celilede geçen karanlıklardan, küfür (inkâr), Nur'dan da iman kastedildiği görüşünde ittifak etmiş (birleşmiş) lerdir. O hâlde, bu ayeti kerime, insanı küfürden kurtarıp, imana kavuşturanın ancak Allah-u Tealâ olup imanın Allah-u Tealâ'nın yaratmasına bağlı olduğunu açıkça bildirmektedir.

Mevlâ kelimesi de kişinin yakını, sahibi demektir. Hatîb-i Şirbînînin, sıracül Münir tefsirinde İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan naklen buyurduğuna göre, karanlıklardan nura çıkarılan bu müminler, evvelce İsa *(Aleyhisselâm)* ı inkâr etmeleri sebebiyle karanlıklar içinde bulunup, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e iman ederek nura kavuşan kimselerdir veya dinde şüpheye düştükten sonra, Allah-u Tealâ'nın hidayet buyurmasıyla nur-i yakîne (şüphesiz iman nuruna) kavuşturulanlardır.

Ayeti celilede geçen **Tagut**'tan murat: İmamı Mukatilin buyurduğuna göre özellikle Kâab İbn-i Eşref, Hayyibni Ahtab vesair sapık önderlerdir.

Bunların, kendilerine uyanları, nur'dan karanlığa çıkartmaları, sanki onların evvelce bir nur içinde bulunduklarını ifade etmektedir.

Halbuki onlar kâfir olduklarından hiç bir nur içinde bulunmamaları gerekir diye bir soru akla gelirse, buna şöyle cevap verilir. Taberanî'nin İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet ettiğine göre, Bu ayet, evvelce İsa *(Aleyhisselâm)* a inanmış olup, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* gönderildiğinde, O'nu inkâr eden hristiyanlar hakkında veya evvelce müslüman olup sonra mürted (dinden dönmüş) olanlar hakkında inmiştir.

Buna göre onlar, evvelce nur içinde olup, kendilerini saptıran kişilere uyarak karanlıklara sürüklenmişlerdir. İşte bu gibi kötü kimselere uyanlar, kurtuluş sebebi olan iyi ahlâktan, kendilerini felâkete sürükleyecek olan kötü ahlâka sürüklenir. Nitekim şair ne güzel söylemiştir.

اِذَا كَانَ الْغُرَابُ دَلِيلَ قَوْمٍ . سَيَأْتِيهِمْ اِلىٰ اَرْضِ الْجِيَافِ

"Karga, bir milletin önderi olursa,
Yakında onları leşli bir araziye götürür ."

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celilenin yahudiler hakkında indiği de söylenmiştir.Çünkü onlar Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* gönderilmeden evvel onun gönderileceğini, hak peygamber olduğunu kabul edip, O'na kavuşurlarsa dine yardım edeceklerine dair Allah-u Tealâ Hazretlerine söz vermekle, bir nevi hidayetteyken, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve*

Sellem) in bi'setinde (gönderilmesinde) ise, hasetleri galip gelerek imandan kaçındılar, binaenaleyh onlar hidayet nurundan ayrılıp, sapıklık karanlığına düştüler.

Bu ayeti kerime ile bütün kâfirler de kast edilebilir. Çünkü onlar kat'î delillerin gösterdiği hidayet nurunu bırakıp, hakkında hiç bir delil olmayan sapıklığı seçerek, hidayetten çıkmış ve nura benzeyen delilleri görmeyip, karanlığa benzeyen şüphelere ve şeytanın aldatmalarına kapılarak, fıtrat-ı asliye (doğuşlarında, tabiat) larında bulunan hidayetten, dalâlete sapmışlardır.

Nesefî ve İbni Kesîr tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allahın yolu bir olup, şeytanın yolları çok olduğundan, **Nur,** müfred (tekil), **karanlık** ise cemi (çoğul) getirilmiştir. Nitekim Mevlâ Tealâ bir ayeti kerimesinde:

وَاَنَّ هٰـذَا صِرَاطِى مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ... (١٥٣)

"**Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur, o hâlde ona uyun,** (başka) **yollara uymayın. Zira onlar** (o yollar) **sizi, O'nun** (Allah-u Tealâ'nın) **yolundan ayırır.**" *(Enam Suresil53'den)* buyurarak, hak yolun tek, batıl yolların ise çok olduğunu açıklamıştır.

Ebussuud Efendi, İrşad-ül Aklısselim isimli eserinde şöyle buyurmuştur: Mevlâ Tealâ, kulun, iradesini küfre kullanarak küfrü kesbetmesi (kazanması) üzerine, onun küfrünü yaratmakta olduğu hâlde, "**Onlar** (kâfirlerin uydukları reisler), **onları** (kendilerine uyanları), **nurdan karanlığa çıkartırlar.**" buyurarak, kâfirlerin küfrünü tagut'a isnad etmiştir. Fakat bu, onların bu işe sebep olduklarını beyan içindir ki, yaratmak yine Mevlâ Tealâ'dandır.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN MÜMİN VE MÜTTEKİ KULLARIYLA DOST OLDUĞUNU BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

. . . وَاللّٰهُ وَلِىُّ الْمُؤْمِنِينَ (٦٨)

"**Ve Allah** (-u Tealâ) **müminlerin dostudur.**" *(Ali Imran Suresi : 68'den)*

. . . اِنْ اَوْلِيَآؤُهُ اِلاَّ الْمُتَّقُونَ . . . (٣٤)

"**O'nun** (Allah-u Tealâ'nın) **dostları ancak müttakilerdir.**" *(Enfal Suresi:34 den)*

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لاَ مَوْلٰى لَهُمْ (١١)

"**Bu** (Allah-u Tealâ'nın, iman edenlere yardım edip, kâfirleri yardımsız bırakması), **şüphesiz Allahın, inananların mevlâsı** (dostu) **olması sebebiyledir. Kâfirlerin ise, hiç şüphesiz Mevlâsı** (yardımcısı) **yoktur.**" *(Muhammed Suresi: ll)*

ALLAH-U TEALÂ MÜMİNLERİN DOSTU OLDUĞU GİBİ MÜMİNLERİN DE, BİRBİRLERİNİN DOSTLARI OLDUKLARINI AÇIKLAYAN AYETİ KERİMELER

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ . . . (٧٢٨)

"**Şüphesiz iman edip de hicret edenler, Allah** (-u Tealân) **ın yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler ve** (muhacirleri) **barındırıp yardım edenler** (varya), **işte onların bir kısmı diğer bir kısmının velileri** (dostları ve sahipleri) **dirler.**" *(Enfal Suresi: 72'den)*

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ . . . (٧١)

"**İnanan erkeklerle, inanan kadınların bir kısmı, bir kısmının velileri** (yardımcıları) **dır.**" *(Tövbe Suresi: 7l'den)*

ALLAH-U TEALÂ VE TEKADDES HAZRETLERİNİN MÜMİNLERİ KARANLIKLARDAN NURA ÇIKARMASININ BAZI ŞARTLARA VE SEBEPLERE BAĞLI OLDUĞUNU BİLDİREN AYETİ KERİMELER

. . . قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ (١٥) يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (١٦)

"**Gerçekten size, Allah** (-u Tealâ) **dan bir nur** (Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **ve bir Kitab-ı Mübin** (apaçık veya herşeyi açıklayan Kuran-ı kerim) **geldi. Allah** (-u Tealâ) **onunla** (kuranla) **rızasına uyanı kurtuluş yollarına hidayet ediyor ve onları kendi izniyle, karanlıklardan nura çıkarıyor ve kendilerini dosdoğru bir yola kavuşturuyor.**" *(Maide l5'den ve l6)*

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ (٩)

"**O** (Allah-u Tealâ), **sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kuluna apaçık ayetler indirendir. Şüphesiz ki, Allah** (-u Tealâ) **size karşı çok esirgeyici, çok acıyıcıdır.**" *(Hadid Suresi: 9)*

...قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا (١٠) رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ
لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ... (١١)

"Gerçekten Allah (-u Tealâ) **size bir zikir** (kitap) **indirmiştir. İman edip, salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, size Allah** (-u Tealân) **ın ayetlerini okuyan bir peygamber** (de) **göndermiştir."** *(Talâk Suresi : 10'dan ve 11'den)*

Görüldüğü gibi, Allah-u Tealâ, bu ayeti celilelerinde, mümin kullarına kitap indirmesi ve peygamber göndermesi sebebiyle, kendilerini karanlıklardan nura çıkardığını açıklamış, ancak bunu, kullarının her işte O'nun rızasını aramalarına ve iman edip, ameli salih işlemelerine bağlamış olduğunu ifade etmiştir.

Mevlâ Tealâ, kâfirlerin velisi Tagut olduğunu açıkladıktan sonra, en büyük Tagutlardan olan Nemrud'un İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile mücadelesini açıklamak üzere buyuruyor:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِى حَآجَّ اِبْرٰهِيمَ فِى رَبِّهِ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ اِذْ
قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّىَ الَّذِى يُحْيِى وَيُمِيتُ قَالَ اَنَا اُحْيِى وَاُمِيتُ قَالَ
اِبْرٰهِيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِى بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ
فَبُهِتَ الَّذِى كَفَرَ وَاللّٰهُ لاَيَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (٢٥٨)

KELİME MANASI (258)

(اَلَمْ تَرَ) **Görmedin mi?** kimi? (اِلَى الَّذِى) **o kimseyi ki,** (حَآجَّ) **mücadele etti,** yani delil getirmeye çalıştı, kime?(اِبْرٰهِيمَ) **İbrahim***(Aleyhisselâm)* **a,** kim hakkında? (فِى رَبِّهِ) **Rabbi hususunda,** yani İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın ilâhının, tek bir ilâh olduğuna karşı gelerek, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile mücadele etti. niçin? (اَنْ اٰتٰى) **verdiği için,** kime? (هُ) **ona** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (u Tealâ Hazretleri) neyi? (الْمُلْكَ) **mülkü** (saltanatı), ne vakitte mücadele etti? (اِذْ قَالَ) **dediği vakitte,** kim? (اِبْرٰهِيمُ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* ne dediği vakit? (رَبِّىَ) **benim rabbim,** kimdir? (الَّذِى) **öyle bir zattır ki,** (يُحْيِى) **diriltir,** (وَيُمِيتُ) **ve öldürür,** (قَالَ) (Nemrud) **dedi ki,** (اَنَا) **ben de,** (اُحْيِى) **diriltirim,** (وَاُمِيتُ) **ve öldürürüm,** (قَالَ) **dedi,** kim? (اِبْرٰهِيمُ)

İbrahim *(Aleyhisselâm)* (فَاِنَّ اللّٰهَ) **şüphesiz Allah** (u Tealâ) (يَأْتِى) **getirir,** neyi? (بِالشَّمْسِ) **güneşi,** nereden? (مِنَ الْمَشْرِقِ) **doğudan,** (فَأْتِ) **sen de getir,** neyi? (بِهَا) **onu,** nereden? (مِنَ الْمَغْرِبِ) **batıdan,** (فَبُهِتَ) **hayrete düştü, şaşırıp kaldı,** kim? (الَّذِى) **o kimse ki,** (كَفَرَ) **kâfir oldu,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** *(Celle Celalühü)* (لَايَهْدِى) **hidayet etmez** (İmana kavuşturmaz), kimi? (الْقَوْمَ) **kavmi,** öyle bir kavmi ki, (الظَّالِمِينَ) **zulmedici,** yani açıklıkta ve kuvvette son dereceye ulaşmış kat'î delillerin kabulünden yüz çevirmek suretiyle kendilerini ebedî azaba maruz bırakarak nefislerine zulmedenleri, Allah-u Tealâ muvaffak etmez.

MEALİ ŞERİFİ (258)

Allah (-u Tealâ), **kendisine mülk** (saltanat) **verdiği için** (şımararak) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ile** (Rabbi hakkında) **mücadele edeni** (çekişeni) **görmedin mi? Hani İbrahim** *(Aleyhisselâm)*: **"Benim Rabbim dirilten ve öldürendir." deyince, o: "Ben de diriltir ve öldürürüm." demişti.** (o zaman) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)*: **"Şüphesiz Allah** (-u Tealâ), **güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir." deyince, o kâfir şaşırıp kalmıştı. Ve Allah** (-u Tealâ) **zalim olan kavmi hidayet etmez** (doğru yola kavuşturmaz).

İ Z A H A T

Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile mücadele eden Kenan oğlu Nemrut Babil şehrinin müessisi (kurucusu) dur. Başına ilk taç koyan, yer yüzünde gururlanarak saltanat süren ve rububiyet (ilâhlık) iddiasında bulunan bir şahıstır. İsa *(Aleyhisselâm)* ın doğumundan 2640 sene evvel yaşadığı zannedilmektedir.

İmamı Mücahitten rivayet edildiğine göre, bütün dünyaya şarken ve garben (doğu ve batısıyla) dört kişi hakim oldu. Bunların ikisi mümin ikisi kâfirdir. Mümin olanlar, Davud *(Aleyhisselâm)* ın oğlu Süleyman *(Aleyhisselâm)* ile, Zülkarneyn *(Aleyhisselâm)* dır. Kâfirler ise, Buhtu Nassar ile Kenan oğlu Nemruttur. bunlardan başka dünyanın tamamına hakim olan yoktur.

Aliyyül Karî'nin, Emali şerhinde zikrettiğine göre, beşinci olarak bütün dünyaya bu ümmetten **Mehdî** *(Aleyhisselâm)* sahip olacaktır.

Zeyd ibni Eslem *(Radıyallahu Anh)*dan rivayet edildiğine göre, yer yüzünde ilk cebbar hükümdar, Nemrut olmuştur. İnsanlar devamlı olarak ihtiyaçlarını onun yanından temin ederlerdi.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* da onlarla beraber yemek istemeğe çıktı, O, bütün insanlar önünden geçerken: "Rabbiniz kim?" diye soruyordu. Onlar da: "Sensin" diye cevap veriyorlardı. Sıra İbrahim *(Aleyhisselâm)* a gelince, Nemrut, O'na da "Rabbin kim?" diye sordu. O da: "**dirilten ve öldürendir.**" de-

yince, Nemrut: "Ben de diriltir ve öldürürüm." dedi. Yani istediğimi diri bırakır istediğimi öldürürüm demek istedi.

Bunun üzerine hapisten iki adam getirterek, birini öldürttü, öbürünü sağ bıraktı. İbrahim *(Aleyhisselâm)* bunu görünce: **"Şüphesiz Allah (-u Tealâ) güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir."** dedi. Böylece o kâfir tutuldu kaldı ve İbrahim *(Aleyhisselâm)* ı yemeksiz geri çevirdi.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* da ailesine dönerken, bir kum tepesinin yanından geçti ve kendi kendine: "Şu kumdan biraz alıp aileme götürsem de, yanlarına girdiğimde yemek getirdiğimi sanarak, sevinseler, nasıl olur?" dedi ve biraz kum alarak ailesine geldi.

Eşyalarını yerleştirdikten sonra, uyudu. Ailesi getirdiklerini açınca kimsenin görmediği en iyi yemeklerle karşılaştı ve sofrayı hazırlayarak İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın yanına yanaştırdı, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ailesinin yanında yemek olmadığını bildiği için: "Bu nereden geldi? " dedi.

Ailesi de: "Senin getirdiğinden" dedi. O zaman İbrahim *(Aleyhisselâm)* Allah-u Tealâ'nın kendisini rızıklandırdığını anlayarak Allah-u Tealâ'ya hamdetti. Sonra, Allah-u Tealâ Hazretleri, o azgın hükümdara bir melek göndererek "Bana iman et ki, senin mülkünü devam ettireyim." diye bildirdi. O da: "Benden başka Rab var mı? " diyerek iman etmekten çekindi.

Melek ikinci kere gelerek, yine aynı sözleri söyledi. O yine kaçındı. Üçüncü defasında melek yine geldiğinde, o inat edince melek ona: üç güne kadar bütün ordularını topla" dedi. O cebbar bütün ordularını toplayınca, Allah-u Tealâ o meleğe onlara karşı sinek ordusunu salmasını emretti.

Güneş doğduğunda sineklerin çokluğundan güneşi göremez hâle geldiler, o sinekler onları iç yağlarına kadar yediler, kanlarını içtiler. Koca ordudan ancak kemikler kaldı.

Nemruta ise, henüz bir şey isabet etmemişti. Bunun üzerine Allah-u Tealâ ona bir sivri sinek gönderdi, o sinek onun burnundan içeri girdi. Nemrut döryüz sene sineğin verdiği ızdırabı durdurmak için başına tokmakla vurduruyordu. Ona insanların en çok acıyanı, iki elini birleştirip başına vuran oluyordu.

O, dörtyüz sene cebbarlık yapmıştı, Allah-u Tealâ da ona saltanatı kadar azabetti. Sonra, onu öldürdü. Ve o, çok yüksek bir bina inşa etmişti, Allah (-u Tealâ) onu temellerinden yıktı. *(Ibni Cerîr, et-Taberî, 3/25, 26, Abdürrezzak, Ibni Münzir, Ibni ebî Hatim, Ebuşşeyh, Kitâbül Azame, No:985, 86, 4/1509-1513, Dürrul Mensûr, 2/24)*

Hazreti İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile Nemrut arasında geçen bu münazaranın vakti hakkında muhtelif rivayetler vardır. İmamı Mukatil'in buyurduğuna göre, Nemrut, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ı kendisinin büyük putlarını kırdıktan sonra hapsetmişti.

Ateşi hazırlayıp da (İbrahim *(Aleyhisselâm)* ı) atacağı zaman, davasından

vazgeçmesi için ayeti kerimede açıklandığı üzere, O'nunla mücadeleye girişti neticede âciz kalıp söyleyecek bir söz bulamayınca, Hazreti İbrahim'i ateşe atmakla öfkesini yatıştırmaya çalıştı. *(Begavî, Mealimüttenzîl: 1 /365)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın Nemrud'a verdiği cevapta bir sual gizlidir. Çünkü Nemrut: "Rabbin kim?" diye sorduğunda, O, "Benim Rabbim öldüren ve diriltendir." dedi.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın cevabı mantığa gayet uygun ve doğrudur. Çünkü Allah-u Tealâ, ancak sıfat ve efali (sıfatları ve işleri) ile bilineceğinden İbrahim *(Aleyhisselâm)*, Nemrudun sorusuna karşı Cenab-ı Hakkı, ihya ve imate (diriltme ve öldürme) fiilleriyle tanıtmıştır. Zira Allah-u Tealâ'yı, künh ve hakikat (özü ve gerçeği) itibariyle tanımak mümkün değildir.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın bu cevabı karşısında Nemrut, son derece ahmaklığından: "Ben de diriltir ve öldürürüm." dedi ve hapishaneden iki kişi çıkartarak, birini öldürüp diğerini serbest bıraktı.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* Nemrud'a: "Benim maksadım gerçekten öldürüp diriltmektir." diyerek onu bu yönden zorlamayıp, başka bir delile geçerek:

"Benim Rabbim güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de gücün varsa batıdan getir." deyince, Nemrut cevap vermekten âciz kalıp âleme rezil oldu. Çünkü o, inkâr edilemeyecek olan Mevlâ Tealâ'yı inkâr ederek kendi nefsine zulmetmiş olduğundan, Allah-u Tealâ da onu muvaffak etmedi.

Nitekim Allah-u Tealâ ayeti celilenin sonunda (وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ) **"Allah** (-u Tealâ) **zalim kavmi hidayet etmez."** buyurarak, ehli küfrü, ehli hakla münazara (karşılıklı delil getirme) lerinde, daima habtetmiş (susturup güçsüz bırakmış) olduğunu açıklamıştır.

Nesefî tefsirinde, tevilât şerhinden naklen rivayet olunduğuna göre, bu ayet-i celile, ilmi kelâm hakkında konuşmanın ve münazara (karşılıklı delil getirme) nin mubah (serbest) olduğuna delildir.

Zira İbrahim *(Aleyhisselâm)*, kendisine delil getirmeye kalkan Nemrud'a mukabelede bulunmuştur. Eğer mubah olmasaydı İbrahim *(Aleyhisselâm)* buna teşebbüs etmezdi. Zira enbiyayı izam, haram işlemekten masum (muhafaza edilmiş) lerdir.

Ve zaten biz, kâfirleri imana davetle emrolunduk, onlar bu davette bizden mutlaka delil isterler. Bizim de onlarla münazara ederek delil getirmemiz icabeder.

Ve yine Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, düşünenler için Kuran ve sünnette bunun misali çoktur. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri, Enbiya Suresinin 51-67. ayetlerinde İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın kavmiyle arasında geçen mücadeleyi, Hud Suresinin 25-34. ayetlerinde Nuh *(Aleyhisselâm)* ın kavmiyle uzun zaman mücadele ettiğini, Şuara Suresinin 23-28. ayetlerinde de Musa *(Aleyhisselâm)* ın firavun ile olan mücadelesini zikretmiştir.

Allah-u Tealâ bütün bu ayetlerinde sual-cevabı ve dinde nasıl mücadele edileceğini öğretmektedir. Zira Hak ile batılın arasında ki fark ancak hakkın delili meydana çıkıp, batılın davası çürütüldükten sonra belli olur.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ehli kitapla mücadele etmiş, nitekim Ali İmran Suresinin 61. ayetinde zikredileceği gibi onları lânetleşmeye bile davet etmiştir.

Musa *(Aleyhisselâm)* ın, Âdem *(Aleyhisselâm)* ın cennetten indirilmesi hususunda birbirleriyle mücadele edip, Âdem *(Aleyhisselâm)* ın O'nu yendiği sağlam bir hadisi Şerifte mevcuttur. Nitekim:

٣٥- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «اِلْتَقَىٰ آدَمُ وَمُوسَىٰ فَقَالَ مُوسَىٰ لِآدَمَ: اَنْتَ الَّذِى أَشْقَيْتَ النَّاسَ وَاَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ؟ ، قَالَ لَهُ آدَمُ: اَنْتَ الَّذِى اصْطَفَاكَ اللهُ بِرِسَالَتِهِ وَاصْطَفَاكَ لِنَفْسِهِ وَاَنْزَلَ عَلَيْكَ التَّوْرٰيةَ؟ قَالَ: نَعَمْ . قَالَ: فَوَجَدْتَهَا كُتِبَ عَلَىَّ قَبْلَ اَنْ يَخْلُقَنِى ، قَالَ: نَعَمْ ، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَىٰ»

35- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Âdem İle Musa** *(Aleyhimesselâm)* **buluştular da, Musa** *(Aleyhisselâm)*, **Âdem** *(Aleyhisselâm)* **'a: 'Sen insanları bedbaht eden ve onları cennetten çıkaran kimsesin.' dedi.**

Âdem *(Aleyhisselâm)* **da ona: 'Sen Allah** (-u Tealân) **ın elçilik vermekle seçkin kıldığı ve kendisi için seçtiği, üzerine Tevrat indirdiği bir kimsesin.' dedi.**

Musa *(Aleyhisselâm)* **: 'Evet** (öyledir)**,' dedi.**

Bunun üzerine Âdem *(Aleyhisselâm)* **: 'Sen** (Tevrat'ta benim işlediğim) **suçun benim üzerime Allah** (-u Tealâ) **beni yaratmazdan önce takdir edilip yazılmış olduğunu bulmadın mı?' dedi.**

Musa *(Aleyhisselâm)* **: 'Evet.' dedi. Böylece Âdem** *(Aleyhisselâm)* **Musa** *(Aleyhisselâm)* **ı mağlup etti."** *(Buharî, Tefsirül Kuran:20, 5/238)*

Ashab-ı Kiram *(Radıyallahu Anhüm)* arasında, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in vefatından sonra halife seçme hususunda bir takım münazaralar olmuş, sonra Hak yerini bulmuştur. Ebu Bekir Sıddık *(Radıyallahu Anh)* a biat edildikten sonra, dinden dönenlerle harbetme hususunda ashab-ı kiram arasında karşılıklı görüşler açıklanmış, sonra Hazreti Ebu Bekir Sıddık'ın sözünde ittifak edilmiştir. Allah-u Tealâ Hazretleri'nin:

. . . فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ . . . (٦٦)

"Kendisi hakkında bir bilginiz bulunmayan şeyde niçin tartışıyorsunuz?" *(Ali Imran Suresi: 66'dan)* mealindeki kavli şerifi düşünenler için ilmi tartışmanın serbest olduğuna delildir.

İmamı Şafiî'nin arkadaşı Müzenî buyurmuştur ki: "Tartışmalarda Allah-u Tealâ'nın rızası kastedilmeli ve hak belli olduğunda kabul edilmelidir."

Ulema buyurmuştur ki: "Din, Akıl, Fehim (anlayış) ve İnsaf hususlarında eşit, en azından birbirine yakın olmayan iki kişinin tartışmaları doğru değildir, zaten bu durumda hak meydana çıkmaz ve bu, tartışma, mükâbere (delilsiz boş iddialar) dan ileri geçmez.

Bu ayeti celile, Mutezile'nin aleyhine delildir. Onların mezhebine göre, Allah-u Tealâ'nın kuluna en iyi bir şekilde muamele etmesi vaciptir. Halbuki bu ayeti celileden anlaşıldığı gibi, Allah-u Tealâ o kâfire, istidraç (onu helâk etmek) için mülk vererek müslümanların başına musallat etmiştir.

Bu ise, müslümanların lehine gözükmese de, Allah-u Tealâ hem o kâfiri hem de müslümanları imtihan için ona bu mülkü vermiştir. Demek oluyor ki, Allah-u Tealâ'ya hiç bir şey vacip olmaz. O, işlerinde muhtardır dilediğini yapar.

Beğavî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, burada: "O, kâfir niye haptolsun ki, o İbrahim *(Aleyhisselâm)* a: "Madem öyle sen Rabbinden iste, O güneşi batıdan getirsin." diyebilirdi. diye bir soru akla gelirse, buna iki türlü cevap verilebilir.

1. Nemrut bunu düşünmedi değildir, fakat böyle bir istekte bulunduğu takdirde, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın, Rabbine yalvarıp bunu yapmasından ve böylece bütün milletin huzurunda daha fazla rezil olmasından korkmuş olabilir.

Kurtubî tefsirinde geçen bir habere göre, Allah-u Tealâ Hazretleri şöyle buyurdu:

«وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَاتَقُومُ السَّاعَةُ حَتّٰى آتِيَ بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَغْرِبِ لِيُعْلَمَ أَنِّي أَنَا الْقَادِرُ عَلٰى ذٰلِكَ»

"İzzim, Celâlim hakkı için, güneşi batıdan getirmedikçe, kıyamet kopmayacaktır. Buna kadir olduğum bilinsin için (bunu yaptım)." *(Kurtubi, 3/285)*

2. Allah-u Tealâ Hazretleri, Nemrud'u mağlûb etmek ve İbrahim *(Aleyhisselâm)* a müjde olmak üzere onu bu şekilde karşılık vermekten menetti.

Mevlâ Tealâ, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile Nemrut arasında meydana gelen hadiseyi açıkladıktan sonra, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın öldürülüp diriltilmesiyle alâkalı hadiseyi beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

اَوْ كَالَّذِىْ مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا قَالَ اَنّٰى يُحْيٖى هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْبَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ (٢٥٩)

KELİME MANASI (259)

(اَوْ كَالَّذِىْ) **Yahut o kimse gibisini görmedin mi ki?** (bu zat, kuvvetli bir görüşe göre Üzeyr *(Aleyhisselâm)* dır.) (مَرَّ) **uğradı,** nereye? (عَلٰى قَرْيَةٍ) **bir karye** (kasaba) **ya,** (وَهِىَ) **halbuki o karye de,** nedir? (خَاوِيَةٌ) **düşücüdür,** ne üzerine? (عَلٰى عُرُوْشِهَا) **tavanları üzerine,** yani binalarının çatıları çökmüş, duvarları yıkılmış, kimsecikleri kalmamış bir kasabaya uğradı. (قَالَ) **dedi,** (اَنّٰى يُحْيٖى) **nasıl diriltecek,** neyi? (هٰذِهِ) **şunu,** yani şu karye ahalisini, kim? (اللّٰهُ) **Allah** (u Tealâ hazretleri), neden sonra? (بَعْدَ مَوْتِهَا) **ölümünden sonra,** (فَاَمَاتَ) **hemen öldürdü,** yani ölü olarak bıraktı, kimi? (هُ) **onu,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri) ne kadar? (مِائَةَ عَامٍ) yüz sene, (ثُمَّ بَعَثَ) sonra diriltti, kimi? (هُ) onu, (قَالَ) buyurdu, yani Allah-u Tealâ Hazretleri melek vasıtasıyla buyurdu. (كَمْ لَبِثْتَ) **ne kadar kaldın,** (قَالَ) **o dedi ki,** (لَبِثْتُ) **kaldım,** (يَوْمًا) **bir gün,** (اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ) **yahut bir günün bazısı,** yani bir gün veya bir günden az kaldım, (قَالَ) **buyurdu,** (بَلْ لَبِثْتَ) **hayır durdun,** (مِائَةَ عَامٍ) **yüz sene,** (فَانْظُرْ) **İşte bak,** neye? (اِلٰى طَعَامِكَ) **yiyeceğine,** daha? (وَشَرَابِكَ) **içeceğine,** (لَمْ يَتَسَنَّهْ) **henüz bozulmamıştır.** (وَانْظُرْ) **Bir de bak** neye? (اِلٰى حِمَارِكَ) **merkebine,** biz bu işi sen ibret alasın için yaptık, daha? (وَلِنَجْعَلَ) **ve biz kılalım için,** kimi? (كَ) **seni,** (اٰيَةً) **bir**

ibret, kime? (لِلنَّاسِ) **insanlara,** yani bu ölümden sonra diriltme ve yanında bulunan yiyeceklerini muhafaza işini sen ibret alasın ve seni de, bütün insanlara ibret kılalım için yaptık, (وَانْظُرْ) **ve yine bak,** neye? (اِلَى الْعِظَامِ) **kemiklere,** yani merkebin kemiklerine, (كَيْفَ) **nasıl,** (نُنْشِزُ) **kaldırıyoruz** neyi? (هَا) **onları,** yani onları yerden kaldırıp cesetteki eski yerlerine iade ederek nasıl birleştiriyoruz, (ثُمَّ نَكْسُو) **sonra** (nasıl) **giydiriyoruz,** neye? (هَا) **ona** (kemiklere) neyi? (لَحْمًا) **eti,** yani cesedi elbiseyle örttüğümüz gibi, kemikleri etle nasıl örtüyoruz, (فَلَمَّا تَبَيَّنَ) **ne zaman ki apaçık belli oldu,** kime? (لَهُ) **ona,** yani ölüleri diriltme işi kendisine gözü bakarak zahir olunca, (قَالَ) **dedi,** (اَعْلَمُ) **ben biliyorum ki,** (اَنَّ اللّٰهَ) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) (عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ) **her şey üzerine,** (قَدِيرٌ) **ziyade kadir** (gücü yeten) **dir.**

MEALİ ŞERİFİ (259)

Yahut o kimse gibisini (görmedin mi?) **ki, O,** (binalarının) **çatıları çökmüş, duvarları üstüne yıkılmış,** (kimsecikleri de kalmamış olan) **bir kasabaya uğradı** (kendi kendine) **Allah** (-u Tealâ) **burasını ölümünden sonra, acaba nasıl diriltecek? dedi.**

Bunun üzerine Allah (-u Tealâ) **da, onu yüz yıl ölü bıraktı, sonra diriltere**k (kendisine):"**Ne kadar eğleştin** (kaldın)? "**Buyurdu. O da: "Bir gün yahut bir günün bazısı** (bir günden az)" **dedi.**

Allah *(Celle Celalühü)* ona): "**Hayır! yüz yıl** (ölü) **kaldın. İşte yiyeceğine ve içeceğine bak! Henüz bozulmamıştır. Bir de merkebine bak!** (bu işi sen ibret alasın) **ve seni insanlara ibret kılmamız için** (böyle yaptık). **Ve** (merkebinin) **kemikler** (in) **e bak! onları nasıl** (yerden) **kaldırı** (p cesetteki yerlerine döndürüp birleştirerek yerli yerine koyu) **yoruz. Sonra da, onlara et giydiriyoruz." dedi. O** (diriliş), **kendisine apaçık belli olduğu zaman,** (artık görerek de) **ben biliyorum ki, şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **herşeye hakkıyla gücü yetendir." dedi.**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Bu ayeti kerime, kudreti ilâhiye ile ne harikaların vücuda gelebileceğini ve ölümden sonra dirilmenin bir nümunesini gösteriyor. Hazreti Ali, İbni Abbas, Abdullah ibni Selâm, Katade, ikrime, Rabî', Dahhâk, Süddî *(Radıyallahu Anhum)* vesair büyüklerden rivayete göre, yeniden diriltildiği bildirilen zat Uzeyr *(Aleyhisselâm)* dır. Başka rivayetler varsa da, kuvvetli olan görüş budur.

Bir rivayete göre ayeti celilede geçen **Karye**'den murat Kudüs şehridir. En meşhur olan görüş de budur. Bazı rivayetlere göreyse, herhangi bir harab (yıkık) karyedir.

İbni Abbas, Kâ'b, Hasen ve Vehb *(Radıyallahu Anhüm)* hazeratından nakledilmiştir ki, Uzeyr *(Aleyhisselâm)*, hikmet sahibi, salih bir kişiydi, bir gün kendine ait bir araziye bakmaya gitmişti, dönerken kuşluk vakti, kendisine bir hararet geldi. Merkebi üzerinde iken bir harab yere girdi, merkebinden indi yanında, birinde incir, diğerinde üzüm bulunan iki sepet vardı. O harabe yerin gölgesine yerleşti.

Beraberinde bulunan bir tası çıkarttı, yanındaki üzümlerden o tasa sıktı sonra, beraberinde bulunan bir kuru ekmeği çıkararak, o çanakta bulunan üzüm suyuna batırıp ıslatarak yemek istedi. sonra arka üstü yatarak, ayaklarını duvara dayadı ve evin tavanlarına baktı.

Tavanlar çökmüş, duvarlar yıkılmış, ehlinin helâk olmuş olduğunu hatta çürümüş kemikleri görünce.., "**Ölümünden sonra, Allah-u Tealâ buranın halkını nasıl diriltecek.**" dedi.

Allah-u Tealâ'nın onları dirilteceğinden şüphe etmedi, lâkin taaccüb ederek (şaşarak) böyle söyledi. O anda Allah-u Tealâ ölüm meleğini göndererek onun ruhunu aldı. Ve onu yüz sene ölü olarak bıraktı.

Bu arada Beni İsrailde bir çok hadiseler zuhur etti. Yüz sene geçince Allah-u Tealâ Uzeyr *(Aleyhisselâm)* a bir melek göndererek evvela kalbini, sonra da Allah-u Tealâ'nın ölüleri nasıl dirilteceğini görerek anlayabilsin için iki gözünü yarattı.

Böylece bakıp gördüğü hâlde, diğer azalarını terkib etti (birleştirdi), sonra kemiklerine et, deri ve tüy giydirdi, daha sonra da ona ruh verdi. Kendisi bütün bunları görüp anlamaktaydı, böylece kalktı oturdu. O zaman melek ona "**Ne kadar durdun.**" dedi.

O da: "Bir gün durdum." dedi. Çünkü o, gündüzün evvelinde kuşluk vakti uyumuş, gündüzün sonunda da daha güneş batmadan diriltilmişti, bundan dolayı, veyahut "Bir günden az, henüz bir gün tamamlanmadı" dedi.

O zaman melek kendisine: "Hayır! yüz sene durdun, yiyeceğine içeceğine bak." dedi. O da, kuru ekmekle, çanağa sıktığı üzüm suyuna bakınca, onları hâli üzere buldu. Ne üzüm suyu, ne de kuru ekmek hiç değişmemiş ve bozulmamıştı. İşte Mevlâ Tealâ'nın: (لَمْ يَتَسَنَّهْ) "**Hiç değişmedi.**" kavli şerifi buna işaret etmektedir.

İncir ve üzüm de taptaze duruyorlardı, hiç bozulmamışlardı. O, sanki içinden bunu inkâr edecek gibi oldu ki, melek kendisine: "Dediklerimi kabul etmedinse, merkebine bak." dedi. O da bir baktı ki, merkebin kemikleri çürümüş ve dağılmıştı. O zaman melek, merkebin kemiklerine nida etti. Kemikler bu nidaya icabet ederek, her taraftan geldiler.

O melek onları Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın gözünün önünde birleştirdi. Sonra onlara damarlar, sinirler giydirdi, sonra et giydirdi, daha sonra da etin üzerinde deri ve tüy bitirdi, en sonunda da ona ruh üfledi, merkep başını ve kulaklarını semaya kaldırıp bağırarak ayağa kalktı.

İşte Mevlâ Tealâ'nın: "**Merkebine bak! Biz, bunu, seni insanlara bir ibret kılalım için yaptık, kemiklere bak ! Onları nasıl kaldırıyoruz, sonra onlara nasıl et giydiriyoruz.**" kavli şerifi budur, yani merkebin kemiklerine bak ki, onları eklem yerlerinden birbirlerine nasıl birleştiriyoruz. Sonra o kemikler etsiz merkeb suretine dönüşünce, bak ki, onlara nasıl et giydiriyoruz.

Bu ona apaçık zuhur edince: "Allah'ın, ölüleri diriltmek vesair herşeye hakkıyla gücü yetici olduğunu ben iyice biliyorum." dedi. ve merkebine binerek mahallesine geldi.

İnsanlar onu tanımadılar, o da insanları ve evlerini tanımadı, kendi anlayışına göre yürüdü, evine geldi, orada yüzyirmi yaşında kötürüm bir nineye rastladı ki, O, onların cariyesiydi.

O kadın, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* oradan ayrılırken yirmi yaşındaydı, ve Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ı tanıyordu Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ona: "Ey falanca! Bu Uzeyr'in evi midir?" dedi. O da: "Evet." dedi ve ağlayarak: "Şu kadar senedir Uzeyr'den bahseden bir kişi görmedim bütün insanlar onu unuttu." dedi. O zaman Uzeyr *(Aleyhisselâm)* : "Şüphesiz ben Uzeyr'im" deyince,

O da: Sübhanallah! Uzeyr'i yüz senedir kaybettik bahsini bile duymadık." dedi. O da: "İşte ben Uzeyrim, Allah-u Tealâ beni yüz sene ölü bıraktı, sonra diriltti." deyince, nine: "Şüphesiz Uzeyr, duası kabul bir adamdı, hastalara ve belâ sahiplerine afiyet ve şifa için dua ederdi, öyleyse sen Allah-u Tealâ'ya dua et gözümü bana geri versin de, seni göreyim, eğer Uzeyr'sen seni tanırım." dedi.

Uzeyr *(Aleyhisselâm)* Rabbine dua etti, ve elini onun gözlerine sürdü, o anda gözleri sıhhat buldu (gördü) ve elinden tutarak: " Allah-u Tealâ'nın izniyle kalk." dedi. Allah-u Tealâ da kötürüm olan ayaklarını yürüttü, o da sanki bağlardan kurtulmuş gibi sapa sağlam kalktı ve Uzeyr *(Aleyhisselâm)*a bakınca: "Ben şahitlik ederim ki, Sen Uzeyr'sin." dedi.

Ve Benî İsrail'in mahallelerine gittiler, onlar meclislerinde oturuyorlardı. Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın oğlu 118 yaşındaydı, torunları bile o mecliste ihtiyar olarak oturuyorlardı, o nine onlara, nida ederek: "İşte bu, Uzeyr'dir, size geldi." dedi.

Onlar kendisini yalanlayınca: "Ben sizin falân cariyenizim, O, Rabbine dua etti, Rabbi gözümü bana iade etti ve ayağımı yürüttü ve o, kendisini Allah-u Tealâ'nın yüz sene ölü bırakıp sonra dirilttiğini söylüyor." dedi.

O zaman insanlar kalkıp ona iyice baktılar, oğlu: "Babamın iki omuzu arasında, bir ben vardı." diyerek omuzunu açtı ve Uzeyr *(Aleyhisselâm)* olduğunu anladı.

O zaman Beni İsrail: "Bildiğimize göre Uzeyr'den başka Tevrat'ın tamamını içimizde bilen yoktu, Buhtu Nassar Tevrat'ı yaktı, sen bize Tevrat'ı yaz." dediler.

Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın babası, Seruha, Buhtu Nassar'ın günlerinde, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* dan başka kimsenin bilmediği bir yere Tevrat'ı gömmüştü, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* onları oraya götürerek, kazdırdı ve Tevrat'ı çıkardı. Kitabın yaprakları pörsümüş, çürümeye yüz tutmuştu.

Uzeyr *(Aleyhisselâm)* bir ağacın gölgesine oturdu, Benî İsrailde etrafına oturmuştu, o anda gökten iki şûle (ateş gibi görünen nur) inerek, Uzeyr *(Aleyhisselam)* ın içine girdiler, O da Tevrat'ı hatırlayarak, Beni İsraile onu yeniledi. Bundan dolayı yahudiler Uzeyr *(Aleyhisselâm)* a: "Allah'ın oğludur" dediler.

Uzeyr *(Aleyhisselâm)* , Tevrat'ı onlara Hızkiyl *(Aleyhisselâm)* ın memleketi olan Arz-ı Sevat'ta yeniledi. Kendisinin yüz sene ölü olarak kaldığı memlekete de Sâber âbad denirdi. "**İşte biz bu işi, seni insanlara** (Beni İsrail'e) **ibret kılalım için yaptık.**" Kavli şerifinde buyurulduğu üzere bu mucize, kıyamete kadar büyük bir ibret olarak kaldı.

Şöyleki: Uzeyr *(Aleyhisselâm)* torunlarıyla beraber aynı mecliste oturuyordu, onlar ihtiyar, kendisi ise gençti, çünkü öldüğünde kırk yaşındaydı, Allah-u Tealâ onu öldüğü gündeki gibi genç olarak diriltti. *(Dürrul Mensur: 2/27-29)*

Kazî Beyzavî'nin beyanına göre, ayeti celile'nin evvelindeki (اَوْ كَالَّذِى) kavli şerifinde bulunan kâf, misil (benzer) manasındadır ki, takdîrî ifadesi: "Yahut o kimse gibisini görmedin mi? " demektir.

Bundan evvel zikredilen Nemrud'un kıssasında bir benzetme yapılmayıp: "**O kimseyi görmedin mi?**" buyurulmuştur. Çünkü Nemrud gibi ilâhlık taslayanların misli az bulunur, amma dirilmenin şeklini bilmeyenler sayılamayacak kadar çok olduğundan bu ayeti celilenin başında :

"**Yahut o kimse gibisini görmedin mi?**" buyurulmuştur.

Kâf'ın zaid olup lâfzı süslemek için getirilmiş olduğu da söylenmiştir. O zaman mana: "**İbrahim'le mücadele edeni veya bir karyeye uğrayanı görmedin mi?**" demektir.

(قَرْيَة) **KARYE:** Toplamak manasında olan (قَرْىٌ) kary'den alınmış bir isimdir. Bir çok insanları kendinde topladığı için bu isim verilmiştir.

(عُرُوشْ) **URUŞ:** (عَرْشْ) arşın cemisidir, her yüksek şeye arş denir.

(اَنّىٰ) **ENNA:** Zarfiyet üzere mensub olduğu takdirde "Ne zaman?", Hâliyet üzere mensubsa "Nasıl?" demektir.

(لَمْ يَتَسَنَّهْ) **LEM YETESENNEH:** kelimesi, Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, sene'nin aslı eğer (سَنْهَة) senhe ise, bunun sonundaki (هَ) he, kelimenin aslındandır. Aslı (سَنْوَه) senve ise sondaki ha, ha-i sekt (kelimenin sonundaki

harfi açıklamak için gelmiş olan ha) dır. Burada: "**Üzerinden geçen seneler, o yemeği ve suyu değiştirmedi.**" demektir.

(اَنْشَازْ) **İNŞAZ:** Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, kaldırmak demektir. Bunu (را) ra ile (اِنْشَارْ) diye okuyanlar da vardır ki, inşar yaratmak demektir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın öldürme ve diriltme işini gördükten sonra: "**Allah** (-u Tealân) **ın her şeye kadir olduğunu bildim.**" demesi, evvelce istidlâlle (delillere dayanarak) bildiğimi, şimdi müşahedeyle (gözümle görerek) bildim demektir. Yoksa önceden bilmiyordum, şimdi öğrendim demek değildir. Zira peygamberler, Cenab-ı Hakkın sonsuz bir kudrete sahip olduğunu her zaman bildiklerinden onların, Allah-u Tealâ'nın sıfatlarını bilmemeleri tasavvur edilemez (düşünülemez).

İşte bu gibi, kimsenin yapamayacağı hadiselerin misalleri çoktur. Bu gibi vakalar, insanları ibret ve intibaha (uyanmaya) davet için Allah-u Tealâ Hazretleri tarafından hikmetinin gereği olarak ortaya konmaktadır.

Dolayısıyla Allah-u Tealâ Hazretleri'nin her şeye gücü yettiğine inananlar bunlarda asla tereddüt etmezler, zira ibret nazarıyla bakanlar, bundan daha garip hadiseleri âlemde her zaman görmektedirler, amma her biri başka başka suretlerde tecelli eder (açığa çıkar)

Son baharda kurumuş otların, ilk baharda yeşermesi, o yeşil yapraklar arasında renga renk çiçeklerin belirmesi, ölmüş insanı diriltmekten daha mı kolaydır?

Nitekim Rabbimiz dirilmekten şüphe edenleri şu ayeti kerimesiyle ne güzel ikna etmektedir:

يَاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ
فِى الْاَرْحَامِ مَانَشَآءُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ
وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلاَ يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ
شَيْئًا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ (٥) ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِى الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ (٦) وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لاَرَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ (٧)

"Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphedeyseniz, (şunu bilin ki) şüphesiz biz, sizi topraktan, sonra nutfeden (meni denen az bir sudan), sonra pıhtılaşmış kandan, sonra hilkati belli belirsiz bir lokma et parçasından yarattık. Size (son derece gücümüzü) tam manasıyla açıklayalım için (sizi hâlden hâle, tavırdan tavıra naklettik) dilediğimizi rahimlerde belli bir zamana kadar yerleştiririz (bekletiriz), sonra sizi, bir bebek olarak (dünyaya) çıkarırız, sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz. Bu arada) içinizden kimi vefat eder, içinizden kimi de ömrün en rezili (en verimsiz çağı) na reddedilir (döndürülür), tâki ilimden (her şeyi bildikten) sonra bir şey bilme (z hâle gel) sin. Sen, yer yüzünü de kupkuru ve ölü bir hâlde görürsün; fakat biz üzerine suyu (yağmuru) indirdiğimizde o, kıpırdanır kabarır ve her güzel çift (çeşit) ten nice nebatlar bittirir."

"Çünkü Allah (-u Tealâ) hakkın ta kendisidir O, ölüleri diriltir. Yine O, her şeye hakkıyla kadirdir."

"Kendisinde hiç şüphe olmayan o saat (kıyamet vakti) de gelecek ve Allah (-u Tealâ) kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır." *(Hac Suresi: 5-7)*

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN DAHA DÜNYADA İKEN ÖLDÜRÜP TEKRAR DİRİLTTİĞİ DİĞER BİR TAKIM İNSANLARIN KISSASINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا
ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (٢٤٣)

"Binler (ce kişiler) oldukları hâlde ölüm korkusundan (dolayı) yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah (-u Tealâ) onlara: "Ölün!" dedi, (onlar da hemen, bir tek adam gibi ölüverdiler). Sonra, onları diriltti. Şüphesiz Allah (-u Tealâ) insanlar üzerinde büyük fazl (ikram ve iyilik) sahibidir. Lâkin insanların çoğu (buna) şükretmezler." *(Bakara Suresi: 243)*

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ
قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ
ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَثَلُ
الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ
يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾
قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى
وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ
بِالْمَنِّ وَالْأَذٰى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ
تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ
مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

Mevlâ Tealâ Hazretleri, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın diriltilmesiyle ilgili kıssayı açıkladıktan sonra, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın da bununla alâkalı bir kıssasını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِى كَيْفَ تُحْيِى الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ
بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ
اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ
اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (٢٦٠)

KELİME MANASI (260)

(وَاِذْ) **Ve o vakti de yad et** (hatırla) **ki,** (قَالَ) **dedi,** kim? (اِبْرٰهِيمُ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* (رَبِّ) **Ey Rabbim,** (اَرِ) **göster,** kime? (نِى) **bana,** neyi? (كَيْفَ)**ne şekil,** (تُحْيِى) **dirilteceksin,** neyi? (الْمَوْتٰى) **ölüleri,** (قَالَ) (Allah-u Tealâ) **buyurdu,** (اَوَلَمْ تُؤْمِنْ) **inanmadın mı?** (قَالَ) **dedi,** (بَلٰى) **evet! İnandım,** (وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ) **lâkin mutmain olsun için,** ne? (قَلْبِى) **kalbim,** yani gözle görerek kalbim yatışsın diye bunu istedim dedi. (قَالَ) (Rabbi ona) **buyurdu ki,** (فَخُذْ) **öyleyse al,** ne? (اَرْبَعَةً) **dört tane,** neden? (مِنَ الطَّيْرِ) **kuştan,** (فَصُرْ) **ve meylettir** (çevir) neyi? (هُنَّ) **onları,** kime? (اِلَيْكَ) **sana,** yani onların şekillerini tafsilâtıyla bilebilmem için her biri üzerinde iyice tetkikler yaparak iyice tanıdıktan sonra, onları kesip parça parça edip birbirleriyle hamur yap ki, bunlar diriltildikten sonra herbir cüzün evvelki yerinde olduğunu anlayasın. (ثُمَّ اجْعَلْ) **sonra koy, bırak,** ne üzerine? (عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ) **her dağ üzerine,** neden? (مِنْهُنَّ) **onlardan,** yani o dört kuşun hamurundan, neyi?(جُزْءًا) **bir parçayı,** (ثُمَّ ادْعُ) **sonra çağır,** neyi? (هُنَّ) **onları,** (يَاْتِينَ) **geleceklerdir,** kime? (كَ) **sana,** ne oldukları hâlde? (سَعْيًا) **koşucu oldukları hâlde,** (وَاعْلَمْ) **ve bil ki,** (اَنَّ اللّٰهَ) **şüphesiz Allah** (-u Tealâ) (عَزِيزٌ) **Aziz,** yani ulu ve kavidir, her istediğine galiptir, (حَكِيمٌ) **Hakîmdir.** yani işlerinde ziyade doğrudur, hatasızdır.

MEALİ ŞERİFİ (260)

Ne zaman ki, İbrahim *(Aleyhisselâm)*: **"Ey Rabbim! Ölüleri nasl diriltece**ğini bana göster." **dedi.** (Allah-u Tealâ yoksa buna) **inanmadın mı? buyur-**

du. O da: "Evet! İnandım fakat (gözlerimle de görerek) **kalbimin yatışması için** (böyle istedim)" **dedi.** (Allah-u Tealâ) **buyurdu ki: Dört kuş tut, onları kendine çevir** (onları güzelce görüp tanı ve onları parça parça edip hamur yap da) **sonra, onlardan her bir parçayı bir dağın üzerine bırak.**

Daha sonra da, onları çağır, sana koşarak geleceklerdir. Ve bil ki, şüphesiz Allah (-u Tealâ) **Aziz** (her dilediğini yapmaya kadir) **dir, Hakîmdir.** (her işi yerindedir).

İZAHAT

İbni Ebî Hatim ve Ebuşşeyh'in, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayetlerine göre: İbrahim *(Aleyhisselâm)* deniz kenarında, habeşistanlı olduğu zannedilen ölü bir adama rastladı.

Deniz hayvanları sudan çıkarak, yer hayvanları gelerek, kuşların da inerek ondan yediğini görünce: "Ey Rabbim! bu deniz hayvanları bunun bir kısmını yiyor, yer hayvanları, ve kuşlar da yiyor, sonra, o yiyenler de ölecek ve çürüyecek, sonra da sen hepsini dirilteceksin, bana onları (ölüleri) nasıl dirilteceğini bir gösterir misin? " dedi.

Mevlâ Tealâ'da: "**Ey İbrahim! Benim ölüleri dirilteceğime inanmadın mı?**" buyurdu. O da: "Ya Rabbi! inanmaz olur muyum? lâkin kalbim mutmain olsun (yatışsın) için böyle istedim." dedi. Yani senin bazı ayetlerini göreyim ve senin bana icabet (duamı kabul) ettiğini bileyim için böyle arzu ettim." demek istedi.

O zaman Allah-u Tealâ: "**Dört kuş al.**" buyurdu. İbni Münzir'in Hasenden rivayetine göre, İbrahim *(Aleyhisselâm)* Tavus, Horoz, Karga ve Güvercin alıp başlarını, ayaklarını ve kanatlarını kesip koparark onları parça parça etti. Sonra, hepsini bir birine karıştırarak, bir hamur haline getirdi. Daha sonra da, dört kuştan mürekkep (toplanmış) hamuru dört parçaya bölerek, dört dağdan her birine birer parça koydu. Onların başlarını kendi ayaklarının altına koyarak bir kenarda durdu. Ve İsm-i Azamla (Allah'ın en büyük ismiyle) dua etti.

O zaman kuşlardan her birinin kemikleri, etleri, kanları ve tüyleri bir yerde toplandı. Sonra, başsız olarak hepsi İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın ayaklarına doğru koştular. Ve gerdanlarıyla başlarını aradılar. İbrahim *(Aleyhisselâm)* ayaklarını kaldırınca, her bir kuş, gerdanını başına soktu ve eski hâline döndü.

Sonra, Allah-u Tealâ Hazretleri, İbrahim *(Aleyhisselâm)* a: "**Sen bana ölüleri nasıl dirilteceğimi sordun, Ben yer yüzünü yarattım, ona dört rüzğar koydum** (Şimal, Saba, Cenub, Debur) **kıyamet günü olduğu zaman bir üfle- yici Sur'a üfleyecek, o zaman dört kuş dört dağdan toplandığı gibi, yer yüzünde bulunan bütün ölüler toplanacak.**" buyurdu. *(Dürrül Mensûr: 2/32,35-36)*

Bu ayeti kerime Cenab-ı Hak'kın kudretine ve ahiret âlemine dair bir başka delildir. Hazreti İbrahim *(Aleyhisselâm)* Cenab-ı Hakkın diriltici ve

öldürücü olduğunu, Nemrud'a karşı söylemiş bir zattır. Binaenaleyh onun bu hususta asla şüphesi olmadığı sabittir. Ancak bu diriltmenin ne suretle, ne gibi bir keyfiyetle vuku bulacağını bir an evvel gözleriyle görmeyi niyaz etmişti. Hatta bir rivayette, Allah-u Tealâ kendisine: "**İnandın mı?**" buyurduğunda: "Elbette inandım lâkin: (لَيْسَ الْخَبَرُ كَالعِيَانِ) "**Duymak, gözle görmeye benzemez.**" demişti. Cenab-ı Hak'da:

"**Sen, kudreti ilâhiye ile ölülerin diriltileceğine vakıfsın** (inanıcısın) **bu kifayet eder, her halde görmene lüzum yok, mamafih senin kadrini yüceltmek için ve görüp işitenlere bir lütuf, bir uyarma vesilesi olsun için sana bir diriltme numunesi göstereyim.**" diye vahyetti.

36- Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edilen bir Hadisi Şerifde tevazu yoluyla şöyle buyurdu:

٣٦- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «نَحْنُ اَحَقُّ مِنْ اِبْرَاهِيمَ اِذْ قَالَ ﴿ رَبِّ اَرِنِى كَيْفَ تُحْيِى الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى ﴾ وَيَرْحَمُ اللهُ لُوطًا لَقَدْ كَانَ يَأْوِى اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ، وَلَوْ لَبِثْتُ فِى السِّجْنِ طُولَ مَالَبِثَ يُوسُفُ لَاَجَبْتُ الدَّاعِىَ»

"**Biz** (şüphe etmekte) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **dan daha haklıyız İbrahim: 'Ey Rabbim ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster.' dediği zaman Rabb'i: 'İnanmadın mı yoksa?' dedi O da: 'İnandım, fakat** (gözümle de görerek) **kalbimin yatışması için** (istedim) **demişti.'**

Allah (-u Tealâ) **Lut Peygambere de rahmet etsin. O da, yemin olsun çok sağlam bir rükne, Allah** (-u Tealây) **a dayanıp dururken: '**(Ah) **size yetecek bir kuvvetim olsaydı yahut sarp bir kal'aya sığınabilseydim'** *(Hud Suresi:80)* **dedi.**"

Sonra Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Eğer ben zindanda Yusufun kaldığı gibi uzun zaman mahbus kalsaydım, onu hapisten çıkarmağa gelen kişinin da'vetine hemen icabet ederdim** (haydi efendine git de tahkikat yapsın demezdim)." buyurmuştur. *(Buharî, Enbiya:11, 4/119, Tefsir, Sure:3/46, Müslim, Iman:238, Fezâil:152, Ibn-i Mace. Fiten23, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/328)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, ulema, bu hadisi şerifin manası hakkında bir çok sözler söylemişlerse de, bunların en güzeli ve en doğrusu Müznî ve diğer âlimlerin sözüdür.

Şöyle ki: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu hadisi şerifiyle, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın şüphe etmesi mümkün değildir. Çünkü ölülerin diriltilmesinde şüphe etmek peygamberlere arız olsaydı, elbette buna ben İbrahim *(Aleyhisse-*

lâm) dan daha lâyık olurdum ve siz benim şüphe etmediğimi bildiğinize göre, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın da şüphe etmediğini kat'î olarak bilin." buyurmak istemiş ve böylece büyük bir tevazu göstermiştir.

Hadisi şerifin Yusuf *(Aleyhisselâm)* hakkındaki son cümlesi de tevazu yoluyla söylenmiştir. Rivayete göre bu ayeti celile indiğinde bazıları "İbrahim *(Aleyhisselâm)* şüphe etti, bizim peygamberimiz ise şüphe etmedi." dediler.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yukarıda zikrolunan sözü buyurarak: **"Sizin şüphe zannettiğiniz aslında şüphe değildir, ancak yakîn** (şüphesiz inanç) **ın artmasını talep etmek** (istemek) **tir. O hâlde bunu ben İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **dan çok isterim."** manasında söylemiştir. Yani Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : " Biz şüphe etmedik, onun şüphe etmemesi ise daha lâyıktır." demek istedi.

Velhasıl bu hadise beşer için bir ibret dersidir. Bu kuşları ve emsalini (benzerlerini) bidayeten (başlangıçta) hayat sahibi, çeşitli sıfatlara sahip olarak yaratmış olan bir haliki zişan'ın bunları öldükten sonra diriltmeye kadir olacağı bedihî (çok açık) tır. Her hâlde tekrar diriltme, hiç yoktan yaratmadan daha kolaydır.

İbni Kesir Tefsirinde zikredildiğine göre, Abdullah ibni Abbas ile Abdullah ibni Amr ibnil Âs *(Radıyallahu Anhüma)* bir kere karşılaştıklarında, İbni Abbas, İbni Amr'a: "Sana göre Kuran'da en ümit verici ayet hangisidir?" dedi. Abdullah ibni Amr:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥٣)

"Ey kendi nefisleri aleyhinde israf eden (haddi aşan) **kullarım, Allah** (-u Tealân) **ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **bütün günahları bağışlar, muhakkak ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."** *(Zümer Suresi: 53)* mealindeki ayettir deyince,

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)*buyurdu ki: Lâkin bana göre (tefsirinde bulunduğumuz) bu ayettir. İbrahim *(Aleyhisselâm)* : (رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى) **"Ya Rabbi ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster"** dediğinde,

Allah-u Tealâ kendisine: (اَوَلَمْ تُؤْمِنْ) **"Yoksa inanmadın mı?"** buyurunca İbrahim *(Aleyhisselâm)*: "Tabii inandım." dedi. Allah-u Tealâ, İbrahim *(Aleyhisselam)* ın bu sözünden razı oldu. Bundan da insanın içine gelen düşünce ve vesveselerin imana zarar vermeyeceği anlaşılmış oldu.

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre: (تِلْكَ مَحْضُ الْاِيمَانِ)"Vesvese halis imandır." diye bahsedilen vesvese, kalpte durmayıp geçen hatıralar hakkın-

dadır. Ama iki şey arasında karar veremeyecek şekilde duraklamadan ibaret olan şek (şüphe), büyük ve küçük günahlardan masum olan peygamberlerden öte, imanda sabit olan herhangi bir müminden bile uzaktır.

Beyzavî ve diğerlerinin beyanına göre bu ayeti celilede, nefsi ebedi bir hayatla diriltmenin, ancak, tavus kuşunun sıfatı olan süslenme sevgisi, horozda meşhur olan sinir ve sertlik, karganın vasıfları olan nefisteki alçaklık ve uzun kuruntulu olmak, ve güvercindeki heva, heves ve teraffu' (yükseklik taslama) gibi kötü huyları öldürmeğe bağlı olduğuna bir işaret vardır.

Yine Beyzavî'nin beyanına göre burada, nefsini hayatı ebediyye ile diriltmek isteyenin, nefsinde bulunan bu gibi kötü huylara yönelip onları öldürmesi, sonra onları birbirine karıştırarak şiddetlerini kırması gerektiğine dair bir işaret vardır. İşte o zaman kişi, o sıfatları akıl ve şeriat çağrısıyla davet ettiği vakit bütün o sıfatlar koşarak ona itaat ederler.

Beyzavî ve Ebussuud Efendinin beyanına göre bu vak'a İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın fazilet ve şerefine yeterli bir delildir. Zira Allah-u Tealâ, Uzeyr *(Aleyhisselâm)* a istediğini yüz sene sonra verdiği hâlde İbrahim *(Aleyhisselâm)* a derhal vermiştir. Zira İbrahim *(Aleyhisselâm)* cenab-ı hakka sığınmakta güzel edep takınmış ve duasının kabulüne sebep olsun için duanın başında: "Ey benim Rabbim, bana göster." diye istirhamda bulunmuştur ki bu, duada güzel edep takınmanın, kabulüne sebep olacağına bir delildir.

Tefsiri Kebirde İbni Abbas, Saîd ibni Cübeyr ve Süddî *(Radıyallahu Anhüm)* dan rivayet edildiğine göre, Allah-u Tealâ, İbrahim *(Aleyhisselâm)* a: "**Ben bir insanı kendime dost edineceğim.**" diye vahyetti İbrahim *(Aleyhisselâm)*, bu makamın çok büyük olduğunu anlayarak, "Ey Rabbim bunun alâmeti nedir?" dedi. Mevlâ Tealâ 'da: "**Bunun nişanı, o kişinin duasıyla ölülerin dirilmesidir.**" buyurdu.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın kulluk derecelerinde makamı yükselince belki Allah-u Tealâ'nın dostu ben olurum diye kalbinden geçti, işte o zaman ölüleri diriltmek istedi. Allah-u Tealâ'da ona: "**Yoksa sen inanmadın mı?**" buyurunca, İbrahim *(Aleyhisselâm)*: "İnanmaz mıyım, lâkin senin Halîl'in (dostun) olduğum hususunda kalbim rahat etsin diye böyle istedim." dedi.

İşte bundan da İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın bu duasının hemen kabul olunmasının Mevlâ Tealâ'nın dostu olduğuna delâlet ettiği anlaşılmıştır.

Kuş, bütün hayvanların birçok özelliklerini kendinde bulundurduğu için bu hususta seçilmiştir.

İmamı Kuşeyrî *(Kuddise Sırruhu)*, Letaiful İşârât kitabında buyurmuştur ki: "Bu ayeti celileden anlaşılıyor ki, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın eliyle paramparça edilen kuşlar, onun çağırmasıyla nasıl geldilerse, hullet sahibi (Mevlânın dostluğunu kazanan bir kimse) nin elinde paramparça (nefsinin bütün kötü huyları darmadağın) edilen kişiyi de, o dost tekrar çağırdığında bütün parçalanmış cüzler ona doğru koşar işte hakkın parçalayıp dağıttıkları böyledir.

Nitekim:

وَلَوْ اَنَّ فَوْقِى تُرْبَةً وَدَعَوْتَنِى . لَاَجَبْتُ صَوْتَكَ وَالْعِظَامُ رُفَاتُ

"Benim üstümde toprak olduğu hâlde sen beni çağırsan,
Elbette kemiklerim dağılmış olduğu hâlde, senin sesine icabet ederim." buyurulmuştur.

Yani Allah-u Tealâ'nın dostlarının eliyle bütün kötü huyları ve nefisleri öldürülen kişiler, onları tekrar manevi bir hayatla diriltmek için çağırıldıklarında kaybolan her kötü huyun yerine, iyi bir huyla davete icabet ederler. *(Kuşeyrî: 203)*

İBRAHİM *(Aleyhisselâm)* IN, ŞÜPHESİZ İNANANLARDAN OLMASI İÇİN, KENDİSİNE DAHA NİCE AYETLERİN GÖSTERİLDİĞİNİ BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

وَكَذٰلِكَ نُرِى اِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ (٧٥)

"Böylece biz (birlik ve kudretimize) **kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin büyük melekütünü** (muhteşem kısımlarını) **gösteriyorduk."** *(Enam Suresi: 75)*

Mevlâ Tealâ, tevhid, kıyamet, haşır ve neşirle ilgili inanç meselelerini açıkladıktan sonra, amelle alâkalı bazı hükümleri de beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (٢٦١)

KELİME MANASI (261)

(مَثَلُ الَّذِينَ) **O kimselerin hâli ki,** (يُنْفِقُونَ) **infak ediyorlar** (harcıyorlar) neyi? (اَمْوَالَهُمْ) **mallarını,** nerede? (فِى سَبِيلِ اللّٰهِ) **Allah** (-u Tealâ'nın) **yolunda,** yani Allah-u Tealâ'nın yolunda mallarını harcayanların kazançlarının hâli ne gibidir? (كَمَثَلِ حَبَّةٍ) **bir tanenin hâli gibidir ki,** (اَنْبَتَتْ) **bittirdi,** neyi? (سَبْعَ سَنَابِلَ) **yedi başak,** (فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ) **her başakta vardır,** ne? (مِائَةُ حَبَّةٍ) **yüz tane,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** *(Celle Celalühü)*, (يُضَاعِفُ) **kat kat artırır,** kim için? (لِمَنْ) **o kimse için ki,**

(يَشَآءُ) **diliyor,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (وَاسِعٌ) **Vasi'dir** (lütfu ihsanı pek boldur. Hediye ve bahşişi pek geniştir), (عَلِيمٌ) **alîmdir,** yani kullarının yaptıklarını ve yapacakları şeyleri pek ziyade bilicidir.

MEALİ ŞERİFİ (261)

Mallarını Allah (-u Tealâ'nın) **yolunda harcayanların** (kârlarının) **hâli, yedi başak bittiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Ve Allah** (-u Tealâ) **dilediğine kat kat verir ve Allah** (-u Tealâ) **Vâsi'** (ihsanı bol olan), **Alîm** (hakkıyla bilen) **dir.**

İ Z A H A T

Fahrurrazî ve Hâzin'in beyanına göre ayeti celilede geçen infak, cihat vesair bütün hayırları içine alan, Allah-u Tealâ'nın yolundaki harcamalardır. Bu ayeti kerime Allah-u Tealâ'nın yolunda harcanacak malların bir çok sevaba vesile olacağını beyan ederek müslümanları buna teşvik etmektedir. Zira bir taneye karşılık olarak yedi yüze kadar mükâfat alacağını bilen akıllı bir kişi elbette sadakayı terketmeyi kendisine münasip görmez.

Çünkü azıcık bir amel karşılığında Allah-u Tealâ'nın bir çok lütfuna nail olacağını bilen kişi bu gibi lütfu ilâhiden kendini mahrum etmek istemez ve gücü nisbetinde fazl-ı ilâhi'den nasib almaya çalışır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, sadaka veren kişi, ziraatçı gibidir. Nasıl ki bir ziraatçı, işini iyi bilir, tohum taze, toprak da münbit olursa, mahsul fazla olur. Sadaka veren kişi de, salih olur, malı tayyib (helâl) olup, yerini de bulursa sevabı çok olur.

Şu bilinsin ki salih amellerin hepsi sadakadır. Nitekim:

٣٧- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: « كُلُّ سُلَامَىٰ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ يُعِينُ الرَّجُلَ فِى دَابَّتِهِ يُحَامِلُهُ عَلَيْهَا اَوْ يَرْفَعُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ وَكُلُّ خَطْوَةٍ يَمْشِيهَا اِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ وَدَلُّ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ »

37- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Her bir parmak kemiğinin** (bahşettiği iyilik ve hizmete) **karşı bir sadaka vardır. Herbir gün içinde hayvanına binmek veya eşyasını yüklemek isteyen kimseye yardım etmek, hayvanına bindirmek yahut eşyasını yüklemek de bir sadakadır. Namaza giderken** (mescid yolunda) **sahibinin attığı herbir adım da büyük bir sadakadır.** (İh-

tiyacı olana) **yol göstericilik yapmak da bir sadakadır."** *(Buharî, Cihad:72, 3/224, Edeb:34, Müslim, Zekât:56)*

Allah-u Tealâ Hazretlerinin sadakayı kat kat artıracağını özellikle açıklaması, insanın malı çok sevmesi, verirken de eksildiğini gözüyle görmesinden dolayıdır, yoksa bütün ameller kat kat sevap kazandırırlar.

İmamı Kuşeyrî *(Kuddise Sırruhu)* Letaiful İşârât'da buyurmuşturki: "Allah-u Tealâ Hazretleri mallarını kendi yoluna harcayanlara cennetini söz veriyor, ruhlarını onun yolunda harcayanlara ise kendisini vaadediyor. Mal verip de sevap kazananla, kendini verip Mevlâ Tealâ'nın yakınlığını bulan arasında ne kadar fark vardır.

Mal vermek sadakayla olur, can vermek ise, her işte doğruluğa sarılıp nefsin bütün isteklerini terkederek kalbinde ağırlık bulmadan, Mevlâ Tealâ nın verdiği bütün kararlara razı olmaktan ibarettir. Nitekim meşayihin şairi:

أُرِيدُ وِصَالَهُ وَيُرِيدُ هَجْرِي . فَأَتْرُكُ مَا أُرِيدُ لِمَا يُرِيدُ

"Ben ona kavuşmak istiyorum, o ise benim uzaklığımı istiyor, ben de kendi isteğimi onun isteğine bırakıyorum." *(Kuşeyrî :203)* .buyurmuştur.

İmam-ı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri mektubatında şöyle buyurmuştur:

اِذَا اَرْضىٰ مُنَا قَلْبِى بُعَادِى . فَهٰذَا الْهَجْرُ اَحْظىٰ مِنْ وِصَالِى

لِاَنِّى فِى الْوِصَالِ عُبَيْدُ نَفْسِى. وَفِى االْهِجْرَانِ مَوْلىً لِلْمَوَالِى

وَشُغْلِى بِالْحَبِيبِ بِكُلِّ حَالٍ . اَحَبُّ اِلَىَّ مِنْ شُغْلِى بِحَالِى

"Kalbimin dostunu, benim uzaklığım memnun ediyorsa, bu ayrılık bana yakınlıktan daha hoş gelir,

Çünkü ben yakınlıkta (kendi isteğim yerine geldiği için) **nefsimin kuluyum, uzaklıkta ise Mevlâların Mevlâsı** (Allah-u Tealâ) **nın.**

Her hâlu kârda dostumla meşgul olmam, kendi hâlimle meşgul olmamdan bana daha sevgilidir." *(Mektubat-ı Rabbanî: I/284)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN YOLUNDA MAL HARCAMANIN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER.

٣٨- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِى سَبِيلِ االلهِ فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا»

38- Zeyd İbn-i Halid *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim Allah** (-u Tealâ) **yolunda cenk edecek bir askeri** (araç ve gereçlerini te'min ederek) **sefere hazırlarsa, o da gaza etmiş** (cesine sevaba nail) **olur. Yine herkim Allah** (-u Tealâ) **yolunda gaza eden bir askerin** (gerideki işlerini görmekte) **hayırla yerini tutarsa, o da gaza etmiş olur."** *(Buharî, Cihad:38, 6/2682 No:58, Müslim, Cihad:135-136, Ebu Davud, Cihad:20, Tirmizî, Fezail:6, Neseî, Cihad:44, Darimî, Cihad:26, Ahmed Ibn-i Hanbel1/20, 52, 4/115)*

٣٩- عَنْ اَبِى مَسْعُودٍ الْاَنْصَارِىِّ (رضى الله عنه) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ فَقَالَ: هٰـذِهِ فِى سَبِيلِ للهِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ».

39- Ebu Mesut el-Ensarî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, bir adam yularlı bir dişi deve ile gelerek: "Bu deve Allah yolunda (sadaka) dır." dedi. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Onun sebebiyle kıyamet gününde sana, hepsi yularlı yediyüz deve verilecek."** buyurdu. *(Müslim, Imare:37, 9/5284, No:132, Nseî Cihad:46, Darimî Cihad:12, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/121, 5/274)*

٤٠- عَنْ خُرَيْمِ بْنِ فَاتِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ اَنْفَقَ نَفَقَةً فِى سَبِيلِ اللهِ كُتِبَتْ لَهُ بِسَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ».

40- Huraym İbn-i Fatik *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **"Her kim Allah** (-u Tealâ) **yolunda bir nafaka** (malî yardım) **yaparsa onun için yediyüz katının** (sevabı) **yazılır."** *(Tirmizî, Cihad:4)*

٤١- عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِى طَالِبٍ وَاَبِى الدَّرْدَاءِ وَاَبِى هُرَيْرَةَ وَاَبِى اُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَعِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ (رضى الله عنهم) ؛ كُلُّهُمْ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «مَنْ اَرْسَلَ بِنَفَقَةٍ فِى سَبِيلِ اللهِ وَاَقَامَ فِى بَيْتِهِ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُمِائَةِ دِرْهَمٍ وَمَنْ غَزَا بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَاَنْفَقَ فِي وَجْهِ ذٰلِكَ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُمِائَةِ اَلْفِ دِرْهَمٍ ثُمَّ تَلاَ هٰـذِهِ الْآيَةَ ﴿ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ ﴾.

41- Ali İbn-i Ebi Talib, Ebud Derda, Ebu Hureyre, Ebu Ümame, El-Bahilî, Abdullah İbn-i Ömer, Abdullah İbn-i Amr, Cabir İbn-i Abdillah ve İmran İbn-i el-Husayn *(Radıyallahu Anhüm)* den rivayet edildiğine göre, bu zatların hepsi Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den:

"**Kim evinde oturup** (yani savaşa katılmayıp) **da Allah** (-u Tealâ) **yolun** (da savaşanlar) **a bir nafaka** (malî yardım) **gönderirse, ona her bir dirhem karşılığında yediyüz dirhem** (sevabı) **vardır. Kim de Allah** (-u Tealâ) **yolunda bizzat savaşır ve bu uğurda mal harcarsa ona her bir dirhem karşılığında yediyüz bin dirhem** (sevabı) **vardır.**" buyurduğunu sonra: (وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ) "**Ve Allah** (-u Tealâ) **dilediğine kat kat** (sevab) **verir.**"ayetini okuduğunu rivayet etmişlerdir. *(Ibn-i Mace,Cihad:4, No:2761, 2/922)*

٤٢- عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اِنَّ الصَّلَاةَ وَالصِّيَامَ وَالذِّكْرَ تُضَاعَفُ عَلَى النَّفَقَةِ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ».

42- Sehl İbn-i Muaz'ın, babası (Muaz) *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayetine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Namaz, oruç ve zikr** (in sevabı) **Allah** (-u Tealâ) **yolunda harcanan mal** (ın sevabın) **dan yediyüz kat fazladır.**" buyurdu. *(Ebu Davud, Cihad:14, 3/418, No:2498)*

٤٣- عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «طُوبَىٰ لِمَنْ اَكْثَرَ فِي الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ تَعَالَىٰ فَاِنَّ لَهُ بِكُلِّ كَلِمَةٍ سَبْعِينَ اَلْفِ حَسَنَةٍ كُلُّ حَسَنَةٍ مِنْهَا عَشَرَةُ اَضْعَافٍ مَعَ الَّذِى لَهُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الْمَزِيدِ» قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اَلنَّفَقَةُ ، قَالَ: «النَّفَقَةُ عَلَىٰ قَدْرِ ذٰلِكَ» قَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فَقُلْتُ لِمُعَاذٍ اِنَّمَا النَّفَقَةُ بِسَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ ، فَقَالَ مُعَاذٌ: قَلَّ فَهْمُكَ اِنَّمَا ذَاكَ اِذَا اَنْفَقُوهَا وَهُمْ مُقِيمُونَ بَيْنَ اَهْلِيهِمْ غَيْرَ غُزَاةٍ فَاِذَا غَزَوْا وَاَنْفَقُوا خَبَأَ اللّٰهُ لَهُمْ مِنْ خَزَانَةِ رَحْمَتِهِ مَا يُنْقَطَعُ عَنْهُ عِلْمُ الْعِبَادِ وَصِفَتُهُمْ فَاُولٰئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ وَحِزْبُ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ.

43- Muaz İbn-i Cebel *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Allah** (-u Tealân) **ın yolunda**

cihad ederken çok zikredenlere müjdeler olsun, zira o kişiye (cihad yolunda Allah-u Tealâ'yı çok zikredene) **her kelimesine karşı yetmiş bin sevap vardır. O yetmiş binden her bir sevap, Allah-u Tealâ 'nın indindeki ziyadeden maada on kat katlanır.** O zaman: "Ya Resulallah Allah-u Tealâ'nın yolunda harcamak da böyle midir?" diye sorulunca: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

"O da Öyledir." buyurdu. Abdurrahman dedi ki: "Ben Muaz'a: "Allah-u Tealâ'nın yolunda harcamak ancak yedi yüz kat değil miydi?" dedim, O da: "Senin anlayışın azdır. O (yediyüz kat) kendileri gazaya çıkamayarak Allah-u Tealâ'nın yolunda harcayanlar içindir".

Ama Allah-u Tealâ yolunda hem infak edip, hem de gazaya çıkanlara Allah-u Tealâ, kullarının ilminin ulaşamayacağı kadar rahmet hazineleri hazırlamıştır. İşte onlar Allah-u Tealâ'nın ordusudur, Allah-u Tealâ'nın orduları ise ancak galip olacak onlardır, buyurdu. *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:5/285)*

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, Bu ayeti celilede ziraatçiliğin, insanların edindiği sanatların en üstünlerinden olduğuna dair bir delil bulunmaktadır. Allah-u Tealâ Hazretleri, bundan dolayı bu ayeti celilede infakın manevi olan kârını, ziraatçiliğin görünen kârına benzetmiştir.

Sonra, Ziraat farz-ı kifayelerdendir, o halde halifenin (devlet başkanının) insanlara zorla da olsa, bunu yaptırması gerekir.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN KENDİ YOLUNDA VERENLERE KAT KAT VERECEĞİNİ BEYAN EDEN DİĞER AYETİ KERİMELER

مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً . . . (٢٤٥)

"Kimdir o kimse ki, Allah-u Tealây) **a güzel bir borç verir de, o** (Allah-u Tealâ) **da, onun için onu** (verdiğini) **bir çok katlara katlar."** *(Bakara Suresi: 245 den)*

وَ مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ
كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ
فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٢٦٥)

"Allah (-u Tealân) **ın rızasını aramak ve ruhlarında olan** (iman) **ı kökleştirmek için mallarını harcayanların hâli de, bir tepe** (nin üstün) **de bulunan** (güzel) **bir bahçeye benzer ki, üzerine bol bir yağmur yağınca iki kat mahsul verir. Ona bol bir yağmur isabet etmese** (yağmasa) **da** (hiç olmasa ona) **bir çisinti** (isabet etse, yine bolca mahsul verir), **ve Allah** (-u Tealâ) **sizin yaptıklarınızı hakkıyla görendir."** *(Bakara Suresi :265)*

. . . وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِى سَبِيلِ اللهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لاَتُظْلَمُونَ (٦٠)

"**Allah** (-u Tealâ'nın) **yolunda ne harcarsanız** (karşılığı) **size bol bol ödenir. Ve siz asla zulmolunmaz** (haksızlığa uğratılmaz) **sınız.**" *(Enfal Suresi: 60 dan)*

. . . وَمَا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (٣٩)

"**Siz,** (Allah-u Tealâ için) **her hangi bir şey verirseniz, O** (Allah-u Tealâ), **onun yerine** (daha iyisini) **verir. Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.**" *(Sebe' Suresi:39 den)*

Mevlâ Tealâ, kendi yolunda vermenin faydasını ve kat kat ecre sebep olacağını açıkladığı gibi, infakı kıymetten düşürecek şeyleri işlememeyi tavsiye etmek üzere şöyle buyuruyor:

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ لاَيُتْبِعُونَ مَا اَنْفَقُوا مَنًّا وَلاَ اَذًى لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُونَ (٢٦٢)

KELİME MANASI (262)

(اَلَّذِينَ) **öyle kimseler ki,** (يُنْفِقُونَ) **infak ederler,** neyi? (اَمْوَالَهُمْ) **mallarını,** nerede? (فِى سَبِيلِ اللهِ) **Allah** (-u Tealâ) **yolunda,** (ثُمَّ لاَيُتْبِعُونَ) **sonra da tâbi kılmazlar,** (peşisıra katmazlar), neye? (مَا) **o şeye ki,** (اَنْفَقُوا) **verdiler,** yani verdiklerinin peşine takmazlar, neyi? (مَنًّا) **bir başa kakmayı,** (وَلاَ اَذًى) **ve bir eziyeti,** (لَهُمْ) **onlar için vardır,** ne? (اَجْرُهُمْ) **mükâfatları,** nerede? (عِنْدَ رَبِّهِمْ) **Rableri indinde** (manevî yanında), (وَلاَ خَوْفٌ) **ve hiç bir korku yoktur,** kim üzerine? (عَلَيْهِمْ) **onlar üzerine,** (وَلاَهُمْ) **ve ancak onlar olmayacaklardır,** (يَحْزَنُونَ) **mahzun olur** (üzülür).

MEALİ ŞERİFİ (262)

Mallarını Allah (-u Tealâ'nın) **yolunda harcayıp, sonra, verdiklerinin arkasından bir başa kakmayı ve bir eziyeti tâbi kılmayanlar** (peşi sıra katmayanlar varya) **onların Rableri yanında mükâfatları vardır, onlara hiç bir korku yoktur, ve ancak onlar mahzun da olmayacaklardır.**

İ Z A H A T

Vâhidî'nin, Kelbî'den rivayetine göre bu ayeti celile, Osman İbni Affan *(Radıyallahu Anh)* ve Abdurrahman ibni Avf hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki:

Abdurrahman *(Radıyallahu Anh)*, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e dörtbin dirhem sadaka getirerek: "Yanımda sekizbin dirhem vardı, bundan dörtbini kendim ve çocuklarım için sakladım. dörtbinini de Rabbime ödünç veriyorum." dedi. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٤٤- «بَارَكَ اللهُ لَكَ فِيمَا أَمْسَكْتَ وَفِيمَا أَعْطَيْتَ»

44- **"Allah** (-u Tealâ) **sana sakladığında da, verdiğinde de bereket versin."** buyurdu.

Osman *(Radıyallahu Anh)* ise Tebuk muharebesinde: "Hazırlığı olmayanların hazırlanması benim üzerimedir." buyurarak, eğerleri ve palanlarıyla, bin deveyi, techiz etti (donattı).İşte bu ayeti celile bu iki zat hakkında indi.

Ebu saîdil Hudrî *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki: Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ellerini kaldırarak:

٤٥- «يَا رَبِّ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيتُ عَنْهُ فَارْضَ عَنْهُ»

45- **"Ya Rabbi Osman İbni Affan'dan ben razı oldum, sen de razı ol!"** diye dua ettiğini gördüm. Sabah oluncaya kadar mübarek elleri öylece havada kaldı.

Abdurrahman İbni Semure *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki: Hazreti Osman *(Radıyallahu Anh)* Tebuk muharebesinde bin dinar getirerek, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kucağına döktü. Ben Nebi *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in elini o paralara sokup karıştırarak:

٤٦- «مَا ضَرَّ ابْنَ عَفَّانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ»

46- **"Osman İbni Affan'a bu günden sonra, ne yapsa zarar vermez"** buyurduğunu gördüm. Bunun üzerine Allah-u Tealâ bu ayeti kerimeyi indirdi. *(Beğavî, Meâli müttenzil l/378, Alusî, Ruhul Meânî3/33)*

İşte bu zatlar, başa kakmaya ve bir eziyete yaklaşmaksızın, sadece din-i islâm'a hizmet için bu büyük tasadduklarda bulunmuşlardır. İşte böyle halisane verilen sadakaların pek büyük mükâfatlara vesile olacağını bu ayeti kerime müjde etmiş bulunmaktadır.

Hak yolda böyle mal harcayanlara gıbta edilir. Nitekim:

٤٧- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لاَ حَسَدَ إِلاَّ فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالاً فَسُلِّطَ عَلَىٰ هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا».

48- Abdullah İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**İki kişiden başkasına gıbda olmaz; Allah** (-u Tealâ) **tarafından kendisine mal verilip de hak yolunda o malı harcamaya musallat** (muvaffak) **kılınan kimse ile Allah** (-u Tealâ) **tarafından kendisine hikmet verilip de onunla hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse.**" *(Buharî, Ilim:15, Zekât:5, Ahkâm:3, Temennî:5, I'tisam:13, Tevhid:45, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/9, 36)*

Hazreti Katade *(Radıyallahu Anh)* bu ayeti celile hakkında şöyle buyurdu: "Allah-u Tealâ, bir takım insanların verdiklerini başa kakacaklarını bilip bunu kerih (çirkin) gördüğünden bu ayeti celileyi indirdi."

Bu hususta İmamı Hasen'den de rivayet edilmiştir ki: Bir takım insanlar, içlerinden bazı kimseleri Allah-u Tealâ'nın yoluna gönderirler ve onların nafakalarını temin ederlerdi. Sonra da, Allah-u Tealâ'nın yolunda şu kadar verdim diyerek başa kakarlar ve o adama da sana şu kadar vermedim mi? diyerek eziyet ederlerdi.

KİŞİNİN ALLAH-U TEALÂ'NIN RIZASINI NİYET EDEREK ÇOLUK ÇOCUĞUNA HARCADIĞININ DA, ALLAH-U TEALÂ YOLUNDAKİ İNFAKA DAHİL OLDUĞUNU AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER

٤٩- عَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِى وَقَّاصٍ (رضى الله عنه) اَنَّهُ اَخْبَرَهُ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «اِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِى بِهَا وَجْهَ اللهِ اِلاَّ اُجِرْتَ عَلَيْهَا حَتّٰى مَا تَجْعَلُ فِى فِى امْرَأَتِكَ».

49- Sa'd İbn-i Ebî Vakkas *(Radıyallahu Anh)* oğluna şöyle haber vermiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana hitaben şöyle buyurdu: "**Şüphesiz sen, Allah** (-u Tealâ) **rızasını arayarak yapacağın her bir harcamadan dolayı muhakkak ecre nail olacaksın, hatta eşinin ağzına koyduğun şeye** (lokmaya) **kadar.**" *(Buharî, Iman:41, 1/210, No:40, Cenaiz:36, Menakıbul Ensar:39, Merza:16, Deavat:43, Feraiz:6, Müslim, Vasiyyet:5, Muvatta': Vasiyyet:4)*

٥٠- عَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِى كَرِبَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا اَطْعَمْتَ نَفْسَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ وَمَا اَطْعَمْتَ وَلَدَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ وَمَا اَطْعَمْتَ زَوْجَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ وَمَا اَطْعَمْتَ خَادِمَكَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ».

50- Mıkdam İbn-i Madî Keribe *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Nefsine** (kendine iyi niyetle Allah-u Tealâ için) **yedirdiğin senin için sadakadır. Çocuğuna yedir-**

diğin senin için sadakadır. Zevcene (eşine) **yedirdiğin senin için sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin de senin için sadakadır."** *(Ahmed Ibn-i Hanbel:4/131, 132)*

٥١- عَنْ اَيُّوبَ (رضى الله عنه) قَالَ: اَشْرَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَاَصْحَابِهِ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ مِنْ رَأْسِ تَلٍّ فَقَالُوا: مَا اَجْلَدَ هٰذَا الرَّجُلَ! لَوْ كَانَ جَلَدُهُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اَوَلَيْسَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اِلاَّ مَنْ قُتِلَ؟ ثُمَّ قَالَ: مَنْ خَرَجَ فِى الْاَرْضِ يَطْلُبُ حَلاَلاً يَكُفُّ بِهِ اَهْلَهُ فَهُوَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ، وَمَنْ خَرَجَ يَطْلُبُ حَلاَلاً يَكُفُّ بِهِ نَفْسَهُ فَهُوَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ، وَمَنْ خَرَجَ يَطْلُبُ التَّكَاثُرَ فَهُوَ فِى سَبِيلِ الشَّيْطَانِ».

51-Eyyüb *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ve ashabına *(Radıyallahu Anhum)* Kureyşden bir adam bir tepenin doruğundan (inerek suratle) yaklaştı. Bunun üzerine ashabı kiram *(Radıyallahu Anhum)*: "Bu adam ne kadar kuvvetlidir. (Keşke) bu kuvveti Allah-u Tealâ yolunda verseydi (harcasaydı)." dediler.

O zaman Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz: "**Sade** (gazada) **öldürülen mi Allah** (-u Tealâ) **yolundadır?**" buyurdu.

Sonra: "**Her kim helâl** (bir rızık) **arayarak onunla ehlini** (haramdan) **kurtarmak üzere bir yere** (yola) **çıkarsa o, Allah** (-u Tealâ) **yolundadır. Her kim helâl** (rızık) **arayıp onunla nefsini** (haramdan) **menetme** (niyeti) **ile çıkarsa o** (da) **Allah** (-u Tealâ) **yolundadır. Her kim** (malının) **çoğalmasını talebetme niyetiyle çıkarsa o da şeytanın yolundadır.**" buyurdu. *(Abdurrazzak, Musannef:5/271-272, No:9578)*

Hasen'den rivayet edilmiştir ki, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٥٢- عَنِ الْحَسَنِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «مَا اَنْفَقْتُمْ عَلَى اَهْلِيكُمْ فِى غَيْرِ اِسْرَافٍ وَلاَ اِقْتَارٍ فَهُوَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ».

52- **"Aşırı gitmeden, çok da kısmadan, efrad-ı ailenize harcadığınız, Allah yolundadır."** buyurdu. *(Ibni Ebî Şeybe ve Ibni Münzir DM 2/40)*

(مَنّ) MEN: Başkasına yaptığı iyiliği "**Sana şunu yapmadım mı?** " gibi sözler kullanarak başına kakmak ve yüzüne vurmaktır. Bu muamelenin sadakayı kıymetten düşüreceğini Cenab-ı Hak açıklamıştır. Zira bu sözler fakir olan kimsenin kalbini kırdığı gibi, zengin olan kimsenin ecrini kaçırdığı için, haram olduğundan bunları yapanlar günahkâr olurlar.

İmamı Kuşeyrî, Letâifül İşarat'ta buyurmuştur ki: "**Men,** kendi yaptığını görmendir."

(اَذىٰ) **EZA:** İyilik yaptığı kişilerden şikâyet etmektir. Meselâ: "**Sizden rahatsız oluyorum.**", "**Siz de ticaretle meşgul olsanız daha iyi olmaz mı?**", "**Siz utanmaz mısınız?**" gibi sözlerle karşı tarafa eziyettir.

İmamı Kuşeyrî, Letaiful İşarat'ta buyurmuştur ki: "**Eza, iyilik yaptığın kişiye iyiliğini hatırlatmandır.**" Allah-u Tealâ'nın bu ayeti kerimede methettiği kullar, verdiklerini verirler sonra da yaptıklarını hiç görmezler, çünkü onlar bütün yaptıkları iyilikleri Mevlâ Tealâ'nın muvaffak kılmasıyla yaptıklarını bilirler.

Fahrurrazi ve Nısaburî'nin izahlarına göre, Men ve Eza. günah-ı kebair'dendir. Zira bunların, infak gibi büyük bir ibadetin sevabını kaçırmaları, haram olduklarına delâlet eder.

Çünkü zenginlik nimetini ihsan eden Allah-u Tealâ'nın rızası yolunda mal harcayarak bu nimetin şükrünü eda etmek ve fakirlerin gönlünü hoş etmek suretiyle sadakanın kabulünü ümit etmek, dini bir vazife iken, bunun tersini yapmak elbette haramdır. Nitekim.

٥٣- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ:
« ثَلاَثَةٌ لاَ يَنْظُرُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ وَالْمَرْأَةُ الْمُتَرَجِّلَةُ وَالدَّيُّوثُ ، وَثَلاَثَةٌ لاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ الْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ وَالْمُدْمِنُ عَلَى الْخَمْرِ وَالْمَنَّانُ بِمَا اَعْطَىٰ ».

53- Salim İbn-i Abdullah, babasından *(Radıyallahu Anhüma)* Hazreti Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu naklediyor: " **Üç zümreye kıyamet günü Azîz ve Celîl olan Allah** (rahmet nazarıyla) **bakmaz; Ana-babasına âsi olanlar, erkekliğe özenen kadınlar ve deyyûs** (ailesini yabancı erkeklerden kıskanmayan erkekler). **Üç zümre de** (vardır ki), **cennete giremez** (ilk önce giremez. Eğer inkâr etmişse hiç giremez): **Anne-babasına âsi olanlar, içkiye mübtelâ olanlar ve verdiğini başa kakanlar.**" *(Neseî, Zekât:69, No:2562, 4459)*

İbni Zeyd buyurmuştur ki: "Allah-u Tealâ rızası için para verdiğin adama, vereceğin selâm'ın (borcunu hatırlayacağından dolayı) ağır geleceğini anlarsan (onu utandırmamak için) kendisine selâm bile verme"

İmamı Kuşeyrî, Letaiful İşaratta buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ'nın minneti (iyiliğini anlatması) memnuniyetle kabul edilir. Yaratıkların birbirine minneti (başa kakması) ise hiç uygun değildir. Zira mahlûkatın minnetine ta-

hammul etmek en büyük mihnettir. Allahın minnetini müşahede etmek ise en büyük nimettir. Meşayihin şairi buyurdu ki:

لَيْسَ بِذُلٍّ اَنْ تُجِلَّ الْكِبَارَا . اِنَّمَا الذُّلُّ اَنْ تُجِلَّ الصِّغَارَا

"Büyüklere tazim etmen alçaklık değildir,
Esas alçaklık, aşağılık (insan) **lara kıymet vermendir.**

Büyükler buyurmuştur ki: Yaratıkların en fakiri, kendini zengin zannedip de (ahirette) iflâsı meydana çıkandır. Yine böylece mahlûkatın en değersizi doğru bir yolda olduğunu zannedip de, ahirette Allah tarafından beklemediği şeyler karşısına çıkarak umduğunu bulamayandır.

Mevlâ Tealâ, başa kakmaksızın ve eziyet etmeksizin infak edenlerin güzel hâllerini beyandan sonra, güzel söz söylemenin, başa kakarak sadaka vermekten daha hayırlı olduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا اَذًى وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ (٢٦٣)

KELİME MANASI (263)

(قَوْلٌ) **Bir söz,** öyle söz ki, (مَعْرُوفٌ) **maruf,** yani gönül alan faydalı bir konuşma, (وَمَغْفِرَةٌ) **ve bir ayıp örtme,** nedir?(خَيْرٌ) **hayırlıdır,** neden? (مِنْ صَدَقَةٍ) **bir sadakadan ki,** (يَتْبَعُ) **tâbi oluyor,** neye? (هَا) **ona,** yani onun ardından geliyor, ne? (اَذًى) **bir eziyet** (başakakma), (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ) (غَنِيٌّ) **çok zengindir,** yani kullarının sadakalarına muhtaç değildir. (حَلِيمٌ) **ziyade hilim sahibidir,** yani kullarına lâyık oldukları cezaları vermekte acele edici değildir.

MEALİ ŞERİFİ (263)

İyi (gönül alan, güzel ve tatlı) **bir söz ve bir ayıp örtme, ardından eziyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Ve Allah** *(Celle Celalühü)* (kullarının sadakalarından) **müstağni** (ihtiyaçsız) **dır. Halîm** (cezalarını vermekte acele edici değil) **dir.**

İ Z A H A T

Dürrül Mensûr'da zikredildiğine göre, İbni Münzir, İmamı Dahhak'tan rivayet etmiştir ki, **Kavli maruf:** Dilenci geldiğinde kovmayıp, sert konuşmayıp." Allah-u Tealâ sana rahmet etsin. Allah-u Tealâ seni rızıklandırsın." gibi sözlerle onu güzelce göndermektir.

Begavî tefsirinde yine Dahhak *(Radıyallahu Anh)* dan nakledildiğine göre bu ayeti celile ara bulmak hakkında inmiştir. Buna göre maruf, insanların arasını bulmak icin söylenen güzel sözlerdir.

Kelbî'nin buyurduğuna göre bu, bir müslümana arkasından yapılan iyi duadır veya elinde bir şey olmadığı zaman fakire. "Olunca veririm." gibi güzel vaatte bulunmaktır.

Mağfiret ise, bir arkadaşının aybını örtmekdir. Kelbî ve Dahhak'ın buyurduğuna göre, kendisine zulmeden kişiyi affetmek veya bir fakir kendisine çok asıldığında onun kusuruna bakmamaktır.

٥٤–عَنْ عُمَرَ (رضى الله عنه) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا سَأَلَ السَّائِلُ فَلَاتَقْطَعُوا عَلَيْهِ مَسْأَلَتَهُ حَتّٰى يَفْرُغَ مِنْهَا ثُمَّ رُدُّوا عَلَيْهِ بِوَقَارٍ وَلِينٍ أَوْ بِبَذْلٍ يَسِيرٍ أَوْ رَدٍّ جَمِيلٍ فَقَدْ يَأْتِيكُمْ مَنْ لَيْسَ بِإِنْسٍ وَلَاجَانٍّ يَنْظُرُونَ صَنِيعَكُمْ فِيمَا خَوَّلَكُمُ اللّٰهُ تَعَالٰى»

54- Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "**Bir sail** (dilenci) **bir şey istediği zaman isteğini bitirinceye kadar sözünü kesmeyin. Sonra ona; ciddiyetle ve yumuşaklıkla cevap verin. Veya kolay bir iyilikle ihsan edin** (gücünüz ölçüsünde birşeyler verin). **Veya hoş bir şekilde, isteğini yerine getiremiyeceğinizi bildirin. Çünkü bazen Allah** (-u Tealân) **ın size bahşetmiş olduğu nimetler hakkında yaptıklarınızı imtihan etmek için insanlardan ve cinlerden olmayanlar** (melekler) **de size gelebilir.**" *(Tefsiri Kurtubî:3/310)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Şa'bî *(Kuddise Sırruhu)* buyurdu ki: Herkim fakirin sadakaya muhtaç olduğundan ziyade, kendisinin sadakanın sevabına muhtaç olduğunu bilmezse, muhakkak sadakasını iptal etmiş olur.

Şu da bilinmelidir ki, sadaka sadece malla olmaz, kelime-i Tayyibe (hoş bir söz), şefaatı hasene (güzel aracılık), bir muhtaca yardım etmek, hasta ziyareti, cenazeye koşmak, bir müslümanın kalbini hoş etmek, ona karşı güler yüzlü olmak, bütün bunlar sadakadır.

55- Amr İbni Dinar'dan rivayet edilmiştir ki: Bize ulaşan habere göre. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٥٥– مَا مِنْ صَدَقَةٍ اَحَبَّ اِلَى اللّٰهِ مِنْ قَوْلٍ . اَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَهُ ﴿ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا اَذًى ﴾.

"**Hiç bir sadaka Allah-u Tealâ 'ya** (güzel) **sözden daha sevgili değildir. Allah-u Tealâ'nın "Güzel bir söz ve bir ayıp örtme, ardından bir eziyet gelen sadakadan daha hayırlıdır."** sözünü duymadın mı? buyurdu. *(Ibni Ebî Hatim. Dürrul Mensur 2/43)*

٥٦- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: « اَفْضَلُ الصَّدَقَةِ اَنْ يَتَعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْمًا ثُمَّ يُعَلِّمُهُ اَخَاهُ الْمُسْلِمَ ».

56- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Sadakanın en faziletlisi müslüman bir kişinin** (dinî) **bir ilim öğrenmesi, sonra da o ilmi müslüman kardeşine öğretmesidir.**" *(Ibn-i Mace, Mukaddime:20, No:243)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ indinde dünyanın hiç bir itibarı yoktur. Rivayete göre: Bir hükümdarın karnı ağrımış şişkinlik ve ızdıraptan ölecek dereceye gelmiş ve: "Bu belâyı benden kim giderirse, mülkümü ona vereceğim." demiş.

Allah-u Tealâ'nın dostlarından biri bunu duyunca hemen gelip elini karnına sürer sürmez içinden pis bir koku çıkmış ve hükümdar o anda iyileşmiş, o zaman hükümdar: Efendi Hazretleri buyur tahta otur, ben kendimi vazifeden ayırdım." deyince,

O zat: "Kötü kokulu bir zarta (yellenme) kıymetinde olan mülke benim ihtiyacım yoktur, lâkin sen bundan ibret al, aldandığın şey bundan ibarettir." buyurmuştur.

Rivayete göre İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın beşbin koyunu vardı. Bunların başına sürü köpekleri koyup, gerdanlarına altın tasmalar takmıştı. Bir melek, insan suretinde gelerek İbrahim *(Aleyhisselam* ın sürülerini gördü ve:

« سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّنَا وَرَبُّ الْمَلٰئِكَةِ وَالرُّوحِ »

"(Allah-u Tealâ, bütün noksanlıklardan) **son derece uzak ve** (bütün ayıplardan) **tertemizdir. Bizim de Rabbimizdir, meleklerin ve ruhun** (Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın **da Rabbidir.**" deyince,

İbrahim *(Aleyhisselâm)* : "**Rabbimin zikrini tekrar et gördüğün mallarımın yarısı senin olsun.**" dedi. Melek bu tesbihi tekrar yapınca, İbrahim *(Aleyhisselam)* ikinci defa: "**Rabbimin zikrini tekrar et, gördüğün bütün malım senindir.**" dedi. Melek şaşırarak: "**Sen Allah** (-u Tealân) **ın dostluğuna ve bütün âlemler içinde güzel övgülerle anılmaya lâyıkmışsın.**" dedi.

İşte bu kıssaları iyice düşünenler, beş para etmeyen dünyayı, Allah-u Tealâ'nın yolunda kullanarak, pahası biçilemeyen ahireti satın alırlar.

Şu da bilinmelidir ki: Tasadduk hususunda insanlar üç tabakadır.

1. En üstün olanlar: Bunlar, Allah-u Tealâ'ya verdikleri sevgi sözünde sadık olup varını yoğunu verenler. Ebu Bekir Sıddık *(Radıyallahu Anh)* böyle yapmıştır.

2. Orta derecelilerdir ki: Bunlar, bir defada bütün malını elden çıkarmayıp, bir kısmını tutanlardır. Lâkin onlar zevk için değilde bir muhtaç geldiğinde verebilsinler ve kendilerine ibadet yolunda bir kuvvet olsun için bunu saklamışlardır.

3. Zayıf derecede olanlardır. Onlar sadece farz olan zekâtı vermekle yetinenlerdir. **"Ey Allahımız! bizi, senin gayrinden tecerrüd edip** (soyulup), **seninle kanaat edenlerden eyle. Amîn "..,**

٥٧- وَعَنِ الْحَسَنِ (رضى الله عنه) قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَىٰ اَصْحَابِهِ فَقَالَ: « هَلْ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ اَنْ يُذْهِبَ اللهُ عَنْهُ الْعَمَىٰ وَيَجْعَلَهُ بَصِيرًا. اَلَا اِنَّهُ مَنْ رَغِبَ فِى الدُّنْيَا وَطَالَ اَمَلُهُ فِيهَا اَعْمَى اللهُ قَلْبَهُ عَلَىٰ قَدْرِ ذٰلِكَ وَمَنْ زَهِدَ فِى الدُّنْيَا وَقَصُرَ اَمَلُهُ اَعْطَاهُ اللهُ تَعَالَىٰ عِلْمًا بِغَيْرِ تَعَلُّمٍ وَهُدًى بِغَيْرِ هِدَايَةٍ . اَلَا اِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدَكُمْ قَوْمٌ لَا يَسْتَقِيمُ لَهُمُ الْمُلْكُ اِلَّا بِالْقَتْلِ وَالتَّجَبُّرِ وَلَا الْغِنَىٰ اِلَّا بِالْفَخْرِ وَالْبُخْلِ وَلَا الْمَحَبَّةُ اِلَّا بِاتِّبَاعِ الْهَوَىٰ . اَلَا فَمَنْ اَدْرَكَ ذٰلِكَ الزَّمَانَ مِنْكُمْ فَصَبَرَ لِلْفَقْرِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَىٰ وَصَبَرَ عَلَى الْبَغْضَاءِ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَصَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ لَا يُرِيدُ بِذٰلِكَ اِلَّا وَجْهَ اللهِ تَعَالَىٰ اَعْطَاهُ اللهُ تَعَالَىٰ ثَوَابَ خَمْسِينَ صِدِّيقًا »

57- Hasen *(Radıyallahu Anh)* şöyle dedi: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bir gün ashabının *(Radıyallahu Anhüm)* yanına çıkarak (şöyle) buyurdu: **"Sizden kim Allah-u Tealâ'nın kendisinden körlüğü gidermesini ve kendini basiretli** (hakikatleri gören bir kimse) **kılmasını ister?**

Dikkat edin! Muhakkak ki her kim dünyaya kıymet verirse ve onun hakkında düşünceleri uzarsa Allah-u Tealâ bu düşüncesi ölçüsünde kalbini kör eder. Her kim dünyadan yüz çevirirse ve o hususta düşünceleri az olursa Allah-u Tealâ ona öğrenmeden ilim verir. Yol gösteren olmadan doğru yolu buldurur.

Dikkat edin! Muhakkak sizden sonra bir kavim (topluluk) **olacaktır ki; onlar,** (insanları haksız yere) **öldürmeden ve kibirlenmeden mülk** (servet) **sa-**

hibi olmazlar, böbürlenme ve cimrilik yapmadan da zengin olamazlar, kendi nefsanî arzularına tabi olmadan (Allah için) **bir şey sevmezler.**

Dikkat edin! Sizden herhangi biriniz o zamana ulaşır da (bu gayr-i meşru) **zenginliğe gücü yettiği hâlde** (Allah için) **fakirliğe sabrederse, nefsanî arzuları sevmeye gücü yettiği hâlde** (Allah için bu işlere) **buğz etmeye** (kin beslemeye) **katlanırsa, izzete** (yüksek rütbeye) **gücü yettiği hâlde** (Allah için) **zillete** (aşağılığa) **katlanırsa ve bunları yalnız Allah** (-u Tealâ) **rızası için yaparsa; Allah-u Tealâ ona elli Sıddık sevabı verir."** *(Ruhul Beyan:1/421)*

Mevlâ Tealâ, başa kakarak ve eziyet ederek verilen sadakaların hükümlerini açıkladıktan sonra, bunu bir misalle akıllara daha ziyade yerleştirmek için şöyle buyuruyor:

يَاايُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَاتُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى كَالَّذِى يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَايُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَايَقْدِرُونَ عَلٰى شَىْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَايَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (٢٦٤)

KELİME MANASI (264)

(يَاايُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) **Ey iman etmiş olanlar,** (لَاتُبْطِلُوا) **iptal** (zayi) **etmeyin,** neyi? (صَدَقَاتِكُمْ) **sadakalarınızı,** neyle? (بِالْمَنِّ) **başa kakmakla,** (وَالْاَذٰى) **ve eziyetle** (gönül incitmekle), (كَالَّذِى) **o kimse gibi ki,** (يُنْفِقُ) **infak eder** (verir) neyi? (مَالَهُ) **malını,** niçin? (رِئَآءَ النَّاسِ) **insanlara gösteriş için,** (وَلَايُؤْمِنُ) **ve iman etmez,** kime? (بِاللّٰهِ) **Allah'a,** daha? (وَالْيَوْمِ) **o güne,** öyle gün ki, (الْاٰخِرِ) **son olucu,** yani malını insanlara gösteriş için verip Allah-u Tealâ'nın rızasını kastetmeyen münafığın, verdiklerini zayi etmesi gibi, siz de verdiklerinizi başa kakarak ve verdiğiniz kimselere eziyet ederek sadakalarınızın sevabını iptal etmeyin, (فَمَثَلُهُ) **o kişinin hâli,** ne gibidir? (كَمَثَلِ صَفْوَانٍ) **kaypak bir kayanın hâli gibidir ki,** (عَلَيْهِ) **onun üzerinde vardır,** ne? (تُرَابٌ) **toprak,** (فَاَصَابَ) **ve isabet etti,** neye? (هُ) **ona** (o taşa), ne? (وَابِلٌ) **şiddetli bir yağmur da,** (فَتَرَكَ) **bıraktı,** neyi? (هُ) **onu,** nasıl? (صَلْدًا) **düz** (katı ve kaypak) yani o yağmur o kayayı üzerinde topraktan bir toz bile görünmeyen cascavlak bir halde bırakmış oldu. (لَايَقْدِرُونَ) **kadir olamazlar** neye? (عَلٰى شَىْءٍ) **hiç bir şeye,** neden? (مِمَّا) **o şeylerden ki,** (كَسَبُوا) **ka-**

zandılar, yani başa kakma ve insanlara eziyet etmelerinden dolayı sadakalardan vesair hayırlardan hiç bir sevaba nail olamazlar. (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (لَا يَهْدِى) **hidayet etmez** , kimi? (الْقَوْمَ) **bir kavmi,** öyle kavmi ki, (الكَافِرِينَ) **küfredici olan,** yani Allah-u Tealâ, gösteriş için iyilik yapan münafıkları doğru yola sevketmez.

MEALİ ŞERİFİ (264)

Ey iman edenler! sadakalarınızı, malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah (-u Tealây) **a ve ahiret gününe inanmayan bir kimse gibi, başa kakmak ve eziyet etmek** (gönül incitmek suretiy) **le zayi etmeyin. Artık o kimsenin hâli** (durumu), **üzerinde toprak bulunan dümdüz bir taşın hâli gibidir ki, ona şiddetli bir yağmur isabet ederek onu kaypak** (üzerinde topraktan bir zerre bile kalmamış) **bir hâlde bırakmıştır. Onlar** (verdiklerini başa kakarak, insanlara eziyet edenler, dünyada) **kazanmış olduklarından** (işledikleri hayırlardan ahirette) **hiç bir şeye** (sevaba) **kadir** (nail) **olamazlar. Ve Allah** (-u Tealâ) **kâfirler güruhunu hidayet etmez** (binaenaleyh başa kakma ve eziyetle, sadakalarını iptal eden münafıklar gibi, gösteriş için veren müminler de ecirden mahrum olurlar).

İ Z A H A T

Bu ayeti kerime, başa kakarak yapılan ve islâma muhalif olan iyiliklerin sahiplerine hiç bir fayda bahşetmeyeceğini bildirmektedir. Binaenaleyh yapılacak bir iyilik, verilecek bir sadaka, iyi niyet ve güzel bir inançla olmalıdır. Başa kakmaktan, kalp kıracak sözlerden, kibir ve gururdan uzak bulunmalıdır, yoksa bu sıfatları takınacakların yapacakları iyiliklerin ne kıymeti vardır.

Begavî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti kerimede, başa kakma, gösteriş yapma ve eziyet gibi kötülükleri, taş üzerinden toprağı gideren sağnak yağmura, böyle verilen bir sadakanın sevabını da o taş üzerindeki ince toprağa benzetmiştir.

Şu hâlde kaypak taş üzerindeki, ince toprağı yağmur suyu alıp götürerek, taşı cascavlak bıraktığı gibi,Riya, Men ve Eza da sadakanın ecrini öylece alıp götürür demektir.

Kazî Tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celilede, gösteriş, başa kakma ve eziyet gibi muamelelerin kâfirlerin hususiyetlerinden olduğuna ve müminlerin bu gibi huylardan sakınmaları gerektiğine bir işaret vardır.

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, alimlerin ekserisi, bu ayeti kerimenin tefsirinde şöyle buyurmuştur: "Allah-u Tealâ Hazretleri, başa kakacağını veya eziyet edeceğini bildiği kişinin sadakasını kabul etmez, hatta bir nişanla onu meleklere tanıtır. Melekler onu (sevap tarafına) yazmaz.

İbni Sîrîn *(Rahimehullah)* bir adama: "Sana şöyle iyilik ettim, böyle yaptım." diyen bir kişiyi gördüğünde ona: "Sus! anlatılan bir iyilikte, hayır yoktur." buyurdu.

٥٨- وَرُوِىَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «اِيَّاكُمْ وَالْاِمْتِنَانَ بِالْمَعْرُوفِ فَاِنَّهُ يُبْطِلُ الشُّكْرَ وَيَمْحَقُ الْاَجْرَ - ثُمَّ تَلاَ- لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذىٰ »

58- Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle rivayet edildi: "(Yaptığınız) **İyiliği başa kakmaktan sakınınız! Çünkü o, şükrü iptal eder ve** (alacağınız) **ecri mahveder. Sonra 'Sadakalarınızı başa kakarak ve eziyet ederek iptal etmeyin.'** mealindeki bu ayeti kerimeyi okudu." *(Tefsiri Kurtubî:3/312)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, bazı âlimlerden rivayet edilmiştir ki, Riya (gösteriş), nefiste fazlaca bulunan bir huydur, insan kabre konduğu zaman gösteriş yılan şekline, cimrilik akrep şekline dönüşür. Allah-u Tealâ yolunda mal vermekten maksat cimrilik rezilliğinden kurtulmaktır. Fakat buna riya karışırsa, sanki yılan akrebi yutmuş gibi olur. Yani insan, akrep gibi olan cimrilikten kurtulmuşsa da, gösterişten ibaret olan yılan kuvvet bulmuş olur.

RİYANIN KÖTÜLÜĞÜNÜ BİLDİREN HADİSİ ŞERİFLER

٥٩- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالىٰ: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلاً أَشْرَكَ فِيهِ مَعِى غَيْرِى تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ»

59- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyuruduğunu rivayet etmiştir: "**Allah-u Tebareke ve Tealâ buyurdu ki: Ortaklığın kârına muhtaç olmayanların en zengini benim.** (Benim hiç bir şeye ihtiyacım yoktur) **Binaenaleyh her kim bir iş yaparsa, o işte benimle beraber başkasını da ortak ederse, o işi yapanı ortak ettiği şeyle beraber** (baş başa) **bırakırım.**" Yani onun ibadetini kabul etmem. *(Müslim, Zühd46, Ibn-i Mace, Zühd:21)*

٦٠- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: حَدَّثَنِى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالىٰ اِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَنْزِلُ اِلَى الْعِبَادِ لِيَقْضِىَ بَيْنَهُمْ وَكُلُّ اُمَّةٍ جَاثِيَةٌ فَاَوَّلُ مَنْ يَدْعُو بِهِ رَجُلٌ جَمَعَ الْقُرْآنَ ، وَرَجُلٌ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللهِ ، وَرَجُلٌ كَثِيرُ الْمَالِ ، فَيَقُولُ اللهُ لِلْقَارِئِ: اَلَمْ أُعَلِّمْكَ مَا اَنْزَلْتُ عَلىٰ رَسُولِى؟

قَالَ: بَلىٰ يَارَبِّ . قَالَ: فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عُلِّمْتَ؟ قَالَ: كُنْتُ اَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ. فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ كَذَبْتَ. وَتَقُولُ لَهُ الْمَلاَئِكَةُ كَذَبْتَ. وَيَقُولُ اللّٰهُ: بَلْ اَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ انَّ فُلاَنًا قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ وَيُؤْتىٰ بِصَاحِبِ الْمَالِ فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ أَلَمْ أُوَسِّعْ عَلَيْكَ حَتّىٰ لَمْ أَدَعْكَ تَحْتَاجُ اِلىٰ اَحَدٍ؟ قَالَ: بَلىٰ يَارَبِّ. قَالَ: فَمَا ذَا عَمِلْتَ فِيمَا آتَيْتُكَ؟ قَالَ: كُنْتُ اَصِلُ الرَّحِمَ وَأَتَصَدَّقُ فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ كَذَبْتَ ، وَتَقُولُ لَهُ الْمَلاَئِكَةُ كَذَبْتَ . وَيَقُولُ اللّٰهُ تَعَالىٰ: بَلْ اَرَدْتَ اَنْ يُقَالَ فُلاَنٌ جَوَادٌ فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ. وَيُؤْتىٰ بِالَّذِى قُتِلَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ: فِيمَاذَا قُتِلْتَ؟ فَيَقُولُ: أُمِرْتُ بِالْجِهَادِ فِى سَبِيلِكَ فَقَاتَلْتُ حَتَّىٰ قُتِلْتُ . فَيَقُولُ اللّٰهُ تَعَالىٰ لَهُ كَذَبْتَ ، وَتَقُولُ لَهُ الْمَلاَئِكَةُ كَذَبْتَ . وَيَقُولُ اللّٰهُ: بَلْ اَرَدْتَ اَنْ يُقَالَ فُلاَنٌ جَرِئٌ فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ، ثُمَّ ضَرَبَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَلىٰ رُكْبَتِى فَقَالَ: يَا اَبَا هُرَيْرَةَ ، أُولٰئِكَ الثَّلاَثَةُ أَوَّلُ خَلْقِ اللّٰهِ تُسْعَرُ بِهِمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَقَالَ الْوَلِيدُ اَبُو عُثْمَانَ: فَأَخْبَرَنِى عُقْبَةُ بْنُ مُسْلِمٍ أَنَّ شُفَيًّا هُوَ الَّذِى دَخَلَ عَلىٰ مُعَاوِيَةَ فَاَخْبَرَهُ بِهٰذَا . قَالَ اَبُو عُثْمَانَ: وَحَدَّثَنِى الْعَلاَءُ بْنُ اَبِى حَكِيمٍ اَنَّهُ كَانَ سَيَّافًا لِمُعَاوِيَةَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ فَاَخْبَرَهُ بِهٰذَا عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: قَدْ فُعِلَ بِهٰؤُلاَءِ هٰذَا فَكَيْفَ بِمَنْ بَقِىَ مِنَ النَّاسِ؟ ثُمَّ بَكىٰ مُعَاوِيَةُ بُكَاءً شَدِيدًا حَتّىٰ ظَنَنَّا اَنَّهُ هَالِكٌ . وَقُلْنَا قَدْ جَاءَنَا هٰذَا الرَّجُلُ بِشَرٍّ ، ثُمَّ اَفَاقَ مُعَاوِيَةُ وَمَسَحَ عَنْ وَجْهِهِ وَقَالَ: صَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لاَيُبْخَسُونَ اُولٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْآخِرَةِ اِلاَّ النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

60- Şüfeyy el-Esbahî'den rivayet edilmiştir: Şüfeyy, Medine'ye girdiği zaman halkın, etrafında toplandığı bir adamla karşılaştı. "Bu adam kimdir?" diye sordu. "Ebu Hureyre'dir!" dediler. Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* halka konuşmakta iken ben kendisine yaklaştım ve önünde oturdum.

Sözünü bitirdiği ve yalnız kaldığı zaman kendisine şöyle dedim: "Sana şunun ve şunun hakkı için soruyorum! Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den işittiğin, anladığın ve bildiğin bir hadisi bana anlatır mısın?" Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* : "İstediğini yapacağım." dedi.

"Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bana söylediği, anladığım ve öğrendiğim bir hadisi sana anlatacağım." Bunun peşinden Ebu Hureyre derin bir şekilde içini çekti, sonra kendine geldi, yüzünü sildi ve: "Yapacağım!" dedi. "Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, ben ve kendisi bu evde iken ve yanımızda benden ve O'nan başka bir kimse yokken, bana söylediği bir hadisi elbette sana anlatacağım."

Ebu Hureyre bunun arkasından da derin bir şekilde için çekti, sonra bükülüp yüzükoyun yere düştü. Onu epey zaman (kendime) dayadım, sonra ayıldı ve şöyle dedi:

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana şöyle haber verdi: "**Kıyamet günü olunca Allah, kulları arasında hüküm vermek için onlara** (şekilden münezzeh olarak) **inecektir. Bütün milletler diz çökmüştür. Allah** (-u Tealân) **ın çağıracağı ilk kişiler; Kuranı** (ezberinde) **toplayan kişi, Allah** (-u Tealâ) **yolunda öldürülen kişi ve serveti çok olan kişi** (olacak) **tır.**

Allah (-u Tealâ) **Kuran okuyana: "Peygamberime indirdiğim kitabı sana öğretmedim mi?" buyuracak. Kuranı bilen de: "Evet ya Rabbi!" diye cevap verecek. Allah** (-u Tealâ): **"Öğrendiğin hususlarda ne yaptın?" buyuracak.** (O da): **"Gece ve gündüzün bütün vakitlerinde onu** (Kuranı) **elimden bırakmadım!" diye cevap verecek.**

Bunun üzerine Allah (-u Tealâ): **"Yalan söylüyorsun." buyuracak, melekler de: "Yalan söylüyorsun!" diyecekler. Allah** (-u Tealâ) **ona: "Bilakis sen, falan** (Kuran) **okuyor, denilmesini istemiştin ve bu da denildi." buyuracak.**

Sonra servet sahibi getirilecek ve Allah (-u Tealâ) **ona: "Senin rızkını genişletip neticede seni hiç kimseye muhtaç etmemiştim değil mi?" buyuracak. Servet sahibi olan: "Evet ya Rabbi!" diye cevap verecek. Allah** (-u Tealâ): **"Sana verdiğim serveti ne yaptın?" buyuracak. Servet sahibi, "Yakınlarımı yoklar ve** (yoksullara) **yardım ederdim!" diye cevap verecek.**

Bunun üzerine Allah (-u Tealâ): **"Yalan söylüyorsun!" diyecek, melekler de "Yalan söylüyorsun!" diyecekler! Allah** (-u Tealâ): **"Bilâkis sen, falan cömerttir, denilmesini istemiştin, bu da denildi." buyuracak.**

Sonra Allah (-u Tealâ) **yolunda öldürülen kişi getirilecek ve Allah** (-u Tealâ) **ona: "Ne uğrunda öldürüldün?" buyuracak.** (O da): **"Senin uğrunda ci-**

hadla emrolundum ben de savaştım ve neticede öldürüldüm." diye cevap verecek.

Allah (-u Tealâ): "Yalan söylüyorsun!" diyecek, melekler de "Yalan söylüyorsun!" diyecekler! Allah (-u Tealâ): "Bilakis sen, falan kimse cesurdur." denilmesini istemiştin, bu da denildi." buyuracak.

Sonra Resulluh *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* dizime vurdu ve: "Ya Eba Hureyre!" İşte Allah (-u Tealâ) kıyamet günü cehennem ateşini ilk olarak bu üç kişiyle tutuşturacaktır."

El-Velid Ebu Osman El- Medainî diyor ki: "Bana Ukbe tarafından bildirildiğine göre, Muaviye *(Radıyallahu Anh)* ın yanına girip bu hadisi ona anlatan kişi, Şüfeyy'in kendisidir."

Ebu Osman diyor ki, bana El-Alâ İbn-i Hakim anlattı ve kendisi Hazreti Muaviyenin kılıççısı idi; dedi ki: "Hazreti Muaviyenin yanına bir adam girdi ve bu hadisi ona Ebu Hureyreden nakletti. Bunun üzerine Hazreti Muaviye: "Onlara böyle muamele edilince, geri kalan insanlara nasıl muamele edilecek?" dedi ve peşinden hüngür hüngür ağladı.

Şöyle ki, biz onun hayatını kaybedeceğini sandık ve: "Bu adam (bu hadisi şerifi getiren) bizim başımıza bir felâket getirdi!" dedik. Sonra Hazreti Muaviye kendine geldi, yüzünü sildi ve dedi ki: "Allah'ın ve Peygamberin sözü doğrudur."

"Kim dünya hayatını ve bu hayatın süsünü isterse, dünyada onlara amellerinin karşılığını tam olarak veririz ve kendileri dünyada zarara uğratılmazlar. İşte onlar, ahirette kendileri için yalınız ateş bulunan kişilerdir. Dünyada yaptıkları boşa gitmiştir ve yapmakta oldukları şey de batıldır." *(Hud Suresi:15, 16)* (mealindeki ayeti kerimeyi okudu). *(Tirmizî, Zühd:48, No:2382)*

٦١- عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اِنَّ اَخْوَفَ مَا اَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكُ الْاَصْغَرُ» قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ: وَمَا الشِّرْكُ الْاَصْغَرُ؟ قَالَ: «الرِّيَاءُ يَقُولُ اللّٰهُ لَهُمْ يَوْمَ يُجَازِى الْعِبَادَ بِاَعْمَالِهِمْ اذْهَبُوا اِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاؤُونَ فِى الدُّنْيَا فَانْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً»

61-Mahmud İbni Lebîd'den rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "(Ey Ümmetim!) **Sizin üzerinize en korktuğum şey küçük şirktir.**" buyurdu. O zaman: "Ya Resulallah! küçük şirk nedir?" diye sordular. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: **Gösteriştir. Allah-u Tealâ kullara amellerinin karşılığını vereceği günde, onlara** (gösteriş yapanlara): **"Dünyada gösteriş yaptığınız kimseler** (in yanına) **gidin, bakın bakalım onların yanında bir mükâfat bulabilecek misiniz?"** buyuracaktır. *(Beğavî mealimüttenzil l/381 metin yaz)*

Gösteriş ve duyurmak için ibadet yapanların hâli, kesesini çakıl taşlarıyla doldurarak çarşıya çıkanın hâline benzer, insanlar bu adamın kesesi ne kadar dolu derler ama, kendisinin bu sözü duymaktan başka hiç bir menfaatı yoktur. Bir şey almak istese kendisine hiç bir şey verilmez.

Selef-i Salihin (geçmiş iyiler), sadakaları gizlemek hususunda çok mubalâğa gösterirlerdi. Bazıları vereceklerini, fakir uyurken elbisesine bağlarlar veya bulsun diye yoluna atarlardı. Böylece riyadan kurtulurlardı.

(صَفْوَانْ) SAFVAN: Dümdüz taş demektir.

(وَابِلْ) VABİL: Büyük damlalı bol yağmur demektir. ikinci babtan ismi fail dir, çok yağmur yağmış araziye Mevbule denir.

(صَلْدْ) SALD: 4. babtan sıfatı müşebbehedir, düz ve kaypak demektir.

GÖSTERİŞ YAPANLARIN HÂLLERİNİ BİLDİREN DİĞER AYETİ KERİMELER

وَ الَّذِينَ يُنفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَايُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا (٣٨) وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللهُ وَكَانَ اللهُ بِهِمْ عَلِيمًا (٣٩)

"**Allah** (-u Tealây) **a ve ahiret gününe inanmadıkları hâlde, mallarını, insanlara gösteriş için verenler de** (ahirette büyük azaba düşerler). **Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır.**" -- "**Allah** (-u Tealây) **a ve ahiret gününe iman edip de** (Allahın) **kendilerine verdiğinden** (sırf O'nun rızasını kazanmak için) **harcasalardı ne** (iyi) **olurdu! Halbuki, Allah** (-u Tealâ) **onları hakkıyla bilicidir.**" *(Nisa Suresi: 38-39)*

اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَاِذَا قَامُوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللهَ اِلَّا قَلِيلًا (١٤٢)

"**Şüphesiz münafıklar Allah** (-u Tealây) **ı aldatmaya kalkışırlar, halbuki O, onların hilelerini başlarına çeviricidir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah** (-u Tealây) **ı da ancak pek az zikrederler** (hatıra getirirler)." *(Nisa Suresi: l42)*

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ (٤) اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ (٥) اَلَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ (٦) وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ (٧)

"**O namaz kılanların vay haline.**" - "**Ki, onlar namazlarından gafildirler.** (namaza aldırış etmez, vaktini geçirirler)." - "**Onlar riyakârların da ta kendileridirler.**" - "**Onlar zakâtı da meneder** (hayra engel olur) **lar.**" *(Maun Suresi: 4-7)*

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا
مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا
ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ
﴿٢٦٥﴾ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ
تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ
الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ
فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ
مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا
الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا
فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ
الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم
مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾
يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ
خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

Mevlâ Tealâ, kendi rızasını aramak için verenlerin güzel hâllerini de, şöyle bir misalle açıklıyor.

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ
كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا
وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٢٦٥)

KELİME MANASI (265)

(وَمَثَلُ الَّذِينَ) **Ve o kimselerin hâli ki,** (يُنْفِقُونَ) **infak ederler** (harcarlar), neyi? (اَمْوَالَهُمْ) **mallarını,** niçin? (ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ) **Allah** (-u Tealân) **ın rızasını aramak için,** daha? (وَتَثْبِيتًا) **ziyade sebat vermek,** yani imanı ve islâmı kökleştirmek ve kuvvetleştirmek için, neden? (مِنْ اَنْفُسِهِمْ) **nefislerinden,** yani nefislerinin aslından (temelinden) ve kalplerinin samimiyetinden kaynaklanarak, mallarını Allah-u Tealâ yolunda verenlerin hâli ne gibidir? (كَمَثَلِ جَنَّةٍ) **bir bostanın hâli gibidir ki,** (بِرَبْوَةٍ) **yüksek bir yerdedir,** (اَصَابَ) **isabet etti,** neye? (هَا) **ona,** ne? (وَابِلٌ) **iri taneli bol yağmur** (ona yağdı da), (فَاٰتَتْ) **o** (bostan) **verdi,** neyi? (اُكُلَهَا) **meyvalarını,** nasıl? (ضِعْفَيْنِ) **iki kat,** yani kendisine isabet eden o bol yağmur sebebiyle her zaman verdiğinin iki katını verdi, (فَاِنْ لَمْ يُصِبْ) **eğer isabet etmese** (düşmese) neye? (هَا) **o** (bostan) **na,** ne? (وَابِلٌ) **bol yağmur,** (فَطَلٌّ) **bir çisenti,** yani arazisinin semizliğinden, havasının letafetinden bir çiğ veya nem bile ona yeter. (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ Hazretleri) (بِمَا) **o şeyleri ki,** (تَعْمَلُونَ) **işliyorsunuz,** yani bütün işlediklerinizi, (بَصِيرٌ) **ziyade görücüdür.**

MEALİ ŞERİFİ (265)

Allah (-u Tealân) **ın rızasını aramak ve nefislerinden** (ruhlarından, kalplerinden kaynaklanan imanı kökleştirip) **takviye etmek için, mallarını infak eden** (harcayan) **ların hâli de, yüksek bir yerde bulunan güzel bir bahçenin hâline benzer ki, ona** (iri taneli) **bol bir yağmur isabet etmiş** (yağmış) **da meyvalarını iki kat olarak vermiştir** (Mamafih o, öyle bir bitirme gücüne sahiptir ki), **ona çokça yağmur değil de** (yalnız) **bir çiğ** (bir rutubet ve en zayıf bir yağmur düşse, yine kifayet eder, yine onun meyvaları kat kat yetişir) **Ve Allah** (-u Tealâ Hazretleri) **bütün yaptıklarınızı hakkıyla görücüdür** (O'nun Zat-ı Kibriyasına hiç bir şey gizli kalmaz, binaenaleyh samimi olanların da, riyakâr olanların da hâline vakıftır, ona göre mükâfat verecektir).

İZAHAT

Bu ayeti kerime, Allah-u Tealâ rızası için iyi niyetle verilen sadakaların, sahiplerine ne kadar fayda bahşedeceğini beyan etmektedir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Ali İbni Ebi Talib *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildi ki: "**Şüphesiz sadaka, sahibinin elinden çıktığında, dilencinin eline girmeden beş kelime söyler.**

1. **Ben az idim, sen beni çoğalttın,**
2. **Ben küçüktüm, sen beni büyük ettin,**
3. **Ben düşman idim, sen beni dost ettin,**
4. **Ben fanî idim, sen beni bakî ettin,**
5. **Evvelce sen beni beklerken, şimdi ben senin bekçin oldum."**

Mekhûl-u Şamî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki: Mümin bir kul sadaka verdiğinde, Allah-u Tealâ ondan razı olur. O zaman cehennem: "**Ya Rabbi! Ümmeti Muhammed'den bir kişiyi daha benim azabımdan azadettiğin için, sana şükren secde etmeme izin ver. Zira ben onun ümmetinden birine azabetmekten Muhammed** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den **utanıyorum, sana da mutlaka itaat etmem lâzım**" yani cehennem: "Onun ümmetinden bir kişiyi, benim azabımdan kurtararak, beni Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e mahcubiyetten halâs ettiğin için sana teşekkür etmek üzere secde etmeme izin ver." der.

O hâlde malı olan, zenginlik nimetine şükretmek için Melik-i müteâl (yüce padişah olan Allah-u Tealân) ın yolunda versin ve kimsenin ümidini kesmesin.

٦٢- وفي الحديث: «مَنْ قَطَعَ رَجَاءَ مَنِ الْتَجَأَ إِلَيْهِ قَطَعَ اللهُ رَجَاءَهُ»

62- Hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: "**Her kim kendisine sığınanın umudunu keserse Allah** (-u Tealâ) **da onun umduğunu keser.**" *(Ruhul Beyan: 1/426)*

Rivayete göre bazı âlimler bu hadisi görünce hayrete düşerek çok ağladılar. Bunlardan biri, bu hadisin manasını sorup anlamak için, zamanında bulunan bir veliyi ziyarete gitti. Huzuruna girince, o zatın, eliyle bir köpeğe ekmek yedirdiğini gördü ve selâm verdi. O zat selâmını aldı fakat evvelce yaptığı gibi o âlim zata ayağa kalkmadı.

Köpek ekmeği tamamen yedikten sonra, o veli ayağa kalkarak o âlime: "Hoş geldin özür dilerim, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Kendisine sığınanın, ümidini kesenin, Allah da ümidini keser.**" buyurduğu için ayağa kalkmadım, çünkü o köpek benim onu yedireceğimden ümitlendiği için, ümidini kesmekten korktum." dedi.

Bu sözleri duyan o âlim, hadisi şerifin manasıyla birlikte, o zatın kerametini de gördüğünden daha fazla hayrete düştü.

Ahiret sevabını ve cennetteki dereceleri kazanmak için hayır işleyenlerin sevabı, cennet nimetlerinden olur. Allah-u Tealâ'yı ve rızasını kazanmak için amel edenin ecri ise, cenneti ve nimetlerini isteyenlerden kat kat fazla olur. Çünkü ona, diğerlerine verilen cennet nimetlerinden kat kat fazlası ihsan edileceği gibi,üstelik Hak Tealâ'nın yakınlığı ve ona kavuşma devleti de kendisine bahşedilecektir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti kerimede kendi rızasını kastederek mallarını verenlerin kendisine olan yakınlıklarını ve kendi indindeki güzel hâllerini, yüksek tepedeki münbit bahçenin meyvelerine benzetti.

Az ve çok verdiklerini de kuvvetli yağmura benzetti. Nasılki, o bahçe çok münbit olduğundan bol yağmur yağdığında meyvelerini kat kat veriyor, az yağdığında bile yetiyorsa, bu zatların da niyetleri iyi olduğundan az çok bütün verdiklerine karşılık, Mevlâ Tealâ da onlara kat kat vereceğini vaadediyor.

Ayet-i celilede geçen tesbit: Aslında sabit kılma manasındadır. Buradaki manası ise, İslâm dinini ve amelinin sevabını samimi bir kalple tasdik ederek verenler demektir. Yani zekât ve nafile sadakaların sevabına inanarak, hoş bir gönülle, malından ayırıp yerine vermesidir.

Buna göre tesbit, tasdik manasındadır. Fakat asıl lügatı üzerine, sabit kılma manasına da gelebilir.

Kazî Beyzavî buyurdu ki: **"Mal, insanın canının yarısı olduğundan, onu Allah** (-u Tealâ) **yolunda verebilen kimse, kendisinin bir parçasını, Allah** (-u Tealây) **a taat yolunda sabit kılmış demektir."**

Bu manaya işaret için (مِنْ اَنْفُسِهِمْ) in başına, bazıyet ifade eden (مِنْ) lâfzı getirilmiştir. Zira o, yalnız malını verebilmiştir ama malını ve canını Allah-u Tealâ yolunda harcayan kimse, nefsinin (kendisinin) tamamını taatta sabit kılmış demektir.

٦٣- عَنْ اَبِى ذَرٍّ (رضى الله عنه) : « يَا اَبَا ذَرٍّ جَدِّدِ السَّفِينَةَ فَاِنَّ الْبَحْرَ عَمِيقٌ وَخَفِّفِ الْحِمْلَ فَاِنَّ السَّفَرَ بَعِيدٌ وَاَحْمِلِ الزَّادَ فَاِنَّ الْعَقَبَةَ طَوِيلَةٌ وَأَخْلِصِ الْعَمَلَ فَاِنَّ النَّاقِدَ بَصِيرٌ »

63- Ebu Zer el Gifarî *(Radıyallahu Anh)* (Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* tarafından kendisine şöyle buyurulduğunu) rivayet etmiştir: **"Ey Ebâ Zer! Gemiyi yenile; zira deniz derindir** (imanını hakikate ulaştır ve Allah-u Tealânın birliğini tekrarla. Buradaki denizden maksat cehennemdir). **Yükünü hafif tut; çünkü yolculuk ıraktır** (bu yolculuk ahiret ve kıyamet yolculuğudur).

Zira ahiret gününün uzunluğu dünya günlerine kıyasla bin sene kadardır. Yükten maksat ise günahlardır. Günahları hafif tutmak; onları tamamen yok etmektir). **Azık taşı** (yiyecek al) **çünkü yolun uzundur.** (Allah-u Tealâ-ya itaatı çok yap) **ameli** (ibadeti) **ihlâslı** (samimi) **yap, çünkü inceleyen çok dikkatlı görücüdür.** (İnceleyenden maksat Allah-u Tealâ'dır. O, ancak şirkten ve gösterişten arınmış amelleri kabul buyurur)." *(Deylemî, Firdevs, 5/339, No:8368)*

٦٤- وَذُكِرَ عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ أَنَّهُ قَالَ: أَمَرَ اللهُ تَعَالَىٰ إِبْلِيسَ أَنْ يَأْتِيَ مُحَمَّدًا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَيُجِيبَهُ عَنْ كُلِّ مَايَسْأَلُهُ فَجَاءَهُ عَلَىٰ صُورَةِ شَيْخٍ وَبِيَدِهِ عُكَازَةٌ فَقَالَ لَهُ: «مَنْ أَنْتَ» قَالَ أَنَا إِبْلِيسُ قَالَ: «لِمَا ذَا جِئْتَ؟» قَالَ أَمَرَنِي رَبِّي أَنْ آتِيَكَ وَأُجِيبَكَ وَأُخْبِرَكَ عَنْ كُلِّ مَا تَسْأَلُنِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «فَكَمْ أَعْدَاؤُكَ مِنْ أُمَّتِي؟» قَالَ خَمْسَةَ عَشَرَ؛ أَنْتَ أَوَّلُهُمْ وَإِمَامٌ عَادِلٌ وَغَنِيٌّ مُتَوَاضِعٌ وَتَاجِرٌ صَدُوقٌ وَعَالِمٌ مُتَخَشِّعٌ وَمُؤْمِنٌ نَاصِحٌ وَمُؤْمِنٌ رَحِيمُ الْقَلْبِ وَثَابِتٌ عَلَى التَّوْبَةِ وَمُتَوَرِّعٌ عَنِ الْحَرَامِ وَمُؤْمِنٌ مُدِيمٌ عَلَى الطَّهَارَةِ وَمُؤْمِنٌ كَثِيرُ الصَّدَقَةِ وَمُؤْمِنٌ حَسَنُ الْخُلُقِ مَعَ النَّاسِ وَمُؤْمِنٌ يَنْفَعُ النَّاسَ وَحَامِلُ الْقُرْآنِ الْمُدِيمُ عَلَيْهِ وَقَائِمُ اللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ. قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «فَكَمْ رُفَقَاؤُكَ مِنْ أُمَّتِي؟» قَالَ عَشَرَةٌ؛ سُلْطَانٌ جَائِرٌ وَغَنِيٌّ مُتَكَبِّرٌ وَتَاجِرٌ خَائِنٌ وَشَارِبُ الْخَمْرِ وَالْقَتَّاتُ وَصَاحِبُ الرِّيَاءِ وَآكِلُ الرِّبَا وَآكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَمَانِعُ الزَّكَاةِ وَالَّذِي يُطِيلُ الْأَمَلَ .

64- Vehb İbn-i Münebbih *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Bir kere Allah-u Tealâ, İblise (şeytana) Muhammed *(Aleyhisselâm)* gelmesini ve sorduğu herşeye cevap vermesini emretti o da elinde bir değnek olan ihtiyar suretinde Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e geldi Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ona: "**Sen kimsin?**" dedi o da: "Ben İblisim." diye cevap verdi. "**Niçin geldin?**" diye sorunca, O da: "Rabbim bana sana gelmemi ve sorduğun her şeyden sana cevap vermemi ve haber vermemi emretti."deyince:

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* (ona): "**Benim ümmetimden düşmanların kaç tanedir?**" diye sordu. O da: "On beşdir." dedi. "Birincisi sensin (sonra) adaletle iş yapan imam (idareci), alçak gönüllü zengin, dosdoğru

söyleyen tüccar, mütevazi âlim, nasihat eden (doğru yolu gösteren) mümin, kalbi merhametli mümin, tövbe üzere sabit olan (Allah-u Tealâ'ya verdiği sözde daim olan), haramdan titizlikle sakınan, temizliğe (abdest ve gusül üzere olmaya) devam eden mümin, çok sadaka veren mümin, insanlarla güzel geçinen mümin, insanlara faydalı olan mümin, Kuranı hafız olan ve ona devam eden, insanlar uyurken gece kalkan.

Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bunun üzerine: "**Benim ümmetimden dostların kaç** (tane) **dir?**" deyince. O da: "Ondur." dedi. "Zalim sultan (idareci), kibirli zengin, hain tüccar, şarap (içki) içen, yalan söyleyip koğuculuk yapan (söz taşıyan), gösteriş sahibi olan (insan), faiz yiyen, yetim malı yiyen, zekât vermeyen, uzun kuruntu yapan." *(Ruhul -Beyan:1/428-429)*

Artık mü'min, Mevlâ Tealâ'nın huzuruna çıkacağını iyice düşünerek O'na itaat etmeli ve bahusus (özellikle) O'nun yoluna, O'nun rızası için infak ederek imanını son derece kuvvetlendirmelidir. Nitekim:

٦٥- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ (رضى الله عنه) : «مَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حَاجِبٌ وَلَاتَرْجُمَانٌ»

65- Abdullah İbn-i Büreyde'den (rivayet edilen hadisi şerifte şöyle buyuruluyor: "**Sizden hiç biriniz yoktur ki, Rabbisi onunla kendisi arasında bir perde ve tercüman olmadan konuşmuş olmasın.** (Yani herkesle Allah-u Tealâ perdesiz ve bir aracı olmadan konuşacaktır)." *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:14/377 No:39002)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN DOSTLARININ, ONUN RIZASINI ARAMA YOLUNDAKİ FEDAKÂRLIKLARINI VE YAPTIKLARINDA HİÇ BİR KARŞILIK BEKLEMEDİKLERİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللهِ وَاللهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ (٢٠٧)

"**İnsanlardan öyleleri de vardır ki, Allah** (-u Tealân) **ın rızasını aramak için nefsini satar** (kendisini feda eder). **Ve Allah** (-u Tealâ) **kullarını çok esirgeyicidir.** *(Bakara Suresi: 207)*

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَاَسِيرًا (٨) اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللهِ لَانُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَآءً وَلَاشُكُورًا (٩)

"(Allah-u Tealâ'nın sevdiği kullar), **ona** (yemeğe) **karşı olan** (ihtiyaç ve) **sevgilerine rağmen yoksula, yetime ve esire yedirirler. Ve biz, ancak Allah'ın**

vechi (rızasını ve sevabını kazanmak) **için sizi yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ve ne de bir teşekkür istemiyoruz** (derler)." *(Insan Suresi: 8-9)*

ALLAH-U TEALÂ RIZASI İÇİN VERENLERİN, SEVABLARINI KAT KAT BULACAKLARINI BİLDİREN BİR AYETİ KERİME VE MEALİ ŞERİFİ

مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ
فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (٢٦١)

"**Mallarını Allah** (-u Tealâ) **yolunda harcayanların** (kârlarının) **hâli, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah** (-u Tealâ) **dilediğine kat kat verir ve Allah** (-u Tealâ) **Vâsi'** (ihsanı bol olan), **Alîm** (hakkıyla bilen) **dir.**"

Mevlâ Tealâ, ihlâslı müminin sadakasını temsil ettikten sonra, münafık ve mürai (iki yüzlü ve gösterişçi) nin, sadakasının vesair amellerinin misalini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ
فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (٢٦٦)

KELİME MANASI (266)

(اَيَوَدُّ) **Arzu eder mi?** kim? (اَحَدُكُمْ) **sizin biriniz,** neyi? (اَنْ تَكُونَ) **olmasını,** kim için? (لَهُ) **kendisi için,** ne? (جَنَّةٌ) **bir cennet** (bahçe), neden? (مِنْ نَخِيلٍ) **hurmalardan,** daha? (وَاَعْنَابٍ) **üzümlerden,** öyle bir bahçe ki, (تَجْرِى) **akıyor,** nereden? (مِنْ تَحْتِهَا) **altından,** ne? (الْاَنْهَارُ) **nehirler,** (لَهُ) **o kişi için vardır,** nerede? (فِيهَا) **o ağaçlarda,** nelerden? (مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ) **her türlü meyvalardan,** (وَاَصَابَ) **halbuki isabet etti,** kime? (هُ) **ona** (o adama), ne? (الْكِبَرُ) **ihtiyarlık,** (وَلَهُ) **halbuki onun için de vardır,** ne? (ذُرِّيَّةٌ) **çocuklar,** öyle çocuklar ki, (ضُعَفَآءُ) **zayıflar,** yani üstelik

küçük ve güçsüz çocukları da var. (فَاَصَابَ) **bir de isabet etti,** neye? (هَا) **o ağaçlara,** ne? (اِعْصَارٌ) **bir kasırga,** bir bora ki, (فِيهِ) **onda vardır,** ne? (نَارٌ) **bir ateş,** işte o ateş ona isabet edince, (فَاحْتَرَقَتْ) (o bahçe) **yandı,** (كَذٰلِكَ) **işte böylece,** (يُبَيِّنُ) **apaçık beyan ediyor,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri) kime? (لَكُمْ) **size,** neyi? (اَلْاٰيَاتِ) **ayetleri,** (لَعَلَّكُمْ) **umulur ki siz,** (تَتَفَكَّرُونَ) **iyice düşünürsünüz,** ve ayetlerdeki ibretlerden öğütlenerek gereğince amel edersiniz.

MEALİ ŞERİFİ (266)

Sizden her hangi biriniz arzu eder mi ki? hurma ve üzümlerden onun bir bahçesi olsun (ağaçlarının) **altından ırmaklar aksın, orada kendisinin herçeşit meyvaları bulunsun.** (fakat) **ona ihtiyarlık çöksün zaif** (aciz ve küçük) **çocukları da olsun. Derken ona** (onun ve yavrularının biricik geçim vasıtaları olan o bahçeye) **içinde şiddetli ateş** (yıldırım) **bulunan bir kasırga** (bora) **isabet etsin de, o** (bahçe) **yanıversin. İşte Allah** *(Celle Celalühü)* **size ayetlerini böyle apaçık beyan ediyor. Olur ki iyice düşünürsünüz** (de uyanarak gereğince amel edersiniz).

İ Z A H A T

٦٦- عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ عُمَرُ (رضى الله عنه) يَوْمًا لِاَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيمَ تَرَوْنَ هٰذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ ﴿اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ﴾ قَالُوا اَللّٰهُ اَعْلَمُ فَغَضِبَ عُمَرُ فَقَالَ قُولُوا نَعْلَمُ اَوْ لَانَعْلَمُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي نَفْسِي مِنْهَا شَيْءٌ يَا اَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ عُمَرُ يَا ابْنَ اَخِي قُلْ وَلَاتَحْقِرْ نَفْسَكَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ضُرِبَتْ مَثَلًا لِعَمَلٍ قَالَ عُمَرُ اَيُّ عَمَلٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِعَمَلٍ قَالَ عُمَرُ لِرَجُلٍ غَنِيٍّ يَعْمَلُ بِطَاعَةِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ بَعَثَ اللّٰهُ لَهُ الشَّيْطَانَ فَعَمِلَ بِالْمَعَاصِي حَتّٰى اَغْرَقَ اَعْمَالَهُ.

66- Ubeyd İbn-i Umeyr *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildi ki, bir gün Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)*, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Ashabına: "**Bu ayetin ne hususta nazil olduğunu anlıyor musunuz?**" dedi. Onlar: "Allah-u Tealâ bilir." dediler. Bunun üzerine Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* kızarak: "**Biliyoruz veya bilmiyoruz diye cevap verin.**" dedi.

O zaman İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)*: **"Ya Emirel Müminin! benim içimde bir mana var."** dedi. Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)*: **"Ey kardeşim oğlu! Söyle, kendini küçük görme."** dedi

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* da: **"Bu, bir amele misal verildi."** buyurdu. Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)*, **"Hangi amele?"** deyince, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* : **"Her hangi bir amele."** dedi.

O zaman Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* kendisi tefsir ederek : **"Zengin bir adam vardır ki, Allah** (-u Tealân) **ın taatiyle amel ediyor, sonra Allah** (-u Tealâ) **şeytanı ona musallat ederek o adam isyanlar işliyor ve bütün amellerini boğuyor** (mahvediyor). **İşte bu ayet, o adamın hâline misal olarak verildi."** dedi. *(Buharî, Tefsir-i Kuran:47, 5/163)*

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan bu ayeti kerime hakkında şöyle de rivayet edilmiştir: **"Bu ayeti celile amele misal verilmiştir. Kişi evvelce salih ameller yapıyor, zikredilen bahçe buna misal oluyor, sonra ahır ömründe kötülüğe başlıyor ve ölünceye kadar devam ediyor. İşte o bahçeyi yakan ateşli** (yıldırımlı) **bora, bu kişinin ölürken üzerinde bulunduğu kötü hâle misal oluyor."**

Velhasıl İbni Cerîr'in, İmamı süddî'den naklettiği gibi, bu ayeti celilede beyan buyuruluyor ki, bazı kimseler dünyadayken bir takım hayırlarda, fakir ve zaiflere yardımlarda bulunurlar.

Bunların sayesinde uhrevi hayatlarını temin edebilirler ve beşeriyet gereği kaçınamadıkları nice günahların yükünden de kurtulabilirler. Bu böyleyken, onlar o yaptıkları hayır ve hasenatın kıymetlerini ve uhrevi faidelerini, riya yıldırımıyla, başa kakma ve eziyet sebebiyle yoketmiş olurlar.

Kıyamet gününde, yaptıklarına en muhtaç oldukları bir anda, riyanın bütün yaptıklarını bir anda yakıp yıkmış olduğunu görürler ve o durumda artık kaçırdıklarını telâfiye imkân bulamazlar.

O, bahçesi yanmış, çoluk çocuğu başına kalmış ihtiyar adam gibi felâket ve ihtiyaç içinde kalırlar. Artık bu durumda kalmayı kim arzu eder, elbetteki kimse arzu etmez, öyleyse kişi, böyle güzel amelleri elden çıkaracak olan çirkin hareketlerden son derece kaçınmalıdır.

Çünkü dünyada böyle bir bahçeye afet isabet edince, sahibinin kederi tükenmez . Zayi olan meyvalarına mı acısın? Yoksa ihtiyarlığından dolayı ticaret gücünün kalmadığına mı acısın? Bir takım aciz çocukların nafakalarını mı düşünsün? Bu kadar zamandır harcadığı paralara ve çektiği zahmetlere mi yansın?

İşte başa kakmak, eziyet etmek ve gösteriş yapmak gibi sebeplerle amellerini zayi eden kimselerin de bu ihtiyar gibi pişmanlığı tükenmez.

Kazî, Hâzin ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, Mevlâ Tealâ, bahçede her türlü meyva bulunduğu hâlde, üzümle hurmanın menfaatı çok olup oniki ay bulundukları gibi, hem yemeğe, hem de lezzetlenmeye elverişli olduklarından, şereflerine işaret için bu ikisini özellikle anmış, her türlü ağaçların bulunduğuna işaret için de, her çeşit meyvanın bulunduğunu anlatmıştır.

İnsanın ihtiyarlığında muhtaç kalması pek müşkil olduğundan, bahçe sahibinin çok ihtiyar olduğu ve son derece muhtaç olduğuna işaret için de bir çok zayıf çocukları bulunduğu beyan olunmuştur.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, riyanın iki türlü ilâcı vardır:

1. Riyanın damarlarını kesip kökünü tamamen kurutmakla olur ki bu, sebeblerini ortadan kaldırıp zıddını meydana getirmekle mümkündür. Esasen riyanın asıl sebebi dünyayı ve peşin lezzetlerini severek ahirete tercih etmektir.

2. İbadet esnasında hatıra gelen riyayı defetmek. Şöyle ki: kişi ibadete başlarken evvelâ kalbini teftiş edip, kalbinden gösterişe ait hatıraları çıkarıp, ihlâsa karar vermelidir. Lâkin şeytan adamı bırakmayarak insanların kendisini bilmesini, medhetmesini, ona rütbe vermelerini düşündürür, işte insan bütün bunları reddetmeye çalışmalıdır.

Tatarhâniye'de zikredilmiştir ki, kişi namaza Allah-u Tealâ rızası için başlasa, sonra kalbine riya girse o, başladığı niyet üzere sayılır. Aslında riya, insanların yanında kılıp, yalnız kaldığında kılmamaktır. İnsanların yanında çok güzel kılıp, tek başına o kadar güzel kılmasa, insanların yanında kıldığında asıl namazın sevabını alıp, güzel kılmanın sevabını alamaz, ancak oruca gösteriş dahil değildir.

Mevlâ Tealâ, infakı emrettikten sonra, infak edilecek malın helâl olması gerektiğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَاكَسَبْتُمْ وَمِمَّا
اَخْرَجْنَالَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ
بِاٰخِذِيهِ اِلَّا اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (٢٦٧)

KELİME MANASI (267)

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) **Ey iman edenler!** (اَنْفِقُوا) **infak edin** (verin), neden verin? (مِنْ طَيِّبَاتِ مَا) **o şeylerin temizlerinden, en güzellerinden ki,** (كَسَبْتُمْ) **kazandınız,** daha? (وَمِمَّا) **ve o şeylerden ki,** yani o şeylerin en güzellerinden de verin ki, (اَخْرَجْنَا) **çıkarttık,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** nereden? (مِنَ الْاَرْضِ) **yerden,** (وَلَا تَيَمَّمُوا) **ve kastetmeyin,** neyi? (الْخَبِيثَ) **kötüyü,** yani pek adi bayağı şeyleri, (مِنْهُ) **sadece ondan,** (تُنْفِقُونَ) **infak edersiniz,** yani öyle kötü şeyleri vermeye yeltenmeyin, (وَلَسْتُمْ) **halbuki kendiniz olmazdınız,** ne? (بِاٰخِذِيهِ) **onu alıcılar,** yani o verdiğiniz kötü malları kendiniz almazdınız, (اِلَّا اَنْ تُغْمِضُوا) **ancak göz yumarsınız,** nerde? (فِيهِ) **onda** (onun hakkında), yani kendiniz göz yumup, müsamaha etmeden onları almazsınız, (وَاعْلَمُوا) **ve bilin ki,** (اَنَّ اللّٰهَ) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) (غَنِيٌّ) **çok zengindir,** yani sadakalarınıza muhtaç değildir. (حَمِيدٌ) **son derece hamdolunmaya lâyıktır.**

MEALİ ŞERİFİ (267)

Ey iman edenler! (ticaret ve sanat gibi bir vasıta ile) **kazandığınız** (paraların ve mallar) **ın ve yerden sizin için çıkarmış olduğumuz** (ekin, meyva, madenler ve emsali) **şeylerin temizlerinden** (iyilerinden, helâllerinden Allah-u Tealâ yolunda) **infak edin** (üzerinize farz olan zekâtınızı verin, fakirlere tasaddukta bulunun).

Ve öyle kötüsünü (aşağısını, haram olanını zekât veya sadaka için) **vermek kastında bulunmayın ki, siz ondan infak edersiniz de, kendiniz ise** (size alacağınıza mukabil verilecek olsa) **onun hakkında göz yummadıkça** (müsamaha etmedikçe, sıkılmadıkça veya hakkınız büsbütün zail olacağından korkmadıkça onun) **alıcısı olmazsınız.** (artık kendiniz hakkında reva görmediğiniz böyle bir şeyi, başkası hakkında nasıl reva görebilirsiniz). **Ve bilin ki, şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **çok zengindir** (sizin vermenize muhtaç değildir, sadakayı emretmesi sizin faideniz içindir), **son derece hamdolunmuştur** (mahlûkatına pek büyük nimetleri ihsan ettiğinden, her vechile hamd ve şükre lâyıktır).

İZAHAT

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti kerime, kazanç yollarını ve yapılacak malî yardımların ne gibi yollardan yapılması gerektiğini bildirmektedir.

Bu ayeti celile, kazanmanın caiz olduğuna ve en güzel kazanç yolunun ticaret ve ziraat olduğuna delâlet etmektedir.

DÜNYA MALINI MEŞRU SURETTE HARCAMANIN FAYDASINI, KÖTÜYE KULLANMANIN İSE, SAHİBİNİ HELÂK EDECEĞİNİ AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER

٦٧- عَنْ اَبِى الْوَلِيدِ قَالَ: سَمِعْتُ خَوْلَةَ بِنْتَ قَيْسٍ وَكَانَتْ تَحْتَ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «اِنَّ هٰذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ مَنْ اَصَابَهُ بِحَقِّهِ بُورِكَ لَهُ فِيهِ وَرُبَّ مُتَخَوِّضٍ فِيمَا شَآءَتْ بِهِ نَفْسُهُ مِنْ مَالِ اللهِ وَرَسُولِهِ لَيْسَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلاَّ النَّارُ»

67- Ebu Velid *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben, Abdül Müttalib'in oğlu Hamza'nın tahtı nikahında bulunan Kays kızı Havle'nin o da Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu duymuştur: "**Bu mal** (dünya malı) **yeşil, taze ve tatlıdır. Kim ona hakkıyla isabet ederse** (İslâmî ölçülerde onu kullanırsa) **onun için mübarek ve hayırlı olur.** (Fakat) **Allah** (-u Tealâ) **ve Resulünün malından nefsinin istediği kadarına nice dalanlar vardır ki kıyamet günü onun için yalnız ateş vardır.** (Yani dünya malını islâm'a göre kullanmadığı için çok insanlar cehennemlik olmuştur. *(Tirmizi, Zühd:41, 4/587)*

٦٨- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يَأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لاَيُبَالِى الْمَرْءُ مَاأَخَذَ مِنْهُ أَمِنَ الْحَلاَلِ اَمْ مِنَ الْحَرَامِ»

68- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edilmiştir. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o devirde kişi ele geçirdiği malı helâldan mı haramdan mı kazandığına hiç aldırmayacak.**" buyurmuştur. *(Buharî, Büyû':7, 3/6, Neseî, Büyû':2)*

KİŞİNİN YEDİĞİ ŞEYLERİN EN TEMİZİNİN KENDİ KAZANCI OLDUĞUNU AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER

٦٩- عَنِ الْمِقْدَامِ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «مَا اَكَلَ اَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ اَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ وَاِنَّ نَبِىَّ اللهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ»

69- Mikdam *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğinde göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Hiç bir kimse kendi elinin çalışma-**

sından kazandığı yemeği yemekten daha hayırlı bir yiyecek asla yememiştir. Allah (-u Tealân) **ın peygamberi Davud** *(Aleyhisselam)* **da kendi elinin emeğinden yerdi."** *(Buharî, Kitabül Büyû'15, 3/9)*

٧٠- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ»

70- Hazret Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **"Şüphesiz sizin yediğinizin en pak ve helâlı, kendi** (meşru) **kazancınızdan olanıdır. Şüphesiz sizin çocuklarınız da kazancınızdandır."** (Binaenaleyh çocuklarınızın kazancından yemek de kendi kazancınızdan yemek gibidir). *(Ibn-i Mace, Kitabut ticarât:64 , 2/769, No:2290)*

٧١- عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ نِيَارٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «أَفْضَلُ الْكَسْبِ بَيْعٌ مَبْرُورٌ وَعَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ»

71- Ebu Bürde İbn-i Niyar *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **"Kesbin** (kazancın) **en üstünü, makbul** (islâm'a uygun) **bir alış veriş ve kişinin eli ile yaptığı** (işten elde edilen) **dır."** *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:4/4 No:9195)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, Ayeti Celilede geçen infak emrinden maksadın ne olduğu hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazıları, emir vücub için olduğundan, bundan farz olan zekât kastedilmiştir, demişler. Bazıları da nafile sadakalar muradedilmiştir, demişler. Diğerleri ise bu, farz ve nafilenin hepsini içine almaktadır demişlerdir.

Muradın zekât olmasına göre, burada bazı meseleler vardır.

1. Bu ayetin zahiri, insanın kazandığı her malda zekâtın vacibolduğuna delâlet etmektedir. O hâlde buna altın, gümüş, hayvan ve ticaret eşyalarının zekâtı dahildir. çünkü bunların hepsi kulun kazandığı şeylerdir. Nitekim:

٧٢- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (رضى الله عنه) قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعُدُّ لِلْبَيْعِ»

72- Semure İbn-i Cündüb *(Radıyallahu Anh)* demiştir ki: **"Resulullah** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **satış için hazırladığımız** (eşya) **dan zekât vermemizi bize emrederdi."** *(Ebu Davud, 2/95, Zekât:2 No:1562, Darekutnî, Sünen:2/128)*

Cumhur-ı fukaha bundan ticaret mallarının hepsinde zekâtın vacip olduğunu anlamışlardır.

2. Ayeti celiledeki: "**Sizin için yerden çıkardıklarımızdan da verin.**" ifadesinin zahiri, insan oğlunun diktiği şeylerden, yerden çıkanların hepsinde zekâtın vacib olduğuna delâlet etmektedir. Cumhur-ı ulema bu umumu tahsis ederek (genel manayı özelleştirerek) hurma ve üzümde, azık sayılabilen ve stok edilebilen hububatta, zekâtı vacip kıldılarsa da, Ebu Hanife *(Rahimehullah)* bu ayeti celiledeki emri vucub için kabul ederek, meyvalar, baklagiller, karpuz, kabak gibi sebzeler ve yerden çıkanlardan insanların istifade ettiği her şeyde bir sene durabilmeyi ve nisabı şart koşmaksızın, zekâtı vacip kılmıştır.

3. Yağmur, ırmak ve gözelerin sularıyla elde edilen mahsullerde öşür (ondabir), deveye taşıtarak veya kuyudan çekerek elde edilen suların mahsulâtında ise öşrün yarısı yani yirmide bir vaciptir. Nitekim:

٧٣- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ اَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ.

73- Abdullah İbn-i Salim'in babasından *(Radıyallahu Anhüma)* rivayet ettiğine göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Semanın ve pınarların suladığı yahut aserî olan** (sulamaksızın kendi ince damarlariyle su emip yetişmiş olan yer mahsülllerin) **de uşr,** (yani onda bir zekât vergisi), **su ile** (kuyulardan kova ve dolapla) **sulananlarda ise yirmi de bir zekât vergisi vardır.**" *(Buharî, Zekât:55, 2/133, Müslim, Zekât:8 Ebu Davud, Zekât:8)*

İmamı Azam *(Rahimehullah)* a göre yerden çıkan yeşilliklerin hepsinde öşür lâzım olup, az veya çok olması arasında fark yoktur, çünkü azdan az çoktan çok alınır.

Ayeti kerimede geçen infak'ı nafile olarak tefsir edenler ise, Enes İbni malik *(Radıyallahu Anh)* ın şu hadisini delil almışlardır.

٧٤- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ غَرَسَ غَرْسًا فَأَكَلَ مِنْهُ اِنْسَانٌ اَوْ دَابَّةٌ اِلاَّ كَانَ لَهُ صَدَقَةً»

74- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Bir müslüman bir ağaç diker de o** (mahsulün) **den bir insan yahut bir hayvan yerse, muhakkak o yenilen şey, ağacı diken kimse için ancak bir sadaka olur.**" *(Buharî, Edep27, 7/78, Tirmizî Ahkam:40, Darimî, Büyû':67, Ahmed Ibn-i Hanbel:3/147)*

Ayet-i celilede geçen "**Tayyib**" den murat; güzel, makbul ve helâl olan manasındadır. Haram olan maldan vermek kişiye menfaat vermez.

HARAM MALDAN SADAKA VE ZEKÂT VERMENİN VE HACCETMENİN MAKBUL OLMAYACAĞINI İFADE EDEN HADİS-İ ŞERİFLER

٧٥- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَايَكْتَسِبُ عَبْدٌ مَالاً حَرَامًا فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ وَلَايَتَصَدَّقُ مِنْهُ فَيُقْبَلَ مِنْهُ وَلَايَتْرُكُهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ اِلاَّ كَانَ زَادَهُ اِلَى النَّارِ اِنَّ اللهَ لَايَمْحُو السَّيِّءَ بِالسَّيِّءِ وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّءَ بِالْحَسَنِ»

75- İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Bir kulun haram mal kazanarak onu infak etmesi onun için mübarek olmaz. O haram malı tasadduk etmesi ondan kabul olunmaz. Onu arkaya** (öldükten sonraya) **bırakması ancak onu cehenneme götüren azığı olur, zira Allah** (-u Tealâ) **kötüyü kötü ile mahvetmez.** (haram olan pis bir malla kişinin günahları silinmez). **Fakat kötüyü güzelle yok eder** (giderir)." *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:4/17 No:9280)*

٧٦- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِذَا اَدَّيْتَ زَكَاةَ مَالِكَ فَقَدْ قَضَيْتَ مَا عَلَيْكَ فِيهِ وَمَنْ جَمَعَ مَالاً حَرَامًا ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ فِيهِ اَجْرٌ وَكَانَ اِصْرُهُ عَلَيْهِ»

76- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Malının zekâtını ödediğin zaman muhakkak o malda, üzerinde olan hakkı ödemiş oldun. Herkim haram mal cemeder** (kazanır) **da sonra onu tasadduk ederse, o adam için bunda** (tasaddukta) **ecir** (sevap) **olmaz. Ve o malın vebali** (yükü) **o adam üzerindedir.**" *(Ibn-i Hıbban:5/83, No:3206)*

٧٧- عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) «مَنْ حَجَّ مِنْ مَالٍ حَلاَلٍ اَوْ مِنْ تِجَارَةٍ اَوْ مِنْ مِيرَاثٍ لَمْ يَخْرُجْ عَنْ عَرَفَةَ حَتَّىٰ تُغْفَرَ ذُنُوبُهُ وَاِذَا حَجَّ مِنْ مَالٍ حَرَامٍ فَلَبَّىٰ قَالَ الرَّبُّ: لاَ لَبَّيْكَ وَلاَ سَعْدَيْكَ ثُمَّ يُلَفُّ وَيُضْرَبُ بِهَا وَجْهُهُ»

77- Enes *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: "**Herkim helâl maldan veya** (helâl) **ticaretten veya mirastan hac yaparsa Arafattan günahları bağışlanmadan çıkmaz. Bir kimse haram mal ile hac edip telbiye eder** (lebbeyk der) **se Rab** (Tealâ) **ona lâ lebbeyke velâ sadeyke** (itaatını ve saygını kabul etmedim mesut da olmayasın) **der. Sonra** (hac defteri) **dürülür ve onun yüzüne çarpılır.**" *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:5/27 No:11901)*

"**Habis**" ten maksat ise, malın kötü, sevimsiz ve çirkin olanı veya haram olanıdır. Şu halde insan vacip ve nafile sadakalarda malın en iyisinden vermelidir. Binaenaleyh rençber (çiftçi) olan kimse buğday vesair hububatta, üşür için en üstün malını tercih etmelidir. Zira üşür, bir ibadet ayrıca cemiyete hizmet olduğundan, maksadın yüceliğine göre, o maksada vesile olan şeyin de en üstün olması gerekir.

İşte bu esasa göre, Cenab-ı Hak kötüyü vermekten nehyetmiştir. Zira sadaka vermekten maksat, Cenabı hakka yaklaşmak olduğundan, malın sevgili olanı ile takarrub etmek daha uygundur.

Nitekim bir padişaha hediye vermek isteyen, malın en kıymetlisini seçtiği gibi, Cenab-ı Hakka yaklaşmak isteyen kişi de malının en üstününü seçmelidir. İşte ancak böyle yapanlar imanın tadını tatmış olurlar.

٧٨–عَنْ غَاضِرَةَ قَيْسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ثَلَاثٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ فَقَدْ طَعِمَ طَعْمَ الْاِيمَانِ؛ مَنْ عَبَدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَاَنَّهُ لَااِلٰهَ اِلَّااللّٰهُ وَاَعْطٰى زَكَاةَ مَالِهِ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ رَافِدَةً عَلَيْهِ كُلَّ عَامٍ وَلَايُعْطِى الْهَرِمَةَ وَلَاالدَّرِنَةَ وَلَاالْمَرِيضَةَ وَلَاالشَّرَطَ اللَّئِيمَةَ وَلٰكِنْ مِنْ وَسَطِ اَمْوَالِكُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَسْأَلْكُمْ خَيْرَهُ وَلَمْ يَأْمُرْكُمْ بِشَرِّهِ»

78- Gadıreti Kays *(Radıyallahu Anh)* den Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Üç şey vardır ki onları yapan kimse, imanın tadını** (lezzetini) **tatmış** (almış) **olur. Kişinin tek olan Allah'a kulluk edipte ondan başka ilah olmadığına inanması, gönül hoşnutluğuyla malının zekâtını seve seve her sene vermesi, ne yaşlı, ne uyuzlu, ne hasta ve ne de adi olan** (hayvanı zekât olarak) **vermemesidir. Zekâtınızı, mallarınızın orta hallisinden** (verin). **Zira Allah** (-u Tealâ), **sizden malınızın en iyisini istememiş ve en adisini de** (vermenizi) **emretmemiştir.**" *(Ebu Davud, Zekât, 2/103-104, No:1582)*

Ayeti celiledeki: (وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ) "**Malın kötüsünü seçip vermeyin.**" kavli şerifinin iniş sebebi hakkında Bera İbn-i Azib *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur.

٧٩– عَنِ الْبَرَاءِ (رضى الله عنه) ﴿ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ ﴾ قَالَ: نَزَلَتْ فِينَا مَعْشَرَ الْاَنْصَارِ كُنَّا اَصْحَابَ نَخْلٍ فَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِى مِنْ نَخْلِهِ عَلٰى قَدْرِ كَثْرَتِهِ وَقِلَّتِهِ وَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِى بِالْقِنْوِ وَالْقِنْوَيْنِ فَيُعَلِّقُهُ فِى الْمَسْجِدِ وَكَانَ اَهْلُ الصُّفَّةِ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ فَكَانَ اَحَدُهُمْ اِذَا جَاعَ أَتَى الْقِنْوَ فَضَرَبَهُ

بِعَصَاهُ فَيَسْقُطُ مِنَ الْبُسْرِ وَالتَّمْرِ فَيَأْكُلُ وَكَانَ نَاسٌ مِمَّنْ لَايَرْغَبُ فِى الْخَيْرِ يَأْتِى الرَّجُلُ بِالْقِنْوِ فِيهِ الشِّيصُ وَالْحَشَفُ وَبِالْقِنْوِ قَدِ انْكَسَرَ فَيُعَلِّقُهُ فَانْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى ﴿يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا اَخْرَجْنَالَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَاتَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ الاَّ اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ﴾ قَالُوا: لَوْ اَنَّ اَحَدَكُمْ أُهْدِىَ اِلَيْهِ مِثْلُ مَا اَعْطَاهُ لَمْ يَأْخُذْهُ الاَّ عَلٰى اِغْمَاضٍ اَوْ حَيَاءٍ قَالَ: فَكُنَّا بَعْدَ ذٰلِكَ يَأْتِى اَحَدُنَا بِصَالِحِ مَاعِنْدَهُ.

79- Bera *(Radıyallahu Anh)*: "**Malın kötüsünü seçip vermeyiniz.**" ayeti hakkında dedi ki: Bu ayet biz Ensar topluluğu hakkında nazil oldu. Biz hurma sahipleri idik. Bizden bir adam hurmasından çokluğu ve azlığı miktarınca getirirdi. Bir kişi, bir ve iki salkım hurma getirip mescide asardı.

(Ashabı suffenin) yiyeceği yoktu. Onlardan biri acıktığı vakit salkım (ın altın) a gelir, değneğiyle vurup hurmanın yaşından, kurusundan düşürür ve (bunları) yerdi. Hayırda gözü olmayanlardan bir takım insanlar da vardı ki, (bunlardan) herhangi biri, üzerinde Şis (Çekirdeği henüz sertleşmemiş veya aslen çekirdeği bulunmayan hurma) ve Haşef (hurmanın en adisi) bulunan salkımı veya kırılmış salkımı getirip asardı.

Bunun üzerine Allah-u Tebareke ve Tealâ: "**Ey iman edenler! Kazancınızın ve size topraktan çıkardığımız mahsulun en temizinden verin, malın kötüsünü seçip vermeyin, oysa siz** (alıcı durumunda olsanız) **onu ancak göz yumarak alırsınız.**" ayetini indirdi. Resulü Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki: **Sizden birinize, verdiği şeyin benzeri hediye edilmiş olsa ancak onu göz yumarak veya utanmadan ötürü alır.**"

Bera *(Radıyallahu Anh)* şöyle dedi: Bu ayetin inişinden sonra her birimiz, yanında bulunanın en iyisinden getirirdik. *(Tirmizî, Tefsirül Kuran:3, 5/218, No:2987)*

Ayeti celilede geçen (تُنْفِقُونَ) hâl olabilir ki, o zaman mana: "Kötü mallarınızdan vermeyi düşünerek, sadece adi mallarınızı infaka tahsis etmeyin (vermeye ayırmayın)." demektir.

İmam Fahrurrazi Hazretleri, bu fiilin başında bir istifham hemzesinin gizli olduğunu söylemiştir ki, bu hemze, istifhamı inkârî (reddetme sorusu) için olduğundan, malın kötüsünü verenleri tekdir etmekte (kınamakta) dır.

Buna nazaran ayeti kerimenin manası: "**Siz malınızın kötüsünü mü infak ediyorsunuz? Halbuki alacağınıza karşılık veya hediye yahut hibe suretiyle o kötü malı size verseler, siz onu almazsınız.Ancak göz yummak suretiyle zorla alırsınız. Şu hâlde beğenmediğiniz şeyi nasıl almazsınız da, Allah**

(-u Tealân) **ın verdiği hakka sahip olan fakirlere, kendi sevmediğinizi nasıl verirsiniz**" demektir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, İnfak ve sadakanın bir çok yönleri vardır. Allah-u Tealâ Hazretleri, kimseyi kimseden aşağı bırakmamak için fakirlere de bir takım zikirler öğreterek, zenginlerin vererek kazandıkları derecelere onları da ulaştırmak istemiştir.

٨٠- رُوِىَ اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ حَثَّ اَصْحَابَهُ عَلَى الصَّدَقَةِ فَجَعَلَ النَّاسُ يَتَصَدَّقُونَ وَكَانَ اَبُو اُمَامَةَ الْبَاهِلِىُّ جَالِسًا بَيْنَ يَدَىِ النَّبِىِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِنَّكَ تُحَرِّكُ شَفَتَيْكَ فَمَا ذَا تَقُولُ؟» قَالَ اِنِّى اَرَى النَّاسَ يَتَصَدَّقُونَ وَلَيْسَ مَعِى شَىْءٌ اَتَصَدَّقُ بِهِ فَأَقُولُ فِى نَفْسِى سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ فَقَالَ ﷺ: «هٰؤُلَاءِ الْكَلِمَاتُ خَيْرٌ لَكَ مِنْ مُدٍّ ذَهَبًا تَتَصَدَّقُ بِهِ عَلَى الْمَسَاكِينِ»

80- Rivayet edildi ki, bir kere Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem),* Ashabını sadakaya teşvik etti. Bunun üzerine insanlar sadaka vermeye başladı. Bu arada Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*in huzurunda oturan Ebu Ümametel Bahilî dudaklarını hareket ettiriyordu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ona: "**Dudakları hareket ettirerek ne diyorsun?**" diye sordu. O da: "İnsanların tasadduk ettiğini görüyorum, benim yanımda bir şey yok ki tasadduk edeyim içimden (سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ) diyorum." dedi. Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Şu** (söylediğin) **kelimeler senin için fakirlere tasadduk edeceğin bir müd** (ölçeklerce) **altından daha hayırlıdır.**" *(Ruhul Beyan:1/430-431)*

O hâlde akıllı kişi gece gündüz zikre devam etmeli ve her hâl-u kâr'da ihlâsla, fakir ve miskinlere sadaka vermelidir.

Bir gün İskender (Zülkarneyn), umumi bir meclis kurmuştu. O gün kimse ondan bir şey istemeyince: "Ben bu günü mülkümden saymam." dedi. Kendisine niçin diye sorulunca: "Çünkü mülkün lezzeti, ancak isteyenlerin istediklerini yerine getirmek ve iyilik edenlerin karşılığını vermekle tadılır." dedi.

Sırrı Sakatî Hazretleri, sofi'yi tarif ederken şöyle buyurmuştur: "Onların yiyişi hasta yiyişidir, uykuları ise çok ağır hastaların uykusu (gibi hafif) dir. Dünyanın mülkünden soyuldukları için, onlara fukara denilmiştir.

Malını ve ruhunu Allah-u Tealâ'yı arama yolunda harcamayan kişi sofî olmayıp dünyacı olur, dünya ise Allah-u Tealâ'ya ulaşmaya büyük engeldir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti kerimenin sonunda "**Ganî**" çok zengin olduğunu açıklayarak, kötü malları verenleri tehdit ettiği gibi, "**Hamîd**" (son derece hamd-ü Sena'ya mahsus) olduğunu açıklayarak da iyi sadaka vermeye teşvik etmiştir.

Ebussuud Efendi'nin beyanına göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, kendisinin (غَنِى) ve (حَمِيدٌ) olduğunu herkes bildiği hâlde, kötü mal verenleri, bildiklerine göre amel etmediklerinden, kendi azametinin eserlerini bilmemiş yerine koyarak, tekrar onlara bunu bilmelerini emretmiştir.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN, KULLARINA SAYISIZ NİMETLER İHSAN ETTİĞİNİ, BUNA KARŞILIK MUHTAÇLARA VERMELERİNİ EMRETTİĞİNİ BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

وَهُوَ الَّذِى اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ اِذَا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (١٤١)

"**Çardaklı çardaksız** (üzüm) **bahçeleri, meyvaları** (ve tatları) **değişik olan hurmaları, ekinleri, zeytinleri ve narları birbirine benzer ve benzemez bir hâlde yaratan, O** (Allah-u Sübhanehu) **dur. Her biri mahsul verdiği zaman, mahsulünden yeyin. Hasat** (devşirilip toplandığı) **gününde de hakkını** (zekât ve sadakasını) **verin fakat israf etmeyin, çünkü O** (Allah-u Tealâ), **israf edenleri sevmez.**" *(Enam Suresi: 141)*

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN KULLARININ MENFAATI İÇİN YERDEN NELER ÇIKARDIĞINI BİLDİREN DİĞER AYETİ KERİMELER

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهِ (٢٤) اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا (٢٥) ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا (٢٦) فَاَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا (٢٧) وَعِنَبًا وَقَضْبًا (٢٨) وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا (٢٩) وَحَدَآئِقَ غُلْبًا (٣٠) وَفَاكِهَةً وَاَبًّا (٣١) مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ (٣٢)

"**İnsan, yediğine bir baksın.**" -- "**Şüphesiz biz o suyu** (yağmuru gökten) **bol bol döktük.**" -- "**Sonra, toprağı iyice yardık.**" -- "**Bu suretle onda** (buğday, arpa gibi) **tane** (ler) **bitirdik.**" -- "**Üzüm** (ler), **yonca** (lar)," -- "**Zeytin** (ler), **Hurma** (lar), " -- "**Sık ve bol ağaçlı bahçeler,**" -- "**Meyva** (lar) **ve mera** (çayırlar) **da** (bitirdik)." -- "(Bütün bunları) **Hem size, hem de hayvanlarınıza fayda olması için** (yaptık)." *(Abese Suresi: 24-32)*

Mevlâ Tealâ, müminlere mallarının iyisinden sadaka olarak vermelerini emrettikten sonra, Sadaka hususunda şeytanın vesvese vereceğini ve bundan kaçınmak gerektiğini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (٢٦٨)

KELİME MANASI (268)

(اَلشَّيْطَانُ) **Şeytan,** (يَعِدُ) **vaadeder,** kime?(كُمْ) **size,** neyi? (الْفَقْرَ) **fakirliği,** yani Allah-u Tealâ yolunda verirseniz, fakir olursunuz diye sizi korkutur. (وَيَأْمُرُ) **ve emreder,** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (بِالْفَحْشَآءِ) **çirkin hasletleri,** bahusus cimriliği, (وَاللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri) **ise,** (يَعِدُ) **vaadediyor,** kime? (كُمْ) **size,** (مَغْفِرَةً) **bir mağfiret,** kimden? (مِنْهُ) **kendi tarafından,** daha? (وَفَضْلاً)**ve bir fazl** (-u kerem), (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (وَاسِعٌ) **vâsi'dir,** binaenaleyh her bakımdan her şeyi kaplamıştır, (عَلِيمٌ) **ziyade bilicidir** (verdiklerinizi tam manasıyla bilir).

MEALİ ŞERİFİ (268)

Şeytan, size fakirlik vaadeder (verirseniz fakir olursunuz diye sizi korkutur), **ve size çirkin şeyleri** (bütün çirkinlikleri bahusus cimriliği) **emreder. Allah** (-u Tealâ) **ise, size kendi** (tarafı ilâhisi) **nden bir mağfiret ve bir fazl** (-u kerem) **vaadediyor. Ve Allah** (-u Tealâ) **vâsi'** (her cihetten geniş) **tir,ve** (herşeyi) **ziyade bilicidir.**

İ Z A H A T

Bu ayeti kerime, dini vazifelerin yerine getirilmesine mani olacak şeytan ve şeytan tabiatlı kişilerin iğfaline (aldatmasına) bakılmamasına işarettir.

Ayeti kerimedeki Fahşa'dan kastedilen mana, ahlâka mugayir bütün çirkinliklerse de bahusus cimriliktir.

Şeyhzade tefsirinde zikredildiğine göre, araplar cimriliğe **fahiş** derler. Nitekim :

٨١- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً فَاَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَاِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ

وَاَمَّا لَمَّةُ الْمَلَكِ فَايِعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذٰلِكَ فَلْيَعْلَمْ اَنَّهُ مِنَ اللهِ فَلْيَحْمَدِ اللهَ وَمَنْ وَجَدَ الْاُخْرٰى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَرَأَ ﴿اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَاْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ﴾

81- Abdullah İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir ki: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Şeytanın insan** (ın kalbin) **e konması** (vesvesesi) **var, meleğin de konması** (ilhamı) **vardır. Şeytanın dokunması, kötülükle korkutma ve hakkı** (gerçeği) **yalanlamaktır. Meleğin dokunması ise hayrı va'detmek ve hakkı doğrulamaktır. Bunu** (meleğin ilhamını) **herkim** (vicdanında) **bulursa Allah'dan olduğunu bilsin ve Cenab-ı Allah'a hamdetsin. Öbürünü bulan da şeytandan Allah** (-u Tealây)**a sığınsın."** Sonra Resulü Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Şeytan size yoksulluk va'dediyor** (fakirlikle korkutuyor) **ve kötülüğü emrediyor** (gösteriyor)." ayetini okudu. *(Tirmizî, Tefsirül Kuran:3, 5/219, No:2988)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen şeytan, ya iblis veya diğer şeytanlar veyahut cin ve insan şeytanları yahutta nefsi emmaredir. Şeytanın emretmesinden maksat: Teşvik etmesidir.

Fazl (-u kerem) den maksat: İnfak edilenin yerine verilen rızıktır. Buna göre mağfiret: Ahiret menfaatlerine, fazl-u kerem de dünya menfaatlerine işaret etmektedir.

Burada bir lâtife vardır. Şöyleki: Şeytan insanı evvelâ fakirlikle korkutur, insanın bunu kabul ettiğini görünce ona cimriliği emreder, hatta kişiyi üzerine vacibolan zekâtı ve sıla-ı rahmi yerine getirmekten alıkoyduğu gibi, emanetleri sahibine vermekten, kul hakkı olan borcunu ödemekten bile alıkoyar.

Bununla da yetinmeyerek farz ve vacipleri terkettirip, çirkin şeyler yaptırmaya sevkeder (sürükler) çünkü insan günah işlemeye yavaş yavaş alışır, sonunda ise hiç bir günahtan çekinmez, azaptan korkmaz, kalbi katı bir hâle gelir.

Şeytanın vaadettiği fakirliğe karşılık Mevlâ Tealâ, dünyada sadaka karşılığında fazlasıyla ihsan (iyilik), çirkin işler karşılığında da mağfireti (bağışlamayı) söz vermektedir.

Allah-u Tealâ'nın sözünden dönmesi asla düşünülemeyeceğinden fakirlere sadaka vermenin, dünyada servete, ahirette de saadete sebep olacağına bu ayeti celile delâlet etmektedir. Şu hâlde mümine gereken, Allah-u Tealâ'nın vaadine güvenip, şeytanın vesveselerine kapılmamaktır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Ayeti celilede geçen **Mağfiret**'ten maksat: Günahların silinmesidir. Nitekim Allah-u Tealâ:

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا. . . (١٠٣)

"**Onların mallarından sadaka** (zekât) **al ki, bununla onları** (günahlardan) **temizleyesin.**" *(Tövbe Suresi: 103'den)* buyurmuştur.

İşte bu ayet-i celile, sadakanın, kulun günahlarını temizleyeceğini açıkça göstermektedir.

Ayet-i celilede geçen mağfiretin, pek büyük olduğuna iki şey delâlet etmektedir.

1. Mağfiret lâfzı, ta'zime (büyütmeye) delâlet eden tenvinle zikredilmiştir.

2. Mağfiretten sonra, o mağfiretin Mevlâ Tealâ tarafından olduğunu ifade eden (مِنْهُ) lâfzı getirilmiştir. Allah-u Tealâ Hazretleri'nin kereminin kemali (iyiliğinin üstünlüğü) ve cömertliğinin sonsuzluğu, bütün akıllılarca bilindiği halde, Allah-u Tealâ Hazretleri'nin sadaka verenlere, özellikle kendisinden bir mağfiret söz vermesi, bu mağfiretin çok büyük olduğunu göstermektedir. Çünkü verenin büyüklüğü, verilenin büyüklüğüne delâlet etmektedir. Bu büyük mağfiret ise, ya:

. . . فَاُولٰئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّـاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ. . . (٧٠)

"**İşte Allah** (-u Tealâ), **onların kötülüklerini, iyiliğe çevirir.**" *(Furkan Suresi: 70'den)* ayet-i celilesinde zikredilen değiştirme veya sadaka verenin, diğer günahkârların, günahlarının mahvına (silinmesine) şefaatçı kılınması, yahutta dünyada durduğumuz müddetçe akıllarımızın anlayamıyacağı bir mağfiret şeklidir, çünkü ahiret işlerinin tafsilâtının ekserisi bizden gizlenmiştir.

Ayet-i celilede geçen fazl-ı ilâhi'den maksat: Dünyada peşin olarak verilecek geniş rızıktır.

İmam Fahrurrazî: "Bu fazlın bence bir takım yönleri vardır." buyurdu.

1. Bu, insanın nefsinde hasıl olan cömertlik faziletidir.

2. Vermeye alışan kişinin ruhundan dünya lezzetlerinin peşine düşme huyunun kaybolmasıdır, zira Allah-u Tealâ'nın Celâlinin nurunun ruha tecelli etmesine tek engel dünya sevgisidir.

٨٢- قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «لَوْلَا اَنَّ الشَّيَاطِينَ يُوحُونَ اِلٰى قُلُوبِ بَنِى آدَمَ لَنَظَرُوا اِلٰى مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ»

82- Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki: "**Eğer şeytanlar Adem oğullarının kalplerine vesvese vermeselerdi onlar göklerin melekûtuna** (muhteşem kısımlarına) **bakarlardı.**" *(Tefsiri Kebir:2/514)*

İşte kalbin yüzünden dünya sevgisinin tozları kaybolunca, o kalp, Âlem-i Kudsün (Mevlâ Tealâ'nın) nurlarıyla nurlanarak, Kevkeb-i Dürrî (inci gibi parlak ışığıyla karanlıkları delen yıldız) gibi olur ve meleklerin ruhlarına iltihak eder (katılır). İşte bu, en büyük fazl-ı keremdir.

3. Bu fazl-ı kerem, Allah-u Tealâ'nın yolunda verdiği bilinen insana, bütün kalplerin meyletmesidir. Zira böyle bir insan ne yapmak istese, herkes ona yardımcı olacağından, dünya kapıları kendisine açılır ve hiç bir işte darlık çekmez.

Ayrıca yardım ettiği kimseler de ona dua edeceğinden bütün hayır kapıları da kendisine açılmış olur. Şu hâlde ihlâs üzere (sırf Allah için) vermek dünya ve ahirette saadet sebebidir.

Şu bilinmelidir ki; insanların aynı hâl üzere bulunması mümkün olmayacağından, elbette dünyada zengin de, fakir de bulunacaktır. Bundan dolayı şeriatın bir çok hükümleri yardımlaşma üzerine kurulmuştur. İşte bunlardan biri de zenginlerin, muhtaç olanlara vacip ve nafile sadakalarını vererek, merhametlerini açıklamalarıdır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, şeytan fakir olduğu için, fakirlikle korkutur ve fahşa'yı emreder. Fahşa bütün kötülükleri içine alan bir isimdir. Bunlar da özetle: Cimrilik, dünyaya düşkünlük, Mevlâdan ümitsizlik, Hak Tealâ'nın verenlere kat kat vereceği hakkındaki vaadine şüphe, Allah-u Tealâ'ya karşı sui zan (kötü düşünce), Allah'a güvenmemek, Allah'ın sözlerini yalanlamak, fazlu keremini unutmak, küfranı nimet, (iyiliklerine nankörlük), Ondan (Mevlâ'dan) yüz çevirmek, mahlûkata yönelmek, kalbin Mevlâ'dan başkalarına meyletmesi (takılması), nefsin isteklerine uymak, dünya lezzetlerini tercih etmek, iffet ve kanaatı terketmek (haramlara düşmekten utanmamak ve aç gözlü olmak) ve bütün bunların en büyüğü olan dünya sevgisine sarılmak ki bu, bütün hataların başı, bütün belâların tohumudur.

İşte nefsü şeytanın vesveselerine kapı açan kişi çok yakında bütün bu afetlere müptela olacaktır. Bu kapıyı kendine kapayana ise Allah-u Tealâ türlü türlü kerametler ve dereceler ikram edecektir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Mevlâ Tealâ Hazretleri bu ayetin sonunda **Vâsi'** olduğunu zikrederek, kulları zengin etmeye, verdiklerinin yerini doldurmaya kadir olduğunu, **Alîm** sıfatını zikrederek de verilen sadakaların ve yapılan iyiliklerin hiç birinin kendisine gizli kalmadığını açıklamıştır.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN KENDİ YOLUNDA VERENLERE YAPTIĞI VAADLERİ BİLDİREN HADİSİ ŞERİFLER:

٨٣–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَامِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ

اِلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلاَنِ فَيَقُولُ اَحَدُهُمَا اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا»

83- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: **"Kulların kendisinde sabaha erdiği her bir günde muhakkak iki melek iner. Bu iki melekten biri: Ey Allahım! İnfak ediciye bir bedel ver** (verilenin yerini doldur), **der. Diğeri de: Ey Allahım!** (malı) **tutucu olana telef ver** (cimrinin malını yoket), **diye beddua eder"** *(Buharî, Zekât:27, 2/120)*

٨٤- عَنْ اَسْمَاءَ (رضى الله عنها) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «اَنْفِقِى وَلاَتُحْصِى فَيُحْصِىَ اللهُ عَلَيْكِ وَلاَ تُوعِى فَيُوعِىَ اللهُ عَلَيْكِ»

84- Esma *(Radıyallahu Anha)* şöyle demiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kendisine hitaben: **"İnfak et, malını say** (ıp zabtet) **me, sonra Allah** (-u Tealâ) **da sana karşı ni'metlerini say** (ıp zabted) **er. Malını** (kap içinde biriktirip) **saklama, sonra Allah** (-u Tealâ) **da sana karşı** (ihsanını esirgeyip) **saklar."** buyurmuştur. *(Buharî, Hibe:15, 3/135)*

٨٥- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ اللهُ تَعَالَىٰ: «اَنْفِقْ يَاابْنَ آدَمَ اُنْفِقْ عَلَيْكَ»

85- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi kudsi de Allah Tealâ şöyle buyurmuştur: **"Ey Adem oğlu! Sen ver ki, ben de sana vereyim."** *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:6/361, No:16065))*

Mevlâ Tealâ; şeytanın, insanı fakirlikle korkutup, ona cimriliği emrettiğini, kendisinin ise, rızasını kazanmak için infak edenlere büyük bir mağfiret ve fazl-ı kerem vaadettiğini açıkladıktan sonra, şeytanın vaadine aldanmanın nefis ve şehvet icabı, Allahın vaadini tercih etmenin ise hikmet ve akıl gereği olduğunu ve bu hikmeti dilediğine vereceğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلاَّ اُولُوا الْاَلْبَابِ (٢٦٩)

KELİME MANASI (269)

(يُؤْتِى) **Verir,** neyi? (الْحِكْمَةَ) **hikmeti,** kime? (مَنْ) **o kimseye ki,** (يَشَآءُ) **diliyor,** (وَمَنْ) **ve her kim,** (يُؤْتَ) **verilir,** yani Allah-u Tealâ ona verir, neyi?

(الْحِكْمَةَ) **hikmeti,** (فَقَدْ أُوتِيَ) **muhakkak o verilmiştir,** yani Allah-u Tealâ ona vermiştir, neyi? (خَيْرًا) **bir hayır ki,** (كَثِيرًا) **çok,** (وَمَا يَذَّكَّرُ) **ve iyice düşünmez,** (إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ) **ancak halis akıl sahipleri müstesna,** yani bu ayetleri ancak vehmin ve nefse uymanın bulaşıklıklarından kurtulmuş, kendilerine hikmet verilmiş kişiler düşünebilir.

MEALİ ŞERİFİ (269)

(Allah-u Tealâ) **hikmeti dilediğine verir. Kendisine hikmet verilmiş olan bir kimseye ise, muhakkak ki çok hayır verilmiştir. Ve bunu ancak halis akıl sahipleri** (temiz bir düşünceye, münevver bir ruha sahip olan zatlar) **düşünebilirler.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen **Hikmet**'ten maksat ya ilim, veya doğru harekettir. İmamı Mukatil'den rivayet edildiğine göre, Kuran-ı Kerim'de hikmet dört şekilde tefsir edilmiştir.

1. Kuran-ı Kerim'in vaazları:

...وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ...(٢٣١)

"**Allah** (-u Tealân) **ın sizin üzerinizdeki nimetini ve kendisiyle size öğüt vermek üzere indirdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın**" *(Bakara Suresi : 231'den)*

İşte bu ve bunun benzeri ayeti kerimelerde geçen hikmetten maksat Kuran-ı Kerimin vaazlarıdır.

2. Anlayış ve ilim:

. . . وَ آتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا (١٢)

"**Biz ona henüz çocukken hikmet verdik** ." *(Meryem Suresi: 12'den)*

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ . . . (١٢)

"**Andolsun ki biz, lokman'a hikmet verdik.**" *(Lokman Suresi: 12'den)*

3. Peygamberlik:

. . . فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ . . . (٥٤)

"**Muhakkak biz İbrahim'in aline** (soyuna) **kitap ve hikmet verdik.** *(Nisa Suresi : 54'den)*

. . . وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ (٢٠)

"**Biz ona** (Davud *(Aleyhisselâm)* a), **hikmet ve açık konuşma verdik.**" *(Sad Suresi 20'den)*

. . . وَآتَاهُ اللهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ . . . (٢٥١)

"**Allah** (-u Tealâ) **ona** (Davud *(Aleyhisselâm)* a), **mülk ve hikmet verdi.**" *(Bakara Suresi: 251 den)*

İşte bu ayetlerde geçen hikmetten maksat peygamberliktir.

4. Kuran-ı Kerim'de bulunan acaip sırlar:

اُدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ . . . (١٢٥)

"(Ey Muhammed!) **Sen Rabbinin yoluna hikmetle** (Kuranın inceliklerini anlatarak) **davet et.**" *(Nahl Suresi: 125'den)*

İyi incelendiği takdirde bütün bu manalar ilimde toplanır. Çünkü Mevlâ Tealâ:

. . . قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ . . . (٧٧)

"(Habibim!) **De ki: Dünyanın metaı çok azdır.**" *(Nisa Suresi:77 den)* buyurarak dünyada kendisiyle faydalanılan şeylerin çok az olduğunu açıklamış fakat bu ayeti celilede: "**kendisine hikmet verilene çok büyük hayır verilmiştir.**" buyurarak ilmin üstünlüğüne işaret etmiştir.

Halbuki diğer bir ayet-i celilesinde:

. . . وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا (٨٥)

"**Size çok az ilim verilmiştir.**" *(Isra Suresi : 85'den)* buyurmuştur. İnsana verilen bu az ilim bu kadar büyük kabul edildiğine göre, ilmin çoğunun büyüklüğüne nihayet yoktur.

Hakikaten dünya ve içindekilerin bir sınırı ve sonu vardır. böyle bir dünyanın ilimleriyle kazanılan her şeyin de sonu vardır. Dînî ilimlerin nihayeti olmadığı gibi kazandırdıkları rütbelerin de sonu yoktur. Öyle ise dünya ilimleriyle dini ilimleri karşılaştırdığımız zaman, sonu olan bir şeyle, sonsuz olanı karşılaştırmış olacağımızdan, aralarındaki farkı anlamış oluruz.

Doğru hareket etmek manasında olan **Hikmet** ise: Elden geldiği kadar Allah-u Tealâ'nın ahlâkını takınmaktan ibarettir. Bu mana Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in:

٨٦- « تَخَلَّقُوا بِأَخْلاَقِ اللهِ »

86- "**Allah** (-u Tealân) **ın ahlâkıyla ahlâklanın.**" Hadisi şerifine dayanmaktadır. *(Razî, Tefsir-i Kebir:2/515)*

Beğavî tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki: **HİKMET, Kuranın nâsihi** (bir ayetin lâfzını veya hükmünü kaldıran diğer bir ayeti) **ni, mensuhu** (lâfzı veya manası kaldırılanı) **nı, muhkemi** (manası açık olanı) **nı, müteşabihi** (manası kat'i olarak bilinmeyeni) **ni mukaddemi** (önce ineni) **ni, muahharı** (sonra ineni) **ni, helâlını, haramını ve misallerini bilmektir.**

İmamı Dahhak buyurmuştur ki, **HİKMET**, Kuran-ı Kerim'i anlamaktır, Kuranı Kerimde yüzdokuz adet nasih ve mensuh, bin adette helâl ve harama dair ayeti kerime bulunmaktadır. Müminlerin bunları öğrenmeden durmaları caiz değildir.

Müminler, Nehrevan ehli (Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* a karşı çıkan hariciler) gibi olmamalıdır. Çünkü onlar, ehli kitap hakkında inen ayetleri, ehli kıble hakkında tevil ederek, haksız yere müslümanların kanlarını döküp mallarını yağma ettiler ve ehli sünnete sapık dediler.

O hâlde siz, Kuran ilmine çalışın, zira ayeti kerimelerin kimler hakkında indiğini bilen kişiler, Kuranın hiç bir meselesinde ihtilâfa düşmezler. *(Beğavî:1/389, Hâzin:424)*

İmamı Mücahidin buyurduğuna göre, **HİKMET:** Kuran, ilim ve fıkıhtan ibarettir. bunların her birinin fazileti hakkında bir çok hadisi şerifler ve büyüklerin sözleri bulunmaktadır.

KURAN-I KERİM'İN FAZİLETİ HAKKINDA HADİSİ ŞERİFLER

٨٧- عَنْ اَبِى اُمَامَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « مَنْ قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ أُعْطِىَ ثُلُثَ النُّبُوَّةِ وَمَنْ قَرَأَ نِصْفَ الْقُرْآنِ أُعْطِىَ نِصْفَ النُّبُوَّةِ وَمَنْ قَرَأَ ثُلُثَىِ الْقُرْآنِ اُعْطِىَ ثُلُثَىِ النُّبُوَّةِ وَمَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ اُعْطِىَ النُّبُوَّةَ كُلَّهَا وَيُقَالُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِقْرَأْ وَارْقَ بِكُلِّ آيَةٍ دَرَجَةً حَتّىٰ يَنْجَزَ مَامَعَهُ مِنَ الْقُرْآنِ وَيُقَالُ لَهُ اِقْبِضْ فَيَقْبِضُ فَاِذَا بِيَدِهِ الْيُمْنىٰ الْخُلْدُ وَفِى الْاُخْرىٰ النَّعِيمُ »

87- Ebu Ümame *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "**Her kim Kuran'ın üçte birini** (ezberleyip, manasını bilip, onunla amel ederek) **okursa peygamberliğin** (verasetinin) **üçte birisi kendisine verilir. Herkim Kuran-ı Kerimin yarısını**

okursa, peygamberliğin üçte ikisi kendisine verilir. Her kim tamamını okursa, peygamberliğin (vekâletinin) **hepsi kendisine verilir. Ve kıyamet günü ona; 'oku, yüksel' denir. Kurandan kendisiyle beraber** (ezberinde) **olan bitinceye kadar okuduğu her ayet için kendisine bir derece verilir. Ve ona; 'tut' denir. o da tutar; bir de** (birde ne görsün) **sağ elinde Huld** (cenneti), **diğerinde Naîm** (cenneti)." *(Beyhekî, Şuabu'l-Iman:2/522 No:2589)*

٨٨- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو: اِنَّ امْرَأَةً أَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ: اِنَّ زَوْجِي مِسْكِينٌ لَايَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِزَوْجِهَا: «أَتَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْئًا؟» قَالَ: اَقْرَءُ سُورَةَ كَذَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «بَخٍ بَخٍ زَوْجُكِ غَنِيٌّ» فَلَزِمَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا ثُمَّ أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللهِ قَدْ بَسَطَ اللهُ عَلَيْنَا رِزْقَنَا.

88- Abdullah İbn-i Amr *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki: Bir kadın Peygamber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip: "Kocam çok fakirdir, hiç bir şeye gücü yetmiyor." dedi. Bunun üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onun kocasına: "**Sen Kuran-ı Kerimden bir şey okuyabilir misin?**" diye sordu. O da: "Şu sureyi okurum." deyince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* o kadına: "**Güzel güzel! Senin kocan zengindir.**" dedi. Bunun üzerine kadın kocasıyla beraberliğe devam etti (bir müddet) sonra, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip: "Ey Allah'ın Peygamberi! Muhakkak Allah-u Tealâ üzerimize rızkı döşedi (zengin olduk)." dedi." *(Suyutî, Dürrül MensÛr:2/68)*

٨٩- عَنْ اَبِي اُمَامَةَ اَنَّ رَجُلاً جَاءَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللهِ اِشْتَرَيْتُ مَقْسَمَ بَنِي فُلَانٍ فَرَبِحْتُ فِيهِ كَذَا وَكَذَا قَالَ: «أَفَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِمَا هُوَ اَكْثَرُ رِبْحًا» قَالَ: وَهَلْ يُوجَدُ قَالَ: «رَجُلٌ تَعَلَّمَ عَشْرَ آيَاتٍ ، فَذَهَبَ الرَّجُلُ فَتَعَلَّمَ عَشْرَ آيَاتٍ وَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ.

89- Ebu Ümame *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki: Bir adam Peygamber*(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip: "Ey Allah'ın Nebisi (Peygamberi) ben falancanın oğullarının hissesini (payını) satın aldım şöyle şöyle kazandım (çok kâr ettim)." dedi. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz ona: "**Ondan daha çok kârlısını sana haber vereyim mi?**" buyurdu. O da: "Bundan daha kârlısı bulunur mu?" dedi. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Bir adam on ayet öğrenirse** (ondan daha kârlıdır)." buyurdu. Bunun üzerine o

adam gidip on ayet öğrendi ve Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip onu haber verdi." *(Beyhekî, Şuabu'l-Iman:2/328 No:1944)*

٩٠- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «يَامَعْشَرَ التُّجَّارِ أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ اِذَا رَجَعَ مِنْ سُوقِهِ أَنْ يَقْرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ فَيُكْتَبَ اللهُ لَهُ بِكُلِّ آيَةٍ حَسَنَةً»

90- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildi ki Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Ey tüccar topluluğu! Sizden biriniz çarşı pazardan dönünce Allah** (-u Tealân) **ın, her ayetine karşılık bir hasene** (sevap) **yazacağı on ayet okumaktan aciz olur mu?**" *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:4/28 No::9331)*

٩١- عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَلْقُرْآنُ غِنىً لَافَقْرَ بَعْدَهُ وَلَاغِنىٰ دُونَهُ»

91- Enes *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Kuran bir zenginliktir ki, ondan sonra fakirlik yoktur ve ondan başka da bir zenginlik yoktur.**" *(Beyhekî Şuabu'l-Iman:2/529 No:26/4)*

٩٢- عَنْ رَجَاءِ الْغَنَوِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَعْطَاهُ اللهُ حِفْظَ كِتَابِهِ لَوْ ظَنَّ اَنَّ اَحَدًا أُوتِىَ أَفْضَلَ مِمَّا أُوتِىَ فَقَدْ غَمَطَ اَعْظَمَ النِّعَمِ»

92- Recaul Ganevî'den rivayete göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Allah** (-u Tealâ) **bir kimseye kitabını** (Kuranı) **ezberleme** (devletini) **verse de o adam, kendisine verilenden daha faziletlisi** (üstünü) **nün bir başka kimseye verildiğini zannetse muhakkak o kimse, nimetlerin en büyüğünü hakir görmüştür** (küçümsemiştir)." buyurdu. *(Beyhekî Şuabu'l-Iman:2/523 No:2593)*

٩٣- عَنْ سَمُرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «كُلُّ مُؤْدِبٍ يُحِبُّ اَنْ يُؤْتىٰ مَأْدَبَتُهُ وَمَأْدَبَةُ اللهِ الْقُرْآنُ فَلَاتَهْجُرُوهُ»

93- Semure *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Her ziyafet veren kendi ziyafetine gelinmesini sever. Allah** (-u Tealân) **ın ziyafeti Kuran'dır. Öyleyse onu terketmeyin.**" *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:1/514 No:2286)*

İbni Ebî Şeybe ve Taberanînin beyanına göre, İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* bir adama Kurandan bir ayet okuttuğu zaman ona: "**Bu ayet-i kerimeyi iyi öğren, çünkü bu, senin için gökler ve yerler arasındakilerin hepsinden hayırlıdır.**" buyururdu ve Kuranın bütün ayetleri hakkında böyle söylerdi.

Abd İbni Humeyd, Hasen *(Radıyallahu Anhuma)* nın şöyle buyurduğunu nakletmiştir. **"Allahu tealâ hazretleri, her hangi bir ayet indirdiyse, mutlaka kullarının, o ayetin kimler hakkında indirildiğini ve kendisinden ne kastedildiğini bilmelerini sever."** *(Dürrül Mensur : 68-69)*

Kuran-ı Kerimin faziletlerini beyan eden Ayeti kerime, Hadisi şerif ve büyüklerin sözlerinin bir çoğu tefsirimizin mukaddimesinde zikredilmiştir.

İLMİN, ÖZELLİKLE FIKHIN FAZİLETİNİ BİLDİREN HADİSİ ŞERİFLER

٩٤- عَنْ مُعَاوِيَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللّٰهُ يُعْطِي وَلَنْ تَزَالَ هٰذِهِ الْأُمَّةُ قَائِمَةً عَلَىٰ أَمْرِ اللّٰهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ أَمْرُ اللّٰهِ»

94- Muaviye (İbn-i Ebi Süfyan) *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Allah** (-u Tealâ) **her kim hakkında bir hayrı dilerse onu dinde fakih eder** (din hususunda kendisine büyük bir ilim verir). **Ben** (verici değil) **yalnız taksim ediciyim. Veren ise Allah** (-u Tealâ) **dır. Bu ümmet Allah** (-u Tealân) **ın** (kıyamet) **emri zuhur edinceye kadar Allah** (-u Tealân) **ın dini üzerinde hep sebat edip duracak ve kendilerine muhalefet edenler onlara zarar veremiyecektir."** *(Buharî, Ilim:10, Humus:7, I'tisam:10, Müslim, Imare:175, Zekât:98, Tirmizi, Ilim:4, Ibn-i Mace, Mukaddime:17, Darimî, Mukaddime:24, Rikak:1, Muvatta' Kader:1/306, 2/234)*

٩٥- عَنْ مَالِكٍ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ لُقْمَانَ الْحَكِيمَ أَوْصَى ابْنَهُ فَقَالَ: «يَا بُنَيَّ جَالِسِ الْعُلَمَاءَ وَزَاحِمْهُمْ بِرُكْبَتَيْكَ فَإِنَّ اللّٰهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يُحْيِي اللّٰهُ الْأَرْضَ الْمَيْتَةَ بِوَابِلِ السَّمَاءِ»

95- Malik *(Radıyallahu Anh)* dan, kendisine şöyle ulaştığı rivayet edildi: Lokman-ı Hekim oğluna şöyle vasiyet etti: **"Ey oğulcağızım! Alimlerle beraber otur ve iki dizinle onlara iyice yaklaş** (önlerine diz çök) **zira Allah** (-u Tealâ) **Ölmüş yeri büyük taneli bol yağmur ile dirilttiği gibi kalpleri de hikmet** (ilim ve iyi ahlâk) **nuruyla diriltir."** *(Imam-i Malik, Muvatta' Ilim:1)*

٩٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُنَافِقٍ: حُسْنُ سَمْتٍ وَلَا فِقْهٌ فِي الدِّينِ»

96- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"İki haslet** (huy) **vardır ki**

(bunlar) **münafıkta toplanmazlar. Biri** (şeriata uygun şekilde) **güzel yaşamak, diğeriyse, dinde fakih** (bilgi sahibi-anlayışlı) **olmak.**" *(Tirmizî, Ilim:19)*

٩٧- عَنْ اَبِى قُلاَبَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «اَوَّلُ مَا يُرْفَعُ مِنَ الْاَرْضِ الْعِلْمُ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ يُرْفَعُ الْقُرْآنُ؟ قَالَ: «لاَ وَلٰكِنْ يَمُوتُ مَنْ يَعْلَمُهُ» اَوْ قَالَ: «مَنْ يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ. وَيَبْقَىٰ قَوْمٌ يَتَأَوَّلُونَهُ عَلَىٰ اَهْوَائِهِمْ»

97- Ebu Kulâbe *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Yer** (yüzün) **den ilk kaldırılacak olan ilimdir.**" (Sahabe-i Kiram) dediler ki: "Ya Resulallah! Kuran kaldırılır mı?" (Peygamber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki: "**Hayır Kuran kaldırılmaz. Fakat onu bilenler ölür.**" Veya şöyle buyurdu: "**Onun te'vilini** (hakiki manasının tefsirini) **bilenler ölür ve onu** (Kuranı) **kendi arzularına göre tefsir edenler** (hayatta) **kalır.**" *(Suyutî, Dürrül Mensur:2/69)*

٩٨- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِقْهُ وَاَفْضَلُ الدِّينِ الْوَرَعُ»

98- Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**İbadetin** (Allah'a kulluğun) **en üstün derecesi fıkıh** (amelle alâkalı dini bilgileri tahsil) **dir. Dindar olmanın en üstün derecesiyse, vera' ve takva** (haramlardan sakınma) **dır.** *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:10/150 No:28763)*

٩٩- عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرٍو (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «قَلِيلُ الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ مِنَ الْعِبَادَةِ وَكَفَىٰ بِالْمَرْءِ فِقْهًا اِذَا عَبَدَ اللهَ وَكَفَىٰ بِالْمَرْءِ جَهْلاً اِذَا اُعْجِبَ بِرَأْيِهِ»

99- Abdullah İbn-i Amr *(Radıyallahu Anh)*, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**İlmin** (bilginin) **azı** (ilimsiz) **çok olan ibadetten daha hayırlıdır. Allah** (-u Tealâ) **a ibadet etmesi bir kula fıkıh olarak yeter. Kendi görüşünü beğenmesiyse, bir kula cahillik bakımından yeter.** Yani bir kişinin Allah-u Tealâ'ya bilerek ibadet etmesi fıkh olarak kendisine yeter. Kendi görüşünü beğenip kafasına göre iş yapması ise, en büyük cehalettir." *(Heysemî, Mecmau'z-Zevaid:1/125)*

١٠٠- عَنْ عُمَرَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا اكْتَسَبَ مُكْتَسِبٌ مِثْلَ فَضْلِ عِلْمٍ يَهْدِى صَاحِبَهُ اِلىٰ هُدًى اَوْ يَرُدُّهُ عَنْ رَدًى وَمَا اسْتَقَامَ دِينُهُ حَتّىٰ يَسْتَقِيمَ عَقْلُهُ»

100- Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Hiç kimse sahibini doğru yola kavuşturan veya sahibini bir tehlikeden geri çeviren** (vaz geçiren) **ilimden daha üstün bir şey kazanmaz. Bir kimsenin aklı doğru olmadan dini de doğru olmaz."** *(Heysemî, Mecmau'z-Zevaid:1/126*

١٠١- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَا عُبِدَ اللهُ بِشَىْءٍ اَفْضَلَ مِنْ فِقْهٍ فِى دِينٍ وَلَفَقِيهٌ وَاحِدٌ اَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ وَلِكُلِّ دِينٍ عِمَادٌ وَ عِمَادُ هٰذَا الدِّينِ الْفِقْهُ» وَقَالَ اَبُو هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه): لَاَنْ اَجْلِسَ سَاعَةً فَاَتَفَقَّهَ اَحَبُّ اِلَىَّ مِنْ اَنْ اُحْيِىَ لَيْلَةً اِلَى الصَّبَاحِ.

101-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz şöyle buyurdu: **"Allah** (-u Tealâ) **a** (amel etmek için) **dinî ilimleri öğrenmekten daha üstün hiç bir şeyle ibadet edilmemeştir. Elbette bir fakih** (fıkhı iyi bilen bir âlim) **şeytana karşı,** (bilmeden) **ibadet eden bin kişiden daha güçlüdür. Her dinin bir direği vardır. Bu dinin direği de fıkıhtır."**

Bundan sonra Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki: **"Elbette oturup, bir saat fıkha çalışmam, bir geceyi sabaha kadar ibadetle geçirmemden bana daha sevgilidir."** *(Mürhibî, Taberanî, Darikutnî ve Beyhekî, Suyutî, Dürrül Mensûr:2/71)*

١٠٢- عَنْ اَبِى مُوسىٰ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «يَبْعَثُ اللهُ الْعِبَادَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يُمَيِّزُ الْعُلَمَاءَ فَيَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الْعُلَمَاءِ اِنِّى لَمْ اَضَعْ فِيكُمْ عِلْمِى لِاُعَذِّبَكُمْ اِذْهَبُوا فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ»

102- Ebu Musa *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Kıyamet gününde Allah** (-u Tealâ) **kulları diriltecek sonra alimleri ayırıp onlara: Ey alimler topluluğu! Ben ilmimi size azap etmek için vermedim. Gidiniz, muhakkak sizi affettim."** buyuracak. *(Heysemî Mecmau'z-Zevaid:1/126)*

Âlusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu hadisi şerifteki müjde Hatemül Enbiya ve Nebiyyül Hukema Hazreti Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'in getirdiği şeriat ilmini yüklenenler hakkındadır, yoksa Calinus, Eflatun ve Aristo gibilerinin getirdiği yalan yanlış felsefeleri bilenler hakkında değildir.

Zira onların getirdiği ilimleri bilmemek çok daha iyidir. Hatta ulemanın ekserisi onların kitaplarına bakmayı bile yasaklamışlar ve bu hususta şu hadisi şerifi delil getirmişlerdir.

١٠٣– عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضى الله عنه) اَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِكِتَابٍ اَصَابَهُ مِنْ بَعْضِ اَهْلِ الْكِتَابِ فَقَرَأَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَغَضِبَ فَقَالَ: «أَمُتَهَوِّكُونَ فِيهَا يَا ابْنَ الْخَطَّابِ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَقَدْ جِئْتُكُمْ بِهَا بَيْضَاءَ نَقِيَّةً لاَتَسْأَلُوهُمْ عَنْ شَئٍ فَيُخْبِرُوكُمْ بِحَقٍّ فَتُكَذِّبُوا بِهِ اَوْ بِبَاطِلٍ فَتُصَدِّقُوا بِهِ وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ اَنَّ مُوسىٰ ﷺ كَانَ حَيًّا مَا وَسِعَهُ اِلاَّ اَنْ يَتَّبِعَنِى» . وَ فِى رِوَايَةٍ «يَكْفِيكُمْ كِتَابُ اللهِ تَعَالىٰ».

103-Cabir İbn-i Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildi ki: Ömer İbn-i Hattab *(Radıyallahu Anh)* ehli kitaptan aldığı bir kitabı (yazıyı) Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e getirdi. Sonra Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e onu okuyunca, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kızdı ve dedi ki:

"**Ey İbnül Hattab! Siz hayret edici** (şaşkın) **mısınız? Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben size onları** (ehli kitabın kitaplarında yani İncil ve Tevrat'ta olan bilgileri) **bembeyaz, tertemiz** (apaçık, karışıksız bir şekilde) **getirdim. Onlardan** (ehli kitaptan) **bir şey sormayın onlar size doğruyu haber verir, siz onu tekzip eder** (böylece günaha girer) **siniz, veya bir bâtılı haber verir; onu tasdik eder** (böylece günaha girer) **siniz. Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki. Eğer Musa** *(Aleyhisselâm)* **sağ olsaydı bana tabi olmaktan başka çaresi olmazdı.**" *(Ahmed Ibn-i Hanbel:3/387, 338)*

Âlusî tefsirinin bir rivayetinde ise: (يَكْفِيكُمْ كِتَابُ اللهِ تَعَالىٰ) "**Allah** (-u Tealân) **ın kitabı size yeter.**" buyurdu.

Bu hadisi şerifte görüldüğü gibi Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* nur-i nübüvvetin parladığı asr-ı saadet gibi bir devirde Musa *(Aleyhisselâm)* ın hidayet ve nur olarak getirdiği bir kitaba (Tevrat'a) bakılmasına müsaade etmezse, zanların ve vehimlerin çoğaldığı, islâm'ın garib kaldığı bir zamanda, Yunan filozoflarının uydurdukları yalan yanlış şeylerle uğraşmaya nasıl müsaade edilebilir?

Kabuğu özden, yanlışı doğrudan ayırabilenlere gizli kalmadığı gibi, Allah-u Tealâ'nın kitabı kendisine bakanları, başkalarına bakmaya muhtaç bırakmaz.

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, Sabit ibni Aclan el Ensarî *(Radıyalallahu Anh)* buyurmuştur ki:

١٠٤- عَنْ ثَابِتِ بْنِ عَجْلاَنَ الْاَنْصَارِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ كَانَ يُقَالُ: «انَّ اللّٰهَ لَيُرِيدُ الْعَذَابَ بِاَهْلِ الْاَرْضِ فَاِذَا سَمِعَ تَعْلِيمَ الْمُعَلِّمِ الصِّبْيَانَ الْحِكْمَةَ صَرَفَ ذٰلِكَ عَنْهُمْ»

104- "**Allah** (-u Tealâ Hazretleri) **yer halkına azap etmek istediğinde, bir hocanın çocuklara Hikmet** (Kuran) **öğrettiğini duyunca azabı onlardan çevirir.**" *(Tefsir-i Kurtubî:3/330)*

Ulema buyurmuştur ki, kendisine Kuran ve hikmet verilen bir kişiye geçmiş bütün kitapların ve sahifelerin ilimlerini toplayandan daha üstün bir ilim verilmiş olur. Zira Kuran-ı Kerim'de Mevlâ Tealâ onlar hakkında "**Size ilimden ancak pek az verilmiştir.**" buyurmuştur

Bu ayeti Kerimede ise Kuran'a hayrı kesir (çok büyük hayır) diye isim verilmiştir, çünkü Kuran Cevamiul kelim (Lâfzı kısa olmakla beraber bütün kitaplardaki manaları içine toplamış) dır.

Hakîm kişilerin bazısı buyurmuştur ki, İlim ve Kuran sahibi bir kişi kendisinin kıymetini bilmeli, dünyadan sebeb ehli dünyaya karşı alçalmamalıdır. Çünkü ona, dünya adamlarına verilenden daha üstünü verilmiştir. Allah-u Tealâ Hazretleri, dünyanın metaı'nın az olduğunu belirtmiş, lâkin ilim ve Kuranın çok büyük bir hayır olduğunu ifade etmiştir.

وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ
يَعْلَمُهُۥ ۗ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِن تُبْدُوا
ٱلصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ ۖ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
ٱلْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ ۗ
وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَىٰهُمْ
وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۗ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلِأَنفُسِكُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ ٱللَّهِ ۚ
وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ
لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَآءِ ٱلَّذِينَ أُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ يَحْسَبُهُمُ ٱلْجَاهِلُ
أَغْنِيَآءَ مِنَ ٱلتَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُم بِسِيمَٰهُمْ ۖ لَا يَسْـَٔلُونَ
ٱلنَّاسَ إِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ
عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُم بِٱلَّيْلِ
وَٱلنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ
رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

Mevlâ Tealâ Hazretleri, infakın mağfirete sebep olduğunu beyan buyurduktan sonra, bu mağfirete teşvik için şöyle buyuruyor:

وَمَا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُ وَمَالِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ (٢٧٠)

KELİME MANASI (270)

(وَمَا) **Her ne şeyi,** (اَنْفَقْتُمْ) **infak ederseniz,** neden? (مِنْ نَفَقَةٍ) **her hangi bir nafakadan,** yani Allah-u Tealâ yolunda veya şeytan yolunda, gizli veya aşikâr, az veya çok ne verirseniz, (اَوْ نَذَرْتُمْ) **yahut nezreder** (adar) **sanız,** neden? (مِنْ نَذْرٍ) **her hangi bir adak cinsinden,** yani Allah-u Tealâ'nın taatında veya masiyetinde, şartlı-şartsız, malla veya bedenle alâkalı ne adarsanız, (فَاِنَّ اللّٰهَ) **Muhakkak Allah** *(Celle Celalühü)* (يَعْلَمُ) **bilir,** neyi? (هُ) **onu,** yani yapacağınız infak veya adak Allah-u Tealâ yolunda mıdır? nefis ve heva uğrunda mıdır? iyi niyetle midir? yoksa gösteriş için midir? gayrı meşru bir gayeden dolayı mıdır? bütün bunları Allah-u Tealâ bilir, ona göre karşılığını verir. (وَمَا لِلظّٰلِمِينَ) **ve zalimler için yoktur,** kimler? (مِنْ اَنْصَارٍ) **yardımcılar,** yani batıl yollara mal harcayarak masiyet (günah) adayarak, hak yolda adadıklarını yerine getirmekten kaçınıp Allah-u Tealâ'nın fazl-ı keremiyle kendilerine verdiğinden, sadaka vermekten cimrilik ederek, verdiklerinde de gösteriş, başa kakma ve verdikleri kişilere eziyet etmek suretiyle kendi nefislerine zulmeden kimseleri, Allah-u Tealâ'nın azabından kurtaracak hiç bir yardımcı yoktur.

MEALİ ŞERİFİ (270)

Ve nafakadan (fakirlere, münasip yerlere vereceğiniz sadakalardan) **her ne verirseniz veya adaktan her ne adarsanız, şüphe yok ki Allah** (Tealâ) **onu** (yaptığınız infak veya adağı) **bilir** (ve ona göre karşılığını verir). **Ve zalimler için yardımcılardan bir fert yoktur** (onlar, kendilerini Allah-u Tealânın azabından kurtaracak bir yardımcıyı katiyyen bulamayacaklardır.)

İZAHAT

NEZR: Fukahanın beyanlarına göre, Cenab-ı Hakka tazim için, serbest olan bir şeyi kendine vacip kılmak demektir. Adak, ya bir şarta bağlı olur veya olmaz. Meselâ: "**Adağım olsun Allah** (-u Tealâ) **rızası için bir kurban keseyim.**" denilse, bu şartsız bir adak olur. Fakat: "**Adağım olsun falan işim olursa, Hak rızası için bir kurban keseceğim.**" dense, bu, şarta bağlı bir adak olur ki, o iş yerine gelmedikçe, bu kurban vacib olmaz (gerekmez).

Bir de nezredilen şeyin cinsinden bir farz veya vacip bulunmalıdır, dolayısıyla "**Adağım olsun bir oruç tutayım.**" dense bu, doğru bir adak olur ki, bunu yerine getirmek gerekir. Fakat: "**Adağım olsun falan hastayı ziyaret**

edeyim" dese, geçerli bir adak olmaz, çünkü hastaları ziyaret iyi bir şeyse de farz veya vacip değildir. Bununla beraber adaklar dünyevî bir maksadın meydana gelmesi için yapılmamalıdır. Meselâ: "**Falan işim yoluna girerse, bir kurban keseyim.**" gibi adaklarda bulunulmamalıdır.

Nitekim Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bunlardan nehyetmiştir.

١٠٥- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّذْرِ وَقَالَ: «إِنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا وَلَكِنَّهُ يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ»

105- Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayete göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* nezirden nehyetmiş ve: "**Şu muhakkak ki, nezr** (adamak) **hiç bir şeyi geri çevirmez. Lâkin nezr sebebiyle cimri kimseden mal çıkarılır.**" buyurmuştur. *(Buharî, Eyman:26, 7/232, Müslim, Kader:2-6, Ebu Davud, Eyman:18, Tirmizî, Nazar:11, Neseî, Eyman:24-26, Ibn-i Mace, Keffârât:15)*

١٠٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا يَأْتِي ابْنَ آدَمَ النَّذْرُ بِشَيْءٍ لَمْ يَكُنْ قُدِّرَ لَهُ وَلَكِنْ يُلْقِيهِ النَّذْرُ إِلَى الْقَدَرِ قَدْ قُدِّرَ لَهُ فَيَسْتَخْرِجُ اللهُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ فَيُؤْتِي عَلَيْهِ مَا لَمْ يَكُنْ يُؤْتِي عَلَيْهِ مِنْ قَبْلُ»

106- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Nezr** (adamak), **Âdem oğluna, kendisine takdir edilmemiş bir şey getirmez. Lâkin nezr, onu kendisi için takdir edilmiş olan kadere sürükler. Ve bu nezr sebebiyle Allah** (-u Tealâ) **cimriden mal çıkarır. Artık o kimse, nezrine sebeb olan iş üzerine, daha önceden vermez olduğu** (malı getirip) **verir.**" *(Buharî, Eyman:26, 7/233, Müslim, Kader:2-6)*

Bu nehyin sebebi hakkında ulemadan bazısı şöyle buyurmuştur: Yapılacak bir ibadet, verilecek bir sadaka, sırf Allah-u Tealâ rızası için olmalıdır. Alelâde dünyevî bir menfaat için böyle bir adakta bulunmak, niyeti bulandırır.

Ayrıca adakta bulunan kişi, gönül hoşnutluğuyla değil de, mecburiyet karşısında bir ibadet yapmış olur ki, tekellüf (zorla ve isteksiz olarak bir iş yapmak) iyi bir şey değildir.

Bir de bazı cahiller, adakta bulunmanın kaderi geri çevireceği inancına kapılmışlardır. Bu ise dinen tehlikeli olup nehyedilmiştir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celileden, adakta bulunmanın meşruiyetine (şeriatta yeri olduğuna) ve adanılan şey günah olmadığı müddetçe onun yerine getirilmesinin gerekli olduğuna delil alınmıştır.

Lâkin adanılan şey, bir masiyet olursa, bu muteber olmayacağından, onu yerine getirmek gerekmez. Meselâ: Adanılan bir intihar geçerli değildir.

KİŞİNİN ALLAH-U TEALÂ'YA İTAAT ETMEYİ ADADIĞINDA İTAAT ETMESİ GEREKTİĞİNİ, BİR MASİYET VEYA GÜCÜNÜN YETMİYECEĞİ BİR ŞEYİ ADADIĞINDA İSE, YEMİN KEFARETİ VEREREK ADAĞINDAN VAZ GEÇMESİ GEREKTİĞİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER

١٠٧- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ نَذَرَ اَنْ يُطِيعَ اللّٰهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ اَنْ يَعْصِيَهُ فَلاَ يَعْصِهِ »

107-Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* şöyle demiştir: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Her kim Allah** (-u Tealây) **a itaat etmeyi nezrederse, o kişi Allah** (-u Tealây) **a itaat etsin. Her kim de Allah** (-u Tealây) **a karşı ma'siyet olacak bir iş nezrederse, o da Allah** (-u Tealây) **a asi olmasın** (nezrinden kefaretle vazgeçsin)." buyurdu. *(Buharî, Eyman:28-31, Ebu Davud, Eyman:19, Tirmizî, Nuzür:2, Neseî, Eyman:27-28, Ibn-i Mace, Keffârât:16, Muvatta', Nuzür:8 Ahmed Ibn-i Hanbel:6/36)*

١٠٨- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: « مَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَمْ يُسَمِّهِ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا فِى مَعْصِيَةٍ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا لاَ يُطِيقُهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا أَطَاقَهُ فَلْيَفِ بِهِ »

108- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Bir kimse hangi ibadeti nezrettiğini söylemeden, nezrim olsun derse, bunun keffareti bir yemin keffaretidir. Bir kimse Allah'a isyan olan bir şeyi işlemeye nezrederse, onun keffareti de bir yemin keffaretidir. Bir kimse de gücünün yetmediği bir şeye nezrederse, onun keffareti de bir yemin keffaretidir. Bir kimse gücünün yeteceği bir şeye nezretmiş ise onu yerine getirsin.**" *(Ebu Davud, Eyman:30 3/241, No:3322)*

١٠٩- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: « لاَنَذْرَ فِى مَعْصِيَةِ اللّٰهِ وَلاَ فِيمَا لاَيَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ »

109- İmran İbn-i Huseyn *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Allah** (-u Tealây) **a isyan edilen hususlarda ve insanın malik olmadığı** (güç yetiremediği) **işlerde adak adanmaz.**" buyurdu. *(Neseî, Eyman:31, 7/26)*

١١٠- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ يَقُولُ: « اَلنَّذْرُ

نَذْرَانِ فَمَا كَانَ مِنْ نَذْرٍ فِى طَاعَةِ اللهِ فَذٰلِكَ لِلّٰهِ وَفِيهِ الْوَفَاءُ وَمَا كَانَ مِنْ نَذْرٍ فِى مَعْصِيَةِ اللهِ فَذٰلِكَ لِلشَّيْطَانِ وَلَاوَفَاءَ فِيهِ وَيُكَفِّرُهُ مَا يُكَفِّرُ الْيَمِينَ»

110- İmran İbn-i Huseyn *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Nezir** (adak) **iki türlüdür;** (1. si) **Allah** (-u Tealây) **a itaat hususunda nezirdir. Bu Allah** (-u Tealâ) **içindir. Yerine getirilmesi gerekir** (vaciptir). (2. si) **Allah** (-u Tealây) **a masiyet hususunda yapılan yemindir. Bu şeytan içindir, yerine getirilmez. Yemine keffaret olan buna da keffaret olur.**" *(Neseî, Eyman:41, No:3826)*

١١١- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأىٰ رَجُلاً يُهَادَى بَيْنَ ابْنَيْهِ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا: نَذَرَ اَنْ يَمْشِىَ فَقَالَ: «اِنَّ اللهَ لَغَنِىٌّ عَنْ تَعْذِيبِ هٰذَا نَفْسَهُ» وَاَمَرَهُ اَنْ يَرْكَبَ»

111- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, bir kimsenin iki oğlu arasında yürütüldüğünü gördü ve bunun sebebini sordu, dediler ki, (bu adam) böyle yürümeyi nezretti. Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Allah** (-u Tealâ) **bu kimsenin kendi nefsine azap etmesine muhtaç değildir. Ve ona** (bineğe) **binmesini emretti.** *(Ebu Davud, Eyman:23, 3/235, No:3301, Buharî Eyman:31, Neseî Eyman:32, Ibn-i Mace, Keffâret:20)*

١١٢- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رضى الله عنه) اَخْبَرَهُ اَنَّهُ سَأَلَ النَّبِىَّ ﷺ عَنْ اُخْتٍ لَهُ نَذَرَتْ اَنْ تَحُجَّ حَافِيَةً غَيْرَ مُخْتَمِرَةٍ فَقَالَ:«مُرُوهَا فَلْتَخْتَمِرْ وَلْتَرْكَبْ وَلْتَصُمْ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ»

112- Ukbe İbn-i Amir *(Radıyallahu Anh)* anlatıyor: Kız kardeşim yalın ayak başı açık yürümeye nezretti. Bunu Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e sorduğumda: "**Ona söyle başını kapatsın, bir bineğe binsin ve üç gün oruç tutsun.**" buyurdu. *(Süneni Neseî, Kitabul Eyman, No:3796, Süneni Ebi Davud, Kitabul Eyman, No:3293)*

İmam Fahrurrazi Hazretleri buyurmuştur ki: "Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, verilen bir sadakayı, yapılan bir adağı bildiğini açıklaması, itaat eden kimseleri devama teşvik, asileri de tehdit etmek içindir.

Çünkü Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, veren kimsenin niyetinin halis olduğunu veyahut riya ve süm'a (göstermek ve işittirmek) için verdiğini bilmesi, herkese niyetine göre karşılık vereceğini ifade etmektedir.

Öyleyse bundan, halis bir niyetle verilen sadakanın kabul edileceği, diğerinin ise reddedileceği anlaşılmış olur. Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ (٢٧)

"**Allah** (-u Tealâ), **ancak müttakilerden** (amellerini) **kabul eder.**" *(Maide Suresi:27'den)* buyurmuştur.

Diğer bir ayeti kerimesinde de:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (٨)

"**Zerre miktarı hayır yapan, onu görecek. Zerre miktarı şer yapan da, onu görecek** (karşılığını bulacak) **tır.**" *(Zilzal Suresi: 7-8)* buyurmuştur.

Ayeti Celilede geçen zalimlerden maksat: Nesefi ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, zekâtlarını vermeyen veya mallarını kötü yollara harcayan yahut adaklarını yerine getirmeyen, gösteriş için veren veya haram malla sadaka verenlerdir. Çünkü bütün bu işler, ya fakirlere veya insanın kendine yapmış olduğu zulümlerdir.

Tefsiri Kebirde zikredildiği üzere, fakirlere hakkını vermeyen kimse, bu hakkı gizleyerek başkasına zulmettiğinden, başkası tarafından yardım göremez. Çünkü Cenab-ı Hak insana vermiş olduğu malda, fakirler için zekât ve fitre gibi belirli bir takım haklar ayırmıştır. Dolayısıyla bunları vermemekte iki yönden zulüm vardır.

1. Allah-u Tealâ'nın emrini terkederek kendine zulüm.

2. Fakirlerin hakkını vermemekle fukaraya zulümdür. Amma belirli olmayan nafile sadakalar, gerçi vacip değilse de, Allah-u Tealâ'nın verdiği nimetin bir miktarıyla muhtaç olanlara yardım etmek, onlara büyük bir iyilik olacağın dan, fakirleri bundan mahrum eden kişi, kendisi de yardımdan mahrum olur.

ZULMÜN ÇİRKİNLİĞİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER VE BÜYÜKLERİN SÖZLERİ

١١٣- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «اِتَّقُوا الظُّلْمَ فَاِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَاِنَّ الشُّحَّ اَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلٰى اَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ»

113- Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Zulümden sakının! Çünkü zulüm kıyamet gününde**

karanlıklar olacaktır. Cimrilikten de sakının! Çünkü cimrilik sizden öncekileri helâk etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir." *(Müslim, Birr:56-57, 10/?? No:6474, Darimî, Siyer:72, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/92, 106, 136, 137)*

١١٤- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «لاَتَظْلِمُوا فَتَدْعُوا فَلاَ يُسْتَجَابُ لَكُمْ وَتَسْتَسْقُوا فَلاَ تُسْقَوْا وَتَسْتَنْصِرُوا فَلاَ تُنْصَرُوا»

114- İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* dan, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Zulmetmeyiniz** (aksi hâlde) **dua edersiniz kabul olunmaz, yağmur istersiniz, size yağdırılmaz, yardım istersiniz yardım olunmazsınız."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:5/238)*

١١٥- عَنْ اَبِى اُمَامَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ «صِنْفَانِ مِنْ اُمَّتِى لَنْ تَنَالُهُمَا شَفَاعَتِى اِمَامٌ ظَلُومٌ غَشُومٌ وَكُلُّ غَالٍ مَارِقٍ»

115- Ebu Umame *(Radıyallahu Anh)* den, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Benim ümmetimden iki sınıf vardır ki, şefaatım onlara elbette ulaşmaz.** (1. si) **Doğru yoldan şaşan, zalim imam** (idareci). (2. si) **Her aşırı hareket eden ve sapıtmış olanlar."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:5/238)*

١١٦- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِتَّقُوادَعْوَةَ الْمَظْلُومِ وَاِنْ كَانَ كَافِرًا فَاِنَّهُ لَيْسَ دُونَهَا حِجَابٌ»

116- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **"Kâfir bile olsa mazlumun** (haksızlığa uğrayanın) **bed duasından korkunuz. Zira onun** (duası) **ile Allah** (-u Tealâ) **arasında hiç bir perde yoktur."**

١١٧- عَنْ عَلِيٍّ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «يَقُولُ اللهُ اشْتَدَّ غَضَبِى عَلَىٰ مَنْ ظَلَمَ مَنْ لاَيَجِدُ نَاصِرًا غَيْرِى»

117- Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* den Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Allah** (-u Tealâ) **buyuruyor ki: Benden başka yardımcı bulamayan** (zavallıy) **a zulmedene gazabım** (kızgınlığım) **çok şiddetli oldu."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:4/209)*

١١٨- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «قَالَ اللهُ

تَبَارَكَ وَتَعَالىٰ: وَعِزَّتِي وَجَلاَلِي لَاَنْتَقِمَنَّ مِنَ الظَّالِمِ فِي عَاجِلِهِ وَ آجِلِهِ ، وَلَاَنْتَقِمَنَّ مِمَّنْ رَأىٰ مَظْلُومًا فَقَدَرَ اَنْ يَنْصُرَهُ فَلَمْ يَفْعَلْ»

118- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Allah Tebareke ve Tealâ buyuruyor ki: İzzet ve Celâlime yemin ederim ki, zalimden dünyada da ahirette de elbette intikam alacağım. Ve yine mazlumu görüpte, ona yardım etmeye gücü yettiği hâlde onu yapmayandan da mutlaka intikam alacağım."** *(Suyutî, Dürrül Mensur:2/76)*

İbni Ebî Hatim *(Rahimehullah)*, Şüreyh *(Rahimehullah)* 'in şöyle buyurduğunu beyan etmiştir:

«اَلظَّالِمُ يَنْتَظِرُ الْعُقُوبَةَ وَالْمَظْلُومُ يَنْتَظِرُ النَّصْرَ »

"Zalim cezasını, mazlum ise, Allah (-u Tealân) **ın yardımını beklemektedir."**

İsbahanî, Abdullah ibni Selâm *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu beyan etmiştir: **"Allah-u Tealâ, kullarını yarattığında, kullar ayakları üzere dikilip, Ya Rabbi! Sen kiminle berabersin."** dediler. Mevlâ Tealâ da:

«اَنَا مَعَ الْمَظْلُومِ حَتّىٰ يُؤَدّىٰ اِلَيْهِ حَقُّهُ »

"Ben, hakkı ödeninceye kadar mazlumla beraberim." buyurdu.

Yine İsbahanî, Said ibni Abdülaziz'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

«مَنْ اَحْسَنَ فَلْيَرْجُ الثَّوَابَ وَمَنْ اَسَأَ فَلاَ تُنْكِرِ الْجَزَآءَ وَمَنْ اَخَذَ عِزًّا بِغَيْرِ حَقٍّ اَوْرَثَهُ اللّٰهُ ذُلاً بِحَقٍّ وَمَنْ جَمَعَ مَالاً بِظُلْمٍ اَوْرَثَهُ اللّٰهُ فَقْرًا بِغَيْرِ ظُلْمٍ»

"İyilik eden sevap beklesin, kötülük edense, cezasını inkâr etmesin (bu nereden geldi demesin). **Haksız yere bir izzet** (yücelik) **kazanana, Allah** (-u Tealâ) **haklı olarak bir zillet** (alçaklık) **verir. Zulmederek mal toplayana ise, Allah** (-u Tealâ) **zulmetmeyerek fakirlik verir."**

İmamı Ahmed, Zühd'de, Vehbibni Münebbih'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Allah-u *(Azze ve Celle)* buyurmuştur ki:

«مَنِ اسْتَغْنىٰ بِأَمْوَالِ الْفُقَرَآءِ اَفْقَرْتُهُ وَكُلُّ بَيْتٍ يُبْنىٰ بِقُوَّةِ الضُّعَفَآءِ اَجْعَلُ عَاقِبَتَهُ اِلىٰ خَرَابٍ »

"Fakirlerin mallarıyla zengin olanı ben fakir ederim, zayıfların gücü ile yapılan her evi de sonunda harabederim." *(Suyutî, Dürrul Mensur: 2/75-77)*

ALLAH-U TEALÂ'YA VERİLEN SÖZDE DURMANIN LÂZIM OLDUĞU VE AHDE VEFADA ALLAH-U TEALÂ'DAN İLERİ KİMSENİN OLMADIĞINI BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER.

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ . . . (٩١)

"Anlaşma yaptığınız zaman Allah (-u Tealân) **ın ahdini yerini getirin."** *(Nahl Suresi:91 den)*

. . . وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ . . . (١١١)

"Allah (-u Tealâ) **dan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır."** *(Tövbe Suresi:lll'den)*

. . . وَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهِ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا (١٠)

"Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse, muhakkak (Allah-u Tealâ) **ona büyük bir mükâfat verecektir."** *(Fetih Suresi: l0'dan)*

Mevlâ Tealâ, sadakanın başa kakılmadan ve malın helâlından verilmesi gerektiğini açıkladıktan sonra, gizli veya açık surette verilebileceğini beyan etmek üzere buyuruyor:

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِىَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّاٰتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (٢٧١)

KELİME MANASI (271)

(اِنْ تُبْدُوا) **Eğer açık ederseniz** (aşikâre verirseniz), neyi? (الصَّدَقَاتِ) **sadakaları,** yani zekât kabilinden olmayan yardımları, (فَنِعِمَّا) **ne güzel şeydir,** ne? (هِىَ) **o** (açık vermeniz) (وَاِنْ تُخْفُوهَا) **ve eğer gizlerseniz,** neyi? (هَا) **onları,** (وَتُؤْتُوهَا) ve verirseniz, neyi? (هَا) onları, kimlere? (الْفُقَرَآءَ) fakirlere, (فَهُوَ) o (gizli vermeniz), nedir? (خَيْرٌ) **daha hayırlıdır,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** (وَيُكَفِّرُ)**ve örter,** yani Al-

lah-u Tealâ o sebeble bağışlar, kimden? (عَنْكُمْ) **sizden,** neyi? (مِنْ سَيِّاٰتِكُمْ) **günahlarınızdan bir kısmını,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ) (بِمَا) **o şeyleri ki,** (تَعْمَلُوْنَ) **işliyorsunuz,** yani bütün işlediklerinizden, (خَبِيْرٌ) **ziyade haberdardır.**

MEALİ ŞERİFİ (271)

Eğer sadakaları aşikâre ederseniz (açıkça verirseniz) **o, ne güzel şeydir. Eğer onları gizler de, onları** (bu suretle) **fakirlere verirseniz, işte bu, sizin için daha hayırlıdır. Ve** (Allah-u Tealâ Hazretleri o sebeble) **günahlarınızdan bir kısmını mahveder** (örter). **Ve Allah** *(Celle Celâlühü)* **yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, ulema; nafile sadakaları gizlemenin, açıklamaktan daha üstün olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir. Çünkü bu, riyadan daha uzak, ihlâsa daha yakındır. Nitekim:

قَالَ ﷺ : « لاَ يَقْبَلُ اللّٰهُ مِنْ مُسَمِّعٍ وَلاَ مُرَاءٍ وَلاَ مَنَّانٍ »

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Allah** (-u Tealâ), **işittiriciden, riyakârdan ve** (yaptığı iyiliği) **başa kakandan,** (amelini) **kabul etmez.**" *(Tefsiri Kebir:2/519)* buyurmuştur.

١٢٠- وَقَالَ اَيْضًا: «اِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلاً فِى السِّرِّ يَكْتُبُهُ اللّٰهُ لَهُ سِرًّا فَاِنْ اَظْهَرَهُ نُقِلَ مِنَ السِّرِّ وَكُتِبَ فِى الْعَلاَنِيَةِ فَاِنْ تَحَدَّثَ بِهِ نُقِلَ مِنَ السِّرِّ وَالْعَلاَنِيَةِ وَكُتِبَ فِى الرِّيَاءِ»

120- Yine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurmuştur ki: "**Şüphesiz bir kul, gizli olarak bir amel işler Allah** (-u Tealâ) **da o ameli** (n sevabını) **o kişi için gizli olarak yazar. Eğer kişi onu** (yaptığı gizli ameli) **açıklarsa, o amel gizlilikten nakledilip** (çıkarılıp) **açık amellerin arasına yazılır.**

Eğer yaptığını (orada burada) **söylerse, o amel gizliden de açıktan da çıkarılıp riyaya yazılır.**" *(Tefsir-i Kebir:2/519)*

Ayrıca bunda, fakiri küçük düşürmemek gibi alan kişi hakkında bir fayda daha vardır. Ancak sadaka veren kimse servet ve salâh yönünden herkesin uyacağı bir kişiyse, bu kişinin, herkes görsün de bu hususta kendisine uysun gibi sağlam bir maksada dayanarak sadakasını açık vermesi daha uygundur.

Farz olan zekâtın ise açık verilmesi daha uygundur. Nitekim farz namazların cemaatla açık kılınması, nafile namazların ise evde gizli kılınması daha üstündür.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Muhammed İbni İsa el Hâkimit Tirmizi buyurmuştur ki: **Bir insan, gizli olarak bir amel yaparken nefsinde, milletin görme isteği bulunup, o da bu isteği defetmeğe çalışsa, bu kişi daima şeytanla muharebede olduğundan, onun bu ameli açık yapılandan yetmiş kat üstün olur.**

Şu da bilinmelidir ki, Allah-u Tealâ'nın öyle kulları vardır ki, onların kalplerinde marifet (Allah'ı bilme) nurları kat kat olup, nefsin bütün vesveseleri kaybolmuştur. Zira onların şehvet (nefsanî istek) leri tamamen ölmüş, kalpleri Allah-u Tealâ'nın azamet denizine düşmüştür.

İşte bu kullar açıkça bir amel işlediklerinde, nefis ve şeytanla muharebeye muhtaç olmazlar. Onların niyetleri sadece başkalarının kendilerine uyması olduğundan, kendileri kemal bulduktan sonra, başkalarını da kemale erdirmeye çalışırlar.

Nitekim Mevlâ Tealâ Hazretleri, Furkan Suresinin 74. ayetinde kendilerine en yüksek makamı vereceğini vaadettiği hususi kullarının vasıflarını sayarken:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا (٧٤)

"Ve onlar ki: Ey Rabbimiz! bize gözümüzü aydınlatacak aileler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine imam (önder) **kıl derler."** buyurarak, bu kulların önderlik istediklerini açıklamıştır.

Musa *(Aleyhisselâm)* ın kavmini methetmek üzere:

وَمِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ (١٥٩)

"Musa'nın kavminden bir ümmet vardır ki (insanları) **hakka kavuşturur lar ve onunla** (hakla) **adalet ederler."** *(Araf Suresi: 159)* buyurmuş.

Ümmeti Muhammedi de methederken:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ . . . (١١٠)

"Siz, insanlar (ın iyiliği) **için** (ortaya) **çıkarılan en hayırlı ümmetsiniz; İyiliği emreder, kötülükten nehyeder ve Allah** (-u Tealây) **a inanırsınız."** *(Ali Imran Suresi:110 dan)* buyurmuştur. Diğer bir yerde de:

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ (١٨١)

"Yarattıklarımızdan daima hakka hidayet eden (insanları doğru yola

kavuşturan) **ve onunla** (hakla) **adalet eden bir ümmet** (millet) **vardır.**" *(Araf Suresi:181)* buyurmaktadır.

İşte bu ayetlerde zikredilen dostlar, hidayet imamları, dinin nişanları ve mahlûkatın efendileridir ki, insanlar Allah-u Tealâ'ya onların vasıtasıyla manevi yakınlık elde edebilirler.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen (مِنْ سَيِّاٰتِكُمْ) kavlindeki (مِنْ) hakkında bir takım görüşler vardır.

1. Bu, Teb'ıziye'dir. Buna göre mana: "**Sizin bazı günahlarınızı siler.**" demektir, çünkü sadakayla bütün günahlar değil bazı günahlar affolunur ki, bunları açıklamak, yapılmasına teşvik gibi olacağından gizli bırakılmıştır, taki kul her hâlinde korku ile ümit arasında olsun.

2. Ta'lîliye'dir. Buna göre mana: "**Günahlarınızdan sebep sizi affeder**" demektir.

3. Sıla'dır. Yani manaya tesiri olmaksızın sırf lâfzı güzelleştirmek için eklenmiştir. Buna göre mana: "**Bütün günahlarınızı affeder.**" demektir.

Mevlâ Tealâ Hazretleri, bu ayeti kerimenin sonunda: "**Ve Allah** (-u Tealâ), **sizin yaptıklarınızdan ziyade haberdardır.**" buyurarak, bir başka yönden de gizli sadakanın üstünlüğüne işaret etmiştir.

Şöyle ki: Allah-u Tealâ gizli-açık her şeyi bilmektedir. Siz de sadaka verip onun rızasını aramaktasınız o hâlde gizli vermekle maksadınız hasıl olmuş olur, açık vermekte ne mana kalmıştır demektir.

SADAKANIN FAZİLETİNİ ÖZELLİKLE GİZLİ VERİLMESİNİN ÜSTÜNLÜĞÜNÜ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER

١٢٢ – عَنْ اَبِى ذَرٍّ (رضى الله عنه) قَالَ: اَتَيْتُ النَّبِىَّ ﷺ وَهُوَ فِى الْمَسْجِدِ فَجَلَسْتُ اِلَيْهِ فَقَالَ: «يَا اَبَا ذَرٍّ!» فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ، قَالَ: «اَصَلَّيْتَ؟» قُلْتُ: لاَ، قَالَ: «قُمْ فَصَلِّ» فَصَلَّيْتُ ثُمَّ اَتَيْتُهُ فَجَلَسْتُ اِلَيْهِ فَقَالَ: «يَا اَبَا ذَرٍّ اِسْتَعَذْتَ مِنْ شَيَاطِينِ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ؟» فَقُلْتُ: وَهَلْ لِلْاِنْسِ شَيَاطِينُ؟ قَالَ: «نَعَمْ يَا اَبَا ذَرٍّ» ثُمَّ قَالَ لِى: «اَلاَ اَدُلُّكَ عَلٰى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟» قُلْتُ بَلٰى يَا رَسُولَ اللهِ بِاَبِى اَنْتَ وَاُمِّى، قَالَ: «لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ، فَاِنَّهَا كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ» قُلْتُ: فَالصَّلاَةُ يَا رَسُولَ اللهِ؟، قَالَ: «خَيْرٌ مَوْضُوعٌ فَمَنْ

شَاءَ اَقَلَّ وَمَنْ شَاءَ اَكْثَرَ» قُلْتُ: فَالصَّوْمُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: «فَرْضٌ مَجْزِىٌّ» قُلْتُ: وَالصَّدَقَةُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: «اَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ وَعِنْدَ اللهِ مَزِيدٌ» قُلْتُ: فَاَيُّهَا اَفْضَلُ؟ قَالَ: «جُهْدٌ مِنْ مُقِلٍّ وَسِرٌّ اِلَىٰ فَقِيرٍ»

122- Ebu Zer*(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Bir kere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* mescidde iken onun yanına varıp oturdum. O: "**Ya Eba Zer.**" dedi. Ben de: "Buyur." deyince: "(Tahiyyetül mescid namazı) **Kıldın mı?**" diye sordu.

Ben: "Hayır." dedim. O: "**Kalk kıl!**" buyurdu. Bende kıldım sonra tekrar huzuruna oturunca bana: "**Ya Eba Zer! Cin ve insan şeytanlarından** (Allah-u Tealâ'ya) **sığındın mı?**" diye sordu. Ben: "İnsanların da şeytanları olur mu?" deyince: "**Evet! Ya Eba Zer.**" buyurdu.

Sonra bana: "**Sana cennet hazinelerinden bir hazine göstereyim mi?**" buyurdu. Ben: "Anam babam sana feda olsun buyur ya Resulallah!" deyince, O: "(لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ) **Lâ havle velâ kuvvete illâ billah**" (varya) **şüphesiz o cennet hazinelerinden bir hazinedir.**" buyurdu.

Ben: "Ya Resulallah namaz nasıldır?" diye sorunca, O: "(Ortaya) **konmuş bir hayırdır. İsteyen** (bu hayırdan nasibini) **azaltır, dileyen de çoğaltır.**" buyurdu.

Bunun üzerine ben: "Oruç nasıldır? Ya Resulallah" diye sorunca: "(Bizzat Mevlâ Tealâ tarafından) **mükâfatlandırılmış bir farzdır.**" buyurdu. O zaman ben: "Ya sadaka nasıldır ya Resulallah?" dedim. O: "(Sadakanın sevabı) **kat kat katlanmıştır. Allah** (-u Tealâ) **katında daha fazlası da vardır.**"

Bu sefer ben: "Sadakanın hangisi daha üstündür?" deyince, O: "**Parası az olanın zorlanarak vermesi ve fakire gizli vermesi** (efdaldir)." buyurdu. *(Beyhekî, Şuabul Iman:3/291-292, No:3576)*

١٢٣- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْاَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيدُ فَخَلَقَ الْجِبَالَ فَقَالَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ فَعَجِبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ شِدَّةِ الْجِبَالِ. قَالُوا: يَارَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ اَشَدُّ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ اَلْحَدِيدُ قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ اَشَدُّ مِنَ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: نَعَمْ النَّارُ . فَقَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ اَشَدُّ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ اَلْمَاءُ . قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ فِى خَلْقِكَ شَيْءٌ اَشَدُّ مِنَ الْمَاءِ؟

قَالَ: نَعَمْ الرِّيحُ . قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ فِى خَلْقِكَ شَىْءٌ اَشَدُّ مِنَ الرِّيحِ؟ قَالَ: نَعَمْ ابْنُ آدَمَ. تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِيَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ»

123- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* dan Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "**Allah** (-u Tealâ), **yeryüzünü yarattığı vakit yeryüzü sallanmağa başladı. Bunun üzerine Allah** (-u Tealâ), **dağları yarattı ve onların, yer yüzünün üzerine yerleştirilmelerini emretti. Sonra yeryüzü yerleşti** (sakinleşti). **Melekler dağların ağırlığına şaştılar ve:**

Ya Rabbi! Yarattıklarının içinde dağlardan daha kuvvetli birşey var mıdır? dediler. Mevlâ (Tealâ): **Evet, demir! buyurdu. Melekler: Yarabbi! Yarattıklarının içinde demirden daha kuvvetli bir şey var mıdır? dediler. Mevlâ** (Tealâ) **Evet, ateş! buyurdu. Ya Rabbi! yarattıklarının içinde ateşten daha kuvvetli bir şey var mıdır? dediler. Rab, evet, su! buyurdu.**

Ya Rabbi! yarattıklarının içinde sudan daha kuvetli bir şey var mıdır? dediler, Mevlâ (Tealâ), **evet, rüzgar! buyurdu. Sonra melekler, Ya Rabbi! Yarattıklarının içinde rüzgardan daha kuvvetli bir şey var mıdır? dediler. Mevlâ** (Tealâ), **evet! Sağ eliyle bir** (maddî) **yardımda bulunan ve onu sol elinden gizleyen âdem oğlu** (hepsinden kuvvetlidir)." buyurdu. *(Tirmizî, Tefsirül Kuran:94, 5/454, No:3369)*

١٢٤- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللّٰهُ فِى ظِلِّهِ يَوْمَ لَاظِلَّ اِلَّا ظِلُّهُ اَلْاِمَامُ الْعَادِلُ وَشَابٌّ نَشَأَ فِى عِبَادَةِ رَبِّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِى الْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِى اللّٰهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ اِنِّى اَخَافُ اللّٰهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ اَخْفَى حَتّٰى لَاتَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ»

124- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Yedi** (sınıf insan) **vardır ki, Allah** (-u Tealâ) **onları, kendi gölgesinden başka gölge olmayan günde, gölgesi altında gölgelendirecektir:**

1. **Adaletli imam** (devlet reisi),
2. **Rabbine ibadet içinde yetişmiş genç,**
3. **Gönlü mescidlere bağlı olan kimse,**
4. **Allah yolunda sevişip, buluşmaları da ayrılmaları da buna müstenid olan** (dayanan) **iki kimsenin her biri,**

5. Mevki ve güzellik sahibi bir kadın kendisini (gayri meşru olarak) **istediği hâlde: "Ben Allah**(-u Tealâ)**dan korkarım," diyen erkek.**

6. İnfak ettiğinde, sağ elinin ne infak etmekte olduğunu sol elinin bile bilmeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

7. Tenha yerde Allah(-u Tealây)**ı zikredip, iki gözü dolup yaşaran kimse."** *(Buharî, Cemaat:8, No:629, 1/234, Müslim, Zekât:30, No:1031, 2/715, Tirmizî, Zühd:53, No:2391, 4/590, Neseî, Kuzat:2, No:5395, 8/613, Muvatta', Şa'r:5, No:1777, Sh. 633)*

١٢٥- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ تَقِي مَصَارِعَ السُّوءِ وَالصَّدَقَةُ خَفِيًّا تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَصِلَةُ الرَّحِمِ زِيَادَةٌ فِي الْعُمْرِ وَكُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَأَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ وَأَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الدُّنْيَا أَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الْآخِرَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ»

125- Ümm-i Seleme *(Radıyallahu Anha)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Maruf olan** (aklın ve dinin hoş gördüğü) **iyilikler,** (insanı) **helâk edecek kötülüklerden korur. Gizli sadaka** (vermek) **Rabbin gadabını** (kızmasını) **söndürür. Sıla-i rahim** (yakınları ziyaret etmek) **ömürde ziyadedir** (ömrü artırır). **Her iyilik sadakadır. Dünyada iyilik sahibi olanlar ahirette de iyilik sahipleridir. Dünyada kötülük sahibi olanlar ahirette de kötülük sahipleridir. Cennete ilk girecek olanlar iyilik sahipleridir."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:3/115)*

١٢٦- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «ثَلَاثَةٌ يُحِبُّهُمُ اللهُ وَثَلَاثَةٌ يُبْغِضُهُمُ اللهُ؛ فَأَمَّا الَّذِينَ يُحِبُّهُمُ اللهُ: فَرَجُلٌ أَتَىٰ قَوْمًا فَسَأَلَهُمْ بِاللهِ وَلَمْ يَسْأَلْهُمْ بِقَرَابَةٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَمَنَعُوهُ فَتَخَلَّفَ رَجُلٌ بِأَعْقَابِهِمْ فَأَعْطَاهُ سِرًّا لَا يَعْلَمُ بِعَطِيَّتِهِ إِلَّا اللهُ وَالَّذِي أَعْطَاهُ وَقَوْمٌ سَارُوا لَيْلَتَهُمْ حَتَّىٰ إِذَا كَانَ النَّوْمُ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِمَّا يَعْدِلُ بِهِ نَزَلُوا فَوَضَعُوا رُءُوسَهُمْ فَقَامَ أَحَدُهُمْ يَتَمَلَّقُنِي وَيَتْلُو آيَاتِي وَرَجُلٌ كَانَ فِي سَرِيَّةٍ فَلَقِيَ الْعَدُوَّ فَهُزِمُوا وَأَقْبَلَ بِصَدْرِهِ حَتَّىٰ يُقْتَلَ أَوْ يُفْتَحَ لَهُ وَالثَّلَاثَةُ الَّذِينَ يُبْغِضُهُمُ اللهُ: الشَّيْخُ الزَّانِي وَالْفَقِيرُ الْمُخْتَالُ وَالْغَنِيُّ الظَّلُومُ»

126- Ebu Zer *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Üç kişi vardır ki, Allah** (-u Tealâ) **onları sever ve üç kişi vardır ki, onlara Allah** (-u Tealâ) **buğzeder. Allah** (-u Tealân) **ın sevdiklerine gelince:**

Bir adam bir kavme gelir, onlardan Allah için ister, kendisiyle onlar arasındaki yakınlıktan ötürü istemez, onlar da bu adama vermezler; bunun üzerine bir adam onların arkalarında geri durarak ona gizlice verir ve onun bağışını yalnız Allah ve bir de veren kişi bilir.

Bir cemaat, gecelerini yürürler ve nihayet uyku, kendisine karşılık verilecek her şeyden, onlara daha kıymetli olunca inerler ve başlarını yere koyarlar, ancak onlardan bir adam kalkar, bana yaranmağa çalışır ve ayetlerimi okur.

Bir müfrezede bulunan bir adam ki, düşmanla karşılaştığı zaman yenilirler, fakat o ileri atılarak neticede ya şehit edilir veya kendisine fetih verilir.

Allah'ın buğzettiği üç kişi de şunlardır: Zina eden yaşlı adam, büyüklük taslayan fakir, ve hukuka tecavüz eden zengin." *(Tirmizî,Cennet:25 No:2568)*

١٢٧- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِى الصَّلَاةِ اَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي غَيْرِ الصَّلَاةِ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِى غَيْرِ الصَّلَاةِ اَفْضَلُ مِنَ التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ ، وَالتَّسْبِيحُ اَفْضَلُ مِنَ الصَّدَقَةِ وَالصَّدَقَةُ اَفْضَلُ مِنَ الصَّوْمِ وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ»

127- Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle rivayet etti: "**Namazda Kuran okumak, namazın dışında okumaktan daha faziletlidir** (sevaptır). **Namazın dışında Kuran okumak tesbih** (sübhanallah demek) **ten ve tekbir** (Allah-u Ekber demek) **den daha sevaptır. Tesbih** (in sevabı), **sadakadan üstündür. Sadaka da oruç tutmaktan üstündür. Oruç ise, ateşten** (koruyan) **kalkandır** (sahibini cehennemden korur)." *(Ali El-Müttekî Kenzül Ummal:1/816, No:2303)*

١٢٨- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ: «يَا اَيُّهَا النَّاسُ! تُوبُوا اِلَى اللهِ قَبْلَ اَنْ تَمُوتُوا. وَبَادِرُوا بِالْاَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ اَنْ تُشْغَلُوا. وَصِلُوا الَّذِى بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةِ ذِكْرِكُمْ لَهُ ، وَكَثْرَةِ الصَّدَقَةِ فِى السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ تُرْزَقُوا وَتُنْصَرُوا وَتُجْبَرُوا . وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ قَدِ

افْتَرَضَ عَلَيْكُمُ الْجُمُعَةَ فِي مَقَامِي هٰذَا، فِي يَوْمِي هٰذَا فِي شَهْرِي هٰذَا مِنْ عَامِي هٰذَا اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ تَرَكَهَا فِي حَيَاتِي اَوْ بَعْدِي وَلَهُ اِمَامٌ عَادِلٌ اَوْ جَائِرٌ اِسْتِخْفَافًا بِهَا اَوْ جُحُودًا لَهَا فَلَا جَمَعَ اللّٰهُ لَهُ شَمْلَهُ، وَلَا بَارَكَ لَهُ فِي اَمْرِهِ ، اَلَا وَلَاصَلَاةَ لَهُ وَلَازَكَاةَ لَهُ وَلَاحَجَّ لَهُ وَلَاصَوْمَ لَهُ وَلَا بِرَّ لَهُ حَتّٰى يَتُوبَ فَمَنْ تَابَ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ اَلَا لَاتَؤُمَّنَّ امْرَأَةٌ رَجُلاً وَلَايَؤُمَّ اَعْرَابِيٌّ مُهَاجِرًا وَلَا يَؤُمَّ فَاجِرٌ مُؤْمِنًا اِلَّا اَنْ يَقْهَرَهُ بِسُلْطَانٍ يَخَافُ سَيْفَهُ وَسَوْطَهُ»

128- Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anh)*: Şöyle demiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bize şu hutbeyi irad buyurdu: **"Ey insanlar! Ölmeden önce Allah'a tövbe ediniz. Meşgul olmadan önce salih amellere koşunuz. Rabbinizi çok anmakla ve gizli açık bol sadaka** (vermek) **ile onunla, sizin aranızdaki hakkı yerine ulaştırınız ki rızıklanasınız, yardım olunasınız ve islâh olunasınız** (her işiniz düzeltilsin).

Bilmiş olunuz ki içinde bulunduğum bu yılın bu ayının bu gününde ve burada kıyamet gününe kadar Allah (-u Tealâ) **size Cuma namazını şüphesiz farz kıldı. Ben hayatta iken veya benden sonra, başında adil veya zalim bir devlet başkanı varken kim Cuma namazını küçümseyerek veya farziyetini inkâr ederek bırakırsa Allah** (-u Tealâ) **onun işini düzene sokmasın ve işinde ona bereket vermesin. bilmiş olunuz ki tövbe etmedikçe böylesinin ne namazı. ne zekâtı, ne haccı, ne orucu, nede hiç bir hayrı** (kabul) **olmaz.**

Kim de tevbe ederse, Allah (-u Tealâ) **tevbesini kabul eder. Bilmiş olunuz ki, hiçbir kadın hiçbir erkeğe namaz kıldırmasın. Hiçbir bedevi hiçbir muhacire imam olmasın. Hiçbir fasık, hiçbir** (fasık olmayan) **bir mü'mine namaz kıldırmasın. Meğer ki fasık zor kullanır, mü'min de onun kılıcından ve kamçısından korktuğu zaman** (ona uyar)." *(Ibn-i Mace, Ikame:78, 2/343)*

١٢٩- عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا كَعْبَ بْنَ عُجْرَةَ اَنَّهُ لَايَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ وَدَمٌ نَبَتَا عَلٰى سُحْتٍ ، اَلنَّارُ اَوْلٰى بِهِ. يَا كَعْبَ بْنَ عُجْرَةَ النَّاسُ غَادِيَانِ: فَغَادٍ فِي فِكَاكِ نَفْسِهِ فَمُعْتِقُهَا وَغَادٍ مُوبِقُهَا. يَا كَعْبَ بْنَ عُجْرَةَ الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُذْهِبُ الْجَلِيدُ عَلَى الصَّفَا»

129- Ka'b İbn-i Ucre *(Radıyallahu Anh)* den, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Ya Ka'b İbn-i Ucre! Haramdan bitmiş** (büyümüş) **olan kan ve et cennete girmez. Ateş buna daha lâyıktır. Ya Ka'b İbn-i Ucre! İnsanlar iki türlü sabahlayıcıdır: Birinci kısım sabahlayıcı; kendini** (cehenneme sokacak şeylerden muhafaza ederek) **kurtarıcı ve** (cehennemden) **azad edicidir.**

İkinci kısım da (işlediği kötü şeylerle) **kendisini helâk edicidir. Ey Ka'b İbn-i Ucre! Namaz** (Allah'a) **yakınlıktır. Sadaka insanın lehinde delildir. Oruç,** (ateşe karşı) **kalkandır. Sadaka, düz taş üzerindeki kirağıyı** (çiseyi) **gideren şey** (güneş) **gibi hataları söndürür** (yok eder). *(Ibn-i Hıbban:7/436-437)*

١٣٠- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رضى الله عنه) يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ امْرِءٍ فِي ظِلِّ صَدَقَتِهِ حَتّٰى يُقْضٰى بَيْنَ النَّاسِ اَوْ قَالَ: حَتّٰى يُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ. قَالَ يَزِيدُ: فَكَانَ اَبُو الْخَيْرِ لَايُخْطِئُهُ يَوْمٌ لَايَتَصَدَّقُ فِيهِ بِشَيْءٍ وَلَوْكَعْكَةً وَلَوْبَصَلَةً»

130- Ukbe İbn-i Âmir*(Radıyallahu Anh)* den Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**İnsanlar arasında hüküm olununcaya** (kıyamet gününe) **kadar herkes** (vermiş olduğu) **sadakanın gölgesindedir.**

Ravi diyor ki: Ebul Hayr (Yezid İbn-i Ebi Hubeyb) **herhangi bir gün hayır yapmaktan şaşmadı velevki bir kuru ekmek veya bir soğan olsun.**" *(Ibn-i Hıbban:5/132, Ebu Nuaym, Hilye:8/181, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/147, 148 Ebu Ya'la No:1766, Ibn-i Huzeyme No:2431, Hakim, Müstedrek:1/416, Taberanî, El-Camiul Kebir: 17/771)*

١٣١- عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ (رضى الله عنه) : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا يُخْرِجُ رَجُلٌ شَيْئًا مِنَ الصَّدَقَةِ حَتّٰى يَفُكَّ عَنْهَا لَحْيَيْ سَبْعِينَ شَيْطَانًا»

131- İbn-i Büreyde *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Bir adam, yetmiş şeytanın iki çene kemiği** (arasında bulunan ağzı) **ndan sadakayı kurtarmadıkça** (çekip çıkarmadıkça) **herhangi bir sadaka çıkartamaz** (veremez)." *(Ahmed Ibn-i Hanbel:5/350)*

١٣٢- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «بَاكِرُوا بِالصَّدَقَةِ فَاِنَّ الْبَلَاءَ لَايَتَخَطَّى الصَّدَقَةَ»

132- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Sadakayı erkenden verin, zira belâ sadakanın önüne geçemez.**" *(Beyhekî, Şuabul Iman:3/214, No:3353)*

١٣٣- عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «انَّ صَدَقَةَ الْمُسْلِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ وَتَمْنَعُ مِيتَةَ السُّوءِ وَيُذْهِبُ اللهُ بِهَا الْكِبْرَ وَالْفَقْرَ وَالْفَخْرَ»

133- Amr İbn-i Avf *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Muhakkak müslümanın sadakası ömrü artırır, ve kötü bir ölümden kurtarır. Ve Allah** (-u Tealâ) **onun** (sadakanın) **sebebiyle kibri, fakirliği ve fahirlenme** (övünme) **yi giderir."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid: 3/113)*

١٣٤- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «ارْمُوا وَانْتَضِلُوا وَاَنْ تَنْتَضِلُوا اَحَبُّ اِلَيَّ وَاِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيُدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ الْجَنَّةَ صَانِعَهُ الْمُحْتَسِبَ فِيهِ وَالْمُسْتَمِدَّ بِهِ وَالرَّامِيَ بِهِ. وَاِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيُدْخِلُ بِاللُّقْمَةِ الْخُبْزِ وَالْقَبْضَةِ التَّمْرِ وَمِثْلِهِ مِمَّا يَنْتَفِعُ بِهِ الْمِسْكِينُ ثَلَاثَةً الْجَنَّةَ رَبَّ الْبَيْتِ وَالْآمِرَ بِهِ وَالزَّوْجَةَ تُصْلِحُهُ وَالْخَادِمَ الَّذِي يُنَاوِلُ الْمِسْكِينَ» فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَنْسَ اَحَدًا مِنَّا»

134-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Atış yapın ve atış musabakası yapın. Sizin musabaka yapmanız bana çok sevgilidir. Muhakak Allah Azze ve Celle bir ok sebebiyle** (üç kişiyi) **cennete koyar. Oku yapıp onunla sevap bekleyeni ve onunla** (Allah-u Tealâ'nın yoluna) **yardım etmek isteyeni ve onu atanı.**

Allah Azze ve Celle bir lokma ekmekle ve bir avuç hurma ile ve bunlar gibi fakire faydalı olan şeyler ile üç kişiyi cennete sokar. (Birincisi) **Bunu emreden ev sahibi,** (İkincisi) **onu hazırlayan zevcesi** (eşi), (Üçüncüsü) **onu fakire veren hizmetçi. Bunu müteakiben Resulullah** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **şöyle buyurdu: Bizden hiç birini unutmayan Allah** (-u Tealây) **a hamdederiz."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:3/115)*

١٣٥- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رضى الله عنه) يَقُولُ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَجَاءَهُ رَجُلَانِ اَحَدُهُمَا يَشْكُو الْعَيْلَةَ وَالْآخَرُ يَشْكُو قَطْعَ السَّبِيلِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَمَّا قَطْعُ السَّبِيلِ فَاِنَّهُ لَايَأْتِي عَلَيْكَ اِلَّا قَلِيلٌ حَتّٰى تَخْرُجَ الْعِيرُ اِلٰى مَكَّةَ بِغَيْرِ خَفِيرٍ وَاَمَّا الْعَيْلَةُ فَاِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتّٰى يَطُوفَ

اَحَدُكُمْ بِصَدَقَتِهِ لاَيَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا مِنْهُ ثُمَّ لَيَقِفَنَّ اَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيِ اللهِ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ حِجَابٌ وَلاَتَرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ ثُمَّ لَيَقُولَنَّ لَهُ اَلَمْ اُوتِكَ مَالاً فَلَيَقُولَنَّ بَلَىٰ ثُمَّ لَيَقُولَنَّ اَلَمْ اُرْسِلْ اِلَيْكَ رَسُولاً فَلَيَقُولَنَّ بَلَىٰ فَيَنْظُرُ بِيَمِينِهِ فَلاَيَرَىٰ اِلاَّ النَّارَ ثُمَّ يَنْظُرُعَنْ شِمَالِهِ فَلاَ يَرَىٰ اِلاَّ النَّارَ فَلْيَتَّقِيَنَّ اَحَدُكُمُ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَاِنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ»

135- Adiyy İbni Hatim *(Radıyallahu Anh)* şöyle anlattı: Bir kere ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanındaydım. Resulullah'a iki kişi geldi. Onlardan biri fakirlikten şikayet ediyordu, diğeri de yol kesilmesinden (emniyet ve asayişsizlikten) şikayet ediyordu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bunlara cevaben şöyle buyurdu: **"Amma yol kesilmesi meselesine gelince, o çok sürmez; az sonra sana bir zaman gelir ki, o vakit ticaret kervanı, kimsenin himaye ve kefaletine muhtac olmayarak, ta Mekke'ye kadar çıkar** (gider).

Darlık ve fakirlik sıkıntısına gelince, sizin biriniz sadakasıyla dolaşıp da kendisinden bu sadakayı kabul edecek bir kimse bulamayacak bir hâl gelmedikçe, kıyamet kopmaz. Sonra (ahirette) **sizden her biriniz muhakkak Allah'ın huzurunda, Allah ile kendi arasında hiçbir perde olmayarak ve Allah'ın kelâmını terceme edecek bir tercüman da bulunmayarak duracaktır.**

Sonra Allah (-u Tealâ) **o kula: Ben sana mal vermedim mi?" diye muhakkak soracak. O kul da: Evet** (verdin Allah'ım), **diye muhakkak cevab verecektir. Sonra Allah** (-u Tealâ): **Ben sana bir Resul** (elçi) **göndermedim mi? diye elbette sorar. O kul da: Evet** (gönderdin ya Rabbi), **diye şüphesiz cevab verir. Bu hâlde o kimse sağına bakar; cehennem ateşinden başka bir şey göremez.**

Sonra soluna bakar; cehennem ateşinden başka bir şey göremez. Binaenaleyh şimdi sizin her biriniz tek bir hurmanın yarısı ile, bunuda bulamazsa güzel bir sözle olsun kendisini cehennem ateşinden korusun." *(Buharî, Zekât:9, 2/113, Menakıb:25, Rikak:49, Tevhid:24, 36 Müslim, Zekât: 67, Tirmizî, Kıyame:1, Ibn-i Mace, Mukaddime:13, Zekât:28, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/256, 377)*

١٣٦- عَنْ اَبِي ذَرٍّ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «يُصْبِحُ عَلَىٰ كُلِّ سُلاَمَىٰ مِنْ اَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ وَاَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَيُجْزِئُ مِنْ ذٰلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَىٰ»

136- Ebu Zer *(Radıyallahu Anh)* Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **"Her birinizin, her bir mafsalına karşı, bir sadaka vardır. Her tesbih** (Sübhanallah demek), **bir sadakadır. her tahmid** (Elhamdülillih demek) **bir sadakadır. Her tehlil** (Lâ ilâhe illallah demek), **bir sadakadır. Her tekbir** (Allahu Ekber demek), **bir sadakadır. İyiliği emretmek, bir sadakadır. Kötülükten nehiyde bulunmak da bir sadakadır. Bütün bunlar namına kişinin kılacağı iki rekât kuşluk namazı kâfidir."** *(Müslim, Müsafirun:84)*

١٣٧- عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «تَصَدَّقُوا فَسَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ فَلَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا»

137- Harise İbn-i Vehb *(Radıyallahu Anh)* dediki: Ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den işittim, şöyle buyuruyordu: **"Sadakalarınızı veriniz. Zira insanlar üzerine ileride öyle bir zaman gelecek ki, o sırada kişi, sadakasıyla dolaşır da onu kabul edecek bir kimse bulamaz."** *(Buharî, Fiten:26, Müslim, Zekât:58, Neseî, Zekât:64, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/306)*

Abbas İbni Abdulmuttalib *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki: **"İyilik ancak üç şeyle tamamlanır; Bunlarda acele etmek, küçültmek ve örtmekdir."**

Acele verirsen fakiri hoşnut etmiş olursun,

Verdiğini küçük görürsen, sevabını büyültmüş olursun.

Gizli verirsen, hayrını tamamlamış olursun *(Kurtubi 3/334)*

İbni Huzeyme ve Hakim, Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir. Amelle: birbirlerine karşı iftihar ederlerken sadaka: **"Ben sizin en üstününüzüm"** diyecektir. *(Dürrül Mensûr: 2/81)*

İmamı Ahmed, Salim İbni Ca'd ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Bir kadın çocuğuyla beraber giderken kurt gelip çocuğu kaptı, kadın peşine düştü elinde de bir pide vardı, o esnada karşısına bir dilenci çıktı, pideyi ona verdi, Kurt da gelip çocuğu ona iade etti." *(Suyûtî, Dürrül Mensûr: 2/80)*

Mevlâ Tealâ, sadakanın gizli ve aşikâr verilmesinin caiz olduğunu açıkladıktan sonra, kâfirlere sadaka vermenin caiz olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِىمَنْ يَشَآءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلاَّ ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لاَتُظْلَمُونَ (٢٧٢)

KELİME MANASI (272)

(لَيْسَ) **Olmadı,** kimin üzerine? (عَلَيْكَ) **senin üzerine,** ne? (هُدٰيهُمْ) **onların hidayeti,** yani Habibim! İnsanları hidayete erdirmek sana ait değildir. (وَلٰكِنَّ اللّٰهَ) **velâkin Allah** (-u Tealâ), (يَهْدِى) **hidayet eder,** kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (يَشَآءُ) **diliyor,** (وَمَا) **ve her ne şeyi,** (تُنْفِقُوا) **infak ederseniz,** neden? (مِنْ خَيْرٍ) **her hangi bir hayırdan** (maldan), (فَلِاَنْفُسِكُمْ) **kendi nefsiniz içindir,** yani menfaatı kendinize aittir, (وَمَا تُنْفِقُونَ) **ve siz infak etmezsiniz,** (اِلاَّ ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ) **ancak Allah** (-u Tealâ) **ın vechini talep için,** yani siz ancak Allah-u Tealâ'nın rızasını aramak için infak edersiniz ve zaten infakınız ancak o zaman sizin menfaatınıza olur. (وَمَا) **ve her ne şeyi,** (تُنْفِقُوا) **infak ederseniz,** neden? (مِنْ خَيْرٍ) **her hangi bir hayırdan** (maldan), (يُوَفَّ) **bol bol ödenecektir,** kime? (اِلَيْكُمْ) **size,** (وَاَنْتُمْ) **ve siz,** (لاَتُظْلَمُونَ) **zulmolunmayacak** (haksızlığa uğratılmayacak) **sınız.**

MEALİ ŞERİFİ (272)

(Habibim!) **Onları hidayete erdirmek, senin üzerine** (kalmış) **değildir.** (Bu senin salâhiyetinin haricindedir, senin vazifen ancak duyurmaktır) **Velâkin Allah** (-u Tealâ) **dilediğini** (irade-i cüziyesini güzelce kullanabilen herhangi bir kulunu) **hidayet eder. Ve hayırdan** (maldan) **her neyi infak ederseniz,** (o), **kendi nefsiniz** (in menfaatı) **içindir. Ve siz ancak Allah** (-u Tealân) **ın rızası için infakta bulunursunuz** (o hâlde infak edeceğiniz şeylerden dolayı kimseye minnet, başa kakma ve gösterişte bulunmayın). **Ve hayırdan** (maldan, faideli şeylerden) **her ne infak ederseniz, size** (Allah-u Tealâ tarafından sevabı) **fazlasıyla ödenecektir. Ve siz** (bu hususta da) **zulmolunmayacak** (haksızlığa uğratılmayacak) **sınız.**

İZAHAT

Tefsiri kebirde zikredildiğine göre, bu ayeti kerimenin iniş sebebi hakkında bir kaç görüş vardır.

1. Bu ayet-i celile Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)* ın kızı Esma *(Radıyallahu Anha)* hakkında inmiştir. Şöyleki: Onun annesi ve ninesi kendisine gelerek bir şey istediler, onlar müşrike oldukları için O, kendilerine: "Ben Resulullaha sormadan size bir şey veremem, çünkü siz benim dinim üzere değilsiniz." dedi.

Sonra, bu hususta Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e danışınca Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti kerimeyi indirdi ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara sadaka vermesini kendisine emretti.

2.Kurtubî tefsirinde İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göre, Ashabı kiramdan bazılarının Kureyza ve Nazîr oğullarından akrabaları vardı. Muhtaç olup islâma girsinler diye onlara sadaka vermezlerdi. İşte onların sebebiyle bu ayeti celile indi.

3. Said ibni Cübeyr *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Müslümanlar, ehli zimmet (aralarında yaşamalarına müsaade edilmiş kâfirler) in fakirlerine sadaka verirlerdi. Müslümanların fakirleri çoğalınca, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

« لاَ تَصَدَّقُوا اِلاَّ عَلىٰ اَهْلِ دِينِكُمْ » -١٣٨

138- "**Ancak kendi dininizden olan fakirlere sadaka verin.**" buyurdu. O zaman bu ayeti celile inerek, sadakanın islâm dininden olmayanlara da verilebileceğini beyan etti. Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

« تَصَدَّقُوا عَلىٰ اَهْلِ الْاَدْيَانِ »

"**Bütün dinlerin mensuplarına sadaka verin.**" buyurdu. *(Dürrul Mensur: 2/87)*

Taberî'nin buyurduğuna göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sadakayı kâfirlere vermekten menetmesi, onların zorlanıp islâm'a girmeleri içindi, fakat Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celilesiyle:

"Sana muhalefet edenleri doğru yola getirmek sana ait değildir ki, sen onları zorla islâm'a sokmak için kendilerine sadaka verdirmeyesin. O hâlde sen Allah rızası için onlara ver, onların küfrü sadakanızın sevabına mani değildir" buyurmak istedi.

"**Onların hidayeti senin üzerine değildir.**" Cümle-i Celilesinin bir manası da şudur: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kâfirlerin inanmasına çok düşkündü, Nitekim Mevlâ Tealâ, Kuran-ı kerimin bir kaç yerinde, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in onların inanmamalarından kendisini helâk edecek derecede üzüntü duyduğunu açıklamıştır.

Mevlâ Tealâ Hazretleri ise, O'na, kendisinin ancak bir müjdeci ve korkutucu, Allah-u Tealâ'nın izniyle Allah'a davet edici, delilleri beyan edici ve nur saçıcı bir kandil olduğunu bildirerek: "**Onları hidayete erdirmek senin vazifen değildir, şu hâlde onlar hidayet bulsun bulmasın, sen onlardan yardım ve sadakanı kesme.**" buyurmuştur.

Burada bir yön daha vardır ki, mana: (Habibim!) Onlara sadaka vermeyerek kendilerini imana zorlama, çünkü böyle bir imandan zaten fayda görmeyeceklerdir. Onlardan istenen iman ise, seve seve, kendi istekleriyle inanmalarıdır." demektir.

Bundan sonra Mevlâ Tealâ Hazretleri: (وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ) "**Allah dilediğini hidayet eder.**" buyurarak, hakka uyan ve hakkı seçenleri hidayete erdireceğini beyan etmiştir.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den nefyedilip, Allah-u Tealâ'ya ispat edilen **hidayet,** "yaratmak" manasında dır ki: "**Sen hidayeti yaratamazsın, lâkin ben yaratırım.**" demektir. Ama davet ve açıklamak manasındaki **hidayet** zaten enbiya'ya aittir.

Bundan sonra: (وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنْفُسِكُمْ) "**Hayırdan ne verirseniz, kendiniz içindir.**" buyurulmuştur ki: Verdiklerinizin sevabı sizin olacaktır, dolayısıyla kâfirlerin küfrü size zarar vermez. demektir.

(وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ) "**Ve siz ancak Allah** (-u Tealâ) **rızası için verirsiniz.**" kavli şerifinde iki mana vardır.

1. "Sizin müşriklere vermiş olduğunuz sadakalardan, Allahın rızasını kastettiğinizi Mevlâ Tealâ bilmektedir. O hâlde bu niyetle onlara verin, onları hidayate erdirmek sizin vazifeniz değil ki, sizin onlara sadaka vermenize mani olsun" demektir.

2. Kazî ve Hâzin'de de zikredildiğine göre, bu nefîy, nehiy manasında dır ki: "Siz, Allah rızasından başka bir niyetle vermeyin." demektir.

Tefsiri Kebir, Kurtubî ve Hazin'de zikredildiğine göre, Ulema, zekâtın ancak müslümanlara verilmesi görüşünde birleşmişlerdir. Nitekim Tövbe Suresinde zekâtın kimlere verileceği açıklanmıştır. Buna göre bu ayeti kerime, bilittifak nafile sadakalar hakkındadır. Ebu Hanife *(Rahimehullah)* fitrenin, zımmîlere verilmesine müsaade etmiştir.

Mevlâ Tealâ'nın, verenlere vaadettiği bol bol karşılaktan maksat, ya ahiretteki kat kat sevap veya dünyada verilenin yerine ihsan edeceği genişliktir.

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN HİDAYET YARATAMAYACAĞINI LÂKİN HİDAYET YOLUNU GÖSTEREBİLECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

اِنَّكَ لاَتَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (٥٦)

"(Habibim!) **şüphesiz sen sevdiğini hidayete erdiremezsin, lâkin Allah dilediğini hidayet eder. Ve O, hidayete erecekleri daha iyi bilendir.** *(Kasas Suresi:56)*

... وَاِنَّكَ لَتَهْدِى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٥٢)

"**Şüphesiz sen, elbette dosdoğru bir yola hidayet edersin** (o yolu gösterirsin)." *(Şura Suresi:52'den)*

HANGİ KÂFİRLERE İYİLİK YAPMANIN YASAK OLMADIĞINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

لاَيَنْهٰكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِى الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ (٨)

"**Allah** (-u Tealâ), **sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve adil davranmanızı yasaklamaz, çünkü Allah** (-u Tealâ) **adaletli olanları sever.** *(Mümtehine Suresi: 8)*

Mevlâ Tealâ, sadakaya teşvik ettiği gibi, sadakaya en lâyık olanları açıklamak üzere buyuruyor:

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لاَيَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰهُمْ لاَيَسْئَلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ (٢٧٣)

KELİME MANASI (273)

(لِلْفُقَرَآءِ) (Sadakalarınız) **fakirler içindir,** yani sadakalarınızı fakirlere verin, (الَّذِينَ) **öyle fakirler ki,** (اُحْصِرُوا) **ihsar olundular,**nerede? (فِى سَبِيلِ اللّٰهِ) **Al-**

Allah (-u Tealâ) **yolunda,** yani Allah-u Tealâ'nın yolunda cihat etmek, onları hisar içine alarak, diğer bütün işlerden menetti. (لَايَسْتَطِيعُونَ) **kadir olamazlar,**neye? (ضَرْبًا) **dolaşmaya,** nerede? (فِى الْاَرْضِ) **yer yüzünde,** yani cihatla uğraştıklarından kazanmak ve ticaret için yer yüzünde dolaşmaya güçleri yetmez, (يَحْسَبُ) **zanneder,** kimi? (هُمْ) **onları,** kim? (الْجَاهِلُ) **cahil,** yani hâllerini bilmeyen, ne zanneder? (اَغْنِيَآءَ) **zenginler,** neden? (مِنَ التَّعَفُّفِ) **iffetlerinden dolayı,** yani istemekten son derece çekindiklerinden dolayı, (تَعْرِفُ) **sen tanırsın,** kimi? (هُمْ) **onları,** neyle? (بِسِيمٰهُمْ) **simalarıyla,** yani yüzlerinin sarılığı, hâllerinin değişikliği gibi üzerlerindeki nişanlarından, onların fakirlik ve ihtiyaç sahibi olduklarını anlarsın, (لَايَسْئَلُونَ) **isteyemezler,** kimden? (النَّاسَ) **insanlardan,** ne şekilde? (اِلْحَافًا) **ısrarla,** yani insanlardan yüzsüzce, bıktırırcasına bir şey istemezler, (وَمَا) **ve her ne şeyi,** (تُنْفِقُوا) **infak ederseniz,** neden? (مِنْ خَيْرٍ) **hayırdan** (maldan) (فَاِنَّ اللّٰهَ) **muhakkak Allah** (-u Tealâ), (بِهٖ) **onu** (verdiğinizi), (عَلِيمٌ) **ziyade bilicidir.**

MEALİ ŞERİFİ (273)

(Sadakalar) **Allah** (-u Tealâ) **yolunda ihsar olunan** (cihad uğrunda, ibadet ve taat hususunda kendilerini vakfetmiş) **fakirler içindir ki, onlar** (cihatla uğraştıklarından, nafakalarını tedarik için) **yer yüzünde dolaşmaya kadir olamazlar.** (Onların hâlini) **bilmeyenler, iffetlerinden** (dilenmekten ziyade çekindiklerinden) **onları zengin** (kimse) **ler sanır. Sen, onları simaları** (bir takım nişanları) **ile tanırsın. Onlar insanlardan ısrarla** (zorla, yüzsüzlükle hiç bir şey) **istemezler. Ve siz** (hak yolunda) **ne mal harcarsanız, şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **onu hakkıyla bilicidir.**

İZAHAT

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen (لِلْفُقَرَآءِ) kelimesindeki lâm'ın mütaallâkı hakkında iki görüş varsa da burada biriyle iktifa edelim. Şöyleki:

Mevlâ Tealâ, bundan evvelki ayetlerde infaka teşvik buyurduktan sonra, "**Bu teşvik edilen infak, fakirler içindir.**" buyurdu. Buna göre lâm, mahzuf bir müpteda-ya taallûk etmektedir ki: "**Sadakalarınızı fakirlere tahsis edin** (ayırın)." demektir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayete göre, bu ayet, Ashab-ı Suffe diye anılan muhacirlerin fakirleri hakkında inmiştir ki, bunlar dörtyüz kişi kadardılar. Medine-i Münevvere'de ne bir meskenleri, ne aşiret ve akrabaları, hiç bir şeyleri yoktu.

Daima mescid-i Nebevî'de bulunurlar, mescidin sofasında eyleşirler, Kuran ilmi tahsil ederler, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in vaazlarını dinleyerek istifade ederler hep oruçlu bulunurlar, hasılı bütün vakitlerini ilim ve ibadetle geçirirler ve her ne zaman bir muharebe olsa giderlerdi.

Bu zatlar, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in medresesinin daimî talebeleri gibiydiler, bundan dolayıdır ki, islâm aleminde medreseler hep camii şeriflerin etrafında yapılır talebelerinden de ashab-ı suffenin yolunda gitmeleri beklenirdi ki, onların yolu ilim tahsil etmek, ibadete devam etmek, din uğrunda her türlü sıkıntıya tahammül etmek, iffetlerini korumak, dinin yayılmasına hizmet etmek ve icabında cihat etmekti.

ASHAB-I SUFFE'NİN FAZİLETİ HAKKINDA HADİSİ ŞERİFLER

١٣٩- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ اَبِى بَكْرٍ اَنَّ اَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا اُنَاسًا فُقَرَاءَ وَاَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ اثْنَيْنِ فَلْيَذْهَبْ بِثَالِثٍ وَاِنْ اَرْبَعٌ فَخَامِسٌ اَوْ سَادِسٌ» وَاَنَّ اَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ فَانْطَلَقَ النَّبِىُّ ﷺ بِعَشَرَةٍ قَالَ: فَهُوَ اَنَا وَاَبِى وَاُمِّى فَلَا اَدْرِى قَالَ وَامْرَأَتِى وَخَادِمٌ بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَيْتِ اَبِى بَكْرٍ وَاَنَّ اَبَا بَكْرٍ تَعَشّٰى عِنْدَ النَّبِىِّ ﷺ ثُمَّ لَبِثَ حَيْثُ صُلِّيَتِ الْعِشَاءُ ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتّٰى تَعَشّٰى النَّبِىُّ ﷺ فَجَاءَ بَعْدَ مَامَضٰى مِنَ الَّلَيْلِ مَاشَاءَ اللّٰهُ قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ وَمَاحَبَسَكَ عَنْ اَضْيَافِكَ اَوْ قَالَتْ ضَيْفِكَ قَالَ أَوَمَا عَشَّيْتِهِمْ قَالَتْ أَبَوْا حَتّٰى تَجِئَ قَدْ عُرِضُوا فَأَبَوْا قَالَ فَذَهَبْتُ اَنَا فَاخْتَبَأْتُ فَقَالَ يَا غُنْثَرُ فَجَدَّعَ وَسَبَّ وَقَالَ كُلُوا لَاهَنِيئًا فَقَالَ وَاللّٰهِ لَااَطْعَمُهُ اَبَدًا وَايْمُ اللّٰهِ مَاكُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ الَّا رَبَا مِنْ اَسْفَلِهَا اَكْثَرُ مِنْهَا قَالَ حَتّٰى شَبِعُوا وَصَارَتْ اَكْثَرُ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذٰلِكَ فَنَظَرَ اِلَيْهَا اَبُو بَكْرٍ فَاِذَا هِىَ كَمَا هِىَ اَوْ اَكْثَرُ مِنْهَا فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ يَااُخْتَ بَنِى فِرَاسٍ مَا هٰذَا قَالَتْ لَاوَقُرَّةِ عَيْنِى لَهِىَ الْآنَ اَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذٰلِكَ بِثَلَاثِ مَرَّاتٍ فَاَكَلَ مِنْهَا اَبُو بَكْرٍ وَقَالَ اِنَّمَا كَانَ ذٰلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ يَعْنِى يَمِينَهُ ثُمَّ اَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً ثُمَّ حَمَلَهَا اِلَى النَّبِىِّ ﷺ

فَاَصْبَحَتْ عِنْدَهُ وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمٍ عَقْدٌ فَمَضَى الْاَجَلُ فَفَرَّقْنَا اثْنَى عَشَرَ رَجُلاً مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ اُنَاسٌ اَللّٰهُ اَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَاَكَلُوا مِنْهَا اَجْمَعُونَ اَوْ كَمَا قَالَ .

139- Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman şöyle demiştir: Ashabı Suffe bir takım fakir insanlardı. Bir defa Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Evinde iki** (kişilik) **yiyeceği olan, onlardan birini üçüncü olarak, dört kişilik yiyeceği olan onlardan birini beşinci olarak, yahut altıncı olarak yanına alıp birlikte götürsün.**" buyurdu.

Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)* bunlardan üçünü (evine) götürdü. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de on kişiyi (evine) götürdü. (Abdurrahman) dediki: (Bizim ev halkı); ben, babam, anam, birde bizim evle Ebu Bekir'in evinde müşterek hizmet eden hizmetçiden ibaretti. (Ravi Ebu Osman): Abdurrahman bir de benim zevcem dedi mi demedi mi? bilemiyorum. dedi.

Yine (Abdurrahman şöyle) dedi: Ebu Bekr, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in evinde (misafirlerinden ayrı olarak) akşam yemeğini yedi, sonra yatsı namazı kılınıncaya kadar orada kaldı. Sonra: (Misafirleriyle birlikte kendi evine) dönüp (misafirlerin ağırlanmasını ailesine emrederek) Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* akşam yemeğini yiyinceye (bir rivayette Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in uykusu gelinceye) kadar (Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanında) kaldı.

Müteakiben geceden Allah'ın dilediği kadar geçtikten sonra (evine) geldi. Hanımı ona: Seni, misafirlerin yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? dedi. O da: Onlara hâlâ yemek vermedin mi? deyince. O: Sen gelmedikçe yemek yemeyeceklerini söylediler, onlara (hizmetçiler tarafından) yemek çıkarıldı kabul etmediler, dedi.

Abdurrahman *(Radıyallahu Anh)* dedi ki, ben gidip saklandım Ebu Bekir bana: Ey cahil diye bağırıp, sövüp, saydı (ağır konuştu). Akabinde oradakilere (kızgınca): İçinize sinmesin, yiyiniz! dedi ve:Vallahi ben bu yemekten ebeden yemeyeceğim, diye de ilâve etti. Abdurrahman dedi ki: Allah'a yemin olsun biz (yerken) hiç bir lokmaya el uzatmadık ki, altından yemek daha ziyade çoğalmış olmasın.

Nihayet (misafirler) doydular, yemek de yenmezden evvelki miktarından daha çok olarak duruyordu. Ebu Bekir *(Radıyallahu Anh)* yemeğe baktı, birde gördü ki, olduğu gibi duruyor, belki de artmış. Hanımına hitaben: Ey Firas oğullarının kız kardeşi! Bu nedir? dedi. O da: Ey gözümün nuru! Yemek şimdi evvelkinden üç kat daha çoktur, dedi.

Bunun üzerine Ebu Bekir o yemekten yedi de, etmiş olduğu yemini kastederek: O olan şey (yemin) ancak şeytandandır, dedi. Sonra o yemekten bir

lokma daha yedikten sonra o yemeği Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gönderdi.

Yemek onun yanında sabaha kadar kaldı. Bizimle bir kavim arasında bir ahid (barış sözleşmesi) vardı. Müddet de son bulmuştu (Bunun için Medine'ye gelmişlerdi). İçlerinden (kavminin söz sahibi olan) oniki kişi ayırdık. Her biri ile beraber kaç kişi olduğunu ancak Allah-u Tealâ bilir; İşte onların hepsi o yemekten yediler. (Ravi Ebu Osman, rivayetini bitirdikten sonra): Yahud bu lâfızlara benzer şekilde söyledi, dedi." *(Buhari, Mevakıt: 41, Menakıb:25, Ahmed Ibn-i Hanbel: 1/197,198,199)*

١٤٠ – عَنْ مُجَاهِدٍ (رضى الله عنه) اَنَّ اَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ: آللهِ الَّذِى لاَاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ اِنْ كُنْتُ لَاَعْتَمِدُ بِكَبِدِى عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْجُوعِ وَاِنْ كُنْتُ لَاَشُدُّ الْحَجَرَ عَلٰى بَطْنِى مِنَ الْجُوعِ وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلٰى طَرِيقِهِمِ الَّذِى يَخْرُجُونَ مِنْهُ فَمَرَّ اَبُو بَكْرٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ مَا سَأَلْتُهُ اِلاَّ لِيُشْبِعَنِى فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ. ثُمَّ مَرَّ بِى عُمَرُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ مَاسَأَلْتُهُ اِلاَّ لِيُشْبِعَنِى فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ. ثُمَّ مَرَّ بِى اَبُو الْقَاسِمِ ﷺ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآنِى وَعَرَفَ مَافِى نَفْسِى وَمَافِى وَجْهِى ثُمَّ قَالَ: «يَا اَبَا هِرٍّ» قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «اِلْحَقْ» وَمَضٰى فَتَبِعْتُهُ فَدَخَلَ فَاسْتَأْذَنَ فَاَذِنَ لِى فَدَخَلَ فَوَجَدَ لَبَنًا فِى قَدَحٍ. فَقَالَ: «مِنْ اَيْنَ هٰذَا اللَّبَنُ؟» قَالُوا: اَهْدَاهُ لَكَ فُلاَنٌ اَوْ فُلاَنَةٌ. قَالَ: «اَبَا هِرٍّ» قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَارَسُولَ اللهِ. قَالَ: «اِلْحَقْ اِلٰى اَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِى» قَالَ: وَاَهْلُ الصُّفَّةِ اَضْيَافُ الْاِسْلاَمِ لاَيَأْوُونَ اِلٰى اَهْلٍ وَلاَمَالٍ وَلاَ عَلٰى اَحَدٍ اِذَا اَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا اِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا وَاِذَا اَتَتْهُ هَدِيَّةٌ اَرْسَلَ اِلَيْهِمْ وَاَصَابَ مِنْهَا وَاَشْرَكَهُمْ فِيهَا فَسَائَنِى ذٰلِكَ. فَقُلْتُ: وَمَا هٰذَا اللَّبَنُ فِى اَهْلِ الصُّفَّةِ كُنْتُ اَحَقَّ اَنَا اَنْ اُصِيبَ مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً اَتَقَوّٰى بِهَا فَاِذَا جَاؤُا اَمَرَنِى فَكُنْتُ اَنَا اُعْطِيهِمْ وَمَا عَسٰى اَنْ يَبْلُغَنِى مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ ﷺ بُدٌّ فَاَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَاَقْبَلُوا

فَاسْتَأْذَنُوا فَاَذِنَ لَهُمْ وَاَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ. قَالَ: «يَا اَبَا هِرٍّ» قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَارَسُولَ اللهِ. قَالَ: «خُذْ فَاَعْطِهِمْ» قَالَ: فَاَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْتُ اُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتّٰى يَرْوىٰ ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتّٰى يَرْوىٰ ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ حَتَّى انْتَهَيْتُ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ فَاَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلٰى يَدِهِ فَنَظَرَ اِلَيَّ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ: «يَا اَبَا هِرٍّ» قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «بَقِيتُ اَنَا وَاَنْتَ» قُلْتُ: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «اُقْعُدْ فَاشْرَبْ» فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ. فَقَالَ: «اشْرَبْ» فَشَرِبْتُ فَمَا زَالَ يَقُولُ: «اشْرَبْ» حَتّٰى قُلْتُ: لاَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا اَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا. قَالَ: «فَاَرِنِي» فَاَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ فَحَمِدَ اللهَ وَسَمّٰى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ.

140- Mücahid *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle der idi: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak ben (bazen) açlıktan karnımı yere dayardım, bazen de açlıktan karnıma taş bağlardım.

Bir gün ben (Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile sahabilerinin mescitten) çıkıp gittikleri yol uğrağı üzerine (aç ve halsiz olarak) oturdum. Bu sırada Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)* geçti. Ona Allah'ın kitabından bir ayeti sordum. Bu soruşum ancak beni (peşinde götürüp) doyurması içindi. Fakat geçti gitti; (ümit ettiğim çağırmayı) yapmadı.

Sonra bana Ömer *(Radıyallahu Anh)* uğradı. Ona da Allah'ın kitabından bir ayeti sordum. (Maksadım ayeti öğrenmek değildi, çünkü ayeti ben iyi biliyordum) Yine Ömer'in beni (götürüp) doyurması içindi. Ömer de geçti gitti, (benim ümid ettiğim çağırmayı) yapmadı.

Sonra bana Ebul Kasım *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* uğradı ve beni gördüğü zaman, bendeki halsizliği ve yüzümdeki açlık alâmetini anladı da gülümsedi.

Ve bana: "**Ya Eba Hirr**" dedi. Ben de: "Lebbeyke ya Resulallah!" (Buyur emrine hazırım ya Resulallah)! dedim. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ardım sıra gel.**" buyurdu ve yürüdü. Ben de onu takibettim. Eve girdi. (Benim girmem için hane halkından) izin istedi ve bana izin verdi.

Resulullah girdiğinde, içinde süt olan bir bardak buldu. "**Bu süt nereden geldi?**" diye sordu: "Onu sana filan kimse yahut filan kadın hediye etti!" dediler.Resulullah da bana: "**Ya Eba Hirr**" diye seslendi. Ben de: "Buyur ya Re-

sulallah emrine hazırım." dedim. "**Haydi Suffe ehline git de onları bana çağır!**" buyurdu.

Ebu Hureyre dedi ki: Suffe ehli islâmın misafirleri idiler. Sığınacak aileleri, malları ve dayanacak bir kimseleri yoktu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bir sadaka geldiğinde, sadaka malını onlara gönderirdi. Kendisi sadaka malından bir şey almazdı. Bir hediye geldiğinde de bunu Suffe ehline gönderirdi. Hediyeden kendisi de alır ve Suffe ehlini onda ortak ederdi.

Ebu Hureyre dedi ki: Suffe ehlini (süt ziyafetine) çağırmak bana fena geldi (kendi kendime) dedim ki: "Suffe halkı içinde şu bir bardak süt nedir ki! Lâyık olan, şu sütten bana bir yudum isabet etmeliydi de kuvvet kazanmalıydım. Davet edilmelerine memur olduğum Suffe halkı, şimdi gelip onlara dağıttığımda, bu bir bardak sütten bana ne düşecek?" diye endişeleniyordum.

Fakat Allah'a ve Resulüne itaattan başka çare yoktu. Bu sebeble gittim Suffe halkını davet ettim. Geldiler, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in izin vermesi üzerine evin içinde (baştan başa) yerlerini aldılar.

Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana: "**Ya Eba Hirr!**" diye seslendi. Ben de: "Buyur ya Resulallah ! emrine hazırım." dedim. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Şunu** (süt bardağını) **al, onlara ver.**" buyurdu. Ben de, bardağı alıp vermeye başladım. Bir kişiye veriyordum o, kanıncaya kadar içiyordu. Sonra bardağı bana veriyordu. Bu suretle hepsi kana kana içip bardağı bana vererek ta Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e kadar vardım.

Nihayet süt bardağını Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* aldı, elinde tutarak bana gülümsedi ve: "**Ya Eba Hirr.**" buyurdu. Ben de: "Emret ya Resulallah." dedim. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "(Süt içmedik) **bir ben bir de sen kaldın.**" buyurdu. Ben de: "Doğru buyurdun ya Resulallah." dedim.

O zaman bana: "**Haydi otur da iç.**" buyurdu. Ben de oturup içtim Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* tekrar: "**İç!**" buyurdu. Ben de içtim. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* devamlı: "**İç!**" diye emrediyordu, ben de içiyordum.

Nihayet: "Ya Resulallah! İçemeyeceğim. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki,(o kadar doydum ki artık) onun (sütün) gideceği bir yol bulamam." dedim. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* öyleyse: "**Bardağı bana ver.**" buyurdu Ben de verdim Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Allah-u Tealâ'ya hamdetti ve besmele çekti geri kalan sütü içti. *(Buharî, Rikâk:17, 7/129-180)*

١٤١–عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) وَقَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا عَلَى أَصْحَابِ الصُّفَّةِ فَرَأَى فَقْرَهُمْ وَجَهْدَهُمْ فَطَيَّبَ قُلُوبَهُمْ فَقَالَ: «اَبْشِرُوا يَا أَصْحَابَ الصُّفَّةِ فَمَنْ لَقِيَنِي مِنْ أُمَّتِي عَلَى النَّعْتِ الَّذِي أَنْتُمْ عَلَيْهِ رَاضِيًا بِمَا فِيهِ فَإِنَّهُ مِنْ رِفَاقِي»

141- İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edilmiştir ki, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bir gün Ashab-ı Suffe'yi teftiş etti (gözden geçirdi), onların fakirliklerini ve meşakkatlerini görünce onların gönüllerini hoş etti ve onlara: **"Size müjde olsun ey Ashabı- Suffe! Benim ümmetimden her kim, hâline razı olarak sizin olduğunuz sıfat üzere bana kavuşursa muhakkak o benim arkadaşlarımdandır."** buyurdu. *(Tefsiri Kebir:2/524)*

١٤٢– عَنْ فُضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ (رضى الله عنه) يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اِذَا صَلّٰى بِالنَّاسِ يَخِرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ فِى الصَّلَاةِ لِمَابِهِمْ مِنَ الْخَصَاصَةِ وَهُمْ اَصْحَابُ الصُّفَّةِ حَتّٰى يَقُولُ الْاَعْرَابُ: اِنَّ هٰؤُلَاءِ مَجَانِينُ . فَاِذَا قَضٰى رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلَاتَهُ انْصَرَفَ اِلَيْهِمْ فَيَقُولُ: «لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ عِنْدَ اللهِ لَاَحْبَبْتُمْ اَنَّكُمْ تَزْدَادُونَ حَاجَةً وَفَاقَةً» وَقَالَ فُضَالَةُ فَاَنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ.

142- Fuzale İbn-i Ubeyde *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* insanlara namaz kıldırırken bazı kimseler, açlıktan namazda uzun durmaya dayanamayarak düşerlerdi. Onlar Abhab-ı Suffe'dir ki, bazı bedeviler onlar için: "Şüphesiz bunlar delidir." derlerdi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* namazını bitirince onlara dönerek: **"Allah indinde sizin için ne** (mükâfat) **olduğunu bilseydiniz elbette ihtiyacınızın ve fakirliğinizin artmasını isterdiniz."** buyurdu.

Fuzale *(Radıyallahu Anh)* : "Ben de o gün Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile beraberdim." dedi. *(Ebu Nuaym, Hilye:2/17)*

عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: كَانَ مِنْ اَهْلِ الصُّفَّةِ سَبْعُونَ رَجُلاً لَيْسَ لِوَاحِدٍ مِنْهُمْ رِدَاءٌ.

Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurmuştur: "Suffe ehlinden yetmiş kişi vardı ki onlardan hiç birinin üst (belden yukarı giyilecek) elbisesi yoktu." *(Suyûtî, Dürrül Mensur:2/89)*

١٤٣–عَنْ وَاثِلَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: كُنْتُ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ اَهْلِ الصُّفَّةِ فَاَتٰى رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ قَالَ: «كَيْفَ اَنْتُمْ بَعْدِى اِذَا شَبِعْتُمْ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ وَالزَّيْتِ فَاَكَلْتُمْ اَلْوَانَ الطَّعَامِ وَلَبِسْتُمْ اَنْوَاعَ الثِّيَابِ فَاَنْتُمُ الْيَوْمَ خَيْرٌ اَمْ

ذَاكَ؟» قَالَ: قُلْنَا ذَاكَ. قَالَ: «بَلْ أَنْتُمُ الْيَوْمَ خَيْرٌ» قَالَ وَاثِلَةُ: فَمَا ذَهَبَتْ بِنَا أَيَّامٌ حَتَّىٰ أَكَلْنَا أَلْوَانَ الطَّعَامِ وَلَبِسْنَا أَنْوَاعَ الثِّيَابِ وَرَكِبْنَا الْمَرَاكِبَ.

143- Vasile *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu. Ben, Ashabı Suffe arasındaki fakir müslümanlardan biriydim. Bir gün Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yanımıza gelerek: "**Benden sonra, siz buğday ekmeğinden ve zeytin yağından doyduğunuzda, renga renk yemekler yiyip envai çeşit elbiseler giydiğinizde mi daha iyi olacaksınız, yoksa şimdi mi?**" diye sordu.

Biz: "Her hâlde o zaman daha iyi oluruz." dedik. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Hayır! siz bugün daha iyisiniz.**" buyurdu.

Vasile *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki: "Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu sözlerinden kısa bir zaman sonra renk renk yemekler yedik türlü türlü elbiseler giydik ve güzel merkeplere bindik." *(Ebu Nuaym, Hilye:2/23)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre Allah-u Tealâ Hazretleri, Ashab-ı Suffeyi beş sıfatla tanıtmıştır.

1. **Allah** (-u Tealâ) **yolunda ihsar olunmaları:** İhsar, lügatta hastalık, yaşlılık, düşman, parasızlık gibi şeylerle bir kişinin yolundan alıkonulması demektir.

Bu ayeti kerimedeki ihsar'a gelince, buna beş mana verilmiştir.

1- Allah-u Tealâ'nın yolunda cihadın onları bütün işlerinden alıkoyması, o zaman cihat vacip olduğu için Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* le beraber cihat etmeye kendisini vakfetmiş kişilere çok ihtiyaç vardı. İşte Mevlâ Tealâ Ashab-ı Suffe'nin bu hâlde olduklarını beyan etti.

2- Medine-i Münevvere'nin etrafında bulunan düşmanlardan korktuklarından ticaret için dolaşamamaları,

3- Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile beraber bulundukları muharebelerde almış oldukları yaralar ve sakatlıklar sebebiyle dolaşamamaları,

4- Fakirlik yüzünden Allah-u Tealâ yolunda cihada çıkamamaları

5- Zikir ve taatla meşgul olduklarından diğer işlerine bakamamaları,

İşte böyle kimselere sadaka vermek, hakiki muhtaç olan kimselerin ihtiyacını gidermek, cihad yolunda onların kalbini takviye etmek dolayısıyla islâmı kuvvetlendirmek gibi bir takım hayırları içine almaktadır.

2. **Yer yüzünde dolaşmaya güç yetirememeleri:** Bu, geride zikredilen ilim ve cihadla uğraşmak, hastalık, acziyet ve düşman korkusu gibi sebeplerden dolayıdır ki, her hâl-u kârda kendilerine yardım edecek birine muhtaç oldukları aşikârdır.

3. **İffetlerinden dolayı, darda olduklarını bilmeyenlerin onları zengin sanmaları:** Taaffüf, iffet'ten alınma tefa'ul veznidir ki, iffet, lügatta bir şeyi bırakmak demektir. Buradaki maksat ise dilenmeyi terketmektir, onlar kimseden bir şey istemeyip insanlara karşı zenginmiş gibi göründüklerinden hâllerini bilmeyenler onları zengin sanırdı.

4. **Bir takım nişanlarla tanınmaları:** Sîma, bir şeyin kendisiyle tanındığı alâmettir ki, sime'den alınmıştır. İmam-ı Mücahid'in buyurduğuna göre bunların nişanı **tevazu** idi. Rebî' ve Süddî'nin buyurduğuna göre, **fakirlik ve darlık,** Dahhak'ın buyurduğuna göre, açlıktan **renklerinin sararması,** İbni Zeyd'in buyurduğuna göre elbiselerinin **darlığı**'dır.

İmam Fahrurrazi buyurmuştur ki, bütün bu zikredilenler, fakirliğe delâlet eden alâmetler olduğundan: "**Bilmeyenler onları zengin zannederler.**" cümlesine tam uymamaktadır. Bence bundan maksat başka bir şeydir.

Şöyleki: Allah-u Tealâ'nın dostlarının, bütün mahlûkatın kalplerinde bir heybeti ve tesiri vardır.Onları gören mutlaka tesirlenir ve ister istemez tevazu eder ki, bunlar ruhanî anlayışlardır, cismanî alâmetler değildir.

Görmez misin ki, Aslan uyurken bütün vahşi hayvanlar korkar, doğan uçtuğu zaman bütün zayıf kuşlar kaçar, bu korkan ve kaçan hayvanlar tecrübeleriyle değil tabiatlarında olan bir anlayışla kaçmaktadırlar, bütün bunlar ruhani idraklerdir.

Namazdaki huşû' eseri de bu kabildendir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ . . . (٢٩)

"**Yüzlerindeki nişanları, secde eserindendir.**" *(Fetih Suresi:29'dan)* buyurmaktadır. Tefekkür'ün eseri de, secde eseri gibi belli olmaktadır. Rivayete göre Ashab-ı Suffe, gece teheccüde kalkarlar, gündüz dilenmemek için odun toplarlardı,

Ebus Suud Efendinin beyanına göre, "**Sen onları nişanlarıyla tanırsın.**" cümlesindeki hitap, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e dir veya onların hâllerini açıklamakta mubalâğa olsun için hitaptan nasibi olan herkesedir.

5. **Israrla bir şey istememeleridir:** İmam Fahrurrazi Hazretleri buyurmuştur ki, bu ayetin anlaşılması müşkildir bazıları burada: "Onlar zorla değil, tatlılıkla isterler." diye mana vermişlerse de, bu zayıftır. Onların daha önce anlatılan **taaffüf** (istemekten son derece çekinme) sıfatına ters düşmektedir.

Ben burayı yazarken aklıma Allah-u Tealâ'nın tevfikiyle şöyle gelmiştir. Allah-u Tealâ Hazretlerinin, onları, "zorla istemezle" diye vasıflamasından maksadı, tatlılıkla isterler demek olmayıp, zorla isteyenlerin kötü hâllerini anlatmaktır.

ÇOK ZOR DURUMA DÜŞMEDİKÇE DİLENMENİN, ZORLA İSTEMENİN KÖTÜLÜĞÜNÜ VE TAAFFÜF (İstememe) NİN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER VE BÜYÜKLERİN SÖZLERİ

١٤٤- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِى تَرُدُّهُ الْاُكْلَةُ وَالْاُكْلَتَانِ وَلٰكِنَّ الْمِسْكِينَ الَّذِى لَيْسَ لَهُ غِنىً وَيَسْتَحْيِى اَوْ لاَ يَسْأَلُ النَّاسَ اِلْحَافًا»

144-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayete göre, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Miskin** (fakir) **bir iki lokmanın, onu geri çevirdiği** (baştan savdığı) **kişi değildir. Lâkin** (hakiki) **miskin, kendini geçindirecek şeye malik olmayan ve istemekten haya eden yahut insanlardan yüzsüzce istemeyen** (iffetli, nezih) **kimsedir.**" *(Buharî, Zekât:53, 2/131, Müslim, Zekât:102, Ebu Davud, Zekât:24, Neseî, Zekât:76, Ahmed Ibn-i Hanbel:1/384, 446, 2/260, 316, 445, 506)*

١٤٥- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتّٰى يَأْتِىَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِى وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ»

145- Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayete göre, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "(Haris ve yüzsüz) **Bir kimse hiç durmadan daima insanlardan ister. En sonu kıyamet gününde bu** (yüzsüz) **kimse, yüzünde bir et parçası olmaksızın** (arasat meydanına) **gelir.**" *(Buharî, Zekât:52, 2/130, Müslim, Zekât:103, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/15, 88)*

١٤٦- عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ (رضى الله عنه) قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَأَعْطَانِى ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِى ثُمَّ قَالَ لِى يَاحَكِيمُ اِنَّ هٰذَا الْمَالَ خَضِرٌحُلْوٌ فَمَنْ اَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ وَمَنْ اَخَذَهُ بِاِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ وَكَانَ كَالَّذِى يَأْكُلُ وَلاَ يَشْبَعُ وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِالسُّفْلٰى. قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ يَارَسُولَ اللّٰهِ: وَالَّذِى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لاَاَرْزَأُ اَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتّٰى اُفَارِقَ الدُّنْيَا. فَكَانَ اَبُو بَكْرٍ يَدْعُو حَكِيمًا لِيُعْطِيَهُ الْعَطَاءَ فَيَأْبٰى اَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا ثُمَّ اِنَّ عُمَرَ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَاَبٰى اَنْ يَقْبَلَ فَقَالَ يَامَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ اِنِّى اَعْرِضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ الَّذِى قَسَمَ اللّٰهُ لَهُ مِنْ هٰذَا الْفَىْءِ فَيَأْبٰى اَنْ يَأْخُذَهُ فَلَمْ يَرْزَأْ حَكِيمٌ

اَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَتّٰى تُوُفِّيَ.

146- Hakîm İbn-i Hizam *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den istedim, O bana verdi. Sonra kendisinden yine istedim, O yine bana verdi. Sonra bana şöyle buyurdu:

"Ya Hakîm! Şu mal, yeşil, tatlı (bir meyve) **dir. Herkim bu malı nefis cömertliğiyle alırsa, o malda kendisi için bereket ihsan olunur. Herkim de bunu hırsla** (nefis düşkünlüğü ile) **alırsa, bu malda alan için bereket olmaz. O hırslı kimse bir** (obur) **kimse gibidir ki,** (daima) **yer, fakat bir türlü doymaz. yüksek** (veren) **el, alçak** (alan) **elden hayırlıdır."**

Hakîm dedi ki: "Ben, ya Resulallah, seni hak (bir din) ile peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben şu dünyadan ayrılıncaya kadar senden başka hiç bir kimseye, hiçbir şey için elimi uzatmam." dedim.

(Hakikaten) Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)*, beytül maldaki hakkını vermek için Hakîm'i çağırmış, fakat Hakîm, Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)* ın ihsanından (verdiğinden) hiç bir şey kabul etmemiştir. Sonra Ömer *(Radıyallahu Anh)*da onu, hakkını vermek için çağırmış, ondan da bir şey kabul etmekten çekinmiştir.

Bundan sonra Ömer *(Radıyallahu Anh)*: "Ey müslümanlar cemaati! Ben Hakîm'in, Allah'ın kendisine ayırdığı bu fey (ganimet) den olan hakkını kendisine arzediyorum, o ise bunu almaktan çekiniyor." demiştir. Ve (hakikaten) Hakîm, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den sonra tâ vefat edinceye kadar hiç bir kimseden bir şey almamıştır. *(Buharî, Humus:19, Cihad:37, Vesaya:9, 6/2931, Darimî, Zekât:20, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/92, 93, 98)*

١٤٧- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ الْغِنٰى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلٰكِنَّ الْغِنٰى غِنَى النَّفْسِ»

147- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildi ki, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Zenginlik mal çokluğundan** (meydana gelen bir şey) **değildir. Lâkin** (faydalı) **zenginlik,** (insanın) **gönül zenginliğidir."** buyurdu. *(Buharî, Rikâk:15, 7/178, Müslim, Zekât:120, Tirmizî, Zühd:40, Ibn-i Mace, Zühd:9, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/242, 261, 315, 390, 438, 443, 539, 540)*

١٤٨- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَاَنْ يَأْخُذَ اَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلٰى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ اَنْ يَأْتِىَ رَجُلاً فَيَسْأَلَهُ اَعْطَاهُ اَوْ مَنَعَهُ».

148- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Nefsim yedinde** (elinde) **olan Allah'a**

yemin ederim ki, sizden birinizin, ipini alıpta sırtına odun toplaması, bir kimseye gidipte ondan sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır. O isteyeceği kimse kendisine ister versin ister vermesin (her iki hâlde de alçaklık vardır)." *(Buharî, Zekât:50, 51, 53, 2/129, Büyû':15, Müsakât:13, Neseî, Zekât:85, Ibn-i Mace, Zekât:25, Muvatta', Sadaka:10, Ahmed Ibn-i Hanbel:1/164, 167)*

١٤٩- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ سَأَلَ النَّاسَ اَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا فَاِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ اَوْ لِيَسْتَكْثِرْ»

149- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdular: "**Her kim malını çoğaltmak için, insanlardan mallarını isterse; o ancak ateş parçası ister. Artık ister az istesin, ister çok.**" *(Müslim, Zekât:105)*

١٥٠- اَخْبَرَ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ الْاَشْجَعِىُّ (رضى الله عنه) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تِسْعَةً اَوْ ثَمَانِيَةً اَوْ سَبْعَةً فَقَالَ: «اَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللهِ؟» وَكُنَّا حَدِيثَ عَهْدٍ بِبَيْعَةٍ. فَقُلْنَا: قَدْ بَايَعْنَاكَ يَارَسُولَ اللهِ! ثُمَّ قَالَ: «اَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللهِ؟» فَقُلْنَا: قَدْ بَايَعْنَاكَ يَارَسُولَ اللهِ! ثُمَّ قَالَ: «اَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللهِ؟» قَالَ: فَبَسَطْنَا اَيْدِيَنَا وَقُلْنَا: قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللهِ! فَعَلَامَ نُبَايِعُكَ! قَالَ: «عَلَىٰ اَنْ تَعْبُدُوا اللهَ وَلَاتُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَالصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ وَتُطِيعُوا (وَاَسَرَّ كَلِمَةً خَفِيَّةً) وَلَاتَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئًا» فَلَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ اُولٰئِكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ اَحَدِهِمْ فَمَا يَسْأَلُ اَحَدًا يُنَاوِلُهُ اِيَّاهُ.

150- Avf İbn-i Malik-il Eşcaî *(Radıyallahu Anh)* haber verdi. (Dedi ki): Bir kere dokuz veya sekiz veya yedi arkadaş Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanında idik. (Bize) iki kere: "**Allah'ın Resulüne beyat etmez misiniz?**" buyurdular. Biz: "Sana bizler (çoktan) beyat ettik ya Resulallah!" dedik.

Sonra (yine): "**Allah'ın Resulüne beyat etmez misiniz?**" dedi. Bunun üzerine biz ellerimizi açarak: "Biz sana beyat ettik ya Resulallah! (daha) neye beyat edeceğiz." diye sorduk:

"**Allah** (-u Tealây) **a ibadet edeceğinize, ona hiç bir şeyi şerîk** (ortak) **koşmayacağınıza, beş vakit namazı kılacağınıza, itaat edeceğinize ve** (işitmediğimiz bir kelimeyi gizli söyledikten sonra), **başkalarından bir şey istemeyeceğinize beyat edeceksiniz.**" buyurdular.

Vallahi sonraları bu arkadaşlardan bazılarını gördüm bu verdikleri sözde o kadar sıkı durdular ki, birinin kamçısı yere düşse hiç bir kimseden şunu bana ver diye istemezdi. (Onu bizzat kendisi alırdı). *(Müslim, Zekât:108)*

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in gizli söylediği o kelime, yerine getirilmesi çok zor olan bir iş olsa gerektir ki, bundan dolayı Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onu açıklamamıştır. Zaten onu açıklamakla emrolunmamıştır. Zira bununla memur olsaydı açıklaması gerekirdi.

١٥١- عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ مُخَارِقٍ الْهِلاَلِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ تَحَمَّلْتُ حَمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ: «أَقِمْ حَتَّىٰ تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا» قَالَ: ثُمَّ قَالَ: «يَاقَبِيصَةُ! إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لاَ تَحِلُّ إِلاَّ لأَحَدِ ثَلاَثَةٍ؛ رَجُلٌ تَحَمَّلَ حَمَالَةً فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّىٰ يُصِيبَهَا ثُمَّ يُمْسِكُ. وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مَالَهُ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّىٰ يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ (أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ). وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّىٰ يَقُومَ ثَلاَثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَا مِنْ قَوْمِهِ: لَقَدْ أَصَابَتْ فُلاَنًا فَاقَةٌ. فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّىٰ يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ (أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ). فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ. يَاقَبِيصَةُ! سُحْتٌ يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُحْتًا».

151- Kabîsa *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edildi: Birine kefil oldum da bu hususta bir şeyler istemek üzere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e geldim. Bana: **"Biraz bekle bize sadaka gelsin de sana ondan verilmesini emredelim."** dedi. Sonra şunu söyledi: **"Ya Kabîsa! Üç sınıf insanın dışında hiç bir kimsenin dilenmesi helâl değildir.** (Şöyle ki):

1. Kefalet (bir kimseye kefil olup, kefil olunan kişinin, borcunu ödememesi sebebiyle borç) **altına giren kimseye o malı elde edinceye kadar dilenmek helâldır. Sonra bundan vazgeçer.**

2. Bütün malını helâk eden (elden çıkaran), **bir felâkete maruz kalan kimsenin geçim ihtiyacını temin edinceye kadar yahut hacetini giderinceye kadar dilenmesi helâldır.**

3. Fakr-u zarurete düçar olan (tutulan), **o derece ki kavm-u kabilesinden aklı başında üç kişinin: Gerçekten filân fakir düştü diye şehadette bulunacakları kimsenin, geçim ihtiyacını temin edinceye kadar, yahut hacetini giderinceye kadar dilenmesi helâldır.**

Ya Kabîse! Dilenmenin bundan ötesi haramdır. Dilenen onu haram olarak yer." *(Müslim Zekât:109, Ebu Davud, Zekât:26, Neseî, Zekât:80, Darimî, Zekât:36, Ibn-i Hibban:5/168)*

١٥٢- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «قَدْ اَفْلَحَ مَنْ اَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ».

152- Abdullah İbn-i Amr İbn-il Âs *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **"Müslüman olup da kendisine ancak yetecek kadar rızık verilen ve Allah'ın, kendisine verdiği ile kanaatkâr kıldığı kimse muhakkak felâh bulmuştur."** *(Müslim, Zekât:125)*

١٥٣- عَنْ مُعَاوِيَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَاتُلْحِفُوا فِى الْمَسْأَلَةِ. فَوَاللهِ! لَايَسْأَلُنِى اَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا فَتُخْرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّى شَيْئًا وَاَنَا لَهُ كَارِهٌ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيمَا اَعْطَيْتُهُ».

153- Hazreti Muaviye *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"İstemekte ısrar etmeyin! Vallahi sizden biriniz benden bir şey ister de, dilenmesine razı olmadığım hâlde benden bir şey çıkarır** (kopartır) **sa, verdiğim malın aslâ bereketini görmez."** *(Müslim, Zekât: 99)*

١٥٤- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُعْطِى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضى الله عنه) الْعَطَاءَ. فَيَقُولُ لَهُ عُمَرُ: اَعْطِهِ يَا رَسُولَ اللهِ! اَفْقَرَ اِلَيْهِ مِنِّى. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «خُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ اَوْ تَصَدَّقْ بِهِ. وَمَا جَاءَكَ مِنْ هٰذَا الْمَالِ وَاَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَاسَائِلٍ فَخُذْهُ وَمَالَا فَلَاتُتْبِعْهُ نَفْسَكَ» قَالَ سَالِمٌ: فَمِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَسْأَلُ اَحَدًا شَيْئًا. وَلَايَرُدُّ شَيْئًا اُعْطِيَهُ.

154- Salim İbn-i Abdillah, babasından *(Radıyallahu Anhüma)* naklen haber verdi ki, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Ömer İbnül Hattab *(Radıyallahu Anh)* a (Beytül Mal) den bir şeyler verirdi fakat Ömer ona: "Ya Resulallah! Bunu benden daha fakir birine ver." derdi.

Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kendisine: **"Sen bunu al, ister kendine malet, istersen sadâka olarak ver.** (her ne zaman) **göz dik-**

mediğin ve istemediğin hâlde bu kabil maldan sana bir şey gelirse onu al. Böyle olmayan bir malın ise, nefsini ardına düşürme (onu canın çekmesin)." buyurmuşlar.

Salim dedi ki: Bundan dolayı İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhuma)* kimseden bir şey istemez; verilen bir şeyi de geri çevirmezd. *(Müslim, Zekât:111)*

١٥٥- عَنْ سَمُرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اَلْمَسَائِلُ كُدُوحٌ يَكْدَحُ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ فَمَنْ شَآءَ اَبْقَىٰ عَلَىٰ وَجْهِهِ وَمَنْ شَآءَ تَرَكَ اِلاَّ اَنْ يَسْئَلَ الرَّجُلُ ذَاسُلْطَانٍ اَوْ فِى اَمْرٍ لاَيَجِدُ مِنْهُ بُدًّا»

155- Semüre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Dilenmeler, tırmalamalardır. Kişi onlarla yüzünü tırmalar. İsteyen** (o yarayı) **yüzünde bırakır, isteyen terkeder. Ancak kişinin yetki sahibinden veya kaçınılmaz bir iş için** (başkasından) **istemesi hariç.**" *(Ebu Davud, Zekât:26, 2/119, No:1639, Tirmizi, Zekât:38, Neseî, Zekât: 93)*

١٥٦- عَنْ اَبِى كَبْشَةَ الْاَنْمَارِىِّ اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «ثَلاَثَةٌ اُقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَاُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ. قَالَ: مَانَقَصَ مَالُ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ وَلاَ ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً فَصَبَرَ عَلَيْهَا اِلاَّ زَادَهُ اللهُ عِزًّا. وَلاَفَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْئَلَةٍ اِلاَّ فَتَحَ اللهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ اَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا. وَاُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ. قَالَ: «اِنَّمَا الدُّنْيَا لاَرْبَعَةِ نَفَرٍ؛ عَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ مَالاً وَعِلْمًا فَهُوَ يَتَّقِى فِيهِ رَبَّهُ وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ وَيَعْلَمُ لِلّٰهِ فِيهِ حَقًّا فَهٰذَا بِاَفْضَلِ الْمَنَازِلِ. وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ عِلْمًا وَلَمْ يَرْزُقْهُ مَالاً فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ يَقُولُ: لَوْ اَنَّ لِى مَالاً لَعَمِلْتُ بِعَمَلِ فُلاَنٍ فَهُوَ بِنِيَّتِهِ فَاَجْرُهُمَا سَوَاءٌ. وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللهُ مَالاً وَلَمْ يَرْزُقْهُ عِلْمًا فَهُوَ يَخْبِطُ فِى مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ لاَيَتَّقِى فِيهِ رَبَّهُ وَلاَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ وَلاَيَعْلَمُ لِلّٰهِ فِيهِ حَقًّا فَهٰذَا بِاَخْبَثِ الْمَنَازِلِ. وَعَبْدٍ لَمْ يَرْزُقْهُ اللهُ مَالاً وَلاَعِلْمًا فَهُوَ يَقُولُ: لَوْاَنَّ لِى مَالاً لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلاَنٍ فَهُوَ بِنِيَّتِهِ فَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ»

156- Ebu Kebşetil Ensarî *(Radıyallahu Anh)* den Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Üç şey vardır ki, onların** (doğru-

luğu) **üzerine yemin ederim. Ve ben size bir haber vereyim onu** (iyice) **muhafaza edin.**

Buyurdu ki, (Birincisi) **Bir kulun malı, sadaka vermekle noksanlaşmaz.**

(İkincisi) **Bir kul herhangi bir haksızlıkla kuvvetli bir şekilde zulmedilip ona sabrederse, Allah** (-u Tealâ) **o kulu izzet** (şeref ve ululuk) **bakımından artırır.**

(Üçüncüsü) **Bir kul dilencilik kapısını açarsa Allah** (-u Tealâ) **da ona fakirlik kapısını açar** (hiç ihtiyaçları tükenmez, iki yakası bir araya gelmez). **Veya buna benzer bir kelime dedi.**

Ve yine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyuruyor ki: **"Ben size bir haber vereyim onu** (iyice) **hatırınızda tutun. Dünya ancak dört sınıf insan içindir;**

(1. si) **Allah** (-u Tealâ) **bir kuluna hem mal hem de ilim verir, o kulda, mal ve ilim hakkında** (ilmi öğretmek malın da zekâtını vermekle) **Rabbinden korkar. Sıla-i rahim yapar** (akrabasını ziyaret eder). **Ve bu** (malda) **Allah için hak olduğunu bilir. İşte bu** (kişi), **en üstün derecededir.**

(2. si) **Allah** (-u Tealâ) **bir kuluna ilim verir fakat mal vermez. O** (kul) **da doğru niyetle: "Benim malım olsaydı falancı** (hayır sever) **gibi** (hayırlı) **iş yapardım." der. O** (adam), **niyetine göre** (muamele görecek mükâfat alacak). **dır.** (Bu hayrı yapanla, hayra niyet edenin) **ecirleri birdir.**

(3. sü) **Allah** (-u Tealâ) **bir kuluna mal verir fakat ilim vermez. O** (kul) **o mal hakkında şuursuzca muamele yapar. Allah** (-u Tealâ) **dan korkmaz, sıla-i rahim yapmaz, o malda Allah** (-u Tealân) **ın hakkı olduğunu bilmez. İşte bu** (kişi), **en kötü** (aşağı) **derecededir.**

(4. sü) **Allah** (-u Tealâ) **bir kuluna ne mal verir ne de ilim** (bu adam da): **"Eğer benim malım olsa falan** (zevk-i safa, eğlence yapan adam) **gibi yapardım." der. Bu da niyetine göre ceza görür** (o kötülükleri yapanla onları niyet edenin) **günahları birdir."** *(Tirmizî, Zühd:17,4/562, No:2325, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/231)*

١٥٧- عَنْ عَائِذِ بْنِ عَمْرٍو اَنَّ رَجُلاً اَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ فَاَعْطَاهُ فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ عَلَىٰ اُسْكُفَّةِ الْبَابِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَوْ تَعْلَمُونَ مَا فِي الْمَسْأَلَةِ مَا مَشَىٰ اَحَدٌ اِلَىٰ اَحَدٍ يَسْأَلُهُ شَيْئًا»

157- Âiz İbn-i Amr *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre: Bir adam Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek ondan birşey istedi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ona (istediğini) verdi. Adam (çıkarken) ayağını kapının eşiğine koyunca Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Dilenmekte ne** (büyük ceza) **olduğunu bilseydiniz kimse kimseye bir şey istemek için gitmezdi."** buyurdu. *(Neseî, Zekât:83, Ahmed Ibn-i Hanbel:3/44)*

١٥٨- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ جَاءَ جَبْرَائِيلُ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: « يَامُحَمَّدُ عِشْ مَاشِئْتَ فَاِنَّكَ مَيِّتٌ وَاعْمَلْ مَاشِئْتَ فَاِنَّكَ مَجْزِيٌّ بِهِ وَاَحْبِبْ مَنْ شِئْتَ فَاِنَّكَ مُفَارِقُهُ. وَاعْلَمْ اِنَّ شَرَفَ الْمُؤْمِنِ قِيَامُ اللَّيْلِ وَعِزَّهُ اِسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ »

158- Sehl İbn-i Sa'd *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Cebrail *(Aleyhisselam)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip dedi ki: "**Ya Muhammed! dilediğin kadar yaşa** (sonunda) **öleceksin. İstediğini yap** (sonunda hesabını vereceksin) **onunla cezalanacaksın. İstediğini sev sonunda mutlaka ondan ayrılacaksın. Bil ki müminin şerefi, gece kalkmasındadır. Ve müminin izzeti** (yüksekliği) **insanlara ihtiyaç arzetmemesindedir.**" *(Heysemî, Mecmau'z-Zevaid:2/255)*

١٥٩- عَنْ قَتَادَةَ فِى الْآيَةِ قَالَ: ذُكِرَلَنَا اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ: « اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْحَلِيمَ الْحَيِيَّ الْغَنِيَّ الْمُتَعَفِّفَ وَيُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيَّ السَّائِلَ الْمُلْحِفَ »

159- Katade *(Radıyallahu Anh)* ın bu ayet hakkında şöyle dediği rivayet edildi: Bize anlatıldı ki, muhakkak Nebi *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle. buyuruyor: "**Allah** (-u Tealâ) **sabırlı, utangaç, kendini ihtiyaçsız gösteren, namuslu** (insan) **ları sever. Ölçüyü aşan, utanmaz, ısrar eden** (yüzsüz) **dilenciyi sevmez** (buğzeder)." *(Suyûtî, Dürrül Mensur:2/91)*

Lâkin şu bilinsin ki, son derece zor durumda kaldığı için insanlardan bir şey alan Allah indinde aşağı bir kul değildir. Nitekim:

١٦٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: « مَا الْمُعْطِى مِنْ سَعَةٍ بِاَفْضَلَ مِنَ الْآخِذِ اِذَا كَانَ مُحْتَاجًا »

160- İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Genişlikten dolayı** (zengin olduğu için) **veren, muhtaç olduğu için alandan daha üstün değildir.**" *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:3/101,104)*

Mevlâ Tealâ Hazretleri, bu fakirlerin sıfatlarını saydıktan sonra,

« وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ »

"**Hayırdan yaptıklarınızı, Allah çok iyi bilmektedir.**" buyurarak, tasaddukta bulunmaya, özellikle bu fakirlere vermeye teşvik etmiştir.

İşte bu ayeti celile, cihat ve ilim tahsili için kendilerini vakfedenleri beslemenin vacip olduğuna işaret etmektedir. Zira bunlar yaşamadıkça ne din, ne devlet, ne namus, ne de vatan ayakta duramaz.

Mevlâ Tealâ, kimlere infak etmenin daha üstün olduğunu açıkladığı gibi, infakın zaman ve şeklini beyan etmek üzere buyuruyor:

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَاهُمْ يَحْزَنُونَ (٢٧٤)

KELİME MANASI (274)

(اَلَّذِينَ) **Öyle kimseler ki,** (يُنْفِقُونَ) **infak ediyorlar** (veriyorlar), neyi? (اَمْوَالَهُمْ) **mallarını,** yani meşru surette sahip oldukları servetlerini, ne zaman? (بِاللَّيْلِ) **gece,** daha? (وَالنَّهَارِ) **gündüz,** nasıl? (سِرًّا) **gizli,** daha? (وَعَلَانِيَةً) **ve âşikâr,** (فَلَهُمْ) **işte onlar için vardır,** ne? (اَجْرُهُمْ) **ecirleri** (mükâfatları), nerede? (عِنْدَ رَبِّهِمْ) **Rableri yanında,** (وَلَاخَوْفٌ) **ve hiç bir korku yoktur,** kimin üzerine? (عَلَيْهِمْ) **onlar üzerine,** yani geleceğe ait bir mekruh (istemedikleri şey) onlar için takdir edilmemiştir. (وَلَاهُمْ) **ve ancak onlar olmadılar,** (يَحْزَنُونَ) **mahzun olur,** yani kendilerince arzu edilen bir nimetin elden çıkmasıyla kederlenmeyeceklerdir.

MEALİ ŞERİFİ (274)

O kullar ki, mallarını gece gündüz, gizli ve aşikâr olarak infak ederler (Allah yolunda harcarlar), **işte onlar için Rableri indinde mükâfatları vardır. Ve onlar üzerine hiç bir korku yoktur ve ancak onlar, mahzun olmayacaklardır.**

İ Z A H A T

Bu ayeti kerime, infakın en mükemmel şeklini göstermekte, böyle bir infakta bulunan kişilerin nail olacakları mükâfatları beyan buyurmaktadır. Bu ayeti kerimenin iniş sebebi hakkında bir çok rivayetler vardır.

Ebi Ümametel Bahilî'den rivayet edildiğine göre bu ayet-i kerime, iftihar ve kumar (yarış üzere bahsi müşterek) riya ve süm'a (göstermek ve işittirmek) için değil de, Allah rızası için at besleyenler hakkında nazil olmuştur.

Çünkü onlar, bu atlara gece gündüz, gizli aşikâr olarak yem verir, onları besler dururlar. Binaenaleyh islâm vatanının müdafaası için tedarik edilecek harp vasıtalarına yaptıkları harcamalar (toplar, tüfekler için yapılan yardımlar) da birer sadaka mahiyetindedir.

AT BESLEMENİN FAZİLETİ HAKKINDA HADİSİ ŞERİFLER :

١٦١- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) يَقُولُ: قَالَ النَّبِىُّ ﷺ: «مَنِ احْتَبَسَ فَرَسًا فِى سَبِيلِ اللهِ اِيمَانًا بِاللهِ وَتَصْدِيقًا بِوَعْدِهِ فَاِنَّ شِبَعَهُ وَرِيَّهُ وَرَوْثَهُ وَبَوْلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

161- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Her kim Allah'a inandığı için ve va'dini tasdik ederek Allah yolunda cihad etmek niyetiyle bir at bağlarsa, şüphesiz o atın yediği yemler, içtiği sular, atın dışkısı ve sidiği kıyamet gününde o şahsın mizanında** (sevap olacak) **tır.**" *(Buharî, Cihad:45, 3/216, Neseî, Hayl:11, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/374)*

١٦٢- عَنْ اَبِي كَبْشَةَ (رضى الله عنه) صَاحِبِ النَّبِي ﷺ يَقُولُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اَلْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِى نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ وَاَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا وَالْمُنْفِقُ عَلَيْهَا كَالْبَاسِطِ يَدَهُ بِالصَّدَقَةِ»

162- Ebu Kebşe *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Hayır,** (Allah yolunda kullanılan) **atların alın saçlarına bağlanmıştır. At sahiplerine, onlara baktıklarından dolayı** (Mevlâ Tealâ tarafından maddî ve manevî) **yardım edilmişlerdir.**

Ve (Allah yolunda cihada hazırlamak niyetiyle) **atlara harcama yapan kişi, elini sadakayla döşeyen** (cömertçe sadaka veren) **gibidir.**" *(Hakim, Müstedrek:2/91)*

Kazî, Nesefî, ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayeti kerime, Ebu Bekr-i Sıddık *(Radıyallahu Anh)* hakkında nazil olmuştur

Şöyleki: Onun kırkbin dirhemi vardı, bunun onbin dirhemini gece, onbin dirhemini gündüz, onbin dirhemini gizli, onbin dirhemini aşikâr olarak tasadduk etti (sadaka olarak verdi).

Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın dört dirhemi vardı, bunun bir dirhemini gece, bir dirhemini gündüz, bir dirhemini gizli, bir dirhemini aşikâr tasadduk etmiş, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: (مَا حَمَلَكَ عَلىٰ هٰذَا) **"Ey Ali! seni bu infaka ne sevketti."** diye sorunca, O da: "Rabbimin vaadettiğine nail olmak için infak ettim." deyince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : (اَلاَ اِنَّ ذٰلِكَ لَكَ) **"O vaadedilen mükâfat senin içindir."** buyurmuştur. *(Alusî: 3/48)*

Begavî tefsirinde zikredildiğine göre, Dahhak *(Radıyallahu Anh)*, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayetle buyurmuştur ki: Bundan önceki ayet-i celile inince, Abdurrahman ibni Avf *(Radıyallahu Anh)*, Ashab-ı Suffe'ye çok dinarlar gönderdi, Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* da gece yarısı altmış ölçek hurma gönderdi. İşte Allah-u Tealâ Hazretleri onların hakkında bu ayet-i celileyi indirdi.

Velhasıl, Mevlâ Tealâ'nın rızası için yapılan bu gibi yardımların sahipleri Allahın himayesine nail, hüzün ve kederden emin olacaklardır, bu ayet-i kerime bunu müjdelemektedir.

Şunu da ilâve edelim ki, böyle bir infakta bulunmak için bütün malını verip de mahrum kalmak uygun değildir. Nitekim:

وَلاَ تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلىٰ عُنُقِكَ وَلاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ . . . (٢٩)

"Elini boynuna bağlı kılma ve onu hepten de döşeme (dağıtma)." *(Isra Suresi:29'dan)* mealindeki ayeti kerime buna işaret etmektedir.

Zaten insanın kendi nefsine ve aile efradına meşru surette kazanıp sarfedeceği bir malı da bu infak cümlesindendir. O hâlde bir kişi, bu gibi zarurî ihtiyaçlarını görerek malından ziyadesini fakirlere, zayıflara ve cihat malzemelerine sarfedince, bütün servetini Allah rızası için sarfetmiş sayılır ve ona göre mükâfata namzet olur.

İbni Münzir, İbni İshak'ın şöyle buyurduğunu beyan etmiştir: Ebu Bekir Sıddık *(Radıyallahu Anh)* vefat edip, Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* halife seçilince, insanlara bir hutbe okudu. Evvelâ Allah-u Tealâ'ya hamdu sena'da bulunduktan sonra, şöyle buyurdu:

« يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ بَعْضَ الطَّمَعِ فَقْرٌ وَاِنَّ بَعْضَ الْيَأْسِ غِنًى وَاِنَّكُمْ تَجْمَعُونَ مَالاَ تَأْكُلُونَ وَتُؤَمِّلُونَ مَا لاَ تُدْرِكُونَ وَاعْلَمُوا اِنَّ بَعْضًا مِنَ الشُّحِّ شُعْبَةٌ مِنَ النِّفَاقِ فَاَنْفِقُوا خَيْرًا لاَنْفُسِكُمْ فَأَيْنَ اَصْحَابُ هٰذِهِ الْآيَةِ ».

"**Ey insanlar! Bazı tama'**(arzu) **lar fakirlik, bazı ümitsizlikler de zenginliktir,** yani dünyaya tama' eden kişinin gözü doymadığından daima fakirdir.

Dünyadan ümidini kesen (yüz çeviren) ise, gözü tok olduğundan zengin sayılır. **Şüphesiz siz, yemeyeceğiniz şeyleri topluyor, ulaşamayacağınız şeyleri umuyorsunuz.**

Şunu da bilin ki, bazı cimrilik nifaktan bir şubedir (Allah yolunda vermemek münafıklığın bir parçasıdır), **O hâlde, nefisleriniz için mal infak edin** (verin)." buyurduktan sonra:

"**Gece gündüz, gizli aşikâr, mallarını verenlerin Rableri indinde mükâfatları vardır. Onlar üzerine hiç bir korku yoktur ve ancak onlar mahzun olmayacaklardır.**" mealindeki ayeti kerimeyi okuyarak: "**Bu ayetin ashabı** (anlattığı kişiler) **nerededir.**" buyurdu.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayet-i celilede, gecenin gündüzden, gizlinin aşikârdan evvel zikredilmesi, sadakanın gizli verilmesinin efdal olduğuna delâlet ettiği gibi, her ne zaman bir muhtaç gördüğünde, onun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışanların hepsini içine almaktadır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, altı şeyin güzelliği altı şeydedir: İlmin güzelliği amelde, adaletin güzelliği sultanda, cömertliğin güzelliği zenginlerde, tövbenin güzelliği gençlikte, sabrın güzelliği fakirlikte, hayanın güzelliği de kadınlardadır.

Amelsiz ilim, tavansız ev gibidir, Adaletsiz sultan susuz kuyu gibidir, cimri zengin, yağmursuz bulut gibidir, sabırsız fakir, ışıksız kandil gibidir, hayasız kadın, tuzsuz yemek gibidir.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا
وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَآءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ
فَانْتَهٰى فَلَهٗ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰٓئِكَ
اَصْحٰبُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي
الصَّدَقٰتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾
اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا
مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا
فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ
اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَاِنْ كَانَ
ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ
ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

Mevlâ Tealâ Hazretleri, kendi yolunda verenlerin güzel hâllerini açıkladıktan sonra, faiz yiyenlerin kötü hâllerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

اَلَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لاَ يَقُومُونَ اِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَآءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٢٧٥)

KELİME MANASI (275)

(اَلَّذِينَ) **O kullar ki,** (يَاْكُلُونَ) **yiyorlar,** neyi? (الرِّبٰوا) **ribayı,** yani faiz yiyenler, (لاَ يَقُومُونَ) **kalkmazlar,** yani kabirlerinden diriltildiklerinde kalkmayacaklardır, (اِلاَّ كَمَا يَقُومُ) **ancak kalktığı gibi kalkacaklar,** kim kalktığı gibi? (الَّذِى) **o kimse ki,** (يَتَخَبَّطُ) **çarpıyor,** kimi? (هُ) **onu,** kim? (الشَّيْطَانُ) **şeytan,** neden dolayı kalkamayacaklar? (مِنَ الْمَسِّ) **cunûn'dan** (delilikten), yani faiz yiyenler kabirlerinden ancak şeytan çarpmış, delirmiş, sara hastalığına tutulmuş kimse gibi kalkarlar, (ذٰلِكَ) **işte bu** (faiz yemeleri veya başlarına gelen bu azap), ne sebepledir? (بِاَنَّهُمْ) **şu sebepledir ki, onlar,** (قَالُوا) **dediler,** (اِنَّمَا الْبَيْعُ) **ancak alış veriş,** ne gibidir? (مِثْلُ الرِّبٰوا) **faiz gibidir,** (وَاَحَلَّ) **hâlbuki helâl etti,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ), neyi? (الْبَيْعَ) **alış verişi,** (وَحَرَّمَ) **ve haram etti,** neyi? (الرِّبٰوا) **faizi,** (فَمَنْ) **o hâlde her kim ki,** (جَآءَ) **geldi,** kime? (هُ) **ona,** ne? (مَوْعِظَةٌ) **bir mevize,** yani bir vaaz, öğüt, kimden? (مِنْ رَبِّهِ) **Rabbinden,** yani her kime faizin haram olduğuna dair bir hükmü şer'î, dinî bir tenbih veya öğüt beyan edilir de, (فَانْتَهٰى) **hemen vazgeçerse,** yani faize son verirse (فَلَهُ) **onun için vardır,** ne? (مَا) **o şey ki,** (سَلَفَ) **geçti,** yani haram edilmeden aldığı onundur, iade etmesi gerekmez, (وَاَمْرُهُ) **ve onun işi,** kimedir? (اِلَى اللّٰهِ) **Allah'adır,** yani onun hakkındaki hüküm Allaha aittir, (وَمَنْ) **ve her kim,** (عَادَ) **avdet ederse,** yani faizi helâl kabul edip, Allah'ın emrine muhalefet ederek tekrar faiz yemeğe dönerse,(فَاُولٰئِكَ) **işte onlar,** kimlerdir? (اَصْحَابُ النَّارِ) **ateşin sahipleri,** (adamları) **dır ki,** (هُمْ) **onlar** nerede? (فِيهَا) **orada** (cehennemde) nedirler? (خَالِدُونَ) **ebedi kalıcıdırlar.**

MEALİ ŞERİFİ (275)

Faiz yiyen kimseler, (kabirlerinden) **ancak şeytan çarpmış kimselerin kalktığı gibi kalkarlar, onların bu hâli, "Alış veriş** (ticaret) **de faiz gibidir." demelerindendir. Oysa ki Allah, ticareti helâl , faizi haram kılmıştır. Bundan sonra, kime Rabbinden bir öğüt gelir de,** (faizden) **vaz geçerse, geçmişte olan kendisinindir** (haram kılınmadan evvel aldığını iade etmesi gerekmez). **Ve işi Allah'a** (ait) **tir** (iyi niyetle faizi terkettiği için Allah-u Tealâ neticede onu mükâfatlandırır). **Kim de tekrar** (faize) **dönerse, işte onlar ateşin sahipleri** (cehennemin adamları) **dır ki, onlar orada** (bir daha çıkmamak üzere) **ebedî kalıcıdırlar.**

İ Z A H A T

Bu ayet-i kerime, bu Ümmet-i Merhume'yi faizden menetmek için nazil olmuş ve bunun büyük felâketlere sebep olacağını en açık bir surette göstermiştir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, faizle sadaka arasında ters yönden bir alâka vardır. Şöyleki: Sadaka, Allahın emri sebebiyle malı eksiltmektir. Faiz ise, Allah-u Tealâ'nın nehyettiği hâlde, malın ziyadesini talebetmektir. Bunların arasında böyle bir ters münasebet olduğu için, sadakaların hükmünün peşinden, ribanın hükmü zikredilmiştir.

Ayet-i celilede geçen "**Faiz yiyenler**" den maksat: Faiz muamelesi yapanlardır. Lâkin faiz muamelesinde esas olan yemek olduğu için: "**Faiz muamelesi yapanlar.**" buyurulmayıp, "**Faiz yiyenler.**" buyurulmuştur.

Nitekim haksız yere yetim malı yiyenlerin tehdit edilmeleri ve batıl yol larla birbirinin mallarını yemenin nehyedilmesi bu kabildendir, yani yetimin malını yemek ve haksız yere birbirinin malını yemek caiz olmadığı gibi, o malı hiçbir şekilde telef etmek de helâl değildir. Nitekim:

١٦٣- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ: «لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَقَالَ: هُمْ سَوَاءٌ»

163- Cabir (İbn-i Abdillâh) *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Faizi yiyene, yedirene, kâtibine ve şahidlerine lânet etmiş ve: Onların hepsi, faizin günahında ve vebalinde müsavi** (eşit) **tirler.**" buyurmuşdur. *(Müslim, Müsâkât:106, Ebu Davud,3/ Büyû', 3333, Tirmizî, Büyû':2, Neseî Zînet:25, Ibn-i Mace, Ticaret:58)*

O hâlde haramiyetin sadece yemeğe mahsus olmadığı kesinlikle anlaşılmıştır.

Riba'nın mahiyeti: Riba lügatta ziyade ve artış manasında mastar olup, faiz denilen muamelenin ismi olmuştur. Mamafih riba tabiri şeriat lisanında

faizden daha umumidir. Şöyleki: Riba, alış verişte akti yapanlardan birine, karşılığı olmadığı hâlde verilmesi şart koşulan fazla miktardır. On gram altını, onbir gram karşılığında satmak gibi.

Riba, altın ve gümüş gibi mevzûnatta (tartılan şeylerde), buğday, arpa, hurma, tuz, kuru üzüm gibi mekilâtta (ölçülen şeylerde) cereyan eder.

Bu, Hanefî mezhebine göredir, çünkü onlara göre ribanın illeti (bir şeyin faiz olmasının sebebi) ölçülmesi veya tartılması ve aynı cinsden olmalarıdır. Binaenaleyh ölçü ve tartıya giren her şeyde faiz geçerlidir.

Şafiî mezhebine göreyse, ödünçten doğan faizin dışında, riba'nın illeti ölçü ve tartı olmayıp, altın ve gümüş gibi nakdiyat, buğday ve arpa gibi ta'miyat (yiyecekler) cinsinden olmaktır. Dolayısıyla Şafiî mezhebinde altın, gümüş ve yiyeceklerden başka şeylerde faiz yoktur.

Riba iki nevidir:

1. Borçtan doğan riba,

2. Alış verişten doğan riba,

Borçtan doğan riba, cahiliyet devrinde araplar arasında çok yaygındı, buna riba-ı nesîy'e denirdi. İbni Cerîr-i Taberî'nin, Camiul Beyan'da buyurduğuna göre, bunun tatbiki şöyleydi:Herhangi bir kimse belli bir süre için borç alır, süre bitiminde borcunu ödeyemezse alacaklı olan, kendisine, "Ya borcunu öde veya şu kadar faiz ver de borcunu şu tarihe kadar erteleyeyim" derdi.

İşte bu gün bankalarda cahiliyet devrinden kalma bu tip faiz tatbik edilmektedir. Şöyle ki: Kredi alan kişi, gününde ödeyemediği borcuna karşılık, banka yüzde beş veya yüzde on gibi bir miktar faiz koyup borcun ödenmesini ertelemektedir.

Alış verişten doğan riba, Hanefî mezhebine göre iki kısımdır:

1. Riba-i Fazl ki, tartılan veya ölçülen bir cins eşyanın kendi cinsleri mukabilinde peşin olarak satılması hâlinde meydana gelir. Meselâ: Bir altın veya gümüş veya bir miktar buğday, kendi cinsiyle aynı anda değiştirilecek olsa bakılır, eğer miktarları müsavi ise bu caizdir.

Fakat birinin miktarı biraz fazla ise, bu değiştirme caiz olmaz. Meselâ: oniki kilo buğday, onbir kilo buğdayla değiştirilecek olursa, bu helâl olmaz. Bunların bir kısmı daha kıymetli, diğeri daha düşük olsa da, çünkü asıl itibar cinsiyete ve miktaradır.

RİBA-I FAZL'IN YASAK OLDUĞUNU BELİRTEN HADİSİ ŞERİFLER:

١٦٤- عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «لاَتَبِيعُوا الدِّينَارَ بِالدِّينَارَيْنِ. وَلاَالدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ».

164- Osman İbn-i Affân *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Bir dinarı iki dinara, bir dirhemi dahi iki dirheme satmayın!"** buyurdu. (Dinar: Ağırlığı belli bir altın paradır. Dirhem de: Ağırlığı muayyen bir gümüş paradır). *(Müslim, Musakât:78)*

١٦٥- عَنْ اَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ:
«اَلذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ
بِالتَّمْرِوَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلاً بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ اَوِ اسْتَزَادَ فَقَدْ اَرْبٰى.
اَلْآخِذُ وَالْمُعْطِى فِيهِ سَوَاءٌ»

165- Ebu Said El-Hudrî *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle rivayet etmiştir: **"Altına karşılık altın, gümüşe gümüş, buğdaya buğday, arpaya arpa, hurmaya hurma, tuza mukabil tuz, misli misline peşin olarak satılır. Her kim ziyade verir veya alırsa muhakkak faiz almıştır. Bu hususta alanla veren müsavidir."** *(Müslim, Musakât:82)*

١٦٦- قَالَ ابنُ جُرَيْجٍ (رضى الله عنه) اَخْبَرَنِى عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَعَامِرُ بْنُ مُصْعَبٍ
اَنَّهُمَا سَمِعَا اَبَا الْمِنْهَالِ يَقُولُ سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ اَرْقَمَ عَنِ
الصَّرْفِ فَقَالاَ: كُنَّا تَاجِرَيْنِ عَلٰى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ
عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَ: «اِنْ كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَلاَ بَأْسَ وَاِنْ كَانَ نَسَاءً فَلاَ يَصْلُحُ».

166- İbn-i Cüreyc şöyle dedi: Bana Amr İbn-i Dinar ile Âmir İbn-i Musab haber verdiler. Bu ikisi Ebul Minhal'in şöyle dediğini işitmişlerdir: Ben, El Berâ İbn-i Âzib'e, ve Zeyd İbn-i Erkam'a sarf (para bozmak) tan sordum. İkisi de şöyle dediler: Biz, Resulullah zamanında iki tacir idik. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e sarf'dan sorduk.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "(Bir mecliste) **Bir elden bir ele** (peşin olarak) **verilir alınırsa beis yoktur,** (caizdir). **Eğer vadeyle olursa sahih** (doğru ve caiz) **olmaz."** buyurdu. *(Buharî, Büyû':8)*

2. Riba-ı nesiy'e'dir. Bu da tartılan ve ölçülen veya aynı cinsden olan şeyleri, birbiri mukabilinde veresiye olarak değiştirmektir. Miktarları müsavi (eşit) olsa da bu haramdır. Meselâ: On dirhem gümüş, yine on dirhem gümüş mukabilinde veya bir kilo buğday yine bilahare (bir müddet sonra) verilecek bir kilo buğday mukabilinde veresiye olarak satılamaz.

Bu riba, yalnız altın ve gümüş gibi misliyatta, (benzeri olan şeylerde), buğday ve arpa gibi mekilâtta (ölçülen şeylerde), yumurta, ceviz gibi taneleri arasında kıymetlerini değiştirecek bir fark bulunmayan adediyatta (taneli şeylerde) geçerli olur.

Bunların cinsleri, miktarları müsavi ise de, veresiye olanı peşin olana denk olamaz. Bu bir riba muamelesidir. Bunlar kendi cinslerinin dışındakilerle peşin olarak alınıp satılabilirler. Binaenaleyh buğday, buğdayla değiştirildiğinde eşit olması gerekli olup, fazlası haramdır.

Ama buğday, arpayla değiştirildiğinde ziyadesi helâldır, çünkü cinsi başkadır. Beş ölçek buğdaya, altı ölçek arpa almak caizdir. Nitekim:

١٦٧- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (رضى الله عنه) فَقَالَ: اِنِّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهىٰ عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرِّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرِ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرِ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحِ بِالْمِلْحِ اِلاَّ سَوَاءً بِسَوَاءٍ عَيْنًا بِعَيْنٍ فَمَنْ زَادَ اَوِ ازْدَادَ فَقَدْ اَرْبىٰ.

167- Ubade İbn-i Samit *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu: Ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i, altına mukabil altın, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz satmayı yasak ederken işittim; ancak misli misline peşin olarak satılırsa o başka. Herkim ziyade verir veya alırsa muhakkak riba yapmıştır (faiz almıştır). *(Müslim, Müsakât:80, Ebu Davud, Büyû'':12, Neseî, Büyû':44, Ibn-i Mace, Ticaret:48)*

Bu meseleyi biraz daha açıklamak için şöyle deriz: Cinsleri bir olan şeylerde hem ziyade (fazla almak), hem de te'hir (veresiye vermek) haramdır Meselâ: Buğdayın buğdaya karşı satılması hâlinde şu iki şartın göz önüne alınması lâzımdır.

1. Eşit olmaları,
2. Her ikisinin de peşin olması,

Cinsler değişik olduğu zaman ise, ziyade (fazla almak) helâl, te'hir (veresiye) haramdır. Meselâ: Buğday arpaya karşı satılsa, tek şart gerekir.

O da her ikisinin peşin olması, yani her ikisinin aynı anda alınıp verilmesi ve veresiye olmaması. böyle bir satışta musavat (eşitlik) şart koşulmamaktadır. Buğday arpaya, gümüş altına karşı satılabilir biri diğerinden fazla olursa sakınca yoktur.

İSTİKRAZ MESELESİNE GELİNCE :

Bu da borç alıp vermek muamelesidir ki, yalnız altın ve gümüş gibi misliyatta, buğday arpa gibi mekilâtta, yumurta, ceviz gibi taneleri arasında kıymetlerini değiştirecek fark bulunmayan adediyatta cereyan eder.

Hayvanat ve mensucat (el dokumaları) gibi kiyemiyyatta (kıymet takdir edilen şeylerde) geçerli olmaz. Böyle borç alınıp verilmesi caiz olan şeyler bir fazlalığa tâbi olmaksızın bilahare (sonradan) yalnız misilleri alınmak suretiyle borç alınıp verilir ki, buna karz-ı hasen denilir.

Bir sene müddetle on lira borç alıp, sonra yine on lira alınmak gibi, fakat fazla bir şey şart edilmiş olursa, Meselâ: on lira yerine bilahere on bir lira verilmek şart koşulmuş olursa bu bir faiz meselesi olur ki, bu da riba hükmündedir. Ancak hayır sever kimselerin azalması karz-ı hasen'in azalmasına sebep olduğu gibi, paranın değer kaybetmesi de borç verilmesinin tamamen ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Karz-ı hasen verenlerin mağdur olmaması ve bu kapının açık kalabilmesi için bir kaç çare düşünülebilir.

1. Ödünç vermek isteyen kişinin, ödünç alan kimseye altın vermesi, geri alırken de altın alması,

2.Borç isteyene, piyasada değer kaybetmeyen bir şey vermesi, alırken de onu istemesi.

FAİZİN HARAM EDİLMESİNDEKİ HİKMETLERE GELİNCE :

İmam Fahrurrazî Tefsiri Kebirde bu hususta beş türlü hikmet saymıştır.

1. Faiz, karşılıksız olarak başkasının malını almaktan ibarettir. Mal ise insanın hayatına hizmetçi ve insanın ihtiyaçlarını gördüğünden çok kıymetlidir dolayısıyla zayi olunmaktan korunması gerekir. Nitekim:

١٦٨- قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «حُرْمَةُ مَالِ الْإِنْسَانِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ»

168- Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"İnsanların malının haramlığı, kanının haramlığı gibidir."** buyurdu. *(Er-Razî, Tefsir-i Kebir:2/531)*

Hâl böyleyken hiç bir karşılıksız, mal almak, onun hürmetini kaldırmak ve onu boşuna harcamak olduğundan haram edilmiştir.

Sahibinin rızasıyla vermesi bile bu haramlığı ortadan kaldırmaz, çünkü o, mecburiyetten dolayı razı olmuştur, yoksa insan yüz lira almaya mecbur olmasa, karşılıksız yere değil on lira, bir lira bile vermez.

2. Faiz, insanların menfaatına hizmetçi olan ticarete kesat verdiği ve insan için gerekli olan çalışmayı iptal ettiğinden haram kılınmıştır. Çünkü para sahipleri karşılıksız kolayca başkalarının mallarını almağa alışınca, ticaret, hiraset (ekincilik), sanat gibi zor işlere meyletmezler.

Riba'ya mübtelâ olan servet sahiplerinde bu hâl her zaman görülmektedir. Ticarette ise artış fazla bereket ziyade olmaktadır, faize alışanlar ise bu gibi nimetlerden istifade edememektedir.

3. Faiz, insanlar arasında karşılıksız ödünç para alıp verme suretiyle meydana gelen yardımlaşmanın kesilmesine sebeptir. Faiz haram edildiğinde, herkes aldığının aynını geri vereceği için rahat etmektedir.

Faiz serbest edildiği takdirde ise muhtaçlar, bir dirhem alıp iki dirhem vermeye razı olacaklar, bu da bir takım sömürücülerin işine gelecek ve böylece iyilik tamamen kesilecektir.

4. Ekseri borç veren zengin olup alan fakir olduğundan, faize müsaade etmek, zengine fakirden daha ziyade mal alma imkânı vermektir ki, zerre kadar merhameti olan bunu uygun görmez, bundan dolayı erhamürrahimin olan Allah *(Celle Celalühü)* faizi yasaklamıştır.

5. Faizin haramiyeti ayet-i kerimeyle sabittir. Mevlâ Tealâ'nın bütün emir ve yasaklarındaki hikmetlerinin hepsini bütün kullarının bilmesi gerekmez, dolayısıyla faizin haramiyetindeki hikmetlerin hepsini bilmesek bile, faizin haram olduğuna kat'î olarak inanmamız gerekir.

Ayeti celilede geçen "**Faiz yiyenlerin saralı gibi kalkışları**" ya mahşerde ki dikilişleri veya kabirlerinden kalkışlarında olacaktır.

(تَخَبُّطْ) Tahabbud: Tefaaul babından mastar olup, (خَبْطْ) habt'tan alınmıştır ki, Hazin tefsirinde zikredildiğine göre, Habt: asıl lügatında; vurmak veya çiğnemek manalarındadır. Sonra, mecazen "kendini yerden yere vurmak " gibi bütün çirkin vurmalara kullanılmıştır.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Mess: aslında elle dokunmak manasında ise de, burada delirmek manasındadır. Arap dilinde deliye veya saralıya memsus (dokunulmuş) denilir. Bunlar gerçeğine erilemeyen gizli sebeplerden kaynaklanmış çirkin hastalıklar oldukları için cin'e ve şeytana nisbet edilip, cin tutmuş veya şeytan çarpmış sözleri çok yaygındır. Bunların cin ve Şeytana nisbetinin hakikat mı, mecaz mı? olduğu meselesi münakaşa mevzuu olmuşsa da, Kurtubî ve Alusî bunun hakikat olduğunu söylemişler ve bu hususta bir çok deliller getirmişlerdir. Nitekim:

١٦٩- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) ؛ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ اِلاَّ نَخَسَهُ الشَّيْطَانُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ نَخْسَةِ الشَّيْطَانِ اِلاَّ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ» ثُمَّ قَالَ اَبُو هُرَيْرَةَ: اِقْرَؤُا اِنْ شِئْتُمْ: «وَاِنِّى اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ».

169- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Dünyaya gelen hiç bir çocuk yoktur ki, şeytan ona dokunmasın. Çocuk şeytanın dokunmasından feryad ederek ağlar. Bundan yalnız Meryem'in oğlu ile annesi müstesnadır.**"

Bundan sonra Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)*: "**İsterseniz, ben onu ve zürriyetini kovulmuş şeytandan sana sığındırırım.**" *(Âli Imran Suresi:36 dan)* Ayetini okuyun." demiştir. *(Müslim, Fezail:146)*

١٧٠- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ اَوْ اَمْسَيْتُمْ فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ فَاِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ فَاِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ وَاَغْلِقُوا الْاَبْوَابَ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فَاِنَّ الشَّيْطَانَ لَايَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا».

170- Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anhüma)* dan, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Gecenin bir kısmı hasıl olduğu yahut akşama girdiğiniz zaman çocuklarınızı** (dışarı çıkmaktan) **men ediniz! Çünkü şeytanlar o zaman dağılırlar** (faaliyete geçerler). **Geceden bir saat geçince onları** (çocuklarınızı) **salıverin ve Allah'ın ismini zikrediniz de bütün kapıları kapatınız çünkü şeytan kapanmış hiç bir kapıyı açamaz.**" *(Buharî, Bedü'l-Halk:15,4/98, Eşribe:22, Müslim, Eşribe:97, Ebu Davud, Eşribe:22)*

Lukatul Mercan fî ahkâmil Caan isimli kitapta bu hususta bir çok delil vardır. Ehli Sünnet uleması bu gibi şeylerin teviline kaçmadan, ayet ve hadiste geçtiği şekilde hakikat olduğuna inanırlar.

İşte faizle uğraşanlar, alın teriyle çalışıp kazananların mesailerinin semeresiyle rahatça geçindiklerinden gevşeklik içinde yatar, çabukça uyanamaz, ekserisi yataklarında şeytan çarpmış gibi gerinerek, gözünü ovalıyarak, sendeleye sendeleye kalkarlar. Hayatları faiz düşüncesiyle delice geçer, düştükleri zaman da bellerini doğrultamazlar.

Fakat asıl mesele bu da değil, bunlar karınlarını faizle doldurduklarından, kabirlerinden kalkarken, saralı veya deli hâlinde kalkacaklardır.

Nitekim:

١٧١- عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِيَّاكُمْ وَالذُّنُوبَ الَّتِى لَاتُغْفَرُ الْغُلُولُ فَمَنْ غَلَّ شَيْئًا اَتَىٰ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَآكِلُ الرِّبَا فَمَنْ اَكَلَ الرِّبَا يَاْتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَجْنُونًا يُتَخَبَّطُ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ اَلَّذِينَ يَاْكُلُونَ

الرِّبَا لاَ يَقُومُونَ اِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ﴾

171- Avf İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz şöyle buyurdu: "**Af olunmayan** (kolay kolay affedilmeyen) **günahlardan sakınınız.** (onlardan biri) **Ganimet malına hiyanetlik yapmaktır.**

Her kim ganimet malına hiyanetlik ederse kıyamet gününde onunla gelir. (kolay affolunmayan diğer günah) **Faiz yemektir. Her kim faiz yerse kıyamet gününde deli ve çarpılmış olarak gelir."**

Sonra Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz şu mealdeki ayeti okudu: "**Faiz yiyenler** (kıyamet gününde) **ancak şeytanın çarpmış olduğu, delirmiş bir şahıs gibi kalkarlar.**" *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:4/122)*

١٧٢- عَنْ اَبِى سَعِيدِالْخُدْرِيِّ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى قِصَّةِ الْاِسْرَاءِ قَالَ: فَانْطَلَقَ بِى جِبْرِيلُ (عليه السلام) اِلَىٰ رِجَالٍ كَثِيرٍ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ بَطْنُهُ مِثْلُ الْبَيْتِ الضَّخْمِ مُنَضَّدِينَ عَلَىٰ سَابِلَةِ آلِ فِرْعَوْنَ وَآلُ فِرْعَوْنَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ غُدُوًّا وَعَشِيًّا. قَالَ فَيُقْبِلُونَ مِثْلَ الْاِبِلِ الْمَنْهُومَةِ يَخْبِطُونَ الْحِجَارَةَ وَالشَّجَرَ لاَيَسْمَعُونَ وَلاَ يَعْقِلُونَ فَاِذَا اَحَسَّ بِهِمْ اَصْحَابُ تِلْكَ الْبُطُونِ قَامُوا فَتَمِيلُ بِهِمْ بُطُونُهُمْ فَيَصْرَعُونَ ثُمَّ يَقُومُ اَحَدُهُمْ فَيَمِيلُ بِهِ بَطْنُهُ فَيَصْرَعُ فَلاَ يَسْتَطِيعُونَ اَنْ يَبْرَحُوا حَتَّىٰ يَغْشَاهُمْ آلُ فِرْعَوْنَ فَيَرِدُوهُمْ مُقْبِلِينَ وَمُدْبِرِينَ. فَذٰلِكَ عَذَابُهُمْ فِى الْبَرْزَخِ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ قَالَ آلُ فِرْعَوْنَ يَقُولُونَ اَللّٰهُمَّ لاَ تُقِمِ السَّاعَةَ اَبَدًا قَالَ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ اَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ. قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ مَنْ هٰؤُلاَءِ؟ قَالَ: هٰؤُلاَءِ الَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبَا لاَ يَقُومُونَ اِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ .

172- Ebu Said el-Hudrî *(Radıyallahu Anh)* İsra (miraç) kıssasında Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Cebrail** *(Aleyhisselam)* **beni birçok adamlara götürdü ki, onlardan her birinin karnı, büyük ev gibiydi sabah akşam ateşe arzolunan Firavun'un kavminin yolunda birbirinin üzerine yüklenmiş bir hâlde durmaktaydılar.**

Firavn'un âli, duygusuz ve akılsız bir hâlde, ağaç taş demeden, saldıracak yer arayan, karnı suyla dolduğu hâlde susuzluğu dinmeyen develer gibi (cehenneme doğru) **giderlerken, bu** (ev kadar büyük olan) **karınların sahipleri, bunların geldiğini anlayınca kalkmak isterlerse de karınları onları** (yere) **meylettirir ve yıkılırlar.**

Sonra her biri kalkmak istediğinde karnı onu yere çeker ve yıkılır böylece onlar yerlerinden ayrılmazlar. Taki Firavn'un âli onları istilâ eder ve (cehenneme) **her gidiş gelişlerinde onları çığnerler. İşte onların dünya ile ahiret arasında olan berzah** (kabir) **âlemindeki azapları budur.**

Firavn'un âli de (düşecekleri cehennemi gördüklerinden) **'Ey Allahım! Kıyameti ebedi koparma.' diye dua etmektedirler. Kıyamet günündeyse** (Allah-u Tealâ tarafından): **"Firavun'un âlini en şiddetli azaba sokun." buyurulacaktır.**

Ben, (karnı ev kadar büyük olan kişileri gördüğümde şaşırarak): **"Ey Cibril! bunlar kimlerdir?" diye sorunca, Cibril: "Bunlar faiz yiyenlerdir ki kabirlerinden ancak şeytan çarpmış adam gibi kalkacaklardır." buyurdu.** *(Beğavî, Mealimüt Tenzîl:1/398)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, Saîd İbn-i Cübeyr buyurmuştur ki: **"Kıyamet gününde bu hâl, faiz yiyenlerin alâmeti farikası** (onların bütün insanlardan ayırıcı bir nişanı) **olacaktır."**

Ayeti celilede geçen **Mev'iza** dan maksat: Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, faizin haram olduğuna dair inen ayeti kerimelerdir.

Ebussuud Efendinin beyanına göre, faizin yasaklanması, müslümanlara terbiyeyi ilâhiye (Allah'ın yetiştirmesi) olduğuna işaret için, Esma-i Hüsna içersinden Rab ismi şerifi zikredilmiştir. Çünkü Rab ismi şerifi Rububiyeti (Mevlânın kullarını maddi ve manevi yetiştirmesini) ifade etmektedir.

(فَلَهُ مَا سَلَفَ) **"Geçmiş günahları kendisine aittir."** ifadesine iki türlü mana verilmiştir. Zeccac'ın buyurduğuna göre, bu ayeti kerime inmeden evvel geçen günahlardır.

Süddî'nin ifadesine göreyse: "Bundan evvel yediği faizleri geri vermemesi" demektir. Zira faiz ayeti inmeden evvel elinde bulunanlar onun malı sayılarak geri vermesi gerekmediği gibi ahirette de mesul olmaz.

Kazî tefsirinde zikredildiğine göre, bundan sonra da Mevlâ Tealâ:

(وَأَمْرُهُ إِلَى اللهِ) **"Onun işi Allah'a kalmıştır."** buyurarak, kıyamet gününde onun hakkında kendisinin hüküm vereceğini ve kulların bu hususta itiraza hakları olmadığını, hatta vaaz dinleyip, doğru bir niyetle faizciliği bıraktığı için, kendisine mükâfat vereceğini ifade etmiştir.

Ayet-i celilenin sonunda zikredilen avdet (dönüş) ten maksat: ya faizi helâl kabul etme fikrine veya helâl kabul ederek faiz yemeğe dönüştür. Zira ehli sünnete göre büyük günah işleyenler, bu yaptıklarını haram bilerek yaparlarsa, kâfir olmayacaklarından cehennemde ebedî kalmazlar.

Bu ayetin sonunda ise, (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) **"Onlar orada ebedî kalacaklardır."** buyurulduğundan, bu kişilerin, faizi helâl görerek kâfir oldukları, dolayısıyla cehennemde ebedi kalacakları anlaşılmaktadır.

FAİZDEN NEHYEDEN VE FAİZ YİYENLERİ TEHDİT EDEN DİĞER AYETİ KERİMELER:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَأْكُلُوا الرِّبَوا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (١٣٠) وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (١٣١)

"Ey iman edenler! Faizi kat kat artırılmış olarak yemeyin ve Allah'tan korkun ki, felâh bulasınız (kurtuluşa eresiniz) **ve kâfirler için hazırlanmış olan ateşten sakının."** *(Ali Imran Suresi: l30-l31)*

GEÇMİŞ ÜMMETLERE DE FAİZİN HARAM OLDUĞUNU BİLDİREN BİR AYETİ KERİME:

وَأَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (١٦١)

"Men edildikleri hâlde faiz almaları ve batıl (haksız yollar) **ile insanların mallarını yemeleri yüzünden** (onları güzel şeylerden mahrum ettik) **ve içlerinden kâfir olanlara acı bir azap hazırladık."** *(Nisa Suresi: l6l)*

Üstadımız Hacı Ali Haydar Efendi *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri bu ayeti kerimenin kenarına, Alusî tefsirinin, Nisa suresinin l6l. ayetinin izahından naklen şöyle yazmışlardır: "Bu ayeti celilede faizin, bize haram edildiği gibi, yahudilere de haram edilmiş olduğuna delâlet vardır."

Mevlâ Tealâ, görünüşte malı noksan edip, hakikatta artıran sadakanın faziletini açıkladıktan sonra, malı artırıyormuş gibi görünüp hakikatta eksilten faizin çirkinliğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ (٢٧٦)

KELİME MANASI (276)

(يَمْحَقُ) **Mahveder,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), neyi? (الرِّبٰوا) **ribayı,** yani Allah-u Tealâ Hazretleri, faiz giren malın bereketini tamamen mahveder, (وَيُرْبِى) **ve artırır** (bereketlendirir), neyi? (الصَّدَقَاتِ) **sadakaları,** yani ahirette sevabını kat kat verir, (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (لَا يُحِبُّ) **sevmez,** kimi? (كُلَّ كَفَّارٍ) **her mubalâğa ile küfrediciyi,** yani faizi helâl kabul ederek büyük kâfir olan kimseyi, daha kimi? (اَثِيمٍ) **son derece günahkârı,** yani faizi yemekte ısrar ederek en büyük günaha dalmış kimseyi.

MEALİ ŞERİFİ (276)

Allah *(Celle Celalühü)* **ribayı mahveder** (Faiz giren malın bereketini tamamen giderir), **sadaka** (sı verilen mal) **ları ise artırır ve Allah** (Tealâ haramı helâl kabul etmekte ısrar eden) **ziyade kâfir** (ve haramı yemeğe devam eden) **çok günahkâr hiç bir kimseyi sevmez.**

İ Z A H A T

Tefsiri kebirde zikredildiğine göre, Mevlâ Tealâ Hazretleri bundan evvelki ayeti kerimelerde sadaka vermeyi emretmekte mubalâğa buyurduktan sonra, faizi son derece nehyetmiş, şimdi de sadakayı terkedip faiz yemenin sebebini zikrederek faiz muamelesinin fesadını bir başka yönden de ortaya koymuştur.

Şöyle ki: Faiz yemeğe sebep, fazla kâr kazanma düşüncesi, sadaka vermeye engel de malın eksilmesinden sakınma fikridir. Mevlâ Tealâ, bu ayeti kerimesinde, faizin, görünüşte kâr olsa da hakikatta zarar, sadakanın ise görünüşte eksiklik olup manada ziyade (artış) olduğunu beyan ederek, akıllı kişinin, nefsinin hevasına kapılmayıp, şeriatın gösterdiği yolda gitmesi gerektiğine işaret etmiştir.

(مَحْقٌ) MAHK: Bir şeyi yavaş yavaş eksiltip bereketini gidermektir. Faizin mahvedilip sadakaların büyütülmesi, ya dünyada veya ahirette olur.

Dünyadakine gelince; faiz yiyen kişi bir çok yönlerden mahvolur:

1. Tefeci olan kişinin malı artsa da sonunda elinden çıkar. Nitekim:

١٧٣-عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ:«اَلرِّبَا وَاِنْ كَثُرَ فَاِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ اِلىٰ قَلٍّ»

173- İbn-i Mesud *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Faiz çok da olsa sonunda aza dönüşür."** *(Ahmed Ibn-i Hanbel:1/395, 424, Hakim, Müstedrek:2/37, Beyhekî, Şuabul Iman::4/392, No:5511)*

Abdürrezzak, Muammer *(Rahimehullah)* ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bize gelen habere göre, tefecinin malı kırk sene geçmeden mahvolur" *(Alusi: 3/51)* her hâlde bu hüküm ekseridir, bazıları müstesna olsa da, onlar da ahirette mahvolacaktır.

2. Tefecinin malı eksilmese de neticede kınanacak, güvenilirliği kaybolacak, adaleti elden gidecek, katı kalpli, vicdansız ve fasık diye anılarak şerefinden kaybedecektir.

3. Faiz sebebiyle mallarını aldığı fakirler, ona lânet edecek, buğz edecek ve beddua edeceklerdir, bu da kendisinin ve malının hayır ve bereketinin gitmesine sebep olacaktır. Bu, kendisinde gözükmese de irsî hastalıklar gibi neslinde mutlaka çıkacaktır.

4. Bütün millet arasında onun faizcilikle mal yığdığı yayılınca, bütün zalim ve hırsızlar bu mal hakikatta onun değildir deyip elinde bir şey bırakmayacaklardır.

FAİZİN AHİRETTEKİ PERİŞANLIĞA SEBEBİYETİ İSE BİR KAÇ YÖNDENDİR.

1. Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki: **"Allahu Tealâ, faiz yiyenin ne sadaka, ne cihat, ne hac, ne de sıla-i rahmini kabul etmez."**

2. **Ölüm zamanında dünya malı elden çıkıp mesuliyet ve cezası devam edecektir.** Bu da en büyük zarardır.

SADAKALARIN BÜYÜTÜLMESİNE GELİNCE:

Bu da hem dünya da hem ahırette olur, dünyada bir kaç yöndendir.

1. (مَنْ كَانَ لِلّٰهِ كَانَ اللّٰهُ لَهُ) **"Her kim Allah için olursa, Allah da onun için olur."** kavli şerifince kendisi fakir ve muhtaç olduğu hâlde Allah'ın kullarına iyilik eden bir insanı elbette Allah aç bırakmaz. Verdikleri, malından hiç bir şey eksik etmeyeceği gibi aksine artışına sebep olur. Nitekim:

١٧٤- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ اِلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلاَنِ فَيَقُولُ اَحَدُهُمَا اَللَّهُمَّ اَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ اَللَّهُمَّ اَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا»

174- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: **"Kulların kendisinde sabaha erdiği her bir günde muhakkak iki melek iner. Bu iki melekten biri: Ey Allahım! İnfak ediciye bedel ver** (verilenin yerini hemen doldur), **der. Diğeri de: Ey Allahım!** (Malı) **tutucu olana telef ver** (senin yoluna vermeyenin malını helâk et) **diye beddua eder."** *(Buharî, Zekât:27, 2/120, Müslim, Zekât:57)*

2. Böyle bir kişinin şanı şerefi, övgüsü, kalplerin kendisine meyli ve insanların ona sığınmaları her geçen gün biraz daha artar ki bu, mal varlığından daha üstün bir derecedir.

3. Fakirler ona salih dualarıyla yardımcı olurlar .

4. Fakir ve zayıfların işlerini görmekle meşhur olan bir kişiye saldırmaktan herkes sakınır. Ahiretteki artış ise şu hadisi şerifle beyan edilmektedir.

١٧٥- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ تَصَدَّقَ بِعَدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلاَ يَصْعَدُ اِلَى اللهِ اِلاَّ الطَّيِّبُ فَاِنَّ اللهَ يَتَقَبَّلُهَا بِيَمِينِهِ ثُمَّ يُرَبِّيهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرَبِّى اَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ»

175- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Her kim helâl kazancından bir tek hurma değerinde bir şey sadaka verirse -ki Allah** (-u Tealây) **a helâl olandan başkası yükselmez- şübhesiz Allah onu sağ** (kudret) **eliyle kabul eder. Sonra, sizin birinizin kendi atının yavrusunu dikkatle büyüttüğü gibi, onu** (tek hurma kadar küçük olan sadakayı), **dağ gibi oluncaya kadar, sadaka sahibi için büyütür."** *(Buharî, Tevhid:23, 8/178, Zekât:8, Müslim, Zekât:63, Tirmizî, Zekât:28, Neseî, Zekât:27, 48, Ibn-i Mace, Zekât:28, Darimî, Zekât:35, Muvatta', Sadaka:1, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/268)*

Şu bilinsin ki, faizin yasak olduğunu Cenab-ı Hak açık bir şekilde beyan ettiği hâlde: "Avrupa'da bu, yürürlüktedir, buna ihtiyaç vardır, bizim de bunu kabul etmemiz gerekir" gibi sözlerle, faizin haram olduğuna itiraz edip bu hususdaki ayetleri yanlış yorumlayarak islâm âlemini Avrupaya beğendirmek isteyenler vardır.

Evet, bu gün bankalarla iş yapmak yaygın olduğundan faize ihtiyaç varmış gibi görülürse de, bu gibi muamelelerin yaygınlaşmasından evvelki zamanı insafla düşünürsek herkesin sermayesi kadar iş tutup borç altına girmediği zamanlarda hesaplı iş tutulduğu için iflâs edenlerin bu zamandan daha az olduğu görüldüğü gibi, islâm kardeşliğinin daha düzgün bir şekilde yürüdüğü müşahede edilir,

Bununla beraber, o zamanlarda kazanılan servetin bereketli olup asırlarca devam ettiği, faizcilik sebebiyle bereketin kalktığı bu zamanda ise, servetin dededen toruna bile kalmadığı görülmektedir.

Faizle para alarak bir çok işin içine giren kimse, başlangıçta çok iş görüyorum zannederek memnun olursa da, hesap zamanı bütün kazancını faize verdiği ve o kadar emeklere karşı kendisine hemen hemen bir ekmek parası kadar cüzî bir şey kaldığını anlar. Nitekim sermayesi de, kazancı da bankanın olup çalışanların eli boş kalır.

Dikkatle gözden geçirildiği takdirde, islâmiyette faiz üzere kurulmuş olan şeyler, hep akîm (kısır) kalmış ve kalmaktadır. Milyonları ödünç alanların neticede perişan olduklarını şu içinde bulunduğumuz zaman gösterdiğinden misal vermeye bile lüzum yoktur. Zira faize devam eden kişilerin baş (ana) paraları bile elden gidip fakir düştükleri binlerce defa görülmektedir.

Türk devletinin avrupadan ödünç aldığı zamanla, ödünç almadığı zaman karşılaştırılırsa faizin zarardan başka bir şey sağlamadığı anlaşılır. çün kü alınan para az zaman içinde harcanıp, milletten toplanan paraların mühim bir kısmının faize verilip, milletin trilyonlarca borç altında inlediği ve avrupanın boyunduruğundan kurtulamadığı acı bir hakikattır ki, bunu kimse inkâr edemez, bunun sebebi faiz değil midir?

Hele kâfirlerden alınan bu faizli borçların, hiç kâr getirmeyecek lüzumsuz yatırımlarda kullanılıp, sırf kâfirlere şirin görünmek için onların istekleri doğrultusunda harcanması, asırlar sonra gelecek neslimizi ve tüyü bitmemiş yetimleri bile borçlu duruma düşürmektedir ki, zerre kadar aklı, merhameti ve insafı olan, bu mesuliyetin altına girmeye cesaret edemez.

Velhasıl Allah'ın emrine uymayan hareketler, gerek fertlerin, gerekse toplumun meşakkat ve felâkete sürüklenmesinden başka bir fayda sağlamaz.

Öyleyse, faizle para alıp kazanacağım zannıyla, faizciliğin yaygınlaşmasına çalışılmasın, zira faizciler çalışanın kazancını almaktan öte, bir çok kimselerin babadan, dededen kalma mallarını bile neticede zaptettikleri ve ödünç veriyor görünümüyle maddeten ve manen milleti sömürdükleri açıktır.

İşte bu fenalıkların sebebi Allah'ın yasakladığı faizciliktir. Şu hâlde bu gibi hakikatleri görüp de görmemezlikten gelip, gelirini bazı cüzî faydalarını nazarı itibara alarak faizin güzelliğini söyleyen kimseye:

. . . وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ (٢٣)

"Allahın saptırdığını hidayet edecek yoktur." *(Zümer Suresi: 23'den)* ayeti kerimesini okumaktan başka bir şey denilemez. Evet, Faizin görünüşte bir takım cüzi faydaları vardır. Fakat her şeyde kârla zararı karşılaştırmak gerekir, dolayısıyla büyük bir zarara karşı az bir kâr seçilemez.

Bilakis "Külli zararlara karşı, cüzi menfaatların terkedilmesi" şer'î kaidelerdendir. Bir şeyde kârla zarar toplansa, zarar nazarı itibara alınıp, kârı düşünmeyerek o şeyden sakınmak gerekir.

Hasılı bu ayeti kerime bütün faizlerin faydasız kalacağını, sadakaların ise bir çok faydalara sebep olacağını gösteriyor. Bunun tersini söylemenin de büyük bir küfür ve masiyet olacağına işaret buyuruyor,

(كَفَّارٌ) KEFFÂR: Küfür mastarından alınma, mubalağalı ismi fail olup, küfre son derece devam eden demektir.

(أَثِيمٌ) ESîM: Fâil manasında feîl vezni olup, günah yapmağa son derece devam eden demektir ki, bu vasıf da, faizin haramiyetini inkâr ederek kâfir olan kişilere lâyıktır veya **keffâr,** faizi helâl kabul eden, **esîm** ise, haram olduğuna inandığı hâlde o işe devam edendir ki, bu manaya göre ayeti kerime, hem kâfir hem de fasıkları içine almış olur.

FAİZİN ARTMAYIP ZEKÂTIN KAT KAT OLACAĞINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

وَمَا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَ فِى اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَايَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ (٣٩)

"İnsanların (tefecilerin) **mallarında artış olsun diye** (onlara) **verdiğiniz herhangi bir faiz Allah katında artmaz, Allahın rızasını isteyerek verdiğiniz zekât ise, işte o** (zekâtı vere) **nler** (sevaplarını ve mallarını) **kat kat artıranların ta kendileridir."** *(Rum Suresi: 39)*

Allah-u Tealâ, faiz yiyenleri tehdit ettikten sonra, ameli salih işleyenleri bu bapta devama teşvik etmek üzere şöyle buyuruyor.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَاهُمْ يَحْزَنُونَ (٢٧٧)

KELİME MANASI (277)

(اِنَّ الَّذِينَ) **Şüphesiz o kullar ki,** (اٰمَنُوا) **iman ettiler,** yani inanılması lâzım gelen bütün meselelere bilhassa faizin haram olduğuna inandılar, (وَعَمِلُوا) **ve işlediler,** neyi? (الصَّالِحَاتِ) **salih amelleri ,** (وَاَقَامُوا) **ve ikame ettiler** (hakkıyla kıldılar), neyi? (الصَّلٰوةَ) **namazı,** (وَاٰتَوُا) **ve verdiler,** neyi? (الزَّكٰوةَ) **zekâtı,** (لَهُمْ) **onlar için vardır,** ne? (اَجْرُهُمْ) **mükâfatları,** (عِنْدَ رَبِّهِمْ) Rableri nezdinde, manevi huzurunda, (وَلَاخَوْفٌ) **ve hiç bir korku yoktur,** kim üzerine? (عَلَيْهِمْ) **onlar üzerine,** (وَلَاهُمْ) **ve ancak onlar olmayacaklardır,** (يَحْزَنُونَ) **mahzun olur.**

MEALİ ŞERİFİ (277)

Şüphesiz iman edip de salih (iyi) **amel** (ibadet ve taat) **lerde bulunan, namazı** (nı) **dosdoğru kılan ve zekâtı** (nı) **veren kimseler** (in, evet) **onların, Rableri indinde mükâfatları vardır. Onlara hiç bir korku yoktur ve onlar mahzun da olacak değillerdir.**

İ Z A H A T

Bu ayeti kerime yukardaki veîdi (tehdidi) müteakıp büyük bir vaad-i ilâhiyi (Allah-u Tealâ'nın müjdesini) bildirmektedir ve böyle bir muazzam müjdelemeyi içine aldığından mükerrer (tekrarlanmış) olarak nazil olmuştur.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen: "**Salih amel**" bütün ibadetleri içine alıyorsa da, namaz ve zekât, kendi faziletlerinin büyüklüğüne işaret için hususan zikredilmişlerdir. Zira namaz, bedenî (bedenle yapılan) amellerin en büyüğü, zekât ise malî (malla yapılan) amellerin en üstünüdür.

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, ulema, Ayeti kerimede geçen: "**Onlara korku yok ve ancak onlar üzülmeyeceklerdir.**" kavli şerifinin manası hakkında ihtilâf etmişlerdir. İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki:

"Kıyamet hâllerinden karşılarına çıkacak hiçbir şeyde onlara korku yoktur ve dünyada bıraktıkları hiç bir şeyden sebep de üzülmeyeceklerdir.

İmam-ı Esam *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: "**Onlar o günün azabından**

korkmayacaklar ve başkalarının kazandığı yüksek derecelerden de üzülmeyeceklerdir. Çünkü ahirette, kıskançlık mevzuu bahis değildir."

Hatîbi Şirbînî *(Rahimehullah)* , Siracül Münir'de buyurmuştur ki: "Allah'a inanarak bulûğa erip, henüz üzerine namaz ve zekât vacip olmadan ölen bir kişinin cennette olacağında hiç şüphe yoktur. O hâlde bu cennete girmenin amele bağlı olmadığını göstermektedir." diye bir soru akla gelirse, buna şöyle cevap verilir.

"Allah-u Tealâ, namaz, zekât gibi salih amelleri, sevaba müstehak olmanın ancak bunlara bağlı olduğunu ifade etmek için değil, bunların her birinin sevap kazanmaya vesile olduklarını anlatmak için zikretmiştir.

Nitekim Allah-u Tealâ bunların zıtlarını beyan ederken:

وَالَّذِينَ لَايَدْعُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَايَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا (٦٨)

"O kullar ki, Allah ile beraber başka ilâha tapmazlar, Allâhın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler, bunları yapan (ise), **günahı** (nın cezası) **na kavuşur."** *(Furkan Suresi: 68)* buyuruyor.

Halbuki Allah'a ortak koşanın azaba çarpılması için başka bir suç işlemesi gerekmediği herkesçe malûmdur. Ancak Allah-u Tealâ bu kötülüklerin her birinin başlı başına azabı icabettirdiklerini açıklamak için Allah'a ortak koşmakla beraber adam öldürmeyi ve zinayı zikretmiştir.

Mevlâ Tealâ, faizle alâkalı ayeti kerimeleri indirip, faizi terkeden kimsenin, ayeti kerimenin inişinden önce aldığı faizin kendisine ait olduğunu beyan etmesi üzerine, henüz alınmamış olan faizlerin de alınması caizdir zannedilmesin diye şöyle buyuruyor:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (٢٧٨)

KELİME MANASI (278)

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) **Ey iman etmiş kullar!** (اتَّقُوا) **sakının,** kimden? (اللّٰهَ) **Allah'tan,** yani nefislerinizi onun azabından koruyun, (وَذَرُوا) **ve terkedin,** bırakın, neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (بَقِىَ) **kaldı,** neden? (مِنَ الرِّبٰوا) **ribadan,** yani insanların yanında kalan faizlerinizi terkedin, (اِنْ كُنْتُمْ) **eğer olduysanız,** (مُؤْمِنِينَ) **inanıcılar,** yani samimi bir kalple inanmışsanız, zira imanınızda samimi olduğunuzun delili, emrolunduğunuz şeylere imtisal etmeniz (yapışmanız) dır.

MEALİ ŞERİFİ (278)

Ey iman edenler! Eğer (gerçek) **müminlerseniz Allah'tan korkun ve ribadan** (faizden henüz alınmamış olupda) **kalanı bırakın** (almayın).

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir, Hâzin ve Alusî'de zikredildiğine göre, İmamı mukatil'den rivayet edildi ki, bu ayeti celile, Sekîf kabilesinden, Benî Amr İbn-i Ümeyr denilen Abdi Yaleyl, Mesut, Rebîa, ve Habîb isimli dört kardeş hakkında nazil olmuştur.

Bunların Muğire oğullarından faiz alacakları vardı. Bunlar cahiliyet devrinde Muğire oğullarına faizle borç verirlerdi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: İnsanlara verecekleri ve onlardan alacakları faizlerin hepsinin kaldırılması üzere kendileriyle anlaşmıştı.

Onlar, bu anlaşmaya rağmen Muğire oğullarından pek büyük bir alacakları olduğundan o faizi istediler. Bunun üzerine Muğire oğulları: "Vallahi islâm içinde (islâmın yasaklamasından sonra) faiz vermeyiz, Allah ve Resulü bunu müslümanlaradan kaldırmıştır." dediler.

Ve bu işi o zamanın Mekke valisi olan Attab ibni Üseyd *(Radıyallahu Anh)* Hazretlerine anlattılar. O da Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e mektup yazarak, Amr İbni Umeyr oğulları, Muğire oğullarından alacaklı oldukları faizleri istiyorlar." diye haber verdi.

Bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celileyi indirdi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* hemen Muaz İbn-i Cebel *(Radıyallahu Anh)* Hazretlerine mektup yazarak:

١٧٦- «اِعْرِضْ عَلَيْهِمْ هٰذِهِ الْآيَةَ فَاِنْ فَعَلُوا فَلَهُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِهِمْ وَاِنْ اَبَوْا فَآذِنْهُمْ بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ»

176- "**Onlara bu ayeti arzet** (göster) **eğer kabul ederlerse baş** (ana) **paraları onlarındır. Kabul etmezlerse, onlara Allah ve Resulü tarafından harp ilân et.**" buyurdu. *(Ibni Ebi Hâtim, Dürrül Mensur: 2/8, Taberî 3/107)*

Tefsiri Kebir ve Hazinde Ata ve İkreme *(Radıyallahu Anhüma)* dan yapılan diğer bir rivayete göre, bu ayeti kerime Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Amcası Hazreti Abbas ve damadı Hazreti Osman *(Radıyallahu Anhüma)* hakkında inmiştir.

Şöyleki: Onlar, müşterek olarak hurma selemi yapmışlar, yani vakti gelince hurma almak üzere peşin para vermişlerdi.Toplama vakti gelince bir kısmını almışlar, fakat hurma sahibi: "Siz, benden hepsini alırsanız çoluk

çocuğuma bir şey kalmayacak, siz yarısını alsanız da diğerini tehir etseniz ben de size daha fazla versem." dedi.

Onlar da kabul ettiler, vakti gelince o fazlayı istediler. Bu haber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ulaşınca onları nehyetti, Allah-u Tealâ Hazretleri de bu ayeti celileyi indirdi. Böylece onlar, işitip itaat ederek sadece hakları olan bıraktıkları yarıyı aldılar.

Süddî'nin rivayetine göre, Hazreti Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* ile Halid İbni Velid *(Radıyallahu Anhuma)* ortaklaşa faizle veresiye muamele yapıyorlardı. İslâma girdikleri zaman faizli bir çok işleri vardı.

١٧٧- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِى حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَقُولُ: «اَلاَ اِنَّ كُلَّ رِبًا مِنْ رِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ لَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ لاَتَظْلِمُونَ وَلاَتُظْلَمُونَ اَلاَ وَاِنَّ كُلَّ دَمٍ مِنْ دَمِ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَاَوَّلُ دَمٍ اَضَعُ مِنْهَا دَمُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ»

177- Süleyman İbn-i Amr; babası (Amr İbn-i el-Ahfas) *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i Veda Haccında dinledim. Şöyle diyordu: **"Haberiniz olsun; şüphesiz cahiliye faizlerinden olan tüm faizler kaldırılmıştır. Sermayeleriniz ise kendinize aittir. Siz zulmetmeyiniz; zulme de uğramayınız. Haberiniz olsun; şüphesiz cahiliye devrinin bütün kan davaları kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdul Muttalib'in oğlu Hâris'in kan davasıdır."** *(Ebu Davud, Büyû':5 3/244-245 No:3334, Müslim, Hac:147, Tirmizî, Tefsir Sure:9, 2, Ibn-i Mace, Menasik:76-78)*

Mekke ve Tâif'in fethi, hicretin sekizinci senesinde, veda haccı ise onuncu senesinde olmuş ve bir kaç ay sonra onbirinci senesi içinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* vefat etmişti.

Bundan anlaşılıyor ki, faiz ayetinin Mekke'de ilk tatbikatı bu hutbede ilân edilmiş ve ayeti celilenin manasınca evvelce alınanlar geçerli kılınıp, henüz alınmamış olanlar ibtal edilmiştir.

Binaenaleyh Hazreti Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* faiz ayetinin özellikle iniş sebebi değilse bile, umumî olan hükmün Mekke'de ilk tatbik edileni olmuştur.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bu ayet müslümanlığı kabul eden kâfirlerin hükümleri hakkında büyük bir esastır. Bunların kâfir oldukları zamanda islâm hükümlerine ters düşen fakat aralarında geçerli olan işler kökünden bozulmuş, lâkin islâmdan sonra meydana gelecek neticeleri islâma göre hallolunmuştur.

Meselâ: Aralarında caiz olup, islâmda caiz olmayan bir nikâh kıysalardı bu bağışlanır. Şöyle ki: Kâfirlerden biri süt kardeşiyle nikâhlanıp, onunla cima etmiş olsa, bu nikâh küfür hâline nazaran geçerli olduğundan verilen mehir geri alınmaz.

Fakat islâm'dan sonra bu nikâh devam ettirilmez, araları tefrik olunur (ayrılır). Mehir verilmemişse mehri misil bile verdirilir. İşte faizle ilgili olan bu ayet, delâleti itibariyle diğer muamelelere de esastır.

Veda hutbesi de bir çok hükümlerin esasıdır. Özetle: Dar-ı harpte meydana gelen muameleler (akitler), bozuk olarak yapılmış olsalar bile, fetihten sonra tamamen bozulmaz.

Zira bilindiği üzere ayeti kerimenin inişiyle, mekkede henüz alınmamış olan faizlerin iptal edildiğini beyan eden veda hutbesi sırasında Mekkenin fethinden evvel bulunan bit takım faiz muameleleri vardı.

Demek ki, bir dar-ı harpte müslümanlarla kâfirler arasında meydana gelmiş olan işler fetihten sonra kökünden bozulmaz, alınanlar geri verilmez, fakat faiz hükümlerinde olduğu gibi, bozuk olanlar devam ettirilmez, yani fetih hükmü kendinden önceki zamanları içine almaz, kendinden sonraki zamanlara yönelir.

Bu açıklamalardan şu neticeleri alabiliriz:

1. Faiz ayetinin inişi sade veda haccından evvel değil, Mekke fethinden bile biraz önce olmuştur.

2. Kâfir ve âsi'ye faizden dolayı harp ilân edilmesi, küfür diyarında değil, ancak islâm diyarında olan müslim ve zimmîlere ait bir hükümdür. Binaenaleyh müslümanların vazifesi küfür diyarında faizi ortadan kaldırmak için harp ilânı değildir.

İslâm diyarını, faiz fitnesine düşürecek müslüman ve kâfir herkesten korumaktır.Bunun için ayeti kerimede:

"**Ey iman edenler!**" buyurulmuş, "**Ey insanlar!** " denilmemiştir.

Müminlerin vilâyeti (idaresi) islâm memleketlerinde geçerlidir. Dar-ı Harbe geçmez, yani müslümanlar, darı harpte bulunan kâfirlerle faiz ve ona benzer haramları kaldırmak için harbedemezler, ancak iman etmeleri için harbetmelidirler, çünkü kâfirler ibadet ve hükümlerle değil ancak imanla mükelleftirler.

Bundan dolayı Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* islâm uyruklu olmayanlara faizi terketmeyi teklif etmediği hâlde, islâm devletinin zimmetine (güvence ve korumasına) giren Necran hristiyanlarına faiz yemeği yasaklamış ve faiz yiyenden güvencesini geri alacağını açıklamak üzere:

"**Ya faiz yemeği terkedersiniz veya Allah ve Resulünden size harp açıldığını bilin!**" diyerek bu ayetin manasını duyurmuştur. Zira islâm memleke-

tinde ehli zimmetin ahdi (İslâm diyarındaki yahudi ve hristiyanların verdiği söz) hukuk bakımından müslümanların imanı gibidir, ve zimmiler ibadetle değil fakat muamelâtla sorumlu (yükümlü) dürler.

FAİZİN ÇİRKİNLİĞİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER VE BÜYÜKLERİN SÖZLERİ

١٧٨- عَنْ عَوْنِ بْنِ اَبِى جُحَيْفَةَ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) قَالَ: لَعَنَ النَّبِىُّ ﷺ اَلْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ وَآكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَنَهىٰ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَكَسْبِ الْبَغِيِّ وَلَعَنَ الْمُصَوِّرِينَ.

178- Avn İbn-i Ebî Cuheyfe, babası Ebu Cuheyfe *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "**Peygamber** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **döğme yapana, yaptırana, riba** (faiz) **yiyene ve yedirene lânet etti. Köpeğin satışından kazanılan paradan, zina eden** (cariyenin) **kazancından nehyetti ve suret** (resim ve heykel) **yapıcılara da lânet etti.**" *(Buharî, Talâk:51, 6/188)*

١٧٩- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اِجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ» قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا هُنَّ قَالَ: «اَلشِّرْكُ بِاللهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِى حَرَّمَ اللهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ وَاَكْلُ الرِّبَا وَاَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلِّى يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلاَتِ».

179- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "**Helâk edici olan yedi şeyden sakınınız.**" Sahabîler: "Ya Resulallah bu yedi şey nedir?" diye sordular. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

1- **Allah'a ortak koşmak,**

2- **Sihir** (büyü) **yapmak,**

3- **Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmek;** (kısas ve recim gibi sebeplerle) **haklı olarak öldürülen müstesna,**

4- **Riba** (faiz kazancı) **yemek.**

5- **Yetim malı yemek,**

6- **Düşmana hücum sırasında harpten kaçmak,**

7- **Zinadan, kal'aya girmişcesine korunmuş olup onu hatırından bile geçirmeyen mümin kadınlara zina iftirası atmak.**" buyurdu. *(Buharî,Vesaya:23, Tıb:48, Hudud:44, Müslim, Iman:144, Ebu Davud, Vesaya:10, Neseî, Vesaya:12)*

١٨٠- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لاَ يَبْقَىٰ اَحَدٌ اِلاَّ اَكَلَ الرِّبَا فَاِنْ لَمْ يَاْكُلْهُ اَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ».

180- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Hazreti Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, faiz yemeyen hiç bir kimse kalmayacaktır. Kişi, faiz yemese bile, kendisine onun buharından bulaşacaktır.**"

İbn-i İsa: "**Onun tozundan ona bulaşacaktır.**" dedi. *(Ebu Davud, Büyû':3, Neseî, Büyû':2, Ibn-i Mace, Ticaret:58, 6/306, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/494)*

١٨١- عَنْ عُمَرَبْنِ الْخَطَّابِ (رضى الله عنه) قَالَ: اِنَّ آخِرَ مَا نَزَلَتْ آيَةُ الرِّبَا. وَاِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قُبِضَ وَلَمْ يُفَسِّرْهَا لَنَا. فَدَعُوا الرِّبَا وَالرِّيبَةَ.

181- Ömer İbn-il Hattab *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: "(Helâl ve haram hususunda) **Son inen ayet, faiz ayetidir. Resulullah** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **de bu ayeti** (tam teferruatı ile) **tefsir etmeden vefat etti. Artık siz faizi de faiz şüphesi bulunan muameleyi de bırakınız.**" *(Ibn-i Mace, Ticaret:58, 6/301, No:2276)*

١٨٢- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَعَنَ اللهُ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَكَاتِبَهُ» قَالَ: وَقَالَ: «مَا ظَهَرَ فِى قَوْمٍ اَلرِّبَا وَالزِّنَا اِلاَّ اَحَلُّوا بِاَنْفُسِهِمْ عِقَابَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ»

182- Abdullah İbn-i Mesut, babasından *(Radıyallahu Anhüma)* o da Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Allah** (-u Tealâ) **faizi alana da, verene de, iki şahidine de, katibine de lânet etsin .**"

Ve yine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz buyurdular ki: "**Bir kavimde faiz ve zina zuhur ederse mutlaka onlar kendilerine Allah'ın azabını helâl kılmışlardır** (Allah'ın azabına lâik olmuşlardır)." *(Ahmed Ibn-i Hanbel:1/402)*

١٨٣- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «مَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيهِمُ الرِّبَا اِلاَّ اُخِذُوا بِالسَّنَةِ وَمَا مِنْ قَوْمٍ يَظْهَرُ فِيهِ الرِّشَا اِلاَّ اُخِذُوا بِالرُّعْبِ»

183- Amr İbn-il Âs *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu işittim dedi: "**Aralarında faizcilik yayılan bir kavim mut-**

laka kıtlıkla yakalanırlar. İçlerinde rüşvet yaygınlaşan bir millet de mutlaka (düşman) **korku** (su) **ile yakalanırlar."** *(Ahmed Ibn-i Hanbel4/205)*

١٨٤- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَرْبَعَةٌ حَقٌّ عَلَى اللهِ اَنْ لاَ يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ وَلاَ يُذِيقَهُمْ نَعِيمَهَا. مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَآكِلُ الرِّبَا وَآكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ بِغَيْرِ حَقٍّ وَالْعَاقُّ لِوَالِدَيْهِ».

184- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Dört** (sınıf insan) **vardır ki, şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **onları cennete sokmayacaktır ve onlara cennet nimetlerini tattırmayacaktır. Şarabı** (içkiyi) **bırakmayanlar** (devam edenler), **faiz yiyenler, haksız olarak yetim malı yiyenler, ana ve babasına âsi olanlar."** *(Hakim, Müstedrek:2/37)*

١٨٥- عَنْ اُمِّ الدَّرْدَاءِ قَالَتْ: قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ: يَارَبِّ مَنْ يَسْكُنُ غَدًا فِى حَظِيرَةِ الْقُدْسِ وَيَسْتَظِلُّ بِظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لاَ ظِلَّ اِلاَّ ظِلُّكَ قَالَ: يَا مُوسَى اُولئِكَ الَّذِينَ لاَتَنْظُرُ اَعْيُنُهُمْ فِى الزِّنَا وَلاَ يَبْتَغُونَ فِى اَمْوَالِهِمُ الرِّبَا وَلاَ يَاْخُذُونَ عَلَى اَحْكَامِهِمُ الرِّشَى طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ.

185- Ümm-i Derda *(Radıyallahu Anha)* dan rivayet olunduğuna göre, İmran oğlu Musa *(Aleyhisselâm)*: **"Ya Rabbi! Yarın** (kıyamet gününde) **mübarek ve mukaddes makam** (cennet) **de kim yerleşecek ve senin gölgenden başka hiç bir gölgenin olmadığı günde senin arşının gölgesinde kim gölgelenecek? deyince,** (Cenabı Hak ona şöyle) **buyurdu:**

"Ya Musa! Onlar: Gözleri zinaya bakmayan (göz zinası yapmayanlar) **malları hakkında faiz istemeyen ve verdikleri hükümler üzerine rüşvet almayanlardır. Onlara müjdeler olsun ve onlar için güzel bir mekân** (cennet) **vardır."** *(Beyhekî, Şuabul Iman:4/392, No:5513)*

Velhasıl islâm diyarında faiz muamelesi yapanlar, gerek dinden dönme sebebiyle, gerekse yoldan çıkma sebebiyle bunu yapsınlar, her iki durumda Allah ve Resulünün harbine müstahaktırlar.

Fakat tövbe edenlerin ana paraları fazlasız ve eksiksiz olarak korunmuştur. Şu kadar ki, bunun derhal ödenmesi borçlunun durumuna bağlıdır. Bundan sonraki ayeti celile bu hususta inmiştir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ bundan evvelki ayeti celilede faizden vazgeçenin evvelce aldıklarının kendisine ait olup, geri vermesi lâzım gelmediğini beyan edince, bir kısım insanlar, evvelce aldığımız bize bağışlandığına göre geri kalan alacağımız da bizim olmalıdır zannına düşebilirler diye bu ayeti celileyi indirerek:...,

(وَ ذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا) **"Kalan faizleri bırakın."** buyurmuş ve ana paralarından başka almalarının haram olduğunu beyan etmiştir.

Uzun müddet faiz alacağını bekleyen kişi o vakit geldiğinde, o faizi kendi malıymış gibi almaya hakkı olduğuna nefsini alıştırdığı için, onu bu işten vazgeçirmek ancak büyük bir tehditle mümkün olacağından,

Mevlâ Tealâ: (اتَّقُوا اللهَ) **"Allah'tan korkun."** buyurmuştur. Çünkü Allah'tan sakınmak yasaklarından vaz geçmekle olur.

Burada: (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ) **"Ey iman edenler! Allah'tan sakının."** buyurduktan sonra, (اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) **"Eğer müminseniz."** buyurmanın ne manası vardır diye sorulacak olursa, buna bir kaç yönden cevap verilebilir.

1. Bu, senin kardeşine **"Eğer kardeşimsen bana ikram et."** demene benzer ki, kardeş kardeşe iyilik eder demektir.

2. **Bu hüküm, size gelmeden önce de iman etmiş idiyseniz, şimdi buna da iman edin."** demektir.

3. **"İmanlı kalmanızın devam etmesini istiyorsanız, kalan faizleri bırakın."** demektir.

4. **"Ey diliyle inandıklarını söyleyenler, kalbinizle de müminseniz Allahtan korkun."** demektir.

Kazî buyurmuştur ki: **"Eğer Müminseniz."** sözü, büyük günahlara devam eden kişinin, imanının kemal bulmayıp, büyük günahların tamamından sakındığı takdirde mümini kâmil olacağını göstermektedir,

Zira ehli sünnet itikadına göre: **"İnsan büyük günahları işlese de, helâl diye itikat etmedikçe, iman dairesinden çıkmaz."** lâkin kâmil (tam) bir mümin de olamaz.

Mevlâ Tealâ, kalan faizlerin alınmaması lâzım geldiğini açıkladıktan sonra, emirleri terkedenlerin üzerine gazab-ı ilâhinin yağacağını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ
أَمْوَالِكُمْ لَاتَظْلِمُونَ وَلَاتُظْلَمُونَ (٢٧٩)

KELİME MANASI (279)

(فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا) **Eğer yapmazsanız,** yani bu emrolunduğunuz Allah'tan sakınmayı, faizden kalanları bırakmayı yapmazsanız, (فَأْذَنُوا) **yakînen bilin,** neyi? (بِحَرْبٍ) **bir büyük harbi,** kimden? (مِنَ اللهِ) **Allah'dan,** daha? (وَرَسُولِهِ) **Resulün'den,** yani Allah ve Resulüne karşı büyük bir harbe girişmiş olduğunuzu bilin veya Allah'tan ve peygamber tarafından aleyhinize harp açılmış olduğunu bilin, (وَإِنْ تُبْتُمْ) **ve eğer tövbe ederseniz,** yani harbi gerektiren faiz muamelesinden vazgeçerseniz, (فَلَكُمْ) **sizin içindir,** ne? (رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ) **mallarınızın başları** (sermayeleriniz), (لَاتَظْلِمُونَ) **zulmetmezsiniz,** yani böyle yapmakla borçlulardan fazla isteyerek onlara haksızlık etmiş olmazsınız, (وَلَاتُظْلَمُونَ) **ve zulmolunmazsınız,** yani sermayenizden eksiltilerek haksızlığa uğratılmış olmazsınız.

MEALİ ŞERİFİ (279)

Eğer (böyle) **yapmazsanız, Allah** (-u Tealâ) **ve Resulünden bir harbi bilin** (Allah-u Tealâ ve Resulüne karşı büyük bir harbe girişmiş olduğunuzu bilin). **Ve eğer** (faizciliğe) **tövbe ederseniz, mallarınızın başları** (ana paralarınız, sermayeleriniz) **sizindir.** (fazla almak suretiyle borçlularınıza) **zulm** (haksızlık) **etmiş olmazsınız ve** (ana paranızdan noksan edilmek suretiyle de) **zulme uğratılmış olmazsınız.**

İ Z A H A T

Bu ayeti kerime, faizden kaçınmayanlar hakkında en büyük bir tehdittir. Ayeti celilede geçen (فَأْذَنُوا) kavli şerifi hakkında üstadımız Hacı Ali Haydar Efendi *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri, şu manaları yazmıştır: (فَاعْلَمُوا) **"İlim üzere olun."** yani şüphesiz bilin demektir.

İbni İyaş'ın Asım'dan rivayetine göre, burası med'le (ifal babından) okunmuştur ki, buna göre mana: (فَآذِنُوا) **"Bu harbi kendinize bildirin veya bir-**

birinize bildirin veya başkalarına bildirin." demek olur. Bu mana onların, Allah-u Tealâ'ya ve Resulüne karşı harp açtıklarını tam manasıyla bildiklerini beyan etmektedir.

Ayeti celilede geçen **Harp** kelimesinin nekire olarak getirilmesi ta'zim içindir, yani **"Büyük bir harp"** demektir.

Üstadımız, Buharî şeriften naklen Kuran-ı Keriminin kenarına: **"Allah ile muharebe etmek, O'nu inkâr etmek demektir."** diye yazmıştır.

Faiz yiyenler, eğer haram olduğunu inkâr ederek yiyorlarsa, bu: **"Mürtedlerin harbi,"** gibidir. Haram olduğunu kabul ederek yiyorlarsa: **"Eşkiyanın harbi,"** gibidir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre, Bu ayet-i celile nazil olduğunda Sekîf kabilesi: "Bizim Allah ve Resulü ile harbedecek ellerimiz (kuvvetimiz) yoktur" dediler. *(Ebu Yalâ, Alusî: 3/53)*

Taberî, Tefsiri Kebîr, Hâzin, İrşadül aklısselîm ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, ana paralarının kendilerine kalma hükmünü, onların tövbelerine bağlaması, tövbe etmedikleri takdirde, bu hükmün geçerli olmadığını göstermektedir.

Zira faizden tövbe etmeyen kişi, haram olduğunu inkâr ediyorsa, mürted olmuş demektir ki, mürted iken kazanmış olduğu mallar, İmamı Azam Efendimize göre müslümanlara ganimettir.

İmamı Şafiî'ye göreyse, diğer bütün malları da ganimettir. Hanefilere göreyse, diğer malları varislerine ait olup, mürted olanlara bir şey verilmez.

Faizin haram olduğunu kabul ederek almışlarsa, bakılır, eğer güçlü bir durumdaysalar, öldürülme arefesindedirler ki, değil baş paraları, başları dahi kurtulamayacaktır.

Nitekim, Ebu Bekri Sıddık *(Radıyallahu Anh)* zekât vermeyenlerle harbetmişti. Ezanı ve ölüleri defnetmeyi terketme hakkında da hüküm böyledir. İbni Cerîr, İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: **"Faizden vazgeçmeyen kişiyi, müslümanların imamı tövbeye davet etmelidir tövbe etmezse boynunu vurur."**

Bu söz, Caferi Sadık *(Radıyallahu Anh)* dan da nakledilmiştir, diğerlerine göreyse, tövbeleri aşikâr oluncaya kadar hapsedilecekler ve kendilerine hiç bir iş yapma imkânı verilmeyecektir. Tövbe etmedikleri takdirde, mallarından hiç bir şey kendilerine teslim edilmeyip, ölümlerinden sonra, varislerine teslim edilecektir.

Ebussuud Efendi ve diğerlerinin beyanına göre, gücü olduğu hâlde, borcunu vermekten kaçınan kişinin zalim olup, hapis cezasına çarptırılacağına bu ayeti kerimeden delil alınmıştır.

Demek oluyor ki, faizden sakınmak müslümanların herbirine farz-ı ayn

olmaktan öte, umumi surette faiz muamelesini kaldırmak da islâm topluluğu üzerine farzdır. Çünkü faiz öyle bir fitnedir ki, toplumda devam ettiği müddetçe fertlerin ondan sakınmaları, çok güç hatta imkânsız olur,

Binaenaleyh islâm hükümeti, faiz muamelesi yapan kişileri tazir ederek (azarlayarak) terbiye eder. Onlar tek başına veya cemaat hâlinde İslâm hükümetine karşı koyarsa, o zaman onlara karşı umumi bir harp ilân etmek, dinî bir vazifedir.

Maalesef bu günkü müslümanlar, bu vazifelerini unutmuştur. Güçlerini kaybetmiş olduklarından, faizden kaçınmak sırf ferdî bir vazife gibi kalmış, toplum içersinde faize kıymet verilmesi de bunların durumunu zorlaştırmıştır.

Kuran-ı Kerim, faizi terketmeyenlerin Allah tarafından harp ilânına müstahak olduklarını açıklayarak, bunun ne kadar büyük bir suç olduğunu bil dirmektedir.

Kuran dilinde Allah ve Resulünün harbi tabiri bazan hakikaten harpte, bazan da suçun büyüklüğünü ve zararını açıklamak için korkutma yerinde mecaz olarak kullanılır.Bu ayeti kerimede geçen **Harp** her iki şekilde tefsir edilmiştir. Demek ki, biri olmasa diğeri mutlaka olacaktır.

Faiz yiyenler veya yedirenler maddî ve manevî, ilâhî harpten uzak kalamayacaklardır. İbni Cerîr'in İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan naklettiğine göre, kıyamet gününde faiz yiyenlere: "**Harp için silâh kuşan** " denilecektir.

FAİZİN YASAKLANMASINDAKİ HİKMETLER :

1. Evvela şunu arzedelim ki, şeran yasak edilmiş bir şeyin tamamen faydasız olması lâzım gelmez, fakat zararı faydasından fazla olduğu için yasak edilmiş olur. Nitekim şarabın, kumarın yasak edilmesi hakkındaki ayet-i kerime bunu beyan etmektedir. İşte faiz de böyledir.

Bir miktar para faiz sebebiyle artar, sahibi için bir gelir kaynağı olabilir, ondan başkaları da istifade ederek, iktisat sahasında bir gelişme olabilir, amma böyle az çok bir faize müsaade edildiği takdirde meydana gelecek olan ahlâkî, ictimaî ve iktisadî bir takım sakıncalardan sakınılması daha mühim olduğundan, faizin düşünülen o cüzî menfaatları bu hususta feda edilmiştir.

2. Faiz muamelesi, bir çok kimselerin iktisadî (doğruluk üzere kazanma ve harcama) faaliyetlerini azaltır. Geçimlerini faizle temin etmek isteyenler çalışma sahasına atılmaz, böyle faiz yoluyla elde edecekleri bir paraya itimad ederek, ticaret vesair faideli işlerle uğraşmaya son vermiş olurlar. Böyle bir hareket ise, ferdî ve ictimaî (kendine ve cemiyetine vereceği) bir zarardır.

3. Faiz muamelesi, bir nice kimseleri de ağır bir yük altına bırakır. Borç aldıkları paraları, nasılsa para var diye lüzumsuz yere sarfederler de, tekrar ihtiyaç içinde kalırlar. Karşılığında bir şey kazanmadıkları gibi, bu yüzden bir

çok şeyleri meselâ rehin bıraktıkları evleri bile ellerinden gider, onların telâfisi (tekrar ele geçmesi) de mümkün olmaz.

4. Faiz muamelesi, ictimaî yardıma (cemiyet fertleri arasındaki yardımlaşmaya) zıd düşmektedir. İslâm milleti arasında bir sevgi ve yardımlaşma muamelesinin devamı büyük vazifedir. Faiz meselesi ise çok kere bu vazifenin ortadan kalkmasına sebep olabilir.

Bu bakımdan da toplumsal iyilikleri üstlenmiş olan dinimizin hikmeti (doğruluğu) faizin kayıtsız şartsız (her nevinin) haram olmasını gerektirmiştir. Borç alan kimse zaten ihtiyaç içinde bulunmaktadır, artık böyle muhtaç kimseden sonradan fazla bir şey almak, mürüvvete, insaniyete ve güzel ahlâka ters düşmez mi?

5. Faiz muamelesi çok kere borçlunun huzurunu bozar, faiz vermek endişesiyle üzülür durur, bazan da alacaklısına karşı nefret beslemesine vesile olur, aralarındaki eski sevgi ve güvenç sekteye uğrar.

Binaenaleyh kat'î lüzum görülmedikçe karz-ı hasen suretiyle de olsa borç bir şey alınmamalıdır. Fakat muhtaç olanlara karz-ı hasen (güzel bir ödünç verme) suretiyle yardımda bulunmak, hâli vakti yerinde olanlar için güzel bir vazifedir.

Bu yardım fakirlere sadaka vermekten daha fazla sevap kazandırır. Çünkü borç alan kimsenin mutlaka bir ihtiyacı vardır, halbuki fakir zannedilerek kendisine sadaka verilen bir şahıs aslında muhtaç olmayabilir, böyle bir kimsenin kendisini fakir gösterip sadaka alması ise insaniyete zıt düşen, nankörlüğü gerektiren ve ahirette mesuliyeti icabeden bir hâldir.

6. Faiz muamelesine müsaade edilmesi fakirlerin aleyhine olarak zenginlere büyük bir salâhiyet vermektedir ki, bu da adalete ve insaniyete zıt düşmektedir, halbuki İslâm dini merhamet ve insaniyet dinidir ve fakirlerin yardımına koşulmasını emretmektedir. İşte zekât meselesi ve borcun bağışlanması da bu islâmi merhametin güzel bir tecellisi (ortaya çıkması)dır.

Şu da bilinmelidir ki, bir kişi elindeki malları faiz almak suretiyle artıramadığı hâlde, bunların her sene zekâtını verirse bunları büsbütün elden çıkarmış olmaz mı? Evet bu bir görüşle doğru bulunabilir.

Fakat daha iyi düşünülürse, bir miktar servetin senede kırkta birini vermek, o servetin hâli üzere kaldığı takdirde ancak uzun seneler sonunda elden çıkmasına sebep olabilir. Halbuki bu müddet içinde o servetin meşru bir surette artırılması için bir çok iktisadi yollar bulunabilir. Bir ticaret şirketine iştirak gibi.

7. Faiz meselesi şeran yasak olduğu gibi, emniyeti, itimadı, meşru ticaret muamelelerini de bozacak, ahlâka uymayan bir muameledir. İslâm dininin feyizlerinden istifade etmekte olan bir milletin, yalnız faiz hususunda değil bütün ictimaî, iktisadî, ve ahlâkî hususlarda islâmiyetin uyandırma ve yol göstermelerine riayet etmeleri gerekir.

Bu yönlere riayet edecek bir toplum arasında ise, paranın meşru surette artırılması için bir çok çareler bulunabilir. Meselâ elde bulunan para meşru bir ticaret şirketinde sermaye olarak kullanılabilir. Bundan kazanılacak kâr hissedarlar arasında ölçü üzere dağıtılabilir. Böyle bir kâr ise hem helâl ve hem de faiz yoluyla alınacak bir paradan daha fazla ve daha bereketlidir.

Amma bu gün bir heyet ve bir müessese bu yönlere riayet etmeyebilir, fakat böyle bir müessesenin bu esaslara riayet etmemesi düşüncesiyle, yüce maksatlara yönelmiş bulunan kudsî hükümler, hikmet (doğruluk) dairesinden çıkarılmış bulunamaz.

Diğer bir tabirle kudsî hükümler, bir hey'etin veya bir müessesenin keyfi isteklerine ve hareketlerine değil, bilakis o hey'et ve müessese o yüce hükümlere uymak ve ona göre hayatını düzenlemek zorundadır. Aksi takdirde meydana gelecek faydasız neticelerin mesuliyeti, o kutsal hükümlere değil, o hey'et ve müesseseye raci olur.

8. Faiz muamelesi hususunda şu da düşünülmelidir ki, dinimizin kudsî hükümleri tam bir adalet, ihsan ve müsavat (doğruluk, iyilik ve eşitlik) esasları üzerine kurulmuştur.

Binaenaleyh ödünç alınacak paradan istifade etmek kat'î olmadığı hâlde karşılığında verilecek kâr muhakkak olduğundan, böyle ihtimalli bir şey karşısında kat'î olan bir şeyin verilmesinin mecbur edilmesi takdirinde, islâmiyetin her yönüyle hedeflemiş olduğu doğruluk, iyilik ve eşitlik kaidelerine muhalefet edilmiş olur.

9. Faiz muamelesinin haram olmasında daha bir çok hikmetler olabilir, biz bunların hepsini idrak edemeyiz, fakat biliriz ki, Cenab-ı Hak Alîm ve Hakîm'dir (ziyade ilim ve hikmet, doğruluk ve isabet sahibidir). Her neyi emir ve nehyetmişse, biz ondaki hikmeti anlayamasak da onun mutlak bir hikmeti vardır. bizim vazifemiz o ilâhi emir ve yasaklara riayet etmektir.

Bizim itaatkâr bir kul olduğumuz bu suretle meydana çıkar. Biz bu sayede mükâfata nail oluruz. Artık böyle bir hikmetin bizce bilinmemesi de bir hikmet değil midir?

Şu da malûmdur ki, bir çok kimseler maneviyatı, dini hükümleri ve hikmetleri lâyıkıyla takdir edemezler. Gözler her işin görünen tarafına meyleder, maddi servetlerin zahiri şekilde artmasını temin etmek isterler.. Halbuki faiz muamelesi pek ziyade mesuliyeti gerektirmektedir. Binaenaleyh faiz olduğu açıkça bilinen şeylerden kaçınmak bir vecibe (vazife) olduğu gibi, faiz şüphesi bulunan şeylerden de kaçınmak lâzımdır, bu bir ihtiyat gereğidir.

Nitekim bu hususta bir çok hadisi şerifler vardır. Yasak bir sahaya girmek şöyle dursun onun civarına bile yaklaşılmamalıdır ki, içine düşmek ihtimali bulunmasın. Fani bir varlık için ebedi bir hayatı tehlikeye düşürmek, akıllı işi değildir.

Mevlâ Tealâ, baş paraların alınmasına müsaade ettikten sonra, zor durumda olanlara mühlet vermek gerektiğine işaret etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَ اِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٢٨٠)

KELİME MANASI (280)

(وَاِنْ كَانَ) **Ve eğer** (borçlularınızdan biri) **olduysa,** ne? (ذُو عُسْرَةٍ) **darlık sahibi,** yani sıkıntıda olup borcunu vaktinde ödemeye hâli müsaid değilse, (فَنَظِرَةٌ) **mühlet vermek,** yani onun hakkındaki hüküm, kendisine mühlet verilmesidir, ne zamana kadar? (اِلٰى مَيْسَرَةٍ) **kolaylığa,** yani borcunu ödeme imkânı buluncaya kadar, (وَاَنْ تَصَدَّقُوا) **tasadduk etmeniz ise,** yani o alacağınızı zor durumda kalan borçluya tamamen bağışlamanız nedir? (خَيْرٌ) **daha hayırlıdır,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** yani sevabı daha fazladır. (اِنْ كُنْتُمْ) **eğer olduysanız,** (تَعْلَمُونَ) **bilir,** yani alacağınızı tamamen bağışlamanızın sizin için daha hayırlı olduğunu bilseydiniz öyle yapardınız.

MEALİ ŞERİFİ (280)

Eğer (borçlu) **güçlük sahibi** (darlık içinde) **bulunuyorsa,** (ona) **kolaylığa** (borcunu verebilecek bir genişliğe sahip oluncaya) **kadar mühlet** (verin), **tasadduk etmeniz** (alacağınızı o zor durumda olan borçluya sadaka olarak bağışlamanız) **ise, sizin için** (ona mühlet vermenizden) **daha hayırlıdır** (daha çok sevaba sebeptir). **Eğer** (böyle bir bağışlamanın, mühlet vermeden daha hayırlı olduğunu) **bilseydiniz** (böyle yaparsınız).

İ Z A H A T

Bu ayeti kerime, borçlular hakkında gösterilecek en insani bir vazifeyi bizlere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Borçlu olan kimse, borcunu ödeme imkânı bulamadığı takdirde, genişlik buluncaya kadar ona mühlet verilmesine teşvik etmektedir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İmamı Kelbî buyurmuştur ki: Bu ayet-i celile, Muğîre oğulları, Amr ibni Umeyr oğullarına: "Bu gün biz darlıktayız, meyvalar yetişinceye kadar bizi tehir edin" dediklerinde, onların tehir etmek istememeleri üzerine nazil olmuş ve onları, alacaklarını geciktirmeye teşvik etmiştir.

Tefsiri Kebirde, zikredildiğine göre, (عُسْرَة) usre. (اعْسار) i'sar'dan alınma bir isimdir. Aslında güçlük ve zorluk manasında olup, burada mal bulamamak demektir.

(نَظِرَة) NAZİRE: (اِنْظَار) inzar'dan alınma bir isim olup, mühlet verme manasındadır

(مَيْسَرَة) MEYSERE: kolaylık manasında olan, (يُسْر) yüsr ve (يَسَار) yesar'dan alınma mefale veznidir, burada zenginlik manasındadır, zengine meysur denir.

Şu da bilinsin ki, borcun geciktirilme hükmünün faize mahsus olup olmadığı hakkında ulema ihtilâf etmiştir. İbni Abbas, Şüreyh, Dahhak, Süddî ve İbrahim *(Radıyallahu Anhüm)* bu ayetin faiz hakkında olduğunu söylemişlerdir. Nitekim sebebi nüzül de bunu göstermektedir.,

Mücahid ve müfessirlerden diğer bir cemaat ise, her borca şamil olduğu nu söylemiştir. Kazî birinci sözü tercih etmişse de, Ebû Hanife, Malik ve Şafiî *(Radıyallahu Anhüm)* gibi ekseri fukaha ikinci görüşü seçerek: "**Borcunu ödemekten âciz olan kişiyi zorlamak caiz değildir.**" demişlerdir.

Ancak, borçlunun zorlanmasının nasıl olacağını açıklamak gerekir. İmamı Fahrurrazi'nin beyanına göre, zorlanma: Ödeyeceği parayı bulamadığı gibi, satıp parasıyla borcunu ödeyebileceği bir malı da olmamasıdır.

Bundan dolayı evi ve elbiseleri olan kişi, onları satıp para yaparak borcunu ödeyebiliyorsa, zorda kalmış sayılmaz ve kendisiyle çocukları için ancak bir günlük azık saklayabilir. Bir de namazda giyeceği, ayrıca sıcak ve soğuktan kurtulması için lâzım olan elbiselerini saklayabilir, geri kalanını satıp borcunu ödemelidir.

Hatta bazı âlimler indinde, gücü kuvveti yerinde ise, muhtaç olduğu zaman kendisi ve çoluk çocuğu için işçilik yapması lâzım geldiği gibi, borcuna mukabil, borçlu olduğu kimsenin yanında işçilik yapması gereklidir.Ve borcun ödenmesi başka türlü mümkün değilse, elindeki malı noksanına satıp yine borcunu vermelidir.

Bir de şu mesele vardır. Bir insan, borçlusunun çok zor durumda olduğunu bilirse, onu zorlaması haram olup imkânı oluncaya kadar mühlet vermesi vaciptir. Ancak zor durumda kaldığı şüpheli olan bir kişiyi, gerçek durumu meydana çıkıncaya kadar hapsetmesi de caizdir.

Borçlu bir kişi, zor durumda olduğunu iddia edip alacaklısı onu yalanlarsa, bu borç, alış veriş ve ödünç verme gibi karşılığı olan bir şeyden midir değil midir? diye bakılır. Evvelki durumda borçlunun gerçekten zor durumda olduğuna dair adaletli iki şahit getirmesi gerekir.

İkinci durumda yani bir malı telef etmek veya birine kefil olmak gibi karşılığı olmayan sebeplerle, üzerine borç binen kişinin, zor durumdayım demesi muteber olup, bunu reddeden alacaklı ların beyyine (delil) getirmeleri icabeder.

Ayeti celilede geçen **Tasadduk** hakkında iki söz vardır.

1. Bu, zor durumda kalmış borçluya borcunu bağışlamaktan ibarettir.

2. Borçluya ödemesi için süre tanımaktır.

(خَيْر) HAYR' dan maksat, dünyada sena-i cemil (güzel anılmak), ahirette ise sevab-ı cezîl (bol mükâfat) tır.

Ebussuud Efendinin beyanına göre, ayet-i cemilenin sonunda geçen: (اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) **"Eğer bilirseniz"** cümlesindeki şartın cevabı ve (تَعْلَمُونَ) nin mefulü gizlidir ki mana: **"Bağışlamanın sizin için daha hayırlı olduğunu bilirseniz, bunu mutlaka yaparsınız ."** demektir.

Fahrurrazî'nin beyanına göre, burada amel, ilmin levazımından (ilim için gerekli kılınan şeylerden) kabul edilmekle, bildiğini yapmayan asilere büyük bir tehdit vardır.

BORÇ VERMENİN VE ZOR DURUMDA KALMIŞ KİMSEYE ÖDEMESİ İÇİN SÜRE TANIMANIN FAZİLETİ HAKKINDA HADİSİ ŞERİFLER :

١٨٦– عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ اَبِى قَتَادَةَ (رضى الله عنه) ؛ اَنَّ اَبَا قَتَادَةَ طَلَبَ غَرِيمًا لَهُ فَتَوَارىٰ عَنْهُ ثُمَّ وَجَدَهُ فَقَالَ: اِنِّى مُعْسِرٌ. فَقَالَ: آللهِ؟ قَالَ آللهِ قَالَ: فَاِنِّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ سَرَّهُ اَنْ يُنْجِيَهُ اللهُ مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ اَوْ يَضَعْ عَنْهُ»

186- Abdullah İbn-i Ebî Katade *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildi ki, Ebu Katade bir borçlusunu aradı da borçlu ondan gizlendi. Sonra onu buldu. Borçlu: "Ben fakirim." dedi. Ebu Katade: "Allah'a yemin eder misin?" diye sordu. Borçlu: "Billahi" diye yemin etti. Ebu Katade: Ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i: **"Her kimi Allah'ın kıyamet gününün dehşetinden kurtarması memnun ederse fakire nefes aldırsın** (ferahlandırsın)**; yahut alacağını ona bağışlasın."** buyururken işittim dedi. *(Müslim, Müsâkât:6, No: 1563)*

١٨٧– عَنْ اَبِى الْيُسْرِ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ اَنْظَرَ مُعْسِرًا اَوْ وَضَعَ عَنْهُ اَظَلَّهُ اللهُ فِى ظِلِّهِ»

187- Ebul Yüsr *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim bir yoksula mühlet verir yahut borcunu bağışlarsa, Allah (-u Tealâ) onu kendi gölgesinde gölgelendirir."** *(Müslim, Zühd:74)*

١٨٨- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كَانَ تَاجِرٌ يُدَايِنُ النَّاسَ فَاِذَا رَاٰى مُعْسِرًا قَالَ لِفِتْيَانِهِ تَجَاوَزُوا عَنْهُ لَعَلَّ اللّٰهَ اَنْ يَتَجَاوَزَعَنَّا فَتَجَاوَزَ اللّٰهُ عَنْهُ »

188- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Bir tacir vardı. İnsanlara borç verir dururdu. Borçluyu fakir gördüğü zaman hizmetçilerine hitaben: Buna müsamaha gösteriniz. Allah'ın da bizlere müsamaha etmesi ümid edilir, derdi. İşte bu huyundan dolayı Allah (-u Tealâ) o taciri affeylemiştir."** *(Buharî, Büyû':18, 3/10)*

١٨٩- عَنْ حُذَيْفَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: « تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ قَالُوا: اَعَمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: كُنْتُ اُيَسِّرُ عَلَى الْمُوسِرِ وَاُنْظِرُ الْمُعْسِرَ ، قَالَ: فَتَجَاوَزُوا عَنْهُ .

189- Huzeyfe *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Sizden evvelki milletlerden müsamahalı bir kişinin ruhunu melekler karşıladılar ve:** (Dünyada iken) **Hayır neviden bir şey işledin mi? diye sordular. Bu kişi: "Ben zengine karşı kolaylaştırır, fakire de mühlet verirdim." dedi. Bunun üzerine melekler de ona müsamaha eylediler."** buyurdu. *(Buharî, Büyû':17, 3/9)*

١٩٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: « مَنْ اَرَادَ اَنْ تُسْتَجَابَ دَعْوَتُهُ وَاَنْ تُكْشَفَ كُرْبَتُهُ فَلْيُفَرِّجْ عَنْ مُعْسِرٍ »

190- İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim duasının kabul olmasını ve sıkıntısının kaldırılmasını isterse, darda kalanın sıkıntısını gidersin."** *(Ahmed Ibn-i Hanbel:2/23)*

١٩١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: « مَنْ اَنْظَرَ مُعْسِرًا اِلَى مَيْسَرَتِهِ اَنْظَرَهُ اللّٰهُ بِذَنْبِهِ اِلَى تَوْبَتِهِ »

191- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim bir fakire** (darda kalana) **imkân buluncaya kadar mühlet verirse, Allah** (-u Tealâ) **da, tövbe edinceye kadar o kulunun günahını bekletir** (yazdırmaz)." *(Heysemî, Mecmau'z-Zevaid:4/134)*

١٩٢–عَنْ بُرَيْدَةَ الْاَسْلَمِيِّ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ اَنْظَرَ مُعْسِرًا كَانَ لَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ وَمَنْ اَنْظَرَهُ بَعْدَ حِلِّهِ كَانَ لَهُ مِثْلُهُ فِى كُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ».

192- Büreyde el-Eslemî *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: **"Kim bir fakirin borcunu ertelerse** (erteleme süresince) **her gün karşılığında o kimseye bir sadaka sevabı olur. Kim onun borcunu vadesi geldikten sonra ertelerse** (bu sürece) **her gün karşılığında o kimseye borç mikdarının bir misli sadaka sevabı olur."** *(IBn-i Mace, Sadakât:14)*

١٩٣– عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَفَّسَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَمَنْ يَسَّرَ عَلَىٰ مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللهُ عَلَيْهِ فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللهُ فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. وَاللهُ فِى عَوْنِ الْعَبْدِ مَاكَانَ الْعَبْدُ فِى عَوْنِ اَخِيهِ. وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا اِلَى الْجَنَّةِ. وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ اِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ وَمَنْ بَطَّأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ».

193-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Bir kimse bir mü'minden dünya sıkıntılardından bir sıkıntı giderirse; Allah** (-u Tealâ) **ondan ahiret sıkıntılarından bir sıkıntı giderir. Bir kimse başı sıkılana kolaylık gösterirse, Allah** (-u Tealâ) **ona dünya ve ahirette kolaylık verir. Ve bir kimse bir müslümanı** (n günahını) **örterse, Allah** (-u Tealâ) **da onun dünya ve ahirette** (kusurunu) **örter. Kul din kardeşinin yardımında oldukça, Allah** (-u Tealâ) **da kulun yardımındadır.**

Ve her kim bir yol tutarak, o yolda ilim ararsa, bu sebeble Allah ona cennete götüren bir yol müyesser kılar. Bir kavm Allah'ın evlerinden bir evde toplanarak kitabullah'ı okurlar ve onu aralarında müzakere ederlerse; üzer-

lerine sekinet iner. Allah'ın rahmeti onları kaplar. Melekler de etraflarını kuşatırlar. Allah onları kendi nezdindekilere anar. Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandıramaz (kötü amellerinden sebep geri kalan, sadece soyunun şerefinden dolayı ilerleyemez)." *(Müslim, Zikir:38, Ebu Davud, Edeb:60, Tirmizî, Hudud:3 Birr:19,Ibn-i Mace, Mukaddime:17)*

١٩٤- عَنْ اَبِى اُمَامَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ عَلَىٰ بَابِهَا الصَّدَقَةُ بِعَشْرٍ وَالْقَرْضُ بِثَمَانِيَةَ عَشَرَ. فَقُلْتُ: يَا جِبْرِيلُ كَيْفَ صَارَتِ الصَّدَقَةُ بِعَشَرَةٍ وَالْقَرْضُ بِثَمَانِيَةَ عَشَرَ؟ قَالَ: لاَنَّ الصَّدَقَةَ تَقَعُ عَلَىٰ يَدِ الْغَنِيِّ وَالْفَقِيرِ وَالْقَرْضُ لاَيَقَعُ اِلاَّ فِى يَدِ مَنْ يَحْتَاجُ اِلَيْهِ »

194- Ebu Ümame *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Cennete girdim, kapısı üzerinde sadaka** (bire) **on, Ödünç ise** (bire) **onsekiz** (yazılı olduğunu) **gördüm. Bunun üzerine: Ey Cebrail** *(Aleyhisselâm)* **! Nasıl olur sadaka on, ödünç onsekiz dedim. Cebrail** *(Aleyhisselâm)* **da: Çünkü sadaka, fakire,** (elinde parası olan) **zengine de verilir. Fakat ödünç ancak ihtiyaçlı olana verilir.**" buyurdu. *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:6/210, No:15373)*

١٩٥- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « ثَلاَثٌ مَنْ جَآءَ بِهِنَّ مَعَ الْاِيمَانِ دَخَلَ مِنْ اَىِّ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَآءَ وَزُوِّجَ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ حَيْثُ شَآءَ؛ مَنْ عَفَا عَنْ قَاتِلِهِ وَاَدَّىٰ دَيْنًا خَفِيًّا وَقَرَأَ فِى دُبُرِ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَةٍ عَشَرَ مَرَّاتٍ ﴿ قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ ﴾

195- Cabir *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Üç şey vardır ki, her kim** (kıyamet gününde) **imanla beraber onları getirirse, cennetin kapılarından dilediğinden girer ve hurilerden istediği ile evlendirilir.** (Bunlar da): **Katilini afveden,** (Allah'dan başka kimsenin bilmediği) **gizli borcu ödeyen ve her farz namazın arkasından on kere:** (قُل هُوَ اللهُ اَحَدٌ) (İhlâs-ı şerifi) **okuyandır.**" *(Ali el-Müttekî, Kenzul Ummal:15/810, No:43220)*

BORCU GECİKTİRMENİN ZULM OLUP ÖDEME NİYETİYLE BORÇ ALANLARA ALLAHIN YARDIM EDECEĞİNİ, KÖTÜ NİYETLİ OLANLARA İSE İMKAN VERMEYECEĞİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER :

١٩٦- عَنْ اَبِى مُوسَىٰ الْاَشْعَرِىِّ يَقُولُ: عَنْ اَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ اَنَّهُ

قَالَ: «اِنَّ اَعْظَمَ الذُّنُوبِ عِنْدَ اللهِ اَنْ يَلْقَاهُ بِهَا عَبْدٌ بَعْدَ الْكَبَائِرِ الَّتِى نَهَى اللهُ عَنْهَا اَنْ يَمُوتَ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لَايَدَعُ لَهُ قَضَآءً»

196- Ebu Musa'l-Eşarî *(Radıyallahu Anh)* den, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **"Şüphesiz Allah katında; nehyettiği büyük günahlardan sonra, kulun kendisiyle Allah (-u Tealân) ın karşısına çıkması en büyük olan günah; kişinin ödeyecek mal bırakmadan, borçlu olduğu hâlde ölmesidir."** *(Ebu Davud, Büyu':8 Ahmed Ibn-i Hanbel:4/392, 3/246-247)*

١٩٧- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ اَخَذَ اَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ اَدَاءَهَا اَدَّى اللهُ عَنْهُ. وَمَنْ اَخَذَ يُرِيدُ اِتْلَافَهَا اَتْلَفَهُ اللهُ»

197- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayete göre, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: **"Her kim insanların mallarını ödemek isteyerek** (bir muamele sebebiyle) **alırsa, Allah o kimseye ödemeyi müyesser kılar. Her kim de halkın mallarını telef etmeyi kasdeyleyerek alırsa, Allah da onu telef eyler."** *(Buharî, Istikraz:3, No:3)*

١٩٨- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ»

198- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Zengin kişinin borcunu ödemeyi uzatması zulumdur."** buyurdu. *(Buharî, Istikraz:13, Havale:1,2, Müslim, Musakat:34, Ebu Davud, Büyu':10, Tirmizî, Büyu':100, 101, Ibn-i Mace, Sadakat:8, Darimî, Büyu':48, Muvatta', Büyu':84)*

١٩٩- عَنْ كَعْبٍ (رضى الله عنه) اَنَّهُ تَقَاضَى ابْنَ اَبِى حَدْرَدٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِى الْمَسْجِدِ فَارْتَفَعَتْ اَصْوَاتُهُمَا حَتّٰى سَمِعَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِى بَيْتِهِ فَخَرَجَ اِلَيْهِمَا حَتّٰى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ فَنَادٰى: «يَا كَعْبُ!» قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هٰذَا» وَاَوْمَأَ اِلَيْهِ اَيِ الشَّطْرَ قَالَ: لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ: «قُمْ فَاقْضِهِ».

199- Kâ'b İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* ,(Abdullah) İbn-i Hadred'den, ondaki alacağını mescidde (yapışıp) istedi. Her ikisinin sesleri yükseldi. Nihayet evinde bulunan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* , onların seslerini işitti. Ve onlara doğru çıktı, hücresinin perdesini açarak: **"Ya Kâ'b!"** diye nida etti.

Kâ'b: "Lebbeyk Ya Resulallah." deyince Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* eliyle işaret vererek: "**Alacağından şu kadarını yani yarısını bağışla.**" buyurdu. Ka'b, hemen: "Vallahi bağışladım Ya Resulallah" dedi. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İbn-i Ebi Herded'e hitaben: "**Kalk, borcunu öde.**" diye emretti. *(Buharî, Salât:71,83, Husumat:4, Sulh:14, Müslim, Müsakât:20, 21)*

٢٠٠- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَجُلاً اَتَى النَّبِىَّ ﷺ يَتَقَاضَاهُ بَعِيرًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَعْطُوهُ» فَقَالُوا: مَا نَجِدُ اِلاَّ سِنًّا اَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ. فَقَالَ الرَّجُلُ: اَوْفَيْتَنِى اَوْفَاكَ اللهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَعْطُوهُ فَاِنَّ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ اَحْسَنَهُمْ قَضَاءً».

200- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e geldi de, alacağı olan deveyi kendisine ödemesini istiyordu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ona deve veriniz.**" buyurdu. Sahabîler: (Aradık); onun devesinden daha fazla yaşta (ve kıymette) olan deveden başkasını bulamadık, dediler.

Bunun üzerine o zat, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Sen hakkımı bana mükemmel surette verdin, Allah da sana mükâfatını mükemmel surette versin! diye dua etti. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ona bu** (daha kıymetli olan) **deveyi verin. Şübhesiz sizin borç ödemeyi en güzel yapanlarınız, insanların hayırlılarındandır.**" buyurdu. *(Buharî, Istikraz:7, No:8)*

٢٠١- عَنْ اَبِى قَتَادَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ اَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَلَهُمْ «اَنَّ الْجِهَادَ فِى سَبِيلِ اللهِ وَالْاِيمَانَ بِاللهِ اَفْضَلُ الْاَعْمَالِ» فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! اَرَاَيْتَ اِنْ قُتِلْتُ فِى سَبِيلِ اللهِ تُكَفَّرُ عَنِّى خَطَايَاىَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «نَعَمْ. اِنْ قُتِلْتَ فِى سَبِيلِ اللهِ وَاَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ» ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «كَيْفَ قُلْتَ؟» قَالَ: اَرَاَيْتَ اِنْ قُتِلْتُ فِى سَبِيلِ اللهِ اَتُكَفَّرُ عَنِّى خَطَايَاىَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «نَعَمْ. اِنْ قُتِلْتَ فِى سَبِيلِ اللهِ وَاَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ اِلاَّ الدَّيْنَ. فَاِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَالَ لِى ذٰلِكَ»

201- Ebu Katade *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildi ki, Bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* aralarında ayağa kalkarak onlara: "**Şüphesiz Allah yolunda cihadla, iman amellerin en faziletlisidir.**" buyurdu.

Bunun üzerine bir adam kalkarak: "Ya Resulalah! Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülsem günahlarım affolunur mu?" dedi, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ona: "**Evet, ihlâsla sabrettiğin hâlde, ileri gidip geri dönmeyerek Allah yolunda öldürülürsen!**" buyurdu.

Sonra Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Nasıl dedin?**" diye sordu. Adam: "Ne buyurursun, ben Allah yolunda öldürülürsem günahlarım affolunur mu?" dedi. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* "**Evet ihlasla sabrettiğin hâlde, ileri gidip geri dönmeyerek Allah yolunda öldürülürsen!.. Yalnız borç** (lu olarak ölmen) **müsetsna! Gerçekten bunu bana Cibril** *(Aleyhisselâm)* **söyledi.**" buyurdu. *(Müslim, Imare:117)*

٢٠٢- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ (رضى الله عنه) قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ وَضَعَ رَاحَتَهُ عَلَىٰ جَبْهَتِهِ ثُمَّ قَالَ: «سُبْحَانَ اللهِ مَاذَا نُزِّلَ مِنَ التَّشْدِيدِ!» فَسَكَتْنَا وَفَزِعْنَا. فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ سَأَلْتُهُ يَا رَسُولَ اللهِ مَاهٰذَا التَّشْدِيدُ الَّذِى نُزِّلَ؟ فَقَالَ: «وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ اَنَّ رَجُلاً قُتِلَ فِى سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ اُحْيِىَ ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ اُحْيِىَ ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يُقْضٰى عَنْهُ دَيْنُهُ. . . عَنْ سَمُرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِى جَنَازَةٍ فَقَالَ: «اَهٰهُنَا مِنْ بَنِى فُلَانٍ اَحَدٌ» ثَلاَثًا فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «مَا مَنَعَكَ فِى الْمَرَّتَيْنِ الْاُولَيَيْنِ اَنْ لاَتَكُونَ اَجَبْتَنِى» اَمَا اِنِّى لَمْ اُنَوِّهْ بِكَ اِلاَّ بِخَيْرٍ اِنَّ فُلاَنًا لِرَجُلٍ مِنْهُمْ مَاتَ مَأْسُورًا بِدَيْنِهِ.

202- Muhammed İbn-i Cahş *(Radıyallahu Anh)* anlatıyor: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanında oturuyorduk. Bir ara başını semaya kaldırdı, sonra elini alnının üzerine koydu, daha sonra da: "**Sübhanallah, ne kadar ağır bir hüküm indirildi.**" buyurdu. Biz sustuk ve korktuk. Ertesi sabah olunca ona:

"Ya Resulallah, indirilen ağır ve güç hüküm nedir?" diye sorunca: "**Canım kabza-ı kudretinde** (kudret elinde) **olan Allah'a yemin ederim ki, borçlu olan bir kimse Allah yolunda öldürülse sonra diriltilip tekrar öldürülse, daha sonra diriltilip yine öldürülse borcu ödenmeden cennete giremez.**" buyurdu.

Semure *(Radıyallahu Anh)* anlatıyor: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile beraber bir cenazede idik. Hazreti Peygamber, üç defa: "**Burada filân kimse var mı?**" deyince, bir adam kalktı. Resul-ü Ekrem ona: "**İlk çağırdıklarımda**

niçin cevap vermedin? Sana kötü bir şey söylemiyecektim. (Cenazeyi işaret ederek) **filân adamınız borcu yüzünden mahkum ve mahbus olarak öldü."** buyurdu. *(Neseî, Büyû':98, 7-8/410 No:4659-660)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, borç almak üç durumda serbest olur:

1. İmkânsızlık sebebiyle, Allah yolunda ibadete gücü kuvveti kalmadığı zaman.
2. Fakir olarak ölen bir kişinin kefen ve defin masrafları için ,
3. Bekârlığın fitnesinden kurtulmak için evlenmek niyetiyle.

İşte bu durumlarda ödemek niyetiyle, Allah-u Tealây'a güvenerek borç alırsa, Allah-u Tealâ da ona ödeme kapılarını açar,

٢٠٣- عَنِ ابْنِ حُذَيْفَةَ (هُوَ عِمْرَانُ) (رضى الله عنهما) عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ مَيْمُونَةَ (رضى الله عنها) قَالَ: كَانَتْ تَدَّانُ دَيْنًا. فَقَالَ لَهَا بَعْضُ أَهْلِهَا: لاَتَفْعَلِي. وَأَنْكَرَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ؛ قَالَتْ: بَلَىٰ. إِنِّي سَمِعْتُ نَبِيِّي وَخَلِيلِي ﷺ يَقُولُ: «مَامِنْ مُسْلِمٍ يَدَّانُ دَيْنًا ، يَعْلَمُ اللهُ مِنْهُ أَنَّهُ يُرِيدُ أَدَاءَهُ ، إِلاَّ أَدَّاهُ اللهُ عَنْهُ فِي الدُّنْيَا».

203- İmran İbn-i Huzeyfe *(Radıyallahu Anhüma)* şöyle demiştir: Müminlerin anası Meymune *(Radıyallahu Anha)* borç alıyordu. Onun ev halkından birisi (bir gün) kendisine: "(Bunu) yapma." diyerek onun böyle borçlanmasına karşı çıktı.

Meymune *(Radıyallahu Anha)* validemiz şöyle dedi: "Hayır (böyle yapmaya devam edeceğim). Çünkü ben, Peygamberim ve sadık dostum (Muhammed) *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu işittim: **"Hiç bir müslüman yoktur ki bir borç ile borçlansın ve borcunu ödemek istediğini Allah** (-u Tealâ) **bilsin de o müslümana dünyada borcunu ödemesini kolaylaştırmasın** (borcunu ödetmesin, mutlaka ödettirir)." *(Ibn-i Mace, Sadaka:10, 6/523, No:2408)*

Bu haberden dolayı selefi salihînden bazıları zorlanmasalar da borç alırlardı. O hâlde akıllı kişi borcunu ödeme imkânı bulduğu zaman, vaktinden önce de olsa ödemeli, insanların diriltileceği günde kötü niyetinin vebalini çekeceğinden korkmalıdır.

Borcunu vakti vaktinde ödemek, ancak farzları ve vacipleri yerine getirenlere kolay gelir. Günah işlemeye alışmış ve farzları terketmiş kişiler ise, Allah-u Teala'nın haklarına riayet etmediklerinden, kulların haklarına hiç riayet etmezler. Nitekim bu zamanın insanlarının ekserisinin durumları daima bozuktur. İşte bu zamanda kanaata yapışana müjdeler olsun.

Gerçek mümin, Allah'tan korkarak, din işinde muhtaç olmadığı, hatta kendisinin dini yönden yükselmesine engel olacak fuzulî masrafları bırakır.

٢٠٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مِنْ حُسْنِ إِسْلاَمِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ».

204- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**İnsanın malâya'ni'yi** (din ve dünya bakımından kendisini alâkadar etmeyen şeyleri) **terk etmesi müslümanlığının güzelliğindendir.**" *(Tirmizî, Zühd:11, Ibn-i Mace, Fiten:12, 10/3976, Muvatta', Hüsnü'l-Hulûk:3, Ahmed Ibn-i Hanbel:1/201)*

Faizle muamele eden kimseler. ekseriyet itibariyle zalim, servet erbabı olup, insanların mallarını zorla almayı adet ettiklerinden Allah-u Tealâ onları faizden vazgeçirmek üzere şöyle buyuruyor:

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَيُظْلَمُونَ (٢٨١)

KELİME MANASI (281)

(وَاتَّقُوا) **Ve sakının,** neden? (يَوْمًا) **öyle bir günden ki,** (تُرْجَعُونَ) **döndürüleceksiniz,** nerede? (فِيهِ) **o günde,** kime? (إِلَى اللهِ) **Allah'a** *(Celle Celâlühü)*, (ثُمَّ تُوَفَّىٰ) **sonra, tamamen verilecektir,** kime? (كُلُّ نَفْسٍ) **her nefse,** yani Allah-u Tealâ ona verecektir, ne? (مَا) **o şey ki,** (كَسَبَتْ) **kesbetti,** yani o gün herkese dünyada yaptıklarının karşılığı tamamiyle verilecektir. (وَهُمْ) **ve onlar,** (لاَيُظْلَمُونَ) **zulmolunmayacaklardır,** yani sevapları noksan edilerek, günahları artırılarak haksızlığa uğratılmayacaklardır.

MEALİ ŞERİFİ (281)

Ve öyle bir günden sakının ki, (hepiniz) **o günde Allah'a** (onun manevi huzuruna) **döndürüleceksiniz. Sonra, herkese** (dünyada iken) **kazanmış olduğu** (iyi veya kötü amellerinin karşılığı) **tamamen verilecektir. Ve onlar** (güzel amelleri noksan edilip, çirkin amelleri artırılmak suretiyle) **zulmolunmayacaklardır.**

İZAHAT

Kazî, Nesefî, Hâzin, Ruhul Beyan, İrşadül aklısselim ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurdu ki: Bu ayeti celile, Kuran-ı Kerimin en son inen ayetidir. Bu ayeti celileden sonra, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ne kadar yaşadığı hakkında ihtilâf edilmiştir.

Bir rivayete göre, 21 gün veya 81 gün veya 7 gün, diğer bir rivayete göre, 3 saat muammer olmuş (yaşamış) tır.

Kurtubî, Beğavî ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٢٠٥- « اِجْعَلُوهَا بَيْنَ اٰيَةِ الرِّبَا وَاٰيَةِ الدَّيْنِ »

205- **"Bu ayeti, faiz ile borç ayeti arasına koyun"** buyurdu.

Diğer bir rivayete göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٢٠٦- « جَائَنِي جِبْرَائِيلُ فَقَالَ اِجْعَلُوهَا عَلٰى رَأْسِ مِأَتَيْنِ وَثَمَانِينَ اٰيَةً مِنَ الْبَقَرَةِ »

206- **"Cibril-i Emin gelerek bana, bu ayeti, Sure-i Bakara'nın ikiyüz sekseninci ayetinin başına koyun, dedi."** buyurdu. *(Alusî:3/55, Kurtubî 3/375, Beğavî: l/406*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Efendimiz (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* pazartesi günü peygamber olarak gönderildi, Pazartesi günü Mekke-i Mükerremeden hicret etti, Pazartesi günü Medine-i Münevvere'ye girdi, Pazartesi günü vefat etti.

٢٠٧- عَنْ عَلِيٍّ (رضى الله عنه) قَالَ: كَانَ آخِرُ كَلَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ: « اَلصَّلَاةَ اَلصَّلَاةَ اتَّقُوا اللهَ فِيمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ »

207- Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğu rivayet edildi Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in en son sözü şudur: **"Namaz! Namaz! Ellerinizin malik olduğu** (kölelerinizi-hizmetçileriniz) **hakkında** (onlara kötülük yapmaktan) **Allah'tan korkun."** *(Ahmed Ibn-i Hanbel:1/78)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN ÖLÜMÜNÜN BU ÜMMETİN BAŞINA GELEN EN BÜYÜK MUSİBET OLDUĞUNU ANCAK MEVLÂNIN, BUNDA DA BU ÜMMETE BÜYÜK BİR RAHMETİ BULUNDUĞUNU BİLDİREN HADİSİ ŞERİFLER :

٢٠٨- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « مَنْ اُصِيبَ بِمُصِيبَةٍ فَذَكَرَ مُصِيبَتَهُ فَلْيَذْكُرْ مُصِيبَتَهُ بِى فَاِنَّهَا مِنْ اَعْظَمِ الْمَصَائِبِ »

208- Abdurrahman *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Her kimin başına bir musibet gelirde onu hatırlarsa, benim** (ölümüm sebebi) **ile başına gelen musibeti düşünsün** (ve

ona göre sabredip şeriattan ayrılmasın). **Çünkü o** (benim ölümüm), **musibetlerin en büyüğündendir.**" *(Ali el-Müttekî:3/301 No:6654)*

٢٠٩- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ لَهُ فَرَطَانِ مِنْ أُمَّتِي أَدْخَلَهُ اللهُ بِهِمَا الْجَنَّةَ». فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَنْ كَانَ لَهُ فَرَطٌ مِنْ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: «وَمَنْ كَانَ لَهُ فَرَطٌ يَا مُوَفَّقَةُ!» قَالَتْ: فَمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ فَرَطٌ مِنْ أُمَّتِكَ؟ قَالَ: «فَأَنَا فَرَطُ أُمَّتِي. لَنْ يُصَابُوا بِمِثْلِي».

209- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle işittiğini rivayet etti: "**Ümmetimden iki feratı** (büluğa ermeden önce ölen iki çocuğu) **bulunan kişiyi, Allah** (-u Tealâ) **onların yüzünden cennete sokacaktır.**"

Bunun üzerine Aişe *(Radıyallahu Anha)* (validemiz) ona: "Bir feratı bulunan kişiyide mi?" dedi. (Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ey muvaffak** (Allah-u Tealâ'nın muvaffak kıldığı kadın) **bir feratı bulunan kişiyi de.**" buyurdu.

Aişe *(Radıyallahu Anha)* (validemiz): "Ya ümmetinden herhangi birinin hiç bir faratı bulunmazsa?" diye sorunca, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Bu durumda ümetimin feratı** (ahirete önde gidip bekleyeni) **benim, ve onlar benim gibisiyle** (benim ölümüm gibi bir musibetle) **isabet olunmayacak** (karşılaşmayacak) **lardır.**" buyurdu. *(Tirmizî, Cenaiz:64 No:10628)*

Mevlâ Tealâ:

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴾

"**Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.**" buyurmuştur. *(Enbiya Suresi:107)*

O hâlde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yaşaması da ölümü de rahmet olmuştur. Nitekim:

٢١٠- عَنْ أَبِي مُوسَىٰ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ رَحْمَةَ أُمَّةٍ مِنْ عِبَادِهِ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَسَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا. وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةَ أُمَّةٍ عَذَّبَهَا وَنَبِيُّهَا حَيٌّ فَأَهْلَكَهَا وَهُوَ يَنْظُرُ فَأَقَرَّ عَيْنَهُ بِهَلَكَتِهَا حِينَ كَذَّبُوهُ وَعَصَوْا أَمْرَهُ»

210- Ebu Musa *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurdu: "**Şüphesiz Allah** *(Azze ve Celle)*, **kullarından bir ümmete rahmet etmeyi dilerse o ümmetten evvel peygamberlerinin ruhunu kabzeder de, onu, o ümmet için bir öncü yapar. Bir ümmetin de helâkini dilerse ona peygamberi sağ iken azab eder. Ve peygamberin gözünün önünde onu helâk eder. Ümmeti onu tekzib edip emrine isyan edince onları helâk etmekle peygamberinin gözünü aydın eder.**" *(Müslim, Fezail:24)*

Ensar-ı Kiram'dan bazısı, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in arkasından şöyle söylemişlerdir:

«اَلصَّبْرُ يُحْمَدُ فِى الْمَوَاطِنِ كُلِّهَا اِلاَّ عَلَيْكَ فَاِنَّهُ مَذْمُومٌ»

"Her yerde sabır güzeldir. Ancak , sensiz durmak çok kötüdür."

Tefsiri kebirde zikredildiğine göre, ayeti celiledeki: "**Yevmen**" kelimesi, zarfiyet üzere değil, mefuliyet üzere mensuptur. Çünkü mana: "**O günde takva sahibi olun.**" demek değildir, zaten bu mümkün değildir. Lâkin mana: "**Salih ameller işleyip, günahlardan kaçarak o güne hazırlanın ve o günün azabından sakının**" demektir.

O hâlde bu emir, dini mübini islâmın bütün tekliflerini içine almaktadır.

Allah-u Tealâ'ya döndürülmenin manasına gelince, bundan maksat belli bir mekân ve yön değildir, çünkü bu, Allah-u Tealâ hakkında düşünülemez. Bu, Allah'ın bilgisine ve korumasına dönüş manasına da gelmez, çünkü kullar nerede olurlarsa olsunlar, Allah onlarla beraberdir. Lâkin Kuranı Kerim'de geçen bütün "**Allah'a döndürüleceksiniz**" ifadelerinin iki manası vardır.

1. İnsanın sıralı üç hâli vardır.

a) Annelerinin karnında olmaları ki, bu hâlde onların güçleri hiç bir şeye yetmediğinden kendileri hakkında tek tasarruf sahibi Allah-u Sübhanehu ve Tealâ hazretleridir.

b) Ana karnından çıkma hâlleridir ki, bu durumda en evvel görünüşte ana baba, sonra da, diğer yakınları onların işini görür. Fakat hakikatta yine işleri Mevlâ Tealâ'ya aittir.

c) Ölümünden sonraki durumlarıdır ki, o zaman görünüşte de, hakikatte de Allah-u Sübhanehudan başka, onların işlerine bakan yoktur. İşte insan dünyadan ayrıldıktan sonra, sanki dünyaya gelmeden evvelki hâline dönmüştür. "**Allah'a dönüş**" ün manası budur.

2.Bu dönüş Allah-u Tealâ'nın hazırladığı sevap ve cezaya dönüştür. Bu iki mana da lâfza tam uygun güzel manalardır.

(ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ) "**Sonra herkese kazandığı tamamen verilecektir.**" kavli şerifinde iki mesele vardır.

1) Her mükellef, Allah'a vardığında mutlaka amelinin karşılığını bulacaktır. Nitekim Mevlâ Tealâ:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (٨)

"Kim zerre miktarı hayır yaparsa onu görür, kim de zerre miktarı şer yaparsa onu görür." *(Zilzal Suresi: 7-8)* Diğer bir ayeti kerimesinde:

يَا بُنَيَّ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ (١٦)

"(Lokman-ı Hakîm, öğütlerine devamla şöyle buyurdu): **Yavrucuğum! Şüphesiz o** (yaptığın iş, iyilik veya kötülük) **bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile, ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde veya yer** (in derinliklerin) **de bulunsa, yine de Allah** (-u Tealâ) **onu** (senin karşına) **getirir. Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **Lâtif** (her gizliye ilmi tam manasıyla ulaşan) **dır.** (Her şeyden de) **tam manasıyla haberdardır."** *(Lokman Suresi: 16)* buyuruyor. Bir başka yerde de:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ (٤٧)

"Biz kıyamet günü için adalet terazileri koyacağız, artık kimseye hiç bir (şeyle) **haksızlık edilmez,** (yapılan iş) **bir hardal tanesi kadar bile olsa, onu getiririz** (mizana koyarız) **hesap görenler olarak biz** (herkese) **yeteriz."** *(Enbiya Suresi:47)* buyuruyor.

2. Burada: "**Sonra herkese kazandığı tamamen verilecek.**" sözü, kimsenin haksızlığa uğratılmayacağını ifade ettiği hâlde, tekrar: "**Ve onlar zulmolunmayacaklardır**" demenin manası nedir? diye bir soru akla gelirse, buna şöyle cevap verilir.

Allah-u Tealâ Hazretlerinin: "**Herkese yaptığı tamamen verilecektir**" sözü, fasık ve kâfirlere azabedileceğine delil olmuştur. Bunu duyan bir kişi, şöyle diyebilir: "**Ekremül Ekremîn olan Allah'ın, kullarına azabetmesi, O'nun keremine nasıl yakışır?**"

Buna cevaben Mevlâ Tealâ: "**Onlar zulmolunmazlar**" buyurarak, kendisinin Malikü'l-Mülk olduğunu, dolayısıyla kendi mülkünde istediği şekilde tasarrufta bulunabileceğini ve yaptığı hiçbir şeyin de zulum olmayacağını açıklamıştır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, Kuranı kerimde indirdiği bütün ayetlerin özetini bu ayeti kerimede toplamış ve bu ayet-i kerimeyi, vahyin sonu kılmıştır.

Nitekim bütün peygamberlere indirdiği kitapların özetini Kuran da toplayarak onu kitapların sonu kıldığı gibi, bütün enbiyanın ahlakını Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de cemederek, onu hatemül enbiya (bütün peygamberlerin sonuncusu) kılmıştır.

Şu da bilinmelidir ki, insanın, kütüb-i münzele (gökten inen kitaplar) dan kazanacağı başlıca iki şeydir.

1. Cehennemin **dereke** (alçalan basamak) larından kurtulmak,
2. Cennetin **derece** (yükselen basamak) larına kavuşmak.

CEHENNEMİN DEREKELERİ YEDİDİR.

1- **Küfür** (İnkâr),

2- **Şirk** (Allaha ortak koşmak,

3- **Bilgisizlik,**

4- **İsyan,**

5- **Kötü ahlâk,**

6- **Sıfat perdeleri,** yani insanın kendi hünerlerini görüp Mevlâ Tealâ'nın kemalâtını görmemesi,

7- **Nefsin perdesi,** yani nefsin, insanı kötülüklere meylettirerek, Allah-u Tealâ'dan uzaklaştırması.

CENNETİN DERECELERİ İSE SEKİZDİR.

1. **Marifet** (Allahı bilmek),
2. **Tevhid** (Allahı birlemek),
3. **İlim,**
4. **Taat,**
5. **Ahlâk-ı hamîde** (İyi huylar),
6. **Hak Tealâ'nın cezbeleri,** yani kulunun kalbine kendi sevgisini atarak manevi bir şekilde onu kendine çekmesi.
7. **Kulun kendi enaniyetinden fenası** (insanın benliğinden geçmesi),
8. **O'nun hüviyetiyle beka** (Allah-u Tealâ ile manevi dirilmek),

İmamı Kuşeyrî, Letâiful İşarât'ta buyurmuştur ki, Mevlâ Tealâ Hazretleri, avama: (وَاتَّقُوا يَوْمًا) **"Ahiret gününden korkun"** Havasa ise: (وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ) **"Ancak benden korkun"** buyurmaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ
كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ
اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ
سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ
وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ
لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ
مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ
وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ
لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا
وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا
شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾

Allah-u Tealâ Hazretleri, faizi bırakıp, kendi yolunda vermeyi emrettikten sonra, bütün bunların yerine getirilmesi mala bağlı olduğundan, malı korumak gerektiğini ve bunun şeklini açıklamak üzere buyuruyor:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَاْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ
وَلْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَاِنْ كَانَ
الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا اَوْ ضَعِيفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ
وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ
فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْئَمُوا اَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا اِلٰى اَجَلِهِ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰى
اَلَّا تَرْتَابُوا اِلَّا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا وَاَشْهِدُوا اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَاِنْ
تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ (٢٨٢)

KELİME MANASI (282)

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) **Ey İman edenler!,** (اِذَا تَدَايَنْتُمْ) **birbirinize borçlandığınız zaman,** neyle? (بِدَيْنٍ) **bir borçla,** ne zamana kadar? (اِلٰى اَجَلٍ) **bir zamana kadar ki,** (مُسَمًّى) **tayin edilmiş,** yani günler ve aylar gibi kat'î ilim ifade eden vakte kadar alış verişte borç alıp verdiğiniz veya peşin para ile veresiye mal sattığınız zaman, (فَاكْتُبُوهُ) **yazın,** neyi? (هُ) **onu,** yani o borcu tayin edilen zamanı ile yazın,(وَلْيَكْتُبْ) **ve yazsın,** nerede? (بَيْنَكُمْ) **aranızda,** kim? (كَاتِبٌ) **bir yazıcı,** neyle? (بِالْعَدْلِ) **adaletle,** yani hiç bir tarafa meyletmeden, fazla eksik etmeden, tam bir doğrulukla, (وَلَا يَاْبَ) **ve imtina etmesin, çekinmesin,** kim? (كَاتِبٌ) **hiç bir yazıcı,**

neden? (اَنْ يَكْتُبَ) **yazmaktan,** ne gibi? (كَمَا عَلَّمَ) **öğrettiği gibi,** kime? (هُ) **ona,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (u Tealâ hazretleri), yani Allah-u Tealâ'nın, vesikaları yazmayı öğreterek kendisine ikram ettiği bir kişi, borçlananlar arasında, borç yazısını yazarak onlara iyilik etmekten çekinmesin, (فَلْيَكْتُبْ) **yazsın** (وَلْيُمْلِلْ) **ve yazdırsın,** kim? (الَّذِى) **o kimse ki,** (عَلَيْهِ) **onun üzerindedir,** ne? (الْحَقُّ) **Hak,** yani üzerinde hak olan borçlu da yazdırsın, borcunu ikrar etsin, (وَلْيَتَّقِ) **ve sakınsın,** kimden? (اللّٰهَ) **Allah'dan,** öyle Allah ki, (رَبَّهُ) **Rabbi olan,** (وَلاَ يَبْخَسْ) **ve noksan etmesin,** neden? (مِنْهُ) **ondan** (borcundan), neyi? (شَيْئًا) **hiçbir şeyi,** (فَاِنْ كَانَ) **ve eğer olursa,** kim? (الَّذِى) **öyle kimse ki,** (عَلَيْهِ) **onun üzerindedir,** ne? (الْحَقُّ) **hak** (borçlu kimse), ne olursa? (سَفِيهًا) **sefih,** aklı noksan, beyinsiz, malını israf eden bir kimse ise, (اَوْ ضَعِيفًا) **yahut zayıf,** yani çocuk veya aklı bozulmuş bir piri fanî ise, (اَوْ لاَيَسْتَطِيعُ) **veya kadir olamıyorsa,** neye? (اَنْ يُمِلَّ) **yazdırmaya,** kim? (هُوَ) **kendisi,** yani dilsizlik, bilgisizlik, ifadeye kudretsizlik gibi bir takım sebeplerle kendisi doğru yazdıracak güçte değilse, (فَلْيُمْلِلْ) **yazdırsın,** kim? (وَلِيُّهُ) **onun velisi,** yani babası, vasiyetçisi, vekili, mütercim gibi onun işine bakanlar yazdırsın, neyle? (بِالْعَدْلِ) **adaletle,** yani noksan fazla etmeyerek, (وَاسْتَشْهِدُوا) **ve şahit tutun,** kimi? (شَهِيدَيْنِ) **iki şahidi,** kimden? (مِنْ رِجَالِكُمْ) **erkeklerinizden,** yani dininizin ehlinden, (فَاِنْ لَمْ يَكُونَا) **eğer o iki şahit olmazlarsa,** ne? (رَجُلَيْنِ) **iki erkek,** (فَرَجُلٌ) **bir erkek,** daha? (وَامْرَاَتَانِ) **iki kadın,** yani o zaman bir erkek, iki kadın şahitlik etsin, kimden? (مِمَّنْ) **o kimselerden ki,** (تَرْضَوْنَ) **razı olursunuz,** o razı olduklarınız kimlerden oldukları hâlde? (مِنَ الشُّهَدَآءِ) **şahitlerden,** yani adaletlerini doğruluklarını bildiğiniz, şahitliklerine razı olduğunuz bir erkekle iki kadın yeter. (اَنْ تَضِلَّ) **şaşar diye,** kim? (اِحْدٰيهُمَا) **onlardan biri,** yani birisi unutur da, (فَتُذَكِّرَ) **hatırlatır diye,** kim? (اِحْدٰيهُمَا) **onlardan biri,** kime? (الْاُخْرٰى) **diğerine,** yani kadınların tabiatında unutmak galip olduğundan biri unuttuğunda diğeri hatırlatsın için Allah-u Tealâ kadınların sayısını iki olarak tesbit etmiştir. (وَلاَ يَاْبَ) **ve çekinmesin,** kim? (الشُّهَدَآءُ) **şahitler,** ne zaman? (اِذَا مَا دُعُوا) **çağırıldıklarında,** yani şahitliği eda etmek veya yüklenmek için çağırıldıkları zaman gelmemezlik etmesinler (وَلاَتَسْئَمُوا) **ve üşenmeyin,** neden? (اَنْ تَكْتُبُوهُ) **yazmanızdan,** neyi? (هُ) onu (borcu), ne olduğu hâlde? (صَغِيرًا) **küçük,** (اَوْ كَبِيرًا) **yahut büyük,** ne zamana kadar yazmaktan? (اِلٰى اَجَلِهِ) **vaktine kadar,** yani borçlunun kabul ettiği vakit ge-

linceye kadar üstünde kalacak olan az veya çok borcu yazmaktan üşenmeyin, (ذٰلِكُمْ) **işte bu** (yazmanız), nedir? (اَقْسَطُ) **daha adaletlidir,** yani adalete daha uygundur, nerede? (عِنْدَ اللّٰهِ) **Allah indinde,** (وَاَقْوَمُ) **ve daha kuvvetlidir,** daha sağlamdır, niçin? (لِلشَّهَادَةِ) **şahitlik için,** yani şahitliği yerine getirebilmek için, (وَاَدْنٰى) **ve daha yakındır,** neye? (اَلَّا تَرْتَابُوا) **şüphe etmemenize,** (اِلَّا اَنْ تَكُونَ) **Ancak** (aranızdaki muamele) **olursa,** ne? (تِجَارَةً) **bir ticaret,** öyle ticaret ki, (حَاضِرَةً) **hazır** (peşin) daha öyle ticaret ki, (تُدِيرُونَ) **devredersiniz,** döndürürsünüz, neyi? (هَا) **onu,** nerede? (بَيْنَكُمْ) **aranızda,** (فَلَيْسَ) **o zaman olmadı,** kim üzerine? (عَلَيْكُمْ) **sizin üzerinize,** ne? (جُنَاحٌ) **hiç bir günah,** (اَلَّا تَكْتُبُوهَا) **yazmamanızdan dolayı,** neyi? (هَا) **onu,** yani böyle bir ticaret, çekişme ve unutmadan uzak olacağı için onu yazmamanızda bir beis yoktur. (وَاَشْهِدُوا) **ve şahit tutun,** ne zaman? (اِذَا تَبَايَعْتُمْ) **alış veriş ettiğinizde,** yani bu zikredilen şekilde veya mutlak manada, peşin olsun olmasın, alış veriş ettiğinizde şahit tutun, (وَلَا يُضَآرَّ) **ve birbirine zarar vermesin,** kim? (كَاتِبٌ) **hiç bir yazıcı,** (وَلَا شَهِيدٌ) **ve ne de hiç bir şahit,** yani hiçbir yazıcı kendisinden istenilen vazifeden kaçarak veya eksik fazla yazarak, ne de hiç bir şahit, bildiği şehadeti yerine getirmekten geri durarak kimseyi zarara düşürmesinler. Bu mana (وَلَا يُضَآرَّ) fiilinin malûm kabul edilmesine binaendir. Meçhul kabul edilmesine göreyse mana: "Hiçbir katip ve şahit, işlerinden geri bırakılarak veya ücretleri noksan edilerek, zarara uğratılmasın." demektir. (وَاِنْ تَفْعَلُوا) **ve eğer yaparsanız,** yani bu nehyolunduğunuz zarar verme işini yaparsanız, (فَاِنَّهُ) **muhakkak o** (işiniz) nedir? (فُسُوقٌ) **bir fısk'tır,** kiminle alâkalı? (بِكُمْ) **sizinle,** yani sizin, Allah'ın taatından çıkmanızdır, (وَاتَّقُوا) **ve sakının,** kimden? (اللّٰهَ) **Allah'tan,** yani emir ve yasaklarına muhalefet etmekten, (وَيُعَلِّمُكُمُ) **ve tam manasıyla öğretir,** kime? (كُمْ) **size,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), yani sizin menfaatlerinizi içine alan nice hükümlerini böylece size öğretiyor, daha da neler öğretecek, (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ Hazretleri) (بِكُلِّ شَيْءٍ) **her şeyi,** (عَلِيمٌ) **ziyade bilicidir,** binaenaleyh hâliniz ona gizli kalmaz dolayısıyla yaptıklarınıza karşılık sizi cezalandıracaktır.

MEALİ ŞERİFİ (282)

Ey iman edenler! Tayin edilmiş (belirlenmiş) **bir vakte kadar bir borç ile birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir yazıcı da doğruluk la** (onu) **yazsın** (eksik veya fazla yazmasın).

Ve hiç bir katip, Allah (-u Tealân) **ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin** (herşeyi olduğu gibi dosdoğru) **yazsın.**

Üzerinde hak olan (borçlu) **da, yazdırsın** (borcunu ikrar etsin) **ve Rabbi olan Allah'tan korksun, ondan** (borcundan) **hiç bir şeyi eksik bırakmasın.**

Eğer üstünde hak bulunan (borçlu), **bir sefih** (bir beyinsiz) **veya bir zayıf,** (çok ihtiyar, bunak veya delilikten aklı zayıf) **olursa yahutta bizzat yazdırmaya** (ve ikrara) **gücü yetmezse** (dilsizlikten, kekemelikten, dil bilmemesinden, hapiste veya uzakta olduğundan, kâtibin huzurunda bulunamamasından dolayı kendisi söyleyip yazdırmaya gücü yetmezse) **velisi** (babası, vasiyetlisi, vekili veya mütercimi) **adaletle** (dosdoğru) **yazdırsın** (ikrar etsin).

Erkeklerinizden iki de şahit tutun, eğer iki şahit bulunmazsa, o hâlde razı olduğunuz (doğruluğuna emin olacağınız) **şahitlerden bir erkekle iki kadın** (şahitlik yapsın) **ki, onlardan** (kadınlardan) **biri şaşacak** (unutacak) **olursa diğeri hemen ona** (doğruyu) **hatırlatır.**

Şahitler (şahitliği yerine getirmeye) **çağırıldıkları vakit kaçınmasınlar. Büyük veya küçük onu** (borcu) **vadesiyle beraber yazmaktan üşenmeyin. Bu** (yazmanız) **Allah indinde adalete daha uygun, şahitlik** (etmeniz) **için daha sağlam, şüpheye düşmemenize daha yakındır.**

Ancak (muameleniz), **aranızda** (elden ele) **devredeceğiniz peşin bir ticaret olursa, o zaman bunu yapmamanızda size hiç bir vebal yoktur.**

Alış veriş ettiğiniz zaman şahit tutun. Yazana da, şahitlik edene de asla zarar verilmesin (bunu) **yaparsanız** (eğer onlardan birine bir zarar verirseniz bunu iyi bilin ki,) **şüphesiz o, size** (dokunacak) **bir fısktır** (bir günahtır, Allah-u Tealâ'nın emrine muhalefettir, bunun manevi zararı size aittir).

Ve Allah (-u Tealâ) **dan korkun** (onun emir ve yasaklarına muhalefetten sakının) **ve Allah** *(Celle Celalühü)* **sizlere** (bu gibi, cemiyetin ve umumi insanların düzeniyle alâkalı meseleleri) **hakkıyla öğretiyor ve Allah** (-u Tealâ) **her şeyi ziyade bilendir.**

İ Z A H A T

Bu ayet-i kerime, meşru surette yapılacak borçlar ve ticari muameleler hakkında riayet (dikkat) edilecek kaideleri (temelleri) ve kâtibi adl (adaletli yazıcı) ile şahitler hakkında lâzım gelen vecibe (vazife) leri bildirmektedir.

Şöyleki: Mevlâ Tealâ, kullarına hitaben:

"**Muayyen bir vakte kadar alış veriş neticesinde borç alıp verdiğiniz veya selem tarikiyle** (peşin parayla veresiye) **mal sattığınız zaman, o borcu müddetiyle beraber yazın.**" buyuruyor. Çünkü bu, bir vesikadır (güvenceli bir belgedir) ki ilerde çıkacak bir ihtilâf ve çekişmeye manidir.

Tefsiri Kebir ve Hâzinde zikredildiğine göre ulema, bu yazmanın hükmü hakkında ihtilâf etmişlerdir. Atâ, İbn-i Cüreyc ve Nehaî *(Rahimehumal-*

lah), vacip olduğunu söylemişler, Muhammed İbn-i Cerir et-Taberi de bunu seçmiştir.

Bazıları: Nedb ve istihbaba mahmüldur, yani yazmak Allah-u Tealâ'nın sevdiği bir iştir terkinde bir sakınca yoktur." demişlerdir.

Cumhuru ulema, fukaha ve müctehidlerin görüşü budur. Hasen, Şa'bî, Hakem İbn-i Uyeyne ise, "Yazmak, şahit göstermek ve rehin almak evvelce farz olup, daha sonra:

. . . فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ . . . (٢٨٣)

"Eğer birbirinize emin olmuş (güvenmiş) **iseniz, kendisine güvenilen adam** (borçlu), **Rabbi olan Allah'dan korksun da emanetini tastamam ödesin"** *(Bakara Buresi: 283'den)* kavli şerifiyle bu hüküm neshedilmiştir." dediler.

Allah-u Tealâ, müdayene (borçlanma) nın yazılmasını emrettikten sonra, bu yazışmada iki şart koşmuştur.

Birinci şart: Kâtibin adaletli olması, bunun bir kaç yolu vardır.

1. Kâtibin, senedi fazla eksik yazmayıp, kendisine muhtaç olunduğunda delil olabilecek şekilde açık ve net yazması.

2. Fıkıh ilmini biliyorsa, iki hasmın her birinin diğerinin hakkını iptal etme imkânı bulamıyacağı bir şekilde iki tarafın mezhebine uygun olarak yazması,

3. Fukahadan bazısı buyurmuştur ki, katibin yazdığı, ehli ilim arasında ittifakla kabul edilmiş olup mahkemeye gidildiğinde, müslümanların kadıla rından hiç biri, müctehitlerin her hangi birinin mezhebine göre onu iptal etmeye yol bulamayacağı şekilde olmalıdır.

4. Kâtip, çekişmeye yol açacak mücmel ve müphem (kısa ve kapalı) kelimeler kullanmaktan sakınmalıdır. İşte bu sayılanlara dikkat etmemek ancak katibin, mezhepleri iyi bilen bir fakîh ve manası karışık olan lâfızların arasını seçebilen bir edîp (edebiyatla meşgul olan bir kişi) olması hâlinde mümkün olur.

İşte bu sayılan şartları bulunduran bir kâtibe, iki taraf muhtaç olduklarını arzettiklerinde, Kâtibin bu vazifeden kaçınmasını, Cenab-ı Hak yasaklamıştır. Ancak ulema kâtibe yazmanın, şahide de şehadeti yüklenmenin vacip olup olmaması hakkında, dört görüş üzere ihtilâf etmişlerdir.

1. Bu müstehaptır, çünkü Allah-u Tealâ'nın yazma şerefine kavuşturduğu bir kimsenin bu nimete şükür için müslüman bir kardeşinin mühim bir ihtiyacını görmesi, elbette ki Allah-u Tealâ indinde müstehap (sevgili) dir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ . . . (٧٧)

"**Allah sana iyilik ettiği gibi** (sen de) **insanlara iyilik et.**" buyurmuştur. *(Kasas Suresi:77'den)* yazı bilen kişi, Allah-u Tealâ'nın bunu kendisine öğretmesiyle faydalandığı gibi, insanlar da onun yazısıyla menfaatleneceklerdir.

2. Bazıları ayet-i celilenin zahirî, katibe yazmaktan çekinmeyi nehyettiği için bu işe ehil olan herhangi bir kâtipten yazması, şahitten de şehadeti yüklenmesi istendiğinde, bu onlara vacip olur demişlerdir.

3. Şa'bî; bu bir farzı kifayedir. dolayısıyla bu vasıflara haiz bir kişi bulunursa ancak ona vacip olur demiştir.

4. Evvelce bu, kâtibe vacip olup sonradan:

﴿ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ﴾

"**Hiç bir katip ve şahit zarara düşürülmesin.**" kavli şerifiyle neshedilmiştir. Hazreti Katade *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki:

"Bir adam büyük bir cemaat içinde dolaşıp, onlardan (borcuna, alış verişine şahit olması için) şahit arardı bir kişi bulamazdı, bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri:

﴿ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ ﴾

"**Bir yazıcı, Allah-u Tealâ'nın , kendisine öğrettiği gibi yazmaktan çekinmesin.**" mealindeki kısmı indirdi. Bu sefer de adamın biri, yazı bilen bir kişiye gelerek : "Benim için yaz." diyordu, o da: "Ben meşgulüm, işim var, başkasına git." deyince, o: "Sen, benim için yazmakla emrolundun." diyerek onu bırakmıyordu. Böylece, başkasını bulabileceği hâlde, o kişiyi zor duruma düşürüyordu. Bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri:

﴿ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ﴾

"**Hiç bir katip ve şahit zor duruma sokulmasın.**" mealindeki kısmı indirdi. *(Ibn-i Cerir, 2/123)* Ayeti celilede geçen:

﴿ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ ﴾

"**Allah'ın ona öğrettiği gibi.**" ifadesi, Zeccac'ın beyanına göre, kendisinden öncesine de, sonrasına da bağlı olabilir. Öncesine bağlı olduğuna göre mana: "**Hiç bir katip, Allah** (-u Tealân) **ın kendisine öğrettiği kitabet** (yazmak) **tan çekinmesin ve Allah** (-u Tealân) **ın kendisine öğrettiği** (ondan istediği) **şeklin dışında yazmasın.**" demektir.

Bundan sonra da te'kiden (manayı kuvvetlendirmek için): "**Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazsın.**" buyurmuştur.

Sonrasıyla alâkalı olduğu kabul edilmesine göre: "**Hiç bir katip yazmaktan çekinmesin.**" ifadesiyle kelâm tamam olmuş, daha sonra, Mevlâ Tealâ: "**Allah'ın ona öğrettiği gibi yazsın.**" buyurmuştur.

Buna göre Mevlâ Tealâ, evvelâ yazmayı kayıtsız olarak emretmiş daha sonra yazmayı kendisinin öğretmesiyle kayıtlamıştır.

Mevlâ Tealâ'nın kitabete koyduğu ikinci şart ise, borçlunun yazdırması dır. Evet, yazmak için, geride zikredilen şartları haiz olan bir âlimin seçilmesi gerekliyse de, bu ancak borçlunun yazdırmasıyla tamam olabilir. Çünkü borcun miktarı, cinsi, sıfatı, müddeti vesair halleri ancak borçlunun ikrar ve itirafı (kabullenmesi) ile bilinebilir.

Bundan dolayı Mevlâ Tealâ: "**Borçlu yazdırsın.**" buyurmuştur. Ancak borçlunun sefih, zayıf ve bilfiil yazdırmaya güçsüz olması hâlinde, velisinin adaletle yazdırmasını şart koşmuştur.

Kazî tefsirinde zikredildiğine göre, sefih: Aklı noksan, zaif: Çocuk veya bunak ihtiyar, yazdırmaya gücü olmayan ise: Dilsiz veya lisan bilmeyen kişilerdir. Bunların velisinden maksat: Hepsinin işlerini takip eden babası, vasiyetlisi, vekili veya tercümanıdır. doğru görüş budur.

İbni Abbas, Mukatil ve Rebî ise, velinin alacaklı kimse olduğunu söylemişlerdir, fakat bu görüş uzaktır. O hâlde borçlunun geride zikredilen her hangi bir sebeple imzadan âciz olması muamelenin (işin) ortada kalmasını gerektirdiğinden, Hak sahibinin hakkı kaybolmasın diye, velisinin imzası gerekir. Zira asıl olmayınca hükmün bedele (onun yerine bakana) intikal etmesi, şerî bir kaidedir.

Bundan sonra, Mevlâ Tealâ "yalnız" ikrar ve imza yeterli olmayıp, şahit tutmak lâzım olduğunu da açıklamıştır.

ŞEHADETİN MAHİYETİ: Şehadet bir kimsenin bir şahıstan olan hakkını ispat etmek için şehadet lâfzıyla hakimin huzurunda ve müddea aleyhin muvacehesinde (aleyhine iddia edilen kişinin yüzüne karşı) yapılacak olan doğru bir haberdir ki, bu: "Davacının, aleyhine iddia edilen kişide, şu kadar alacağı olduğuna şehadet ederim" denilmesi gibi bir lâfızla söylenir.

Böyle bir ihbarda bulunana **Şahit** denir. Lehine şehadet edilen kişiye **Meşhudun leh,** aleyhine şehadet edilene **Meşhudun aleyh,** şehadet edilen hususa da **Meşhudun bih** denilir.

Şu da bilinmelidir ki, bu ayeti celile, Kuran-ı Kerimin en son inen ayetlerindendir. Nitekim İbni Şihap'tan nakledildiğine göre, Kuran-ı Kerimin Arştan son ayrılan ayetleri faiz ve borç ayetleridir.

٢١١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿ إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ ﴾ إِلَىٰ آخِرِ الْآيَةِ.

« اِنَّ اَوَّلَ مَنْ جَحَدَ آدَمُ، اِنَّ اللّٰهَ اَرَاهُ ذُرِّيَّتَهُ فَرَأَىٰ رَجُلاً اَزْهَرَسَاطِعًا نُورُهُ، قَالَ: يَا رَبِّ مَنْ هٰـذَا؟ قَالَ: هٰـذَا ابْنُكَ دَاوُدُ ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا عُمُرُهُ؟ قَالَ: سِتُّونَ سَنَةً ، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْ فِى عُمُرِهِ ، قَالَ: لَااِلاَّ اَنْ تَزِيدَهُ مِنْ عُمُرِكَ قَالَ: وَمَا عُمُرِى؟ قَالَ: اَلْفُ سَنَةٍ ، قَالَ آدَمُ: فَقَدْ وَهَبْتُ لَهُ اَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ: فَكَتَبَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ كِتَابًا وَاَشْهَدَ عَلَيْهِ مَلَائِكَتَهُ ، فَلَمَّا حَضَرَهُ الْمَوْتُ وَجَآءَتْهُ الْمَلَائِكَةُ ، قَالَ: اِنَّهُ قَدْ بَقِىَ مِنْ عُمُرِى اَرْبَعُونَ سَنَةً ، قَالُوا: اِنَّكَ قَدْ وَهَبْتَهَا لِابْنِكَ دَاوُدَ ،-قَالَ: مَا وَهَبْتُ لِاَحَدٍ شَيْئًا ، قَالَ: فَاَخْرَجَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الْكِتَابَ وَشَهِدَ عَلَيْهِ مَلَائِكَتُهُ »

212- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in: ﴿ اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلَىٰ اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ ﴾ Ayeti kerimesiyle ilgili olarak şöyle buyurduğu rivayet edildi: "(Unuttuğu için sözünde) **İlk inkâr eden Âdem** *(Aleyhisselâm)* **dır. Allah** (-u Tealâ) **ona zürriyetini gösterdi. O da,** (onlar arasında) **parlak** (yüzlü) **nuru yaygın bir adam gördü. "Ya Rabbi bu kimdir diye sordu."** (Cenab-ı Hak): "**Bu oğlun Davud'dur." dedi. O da: "Ya Rabbi bunun ömrü ne kadardır." deyince Cenab-ı Hak: "Altmış senedir." buyurdu.**

Âdem *(Aleyhisselâm)* **"Ya Rabbi bunun ömrünü artır." deyince, Cenab-ı Hak: "Hayır ancak sen ömründen ona verirsen olur." buyurdu. Âdem** *(Aleyhisselam)* **: "Benim ömrüm ne kadardır." deyince, Cenab-ı Hak: "Bin senedir." buyurdu. Âdem** *(Aleyhisselâm)*: **"Ben ona** (Davud'a ömrümden) **kırk sene bağışladım." deyince Cenab-ı Hak, Bunun üzerine bir kitap** (sened) **yazdırıp meleklerini de buna şahid kıldı.**

(Bu anlaşmaya göre) **Âdem** *(Aleyhisselâm)* **a ölüm zamanı gelince melekler ona geldi, Âdem** *(Aleyhisselâm)*: **"Benim ömrümden kırk sene kaldı." dedi. Melekler: "Sen onu** (o kırk seneyi) **oğlun Davud'a bağışladın." deyince Âdem** *(Aleyhisselâm)* **: "Ben hiç kimseye bir şey bağışlamadım." dedi.**

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki: "**Bunun üzerine Allah** (-u Tealâ) **o kitabı** (senedi) **çıkardı melekler de ona şahidlik etti."** *(Ebu Davud, Et-Tayalisî, Müsned, No:2815, 4/410, Tabaranî, Mu'cemü'l-Kebîr, No:12928, 12/214, Ahmed Ibni Hanbel, No:2270, 1/542, Beyhakî, Sünen-i Kübrâ, No:20518, 10/246)*

İşte bu Hadisi şerif, yazmanın ve şahit tutmanın, Mevlâ Tealâ'nın sünneti olduğunu ve terkedenlerin pişman olacağını beyan etmektedir. Nitekim Hennâd, Dahhak *(Rahimehullah)* ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Üç kişinin duasını Allah (-u Tealâ) işitmez (dinlemez ve kabul etmez), Bir adam ki, yanında zinakâr bir kadın bulunur, onunla şehvetini teskin ettiği her seferinde "Ya Rabbi, beni affet!" der. Mevlâ Tealâ da:

« تَحَوَّلْ عَنْهَا وَاَنَا اَغْفِرُ لَكَ وَاِلاَّ فَلاَ »

"O kadından ayrıl, seni affedeyim yoksa affetmem." buyurur.

Bir adam ki, belli bir vakitle belirlenmiş bir şeyi satar, fakat şahit tutmaz, senet yazmaz sonra, borçlu adam borcunu inkâr edince, o adam "Ya Rabbi! falan adam benim malımı inkâr etti." der. Mevlâ Tealâ da:

« لاَ آجُرُكَ وَلاَ اُجِيبُكَ اِنِّى اَمَرْتُكَ بِالْكِتَابِ وَالشُّهُودِ فَعَصَيْتَنِى »

"Ben, bu işten dolayı sana sevap vermem, cevap da vermem, çünkü ben sana, yazmanı ve şahit tutmanı emretmiştim, sen ise bana isyan ettin " buyurur.

Bir adam, bir milletin malını haksız yere onlara bakarak yer ve: "Ya Rabbi! bu milletin malından yediğimi affet." der, Mevlâ Tealâ da:

« رُدَّ اِلَيْهِمْ مَالَهُمْ وَاِلاَّ فَلاَ »

"Onlara mallarını geri ver yoksa affetmem." buyurur.

ŞAHİTLİĞİN EHEMMİYETİ:

Şehadet (şahitlik etmek) sebebiyle bir çok haklar siyanet (muhafaza) edilmiş, cemiyet hayatında adalet ve intizam (doğruluk ve düzen) temin edilmiş olur. Bunun içindir ki, şahitlerin sıfatlarına çok dikkat etmek icabeder.

Tâki, hilâfı hakikat (gerçek olmayan) şahitliklere meydan verilmemiş olsun. Binaenaleyh müslümanlar arasında vaki olan şehadetlerde, şahitlerin bir takım şartları toplamaları lâzımdır.

Hâzin Tefsirinde zikredildiğine göre, bu şartlar on tanedir.

1. **İslâm:** Kâfirin şehadeti reddolunmuştur. Kullara karşı yalan söyleyenin şehadeti kabul olunmazsa, Allah hakkında yalan söyleyenin şahitliği elbette reddolunur. Kazî tefsirinde zikredildiğine göre, Ebu Hanife *(Rahimehullah),* zimmîlerin birbirleri hakkında yaptıkları şahitliğin kabul edileceğini söylemiştir.

2. **Hürriyet:** Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Şurayh, İbn-i Sîrîn ve Ahmed: "Kölenin şahitliği caizdir." demişlerse de, Ebu Hanife ve Şafiî *(Rahimehumallah)* indinde, kölenin şahitliği caiz değildir.

Kazî Şurayh, ayet-i kerimede geçen **Erkekler** tabirinin umumi olup köle-leri de içine alacağını ayrıca akıl, din ve adalet gibi şartların, hürriyet ve kölelikle değişmeyeceğini dolayısıyla kölenin şehadetinin kabul olması gerektiğini söylemiştir.

Ebu Hanife ve Şafiî *(Rahimehumallah)* ise ayeti celilede geçen:

« وَلاَ يَأْبَ الشُّهَدَآءُ اذَا مَا دُعُوا »

"Şahitler çağırıldıklarında gitmemezlik etmesin." ifadesi, şahit olabilecek herkesin, şahitlik yapabileceği yere gitmesinin vacip olup, şahitliği edaya gitmemesinin haram olduğunu ifade etmektedir ki, köle bu serbestliğe sahip değildir. Zira efendisi izin vermeden giderse, haram olur.

Mademki ayet-i celile, şahit olabilecek herkesin, şahitlik için çağırıldığı yere gitmesinin vacip olduğunu göstermekte, icma' ise kölenin gitmesinin vacip olmadığına delâlet etmektedir, o hâlde kölenin şahit olmaması gerekmektedir.

3. **Akıl:** Delinin sözü geçerli olmadığından şahitliği muteber olmaz.

4. **Bulûğ:** Çocukların şahitliği geçerli değildir. İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* ya bu husus sorulduğunda, "Çocukların şahitliği caiz değildir. Çünkü Allah-u Tealâ, razı olacağınız şahitler seçin." buyurmuştur ki, çocuğun şahitliğine kimse razı olmaz, buyurdu.

5. **Adalet:** Şahidin büyük günah işlememesi, küçük günahları işlemeye de ısrar etmemesidir.

6. **Mürûet:** Kişinin şahsiyet sahibi olması, zira hayası az olup utanılacak şeyleri açıkça yapan kişinin şehadeti reddedilir.

7. yapacağı şahitlikte kendisine bir menfaat sağlamaması.

8. O sebeple kendisinden bir zararı kaldırmaya çalışmaması.

9. Unutkanlık ve şaşırması çok olduğu bilinen bir kişi olmaması.

10. Şahitlik yapacağı kimseyle arasında bir düşmanlık bulunmaması.

Zira o kişi düşmanı hakkında itham edileceğinden başkaları hakkında şahitliği makbul olsa da, düşmanı hakkında geçerli olmaz.

Bir kişinin, oğlu ve babasının lehine yaptığı şahitliği kabul edilmez, aleyhine yaptığı şahitliği kabul edilir.

Nitekim şahitliği kabul olunmayan kişiler şöyle açıklanmıştır.

٢١٣- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « لاَتَجُوزُ شَهَادَةُ خَائِنٍ وَلاَخَائِنَةٍ وَلاَمَجْلُودٍ حَدًّا وَلاَمَجْلُودَةٍ وَلاَذِى غِمْرٍ لاَخِيهِ وَلاَمُجَرَّبٍ

شَهَادَةٍ وَلَاالْقَانِعِ اَهْلَ الْبَيْتِ لَهُمْ وَلَا ظَنِينٍ فِى وَلَآءٍ وَلَا قَرَابَةٍ».

213- Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan rivayet edilmiştir ki, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Hıyanet eden** (sözünde durmayan) **erkek veya kadının, kendisine** (iftira suçundan ötürü) **hadd** (ceza) **tatbik edilen erkek veya kadının,** (din) **kardeşine karşı kini olanın,** (yalancı) **şahitliği denenmiş olanın, bir aileye hizmet edenin, onlar için şahitliği, azatlılığı** (hakkında şahitlik yapacağı tarafından hürriyete kavuşturulduğu) **veya** (onlarla) **yakınlığı şüpheli olanın şahitliği caiz değildir.**" *(Tirmizî, 4/147, No:2400)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Müslüman kadınların şahitliğine gelince: Şeriat-ı İslâmiye (İslâm dini) mahza hikmet ve maslahat (sırf doğruluk ve menfaat) olduğundan, bu hususta onların şehadet (şahitlik) sahalarını hikmet gereğince tayin etmiştir.

Malûmdur ki, kadınlar yaratılışları itibariyle erkekler kadar alış veriş işleriyle meşgul değildirler. Onların mizaçlarında soğukluk ve rutubet fazla olduğu için unutkanlıkları çok olduğundan, gördüklerini hatırlarında çok tutamazlar. İçlerinde hafızaları kuvvetli olanlar bulunabilir fakat hüküm ekseriyete göredir.

Bundan dolayı kadınların, kısas, haddi zina (zina cezası) gibi hususlarda şahitlikleri asla kabul edilmediği gibi, bir çok muamelelerde yalnız kadınların veya bir erkekle bir kadının şahitliği de muteber değildir.

Kadınlar ekseriyetle kendi hanelerinde yaşayıp, harici işlerle meşgul olmadıklarından ve çok kere hissiyata mağlûb (kendi his ve duygularına yenilmiş) olup, hadiseleri olduğu gibi göremeyeceklerinden, onların müstakillen (yanında bir erkek şahit olmadan) şahit olmaları uygun görülmemiştir.

Binaenaleyh malî (malla alâkalı) işlerde de yalnız kadınların şahitliği caiz olmadığı gibi, bir kadının bir erkekle beraber şahitliği de kâfi değildir. Ancak bir erkekle beraber en az iki kadın şahitlik etmelidir. Bu hususta iki kadın bir erkeğe muadil (şahitlikte müsavi) bulunur ve iki kadından biri hadiseyi muvakkaten (geçici olarak) unutmuş olursa, diğeri ona hatırlatır.

٢١٤- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «يَا مَعْشَرَ النِّسَآءِ! تَصَدَّقْنَ وَاَكْثِرْنَ الْاِسْتِغْفَارَ فَاِنِّى رَاَيْتُكُنَّ اَكْثَرَ اَهْلِ النَّارِ» فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ جَزْلَةٌ: وَمَالَنَا يَارَسُولَ اللهِ اَكْثَرَ اَهْلِ النَّارِ.قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ . وَمَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِينٍ اَغْلَبَ لِذِى لُبٍّ مِنْكُنَّ» قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ! وَمَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ وَالدِّينِ؟ قَالَ: «اَمَّا

نُقْصَانُ الْعَقْلِ فَشَهَادَةُ امْرَأَتَيْنِ تَعْدِلُ شَهَادَةَ رَجُلٍ . فَهٰذَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ .
وَتَمْكُثُ اللَّيَالِيَ مَا تُصَلِّي وَتُفْطِرُ فِي رَمَضَانَ فَهٰذَا نُقْصَانُ الدِّينِ» .

214- Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Ey kadınlar cemaatı! Sadaka verin! İstiğfarı da çok yapın! çünkü ben ekseriyetle cehennemliklerin sizlerden olduğunu gördüm.**"

Bunun üzerine o kadınlardan aklı başında biri: "Ya Resulallah! Aceb biz ne yapmışız ki, cehennemliklerin ekserisi bizden oldu." dedi. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Çünkü siz çok lânet eder; kocalarınıza karşı küfranı nimette** (nankörlükte) **bulunursunuz. Akıl ve dini noksan olanlardan hiç birinin akıllı bir kimseye sizin kadar galebe çaldığını** (onu yendiğini) **görmedim.**" buyurdu.

Bunun üzerine o kadın: "Ya Resulallah! Akıl ve dinin noksanlığı nedir?" diye sordu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Akıl noksanlığına gelince: İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine muadil** (denk) **dir. İşte aklın noksanlığı budur. Kadın günlerce namaz kılmaz; Ramazanda** (bir müddet) **oruç tutmaz. Dinin noksanlığı da budur.**" buyurdular. *(Müslim, Iman:132, Buharî, Hayz:16, Zekât:44, Ebu Davut, Sünnet:15, Tirmizi, Iman:6, Ibn-i Mace, Fiten:19, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/67,272, 274)*

Şu kadar var ki, yalnız kadınların muttali olacakları bazı hadiselerde onların müstakillen şahitlikleri kabul edilir. velev ki bir kadın olsun. Meselâ: Bir çocuğun hangi kadından doğmuş olduğu bir kabile (ebe) nin şehadetiyle de sabit olabilir, çünkü bundan en ziyade o haberdar olabilir.

Kezalik kadınlar hamamında bir kadın öldürülecek olsa, sadece diyeti alınmak için bunda kadınların şehadeti kabul edilir, ancak bununla kısas icra edilmez (onların katil diye şahitlik ettikleri kişi öldürülmez). Ukûbât (cezalar) hususunda kadınların şehadeti bütün müctehitlere göre caiz değildir.

Velhasıl doğruluktan ibaret olan şeriat-ı islâmiye, diğer bütün hususlarda olduğu gibi, şehadet hususunda da çok muvafık (uygun) hükümleri ihtiva etmekte (içine almış bulunmakta) dır.

Ayet-i celilenin sonunda Mevlâ Tealâ:

﴿ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ﴾

"**Siz Allah'tan sakının, Allah size öğretecek.**" buyurarak, takvanın ve bildiğiyle amel etmenin kişiye bilmediklerini kazandıracağına işaret etmektedir.

BİLDİĞİYLE AMEL ETMENİN, KİŞİYE BİLDİKLERİNİ UNUTTURMAYACAĞI VE BİLMEDİKLERİNİ KAZANDIRACAĞINI BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER VE BÜYÜKLERİN SÖZLERİ

٢١٥- عَنْ يَزِيدَ بْنِ سَلَمَةَ الْجُعْفِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ يَزِيدُ بْنُ سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللهِ اِنِّى قَدْ سَمِعْتُ مِنْكَ حَدِيثًا كَثِيرًا اَخَافُ اَنْ يُنْسِينِى اَوَّلَهُ آخِرَهُ ، فَحَدِّثْنِى بِكَلِمَةٍ تَكُونُ جِمَاعًا قَالَ: «اِتَّقِ اللهَ فِيمَا تَعْلَمُ».

215- Yezid Bin Seleme el-Cu'fî *(Radıyallahu Anh)* şöyle anlattı. Bir kere ben: "Ya Resulallah senden birçok hadisler işittim; şöyleki hadisin sonrasının öncekini unutturmasından endişe ediyorum; bana (içinde birçok hususları) toplayan bir tabirle konuşunuz." dedim.

Resulü Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Bildiğin** (meseleler) **de Allah** (-u Tealâ'nın emirlerine muhalefet etmek) **den sakın."** buyurdu. *(Tirmizî, Ilim:19, 4/423 No:2823)*

٢١٦- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَّثَهُ اللهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ».

216- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Bildiğiyle amel edeni Allah** (-u Tealâ) **bilmediklerinin ilmine varis kılar** (ona bilmediklerini zahmetsizce öğretir)." buyurdu. *(Ebu Nuaym, Hilye:10/15)*

٢١٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَلْعِلْمُ حَيَاةُ الْاِسْلَامِ وَعِمَادُ الْاِيْمَانِ وَمَنْ عَلَّمَ عِلْمًا اَنْمَى اللهُ لَهُ اَجْرَهُ اِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا فَعَمِلَ بِهِ فَاِنَّ حَقًّا عَلَى اللهِ اَنْ يُعَلِّمَهُ مَا لَمْ يَكُنْ يَعْلَمُ».

217- İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"İlim islâm'ın hayatı ve imanın direğidir. Bir ilmi öğretenin mükâfatını Allah** (-u Tealâ) **kıyamete kadar büyütür. Bir ilmi öğrenip sonra onunla amel edene de Allah** (-u Tealân) **ın, bilmediklerini öğretmesi haktır."** buyurdu. *(Ebuş Şeyh, Suyutî, Durrul Mensûr:2/124)*

عَنِ الْحَسَنِ (رضى الله عنه) قَالَ: يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: «اِذَا عَلِمْتُ اَنَّ الْغَالِبَ عَلَىٰ عَبْدِى التَّمَسُّكَ بِطَاعَتِى مَنَنْتُ عَلَيْهِ بِالْاِشْتِغَالِ بِى وَالْاِنْقِطَاعِ اِلَىَّ»

İmam-ı Hasen *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre: Allah-u Azze ve Celle şöyle buyurdu: **"Ben bir kuluma, taatıma sarılma** (isteği) **nin galip olduğunu** (ağır bastığını) **bilirsem ona herşeyden ayrılıp benimle meşgul olma devletini ihsan ederim."** *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/124)*

عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنه) : اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ : مَنْ اَرْبَابُ الْعِلْمِ؟ قَالَ: اَلَّذِينَ يَعْمَلُونَ بِمَا يَعْلَمُونَ . قَالَ: فَمَا يَنْفِى الْعِلْمَ مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ؟ قَالَ: اَلطَّمَعُ .

Ubeydullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre, Ömer İbn-i Hattap (Hazreti Ömer) *(Radıyallahu Anh)* Abdullah İbn-i Selâm *(Radıyallahu Anh)* a: **"İlim sahipleri kimlerdir."** diye sordu.

O da: **"Bildikleri ile amel edenlerdir."** dedi. "(Bunun üzerine) **kişilerin göğüslerinden** (kalplerinden) **ilmi nefy** (yok) **eden nedir."** deyince, o da: **"Tama'** (dünyaya düşkünlük)." dedi. *(Darimî, Mukaddime:48)*

عَنْ زِيَادِ بْنِ جَدِيرٍ قَالَ: مَا فَقَهَ قَوْمٌ لَمْ يَبْلُغُوا التُّقَىٰ.

Zeyyad İbn-i Cedir *(Rahimehullah)* : **"Takvaya ulaşmayan bir cemaat, dinde ince anlayış sahibi olamaz."** buyurdu. *(Suyutî, Dürrüll Mensûr:2/124)*

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: تَعَلَّمُوا الصَّمْتَ ثُمَّ تَعَلَّمُوا الْحِلْمَ ثُمَّ تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ ثُمَّ تَعَلَّمُوا الْعَمَلَ بِهِ ثُمَّ انْشُرُوا.

Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anh)* : **"Evvela susmayı öğrenin, sonra yumuşaklığı, sonra ilmi sonra ameli öğrenin. Ondan sonra da ilmi yayın."** buyurdu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/124)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, Kuran-ı Azimüşşandaki en uzun, en geniş ve en açık bir ayettir ki, bununla kul haklarına riayetin vacibolduğu, din ve dünya işlerinin kendisine bağlı olduğu malları korumaya önem vermenin lâzım olduğu anlaşılmaktadır.

Doğrulukla çalışan mutlaka kurtulur, haksızlık yapan da mutlaka helâk olur. Allah-u Tealâ Hazretleri kullarına son derece acıdığından, aralarında zulum ve haksızlık sebebiyle çekişme, düşmanlık ve kin bulunmasın diye, onlara aralarında ne şekil muamele edeceklerini öğretmiş ve ayet-i celilede görüldüğü gibi, hakların muhafazası hususunda çok büyük inceliklere riayet etmiş ve bu arada şu üç hâle işaret etmiştir.

1. **Allah-u Tealâ'nın, kullarıyla olan hâlidir ki,** kullarına çok acıdığından onlara, dünya işlerinde zarar etmemeleri, ahirette de azaba düşmemeleri için, dünyevî muamelelerinin keyfiyetini (şeklini) öğretmiştir.

Böylece kullar, emrolundukları şeriat tekliflerinin, Mevlâ Tealâ'nın kemali merhametinden (son derece acımasından) kaynaklandığını anlayıp, islâmı hiç zorlanmadan tatbik etmelidirler. Nitekim Mevlâ Tealâ bir ayet-i kerimesinde:

. . . مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (٦)

"**Allah** (-u Tealâ) **size bir güçlük** (çıkarmak) **istemiyor, fakat sizi tertemiz etmek ve size nimetini tamamlamak istiyor, umulur ki şükredersiniz.**" *(Maide Suresi:6'dan)* buyurmaktadır.

2. **Kulların, Allah** *(Celle Celalühü)* **ile olan hâlleridir.** Kullar, fani olan dünya işlerinde bu kadar inceliklere riayet edilmesinden, kendileriyle Allahu Azimüşşan arasındaki baki olan ahiret işlerinde çok daha büyük incelikler olduğunu, ahirette zerre kadar hayırdan sevap görüp, zerre miktarı şerden de ceza çekeceklerini, dolayısıyla dünya işlerinden çok ahiret işlerine dikkat etmeleri gerektiğini anlamalıdırlar.

Bir de, Allah-u Tealâ, kullarına aralarındaki alış verişlerinde yazışmalarını ve adaletli şahit tutmalarını emrettiği gibi, O da kendisiyle mümin kullar arasında:

« اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ »

"**Muhakkak Allah** (-u Tealâ) **müminlerden cennet mukabilinde mallarını ve canlarını satın aldı.**" *(Tevbe Suresi:111 den)* ayet-i celilesinin mucebince bir sözleşme yapmış ve melâike-i kiramı buna şahit tutmuştur. Sonra da bu muahedeyi (sözleşme) yi cennet yakutu olan Hacer-i Esved'in içine koymuştur.

3. **Kulların kendi aralarındaki hâlleridir.** Kullar, Hak tealâ'nın kendilerine yapmış olduğu bu hoş muamelelerden ibret alıp, kendi aralarında birbirleriyle geçinmeleri hususunda Allah-u Tealâ'nın ahlâkıyla ahlâklanmalı, kullarla güzel geçinmeyi kurtuluş vesilesi bilmeli, onlara uyup uymama ve nasihat etme hususunda Allah-u Tealâ'nın sınırlarını korumalı ve Allah-u Tealâ yolunda onları sevme kulpuna sarılmalıdır ki, onlarla arkadaşlıkta dosdoğru yola kavuşsun ve onlarla beraber en büyük kurtuluşa erişsin.

O hâlde Ey Kullar! Bu üç hâlin hepsinde de Allah-u Tealâ ile beraber olun, çünkü Allah-u Tealâ bütün hâllerinizdeki sözlerinizi, işlerinizi, içlerinizi, dışlarınızı çok iyi bilmektedir ve sizi, ihlâsınız, temiz niyetiniz ve doğruluğunuz nisbetinde mükâfatlandıracaktır.

Müjdeler olsun o kimseye ki, kalbi kötü huylardan paklanıp, gayb âlemine yönelerek her hâl-u kârda Allah-u Tealâ ile muamelesini düzeltir ve yüksek derecelere ulaşır.

Şu da bilinsin ki, gayb âlemi (görünmeyen manevi âlem) süslü bir ev, nefsin hevası ise, havaya kalkmış toz gibidir:

«فَمَا دَامَ لَمْ يَتْرُكِ الْمَرءُ هَوَاهُ لاَ يَرىٰ مَا يَهْوَاهُ»

"**Kişi, nefsin kötü isteklerini bırakmadıkça sevdiğini göremez,** çünkü görenle, görülen arasına giren bir perde görüşe mani olur.

Ey Allahımız! aradan engelleri kaldır ve bizi zatına ulaşma şerefine erdir. Amin!

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, **Tedayün,** Deyn'den alınma, tefaul babından mastardır. Ceza vermek ve borç alıp verme manalarına gelebilir. Burada kendisinden sonra gelen (بِدَيْنٍ) kaydı, bunun borç alıp verme manasında olduğunu göstermektedir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, **İmlâl** ve **İmlâ** aynı manada iki lügattır. yazdırmak manasındadır. Kuran-ı Kerimde iki lâfız da kullanılmıştır.

(اِسْتِشْهَادْ) **İstişhâd:** Aslında istifâl babından mastar olup, burada ifal yani **İşhad** (şahit tutma) manasındadır.

(شَهِيدَيْنِ) **Şehîdeyn:** Şehid'in tesniyesidir. şehid ise, fâil manasında feîl vezni olup, şahit demektir.

(اَنْ تَضِلَّ) **En Tedille:** İkinci babtan fiili muzari' müfred müennes gaibedir. Mastarı olan dalâl, Ebu Amr'ın buyurduğuna göre, aslında kaybolmak demektir. Burada ise unutmak ve şaşırmak gibi birbirine yakın olan iki mananın birinde kullanılmıştır.

(لاَتَسْئَمُوا) **Lâ tes'emû:** Dördüncü babtan nehyi hazır, cemi müzekker muhatabtır. Mastarı olan (سَئَامْ) seâm ve (سَئَامَةْ) seâmet üşenmek, usanmak, bıkmak manalarına gelir. Kazi, Ebussuud ve Alusi tefsirlerinde zikredildiğine göre, burada münafıklık sıfatı olan **tembellik**'ten kinaye kullanılmıştır.

(اَقْسَطُ) ve (اَقْوَمُ) Ebussuud Efendinin beyanına göre, (اَقْسَطَ) ve (اَقَامَ) den alınmış efal (ismi tafdil) veznidir. Bu, Sibeveyh'in görüşüdür. çünkü o, ifal babından efal vezninin kıyasî (kaideye bağlı) olarak gelmesini caiz görmüştür.

(اَقْسَطْ) ın doğruluk manasında olan (قَاسِطْ) tan (اَقْوَمْ) ın da çok kuvvetli manasında olan (قَوِيمْ) den alındığı da söylenmiştir.

(تِجَارَة) **Ticaret:** Birinci babtan mastar olup kâr elde etmek için, peşin veya veresiye bir malda tasarruf etmekten ibarettir. Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Kıraat imamımız olan Asım *(Rahimehullah)*, Ayet-i celilede geçen ticaret kelimesini (تَكُونَ) nin haberi mensubu olmak üzere mensub okumuştur.

(تَكُونَ) nin ismi ise, altında gizli olan bir zamirdir ki, Ferra'nın buyurduğuna göre ticarete, diğerlerinin buyurduğuna göreyse, kelâmdan anlaşılan müdayene ve muamele'ye gitmektedir.

(تُدِيرُونَ) **Tüdîrûne** : İfal babından cemi müzekker muhatab olup, mastarı olan (اِدَارَة) döndürme manasındadır ki, burada elden ele peşin olarak ticaret muamelesi yapmak demektir.

(بِكُمْ) deki (بَا) mülâbeset için olup, mana: "**Bu iş size dokunan bir fasıklıktır.**" demektir. Alusî tefsirinde zikredildiğine göre buradaki (بَا) nın zarfiyet için olması caiz görülmüştür. Buna göre mana: "**Bu zarar verme işini yapmanız, sizde yerleşmiş bir fasıklıktır**" demek olur ki, bu manaya göre, onlar fasıklığın mahalli (yerleştiği yer) kabul edildiklerinden daha fazla bir mubalâğa yapılmış olur.

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ ۖ فَإِنْ
أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ
آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ
يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ ۖ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۗ
وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا
وَأَطَعْنَا ۖ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۗ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۚ
أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

Mevlâ Tealâ, ticarî muamelelerde senet yazılmasını emrettikten sonra, yolculuk hâlinde kâtip bulunmaz veya kâtip bulunur da yazı aleti bulunmadığından, yazmak mümkün olmadığında ne gibi bir muamele yapılacağını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَاتَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (٢٨٣)

KELİME MANASI (283)

(وَاِنْ كُنْتُمْ) **Ve eğer olduysanız,** ne üzere? (عَلٰى سَفَرٍ) **bir sefer üzerinde,** yani yolculukta iseniz, (وَلَمْ تَجِدُوا) **ve bulamadıysanız,** neyi? (كَاتِبًا) **bir** (borç senedi yazacak) **yazıcıyı,** (فَرِهَانٌ) **rehinler,** öyle rehinler ki, (مَقْبُوضَةٌ) **alınmış,** yani borçludan alınacak rehinlere (borcunu ödediği takdirde geri almak üzere, borçlu olduğu kişinin yanına bıraktığı şeylere) güvenilebilir veya borçludan rehinler almanız lâzımdır. (فَاِنْ اَمِنَ) **eğer emin olursa,** kim? (بَعْضُكُمْ) **bazınız,** kime? (بَعْضًا) **bazınıza,** yani borç verecek kimse borçlanacak kimse hakkında borcunu ödeyeceğine dair hüsnü zan eder de yazmaya, şahitlere ve rehine lüzum görmezse, (فَلْيُؤَدِّ) **ödesin,** kim? (الَّذِى) **o kimse ki,** (اؤْتُمِنَ) **emin olundu,** yani kendine güvenilen o borçlu kişi ödesin, neyi? (اَمَانَتَهُ) **emanetini** (borcunu), (وَلْيَتَّقِ) **ve sakınsın,** kimden? (اللّٰهَ) **Allah'tan,** öyle Allah ki, (رَبَّهُ) **onun Rabbidir,** yani emanet haklarına riayet etmek ve te'hirsiz (geciktirmeden) borcunu ödemek hususunda Rabbi olan Allah'tan korksun, (وَلَاتَكْتُمُوا) **ve gizlemeyin** neyi? (الشَّهَادَةَ) **şahitliği,** yani ey şahitler hakim huzurunda şahitlik etmeğe çağırıldığınız zaman bu şahitlikten kaçarak veya doğru şahitlik yapmayarak şahitliği gizlemeyin, (وَمَنْ) **ve her kim,** (يَكْتُمْ) **gizlerse,** neyi? (هَا) **onu** (o şahitliği), (فَاِنَّهُ) **muhakkak o,** yani gizleyen kişi var ya! (اٰثِمٌ) **günahkârdır,** ne? (قَلْبُهُ) **onun kalbi,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (بِمَا) **o şeyleri ki,** (تَعْمَلُونَ) **işliyorsunuz,** yani bütün işlediklerinizi ve işleyeceklerinizi, (عَلِيمٌ) **ziyade bilicidir.**

MEALİ ŞERİFİ (283)

Ve eğer bir sefer üzerinde (yolcu veya yola çıkmağa hazırlanmakta) **iseniz ve** (borç senedi yazacak) **bir yazıcı da bulamadıysanız, o zaman** (borçludan) **alınmış rehinler** (yeter).

Eğer birbirinize emin olmuşsanız (borç verecek kimse, borçlanacak kimseye güvenip de kâtip, şahit ve rehin istemezse), **kendisine emniyet olunan** (inanılan) **kişi** (borçlu), **emanetini** (borcunu) **tastamam ödesin. Ve** (ödememek hususunda) **Rabbi olan Allah'tan korksun.**

Ve (Ey şahitler, ey borçlular!) **şehadeti gizlemeyin** (şahitlik yapmaktan kaçmayın ve yanlış şahitlik yapmayın. Ey borçlular siz de, borçlarınızı inkâr etmeyip, itiraf edin), **ve her kim onu** (şahitliği) **gizlerse, şüphe yok ki, onun kalbi günahkârdır ve Allah** *(Celle Celalühü)* **sizin yaptıklarınızı** (ve yapacağınız şeyleri) **ziyade bilicidir.**

İ Z A H A T

Bu ayet-i kerime, borçlulardan alınacak rehinlerle de borçların emniyet altına alınmasının ve şahitliğe itina gösterilmesinin lüzumunu beyan etmektedir. Bu rehin alma işi mendup (hoş görülmüş) tür ve malların vikayesi (korunması) için faydalıdır.

Özellikle bir çok kimseler sözlerinde durmazlar, borçlarını vaktinde vermezler, işte bu gibi kimselerin yüzünden çok kimseler karz-ı hasen (güzel bir ödünç verme) suretiyle iyilikte bulunmaktan çekinirler.

Rehin verilmesiyse, bu gibi ödünçlerin verilmesine saik (sevkedici) dir ki, bu hususta bir tevsik (güvence) vesilesidir. Binaenaleyh Ebussuud Efendinin beyan ettiği gibi sefer hâlinde bulunulmasa da yine rehin alınıp verilmesi caizdir.

Bazılarının yanlış anladığı gibi, ayeti celilede geçen: **Seferde olma ve yazıcı bulamama** şartları bu hükmü özelleştirmez, yani rehin alınıp verilmesinin caiz olma hükmünü sadece yolcu olanlara veya yazıcı bulamayanlara tahsis etmez (özelleştirmez).

O hâlde, kendi memleketinde bulunan veya yazıcı bulma imkânına sahip olan kişilerin de rehin alıp vermeleri caizdir, çünkü Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bir yahudiden aldığı otuz ölçek arpaya karşılık, demir zırhını ona rehin olarak vermiştir.

عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: «تُوُفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِثَلاَثِينَ يَعْنِي صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ»

Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* **"Peygamber** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **in kendi zırhı otuz sa'** (ölçek) **arpaya karşılık bir yahudinin yanında rehin**

olduğu hâlde vefat etti." demiştir. *(Buharî, Meğâzî:88, No:450, , Cihad:89, Tirmizî, Büyû':7, Neseî, Büyû':58, 83, Ibn-i Mace, Ruhûn:1, Darimî, Büyû':44, Ahmed Ibn-i Hanbel:1/236, 300)*

Ancak yolculukta kâtip, kâğıt, kalem ekseriyetle bulunamayacağından bu ayette yolculuk hâli zikredilmiştir, yoksa rehin alıp verme yolculuğa mahsus değildir.

Hâzin, Nesefî, ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Ulema, ayet-i celilede geçen: (فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ) **"Alınmış rehinler"** ifadesinden: **"Rehin alırken rehni kabzedin** (alın)." manasını anlayarak, rehnin ancak kabz (ele almak) la tamam olacağını anlamışlar ve bunu şart koşmuşlardır. Zira rehinden maksat, hak sahibine güvence vermektir ki, bu da ancak rehnin ele girmesiyle tamamlanır.

Bir kişi sözle rehin verse, elden teslim etmese, sonra teslim etmeye zorlanamaz, amma rehini teslim ederse, haktan (borçtan) en ufak bir şey baki kaldığı müddetçe onu geri alması caiz değildir.

Ancak İmamı Malik'e göre rehinin tamam olması için ele girmesi şart olmayıp icap - kabulle (aldım - verdim gibi sözlerle) tamam olacağından, sözle rehin verenin sonradan teslim etmesi gerekir.

Bu ayeti celilede Mevlâ Tealâ Hazretleri: "Şahitliği gizleyen günahkârdır." buyurmayıp, **"kalbi günahkârdır."** buyurmuştur. Hâlbuki kişinin sadece kalbi değil bütünü günahkârdır, amma şahitliği gizlemek kalp ile olacağından bu suç kalbe isnad edilmiştir.

Ayrıca kalp bütün uzuvların reisi olduğundan bütün uzuvlar ona bağlıdır. Nitekim:

٢١٨- عَنْ نُعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَلاَ وَاِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً اِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ اَلاَ وَهِىَ الْقَلْبُ».

218- Numan İbn-i Beşir *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Haberiniz olsun ki, bedenin içinde bir lokmacık et parçası vardır ki, o iyi olursa bütün beden iyi olur; o bozuk olursa bütün beden bozulur. Dikkat edin! İşte o** (et parçası) **Kalp'dir."** *(Buharî, Iman:39, Müslim, Müsakat:107, Ibn-i Mace, Fiten:14, Darimî, Büyû':1)*

Sanki bu ayeti celilede: "Günah o kişinin içine ve en kıymetli yerine işlemiştir." buyurulmuştur. Ayrıca bu günahın kalbe isnad edilmesi, şahitliği gizlemenin sadece dille alâkalı günahlardan olmayıp, asıl kalpte işlendiğini bildirmektedir. Bu günahın eseri kalpte meydana çıkacağından böyle buyurulduğu da söylenmiştir. Nitekim:

٢١٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّىٰ تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللهُ ﴿ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾.

219- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: " **Kul bir hata işlediği zaman kalbine siyah bir nokta vurulur. Şayet el çeker, mağfiret diler, tevbe ederse kalbi cilâlanır. eğer** (o günaha) **dönerse, siyah nokta artırılır. Ve neticede bütün kalbini istilâ eder** (kaplar).

İşte Allah (-u Tealân) **ın: Hayır! Öyle değil** (gerçek şu ki) **onların kazanmış oldukları günahlar, kalplerini örtmüştür."** *(El-Mutaffifûn Suresi:14)* **diye zikrettiği örtü budur."** *(Tirmizî, Tefsirul Kuran:75, 5/434, No:3334)*

Şu da bilinmelidir ki, hasenat (iyilikler) in aslı iman, seyyiat (kötülükler) in aslı ise küfürdür. Bunlar ise kalple alâkalı işlerdendir. Şahitliği gizlemek de kalbin günahlarından sayıldığına göre, onun da en büyük günahlardan olduğu anlaşılmış olur. Nitekim:

İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki:

«أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ وَكِتْمَانُ الشَّهَادَةِ»

"Büyük günahların en büyüğü, Allah'a ortak koşmak, yalan yere şahitlik etmek ve doğru şahitliği gizlemektir." *(NesefiTefsiri:l/142)*

(رِهَانْ) **Rihan:** Rehnin cemisidir. (رَهْنْ) rehin lügatta, sabit ve daim demektir, ve bir şeyi, her hangi bir sebepten dolayı mahbus (kapatılmış), mevkuf (durdurulmuş) bir hâlde bırakmaktır.

İstilâhta (şeriatın ve örfün kullandığı manada) ise, kişinin, bir malı, kendisinden tamamen veya kısmen alınması mümkün olan malî (malla alâkalı) bir hak karşılığında, o hak sahibinin veya başkasının elinde kendi isteğiyle bırakmasıdır.

Daha açık bir ifadeyle, borç alacak bir kimsenin, kendisine verilecek borç karşılığında, borcunu ödeyinceye kadar, kendisine ait bir şeyi borç verene bırakmasıdır. Böyle hapsedilen bir mala **Merhun** (rehin verilmiş) denilir.

Rehin veren borçlu kişiye **Râhin** ve hak sahibi sıfatıyla rehin alan kimseye **Mürtehin** denilir. Bir hakkın istifasını (tamamen alınmasını) temin etmek için rehin almaya da **İrtihan** denilir.

Mevlâ Tealâ bu sure-i celilede, temel inançlardan olan birliğini ve ilâhi sıfatlarıyla alâkalı meseleleri beyandan sonra, amel kısmından olan namaz, oruç, zekât, talâk, mehir, raza' (süt), riba (faiz) ve senet yazmak gibi meseleleri açıkladıktan sonra, bu hükümlere riayet etmenin gerekli olduğunu bildiren kudret ve ilim sıfatlarının kemalini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ (٢٨٤)

KELİME MANASI (284)

(لِلّٰهِ) **Allah içindir** (Allah-u Tealâ'nındır) ne? (مَا) **o şeyler ki,** (فِى السَّمٰوٰتِ) **göklerdedir,** daha? (وَمَا) **o şeyler ki,** (فِى الْاَرْضِ) **yerdedir,** yani göklerde ve yerde ne varsa hepsi, tamamen Allah-u Tealâ'nın mahlûku (yaratığı) dırlar, O'nun mülkünde ve tasarrufunda (O'nun elinde ve idaresinde) dirler, bunlarda başkasının ortaklığı yoktur. (وَاِنْ تُبْدُوا) **Ve eğer aşikâr ederseniz,** neyi? (مَا) **o şeyleri ki,** (فِى اَنْفُسِكُمْ) **nefislerinizdedir,** yani kalplerinizde olan kötü niyetleri, sözünüzle ve hareketinizle açıklarsanız, (اَوْ تُخْفُوهُ) **yahut gizlerseniz,** neyi? (هُ) **onu,** yani şahitliği gizlemek, müşriklerle dostluk etmek gibi size yasak edilmiş olan kötü şeyleri sözünüzle veya hareketinizle açıklamayıp, kalplerinizde gizlerseniz, (يُحَاسِبْ) **muhasebe eder** (hesaba çeker), kimi? (كُمْ) **sizi,** neyle? (بِهِ) **onunla,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (u Tealâ), (فَيَغْفِرُ) **artık mağfiret eder** (affeder), kimi? (لِمَنْ) **o kimseyi ki,** (يَشَآءُ) **diliyor** yani günahı büyük de olsa, affetmek istediğini fazl-u keremi (iyiliği) ile affeder, (وَيُعَذِّبُ) **ve azabeder** (cezalandırır), kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (يَشَآءُ) **diliyor,** yani günahı az da olsa adaletiyle, azabetmek istediğine azabeder, (وَاللّٰهُ) **ve Allah (-u Tealâ),** (عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ) **her şeye,** (قَدِيرٌ) **ziyade kadir** (çok güçlü) **dür.**

MEALİ ŞERİFİ (284)

Göklerde olanlar da, yerde bulunanlar da (hepsi) **Allah** (-u Tealân)-**ındır.** (Allah-u Tealâ'nın tasarruf ve idaresindedir) **ve eğer siz içinizdekin** (kalplerinizde bulunan kötü niyetlerinizi) **açıklarsanız veya gizlerseniz, Alla**l (-u Tealâ) **sizi onunla muhasebe edecek** (sorguya çekecek) **tir.**

Artık dilediğini (fazl-u keremiyle ve iyiliğiyle) **mağfiret eder** (onun günahlarını bağışlar, örter), **dilediğine de** (ilâhi adaleti, hikmeti ve hatasızlığı gereğince) **azabeder** (suçuna göre ceza verir) **ve Allah** (-u Tealâ) **her şeye pek ziyade kadir** (güçü yeten) **dir.**

İ Z A H A T

İbn-i Cerîr ve İbn-i Münzir'in, İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet ettiklerine göre, bu ayeti kerime, şahitliği gizlemek hakkında inmiştir. *(Taberi 3/143)* fakat kalpte gizlenen bütün kötü niyetleri de içine aldığı söylenmiştir. Günah olan şeyleri ve kötü ahlâkı kalbinde gizlemek ise, açığa çıkmadıkça bir ceza gerektirmez.

Ruhul Beyan, Nesefî ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayeti kerimenin özeti şudur ki, küfrü kastetmek (kâfir olmaya karar vermek, dilden ve hareketlerden açıklanmasa da) kişiyi kâfir eder. Hatta insan bir zaman sonra, kâfir olmaya niyet etse, niyet ettiği anda kâfir olur.

Nitekim Emalîde zikredilmiştir ki:

وَمَنْ يَنْوِ ارْتِدَادًا بَعْدَ دَهْرٍ يَصِرْ عَنْ دِينِ حَقٍّ ذَا انْسِلَالِ

"Bir zaman sonra, dinden dönmeye niyet eden,

Hak din (olan İslâm) **dan,** (niyet ettiği anda) **sıyrılmış olur."**

Allah-u Tealâ cümlemizi bu hâle düşmekten muhafaza etsin. Âmin! .

Kararsız bir şekilde günahların kalpten geçmesi ise affedilmiştir. Yapılmasına karar verilip, yapılmadan pişman olunarak istiğfar olunan günahlar da bağışlanmıştır. Kişi bir günahı yapmaya karar verir de sonra, bir engel çıkıp yapmak istediği hâlde o günahı yapamazsa, bu kişi o günahı yapmış gibi cezalandırılmaz.

Meselâ zina yapmaya karar vermekle, zina yapmış gibi cezalandırılmaz, amma bu kararından dolayı cezalandırılır mı, cezalandırılmaz mı? meselesine gelince, bazı ulema cezalandırılmaz buyurmuştur. Zira:

٢٢٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ اللهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي مَا وَسْوَسَتْ بِهِ صُدُورُهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَكَلَّمْ».

220- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Allah** (-u Tealâ) **benim sebebimle ümmetimden** (her birinin) **gönüllerinin vesvese ettiği** (kalplerine gelen yaramaz) **hatıraları -kul onları işlemediği veya söylemediği müddetçe- affeylemiştir."** buyurdu. *(Buharî, Itk:6, Talâk:11, Eyman:15, Müslim, Iman:201-202, Ebu Davud, Talâk:15, Tirmizî, Talâk:8, Neseî, Talâk:22, Ibn-i Mace, Talâk:14,16, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/398)*

Cumhur-u ulema ise, bu Hadisi Şerifin: "Kalben karar verilen kötülükler hakkında olmayıp, kalpten geçen kötülükler hakkında olduğu, kalben karar verilen şeylerde ise, mesuliyet olduğu hususunda ittifak etmişler (birleşmişler) dir.

Akaidde (inançta) imamımız olan şeyh Ebu Mensuri Matüridî ve Şemsül Eimme-i Hülvanî *(Rahimehumallah)* da bu görüşe meyletmişlerdir. Onlar bu hususta Allah-u Tealâ Hazretleri'nin:

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِيْعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ (١٩)

"Muhakkak o kimseler ki, iman etmiş olanlar arasında fahişenin (çirkin ve yaramaz işlerin) **yayılmasını isterler, o kimseler için dünyada ve ahirette pek acı verici bir azap** (ceza) **vardır. Ve Allah** (-u Tealâ) **bilir, sizler ise bilmezsiniz."** *(Nur Suresi:19)* kavli şerifini delil getirmişlerdir.

Görüldüğü gibi, bu ayet-i kerimede Allah-u Tealâ Hazretleri, çirkin şeyleri yapmak şöyle dursun, bunların yayılmasını arzu edenlere bile büyük bir tehditte bulunmuştur.

Velhasıl kâfir olmayı kastetmek kâfirliktir. Kasıtsız olarak günahların kalpten geçmesi affedilmiştir. Kişi, günah yapmayı kastettikten sonra, pişman olup istiğfar ederse o kastı bağışlanmıştır. Fakat günah yapmayı kastedip bu kasdında daim olduğu hâlde elinde olmayan bir engel sebebiyle onu yapamazsa, yapmış gibi cezalandırılmaz. Meselâ: Zina yapmayı kastetmekle zina yapma cezasına çarptırılmaz, lâkin bu kastından dolayı cezalandırılıp cezalandırılmaması hususunda ihtilâf edilmişse de, geride zikredildiği üzere ekseri ulema bu kasıttan dolayı cezalandırılacağını söylemişlerdir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredilmiştir ki, Bir insan, adam öldürme ve zina gibi suçların yapılmasına razı olup, kendi de onları yapmaya istekli olursa, çok kere o kişilerin günahlarına ortak olur. Nitekim:

٢٢١- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: «مَنْ حَضَرَ مَعْصِيَةً فَكَرِهَهَا فَكَأَنَّمَا غَابَ عَنْهَا وَمَنْ غَابَ عَنْهَا فَاَحَبَّهَا فَكَأَنَّهُ حَضَرَهَا».

221- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Her kim bir günah meclisinde bulunur da, onu istemezse, orada bulunmamış gibidir. Her kim uzakta olup da razı olursa, o günah işlenirken orada bulunan gibidir."** *(Beyhekî, Sünen:7/266)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, ulemanın ekserisi bu ayetin hükmünün umumi olduğu görüşüne gitmişler, fakat mensuh olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu ayetin kendisinden sonra gelen ayetle neshedildiğini söylemişler ve bu hususta şu delili getirmişlerdir.

٢٢٢- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ عَلىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ ﴿ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَاللهُ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ قَالَ: فَاشْتَدَّ ذٰلِكَ عَلىٰ اَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَاَتَوْا رَسُولَ اللهِ ﷺ ثُمَّ بَرَكُوا عَلَى الرُّكَبِ فَقَالُوا: اَيْ رَسُولَ اللهِ! كُلِّفْنَا مِنَ الْاَعْمَالِ مَا نُطِيقُ. اَلصَّلَاةُ وَالصِّيَامُ وَالْجِهَادُ وَالصَّدَقَةُ. وَقَدْ اُنْزِلَتْ عَلَيْكَ هٰذِهِ الْآيَةُ. وَلَا نُطِيقُهَا. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَقُولُوا كَمَا قَالَ اَهْلُ الْكِتَابَيْنِ مِنْ قَبْلِكُمْ: سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا؟ بَلْ قُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ» قَالُوا: سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ. فَلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ ذَلَّتْ بِهَا اَلْسِنَتُهُمْ. فَاَنْزَلَ اللهُ فِي اِثْرِهَا: اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَانُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ. فَلَمَّا فَعَلُوا ذٰلِكَ نَسَخَهَا اللهُ تَعَالىٰ. فَاَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: لَا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا (قَالَ: نَعَمْ) رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا (قَالَ: نَعَمْ) رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَاطَاقَةَ لَنَا بِهِ (قَالَ: نَعَمْ) وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (قَالَ: نَعَمْ).

222- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: **"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allahındır. Siz gönüllerinizdekini açsanız da gizleseniz de Allah** (-u Tealâ) **onunla sizi hesaba çeker; ve dilediğini affeder; dilediğine de azab eder. Ve Allah** (-u Tealâ) **her şeye kadirdir."** ayet-i kerimesi nazil olduğu vakit, bu ayet Resulul-

lah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabına şiddetli (zor) geldi. Hemen Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e geldiler diz çöküp oturarak.

"Ey Allah'ın Resulü! (eskiden) bize gücümüzün yeteceği ameller: Namaz, Oruç, Cihad ve Sadaka (gibi ibadetler) teklif olun (muş) du. (Şimdi) sana şu ayet indirildi. Biz buna takat getiremeyiz." dediler.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Sizden önce geçen iki ehli kitabın dedikleri gibi işittik ve isyan ettik, demek mi istiyorsunuz? Bilakis, siz: Dinledik ve itaat ettik; gufranını** (affını) **niyaz eyleriz Ya Rab! varışımız da ancak sanadır, deyin!"** buyurdular.

Ashab: "Dinledik ve itaat ettik; gufranını niyaz eyleriz Ya Rab varışımız da ancak sanadır." dediler. Cemaat bunu okuyunca dilleri ona yatıştı. Hemen arkasından Allah (-u Tealâ) şu ayeti indirdi:

"Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti müminler de, her biri :Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine, Peygamberleri arasında hiç bir fark gözetmeyiz." diyerek- iman ettiler ve dinledik, itaat ettik. Gufranını niyaz eyleriz Ya Rab! Varışımız da ancak sanadır." dediler.

Onlar bunu yapınca Allah-u Tealâ'da o ayeti neshederek: "**Allah** (-u Tealâ) **hiç bir kimseye takat getiremeyeceği bir şey teklif etmez. Herkesin** (hayırdan) **kazandığı kendine,** (şerden) **irtikâp ettiği de** (yine) **kendi aleyhinedir. Ey Rabbimiz! Kusur veya hata edersek bizi muahaze buyurma** (cezalandırma)!.. " Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu duaları okudukça Allah-u Tealâ Hazretleri peki (yaptım) buyurmuştur.

Ey Rabbimiz, hem bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! (Allah-u Tealâ Hazretleri: **Peki** buyurdu).

Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmiyeceği şeyi de yükleme! (Allah-u Tealâ Hazretleri: **Peki** buyurdu).

Bizi affet! Bizi mağfiret eyle! Bize merhamet buyur! (Çünkü) **bizim Mevlâmız ancak sensin. Binaenaleyh kâfirler gürühuna karşı bize nusrat** (yardım) **eyle!** (Allah-u Tealâ Hazretleri: **Peki** buyurdu). *(Müslim, Iman:199)*

Diğer bir cemaat ise, neshin ancak emir ve nehiyde olup, haberlerde olmayacağını, Allah-u Tealâ'nın: "**Allah** (-u Tealâ) **sizi onunla** (gizlediğiniz-açıkladığınız her şeyle) **hesaba çekecektir.**' kavl-i şerifinin de bir haber olduğunu, dolayısıyla onun hakkında da nesh düşünülemeyeceğini söylemişlerse de, bu kavlin tevili hakkında ihtilâf etmişlerdir.

Bazıları, kulun gizlediği ve açıkladığı her bir hareket veya himmeti (kalbin isteğini) Allah-u Tealâ'nın mutlaka bilmekte olup, sonra kendisine haber vereceğini, daha sonra da dilediğini affedip, dilediğine azap edeceğini söylemişlerdir.

Diğerleriyse, Allah-u Tealâ'nın, kullarını, gizledikleri ve açıkladıkları her şeyle muhasebe edeceğini, lâkin kalplerinden geçirdikleri kötülüklerden dolayı, dünyada çekecekleri sıkıntı ve dertlerle onları cezalandırıp ceza işini ahirete bırakmayacağını söylemişlerdir. Bu, Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* nın sözüdür. Nitekim:

٢٢٣- عَنْ اُمَيَّةَ اَنَّهَا (رضى الله عنها) سَأَلَتْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) عَنْ قَوْلِ اللهِ تَعَالىٰ: ﴿ اِنْ تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللهُ ﴾ وَعَنْ قَوْلِهِ ﴿ مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ ﴾ فَقَالَتْ: مَا سَأَلَنِى عَنْهَا اَحَدٌ مُنْذُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: «هٰذِهِ مُعَاتَبَةُ اللهِ الْعَبْدَ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْحُمّٰى وَالنَّكْبَةِ حَتّٰى الْبِضَاعَةِ يَضَعُهَا فِى كُمِّ قَمِيصِهِ فَيَفْقِدُهَا فَيَفْزَعُ لَهَا حَتّٰى اِنَّ الْعَبْدَ لَيَخْرُجُ مِنْ ذُنُوبِهِ كَمَا يَخْرُجُ التِّبْرُ الْاَحْمَرُ مِنَ الْكِيرِ».

223- Ümeyye *(Radıyallahu Anha)* dan rivayet edilmiştir; Ümeyye, Aişe *(Radıyallahu Anha)* ya: "**İçinizden geçeni açıklasanız da, saklasanız da Allah** (-u Tealâ) **onun hesabını size soracaktır.**" ayetiyle: "**Kötülük işleyen, karşılığında mücazat görecektir.**" ayetinin tefsirini sordu.

Bunun üzerine Aişe *(Radıyallahu Anha)* şöyle dedi: "Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e sorduğumdan beri kimse bana bunun tefsirini sormamıştı." Resul-i Ekrem buyurmuştu ki: "**Bu ayet** (te belirtilen husus), **kulun, yakalandığı bir sıtma veya başına gelen bir musibette, hatta gömleğinin koluna sıkıştırdığı, sonra kaybettiği ve bunun için üzüldüğü bir miktar malla, Allah tarafından muahaze edilmesi** (kınanması) **dır ki, neticede kul, külçe altının ocaktan çıkması gibi günahlardan çıkar.**" *(Tirmizî, Tefsirül Kuran:3, 5/221, No:2991)*

٢٢٤- عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِذَا اَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِى الدُّنْيَا وَاِذَا اَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ اَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتّٰى يُوَافِىَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» وَبِهٰذَا الْاِسْنَادِ عَنِ النَّبِىِّ ﷺ قَالَ: اِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ وَاِنَّ اللهَ اِذَا اَحَبَّ قَوْمًا اِبْتَلَاهُمْ فَمَنْ رَضِىَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ.

224- Enes *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilmiştir ki: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Allah bir kuluna hayır dilerse, ona cezasını er-**

kenden dünyada verir ve bir kuluna da şer dilerse günahı yüzünden (müstahak olduğu cezayı) **ondan erteler ki, kıyamet günü** (Allah'ın huzuruna) **günahıyla gelsin."**

Aynı ravi (rivayet eden) den Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **"Cezanın** (mükâfatın) **büyüklüğü belânın büyüklüğüne bağlıdır. Allah bir kavmi severse onları imtihan eder; rıza gösteren rıza bulur, kızan da kızgınlık bulur."** *(Tirmizî, Zühd:56, 4/601, No:2396)*

Bu ayet-i kerimede ki, ceza hükmünün kaldırıldığı, ayrıca Hazreti Ali, İbn-i Abbas ve İbni Mesud *(Radıyallahu Anhum)* dan da sahih olarak rivayet edilmiş (haber verilmiş) tir.

Bu ayet-i kerime hakkında İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)*dan rivayet edilmiştir ki, Allah-u Tealâ kıyamet günü şöyle buyuracak:

«اِنَّ كُتَّابِى لَمْ يَكْتُبُوا مِنْ اَعْمَالِكُمْ اِلاَّ مَا ظَهَرَ مِنْهَا فَاَمَّا مَا اَسْرَرْتُمْ فِى اَنْفُسِكُمْ فَاَنَا اُحَاسِبُكُمْ بِهِ الْيَوْمَ فَاَغْفِرُ لِمَنْ شِئْتُ وَاُعَذِّبُ مَنْ شِئْتُ»

"Muhakkak benim kâtiplerim (yazıcılarım) **sizin amellerinizden ancak görüneni yazdılar, kalplerinizde gizlediklerinizle de bu gün ben sizi muhasebe edeceğim** (hesaba çekeceğim) **dilediğime azabedeceğim, dilediğimi affedeceğim."** *(Ibni Cerir 3/148, Dürrul Mensur 2/130-13l)*

Rebî, İbni Enes *(Radıyallahu Anh)* Hazretlerinin bu ayet-i kerime hakkında şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Bu ayet-i kerime muhkemdir, hiç bir şey onun hükmünü (manasını) kaldırmamıştır. Allah-u Tealâ, kıyamet günü bir kuluna: **"Sen kalbinde şu şu kötülükleri gizledin"** diye kalbinde gizlediği bütün kötülükleri bildirecek, fakat ona ceza vermeyecektir."

Bu rivayetten anlaşıldığına göre, ayet-i celilenin hükmü bakî (devam etmekte) dir. Ancak Allah-u Tealâ'nın, bu ayeti kerimesinde **"Gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyle sizi hesaba çekeceğim"** buyurmasından kalbinizden geçen her şeye karşı size ceza vereceğim manasının anlaşılması gerekmez.

Nitekim:

٢٢٥- عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ قَالَ: بَيْنَا ابْنُ عُمَرَ (رضى الله عنهما) يَطُوفُ اِذْ عَرَضَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا اَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ! اَوْ قَالَ: يَا ابْنَ عُمَرَ! هَلْ سَمِعْتَ النَّبِىَّ ﷺ فِى النَّجْوٰى؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِىَّ ﷺ يَقُولُ: «يُدْنَى الْمُؤْمِنُ مِنْ رَبِّهِ حَتّٰى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفَهُ فَيُقَرِّرُهُ بِذُنُوبِهِ تَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ يَقُولُ:

اَعْرِفُ ، يَقُولُ: رَبِّ اَعْرِفُ مَرَّتَيْنِ . فَيَقُولُ: سَتَرْتُهَا فِى الدُّنْيَا وَاَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ ثُمَّ تُطْوىٰ صَحِيفَةُ حَسَنَاتِهِ وَاَمَّا الْآخَرُونَ اَوِ الْكُفَّارُ فَيُنَادىٰ عَلىٰ رُؤُسِ الْاَشْهَادِ هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلىٰ رَبِّهِمْ ».

225- Safvan İbn-i Muhriz şöyle demiştir: Bir kere Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* Kâbe'de tavaf ettiği sırada bir adam karşısına geldi ve: "Ya Eba Abdirrahman -yahud da: Ey Ömer'in oğlu!- Sen, Peygamber'den (kıyamet gününde mümin ile Allah arasında olacak): "**Necva** (gizli konuşma)" hakkındaki beyanı işittin mi?" diye sordu. İbn-i Ömer de şöyle dedi:

Ben Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den işittim şöyle buyurdu: "**Mümin Rabbine yaklaştırılır, nihayet Rabbi onu himayesine** (kendisine sığınacak bir yere) **alır da ona günahlarını şöyle ikrar ettirir: Şu günahını biliyor musun? der. Kul: Biliyorum, ya Rabbi biliyorum, der. Allah** (-u Tealâ) **da: Ben o günahlarını dünyada** (insanlardan) **gizledim. Bu gün de ben senin lehine bu günahlarını mağfiret ediyorum, buyurur. Sonra müminin hasenat** (iyilikler) **sahifesi dürülür** (ve kendisine verilir). **Diğerlerine yahud kâfirlere gelince,** (onlar hakkında) **şahidlerin huzurunda: İşte bunlar Rab'lerine karşı yalan söyleyenlerdir! diye nida olunur.**" *(Buharî, Tefsir, sure11, 5/214)*

İmamı Taberî, Camiul beyan tefsirinde bu hadisi şerifi alarak, Allah-u Tealâ'nın mümin kuluna kötülüklerini tanıtması, ona kendi faziletlerini bildirmesi içindir. Daha sonra bütün bunları affedecek (örtecek)tir.

İşte Allah-u Tealâ'nın: "**Dilediğini affeder.**" kavli şerifiyle mümin kullarına verdiği mağfiret sözü budur. buyurmuştur.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edilmiştir ki: "**Her hangi bir mümin kul, bir iyilik yapma niyetini içinde gizler de, yapabilirse on sevap yazılır. yapamazsa mümin olduğu için bir sevap** (mükâfat) **yazılır. Allah-u Tealâ, müminlerin gizlediklerinden de, yapabildiklerinden de razı ve memnun olmuştur.**"

Eğer sadece Allah-u Tealâ Hazretleri'nin haberdar olacağı bir kötülüğü içinde gizlerse, bütün gizlilerin açığa çıkarılacağı günde Allah-u Tealâ onu kendisine haber verecektir. Onu yapmadığı müddetçe Allah-u Tealâ onu cezalandırmayacaktır. Yaparsa da Allah-u Tealâ onun günahından geçecek (onu bağışlayacak) **tır.**"

Nitekim bir ayeti kerimesinde:

أُولٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ ... (١٦)

"**Biz onlardan, yaptıkları en güzel amelleri kabul edeceğiz ve kötülüklerinden geçeceğiz.**" buyuruyor. *(Ahkâf Suresi: l6 dan)* *Ibn-i Cerir Et Taberi 3/147*

ALLAH-U TEALA'NIN GİZLİ AŞİKÂR HER ŞEYİ BİLDİĞİNİ, DİLEDİĞİNE AZABEDİP, DİLEDİĞİNE RAHMET EDECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

اِنَّ اللّٰهَ لَايَخْفٰى عَلَيْهِ شَىْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلَافِى السَّمَآءِ (٥)

"Şüphesiz ki, ne yerde, nede gökte hiçbir şey Allaha gizli kalmaz" *(Ali Imran: 5 den)*

رَبَّنَا اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ (٣٨)

"(İbrahim *(Aleyhisselâm)* duaları arasında şöyle buyurdu) **Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki, sen bizim gizleyeceğimizi de, açıklayacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde, nede gökte hiç bir şey Allah'a gizli kalmaz."** *(Ibrahim Suresi:38)*

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَآءُ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ (٢١)

"O dilediğine azabeder, dilediğine rahmet eder. Ve ancak O'na döndürüleceksiniz" *(Ankebut Suresi : 21)*

اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِى الْقُبُورِ (٩) وَ حُصِّلَ مَا فِى الصُّدُورِ (١٠) اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ (١١)

"Kabirlerde bulunanlar (diriltilip) **dışarı atıldığı, kalplerde olanlar ortaya konduğu vakit** (o insan) **bilmez mi?** (hâlinin nasıl olacağını düşünmez mi?) **şüphesiz onların Rabbi o gün onlardan elbette hakkıyla haberdardır."** *(Âdiyât Suresi: 9-ll)*

İmamı Kuşeyrî, Letaiful İşarat'ta buyurmuştur ki: Bu ayetlerde, kulun murakabe (Mevlâ Tealâ'yı gözleme) hâlini devam ettirmesi ve Rabbinin, gizli aşikâr onun her işinden kendisini muhasebeye çekeceğini düşünüp ona göre hareket etmesi gerektiğine bir işaret vardır.

O hâlde ey insan! kalbinden geçen bir hatırayı bile iyice muhasebe et ve bir nefes dahi gaflet etme.

Mevlâ Tealâ Hazretleri, Bakara Suresinin başında gayba inanan mütta kileri medhettiği gibi sure-i celilenin sonunda onların, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve hiç birinin arasını ayırmaksızın bütün peygamberlerine inanan Ümmeti Muhammed olduğunu beyan etmek üzere buyuruyor:

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَانُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا
غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ (٢٨٥)

KELİME MANASI (285)

(اٰمَنَ) **İman etti** (tasdik etti, doğruladı), kim? (الرَّسُولُ) **o peygamber,** yani hatemül enbiya vel mürselîn (nebilerin ve resullerin sonuncusu olan Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* inandı, neye? (بِمَا) **o şeye** (o kurana) **ki,** (اُنْزِلَ) **indirildi,** kime? (اِلَيْهِ) **ona** (kendisine), kim tarafından? (مِنْ رَبِّهِ) **Rabbinden** , yani Rabbi olan Allah-u Tealâ tarafından, daha? (وَالْمُؤْمِنُونَ) **müminler de inandılar,** (كُلٌّ) **hepsi,** (اٰمَنَ) **iman etti** (inandı), kime? (بِاللّٰهِ) **Allaha** (وَمَلٰئِكَتِهِ) **ve meleklerine,** daha? (وَكُتُبِهِ) **kitaplarına,** daha? (وَرُسُلِهِ) **ve resüllerine** (peygamberlerine), bütün bunlara inandılar da şöyle dediler, (لَانُفَرِّقُ) **biz ayırmayız,** neyi? (بَيْنَ اَحَدٍ) **hiç birinin arasını,** kimden? (مِنْ رُسُلِهِ) **resüllerinden,** yani yahudi ve hristiyanların:"Bazısına inanır bazısını inkâr ederiz" diyerek peygamberlerin arasını ayırdıkları gibi yapmayız bilakis hepsine inanırız dediler, (وَقَالُوا) **ve yine dediler ki,** (سَمِعْنَا) **işittik,** yani Allahtan bize gelen hakkı anladık ve doğruluğuna yakînen (şüphesiz) inandık, (وَاَطَعْنَا) **ve itaat ettik,** yani onda bulunan emir ve yasaklara itaat ettik, boyun eğdik, (غُفْرَانَكَ) **mağfiretini** (affını dileriz), (رَبَّنَا) **ey Rabbimiz!** (وَاِلَيْكَ) **ve ancak sanadır,** ne? (الْمَصِيرُ) **rücû'** (dönüş), yani ölüp dirilerek dönüş senden başkasına değil ancak sanadır.

MEALİ ŞERİFİ (285)

O peygamber (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **de, kendisine Rabbinden indirilene** (Kuranı Kerime ve onun bütün beyanatına, açıklamalarına) **iman etti** (inandı). **Müminler de** (inandılar), **Hepsi de Allaha, onun meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı** (lar) **ve: "Biz onun** (Allah-u Tealâ'nın) **peygamberlerinden hiç birinin arasını ayırmayız** (hepsine inanırız. **Ve biz işittik** (Allah-u Tealâ tarafından gelen emir ve yasakları an-

ladık) **ve itaat ettik** (bütün emir ve yasaklarına boyun eğdik) **Ey Rabbimiz! Mağfiretini** (beşeriyet sebebiyle işleyeceğimiz kusurlarımızı affetmeni) **dileriz ve** (ölüp dirilerek) **dönüş** (ümüz) **ancak sanadır" dediler.**

İZAHAT

Bu ayeti kerime, dini esasları (temelleri) olduğu gibi kabul edip, onlara iman ve itaat edilmesi(inanılıp boyun eğilmesi) nin bir kulluk vazifesi olduğunu göstermektedir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Rabbinden kendisine indirilen Kuran-ı Kerime inanmasından maksat: Kuranı kerimde bulunan bütün hükümlere, kıssalara, vaazlara, geşmiş peygamberlerin hâllerine ve kitaplarına, tafsilâtlı (geniş) bir şekilde inanmasıdır. Zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, peygamber olmadan evvel de Allah'a ve birliğine inanıcıydı, lâkin Kuran-ı Kerim kendisine indirilmeden evvel bu kadar geniş izahatı bilmezdi. Mevlâ Tealâ'nın:

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا اَنْ يُلْقىٰ اِلَيْكَ الْكِتَابُ . . . (٨٦)

"**Ve sana kitap indirileceğini hiç ummazdın.**" *(Kasas Suresi: 86'dan)* Kavli şerifinin manası da budur.

٢٢٦- عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ﴿ اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ ﴾ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَاَحَقٌّ لَهُ اَنْ يُؤْمِنَ».

226- Enes *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: Bu ayet-i kerime, yani (. . . اٰمَنَ الرَّسُولُ) Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e nazil olunca Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**İman etmek en çok ona** (Peygambere) **yakışır.**" buyurdu. *(Hakim, Müstedrek:2/287)*

Kazi tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celilede, Efendimiz *(Sallalahu Aleyhi ve Sellem)* in imanının tek olarak anılması ya ona ta'zim veya onun imanının ayan ve müşahededen (gözle görmekden) kaynaklanıp, diğerlerinin imanının ise, nazar ve istidlâl (düşünmek ve delil almak) suretiyle olduğunu ifade etmek içindir.

İmamı Kuşeyrî, bu babta şöyle buyurmuştur: "Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* vasıtasız, diğer kullar ise vasıtalarla iman etmişlerdir. Bir manaya göre de bu, Allah-u Tealâ'nın, miraç gecesi Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e şanını büyütme yolu üzere yapmış olduğu bir hitaptır. Şöyleki: "**Sen iman ettin.**" buyurmayıp, "**O resul iman etti.**" buyurmuştur. Nitekim sen de şanı büyük bir zata "Sen şöyle dedin" demezsin de, "Şeyh efendi buyurmuştur ki" dersin.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celilede, iman esaslarından dördü zikredilmiştir.

1. **Allah'a iman:** Allah-u Tealâ'ya inanmaktan maksat: O'nun birliğine, ilâhlığına ve ibadete lâyık oluşunda hiç bir ortağı olmadığına, Azamet (büyüklük) ve kudretinin (gücünün) sonsuz olduğuna, bütün kemal (olgun, yüksek) sıfatlara sahip olup, bütün noksan sıfatlardan münezzeh (son derece pak ve uzak) olduğuna ve esma-i hüsnası (ziyade güzel isimleri) nin hepsine inanmaktır.

2. **Meleklere iman**: Meleklere inanmak ise onların, Allah indinde çok kıymetli birer kul olup, erkeklik ve dişilikten, doğmaktan ve doğurmaktan uzak ve Allah-u Tealâ'nın kitaplarını peygamberlere getirmeye vesair ulvî (yüce) hizmetlere vasıta olduklarını bilip, tasdik (kalben kabul) etmektir.

3. **Kitaplara iman:** Kitaplara imandan maksat ise, bütün semavî (gökten inen) kitapların, insanları irşat, beşeriyete dünya ve ahiretle alâkalı bütün vazifelerini duyurmak ve öğretmek için, Mevlâ Tealâ tarafından peygamberlerine vahyedilen, kitaplar olup, içlerinde bulunan emir ve yasakların, hüküm ve haberlerin doğru ve gerçek olduğuna, Kurandan başka diğer semavî kitapların bir takım tahrifata (değiştirmelere) uğratılıp, Kuran-ı Azimüşşanın ise hiç bir değiştirmeye uğratılmadığı gibi, içinde muhkem ve müteşabih ayetler bulunduğunu ve muhkem ayetlerin müteşabih ayetleri açıkladığını kalben bilip dil ile itiraf etmek (söylemek) tir.

4. **Peygamberlere iman:** Peygamberlere iman ise, onların halkı tenvir (nurlandırmak), onlara dini hükümleri duyurmak ve öğretmek için Allah-u Tealâ tarafından gönderilmiş, masum (günahsız), mahlûkatın en efdali oldukları, bazısının da , bazısından daha efdal olduğunu bilip, tasdik etmektir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celilede ahirete iman zikredilmediyse de ahirete iman kitapların içinde bulunduğundan, kitaplara iman zikredilmekle (anılmakla) yetinilmiştir. Hulâsa: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de, müminlerden her biri de yukarda zikredilen esasların her birine inanmışlardır.

Peygamberlerin arasını ayırmamaktan maksat: Hepsine inanmaktır. Evet bütün peygamberler nübüvvet bakımından aynı ulviyete haizdir, hepsi de hak tarafından dini ilâhîyi tebliğe (Allahın dinini duyurmağa) memur kılınmıştır, bu cihetle aralarında fark yoktur.

Ancak bir kısmına risalet verilmiş, yani ayrıca bir kitap ve bir şeriat ihsan buyurulmuştur. Bunların bazısı Allah-u Tealâ tarafından, diğer bir kısmından üstün kılınmıştır. Nitekim bizim peygamberimiz, Hatemül enbiya (peygamberlerin sonuncusu) ve Efdalül mürselin (gönderilmişlerin en üstünü) dür.

Fakat böyle bir üstünlük yönü, onların esasen Allah-u Tealâ tarafından gönderilmiş birer peygamber olma hususundaki müsavi olmalarına (birbirine eşitliklerine) mani ve aralarında ayırım yapmayı gerektirici değildir.

İşte müminler; bütün peygamberlerin nübüvvet (peygamberlik) itibariyle aralarında bir fark olmadığını bilip tasdik ederler.

Bu ayeti celilede: "Cennete girmek için, sadece Allaha ve ahirete inanmak yeterlidir, bütün peygamberlere inanmak lâzım değildir." diyenlere reddiye vardır. Yani bu ayeti celile onların sözlerinin yanlış olduğunu ifade etmektedir, çünkü bu söz iman şartlarından birisi olan **peygamberlere imanı** ihlâl etmiş (bozmuş) olur.

Beğavî tefsirinde, Hâkim ibni Cabir *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, bu ayeti celile indiğinde, Cebrail *(Aleyhisselâm)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimize:

« اِنَّ اللّٰهَ قَدْ اَثْنىٰ عَلَيْكَ وَعَلىٰ اُمَّتِكَ فَسَلْ تُعْطَهْ »

"**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **seni ve ümmetini** (sana uyanları) **övdü, o hâlde iste verileceksin.**" dedi. O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Mevlâ'nın telkini (öğretmesi) ile: (غُفْرَانَكَ رَبَّنَا) "**Ey Rabbimiz mağfiretini dileriz**" diye duada bulundu. *(Beğavî I/418)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bir peygambere Allah-u Tealâ tarafından bir melek gelip: "**Allah-u Tealâ, seni peygamber olarak gönderdi.**" dediğinde o peygamberin gelen meleğin doğruluğunu bilmesi, ancak Allah-u Tealânın, o meleğin davasının doğruluğuna delâlet eden bir mucize açıklamasıyla mümkün olur.

Böyle bir mucize olmadığında ise, o peygamber kendisine haber getirenin melek mi, şeytan mı olduğunu farkedemez. Yine böylece, Allahın kelâmını duyan bir melek de, duyduğunun, Allah kelâmı olduğuna delâlet eden mucizeye muhtaçtır. Öyleyse burada üç mertebe vardır.

1.Duyulanın Allah kelâmı olup, başka bir şey olmadığına delâlet eden bir mucize bulunup, meleğin o mucize vasıtasıyla Allah'tan olduğunu anlaması,

2. O meleğin, Allah tarafından gönderilmiş olup, şeytan olmadığına delâlet eden ve meleğin davasında sadık olduğunu gösteren bir mucizenin peygambere zahir olması (gözükmesi) dir.

3.Ümmetin de, o peygamberin elinde bir mucize görüp, doğruluğunu anlamasıdır.

Allah-u Tealâ Hazretleri bu sure-i celilede bir takım hükümleri beyan ettikten sonra, (اٰمَنَ الرَّسُولُ) "**O peygamber iman etti.**" buyurarak, efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Cibril-i Emin vasıtasıyla gördüğü açık mucizeler sebebiyle Kuran-ı Azimüşşanın ve içinde bulunan bütün hükümlerin Allah-u Tealâ tarafından bir melek vasıtasıyla kendisine indirilmiş olup, tahriften masun (değiştirilmekten korunmuş) şeytanın ilkası (bir şey katması), sihir (büyü), kehanet (falcılık) ve şabeze (gözbağcılık) ile alâkası olmadığına

kat'iyetle (hiç şüphe etmeksizin) inandığını açıkladıktan sonra, ikinci olarak müminlerin de bunlara inandığını beyan buyurmuştur.

Bu surenin nazmı (dizilmesi) nin inceliklerini ve tertibi (sıralanması) nın acaipliklerini iyice düşünenler, Kuran-ı Azimüşşanın, lâfızlarının fesahatı ve manalarının şerefi itibariyle mucize olduğunu anladıkları gibi ayetlerinin sıralanması itibariyle de ayrıca bir mucize olduğunu anlarlar. Bazılarının "Kuran üslûbu ile de mucizedir." sözlerinin manası da budur.

Allah-u Tealâ Hazretleri, müminlerin imanını vasfettikten sonra, onların (سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا) "**İşittik ve itaat ettik.**" dediklerini beyan etmiştir.

İşittik sözünden maksat, kulak işitmesi değildir. Çünkü bu, medh'i gerektirmez ancak bundan maksat: "Biz onu akıllarımızın kulağıyla işittik." yani doğruluğunu anladık ve bildik, melekler vasıtasıyla bize gelen bütün emir ve yasakların doğru ve gerçek olup, kabul edilmesi gerektiğine hiç şüphesiz inandık." demektir.

Kabul edip anlama manasındaki işitme, Kuran-ı Kerimde gelmiştir. Nitekim Allah-u Tealâ:

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْاَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ (٣٧)

"**Şüphesiz ki, bunda, kalbi** (aklı) **olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için elbette bir öğüt vardır.**" *(Kaf Suresi: 37)* buyurmuştur.

Yani kabul etmeye hazır bir akılla benim zikrimi dinleyip, kabul edenlere bir öğüt vardır demektir. Diğer bir ayeti kerimesinde:

وَ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَاَنَّ فِى اُذُنَيْهِ وَقْرًا ... (٧)

"**Ona ayetlerimiz okunduğu zaman sanki kulaklarında bir ağırlık** (sağırlık) **varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir.**" *(Lokman Suresi: 7 den)* buyurarak kalbiyle kabul etmeyen kişinin, kulağıyla duymasına itibar edilmeyecegine işaret buyurmuştur.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, İmamı Kâşanî buyurmuştur ki, (اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ) demek, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Rabbisi tarafından kendisine indirileni tasdik etti ve onun ahlâkıyla ahlâklandı demektir. Nitekim Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha):* (خُلُقُهُ الْقُرْآنُ) "**O'nun** (o peygamberin) **ahlâkı Kur'andır.**" buyurmuştur.

O hâlde amel etmeden Kuran okumak birşey ifade etmez ve hiç amel etmeksizin, sadece kuran okumakla cennete girilmez. Çünkü Mevlâ Tealâ:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا اُخْفِىَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (١٧)

"Yapmakta olduklarına karşılık, onlar için nice göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilemez." buyurmaktadır. *(Secde Suresi: 17)*

(غُفْرَانَكَ رَبَّنَا) **"Ey Rabbimiz Mağfiretini** (dileriz)." kavli şerifinde şu manalara da işaret vardır ki, Kulun, kendisini bütün şerlere, Mevlâsını da bütün hayırlara lâyık görüp güzel gördüğü her şeyi efendisinden bilmesi ve her vakitte ona karşı güzel edep takınması, imanın neticelerinden ve kulluğun eserlerindendir.

Bu da kulun, küçük büyük her şeyde Allah-u Tealâ'ya hamdetmesi, bütün kusurlarından, hatta tam manasıyla şükredememesinden dolayı istiğfar etmesi ve muvaffak olduğu her işte kendi gücünden ve kuvvetinden uzak olup hepsini Allah-u Tealâ'dan bilmesiyle olur.

İşte o zaman kişinin şiarı (tanıtıcı özelliği) bütün vakitlerinde (اَلْحَمْدُ لِلّٰهْ) , (اَسْتَغْفِرُ اللّٰهْ), (لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهْ)'dan ibaret olur. kendisine devam edenleri manevi fethe yaklaştıracak ve Allah-u Tealâ'nın dünya ve ahiret azabından kurtaracak zikir budur.

Şunu da bil ki, şüphesiz sen, işin gerçeğine, ancak bütün vakitlerini murakabe edip (gözden geçirip) her anı, yapılması gereken vazifeyi yerine getirerek geçirmenle ulaşabilirsin.

Şöyleki: İsyan hâlinde tövbe istiğfara devam, itaat hâlinde Mevlâ Tealâ'nın ihsanını (iyiliğini) görmek, her hangi bir şeye niyet edeceğinde, Mevlâ Tealâ'nın rızasını aramak, her nimete karşı şükretmek gerekir. Vakitlerini ancak böylece göz altına alabilirsin, fakat bu da ancak, kalbini, ıslâha çalışman ve her işte nefsini itham etmen (kötülemen) le hasıl olur ki, buna da dört şeyin biriyle ulaşabilirsin.

1. Allah-u Tealâ'nın hiç vasıtasız kalbine atacağı bir nur.

2. Kâmil (iyi ve kötüyü birbirinden ayıracak şekilde olgunlaşmış) bir akılda bulunan çok geniş bir ilim ki, o ilmin genişliği aklın kemaliyle birleşince sahibini kurtarır.

3. Allah-u Tealâ'dan başka her şeyden kurtulmuş bir kalp,

4. Bu hâlleri elde etmiş olan bir şeyh veya bir manevi kardeşle sohbet (maddi ve manevi beraberlik).

Ebu Medyen *(Kuddise Sırruhu)* buyurmuştur ki:

« اَلشَّيْخُ مَنْ هَذَّبَكَ بِاَخْلاَقِهِ وَاَدَّبَكَ بِاَطْرَاقِهِ وَاَنَارَ بَاطِنَكَ بِاِشْرَاقِهِ. اَلشَّيْخُ مَنْ جَمَعَكَ فِى حُضُورِهِ وَحَفِظَكَ فِى مَغِيبِهِ »

"Hakiki şeyh (ayıkken) **ahlâkıyla seni terbiye eden,** (kendinden geçmiş-

ken) **manevi hâliyle seni yetiştiren ve** (Mevlâ Tealâ'dan kendisine akseden) **nuruyla senin iç âlemini nurlandıran kişidir."**

"Gerçek şeyh, huzurunda bulunuyorken seni toplayan (Mevlânın gayri bütün dertlerden toplayıp, seni kendine getiren böylece sana Mevlâ'yı bulduran), **uzakta iken seni koruyan** (Allah-u Tealâ'nın izniyle kaymaktan muhafaza eden) **zattır."**

O hâlde, Ey Kul! Nefsini cisim âleminden kurtarıp, resim dairesinden çıkararak (görüntüden kurtulup) anlayış ve ilmin hakikatına ulaş.

Tefsir-i Kebirde zikredildiğine göre, insanın kemali, doğruyu ve hayrı bilip amel etmesindedir. İtikatla alâkalı olan bilgiye, **kuvveyi nazariye** (düşünme ve anlama gücü), o ilmin gereğince amel etmeye de, **kuvveyi ameliye** (amel etme gücü) denir.

Kuvveyi nazariye'nin kemali, ilimle, **Kuvveyi ameliye**'nin kemaliyse hayırları işlemekledir. Kuran-ı Azimüşşan, bunların ikisinin bahsiyle doludur. Ancak ilmin, amelden şerefli olduğuna işaret için, Kuran-ı Kerim'de daima ilim amelden önce zikredilmiştir. Nitekim İbrahim *(Aleyhisselâm)* duasında:

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ (٨٣)

"Ey Rabbim! Bana hüküm (ince ilimler) **bahşet** (ver) **ve beni salihlere kat."** *(Şuara Suresi: 83)* buyurmuştur ki, hüküm, ilmin kemali, salihlere katılmak da amelin kemalidir. Bu ayeti celilede de hüküm böyledir. Çünkü, ilimden ibaret olan inanmak en önde, amelden ibaret olan, işitip itaat etme de ondan sonra zikredilmiştir.

Bu nükteyi bilen, Kuranın, en ince sırları içine aldığını anlar ki, ekseriyet bundan gafildir. Bu ayet-i kerimede, insanda bulunan üç mertebeye de ayrıca işaret edilmiştir.,

Birinci mertebe olan **İmana:** (... اٰمَنَ الرَّسُولُ) den (وَالْمُؤْمِنُونَ) e kadar.

İkinci mertebe olan **Ubudiyete** (kulluğa): (سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا) ile

Üçüncü mertebe olan **Ahiret hâllerine de:** (غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ) ile işaret olunmuştur.

Kulluk mertebesi, her ne kadar bütün emir ve yasakları yerine getirmeye çalışmaksa da, insan son derece gayret etmekle beraber yine de kusurdan boş kalamayacağına işaret için, kâmil insanlar ilim ve ameli tamamlamaya son derece koştukları hâlde kendilerinden sadır olan (meydana gelen) kusura karşı, (غُفْرَانَكَ) sözüyle mağfiret istemişlerdir.

Demek ki, insan ibadet bakımından ne kadar yükselse de Allahtan mağfiret istemeyi terketmesi asla caiz değildir. Nitekim:

٢٢٧- عَنِ الْاَغَرِّ الْمُزَنِيِّ ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ:
«اِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَىٰ قَلْبِى . وَاِنِّى لَاَسْتَغْفِرُ اللهَ فِى الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ».

227- Eğarr El-Müzenî'den rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Gerçek şu ki, bazen kalbime bulanıklık çöküyor. Ve şüphesiz ki ben, Allah'a günde yüz defa istiğfar ederim."** buyurdu. *(Müslim, Zikir:41, 11/34, Ebu Davud, Vitr:26)*

Ulema, bu hadisi şerifin tevili hakkında buyurmuşlardır ki: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kulluk derecelerinde devamlı yükselmekteydi, her ne zaman bir makamdan daha üstüne yükselse, evvelkisini alçak görerek, ondan istiğfar ederdi.

İşte bu ayet-i celilede geçen mağfiret talebinin bu manaya hamledilmesi uzak değildir, ayrıca bütün taatlar, Mevlâ Tealâ'nın ilâhi haklarının karşısında cinayet (suç) sayılır. O'nun büyüklüğünün nurları karşısında, kullarca elde edilmiş olan bilgiler, taksir (ziyade kusur) ve bilgisizliktir.

Bundan dolayı Allah-u Tealâ:

وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ . . . (٦٧)

"Onlar, Allahı hakkıyla (gereğince, yakışan şekilde) **takdir edemediler."** *(Zümer Suresi: 67'den)* buyuruyor.

Kul, ne kadar büyük âlim olursa olsun ve ubudiyet makamlarından hangisinde bulunursa bulunsun, onun bu hâli, Allah-u Tealâ'nın kibriyasının celâliyle (büyüklüğünün heybetiyle) karşılaştığında, kendisinden istiğfar edilmesi gereken kusur ve noksanlığın ta kendisi olur.

İşte Allah-u Tealâ'nın, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e:

فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَااِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ . . . (١٩)

"Bil ki, Allahtan başka hiç bir ilâh yoktur ve kendi günahın için istiğfar et! " *(Muhammed Suresi 19'dan)* buyurmasındaki sır da budur.

Zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in makâmatı (makamları) ne kadar yüksek olsa da, kendisine devamlı olarak daha yüksek makamlar gösterilmekte ve O, önceki makamların Mevlâ Tealâ'ya karşı lâyık bir kulluk makamı olmadığını anlayarak devamlı istiğfar etmekteydi.

Nitekim cennet ehlinin sözleri şöyle nakledilmiştir:

دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٠)

"**Onların oradaki duaları: Ey Allahım! seni** (noksan sıfatlardan) **tenzih ederiz!** (sözleridir). **Oradaki tahiyye** (birbirine sağlık dilek) **leri ise: Selâmdır. Onların dualarının sonu da: Bütün hamdler; âlemlerin Rabbi olan Allah** (-u Tealây) **a mahsustur.**" demeleridir. *(Yunus Suresi: l0)*

İşte (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ) sözü tenzihe işaret etmekte, son sözleri olan hamd ise, Akılların anlamaya, dillerin söylemeye kadir olamayacağı bütün hamdlerin, Allah-u Tealâ'ya mahsus olduğunu ifade etmektedir.

Şu da bilinmelidir ki, (غُفْرَانَكَ) aslında (اغْفِرْ غُفْرَانَكَ) demektir. dua babında mastar, fiilin yerine yeterli görülmüştür.

MÜMİNLERİN ZIDDINA, YAHUDİLERİN "İŞİTTİK İSYAN ETTİK" DEDİKLERİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا . . . (٩٣)

"**Hatırlayın ki, sizden söz almıştık da, Tur'u üstünüze kaldırmış, size verdiklerimizi kuvvetlice tutun ve** (söylenenleri) **işitin!** (demiştik). **Buna mukabil** (onlar): **'işittik ve isyan ettik .' dediler.**" *(Bakara Suresi: 93'ten)*

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِى الدِّينِ وَلَوْ اَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَقْوَمَ وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا (٤٦)

"**Yahudilerin bir kısmı, kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek ve dine saldırarak: 'İşittik ve karşı geldik, dinle dinleyemez olası ve raina' derler. Eğer onlar: 'İşittik ve itaat ettik, dinle ve bizi gözet.' deselerdi, şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı, fakat küfürleri** (gerçeği kabul etmemeleri) **sebebiyle Allah onları lânetlemiştir, artık pek az inanırlar.**" *(Nisa Suresi: 46)*

PEYGAMBERLERİNİN BAZISINA İNANIP BAZISINI İNKAR EDENLERİN BÜYÜK BİR AZABA DÜŞECEKLERİNİ, HİÇBİRİNİN ARASINI AYIRMAKSIZIN HEPSİNE İNANANLARIN İSE BÜYÜK MÜKÂFATLARA KAVUŞACAKLARINI BİLDİREN AYETİ KERİMELER.

اِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ اَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً (١٥٠) اُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا (١٥١) وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ اُولٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ اُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا (١٥٢)

"Şüphesiz o kimseler ki, Allahı ve peygamberlerini inkâr ederler ve (inanma hususunda) **Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isterler ve 'Bir kısmına inanırız ama bir kısmına inanmayız.' derler ve bunlar** (imanla kü für) **arasında bir yol tutmak isterler."**

"İşte onlar gerçekten kâfirlerin ta kendileridir ve biz o kâfirler için, alçak edici bir azap hazırladık ."

"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini (diğerlerinden) **ayırmayanlar var ya! İşte** (Allah-u Tealâ) **onlara mükâfatlarını yakında verecektir. Ve Allah** (-u Tealâ) **çok bağışlayıcı ve ziyade esirgeyicidir."** *(Nisa Suresi:l50-l52)*

Mevlâ Tealâ, müminlerin mağfiret istemelerini beyan ettikten sonra, bu isteklerinin kabulunu bildirmek üzere şöyle buyuruyor:

لاَ يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لاَتُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلاَتَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَالاَطَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰيِنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (٢٨٦)

KELİME MANASI (286)

(لاَ يُكَلِّفُ) **Teklif etmez** (yüklemez),kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), kime? (نَفْسًا) **hiç bir kimseye,** (اِلاَّ وُسْعَهَا) **ancak gücünün yeteceğini yükler,** (لَهَا) **o nefis içindir,** ne? (مَا) **o şey ki,** (كَسَبَتْ) **kesbetti** yani herkesin kazandığı hayır

kendi kârınadır, (وَعَلَيْهَا) **ve onun aleyhinedir,** ne? (مَا) **o şey ki,** (اكْتَسَبَتْ) **iktisab etti,** yani son derece gayretle yaptığı şer de kendi zararınadır. Allah-u Tealâ Hazretleri bundan sonra müminlerin geri kalan dualarını zikretmeye başladı, (رَبَّنَا) **Ey Rabbimiz,** yani müminler derler ki, Ey Rabbimiz! (لَا تُؤَاخِذْ) **Muahaze etme,** yani yakalama, sorguya çekme, kimi? (نَا) **bizi,** (اِنْ نَسِينَا) **eğer unutursak,** yani senin emirlerinden bir emri sehven (gaflet ederek) terkedersek, (أَوْ اَخْطَأْنَا) **yahut hata edersek** (yanılırsak), (رَبَّنَا) **Ey bizim Rabbimiz,** (وَلَا تَحْمِلْ) **yükleme,** kimin üzerine? (عَلَيْنَا) **bizim üzerimize,** neyi? (اِصْرًا) **ağır bir yükü,** (كَمَا حَمَلْتَ) **yüklediğin gibi,** neyi? (هُ) **onu** (o ağır yükü), kimin üzerine? (عَلَى الَّذِينَ) **o kimseler üzerine ki,** (مِنْ قَبْلِنَا) **bizden önceydiler,** yani bizden önceki ümmetlere, özellikle yahudilere yüklediğin gibi ağır yükleri bize yükleme, (رَبَّنَا) **Ey bizim Rabbimiz,** (وَلَا تُحَمِّلْ) **yükletme** (taşıtma), kime? (نَا) **bize,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (لَا طَاقَةَ) **takat** (dayanma gücü) **yoktur,** kim için? (لَنَا) **bizim için,** neye? (بِهِ) **ona,** yani dayanamayacağımız bela ve cezaları veya takatımızın yetmediği ibadet ve taatları bize yükleme, (وَاعْفُ) **affet,** kimden? (عَنَّا) **bizden,** yani günahlarımızın eserini sil, (وَاغْفِرْ) **mağfiret et,** kimi? (لَنَا) **bizi,** yani çirkinliklerimizi ört, (وَارْحَمْ) **ve merhamet et** (acı), kime? (نَا) **bize,** (اَنْتَ) **sen,** (مَوْلَيْنَا) **bizim Mevlâmızsın,** yani seyyidimizsin, Rabbimizsin, ve yardımcımızsın ve işlerimizi idare edensin, biz de senin kullarınız. (فَانْصُرْ) **öyleyse yardım et,** kime? (نَا) **bize,** kime karşı? (عَلَى الْقَوْمِ) **o kavim üzerine ki,** (الْكَافِرِينَ) **küfrediciler,** yani senin dinini inkâr eden kâfirler gürühuna (cemaatına) karşı bize yardım et.

MEALİ ŞERİFİ (286)

Allah (-u Tealâ Hazretleri) **hiç bir kimseye, gücü yeteceği şeylerden başkasını teklif etmez** (yüklemez, herkesin) **kazandığı** (hayır) **kendi lehinedir** (yaptığı iyiliklerin kârı ve menfaatı kendisine aittir). **Gayretle yaptığı** (şer) **de kendi aleyhine** (zararına) **dır.**

(Müminler şöyle dua ettiler) **Ey Rabbimiz! Unutursak yahut yanılırsak bizi muahaze etme** (tutup sorguya çekme), **Ey Rabbimiz! Bizden evvelki** (ümmet) **lere yüklediğin gibi, üstümüze ağır bir yük yükleme.**

Ey Rabbimiz! Takat getiremeyeceğimiz (gücümüzün yetmeyeceği cezaları veya ibadetler) **i bize taşıtma, bizden** (günahlarımızı) **affet** (sil) **ve bizim için** (günahlarımızı) **mağfiret et** (ört) **ve bize rahmet et** (acı, bizi esirge). **Sen bizim Mevlâmız** (seyyidimiz, Rabbimiz, yardımcımız) **sın öyleyse, kâfir olan kavme karşı bize yardım et.**

İZAHAT

Bu ayet-i kerime, Cenab-ı Hakkın, kullarına lütfu keremin (iyiliğin) den dolayı gösterdiği kolaylıklarını, kulların da, O, Kerîm ve Rahim olan mabudi zîşan'a (o iyilik ve acıma sahibi olan yüce Mevlâ'ya) karışı ne şekilde duada, tazarru' ve niyazda (alçak gönüllülükle isteme ve yalvarmada) bulunacaklarını telkîn buyuruyor (öğretiyor).

Şöyle ki: Allah-u Tealâ bu ayet-i kerimesinin başında, hiç bir kuluna gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemeyeceğini beyan etmiştir, Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* ve müfessirlerin ekserisi, bu ayet-i kerimenin, içten geçen vesveselerin mesuliyetini kaldırdığını söylemişlerdir.

İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ümmete özellikle müminlere, din işlerini çok kolay etmiş ve onlara güçlerinin yetmeyeceği şeyleri yüklememiştir. Nitekim:

. . . يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ . . . (١٨٥)

"**Allah** (-u Tealâ) **size kolaylık muradeder** (ister), **sizin hakkınızda zorluk istemez.**" *(Bakara Suresi: 185'den)* buyurmuştur. Diğer bir ayeti kerimesinde:

. . . وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ . . . (٧٨)

"**O** (Allah-u Tealâ) **din** (hususun) **da size hiç bir zorluk yapmadı.**" *(Hac Suresi: 78'den)* buyuruyor.

Süfyan İbn-i Uyeyne *(Radıyallahu Anh)* hazretlerine, bu ayeti kerimenin manası sorulduğunda: "**Allah** (-u Tealâ), **kuluna, gücünün üstünde şeyler yüklememiş, ancak kolaylıkla yapacağı şeyleri kendisine teklif etmiştir.**" buyurdu.

Nesefî tefsirinde, sahibi Keşşaf'tan nakledildiğine göre: (وُسْعٌ) **Vus'**, insanın gücünün son noktası değil de, hiç zorlanmadan, kolaylıkla yapma gücüdür. Şöyle ki: İnsana günde beş vakit namaz, ömründe bir kere hacc, senede bir ay oruç farzedilmiştir. Halbuki insanın bunlardan fazlasını yapmaya gücü de vardır.

Tefsiri Kebîr, Siracül Münîr, Hâzin,Kazî, Ebussuud ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, Ayeti Celilede geçen (اِصْرٌ) **ISR** kelimesi: Ağır yük demektir. Bundan maksat meşakkatli teklifler (zor yükümlülükler, sorumluluklar) dır.

Bizden evvel İsrail oğullarına yüklenen ağır teklifler, tövbelerinin kabulu için kendilerini öldürmeleri, günah işleyen uzuvlarını kesmeleri, elbiselerinin pislenen yerlerini kesmelerinin emredilmesi gibi ağır yüklerdir.

٢٢٨- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَسَنَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَفِي يَدِهِ الدَّرَقَةُ فَوَضَعَهَا ثُمَّ جَلَسَ فَبَالَ إِلَيْهَا. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: انْظُرُوا إِلَيْهِ يَبُولُ كَمَا تَبُولُ الْمَرْأَةُ فَسَمِعَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «وَيْحَكَ! أَمَا عَلِمْتَ مَا أَصَابَ صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ كَانُوا إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَوْلُ قَرَضُوهُ بِالْمَقَارِيضِ. فَنَهَاهُمْ عَنْ ذٰلِكَ فَعُذِّبَ فِي قَبْرِهِ».

228- Abdurrahman İbn-i Hasene *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* (bir defa) elinde bir dereka (sığır derisinden yapılmış kalkan) bulunduğu hâlde bize çıkıp geldi. (Bu arada) elindeki kalkanı siper yaparak oturdu ve ona doğru dönüp küçük abdestini bozdu. Orada bulunanlardan birisi: "O'na bakınız kadın gibi küçük abdestini bozuyor, dedi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onu duyunca şöyle buyurdu: **"Sana yazıklar olsun! Benî İsrail'in sahibi** (idarecisi) **nin başına geleni bilmedin mi? Onlara sidik isabet ettiği zaman, sidiğin dokunduğu yeri makasla keserlerdi** (çünkü şeriatları bunu gerektirirdi). **Sonra Benî İsrail'in sahibi** (reisi) **onları, bundan** (kesmek işinden) **menetti. Bunun neticesinde kabrinde tazib edildi** (son derece azaba çarpıldı)." *(Ibn-i Mace, Taharet:26. 1/124-125, No:346, Neseî, Taharet:25, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/196, 399)*

Sidik damlalarından şiddetle kaçınmanın gereğine ait bu hadisi şerifte, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in küçük abdestini bozması için halkın gözünden gizlenmek ve üzerine sidik damlalarının sıçramasından sakınmak isteği ile elindeki kalkanı kendisine siper yaptığı, sipere doğru oturup su döktüğü ifade ediliyor.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in edep ve haya örneği olan bu davranışını kadınların davranışına benzetmek suretiyle ayıplayan şahsın münafıklardan olduğu söylenmiştir. Bu şahıs, Resul-ü Ekrem'in koyduğu bir marufu (fiil-i sünneti) kınamak suretiyle nehyetmiş olduğu için marufu nehyeden (iyiliği yasaklayan) Benî İsrail'in sahibine benzemiş olur.

İmam-ı Sindi *(Rahimehullah)* buyurdu ki: Rivayetlerin tetkiki, bu şahsın münafıklardan olmayıp müminlerden olduğu ihtimaline ağırlık veriyor. mümin olan bu şahıs, alışkın olduğu cahiliyet adetine muhalif gördüğü bu duruma hayret etmiş ve yeni müslüman olduğu için hayret ettiği durumun değerini kavrayamadığından bu sözü söylemiştir.

Hadis-i şerifin: "Kadın gibi küçük abdestini bozuyor." kısmındaki benzetme ile ilgili olarak da, Sindî şöyle buyurmuştur: Nevevî'ye göre bu benzetme, halkın gözünden gizlenmek bakımındandır. Çünkü araplar, erkeklerin

abdest bozarken gizlenmelerinden hoşlanmazlardı ve gizlenmenin erkeklerin onuruna yakışmadığını sanırlardı.

Bahis konusu benzetmenin küçük su dökerken oturmak bakımından olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bazıları da: Hem oturmak hem de gizlenmek hususu benzetme yönünü teşkil eder, demiştir.

Arapların adeti küçük abdesti ayakta bozmaktı. Bunların oturarak su dökmeği yadırgadıkları bazı rivayetlerde belirtilmiştir.

Hadis-i şerifin: "**Onlara sidik isabet ettiği zaman sidiğin dokunduğu yeri keserlerdi.**" ifadesi ile ilgili olarak Sindî diyor ki: Sidiğin dokunduğu yer elbi-seden olduğu takdirde o yeri makasla keserlerdi. Bu yer elbiseden olsun, bedenden olsun keserlerdi, diyenler de vardır. Bu kesmek işi şeriatlarının bir emri idi. Bunların sahibi (idarecisi), kendilerini bu maruf (dini vecibe) den nehyettiği ve bevilden kaçınmalarını engellediği için kabir azabına müstahak oldu. Peygamberlerin küçük abdest bozma adabını yadırgayarak bundan nehyedenin durumu onun nehyine benzer, dolayısıyla ta'zibine sebep olabilir, demektir.

Benî İsrail'in sudan başka bir şeyle temizlenmemeleri, günde ve gecede 50 vakit namaz kılmaları, mescitten başka bir yerde namazlarının kabul edilmemesi, oruç tutan kişinin uyuduktan sonra yemek yemesinin haram olması, günahları sebebiyle bazı rızıkların kendilerine haram oluşu, mallarının dörtte birinin zekât olarak verilmesi, gece işlenen günahın sabahleyin kapıda yazılması ve daha nice zorluklar da bu ümmetten kaldırılmıştır.

٢٢٩- عَنْ اَبِى اُمَامَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى سَرِيَّةٍ مِنْ سَرَايَاهُ ، قَالَ: فَمَرَّ رَجُلٌ بِغَارٍ فِيهِ شَىْءٌ مِنْ مَاءٍ ، قَالَ: فَحَدَّثَ نَفْسَهُ بِاَنْ يُقِيمَ فِى ذٰلِكَ الْغَارِ فَيَقُوتَهُ مَاكَانَ فِيهِ مِنْ مَاءٍ وَيُصِيبَ مَاحَوْلَهُ مِنَ الْبَقْلِ وَيَتَخَلّٰى مِنَ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ: لَوْ اَنِّى اَتَيْتُ نَبِىَّ اللهِ ﷺ فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لَهُ فَاِنْ اَذِنَ لِى فَعَلْتُ وَاِلاَّ لَمْ اَفْعَلْ ، فَاَتَاهُ فَقَالَ: يَا نَبِىَّ اللهِ اِنِّى مَرَرْتُ بِغَارٍ فِيهِ مَا يَقُوتُنِى مِنَ الْمَاءِ وَالْبَقْلِ فَحَدَّثَتْنِى نَفْسِى بِاَنْ اُقِيمَ فِيهِ وَاَتَخَلّٰى مِنَ الدُّنْيَا قَالَ: فَقَالَ النَّبِىُّ ﷺ: «اِنِّى لَمْ اُبْعَثْ بِالْيَهُودِيَّةِ وَلاَ بِالنَّصْرَانِيَّةِ وَلٰكِنِّى بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَغَدْوَةٌ اَوْ رَوْحَةٌ فِى سَبِيلِ اللهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا وَلَمُقَامُ اَحَدِكُمْ فِى الصَّفِّ خَيْرٌ مِنْ صَلاَتِهِ سِتِّينَ سَنَةً».

229- Ebu Ümame *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: Seriyye (askeri birlik) lerden bir seriyye içerisinde Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* le beraber (sefere) çıktık. Bir kişi, içinde su ve yiyecek bulunan bir mağaraya uğradı ve kendi kendine o mağarada kalıp, oradaki su ve etrafındaki yeşillik ile yeme içme ihtiyacını temin ederek dünyadan boş kalma (kurtulma) yı düşündü.

Sonra: "Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'e gidip bunu ona anlatayım, eğer bana izin verirse yaparım, vermezse yapmam." dedi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip: "Ey Allahın Elçisi! Ben bir mağaraya uğradım, orada beni geçindirecek kadar su ve yeşillik var. Canım orada kalıp dünyadan tamamen ayrılmayı istedi." dedi. Bunun üzerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz:

"Ben yahudilik ve hrıstiyanlıkla gönderilmedim. Fakat ben kolay olan İslâm diniyle gönderildim. Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **in zatı, yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, sabahtan öğleye kadar veya öğleden akşama kadar Allah yolunda yürümek; dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin** (cemaatla) **safta durması** (namaz kılması, kendi başına kılmış olduğu) **altmış senelik namazından daha hayırlıdır."** buyurdu. *(Ahmed Ibn-i Hanbel: 5/266, 6/116, 233)*

İbni Abbas ve İbni Cüreyc *(Radıyallahu Anhum)* dan nakledildiğine göre, evvelki ümmetlere yüklenen bu yükten murat: Onların, maymuna ve hınzıra döndürülmeleridir. *(Dürrul Mensur 2/l35)*

Bu gibi cezalar da bu ümmetten kaldırılmıştır. Nitekim:

٢٣٠- « رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَسْفُ وَالْمَسْخُ وَالْغَرَقُ »

230- Bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: "**Ümmetimden** (geçmiş ümmetlerde olduğu gibi toplu hâlde) **Hasf** (yere batmak), **Mesh** (suretin hayvan suretine döndürülmesi) **ve Gark** (suda boğulmak) **kaldırılmıştır."** *(Tefsiri Kebir:2/579)*

Tefsiri Teysir'de zikredilmiştir ki, aftan sonra mağfiret istemek, aynı şeyin tekrarı değildir, çünkü (عَفْوٌ) **Afv**: Bir günaha ceza vermemek ve onu silmektir. (مَغْفِرَتٌ) **Mağfiret** ise, tamamen örtmek demektir.

Bazı kere bir günahtan geçilir, lâkin açıklanır, yani Mevlâ Tealâ ceza vermez amma aşikâre eder. Müminler hem affedilmelerini, hem de günahlarının örtülmesini istemekle emrolundular, tâ ki hâlleri kimseye açıklanmasın da rüsvay olmasınlar.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göre, bu ayet-i celile indiğinde her duanın peşine Mevlâ Tealâ: (قَدْ فَعَلْتُ) "**Muhakkak yaptım** (duanı kabul ettim)." buyurdu. *(Alusî:3/72)*

Kendisinde Bakara hadisesinden bahsedilen bu sure, bu ayeti celileyle nihayete ermiştir. İmamı Mücahit ve İbni Sîrîn gibi bazı zatların rivayetine göre, bu son iki ayeti kerime Cibril-i Emin vasıtasıyla nazil olmamıştır. Resulu Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu mubarek iki ayeti, Mirac gecesi vasıtasız olarak bizzat Mevlâ Tealâ'dan işitip telâkki buyurmuş (almış) tır.

(نِسْيَانْ) **Nisyan:** Malûm olan bir şey hakkında bilahere (sonradan) gaflette bulunmak onu unutmak demektir. Böyle bir nisyan (unutma) bir mesuliyet-i uhreviyyeyi (ahiretteki bir sorumluluğu) müstelzim olmaz (gerektirmez) se de, unutulan bir şeyin, hatırlandığında yerine getirilmesinin vacip olmasına zıt değildir.

Meselâ: Bir namaz, bir borç unutulmuş olsa da yine namazın kazası borcun edası (ödenmesi) icabeder, yani hatıra gelince veya başkası hatırlatınca namaz kaza edilmeli borç da ödenmelidir.

Bu unutma, bir lâubalilik, bir ihtiyatsızlık (tedbirsizlik) yüzünden meydana gelirse, manevî mesuliyeti de mucib olabilir(gerektirebilir).

Hata ise, kendisinde, insanın kast-ı mahsusu (özel bir isteği) bulunmayan bir kusurdur. Bu da bir ihtiyatsızlık, bir alâkasızlık neticesi olmamak şartı ile, bir özür de bulunduğu takdirde ilâhi mesuliyeti ve ahiret sorumluluğunu icab ettirmez, yani kişinin dikkatsizliğinden ve alâkasızlığından değilde, meşru bir özrü bulunduğundan yaptığı hatalar, yanılmalar kendisini ahirette sorumlu duruma düşürmez.

Hatta meşru bir ictihat neticesinde müctehitlerin birer hüsnü niyetle ve ilmi usuller dairesinde yaptıkları ictihatlardaki hatalar da affedilmiş, hatta bir sevap vesilesi sayılmıştır.

Fakat bir dikkatsizlik neticesi olarak insanların hukukuna ait hatalar hiç bir şekilde affedilmez. Bu hakların imkân olduğu kadar ödenmesi icabeder (lâzımdır). Tam bir özür sayılmaz. Meselâ kuşlara atılan bir merminin isabetiyle bir insanın ölümüne sebebiyet verilse, bundan dolayı kısas (o kişinin öldürülmesi) lâzım gelmezse de, diyet ödenmesi gerekir. Binaenaleyh unutmaya ve yanılmaya sebebiyet verecek hâllerden kaçınmak lâzımdır.

Bununla beraber bu gibi hususlarda siyanet-i ilâhiyeyi rica etmek (Allah-u Tealânın korumasını ummak), Aff-ı ilâhiyi temennide bulunmak (istemek) de kusurunu itiraf kabilinden bir kulluk vazifesidir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayet-i celilede, kişinin iyilikler yapması hakkında (كَسَبَتْ) **kesebet**, kötülükleri yapması hakkında ise: (اكْتَسَبَتْ) **iktesebet** buyurarak, nefsin hayırlara zorla gittiğini kötülüklere ise kolaylıkla koştuğuna ve onlara daha fazla çalıştığına işaret etmiştir.

İmamı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri, Hani Hanan'a yazmış olduğu mektubunda bu meseleyi gayet güzel açıklamıştır:

Bütün hamdler, bizi buna (dini mübini islâma) kavuşturan Allah'a mahsustur. Allah-u Tealâ bizi hidayet etmeseydi, biz doğru yolu bulamazdık, muhakkak Rabbimizin Resulleri bize hakkı getirdiler.

Bil ki, ebedi mutluluk ve sonsuz kurtuluş, peygamberlere uymaya bağlıdır. Umumi olarak onların hepsine, hususi olarak onların en üstününe salâtu selâm olsun.

Meşakkatli riyazat (açlık, susuzluk ve uykusuzluk) lar ve şiddetli mücahede (zorlama) larla beraber, meselâ bin sene ibadet nasibolsa, bu yapılanlar değerli değersiz her hususta bu büyüklere uyma nuruyla nurlanmadıkça, yarım arpaya değmez, uyku baştan sona gaflet olduğu hâlde, şeriat sahibi olan peygamberimize uyma niyetiyle kuşluk vakti yatılan uykuya bile denk olamaz.

Ancak bütün o ibadetler, çöllerdeki serap gibidir ki, uzaktan su gibi görü lür yanına gidildiğinde bir şey bulunmaz. Allah-u Tealâ Hazretleri'nin şer'î tekliflerin ve dini hükümlerin hepsinde son derece kolaylık ve yumuşaklık göstermesi, kullarını son derece gözetmesindendir.

Şöyleki: Gece ve gündüz içinde onyedi rekât namazı farzetmiştir ki, bunların eda edileceği vakitlerin toplamı bir saate ulaşmaz. Bununla beraber, uzun surelerin okunmasını şart koşmayıp, kolay gelen surelerin okunmasıyla, kıraat hususunda yetinmiştir.

Ayakta durmak mümkün olmadığında oturmaya, oturmak da mümkün olmayınca yaslanmaya müsaade vermiş, rükû ve secde yapma imkânı olmadığında da îmâ (baş işaretiyle kılma) yı emretmiştir.

Su kullanmaktan âciz kalındığında, abdestin yerine teyemmümü tayin etmiş, malların zekâtında da fakirler ve miskinler için kırk hisseden bir hisse ayırmıştır. Bu zekâtın farz oluşunu da malların artıcı olmasına, hayvanların da senenin ekserisini dışarda otlamasına bağlamıştır.

Bütün ömürde bir kere haccı farz kılmış, bunu da azık ve binek imkânı ve yol emniyeti olmasına bağlamıştır.

Mubah dairelerini de çok geniş etmiştir. Şöyleki: Hür kadınlardan dört tane, cariyelerden sahib olacağı kadarıyla evlenmeyi serbest etmiş (geçimsizlik, uyuşamamazlık gibi zaruri bir hâl olduğunda) boşamayı da, kadınları değiştirmeye bir vesile kılmıştır.

Yiyecek, içecek ve kumaşların ekserisini serbest etmiş, içlerinden pek azını haram kılmıştır ki, onları haram etmesi de kulların kârınadır.

Zararı çok ve acı olan şarabı haram etmişse de, onun yerine boğazdan kolaylıkla geçen, çok lezzetli ve faydalı bir çok meşrubatı helâl etmiştir.

Görmez misin ki, karanfil ve tarçın suyu, içimi çok kolay ve kokuları çok hoş olmakla beraber, yazılması mümkün olmayacak derecede çok menfaat ve bol faydalara sahiptirler. O hâlde bunları bırakıp tehlikesi büyük , akılları giderici, kokusu çok çirkin, tadı acı olan haram bir şeyi seçmekte ne kâr vardır?

Bunların aralarında bu kadar farklılık bulunmakla beraber, birisinin helâl diğerinin haram olması yönünden gelen diğer fark başka bir iş olup, birisinde Mevlâ Tealâ'nın rızası bulunup diğerinde bulunmaması itibariyle ortaya çıkan değişiklik ise, başlı başına bir şeydir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, ipek elbiseyi haram etmişse, bunda ne zarar vardır? Onun yerine süslü kumaşlardan, rengarenk nakışlı elbiselerden çoğunu helâl etmiştir. Her çeşidi serbest edilmiş olan yün elbise, ipek elbiseden kat kat üstündür. Üstelik ipek elbise kadınlara serbest edilmiş onun da menfaatları erkeklere ait kılınmıştır.

Altın ve gümüşün durumu da böylecedir. Zira kadınların süsleri erkeklerin istifadesi içindir. Öyleyse şeriatın bu kadar yumuşak olan hükümlerini insafsızlığından dolayı çok zor ve imkânsız kabul eden kişi, kalp hastalığına tutulmuştur. Sağlamlara son derece kolay gelen işler, güçsüzlere son derece zor gelmektedir.

Kalp hastalığı, gökten indirilmiş olan hükümlere kalbin şüphesiz bir şekilde inanmamasından ibarettir. Onların hükümleri kabul etmeleri ise, ancak görünüşte olup, gerçek manada değildir.

Hakikî bir inanmanın meydana gelmesinin alâmeti, şeriatın hükümlerini yerine getirmekte kolaylık, hafiflik ve hevesliliğin bulunmasıdır. Bunsuz, dikenli ağacı elle yolmaktır, yani hakikat alâmeti olan bu kolaylık bulunmaksızın gerçek manada iman sahibi olmak imkânsızdır.

Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

. . . كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ (١٣)

"Kendilerini çağırdığın (bu din), **Allah** (-u Tealây) **a ortak koşanlara ağır geldi. Allah** (-u Tealâ) **dilediğini kendisine seçer ve yöneleni de kendisine kavuşturur."** *(Şura Suresi:13' den)* buyuruyor.

Selâm, hidayete uyan ve Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*-e ittibaya sarılanlar üzerine olsun. Ona ve âline salâtların en kâmili olsun. *(Imamı Rabbanî, Mektubât l/l62-163)*

Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti celilede, hayır yapmak hakkında **Kesb**, şer kazanmak hakkında da **iktisab** tabirini kullanmıştır. İmamı Vahidî: Lügat ehline göre **kesb** ve **iktisab**'ın farkı yoktur buyurmuşsa da, bu makamda müfessirler, **iktisab**'da bulunan harf fazlalığının, mana fazlalığına delâlet ettiğini söylemişler dolayısıyla, nefsin şerleri işlemeye son derece istekli olarak kolaylıkla ve süratle gittiğini, hayırları ise zorla işlediği manasını vermişlerdir.

Mevlâ Tealâ Hazretleri, teklifin sırrını açıkladıktan sonra, onların geri kalan dualarını nakletmeye başlamıştır. Alusî tefsirinde, Bahr tefsirinden

naklen bu duaların emir takdiri üzere olduğu, yani dualarınızda böyle söyleyin manasına geldiği zikredilmiştir.

Bu, Mevlâ Tealâ'nın kullarına dua etmenin ve kendisinden bir şey istemenin şeklini öğretmesidir ki, kerem ve ihsanın (iyiliğin) son derecesidir. Çünkü Mevlâ Tealâ onlara istediklerini vermek için talebi (isteme usulünü) öğretmiş ve kendilerine sevap vermek için, onlara dua etmenin yolunu göstermiştir. Bundan dolayı şair:

«لَوْ لَمْ تُرِدْ نَيْلَ مَا أَرْجُو وَأَطْلُبُهُ مِنْ فَيْضِ جُودِكَ مَا عَلَّمْتَنِي الطَّلَبَا

"Senin taşan cömertliğinden, umduğuma ve istediğime kavuşmamı istemeseydin, bana istemeyi öğretmezdin." demiştir. *(Alusî: 3/70)*

Şu da bilinmelidir ki, Allah-u Tealâ bu ayeti celilede, müminlerin dört türlü dualarını nakletmiş ve herbirinin başında (رَبَّنَا) sözünü zikretmiştir. Ancak dördüncü duada bu kelimeyi hazfetmiştir.

Birinci duaları: **Ey Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi muaheze etme** sözleridir. (لاَ تُؤَاخِذْ)mufaale babından nehyi hazır olup, masdarı olan (مُؤَاخَذَة) **muaheze,** (مُقَابَلَة) **mukabele** "Ceza verme" manasındadır.Burada (فَاعَلَ), (فَعَلَ) manasında olup, iki kişi arasında ortaklık mevzu bahis değildir.

Fahrurrazî ve Hâzin'in beyanlarına göre, unutmak hakkında iki görüş vardır:

1. **Hatırlamanın zıddı olan bildiğimizi unutmadır.** Rivayete göre, Benî İsrail emrolundukları şeylerden birini unuttuklarında veya hata edip yanıldıklarında, yaptıkları günaha göre, evvelce kendilerine helâl olan yiyecek ve içeceklerinden bir şey onlara haram edilerek cezaları peşin verilirdi.

İşte Allah-u Tealâ Hazretleri müminlere, kendisinden onları bu şekilde yakalamamasını istemelerini emretti.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edilen:

٢٣١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللهَ وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ».

231- "**Muhakkak Allah** (-u Tealâ) **ümmetimden hata** (yanılma), **unutma ve zorlandıkları şeyleri** (n mesuliyetini) **kaldırdı.**" *(Ibn-i Mace, Talâk:16, 2/659, Darekutnî, Nüzûr:33)* Mealindeki hadisi şerifinden, ayrıca gücü yetmeyeceği şeyi insana teklif etmenin caiz olmadığı, aklen de bilindiğinden, unutarak ve yanılarak yapılan iş zaten affa girmektedir. O hâlde dua ederek bunun affedilmesini istemenin manası nedir? denecek olursa, buna bir kaç şekilde cevap verilir.

1. Bazı unutmaktan sahibi mazur olur, bazısından mesul olur. Meselâ: Elbisesinde kan görüp, temizlemeyi geciktiren sonra da, unutup o şekilde kılan kişi kusur etmiş olacağından mesul olur. Çünkü gördüğü anda onu temizlemesi gerekirdi. Amma namaz kıldıktan sonra, bu kanı görse mesul olmaz.

Yine böylece bir yerde avlanmakta olan insanın attığı ok bir insana isabet etse, o kişi, atacağının şaşıp ava da, insana da isabet edebileceğini bile bile sakınmadan attıysa bundan mesul olur. Amma atacağının ava isabet edeceğini yakînen bilerek atmış, fakat kazayla bir insana isabet etmişse mesul olmaz.

Bir insan tekrarlamayı ihmal ettiğinden Kuranı Kerimi okumayı unutsa, mesul olur. Amma okumaya devam ettiği hâlde unutsa mazur olur. Demek oluyor ki, bir kısım unutmaktan sahibi mesul olur, diğerinden mazur olur.

Rivayete göre:

«كَانَ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَذْكُرَ حَاجَتَهُ شَدَّ خَيْطًا فِى اِصْبَعِهِ»

"O (Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*) **bir ihtiyacını hatırlamak istediği zaman parmağına bir ip bağlardı.**" *(Tefsiri Kebir:2/577)*

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bir şey hatırlamak istediğinde parmağına ip bağlardı, bundan anlaşıldığına göre hatırlama sebeblerine baş vurmayan kişi mazur olmaz, o hâlde dua ederek böyle unutmaların affını istemek gerekir.

2. Sahabe-i Kiram *(Radıyallahu Anhum)* Allah-u Tealâ Hazretlerinden hakkıyla korktukları için onların yaptıkları uygunsuz işler ancak yanılma ve unutma yolu üzere olurdu ki, onların, unutarak yaptıkları işlerden bile mağfiret istemeleri son derece takva sahibi olduklarından ileri gelmektedir.

3. Bu duadan maksat, bu işin olmasını istemek değil, sadece Allah-u Tealâ'ya yalvarmayı açıklamaktır. Zira kişi çok kere dua etsin etmesin, Allah-u Tealâ'nın yapacağını bildiği şeyleri de ister. Nitekim Allah-u Tealâ:

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ . . . (١١٢)

"(Peygamber) **Ey Rabbim! Hak ile hükmet. dedi.**" *(Enbiya Suresi:112'den)* buyurmuştur.

Resulü Ekrem, *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Hazretleri, Mevlâ Tealâ'ya münacata başlayarak Rabbinin hak ile hükmedeceğini bildiği hâlde, yine de kendisinden bunu istemiştir. Diğer bir ayet-i kerimesinde, dostlarının:

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَاتُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ (١٩٤)

"**Ey Rabbimiz! Bize peygamberlerin vasıtasıyla vaadettiklerini ver ve bizi kıyamet gününde rüsvay etme. Şüphesiz sen vaadine hulfetmez** (sözünden caymaz) **sın.**" *(Ali Imran: l94)* diye dua ettiklerini,

Başka bir yerde meleklerin:

. . . فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (٧)

"**O hâlde** (günahlarından) **tövbe eden ve senin yoluna tâbi olan** (uyan) **ları bağışla ve onları cehennem azabından koru.**" *(Mümin Suresi: 7'den)* şeklindeki dualarını açıklamıştır.

İşte bu ayeti celilelerden de anlaşılacağı gibi, unutmanın affedileceğinin bilinmesi, bu hususta Allah-u Tealâ'ya dua edilmesine (yalvarmaya) engel olmaz.

2. **Unutmanın terketmek manasında kullanılmasıdır.**

Nitekim Allah-u Tealâ:

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا (١١٥)

"**Andolsun ki, elbette muhakkak biz daha önce Adem'e ahid** (ağaçtan yememesi hakkında vahiy ve emir) **vermiştik, ne var ki O,** (o ahdi) **unuttu . Ve biz onun için bir azim bulamadık** (bu işi kasten yapmadı)." *(Tâ hâ Suresi:ll5)* buyurdu.

Diğer bir ayeti celilesinde de:

. . . نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ . . . (٦٧)

"**Onlar Allah** (-u Tealây) **ı unuttular, Allah** (-u Tealâ) **da onları unuttu** (Onlar Allah için amel etmeyi terkettiler, Allah-u Tealâ da onları terketti)." *(Tövbe Suresi : 67'den)*

Ayeti celilede geçen **Hata** da iki şekilde manalandırılmıştır:

l. **Kişinin yasak olan bir şeyi kendi isteğiyle kasten yapmasıdır ki,** bununla yakalanacağından, böyle bir işi yaptığı için af ve mağfiret istemesi güzel hatta vacip olur.

2. **Bilmeyerek kasıtsız bir şekilde yanlış yapmasıdır.** Meselâ, bulutlu bir günde namaz vaktinin girmediğini zannederek, vakti çıkıncaya kadar namazı tehir eden kişinin bu işi, kullardan mesuliyeti kaldırılmış olan hata ka bilindendir. Lâkin yine de bu yanılmasından dolayı af ve mağfiret istemesi uygun olur.

Mevlâ Tealâ Hazretlerinin bu şekilde hata edenlere bu duayı öğretmesi, onlara isteklerini vereceğine delâlet ettiğinden, büyük günah sahiplerinin de affedileceğini göstermektedir.

Üçüncü Dua: « رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَطَاقَةَ لَنَا بِهِ »

"Ey Rabbimiz! gücümüzün yetmeyeceği şeyleri bize yükleme."

(طَاقَةْ) **Takat:** (اطَاقَةْ) **İtakat** mastarının yerine konmuş bir isimdir. itaat'tan taat, icabet'ten cabet alındığı gibi. Bundan evvelki cümle-i celilede **Haml**'in, bunda ise **Tahmil**'in kullanılması, onun insana zor gelen ameller hakkında, bunun ise hiç mümkün olmayan ameller hakkında olmasındandır.

İbni Cerîr'in İbni Zeyd'den naklettiğine göre **Isr:** Tövbesi ve kefareti olmayan günahlardır.

Dördüncü Dua : « وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰـينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ »

"**Bizden** (günahlarımızın eserlerini) **affet** (sil), **bizim için** (ayıplarımızı) **ört** (dost düşman huzurunda bizi rezil-ü rüsva etme) **ve bize rahmet et** (bize acı, bizi esirge, ve bize iyilik et) **sen bizim Mevlâmızsın, o hâlde kâfir kavme karşı bize yardım et.**"

Bu dördüncü duanın başında Rabbena'nın zikredilmemesi hakkında İmam Fahrurrazi Hazretleri buyurmuştur ki: "Nidaya, ancak uzaklık hâlinde muhtaç olunur. Yakınlık hâlinde ise seslenmeye ihtiyaç yoktur. İşte kul bundan evvel zikredilen dua ve niyazlara devam ederek Mevlâ Tealâ Hazretlerine manen yaklaştığından, bu yakınlık neticesi nidaya lüzum görmemiştir. Bu çok büyük bir sırdır ki, bununla başka sırlar anlaşılır.

AFV, MAĞFİRET ve RAHMET ARASINDAKİ FARKLAR

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, (عَفْوْ) **Afv**: Ceza vermemek,

(مَغْفِرَةْ) **Mağfiret:** Rezil etme azabından korumak için suçu örtmektir, sanki kul: "Senden, bana ceza vermemeni isterim, bunu kabul ettiğin takdirde suçumu tamamen örtmeni talebederim" demiş oluyor. Zira kabir azabından kurtuluş, ancak kendisinden sonra, mahşerdeki rezillikten halâs olunca hoş olur.

Azap iki kısımdır:

Birincisi cismanî, ikincisi ruhanî azaptır. Bu ikisinden de kurtulan kişi sevap aramaya başlar ki, bu da iki kısımdır:

1. Cismanî sevap ki, cennet nimetlerinden ibarettir.

2. Ruhanî sevaptır ki, bunun da nihayeti kişiye gücü nisbetinde Allahın celâlinin nuru tecelli edip (parlayıp) kibriyasının yüceliği inkişaf ederek (açılarak) Mevlâ'nın gayri her şeyden uzaklaşıp bilkülliye (bütünüyle) Mevlâ'nın celâline kavuşma nurunda boğulup gitmesidir.

İşte (وَارْحَمْنَا) kavl-i şerifi, cismanî sevabı talebetmek, bundan sonra ki, (اَنْتَ مَوْلٰينَا) ise ruhanî sevabı istemektir. Çünkü (اَنْتَ), yanında bulunana htap-tır ki, ancak kulun bütünüyle Cenab-ı Hakka yönelme hâlinde muteber olur.

(اَنْتَ مَوْلٰينَا) kavl-i şerifinde bir mana daha vardır ki, bu kelime, alçalmanın, boyun kırmanın ve Mevlâ Tealâ'nın, bütün nimetlerin velisi (sahibi) olduğunu itiraf etmenin en son şeklidir.

Şüphesiz ki, dua ederken bu kelimeyi söyleyenler, kendilerini, velisi olmadan hiç bir iş göremeyecek çocuk yerine koyup, Allah-u Tealâ'yı ise onların bütün işlerini yöneten bir Mevlâ olarak kabul etmişlerdir.Evet, Allah-u Tealâ, göklerin ve yerlerin yegâne idarecisi hakikatta ise, bütün âlemlerin tek mütevellisidir.

Ebussuud Efendi: Mevlâ Tealâ bu ayeti celilenin sonunda:

(فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) **"Bize, kâfir kavme karşı yardım et."** duasını zikrederek, Habibinin ve dostlarının en büyük isteklerinin, İ'lâ'yı kelimetullah (Allahın dinini yüceltmek) ve Allah yolunda cihat olduğuna işaret etmiştir.

Buradaki kâfir kavimden maksat, bütün kâfir kavimlerdir. İmam Fahrurrazînin beyanına göre, Muhakkik âlimlerden bazıları bu yardımın, Allah-u Tealâ Hazretlerinin dostlarına ruhanî ve melekî bir güç vererek, Allahın gayrine davet eden cismani kuvvetleri kahretmek üzere onlara yardım etmesi olduğunu söylemişlerdir.

Şu da bilinmelidir ki, bu ayet-i celilelerde geçen, müminlerin bütün dualarının cemi sigası kullanılarak **"Biz"** ifadesiyle zikredilmesi, ictima (toplanma) anında duanın kabulünün daha mükemmel olacağını göstermektedir. Zira müminlerin himmet (istek) lerinin büyük tesirleri vardır. Ruhlar bir şeyin olması için toplaşıp yalvarırlarsa, o elbette meydana gelir.

Saîd İbni Mensur ve Beyhakî, Şuabul imanda, Dahhak'ın şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir: Cibrîl-i Emin, Allah-u Tealâ'nın dilediği kadar meleklerle beraber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek (اٰمَنَ الرَّسُولُ) yü okudu ve her duanın peşine: **"Bu senindir** (duan kabul edilmiştir)" buyurdu. *(D.Mensûr 2/136)*

Abd İbni Humeyd'in, Atâ'dan nakline göre bu ayetler indiğinde Cibrîl-i Emin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*e okurken, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* (آمِينْ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ) **"Amin! Ya Rabbel âlemîn."** derdi.

Ebu Meysere: "Cibrîl-i Emin, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimize, Bakara Suresinin sonunda **"Amin!"** demesini telkin etti (öğretti), demiştir. *(Dürrül Mensûr: 2/l37)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu duaları yaparken melekler âmin diyorlardı.

BU AYETLERİN FAZİLETLERİ HAKKINDAKİ HADİSİ ŞERİFLER VE BÜYÜKLERİN SÖZLERİ

٢٣٢- عَنْ اَبِى مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ قَرَأَ بِالْآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِى لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ».

232- Ebu Mes'ud *(Radıyallahu Anh)* şöyle dedi: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :"**Her kim bir gecede el-Bakara Suresi'nin sonundan iki ayeti okursa, artık o iki ayet ona o gece** (ibadet etmek ve o gece âfetlerden ve şeytan şerlerinden emin olmak üzere) **kifayet eder** (yeter)." buyurdu. *(Buharî, Fezailül Kuran:10, 17, 37, Megâzî:12, Müslim, Müsafirun:255-256, Ebu Davud, Salât:326, Tirmizî, Sevabul Kuran:4)*

٢٣٣- عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «انَّ اللهَ كَتَبَ كِتَابًا قَبْلَ اَنْ يَخْلُقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِاَلْفَىْ عَامٍ اَنْزَلَ مِنْهُ آيَتَيْنِ خَتَمَ بِهِمَا سُورَةَ الْبَقَرَةِ وَلَا يُقْرَآنِ فِى دَارٍ ثَلَاثَ لَيَالٍ فَيَقْرَبُهَا شَيْطَانٌ».

233- Numan İbn-i Beşir *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edilmiştir ki, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ), **gökleri ve yeri yaratmadan ikibin yıl önce bir kitap yazdı ve o kitaptan iki ayet indirerek Bakara Suresini bu iki ayetle bitirdi. Bu iki ayet, bir evde üç gece okunursa şeytan o eve yaklaşamaz.**" *(Tirmizî, Fezailül Kuran:3, 5/159, No:2882)*

٢٣٤- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: «اِقْرَؤُا هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ اللَّتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فَاِنَّ رَبِّى عَزَّ وَجَلَّ اَعْطَاهُنَّ اَوْ اَعْطَانِيهِنَّ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ».

234- Ukbe İbn-i Âmir *(Radıyallahu Anh)* den şöyle rivayet edildi: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* minber üzerinde iken şöyle buyurduğunu işittim: "**Sure-i Bakara'nın sonundaki iki ayeti okuyun; zira Rabbim Azze va Celle onları bana Arşı** (Alâ) **nın altından verdi.**" *(Ahmed Ibn-i Hanbel:4/158)*

٢٣٥- عَنْ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: لَمَّا اُسْرِىَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ اُنْتُهِىَ بِهِ اِلَىٰ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ وَهِىَ فِى السَّمَاءِ السَّادِسَةِ اِلَيْهَا يَنْتَهِى مَا يُعْرَجُ بِهِ مِنَ الْاَرْضِ فَيُقْبَضُ مِنْهَا وَاِلَيْهَا يَنْتَهِى مَا يُهْبَطُ بِهِ مِنْ فَوْقِهَا فَيُقْبَضُ مِنْهَا قَالَ:

﴿ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴾ قَالَ: فَرَاشٌ مِنْ ذَهَبٍ . قَالَ، فَأُعْطِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثَلَاثًا: أُعْطِيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَغُفِرَ لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللهِ مِنْ أُمَّتِهِ شَيْئًا الْمُقْحِمَاتُ .

235- Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* göklere çıkarıldığı gece Sidretül Münteha'ya götürüldü. Sidre altıncı kat semadadır. Yer yüzünden semaya çıkarılan (ameller) nihayet oraya varır ve sonra ondan alınır. Onun yukarısından inen şeyler de onda karar kılar, sonra ondan alınır.

(Abdullah burada): "**O zaman ki, sidreyi** (Allah'ın azamet ve Celâlinden) **kaplayan kaplıyordu.**" ayetini okumuş ve onu, altından kelebekler diye tefsir etmiştir.

Sonra (rivayetine devamla): Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e (orada) üç şey verilmiştir.

1. Beş vakit namaz verilmiştir,

2. Bakara Suresinin son ayetleri verilmiştir,

3. Ümmetinden Allah'a şirk koşmayanların büyük günahları mağfiret olunmuştur. Demiştir. *(Müslim, Iman:279, Müsafirun:253, Tirmizî, Tefsiri Sure:53, Neseî, Salât:1, Iftihah:25 Ahmed Ibn-i Hanbel:1/287, 422, 5/151, 180)*

٢٣٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «آيَتَانِ هُمَا قُرْآنٌ وَهُمَا يَشْفِيَانِ وَهُمَا مِمَّا يُحِبُّهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْآيَتَانِ مِنْ آخِرِ الْبَقَرَةِ.

236- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**İki ayet vardır ki onlar Kur'andır. Onlar şifa verirler, onlar Allah Tealâ'nın sevdiği iki şeylerdir. Onlar Bakara'nın sonundaki iki ayettir.**" *(Deylemî, Firdevs:1/413, No:1671)*

BÜYÜKLERİN SÖZLERİ

Taberanî, Ukbetibni Âmir *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "**Sureyi Bakara'nın sonundaki iki ayeti** (Amenerresulüyü) **sonuna kadar çok tekrarlayın, çünkü Allah-u Tealâ Hazretleri onları sadece Muhammed** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **e vermiştir.**" *(Dürrul Mensur 2/137)*

Müsedded, Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın , Darimî, Muhammed İbni Nasr'ın İbn-i Darîs ve İbni Merdüveyh de, Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "**Ben, akıllı bir kişinin Bakara suresinin so-**

nundaki üç ayeti okumadan uyuyabileceğini zannetmiyorum, Şüphesiz onlar, arşın altındaki bir hazineden gelmiştir. *(Alusî: 3/72)*

Taberanî, İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **"Her kim bir gece içinde Bakara suresinin sonunu okusa, muhakkak çok büyük bir hayır işlemiş ve çok büyük bir iş yapmış olur."** *(Dürrül Mensûr: 2/138)*

Abd İbni Humeyd'in rivayetine göre, İmamı Hasen, Bakara suresinin sonunu okuduğunda: **"Bu ne büyük nimet, ne büyük nimet "** derdi. *(Dürrül Mensur: 2/139)*

İbni Cerîr, Tehzibul Asâr'da Eyyübî'den nakletmiştir ki: Ebi Kılâbe, ona sıkıntı duasını yazmış ve onu oğluna da öğretmesini emretmiştir, o dua da şudur:

« لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْاَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ، سُبْحَانَكَ يَارَحْمٰنُ مَا شِئْتَ اَنْ يَكُونَ كَانَ وَمَا لَمْ تَشَاءْ لَمْ يَكُنْ ، لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ ، اَعُوذُ بِالَّذِى يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ السَّبْعَ وَمَنْ فِيهِنَّ اَنْ يَقَعْنَ عَلَى الْاَرْضِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَمِنْ شَرِّ مَا بَرَأَ وَاَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ الَّتِى لاَ يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلاَ فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ السَّامَةِ وَالْهَامَةِ وَمِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ » .

Sonra da, Ayetel Kürsi ve Amenerresulüyü okurdu.

ALLAH-U TEALA HAZRETLERİNİN KULLARI HAKKINDA KOLAYLIK İSTEDİĞİ İÇİN ONLARA GÜÇLERİNİN YETMEYECEĞİ ŞEYLERİ YÜKLEMEYECEĞİ HUSUSUNDAKİ AYETİ KERİMELER

. . . يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ . . . (١٨٥)

"Allah *(Celle Celalühü)* **sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez."** *(bakara Suresi: 185 den)*

. . . لاَتُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلاَّ وُسْعَهَا . . . (٢٣٣)

"Her bir nefis (mükellef) **ancak gücünün yeteceği ile teklif olunur** (sorumlu tutulur)." *(Bakara Suresi : 233'den)*

يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا (٢٨)

"**Allah** (-u Tealâ) **sizden** (yükünüzü) **hafifletmek ister, çünkü insan zayıf yaratılmış tır.**" *(Nisa Suresi: 28)*

. . . هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ . . . (٧٨)

"**O** (Allah-u Tealâ), **sizi seçti ve din hususunda üzerinize hiç bir zorluk yüklemedi.**" *(hacc Suresi: 78'den)*

. . . وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٣٣)

"**Dünya hayatının metaını** (geçici menfaatlarını) **aramak** (elde etmek) **için namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın, kim onları** (bu işe) **zorlarsa,** (bilinmelidir ki) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **zorlanmalarından sonra** (onlar için) **çok bağışlayıcı ve ziyade acıyıcıdır.**" *(Nur Suresi: 33'den)*

Yani cariyeler zorla fuhşa sürüklendikleri takdirde, bu işten kurtulmaya güçleri yetmediği için Allah-u Tealâ da hiç bir kimseye gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemediğinden dolayı onları bu işten mesul tutmayacağı gibi, üstelik mağfiret buyuracaktır. Şu hâlde dini teklifler ve vazifeler birer yük değildir; tam aksine insanı dünya ve ahiret hayatında çıkmaza düşmekten, altından kalkamayacağı veya kendisine fayda yerine zarar getirecek iş ve davranışlara girmekten alıkoyan, böylece yükünü hafifleten irşat ve düzenlemelerdir.

. . . لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَا اٰتٰيهَا . . . (٧)

"**Allah** *(Celle Celalühü)* **hiç kimseye ona verdiğinden** (gücünün yettiğinden) **başkasını teklif etmez** (yüklemez)." *(Talâk Suresi : 7'den)*

İmamı Kuşeyrî, Letâiful işarat'ta buyurdu ki: Geçmiş ümmetler, günah işlediklerinde. tövbelerinin kabulü için uzun zamanın geçmesine muhtaçtılar. Bu ümmet hakkında ise pişmanlık bile yeterlidir. Nitekim:

٢٣٧- عَنِ ابْنِ اَبِى سَعِيدٍ الْاَنْصَارِىِّ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) : اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «اَلنَّدْمُ تَوْبَةٌ وَالتَّائِبُ مِنَ الذَّنُوبِ كَمَنْ لَاذَنْبَ لَهُ»،

237- İbn-i Ebî Saîdil Ensarî, babasından *(Radıyallahu Anhüma)* Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Pişmanlık tövbedir** (günahtan vazgeçmektir. Şartlarına uygun) **günahlardan tövbe eden günahı yok gibidir.**" *(Ebu Nuaym, Hilye:10/398)*

Geçmiş ümmetlerden bazıları peygamberlerinden kendilerine ilâh yapmasını istediler; Bu ümmete ise özel olarak tevhid nurları parladı. Allah-u Tealâ, geçmiş ümmetleri batırması yerine bu ümmetin günahlarını batırdı. Onları maymun ve hınzıra çevirmesine karşılık, bu ümmetin günahlarını sevaplara çevirdi. Evvelkilerin başına taş yağdırmasına mukabil bu ümmetin üzerine rahmet yağdırdı.

Şeyh Nimetullah Nahcuvanî *(Kuddise Sırruhu)* **El Fevatihul ilâhiye** isimli tefsirinde bu surenin sonunda bizlere şöyle vaaz etmiştir: Ey Tevhid-i zata yönelmiş Muhammedî kişi! Allah gönlünü geniş, işini kolay etsin, senin gücün ve takatın nisbetinde dini isteklerin ve uhrevî mertebelerin hepsini içine alan bu sureden nasibini alman lâzımdır.

Şöyleki, evvelâ geçmiş kitaplarda bulunan hikmet, vaaz, ibret, misal ve işaretlerin hepsini içine almış olan Kuran-ı Keriminden doğru yolu arayıp bütün kâi-nata göndermiş olduğu nebisine uyarak, evvelâ dünyanın lezzet ve şehvet-lerinden yüz çevir, dünya ve içindekilerden eteğini çek.

Kalbinin yüzünü, Rabbinin tevhidine döndür. Allah-u Tealâ'nın, senin gönlüne cömertçe emanet etmiş olduğu manevi hazineleri ve defineleri açmaya çalış.

Hâlinle ve sözünle de dünya ve ahirette sana yaramayacak şeylerden sakın, sana zarar verecek ve seni azdıracak kişilerle görüşmekten kaç. Seni Allahtan başkasına bağlayacak olan herşeyden ayrılıp, tevhid merdivenlerinde yükselerek Allaha ulaşmaya çalış.

O'nun yakınlığının manevi rüzgarlarını koklayıp rahmetinin nefesleriyle rahata kavuşarak, Rububiyetinin sırlarını anlamaya çalış. Kendi sureti üzere yaratıp, bütün kâinata rahmet olarak göndermiş olduğu peygamberine uyarak, Allah-u Tealâ'nın hidayetiyle doğru yolda kalmaya bak.

Geçmiş kitaplarda bulunan hikmet, vaaz, ibret, misal, rumûz ve işaretleri kendinde toplayarak, hayrette kalanlara yol göstermek için indirilmiş olan kitabından doğru yolu öğrenmeye gayret et.

Ey Hak yola girmeyi isteyen mürid! Gayba inananları hidayete kavuşturacağında hiç şüphe olmayan bu kitaba sarıl, zira bu kitabın harflerinden her bir harf, Allah-u Tealâ'nın dilediği nice manaları içine almıştır, ne önünden, ne de ardından yanlış bir şey ona gelemez.

O, Alîm ve Hakîm olan Allah-u Tealâ tarafından indirilmiştir.

O hâlde sen, Kuran okuyacağın zaman, içini ve dışını beşeriyet gereği olan bütün bulanıklıklardan temizleyip, kendinden geçerek, kendi hüviyetini, Allah-u Tealâ'nın hüviyetinde yok edip, Rabbinin kendi kelâmıyla seni konuşturacağı bir hâli kazanmalısın.

İşte bu hâl sende yerleşip senin ahlâkın olunca, Kuran'ın tilâvetinden büyük bir nasip alırsın. Sakın ha!. Onu okurken rivayetlerini incelemekten, manalarını anlamaktan ve işaretlerini araştırmaktan gafil olmayasın.

İç âlemin bütün alâkalardan paklanıp, kalbin bütün engellerden kurtulduğunda, İşte o zaman Allah-u Tealâ'nın ilmi ezelisinde sana takdir edip, seni muvaffak buyurmuş olduğu ölçüde, Kuran-ı Kerim'den kemalât kazanabilirsin.

Şüphesiz Allah-u Tealâ bütün dileklerini yapmaya ziyade kadir ve duaları kabul etmeye son derece lâyıktır.

HERKESİN YAPTIĞI İYİLİĞİN KENDİ LEHİNE KÖTÜLÜĞÜN DE KENDİ ALEYHİNE OLDUĞUNU BİLDİREN AYETİ KERİMELER :

قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ (١٠٨)

".(Habibim !) **De ki: Ey insanlar! size Rabbinizden Hak** (Kuran) **gelmiştir. Artık kim hidayet bulursa** (doğru yola gelirse), **ancak kendisi için hidayet bulmuş olur, kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapmıştır. Ben sizin üzerinize vekil değilim** (sadece tebliğ etmekle memurum, başınızdan aşağıya sizi beklemeye mecbur değilim)." *(Yunus Suresi: l08)*

اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَأْتُمْ فَلَهَا . . . (٧)

"Eğer iyilik ederseniz, kendiniz için iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz yine kendiniz içindir." *(Isra Suresi: 7'den)*

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَاتَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلاً (١٥)

"Kim hidayet bulursa (doğru yolu seçerse), **ancak kendi iyiliği için hidayet bulmuş olur, kim de** (doğruluktan) **saparsa, ancak kendi zararına sapmış olur. Hiç bir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez ve biz bir peygamber göndermedikçe** (kimseye) **azabedecek değiliz."** *(Isra Suresi: l5)*

. . . لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ . . . (١١)

"Onlardan herbiri için işlemiş olduğu günah (ın karşılığı ceza) **vardır."** *(Nur Suresi : ll'den)*

اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ (٤١)

"(Ey Muhammed!) **Şüphesiz biz bu kitabı sana, insanlar için hakla** (Hak ve gerçek olarak) **indirdik. Artık kim hidayet bulursa kendi lehinedir, kim de saparsa, ancak kendi aleyhine sapmış olur ve sen onların üzerine vekil değilsin."** *(Zümer Suresi: 41)*

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ (١٥)

"Kim iyi bir iş yaparsa, (faydası) **kendisi içindir, kim de kötülük yaparsa** (zararı) **kendi aleyhinedir, sonra ancak Rabbinize döndürüleceksiniz."** *(Casiye Suresi : 15)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN ÜMMETİNDEN AĞIR YÜKLERİN KALDIRDIĞINI BİLDİREN BİR AYETİ KERİME

. . . وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ الَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ . . . (١٥٧)

"Ve (o peygamber) **onlardan ağır yüklerini ve üzerlerindeki zincirleri kaldırır."** *(Araf Suresi: 157'den)*

Yani Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* gelerek evvelki ümmetlere yüklenmiş olan, hata ile adam öldürmekte kısas yapılması, günah işleyen uzuvların, pislik değen elbisenin kesilmesi ve bu ayet-i celilenin tefsirinde zikrettiğimiz ağır zincir gibi olan diğer zorlukları bu ümmetten kaldırmıştır.

HATADAN DOLAYI MESULİYET OLMAYIP ANCAK KASITLI YAPILAN İŞDE VEBAL OLDUĞUNU BİLDİREN BİR AYETİ KERİME

. . . وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا اَخْطَاْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَحِيْمًا (٥)

"Yanılarak yaptıklarınızda size hiçbir vebal yoktur. Fakat kalplerinizin kastettiği (bile bile yaptığında günah vardır) **ve Allah çok bağışlayıcı, çok acıyıcıdır."** *(Ahzab Suresi : 5'den)*

سورة آل عمران مدنية وهي مائتا آية

بسم الله الرحمن الرحيم

الٓمٓ ① اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ ② نَزَّلَ عَلَیْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ
مُصَدِّقًا لِّمَا بَیْنَ یَدَیْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِیْلَ ③ مِنْ قَبْلُ هُدًى
لِّلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ؕ اِنَّ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا بِاٰیٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیْدٌ ؕ
وَاللّٰهُ عَزِیْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ④ اِنَّ اللّٰهَ لَا یَخْفٰى عَلَیْهِ شَیْءٌ فِی الْاَرْضِ وَلَا
فِی السَّمَآءِ ⑤ هُوَ الَّذِیْ یُصَوِّرُكُمْ فِی الْاَرْحَامِ كَیْفَ یَشَآءُ ؕ
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ ⑥ هُوَ الَّذِیْٓ اَنْزَلَ عَلَیْكَ الْكِتٰبَ
مِنْهُ اٰیٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتٰبِ وَاُخَرُ مُتَشٰبِهٰتٌ ؕ فَاَمَّا الَّذِیْنَ
فِیْ قُلُوْبِهِمْ زَیْغٌ فَیَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ
تَاْوِیْلِهٖ ۚ وَمَا یَعْلَمُ تَاْوِیْلَهٗٓ اِلَّا اللّٰهُ ۘ وَالرّٰسِخُوْنَ فِی الْعِلْمِ یَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ ۙ
كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۚ وَمَا یَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ⑦ رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَیْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ⑧
رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِیَوْمٍ لَّا رَیْبَ فِیْهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا یُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ⑨

ÂLİ İMRAN SURESİ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Âli İmran Suresi, Medine-i Münevvere'de nazil olmuştur, ikiyüz ayet, 3480 kelime ve 14520 harftir.

Ebî Atfan *(Rahimehullah)* dan rivayet edildiğine göre, Âli İmran suresinin Tevrat'taki ismi "**Taybe**" dir. Bu sure fakirlerin hazinesi olduğu için "**Kenz**" ve kendisini okuyanları ahirette kurtaracağı için "**Mücadile** " isimlerini almıştır Ayrıca, "**Ma'niyye** " (kastedilen) ve "**Suretül İstiğfar** " isimlerine de sahiptir. Bakara ile bu sureye " **Zehraveyn**" dendiği daha önce geçmişti.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre: "**Eman**" (kurtarıcı) diye de isimlendirilmiştir.

Kurtubî tefsirinde Ebis Selîl'den nakledildiğine göre; Bir adam, bir kişiyi öldürerek yılan dolu bir vadiye kaçtı, o vadiden kim geçse mutlaka ona yılan musallat olurdu.

Vadinin kenarında iki rahip vardı, akşam olunca biri öbürüne: "Vallahi bu adam helâk oldu." dedi. Sonra, o adam Âli İmran suresinin başını okuyunca, o rahipler: "**Taybe** suresini okudu, herhalde kurtulacak." dediler ve adam sabaha sağ salim çıktı.

İmamı Kurtubî'nin buyurduğuna göre, Ulema, Bakara ve Âli İmran surelerine "**Zehraveyn**" denmesi hakkında üç görüş ortaya koymuşlardır.

1. Bu kelime (زَهْرٌ) ve (زُهْرَة) den alınmıştır ki, çok nurlu demektir. Bu iki sure, kendilerinde bulunan manaların nurlarıyla okuyucularını dosdoğru yola kavuşturduklarından, bu ismi almışlardır.

2. Kıyamet günü kazandıracakları tam bir nurdan dolayı bu ismi almışlardır.

3. Her ikisi de ismi azamı (Allah-u Tealâ' nın en büyük ismini) içine aldıklarından bu ismi almışlardır.

٢٣٨- عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ (رضى الله عنها) قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ فِى هٰذَيْنِ الْآيَتَيْنِ: وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ لَااِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ، الٓمٓ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ . فِيهِمَا اِسْمُ اللّٰهِ الْاَعْظَمُ .

Ayet:

238- Esmâ Binti Yezîd *(Radıyallahu Anha)* in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu işittim: **"Şüphesiz Allah-u Tealâ'nın İsmi Azam'ı** (en büyük ismi) **şu iki ayeti kerimedir. Birisi bu ayeti kerime, diğeri ise Âli İmran suresinin evvelindeki bir ve ikinci ayet-i kerimelerdir."** *(Darimî, Fezailül Kuran:14, Ebu Davud, Tirmizî, Deavât:64, Ibn-i Mace, Dua:6/461)*

ÂLİ İMRAN SURESİNİN FAZİLETİ HAKKINDA HADİSİ ŞERİFLER VE RİVAYETLER

Taberanî, Evsatta, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki:

٢٣٩- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ قَرَأَ السُّورَةَ الَّتِي يُذْكَرُ فِيهَا آلُ عِمْرَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَمَلٰئِكَتُهُ حَتّٰى تَغِيبَ الشَّمْسُ».

239- **"Her kim, kendisinde Âli İmran zikredilen** (İmranın âlinden bahsedilen) **sureyi, cuma günü okursa, güneş batıncaya kadar Allah-u Tealâ ve melekleri ona salât eder** (feyz ve rahmet yağdırır) **lar."** *(Süyûtî, Dürrül Mensûr 2/l40)*

٢٤٠-عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) اَنَّ رَجُلاً كَانَ يَكْتُبُ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ كَانَ قَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ وَكَانَ الرَّجُلُ اِذَا قَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ جَدَّ فِينَا يَعْنِي عَظُمَ.

240- Enes *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu: **"Peygamber** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **Efendimiz'in bir kâtibi vardı ki Bakara ve Âli İmran surelerini** (ezberden) **okurdu. Bir kimse Bakara ve Âli İmran surelerini okuduğu zaman aramızda** (manevi bakımdan) **çok büyük sayılırdı."** *(Ahmed Ibn-i Hanbel:3/120)*

٢٤١- عَنْ كَعْبٍ قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ جَاءَتَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَقُولاَنِ: رَبَّنَا لاَ سَبِيلَ عَلَيْهِ.

241- Kâ'ab *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: **"Her kim Bakara ve Âli İmran surelerini okursa** (O sureler şefaatçı olarak) **kıyamet gününde gelip 'Ey Rabbimiz! Bu** (sureleri okuya) **nın aleyhine her hangi bir yol yoktur.'** (biz buna azap edilmesine müsaade etmeyiz), **derler."** *(Darimî, Fezailül Kuran:15, No:3271)*

قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضى الله عنه) : «مَنْ قَرَأَ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ وَالنِّسَاءَ كُتِبَ عِنْدَ اللهِ مِنَ الْحُكَمَاءِ».

Ömer İbn-i Hattap *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu: "**Her kim Bakara, Âli İmran ve Nisa surelerini okursa Allah indinde hukema** (ileri görüşlü, yerinde söz söyleyen âlimler) **den yazılır.**" *(Beyhekî, Şuabul Iman:2/468, No:2424)*

قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) : «مَنْ قَرَأَ آلَ عِمْرَانَ فَهُوَ غَنِيٌّ وَالنِّسَاءُ مِحْبَرَةٌ»

Abdullah İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu: "**Her kim Âli İmran suresini okursa O,** (maddî ve manevî bakımdan) **zengindir. Nisa suresi ise; hokka** (gibi bütün âlimlerin istifade edeceği kıymetli ilimlerin temin edileceği yer) **dir.**" *(Darimî, Fezailül Kuran:15, No:3272)*

قَالَ عَبْدُ اللهِ (رضى الله عنه) :«نِعْمَ كَنْزُ الصَّعْلُوكِ سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ يَقُومُ بِهَا فِي آخِرِ اللَّيْلِ».

Abdullah *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle söylediği rivayet edildi: "**Fakirin hazinesi ne güzeldir.** (O da) **Âli İmran** (suresi) **dir ki, gecenin sonunda kalkar, onu okur.** (Ve böylece her hazineden daha hayırlı olan Allah-u Tealâ'nın rızasını kazanır)." *(Darimî, Fezailül Kuran:15, No:3275)*

عَنْ اَبِي اَيُّوبَ الْهِجْرِي قَالَ: اِنْكَسَفَتِ الشَّمْسُ بِالْبَصْرَةِ وَابْنُ عَبَّاسٍ اَمِيرٌ عَلَيْهَا فَقَامَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فَقَرَأَ فَاَطَالَ الْقِرَاءَةَ ثُمَّ رَكَعَ فَاَطَالَ الرُّكُوعَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ سَجَدَ فَعَلَ مِثْلَ ذٰلِكَ فِي الثَّانِيَةِ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: هٰكَذَا صَلَاةُ الْآيَاتِ. قَالَ: فَقُلْتُ: بِاَيِّ شَيْءٍ قَرَأَ فِيهِمَا؟ قَالَ: بِالْبَقَرَةِ وَآلِ عِمْرَانَ.

Ebu Eyyub-i Hicrî'nin şöyle dediği rivayet edildi: İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* Basra'da emir iken güneş tutuldu. (İbn-i Abbas) kalkıp insanlara (Küsuf=Güneş tutulması) namazı kıldırdı. (Birinci rekatta) kıraatı uzunca yaptı, sonra uzunca rükû' yaptı (rükû'dan) sonra başını kaldırdı, sonra secde etti. İkinci rekatı da böyle (uzun) yaptı. (Namazı) bitirince: "Bu, ayetler (güneş ve ay gibi ayetlerin tutulmasında kılınacak) namaz'dır." dedi. Ben: "(Raviyi dinleyen) bu iki rekatta hangi sureleri okudu." dedim. O da: "**Bakara ve Âli İmran surelerini.**" dedi. *(Ibn-i Ebî Şeybe, el-Musannef:2/219, No:8322)*

Rivayete göre Beni İsrail Musa *(Aleyhisselâm)* a İsmi Azamı (Allah'ın en büyük ismini) sorduklarında O: (اَلْحَيُّ الْقَيُّومْ) "**El Hayyül Kayyûm**" buyurdu.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın ölüleri diriltmek istediğinde: (يَا حَيُّ يَا قَيُّومْ) "**Ya Hayyu, Ya Kayyûm**" diye dua ettiği rivayet edilmiştir.

Âsaf İbni Berhiya'nın da Belkıs'ın arşını getirirken bu duayı yaptığı söylenmiştir.

Ebu Ubeyd, Saîd İbni Abdilazîz'den nakletmişlerdir ki, Yezîd İbni Esved *(Rahimehullah)* şöyle buyururdu: **"Bakara ve Âli İmran surelerini bir günde okuyan, akşama kadar münafıklıktan kurtulur. Bir gece içinde okuyan da sabah oluncaya kadar münafıklıktan kurtulur."** kendisi devam ettiği cüzlerinin dışında, her gün ve gece bu iki sureyi okurdu. *(Süyûtî, Dürrül Mensûr:1/49-50)*

Ebu Zer, Fezail kitabında, Saîd İbni Hilâl'in şöyle buyurduğunu naklet-miştir: **"Bana ulaşan haberlere göre, Bakara ve Âli İmranı bir rekât içinde secde etmeden okuyan bir kul, Allah-u Tealâ'dan ne istese, Allah-u Tealâ ona mutlaka istediğini verir."**

Osman ibni Affan *(Radıyallahu Anh)* dan nakledilmiştir ki: **"Her kim bir gece içinde Âli İmran suresinin sonunu** (اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ dan itibaren) **okursa, kendisine o geceyi ibadetle geçirmiş sevabı yazılır."** *(Kurtubî:4/2)*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Surei celilelerin başındaki Besmelei Şerife hakkında 1. cild, Fatiha suresinin tefsirinde geniş malûmat verilmiştir. Ancak burada da bir tasavvufî mana serdedelim.

İmamı Kuşeyrî, **Letaiful İşarât**'ta buyurmuştur ki: Ehli tahkik (İnceleyici âlimler), Allah ismi şerifinin bir manadan alınıp alınmadığı hususunda ihtilâf ettiler. Hususiyle onlardan bir çoğu, Lâfza-i Celâl'in hiç bir manadan alınmayıp, Allah-u Sübhanehu'ya ait özel bir isim olduğunu söylemişlerdir.

Bu lâfız, Ehli marifetin (Allah-u Tealâ'yı bilenlerin) kulağına vurduğunda, akılları ve ilimleri Allahu Sübhanehu'nun varlığından başka bir manaya gitmez. Bu kelime Allahu tealâ'dan başka bir manaya delâlet etmediği gibi, bunu söyleyenin de meşhudu ancak Allah-u Tealâ olmalıdır.

Şöyle ki: Diliyle Allah derken, gönlüyle Allah'ı bilmeli, kalbiyle Allah'ı tanımalı, ruhuyla Allah'ı sevmeli, sır latifesiyle Allah'ı müşahede etmeli, iç âlemiyle Mevlâ'yı görüyor gibi olmalıdır.

Zahiriyle Allah-u Tealâ'nın huzurunda tevazu etmeli, bütün hâlleriyle Allah-u Tealâ için olmalı, kendisinde Allah'tan gayrisinin nasibi olmamalı, işte kişi lillah, fillah ve billah (Allah için, Allah uğrunda, Allah'la) eriyip gitmeye yüz tuttuğunda, Hak Sübhanehu rahmetiyle ona yetişerek Errahmanirrahîm kavli şerifinin sırrını ona açıklayarak onları tamamen telef olmaktan kurtarır. Dostlarının tamamen yok olmaması için Mevlâ Tealâ'nın onlara yumuşak muamele etmesi O'nun sünneti (âdeti) dir.

KELİME MANASI ve TEVİLİ (1)

(الـــم) • « اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمُرَادِهِ بِذٰلِكَ » **"Allah** (-u Tealâ Hazretleri) **bu harf-lerden muradının ne olduğunu en iyi bilendir."**

İ Z A H A T

Elif, Lâm, Mîm'in vesair huruf-u mukattaa'nın açıklaması hakkında tefsirimizin birinci cilt, Bakara suresinin 1. ayeti kerimesine çok geniş malûmat vardır, oraya müracaat edilmesi rica olunur.

İmamı Kuşeyrî, Letaiful İşaratta, bu ayeti kerimenin tevili hakkında buyurmuştur ki: İnsanların konuşmalarındaki âdetlerine uymayan bu hurufu mukattaa'yı (birbirine eklenmeyen harfleri), dinleyerek, bilinen, düşünülen, alışılan, ezberlenen herşey, kalplerden silinir gider.

Kalpler bildiklerinden boşalıp, sırlar alıştıklarından arınınca, işte masivadan kurtulmuş o kalbe ve bütün şekillerden paklanmış o sır latifesine, bundan sonra gelecek olan ayet-i kerimenin evvelinde bulunan "Allah" ismi şerifi varid olur (gelir ve yerleşir.)

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ (٢)

KELİME MANASI (2)

(اَللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ hazretleri) kimdir? (لَآ اِلٰهَ) **hiçbir ilâh yoktur,** (اِلَّا هُوَ) **ancak o vardır,** yani Allah, kendinden başka hiçbir ilâh olmayandır. daha kimdir? (الْحَيُّ) **Hay,** yani yokluk ihtimali olmayıp, daimi bir dirilikle sıfatlanandır. daha kimdir? (الْقَيُّوْمُ) **Kayyum,** yani bütün mahlûkatının işlerini tedbir eden (bizzat yürüten) dir.

MEALİ ŞERİFİ (2)

Allah *(Celle Celalühü)* **kendinden başka hiçbir ilâh olmayandır.** (O, kendisine ait, ezelî ve ebedî -başı ve sonu olmayan- bir hayatla) **diridir. Kayyum** (yarattıklarını her an yönetme ve korumada yegâne hakimdir ve herşeyin ayakta durması, yaşaması, devamı ve bekası ancak onunla) **dır.**

İ Z A H A T

Ayeti celilenin iniş sebebi: İrşadülaklis Selim ve Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre bu surenin baş tarafının iniş sebebi hakkında iki görüş vardır.

1. Bu surenin evvelinin bir kısmı yahudiler hakkında inmiştir. Bu görüş Mukatil İbni Süleymanın görüşüdür.

2. Bu surenin başından, mubahele ayetine kadar (61.ayet), hristiyanlar hakkında inmiştir. Bu söz Muhammed İbni İshak'ın sözüdür.

İbni İshak, İbni Cerîr ve İbni Münzir, Muhammed İbni Cafer *(Rahimehumullah)* den nakletmişlerdir ki, Bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e "Vefdi Necran" denen Necran'dan bir hristiyan hey'eti gelmişti.

Bunlar 60 süvari olup içlerinden 14 ü, büyükleriydi, bunlardan üçü en büyükleriydi ki, birisi "**El Âkıp**" dedikleri emirleri ve görüşünden ayrılmadıkları **Abdül Mesih**, ikincisi "**Seyyid**" tabir ettikleri vezir ve müşîr (yol göstericileri) **El Eyhem**'di.

Üçünsü, Âlimleri ve "**Uskuf**" (piskopos) ları ve dershanelerinin reisiydi ki, ismi **Ebu Harise İbni Alkame** idi. Ders okutması, hizmetleri ve ilmiyle hristiyanlar arasında meşhur olduğundan, Rum kralları ona çok ikramda bulunmuş, bir çok mallar vermiş ve idaresi altında bir çok kiliseler yaptırmışlardı.

Bunlar Necrandan gelerek bir gün ikindi namazından sonra, mescidi saadette huzur-i risalete girmişlerdi. Üstlerinde süslü elbiseler, kıymetli cübbeler vardı. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabından o gün onları görenlerin bazısı:"Biz onlardan sonra, onlar kadar süslü ve heybetli bir cemaat görmedik." demişlerdi.

O sırada, onların namaz vakitleri gelmiş olduğundan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mescidinde namaza kalktılar. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: (دَعُوهُمْ) "**Onları bırakınız** (kılsınlar!)" buyurdu.

Onlar da, Doğu'ya doğru kıldılar. İçlerinden piskopos Ebu Harise, Âkıp Abdul Mesih ve Seyyid el Eyhem. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile konuştular.

Konuşma esnasında Hazreti İsa'ya, kâh Allah'tır, kâh Allah'ın oğlu, bazan da salisü selâse (üçün üçüncüsü) diyorlardı. Bu gün de hristiyanların sözleri bunlardan ibarettir.

Onlar: "İsa *(Aleyhisselâm)* Allah'tır." demelerine: Şöyle ihticac etti (delil getir) diler: "Çünkü O, ölüleri diriltir, hastaları iyi eder, gayıp (gizli) leri haber verir, çamurdan kuş sureti gibi bir şey yapar, ona üfler, o da kuş olur uçar." Halbuki bütün bunlar Allah-u Tealâ'nın izniyle İsa *(Aleyhisselâm)* ın peygamberliğine delâlet eden bir mucize olsun için kendisine verilmiş olan ayet (delil) lerdi.

İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında: "Allah'ın oğlu" dur iddialarına: Şöyle istidlâl eder (delil getirir) lerdi. "Çünkü malûm bir babası yoktu ve beşikte konuşarak kendinden evvel Âdem oğullarından kimsenin yapamadığı bir işi yaptı."

"Üçün üçüncüsüdür." sözlerine de: Şöyle delil getirdiler. "Çünkü Allah-u Tealâ, yaptık, emrettik, yarattık ve hükmettik." diyor. Eğer bir tane olsaydı, yaptım, emrettim, yarattım derdi. Lâkin kendisi İsa ve Meryem üç ilâh oldukları için böyle dedi."

Onların bütün bu sözleri hakkında, Kuran-ı Kerim'deki ayetler inerek, Allahu Tealâ, onların sözlerini açıklamıştır. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* onlara (اَسْلِمُوا) **"İslâma giriniz!"** buyurdu.

"Biz senden evvel islâma girdik." dediler. O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٢٤٢- « كَذَبْتُمْ كَيْفَ يَصِحُّ اِسْلاَمُكُمْ وَاَنْتُمْ تُثْبِتُونَ لِلّٰهِ وَلَدًا وَتَعْبُدُونَ الصَّلِيبَ وَتَأْكُلُونَ الْخِنْزِيرَ ».

242- **"Yalan söylediniz! Sizin, Allah'a çocuk isnad etmeniz, haç'a tapmanız ve hınzır eti yemeniz, sizin islâma girmenize manidir."** buyurdu.

Bunun üzerine onlar: "Öyleyse İsa'nın babası kimdir ya Muhammed?" dediler. O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* sükût ederek onlara hiç bir şey söylemedi.

Bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri, onların bütün bu sözleri ve ihtilâfları hakkında Âli İmran suresinin başından seksen küsur ayeti kerime indirdi.

Sure-i celilenin başında (اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ) buyurarak, kendisini onların dediklerinden tenzih edip, yaratmakta ve bütün işlerde zatını tevhid ederek, hiçbir işde kendisinin ortağı olmadığını açıkladığı gibi, onların uydurdukları küfürleri ve kendisine eş koşmalarını da reddetti.

İbni Cerîr ve İbni Ebî Hatim'in Rebî'den naklettiklerine göre, hristiyanlar Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelip, Meryem oğlu İsa hakkında onunla mücadeleye giriştiklerinde: "Onun babası kimdir?" deyip, Allah'a yalan ve iftira edince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara:

٢٤٣- « اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنَّهُ لاَ يَكُونُ وَلَدٌ اِلاَّ وَيُشْبِهُ اَبَاهُ »

243- **"Siz bilmiyor musunuz ki, her çocuk mutlaka babasına benzer."** buyurdu Onlar: "Evet" dediler. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

« اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَىٌّ لاَ يَمُوتُ وَاَنَّ عِيسىٰ يَأْتِى عَلَيْهِ الْفَنَاءُ »

"**Bilmiyor musunuz ki, bizim Rabbimiz hiç ölmeyecek olan bir diridir, İsa ise ölür gider.**" buyurunca, onlar: "Evet " dediler. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

«اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنَّ رَبَّنَا قَيُّومٌ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ يَحْفَظُهُ وَيَرْزُقُهُ»

"**Siz bilmiyor musunuz ki, şüphesiz bizim Rabbimiz her şeyi idare etmekte, korumakta ve rızıklandırmaktadır.**" buyurdu. Onlar: "Evet " deyince Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

«فَهَلْ يَمْلِكُ عِيسىٰ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ»

"**İsa ise, bunlardan hiç bir şeye malik olabilir mi?**" buyurdu. Onlar: "Hayır." deyince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

«اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ لاَ يَخْفىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلاَ فِى السَّمَآءِ»

"**Hiç bilmez misiniz ki, Allah-u Azze ve Celle Hazretlerine gökte ve yerde hiç bir şey gizli kalmaz.**" buyurdu. Onlar: "Evet" dediler. O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

«فَهَلْ يَعْلَمُ عِيسىٰ شَيْئًا مِنْ ذٰلِكَ اِلاَّ مَا عُلِّمَ»

"**Peki, İsa kendisine öğretilenlerden başka bunlardan hiçbir şey bilebilir mi ?**" deyince, onlar: "Hayır " dediler. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

«فَاِنَّ رَبَّنَا صَوَّرَ عِيسىٰ فِى الرَّحِمِ كَيْفَ يَشَاءُ فَهَلْ تَعْلَمُونَ ذٰلِكَ»

"**Şüphesiz Rabbimiz İsa'ya anasının rahminde istediği gibi suret verdi, siz bunu biliyor musunuz?**" buyurunca, onlar yine: "Evet" dediler. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* tekrar:

«اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنَّ رَبَّنَا لاَ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَلاَ يَشْرَبُ الشَّرَابَ وَلاَ يُحْدِثُ الْحَدَثَ»

"**Siz bilmez misiniz ki, Rabbimiz yemek yemez, su içmez ve abdest bozmaz.**" buyurdu, onlar: "Evet" dediler. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

«اَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ اَنَّ عِيسىٰ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كَمَا تَحْمِلُ الْمَرْاَةُ وَوَضَعَتْهُ كَمَا تَضَعُ الْمَرْاَةُ وَلَدَهَا ثُمَّ غُذِّىَ كَمَا يُغَذَّى الصَّبِىُّ ثُمَّ كَانَ يَطْعَمُ الطَّعَامَ وَيَشْرَبُ الشَّرَابَ وَيُحْدِثُ الْحَدَثَ»

"**Siz bilmiyor musunuz ki, kadınlar çocuklarını yüklendiği gibi İsa'yı da**

anası yüklendi. Sonra, diğer kadınlar çocuklarını doğurduğu gibi O da, O'nu doğurdu ve daha sonra, çocuklar gıdalandırıldığı gibi, O da gıdalandırıldı ve daha sonra da kendisi yemek yer, su içer ve abdest bozardı." buyurdu. Onlar: "Evet" dediler. O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

«فَكَيْفَ يَكُونُ هٰذَا كَمَا زَعَمْتُمْ»

"O hâlde, İsa sizin zannettiğiniz gibi (Allah veya Allah'ın oğlu) **nasıl olabilir?"** buyurdu.

Bunun üzerine onlar hakikatı anladılar fakat bile bile inkâr ettiler. İşte Allah-u Azze ve Celle onlar hakkında bu ayeti kerimeleri indirdi.

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, bu hadiseden sonra, onlar: "Ya Muhammed! Sen, İsa'nın Allah'ın kelimesi ve ondan bir ruh olduğunu kabul etmiyor musun? " dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: (بَلٰى) **"Evet"** buyurunca, Onlar: "Eh işte bu bize yeter." dediler. Bunun üzerine Allah-u Tealâ, Âli İmran suresindeki 7. ayet-i kerimeyi indirdi. Nihayet Allah-u Tealâ Hazretleri, habibine: Onları mülâane (yalancı olanı açıkça lânetleme) ye çağırmasını emretti. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu daveti yapınca, onlar, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e künyesiyle hitabederek: "Ya Ebel Kasım! Bizi bırak işimizi görelim de, sonra dediğini yaparız dediler ve gittiler.

Sonra, aralarında konuşurken üç kişiden birisi ötekine: "Muhammed hakkında görüşün nedir?" diye sorunca, O: "Vallahi, Ey hristiyanlar cemaatı! Şüphesiz siz de anladınız ya, Muhammed gerçekten Nebiyyi Mürsel (gönderilmiş bir peygamber) dir.

Sahibiniz (olan İsa *(Aleyhisselâm)* hakkındaki karışıklığı ne güzel halletti ve elbette bilirsiniz ki, her hangi bir kavim bir peygamberle lânetleşmeye kalkışırsa, mutlaka büyüğü küçüğü mahvolur.

Eğer bunu yaparsanız kökünüz kazınır, mademki illâ dininizde kalmak istiyorsunuz, Bu zatla antlaşma yaparak ondan hoşça ayrılıp memleketinize dönün." dedi.

Âli İmran suresi 61. mubahele ayetinde zikredileceği üzere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlarla lânetleşmeye çıkması üzerine onlar Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Ya Ebel Kasım! Biz seninle lânetleşmemeye ve seni dininde bırakıp biz de kendi dinimizde kalmaya karar verdik. Binaenaleyh bizimle berabar ashabından bir zat gönder de, mallarımızda, ihtilâfımız olan şeylerde aramızda hakem olsun, zira biz senden razıyız." dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

٢٤٤- «آتُونِي الْعَشِيَّةَ أَبْعَثْ مَعَكُمُ الْحَكَمَ الْقَوِيَّ الْأَمِينَ»

244- "**Öğleden sonra bana gelin de, sizinle beraber kavî ve emîn** (kuvvetli ve güvenilir) **bir hakem göndereyim.**" buyurdu.

Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* şöyle derdi: "Ben hiçbir zaman imareti (emir, reis olmayı) sevmedim. Ancak o gün benim tayin olmamı ümit etmiştim. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile beraber öğle namazını kıldık, selâm verince sağına ve soluna bakındı, ben de, beni görsün diye uzanıyordum, O mütemadiyen göz gezdiriyordu. Nihayet Ebu Ubeydetibnil Cerrah'ı görüp çağırdı ve kendisine:

«اُخْرُجْ مَعَهُمْ وَاقْضِ بَيْنَهُمْ بِالْحَلِّ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ»

"**Onlara git, aralarında vaki olan karışık meseleleri halletmek üzere hükmet.**" buyurdu. Bir kere arzu ettiğim bu memuriyeti de Ebu Ubeyde alıp gitti.

Hasılı Necran'lılar islâm dinine girmemişlerse de, anlaşmayı kabul ederek, islâm tebasına girmeyi kabul etmişler ve bir hakem alıp gitmişlerdi. Ancak bu heyet içinde piskopos Ebu Harise, İbni Alkame'nin kardeşi Kürz İbni Alkame islâmı kabul etmişti.

Şöyle ki: Necran'dan hareket ettikleri sırada, biraderi piskopos Ebu Harise'nin yanında bulunurken, Ebu Harise'nin bindiği katırın ayağı kayınca, Kürz: "O ebad (hayırdan uzak adam) helâk olsun." dedi ve bununla Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i kastetti.

O zaman kardeşi Ebu Harise: "Hayır! senin anan kahrolsun." deyince, Kürz: "Kardeşim niçin böyle dedin?" deyince, Ebu Harise: "Vallahi! Şüphesiz bizim beklemekte olduğumuz nebi O'dur." diye cevap verdi.

Kürz: "Bunu bildiğin hâlde, seni O'na inanmaktan meneden ne?" diye sordu. O da: "Çünkü şu krallar bize çok servetler verdiler ve ikram ettiler, şimdi buna iman etsek hepsini elimizden alırlar." diye cevap verdi.

Bu cevap Kürz'ün kalbine işledi ve bunu müslüman oluncaya kadar gizledi. Nihayet hadisenin cereyanını takibederek islâmı kabul ettikten sonra bunu anlatırdı. *(Imam Fahrurrazî, Mefatihul gayb 2/584-585)*

Şu da bilinsin ki:

...وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ...(١٩)

"**Kendilerine kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonra, ancak aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler.**" *(Ali Imran:19'dan)* Ayet-i celilesinin manasınca, dünya sevgisi, bir çoklarını hakkı kabul etmekten böylece engellemiştir.

Bundan sonra gelecek olan:

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِىَ اَمْوَالُهُمْ وَلاَ اَوْلاَدُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ... (١٠)

"**Şüphesiz inkâr edenlerin ne malları, ne de çocukları Allah** (-u Tealâ) tarafından kendilerine gelecek olan azap) **tan hiç bir şeyi onlardan defedemiyecektir.**" *(Ali Imran : l0'dan)* ayet-i celilesiyle, daha sonra gelecek olan:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ... (١٤)

"**Kadınlardan, oğullardan, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşlerden, salma atlardan,** (sağmal) **hayvanlardan ve ekinlerden** (ibaret olan) **şehevatı sevmek** (zevklere düşkünlük ve bağlılık) **insanlar için son derece** (bezenip) **süsletildi.**" *(Ali Imran: l4'den)* mealindeki bu ayet-i celileler.

Ve bu surenin başından itibaren seksen küsur ayeti kerimenin hepsi, çeşitli yönlerden, madde, menfaat, rütbe ve riyasetleri elden gitmesin diye, bile bile hakkı kabul etmeyen, bu gibi kimselerin hâllerini açıklamaktadır.

Mu'cemul Büldan'da açıklandığı üzere NECRAN, Yemen, Havran ve Kûfe civarında olmak üzere bir kaç kasabanın ismidir. Burada bahsi geçen Necran, Yemen Necran'ıdır ki, Yemen'in Mekke tarafına düşen ve Arabistanın, hristiyanlık merkezi olan mühim bir kasabasıydı.

Hristiyanlık ilk başladığında, İsa *(Aleyhisselâm)* ın getirdiği şekilde, değiştirilmeden uzak, tertemiz hâliyle, Arap yarımadasının evvelâ bu kasabasında yayılmış ve bu yayılma, Yemen hükümdarları tarafından UHDUD vakaları ile bastırılmak istenmiştir ki, İnşaallah, Burûc suresinde ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır. Hristiyanların dinine daha sonra bidatlar karışarak evvelki tertemiz hâlini kaybetmiştir.

Bu kasabada, Abdul Medan İbni Deyyan tarafından yaptırılmış bir kilise vardı ki, Kâbe-i Muazzama'ya karşılık olmak üzere yaptırıldığından, buna: "Kabe-i Necran" namını vermişler ve ona tazim edegelmişlerdir.

O kilisede bir çok esakife (Baş papaz,piskoposlar) bulunurdu ki, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelen heyet bunlardandı. Bu kilise Necran'da bir nehir kenarında olup, bu şehirden onbin dinar varidat (gelirler) alırlardı. Bu Necran hicretin onuncu senesi sulh yoluyla fethedilmiştir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen (اَللّٰهُ لاَاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ) "**Allahtan başka hiçbir ilâh yoktur**" kavli şerifi, hristiyanları reddetmektedir. Çünkü onlar İsa *(Aleyhisselâm)* a taptıklarından, Allah-u Tealâ kendisinden başka ibadete lâyık hiç bir kimsenin olmadığını açıkladı, sonra da, bunun delili olmak üzere (El Hayyul Kayyum) buyurarak, kimsede bulunamayacak olan bu sıfatların kendisine mahsus olduğunu beyan etti.

(حَيّ) **HAY:** Her istediğini son derece yapan ve her şeyi tam manasiyle bilen demektir.

(قَيُّوم) **KAYYÛM:** İse kendi zatıyla (kimseye muhtaç olmaksızın) duran ve bütün yaratıkların yaşamalarında muhtaç oldukları gece-gündüz, sıcak-soğuk, rüzgar, yağmur gibi, kendisinden başka hiç bir kimsenin kadir olamayacağı hatta sayamayacağı bütün nimetleri ihsan ederek, onların bütün ihtiyaçlarını görendir.

Katade *(Radıyallahu Anh)* hazretleri buyurmuştur ki: **HAY,** hiç ölmeyen diri, **KAYYÛM** ise bütün yaratıkların amellerini, ecellerini ve rızıklarını yönetendir.

Said ibni Cübeyr *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki: Hayy, her diriden evvel olan, Kayyûm ise, eşi ve benzeri bulunmayandır. Bu iki sıfat Mevlâ Tealâ'nın bütün sıfatlarını kuşatmıştır.

Madem ki, mabudun (tapınılacak zat'ın), Hayy ve Kayyûm olması gerekmektedir, his ve akıl da İsa *(Aleyhisselâm)* ın Hayy ve Kayyûm olmadığına delâlet etmektedir, ona tapan hristiyanlar bile O'nun öldürüldüğünü ve öldürülürken feryat ettiğini söylemektedir.

O hâlde biz İsa *(Aleyhisselâm)* ın ne ilâh, ne de ilâhın çocuğu olmadığını kat'îyen bildik. Allah-u Tealâ, zalimlerin dediklerinden son derece yüce ve mukaddestir.

Ebussuud Efendi buyurmuştur ki: Hay ve Kayyûm sıfatlarının sadece Allah-u Tealâ'ya ait olmaları, mabudiyetin (ibadete lâyık olmanın) da ancak ona mahsus olduğunu kesinlikle ifade etmektedir. Zira bu iki sıfatı kendisinde bulundurmayan kişi, tapılmaya asla lâyık ve müstehak olamaz.

Mevlâ Tealâ vahdaniyetini (birliğini) beyan ederek ortağı ve çocuğu olmadığını açıkladıktan sonra, Resulünün nübuvvetini ispat etmek üzere şöyle buyuruyor:

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْإِنْجِيلَ (٣)

KELİME MANASI (3)

(نَزَّلَ) **Peyderpey indirdi,** yani O Allah-u Tealâ, sualler soruldukça, vakalar gerektirdikçe,zaman zaman dilediği şekilde indirdi, kim üzerine? (عَلَيْكَ) **senin üzerine ,** neyi?(الْكِتَابَ) **o kitabı** (Kuran'ı), neyle? (بِالْحَقِّ) **hakla,** (hak ve adalete

uygun olarak), o kitabı ne olduğu hâlde? (مُصَدِّقًا) **tasdik edici** (doğrulayıcı) **olduğu hâlde,** neyi? (لِمَا) **o şeyi** (kitapları) **ki,** (بَيْنَ يَدَيْهِ) **O'nun önündedirler,** (وَأَنْزَلَ) **ve topyekün indirdi,** neyi? (التَّوْرٰيةَ) **Tevratı,** daha? (وَالْاِنْجِيلَ) **İncili.**

MEALİ ŞERİFİ (3)

(Habibim!) **O** (Allah-u Tealâ), **sana bu kitabı** (Kuran-ı Kerimi),**Hakla** (hakikatı içine alıcı olduğu hâlde, bir de) **kendinden evvelkileri tasdik edici olarak peyderpey indirdi. Tevrat ve İncili de** (topyekûn) **indirmişti.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen: "**Kitap**" tan maksat Kuran-ı Kerimdir.

Kuran-ı Kerim bir defada nazil olmayıp, hadiseler gerektirdikçe indirilmesi yirmi üç sene kadar sürdüğünden, onun hakkında tenzil tabiri kullanılmış, Tevrat ve İncil ise toptan indirildiklerinden onlar hakkında çokluğa delâlet etmeyen inzal ifadesi seçilmiştir. Gerçi kuran-ı Kerim hakkında da bazı yerlerde inzal tabiri kullanılmıştır.

Siracül Münîr tefsirinde zikredildiğine göre, Kuran-ı Kerim, Levh-i Mahfuz'dan birinci kat semaya toptan indirilmiş, oradan Efendimiz *(Sallallhu aleyhi vesellem)* in kalbi şerifine yirmi üç senede peyderpey indirilmiştir.

O hâlde Kuran-ı Kerim hakkında inzal tabiri kullanıldığı yerlerde, Levh-i Mahfuz'dan toptan indirilişi, tenzil ifadesi kullanıldığı yerlerde ise, birinci kat semadan peyderpey indirilişi kastedilmiştir.

Görüldüğü gibi Allah-u Azze ve Celle Hazretleri, bu ayet-i celilesinde Kuran-ı Kerime iki vasıf vermiştir.

1. (بِالْحَقِّ) Kavli şerifidir. Ebû Müslim Hazretleri buyurdu ki: Kuran-ı Kerim'in hak oluşunun bir kaç manası vardır.

1- Kuran-ı Azimüşşan, geçmiş ümmetlerin hâlleri hakkında vermiş olduğu bütün haberlerde doğrudur.

2- Kendisinde bulunan müjde ve tehditler, mükellefleri inançta ve amelde tarik-i hakka (dosdoğru yola) sarılmaya sevkedip, onları yanlış yollara gitmekten menetmektedir.

3- Kuran-ı Azimüşşan hakla batılın arasını ayıran dosdoğru bir kitap olup, şaka ve boş sözlerden derlenmiş bir kitap değildir.

4- İnsanlara bütün işlerinde adalet ve doğruluğu tavsiye edip, kulluk noktasında insafa davet etmektedir.

5- Allah-u Tealâ, Kuran-ı Kerimi birbirine uymayan çelişkili manalarla değil, birbirini doğrulayan manaları yüklenmiş olduğu hâlde indirmiştir.

Nitekim, Mevlâ Tealâ:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا . . . (١)

"(O Allah-u Tealâ) **kuluna, o kitabı indirdi. Kendisinde hiç bir eğrilik** (lâfzında ve manasında bir çarpıklık ve çelişki) **yapmadı.**" *(Kehf Suresi: l)*

Diğer bir ayeti kerimesinde:

اَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا (٨٢)

"Hâlâ Kuranı iyice düşünmeyecekler mi? Eğer O, Allah'tan başkası tarafından (gelmiş) **olsaydı, elbette kendisinde bir çok ihtilâf** (karışıklık, uygunsuzluk) **bulurlardı.**" *(Nisa Suresi: 82)*

2. (مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) Kavli şerifiyle belirtilen:

"Kendinden önceki kitapları doğrulama." özelliğidir.Bunda da iki mana vardır.

1- Allah-u Tealâ Hazretleri bununla, Kuran-ı Kerimin doğruluğunu göstermiştir. Çünkü Kuran-ı Kerim, Allah-u Tealâ'dan başkası tarafından gelmiş olsaydı, kendinden evvelki kitapları doğrulamazdı.

Zira O'nu insanlara duyuran Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ilim ehlinden hiçbiriyle görüşmemiş ve kimseden bir şey okumamış olmasına rağmen, böyle bir kitabın kendisine inip, geçmiş kitapları doğrulaması ve haber verdiği şeylerin tam doğru çıkması, O'nun, bütün bunları ancak Allah-u Tealâ'nın vahyi ile bildiğini ve hak peygamber olduğunu açıkça göstermektedir.

Zira uyduran bir kişinin yalan ve yanlıştan kurtulması mümkün değildir.

2- Ebu Müslim *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki: Allah-u Tealâ Hazretleri, her peygamberi ancak kendisine inanmaya, tevhide (birlemeye), tenzihe (kendisine yakışmayan şeylerden onu uzak tutmaya) insanları davet etmesi, adalet ve ihsanı (doğruluk ve iyiliği) emretmesi ve her zamanın düzenini sağlayacak şeriatlarla hükmetmesi için göndermiştir.

İşte Kuran-ı kerim bu hususlarda geçmiş kitapları doğrulamaktadır. Öyleyse geçmiş şeriatlardan ve kitaplardan hiç biri Kuran tarafından doğrulanmadıkça, hak olarak tasdik edilemez.

Burada "Kuran-ı Kerim, geçmiş kitapların hükümlerinin bir çoğunu neshettiği (kaldırdığı) hâlde, onları nasıl doğrulayıcı olabilir?" şeklinde bir soru sorulacak olursa, bu şöyle cevaplandırılır:

Geçmiş kitaplar, Kuranı ve Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i müjdeleyici ve kendi hükümlerinin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* gönderilinceye kadar geçerli olup, Kuran indirildiğinde, kaldırılacağına delâlet ettiklerine göre, elbette onlar Kurana uygun, Kuran da onları doğrulayıcı olmuştur.

Emir ve yasakların dışındaki meseleleri, Kuran-ı Kerim'in doğrulayıcı olduğunda hiç şüphe yoktur. Zira Mevlâ Tealâ'nın verdiği haberlerin değişmesi mümkün değildir.

O hâlde Kuran-ı Kerim, tahrif edilmemiş olan Tevrat ve İncilde geçen bütün kıssaları doğrulamaktadır.

Sahibi Keşşaf'ın buyurduğuna göre: Tevrat ve İncil kelimeleri Acemce birer isimdirler, dolayısıyla bunların nereden alındıklarını aramak bir şeye yaramaz.

Gerçi edîpler (arap edebiyatıyla uğraşan âlimler), bu kelimelerin kaynaklarını bulma hususunda çok zorlanarak çeşitli görüşler ortaya koymuşlarsa da, İmam Fahrurrazi bunların hepsini zikrettikten sonra:

"Bu iki ismin biri İbranî, diğeri Süryanî olup, ikisi de acemî (arapçanın dışında) olduklarından, akıllı kişinin bunları Arap lügatının vezinlerine tatbik etmesi (uygulaması) nasıl uygun olur? O hâlde evlâ olan, bu gibi mevzulara girişmemektir." buyurmuştur.

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ (٤)

KELİME MANASI (4)

Allah-u Tealâ Hazretleri Tevrat'la İncil'i neden evvel indirdi? (مِنْ قَبْلُ) **Bundan** (Kurandan) **evvel,** ne oldukları hâlde indirdi? (هُدًى) **hidayet oldukları hâlde,** kim için? (لِلنَّاسِ) **insanlar için,** yani Musa ve İsa *(Aleyhimesselam)* ın kavimlerine doğru yolu gösterici oldukları hâlde,daha? (وَأَنْزَلَ) **ve yine indirdi,** neyi? (الْفُرْقَانَ) **Furkanı** (hakla batılı ayırdeden hükümleri), (إِنَّ الَّذِينَ) **şüphesiz o kullar ki,** (كَفَرُوا) **inkâr ettiler,** neyi? (بِآيَاتِ اللَّهِ) **Allah'ın ayetlerini** (لَهُمْ) **onlar için vardır,** ne? (عَذَابٌ) **büyük bir azap,** öyle azap ki (شَدِيدٌ) çok şiddetli, (وَاللَّهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (عَزِيزٌ) **ziyade ulu ve kavidir,** (ذُو انْتِقَامٍ) **intikam sahibidir.**

MEALİ ŞERİFİ (4)

Bundan evvel (de Tevratla İncili) **insanlar için hidayet oldukları hâlde** (indirmişti) **Furkanı da indirdi. Şüphesiz Allahın ayetlerini inkâr edenler** (varya), **onlar için pek şiddetli bir azap vardır. Ve Allah** (-u Tealâ) **Azîzdir** (ceza vermekte son derece güçlüdür), **intikam sahibidir** (bilfiil ceza verecektir).

İ Z A H A T

Tefsir-i Kebirde zikredildiğine, ayeti celilede geçen: (هُدًى) kavli şerifinde iki ihtimal vardır.

1. Bu vasfın sadece Tevrat ve İncile ait olmasıdır. Buna göre Kuran-ı Kerim hak olmakla, Tevrat ve İncil de, hidayet olmakla vasıflandırılmışlardır ki, bu iki vasıf birbirine çok yakındır.

2. Allah-u Tealâ Hazretleri, üç kitabı da hidayet olmakla vasıflandırmıştır ki, buna göre hidayet vasfı sadece Tevrat ve İncile ait olmayıp, Kuran-ı Kerimden evvel geçenlerin hepsine aittir.

Ebussuud, Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, ayet-i celiledeki (للنّاس) "**İnsanlar için**" kavli şerifinde geçen insanlardan maksat, Tevrat ve İncil nesholunmadan evvel onlarla amel eden Musa ve İsa *(Aleyhimesselam)* ın kavimleridir. Veya bütün insanlardır, çünkü Tevrat ve İncilin, Kuran-ı Kerimin ineceğini ve Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in gönderileceğini müjdelemeleri, kıyamete kadar gelecek insanlara yol göstermektedir.

FURKAN: Aslında gufran gibi mastar olup, mubalâğa olsun diye fâil manasında kullanılmıştır ki, hak ile batılı ayıran demektir. Ayeti celilede geçen: "**Furkan**" dan maksat ya ilâhi kitapların hepsidir veya Zebur kitabıdır veya Kuran-ı Kerimdir.

Gerçi Kuran-ı Kerim indirildiği bundan evvelki ayeti kerimede açıklanmışsa da, şanına tazim ve faziletini açıklamak için bu ayeti kerimede de indirilişi tekrar zikrolunmuştur.

İmamı Fahrurrazî bu manaları açıkladıktan sonra, "Bana göre seçilen görüş, Furkan'ın, peygamberlerin mucizeleri olmasıdır. Çünkü peygamberler üzerine kitap indirilince, ümmetleri onlardan mucize isteyeceklerdir.

Onlar ise peygamberlik iddialarını ispat için doğru ile yalanın arasını ayıracak mucizeye muhtaç olacaklarından, Allah-u Tealâ, kitaplar indirdiğini açıkladıktan sonra, o kitapların hak, o peygamberlerin de davalarında doğru olduklarını ispat eden mucizeleri indirdiğini beyan buyurmuştur.

Müfessirlerin bazısı, (انّ الّذين كفروا) kavlinde geçen kâfirlerin, özellikle hristiyanlar olduğunu söylemişlerse de, muhakkikler, sebebin hususiyetinin, lâfzın umumiyetine mani olmadığını (ayetin özel bir sebeple inmesinin, lâfzından anlaşılan umumi manaya engel olmayacağını), dolayısıyla ayet-i ke-

rimenin; Allah'ın varlığına ve birliğine, peygamberlerin ve kitapların hak olduğuna delâlet eden ayetlerden, yüz çeviren herkesi içine aldığını söylemişlerdir.

Ebussuud Efendinin beyanına göre: (بِاٰيَاتِ اللّٰهِ) kavli şerifinde, ayetlerin şanını büyütmek ve kâfirlerin işlerinin ne kadar kötü olacağını açıklamak için, burada zamir yerine, ismi zahir konmuş, yani (بِاٰيَاتِهٖ) **"O'nun ayetleri"** yerine (بِاٰيَاتِ اللّٰهِ) **"Allah'ın ayetleri"** buyurulmuştur.

(عَزِيْزٌ) AZîZ: Hiç yenilmeyen galip demektir.

(اِنْتِقَامٍ) İNTİKAM: Ceza vermektir.

Azîz, zat sıfatı olup, ceza verme gücüne, Züntikam ise, fiil sıfatı olduğundan bil fiil ceza vermeye işaret etmektedir.

Vacip Tealâ, insanların işlerini düzene sokmak üzere göndermiş olduğu peygamberlere kitaplar ve mucizeler indirdiğini ve bunları inkâr edenlerin şiddetli azaba çarptırılacağını açıkladıktan sonra, bütün işlerin yapılması ilme ve kudrete muhtaç olduğundan, ilminin ve kudretinin kemalini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ (٥)

KELİME MANASI (5)

(اِنَّ اللّٰهَ) **Muhakkak Allah** *(Celle Celalühü)* (لَا يَخْفٰى) **gizli kalmaz,** kim üzerine? (عَلَيْهِ) **onun üzerine,** ne? (شَيْءٌ) **hiçbir şey,** nerede? (فِى الْاَرْضِ) **yerde,** daha? (وَلَا فِى السَّمَآءِ) **ve ne de gökte,**

MEALİ ŞERİFİ (5)

Şüphe yok ki, ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah (-u Tealây) **a gizli kalmaz.**

İ Z A H A T

Bu surenin evvelinden itibaren seksen küsur ayetin iniş sebebi, Necran beldesinden gelen ve Hazreti İsa'nın ilâh olduğunu iddia eden hristiyan cemaatı olduğunu açıklamıştık.

Hristiyanlar, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olduğu hususundaki iddialarında delil zannettikleri iki şüpheye dayandılar. Birincisi ilimle, ikincisi kudretle alâkalıdır.

İlme taalluk eden, asılsız delilleri İsa *(Aleyhisselâm)* ın: "Sen evinde şunu yedin, sen evinde şöyle yaptın." gibi sözlerle muğayyebatı (kimsenin bilemeyeceği gizli şeyleri) haber vermesidir.

Hristiyanlar bu yüzden fitneye düşerek İsa *(Aleyhisselâm)* a ilâh dediler. İşte bu ayeti celileyi cemile, hristiyanların bu davalarını red ve iptal etmiştir.

Şöyleki: İlâh olabilecek zat üzerine hiç bir şeyin gizli kalmayıp, her şeyi tam bir ilimle bilmesi gerekir. İsa *(Aleyhisselâm)* ise bir çok şeyi bilemez, kendileri aslı olmadığı halde, İsa *(Aleyhisselâm)* ın öldürülürken feryat ettiğini söylemişlerdir.

İsa *(Aleyhisselâm)* bütün gayıbları bilseydi, elbette yahudilerin onu yakalayıp öldürmek istediklerini ve bu sebeple kendisinin çok acı çekeceğini bilir, onlar kendisine ulaşmadan kaçardı.

Hristiyanlar onun bu gaybı bilmediğini kabul etiklerine göre, İsa *(Aleyhis selâm)* bütün malûmatı ve mugayyebatı (bilinen ve gizli olan herşeyi) bilmediği onlarca da kabul edilmiş demektir.

Kudretle alâkalı şüphelerini ise, bundan sonra gelecek olan ayet-i celile cevaplandıracaktır. Şah Veliyyullahı Dehlevî *(Kuddise Sırruhu)*, Huccetullahil Bâliga isimli eserinde şöyle buyurmuştur: "İslâmî hasletler (İslâmın kazandıracağı iyi huylar ve özellikler), ilmî ve amelî olmak üzere iki yolla kazanılır.

Bilgi yoluyla elde edilene gelince, buna çok ihtiyaç vardır. çünkü insanın tabiatı bile ilim gücüne boyun eğer. O sayede kişinin ruhuna utanma ve korku verecek herhangi bir hatıranın gelmesi karşısında şehvetinin (cinsî münasebet hırsının) derhal düştüğünü görürsün.

Bir kimsenin bilgisi islâm fıtratına (kabiliyetine) uygun olarak olgunlaşırsa, işte o bilgi, o kabiliyetin o kişinin ruhunda gerçekleşmesine vesile olur. Bu bilgi de, şu inançlara sımsıkı bağlanmaktan ileri gelir.

1- Kendisinin, beşeri eksikliklerden son derece uzak bir Rabbi olup, daima onun hakimiyeti (hakimliği) ve terbiyesi (yetiştirmesi) altında bulunduğunu bilmesidir.

2-Yerde ve gökte bulunan hiç bir şeyin, O'nun ilminden dışarı kalmadığına inanmasıdır. Nitekim bu ayeti celile bunun delilidir. Diğer bir ayeti kerimesinde Rabbimiz:

... لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلاَفِى الْاَرْضِ وَلاَ اَصْغَرُ
مِنْ ذٰلِكَ وَلاَ اَكْبَرُ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ (٣)

"**Göklerde ve yerde zerre miktarı** (hiçbir şey) **ondan gizli kalmaz. Bundan daha küçüğü, daha büyüğü de şüphesiz apaçık bir kitapta** (Levh-i Mahfuzda) **dır.**" *(Sebe Suresi: 3'den)* buyuruyor.

3 - Aralarında gizlice konuşan üç kişinin dördüncüsü, yine o şekilde konuşma yapan beş kişinin altıncısının, ancak Allah-u Tealâ olduğunu bilmesidir. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَافِى السَّمٰوٰتِ وَمَافِى الْاَرْضِ مَايَكُونُ مِن نَجْوىٰ ثَلٰثَةٍ
اِلَّاهُوَ رَابِعُهُمْ وَلَاخَمْسَةٍ اِلَّا هُوَسَادِسُهُمْ وَلَا اَدْنىٰ مِنْ ذٰلِكَ وَلَااَكْثَرَ اِلَّاهُوَ
مَعَهُمْ اَيْنَ مَاكَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَاعَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٧)

"**Göklerde ve yerde olanları, şüphesiz Allah'ın bildiğini görmedin mi? Herhangi bir üç** (kişi) **den bir fısıltı** (vaki) **olmaya dursun, muhakkak ki O** (Allah-u Tealâ, ilmiyle), **onların dördüncüsüdür.** (Böyle yapan) **Beş** (kişi) **de yoktur ki, mutlaka O, onların altıncısıdır. Bundan daha az ve daha çok da yoktur ki, illâ O** (Allah-u Tealâ), **nerede olsalar onlarla beraberdir. Sonra,** (bütün) **yaptıklarını kıyamet gününde kendilerine haber verecektir. Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **herşeyi hakkiyle bilendir.**" *(Mücadele Suresi: 7)* buyuruyor.

4- Allah-u Tealâ'nın dilediğini yapan ve istediği gibi hükmeden bir zat olduğunu bilmesidir. Nitekim Mevlâ Tealâ kendisi hakkında:

فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ (١٦)

"(O) **dilediğini, son derece yapandır.**" *(Burûc Suresi: l6)*

Yine bir ayeti celilesinde:

وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّا اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (٢٩)

"**Siz hiçbir şeyi muradedemezsiniz** (olmasını dahi isteyemezsiniz) **ancak âlemlerin Rabbi** (olan) **Allahın dilemesi müstesna.**" *(Tekvir Suresi: 29)*

5 - Allah-u Tealâ'nın kaza ve kaderini geri çevirecek hiçbir kuvvetin olmadığına inanmasıdır. Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ . . . (٤١)

"**Allah** (-u Tealâ, dilediği gibi) **hükmeder. O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur.**" *(Ra'd Suresi: 4l den)* buyuruyor.

6 - Bütün varlıklara cismanî ve ruhanî nimetleri verenin Allah-u Tealâ olduğunu bilmesidir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ . . . (٥٣)

"**Sizde bulunan her nimet, Allah'tandır.**" *(Nahl Suresi: 53'den)* buyuruyor.

7- Allah-u Tealâ herkese, amellerinin karşılığını vereceğini bilmesidir. Nitekim, Mevlâ Tealâ:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٩٧)

"**Erkek veya kadın, kim mümin olarak iyi bir amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayatla yaşatırız ve onların mükâfatlarını, yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.**" *(Nahl Suresi: 97)*

Diğer bir ayeti kerimesinde:

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ (٤٠)

"**Kim bir kötülük işlerse, ancak onun misliyle** (yaptığı kadarıyla) **cezalandırılır. Kim de, kadın veya erkek mümin olarak iyi bir iş yaparsa, işte onlar, kendilerine hesapsız rızık verilmek üzere cennete girerler.**" *(Mümin Suresi:40)* buyuruyor.

İşte bu gibi ilimlere sahip olan öyle sağlam bir itikada sahib olur ki, neticede Allah-u Tealâ'ya karşı en büyük tazimi gösterir ve o inanç kalbinde, Allah'tan başkasına boyun eğmez ve başkasından korkmaz dünyaya sivri sineğin kanadı kadar değer vermez.

Bir de o kimse, insanın kemalinin ancak Rabbine yönelmekle ve ona ibadet etmekle olacağını anlar. Beşer hâllerinin en güzeli de meleklere benzemek ve onlara yaklaşmaktır. İşte insanı Rabbine yaklaştıran ve rızasına kavuşturan, bu bilgiler ve inançlardır.

Mevlâ Tealâ, hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâhlığı hakkındaki iddialarını, bir başka delille reddetmek üzere şöyle buyuruyor:

هُوَ الَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٦)

KELİME MANASI (6)

(هُوَ) **O** (Allah-u Tealâ), (الَّذِى) **öyle bir zattır ki,** (يُصَوِّرُ) **tasvir eder** (suret verir, şekillendirir) kimi? (كُمْ) **sizi,** nerede? (فِى الْاَرْحَامِ) **rahimlerde** (döl yataklarında) nasıl? (كَيْفَ يَشَآءُ) **dilediği gibi,** yani sizi erkek-dişi, siyah-beyaz, güzel-çirkin, tam-noksan gibi istediği şekle sokar, (لَآ اِلٰهَ) **hiçbir ilâh yoktur.** (اِلَّا هُوَ) **ancak O vardır,** ondan bedel (الْعَزِيزُ) **azîz** (ziyade ulu ve kuvvetli) (الْحَكِيمُ) **son derece hikmet sahibi** (her işi yerli yerinde olan) **dır.**

MEALİ ŞERİFİ (6)

O (Allah-u Tealâ), **sizi, rahimlerde istediği şekilde suretlendirendir. O, aziz ve hakîm olandan başka hiç bir ilâh yoktur.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, **Tasvir,** bir şeye bir suret (şekil) vermektir. Suret ise, bir şeyin cüzleri (parçaları) nın birleştirilmesiyle aldığı son şeklidir.

(اَرْحَام) **ERHAM:** Rahmin cemi olup, Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre Rahmet'ten alınmıştır. Anaların döl yatakları, kendilerinde yetişen zürriyetin birbirlerine acımalarına vesile olduğundan onlara **RAHİM** ismi verilmiştir.

Bu ayet-i celile, Allah-u Tealâ'nın azametini (büyüklüğünü) beyan etmekle beraber, Necran hristiyanlarını reddetmiştir. Bundan evvelki ayet-i celilede zikrettiğimiz gibi, hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olduğu hakkındaki iddialarına ikinci delilleri kudretle alâkalıdır.

Şöyleki: Onlar, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ölüleri diriltmek ve hastaları iyi etmek gibi mucizelerini görünce, "Ölüleri dirilten ve hastaları iyi eden ancak ilâh olabilir, o hâlde İsa ilâhtır." dediler.

Mevlâ Tealâ, onların bu iddialarını reddetmek üzere:

"**İsa** *(Aleyhisselâm)* **ilâh olamaz! Çünkü ilâh olan zat, sizi analarınızın rahimlerinde istediği şekle sokmaya gücü yetendir. İsa ise sizi yaratmaya ve şekillendirmeye kadir değildir, hatta kendisinin Allah** (-u Tealâ) **tarafından**

yaratılmış ve şekillendirilmiş olduğunu hiçbir akıllı inkâr edemez. Şu hâlde İsa *(Aleyhisselâm)* **ilâh olamaz."** buyurmuştur.

Hristiyanlar ise, İsa *(Aleyhisselâm)* ın bazı ölüleri diriltmesinin vesair mucizelerinin ancak Allah-u Tealâ'nın yaratmasıyla olduğunu, dolayısıyla bunların onun ilâhlığına değil, ancak peygamberliğine delâlet edeceğini anlayamamışlar, binaenaleyh bir takım yanlış inançlara sapmışlardır.

İNSANIN ANA RAHMİNDE NASIL ŞEKİLLENDİRİLDİĞİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER

٢٤٥- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) حَدَّثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: «اِنَّ خَلْقَ اَحَدِكُمْ يُجْمَعُ فِى بَطْنِ اُمِّهِ اَرْبَعِينَ يَوْمًا وَاَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَهُ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَهُ ثُمَّ يُبْعَثُ اِلَيْهِ الْمَلَكُ فَيُؤْذَنُ بِاَرْبَعِ كَلِمَاتٍ فَيَكْتُبُ رِزْقَهُ وَاَجَلَهُ وَعَمَلَهُ وَشَقِىٌّ اَمْ سَعِيدٌ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ فَاِنَّ اَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ اَهْلِ الْجَنَّةِ حَتّٰى لاَ يَكُونُ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ اَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ وَاِنَّ اَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ اَهْلِ النَّارِ حَتّٰى مَا يَكُونُ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اِلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ عَمَلَ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا».

245- Abdullah İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edildi: Bize, kendisi doğru söyleyen, kendisine de doğru bildirilen Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle tahdis etti (anlattı): "**Sizden her birinizin yaratılışı** (ana ve baba maddeleri) **anasının karnında kırk gün ve kırk gece toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde donuk kana dönüşür. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde mudgaya,** (bir çiğnem ete) **dönüşür. Sonra ona** (o ete) **bir melek gönderilir de, dört kelâmı yazması için** (o meleğe) **izin verilir.**

Melek de (ezelde takdir olunan hükümlerden), **onun rızkını, ecelini, amelini** (yapacaklarını) **şakî veya saîd** (kötü veya iyi) **olduğunu yazar. Sonra ona ruh üflenir. Sizden herhangi biriniz kendisi ile cennet arasında ancak bir zira'** (arşın) **mesafe oluncaya kadar cennet ehlinin amelini yapar. Sonunda** (meleğin ana karnında yazdığı) **yazı onun önüne geçer de bunun üzerine o kişi cehennem ehlinin amelini yaparak cehenneme girer.**

Yine sizden biriniz kendisiyle cehennem arasında bir zira' mesafe oluncaya kadar hep cehennem ehlinin işini işler, sonunda (meleğin ana karnında

yazdığı) yazı (sı) onun önüne geçer de cennet ehlinin işini yapar ve cennete girer." *(Buharî, Tevhid:28, No:7016, 6/2713, Müslim, Kader:1, No:2643, 4/2036, Tirmizî, Kader:4, No:2137, 4/446)*

٢٤٦- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَّلَ بِالرَّحِمِ مَلَكًا يَقُولُ يَا رَبِّ نُطْفَةٌ يَا رَبِّ عَلَقَةٌ يَا رَبِّ مُضْغَةٌ فَاِذَا اَرَادَ اَنْ يَقْضِيَ خَلْقَهُ قَالَ اَذَكَرٌ اَمْ اُنْثٰى أَشَقِيٌّ اَمْ سَعِيدٌ فَمَا الرِّزْقُ وَالْاَجَلُ فَيُكْتَبُ فِي بَطْنِ اُمِّهِ».

246- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* den Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Şüphesiz Azîz ve Celîl olan Allah** (-u Tealâ) **rahime** (ana rahmine) **bir melek tevkil etti** (görevlendirdi). **O melek:** '(Ana karnında şekilden şekile giren çocuk için) **Ey Rabbim! Bir nutfedir. Ey Rabbim! Bir kan pıhtısıdır. Ey Rabbim! Bir çiğnem ettir,' der.**

Allah (-u Tealâ) **onu yaratmayı** (canlandırmayı) **tamamlamak istediği zaman melek: 'Erkek midir, yoksa dişi midir? Bedbaht mıdır, yoksa mes'ud mudur? Rızık nedir, ecel nedir?** (rızkı ne kadardır, eceli ne zamandır).' **sorularını sorar** (Mevlâ'da ona bildirir. Bunlar) **anasının karnında iken yazılır."** *(Buharî, Hayz:17, 1/82, Enbiya:1, Kader:1, Müslim, Kader:5)*

٢٤٧-عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلٰى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: كُنْتُ قَائِمًا عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَجَاءَ حِبْرٌ مِنْ اَحْبَارِ الْيَهُودِ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ! فَدَفَعْتُهُ دَفْعَةً كَادَ يُصْرَعُ مِنْهَا. فَقَالَ: لِمَ تَدْفَعُنِي؟ فَقُلْتُ: اَلَا تَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ! فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: اِنَّمَا نَدْعُوهُ بِاسْمِهِ الَّذِي سَمَّاهُ بِهِ اَهْلُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اِنَّ اسْمِي مُحَمَّدٌ الَّذِي سَمَّانِي بِهِ اَهْلِي» فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: جِئْتُ اَسْئَلُكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «اَيَنْفَعُكَ شَيْءٌ اِنْ حَدَّثْتُكَ؟» قَالَ: اَسْمَعُ بِاُذُنَيَّ. فَنَكَتَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِعُودٍ مَعَهُ. فَقَالَ «سَلْ» قَالَ الْيَهُودِيُّ: اَيْنَ يَكُونُ النَّاسُ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «هُمْ فِي الظُّلْمَةِ دُونَ الْجِسْرِ» قَالَ: فَمَنْ اَوَّلُ النَّاسِ اِجَازَةً؟ قَالَ: «فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ» قَالَ الْيَهُودِيُّ: فَمَا تُحْفَتُهُمْ حِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: «زِيَادَةُ كَبِدِ النُّونِ»

قَالَ: فَمَا غِذَاؤُهُمْ عَلَىٰ اِثْرِهَا؟ قَالَ: «يُنْحَرُ لَهُمْ ثَوْرُ الْجَنَّةِ الَّذِى كَانَ يَاْكُلُ مِنْ اَطْرَافِهَا» قَالَ: فَمَا شَرَابُهُمْ عَلَيْهِ؟ قَالَ: «مِنْ عَيْنٍ فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلاً» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: وَجِئْتُ اَسْئَلُكَ عَنْ شَيْءٍ لاَ يَعْلَمُهُ اَحَدٌ مِنْ اَهْلِ الْاَرْضِ اِلاَّ نَبِيٌّ اَوْ رَجُلٌ اَوْ رَجُلاَنِ. قَالَ: «يَنْفَعُكَ اِنْ حَدَّثْتُكَ؟» قَالَ: اَسْمَعُ بِاُذُنَيَّ. قَالَ: جِئْتُ اَسْئَلُكَ عَنِ الْوَلَدِ؟ قَالَ: «مَاءُ الرَّجُلِ اَبْيَضُ وَمَاءُ الْمَرْاَةِ اَصْفَرُ. فَاِذَا اجْتَمَعَا فَعَلاَ مَنِيُّ الرَّجُلِ مَنِيَّ الْمَرْاَةِ اَذْكَرَ اِبِاِذْنِ اللّٰهِ. وَاِذَا عَلاَ مَنِيُّ الْمَرْاَةِ مَنِيَّ الرَّجُلِ آنَثَا بِاِذْنِ اللّٰهِ» قَالَ الْيَهُودِىُّ: لَقَدْ صَدَقْتَ. وَاِنَّكَ لَنَبِيٌّ. ثُمَّ انْصَرَفَ فَذَهَبَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «لَقَدْ سَاَلَنِى هٰذَا عَنِ الَّذِى سَاَلَنِى عَنْهُ وَمَالِى بِشَيْءٍ مِنْهُ حَتَّىٰ اَتَانِىَ اللّٰهُ بِهِ».

247- Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in azadlısı Sevban *(Radıyallahu Anh)* şöyle rivayet etti ki: Bir kere ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanında ayakta duruyordum. Derken yahudi ulemasından bir âlim gelerek: "Esselâmu aleyke ya Muhammed!" dedi. Bunun üzerine ben onu öyle bir ittimki az daha yere yuvarlanıyordu. "Beni niçin itiyorsun." dedi. "Ya Resulallah desene." dedim. Yahudi: "Biz onu ancak ailesinin verdiği isimle çağırırız." dedi.

Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Hakikaten benim adım ailemin bana isim olarak verdiği Muhammed'dir."** buyurdu. Müteakiben yahudi: "Sana bazı şeyler sormaya geldim." dedi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :**"Acaba söylersem sana bir faydası olur mu?"** dedi. Yahudi: "Kulaklarımla dinlerim." cevabını verdi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yanındaki bir sopa ile yere bir takım çizgiler çizerek: **"Sor."** dedi. Yahudi: "Yerle göklerin başka bir şekle döndürüleceği gün insanlar nerede olacak?" dedi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "(Sırat) **köprü** (sü) **nün yanında karanlık içinde olacaklar.**" cevabını verdi. Yahudi: "Peki insanlardan (köprüyü) ilk geçen kim olacak?" diye sordu. **"Fakir muhacirler."** buyurdu. Yahudi: "Ya cennete girerken onların hediyesi ne olacak?" dedi. **"Balık ciğerinin ziyadesi** (kenarındaki çıkıntı)." buyurdu. "Onun arkasından yiyecekleri ne olacak." diye sordu. **"Onlara cennetin etrafında otlayan cennet öküzü kesilecek."** buyurdu. "Onun üstüne ne içecekler?" dedi. **"Orada Selsebil adı verilen bir kaynaktan** (içecekler)." buyurdu.

Yahudi: "Doğru söyledin; dedi ve şunu ilâve etti: Ve ben sana yer yüzünde yaşayanların bir peygamberden yahut bir veya iki kişiden başka hiçbirinin bilemeyeceği bir şeyi sormaya geldim."

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Acaba söylersem sana bir faydası olur mu?"** buyurdu. Yahudi: "İki kulağımla dinlerim; dedi ve ilâve etti: Sana çocuğun nasıl meydana geldiğini sormaya geldim."

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Erkeğin menisi beyaz, kadının menisi ise sarıdır. Bunlar bir yere gelirde, erkeğin menisi kadınınkine galebe çalarsa** (ondan fazla gelirse) **Allah'ın izniyle erkek çocuk doğururlar. Kadının menisi erkeğinkine galebe çaldığı zaman da Allah'ın izni ile kız doğururlar."** buyurdu.

Yahudi: "Vallahi doğru söyledin sen gerçekten bir peygambersin." dedi sonra çekip gitti. Müteakiben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Hakikaten bu adam bana soracağını sordu. Ama ben onun sorduklarından bir şey bilmiyordum. Ta ki Allah onları bana bildirdi."** buyurdu. *(Müslim, Hayz:34, no:315)*

٢٤٨- اِنَّ اللهَ تَعَالىٰ يَخْلُقُ عِظَامَ الْجَنِينِ وَغَضَارِيفَهُ مِنْ مَنِيِّ الرَّجُلِ وَشَحْمَهُ وَلَحْمَهُ مِنْ مَنِيِّ الْمَرْأَةِ».

248- Bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: **"Allah Tealâ, cenînin** (rahimdeki çocuğun) **kemiklerini ve kıkırdaklarını erkeğin menisinden, et ve iç yağlarını da kadının menisinden yaratır."** *(Tefsir-i Kurtubî:4/7)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre Kazi buyurdu ki: Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, hadis-i şerifte geçen dört meseleyi meleklere yazdırmasından maksat, onları meleklere açıklamasıdır, yoksa Allah-u Tealâ'nın takdiri herşeyden evveldir.

Herkes yaratıldığı işe muvaffak edilir, o hâlde akıllı kişi her hâl-u kârda salih amellerde gevşeklik etmemeli fırsat günlerini ve gecelerini kaçırmamalıdır.

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, bir kere kurra (kıraat âlimleri), İbrahim ibni Edhem *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinden hadis dinlemek için yanına toplandılar. O, kendilerine "Ben dört şeyi düşünmekle meşgul olduğum için size hadis rivayet etmeye vakit bulamayacağım." dedi.

Onlar: "Senin meşgul olduğun dört şey nedir?" dediler. O da: "Allah-u Tealâ, misak gününde:

«هٰـؤُلَآءِ فِى الْجَنَّةِ وَلَا اُبَالِى وَهٰـؤُلَآءِ فِى النَّارِ وَلَا اُبَالِى»

"Bunlar cennettedir, ben (kimseye) **aldırış etmem, bunlar da Cehennemdedir, ben aldırış etmem** (kararım kesindir, kimse bunu bozamaz ve istediği-

mi yapmaktan beni âciz bırakamaz) buyurdu. "İşte ben o zaman hangi fırkadan olduğumu bilemediğim için çok düşünüyorum."

İkincisi: Rahimde şekillendiğimde, rahmin görevlisi olan melek:

« يَا رَبِّ اَشَقِىٌّ اَمْ سَعِيدٌ؟ »

"**Ya Rabbi! Şakî midir, saîd midir?**" deyince, o zaman cevabın nasıl olduğunu bilemiyorum.

Üçüncüsü: Ölüm meleği ruhumu alırken:

« يَا رَبِّ اَمَعَ الْكُفْرِ اَمْ مَعَ الْاِيمَانِ »

"**Ya Rabbi! küfürle mi, imanla mı?** (alayım)." dediğinde, cevabın nasıl geleceğini bilemiyorum.

Dördüncüsü:

. . . وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ (٥٩)

"**Ey günahkârlar! Bu gün** (dostlarımdan) **ayrılın.**" *(Yasin Suresi:59)* buyurulduğunda ben ne tarafa ayrılacağımı bilemiyorum " buyurdu.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre Mevlâ Tealâ Hazretleri, hristiyanların şüphelerini cevaplandırdıktan sonra, onların teslîs akîdelerini reddetmek için ayeti celilenin sonunda kelime-i tevhidi tekrar ederek:

« لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ »

"**O azîz ve Hakîm olandan başka hiçbir ilâh yoktur.**" buyurdu.

Azîz, kudretin kemaline, Hakîm ise ilmin kemaline (tam oluşuna) işaret etmektedir ki bu, geride geçtiği gibi İsa *(Aleyhisselâm)* ın bazı gayıpları bilmesinin ve bazı durumlarda diriltilmeye ve öldürmeye kadir olmasının, ilâh olmak hususunda yeterli olmadığını, çünkü ilâhın mutlaka Azîz (son derece güçlü) ve Hakîm (son derece ilim sahibi) olması gerektiğini takrir etmekte (yerleştirmekte) dir.

İmam-ı Kuşeyrî, Letâiful İşarâtta buyurmuştur ki: Mevlâ Tealâ AZîZ'dir, herkes O'nu aramakta fakat çoğu bulamamaktadır.

Kurtubî tefsirinde zikredildiğine göre, Hakîm, muhkim manasına da gelebilirki bu, yaptıklarını sağlam yapan demek olduğundan, geride zikredilen suret verme işiyle daha yakın alâkalıdır.

İNSANIN, ANA RAHMİNDE, ALLAH-U TEALÂ TARAFINDAN NASIL TASVİR EDİLDİĞİNİ (ŞEKİLLENDİRİLDİĞİNİ) AÇIKÇA İFADE EDEN AYETİ KERİMELER :

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ . . . (٥)

"**Ey insanlar! Eğer siz** (öldükten sonra) **dirilmekten herhangi bir şüphe-deyseniz,** (Şunu bilin ki) **Muhakkak biz sizi** (n aslınız olan Ademi) **Topraktan sonra** (onun zürriyetini) **nutfe** (insan suyu olan meni) **den, sonra, pıhtılaşmış bir kandan, sonra hilkatı** (yaratılışı) **belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık** (ve bunları) **size** (son derece güçlü olduğumuzu) **apaçık gösterelim diye** (yaptık)." *(Hacc Suresi: 5'den)*

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ (١٢) ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَكِينٍ (١٣) ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (١٤)

"**Andolsun ki! Elbette muhakkak biz insanı** (Adem *(Aleyhisselâm)* ı) **çamurdan** (süzülüp çıkarılmış) **bir hulâsa** (öz) **den yarattık.**" -- "**Sonra, onu** (Adem *(Aleyhisselâm)* ın neslini) **çok sağlam bir karargâh** (olan ana rahmin) **de bir nutfe yaptık.**" -- "**Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı hâline getirdik, müteakiben o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık. O bir çiğnem eti de, kemiklere** (iskelete) **çevirdik de, o kemiklere et giydirdik. Sonunda onu bir başka yaratışla yarattık** (ona ruh verdik). **Yaratan** (suret veren) **lerin en güzeli olan Allah** (-u Tealâ), **pek yücedir.**" *(Müminun Suresi: l2-14)*

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِى ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ (٦)

"(Allah-u Tealâ) **Sizi tek bir nefis** (Adem *(Aleyhisselâm)* **dan yaratmış, sonra ondan eşini var etmiştir. Sizin için hayvanlardan** (deve, inek, koyun ve keçi türlerinden erkek ve dişi olmak üzere) **sekiz çift indirmiş** (meydana getirmiş) **tir. Sizi analarınızın karınlarında üç karanlık** (karın, döl yatağı ve çocuk kesesinin karanlıkları) **içersinde, bir yaradılıştan sonra öbür yaradılış**

(lar) a (meniden, uyuşmuş kana, ondan bir lokma ete, ondan kemiklere, sonra da çocuk hâline çevirip) **yaratıyor. İşte Rabbiniz olan Allah** (-u Azimüşşan) **budur. Mülk O'nundur. O'dan başka hiç bir ilâh yoktur. Böyle iken siz, nasıl oluyor da** (Hak'dan) **döndürülüyorsunuz?"** *(Zümer Suresi: 6)*

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN İNSANA ÇOK GÜZEL BİR ŞEKİL VERDİĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER :

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَآءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (٦٤)

"Allah *(Celle Celalühü)* **sizin** (faydanız) **için, yeri bir karar** (gâh), **göğü bir bina** (kubbe) **yapan, size suret verip de suretlerinizi güzelleştiren ve sizi en temiz şeylerden rızıklandırandır. İşte o Allah** (-u Tealâ) **sizin Rabbinizdir. âlemlerin Rabbi olan Allah** (-u Tealâ) **çok yücedir."** *(Mümin Suresi: 64)*

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ (٣)

"Gökleri ve yeri Hak ile yarattı, sizi şekillendirdi, şekillerinizi de güzel yaptı ve dönüş ancak O'nadır." *(Teğabun Suresi: 3)*

Mevlâ Tealâ Hazretleri, insanların cisimlerini şekillendirerek kemale erdirdiğini beyan ettikten sonra, ruhlarını da ilimle olgunlaştırdığını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَاْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُ اِلَّا اللّٰهُ وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُوا الْاَلْبَابِ (٧)

KELİME MANASI (7)

(هُوَ) **O** (Allah-u Tealâ), (الَّذِى) **öyle bir zattır ki,** (اَنْزَلَ) **indirdi,** kim üzerine? (عَلَيْكَ) **senin üzerine,** neyi (الْكِتَابَ) **o kitabı** (Kuran'ı), (مِنْهُ) **ondan bazısı ,** nedir?

(اٰيَاتٌ) **bir takım ayetlerdir,** öyle ayetler ki (مُحْكَمَاتٌ) **muhkem** (manası açık olup hakkında karışıklık ve tereddüt bulunmayan ayet) **lerdir ki,** (هُنَّ) **onlar,** nedir? (اُمُّ الْكِتَابِ) **kitabın anası** (aslı) **dır,** (وَاُخَرُ) **diğerleri** (diğer bir takım ayetlerde vardır ki), nedirler? (مُتَشَابِهَاتٌ) **müteşabih** (kendilerinden ne kastedildiği hakkında kesin bir bilgi olmayan ayet) **lerdir.** (فَاَمَّا الَّذِينَ) **İşte o kimseler ki,** (فِى قُلُوبِهِمْ) **onların kalplerinde vardır.** ne?(زَيْغٌ) **bir eğrilik,** yani doğruyu bırakıp nefislerinin isteklerine meyledenler, (فَيَتَّبِعُونَ) **tâbi olurlar** (uyarlar) neye? (مَا) **o şeye ki,** (تَشَابَهَ) **müteşabih oldu,** neden? (مِنْهُ) **ondan,** yani kalplerinde eğrilik olanlar Kuranın müteşabih ayetleriyle uğraşır dururlar. ne için? (ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ) **fitne aramak** (sırf başkalarını saptırmak için) daha? (وَابْتِغَآءَ تَاْوِيلِهِ) **ve onun tevilini aramak** (kendi arzularına göre ona manalar vermeğe yeltenmek) **için,** (وَمَا يَعْلَمُ) **halbuki bilemez** neyi? (تَاْوِيلَهُ) **onun tevilini,** yani mealinin ne olduğunu ve sonunun nereye varacağını,(اِلاَّ اللّٰهُ) **ancak Allah** (-u Tealâ, bilir) (وَالرَّاسِخُونَ) **sabit olanlar** nerede? (فِى الْعِلْمِ) **ilimde,** yani ilimde yerleşmiş, üstün payeye ermiş, eğrilikten hoşlanmayan, bildiğini bilmediğini seçebilen ve bildiğinde hiç şüphe etmeyen ilim sahipleriyse, (يَقُولُونَ) **derler,** (اٰمَنَّا) **biz iman ettik,** neye? (بِهِ) **ona** (müteşabih olana), (كُلٌّ) **hepsi,** yani kitabın muhkemi ve müteşabihatından her birerleri, kim tarafındandır? (مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا) **Rabbimizin indindendir.** Binaenaleyh aralarında hiçbir zıddıyet yoktur, çünkü Rabbimizin kelâmları arasında çelişki olamaz, (وَمَا يَذَّكَّرُ) **ve hakkıyla düşünemez,** (اِلاَّ اُولُوا الْاَلْبَابِ) **ancak halis akıl sahipleri,** yani akıllarını kaplayıp bulandıracak olan eğri isteklere meyletmekten kurtulmuş olanlar, iyice düşünüp, muhkem ayetleri esas (temel) kabul ederek, müteşabihatın peşine düşmezler.

MEALİ ŞERİFİ (7)

(Habibim!) **Sana o kitabı** (Kuran-ı Kerim) **indiren O'dur. Onun** (Kuran-ı Kerimin) **bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın anası** (esası) **dır, diğer bir kısmı ise müteşabihlerdir. İşte kalplerinde eğrilik olanlar, fitne aramak** (hakkı karıştırıp, insanları şüpheye sokarak, doğru yoldan ayırmak) **ve tevilini arzulamak** (onu gönüllerine göre eğri büğrü manalandırmak) **için, onun müteşabih olanına tâbi olurlar** (müteşabih ayetlerine yapışıp onunla uğraşır dururlar). **Halbuki onun tevilini** (gerçek manasının ne olduğunu) **ancak Allah** (-u Tealâ) **bilir. İlimde rasih** (iyice yerleşmiş olup, ilimden büyük nasibe ulaşmış) **olanlar: "Biz ona** (müteşabihlere) **inandık, hepsi** (muhkemi de, müteşabihatı

da) **Rabbimiz tarafından** (gönderilmiş) **dir." derler.** (Bu inceliği) **Ancak aklı selim** (karışıksız sağlam akıl) **sahipleri iyice düşünebilir.**

İZAHAT

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, bundan evvel bahsi geçen hristiyan cemaatının, İsa *(Aleyhisselâm)* hakkındaki şüphelerini iptal etmektedir. Şöyleki: Onlar Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in izahları karşısında tutulup kalınca, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Sen, İsa'nın Allahın kelimesi ve ondan bir ruh olduğunu kabul etmiyor musun?" dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Evet.**" buyurunca: "İşte bu bize yeter" diyerek müteşabih ayetlere, kendi istekleri doğrultusunda mana vermiş oldular.

Bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri, muhkematın, kitabın aslı olduğunu beyan ederek, Kuran-ı Azimüşşan'ın sağlam temeller üzerine kurulduğunu ve manası açık olan ayetlerle hakkı beyan edip, onların inançlarının ne kadar yanlış olduğunu açıkladı.

Hâzin ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, bir ayeti kerimesinde:

« كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ »

(Bu, sana indirilen) **Ayetleri muhkem kılınmış bir kitaptır."** *(Hud Suresi:1'den)* buyurarak, Kuranın tamamının muhkem olduğunu, diğer bir ayeti kerimesinde de:

« اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا »

"**Allah,** (ayetleri) **müteşabih olan kitabı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir."** *(Zümer Suresi: 23'den)* buyurarak, Kuran-ı Kerimin tamamının müteşabih olduğunu açıklamıştır.

Bu ayet-i kerimesinde ise, bir kısmının muhkem, bir kısmının müteşabih olduğunu zikretmiştir. bunların arasını toplamak şöyle mümkün olur.

Kuran-ı Kerim ayetlerinin tamamının muhkem olması, hepsinin doğru ve gerçek olup, hiçbirinin fuzuli, ciddiyetten uzak olmaması demektir. Hepsinin müteşabih olması ise, güzellikte, fesahat ve belâgatta, birbirine benzemesi demektir. Bazısının muhkem, bazısının müteşabih olması hususunda ise, ulemanın değişik sözleri vardır.

Taberî, Fahri Razî, Kurtubî, Nesefî ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, İbni İbbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki: Muhkemat, Enam suresinin sonunda bulunan üç ayettir, bunlar:

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلاَّ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَلاَ تَقْتُلُوا اَوْلاَدَكُمْ مِنْ اِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَ اِيَّاهُمْ وَلاَتَقْرَبُوا
الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلاَّ بِالْحَقِّ
ذٰلِكُمْ وَصّٰـيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (١٥١) وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلاَّ بِالَّتِى هِىَ
اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لاَنُكَلِّفُ نَفْسًا اِلاَّ
وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰـكُمْ
بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (١٥٢) وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِى مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُوا
السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذٰلِكُمْ وَصّٰـيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (١٥٣)

"(Habibim!) **De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram ettiğini okuyayım; Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, akrabaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin de onların da rızkını biz veririz,**

Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, (kısas veya zinadan doğan recm gibi meşru) **bir hak olmadıkça, Allah** (-u Tealân) **ın** (öldürülmesini) **haram ettiği nefsi öldürmeyin. İşte** (Allah-u Tealâ) **bunları size tam manasiyle vasiyet** (emr) **etti, umulur ki,** (düşünüp) **anlarsınız."**

"**Kuvvetli** (erginlik) **çağına erişinceye kadar, yetimin malına** (iyi muhafaza etmek ve artırmak gibi) **o en güzel olandan başka bir suretle yaklaşmayın."**

"**Ölçü ve tartıyı adaletle ifa edin** (tamamlayın, dosdoğru yapın) **biz hiç bir kimseye gücünün yettiğinden başkasını teklif etmeyiz** (ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz).

(Bir kimsenin lehine veya aleyhine söz) **Söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun ve Allah'ın ahdini** (ona verdiğiniz sözü) **ifa edin** (yerine getirin) **işte** (Allah) **size, iyice düşünesiniz diye bunları son derece vasiyet** (emr) **etti.**

Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur ona uyun (başka) **yollara uymayın, zira onlar sizi Allah** (-u Tealân) **ın yolundan ayırır. İşte** (kötülükten) **sakınmanız için,** (Allah) **size bunları tavsiye etti."** *(Enam Suresi: 151-153)*

Bunun bir benzeri de:

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلاَّ تَعْبُدُوا اِلاَّ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ

اَحَدُهُمَا اَوْكِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا (٢٣)

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da ihsan etmenizi (iyi davranmanızı) **kesin bir şekilde emretti.**

Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlılığa ulaşırsa, kendilerine "öf" (bile) **deme; Onları azarlama ikisine de güzel söz söyle.** " *(Isra Suresi: 23)*

İbni Atiyye buyurmuştur ki: Bence bu, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın muhkemat hakkında gösterdiği bir iki misaldir, yoksa muhkemat bunlardan ibaret demek değildir.

Yine İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurmuştur ki: Muhkemat, nasih ayetler, müteşabihat ise mensuh ayetlerdir. İbni Mesud, Katade, Süddî, *(Radıyallahu Anhüm)* da böyle buyurmuşlardır.

Hanefî büyüklerimize göre **Muhkem,** manası açık olup neshe (hükmü nün kaldırılması) ihtimali bulunmayan, **Müteşabih** ise manası gizli olup, aklen ve naklen maksadı anlaşılmayan ayetlerdir ki, bunlar kıyametin ne zaman kopacağı, Deccal, ye'cüc me'cücün meydana çıkması, İsa *(Aleyhisselâm)* ın gökten inmesi, güneşin batıdan doğması, gibi Allah-u Tealâ'dan başka kimsenin bilemeyeceği şeylerdir.

İmamı Şafiî'den rivayet edildiğine göre **Muhkem,** ancak bir manası olan, **Müteşabih** ise bir kaç manaya ihtimali bulunandır. Bazıları ise: "Müteşabih, surelerin başında bulunan huruf-u mukatta'a, muhkem ise Kuran-ı Kerim'in diğer kısmıdır." demişlerdir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurdular ki: İçlerinde Hayyibni ehtab, Ka'b İbni Eşref gibi kimseler bulunan bir yahudi cemaatı Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek: "Bize ulaşan habere göre, sana elif, lâm, mim indirilmiş, Allah hakkı için, hakikaten bu sana indirildi mi?" dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* (نَعَمْ) **"Evet."** buyurunca, Hayy isimli yahudi: "Eğer bu doğru ise, ben senin ümmetinin ne kadar yaşayacağını biliyorum, yetmişbir sene hüküm süreceklerdir, ancak başka indirilen var mıdır?" dedi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : (نَعَمْ المص) **"Evet. Elif, lâm, mîm, sâd"** indirildi buyurdu. O zaman Hayy: "Bu daha fazla, bu hesaba göre 161 sene, daha başka var mı?" dedi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : (نَعَمْ الر) **"Evet, Elif, Lâm, Râ var."** buyurdu. O zaman yahudi: "Bu daha da fazla, hesap 231 e ulaştı, başka var mı?" diye sordu.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: (نَعَمْ الٓمٓر) **"Evet Elif, Lâm, Mîm, Râ da var."** buyurunca, o yahudi: "Buna göre 271 olması gerekir, fakat hesap karıştı, çoğunu mu, azını mı kabul edeceğimizi bilemiyoruz, zaten biz bunlara inanmayanlardanız." dedi.

Bunun üzerine Allah-u Tealâ:

« فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ »

"Kalplerinde eğrilik olanlar, Kuranın müteşabih ayetleriyle uğraşırlar." mealindeki bu ayet-i kerimeyi indirdi. *(Begavî, Meâlimüttenzîl l/427)*

Bazı ulema: "Muhkem, lâfızları tekrarlanmayan, müteşabih ise lâfızları tekrarlanandır." diğer bir kısmı da: "Muhkem, kendi başına anlaşılıp, izaha ihtiyacı olmayan, müteşabih ise açıklanmaya muhtaç olandır." diğer bir kısmı da: "Muhkem ayetler, emir, nehiy, vaad ve vaid (müjdeleme ve korkutma), Müteşabih ise kıssalar ve misallerdir." demişlerdir.

Maverdî *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: Muhkem, hikmeti anlaşılan, müteşabih ise namazların sayıları, orucun şabana değil de Ramazan'a mahsus olması gibi hikmeti anlaşılmayan ve araştırılması da gerekmeyen şeylerdir.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, burada, Kuran-ı Azimüşşan dini açıklamak ve kulları irşadetmek için indirildiği hâlde, içinde müteşabihlerin bulunmasının ne faydası vardır, hepsi muhkem olmalı değil midir? gibi bir soru sorulacak olursa, ulema buna bir kaç şekilde cevap vermiştir.

1. Kuran-ı Azimüşşan arap lugatı üzerine indirilmiştir ki, Arap lügatı iki kısım üzeredir. Birincisi: îcaz (kısa konuşmak) dır ki, bu, dinleyenin açıkça anlayacağı kısa ve net ifadelerdir.

İkincisi: İtâle'dir ki, bu da maksadı daha iyi anlatmak ve kuvvetlendirmek için uzun konuşmaktan ibarettir. Bu ikinci kısım; mecaz, kinaye, ta'riz ve işaret gibi bazı manaları gizli kapalı olarak açıklamaktadır ki, Araplar katında çok güzel kabul edilen bir üslûptur.

İşte Allah-u Tealâ Hazretleri müşriklerin, Kuranın mislini yapmaktan âciz olduklarını ortaya çıkarmak için, Kuran-ı Azimüşşanı bu iki kısım üzere indirmiştir. Sanki onlara bu iki kısmın hangisiyle isterseniz mukabele edin (karşılık verin) buyurmak istemiştir.

Kuran-ı Kerim'in hepsi muhkem ve açık olarak indirilmiş olsaydı, elbette onlar: "Bu kitap bizce kabul edilen, beğenilen üslûp üzere niçin indirilmedi? " derlerdi.

2. Allah-u Tealâ Hazretleri, müteşabih ayetleri çok büyük bir fayda için indirmiştir ki, o da, ilim ve nazar (düşünce) ehlinin, müteşabih ayetleri anlamak için muhkem ayetlere müracaat etmekle uğraşıp, uzun uzun düşünerek,

diğer ibadetlerden sevap aldıkları gibi, bu uğraşmaktaki zahmetlerinden de sevap almalarıdır.

Kuran-ı Kerimin tamamı muhkem olarak indirilecek olsaydı, elbette âlim ve cahil herkes onu bilmekte eşit olup, âlimin cahile karşı üstünlüğü kalmayacak, ayrıca inceleme gücü ölecek ve düşünce sönecekti,

Zira manalar kapalı olduğu zaman onları anlamak için çare aramaya ve ince düşünceye ihtiyaç olur. Nitekim zenginliğin aybı hakkında: "Sahibine düşüncesizlik getirmesi", fakirliğin fazileti hakkında da: "Sahibine ince düşünce kazandırdığı " söylenmiştir.

Çünkü zenginin her işi yerinde olup, bir şeye muhtaç olmadığından ince düşünmeye lüzum görmez, fakir ise muhtaç olduğundan geçinebilmek için bir çok çarelere baş vuracağından zekâsı keskinleşir.

3. Her ilim ehli, talebelerinin zihinlerini denemek için, ilimleri arasına kapalı manalar ve ince meseleler koyarlar. Böylece o gizli manaları anlamakla daha güçlü oldukları meydana çıkar. İşte Allah-u Tealâ'nın müteşabih ayetleri indirmesi ulema indinde güzel kabul edilen bu usul üzeredir.

4. Beni İsrail, ırmakla imtihan edildiği gibi, bu ümmette,müteşabih ayetlerle imtihan edilmektedir. Şöyleki: Mümin o ayetleri duyduğunda duraklayıp, manasını, bilenlere havale ederek böyle büyük sevaplar elde edecek, Münafık ise şüphe edecek, dolayısıyla kalbine eğrilik girerek, cezaya çarptırı lacaktır. ...

Şah Veliyyullahi Dehlevî Hazretleri, Huccetullahıl Bâliğa isimli eserinde buyurmuştur ki: Müteşabih, usulu fıkha göre, ümmet için maksadının ne olduğunu bilme ümidi kesilmiş olan lâfızdır ki, iki kısma ayrılır.

1. Hiç bir şey anlaşılmayan lâfızlar demektir. Kuran-ı Kerim surelerinin başında bulunan Tâ hâ, Elif, lâm, mîm ve emsali huruf-u makatta'a gibi,

2. Manası akla aykırı olduğu için omananın kastedilmesi mümkün olmayan lâfızlardır. Tâ hâ suresinin 5. ayeti kerimesindeki **İstiva** ile Fetih suresinin 10. ayeti kerimesindeki **Yedullah** gibi.

Bunlara müteşabihül mana, müteşabihül mefhum denilir. Cenab-ı Hak, arş üzerine müstevi oldu deyince, O'na cisimlerin sıfatlarından birini ispat etmek lâzım gelir, halbuki Allah-u Tealâ, zamandan, mekândan ve keyfiyet (şekil) lerden münezzeh (son derece uzak) tır.

Bunun gibi Allah-u Tealâ hakkında **Yed** (el) düşünülmesi de, bir tescim (cisim şekli vermek) olur ki, bu da muhal (imkânsız) dır.

Müteşabihin hükmü, o lâfızların hak olduğuna inanıp gerçek manasını bilme iddiasından kaçınmaktır.

Müteşabihlerin tevili husununda iki yol vardır. Selef mezhebi, Halef mesleki.

Kendilerine Selef denilen geçmiş büyüklere göre; müteşabih ayetleri tevilden kaçınmak gerektir, onlar bu hususta Âli İmran suresinin izahına çalıştığımız bu ayetini delil göstererek, müteşabihler hakkında bilgiyi Cenab-ı Hakka bırakırlar. Kendilerine Halef denilen ve sonradan gelen alimlerin görüşüne nazaran müteşabihi akla ve şeriatın zahirine göre tevil etmek caizdir.

Onlara göre (اِسْتَوىٰ): Yüce oldu, kudreti hakim oldu demektir. Yed'de kudret manasında dır.

Kâfirlerin müteşabihleri yanlış tevil etmelerine şu iki misali gösterebiliriz.

1.Tevrat ve İncil inmeden evvel mürebbi ve muallim (yetiştirici ve öğretici) lere âba (babalar), terbiye ettikleri insanlara da ebna (oğullar) denirdi.

İsrail oğulları arasında kullanılan bu tabirler Tevrat ve İncilde de kullanılmıştı, onları evvelce aralarında kullanılan o belirli örflere göre anlamak gerekirken sonraları hristiyanlar Cenab-ı Hakka bildiğimiz lügat manasınca baba, İsa *(Aleyhisselâm)* a o babanın oğlu, hatta o peygamberin vekili olduğunu iddia eden kıssislere de papa demeğe başlamışlar, Yahudiler de Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın, Allahın oğlu olduğunu şöylemişlerdir.

2. Allah-u Tealâ'nın, İsa *(Aleyhisselâm)* ın peygamberliğini kuvvetlendirmek üzere kendisine verdiği mucizeleri gören hristiyanlar, onun tanrılığını iddia etmişler, bir de üç uknum (Allah, oğul ve ruhul kudüs) diye gülünç safsata uydurmuşlardır ki, Kuran-ı Kerim bunları açıklamıştır.

Akaid şerhi Ramazan efendide zikredildiğine göre, **Uknum** kelimesi süryanıce bir kelime olup, sıfat veya asıl (temel) manasındadır. Hristiyanlar vücud (varlık), ilim (bilmek), Hayat (dirilik) ten ibaret üç temelin varlığını kabul ettiler ki, Vücud'a baba, İlme oğul, Hayata da Ruhul kudüs ismini verdiler. Ve ilim uknumunun, Allah-u Tealâ'nın zatından ayrılıp İsa *(Aleyhisselâm)* ın bedenine intikal ettiğini iddia ederek müşrik oldular.

Aslında onlar Mevlâ Tealâ'nın sıfatlarından olan bu üç vasfın, Allah-u Tealâ'nın zatından ayrılmasını kabul edip özellikle ilim sıfatının İsa *(Aleyhisselâm)* ın bedenine intikal ettiğini iddia etmeleriyle, Allah-u Tealâ'nın zatından başka kadîmler ispat ettiler.Halbuki Allah-u Tealâ'nın zatından başka kadîm (evveli olmayan) yoktur.

Mevlâ Tealâ'nın sıfatlarıysa zatından ayrılmayacağından, kadîm iseler de, O'nun zatından ayrı da değillerdir. Dolayısıyla kadîm olan bütün sıfatlar Allah-u Tealâ'nın bir olan zatına aittir.

Begavî tefsirinde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen: **"Kalbinde eğrilik olduğu için, Kuran-ı Kerim'in müteşabihlerini araştıranlardan"** maksat: Rebî'in buyurduğuna göre İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında Efendimizle mücadele eden hristiyan cemaatıdır.

Kelbî'nin buyurduğuna göre, bunlar, Kuran-ı kerimin huruf-u mukatta'ası (Elif, lâm, mîm gibi birbirlerine eklenmeyen harfleri) nden, bu ümmetin ecelini öğrenmeye çalışan yahudilerdir.

İbni Cüreyc'in buyurduğuna göre, bunlar, münafıklardır.

Hasen'in buyurduğuna göre, Haricîlerdir.

٢٤٩- عَنْ اَبِى غَالِبٍ قَالَ: كُنْتُ اَمْشِى مَعَ اَبِى اُمَامَةَ وَهُوَ عَلىٰ حِمَارٍ لَهُ حَتّىٰ اِذَا انْتَهىٰ اِلىٰ دَرَجِ مَسْجِدِ دِمَشْقٍ فَاِذَا رُؤُسٌ مَنْصُوبَةٌ؛ فَقَالَ: مَا هٰـذِهِ الرُّؤُسُ؟ قِيلَ: هٰـذِهِ رُؤُسُ خَوَارِجَ يُجَاءُ بِهِمْ مِنَ الْعِرَاقِ. فَقَالَ اَبُو اُمَامَةَ: كِلَابُ النَّارِ كِلَابُ النَّارِ كِلَابُ النَّارِ! شَرُّ قَتْلىٰ تَحْتَ ظِلِّ السَّمَاءِ طُوبىٰ لِمَنْ قَتَلَهُمْ وَقَتَلُوهُ - يَقُولُهَا ثَلَاثًا - ثُمَّ بَكىٰ . قُلْتُ: مَا يُبْكِيكَ يَا اَبَا اُمَامَةَ؟ قَالَ: رَحْمَةً لَهُمْ ، اِنَّهُمْ كَانُوا مِنْ اَهْلِ الْاِسْلَامِ فَخَرَجُوا مِنْهُ؛ ثُمَّ قَرَأَ «هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ» اِلىٰ آخِرِ الْآيَاتِ. ثُمَّ قَرَأَ «وَلَاتَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ» فَقُلْتُ: يَا اَبَا اُمَامَةَ ، هُمْ هٰـؤُلَاءِ؟ قَالَ نَعَمْ. قُلْتُ: اَشَئٌ تَقُولُهُ بِرَأْيِكَ اَمْ شَئٌ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ؟ فَقَالَ: اِنِّى اِذًا لَجَرِىءٌ اِنِّى اِذًا لَجَرِىءٌ! بَلْ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ غَيْرَ مَرَّةٍ وَلَا مَرَّتَيْنِ وَلَا ثَلَاثٍ وَلَا اَرْبَعٍ وَلَا خَمْسٍ وَلَا سِتٍّ وَلَا سَبْعٍ . وَوَضَعَ اِصْبَعَيْهِ فِى اُذُنَيْهِ قَالَ: وَاِلَّا فَصُمَّتَا - قَالَهَا ثَلَاثًا - ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: «تَفَرَّقَتْ بَنُو اِسْرَائِيلَ عَلىٰ اِحْدىٰ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً وَاحِدَةٌ فِى الْجَنَّةِ وَسَائِرُهُمْ فِى النَّارِ وَلَتَزِيدَنَّ عَلَيْهِمْ هٰـذِهِ الْاُمَّةُ وَاحِدَةً وَاحِدَةٌ فِى الْجَنَّةِ وَسَائِرُهُمْ فِى النَّارِ».

249-Ebu galib *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: (Bir gün) Ebu Ümame ile o, merkebi üzerinde olduğu hâlde yürüyordum. Şam mescidinin merdivenlerine ulaşınca bir de orada dikilmiş başlar gördük. (Ebu Ümame) Bu başlar nedir dedi. (Cevaben): Bunlar Iraktan getirilen haricilerin başlarıdır. denildi. Ebu Ümame üç kere: (Bunlar cehennem köpekleridir. Bunlar) gö-

ğün gölgesinde (kubbesi altında) öldürülenlerin en kötüleridir. Bunları öldürenlere ve bunların öldürdüklerine müjdeler olsun, dedi. Bunu üç defa tekrarladı ve sonra ağladı.

(Ravi Ebu Galip) şöyle anlatıyor: Bunun üzerine Ey Eba Ümame! Seni ne ağlattı, dedim. O da: (Onlara acıdığımdan ağladım). Onlar müslüman idiler sonra islâmdan çıktılar, dedi.

Sonra O: "(Allah-u Tealâ) **senin üzerine Kuranı indirdi. Ondan bir kısmı muhkem ayetlerdir ki, onlar o kitabın aslıdır. Diğer bir kısmı da müteşabih ayetlerdir. Artık kalplerinde eğrilik bulunan kimseler fitne aramak ve te'vil arzusunda bulunmak için o kitaptan müteşabih olanına ittiba' ederler** (uyarlar). **Halbuki onun te'vilini Allahdan başkası bilemez. İlimde rusuh** (sağlam bilgi) **sahibi olanlar ise: "Biz ona iman ettik hepsi de Rabbimizin tarafındandır. derler. Bunları akıl sahiplerinden başkası düşünemez."** mealindeki ayet-i kerimeyi okudu.

Sonra da şu meâldeki ayet-i kerimeyi okudu: "**Ve kendilerine beyyine** (açık delil) **geldikten sonra ayrılık çıkarıp ihtilâfa düşenler gibi de olmayınız. Ve işte onlar için büyük bir azap vardır.**" Bunun üzerine ravi: Ey Ebu Ümame! onlar bunlar mıdır? dedi. (Ebu Ümame): "Evet." dedi.

Ebu Galip: "Söylediğin şey kendi görüşün müdür yoksa Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den mi işittin?" diye sorunca, Ebu Ümame: "O taktirde (Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den duymadan bir şey söylersem) haksız bir cesarette bulunmuş olurum.

Bilakis ben onu Resulullah'dan bir defa değil, iki defa değil, üç defa değil, dört defa değil, beş defa değil, altı defa değil, yedi defa değil, (belki daha fazla) işittim, dedi. Ve iki parmağını iki kulağına koydu: "Eğer böyle değilse iki kulağım sağır olsun, dedi ve bunu üç defa tekrarladı.

Sonra Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in söyle buyurduğunu işittim: dedi. "**Benî İsrail yetmiş bir fırkaya ayrıldı** (bunlardan) **biri cennette diğerleri ateştedir. Elbette bu ümmet** (benim ümmetin) **onlar üzerine bir** (fırka) **artacaktır.** (Bunlardan) **biri cennette diğerleri ateştedir.** *(Ibn-i Mace, Mukaddime:13, Kısmen, Tefsiri kurtubî4/9)*

Kuran'ın müteşabihlerini araştıranlardan maksat, Ehli Sünnetin dışında olan bütün sapık fırkaların olduğu da söylenmiştir.

٢٥٠- عَنْ سَعِيدٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عَبَّاسٍ اِنِّى اَجِدُ فِى الْقُرْآنِ اَشْيَاءَ تَخْتَلِفُ عَلَىَّ. قَالَ: ﴿فَلَا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ﴾ ﴿وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ﴾ ، ﴿وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا﴾ ، ﴿وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَاكُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ فَقَدْ كَتَمُوا فِى هٰذِهِ الْآيَةِ وَقَالَ: ﴿اَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا اِلَىٰ قَوْلِهِ

دَحَاهَا﴾ فَذَكَرَ خَلْقَ السَّمَاءِ قَبْلَ خَلْقِ الْاَرْضِ ثُمَّ قَالَ: ﴿أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ اِلىٰ طَائِعِينَ﴾ فَذَكَرَ فِى هٰذِهِ خَلْقَ الْاَرْضِ قَبْلَ السَّمَاءِ. وَقَالَ تَعَالىٰ: ﴿وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا، عَزِيزًا حَكِيمًا ، سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ فَكَأَنَّهُ كَانَ ثُمَّ مَضىٰ فَقَالَ: فَلاَ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ فِى النَّفْخَةِ الْاُولىٰ ثُمَّ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلاَّ مَنْ شَآءَ اللّٰهُ فَلاَ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ عِنْدَ ذٰلِكَ وَلاَ يَتَسَآءَلُونَ ثُمَّ فِى النَّفْخَةِ الْآخِرَةِ اَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلىٰ بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ وَاَمَّا قَوْلُهُ مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ . وَلاَ يَكْتُمُونَ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ لِاَهْلِ الْاِخْلاَصِ ذُنُوبَهُمْ وَقَالَ الْمُشْرِكُونَ تَعَالَوْا نَقُولُ لَمْ نَكُنْ مُشْرِكِينَ فَخُتِمَ عَلىٰ اَفْوَاهِهِمْ فَتَنْطِقُ اَيْدِيهِمْ فَعِنْدَ ذٰلِكَ عُرِفَ اَنَّ اللّٰهَ لاَيُكْتَمُ حَدِيثًا . وَعِنْدَهُ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا . اَلْآيَةَ. وَخَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ ثُمَّ خَلَقَ السَّمَاءَ ثُمَّ اسْتَوىٰ اِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ فِى يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ ثُمَّ دَحَا الْاَرْضَ وَدَحْوُهَا اَنْ اَخْرَجَ مِنْهَا الْمَاءَ وَالْمَرْعىٰ وَخَلَقَ الْجِبَالَ وَالْجِمَالَ وَالْآكَامَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ فَذٰلِكَ قَوْلُهُ دَحَاهَا وَقَوْلُهُ خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ فَجُعِلَتِ الْاَرْضُ وَمَا فِيهَا مِنْ شَىْءٍ فِى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ وَخُلِقَتِ السَّمٰوَاتُ فِى يَوْمَيْنِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا سَمّىٰ نَفْسَهُ ذٰلِكَ وَذٰلِكَ قَوْلُهُ اَىْ لَمْ يَزَلْ كَذٰلِكَ فَاِنَّ اللّٰهَ لَمْ يُرِدْ شَيْئًا اِلاَّ اَصَابَ بِهِ الَّذِى اَرَادَ فَلاَ يَخْتَلِفْ عَلَيْكَ الْقُرْآنُ فَاِنَّ كُلاًّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ .

250- Said İbn-i Cübeyr *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Bir adam (ki Nafi' İbnül Ezrak'dır) İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* ya: "Ben Kuran-ı Kerim'de bazı şey (ayet) ler buluyorum ki onlar (ın dış manaları) bana çelişkili geliyor." dedi. (İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* : Sana ihtilâflı gelen bu şeyleri söyle bakalım, dedi).

O da şunları söyledi: "**Sura üfürüldüğü zamanda artık aralarında o gün** (böbürlenecekleri) **soyları, sopları olmadığı gibi** (birbirlerinin hâlini de) **soruşamazlar.**" *(El-Mü'minun: 101)*

"**Onlardan kimi kimine yönelip birbirine soruşurlar.**" *(Es-Sâffât:27-50)*

(Burada soruşacakları, bundan evvelki ayeti celilede ise soruşamayacakları açıklanmıştır).

"**Küfredenlerle, o peygambere asi olanlar, o gün hâk ile yeksan** (yerle bir) **edilselerdi de Allah** (-u Tealâ) **dan bir sözü gizlememiş olsalardı temennisinde bulunacaktır.**" *(En-Nisa:42)*

"**Rabbimiz olan Allah'a and ederiz ki, biz müşrik** (Allah'a eş tutan) **lardan değildik.**" *(El-Enam:23)* Bu ayette onlar, müşrik olduklarını gizlediler (bundan evvel ise hiçbir şey gizleyemeyecekleri açıklanmıştı).

"**Sizi** (tekrar) **yaratmak mı** (sizce) **daha güç, yoksa göğü mü? ki onu Allah** (-u Tealâ) **bina etmiştir. Onun boyunu O yükseltti. Derken ona bir nizam verdi. Onun gecesini kararttı, gündüzünü** (aydınlığa) **çıkardı. Bundan sonra da yeri yayıp döşedi.**" *(En-Naziat:27-30)* Yüce Allah bu ayette göğün yaratılmasını yerin yaratılmasından önce zikretti. Sonra şu ayette şöyle buyurdu: "**Gerçek siz mi o arzı iki günde yaratana küfrediyor, O'na ortaklar kılıyorsnuz. O, âlemlerin Rabbidir.**" *(Ayet:9)*

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu: "**Allah Gafûrur Rahîm oldu.**", "**Allah Azîz, Hakîm oldu.**", "**Allah Semî', Basîr oldu.**" Sanki Allah bu sıfatlarla sıfatlanmış oldu da sonra geçti (bu sıfatları değişti) gibi?

İbn-i Abbas bu sorularına cevab vererek şöyle dedi: Yüce Allah'ın: "**O gün aralarında soy sop olmayacak.**" sözü, birinci üfürmededir: "(Birinci) **sura üfürülmüş, artık Allah** (-u Tealân) **ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki, ayakta bakınıp duruyorlar.**" *(Ez-Zümer:68)*

İşte bu sırada aralarında (kendilerine fayda verecek) soy sop yoktur. (Herkes kendi nefsiyle meşgul bulunduğu için) birbirleriyle soruşamazlar. Sonra diğer bir üfürmede birbirlerine yönelip soruşurlar .

Böylece ayetler arasında tenakuz (çelişki) yoktur. Zira tenakuz olması için zaman birliği (aynı zamanda) olmaları da şarttır. Bu ise ayrı zamanlardadır. Hasılı şudur: Kıyamette birçok hâller ve yerler vardır. Bir yerde kendilerine korku şiddetli olurda onları soruşmalarından meşgul eder, bir yerde de ayılırlar ve birbirleriyle soruşurlar.

Amma yüce Allah'ın: "**Biz müşrikler değildik.**" ve "**Allah** (-u Tealâ) **dan bir sözü gizlemezler.**" sözlerine gelince, şüphesiz Allah ihlâs (iman) ehlinin günahlarını mağfiret eder. Müşrikler: Geliniz de bizler müşrikler değildik diyelim, derler de o zaman ağızları üzere mühür vurulur. Ve elleri konuşur. İşte bu sırada Allah-u Azimüşşan'dan hiç bir sözün gizlenmez olduğu bilindi.

İşte: "**Küfredenlerle o peygambere âsi olanlar o gün yerle bir edilselerdi de Allah'dan bir sözü gizlememiş olsalardı temennisinde bulunurlar.**" *(En-Nisa:41)* ayetindeki bu temenni hâli, bu sırada olur. Hasılı onlar dilleriyle gizlerler, fakat elleri ve uzuvları konuşur da artık gizleme mümkün olmaz.

Ve arzı (yeri) iki gün mikdarı sürede yarattı. Sonra göğü yarattı. Sonra irâdesi göğe yöneldi de gökleri diğer iki günlük süre içinde tesviye edip nizama koydu. Sonra yeri yayıp genişletti. Yerin genişletilip yayılması ise ondan; suyu, mer'ayı çıkarmak, dağları, tepeleri ve bunlar arasındaki şeyleri diğer iki gün süresinde yaratmasıdır. İşte bunların hepsi yüce Allah'ın:

"**Dehâhâ = Arzı yaydı.**" sözüdür. Amma: "**Arzı iki günde yarattı.**" sözüne gelince, yer ve yerde bulunan her şey dört günlük süre içinde yaratıldı. Gökler de iki günde yaratıldı. Hasılı: Yerin kendisinin yaratılması, göğün yaratılmasından öncedir. Arzın dahvı (döşenmesi) ise, ondan sonradır.

Ve: "**Allah gafurur Rahîm oldu.**" yüce Allah kendi zatını bunlarla isimlendirdi (bu isimlendirme geçmiştir). Amma: "**Bu gafuriyet** ve **rahimiyet kavline** (bunun manasına) **gelince, o böyle olmakta devam ediyor** (bu vasıf aslâ kesilmiyor). Çünkü Allah-u Tealâ bir şeye mağfiret etmek yahut merhamet etmek isterse muhakkak olarak istediğini o şeye isabet ettirir.

Böylece bu ayetlerde çelişki yoktur. Çünkü Allah'a isnadedilen fiillerin bir zamanla ilişkileri yoktur. (İbn-i Abbas ona): Binaenaleyh Kuran sana ihtilâflı olmasın, Çünkü hepsi Allah katındadır, dedi.*(Buharî, Kitabut Tefsir:31, 6/35)*

٢٥١- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: تَلاَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: ﴿ هُوَ الَّذِى أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللهُ وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُولُوا الأَلْبَابِ ﴾. قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « إِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللهُ فَاحْذَرُوهُمْ ».

251-Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aley-hi ve Sellem)*: "**Sana kitabı indiren o** (Allah-u Tealâ) **dır. O kitabın bazı ayetleri muhkemâttır ki, onlar kitabın esasıdır. Diğer bir kısmı da müteşabihdir-ler. Kalplerinde bozukluk olanlar, fitne çıkarmak ve te'viline gitmek arzusuy-la onun müteşabihlerine tâbi olurlar. Halbuki onun te'vilini Allah'dan başka kimse bilmez. İlimde rasih olanlar: Biz ona inandık. Hepsi Rabbimizin nezdinden** (tarafından) **dır, derler. Ama akıl sahiplerinden başkaları ibret almazlar.**"

Ayetini okudu. Aişe *(Radıyallahu Anha)* buyurdu ki: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* (bu ayeti okuduktan sonra): "**Kuranın müteşabihlerine tâbi olanları gördüğünüz vakit, onlardan sakının çünkü onlar Allah** (-u Tealân) **ın** (bu ayette) **isim verdiği** (ve sıfatlarını beyan ettiği fitne çıkarmak isteyen, kötü niyetli) **kimselerdir.**" *(Müslim, Ilim:1, Buhari, Tefsiri sure:3 , Bab:1, Ebu Davud, Sünnet:2)*

Semîni Halebî, Dürrül Masun'da zikretmiştir ki, **Rusûh,** tam manasıyla sabit olmak ve yerleşmek demektir. Ayet-i celilede geçen:

« وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ »

"**İlimde rasih olanlar**" dan maksat, Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre: "**Bildiklerinde hiç şüphe etmeyen kişiler.**" dir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurdu ki: Allah-u Tealâ Hazretleri bu âlimleri: "Biz Kuran'a inandık." demeleri sebebiyle, ilimde rasih olarak isimlendirmiştir. O hâlde, onların ilimdeki yükseklikleri, Kuran-ı Kerim'in tamamına inanmalarından ibarettir.

Ömer ibni Abdülaziz *(Radıyallahu Anh)* bu ayetin tefsirinde buyurmuştur ki: "Kuranın tevili hakkındaki ilimde, zirveye ulaşanların ilmi, en sonunda: "Biz ona inandık." demekle nihayet bulur.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* bu ayet-i kerimeyi okuduğunda, "**Ben ilimde Rasih olanlardanım.**" buyururdu.

İmamı Mücahid *(Radıyallahu Anh)*: "**Ben müteşabihin te'vilini bilenlerdenim.**" buyurdu.

Siracül Münîr'de zikredildiğine göre, Malik ibni Enes *(Radıyallahu Anh)* a: ilimde rasih olanların kimler olduğu sorulduğunda, "**Bildiğiyle amel eden ve bildiğine uyan kimselerdir.**" buyurdu.

Bazı ulema ise:"İlimde rasih olan, kendinde dört şey bulunandır." demişlerdir.

1. Kendisiyle Allah-u Tealâ arasında takva,
2. Kullarla kendi arasında tevazu,
3. Dünya ile arasında zühd (dünyaya meyletmemek),
4. Nefsiyle kendi arasında cihat.

Bunların özellikle Abdullah İbn-i Selâm ve arkadaşları gibi, ehli kitabın müminleri olduğu da söylenmiştir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

« لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ »

"**Fakat içlerinden ilimde rasih** (derinleşmiş) **olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler.**" *(Nisa Suresi: l62'den)* buyurarak onları methetmiştir.

Abdullah ibni Yezid el Evdî *(Rahimehullah)* ki, bu zat Resulullah *(Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabına yetişmişti. Buyurmuştur ki: Enes ibni Malik, Ebu Ümame ve Ebudderda *(Radıyallahu Anhüm)*, bize şöyle anlattılar.

Bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e, ilimde rasih olanlardan sorulduğunda: "**Yemininde duran, dili doğru olan, kalbi dosdoğru olan, karnı ve tenasül uzvu iffetli bulunan** (midesine haram lokma sokmayıp, tenasül uzvunu da harama kullanmayan) **kişi** (var ya) **işte ilimde rasih olan O'dur.**" buyurdu. *(Ibni Cerîr et-Taberî: Camiul Beyan: 3/l85)*

Kazî, Beğavî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, (اِلاَّ اللهُ) kavli şerifinde duranlar, müteşabihi, kıyametin ne zaman kopacağı gibi, Allah-u Tealâ'dan gayrı kimsenin bilemeyeceği şeylerle, tefsir etmişler, kendisinden sonra gelen (والرَّاسِخُونَ) kavlini müpteda, (يَقُولُونَ) cümlesini de onun haberi kabul etmişlerdir ki, bizim, kelime manasında ve meali şerifte verdiğimiz manalar buna göredir.

Bazılar: (والرَّاسِخُونَ) kavli şerifindeki (وَاوْ) ı, atıf vavı kabul ederek buraya: "**Onun tevilini, Allah** (-u Tealâ) **dan ve bir de ilimde rasih olanlardan başkası bilemez.**" diye mana vermişlerdir. Bu, İmamı Mücahid ve Rebî'in sözüdür.

Nitekim Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* ya Kuran-ı Kerim'in te'vilini bilmesi için dua etmiştir.

٢٥٢- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: كُنْتُ فِى بَيْتِ مَيْمُونَةَ ابْنَةِ الْحَارِثِ فَوَضَعْتُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ طَهُورَهُ فَقَالَ: «مَنْ وَضَعَ هٰذَا؟» فَقَالَتْ مَيْمُونَةُ: عَبْدُ اللهِ . فَقَالَ: «اَللّٰهُمَّ فَقِّهْهُ فِى الدِّينِ وَعَلِّمْهُ التَّأْوِيلَ».

252- İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* ın şöyle dediği rivayet edildi: (Bir gün) Haris kızı Meymune'nin evinde idim. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in abdest suyunu hazırladım. Bunun üzerine Peygamberimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Bunu kim koydu?**" dedi. Meymune *(Radıyallahu Anha)* de: "Abdullah" dedi. Bunun üerine Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Ey Allahım! O'nu, dinde fakîh** (çok iyi anlayışlı) **kıl. Ve ona te'vili** (Kuran'ın hakiki manasını) **öğret.**" diye duada bulundu. *(Ibn-i Ebî Şeybe, Musannef:6/383, No:32223)*

Bu manaya göre, (يَقُولُونَ) cümlesi, (والرَّاسِخُونَ) den hâl düşmektedir ki, **"İlimde derinleşmiş olanlar, müteşabihin tevilini bildikleri hâlde, biz ona inandık derler."** demektir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, meseleleri delilleriyle inceleyen imamlar şöyle buyurmuşlardır: " Doğrusu şudur ki, müteşabihten maksat, hiç bir kulun bilmeye yol bulamayacağı meseleler ise, (الاَّ اللهُ) da durmak gerekir. Amma müteşabihten, manası zor anlaşılan lâfızlar, kapalı hükümler, gizli teviller gibi insanın bilebileceği şeyler kastedilmişse, o zaman (والرَّاسِخُونَ) yi (الاَّ اللهُ) daki lâfza-i Celâl'e atfetmek caizdir.

İmam-ı Şarânî buyurmuştur ki:"Şeyhimiz Aliyyül Havvâs *(Kuddise Sırruhu)* bana: Allah-u Tealâ'nın, kendisini Fatiha suresinin manalarına muttali ettiğini, dolayısıyla Fatiha-yı Şerife'den 240990 ilim çıkarttığını haber verdi ve O: "Şeriatın getirdiği her lâfzı anlamayana, ehlullah katında âlim ismi verilmez " derdi.

Müteşabih ayetler hakkındaki, diğer malûmat ve İmamı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin bu hususstaki geniş bir mektubu, birinci cildimizin 117-123 sayfalarında geçmiştir. Burayı daha iyi anlamak için oraya müracaat edilmesi gerekir. İmamı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretleri, mektubatının 2. cilt, 54. mektubunda Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ittiba'ın yedi derecesini açıklarken, dördüncü derece hakkında şöyle buyurmuştur:

Bu derece, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymanın hakikatıdır ki, birinci derece bunun suretiydi. İttiba'ın bu dördüncü derecesi, ulemayı Rasihin'e mahsustur. Allah-u Tealâ, sa'ylerini meşkûr eylesin! Çünkü onlar, nefislerini mutmain ettikten sonra, bu devleti kazanmaktadırlar.

Kalbin yerleşmesinden sonra, evliya *(Kuddise Sırruhum)* hazeratı için nefsin bir nevi mutmain olması hasıl oluyorsa da, nefsin tamamen mutmain olması, nübüvvet kemalâtını elde etmeye bağlıdır ki, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e varis olmaları itibariyle âlimlerin bundan büyük nasipleri vardır.

O hâlde Ulemayı Rasihun, nefislerinin tam manasıyla mutmain olması sebebiyle Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymanın hakikatından ibaret olan, şeriatın hakikatını kazanmış olurlar. Bu kemal, başkalarında bulunmadığı için bazen şeriatın suretinde kalırlar, bazen de şeriatın hakikatına ulaşırlar.

Biz burada, Ulemayı Rasihin'in bir alâmetini açıklayalım ki, zahiri bilen herkes, ilimde derinleştiğini iddia etmesin ve emmaresini, mutmainne (kötülükleri emreden nefsini, zikrullahla huzur bulmuş) zannetmesin.

Rasih âlim o kişidir ki, onun için kitap ve sünnetin müteşabihlerinin te'vilinden büyük bir nasip vardır. Ayrıca onlar için Kuran-ı Kerim'in surelerinin başlarında bulunan Huruf-u Mukattaa'nın sırlarından büyük bir hisse vardır.

Müteşabihlerin tevili, çok derin sırlardandır. Sen, bunun "El" i kudretle, "Yüz" ü zatla tevil etmek gibi şeylerden ibaret olduğunu zannetme, çünkü onlar zahir ilminden kaynaklanmıştır ki, sırlarla hiçbir alâkası yoktur. Bu sırların sahipleri başta enbiya *(Aleyhimüsselâm)* dır, bu remz'ler onların muamelelerine işarettir. O büyüklere uymak ve varis olmak sebebiyle, bu büyük devletle Allah-u Tealâ'nın dilediği herkes müşerref kılınır. *(Imamı Rabbani, Mektubat 2/90)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Mevlâ Tealâ Hazretleri, ayeti celilenin sonunda:

« وَمَا يَذَّكَّرُ اِلاَّ اُولُوا الْاَلْبَابِ »

"Ancak halis akıl sahipleri iyice anlarlar " buyurarak akıllarını, Kuran-ı kerimi anlamak yolunda kullanan kâmil akıl sahiplerini methetmektedir. Çünkü onlar, Kuran-ı Azimüşşanda bulunan ayeti kerimelerden, açık manası aklî delillere uyanların muhkem, uymayanların ise müteşabih olduklarını bildikten sonra, bütün bu ayetlerin, kelâmında hiç bir yanlış ve eğrilik bulunmayan Allah-u Tealâ'nın buyurduğu kelâmı olduğunu anladıklarından, bu müteşabihlerin de Allah-u Tealâ indinde doğru bir manası olduğunu yakînen bilirler.

Bu ayeti celile, aklî delilleri araştırıp, onlarla Allah-u Tealâ'nın zatını, sıfat ve efâlini bilmeye çalışan ve Kuranı ancak lügat ve i'raba muvafık ve aklî delillere mutabık (uygun) bir şekilde tefsir eden ilm-i kelâm ehlinin şanının yüceliğine delâlet etmektedir.

Şu bilinsin ki, bir şey nekadar kıymetli ise, onun zıttı o derece değersizdir. İşte Kuranı tefsir eden kişi, geride zikredilen sıfatları takınırsa, Allah-u Taelâ'nın meth-ü sena buyurduğu bu en büyük dereceye ulaşır, amma kişi akaid, lügat ve nahiv ilimlerinde son derece derinleşmeden Kuran-ı kerim hakkında bir şey söylerse, Allah-u Tealâ'dan son derece uzak olur. Nitekim:

٢٥٣- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ قَالَ فِى الْقُرْآنِ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ».

253-İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim hiç bir ilmi** (bilgisi) **olmadan Kuran hakkında bir şey söylerse cehennemde yerini hazırlasın."** *(Tirmizî, Tefsirül Kuran:1)*

Kuran-ı Azimüşşan'da muhkem ve müteşabih ayetler bulunduğunu, kötü niyetlerle müteşabih ayetleri karıştıranların dünya ve ahirette cezaya çarptırılacağını ve Kuranın anlaşılmasının, sünnete müracaat etmekle mümkün olabileceğini beyan eden Hadisi şerifler ve rivayetler.

٢٥٤- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اَلْمِرَاءُ فِى الْقُرْآنِ كُفْرٌ»

254- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Kuran** (-ı Kerimin ayetleri) **hakkında** (şüphe edercesine ve birbirini yalanlarcasına) **münakaşa etmek küfürdür.**" *(Ebu Davud, Sünnet:5, 5/355, No:4603, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/258, 286, 424)*

٢٥٥- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ اَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رضى الله عنهم) قَالَ: سَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ قَوْمًا يَتَدَارَؤُنَ فَقَالَ: «اِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِهٰذَا ضَرْبُوا كِتَابَ اللهِ بَعْضَهُ بِبَعْضٍ وَاِنَّمَا نَزَلَ كِتَابُ اللهِ يُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا فَلَا تُكَذِّبُوا بَعْضَهُ بِبَعْضٍ فَمَا عَلِمْتُمْ مِنْهُ فَقُولُوا وَمَا جَهِلْتُمْ فَكِلُوهُ اِلٰى عَالِمِهِ»

255- Amr İbn-i Şuayb, babasının, o da dedesinin *(Radıyallahu Anhum)* şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Kuran'ın manasında çelişkiye düşen bir cemaat duyduğunda: "**Sizden önceki** (ümmet) **ler ancak bu sebeple helâk oldular. Allah'ın kitabının bir kısmını diğeri ile çarpıştırdılar** (Allah'ın ayetlerini birbirine zıt düşecek şekilde tefsir ettiler). **Halbuki Allah** (-u Tealân) **ın kitabı, bir kısmı diğerini ancak doğrular şekilde indirildi. Öyleyse onun bir kısmını diğer bir kısmıyla tekzip etmeyin** (yalanlamaya kalkmayın). **Ondan** (şüphesiz) **bildiğinizi söyleyin. Bilmediğinizi ise, bilenine havale edin.**" *(Ahmed Ibn-i Hanbel:2/185)*

٢٥٦- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «كَانَ الْكِتَابُ الْاَوَّلُ نَزَلَ مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ عَلٰى حَرْفٍ وَاحِدٍ وَنَزَلَ الْقُرْآنُ مِنْ سَبْعَةِ اَبْوَابٍ عَلٰى سَبْعَةِ اَحْرُفٍ زَاجِرٍ وَآمِرٍ وَحَلَالٍ وَحَرَامٍ وَمُحْكَمٍ وَمُتَشَابِهٍ وَاَمْثَالٍ ، فَاَحِلُّوا حَلَالَهُ وَحَرِّمُوا حَرَامَهُ وَافْعَلُوا مَا اُمِرْتُمْ بِهِ وَانْتَهُوا عَمَّا نُهِيتُمْ عَنْهُ وَاعْتَبِرُوا بِاَمْثَالِهِ وَاعْمَلُوا بِمُحْكَمِهِ وَآمِنُوا بِمُتَشَابِهِهِ وَقُولُوا آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّا اُولُو الْاَلْبَابِ».

256- Abdullah İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Evvelki kitap** (önceki peygamberlere inen kitaplar, semanın) **bir kapı** (sın) **dan bir harf üzere** (tek mevzuda) **indirildi. Kuran-ı Kerim ise,** (göklerin) **yedi kapı** (sın) **dan, yedi harf üzere** (yedi mevzuda) **indirildi.** (Bunlar da):

1. **Zâcir** (yasaklardan meneden),

2. **Âmir** (emreden),
3. **Helâl** (serbest),
4. **Haram** (yasak),
5. **Muhkem** (manası ve ifade ettiği hükümler açık olan),
6. **Müteşabih** (manası ve ifade ettiği hükümler açık olmayan),
7. **Emsâl** (misaller).

O hâlde helâlını helâl edin, haramını haram edin, emrolunduğunuzu yapın, yasaklandığınızdan vaz geçin, misallerinden ibret alın, muhkemiyle amel edin, müteşabihine de iman edin ve: "Biz buna iman ettik hepsi Rabbimiz tarafındandır. deyin (bunları) **ancak akıl sahipleri düşünebilir."** *(Hakim Müstedrek:2/289-290)*

٢٥٧- عَنْ اَبِى مَالِكِ الْاَشْعَرِىِّ اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: « لاَ اَخَافُ عَلىٰ اُمَّتِى اِلاَّ ثَلاَثَ خِلاَلٍ اَنْ يَكْثُرَ لَهُمْ مِنَ الدُّنْيَا فَيَتَحَاسَدُونَ وَاَنْ يُفْتَحَ لَهُمُ الْكِتَابُ يَاْخُذُهُ الْمُؤْمِنُ يَبْتَغِى تَاْوِيلَهُ وَلَيْسَ يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُ اِلاَّ اللهُ وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلاَّ اُولُوا الْاَلْبَابِ وَاَنْ يَرَوْا ذَا عِلْمِهِمْ فَيُضَيِّعُونَهُ وَلاَيُبَالُونَ عَلَيْهِ.

257- Ebu Malikil Eşarî *(Radıyallahu Anh)* ın, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu işittiği rivayet edildi: **"Ümmetimin üzerine ancak üç hasletten korkarım.** (Birincisi): **Dünya servetlerinin çoğalıp bu sebeple birbirlerini çekememeleri.**

(İkincisi): **Kitap** (dan) **onlar için yol açılır** (kitabı bilirler), **o zaman bir mü'min bazı müteşabih** (birkaç manaya gelebilen) **ayetlerin te'vilini** (hakikatını) **araştırır. Halbuki Allah'tan başka kimse onların te'vilini bilemez. Rasihler** (sağlam bilgi sahipleri) **ise: 'Biz ona iman ettik hepsi Rabbimiz tarafındandır.' derler. Bunları ancak halis akıl sahipleri iyice düşünebilir.**

(Üçüncüsü): **İlim sahibini görüp** (bulup) **onu zayi' ederler ve kendisine** (gereken) **kıymet** (i) **vermezler."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:132-133)*

٢٥٨- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « مِمَّا اَتَخَوَّفُ عَلىٰ اُمَّتِى اَنْ يَكْثُرَ فِيهِمُ الْمَالُ حَتّىٰ يَتَنَافَسُوا فِيهِ فَيَقْتَتِلُوا عَلَيْهِ ، وَاِنَّ مِمَّا اَتَخَوَّفُ عَلىٰ اُمَّتِى اَنْ يُفْتَحَ لَهُمُ الْقُرْاٰنُ حَتّىٰ يَقْرَاَهُ الْمُؤْمِنُ وَالْكَافِرُ

وَالْمُنَافِقُ فَيُحِلُّ حَلاَلَهُ الْمُؤْمِنُ».

258- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Ümmetimin arasında mal çoğalıp birbirleriyle yarışmaları hatta savaşmaları, onlar üzerine korktuklarımdandır. Kuran** (yolu) **onlara açılıp onu bilmeleri hatta mü'min, kâfir ve münafıkların Kuran okuması** (fakat) **müminin onun helâlını helâl gör** (üp, kâfir ve münafığın onu inkâr et) **mesi de ümmetimin başına gelmesinden korktuğum hâllerdendir."** *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/148)*

٢٥٩- عَنْ حُذَيْفَةَ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ فِي أُمَّتِي قَوْمًا يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ يَنْثُرُونَهُ نَثْرَ الدَّقَلِ يَتَأَوَّلُونَهُ عَلَىٰ غَيْرِ تَأْوِيلِهِ».

259- Huzeyfe *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: **"Benim ümmetimden öyle bir kavim vardır ki kötü hurmayı saçtıkları gibi Kuran'ı saçarlar. Onu gerçek tefsirinden başka bir şekilde tefsir ederler."** *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/149)*

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: «إِنَّ الْقُرْآنَ ذُو شُجُونٍ وَفُنُونٍ وَظُهُورٍ وَبُطُونٍ لاَتَنْقَضِي عَجَائِبُهُ وَلاَ تُبْلَغُ غَايَتُهُ فَمَنْ اَوْغَلَ فِيهِ بِرِفْقٍ نَجَا وَمَنْ اَوْغَلَ فِيهِ بِعُنْفٍ غَوىٰ . اَخْبَارٌ وَاَمْثَالٌ وَحَرَامٌ وَحَلاَلٌ ، وَنَاسِخٌ وَمَنْسُوخٌ ، وَمُحْكَمٌ وَمُتَشَابِهٌ ، وَظَهْرٌ وَبَطْنٌ فَظَهْرُهُ التِّلاَوَةُ وَبَطْنُهُ التَّأْوِيلُ فَجَالِسُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ وَجَانِبُوا بِهِ السُّفَهَاءَ وَاِيَّاكُمْ وَزَلَّةَ الْعَالِمِ».

İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle dediği rivayet edildi: **"Kuran-ı Kerim çeşitli uslub ve fenlere** (ince ilimlere), **dış kısımlara ve iç bölümlere sahiptir. Hayret ettirecek ve düşündürecek hâlleri tükenmez, sonuna erişilmez. Her kim yumuşaklıkla** (ihlâs ve samimiyetle) **inceliklerine, derinliğine vakıf olmak isterse necat bulur** (kurtulur). **Her kim sertlikle** (inatla) **onu anlamak isterse sapar** (doğrudan ayrılır).

(Kuran-ı Kerim) **Haberlerdir, misallerdir, haram, helâl, nasih** (bir ayetin hükmünü kaldıran), **mensuh** (hükmü kalkmış olan), **muhkem** (manası açık), **müteşabih** (manası açık olmayan), **zahirî ve batınî kısımlardan ibarettir.**

Onun (Kuran'ın) **dışı onu okumaktır. İçi de te'vil** (ifade ettiği mana ve hakikatları doğru şekilde anlamak) **tır. Kuran hakkında onu bilenlerle oturun** (konuşun). **Onun hakkında** (yanlış şekilde te'viller yapacak) **cahillerden**

uzaklaşın ve âlimin zellesinden (hata yapmasından) **sakının** (yanlış bir iş yapan âlimi körü körüne taklitten sakının). *(Suyutî, Dürrül Mensur:2/150)*

عَنْ مُعَاذٍ (رضى الله عنه) قَالَ: «اَلْقُرْآنُ مَنَارٌ كَمَنَارِ الطَّرِيقِ وَلاَ يَخْفَىٰ عَلَىٰ اَحَدٍ فَمَا عَرَفْتُمْ مِنْهُ فَلاَ تَسْأَلُوا عَنْهُ اَحَدًا وَمَا شَكَكْتُمْ فِيهِ فَكِلُوهُ اِلَىٰ عَالِمِهِ».

Muaz *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: "**Kuran, yolun feneri gibi bir fenerdir.** (manaları), **Hiç bir kimseye gizli kalmaz. Kuran'dan** (kesin olarak) **bildiğinizi hiç kimseye sormayın. Kuran'da şüphe ettiğinizi ise, bilenine havale edin.**" *(Suyutî, Dürrül Mensur:2/151)*

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: «تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ عَلَىٰ اَرْبَعَةِ وُجُوهٍ. تَفْسِيرٌ يَعْلَمُهُ الْعُلَمَاءُ، وَتَفْسِيرٌ لاَ يُعْذَرُ النَّاسُ بِجَهَالَتِهِ مِنْ حَلاَلٍ اَوْ حَرَامٍ، وَتَفْسِيرٌ تَعْرِفُهُ الْعَرَبُ بِلُغَتِهَا، وَتَفْسِيرٌ لاَ يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُ اِلاَّ اللّٰهُ مَنِ ادَّعَىٰ عِلْمَهُ فَهُوَ كَذَّابٌ».

İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın şöyle dediği rvayet edildi: "**Kuran'ın tefsiri** (manasının açıklanması) **dört şekil üzeredir.** (Birincisi), **Öyle bir tefsirdir ki, onu** (rasih) **âlimler bilir.** (İkincisi), **helâl ve haram hususlarındaki bir tefsirdir ki, insanlar onu bilmemeleri sebebiyle mazur görülmezler.** (Üçüncüsü), **araplar kendi lüğatıyla onu bilirler.** (Dördüncüsü de öyle bir tefsirdir ki), **Allah** (-u Tealâ) **dan başkası bilmez. Her kim bildiğini iddia ederse yalancıdır.**" *(Suyutî, Dürrül Mensur:2/152)*

Süleyman İbn-i Yesar'dan rivayet edildiğine göre, Sabiğ isimli bir adam Medineyi Münevvere'ye geldi ve Kuran'ın müteşabih ayetlerinden sormaya başladı. Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* onu yanına çağırttı, bir yandan da onu dövmek için hurma dallarından hazırlattı, ve ona: Sen kimsin?" diye sordu. O da: "Ben Abdullah Sabiğ." dedi. Hazreti Ömer de: "Ben de Abdullah Ömer." dedi. Ve dallardan birini alarak ona vurdu. O kadar ki, kafasını kanattı. O zaman o: "Ya Emirel Mü'minin! Yeter, kafamda bulduğum (yanlış fikirler) gitti." dedi.

Bunun üzerine Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* onun memleketine gitmesine müsaade etti ve Ebu Musal Eşarî *(Radıyallahu Anh)* a: "Müslümanlardan hiç bir müslümanın onunla oturmamasını emreder mahiyette" bir mektup yazdı.

Ebû Osmanı Nehdî *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki: Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* Basra ehline Sabiğ ile oturmamalarını yazdıktan sonra. Biz yüz kişi bir arada iken o gelse hemen o meclisi terkederdik. *(Darimî, Mukaddime:19, Suyutî, Dürrül Menûr:2/152-153)*

Şimdi düşünelim! İslâmın en parlak devrinde Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın Sabiğ hakkındaki bu talimatı, sahabe ve tabiîn gibi kıymetli zatların bu gibi sapık fikirli insanlardan bu şekilde kaçışları, bu fitne zamanında bulunan bizim gibi âcizlere, ehli sünnet itikadını son derece titizlikle muhafaza etmenin, ehli sünnet vel cemaat mezhebimizin Kuran ve Sünnet'e dayanan doğru inancına zerre kadar muhalefeti olan kişilerin yanıltıcı eserlerini okumaktan, onlarla mücadeleye girişmekten hatta onlarla karşılaşmaktan dahi son derece sakınmak gerektiğine dair büyük bir tenbihtir.

Nitekim İsmet Garibullah (büyük şeyh efendi) *(Kuddise Sırruhu)* Hazretleri, Risale-i Kudsiyyesinde şöyle buyurmaktadır.

عَزِيزْ تَفْسِيرْ حَدِيثْ عِلْمِ كَلاَمِى . دَخِى اُولْ فِقْهَه عَالِمْ بُولْ سَلاَمِى

كُورِيشْمَه اَهْلِ بِدْعَتْلَه ظُلاَمِى . سَنِى بَرْبَادْ اِيدَرْ اَيْلَـرْ مَلاَمِى

فِرَارْ اِيتْ اَهْلِ بِدْعَتْدَنْ كِيدَه لِمْ . جَمَالِ بَا كَمَالَه سَيْرِ اِيدَه لِمْ

Kıymetli evlâdım, tefsir, hadis, ilmi kelâm ve fıkhı bilki selâmet bulasın (kurtulasın).

(Karanlık fikirli) Ehli bidat (ehli sünnet dışındai bir inanca sahip olan kişiler) le görüşme, çünkü onlar seni berbad ve sapık ederler.

Bidat ehlinden kaç gel gidelim, kemâl sahibi (Mevlâ Tealâ'nın) cemaline doğru kavuşmak yolunda ilerleyelim. *(Risale-i Kudsiyye:33)*

Diğer bir yer de de şöyle buyurmaktadır:

چِيقَارْمَهْ كِيمسَه يِى آصْلاَ يَالاَنْجِى اُوتُورْمَهْ مُنْكِرْ اِيلَهْ يَمَهْ صَانْجِى

يَاسْ آلُورسِكْ يَاكْلاَمَازْ هَرْ قَلاَيْجِى عَزِيزْ سَنْ صِدْقْ اُوزْرَه اُولْ اللّٰهْ كُورِيجِى

هَمَانْ صِدْقِيلَهْ كَلْ حَقَّهْ كِيدَهْ لِمْ جَمَالِ بَا كَمَالَهْ سَيْرِ اِيدَهْ لِمْ

Kimseyi asla yalancı çıkarma (kimseye sen yalancısın deyip ayıbını yüzüne vurarak üzme). Şeriat ve tarikatı inkâr eden kişilerle oturma ki, şüphe sancılarına kapılmayasın, onlarla otururşan öyle bir pas alırsın ki, her kalaycı paklayamaz, yani öyle şüplere düşersin ki, her mürşit seni o şüpheden kurtaramaz, (kurtaracak bulunursa da sen onu bulamadan ölürsen helâk olursun). Kıymetli kardeşim sen doğruluk üzere ol Allah (-u Tealâ) (doğruyu da eğriyi de) görücüdür. Hemen doğrulukla olagel, böylece Allah-u Tealâ'ya gidelim. Tam güzellik sahibi olan Allah-u Tealâ'nın Cemaline kavuşmak üzere ilerleyelim. *(Risale-i Kudsiyye:34)*

اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضى الله عنه) قَالَ: «اِنَّهُ سَيَاْتِى نَاسٌ يُجَادِلُونَكُمْ بِشُبُهَاتِ الْقُرْآنِ فَخُذُوهُمْ بِالسُّنَنِ ، فَاِنَّ اَصْحَابَ السُّنَنِ اَعْلَمُ بِكِتَابِ اللّٰهِ».

Ömer İbn-i Hattab *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: **"Yakında öyle insanlar gelecek ki, sizinle Kuran'ın müteşabihatı** (manası açık olmayan) **kısımlarıyle mücadele edecekler. Öyle bir durumda siz onlara karşı sünnetlerle** (hadis-i şeriflerle) **cevap verin. Zira sünnet erbabı Allah** (-u Tealân) **ın kitabını en iyi bilenlerdir."** *(Darimî, Mukaddime:17)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN KALPLERİNDE EĞRİLİK OLANLARI, KENDİ SUÇLARI SEBEBİYLE KAYDIRDIĞINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

. . . فَلَمَّا زَاغُوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (٥)

"Onlar (yoldan) **sapınca, Allah** (-u Tealâ da) **kalplerini kaydırdı, ve Allah** (-u Tealâ) **fasık olan kavmi hidayet etmez."** *(Saf Suresi : 5'den)*

Mevlâ Tealâ, ilminde rasih olan ulemanın, müteşabih ayetlere inandıklarını açıkladıktan sonra, Cenab-ı Hakka ne şekilde yalvardıklarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

رَبَّنَا لاَتُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ (٨)

KELİME MANASI (8)

(رَبَّنَا) **Ey Rabbimiz!** (لاَتُزِغْ) **eğriltme, saptırma,** neyi? (قُلُوبَنَا) **kalplerimizi,** neden sonra? (بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَ) **hidayet ettikten sonra,** kimi? (نَا) **bizi,** yani bizi doğruyola kavuşturduktan sonra, kalplerimizi haktan kaydırma, (وَهَبْ) **ve hibe et, bahşet, ver,** kime (لَنَا) **bize,** nereden? (مِنْ لَدُنْكَ) **tarafından,** (رَحْمَةً) **bir rahmet,**) (اِنَّكَ **muhakkak sen,** (اَنْتَ) **ancak sen,** (الْوَهَّابُ) **hibesi** (bağışı) **çok olansın.**

MEALİ ŞERİFİ (8)

Ey Rabbimiz! Bizi (dos) **doğru yola kavuşturduktan sonra, kalplerimizi** (hak'tan) **kaydırma ve bize kendi tarafından bir rahmet ver, şüphesiz bağışı en çok olan sensin, ancak sen.**

İ Z A H A T

Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayeti celiledeki dua, Rasih âlimlerin sözlerinin devamıdır, yani onlar: "Ey Rabbimiz! kalplerinde eğrilik olanların kalplerini kaydırdığın gibi, müteşabihler hakkında senin razı olmayacağın bir tevil yaparak bizim kalplerimizi de, haktan döndürme." diye Allah-u Tealâ Hazretlerine yalvardılar veya: "Kendileri sebebiyle kalplerimizi kaydıracağın imtihanlara bizi tâbi tutma." dediler.

Bu ve bundan sonra gelecek dua cümlelerinin, isti'naf (Mevlâ Tealâ tarafından başlatılan yeni bir söz) olma ihtimali de vardır ki, buna göre Mevlâ Tealâ bu duaları yapın diye emretmiştir.

Ayeti celilede geçen rahmet, mutlak manada Allah-u Tealâ'nın lütfu olduğu gibi, doğru yolda sebat etmek ve günahların mağfiret edilmesi manalarına da gelebilir.

(وَهَّابْ) **VEHHAB**: Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, hibe, karşılıksız bağış yapmak demektir. Allah-u Tealâ'nın sıfatı olan **Vehhab**, herkese lâyık olduğu kadar karşılıksız olarak son derece verendir.

Ebussuud efendinin beyanına göre, bu ayet-i celile hidayet ve dalâletin, Allah-u Tealâ Hazretleri tarafından olduğuna ve Mevlâ Tealâ Hazretlerine bir şey vacip olmayıp, kullarına yaptığı bütün iyiliklerin fazl-u kereminden olduğuna delâlet etmektedir.

Tefsir-i Kebirde zikredildiğine göre, kalbi yakışmayan şeylerden temizlemek, o kalbi iyi ahlâkla süslemekten önce olduğundan, ulemayı Rasihin evvelâ kalplerinin batıla ve yanlış inançlara meyletmemesi, ikinci olarak ise, Rablerinden kalplerini marifet nurlarıyla tenvir etmesini, uzuvlarını da ibadet süsüyle tezyin etmesini istediler, dolayısıyla her müminin dua ederken bu sıraya riayet etmesi ve Rabbine her zaman sığınması dini bir vazifesidir.

Rahmet lâfzı bir çok manaya delâlet ettiğinden, Allah-u Tealâ'dan rahmet istemek, azıcık bir lâfızla, bir çok şey istemektir, zira rahmet şu manalara gelebilir.

1. Kalpte iman, tevhid ve marifet nurunun meydana gelmesi,

2. Bütün uzuvlarda taat, ubudiyet ve hizmet nurunun elde edilmesi,

3. Dünyada emniyet, sıhhat ve yeterli rızık gibi geçim sebeplerinin kolaylıkla elde edilmesi,

4. Ölüm zamanında, ölüm sarhoşluklarının hafif olması

5. Kabirde sualin kolay edilmesi ve kabir karanlığının kaldırılması,

6. Kıyamet gününde, hesabın kolaylığı, günahların affedilip sevap tarafının ağır kılınması

İşte şu açıklanan istekler insan için gayet büyük olduğundan, bu duada **Rahmet** lâfzı ta'zime delâlet eden tenvinle getirilmiştir. Çünkü insan için dünya ve ahiret saadetine kavuşmaktan daha büyük bir şey olamaz, dolayısıyla Allah-u Tealâ tarafından ihsan olunan rahmetin derecesi pek büyük olduğundan, kullar tarafından her zaman istenmeye lâyıktır.

BÜTÜN KALPLERİN ALLAH-U TEALÂN'IN ELİNDE OLDUĞUNU DOLAYISIYLA ONLARI İSTEDİĞİ ŞEKLE SOKACAĞINI BELİRTEN HADİSİ ŞERİFLER

٢٦٠- عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ اَنْ يَقُولَ: «يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلىٰ دِينِكَ» فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللهِ آمَنَّا بِكَ وَبِمَا جِئْتَ بِهِ فَهَلْ تَخَافُ عَلَيْنَا؟ قَالَ: «نَعَمْ ، اِنَّ الْقُلُوبَ بَيْنَ اُصْبُعَيْنِ مِنْ اَصَابِعِ اللهِ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَآءُ».

260- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:(يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلىٰ دِينِكَ) **"Ey kalpleri çeviren! Kalbimi senin dinin üzere sabit kıl."** (duasını) çok derdi (okurdu). Bunun üzerine ben: "Ya Resulallah! Sana ve getirdiğine iman ettik, bizim üzerimize (imanımızın elimizden alınacağından) hâlâ korkar mısın?" dedim.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Evet, muhakkak kalpler Allah**(-u Tealân) **ın parmaklarından iki parmak arasında** (Allah-u Tealâ'nın kudreti altında) **dır. Onları** (kalpleri) **istediği tarafa çevirir."** buyurdu. *(Tirmizî, Kader:7, No:2140, 4/448, Ibn-i Mace, Mukaddime:13, No:199, 1/72)*

٢٦١- عَنْ اَبِى عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «اِنَّ قَلْبَ ابْنِ آدَمَ مِثْلُ الْعُصْفُورِ يَتَقَلَّبُ فِى الْيَوْمِ سَبْعَ مَرَّاتٍ».

261- Ebu Ubeyde İbn-i Cerrah *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Muhakkak Âdem oğlunun kalbi, serçe** (kuşu) **gibidir. Bir günde yedi kere değişir."** *(Hakim, Müstedrek:4/329)*

٢٦٢- عَنْ اَبِى مُوسىَ الْاَشْعَرِىِّ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِىِّ ﷺ قَالَ: «اِنَّ هٰذَا الْقَلْبَ كَرِيشَةٍ بِفَلَاةٍ مِنَ الْاَرْضِ يُقِيمُهَا الرِّيحُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ»

262- Ebu Musal Eşarî *(Radıyallahu Anh)* dan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Bu kalp, çöldeki bir kuş tüyü gibidir. Rüzgâr** (bir anda) **onun içini dışına çevirir** (her tarafa hareket ettirir)." *(Ahmed ibn-i Hanbel:4/419)*

٢٦٣- عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ الْكِلاَبِيِّ (رضى الله عنه) سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «مَا مِنْ قَلْبٍ إِلاَّ بَيْنَ اِصْبَعَيْنِ مِنْ اَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ ، اِنْ شَاءَ اَقَامَهُ وَاِنْ شَاءَ اَزَاغَهُ» وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «يَا مُثَبِّتَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قُلُوبَنَا عَلٰى دِينِكَ» قَالَ: «وَالْمِيزَانُ بِيَدِ الرَّحْمٰنِ يَرْفَعُ اَقْوَامًا وَيَخْفِضُ آخَرِينَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

263-En-Nevvas İbn-i Sem'an El-Kilâbî *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i şöyle buyurduğunu işittim: "**Her kalp, ancak Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Eğer dilerse** (hak üzerinde) **durdurur ve şayet dilerse saptırır.**"

(Ravi Nevvas devamla): Ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle dua ederdi. (demiştir): "**Ey kalpleri** (dilediği üzerine) **sabit kılan Allah! Kalplerimizi dinin** (olan islâmiyet) **üzerinde sabit kıl.**"

(Ravi bundan sonra da): Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir: "**Terazi Rahman'ın elindedir, kıyamet gününe kadar bazı kavimleri yükseltir, diğer bir kısım kavimleri de alçaltır.**" *(İbn-i Mace, Mukaddime:13, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/182)*

٢٦٤- عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ عَنْ اَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رضوان الله تعالى عليهم اجمعين) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِنَّمَا الْاِيمَانُ بِمَنْزِلَةِ الْقَمِيصِ مَرَّةً تَقْمِصُهُ وَمَرَّةً تَنْزِعُهُ».

264- Utbe İbn-i Abdullah İbn-i Halid İbn-i Ma'dan, o da babasından, o da dedesinden *(Radıyallahu Anhüm Ecmein)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet ettiler: "**İman gömlek gibidir. Bazen giyersin, bazen de çıkarırsın.**" *(El-Hakimütt-Tirmizî, Nevadirul Usûl:74)*

عَنْ اَبِى عَطَّافٍ (رضى الله عنه) اَنَّ اَبَا هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) كَانَ يَقُولُ: «اَىْ رَبِّ لاَ اَزْنِيَنَّ ، اَىْ رَبِّ لاَ اَسْرِقَنَّ ، اَىْ رَبِّ لاَ اَكْفُرَنَّ» قِيلَ لَهُ: اَوَتَخَافُ؟ قَالَ: «آمَنْتُ بِمُحَرِّفِ الْقُلُوبِ» ثَلاَثًا.

Ebu Attaf *(Radıyallahu Anh)* , Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediğini rivayet etti: **"Ey Rabbim! Kat'iyen zina etmeyeceğim, kat'iyen çalmayacağım, kesinlikle küfretmeyeceğim.** (Bunun üzerine) **ona:** "(Sende mi bu işlere düşmekten) **korkuyorsun?**" denildi. O, üç kere: **"Kalpleri çeviren Allah'a iman ettim.**" diye cevap verdi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/156)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre bu hadişi şerifler sıfat hadislerinden (müteşabihlerden) dir. Ülemanın bu hususta iki görüşü vardır.

1. Tevil etmeye, şekil vermeye ve manasını anlamaya çalışmadan, buyurulduğu gibi kabul edip inanmak ve onun hakkındaki ilmi Allah-u Tealâ'nın ve resulünün ilmine havale etmek, işte bu görüş, hadis ehli ve diğerlerinden, ümmetin selef (öncekilerden) ehli sünnetin mezhebidir.

2.Bu gibi hadislerin zahiri manalarını muradetmeyip yakışan şekilde tevil etmektir.Nitekim: "Filân adam benim avucumdadır veya elimdedir." diyen adam: "O benim idarem altındadır." demek istemektedir, yoksa benim elimin içine girmiş demek değildir.

O hâlde hadisi şeriflerin manası Allah-u Süphanehu ve Tealâ, kullarının kalplerinde ve diğer her şeyde dilediği şekilde tasarruf sahibidir. Bir insan iki parmağı arasında olan şeyi istediği tarafa çevirdiği gibi,Mevlâ Tealâ da herşeyi istediği gibi idare etmektedir demektir. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem),* bu hadisi şeriflerde ashabına anladıkları şekilde hitabetmiştir.

Allah-u Tealâ'nın kudret sıfatı bir olduğu halde iki parmak buyurulması ,insanların alışageldiği şekilde misal vermek içindir.

Yoksa bundan tesniye ve cemi kastedilmiş değildir. İşte bu görüş halef (son devre alimlerin) den ilmi kelâm ehlinin ve diğerlerinin görüşüdür.

Ayet-i celile ve hadis-i şeriflerde özellikle kalplerin zikredilmesi, kalplerin hatıra, irade ve niyetlerin yeri olup bütün uzuvların hareket ve sekenatta (duruşta) onlara tâbi olmasından dolayıdır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, bu Hadisi şerifte, Allah'ın parmakları buyurulmayıp, Rahman'ın parmakları buyurulması, Mevlâ Tealâ'nın kullarına olan büyük rahmetinden dolayı, onların sırlarını başkasına göstermemek için, kalplerini meleklerin ellerine dahi bırakmadığını ifade etmektedir.

Cüneydi Bağdadî *(Kuddise Sırruhu)* buyurdu ki; Her kim dininin kurtulmasını, bedeninin ve kalbinin rahata ermesini isterse insanlardan uzak dursun, çünkü bu zaman kimseye karışmama zamanıdır. Akıllı kişi inzivayı (köşeye çekilmeyi) seçendir.

٢٦٥- «قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِأَصْحَابِهِ «أَيْنَ تَنْبُتُ الْحَبَّةُ؟» قَالُوا: فِي الْأَرْضِ ، قَالَ: «فَكَذَلِكَ الْحِكْمَةُ إِنَّمَا تَنْبُتُ فِي قَلْبٍ مِثْلِ الْأَرْضِ».

265- Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ashabına şöyle buyurdu: "**Tane nerde biter?**" onlar da: "Toprakta." dediler. Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**İşte hikmet de toprak gibi** (tevazulu olan) **bir kalpte biter.**" buyurdu. *(Ruhul Beyan:2/7)*

Kalp ve varlık tohumunu insanların nazarından gizlenme toprağına gömmek çok mahsul verir. Dere kenarında tohumu gömülmeden bitenlerin ise mahsulu tamam olmaz. O hâlde sen Mevlâ Tealâ'nın nuruna kavuşman ve her hâlukârdâ eğrilik ve sapıklıktan kurtulup, istikamete yönelmen için nefsi tezkiyeye ve varlığını ıslaha çalış,

Zira nice kişilerin dış görünüşü doğru olduğu hâlde, kalbi eğrilmiştir. Dış görünüşü bozuk olan nice kişilerin de, gönlü dosdoğrudur, Mevlâ Tealâ'nın nazargâhı (baktığı yer) ise kalptir, suret değildir.

٢٦٦- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ اِلىٰ صُوَرِكُمْ وَاَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ اِلىٰ قُلُوبِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ».

266-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyuruduğunu rivayet etti: "**Şüphesiz ki, Allah** (-u Tealâ) **sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz; lâkin kalplerinize ve amellerinize bakar.**" *(Müslim, Birr:10, No:2564/34, 4/1987, Ibn-i Mace, Zühd:9, No:4143, 2/1388, Ahmed Ibni Hanbel, Müsned, No:7832, 3/129)*

Haktan ayrılmış kalpte ne hayır vardır? Bu hâlden Allah'a sığınırız.

Mevlâ Tealâ, ilimde derinleşmiş olan kimselerin, dualarının diğer bir kısmını zikretmek üzere şöyle buyuruyor:

رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَرَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ (٩)

KELİME MANASI (9)

(رَبَّنَا) **Ey Rabbimiz!** (اِنَّكَ) **muhakkak sen,** (جَامِعُ النَّاسِ) **insanları toplayıcısın,** ne için? (لِيَوْمٍ) **bir gün** (ün hisabı ve cezası), **için ki,** Bu manaya göre burada muzaf mahzuftur. *(Kazi ve Nesefi)* Veya: "Öyle bir günde toplayacaksın ki," buna göre (لاَمْ) , (فِى) manasındadır. *(Hâzin)* (لاَ رَيْبَ) **Hiç şüphe yoktur,** nerede? (فِيهِ) **onda,** yani o günün vukuunda meydana geleceğinde, (اِنَّ اللهَ) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ), (لاَ يُخْلِفُ) **hulfetmez** (bozmaz) neyi? (الْمِيعَادَ) **vaadi** (verdiği sözü), yani Allah-u Tealâ sözünden caymaz.

MEALİ ŞERİFİ (9)

Ey Rabbimiz! Muhakka ki sen, kendisinde (meydana geleceğinde) **hiç bir şüphe olmayan bir günde insanları toplayacak olansın. Şüphesiz Allah sözünden caymaz.**

İ Z A H A T

Tefsir-i Kebir ve Hâzin'de beyan edildiğine göre bu dua, ilimde Rasih olanların sözlerinin devamıdır. Şöyleki: Onlar kalplerini eğrilikten koruması nı ve kendilerini hidayet ve rahmetle tahsis buyurmasını istedikten sonra, sanki şöyle demiş olurlar:

Bizim istediğimiz dünya ile alâkalı değildir. Çünkü dünya bitip tükenecektir. Bizim en büyük maksadımız ahiret kurtuluşudur, zira Ey ilâhımız! Şüphesiz biz, senin, bütün insanları kıyamet gününde amellerinin karşılıklarını vermek için mutlaka toplayacağını, vaadinin hak olup, sözünden asla caymayacağını biliyoruz. Kötü amelleri sebebiyle kalbini kaydırdığın kişiler orada sonsuza kadar azap içinde kalacak.

Kendilerine tevfik, hidayet ve rahmet ihsan ederek müminlerden kıldığın kişiler ise, ebediyyen saadet ve keramet içinde kalacaktır.

Semîni Halebî, Dürrul Mesun'da zikrettiğine göre, ayet-i celilenin sonundaki (اِنَّ اللّٰهَ لَايُخْلِفُ الْمِيعَادَ) kavli şerifi, Rasih âlimlerin sözlerinin tamamından olabilir ki, o zaman Allah-u Tealâ'nın ta'zimine delâlet etsin için hitaptan gaibe iltifat etmiş, sen dedikten sonra, dönüp Allah demişlerdir.

Bu söz Allah-u Tealâ'nın yeni başlayan bir kelâmı da olabilir ki, o zaman iltifat (muhataptan gaibe vesaireye dönüş) yoktur.

(مِيعَادْ) MÎAD: Mikat gibi mastardır. aslı mivad'dır. vav sakin makabli meksur olduğundan vav, ya'ya dönerek miad olmuştur.

Kazi ve Ebussud tefsirinde zikredildiğine göre, bazı batıl mezhepler; Allah-u Tealâ'nın sözünden caymayacağını öne sürerek, fasıklara mutlaka ceza verileceğini söylemişlerdir.

Ehli sünnet ise, fasıklara yapılan tehditlerin affolunmamak takdirinde gerçekleşeceğini söylemişlerdir, yani Kuran-ı Azimüşşan'ın değişik yerlerinde fasıkların tövbe ettikleri takdirde affedileceklerine dair bir çok deliller bulunmaktadır.

Dolayısıyla onlara yapılan ceza tehditleri affolunmadıkları takdirde mutlaka meydana gelecektir.

İbni Neccar Tarih'inde bu ayeti kerime hakkında şu rivayeti naklet-miştir:

٢٦٧- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ الْخُلْدِيِّ قَالَ: رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهُ قَالَ: «مَنْ قَرَأَ هٰذِهِ الْآيَةَ عَلٰى شَيْءٍ ضَاعَ مِنْهُ رَدَّهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ ﴿ رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴾ اَللّٰهُمَّ يَا جَامِعَ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ ، اِجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَ مَالِي اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

267- Cafer İbn-i Muhammed Huldî *(Radıyallahu Anh)* dan Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Her kim kaybettiği şey üzerine** (ihlâsla) **şu ayeti ve duayı okursa Allah** (-u Tealâ) **onu** (kaybettiği şeyi) **ona geri çevirir."**

Ayeti kerime şudur: (رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ)

Dua ise şudur: (اَللّٰهُمَّ يَا جَامِعَ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ ، اِجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَ مَالِي اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)

(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/157)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ
مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ
وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ
وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ
وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ
آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ
كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ
بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾
زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ
وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ
الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۗ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ
وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾ قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ
بِخَيْرٍ مِنْ ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ
مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

Mevlâ Tealâ, ehli imanın güzel hâllerini ve dualarını beyan ettikten sonra, ehli küfrün çirkin hâllerini açıklamak üzere buyuruyor:

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَاُولٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ (١٠)

KELİME MANASI (10)

(اِنَّ الَّذِينَ) **Muhakkak o kimseler ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** yani Resulullah *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* i inkâr edenler varya, (لَنْ تُغْنِىَ) **asla defedemez** (uzaklaştıramaz) kimden? (عَنْهُمْ) **onlardan,** ne? (اَمْوَالُهُمْ) **malları,** daha? (وَلَا اَوْلَادُهُمْ) **ve ne de çocukları,** kimden? (مِنَ اللّٰهِ) **Allah** (-u Tealâ tarafından gelecek azap) **tan,** neyi defedemez? (شَيْئًا) **hiçbir şeyi,** (وَاُولٰئِكَ هُمْ) **ve işte ancak onlar,** (وَقُودُ النَّارِ) **o ateşin** (cenennemin) **yakacağıdır.**

MEALİ ŞERİFİ (10)

Şüphesiz o kâfirler (varya) **onlardan ne malları ne de evlâtları, Allah** (-u Tealâ'nın azabın) **dan hiç bir şeyi asla defedemez** (ve onlara hiçbir şekilde faydalı olamaz) **işte ancak onlar, o ateşin** (cehennemin) **yakacağıdırlar.**

İ Z A H A T

Kazî ve Ebussuud tefsirlerinde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen kâfirlerden maksat, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelen Necran hristiyanlarıdır veya Kureyza ve Nazir yahudileri yahutta Arap müşrikleridir. Bundan umum kâfirlerin kastedilmesi de mümkündür.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, kâfirlerin azabının kemaline delâlet eder. Zira azabın kemali iki şeyle olur.

1. Kişinin kendisiyle faydalanacağını zannettiği şeylerin hepsinin elinden çıkmasıdır.

2. Acı verici azap sebeplerinin hepsinin başına toplanmasıdır.

Mal ve evlâtlarının kâfirlere fayda vermeyeceğinin bu ayeti celilede beyan edilmesi, birinci meseleyi göstermektedir. Zira kişinin, dünyada başına gelen belâ, musibet, düşman hücumu vesair mühim işlerde en ziyade güvendiği şey malı ve evlâdıdır. Bunlardan menfaat göremeyince, tabii ki diğer şeylerin hiçbirinden fayda göremeyeceği aşikârdır.

Kâfirlerin cehennem odunu olacağını açıklamak ise, bütün zararların kendilerinde toplanacağını beyan eder, zira kuru odunla tutuşan ateş gibi cehennemin onlarla tutuşmasından daha büyük azap yoktur.

(وَقُودْ) VEKUD: Ateşin kendisiyle tutuşturulduğu odun demektir.

(وُقُودْ) VUKUD: İse tutuşturmak manasında mastardır.

Ayeti celilede geçen (مِنَ اللهِ) kavli şerifindeki: "Min" hakkında Semîni Halebî hazretleri dört vecih zikretmiştir ki, bunların ikisini burada zikredelim.

1. (مِنْ) iptidayı gaye içindir ki, burada azap veya ceza gibi bir muzaf takdiriyle mana: "**Allahın azabından veya cezasından, kâfirlerin malları ve evlâtları onları kurtaramaz.**" demektir.

2. Burada (مِنْ), (عِنْدَ) manasındadır ki: "**Allah indinde** (yanında)." demektir.

KÂFİRLERE AHİRETTE MAL VE EVLÂTLARININ FAYDA VERMEYECEĞİNİ BEYAN EDEN DİĞER AYETİ KERİMELER :

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلاَ اَوْلاَدُهُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا وَاُولئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (١١٦)

Şüphesiz inkâr edenler (varya) **onların ne malları, ne de evlâtları Allah nezdinde kendilerinden hiçbir şeyi** (azabı) **defedemeyecektir. İşte onlar Cehennem ashabıdır, onlar orada ebedî kalıcıdırlar."** *(Ali Imran Suresi: ll6)*

لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلاَ اَوْلاَدُهُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا اُولئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (١٧)

"**Onların malları da, çocukları da, Allah** (-u Azimüşşan'dan gelecek azap) **dan kendilerine hiç bir fayda vermez. İşte onlar Cehennem ehlidirler, onlar orada ebedî kalıcılardır.** " *(Mücadele suresi: l7)*

لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلاَ اَوْلاَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيـمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٣)

"**Yakınlarınız ve çocuklarınız asla size fayda vermeyecektir. Kıyamet gününde** (Allah-u Tealâ) **aranızı ayıracaktır. Ve Allah sizin yaptıklarınızı zi yade görendir.** " *(Mümtehine Suresi : 3)*

Allah-u Tealâ, peygamberini inkâr edenlerin hâllerini açıkladıktan sonra, zamanı saadette bulunan kâfirlerin hâllerinin daha evvel geçen kâfirlerin hallerine benzediğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ وَاللّٰهُ شَدِيْدُ الْعِقَابِ (١١)

KELİME MANASI (11)

Bu kâfirlerin hâlleri ne gibidir? (كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ) **Firavun'un âli** (adamları) **nın hâli gibidir.** daha? (وَالَّذِيْنَ) **o kimseler** (in hâli gibidir) **ki,** (مِنْ قَبْلِهِمْ) **onlardan** (firavunun adamlarından) **evveldir,** yani bu ümmetin kâfirlerinin hâli, Âd, Semûd ve diğerleri gibi firavun ve adamlarından önce geçen kâfir ümmetlerin gidişatı gibidir.) (كَذَّبُوا) **tekzib ettiler,** neyi? (بِاٰيَاتِنَا) **bizim ayetlerimizi,** yani peygamberleri kendilerine bizim ayetlerimizi getirdiğinde onları yalanladılar da, (فَاَخَذَ) **yakalayıverdi,** kimi? (هُمْ) **onları,** kim? (اللّٰهُ)**Allah** (-u Taelâ Hazretleri) ne sebebiyle? (بِذُنُوْبِهِمْ) **günahları sebebiyle,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ Hazretleri) (شَدِيْدُ الْعِقَابِ) **azabı çok şiddetli olandır.**

MEALİ ŞERİFİ (11)

(Onların hâli) **Firavun âli** (yakın çevresi) **nin ve onlardan evvelkilerin hâli gibidir. Onlar bizim ayetlerimizi yalanladılar da, Allah** (-u Tealâ) **da kendilerini günahları yüzünden yakalayıverdi. Ve Allah** (-u Tealâ) **cezası pek çetin olandır.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen, (دَاْبْ) **De'b:** asıl lügatındaki manası üzere, ictihad (son derece çalışmak) manasıyla tefsir edilmiştir. Bu, Esam ve Zeccac'ın sözüdür.

Mevlâ Tealâ Hazretleri, zaman-ı saadette bulunan kâfirlerin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i yalanlamak ve onun dinini inkâr etmek hususundaki ciddi çalışmalarını, Firavun ve adamlarının, Musa *(Aleyhisselâm)* ı, onlardan evvelkilerin de kendi peygamberlerini inkâr etme hususundaki çalışmalarına benzetmiş, sonra da: "**Onları suçları sebebiyle helâk ettiğimiz gibi, bunları da helâk edeceğiz.**" buyurmuştur.

Burada **De'b,** uzun zaman durmak ve devamlı kalmak manasıyla da tefsir edilmiştir ki, buna göre mana: "**Asr-ı saadetteki kâfirlerin cehennem**

ateşinde devamlı kalmaları, Firavun âlinin kalması gibidir." demektir ki, böylece Mevlâ Tealâ Hazretleri, asrı saadetteki kâfirlerin azaplarını firavun ve adamlarının azabına benzetmiş, onların azapları hakkında ise:

مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا . . . (٢٥)

"Günahlarından dolayı boğuldular. Sonunda da hemen ateşe sokuldular." *(Nuh Suresi: 25 den)* Diğer bir ayeti kerimede de:

. . . وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ (٤٥) اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ (٤٦)

"Firavun'un kavmini ise, kötü bir azap kuşattı." -- "(O azap da) **Ateş ki, sabah akşam ona arzolunacaklar, kıyametin kopacağı gün de de: Firavun hanedanını, azabın en şiddetlisine sokun** (denilecek)." *(Mümin Suresi: 45den ve 46)* buyurarak, bu kâfirlerin azablarının da onların ki gibi çok yakın ve çok şiddetli olduğuna işaret etmiştir.

Mevlâ Tealâ, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in asrında bulunan kâfirlerin âdet ve akibetlerinin, önce geçen kâfirlerin âdet ve akibetleri gibi olduğunu açıkladıktan sonra, zaman-ı saadette bulunanların da mağlûb olacaklarını ve cehenneme haşrolacaklarını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٢)

KELİME MANASI (12)

(قُلْ) (Habibim!) **Söyle,**kime? (لِلَّذِينَ) **o kimselere ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular.** (سَتُغْلَبُونَ) **yakında mağlûb olacaksınız** (yenileceksiniz) (وَتُحْشَرُونَ) **ve haşrolunacaksınız** (toplanıp sürüleceksiniz). nereye?(اِلٰى جَهَنَّمَ) **cehenneme,** Bu, (اِلٰى) nın akla gelen manası üzere olduğuna binaendir ki, o da, intihayı gaye için olmasıdır, yani onların haşırlarının nihayeti (son noktası) cehennemdir demektir. (اِلٰى) nın (فِى) manasında olduğu da söylenmiştir. Buna göre mana: onlar cehennemde toplanacaklardır, demek olur. (وَبِئْسَ) **ve ne kötü oldu,** ne? (الْمِهَادُ) **o döşek,** (cehennem).

MEALİ ŞERİFİ (12)

(Habibim!) **O küfr** (inkâr) **edenlere de ki: Yakında** (dünyada) **mağlûb olacak** (yenilecek) **siniz ve** (ahirette) **cehenneme haşrolunacak** (toplanıp sürülecek) **siniz. Ve o, ne kötü döşektir.**

İ Z A H A T

Alusî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, Ebu Salih, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)*dan rivayet etmiştir ki, Allah-u Tealâ Hazretleri Bedir günü müşrikleri bozguna uğratınca, Medine ehlinin yahudileri: "İşte bu zat, vallahi Musa *(Aleyhisselâm)* ın bize müjdelediği, sıfatlarını kitabımızda bulduğumuz, sancağı geri çevrilmeyen (yenilmeyen), Nebiyyi Ümmîdir." diyerek Efendimizi tasdik etmeyi ve ona ittiba etmeyi (uymayı) istediler. Sonra birbirlerine: "Bunun diğer bir harbini görmeden acele etmeyin." dediler.

Uhud günü olup, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabı dağılınca, yahudiler şüphe edip: "Hayır! Vallahi bu bize müjde edilen peygamber değildir." diyerek islâma girmekten vazgeçtiler.

Onlarla Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* arasında, birbirleriyle belli bir müddete kadar harbetmeyeceklerine dair sözleşme vardı, o zaman bu sözü de bozdular.

Kâ'ab İbni Eşref 60 atlıyla Mekke ehli olan Ebu Süfyan ve adamlarına giderek, onlarla anlaştılar ve: "Elbette davamız bir olacaktır." diye ittifak ettiler, sonra Medineye döndüler. İşte Allah-u Tealâ Hazretleri onlar hakkında bu ayeti celileyi indirdi.

Tefsiri Kebir ve Begavî'de zikredildiği üzere, Muhammed İbni İshak, Said ibni Cübeyr ve İkrime'nin yine ibni Abbas *(Radıyallahu Anhum)* dan rivayet ettiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Bedir günü Kureyşi yenip Medineye dönünce, Benî Kaynuka' sokağında, yahudileri toplayarak onlara:

٢٦٨- « يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ احْذَرُوا مِنَ اللهِ مِثْلَ مَا نَزَلَ بِقُرَيْشٍ يَوْمَ بَدْرٍ وَاَسْلِمُوا قَبْلَ اَنْ يَنْزِلَ بِكُمْ مِثْلُ مَا نَزَلَ بِهِمْ فَقَدْ عَرَفْتُمْ اَنِّى نَبِىٌّ مُرْسَلٌ تَجِدُونَ ذٰلِكَ فِى كِتَابِكُمْ »

268- "**Ey yahudiler cemaati! Bedir günü Kureyşin başına gelenin bir benzerinin sizin başınıza gelmemesi için Allah** (-u Tealâ) **dan sakının. Ve onların başına gelenin size bir benzeri gelmeden müslüman olun, muhakkak siz, benim Nebiyyi mürsel** (gönderilmiş bir peygamber) **olduğumu bilmekte ve bunu kitabınızda bulmaktasınız.**" buyurdu.

Bunun üzerine onlar: "Ya Muhammed! Bir takım tecrübesiz, harb sanatını bilmeyen insanlarla karşılaşıp, onların bir boşluğundan istifade etmen sakın seni aldatmasın, şüphesiz biz seninle harbetsek, vallahi bizim ne adam olduğumuzu anlardın." dediler.

Bunun üzerine Mevlâ Tealâ Hazretleri bu ayeti celileyi indirerek: "**Habibim o kâfir olan yahudilere de ki: Benimle harbederseniz, yakında** (dünyada) **mağlûb olacak, ahirette de cehenneme sürüleceksiniz.**" buyurdu.

Bu sebebi nüzüle göre Ayet-i celilede geçen kâfirlerden maksat yahudilerdir. (سَتُغْلَبُونَ) nin başındaki (سِينْ) sîn de bu mağlubiyetin çok yakında olacağını ifade etmektedir.

Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri, Resulüne verdiği bu sözde sadık olmuştur. Şöyle ki: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara galip geldiği zaman, yine Benî Kaynuka' çarşısında onları toplayarak, cellâta onların boyunlarının vurulmasını emretmiş ve çukurcuklar kazdırarak leşlerini oraya attırmıştır. Böylece bir günde Kureyza oğullarından 600 yahudiyi katlettirmiş, ayrıca Nadîr oğullarını Medine'nin civarından sürgün etmiş, yahudilerin en büyük kalesi olan Hayber'i de fethederek onlara da cizye (vergi) vurmuştur.

İşte bütün bunlar, bu ayeti celilenin manasının tecellisinin bir eseri olmakla beraber, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğinin en açık delillerindendir.

Bu ayeti Celilenin, Allah-u Tealâ tarafından kâfir olarak ölecekleri bilinen, bir takım kâfirler hakkında indirildiği de söylenmiştir.

Mevlâ Tealâ, kâfirlerin mağlûb olacaklarını açıkladıktan sonra, onların, sayıca çok olmalarına güvenerek galip olacaklarını iddia etmelerini reddetmek üzere şöyle buyuruyor:

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِى فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى
كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَاْىَ الْعَيْنِ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَآءُ اِنَّ فِى
ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ (١٣)

KELİME MANASI (13)

(قَدْ كَانَ) **Muhakkak oldu,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için** ne? (اٰيَةٌ) **büyük bir ayet,** yani mağlûb olacağınıza dair size söylediğim sözün doğruluğuna delâlet

eden büyük bir nişan. kimlerde? (فِى فِئَتَيْنِ) **iki fırkada** (cemaatta) öyle iki cemaat ki, (الْتَقَتَا) **karşı karşıya geldiler** onlardan biri nedir? (فِئَةٌ) **bir cemaattır** (bu mana fie'nin mahzuf bir müptedanın haberi olmasına göre verilmiştir). öyle cemaat ki (تُقَاتِلُ) **mukatele ediyor** (savaşıyor), nerede? (فِى سَبِيلِ اللهِ) **Allah yolunda,** (وَأُخْرَىٰ) **diğer** (bu kelime, mukadder olan fie kelimesinin sıfatıdır) yani diğer bir cemaat da vardı ki, (كَافِرَةٌ) **kâfir,** yani Allah yolunda harbetmek şöyle dursun, Allah'ı inkâr etmekteydiler. Onlar öyle bir cemaattı ki, (يَرَوْنَ) **görüyorlardı,** kimi? (هُمْ) **onları** (müslümanları), ne oldukları hâlde (مِّثْلَيْهِم) **kendilerinin iki misli oldukları hâlde,** neşekil bir görüşle? (رَأْىَ الْعَيْنِ) **göz görüşüyle,** yani kâfirler, müminleri açıkça kendilerinden iki kat fazla görmekteydiler (وَاللهُ) **Allah** (-u Tealâ), (يُؤَيِّدُ) **teyid eder** (kuvvetlendirir) neyle? (بِنَصْرِهِ) **yardımıyla** kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (يَشَآءُ) **diliyor.** Yani Allah-u Tealâ Hazretleri, Bedir muharebesindeki müslümanları, düşmanlarının gözlerinde çok göstererek, kuvvetlendirdiği gibi, dilediği herkesi yardımıyla takviye eder. (kuvvetlendirir) (اِنَّ فِى ذَٰلِكَ) **muhakkak bunda** (zikredilen yardımda, veya islâm ordusunun iki misli görünmesinde) **vardır** ne? (لَعِبْرَةً) **elbette büyük bir ibret** (öğüt) kimler için? (لِأُولِى الْأَبْصَارِ) **basiret sahipleri için,** yani din hususunda sağlam bir kalp görüşüne sahip olan müminler için, bunda büyük bir ibret vardır. Çünkü onlar, sünnet-i seniyye'ye ittiba ederek ve Allah-u Tealâ'yı daima zikrederek bu kalp görüşünü kazanmışlardır. Herkes için bunda büyük bir ibret vardır.

MEALİ ŞERİFİ (13)

(Bedir muharebesinde) **karşı karşıya gelen iki fırka da sizin için muhakkak bir ibret vardı.** (onlardan) **Bir fırka Allah** (-u Tealâ) **yolunda çarpışıyordu, diğeri ise kâfirdi. Onlar** (kâfirler), **diğerlerini** (müslümanları) **göz görüşüyle, kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Ve Allah** (-u Tealâ) **dilediğini yardımıyla kuvvetlendirir. Şüphesiz bunda, basiret sahipleri için, elbette büyük bir ibret vardır.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre Bu ayet-i celile, bundan evvelki ayeti celilenin manasını doğrulamaktadır.

Şöyleki: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yahudileri İslâma davet ettiğinde onlar inatçılık ederek,"Biz zayıflıkta ve tecrübesizlikte Kureyş gibi değiliz. Bilâkis bizimle harbedecek herkesi yenecek kadar tecrübemiz ve bilgimiz vardır" dediklerinde, Allah-u Tealâ onlara: "Siz ne kadar kuvvetli, ha-

zırlıklı ve tecrübeli olsanız da, yakında mağlub olacaksınız." buyurduktan sonra, bu ayet-i celilede de bunun delili olmak üzere Bedir vakasını zikretti.

Bilindiği üzere Bedir'de silâh ve çokluk kâfirler tarafında olup müslümanlar sayı ve silâh bakımından azdı. Allah-u Tealâ ise, kâfirleri kahrederek müslümanları mansur - muzaffer (yardım olunmuş ve galip) kıldı. Bu ise galibiyetin ancak Allah-u Tealâ'nın teyid ve nusreti (kuvvet vermesi ve yardım etmesi) ne bağlı olduğunu göstermektedir.

Ayeti celilede geçen (فئة),Cemaat demektir. Bütün müfessirler, iki fırkadan maksadın, Bedir günü karşılaşan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ve Ashabıyla, Mekke müşrikleri olduğunda ittifak etmişlerdir.

Rivayete göre Bedir günü müşrikler, 950 kişi olup, yanlarında 100 at, 700 deve bulunmaktaydı, atlı olan 100 kişinin tamamı zırhlı olup, ordu içinde başka zırhlılar da vardı. Ebu Süfyan ve Ebu Cehil de bu ordunun içindeydiler. Müslümanlar ise 313 kişi olup, 70 develeri bulunmakta, bazı kere bir deveye dört kişi nöbetleşe binmekteydi. Ordu içinde 6 zırh, 8 kılıç, iki de at bulunmaktaydı. Bu atlardan biri Miktad ibni Amr, diğeri ise Mersid İbni Ebî Mersid *(Radıyallahu Anhuma)* hazretlerinin idi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ve muhacirlerin sancaktarı Ali İbni Ebi Talib *(Radıyallahu Anh),* Ensarın sancaktarı ise, Sâ'd İbni Ubade el Hazrecî *(Radıyallahu Anh)* idi, o gün müslümanlardan şehit olanların sayısı 14 olup, bunlardan 6 sı muhacirlerden, 8 i ensardan idi. *(Rıdvanullahi aleyhim ecmain).*

Bu kadar zayıf görünen bir müslüman ordusunun, bu kadar kuvvete sahip olan kâfirleri yenmesinde hiç şüphesiz ki, apaçık bir ayet (delil) ve düşmanları kahreden bir mucize vardı.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göre, Bedir ehli 313 kişi olup bunların 75 i muhacirlerdendi, kâfirlerin bozguna uğraması ise Ramazan-ı Şerif ayının 17 sinde, Cuma gecesi olmuştu.

Şu da bilinmelidir ki, âlimler bu hadisenin açık bir ayet oluşu hakkında bir kaç görüş ileri sürmüşlerdir.

1. Bu hadisede müslümanlar tarafında bir takım güçsüzlük sebepleri oluşu.

a) Sayı azlığı,

b) Harp kasdiyle yola çıkmadıklarından hazırlıksız oluşları,

c) Silâh ve atlarının az oluşu,

d) Tecrübesizlik. Çünkü bu Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ilk gazvesiydi.

Müşrikler tarafında ise bunların tam tersi mevcuttu. Şöyleki: onların sayısı fazla, harp hazırlığı mevcut, silâhları ve atları çok, ayrıca geçmiş zamanlarda çok harbettiklerinden tecrübeleri fazlaydı.

Bu durumda sayıca ve silâhça az olup, harp işinde tecrübesiz olanların, böyle silâhları çok olan harbe hazırlıklı ve tecrübeli bir topluluğu yenmeleri, görülmemiş bir şey olduğundan bu hadise ayet ve mucize olmuştur.

2. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, kendisine vahyedilen:

« وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ »

"Hatırlayın ki, Allah size iki taifeden (Kureyş ordusundan veya Ebu Süfyanın kervanından) **birinin şüphesiz sizin olduğunu vaadediyordu."** *(Enfal Suresi: 7'den)* ayeti celilesine dayanarak, kavmine Allah-u Tealâ'nın Kureyşe karşı kendisine yardım edeceğini haber vermişti. Hatta harpten evvel, filân kâfir şuraya devrilecek, şurasıda filâncanın yıkılacağı yerdir diye bildirmişti.

Onun bu haberi buyurduğu gibi çıkınca, bu, gaybdan haber vermek kabilinden olduğu için, muciz (insanları aciz bırakıcı), olmuş dolayısıyla bu hadise de mucize olmuştur.

3. Bu ayet-i celilede geçen, müşriklerin müminleri iki misli görmeleri, ayrıca bir ayettir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Muhammed İbni Furat, Said İbni Evs'in *(Radıyallahu Anhüma)* şöyle dediğini rivayet etmiştir: Müşrikler, müslümanlardan bir adamı esir ettiklerinde ona: "Kaç kişiydiniz?" diye sordular. O'da: "310 küsur" deyince, onlar: "Biz sizi, kendimizden bir kat fazla (1900 kişi olarak) görüyorduk." dediler. İşte (يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ) **"Onlar, diğerlerini** (müslümanları) **kendilerinin iki misli olarak görüyorlardı."** ayeti celilesinden maksat budur.

Bu cümle-i celileye: "Müşrikler müslümanları, müslümanların sayısının iki misli (620 küsur olarak) görüyorlardı." diye de mana verilmiştir. Her hâl-ü kârda bunun ne büyük bir mucize olduğu açıktır.

4. Bu kıssanın büyük bir ayet oluşu hakkında İmam-ı Hasen *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ Hazretleri bu gazve (savaş) ta habibine 5000 melekle yardım etti. bu meleklerin atlarının kuyrukları ve alın saçlarının kılları bembeyazdı işte (وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَآءُ) **"Allah, dilediğini yardımıyla teyid eder** (kuvvetlendirir)." kavli şerifinden maksat budur.

Şu da bilinsinki Allah-u Tealâ'nın müslümanlara yardımı iki çeşittir:

Birincisi, Bedir günündeki yardımı gibi, düşmanlara galip etmekle yaptığı yardım, İkincisi, huccet (onların hak üzere olduğunu ispat) la yaptığı yardımdır. Bundan dolayı müminlerden bir cemaatın bozguna uğradığını düşünsek bile, yine de onların mansur (Allah tarafından yardım olunmuş) olduklarını söylememiz caizdir. Çünkü onlar, davalarında haklı olduklarına

dair Allah-u Tealâ Hazretleri tarafından bir çok aklî ve naklî delillerle kuvvetlendirilmiş ve akibet-i hamîde (güzel netice) ile müjdelenmişlerdir.

Ayet-i celilenin sonunda geçen (عِبْرَة) kelimesi (عُبُوْر) dan alınmıştır, bu ise, bir taraftan diğer tarafa geçip gitmek manasındadır. bundan dolayı, kendileriyle bilgisizlikten ilme ulaşılan ayetlere ibret denilmiştir.

İşte bu ayeti celilede zikredilen kıssada, akıl ve basiret sahipleri için elbette büyük ibretler vardır. O hâlde her akıllı, bu ayetlerle ibret almalı, mal ve evlât çokluğuna aldanmayıp yardımı ancak Allah-u Tealâ'dan beklemelidir.

MÜSLÜMANLARIN İLK ZAMANLARDA SAYILARI AZ İKEN BİR MÜMİNİN 10 KÂFİRE KARŞI SAVAŞMA MECBURİYETİ OLDUĞUNU BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِأَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَايَفْقَهُونَ (٦٥)

"Ey peygamber! Müminleri savaşa teşvik et, eğer sizden sabırlı 20 (kişi) bulunursa, (onlar) iki yüz (kâfir) e galip gelirler. Ve eğer sizden yüz (kişi) olursa, kâfir olanlardan bin (kişiy) e galip gelirler, çünkü onlar anlayışlı olmayan bir millettir." *(Enfal Suresi: 65)*

MÜSLÜMANLARIN SAYILARI ÇOĞALINCA ALLAH-U TEALÂ TARAFINDAN YÜKLERİ HAFİFLETİLEREK, BİR MÜSLÜMANIN İKİ KÂFİRE KARŞI SAVAŞMASI GEREKTİĞİNİ, VE SABRETTİKLERİ TAKDİRDE MÜSLÜMANLARIN GALİP GELECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİME

اَلْئٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (٦٦)

"Allah (-u Tealâ), sizde (savaşa karşı) bir zaaf (güçsüzlük) olduğunu bildiği için şimdi sizden (bu yükü) hafifletti. Bundan sonra sizden sabırlı yüz (kişi) bulunursa, (onlardan) iki yüz (ün) e galip gelirler ve eğer sizden bin (kişi) olursa, Allah (-u Tealân) ın izniyle (onlardan) ikibin (kişiy) e galip gelirler ve Allah (-u Tealâ) sabredenlerle beraberdir. *(Enfal Suresi:66)*

Mevlâ Tealâ, kâfirlerin çokluğunun bir şey ifade etmeyip mağlûB olacaklarını açıkladıktan sonra, ellerinde bulunan malların da yok olup, bir faydasını göremiyeceklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ
مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَأٰبِ (١٤)

KELİME MANASI (14)

(زُيِّنَ) **Son derece süslü kılındı,** kime? (لِلنَّاسِ) **insanlara,** ne? (حُبُّ الشَّهَوَاتِ) **şehvetlerin sevgisi** yani nefsin istediği şeylere düşkünlük ve bağlılık, nefsin istediği şeyler de neler olduğu hâlde? (مِنَ النِّسَآءِ) **kadınlar,** daha? (وَالْبَنِينَ) **oğullar,** daha? (وَالْقَنَاطِيرِ) **çok mallar,** öyle mallar ki, (الْمُقَنْطَرَةِ) **yığın yığın biriktirilmiş,** o biriktirilmiş mallar ne olduğu hâlde? (مِنَ الذَّهَبِ) **altın,** daha? (وَالْفِضَّةِ) **gümüş,** nefsin istediklerinden insanlar için süslü kılınanlar daha ne olduğu hâlde? (وَالْخَيْلِ) **atlar,** öyle atlar ki, (الْمُسَوَّمَةِ) **yaylıma salınmış,** daha? (وَالْأَنْعَامِ) **hayvanlar,** yani deve, sığır, koyun ve keçi gibi sağmal hayvanlar, daha? (وَالْحَرْثِ) **ekinler,** (ذٰلِكَ) **İşte bunlar,** yani insanlar için süslü kılınan, bu şeyler, nedir? (مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) **dünya hayatının metaı** (geçici faydası) **dır,** (وَاللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ) **ise,** (عِنْدَهُ) **O'nun indinde** (manevi katında) **dır,** ne? (حُسْنُ الْمَأٰبِ) **varılacak güzel yer** (cennet).

MEALİ ŞERİFİ (14)

Kadınlardan, oğullardan, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşten, salma (güzel) **atlardan,** (sağmal) **hayvanlardan ve ekinlerden** (gelen) **şehvetlerin sevgisi** (nefsin istediği zevklere düşkünlük) **insanlar için son derece süslü kılındı. İşte bunlar, dünya hayatının metaı** (geçici faydaları) **dır. Allah** (-u Tealâ'ya gelince), **nihayet** (sonunda) **varılacak güzel yer** (cennet) **onun nezdinde** (manevi huzurunda) **dır.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*e gelen hristiyan heyetinden olan Ebû Harise İbni Alkame, kardeşi Kürz'e, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, bütün sözlerinde doğru olduğunu bil-

diğini, ancak rum krallarının kendisine verdikleri mal ve rütbeyi elinden alırlar diye korktuğu için bu hakikatı ikrar etmediğini (açıklamadığını) itiraf etmişti. Ayrıca Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Bedir muharebesinden sonra yahudileri islâma davet edince onlar da mal ve silâhlarına güvenerek Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e karşı kuvvet ve şiddet göstermişlerdi.

İşte Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celilesinde, kâfirlerin, ellerinden alınmasından korktukları ve güvendikleri bütün bu eşyanın zail ve batıl (elden çıkacak boş bir şey) olduğunu, ahiretin ise, hayırlı ve baki olduğunu beyan etmiştir.

Ayeti celilede geçen: "Müzeyyin (Nefsin isteklerini insanlara süsleyen) in kim olduğu hakkında ihtilâf edilmiştir. En doğru görüşe göre, bu, Allah-u Tealâ'dır. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri bir ayeti celilesinde:

اِنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّالَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ (٤)

"Şüphesiz biz, ahirete inanmayanların (kötü) **işlerini kendilerine süslü gösterdik de o yüzden bocalar dururlar."** *(Neml Suresi: 4)*

Diğer bir ayeti celilesinde:

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا . . . (٧)

"Şüphesiz biz, yeryüzündeki herşeyi, (dünyanın) **kendisine mahsus bir ziynet yaptık."** *(Kehf Suresi: 7'den)* buyuruyor.

Şu bilinsin ki, Allah-u Tealâ Hazretleri, kullarını ahiret menfaatlerine teşvik ettiği gibi, dünya lezzetlerini de yaratarak onları da kullarına meşru surette serbest etmiştir. İşte bu serbestlik dünyayı onlara süslemesi demektir.

Zira Allah-u Tealâ, kulunda bir şeye karşı istek yaratıp, o şeyi elde etmesindeki lezzeti kendisine bildirdikten sonra, ona ulaşmayı kendisine serbest edince, elbette ki o şeyi kuluna tezyin etmiş (süslemiş) olur ki bu, kulun kendi elinde olmayıp Allah-u Tealâ'nın sevdirmesiyledir. Nitekim:

٢٦٩-عَنْ اَنَسٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «حُبِّبَ اِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا النِّسَاءُ وَالطِّيبُ وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ».

269-Enes *(Radıyallahu Anh)*dan,Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Bana dünyadan, kadın ve güzel koku sevdirildi. Gözümün nuru** (aydınlığı) **da namaza kondu."** *(Neseî, Işretün Nisa:1, 8/87, No:3928)*

Allah-u Tealâ, kullarını ahiret menfaatlarına teşvik ettiğinden, insanın canının çektiği şeylerle meşru surette faydalanması da ahiret menfaatlarına vesile olacağından Mevlâ Tealâ, dünya menfaatlarını bu suretle de süslemiş olur.

Meselâ, bir kulun sadaka vermek için para kazanması, ibadete kuvvet olsun için yeyip içmesi, ahiret sevaplarına vesiledir. Hele kul, bütün bu menfaatların ancak Allah-u Tealâ'nın yaratması ve yardım etmesiyle kendisine ulaştığını bildiğinde elbette ki bu bilgi onun son derece şükürle meşgul olmasına sebep olur.

Bundan dolayı Sahib İbni Ubad hazretleri:

« شُرْبُ الْمَآءِ الْبَارِدِ فِى الصَّيْفِ يَسْتَخْرِجُ الْحَمْدَ مِنْ اَقْصَى الْقَلْبِ ».

"Yazın sıcağında soğuk su içmek; hamdi kalbin en derin yerinden çıkarır." buyururdu.

Bir de, bu lezzetlerden istifade etme imkanına sahip olan bir kişi, bütün bunları terkedip, ibadetle meşgul olarak ondaki zorluklara katlanırsa, onun sevabı daha da fazla olur.

İmam-ı Hasen'in buyurduğuna göre bu müzeyyin (nefsin isteklerini insanlara süsleyen) şeytandır. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

. . . وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَايَهْتَدُونَ (٢٤)

"Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de, onları doğru yoldan alıkoymuştur, bunun için hidayete eremiyorlar." buyurmuştur.*(Neml Suresi:24'den)*

İmam Alusî, Ruhul Meânî tefsirinde El İntisaf kitabından naklen buyuruyor ki, Şehvetleri süslü göstermek, bazı kere onların sevgisini kalpte yaratmak manasında kullanılır ki, bu manada süsleyen Ancak Allah-u Tealâ dır. Zira ondan başka hiç bir yaratıcı yoktur. Bazen de yasak olan isteklere teşvik etme manasında kullanılır ki, bu ikinci manada, süsleme işi şeytandandır. İmam Hasen'in kelâmı bu ikinci manadaki süslemeye hamledilmiştir, yoksa birinci manada değildir. zira O, yaratma işini Allah-u Tealâ Hazretlerinden başkasına nisbet etmekten elbette kaçınan bir zattır.

(شَهَوَاتْ), (شَهْوَةٌ) kelimesinin cemisidir. Ebussuud tefsirinde zikredildiğine göre şehvet, nefsin, istediği şeye meyletmesidir. Burada şehevattan maksat, müşteheyât (nefsin çektiği şeyler) dir. Nitekim (مَقْدُورْ) **makdûr**'a (güç yeten şeye) kudret,(مَرْجُوْ) **mercuv**'a (umulan şeye) recâ, (مَعْلُومْ) **ma'lum**'a (bilinen şeye) de ilim denir. bu, lugatta meşhur olan bir kullanımdır. Bu filâncanın şehvetidir dendiğinde, müştehasıdır (Nefsinin çektiği şeydir) denmek istenmiştir.

Sahibi Keşşafın zikrettiğine göre, nefsin istediği şeylere şehvet ismini vermekte iki fayda vardır:

1. İnsan bu ayeti celilede zikredilen kadınlar ve erkek evlâtlar gibi bir takım varlıklardan faydalanmaya çok düşkün olduğundan, Allah-u Tealâ Hazretleri, mubalâğa olsun için bunlara şehevat ismini vermiş ve: "**İnsanlara şehevat sevgisi çok süslendirildi.**" buyurarak, sanki: "**İnsanlar bunları arzuluyorlar seviyorlar.**" buyurmak istemiştir.

Nitekim bir hastaya "Canın ne istiyor?" diye sorulduğunda, o: "O kadar iştahsızım ki, iştahım olmasını iştiha (arzu) ediyorum." demiştir.

2. Şehvet, bütün hukema katında, hayvanların sıfatlarından en düşüğüdür. Bu yüzden şehvetine uyan kişi, herkes tarafından kınanır. O hâlde nefsin çektiği şeylere bu lâfzın kullanılması, kişileri bunlardan nefret ettirmek içindir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Ulema buyurmuştur ki, Allah-u Tealâ Hazretleri meleklere hiç şehvet vermeyip sırf akıl vermiştir, hayvanlara ise hiç akıl vermeyip sırf şehvet vermeştir, insana ise, her ikisini de vermiştir. O hâlde aklını şehvetine galip kılan insan, meleklerden efdal (üstün) olduğu gibi, şehvetini aklına galip kılanlar da hayvanlardan daha rezil (aşağı) dır.

Ayet-i celilenin başında geçen (مِنْ), beyaniyedir. Nefsin çektiği şeylerin neler olduğunu beyan etmek için zikredilmiştir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti celilesinde nefsin çektiği şeylerden yedi tanesini saymıştır, bunların başında da kadınları zikretmiştir. Zira onlarla lezzetlenmek daha fazla olup, kendileriyle ünsiyet (kaynaşma) daha çoktur.

Nitekim Mevlâ Tealâ:

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (٢١)

"**Kendilerine sükünet edesiniz** (onlarla yatışasınız) **için, size kendi** (cinsi) **nizden zevce** (eş) **ler yaratıp da aranıza sevgi ve merhamet koyması O'nun** (Allah-u Tealâ'nın kudretinin) **delillerindendir. Şüphesiz bunda iyi düşünen bir kavim** (topluluk) **için elbette büyük ayet** (ibret) **ler vardır.**" buyuruyor. *(Rum Suresi:21)*

Bununla beraber kadınlar, şeytanın ipleri (erkekleri avlamak için kullandığı âletler) olduğu için şehvet bakımından en ileridirler. Bundan dolayı insanın hayatına mal olacak derecede kuvvetli aşk, ancak kadınlar hakkında görülebilir. Nitekim:

٢٧٠-عَنْ اُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَسَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ (رضى الله عنهم) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَاتَرَكْتُ بَعْدِى فِى النَّاسِ فِتْنَةً اَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ».

270- Üsame İbn-i Zeyd ve Saîd İbn-i Zeyd İbn-i Amr İbn-i Nüfeyl *(Radıyallahu Anhüm)* den rivayet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Erkekler için, benden sonra insanlar içinde kadınlardan daha zararlı bir fitne** (imtihan vesilesi) **bırakmadım.**" buyurdu. *(Tirmizî, Edeb:65, No:2929)*

Ulemanın buyurduğuna göre kadınlarda iki fitne vardır:

1.Onlar sebebiyle Rahim (akraba ilişkileri) kesilir. Nitekim karısının keyfine uyarak ana-babasından ve kardeşlerinden kopan nice aileler görülmektedir.

2.Onların isteklerini yerine getirmek için helâl-haram demeyip mal toplanır.

Şehevattan ikincisi evlât sevgisidir. Erkek çocuğun sevgisi, kızın sevgisinden daha fazla olduğundan, Allah-u Tealâ erkeği özellikle zikretmiştir. Ayrıca oğlan, insanın kendi makamına kaim (durucu), düşmanlarını defetmeğe kadir (güçlü) ve babasının bütün işlerini yürütmeye kâfi (yeterli) olduğundan kızdan ziyade oğlana karşı sevginin insanlara süslendiği açıklanmıştır.

Gerçekte de insanlardan bir çoklarının, kızdan çok oğlan çocuklarını sevdikleri görülmektedir. Evlât fitnesi hakkında da Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

٢٧١- عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اَلْوَلَدُ مَحْزَنَةٌ مَجْبَنَةٌ مَجْهَلَةٌ مَبْخَلَةٌ».

271-Havle Binti Hakîm, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "**Çocuk; üzüntü, korku, cehalet ve cimrilik vesilesidir.**" *(Ali El-Müttekî, Kenzül Ummal:16/288, No:44516)*

Ayrıca ulema, çocuklar sebebiyle helâl haram demeden mal toplama fitnesinin olduğunu da zikretmişlerdir.

Şu da bilinsin ki, Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, insanın kalbinde aile ve çocuk sevgisini yaratmasında büyük hikmetler vardır. Bu sevgi olmayacak olsa çoğalma meydana gelmeyeceğinden, neslin kesilmesine sebep olur.

Bu sevgi bütün yaratıklarda tabii bir hâl gibidir. Bundan dolayı bütün canlılarda mevcuttur.

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, Kanatîr, kıntar'ın cemisidir. Bu ise çok mal demektir. yüz bin dinara veya bir öküz derisi dolu altına denildiği rivayet olunmaktaysa da, Beyzavî'nin beyanına göre haddi hesabı olmayan çok mala denir.

Zamanımızda çok zengin olan kişiye milyarder denildiği gibi, Araplar da çok zengin olan kimseye sahibi kıntar derlerdi. Mukantara ise sahibi tarafından toplanıp define yapılmış mal demektir. İslâmiyetin başlangıcında Mekke-i Mükerremede yüz kadar sahibi kıntar bulunduğu söylenmiştir.

Ruhul Beyan ve Âlusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Zeheb, altının ismidir ki, altın zahib (gidici) olduğu için ona zeheb denmiştir.

(فِضَّةْ) Gümüş demektir ki, (اِنْفِضَاضْ) ettiği (dağılıp gittiği) için ona da fizza denmiştir.

(خَيْلْ) Hayl, kendi lâfzından müfredi (tekili) olmayan bir cemidir. Vahidi (tekili) feres'tir. Bu kelime, huyelâ'dan alınmıştır. At, yürürken çalımlı yürüdüğünden ona bu isim verilmiştir veya tahayyül'den alınmıştır ki, at sevgisi sahibinin kalbinde çok yerleşmiş olup, gözünde ondan büyüğünü tahayyül etmediği için At'a bu isim verilmiştir.

(مُسَوَّمَة), Müsevveme, Ikrime *(Radıyallahu Anh)* a göre, binmek için nişanlanmış ve alâmetlenmiş At'tır. Bu mana alâmet manasında olan (سِيمَة) den alındığına göredir. İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan nakledilen bir rivayette ise, bu kelime, yaylıma salınma manasında olan (تَسْوِيم) den alınmıştır ki, yaylıma salınan atlar demektir. İmamı Mücahidin buyurduğuna göre güzellik manasında olan (سِيمَا) dan alınmıştır ki, o zaman güzel atlar demektir.

(اَنْعَامْ) Enâm, (نَعَمْ) ın cemisi olup, koyun, deve ve sığır cinsine, tek olarak da sadece deveye kullanılır. Bu kelime, yumuşaklık manasında olan (نُعُومَة) ten alınmıştır ki, bu hayvanlar çok yumuşak yürüdüklerinden kendilerine bu isim verilmiştir.

(حَرْثْ) Hars, mefûl manasında mastar olup, butün ekinlere kullanılır.

Şu bilinsin ki, insanın yaşaması ve insan neslinin devamı ve bekası için, son derece gerekli olan bu nimetleri elde etmeye çalışmayıp tembel tembel oturmak, hem Allah indinde, hem de kullar indinde çok kınanan bir hâldir. Çünkü Allah-u Tealâ nın bu nimetlere karşı insanlarda sevgi yaratması, bunları meşru surette kazanmaya çalışmanın gerekli olduğunu göstermektedir.

Şu kadar var ki, bütün arzu ve isteği bunlara bağlayıp, ahiret işlerinden gafil olmak, ve bu nimetleri elde etme sebebiyle dünyada azgınlık etmek, insanı helâk edeceğinden, bu gibi tehlikelerden korunmak herkese vaciptir.

Bundan dolayı Cenab-ı Hak, bu sayılan şeylere karşı duyulan sevgiyi açıkladıktan sonra, bütün bunların, zıll-ı zail (geçici bir gölge) olup kendilerine güvenilmeyeceğini, ancak kendi manevi huzurunda ki güzel merci (dönüş yeri) olan Cennet ve o cennette sonsuz nimetler bulunduğunu açıklayarak, kullarını hem dünya, hem de ahiret nimetlerini kazanmaya teşvik etmiştir.

(مَآبْ) Meâb, dönmek manasında olan (اَوْبْ) ve (اِيَابْ) mastarından alınma bir mefal veznidir ki, aslı (مَاْوِبْ) dir, vav'ın harekesi kendisinden önceki sakin olan hemzeye nakledildikten sonra vav elife döndürülerek (مَأْبْ) meâb olmuştur. Bu kelime ismi mastardır, ismi zaman ve ismi mekân olarak da kullanılır.

Mevlâ Tealâ, nefse hoş gelen dünya nimetlerini açıkladıktan sonra, kendi indindeki (katındaki) sonsuz nimetlerin çok daha güzel olduğunun beyanını te'kid etmek (kuvvetlendirmek) üzere şöyle buyuruyor:

قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ (١٥)

KELİME MANASI (15)

(قُلْ) (Habibim!) **De ki,** (اَؤُنَبِّئُ) **haber vereyim mi?** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (بِخَيْرٍ) **daha hayırlısı** (iyisi) **ni,** neden? (مِنْ ذٰلِكُمْ) **bu size anlatılan şeylerden,** (لِلَّذِينَ) **o kimseler için vardır ki,** (اتَّقَوْا) **takva sahibi oldular,** yani Allah-u Tealâ Hazretleri'nin emirlerine bir noksanlık getirmek veya yasaklarına yaklaşmaktan korkarak, Allahın azabından sakınan kullar için vardır, nerede? (عِنْدَ رَبِّهِمْ) **Rableri indinde** (manevi yanında) ne vardır? (جَنَّاتٌ) **cennetler,** öyle cennetler ki, (تَجْرِى) **akıyor,** nereden? (مِنْ تَحْتِهَا) (köşklerinin ve ağaçlarının) **altından,** ne? (الْاَنْهَارُ) **ırmaklar,** takva sahipleri ne olduktları hâlde? (خَالِدِينَ) **ebedî kalıcı oldukları hâlde,** nerede? (فِيهَا) **o cennetlerde,** onlar için daha ne vardır? (وَاَزْوَاجٌ) **zevceler** (eşler, hanımlar) öyle eşler ki, (مُطَهَّرَةٌ) **tertemiz,** yani hayız, nifas, büyük ve küçük abdest gibi kadınların istenmeyen hâllerinden ve kötü huylarından son derece uzak, onlar için daha ne vardır? (وَرِضْوَانٌ) **büyük bir rıza** (hoşnutluk) kimden? (مِنَ اللّٰهِ) **Allah'tan,** (وَاللّٰهُ) **Allah-u Tealâ,** (بَصِيرٌ) **çok iyi görücüdür,** kimi? (بِالْعِبَادِ) **kulları,** yani kullarının bütün hâllerinden son derece haberdardır. Bunun için iyilik edenleri, fazl-u keremiyle mükâfatlandıracak, kötülük edenleri de, adaletiyle cezalandıracaktır. Buna göre: "Kullar" dan murat umumi kullardır veya takva kullarının hâllerini çok iyi bildiğinden onlara bu büyük nimetleri hazırlamıştır. Buna göre de: "Kullar" dan maksat sadece takva sahipleridir.

MEALİ ŞERİFİ (15)

(Resulüm!) **De ki: Bundan** (size anlatılanlardan) **daha hayırlısını** (iyisini) **size haber vereyim mi? Takva sahipleri için Rableri katında,** (köşklerinin ve ağaçlarının) **altından ırmaklar akan cennetler - ki orada ebedi kalıcıdırlar- Tertemiz aileler ve** (hepsinin üstünde) **Allah'dan büyük bir rıza** (Rablerinin kendilerinden hoşnut olması) **vardır. Ve Allah kulları** (nı) **hakkıyla görendir.**

İ Z A H A T

Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti celilesinde ahiret nimetlerinin çok hayırlı olduğunu beyan buyurmaktadır, zira anne rahmine nisbetle dünya ne kadar geniş, aydınlık ve bol nimetlerle dolu ise, dünyaya nisbetle ahiret de o kadar geniş, nurlu ve bol nimetlerle doludur. Nitekim:

٢٧٢- عَنْ سَهْلٍ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَوْضِعُ سَوْطٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

272- Sehl *(Radıyallahu Anh)*, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu işittim dedi: "**Cennette bir kamçı kadar yer, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır.**" *(Buharî, Rikâk:6, 14/356)*

Bu ayeti celilede: (لِلَّذِينَ اتَّقَوْا) buyurarak ahiret nimetlerinin müttaki (Allah-u Tealâ dan sakınan) lara mahsus olup, herkese nasib olmayacağı beyan edilerek, ahiret nimetlerinin şanı büyütülmüş ve hayırlı oldukları ispat edilmiştir. Çünkü dünya nimetlerinin o kadar değeri olmadığından herkese verilmektedir. Ahiret nimetleri ise çok hayırlı ve sonsuz olduklarından sadece hayırlı kullara nasib kılınmıştır.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* bu ayet-i kerimede zikredilen müttakılerden, muhacir ve ensarın kastedildiğini söylemişse de, ulema, şirkten sakınan herkesin bu hıtaba dahil olduğunu (girdiğini) söylemişlerdir.

Cennette enva-i çeşit nimetler bulunsa da nimetlerin çokluğuyla insanın rahatlığı tamamlanmayıp ancak aile ile tamamlanacağından Cenab-ı Hak, müttakiler için cennette, her türlü kötü huydan, çirkin söz ve fuhşiyattan ve insan tabiatının sevmeyeceği her şeyden pak ve temiz eşler bulunduğunu açıklamıştır.

Ancak bütün bu nimetlerin nimet olması, sahibinin razı ve hoşnut olmasına bağlı olduğundan Cenab-ı Hak, cennette keyfe keder verecek hiç bir şey bulunmadığı anlaşılsın için cennete girecek olan müttakılerden razı olacağını da açıklamıştır.

Kazi Beyzavî buyurmuştur ki, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayet-i celileleriyle dünya ve ahiretteki bütün nimetlerine işaret etmiştir. Bunların en aşağısı dünya nimetleri, ortası cennet nimetleri, en yükseği ise Allah-u Tealâ'nın rızasıdır. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

. . . وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ أَكْبَرُ . . . (٧٢)

"**Ve Allah** (-u Tealân) **ın** (en ufak) **bir rızası,** (her şeyden) **daha büyüktür.**" *(Tövbe suresi : 72'den)* buyurmaktadır.

٢٧٣- عَنْ اَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالىٰ يَقُولُ لِاَهْلِ الْجَنَّةِ: «يَا اَهْلَ الْجَنَّةِ!» يَقُولُونَ: لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ ، فَيَقُولُ: «هَلْ رَضِيتُمْ؟» فَيَقُولُونَ: مَا لَنَا لاَ نَرْضىٰ وَقَدْ اَعْطَيْتَنَا مَالَمْ تُعْطِ اَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ ، فَيَقُولُ: «اَنَا اُعْطِيكُمْ اَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ» قَالُوا: يَا رَبِّ وَاَىُّ شَىْءٍ اَفْضَلُ مِنْ ذٰلِكَ ، فَيَقُولُ: «اُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِى فَلاَ اَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ اَبَدًا».

273- Ebu Saîd El-Hudrî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Allah- Tebareke ve Tealâ, cennet ehline: Ey Cennet ehli! diye hitab eder. Onlar da: Ey Rabbimiz! Buyur, emrine âmâdeyiz derler.**

Yüce Allah: (Bu hâlinizden) **Razı mısınız? buyurur. Onlar da: Nasıl razı olmayalım? Sen bize halkın** (yarattıkların) **dan hiçbir kimseye vermediğin** (bunca nimetler) **i ihsan eyledin! derler.**

Allah (-u Tealâ): **Ben size bunlardan daha şerefli bir nimet vereceğim! buyurur. Onlar da: Ya Rabb! Bunlardan daha üstün hangi nimet vardırki? derler. Allah** (-u Tealâ) **da: Size rızamı lütfediyorum. Artık bundan sonra ebedî olarak size kızmayacağım! buyurur."** *(Buharî, Rikâk:51, 7/200)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, hukema (ince ilim sahibi kişiler) buyurmuşlardır ki, "Cennetler" içindeki nimetlerle beraber cismani cennete işaret etmekte, "Rıdvan" la ise, ruhanî cennete işaret etmektedir.

Makamların en üstünü Ruhanî cennettir ki bu, Allah-u Tealâ Hazretleri'nin cemâlinin nurunun, kulun ruhuna tecelli ederek, kulun marifetullah (Allahı bilmek) te kaybolmasından ibarettir.

Kul bu makamların başında Allah-u Tealâ Hazretlerinden razı olur, sonunda ise Allah-u Tealâ ondan razı olur.

يَا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ (٢٧) اِرْجِعِى اِلىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً (٢٨)

"Ey mutmainne olan nefis! Raziye (sen rabbinden razı), **merziyye** (Rabbin de senden razı) **olarak Rabbine dön."** ayet-i celilesiyle buna işaret edilmiştir. *(Fecir Suresi :27-28)*

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayet-i celilenin sonunda: (وَاللهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ) **"Ve Allah, kullarını hakkıyla görendir."** bu-

yurarak, onların dünya ve ahiret kârlarını çok iyi bildiğini, dolayısıyla kulların, Allah-u Tealâ'nın kendilerini soğutmaya çalıştığı dünya zevklerinden uzaklaşıp, onlar için seçtiği ve razı olduğu ahiret nimetlerine önem vermeleri gerektiğini ifade etmektedir.

ALLAH-U TEALÂ'NIN EN UFAK BİR RIZASININ HER ŞEYDEN BÜYÜK OLDUĞUNU, ANCAK BU RIZANIN BAŞLICA MUHACİR VE ENSARA NASİBOLUP, ONLARIN YOLUNDA GİDENLERİN DE BU RIZAYA NAİL OLACAĞINI BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER

. . . وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ . . . (٧٢)

"**Ve Allah** (-u Tealân) **ın** (en ufak) **bir rızası,**(her şeyden) **daha büyüktür.**" *(Tövbe suresi : 72'den)*

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّلَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٠٠)

(İslâm dinine girme hususunda) **öne geçen ilk Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tâbi olanlar** (var ya) **Allah** (-u Tealâ) **onlardan razı olmuştur, onlar da Allah** (-u Tealâ) **dan razı olmuşlardır. Ve** (Allah-u Tealâ) **onlara, içinde ebedî kalacakları,** (köşklerinin ve ağaçlarının) **altında ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu en büyük bir kurtuluştur.**" *(Tövbe Suresi:100)*

ALLAH-U TEALÂ'YA VE AHİRETE İNANANLARIN, ALLAH-U TEALÂ-YA VE RESULÜ'NE KARŞI GELENLERLE DOST OLAMAYACAĞINI VE ALLAH-U TEALÂ'NIN, DÜŞMANLARIYLA DOSTLUK ETMEYENLERDEN RAZI OLDUĞU ONLARIN DA ALLAH-U TEALÂ'DAN RAZI OLDUKLARINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

لَاتَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيرَتَهُمْ اُولٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْاِيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ اُولٰئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (٢٢)

"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir milleti - Babaları, oğulları ve kardeşleri yahut akrabaları da olsa - Allah'a ve Resulüne karşı gelenlerle dostluk eder (bir hâlde) **bulamazsın** (göremezsin). **İşte onların kalbine Allah** (-u Tealâ) **imanı yazmış ve kendinden bir ruh ile** (manen diriltecek bir kitapla) **onları kuvvetlendirmiştir. Ve bunları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada ebedî kalacaklardır.**

Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'dan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar Allah'ın hizbi (fırkası,taraftarları) **dır. İyi bilin ki, şüphesiz Allah'ın hizbi** (mensupları) **felâh bulan** (kurtuluşa eren) **lerin ta kendileridir.** *(Mücadele Suresi:22)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN İMAN EDİP AMELİ SALİH İŞLEYENLERDEN RAZI OLUP, ONLARIN DA KENDİSİNDEN RAZI OLDUKLARINI VE BU KARŞILIKLI RIZANIN, RABLERİNDEN KORKANLARA MAHSUS OLDUĞUNU AÇİKLAYAN AYETİ KERİMELER :

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ (٧) جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ (٨)

"Şüphesiz iman edip ameli salih işleyenler (var ya) **işte onlar yaratılanların en hayırlısıdırlar.**

Onların, rableri katındaki mükâfatları, altlarından ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah (-u Tealâ) **onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır.**

Bu (söylenenler), **Rabbinden korkan** (ona karşı daima saygı gösteren) **ler içindir."** *(Beyyine Suresi : 7-8)*

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ إِنَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٦﴾ ٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلْقَٰنِتِينَ
وَٱلْمُنفِقِينَ وَٱلْمُسْتَغْفِرِينَ بِٱلْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِ ۚ لَآ إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ ۗ
وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُو۟تُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ
ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ
ٱلْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ لِلَّهِ وَمَنِ
ٱتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُو۟تُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْأُمِّيِّـۧنَ ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ
فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ
ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْفُرُونَ
بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ وَيَقْتُلُونَ
ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ ٱلنَّاسِ ۙ فَبَشِّرْهُم
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ
فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾

Mevlâ Tealâ, müttakılerin bazı sıfatlarını beyan etmek üzere buyuruyor:

اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (١٦)

KELİME MANASI (16)

(اَلَّذِينَ) (O takvaya erenler), **o kimselerdir ki,** (يَقُولُونَ) **derler,** (رَبَّنَا) **Ey bizim rabbimiz,** (اِنَّنَا) **şüphesiz biz,** (اٰمَنَّا) **iman ettik,** (davetine icabet ederek sana ve resulüne inandık), (فَاغْفِرْ) **öyleyse mağfiret et,** yani sen de vaadini (sözünü) yerine getirerek bağışla, kimi? (لَنَا) **bizi,** neyimizi? (ذُنُوبَنَا) **günahlarımızı,** (وَقِ) **ve muhafaza et** (koru) kimi? (نَا) **bizi,** neden? (عَذَابَ النَّارِ) **ateşin azabından,**

MEALİ ŞERİFİ (16)

(O takva sahipleri) **Öyle kullar** (dır) **ki, ey Rabbimiz! Şüphesiz biz, iman ettik. Öyleyse bizim günahlarımızı bağışla ve bizi ateşin azabından koru! derler.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir ve Beyzavî'de zikredildiğine göre, müttakılerin, mağfiret talebini sadece imanlarına bağlamaları, yani ey Rabbimiz! biz iman ettik dedikten hemen sonra bizi affet demeleri, kulun sadece imanla, rahmet ve mağfireti isteyebileceğine ve mücerred (sadece) imanın mağfirete sebep olabileceğine delâlet eder.

Bu surenin sonundaki, şu ayet de bunun nazîri (benzeri) dir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, halis akıl sahibi olan dostlarının kendisine şöyle münacâat ettiklerini (yalvardıklarını) beyan ediyor:

رَبَّنَا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْاِيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ (١٩٣)

"Ey Rabbimiz! Şüphesiz biz, "Rabbinize iman edin!" diye seslenen bir davetçiyi (Peygamber'i) **işittik de hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! o hâlde bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört ve bizi** (m ruhlarımızı) **iyilerle beraber al."** *(Ali Imran Suresi : 193)*

Burada, Allah-u Tealâ bu ayet-i celilenin peşine, sabredenler, doğru olanlar gibi bir takım sıfatları zikrederek, mağfiretin hasıl olması için bütün

ibadetlere itibar etmiştir, dolayısıyla sade iman mağfirete yeter mi? diye bir soru sorulacak olursa, biz deriz ki: Allah-u Tealâ Hazretleri, sadece imanı mağfiret istemeye vesile kıldıktan sonra, itaat edenlerin bu sıfatlarını zikretmiştir.

Bu sıfatlar mağfiret için şart olsaydılar, elbette ki bunların mağfiret istemeden evvel zikredilmeleri daha uygun olurdu, mağfiret isteği sade imana bağlanıp, ondan sonra bu sıfatlar zikredildiğine göre, biz bu sıfatların mağfiret için şart olmayıp, ancak yüksek dereceler kazanmaya sebep olabileceklerini anlamışızdır.

Mevlâ Tealâ, müttakılerin güzel vasıflarından diğer bazılarını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ (١٧)

KELİME MANASI (17)

(اَلصَّابِرِينَ) (Öyle takva sahipleri ki,) **sabrediciler** yani farzları yerine getirmeye, haramlardan sakınmaya,ve musibetlere sabrederler daha? (وَالصَّادِقِينَ) **sadık olanlar,** yani imanlarında sadık, sözlerinde doğru, işlerinde dürüst olanlar, daha? (وَالْقَانِتِينَ) **itaat edenler,** yani Allah-u Tealâ'ya devamlı itaat ederek boyun bükenler veya dua edenler *(Nesefi)* veya namaz kılanlar *(Hâzin)* daha? (وَالْمُنْفِقِينَ) **infak edenler,** yani mallarını hayra harcayanlar, daha? (وَالْمُسْتَغْفِرِينَ) **istiğfar edenler,** yanı af isteyenler. nerede? (بِالْاَسْحَارِ) **seherlerde** burada (ba) (fi) manasındadır.

MEALİ ŞERİFİ (17)

(O takvaya erenler) **Sabredenler, doğru olanlar, itaat edenler, infak edenler ve seherlerde Allahtan mağfiret isteyenlerdir.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir ve Ruhul Beyanda zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celilede müttakiler için beş sıfat zikretmiştir.

1. **Sabredici olmaları:** Sabır, şeriatın yasak ettiği isteklerden, nefsi engellemektir. Sabır üç türlüdür.

a) İbadetlere sabretmek,

b) Günahlara düşmekten sabretmek,

c) Başa gelen musibetlere sabretmek. Hatta belâlara karşı hiç darlanmayıp kalben Allah-u Tealâ'dan razı olmaktır.

Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri, Sabredenleri müjdelerken:

اَلَّذِينَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ (١٥٦)

"O kimseler ki, kendilerine bir belâ isabet ettiği zaman "Şüphesiz biz Allah içiniz (O'nun kullarıyız ve O'na aitiz) **ve şüphesiz biz** (sonunda) **ancak O'na döneceğiz." derler.** buyuruyor. *(Bakara Suresi : 156)*

Süfyan İbni Uyeyne *(Radıyallahu Anh)* :

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا . . . (٢٤)

"Sabrettikleri zaman, onların (Musa *(Aleyhisselâm)* ın ümmetinin) **içinden, bizim emrimizle hidayet eden** (doğru yola kavuşturan) **imam** (rehber) **ler tayin etmiştik."** *(Secde Suresi:24'ten)* ayeti celilesi hakkında: "Bu ayet, bu zatların bu kadar büyük derecelere, özellikle imamete (dinde önderliğe), sabırları sebebiyle kavuştuklarına delâlet etmektedir." demiştir.

Rivayete göre, bir adam Şiblî hazretlerinin yanına gelerek: "Sabredenlere hangi sabır daha zor gelir?" diye sorduğunda,

O: "Allah yolunda sabretmek." buyurdu. o kişi: "Hayır!" deyince,

Şiblî Hazretleri: "Allah için sabretmek." dedi, adam yine "Hayır!" deyince,

Şiblî Hazretleri: "Allah ile beraber sabretmek." diye cevap verdi. Adam yine: "Hayır!" deyince,

Şiblî Hazretleri: "Peki hangisidir?" dedi. Adam "Allah'tan (uzaklığa) sabretmek en zor sabırdır." deyince,

Şiblî Hazretleri öyle bir haykırdı ki, az kalsın ruhu çıkacaktı.

Hasılı kelâm, Allah-uTealâ Hazretleri'nin sabredenlerin medhi hakkında Kuran-ı kerimin bir çok yerlerinde ayetleri vardır.

٢٧٤- قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ صَبَرَ عَلَىٰ مُصِيبَةٍ فَلَهُ ثُلاَثَمائَةِ دَرَجَةٍ وَبَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ صَبَرَ عَلَى الطَّاعَةِ فَلَهُ سِتُّمائَةِ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ صَبَرَ عَلَى الْمَعْصِيَةِ فَلَهُ تِسْعُمائَةِ دَرَجَةٍ بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ الْعَرْشِ وَالْكُرْسِيِّ».

274- Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Her kim bir musibete** (belâya) **sabrederse , onun için üçyüz derece vardır. Her iki derece arasında yerle gök arası kadar mesafe vardır.**

Her kim bir taata (ibadete) **sabrederse** (katlanırsa) **onun için altıyüz derece vardır. Her derece arasında yerle gök arası kadar mesafe vardır.**

Herkim masiyete (günah işlemeyi terketme hususunda) **sabrederse, onun için dokuzyüz derece vardır. Her iki derece arasında da Arş ile Kürsî arası kadar mesafe vardır.**" *(Ruhul Beyan:2/11)*

Müttakilerin ikinci sıfatları, **Sadık olmaları** dır.

(صدْق) Sıdk lâfzı, sözde, işte ve niyette kullanılır. Sözde sıdk, yalandan sakınmaktır. Meşhur olan da budur. İşte doğruluk ise, bir işi hakkıyla yerine getirmek, ve tamamlamadan bırakmamaktır, Niyette ki sadakat ise, niyet edilen şeyi tatbikat sahasına çıkarıncaya kadar o niyette kararlı olmaktır.

Müttekilerin üçüncü sıfatları, **Kanit olmaları** dır ki, kunut, ibadete devam etmekten ibarettir. Kunut hakkında daha ziyade malûmat Bakara Suresinin 238. ayetinin tefsirinde (Ruhul Furkan cilt 2 de) geçmiştir.

Müttekilerin dördüncü sıfatı, **Münfik olmaları** dır. İnfak, vermek demektir ki bu, kişinin kendisine, çoluk çocuğuna, yakınlarına harcadıklarını, zekât, cihad, vesair hayırlar için verdiklerinin hepsini içine almaktadır.

Müttakilerin beşinci sıfatları, **Seherlerde istiğfar etmeleri** dir. Seher, fecrin tulûundan evvelki (imsaktan evvel sahur yemeği yenilen) vakittir. Seherlerde istiğfar edenlerden maksat, gece teheccüd namazını kılıp peşinden istiğfar ve dua ile meşgul olanlardır. zira insan,gece kalkıp kılmadan seherlerde uyanık olup dua ve istiğfarla meşgul olmaz.

Ebussuud tefsirinde zikredildiğine göre, Mücahid, Katade ve Kelbî *(Radıyallahu Anhum),* seherlerde istiğfar edenlerden maksat o vakitlerde namaz kılanlardır buyurmuşlardır.

Zeyd ibni Eslem: "Bu kişiler, sabah namazını cemaatla kılanlardır." demiştir.

İmam Hasen: "Bunlar gece namazını sehere kadar uzatıp, sonra istiğfar edenlerdir." buyurmuştur.

İmam Nafi', şöyle buyururdu: İbni Ömer *(Radıyallahu Anh)* geceyi ibadetle geçirir sonra bana: "Ey Nafi' seher oldu mu? " diye sorardı. Ben: "Olmadı" dedikçe namaza devam eder, oldu dediğimde ise, sabaha kadar dua ve istiğfar ederdi.

İSTİĞFARIN SEHERLERE TAHSİS EDİLMESİNE GELİNCE:

Şu bilinsin ki, seherde istiğfar etmenin, imanın kuvvet ve ubudiyetin kemal bulmasında bir kaç yönden tesiri vardır.

1. Seher vakti, gecenin karanlığı her tarafı kapladıktan sonra, sabah nurunun doğduğu vakittir ki, bu nur sebebiyle geceleyin ölü gibi olan varlıklar sabahleyin hayat bulmaktadırlar. İşte bu vakit, umumi bir cömertlik ve tam bir feyiz vaktidir. O hâlde, Âlem-i kebir (büyük âlem) olan dünyanın sabahı olduğunda, âlemi sagir (küçük âlem) olan insanın sabahının doğması, yani Allah-u Tealâ'nın celâlinin nurunun insanın kalbinde parlaması uzak olmaz.

2. Seher vakti uykunun en tatlı zamanıdır. Kul, bu lezzetten yüz çevirip ubudiyete yönelince, elbette ki bu taat (ibadet) daha mükemmel olur.

3. Seher vakti insanın, özellikle teheccüd kılanların, nefislerinin en pak, ve ruhlarının en huzurlu olduğu bir zaman olduğu için o vakitte yapılan istiğfar ve dualar icabete (kabul olunmaya) daha yakındırlar.

٢٧٥- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: « يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَىٰ كُلَّ لَيْلَةٍ اِلَىٰ سَمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَىٰ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ يَقُولُ مَنْ يَدْعُونِى فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِى فَأُعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِى فَأَغْفِرَلَهُ ».

275-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Gecenin son üçte biri kaldığı zaman Ulu ve Yüce olan Rabbimiz** (keyfiyetini bilemediğimiz bir hâlde) **her gece en alt semaya iner ve: Bana kim dua eder ki, onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir hacet ister ki, ona** (dileğini) **vereyim! Benden kim mağfiret diler ki, onu mağfiret edeyim! buyurur."** *(Buharî, Teheccüd:14, 2/47, Müslim, Müsafirun:168-170, Ebu Davud, Sünne:19, Tirmizî, Salât:211, Deavât:78, Ibn-i Mace, Ikame:182, Darimî,Salât:168, Muvatta':, Kuran:10, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/264, 267, 282, 419, 487,504)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bu hadisi şerif, müteşabih hadis-i şeriflerdendir ki, bu ve bunun benzeri Hadis-i Şeriflerde ulemanın, bilinen iki mezhebi vardır.

Selefin mezhebi. Allah-u Tealâ'dan keyfiyeti (şekli) nefyedip, bu hadis-i şerifleri olduğu gibi kabul etmektir.

İkinci mezhep. Bu hadisleri tevil edenlerin mezhebidir. Ebu Süleyman-i Hattabî buyurdu ki: Allah-u Tealâ hakkında buyurulan şeyleri, gördüklerine kıyas edenler, bu gibi hadisleri inkâr ederler.

Evet üstten aşağı inmek manasında olan nüzül, cisimlerin sıfatıdır ki, bu, sonradan yaratılanlara, hiç bir bakımdan benzemeyen Allah-u Tealâ'nın nüzülü hakkında düşünülemez. Ancak bu nüzul (iniş) Allah-u Tealâ'nın, kudretinden, kullarını esirgemesinden, dualarını kabul etmesinden ve onları affetmesinden ibarettir.

O Allah-u Tealâ dilediğini yapar ki, O'nun sıfatlarına hiç bir keyfiyet (şekil), fiillerine de hiç bir kemmiyet (ölçü ve miktar) teveccüh edemez (yöne-

lemez). O Allah-u Tealâ'nın misli hiç bir şey yoktur ve o, hakkıyla işiten ve hakkıyla görendir.

Ayrıca bu hadis-i Şerifte, seher vakti yatıp o mubarek saatte dua ve istiğfardan gaflet edenleri kınama vardır.

Lukman-ı Hakîm oğluna dedi ki: Ey Oğulcağızım! horoz seherlerde bağırırken sen yatağında uyuyarak ondan daha âciz olma.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Merdüveyh, Enes ibni Malik'in: "Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bize seherlerde yetmiş kere istiğfar etmemizi emretti." dediğini rivayet etmiştir.

Ebû Abdillah'dan rivayet edildiğine göre: "Seher vakti yetmiş kere istiğfar eden kişi bu ayetin ehlindendir."

İbni Cerîr ve Ahmed İbni Hanbel: Saîdi Cerîr'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Bize ulaştığına göre, Bir kere Davud *(Aleyhisselâm)*, Cebrail *(Aleyhisselâm)* a, "Ey Cibril! Gecenin hangi vakti efdaldir?" diye sorduğunda, Cebrail *(Aleyhisselâm)*: **"Ey Davud, bilmiyorum ama, Arşurrahman** (Allah-u Tealânın arşı) **sadece seher vakti titriyor."** buyurdu.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, bu müttaki kullarının sabır ve sadakat gibi zikredilen sıfatlardan asla ayrılmadıklarını ve bu hâllerin onların âdetleri olduğunu ifade etmek için muzari' sıgasıyla (يَصْبِرُونَ) **sabrederler,** (يَصْدُقُونَ) **sadık olurlar** buyurmayıp, ismi fail sığasıyla (اَلصَّابِرِينَ) **sabredenler,** (وَالصَّادِقِينَ) **sadık olanlar** buyurmuştur.

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, bu sıfatlardan her birinin arasında atıf harfi olan vavı getirmesi, bu sıfatların her birinin başlı başına medholunmaya değer bir üstünlük taşıdığını ifade etmek içindir.

İmam Fahrurrazi buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ'nın, kullarından istediği bir çok şeyler vardır. Hakkıyla sabreden kişi, bunların hepsini tamamıyla yerine getirmeye çalışandır.

Bazı kere de kul, adamak ve başlamak gibi sebeplerle Allah-u Tealâ'nın kendisine farzetmediği ibadetleri kendisine vacip kılar, o zaman da bunları hiç ara vermeden yerine getirmelidir.

SEHERLERDE İSTİĞFAR ETMENİN MÜTTAKILERİN GÜZEL HÂLLERİNDEN OLDUĞUNU BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (١٥) اٰخِذِينَ مَا اٰتَاهُمْ رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ
مُحْسِنِينَ (١٦) كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ (١٧) وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ (١٨)

"Şüphesiz ki müttakıler, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınarlar (ın başların) **dadırlar." -- "Çünkü onlar, bundan önce** (dünyada) **muhsin** (iyi amel işleyici) **idiler." -- "Geceleri pek az uyurlardı.** (kalan saatlerinde de namaz kılar ve ibadet ederlerdi)." -- **"Seher** (vakit) **ler** (in) **de de onlar istiğfar ederlerdi."** *(Zâriyat Suresi: 15-18)*

Mevlâ Tealâ, müminleri, "Ey Rabbimiz şüphesiz biz iman ettik" demeleriyle medhu sena ettikten sonra, iman delillerinin çok açık olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

شَهِدَاللّٰهُ اَنَّهُ لَآاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَآاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (١٨)

KELİME MANASI (18)

(شَهِدَ) **Şehadet etti** (şahit oldu) kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ Hazretleri), neye? (اَنَّهُ) (şuna ki), **şüphesiz şan,** yani Allah-u Tealâ şu hakikate şahitlik etti ki, (لَآاِلٰهَ) **hiçbir ilâh yoktur,** (اِلاَّ هُوَ) **ancak o vardır,** yani Allah-u Tealâ Hazretleri kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığını deliller ortaya koyarak ve ayetler indirerek son derece açıklamıştır, daha kim şahitlik etmiştir? (وَالْمَلٰئِكَةُ) **melekler de,** daha? (وَاُولُوا الْعِلْمِ) **ilim sahipleri** (Nebiler ve âlimler de buna şahit-lik etmektedirler) Allah-u Tealâ ne olarak bu şahitliği yaptı? (قَائِمًا) **ayakta tutucu olarak,** neyi ? (بِالْقِسْطِ) **adaleti,** (burada (بِالْقِسْطِ) nın başındaki (بَا), ta'diyet için olduğundan (قَائِمًا), (مُقِيمًا) manasındadır. *(Alusî)* Bu mana, kaimen kelimesinin (شَهِدَ) nin faili olan Lâfza-i Celâl'den hâl düştüğüne göre verilmiştir. (قَائِمًا) in (اِلاَّ هُوَ) deki zamirden hâl düşmesine göre ise mana: "Allah-u Tealâ Hazretleri, bütün hükümlerinde ve rahmetini taksimde adaleti ayakta tutan, kendinden başka hiçbir ilâh olmadığına şahitlik etmiştir. (لَآاِلٰهَ) **hiç bir ilâh yoktur,** (اِلاَّ هُوَ) **ancak o vardır,** ve o, (الْعَزِيزُ) **aziz** (son derece ulu ve galip) **dir,** daha? (الْحَكِيمُ) **hakîm** (yegane hüküm ve hikmet sahibi) **dir.** bu mana: Azîz ve Hakîm kelimelerinin mahzuf mübtedanın haberi olmasına göredir. Bunların (هُوَ) zamirinden bedel olmaları, Sekkâki'nin görüşüne göre de sıfat olmaları caizdir.*(Alusî)*

MEALİ ŞERİFİ (18)

Allah (-u Tealâ), **şu hakikatı: Kendinden başka hiç bir ilâh olmadığını, adaleti ayakta tutarak** (delilleriyle, ayetleriyle) **açıkladı. Melekler de** (bunu ikrar etti, hakiki) **ilim sahipleri** (nebiler ve âlimler) **de** (böylece inandılar. Evet) **Ondan başka hiçbir ilâh yoktur.** (O), **Azîz** (mutlak galip) **dir, Hakîm** (her işi yerli yerinde olan)**dır.**

İ Z A H A T

Hâzin ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Şam ahbarından (yahudi âlimlerinden) iki kişi, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i görmeye geldiler. Medine-i Münevvereyi görünce biri diğerine, Bu şehir, ahir zamanda çıkacak peygamberin şehrine ne kadar benziyor" dedi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in huzuruna girdiklerinde, O'nu Tevrat kitabında anlatılan sıfatlarıyla tanıdılar, ve ona: "Sen Muhammed misin?" dediklerinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : (نَعَمْ) "**Evet.**" buyurdu. Tekrar :"Sen Ahmet misin?" dediklerinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: (نَعَمْ) "**Evet.**" buyurdu,

Bunun üzerine onlar: "Sana bir şey soracağız, eğer onu bize haber verebilirsen, sana iman edip seni tasdik edeceğiz " dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: "**Sorun!**" buyurdu. Onlar: "Bize Allahın kitabındaki en büyük şehadetin ne olduğunu haber ver." deyince Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celileyi indirdi. Bunun üzerine o iki âlim müslüman oldu.

Bu ayeti celilenin, Necran hristiyanlarının, İsa *(Aleyhisselâm)* hakkındaki iddialarından dolayı indiği de rivayet edilmiştir.

Fahrurrazî ve Hâzin'in beyanlarına göre, Şehadet; bilerek bir hakikatı olduğu gibi haber vermektir. Buna nazaran Allah-u Tealâ'nın şehadeti, Kuran-ı Kerim'de bir çok delillerle birliğini haber vermesidir.

Ayrıca Allah-u Tealâ Hazretleri, yarattığı eşsiz benzersiz eserleriyle de kullarını, birliğini bilmeye irşat etmiştir.

Bir arap bedevi (göçebe) sine, yaratıcının varlığına delil nedir diye sorulduğunda:

اِنَّ الْبَعْرَةَ تَدُلُّ عَلَى الْبَعِيرِ وَآثَارَ الْقَدَمِ تَدُلُّ عَلَى الْمَسِيرِ

فَهَيْكَلٌ عُلْوِيٌّ بِهٰذِهِ اللَّطَافَةِ وَمَرْكَزٌ سُفْلِيٌّ بِهٰذِهِ الْكَثَافَةِ

اَمَا يَدُلاَّنِ عَلَىٰ وُجُودِ الصَّانِعِ الْخَبِيرِ

"Bir hayvanın pisliği, o hayvana delâlet eder, ayak izleri, ordan geçen olduğunu ifade eder de, bu letafet (şeffaflık) taki gökler ile, bu kesafet (katılık) taki yerler, herşeyden haberdar olan bir yaratıcının varlığını göstermezler mi?" diye cevap verdi.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurduki: Allah-u Tealâ Hazretleri cesetlerden dörtbin sene evvel ruhları yarattı. Ruhlardan dörtbin sene evvel de rızıkları yarattı. Kendisi var olup, gök, yer, kara, deniz hiç bir şey yokken kendisinin varlığı ve birliği hakkında şahitlik ederek,

« شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَآاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ »

"Allah (-u Tealâ), kendisinden başka hiç bir ilâh olmadığına şahitlik etti." buyurdu.

Meleklerin ve ilim sahiplerinin şehadetleri ise, Allah-u Tealâ'nın birliğini delilleriyle haber vermeleri ve dilleriyle söylemelerinden ibarettir. Dolayısıyla Müminlerin Kelime-i Şehadeti dilleriyle söylemeleri vaciptir.

Ayet-i Celiledeki ilim sahipleri hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazıları bunların Enbiya (Peygamberler) olduğunu söylemiştir. Çünkü kulların içinde Allah-u Tealâ'yı en iyi bilen onlardır.

Bazıları tarafından Ülül ilmin, muhacir ve ensar'dan ibaret olan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabının âlimleri olduğu söylenmiştir.

Bazıları da, bunlar, Abdullah ibni Selâm ve arkadaşları gibi, Ehli kitabın müminlerinin âlimleridir demişlerdir.

Bunların bütün müminlerin âlimleri olduğu da söylenmiştir.

Tefsiri Kebir ve Hâzin'de zikredildiğine göre, Müminin yaşadığı müddetçe Kelime-i Tevhidi tekrar etmesi gerektiğine işaret için, bu ayeti celilede, Kelime-i Tevhid ikinci defa zikredilmiş ve kullara (لَآاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ) kelimesini çok zikredin denmek istenmiştir.

Zira bu kelime, kelâmların en büyüğü ve en şereflisi olduğundan, bununla meşgul olan da ibadetlerin en üstünüyle meşgul olmuş olur.

Şu da bilinsin ki, Şehadetin en büyüğü tevhide (Allahın birliğine) şehadet etmektir. Çünkü şahitliğin büyüklüğü iki şeye bağlıdır.

1. Şahitlik edilen şeyin büyüklüğü,

2. Şahitlik edenin büyüklüğü,

Burada, kendisine şahitlik edilen şey, bütün doğru inançların asıllarının temeli olan tevhid, Şahit ise, cümle âlemin yaratıcısı olan Allah-u Tealâ'dır.

Meseleler içinde tevhidden büyük mesele, şahitler içinde de Allah-u Tealâ'dan büyük şahit olmadığına göre, Allah-u Tealâ'nın kendi birliğine dair yaptığı bu şehadeti, en büyük şahitliktir.

Binaenaleyh, gerek namazda, ve gerek sair ibadetlerde, gerekse ibadetlerin dışında Allah-u Tealâ'nın birliğine şehadet etmek vacip kılınmış ve ibadetlerin en büyüğü sayılmıştır.

BU AYETİ CELİLENİN FAZİLETİ HAKKINDA Kİ RİVAYETLER.

عَنْ اَبِى اَيُّوبَ الْاَنْصَارِىِّ (رضى الله عنه) لَمَّا نَزَلَتْ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَآيَةُ الْكُرْسِيِّ ، وَشَهِدَ اللّٰهُ ، وَقُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ – اِلىٰ بِغَيْرِ حِسَابٍ . تَعَلَّقْنَ بِالْعَرْشِ ، وَقُلْنَ: اَتُنْزِلُنَا عَلىٰ قَوْمٍ يَعْمَلُونَ بِمَعَاصِيكَ؟ فَقَالَ: «وَعِزَّتِى وَجَلَالِى وَارْتِفَاعِ مَكَانِى لَايَتْلُوكُنَّ عَبْدٌ عِنْدَ دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ اِلَّا غَفَرْتُ لَهُ مَا كَانَ فِيهِ وَاَسْكَنْتُهُ جَنَّةَ الْفِرْدَوْسِ وَنَظَرْتُ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَقَضَيْتُ لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً اَدْنَاهَا الْمَغْفِرَةُ».

Ebu Eyyub El-Ensarî *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edilmiştir: " (اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (Fatiha suresi), **Ayetel Kürsî ve** (شَهِدَ اللّٰهُ) (Âli İmran suresi 18. ayeti kerime) **ve:** (قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ) (Âli İmran suresi: 26-27. ayeti kerimeler) **nazil olunca, bu sure ve ayetler arşa sarıldılar ve: Bizi isyan eden bir kavm üzerine indirir misin! dediler.**

Bunun üzerine Allah (-u Tealâ, mezkûr ayetlere hitab ederek) **buyurdu ki: İzzetime, Celâlime ve şanımın yüksekliğine yemin ederim ki sizi her hangi bir kul, her farz namazın arkasında okursa mutlaka onda olan** (günahlar) **ı mağfiret ederim. Onu Firdevs cennetine yerleştiririm. Ve her gün ona yetmiş kere** (rahmetle) **nazar ederim. Ve onun yetmiş ihtiyacını görürüm, o ihtiyaçların en aşağısı mağfiret** (günahlarının bağışlanması) **dır."** *(Ibn-i Sünnî, Deylemî, Suyutî, Dürrül Mensûr:2/165)*

٢٧٦– عَنْ غَالِبِ الْقَطَّانِ قَالَ: اَتَيْتُ الْكُوفَةَ فِي تِجَارَةٍ فَنَزَلْتُ قَرِيبًا مِنَ الْاَعْمَشِ فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةٌ اَرَدْتُ اَنْ اَنْحَدِرَ قَامَ فَتَهَجَّدَ مِنَ اللَّيْلِ فَمَرَّ بِهٰذِهِ الْآيَةِ ﴿ شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَااِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَااِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ . اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ﴾ قَالَ الْاَعْمَشُ وَاَنَا اَشْهَدُ بِمَا شَهِدَ اللّٰهُ وَاَسْتَوْدِعُ اللّٰهَ هٰذِهِ الشَّهَادَةَ وَهِيَ عِنْدَ اللّٰهِ وَدِيعَةٌ ، اِنَّ

الدّين عنْدَ اللهِ الْاسْلاَمُ قَالَهَا مرارًا قُلْتُ ، لَقَدْ سَمِعَ فِيهَا شَيْئًا فَغَدَوْتُ اِلَيْهِ فَوَدَعْتُهُ ثُمَّ قُلْتُ: يَا اَبَا مُحَمَّدٍ اِنّى سَمِعْتُكَ تُرَدِّدُ هٰـذِهِ الْآيَةَ قَالَ: اَوَمَا بَلَغَكَ مَا فِيهَا؟ قُلْتُ: اَنَا عِنْدَكَ مُنْذُ شَهْرٍ لَمْ تُحَدِّثْنِى ، قَالَ: وَاللهِ لاَ حَدَّثْتُكَ بِهَا سَنَةً قَالَ: فَاَقَمْتُ سَنَةً فَكَتَبْتُ عَلىٰ بَابِهِ فَلَمَّا مَضَتِ السَّنَةُ قُلْتُ: يَا اَبَا مُحَمَّدٍ قَدْ مَضَتِ السَّنَةُ قَالَ: حَدَّثَنِى اَبُو وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «يُجَاءُ بِصَاحِبِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ اللهُ تَعَالىٰ عَبْدِى عَهِدَ اِلَىَّ وَاَنَا اَحَقُّ مَنْ وَفَى الْعَهْدَ اَدْخِلُوا عَبْدِى الْجَنَّةَ».

276-Galibil Kattan *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: Bir kere Ticaret için Kûfe'ye geldim E'meş (isimli zat) ın yakınına konakladım. Gece olunca yatmak istedim O (E'meş) kalktı ve gece teheccüd kıldı, kılarken:

(شَهِدَ اللهُ اَنَّهُ لاَاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَاُلُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لاَاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللهِ الْاِسْلاَمُ)

ayeti kerimesini okudu ve sonra E'meş:

(وَاَنَا اَشْهَدُ بِمَا شَهِدَ اللهُ بِهِ وَاَسْتَوْدِعُ اللهَ هٰـذِهِ الشَّهَادَةَ وَهِىَ لَهُ عِنْدَ اللهِ وَدِيعَةٌ) "**Allah** (-u Tealân) **ın şehadet ettiğine ben de şehadet ederim ve bu şehadeti Allah** (-u Tealâ) **a emanet ederim ve bu Allah katında bir emanettir. Ve şüphesiz Allah indinde** (muteber) **din İslâm'dır.**" dedi.

Ve bunları tekrar tekrar okudu. Ben de (içimden): "Muhakkak bu hususta bir şeyler işitmiştir (ki böyle yaptı)." dedim. Kuşluk vaktine kadar onun yanında kaldım ve onunla vedalaştım. Sonra : "Ya Eba Muhammed! ben senin şu ayeti tekrar ettiğini duydum." dedim.

Bunun üzerine: "Bunun hakkındaki (müjde) sana ulaşmadı mı?" dedi. Ben de: "Ben bir aydan beri senin yanındayım bana (bir şey) haber vermedin." deyince: "Vallahi bir sene kalırsan sana haber veririm." dedi.

Ve Ravi (Galibil Kattan) dedi ki: Yanında bir sene kaldım ve (bekleme tarihini) kapısı üzerine yazdım. Bir sene geçince: "Ya Eba Muhammed! Muhakkak bir sene geçti." dedim. O buyurdu ki: "Bana Ebû Vail, ona da Abdullah Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu haber verdi:

"(Bu şehadetin) **sahibi kıyamet günü getirilir. Ve Allah** (-u Tealâ)**: Kulum benimle sözleşti. Ve ben, verdiği sözü yerine getirmeye en lâyık olanım kulumu cennete sokun** (girdirin), **buyurur.**" *(Heysemî, Mecmauz Zevaid: 6/325-326)*

٢٧٧- قَالَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ: «مَنْ قَرَأَ الْآيَةَ عِنْدَ مَنَامِهِ خَلَقَ اللهُ تَعَالىٰ مِنْهَا

سَبْعِينَ اَلْفَ خَلْقٍ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ اِلىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ قَالَ بَعْدَهَا وَاَنَا اَشْهَدُ بِمَا شَهِدَ اللّٰهُ بِهِ وَاَسْتَوْدِعُ اللّٰهَ هٰذِهِ الشَّهَادَةَ وَهِيَ لِي عِنْدَ اللّٰهِ وَدِيعَةٌ، يَقُولُ اللّٰهُ تَعَالىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: «اِنَّ لِعَبْدِي عِنْدِي عَهْدًا وَاَنَا اَحَقُّ مَنْ وَفىٰ بِالْعَهْدِ اَدْخِلُوا عَبْدِي الْجَنَّةَ».

277-Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz buyurdu ki: "**Her kim bu ayeti** (شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَااِلٰهَ اِلَّا هُوَ) **uyuyacağı zaman okursa Allah** (-u Tealâ) **bu sebeple yetmiş bin mahlûk yaratır onlar okuyan için kıyamete kadar istiğfar ederler. Her kim onu okuduktan sonra:**

(وَاَنَا اَشْهَدُ بِمَا شَهِدَ اللّٰهُ بِهِ وَاَسْتَوْدِعُ اللّٰهَ هٰذِهِ الشَّهَادَةَ وَهِيَ لِي عِنْدَ اللّٰهِ وَدِيعَةٌ) : "**Ben de Allah** (-u Tealân) **ın şahitlik ettiğine şehadet ederim ve bu şahitliği Allah** (-u Tealây) **a emanet ederim. Ve bu benim için Allah katında bir emanettir." derse, Allah** (-u Tealâ) **Kıyamet gününde: 'Kulum için benim yanımda bir emanet vardır. Emaneti korumaya en fazla lâyık olan benim. Kulumu cennete girdirin!' buyurur.**" *(Tefsir-u Neseft:1/149)*

Saîd İbni Cübeyr *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Kâbe-i Muazzama'nın etrafında üçyüz altmış put vardı, Arapların her bir kabilesinin bir veya iki putu mevcuttu. Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celileyi indirince bütün putlar Kâbe-i Muazzama'ya doğru secdeye kapandılar. *(Suyuti, Dürrul Mensur 2/167)*

Mevlâ Tealâ, birliğine şahitlik ettikten sonra, tevhid üzere kurulan dinin ancak islâm dini olduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَاجَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (١٩)

KELİME MANASI (19)

(اِنَّ الدِّينَ) **Muhakkak din,** (عِنْدَ اللّٰهِ) **Allah indinde,** yani Allah indinde makbul olan din nedir? (اَلْاِسْلَامُ) **islâmdır.** (وَمَا اخْتَلَفَ) **ihtilâf etmedi,**(ayrılığa düşmedi) kim? (اَلَّذِينَ) **o kimseler ki,** (اُوتُوا) **verildiler,** neye? (اَلْكِتَابَ) **kitaba** yani kendilerine kitap verilenler, Allahın hak dini olan islâm ve Muhammed

Aleyhisselâm) ın nübüvveti hakkında ayrılığa düşmediler, (اِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَ) **ancak geldikten sonra** kime? (هُمُ) **onlara** ne? (الْعِلْمُ) **ilim,** yani açık mucizeleri görerek, işin hakikatını bildikten sonra ayrılığa düştüler ki, bu hiçbir akıllının yapacağı iş değildir. Niçin ihtilâfa düştüler? (بَغْيًا) **hasetten dolayı,** öyle haset ki, (بَيْنَهُمْ) **aralarında,** yani onları bu ihtilâfa sürükleyen şey şüphe ve bilgisizlik değil, ancak haset ve ihtiras (dünyaya düşkünlük ve reislik sevgisi) dir. (وَمَنْ) **her kim;** (يَكْفُرْ) **inkâr ederse,** neyi? (بِاٰيَاتِ اللّٰهِ) **Allah'ın ayetlerini,** yani her kim hak dinin ancak islâm olduğuna dair Allah-u Tealâ Hazretleri'nin, indirdiği ayetleri inkâr ederek onlarla amel etmezse, (فَاِنَّ اللّٰهَ) **muhakkak Allah-u Tealâ,** (سَرِيعُ الْحِسَابِ) **hesabı pek çabuk görendir.**

MEALİ ŞERİFİ (19)

Şüphe yokki Allah indinde (hak olan) **din, İslâm** (müslümanlık) **dır. O kendilerine kitap verilmiş olanlar** (başka sebeple değil) **ancak kendilerine ilim** (kitaplarındaki açıklamalar) **geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayı, ihtilâfa** (ayrılığa) **düştü** (ler). **Her kim Allahın ayetlerini** (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ve Kuran'ı) **inkar ederse** (şüphesiz ki Allah-u Tealâ onların cezasını süratle verecektir). **Şüphesiz ki Allah hesabı pek çabuk görendir.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, dinin, lügattaki asıl manası ceza (karşılık vermek) ise de, sonra örfde, millet (din) ve şeriat manasında isim olarak kullanılmıştır.

İmam Zeccac'ın buyurduğuna göre, Allah-u Tealâ'nın kullarına yapmalarını emrettiği şeylerin tamamına din denir.

İslâm: İtaat etmek ve ibadeti ihlâs üzere yapmaktır.

İman ise, Allah-u Tealâ'nın bütün buyurduklarına inanmaktır. Ancak şeriat örfünde iman ile islâm birdir. Dolayısıyla, her mümin müslim olduğu gibi, her müslim de mümindir, aralarında fark yoktur.

Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti celilesinde yahudiyetten üstün bir din olmadığını iddia eden yahudilerle, Nasraniyetin en üstün din olduğunu iddia eden hristiyanları reddetmek üzere, (اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ) **"Allah indinde İslâm'dan başka makbul bir din yoktur."** buyurdu.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Cerîr, Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: İslâm, Allah'tan başka hiç bir ilâh olmadığın (ı kabullenip bun) a şahitlik etmek ve Allah tarafından gelen her şeyi ikrar etmek (kabul ettiğini dilden söylemek) ten ibaretir.

İslâm, Allah-u Tealâ'nın, bizzat meşru ettiği, peygamberlerini kendisiyle gönderdiği ve dostlarına gösterdiği bir Din'dir ki, Allah-u Tealâ ondan başkasını kabul etmez ve kullarını ancak onunla mesul tutar.

Ali İbni İbrahim *(Rahimehullah)*, Emirul Müminin Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın bir hutbesinde şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

« لَا نَسْبَنَّ الْاِسْلَامَ نِسْبَةً لَمْ يَنْسِبْهَا اَحَدٌ قَبْلِى ، اَلْاِسْلَامُ هُوَ التَّسْلِيمُ وَالتَّسْلِيمُ هُوَ الْيَقِينُ وَالْيَقِينُ هُوَ التَّصْدِيقُ وَالتَّصْدِيقُ هُوَ الْاِقْرَارُ وَالْاِقْرَارُ هُوَ الْاَدَآءُ وَالْاَدَآءُ هُوَ الْعَمَلُ ، اِنَّ الْمُؤْمِنَ اَخَذَ دِينَهُ عَنْ رَبِّهِ وَلَمْ يَأْخُذْ عَنْ رَأْيِهِ اِنَّ الْمُؤْمِنَ مَنْ يُعْرَفُ اِيمَانُهُ فِى عَمَلِهِ وَاِنَّ الْكَافِرَ يُعْرَفُ كُفْرُهُ بِاِنْكَارِهِ اَيُّهَا النَّاسُ دِينَكُمْ دِينَكُمْ فَاِنَّ السَّيِّئَةَ فِيهِ خَيْرٌ مِنَ الْحَسَنَةِ فِى غَيْرِهِ اِنَّ السَّيِّئَةَ فِيهِ تُغْفَرُ وَاِنَّ الْحَسَنَةَ فِى غَيْرِهِ لَا تُقْبَلُ » .

"Elbette İslâmı öyle bir tarif edeceğim ki, benden evvel kimse islâmı bu şekilde tarif etmemiştir. İslâm teslim olmak demektir. Teslim ise, yakîn (şüphesiz inanmak) **tır. Yakîn de, tasdik** (doğrulamak) **tan ibaret olup, o da ikrar** (dille söylemek) **dir. İkrar ise, edâ etmek** (söylediğini yerine getirmek) **demek olup, bu da amelden ibarettir.**

Şüphesiz mümin, dinini, kendi görüşünden almayıp, Rabbinden alandır. Yani kendi anlayışına göre hareket etmeyip, Rabbisinin buyurduklarına inanıp ona göre yaşayandır.

Ve muhakkak ki, mümin, yaptıklarıyla imanı anlaşılan, kâfir ise inkârıyla tanınandır.

Ey İnsanlar! Dininize sahip olun, dininizden ayrılmayın, zira O'nda (İslâm içinde) **olup, kötülük yapmak, diğer** (dinler) **de bulunup iyilik yapmaktan hayırlıdır. Çünkü Onda** (İslâm içindekilerin) **bütün günahları bağışlanır amma, onun dışındaki** (din mensuplarının hiç bir sevabı) **kabul edilmez."**

Beyzavî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, İmamı Kelbî buyurmuştur ki: Bu ayeti celiledeki kendilerine kitap verilenlerden maksat, yahudi ve hristiyanlardır, veyahut kendilerine kitap verilen bütün ümmetlerdir.

İhtilâf ettikleri mesele İslâm dinidir. Şöyleki, bazısı islâmın hak olduğunu kabul etmişler, bazısı ise: "Araplara mahsustur bizi ilgilendirmez." diyerek İslâmı reddetmişlerdir.

Yahutta ihtilâf ettikleri (çekiştikleri) mesele tevhittir. Zira Musa *(Aleyhisselâm)* vefat edince yahudiler bir takım batıl inançlar icad etmişler, hatta Uzeyr *(Aleyhisselâm)* a Allah'ın oğludur diyecek kadar ileri gitmişlerdir.

Yine böylece, İncil gelip İsa *(Aleyhisselâm)* onun hükümlerini açıkladıktan sonra hristiyanlar ihtilâfa düşmüşler, hatta İsa *(Aleyhisselâm)* ın kaybolması üzerine, İsa *(Aleyhisselâm)* da Allahın oğludur demeye cesaret etmişlerdir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Cerîr, Rebî'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Musa *(Aleyhisselâm)*, vefatı yaklaşınca, Benî İsrail'in âlimlerinden yetmiş kişiyi çağırıp, Tevrat'ı onlara emanet etmiş ve Yuşa' *(Aleyhisselâm)* ı da onlara halife (reis) tayin etmişti.

Birinci, ikinci ve üçüncü asır geçtikten sonra, Tevratın kendilerine teslim edildiği o yetmiş âlimin çocuklarından ilim sahipleri arasında ayrılık vuku bulmuş, hatta dünya saltanatı ve mülkü yüzünden birbirlerinin kanını dökecek kadar ileri gitmişlerdi.O zaman Allah-u Tealâ, onların başına (Buhtu Nassar gibi) zalimleri musallat ederek onlardan intikam almıştır.

Dolayısıyla kendilerine gönderilen dinin hükümlerini terkederek, nefislerinin isteklerine uyan milletlerin türlü türlü belâlara çarpıldıkları ve düşmanlarının, üzerlerine musallat edilerek helâk edildikleri, âlemde her zaman görülmektedir.

Bu rivayete göre ihtilâf edenler yahudiler, ihtilâf ettikleri mesele ise, Musa *(Aleyhisselâm)* ın kendilerinden aldığı, Tevratı muhafaza etme sözüdür.

İhtilâf edilen meselenin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliği veya peygamberlere iman etme olduğu da söylenmiştir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Ayeti celilede geçen (بَغْيًا) mefulu leh olmak üzere mensuptur ki, ehli kitabın, şüphelerinden değil de, ancak aralarındaki kıskançlık ve baş olma sevdasından dolayı ihtilâfa düştüklerini göstermektedir. Ve bu ihtilâfın kendilerine ilim geldikten sonra olmasının beyan edilmesi de, kabahatlerinin kat kat olduğunu ifade etmek içindir.

Ayet-i celilenin sonundaki: (وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللهِ فَاِنَّ اللهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) **"Her kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, şüphesiz Allah hesabı çok çabuk görendir."** Cümle-i celilesi, yahudi ve hristiyanlardan, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğini inkârda ısrar edenlere karşı büyük bir tehdittir.

Allah-u Tealâ'nın, hesabı çok çabuk görmesine iki türlü mana verilmiştir.

1. Kâfirler, dünya hayatlarını çabukça bitirip, Allah-u Tealâ'nın huzuruna varacaklarından, Allah-u Tealâ onları süratlice cezalandıracaktır.

2. Bu kadar fazla olan kâfirlerin, enva-i çeşit küfürlerini ve isyanlarını Allah-u Tealâ Hazretleri çok iyi bildiği için, hepsinin hesabını çarçabuk görecektir.

ALLAH-U TEALÂ'NIN, KULLARI İÇİN ANCAK İSLÂM DİNİNİ SEÇTİĞİNİ VE ONDAN BAŞKA DİN ARAYANLARDAN HİÇBİR AMELİ KABUL ETMEYECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER.

...اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا...(٣)

"Bu gün sizin için dininizi ikmal ettim (kemale erdirdim) **üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak islâm'dan razı oldum** (din olarak size islâmı beğendim)." *(Maide Suresi : 3'den)*

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (٨٥)

"Ve her kim, islâmdan başka bir din ararsa (bilsin ki), **kendisinden** (böyle bir din) **asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette zarar edenlerden olacaktır."** *(Ali Imran Suresi: 85)*

Allah-u Tealâ, ehli kitabın ihtilâflarını açıkladıktan sonra, onların davalarını ispat için ortaya koyacakları çürük delillerine karşı verilecek sağlam cevabı beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

فَاِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِىَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
وَالْاُمِّيِّينَ ءَاَسْلَمْتُمْ فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ (٢٠)

KELİME MANASI (20)

(فَاِنْ حَآجُّو) **Eğer mücadele ederlerse,** (din hakkında tartışmaya girerlerse) kiminle? (كَ) **seninle,** (فَقُلْ) **sen deki,** (اَسْلَمْتُ) **ben teslim ettim,** neyi? (وَجْهِى) **yüzümü,** yani kendimi, kime? (لِلّٰهِ) **Allah'a,** daha kim teslim etti? (وَمَنْ) **o kimse ki,** (اتَّبَعَ) **tâbi oldu** kime? (نِ) **bana,** yani benim gibi müslüman olanlar da kendilerini Allaha teslim ettiler. (وَقُلْ) **ve söyle,** kime? (لِلَّذِينَ) **o kimselere ki,** (اُوتُوا) **verildiler** neye? (الْكِتَابَ) **kitaba,** yani kendilerine kitap verilen yahudilerle hristiyanlara daha? (وَالْاُمِّيِّنَ) **ümmilere,** yani kendilerine kitap verilmemiş olan arap müşriklerine de deki, (ءَاَسْلَمْتُمْ) **islâmı** (Allah'a teslim olmayı) **kabul ettiniz mi?** (فَاِنْ اَسْلَمُوا) **eğer islâma girerlerse,** (فَقَدِ اهْتَدَوْا) **muhakkak hidayet bulur-**

lar, yani nefislerini sapıklıktan kurtararak kendilerine fayda vermiş olurlar, (وَإِنْ تَوَلَّوْا) **ve eğer yüz çevirirlerse,** yani sana uymaktan, ve islâmı kabul etmekten dönerlerse, sana zarar veremezler, (فَإِنَّمَا عَلَيْكَ) **zira sana düşen** (vazife), nedir? (الْبَلَاغُ) (ancak) **duyurmaktır,** sen de bunu yapmışsındır. (وَاللَّهُ) **ve Allah,** (بَصِيرٌ) **ziyade görücüdür,** kimi? (بِالْعِبَادِ) **kulları,** yani kimlerin inanacağını, kimlerin iman etmeyeceğini son derece bilmektedir.

MEALİ ŞERİFİ (20)

(Habibim!) **seninle mücadele ederlerse,** (şöyle) **de: "Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah'a teslim ettim." Kendilerine kitap verilenlerle ümmilere** (arap müşriklerine) **de ki: "Siz de islâma girdiniz mi?" Eğer islâma girerlerse, muhakkak dosdoğru yolu buldular, eğer yüz çevirirlerse, artık sana düşen, ancak duyurmaktır. Ve Allah kulları** (nı) **çok iyi görücüdür.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, bundan evvelki ayeti celilede, ehli kitabın kendilerine ilim geldikten sonra, ihtilâf ettiklerini ve küfürde ısrar ettiklerini açıklamasını müteakıp, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e, onlarla mücadele ederken ne diyeceğini bu ayet-i celilesiyle beyan etmek üzere:

« فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ »

"(Habibim!) **Seninle mücadele edecek olurlarsa, sen deki: Ben yüzümü** (kendimi) **Allah'a teslim ettim, bana uyanlar da** (kendilerini Allah'a teslim ederek müslüman oldular)." buyurdu.

Kâfirlere karşı söylenmesi emredilen bu sözün manasını açıklama hususunda iki yol vardır.

1. Bu söz, mücadeleden yüz çevirmektir. Zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu ayeti celile inmeden evvel defaatla (defalarca), kendi doğruluğuna delâlet eden delilleri açıklamıştı. Bu sure-i celile Medine-i Münevvere'de indiği için Kuranın mucizeleri, Ağaçların Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in davetine koşmaları, kurtun konuşması ve diğer mucizeler o zamana kadar meydana çıkmıştı.

Ayrıca, bu ayeti celile inmeden evvel Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in dininin doğruluğuna delâlet eden bir takım ayetler inmişti. Şöyleki, Allah-u Tealâ bu surenin başında, kendisinin Hayy ve Kayyûm olduğunu açıklayarak, hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâhlığı hakkındaki sözlerinin bozukluğunu zikretti. Daha sonraki ayeti kerimelerde, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi*

ve Sellem) e kitap indirdiğini beyan ederek, onun peygamberliğinin doğruluğunu ifade etti, daha sonra da hristiyanların bir takım şüphelerinin tamamına cevap verdi. Bunu müteakip, kâfirlerin Bedir günü gördükleri mucizeleri açıkladı.

« شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لاَاِلٰهَ اِلاَّ هُوَ »

"**Allah** (-u Tealâ) **kendisinden başka hiç bir ilâh olmadığına şahitlik etti.**" kavli şerifiyle de, tevhid sözünün doğruluğunu, ortağının, ailesinin ve çocuğunun olmadığını ortaya koydu.

Bundan evvelki ayeti celilede de, bu yahudi ve hristiylanların haktan ayrılıp dinde ihtilâfa düşmelerinin, ancak azgınlıklarından ve hasetlerinden kaynaklandığını, ihlâslı olarak delilleri iyice düşünseler, kendilerini hakka boyun eğmeye sürükleyecek bir çok nişanların ellerinde bulunduğunu beyan etti. Bu kadar açıklamadan sonra, Kâfir fırkalara karşı ortaya konması gereken delillerin tamamının açığa çıkmış olduğu zahir oldu.

Bunun üzerine Mevlâ Tealâ, habibine hitaben buyurdu ki: Artık bundan sonra da seninle mücadele edecek olurlarsa, sen de ki: "**Ben yüzümü Allah-u Tealâ ya teslim ettim bana uyanlar da teslim ettiler.**" yani biz ayetleri ve delilleri son derece açıkladık artık kibir ve hasedi (büyüklük taslamayı ve kıskançlığı) bırakıp bu delillere sarılırsanız kendiniz hidayete (dos doğru yola) ermiş olursunuz, yok eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz Allah-u Tealâ sizin cezanızı verecektir.

Bu tarzdaki bir açıklama, konuşulmakta adet edinilmiş bir yoldur, zira haklı olan kişi, haksız olan inatçı bir düşmanla karşılaşıp, ona gereken bütün delilleri açıkladıktan sonra: "**Biz hakka teslim olmuşuz, siz bundan yüz çevirirseniz şüphesiz Allah-u Tealâ, sizi görmektedir, cezanızı O verecektir.**" der ki, bu söz onlarla mücadele etmenin yerinde olmadığını gösterir, zira mücadele, anlaşılması açıklamaya muhtaç olan bir iş hakkında yapılır. Bunların mücadele ettikleri mesele ise, durumu belli olan çok açık bir iştir ki o da din-i kavîm (Allah-u Tealâ'nın dosdoğru dini olan islâm) dır. O hâlde onların böyle bir din hakkında mücadele etmeleri ancak mükâbere (delil getirmeksizin boş bir iddia) dan ibarettir.

Buna göre: "**Ben yüzümü Allah-u Tealâ'ya teslim ettim.**" sözünü onlara karşı söylemek, onlarla mücadeleden yüz çevirmek demek olur.

2. Ben kendimi Allah-u Tealâ'ya teslim ettim sözü, kâfirlere karşı delil açıklamaktır. Bunun da açıklanması bir kaç yönlüdür.

Bütün kâfirler yaratıcının varlığını ve ibadete lâyık olduğunu ikrar etmekte (söylemekte) olduklarından, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Ben yüzümü Allah'a teslim ettim.**" sözüyle, sanki onlara: "Bu söz hepinizce kabul edilmiş bir sözdür. İşte ben herkesin kabul ettiği bu davaya sımsıkı sarılıcı ve bütün kulları ona çağırıcıyım.

Sizin ihtilâfınız ise başka işlerdedir. - Yahudiler teşbih ve cismiyet (Allah-u Tealâ'yı yarattıklarına benzetmeyi ve cisim olduğunu) iddia etmekte, hristiyanlar da İsa *(Aley-hisselâm)* ın ilâhlığını ortaya koymakta, müşrikler ise putlara tapmanın vacip olduğunu söylemekteydiler.

İşte bu kişiler ayrı ayrı şeyler iddia etmekte olduklarından, bu söyledikle rini ispat etmeleri gerekir. Ben ise, ancak Allaha itaat etmenin ve O'na kulluk etmenin vacip olduğunu iddia etmekteyim ki, bu herkes tarafından kabul edilen bir şeydir." demiş olmaktadır. Bu ayet-i celile:

« قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلاَّ نَعْبُدَ اِلاَّ اللّٰهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا . . . »

"(Habibim) **de ki: Ey ehli kitap! Sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye geliniz:** (o da) **Allah'tan başkasına tapmayalım ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım"** *(Ali Imran : 64'ten)* ayetinin bir naziri (benzeri) dir.

Ebû Müslim el İsfahanî Hazretlerinden rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in:

« اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ »

"Ben yüzümü Allah'a teslim ettim." sözü, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın:

اِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفًا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ (٧٩)

"Şüphesiz ben yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a döndürdüm." *(Enam Suresi: 79'dan)* sözü gibidir.

Buna göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bu ayeti celileyle sanki şöyle denilmiş olmaktadır: "Ya Muhammed! Eğer bu açıklamalar hakkında seninle çekişirlerse, sen de ki: Ben, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın tarikatına (yoluna) temessük edici (sımsıkı sarılıcı) yım ki, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın tarikatının hak olduğunu, kendisinin sözünde haklı ve dininde sadık olduğunu, siz de itiraf etmektesiniz." Bu manaya göre bu ayet-i celile: (وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ) **"Onlarla en güzel şekilde mücadele et."** *(nahl Suresi: 125'ten)* ayeti celilesinin manasını açıklamış gibi olur.

Alusî Tefsirinde zikredildiğine göre, yüz, görünen azanın en kıymetlisi, bütün duyu organlarının kendisinde toplandığı, en büyük ibadet olan secdenin kendisiyle yapıldığı ve her şeye yönelmenin kendisiyle mümkün olduğu bir uzuv olduğu için bu ayeti celilede, bütün bedenin yerine konulmuştur. Buna göre: **"Yüzümü teslim ettim."** ifadesi, "Kendimi teslim ettim" demek olur.

Ayet-i celilede geçen Ümmîler'den maksat, İbni Abbas ve diğerlerinin *Radıyallahu Anhum)* buyurduklarına göre, arap müşriklerinden okuma yazma

bilmeyenlerdir. Gerçi onlar içinde okuma yazma bilenler varsa da, çok nadir olduklarından, ayrıca ilâhî bir kitabı kabul etmediklerinden hepsi Ümmî olmakla sıfatlandırılmışlardır.

Begavî tefsirinde zikredildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ehli kitaba bu ayet-i kerimeyi okuyunca, onlar (اَسْلَمْنَا) "Biz de kendimizi Allaha teslim ettik." dediler.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yahudilere:

« اَتَشْهَدُونَ اَنَّ عُزَيْرًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ »

"Siz Uzeyr *(Aleyhisselâm)* **ın Allah'ın kulu ve Resulu olduğuna şahitlik eder misiniz?"** deyince, Onlar: "Maazallah Uzeyr kul değildir (Uzeyr *(Aleyhisselam)* ın kul olduğuna şahitlik etmekten Allah'a sığınırız, O, Allah'ın oğludur) dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* hristiyanlara da:

« اَتَشْهَدُونَ اَنَّ عِيسىٰ كَلِمَةُ اللّٰهِ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ »

"Siz İsa *(Aleyhisselâm)* **ın, Allah'ın kelimesi** (Babasız olarak sadece (kün) kelimesiyle yaratmış olduğu bir zat), **kulu ve resulü olduğuna şahitlik eder mi siniz** ?" buyurdu. Onlar: " Maazallah İsa *(Aleyhisselâm)* Allah'ın kulu olamaz. (O), Allah'ın oğludur." dediler

İşte bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri:

"Yüz çevirirlerse, senin üzerine ancak duyurmak vardır." yani hidayet yaratmak senin elinde değildir, O, ancak bana aittir. Bunlar bile bile hakkı kabul etmediklerinden hidayet olunmaya lâyık değillerdir, buyurdu.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, Nasih ve mensuh uleması (Kuranı kerimdeki hüküm kaldıran ve hükmü kaldırılan ayetler hakkında ihtisas yapmış âlimler) bu ayeti celile hakkında ihtilâf ettiler.

Bir kısımları bu ayeti celilenin muhkem olup (neshi kabul etmeyip), bundan Efendimiz *(Sallal-lahu Aleyhi ve Sellem)* i teselli etmek kastedildiği görüşüne gitmişlerdir. Zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, kâfirlerin iman etmesine çok haris (düşkün) olup, islâm davetine icabet etmedikleri için çok üzüldüğünden, Rabbimiz bu ayeti celilesiyle onu rahatlatmıştır.Yoksa bu ayeti kerimeden maksat duyurmakla yetin demek değildir.

Bir cemaat de bu ayeti celilenin, cihat ayetleriyle mensuh (hükmü kaldırılmış) olduğunu söylemişlerdir. Zira onlara göre bu ayeti kerimeden maksat tebliğle yetinmektir ki, bu hüküm seyf (kılıç) ayeti kerimesiyle kaldırılmıştır.

Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti celilenin sonunda:

« وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ »

"**Ve Allah, kullarını çok iyi görendir.**" buyurmakla, kimlerin inanıp kimlerin inanmayacağını çok iyi bildiğini ifade ederek inananlara müjde vermekte, inanmayanları ise korkutmaktadır.

KENDİSİNİ ALLAH'A TESLİM EDENLERİN, EN SAĞLAM KULPA SIMSIKI SARILDIKLARINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME :

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ (٢٢)

"**Muhsin** (Allah-u Tealâ'yı görürcesine iyi ameller yapıcı) **olduğu hâlde, yüzünü** (kendisini) **Allah'a teslim eden kimse, şüphesiz ki, en sağlam kulpa yapışmıştır. Ve bütün işlerin sonu Allah'a** (varacak) **tır.**" *(Lokman Suresi: 22)*

BİR PEYGAMBERİN EN YAKINLARININ ANCAK ONA UYANLAR OLDUĞUNU, ALLAH'A DAVET VAZİFESİNİN DE ANCAK PEYGAMBERLERE UYANLAR TARAFINDAN YAPILABİLECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER :

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ (٦٨)

"**Şüphesiz, insanların İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **a en yakın olanı, elbette** (zamanında) **ona uyanlar, şu peygamber** (Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **ve** (ona) **iman edenlerdir. Ve Allah müminlerin velisi** (dostu) **dur.**" *(Ali Imran Suresi: 68)*

قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي . . . (١٠٨)

"(Habibim) **De ki: İşte bu, benim yolumdur. Ben, bir basiret** (en güçlü bir anlayış) **üzere Allah'a davet ediyorum, ben ve bana uyanlar da** (Allah'a çağırıyoruz)." *(Yusuf Suresi: 108'den)*

ALLAH'A TESLİM OLANLARIN BAŞTA PEYGAMBERLER OLDUĞUNU VE ALLAH-U TEALÂ'NIN BU KULLARINI HİDAYETE ERDİRİP SON PEYGAMBER OLAN EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E, DOLAYISIYLA BÜTÜN ÜMMETE DE BUNLARIN YOLUNA UYMALARINI EMRETTİĞİNİ BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME :

Ayet: 20

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ . . . (٩٠)

"İşte onlar (o peygamberler) **Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir.** (Habibim!) **Öyleyse sen de ancak onların yoluna uy."** *(Enam Suresi: 90'dan)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **İN VAZİFESİNİN ANCAK DUYURMAK OLDUĞUNU VE DAVETİNE İCABET ETMEYENLERDEN MESUL OLMADIĞINI BEYAN EDEN BİR AYETİ CELİLE :**

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ . . . (٤٨)

"Eğer yüz çevirirlerse, biz seni onların üzerine muhafız (bekçi) **olarak göndermedik. Senin üzerine ancak duyurmak vardır."** *(Şura Suresi: 48'den)*

Allah-u Tealâ, islâm dininden yüz çevirenlerin bazı hâllerini açıkladıktan sonra, diğer bazı çirkin işlerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٢١)

KELİME MANASI (21)

(إِنَّ الَّذِينَ) **Muhakkak o kimseler ki,** (يَكْفُرُونَ) **inkar ediyorlar** neyi? (بِآيَاتِ اللَّهِ) **Allah'ın ayetlerini,** daha? (وَيَقْتُلُونَ) **ve öldürüyorlar,** kimi? (النَّبِيِّينَ) **peygamberleri,** nesiz? (بِغَيْرِ حَقٍّ) **haksız,** daha? (وَيَقْتُلُونَ) **öldürüyorlar,** kimi? (الَّذِينَ) **o kimseleri ki,** (يَأْمُرُونَ) **emrediyorlar,** neyle? (بِالْقِسْطِ) **adaletle,** o emredenler de kimden ? (مِنَ) (النَّاسِ **insanlardan,** yani insanların içinden adaleti emreden âlimleri öldürenler varya, (فَبَشِّرْ) **son derece müjdele** kimi? (هُمْ) **onları** neyle? (بِعَذَابٍ) **öyle bir azapla ki,** (أَلِيمٍ) **ziyade elem** (acı) **verici.**

MEALİ ŞERİFİ (21)

Şüphesiz ki, Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanların içinden adaletle emredenleri öldürenler (var ya; Habibim!) **onları pek acı verici bir azapla müjdele .**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre Allah-u Tealâ Hazretleri, bundan evvelki ayeti celilede, dini mübini islâmdan yüz çevirenlerin hâlini beyan ettikten sonra, bu ayeti celilede onların üç sıfatını açıklamıştır.

1. Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleridir. Ayeti celilenin zahirinden, onların bütün ayetleri inkâr etmiş oldukları anlaşılmaktadır. Yahudi ve hristiyanlar ise Allah-u Tealâ'nın varlığını, ilmini, kudretini ve ahireti kabul ettiklerinden, bütün ayetleri inkâr etmemektedirler denilecek olursa, buna iki yönlü cevap verilir.

a) - Burada zikredilen ayetlerden murat bütün ayetler olmayıp, Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğini ve Kuran-ı kerim gibi belli ayetlerdir.

b) - Bu ayetleri umumi olarak kabul ederek, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in nübüvvetini inkâr eden bütün ayetleri inkâr etmiş olur denir. Zira mümin olmak için bütün ayetlere inanmak gerekir ki, birini inkâr eden hepsini inkâr etmiş sayılır.

2. Allah'ın peygamberlerini haksız yere öldürmeleridir.

٢٧٨- عَنْ اَبِى عُبَيْدَةَ بْنِ الجَرَّاحِ (رضى الله عنه) قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ اَىُّ النَّاسِ اَشَدُّ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «رَجُلٌ قَتَلَ نَبِيًّا اَوْ رَجُلٌ اَمَرَ بِالْمُنْكَرِ وَنَهىٰ عَنِ الْمَعْرُوفِ» ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ﴿وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ﴾ اِلىٰ قَوْلِهِ ﴿وَمَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «يَا اَبَا عُبَيْدَةَ قَتَلَتْ بَنُو اِسْرَائِيلَ ثَلَاثَةً وَاَرْبَعِينَ نَبِيًّا اَوَّلَ النَّهَارِ فِى سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ فَقَامَ مِائَةُ رَجُلٍ وَسَبْعُونَ رَجُلًا مِنْ عُبَّادِ بَنِى اِسْرَائِيلَ فَاَمَرُوا مَنْ قَتَلَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ فَقَتَلُوا جَمِيعًا مِنْ آخِرِ النَّهَارِ مِنْ ذٰلِكَ الْيَوْمِ فَهُمُ الَّذِينَ ذَكَرَ اللهُ»

278- Ebu Ubeyde İbn-i Cerrah *(Radıyallahu Anh)* bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Ya Resulallah! İnsanların hangisi kıyamet gününde azap bakımından daha şiddetlidir (en büyük azaba çarptırılacak kimdir)." diye sordu. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: "**Bir peygamberi öldüren veya kötülükle emredip iyilikten nehyeden kimsedir.**" buyurdu.

Sonra Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şu meâldeki ayeti kerimeyi okudu: **"Şüphesiz haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanlardan adaletle emredenleri de öldürenler** (varya), **artık onları acıklı bir azabla müjdele." -- "İşte onlar dünyada da ahirette de amelleri batıl olan** (boşa giden) **kimselerdir. Ve onlar için yardımcılardan** (bir fert de) **yoktur."** *(Âli Imran Suresi:21-22)*

Şonra da buyurdu ki: **"Ya Eba Ubeyde! Benî İsrail gündüzün evvelindeki bir saatte kırküç peygamber öldürdü . Bunun üzerine Benî İsrail'in âbidlerinden yüzyetmiş kişi kalkıp o kâfirlere emri bilmaruf, nehyi anilmünker yaptılar** (onlara iyiliği emredip, kötülükten sakındırdılar). **Bu defa o katillller aynı günün son saatlerinde onların** (âbidlerin) **hepsini öldürdüler. İşte Allah** (-u Tealân) **ın** (bu ayette) **anlattıkları bunlardır."** *(Suyutî, Dürrül Mensur:2/168-169)*

3. İnsanlardan emri bil maruf yapanları öldürmeleri.

Gerçi Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* zamanındaki kâfirler, peygamberleri katletmiş değillerse de, atalarının yaptıklarına razı olduklarından, bu işi yapmış sayıldılar.

Veyahut, onlar Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i ve müminleri öldürmeyi çok istedikleri hâlde, ancak Allah-u Tealâ koruduğu için öldüremediklerinden öldürmüş sayıldılar. Nitekim ateşte yakma kabiliyeti, zehirde de öldürme kabiliyeti olduğundan ateş yakıcı, zehir öldürücüdür denir.

Bu kâfirler de Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i öldürmek için etrafında çok dolaştıklarından Rabbimiz şimdiki ve gelecek zaman sıgasıyla (يَقْتُلُونَ) **"Öldürüyorlar."** buyurdu.

Ebussuud tefsirinde zikredildiğine göre, Peygamberlerin haklı olarak öldürülmeleri mümkün olmadığı hâlde, bu ayeti celilede: **"Peygamberleri haksız olarak öldürüyorlar."** buyurulması, kendilerinin de haksız olduklarını, bile bile bu işi yaptıklarını ilân etmek içindir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, İmam Hasen *(Rahimehullah)* buyurdu ki: Korkulu zamanlarda emri bil maruf ve nehyi anil münker vazifezini devam ettiren kişinin makamı, peygamberlerin makamından sonraki en büyük makamdır. Nitekim:

٢٧٩- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ».

279-Ebu Said *(Radıyallahu Anh)*dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Cihadın en faziletlisi zalim bir sultanın karşısında doğruyu** (çekinmeden) **söylemektir."***(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:3/64, No:5511, Ebu Davud, Melâhim:17, No:4344, 2/527, Tirmizî, Fiten:13, No:2174, 4/47, Ibni Mace, Fiten:20, No:4011, 2/1329)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Emr-i bil maruf ve nehy-i anil münker (İyiliği emredip kötülükten menetme) vazifesi, asla sakıt olmaz (kalkmaz). Lâkin nefislerin dünya lezzetlerine düşkün olup kalplerin kaskatı kesildiği ahir zamanda vaaz ve nasihat fayda vermeyecektir.

Rivayete göre Harun Reşit *(Rahimehullah)* bir kere ordusuyla beraber giderken bir yahudi kendisine "Allah'tan kork!" dedi. Harun, yahudinin bu sözünü duyar duymaz Allah-u Tealâ'nın ismine tazimen atından indi, bütün ordu da atlarından indiler.

Bir kişinin arkadaşına Allah'tan kork deyip de, onun da cevaben: "Sen kendi işine bak, bunu bana sen mi emredeceksin?" demesi en büyük günahlardandır.

Vaaz-u nasihatları tesir ettirmek ve dosdoğru yola muvaffak kılmak ancak Allah-u Tealâ'dan dır.

KAFİRLERİN PEYGAMBERLERİ ÖLDÜRMELERİNİ VE SAİR KÖTÜ SÖZLERİNİ ALLAH-U TEALÂ'NIN ÇOK İYİ DUYDUĞUNU İFADE EDEN BİR AYETİ KERİME:

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَآءُ سَنَكْتُبُ مَاقَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (١٨١)

"Andolsun ki, muhakkak Allah (-u Tealâ): **"Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz." diyenlerin sözünü işitmiştir. Onların bu sözünü, haksız yere peygamberleri öldürmeleriyle birlikte yazacağız ve** (kendilerine) **o yakıcı azabı tadın."** diyeceğiz. *(Ali Imran Suresi : l81)*

Mevlâ Tealâ, peygamberleri ve emr-i bil maruf yapanları öldürenleri azapla müjdelemesini peygamberine emrettikten sonra, onların rahmeti ilâhiyeden ne kadar uzak olduklarını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اُولٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (٢٢)

KELİME MANASI (22)

(اُولٰئِكَ) **İşte onlar,** yani bu sıfatları takınanlar, (الَّذِينَ) **öyle kimselerdir ki,** (حَبِطَتْ) **mahvoldu,** (boşa gitti) ne? (اَعْمَالُهُمْ) **amelleri,** nerede? (فِى الدُّنْيَا) **dünyada** daha? (وَالْاٰخِرَةِ) **ahirette,** yani bu kişiler hayır namına yaptıkları hiçbir işten iki cihanda da fayda görmeyecekler bilakis dünyada lânet ve rüsvaylık içinde

kalacaklar ahirette de can yakıcı azabı boylayacaklardır. (وَمَالَهُمْ) **onlar için** (hiçbir fert) **yoktur,** kimlerden? (مِنْ نَاصِرِينَ) **yardımcılardan.**

MEALİ ŞERİFİ (22)

İşte bunlar, dünyada da ahirette de yaptıkları boşa giden kimselerdir. ve onlar için yardımcılardan (bir fert te) **yoktur.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ ve Tekaddes Hazretleri, bundan evvelki ayeti celilede, kâfirlerin üç sıfatını zikrettiği gibi, bu ayeti celilelerde de onları üç şekilde tehdit etmiştir.

1. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e onları can yakıcı bir azapla müjdelemesini emretmesi,

2. Dünya ve ahirette amellerinin mahvolması,

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre bir amelin batıl olması, dünyada kabul olmayıp, ahirette de mükâfat görmemesidir.

3. Onların hiç bir yardımcılarının bulunmaması,

Şu bilinsin ki, Allah-u Tealâ Hazretleri; birinci tehdidiyle onlar hakkında bütün azap sebeplerinin toplandığını, ikincisiyle menfaat sebeplerinin kendilerinden tamamen yok olduğunu, üçüncüsüyle de, kendilerini bu hâlden kurtaracak hiç bir yardımcıları bulunmayacak şekilde bu azaplarının devam edeceğini açıklamış oldu.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ
كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ
وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ
لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۖ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ ۖ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ۖ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۖ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا
أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ
﴿٢٨﴾ قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَيَعْلَمُ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

Mevlâ Tealâ, kâfirlerin amellerinin boş olduğunu açıkladıktan sonra, hâllerinin inatçılıktan ibaret olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ اِلَىٰ كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ (٢٣)

KELİME MANASI (23)

(اَلَمْ تَرَ) **Görmedin mi?,** kimi? (اِلَى الَّذِينَ) **o kimseleri ki,** (اُوتُوا) **verildiler** *neye?* (نَصِيبًا) **bir nasibe,** neden? (مِنَ الْكِتَابِ) **kitaptan,** yani kendilerine Tevrat kitabından bir nasip verilmiş olan yahudilerin şu acaip hâllerini görmedin mi? (يُدْعَوْنَ) **çağırılıyorlar,** neye? (اِلَىٰ كِتَابِ اللّٰهِ) **Allah'ın kitabına,** (Tevrat'a veya Kuran'a) niçin? (لِيَحْكُمَ) **hükmetsin için,** yani onları Allah'ın kitabına davet eden Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* veya Allah'ın kitabı olan Kuran veya Tevrat hakem olsun için, nerede? (بَيْنَهُمْ) **aralarında,** (ثُمَّ يَتَوَلّٰى) **sonra dö-nüyor,** kim? (فَرِيقٌ) **bir fırka** (cemaat) yani reisleri ve âlimleri, kimden? (مِنْهُمْ) **onlardan,** (وَهُمْ) **halbuki onlar,** (مُعْرِضُونَ) **yüz çeviricidirler,** yani onlar haktan yüz çevirmeyi adet edinmiş bir millettirler

MEALİ ŞERİFİ (23)

(Habibim!) **Kitap** (Tevrat) **dan kendilerine bir nasib** (pay) **verilen** (yahudileri) **leri görmedin mi ki, aralırında hakem olması için Allahın kitabına çağırılıyorlar da, sonra içlerinden bir kısmı** (o kitabın hükmüyle amel etmekten) **dönüyor. Ve onlar** (hakikatlardan) **yüz çevirmeyi adet edinmiş kimselerdir.**

İ Z A H A T

Müfessirîn-i izam (Tefsir ilmiyle uğraşan büyük zatlar) bu ayet-i celilenin iniş sebebi hakkında bir kaç görüş zikretmişlerdir.

İbni İshak, İbni Cerir, İbni Münzir ve İbni Ebî Hatim'in İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet ettiklerine göre, bir kere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yahudilerin medreselerine girerek onları Allaha davet etti. Bunun üzerine Numan İbni Amr ve Hars İbni Zeyd isimli yahudiler, "Ey Muhammed sen hangi din üzeresin?" dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: «عَلٰى مِلَّةِ اِبْرَاهِيمَ وَدِينِهِ» ٢٨٠-

280- **"Ben İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ın milleti ve dini üzereyim."** diye cevap verince, onlar: "İbrahim *(Aleyhisselâm)* yahudiydi." dediler.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara:

« فَهَلُمَّا اِلَى التَّوْرٰية فَهِىَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ »

"O hâlde Tevrat'a gelin o, bizimle sizin aranızda (şahit) **tir."** buyurdu. İşte o zaman Allah-u Tealâ bu ayeti celileyi indirdi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr: 2/170)*

Tefsir-i Kebir, Hâzin ve Alusî'de zikredildiğine göre, Hayber ehlinden bir kadınla, bir adam zina ettiler, o zaman henüz bizim dinimizde recm (evli iken zina edeni taşla öldürme) hükmü yoktu, onların kitabı olan Tevrat'ta ise, recm mevcuttu.

Zina eden bu iki kişi, yahudiler nazarında çok kıymetli olduklarından, onları recmetmek istemedikleri için, recmi terketme hususunda bir ruhsat alırız ümidiyle, onlar hakkında Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e müracaat ettiler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de bu kişilere recmle hükmedince, onlar bunu beğenmediler, hatta içlerinden bazıları: "Ya Muhammed sen bunlara zulmettin, bunların cezası recm değildi." dediler.

Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

٢٨١- « بَيْنِى وَبَيْنَكُمُ التَّوْرٰية »

281- **"Sizinle bizim aramızda Tevrat vardır."** buyurunca, yahudiler: "Şimdi insaf etti." dediler. Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*:

« مَنْ اَعْلَمُكُمْ بِالتَّوْرٰية »

"Sizin içinizde Tevratı en iyi bilen kimdir?" buyurunca, Fedek denen yerde oturan Abdullah İbni Sûriya isimli şaşı bir adamdır. dediler, sonra ona haber saldılar, Cebrail *(Aleyhisselâm)* o gelmeden, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e onu tanıtmıştı, o Medine-i Münevvere'ye gelince, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ona:

« اَنْتَ ابْنُ صُورِيَا »

"Sen İbni Sûriya mısın?" dedi. O: "Evet." diye cevap verince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

« اَنْتَ اَعْلَمُ الْيَهُودِ بِالتَّوْرٰية »

"Yahudiler içinde Tevrat'ı en iyi bilen sen misin?" diye sorunca O: "Öyle zannediyorlar." dedi.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Tevratı isteterek, Ab-

dullah İbni Suriya'ya: (اِقْرَأْ) "**Oku.**" dedi, o da okumaya başladı. Recm ayetine gelince, elini onun üzerine koyup ilersini okudu,

Bunun üzerine, yahudi âlimlerinden olup, İslâm ile müşerref olan Abdullah İbni Selâm *(Radıyallahu Anh)* "Ya Resulallah Recm ayetini geçti." diyerek ayağa kalktı ve Abdullah İbni Suriya'nın elini recm ayeti nden kaldirarak, o ayeti Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ve yahudilere okudu. O ayette şöyle yazılıydı:

« اِنَّ الْمُحْصَنَ وَالْمُحْصَنَةَ اِذَا زَنَيَا وَقَامَتْ عَلَيْهِمَا الْبَيِّنَةُ رُجِمَا وَاِنْ كَانَتِ الْمَرْأَةُ حُبْلٰى تُرُبِّصَ بِهَا حَتّٰى تَضَعَ مَا فِى بَطْنِهَا »

"**Evli bir erkekle evli bir kadın zina ederler de, aleyhlerine şahit de bulunursa, mutlaka recmedileceklerdir. Eğer kadın hamile ise karnındakini doğuruncaya kadar bekletilecektir.**"

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* iki yahudinin recmedilmesini emrederek onları recmettirdi. Yahudiler buna çok kızınca, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti kerimeyi inzal buyurdu (indirdi) .

Bu rivayetlere göre, ayeti celilede bahsi geçen, yahudilerin, davet edildiklerinde kendisinden yüz çevirdikleri kitap, Tevrat'ı şeriftir. Ekseri müfessirlerin de sözü budur.

İbni Abbas ve Hasen *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göreyse bu kitap Kuran'dır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celilenin sonunda: "Onların hepsi yüz çevirir." buyurmayıp; "içlerinden bir kısmı yüz çevirir. " buyurmuştur.

Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri, bu sure-i celilenin başka bir yerinde:

لَيْسُوا سَوَآءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ (١١٣) يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَاُولٰئِكَ مِنَ الصّٰلِحِينَ (١١٤)

"(Ehli kitabın) **Hepsi bir değildir, ehli kitap içinde** (hak ile) **kaim olan** (istikamet üzere dimdik duran) **bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secde ederek Allahın ayetlerini okurlar.**"

"**Onlar, Allaha ve ahiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten menederler. Ve hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar salih** (iyi insan) **lardandırlar.**"*(Ali Imran Suresi: 113-114)*buyurarak hepsinin kötü olmadığını açıklamıştır.

Mevlâ Tealâ, ehli kitabın, Allah'ın kitabından yüz çevirdiklerini açıkladıktan sonra, bunun sebebini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلاَّ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِمْ مَاكَانُوا يَفْتَرُونَ (٢٤)

KELİME MANASI (24)

(ذٰلِكَ) **İşte bu** (yüz çevirmeleri) (بِاَنَّهُمْ) **şu sebepledir ki onlar,** (قَالُوا) **dediler,** (لَنْ تَمَسَّ) **asla dokunmayacak,** kime? (نَا) **bize,** ne? (النَّارُ) ateş, (اِلاَّ اَيَّامًا) ancak günler, öyle günlerki, (مَعْدُودَاتٍ) **sayılı,** yani onlar böyle yanlış inançlar ve boş arzularla, azap işini hafife aldıklarından haktan yüz çevirdiler. (وَغَرَّ) **ve aldattı,** kimi? (هُمْ) **onları,** nerede? (فِى دِينِهِمْ) **dinleri hakkında,** ne? (مَا) **o şey ki,** (كَانُوا) **oldular,** (يَفْتَرُونَ) **iftira eder,** yani biz ancak sayılı günler yanarız, peygamber olan babalarımız bize şefaat ederler, gibi uydurdukları şeyler, dinleri hakkında onları aldatmıştır.

Bu mana, zarfın (فِى دِينِهِمْ) in kendisinden evvelki (غَرَّ) fiiline taalluk etmesine göre verilmiştir. zarflarda genişlik olduğundan bunun sıla cümlesin-deki (يَفْتَرُونَ) ye taalluk etmesi de caiz görülmüştür ki buna göre mana " dinlerinde uydurdukları şeyler onları aldatmıştır" demek olur.

MEALİ ŞERİFİ (24)

İşte bu (yüz çevirmeleri), **"Ateş bize sadece sayılı günlerde dokunacaktır." demeleri sebebiyledir. Onların** (vaktiyle) **uydurdukları şeyler de, dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır.**

İ Z A H A T

Bu ayeti celilede geçen sayılı günlerden maksat, yahudilerin buzağıya tapma müddetleri olan kırk gündür.

Onlar, ancak babalarının buzağıya taptıkları kırk gün kadar cehennemde yanacaklarına inanarak, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ve Kuran-ı Kerime inanmayı hiç önemsememişlerdir.

Uydurdukları şeylerden, maksat ise, "Peygamber olan babalarımız bize şefaat edeceklerdir." veya "Allah-u Tealâ,Yakup *(Aleyhisselâm)* a, onun çocuklarına (yahudilere) ancak (inkâr ve isyan edenlere azap edeceğine dair

yaptığı) yeminini çözecek (sözünü bozmayacak) kadar az bir zamandan başka azabetmeyeceğini vaadetti." gibi sözleridir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurmuştur ki: Yahudiler, Tevrat kitabında, "Cehennemin iki kenarının arasında kırk senelik mesafe olup, sonunda zakkum ağacına varılacağını" bulduklarını iddia etmişler,ve "Biz ancak zakkum ağacına varıncaya kadar her seneye karşılık bir gün azabedileceğiz ki, kırk günün sonunda da cehennem yok olacaktır." demişlerdir.

Onlar, ahirette cehennemin kapısından sokulup, azaba daldırıldıkları zaman zakkum ağacına varıp karınlarını ateşle doldurduklarında, cenennemin bekçisi kendilerine: "Siz, cehennemde sayılı bir kaç gün kalacağınızı söylemiştiniz ama, kırk sene geçti siz hâlâ buradasınız ve sonsuza kadar da burada kalacaksınız." diyeceklerdir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, yahudilerin din namına uydurdukları çürük dayanakları yıkmak ve onları, bu büyük suça cesaret etmelerinden korkutmak üzere şöyle buyuruyor:

فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَيُظْلَمُونَ (٢٥)

KELİME MANASI (25)

(فَكَيْفَ) **Nasıl,** yani hâlleri nice olacak, ne zaman? (اِذَا جَمَعْنَا) **biz topladığımız zaman** kimi? (هُمْ) **onları,** niçin? (لِيَوْمٍ) **bir günün cezası için ki,** *(Alusi)* veya bir günde ki, buna göre lâm, fî manasındadır. *(Ibni Abbas).* Öyle günki, (لاَ رَيْبَ) **hiçbir şüphe yoktur.** Nerede? (فِيهِ) **on** (un olacağın) **da,** (وَوُفِّيَتْ) **ve tastamam verilecek** kim? (كُلُّ نَفْسٍ) **herkes** neye? (مَا) **o şey** (in cezasın) **a ki,** (كَسَبَتْ) **kesbetti,** yani herkese kazandığının karşılığı tastamam ödenecek. (وَهُمْ) **ve onlar,** (لاَيُظْلَمُونَ) **zulmolunmayacaklar,** yani günahları artırılarak veya sevapları azaltılarak haksızlığa uğratılmayacaklardır.

MEALİ ŞERİFİ (25)

Onları, kendisin (in geleceğin) **de hiç şüphe olmayan bir günde topladığımız ve hiç bir haksızlığa uğratılmaksızın, herkese kazandığı şeyler** (in karşılığı) **tastamam ödendiği zaman,** (hâlleri) **nasıl** (olacak ?)

İ Z A H A T

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Bu ayeti celile, kâfirlere hazırlanan azapların büyüklüğünü göstermekte ve onların, başlarından defetmeye çare bulamayacakları bir azaba düşeceklerini açıklayarak kendilerini tehdit etmekte, ayrıca başlarına gelecek azabı hafif görmelerinin, olmayacak bir şeye tama etmek (gönülden istemek) kabilinden olduğunu ifade etmektedir.

Rivayete göre, kıyamet gününde ilk kaldırılacak kâfir sancağı, yahudilerin sancağıdır. Allah-u Tealâ onları herkesin huzurunda rezil edip sonra cehenneme gönderecektir.

Ayeti celilede geçen: (وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ) **"Herkese yaptığının karşılığı tamamen ödenecektir."** ifadesi, müminlerin ibadetlerinin mahvolmayacağını ve imanlı bir kimsenin cehennemde ebedî kalmayacağını göstermektedir.

Zira cehenneme girmeyi haketmiş bir müminin imanının ve amelinin karşılığı, cennete girmeden kendisine verilemeyeceği gibi, cehennemde hiç verilemez, o hâlde cehennemden kurtulduktan sonra, bu karşılığı cennette bulacağı anlaşılmaktadır.

Ayeti celilenin sonundaki: (وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ) **"Ve onlar zülmolunmazlar."** cümle-i celilesi, kimsenin azabının haksız yere artırılmayacağını veya sevabının noksan edilmeyeceğini bilakis herkese, yaptığının karşılığı tastamam verileceğini ifade etmektedir, zira kullarına zerre kadar bile zulmetmek Allah-u Tealâ nın büyük olan şanına yakışmaz.

O hâlde akıllı kişi, günahları denizin köpükleri kadar da olsa, Allah-u Tealâ dan ümit kesmemelidir, zira Allah-u Tealâ, kulunun kendisine karşı taşıdığı hüsnü zannının yanındadır (Kulunun güzel düşüncesine göre ona muamele eder).

Rivayete göre, kıyamet günü olup, cennet ehli cennete, cenennem ehli de cehenneme yerleştiklerinde, birde cehennemin içersinden:

(يَا حَنَّانُ يَا مَنَّانُ يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالْاِكْرَامِ) **"Ya hannanü ya mennân ya zel celali vel ikram."** diye nida eden üzüntülü bir ses duyulur, o zaman Allah-u Tealâ: **"Ey Cibril! Cehennemdeki bu kulumu çıkart."** buyurur.

Cebrail *(Aleyhisselâm)* da o kişiyi, etleri dağılmış ve cismi erimiş bir güvercin yavrusu gibi simsiyah bir hâlde cehennemden çıkarır. O kişi: "Ey Cibril beni Allah-u Tealâ'nın huzurunda durdurma, çok korkarım." diye yalvarırsa da, Mevlâ Tealâ'nın huzuruna getirilir,

Allah-u Tealâ ona: **"Ey kulum! falan senelerde yaptığın şu, şu günahlarını hatırlıyor musun?"** buyurur. O da "Evet Ya Rabbi!" deyince, Allah-u Tealâ: **"Bu kulumu tekrar cehenneme götürün."** buyurur.

Bu kul tekrar cehenneme götürülürken sağına soluna bakınınca, Allah-u Tealâ: "**Kulumu bana geri döndürün.**" buyurur. O kul Mevlâ Tealâ'nın huzuruna tekrar döndürüldüğünde, Rabbul Alemin her şeyi en iyi bilen olduğu hâlde, ona: "**Kulum! Niye sağına soluna baktın.**" buyurur.

O da, "Ya Rabbi! Günah işledim senden ümidimi kesmedim. Beni muhasebeye çektin senden ümidimi kesmedim. Beni cehenneme soktun senden ümidimi kesmedim. Cehennemden çıkartıp huzuruna getirdin yine senden ümidimi kesmedim, sonra tekrar cehenneme reddettin yine de senden ümidimi kesmedim." der.

Bunun üzerine Allah-u Tebareke ve Tealâ: "**İzzim, Celâlim ve ululuğum hakkı için, elbette kulumun bana karşı taşıdığı zannının yanında olacağım ve mutlaka onun bana karşı olan ümidini gerçekleştireceğim, haydi bu kulumu cennete götürün.**" buyurur.

Şu bilinsin ki Allah-u Tealâ'nın kuluna verdiği en büyük nimeti tevhid (Allah-u Tealâ'yı birleme) nimetidir. Bu nimete mazhar olan kişi, kendisine bu en büyük iyiliği yapan Rabbinden asla ümit kesmemelidir. Zira tevhid ehline ne dünyada ne de ahirette sıkıntı yoktur. Nitekim:

٢٨٢- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَيْسَ عَلَىٰ اَهْلِ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللهُ وَحْشَةٌ فِى الْمَوْتِ وَلاَ فِى الْقَبْرِ وَلاَ فِى النُّشُورِ كَأَنِّى اَنْظُرُ اِلَيْهِمْ عِنْدَ الصَّيْحَةِ يَنْفُضُونَ رُؤُسَهُمْ مِنَ التُّرَابِ يَقُولُونَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ»

282- İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etti: (لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللهُ) **Ehline** (bu kelime-i tevhide inanıp devamlı okuyan ve gereğince amel edene) **ne ölüm anında, ne kabirde, ne de dirilme anında vahşet** (yalnızlıktan duyulan korku) **yoktur. Sanki ben, sayha** (ikinci sura üflenip, ölülerin kabirden çıkarılmaları) **anında onların: "Bütün hamdler, bizden üzüntüyü gideren Allah** (-u Tealây) **a mahsustur." diyerek başlarından toprakları silkelediklerini görüyor gibiyim.** *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:1/47, No:128)*

O hâlde mümin olup bidat ehli olmayan (Ehli sünnet mezhebinden olan) kişinin bu en büyük nimete karşı Allah-u Tealâ'ya son derece hamdetmesi gerekir.

Bundan dolayı: "Kulun kavuştuğu iman ve tevhid nimetine şükretmemesi, sû-i akibetin (sonunun kötü olmasının ve imansız olarak ölmenin) alâmetlerindendir." buyurulmuştur.

Dünyada amel etmeyerek Allah'a güvenmekle şeytan tarafından aldatılmış olanlar ahirette de aldatılacaklardır ki, onlar için Mevlâ Tealâ'nın inayeti (yardımı) yoktur. Kulun ümidi ancak amelle beraber olursa kabul edilir. Allah-u Tealâ'nın dostları nefislerini temizlemekte son derece gayret gösterdikleri hâlde kötü sondan devamlı korkmuşlar ve Allahın rahmetini devamlı ummuşlardır. günah kuyularına düşen, inat ve ısrardan başka tövbe ve istiğfarı olmayan bizlerin hâli ne olacaktır.

Büyük imam Muhammed Gazalî *(Rahimehullah)* . **Minhacül Abidîn** isimli eserinde buyurmuştur ki: Tövbenin mukaddimeleri üçtür.

1. Günahların son derece çirkin olduğunu düşünmek,

2. Allah-u Tealâ'nın azabını ve dayanılmayacak cezasını hatırlamak,

3. Kendi zayıflığını ve çaresizliğini düşünmek, zira güneşin sıcağına, polisin tokadına, hatta sineğin ısırmasına bile tahammül edemeyen insan, cehennem ateşinin sıcaklığına, zebanilerin kamçılarına, ve Allah-u Tealâ'nın azap diyarı olan cehennemde, ateşten yaratılmış olan katır gibi akreplerin, deve boyunları kadar cüsseli yılanların ısırmalarına nasıl dayanacak?

Gazabından ve azabından Allaha sığınırız..,

Mevlâ Tealâ, kâfirlerin küfür üzere inat edeceklerini açıkladığı gibi, onların ellerinden devletlerinin alınıp ehli islâma verilmesi hususunda mülkün sahibine tazarru etmenin (yalvarmanın) şeklini peygamberine öğretmek üzere şöyle buyuruyor:

قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ
وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢٦)

KELİME MANASI (26)

(قُلْ) (Habibim!) **De ki,** (اَللّٰهُمَّ) **Ey Allahım!** (اَللّٰهُمَّ) aslında (يَا اللّٰهُ) idi, başındaki (يَا) hazfedilerek yerine, sonundaki (mim) getirildi, harfi illet olan vav'a yakın olduğu için mim tercih edildi. Ye ve elif'ten ibaret olan iki harfin yani başındaki (يَا) nın yerine geldiği için de şeddelendi. (مَالِكَ الْمُلْكِ) **Ey mülkün maliki!** (bütün yaratıkların gerçek sahibi), Malikel mülk sibeveyh'e göre ikinci nidadır, Müberrid ve Zeccac'a göreyse (اَللّٰهُمَّ) nin sıfatıdır. (تُؤْتِي) **verirsin,** neyi? (الْمُلْكَ) **mülkü,** kime? (مَنْ) **o kimseye ki,** (تَشَآءُ) **dilersin,** (وَتَنْزِعُ) **ve alırsın,** neyi? (الْمُلْكَ) **mülkü,** kim-

den? (مِمَّنْ) **o kimseden ki,** (تَشَآءُ) **dilersin,** (وَتُعِزُّ) **ve aziz edersin,** (yüceltirsin) kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (تَشَآءُ) **dilersin,** (وَتُذِلُّ) **ve zelil edersin** (alçaltırsın) kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki** (تَشَآءُ) **dilersin,** (بِيَدِكَ) **ancak senin elindedir,** ne? (الْخَيْرُ) **hayır,** yani bütün hayırlar senin elindedir. (إِنَّكَ) **muhakkak sen,** (عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ) **herşey üzerine,** (قَدِيرٌ) **ziyade gücü yetensin.**

MEALİ ŞERİFİ (26)

(Habibim!) **Deki: "Ey Mülkün** (gerçek) **sahibi olan Allahım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden alırsın. Dilediğini azîz eder** (yükseltir), **dilediğini de zelil eder** (alçaltır) **sın. Hayır** (her türlü iyilik) **ancak senin elindedir, gerçekten sen her şeye son derece kadirsin.**

İ Z A H A T

Âlusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, bundan evvel geçen ayeti celilenin işaret ettiği, Mevlâ Tealâ'nın yüce azametini ve büyük kudretini tekid etmekte (kuvvetlendirmekte) dir.

Ayrıca bu ayeti celile, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i yalanlayanları özellikle yahudi ve hristiyanlardan daha kötü bir hâlde olan münafıkları reddetmekle beraber, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, kendisiyle mücadele edenlere karşı delillerle galip geldiği gibi, zahiren de galip geleceğini, müjdelemektedir.

İmam Vahidî, İbni Abbas ve Enes ibni Malik *(Radıyallahu Anhum)* dan rivayet etmiştir ki: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Mekke-i Mükerreme'yi fethedip, ümmetine, acem ve rumların mülkünü vaadedince, münafıklar ve yahudiler: "Heyhat! (bu iş çok uzak) acem ve rumların mülkü nereden Muhammedin olacak? Onlar Mekkelilerden daha izzetli ve kuvvetlidirler. Mekke ve Medine Muhammede yetmedi miki? acem ve Rumların mülküne heves ediyor." dediler.

Ebul Hasenis Seâlibî, Kesir İbni Abdillah İbni Amr İbni Avf'dan rivayet etmiştir ki: Ben, babamdan babamda kendi babasından naklen şöyle buyurdu demiştir:

"Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Ahzap senesi (kâfir ordularının toplaşıp, Medine-i Münevvere'ye hücum ettikleri sene), hendek kazılacak yerleri çizerek, her on kişiye kırk arşın yer ayırdı.

Amr İbni Avf buyurdu ki: "Ben, Selman-ı Farisi, Huzeyfe, Numan ibni mukrin el Müzenî ve ensarı kiramdan altı kişi *(Radıyallahu Anhum)* kırk arşınlık bir yeri kazmakla görevlendirildik ve kazmaya başladık.

Allah-u Tealâ Hazretleri, hendeğin ortasından yusyuvarlak bir kayayı karşımıza çıkarttı ki, o kaya külünklerimizi kırdı ve bize çok zor geldi.

O zaman biz, "Ey Selman! Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e çık bu kayanın haberini ona bildir, ya bu kayadan vaz geçelim, ya da bunun hakkında bize bir şey emretsin, zira biz onun çizdiği çizgiden dışarı çıkmak istemiyoruz." dediler.

Hazreti Selman *(Radıyallahu Anh)* da çıktı, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bir kubbe-i türkîyye (bir türk alacığı, çalı çırpıdan yapılmış gayrı muntazam bir kulübe) kurmuş, onun içinde bulunmaktaydı.

Hazreti Selman *(Radıyallahu Anh)* : "Ya Resulallah, hendeğin ortasından bembeyaz, yusyuvarlak bir kaya çıktı, demir külünklerimizi kırdı ve bizi çok zorladı. O kadar ki, ne az, ne de çok ondan bir şey koparamadık, onun hakkında bize bir emir buyur, zira biz senin hattını (çizgini) geçmek istemiyoruz" dedi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, Selman ile beraber hendeğe indi, diğer dokuz kişi hendeğin kenarında idiler. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Selman'dan külüngü alıp o taşa bir darbe vurarak çatlattı, taştan şimşek gibi bir kıvılcım çıktı ki, karanlık odadaki bir kandil gibi etrafı aydınlattı.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bir fetih tekbiri aldı, bütün müslümanlar da tekbir aldılar, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ikinci bir darbe daha vurunca öyle bir kıvılcım daha çıktı, yine fetih tekbiri aldı, müslümanlar da tekbir aldılar. Üçüncü bir darbe daha vurarak taşı parçaladı ve bir kıvılcım daha çıktı, aynı şekilde bir fetih tekbiri daha aldı, müslümanlar da aldılar.

Sonra Selman *(Radıyallahu Anh)* ın elini tutup çıktı, Selman: "Anam babam sana feda olsun ya Resulallah! hiç görmediğim bir şey gördüm " dedi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* cemaata dönerek:

«رَأَيْتُمْ مَا يَقُولُ سَلْمَانُ ؟» -٢٨٣

283- **"Selman ne söylüyor gördünüz mü?"** buyurdu. Onlar "Evet ya Resulallah." dediler. O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

«ضَرَبْتُ ضَرْبَتِيَ الْأُولىٰ فَبَرَقَ لِيَ الَّذِي رَأَيْتُمْ اَضَائَتْ لِي مِنْهَا قُصُورُ الْحِيرَةِ وَمَدَائِنُ كِسْرىٰ كَاَنَّهَا اَنْيَابُ الْكِلَابِ فَاَخْبَرَنِي جِبْرِيلُ اَنَّ اُمَّتِي ظَاهِرَةٌ عَلَيْهَا ثُمَّ ضَرَبْتُ الثَّانِيَةَ فَبَرَقَ لِيَ الَّذِي رَأَيْتُمْ اَضَائَتْ لِي مِنْهَا الْقُصُورُ الْحُمُرُ مِنْ اَرْضِ الرُّومِ كَاَنَّهَا اَنْيَابُ الْكِلَابِ وَاَخْبَرَنِي جِبْرِيلُ اَنَّ اُمَّتِي ظَاهِرَةٌ عَلَيْهَا ثُمَّ ضَرَبْتُ ضَرْبَتِيَ الثَّالِثَةَ فَبَرَقَ لِيَ الَّذِي رَأَيْتُمْ اَضَائَتْ لِي مِنْهَا قُصُورُ صَنْعَاءَ كَاَنَّهَا اَنْيَابُ الْكِلَابِ . وَاَخْبَرَنِي جِبْرِيلُ اَنَّ اُمَّتِي ظَاهِرَةٌ عَلَيْهَا فَاَبْشِرُوا»

"İlk darbeyi vurduğumda, bana sizin de gördüğünüz bir şimşek çaktı, bundan bana, Hiyre (Kûfe yakınında bir şehir) **in ve Kisra** (acem melikleri) **nin şehirlerinin köşkleri aydınlandı, sanki onlar köpeklerin azı dişleri gibiydi. Ve Cibril-i emin bana: Ümmetimin oralara galip geleceğini haber verdi.**

Sonra ikinci darbeyi vurdum, gördüğünüz kıvılcım çaktı, bundan da bana Rum arazisinin kırmızı köşkleri aydınlandı, sanki onlar köpeklerin azı dişleri gibiydi. Cibril-i emin bana: Ümmetimin muhakkak oralara galip geleceğini haber verdi,

Sonra üçüncü darbeyi vurdum, gördüğünüz kıvılcım çaktı bundan da bana San'a (Yemen) **in köşkleri aydınlandı onlar da sanki köpeklerin azı dişleri gibiydi. Cibril-i Emin de bana: Ümmetimin mutlaka oralara galip geleceğini bildirdi. Müjdeler olsun."** buyurdu.

Bunun üzerine müslümünlar pek sevinerek: "Elhamdülillah bu çok doğru bir vaad'tir. Kazmanın peşinde bize büyük bir yardım vaad olunmuştur." dediler.

Bunu duyan münafıklar: "Siz hiç şaşırmıyor musunuz? Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* sizi boş ümitlerle avutuyor, asılsız vaadlerde bulunuyor ve size Medine'den, Hiyre ve Medain-i Kisra'nın kasır (köşk) lerini gördüğünü ve bunların fetholunacağını söylüyor, hâlbuki muharebeye çıkmaya bile gücünüz yetmiyor da, korkunuzdan hendek kazıyorsunuz" dediler.

Bunun üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri:

وَاِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَاوَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اِلاَّ غُرُورًا (١٢)

"Ve o zaman, münafıklar ile, kalplerinde hastalık (iman zafiyeti) **bulunanlar, "Allah ve Resulü, meğer bize ancak gurur vaadetmişler** (sadece kuru sözlerde bulunmuşlar!) **" diyorlardı."** *(Ahzab Suresi: l2)* mealindeki ayeti celileyle bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu. *(Alusi 3/112-113)*

Şu hâlde bu ayeti celile, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu hususstaki haberlerini kuvvetlendirmiş ve ilerde o belde (memleket) lere ümmetinin malik (sahip) olacağını beyan ederek, münafıkları reddetmiştir.

Nitekim, çok zaman geçmeksizin ayeti celilenin sırrı zuhur ederek Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabı büyük fetihlerle, Faris (Acem) memleketlerinin tamamına, Rum diyarının da bir çoklarına sahip olmakla aziz (ulu ve şerefli) olmuş, o memleketlerin adamları ise zelil (alçak) olmuşlardır ve bu büyük futuhatı (fetihleri) pek uzak gören münafık ve yahudilerden sağ kalanlar da gözleriyle bu galibiyeti görmüşlerdir.

Dolayısıyla bu ayet-i kerimenin manası, gaib (ilerde olacak şeyler) den haber verdiği için Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizelerindendir. Çünkü, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in haber verdiği ve ayeti celilenin delâlet ettiği (gösterdiği) şekilde hadiselerin aynen meydana gelmesi, mucize (herkesi âciz bırakan bir nişan) dan başka bir şey değildir.

(مُلْكْ) **Mülk:** Kuvvet ve kudret manasında olduğu gibi, tasarrufu (yönetilmesi) mümkün olan şeylere de denir. Binaenaleyh Allah-u Tealâ bütün kuvvet ve kudretlerin sahibi olduğu gibi bütün mahlûkatta tam bir tasarrufa (istediğini yapmağa) sahip olduğundan malikül mülk tür.

Buradaki mülkten maksat, İmam Müacahidin buyurduğuna göre: Nübüvvet'tir.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre yahudilerin: "Vallahi peygamberliği Benî İsrailden alıp başkalarına nakletmek için gelen bir adama itaat etmeyeceğiz." demeleri üzerine bu ayeti celile inerek, Allah-u Tealâ nın peygamberliği dilediğinden alıp, dilediğine vereceğini beyan etmesiyle onların bu sözleri reddolunmuştur.

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, mülkten maksadın, afiyet mülkü (sıhhat ve afiyete sahibolma) olduğu da söylenilmiştir. Veya bu, kanaat mülküdür. Nitekim:

٢٨٤- رُوِىَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : « مُلُوكُ الْجَنَّةِ مِنْ اُمَّتِى اَلْقَانِعُونَ بِالْقُوتِ يَوْمًا فَيَوْمًا »

284- Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Ümmetimden cennetin melikleri** (en yüksek mevkide olanları) **günlük yiyeceğe kanaat edip** (sabırlı fakir) **lerdir.**" *(Tefsir-u Nesefi:1/152)*

Veya gece kalkma mülküdür, yani teheccüd namazına devam etme nimetine sahibolmaktır.

Şeyh Şibli *(Kuddise Sırruhu)* den rivayet edildiğine göre, bu mülk, mükevvinle beraber olup, kevneyn'den mustağni olmaktır. Yani âlemleri yoktan var eden Mevlâ Tealâ Hazretlerine kavuşarak, dünya ve ahirete muhtaç olmamaktır.

Ebussuud ve Nesefî tefsirlerinde zikrolunduğuna göre, Allah-u Tealâ indirmiş olduğu bazı kitaplarında şöyle buyurmuştur:

« اَنَا اللّٰهُ مَلِكُ الْمُلُوكِ قُلُوبُ الْمُلُوكِ وَنَوَاصِيهِمْ بِيَدِى فَاِنِ الْعِبَادُ اَطَاعُونِى جَعَلْتُهُمْ لَهُمْ رَحْمَةً وَاِنِ الْعِبَادُ عَصَوْنِى جَعَلْتُهُمْ عَلَيْهِمْ عُقُوبَةً فَلَا تَشْتَغِلُوا بِسَبِّ الْمُلُوكِ وَلَكِنْ تُوبُوا اِلَىَّ اُعَطِّفْهُمْ عَلَيْكُمْ ».

"**Ben Allahım! Meliklerin meliki** (hükümdarların hükümdarı) **yım, bütün hükümdarların kalpleri ve alınsaçları bemin elimdedir. Eğer kullar bana itaat ederlerse, başlarındaki hükümdarları kendileri için bir rahmet** (merhamet, acıma vesilesi) **yaparım.** yani başlarındaki hükümdarları onlar için analarından ve babalarından daha acıyıcı kılarım. **Eğer kullar bana isyan ederlerse, başlarındakini onlara belâ yaparım.** Yani onlara hiç acımazlar. **O**

hâlde hükümdarları sebbetmekle (sövüp saymakla) **meşgul olmayın, lâkin bana tövbe edin** (dönün) **ki, onları size merhametli yapayım.**" *(Irşadül Aklısselim, Nesefi ve Ruhul Beyan ilgili ayet)*

İşte Ebu Bekre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edillen bir hadisi şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in:

٢٨٥- عَنْ اَبِى بَكْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «كَمَا تَكُونُونَ يُوَلّٰى عَلَيْكُمْ»

285- "(İtikat ve amel bakımından) **nasıl olursanız üzerinize** (öyle idareciler) **tayin olunur.**" *(Deylemî, Firdevs:3/305, No:4918)* buyurması da bunu ifade etmektedir.

Yani Allah-u Tealâ Hazretlerine itaat eden kişilerseniz, rahmet ehli (size acıyacak reisler) başınıza getirilecek, masiyet ehlinden iseniz, size azabedecek kişiler başınıza getirilecektir.

Haberde gelmiştir ki, bir kere Musa *(Aleyhisselâm)* Allah-u Tealâ Hazretlerine münacaat ederken (yalvarırken):

« يَا رَبِّ اَنْتَ فِى السَّمَاءِ وَنَحْنُ فِى الْاَرْضِ فَمَا عَلَامَةُ سَخَطِكَ مِنْ رِضَاكَ »

"Ya Rabbi! sen çok yücesin (herkesin seninle görüşmesi mümkün değil) **biz ise yer yüzünde bulunan âciz kullarınız, senin kullarından razı ve hoşnut olup olmadığının alâmeti nedir** (bunu nasıl anlayacaklar?)" diye sorduğunda,

Allah-u Tealâ kendisine şöyle vahyetti:

« اِذَا اسْتَعْمَلْتُ عَلَى النَّاسِ خِيَارَهُمْ فَهُوَ عَلَامَةُ رِضَاىَ وَاِذَا اسْتَعْمَلْتُ شِرَارَهُمْ فَهُوَ عَلَامَةُ سَخَطِى عَلَيْهِمْ »

"İnsanların başına en hayırlılarını geçirirsem, bu, benim kendilerinden memnuniyetimin nişanıdır. En kötülerini başlarına getirirsem, bu da onlaradan hoşnut olmadığımın alâmetidir." *(Ruhul beyan 2/l9)*

Birkere Haccacı Zalim'e: "Niçin Hazreti ömer gibi adaletli davranmıyorsun? Hâlbuki sen onun hilâfet devrine yetiştin, onun adalet ve salâhını görmedin mi" denildiğinde,

Cevaben: (تَبَذَّرُوا اَتَعَمَّرْ لَكُمْ) **"Siz Ebu Zer'leşin ki, ben de sizin için Ömerleşeyim.**" Yani siz züht ve takvada Ebu Zer *(Radıyallahu Anh)* gibi olun ki, ben de adalet ve insafta Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın muamelesini yapayım, dedi.

Bundan anlaşıldığına göre, insanların idarecileri, düzgünlükte ve bozuklukta yönettikleri milletlerin amellerine göre düzgün veya bozuk olurlar.

O hâlde zulüm yayıldığı zaman bütün müslümanların Allah-u Tealâ Hazretlerine yalvarmaları ve tövbe istiğfarla ona yönelmeleri gerekir.

Bir valinin adaleti ve zulmü, hayvaların memesine, ekinlere, ağaçlara, meyvalara, kazançlara ve sanatlara kadar tesir eder. Yani halkına zulmeden bir valinin yönetimi zamanında, hayvanların memelerindeki süt azalır, ekinlerin bereketi alınır, ağaçların meyveleri eksilir ve o zalim valinin kötü işlerinin uğursuzluğundan idare ettiği bütün memleketlerdeki tüccar ve sanatkârların işleri bozulur. Adaletli olan kişinin yönetiminde ise bütün işler düzelir.

Ömer İbni Abdilaziz *(Radıyallahu Anh)* halife olunca, İmamı Tavus kendisine mektup yazarak: "Eğer bütün işlerinin hayırlı olmasını istiyorsan, o işlerin başına hayırlı insanları getir." buyurdu.

Bunu okuyan halife: (كَفىٰ بِهَا مَوْعِظَةً) **"Vaaz olarak bu yeter."** dedi.

٢٨٦- رُوِىَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «سَيَأْتِى زَمَانٌ لِأُمَّتِى يَكُونُ أُمَرَاؤُهُمْ عَلَى الْجَوْرِ وَعُلَمَاؤُهُمْ عَلَى الطَّمَعِ وَعُبَّادُهُمْ عَلَى الرِّيَا وَتُجَّارُهُمْ عَلَىٰ اَكْلِ الرِّبَا وَنِسَاؤُهُمْ عَلَىٰ زِينَةِ الدُّنْيَا».

286- Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den şöyle rivayet olundu: **"Ümmetimin üzerine bir zaman gelecek ki, idarecileri zulme, Âlimleri tama'â** (dünya hırsına), **Âbidleri** (ibadet yapanları) **riyaya** (gösterişe), **ticaret yapanları faiz yemeğe, kadınları da dünya süsüne düşkün olur."** *(Ruhul Beyan:2/19)*

İmam-ı Alusî buyurmuştur ki: "Hayır ve şerrin her ikisi Allah-u Tealâ'nın elinde olduğu hâlde, Bu ayeti celilenin sonunda: **"Hayır senin elindedir."** buyurulması, kullara edebe riayeti (Allah-u Tealâ'ya karşı saygı ve hürmeti gözetmeyi) öğretmek içindir. Yoksa dilediğini aziz, dilediğini de zelil etmeyi zikretmesi, hayır ve şerrin her ikisinin Allah-u Tealâ'nın elinde olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, Ayet-i celilenin iniş sebebi, Allah-u Tealâ Hazretlerinin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e verdiği fetih müjdesi olduğu için burada hayırla yetinilmiştir.

BU AYETİ CELİLENİN FAZİLETİ HAKKINDAKİ HADİSİ ŞERİFLER VE RİVAYETLER:

٢٨٧- عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: «جَاءَ جِبْرِيلُ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ سَلْ رَبَّكَ ﴿ قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ﴾ اِلىٰ قَوْلِهِ

﴿وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ثُمَّ جَاءَهُ جِبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ فَسَلْ رَبَّكَ ﴿قُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ . . .﴾ اَلْآيَةَ فَسَأَلَ رَبَّهُ بِقَوْلِ اللهِ تَعَالَىٰ فَاَعْطَاهُ ذٰلِكَ».

287- Hasen *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle dediği rivayet edildi: Bir kere Cebrail *(Aleyhisselâm)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek : "Ya Muhammed!﴿قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ﴾ اِلىٰ قَوْلِهِ ﴿وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ **"Ey Mülkün** (gerçek) **sahibi olan Allahım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Ve mülkü dilediğinden çeker** (alır) **sın, dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü hayır** (iyilik) **senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin." -- "Geceyi gündüze girdirir, gündüzü de geceye girdirirsin. Ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız** (ölçüsüz bir şekilde) **rızıklandırırsın."** *(Âli Imran Suresi:26-27)* diyerek Rabbinden iste." dedi.

Sonra Cebrail *(Aleyhisselâm)* tekrar gelerek:

"Ya Muhammed! ﴿قُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ . . .﴾ **"Ey benim Rabbim! Beni** (her) **giriş ve çıkışımda sıdk** (doğruluk) **girdirişiyle girdir, ve beni sıdk** (ve selâmet) **çıkarılışıyla çıkar. Ve bana, tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver."** *(Isrâ Suresi:80)* diyerek Rabbinden iste." dedi.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de Allah-u Tealâ'nın kavli (bu ayeti kerimelerde buyurdukları) yla Rabbinden istedi. Rabbi de ona istediğini verdi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/171)*

٢٨٨- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اِسْمُ اللهِ الْاَعْظَمُ الَّذِى اِذَا دُعِىَ بِهِ اَجَابَ فِى هٰذِهِ الْآيَةِ مِنْ آلِ عِمْرَانَ ﴿قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ . . .﴾ اِلىٰ آخِرِ الْآيَةِ».

288-İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Allah** (-u Tealân) **ın, kendisiyle dua edildiğinde** (yapılan duaları) **kabul ettiği İsm-i A'zam'ı** (en büyük ismi) **Âli İmran** (suresi) **nin bu** (26.) **ayetindedir:** ﴿قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ ...﴾ *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:1/421, No:1943)*

٢٨٩- عَنْ مُعَاذٍ (رضى الله عنه) قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَىَّ بَعْضُ الْحَقِّ فَخَشِيتُهُ فَلَبِثْتُ يَوْمَيْنِ لَا أَخْرُجُ ثُمَّ خَرَجْتُ فَجِئْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ

مَا خَلَّفَكَ؟» قُلْتُ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَيَّ بَعْضُ الْحَقِّ فَخَشِيتُهُ حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ وَكَرِهْتُ اَنْ يَلْقَانِي، قَالَ: «اَلاَ آمُرُكَ بِكَلِمَاتٍ لَوْ كَانَ عَلَيْكَ اَمْثَالُ الْجِبَالِ قَضَاهُ اللّٰهُ» قُلْتُ: بَلَىٰ قَالَ: ﴿ قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ . . . اَللّٰهُمَّ أَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ وَاقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَتَوَفَّنِي فِي عِبَادَتِكَ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِكَ ﴾

289- Muaz İbn-i Cebel *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir kişinin benim üzerimde bazı hakları (alacağı) vardı. Ben ondan korkarak iki gün dışarıya çıkmadım. Sonra çıkıp Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e geldim. O, bana: "**Ya Muaz!** (bana gelmekten) **seni ne geri bıraktı.**" buyurdu.

Ben de: "Bir adamın bende alacağı vardı, ondan korktuğum için utandım onunla karşılaşmak istemedim." dedim. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Sana bir takım kelime** (dua) **lar** (okumanı) **emretmiyeyimmi ki** (onları okuduğunda) **üzerinde dağlar kadar** (borç) **olsa Allah** (-u Tealâ) **onları öder.**" buyurdu. Ben de: "Evet, emredin ya Resulallah!" dedim.

O da: ﴿ . . . قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ ﴾*(Âli Imran suresi:26-27)* okumamı emir buyurdu. Sonuna da: ﴿ اَللّٰهُمَّ أَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ وَاقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَتَوَفَّنِي فِي عِبَادَتِكَ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِكَ ﴾ "**Ey Allahım! beni fakirlikten kurtar, benden borcumu öde, beni senin ibadetinde iken ve yolunda savaşırken al.**" manasındaki duayı ilâve etti. *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:10/185-186)*

٢٩٠- عَنْ اَبِي اَيُّوبَ الْاَنْصَارِيِّ (رضى الله عنه) لَمَّا نَزَلَتْ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَآيَةُ الْكُرْسِيِّ ، وَشَهِدَ اللّٰهُ، وَقُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ – اِلَىٰ بِغَيْرِ حِسَابٍ . تَعَلَّقْنَ بِالْعَرْشِ، وَقُلْنَ: اَتُنْزِلُنَا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْمَلُونَ بِمَعَاصِيكَ؟ فَقَالَ: «وَعِزَّتِي وَجَلَالِي وَارْتِفَاعِ مَكَانِي لَايَتْلُوكُنَّ عَبْدٌ عِنْدَ دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ اِلَّا غَفَرْتُ لَهُ مَا كَانَ فِيهِ وَاَسْكَنْتُهُ جَنَّةَ الْفِرْدَوْسِ وَنَظَرْتُ لَهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَقَضَيْتُ لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً اَدْنَاهَا الْمَغْفِرَةُ».

290- Ebu Eyyub El-Ensarî *(Radıyallahu Anh)* dan şöyle rivayet edilmiştir: "(اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (Fatiha suresi), **Ayetel Kürsî ve** (شَهِدَ اللّٰهُ) (Âli İmran suresi 18. ayeti kerime) **ve:** (قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ) (Âli İmran suresi:26-27. ayeti kerimeler) **nazil olunca, bu sure ve ayetler arşa sarıldılar ve: Bizi isyan eden bir kavm üzerine mi indireceksin! Dediler.**

Bunun üerine Allah (-u Tealâ, mezkûr ayetlere hitab ederek) **buyurdu ki: İzzetime, Celâlime ve şanımın yüksekliğine yemin ederim ki sizi her hangi bir kul her farz namazın arkasında okursa mutlaka onda olan** (günahlar) **ı mağfiret ederim. Onu Firdevs cennetine yerleştiririm. Ve her gün ona yetmiş kere** (rahmetle) **nazar ederim. Ve onun yetmiş ihtiyacını görürüm, o ihtiyaçların en aşağısı mağfiret** (günahlarının bağışlanması) **dır."** *(Ibn-i Sünnî, Deylemî, Suyutî, Dürrül Mensûr:2/165)*

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN, HABİBİNE, KENDİSİNE NE ŞEKİLDE NİDA EDECEĞİNİ EMRETTİĞİNİ BİLDİREN DİĞER BİR AYETİ KERİME

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (٤٦)

"(Habibim!) **De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de, açığı da bilen Allahım! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri hususlarda ancak sen hüküm vereceksin."** *(Zümer Suresi: 46)*

Mevlâ Tealâ, mülkün yegâne sahibi olduğunu açıkladığı gibi, kudretinin herşeyi kapladığını, ispat etmek üzere şöyle buyuruyor:

تُولِجُ اللَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِى اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (٢٧)

KELİME MANASI (27)

(تُولِجُ) **Girdirirsin,** neyi? (اللَّيْلَ) **geceyi,** nereye? (فِى النَّهَارِ) **gündüze,** yani gecenin saatlerinden bir kısmını gündüze katarak, gündüzü uzatırsın. (وَتُولِجُ) **ve girdirirsin** neyi? (النَّهَارَ) **gündüzü** nereye? (فِى اللَّيْلِ) **geceye,** bazende gündüzün bazı saatlerini geceye katarak geceyi uzatırsın. (وَتُخْرِجُ) **ve çıkarırsın** neyi? (الْحَىَّ) **diriyi** neden? (مِنَ الْمَيِّتَ) **ölüden,** (وَتُخْرِجُ) **ve çıkarırsın** neyi? (الْمَيِّتَ) **ölüyü** neden? (مِنَ الْحَىِّ) **diriden,** (وَتَرْزُقُ) **ve rızıklandırırsın,** kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (تَشَآءُ) **dilersin,** nesiz? (بِغَيْرِ حِسَابٍ) **hesapsız** (ölçüsüz), yani dilediğine de sayısız rızık verirsin.

MEALİ ŞERİFİ (27)

Geceyi gündüze girdirir, gündüzü de geceye girdirirsin. Ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de sayısız rızık verirsin.

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre Allah-u Tealâ Hazretleri, bundan evvelki ayet-i celilede Malikül mülk olduğunu beyan ettikten sonra, peşine gelen bu ayet-i celilede, gece ve gündüzü uzatıp kısaltma ve ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkartma hâllerini zikrederek, yüce kudretini açıklamış, daha sonra da dilediğini hesapsız rızıklandıracağını beyan ederek, akıl sahiplerini hayrete düşüren bu büyük işlere kadir olan bir zatın, acemlerden, rumlardan ve yahudilerden mülk ve saltanatı alarak onları zelil etmeğe ve bu devleti araplara vererek onları aziz etmeğe, kadir olduğunu bildirmiştir.

Geceyi gündüze girdirmekten maksat: Gecenin bazı saatlerini gündüze girdirerek, gündüzü uzatıp geceyi kısaltmasıdır. Nitekim bazı memleketlerde gündüzün 15 saat kadar uzayıp, gecenin 9 saate kadar düştüğü, görülmektedir.

Gündüzü geceye girdirmesinden maksat ise: gündüzün bazı saatlerini geceye katarak, gündüzü kısaltıp geceyi uzaltmasıdır. Yine böylece bazı yerlerde gecenin 15 saat kadar uzayıp, gündüzün 9 saate kadar düştüğü bilinmektedir.

Ebussuud tefsirinde zikredildiğine göre, geceyi gündüze, gündüzü de geceye girdirmekten maksat, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığını kaplayarak, gündüz yerine geceyi, gündüzün ışığıyla da geceyi kuşatarak gece yerine gündüzü getirmesidir de denmiştir.

Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katmak, dünyanın dönmesiyle veya başka sebeplerle meydana gelse de, bütün dünya halkı toplaşsalar da dünyayı döndürmeye veya başka bir şekilde geceyi ve gündüzü bir zerre miktarı bile ileri veya geri götürme imkânına sahip olmadıkları, bilinen bir gerçek olduğundan, bütün bunların ancak kudreti ilâhiye ile meydana gelip, tabiat eseri ve bir rastlantı neticesi olmadıkları kesinlikle anlaşılmış olur.

Ölüden diriyi çıkartması, diri insanı, ölü mesabesinde (durumunda) olan meniden, tavuğu, ölü menzili (yeri) nde olan yumurtadan ve kalbi diri olan mümini, kalbi manen ölü olan kâfirden çıkarmasıdır. Nitekim:

٢٩١- وَاَخْرَجَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ فِى قَوْلِهِ ﴿ تُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ ﴾ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ خَالِدَةُ ابْنَةُ الْاَسْوَدِ بْنِ عَبْدِ يَغُوثَ دَخَلَتْ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: مَنْ هٰـذِهِ؟ قِيلَ: خَالِدَةُ بِنْتُ الْاَسْوَدِ قَالَ: سُبْحَانَ الَّذِى

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَكَانَتْ امْرَأَةً صَالِحَةً وَكَانَ أَبُوهَا كَافِرًا.

Abdullah İbn-i Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Esved İbni Abdi Yağûs kızı Halide bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanına girdiğinde Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*"**Bu kimdir?**" diye sordu.Esved Kızı Halidedir. dendi. Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Ölüden diriyi çıkaran Allah'ı tesbih ederim. Bu kadın saliha bir kadın olup babası** (manen ölü olan) **bir kâfirdi.**" buyurdu.*(Suyutî, Dürrül Mensûr:2174)*

Diriden ölü çıkartması ise, kalbi ölü olan kâfirden, kalbi diri olan mümini yaratması, diri insandan ölü durumunda olan meniyi ve diri tavuktan ölü vaziyetinde olan yumurtayı çıkarmasıdır.

Saîd İbni Mensur, İbni Cerîr, İbni Ebî Hatim, İbni Münzir, Beyhakî esma ve sıfatta, Ebuş Şeyh, Azamet kitabında Selman-ı Farisinin şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: Allah-u Tealâ Hazretleri Âdem *(Aleyhisselâm)* ın çamurunu kırk gün yoğurduktan sonra, kudret ellerini onun üzerine koydu.

Âdem *(Aleyhisselâm)* ın neslinden gelecek bütün temiz kişiler Allah-u Tealâ Hazretleri'nin (şekilden münezzeh olan) sağ eli üzerine çıkmış, bütün pisler de diğer eli üzerine yükselmiştir. Sonra, Allah-u Tealâ Hazretleri bunları birbiriyle karıştırarak kalanından Âdem *(Aleyhisselâm)* ı yaratmıştır. İşte bundan dolayı, bu ayeti celilede:

« وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ »

"**Ölüden diriyi çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın.**" buyurularak

Allah-u Tealâ nın müminden kâfir, kâfirden de mümin yaratacağı açıklanmıştır. *(Suyutî Dürrül Mensûr 2/174)*

Hazreti İkrime *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre, Allah-u Tealâ'nın hurma çekirdeğinden hurmayı, hurmadan da çekirdeğini çıkarması, başaktan taneyi, taneden de başağı yaratması, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkartmasının misallerindendir.

Dilediğini hesapsız olarak rızıklandırması ise, Kâfir veya mümin, iyi veya kötü kişilerden dilediklerini, kendi yanında bulunan rızkın eksileceğinden çekinmeden, kullarca ölçüsü bilinmeyecek bir şekilde rızıklandırmasıdır. Gerçi Allah-u Tealâ indinde herşeyin adedi ve miktarı (sayısı ve ölçüsü) malûm (bilinmiş olan) bir şeydir.

Bu son cümleden anlaşıldığı üzere, insanlardan bazıları zengin bazıları fakirdir. Fakir olan ne kadar çalışsa, Allah-u Tealâ'nın yardımı yetişmedikçe zengin olamadığı gibi, zengin de, bütün dünya halkının onunla uğraşmalarına rağmen Allah-u Tealâ dilemedikçe fakir olmaz, zira herşey Allah-u Tealâ nın kudretiyle meydana gelmektedir, kudretin fevkinde (üstünde) bir şey olamaz.

Mevlâ Tealâ, mülk vermenin ve aziz etmenin ancak kendisi tarafından olduğunu ve kendisinin her şeye son derece güçlü olduğunu, açıkladıktan sonra, müminlere, akrabalık veya dostluk gibi sebeplerle Allah'ın düşmanlarını dost etmelerinin ve onlardan yardım istemelerinin asla yakışmayacağını, tenbih etmek üzere şöyle buyuruyor:

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰىةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ (٢٨)

KELİME MANASI (28)

(لَا يَتَّخِذِ) **İttihaz etmesin** (edinmesin) kim? (الْمُؤْمِنُونَ) **müminler,** kimleri? (الْكَافِرِينَ) **kâfirleri,** ne edinmesinler? (أَوْلِيَآءَ) **dostlar,** kimden başka? (مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) **müminlerden başka,** yani müminler müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesinler. (وَمَنْ) **her kim,** (يَفْعَلْ) **yaparsa,** neyi? (ذٰلِكَ) **bunu,** (فَلَيْسَ) **olmadı,** kimden? (مِنَ اللّٰهِ) **Allah'tan,** burada bir muzaf mahzuftur ki (مِنْ وَلَايَتِهِ) "Onun dostluğundan" (أَوْ مِنْ دِينِهِ) "Onun dininden." demektir. nerede olmadı? (فِي شَيْءٍ) **en ufak bir şeyde,** yani kâfirlerle dostluk eden kişinin, Allahın dostluğuyla ve diniyle hiç bir alâkası yoktur. burada "şey" kelimesinin tenvini tahkir (küçültmek) içindir ki en ufak bir dostluğu kalmamıştır demektir. Ey müminler kâfirleri hiç bir hâlde dost etmeyin (إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا) **ancak korkmanız** (hâlinde) **müstesna,** kim tarafından? (مِنْهُمْ) **onlar tarafından,** neden? (تُقٰىةً) **korkulacak bir şeyden,** buna göre (تُقٰىةً), (تَتَّقُوا) tettekûnun mefulü bihidir veya neyle korkarsanız? (تُقٰىةً) **korkmakla,** buna göre mefulü mutlağıdır. O zaman mana: "Onlardan korkmakla korkarsınız." demek olur. Yani müslümanlar kâfirlerin hakim olduğu yerlerde, bulunmak gibi sebeplerle kalplerindeki imana sahip olmak şartıyla kâfirlerin, ellerinden kurtulmak ve hürriyetlerine kavuşmak için onlarla zahiren ve muvakkaten (görünüşte belli bir zaman için) dostluk yapabilirler. (وَيُحَذِّرُ) **ve sakındırıyor** kimi? (كُمُ) **sizi** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ) kimden? (نَفْسَهُ) **kendisin** (e karşı gelmek) **den.** (وَإِلَى اللّٰهِ) **ve ancak Allah'adır,** ne? (الْمَصِيرُ) **dönüş,** yani ahirette huzuruna vardığınızda azabına düşmenizden sizi sakındırıyor.

MEALİ ŞERİFİ (28)

Müminler, müminleri bırakıp da, kâfirleri dostlar edinmesin. Kim bunu yaparsa, Allah (ın dostluğun)**dan hiç bir şeyde değildir** (o kişi Allahın dostluğundan tamamen soyulmuştur). **Ancak, onlardan** (kâfirlerden gelebilecek) **sakınılacak bir şey** (tehlike) **den korkmanız müstesna** (kâfirler başınıza musallat olup da canınızdan veya malınızdan korkarsanız, o zaman dostluğu açıklayıp düşmanlığı gizlemeniz caiz olur). **Ve Allah sizi kendisin** (e karşı gelmek) **den sakındırıyor. Ve dönüş ancak Allah'adır.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurdu ki: Yahudilerden Haccac İbni Amr, İbni Ebil Hakîk ve Kays İbni Zeyd, Ensarı kiramdan bazılarını dinlerinden döndürmek için onlarla gizlice dostluk kurmuşlardı.

Rifaat İbnil Münzir, Abdullah İbni Cübeyr ve Saîd İbni Hayseme *(Radıyallahu Anhum)* bu kişilere: "Bu yahudilerden uzak durun ki, sizi dininizden ayırmasınlar." dedilerse de, bu kişiler onlarla gizli dostluk kurmayı sürdürdüler. Bunun üzerine Allah-u Tealâ bu ayet-i celileyi indirdi.

Diğer bir Rivayete göre, bu ayeti celile, Mekke kâfirlerine karşı dostluk gösteren Hâtıb İbni Ebî Beltaa, ve diğerleri hakkında inmiştir.

Diğer bir rivayete göre de, bu ayeti celile, yahudiler ve müşriklerle dostluk ederek müminlerin haberlerini onlara götüren ve kâfirlerin Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e galip gelmesini isteyen, Abdullah ibni Übeyy ve adamları hakkında inerek, müminleri böyle yapmaktan menetmiştir.

Rivayete göre Ubadet ibni Samit *(Radıyallahu Anh)* ın yahudilerden antlaşmış olduğu bazı adamları vardı. Hendek günü "Ya Resulallah! Şüphesiz benim yahudilerden beş yüz adamım var, onlardan, düşmana karşı yardım almak fikrindeyim." deyince bu ayet-i celile inmiştir.

Böylece, Allah-u Tealâ Hazretleri müminleri, kâfirlerden yardım istemekten ve aralarındaki akrabalıktan veya islâmdan evvelki dostluktan dolayı, kâfirlerle dostluk etmelerinden nehyetmiştir ve bu mesele Kuran-ı kerim'de defaatla tekrarlanmıştır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiği üzere, Hubbufillah ve buğzu fillah (Allah için Allah doslarını sevmek ve Allah yolunda Allah'ın düşmanlarına kızmak) dini mübini islâmda, büyük yeri olan bir mevzudur ve imanın temellerinden biridir.

Akıllı kişi Allah-u Tealâ'dan korkan, Allah için müminleri seven ve Allah için kâfirlere düşmanlık edendir.

٢٩٢- رُوِيَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ: «اَرْبَعَةٌ مِنَ الْكَبَائِرِ لُبْسُ الصُّوفِ لِطَلَبِ

الدُّنْيَا وَادِّعَاءُ مَحَبَّةِ الصَّالِحِينَ وَتَرْكُ فِعْلِهِمْ وَذَمُّ الْاَغْنِيَاءِ وَالْاَخْذُ مِنْهُمْ وَرَجُلٌ لَا يَرَى الْكَسْبَ وَيَأْكُلُ مِنْ كَسْبِ النَّاسِ».

292- Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den rivayet olunduğuna göre: **"Dört şey büyük günahlardandır.**

1) **Dünya** (menfaatini elde etmek) **için suf** (derviş elbisesi) **giymek.**

2) **Salihlerin işlerini yapmadığı hâlde, onları sevdiğini iddia etmek.**

3) **Zenginlerin malını alıp** (yediği hâlde), **onları kötülemek.**

4) **Kazancı meşru görmeyip, insanların kazandığından yiyen** (kimsenin işi)." *(Ruhul Beyan:2/20)*

Hakiki bir sevgi ancak, kalplerin anlaşması hâlinde olur ki, bu da inançların ve fikirlerin birliğine bağlıdır. Kalpleri arasında manevi bir uyuşma olmayıp, görünüşte birbirleriyle anlaşanların sevgileri, dünyada devamlı olmayacağı gibi ahirette de fayda vermeyecektir.

Şair ne güzel demiştir:

عَنِ الْمَرْءِ لَا تَسْئَلْ وَاَبْصِرْ قَرِينَهُ فَكُلُّ قَرِينٍ بِالْمُقَارِنِ يَقْتَدِى

"Bir kişinin nasıl bir adam olduğunu kimseye sorma, arkadaşına bak, arkadaşı nasılsa o da öyledir. Zira her kişi yakın arkadaşına uyar."

Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz buyurmuştur ki:

«فَلَا تَصْحَبْ اَخَا الْجَهْلِ فَاِيَّاكَ وَاِيَّاهُ وَكَمْ مِنْ جَاهِلٍ اَرْدَى حَلِيمًا حِينَ اٰخَاهُ يُقَاسُ الْمَرْءُ بِالْمَرْءِ اِذَا مَا هُوَ مَاشَاهُ وَلِلْقَلْبِ عَلَى الْقَلْبِ دَلِيلٌ حِينَ يَلْقَاهُ».

"Cahilliğin kardeşi (İslâmdan haberi olmayan) **bir kişiyle arkadaşlık etme kendini ondan koru, nice cahiller arkadaşlık ettikleri iyi kişileri helâk etmiştir. Bir kişi kiminle gezip dolaşırsa, onunla ölçülür. Bir kalp diğer kalple buluştuğunda, ondan ona delil** (yol) **vardır** (iyi veya kötü huyları birbirine geçer)."

Bir kişi Hac veya Cihat gibi bir yolculukta kötü insanlarla arkadaşlık yapma mucburiyetinde kalırsa, onlardan sebep ibadeti bırakmamalı Lâkin gücü nisbetinde önce eliyle, yapamazsa sonra diliyle, onada gücü yetmezse kalbi ile onların kötü işlerini kerih (çirkin) görmelidir ki, Onun kalbinin isteksizliği bereketine, o günahkârlar da tövbeye muvaffak olsunlar.

Nakledildiğine göre, Hâtim ve Şakîk Hazretleri, bir yolculuğa çıkmışlardı. Fasık bir ihtiyar da, onlara arkadaş olmuş ve yol boyunca çalıp söyleyerek onları rahatsız etmişti. Hâtim Hazretleri, Şakîk'in ona bir şey demesini bekleyerek ona bir şey demiyordu, Şakik de bir şöy söylemedi.

Yolları son bulup ayrılmak istediklerinde, o fasık ihtiyar kendilerine "Sizden daha ağır adam görmedim, huzurunuzda bu kadar çaldım söyledim de, bir kere bile oyunuma bakmadınız." dedi.

O zaman Hâtim Hazretleri: "Ey ihtiyar! Bizi mazur gör, çünkü bu Şakîk'tir ben de Hâtim'im deyince o ihtiyar tövbe ederek davulu dümbeleği kırdı ve onların yanında talebe olarak hizmete başladı.

O zaman Şakîk, Hâtim'e: (كَيْفَ رَأَيْتَ صَبْرَ الرِّجَالِ) **"Büyüklerin sabrını** (n neticesini) **nasıl buldun."** dedi.

Bilinmelidir ki, Müminin kâfirlerden dostluk ve alâkayı kesmesi gerektiği gibi, kötü yakınlarından da alâkayı kesmelidir. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰىٓ اَنْ تُشْرِكَ بِى مَالَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَاتُطِعْهُمَا . . . (١٥)

"Eğer onlar (Anan baban) **seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi** (körü körüne) **bana ortak koşmaya zorlarlarsa, onlara itaat etme."** *(Lokman Suresi:15'den)* buyurarak, kişinin, kötülüğüne sebep olacak ana babası dahil herkesten uzak durması gerektiğini açıklamıştır.

Ey mümin! O hâlde sen peygamberlerin yoluna uymalısın ve bu yolun yabancılarından alâkayı kesmelisin.

Nitekim İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın, iman etmeyen babasına ve kavmine karşı söylemiş olduğu:

وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَاَدْعُوْا رَبِّى . . . (٤٨)

"Sizi de, Allah'ın dışında taptıklarınızı da terkediyor ve Rabbime yalvarıyorum" *(Meryem Suresi: 48 den)* sözü bunun en büyük delilidir.

Mecburiyet olmaksızın kâfirlerle yeyip içmek, onlarla dostluk etmekten sayılır.

Ayeti celilede geçen: (وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِى شَىْءٍ) **"Böyle yapan Allah'tan hiç bir şeyde değildir."** kavli şerifi, kâfirlerle dostluk ederek müminlerin haberlerini ve sırlarını onlara nakledenlerin veya kâfirlere karşı sevgi ve muhabbet besleyenlerin, Allah-u Tealâ'nın diniyle veya dostluğuyla hiçbir alâkası kalmamış demektir. Zira Allah-u Tealâ'nın dostluğuyla, O'nun düşmanı olan kâfirlerle dostluk, iki zıd şeydir ki asla bir gönülde birleşemez.

Şair ne güzel söylemiştir:

تُحِبُّ عَدُوِّى ثُمَّ تَزْعُمُ اَنَّنِى اُحِبُّكَ لَيْسَ النَّوْكُ عَنْكَ بِعَاذِبِ

"Hem düşmanımı seversin, hem de benim, senin dostun olduğumu zannedersin, ahmaklık asla senden uzak değildir." *(Ruhul Beyan: 2/19)*

Yani gerçek dost seni seven ve düşmanına kızandır.

Ulema buyurmuştur ki: Kişinin dostları da üç, düşmanları da üçtür.

Dostlar: 1. Kendi dostu, 2. Dostunun dostu, 3. Düşmanının düşmanı

Düşmanlar: 1. Kendi düşmanı, 2. Dostunun düşmanı, 3. Düşmanının dostu.

İşte Mümin olduklarını söyleyip de Allah-u Tealâ Hazretlerinin düşmanı olan kâfirlerle dostluk edenler, onlara destek olanlar, Allah'ın düşmanlarıyla dostluk ettikleri için Allah-u Tealâ'nın da düşmanı olmuş olurlar.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, ulemadan bazıları bu ayeti celiledeki dostluğu, kâfirlerden harpte yardım isteme manasına da hamlederek bunun caiz olmadığı görüşüne gitmişlerse de, bizim mezhebimize göre, muharebede onlardan yardım almak caizdir. Cumhurun görüşü de budur. lâkin bu yardım ancak müşriklerle muharebe edilirken alınabilir müslümanların bâği (azgın) larına karşı bunlardan yardım istenilemez. Nitekim:

٢٩٣- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ اَنَّهَا قَالَتْ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قِبَلَ بَدْرٍ فَلَمَّا كَانَ بِحَرَّةِ الْوَبَرَةِ اَدْرَكَهُ رَجُلٌ قَدْ كَانَ يُذْكَرُ مِنْهُ جُرْأَةٌ وَنَجْدَةٌ فَفَرِحَ اَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ رَاَوْهُ فَلَمَّا اَدْرَكَهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ: جِئْتُ لاَتَّبِعَكَ وَاُصِيبَ مَعَكَ . قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «تُومِنُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ؟» قَالَ: لاَ قَالَ: «فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ» قَالَتْ: ثُمَّ مَضَىٰ حَتّٰى اِذَا كُنَّا بِالشَّجَرَةِ اَدْرَكَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ كَمَا قَالَ اَوَّلَ مَرَّةٍ قَالَ: «فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ» قَالَ: ثُمَّ رَجَعَ فَاَدْرَكَهُ بِالْبَيْدَاءِ . فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ اَوَّلَ مَرَّةٍ «تُؤْمِنُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ؟» قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «فَانْطَلِقْ».

293- Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in zevcesi Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* nın şöyle dediği rivayet edildi: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Bedir tarafına yola çıktı. Harratü'l-Vebere (Medine'nin dört mil yakınında bir yere) varınca kendisine bir adam yetişti ki, bu adamın cür'et ve cesareti söyleniyordu. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabı onu görünce sevindiler, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e yetişince ona: "Sana tâbi olmak ve seninle beraber yaralanmak için geldim," dedi.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kendisine: "**Allah'a ve Resulüne iman ediyor musun?**" diye sordu. O, "Hayır". deyince: "**Öyleyse dön! Ben aslâ bir müşrikten yardım alamam!**" buyurdular.

Aişe *(Radıyallahu Anha)* sözlerine şöyle devam etti: Sonra o adam gitti. Ağacın yanına vardığımızda o adam Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*e yine yetişti; ve ona ilk defa söylediği gibi söyledi. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ona ilk defa söylediği gibi: "**Öyleyse dön! Ben aslâ bir müşrikten yardım alamam!**" buyurdu. Sonra o adam döndü. Ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e Beydâ (denen yer) de yetişti. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ilk defa dediği gibi: "**Allah'a ve Resulüne iman ediyor musun?**" diye sordu. Adam: "Evet!" cevabını verdi. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ona: "**O hâlde** (bizimle) **yürü!**" buyurdu. *(Müslim Cihad:151, Tirmizî, Siyer:10)*

Hadisi şerifte geçen: "**Dön! ben hiçbir müşrikten yardım almam.**" sözü mensuh (hükmü kaldırılmış) tır, zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Beni kaynukâ' yahudilerinden yardım almış ve onlara ganimetten az bir şeyde vermiştir. Hevazende de Saffan ibni Ümeyye'den yardım almıştır.

Ulemadan bazısı, kâfirlerden yardım almanın caiz olmasını müslümanların çok muhtaç, yardım alınacak kâfirlerin de güvenilir olmaları şartına bağlamışlar, "bu iki şart olmadan yardım almak asla caiz değildir." demişlerdir.

Yukarıda zikredilen Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* nın haberiyle, sebebi nuzülde (ayeti celilenin iniş sebebi açıklanırken) zikredilen İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın rivayeti de, buna hamledilmiştir. Yani o durumlarda müslümanların çok ihtiyacı bulunmadığından veya kâfirlere güvenilmediğinden buna müsaade edilmemiştir.

Yine bu iki şartın ortaya konulmasıyla, kâfirlerden yardım almayı yasaklayan delillerle buna müsaade eden delillerin arasını birleştirmek, mümkün olur. Şöyleki bu iki şart bulunduğunda yardım alınabilir, biri dahi bulunmasa yardım alınamaz.

Bazı muhakkık âlimler de, yasak olan yardım almanın ancak alçağın şerefliden yardım alması şeklinde olan bir yardım alma olduğunu, şereflinin alçaktan yardım istemesi babında olanlara ise müsaade edildiğini söylemişlerdir ki, kâfirleri köle ve hizmetçi etmek, ve ehli kitap kadınlarıyla evlenmek, bu yüzden meşru edilmiş (caiz görülmüş) tür. Yine de kâfirleri, müslümanların devletindeki gizli işlerde hizmetçi olarak bile kullanmamak gerektir.

Ulema, kâfirlere selâm vermeyi, tazim ve hürmet göstermeyi, onları künyeleriyle çağırmayı, meclislerde onlara karşı ayağa kalkmayı, yasak olan dostluktan saymışlardır.

Gerçi, bazı âlimler, zimmîlere karşı meclislerde ayağa kalkmanın, iyilik babından olduğu için caiz olduğunu söylemişlerdir.

Ancak,İmamı Alusî: "Sahih olan görüş, zimmîlere karşı da olsa örf ve adette tazim ve hürmet sayılan ve müslümanların dostluk kabul edecekleri her şey yasaktır. Özellikle bu hâller zayıf müminlerin kalplerinde aksi bir tesir yapacaksa, bu daha da tehlikelidir.

Bundan dolayı ben, meclislerde zimmilere karşı ayağa kalkmayı yasak olan işlerden kabul ediyorum, zira ayağa kalkmak son derece tazim demektir. Bunu iyilikten saymayı da, iyilik kabul etmiyorum." buyurdu.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celilede (تُقـٰـية) nın meşruiyetine (bir müminin canına, malına veya namusuna karşı kâfirlerden korktuğu taktirde, görünüşte onlarla dostluk kurmasının serbestliğine) dair bir delil bulunmaktadır.

Ulema bunu: Nefsini veya malını veya ırzını düşmanların şerrinden korumak " diye tarif etmişlerdir.

Düşman iki kısımdır.

1. Din ihtilâfından dolayı düşman olan: Bir müslümana dininden dolayı düşman olan bir kâfir gibi

2. Düşmanlığı, mal, mülk, imaret (başkanlık) ve riyaset(reislik) gibi dünyevi gayelere dayanan kimsedir.

Bu sebeple takiyye iki kısım olmuştur:

Birinci kısımdaki şer'î hüküm: Dini Mübini İslâma muhalif olanların taarruz (saldırı) larından dolayı, dinini izhar etmesi (açıkça yaşaması) mümkün olmayan bir yerde bulunan her müminin, dinini açıklama imkânına sahip olacağı bir yere hicret etmesi vaciptir.

Ve o kişinin güçsüzlük özrüne sarılarak dinini gizleyip orada durması asla caiz değildir. Zira Allah-u Tealâ'nın dünyası çok geniştir.

Evet, eğer kişi, çocuklar, kadınlar, körler, mahbuslar(hapishanedekiler) kendilerinin veya çocuklarının veya anne babalarının öldürülmesiyle, bu işi yapmaya güçlü kimseler tarafından kat'î bir şekilde korkutulanlar gibi, hicreti terk etme hususunda şer'î bir mazerete sahipse o kişinin islâm düşmanlarının arasında durup zaruret miktarı onlarla uyuşması caizse de, o memleketten kaçıp, dinini kurtarma çarelerine baş vurması vaciptir.

Öldürme tehdidi, boynunu vurma veya yiyeceğini kesme gibi değişik şekillerde de olsa şer'î bir mazeret sayılır.

Velâkin bir menfaatinin elinden alınmasıyla veyahut yemeği verilmek üzere hapsedilmek ve helâk etmeyici şekilde az bir dövülmek gibi tahammülü (dayanılması) mümkün olan bir takım sıkıntılara düşürülmekle, korkutulan kimsenin kâfirlere uyması asla caiz değildir.

Öldürülmek gibi, şer'î mazeret sayılan bir tehdit karşısında bile, kâfirlere uymak ruhsattır.

Kişinin bu ruhsatla amel etmeyip, dinini açıklaması azimettir ki, o uğurda canını veren kişi kesinlikle şehittir.

Bu durumda kâfirlere uymanın ruhsat olduğunun delili, Hasenden rivayet edilen şu hadisedir.

٢٩٤- رُوِىَ عَنِ الْحَسَنِ (رضى الله عنه) اَنَّ مُسَيْلَمَةَ الْكَذَّابَ اَخَذَ رَجُلَيْنِ مِنْ اَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ لِاَحَدِهِمَا: اَتَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ؟ قَالَ: نَعَمْ فَقَالَ: اَتَشْهَدُ اَنِّى رَسُولُ اللهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. ثُمَّ دَعَا بِالْآخَرِ فَقَالَ لَهُ: اَتَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ؟ قَالَ: نَعَمْ فَقَالَ: اَتَشْهَدُ اَنِّى رَسُولُ اللهِ؟ قَالَ: اِنِّى اَصَمُّ قَالَهَا ثَلَاثًا وَفِى كُلِّ يُجِيبُهُ بِاَنِّى اَصَمُّ فَضَرَبَ عُنُقَهُ فَبَلَغَ ذٰلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: «اَمَّا هٰذَا الْمَقْتُولُ فَقَدْ مَضَىٰ عَلَىٰ صِدْقِهِ وَيَقِينِهِ وَاَخَذَ بِفَضْلِهِ فَهَنِيئًا لَهُ. وَاَمَّا الْآخَرُ فَقَدْ رَخَّصَهُ اللهُ تَعَالَىٰ فَلَا تَبِعَةَ عَلَيْهِ».

294- Müseylemetül kezzap (sahte peygamber), Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabından iki kişiyi yakalayarak, onlardan birine: "Muhammedin Allah'ın peygamberi olduğuna şahitlik eder misin?" dedi.

O da: "Evet" deyince, "Benim de Resulullah olduğuma şahitlik eder misin?" dedi. O da "Evet" dedi.

Sonra diğerini çağırarak ona da: "Muhammedin Allah'ın resulü olduğuna şehadet eder misin?" diye sorunca Oda "Evet " dedi.

Bu sefer "Benim de Allah'ın Resulü olduğuma şahitlik eder misin?" deyince, O: "Ben sağırım." dedi. Müseyleme soruyu üç defa tekrarlayınca, O da her defasında: "Ben sağırım " diye cevap verdi. Bunun üzerine Müseyleme onun boynunu vurdu.

Bu haber Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ulaşınca: **"Bu maktul** (öldürülen) **sıdkı** (doğruluğu) **ve yakîni** (şüphesiz inancı) **üzere geçti** (ahirete gitti) **ve mükâfatını aldı, ona mübarek olsun.**

Diğerine ise, Allah-u Tealâ (bu şekilde muamele etmesi için) **ruhsat** (müsaade) **vermiştir. Bundan dolayı ona bir mesuliyet yoktur."** buyurdu. *(Âlusî:3/121-122)*

İkinci kısım düşmanlığa maruz kalan kimselerin hicret etmelerinin vacip olup olmamaları hususunda ulema ihtilâf etmiştir.

Bazıları: (وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) **"Kendinizi tehlikeye atmayın."** *(Bakara Suresi: 195'den)* ayeti celilesinden dolayı, bu durumda da hicret etmek vaciptir." demişlerdir.

Diğer bir topluluk ise: "Bu durumda hicret vacip olmaz, zira oradan hicret etmek, dünyevi bir menfaat içindir ki, onun terkedilmesinden dine bir noksanlık gelmez. Zira kendisine düşmanlık eden de müslüman olduğu için, imanından dolayı o kişiye saldırmaz" demişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler de: "Gerçek şudur ki, kendisinin veya yakınlarının helâk olacağından veya ırz ve namusunun zayi olacağından korkan kişinin hicret etmesi vacip olur." demişlerdir. Gerçi bu, Allah ve Resulüne hicret kadar büyük bir ibadet sayılmazsa da, yine de sevaptan uzak değildir.

Nitekim:

٢٩٥- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «حُرْمَةُ مَالِ الْمُسْلِمِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ».

295- Abdullah İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Müslümanın malının hürmeti** (dokunulmazlığı), **Kanının** (akıtılmasının) **hürmeti** (haram oluşu) **gibidir."** *(Ebu Nuaym, Hilye:7/334)*

٢٩٦- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو (رضى الله عنهما) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ».

296-Abdullah İbn-i Amr *(Radıyallahu Anhuma)* şöyle demiştir: Ben Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den işittim, şöyle buyuruyordu: **"Malı** (nı muhafaza) **uğrunda öldürülen kimse şehittir."** *(Buharî, Mezalim:34, 2/877, No:2348, Müslim, Iman:62, 1/173, No:141, Ebu Davud, Sünne:29, 2/660, No:4772, Tirmizî, Diyât:22, 4/28, No:1418, Nesâî, Tahrim:22-24, 7/130, No:4101, 4103, 4106, Ibn-i Mace, Hudud:21, 2/861, No:2580, Ahmed Ibn-i Hanbel, 1/590 - 1628, 2/6533)*

Ayrıca insanın mala ihtiyacı çok şiddetlidir, islâmiyet müslümanların mallarını himaye etmeye (korumaya) çok önem vermiştir. Hatta çok fazla bir fiyatla satılan suyu almayıp, o kadar bir malı dahi telef etmemek için teyemmümle yetinmek caiz görülmüştür. Artık gözünün önünde bütün malının zayi olacağını gören kişinin elbette malını kurtarmak için hicret etmesi caiz olmaktan öteye sevap da kazandırır.

Ulemadan bazıları: "Kâfir, zalim ve fasık kişilerin şerlerini defetmek, dillerini susturmak, haysiyet ve şerefini onlardan muhafaza etmek için onlarla iyi geçinmeyi, yumuşak konuşmayı, yüzlerine gülmeyi hatta onların bazı isteklerini karşılamayı, bu ayet-i celilede müsaade edilen takiyye babın-

dan saymışlar ve: "Böyle bir muamele, yasak olan dostluk kabilinden sayılmaz bilakis bu sünnettir ve meşrû bir iştir." demişlerdir.

YERİNE GÖRE İNSANLARLA İYİ GEÇİNMENİN GEREKLİ OLDUĞUNU AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER

٢٩٧- عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ اَنَّ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) اَخْبَرَتْهُ اَنَّهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ ائْذَنُوا لَهُ فَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ اَوْ بِئْسَ اَخُو الْعَشِيرَةِ فَلَمَّا دَخَلَ اَلَانَ لَهُ الْكَلَامَ فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ قُلْتَ مَا قُلْتَ ثُمَّ اَلَنْتَ لَهُ فِي الْقَوْلِ فَقَالَ: «اَيْ عَائِشَةُ اِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللهِ مَنْ تَرَكَهُ اَوْ وَدَعَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ».

297- Hazreti Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan Urve *(Radıyallahu Anh)* şöyle haber vermiştir: Bir adam Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in huzuruna girmeye izin istedi. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Ona izin veriniz. O, aşiretin ne kötü oğludur** - yahud: **Aşiretin ne kötü kardeşidir** (kavminin ne kötü adamıdır)!" buyurdu.

O kimse yanına girince Peygamber ona karşı yumuşak sözler söyledi. Ardından ben kendisine: "Ya Resulallah! Biraz önce sen onun için söylediğin sözü söyledin. Sonra da ona yumuşak konuştun?" dedim (sebebini sordum).

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Ey Aişe! Allah katında mevki' bakımından insanların en şerlisi kötülüğünden korunmak için insanların terkettiği** -yahud: Bıraktığı- **kimsedir."** buyurdu. *(Buharî, Edeb:82, 38, No:156,Tirmizî, Birr:58, No:2064)*

وَيُذْكَرُ عَنْ اَبِي الدَّرْدَاءِ (رضى الله عنه) : «اِنَّا لَنَكْشِرُ فِي وُجُوهِ اَقْوَامٍ وَاِنَّ قُلُوبَنَا لَتَلْعَنُهُمْ».

Ebu'd Derda *(Radıyallahu Anh)* ın: **"Bizler bir takım toplulukların yüzlerine karşı tebessüm ederdik, halbuki kalplerimiz onlara muhakkak lânet ederdi."** dediği zikrolunur. *(Buharî, Edeb:82)*

٢٩٨- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهم) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «سَيَأْتِيكُمْ رَكْبٌ مُبَغَّضُونَ فَاِذَا جَاؤُكُمْ فَرَحِّبُوا بِهِمْ وَخَلُّوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَبْتَغُونَ فَاِنْ عَدَلُوا فَلِاَنْفُسِهِمْ وَاِنْ ظَلَمُوا فَعَلَيْهَا وَارْضُوهُمْ فَاِنَّ تَمَامَ زَكَاتِكُمْ رِضَاهُمْ وَلْيَدْعُوا لَكُمْ».

298- Abdurrahman İbn-i Cabir İbn-i Atîk, babası (Cabir İbn-i Atîk) *(Radıyallahu Anhum)* den rivayet ettiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Buğzedilen** (kızdığınız) **suvariler** (zekât tahsildarları) **yakında size gelecek. Size geldiklerinde onlara: "Hoş geldiniz." deyin ve kendilerini almak istedikleri şeylerle başbaşa bırakın. Şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir; zulmederlerse, kendi aleyhlerinedir. Onları memnun edin. Zira zekât** (sevabın) **ızın tam oluşu, onların rızası** (nı almanıza bağlı) **dır. Onlar da size dua etsinler.**" *(Ebu Davud, Zekât:6, Beyhekî, Sünen:4/114)*

٢٩٩- عَنِ ابْنِ الْمُسَيِّبِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللهِ مُدَارَاةُ النَّاسِ».

299- İbni Müseyyib *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Allah'a imandan sonra, en akıllıca iş, insanlarla hoş geçinmektir.**" buyurdu. *(Beyhekî, Şuabul iman:6/344, No:8447)*

٣٠٠- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مُدَارَاةُ النَّاسِ صَدَقَةٌ».

300- Cabir İbn-i Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**İnsanlarla** (Allah için) **hoş geçinmek, sadakadır.**" *(Beyhekî, Şuabul iman:6/343, No:8445)*

٣٠١- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «بُعِثْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ».

301- Cabir İbni Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan, rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Ben insanlarla da hoş geçinmekle gönderildim** ." buyurdu. *(Beyhekî, Şuabul Iman:6/351, No:8475)*

٣٠٢- عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمَرَنِي بِإِقَامَةِ الْقُرْآنِ (الفَرَائِضِ).

302- Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **bana Kuranı ikame etmemi** (Farzları yerine getirmemi) **emrettiği gibi, insanlarla hoş geçinmemi emretti.**" *(Deylemî, Firdevs:1/176, No:659)*

٣٠٣- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا وَقَى بِهِ الْمُؤْمِنُ عِرْضَهُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ».

303- Cabir İbni Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Müminin şerefini kendisiyle koruduğu her şey onun için bir sadakadır."** *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:3/407, No:7175)*

٣٠٤- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ عَاشَ مُدَارِيًا مَاتَ شَهِيدًا».

304- Cabir İbn-i Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"İnsanlarla hoş geçinerek yaşayan, şehit olarak ölür."** buyurdu. *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:3/407, No:7173)*

Bu hususta daha bir çok Hadis-i Şerifler vardır, velâkin dini yıpratacak bir takım yasaklara düşürecek ve müslümanların sû-i zan (kötü düşünce) lerine vesile olacak şekilde, bu gibi kişilerle iyi geçinmek asla caiz değildir.

Mevlâ Tealâ, bu ayeti celilenin sonunda: (وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ) **"Allah sizi kendinden sakındırıyor."** buyurmuştur ki, Tefsir-i Kebirde bunun manası hakkında iki söz vardır.

Birincisi: Burada bir mahzuf (gizli bir kelime) vardır ki takdiri, **"Allah sizi kendisinin azabından sakındırıyor."** demektir. Ebu müslim Hazretleri buyurmuştur ki: mana **"Allah-u Tealâ, sizi kendisine isyan ederek azabına müstahak olmanızdan sakındırıyor."** demektir.

Burada Nefs kelimesinin zikredilmesi, sakındırılan azabın bizzat Mevlâ Tealâ'dan mı veya başkası vasıtasıyla mı meydana geleceği hususundaki bir karışıklığı defetmek içindir ki, bu azabın, sonu olmayacak şekilde azab etmeye kadir ve hiç kimsenin, azabını defetmeye güç yetiremiyeceği bir zat olan, Allah-u Tealâ'nın kendisi tarafından meydana geleceği için, en büyük bir azap olacağını ifade etmektedir.

İkinci söz: Buradaki Nefs kelimesi kâfirleri dost etmekle alâkalıdır ki, "Allah-u Tealâ, sizi, kâfirleri dost edinmenizden nefsiyle (bizzat kendisi) nehyediyor." demektir.

Ayet-i celilenin sonunda Allah-u Tealâ Hazretleri: (وَإِلَى اللهِ الْمَصِيرُ) **"Dönüş ancak Allahadır."** buyurarak, **"Benim huzuruma vardığınızda, azabıma düşmekten sizi sakındırıyorum."** buyurmak istemiştir.

Mevlâ Tealâ, müminleri, kâfirleri dost edinmekten menettikten sonra, kalplerde bulunan gizli açık herşeyi bildiğini açıklayarak, bu dostluğun kalpte gizlenmesini dahi reddederek bu meyli kökünden koparmak üzere, şöyle buyuruyor:

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَافِى صُدُورِكُم اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ مَافِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ (٢٩)

KELİME MANASI (29)

(قُلْ) (Habibim!) **De ki,** (اِنْ تُخْفُوا) **eğer gizlerseniz,** neyi? (مَا) **o şeyleri ki,** nerededir? (فِى صُدُورِكُمْ) **göğüsleriniz** (de kalpleriniz) **dedir.** yani kalplerinizde kâfirlerle dostluk gibi bir kötü niyeti gizlerseniz, (اَوْ تُبْدُوا) **yahut açıklarsanız,** neyi? (هُ) onu, (يَعْلَمْ) bilir, (هُ) onu, yani içinizdekini, kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ) (وَيَعْلَمُ) **ve bilir,** neyi? (مَا) **o şeyleri ki,** (فِى السَّمٰوَاتِ) **göklerdedir,** daha? (وَمَا) **o şeyleri de** (bilir ki), nerededir? (فِى الْاَرْضِ) **yerdedir,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), ne üzerine? (عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ) **herşey üzerine,** nedir? (قَدِيرٌ) **ziyade gücü yetendir.**

MEALİ ŞERİFİ (29)

(Resulüm!) **De ki: Göğüslerinizin içinde olanı gizleseniz de, açıklasanız da Allah onu bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir ve Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir.**

İ Z A H A T

Tefsir-i Kebirde zikredildiğine göre, ayet-i kerimede geçen (صُدُورْ) **Sudûr:** Sadr'in cemisidir. Sadr, aslında göğüs demekse de, burada kalp manasındadır zira insanın kalbi göğsünde bulunduğundan kalbin yeri olan sadr zikredilmişse de, orada bulunan kalp muradedilmiştir. Yani "Kalplerinizde bulunan şeyi ister saklayın, ister açıklayın, Allah-u Tealâ hepsini bilir." demektir.

Bu ayeti celile, gizli olarak kâfirlerle dostluk eden kimseleri tehdid etmek için, irdirilmiştir. Zira Allah-u Tealânın, göklerdeki ve yerlerdeki gizli, açık herşeyi bildiğini kullarına bildirmesi, kullarını günahlardan sakındırmak içindir. Dolayısıyla, kâfirlerle zahirde dostluk yapmaya nasıl ceza verecekse, gizli dostluğa da ceza verecektir.

Ayrıca bu ayeti celile, bundan evvel geçen: "**Allah sizi kendinden sakındırıyor.**" cümlesini de açıklamıştır.

Şöyle ki: Allah-u Tealâ Hazretleri kendisinin, bütün malûmatı kuşatan zatî bir ilimle muttasıf (Kendine mahsus bir bilgiyle sıfatlanıcı) ve bütün makduratı (güç yeten şeyleri) kaplayan zatî bir kudrete sahip olduğunu açıklamakla, kullarına "Allah-u Tealâ nın her yaptığınız günahtan haberi vardır ve ona karşı size azabetmeye kadirdir, o hâlde O'na karşı gelmeye cesaret etmeyin." buyurmak istemiştir.

AHİRET GÜNÜNDE HERKESİN YAPTIĞININ KARŞILIĞINI BULACAĞINI VE İNSANIN, KENDİNE ŞAHİT OLDUĞUNU VE O GÜN İÇİN NE HAZIRLADIĞINI BİLECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ CELİLELER

. . . وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا . . . (٤٩)

"**Ve** (bütün kullar) **yaptıklarını** (n karşılığını) **hazır bulacaklar.**" *(Kehf Suresi: 49'dan)*

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيرَةٌ (١٤)

"**Artık insan kendi kendinin şahididir.**" *(Kıyamet Suresi: l4)*

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا اَحْضَرَتْ (١٤)

"(Kıyamet günü olup, bütün dehşetli hâller ortaya çıktığında) **Herkes** (hayır ve şerden) **neler hazırladığını bilir.**" *(Tekvir Suresi: l4)*

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا ۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ ۚ تَوَدُّ
لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ اَمَدًا بَعِيْدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ۗ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ
بِالْعِبَادِ ۝٣٠ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٣١ قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ
وَالرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ۝٣٢ اِنَّ اللّٰهَ
اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوْحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيْمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ۙ ۝٣٣
ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنْۢ بَعْضٍ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ۝٣٤ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ
عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّيْ نَذَرْتُ لَكَ مَا فِيْ بَطْنِيْ مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيْ ۚ
اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝٣٥ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّيْ
وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى ۗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ ۗ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ
وَاِنِّيْ سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّيْٓ اُعِيْذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ
الرَّجِيْمِ ۝٣٦ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُوْلٍ حَسَنٍ وَّاَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا
حَسَنًا وَّكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۗ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ۗ قَالَتْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝٣٧

Mevlâ Tealâ, herşeyi bilip herşeye kadir olduğunu beyan ettiği gibi kullarını ibadete tergib (teşvik) etmek ve günahtan tenfir (nefret ettirmek) üzere buyuruyor:

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَاعَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَاعَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ
اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ (٣٠)

KELİME MANASI (30)

(يَوْمَ تَجِدُ) **Bulacağı günde,** bu zarf, ilerde gelecek (تَوَدُّ) teveddü ile mensuptur buna göre mana: Bulacağı günde temenni edecek (sevecek) tir demektir veya (اُذْكُرْ) gibi gizli bir şeyle mensuptur, o zaman mana: Bulacağı günü hatırla demek olur. *(Kazi Beyzavî)* kimin bulacağı gün? (كُلُّ نَفْسٍ) **herkesin,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (عَمِلَتْ) **işledi,** neden? (مِنْ خَيْرٍ) **hayırdan,** ne olarak bulacağı? (مُحْضَرًا) **hazırlanmış,** (وَمَا) **o şeyi de,** (hazırlanmış olarak bulacağı gün ki) (عَمِلَتْ) **işledi,** neden? (مِنْ سُوءٍ) **kötülükten,** yani herkes iyilikten ve kötülükten yaptığı her şeyin karşılığını önünde hazır bulacağı gün, (تَوَدُّ) **sevecektir,** neyi? (لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا) **keşke kendisiyle,** (وَبَيْنَهُ) **onun** (o yaptığı çirkin işin) **arasında olsaydı,** (اَمَدًا) **bir mesafeki,** (بَعِيدًا) **çok uzak,** (وَيُحَذِّرُ) **ve sakındırıyor,** kimi? (كُمْ) **sizi** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ) kimden? (نَفْسَهُ) **kendisin** (e karşı gelmek) **den** (وَاللّٰهُ) **Ve Allah** (u tealâ) (رَؤُفٌ) **çok esirgeyicidir,** kimi? (بِالْعِبَادِ) **kulları** (nı).

MEALİ ŞERİFİ (30)

Herkesin, iyilik ve kötülük olarak yaptığı her şeyi karşısında hazırlanmış olarak bulacağı günde, (insan) **onunla** (yaptığı kötülüklerle) **kendisi arasında uzun bir mesafe olmasını isteyecektir. Ve Allah** (-u Tealâ) **kendisin** (e karşı gelmekten) **sizi sakındırıyor. Ve Allah kullarını son derece esirgeyicidir.**

İ Z A H A T

İmam Fahrurrazi'nin beyanına göre, bu ayeti celile tergib ve terhib (ibadetlere teşvik ve günahlardan sakındırma) babındandır. Ayeti celilenin başındaki Yevme'nin mütaallakı hakkında bir kaç görüş vardır.

1. İlersinde gelecek (تَوَدُّ) ye taallûk etmektedir. Bu durumda mana: "**Herkes yaptığı hayrı ve işlediği şerri** (n karşılığını) **bulacağı günde, şöyle şöyle temenni edecektir.**" demektir.

2.Gizli bir fiille mensub olması da caizdir ki, bu durumda takdir: "**Herkesin bulacağı günü hatırla.**" demek olur.

3. Bundan evvelki ayeti celiledeki Kadir kelimesidir. Buna göre mana: Herkesin yaptığı hayrı bulacağı günde Allah-u Tealâ, her şeye kadirdir. demektir. Gerçi bütün günler Allah-u Tealâ Hazretlerinin kudretine nisbetle eşitse de, o günün şanına ehemmiyet verilmek için özellikle zikredilmiştir. "Ceza gününün sahibi" buyurulduğu gibi.

Ameller, kendi başına duramayan ve kıyamet gününde bulunması mümkün olmayan arazlar kabilinden olduğundan, "Ameli bulma" ifadesinin tevil edilmesi gerekir ki, bu da iki şekilde olur.

1. Amellerinin yazılı olduğu defterlerini bulurlar, demektir. Nitekim Mevlâ Tealâ :

. . . إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (٢٩)

"**Şüphesiz biz, sizin yapmakta olduklarınızı yazmaktaydık.**" *(Casiye Suresi: 29'dan)*

Diğer bir ayeti kerimesinde:

. . . فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ . . . (٦)

"(Allah-u Tealâ) **Onlara yaptıklarını tam manasıyla haber verecektir. Allah onu** (kullarının yaptıklarını bir bir) **saymıştır, onlar ise onu** (yaptıklarını) **unutmuşlardır.**" *(Mücadele Suresi: 6'dan)* buyurmaktadır.

2. Amellerinin karşılığını bulacaklar demektir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا . . . (٤٩)

"(Bütün kullar) **Yaptıklarını** (karşılarında) **hazır** (olarak) **bulmuşlardır.**" *(Kehf Suresi : 49'dan)* buyuruyor.

Bu ayet-i kerime, herkesin hayırdan ve şerden yaptığının karşılığını bulacağını beyan etmekle, elbette her nefsi hayırlara teşvik etmekte ve şerlerden nefret ettirmektedir.

Günahın çirkin olduğunu açıkça ifade etmek için, Cenab-ı Hak, herkesin, günahıyla kendi arasında uzak mesafe olmasını arzu edeceğini, zikrederek, günahların hakikaten nefret edilecek bir şey olduğunu beyan etmiş ve böylece kullarını son derece acıdığını ortaya koymuştur.

Allah-u Tealâ Hazretleri, rahmetinin, gazabını geçtiğini açıklamak için bu ayeti celilenin sonunda "**Allah sizi kendinden sakındırıyor.**" buyurduktan sonra, "**Ve Allah kullarını son derece esirgeyicidir.**" buyurmuştur.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretlerinin, kullarını kendisinden sakındırması ve kullarına ilim ve kudret gibi yüce sıfatlarını tanıtması, onları son derece esirgemesinden kaynaklanmaktadır. Zira kullar, Allah-u Tealâyı hakkıyla bildiklerinde, ve O'ndan sakındıklarında, elbette onun rızasını aramaya ve azabından sakınmaya çalışırlar.

İşte Mevlâ Tealâ'nın bu sakındırması, şefkatli bir babanın çocuğunu, zararlı şeylerden sakındırması gibidir.

İmamı Kuşeyrî *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: "**Allah kullarını son derece esirgeyicidir.**" ifadesi, manevi yola yeni girenler için "**Allah sizi kendinden sakındırıyor.**" ifadesi ise arif (Allahı bilen) ler içindir. Çünkü, yeni başlayanla ra kolaylık gösterip müjdelemek, ilerlemiş olanları ise, korkutmak gerekir.

Nitekim: (بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ وَأَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ) "**Günahkârları müjdele, sıddıkları korkut.**" sözü de bu manayı ifade etmektedir.

Şu bilinsin ki, Allah-u Tealâ Hazretleri, imhal eder (mühlet verir), ihmal etmez (başı boş bırakmaz). O hâlde kul, Allah-u Tealânın mühlet vermesine aldanmayıp, hesap günü için hazırlanmalıdır. Ve nefsini kötü ahlâktan kalbini de dünyevî alâkaların bulaşıklığından temizleyip, salih amellere ve doğru sözlere devam ederek Allah-u Tealânın rızasını tahsile son derece gayret etmelidir ki, bütün bu yaptıklarını, en muhtaç olduğu günde Rabbisinin huzurunda bulsun.

KIYAMET GÜNÜNÜN ŞİDDETLERİNİ VE KİMSENİN AMELLERİNE GÜVENMEMESİ GEREKTİĞİNİ BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER :

٣٠٥–قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) رَاوِيًا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ : « يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَعْرٰى مَا كَانُوا قَطُّ وَاَجْوَعَ مَا كَانُوا قَطُّ وَاَظْمَأَ مَا كَانُوا قَطُّ وَاَنْصَبَ مَا كَانُوا قَطُّ فَمَنْ كَسَا لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ كَسَاهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ اَطْعَمَ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ اَطْعَمَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ سَقٰى لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ سَقَاهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ عَمِلَ لِلّٰهِ اَغْنَاهُ اللّٰهُ وَمَنْ عَفَا لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ اَعْفَاهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ » .

305- İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den rivayet ederek şöyle buyurmuştur: "**Kıyamet gününde insanlar en çıplak, en aç, en susuz ve en yorgun bir hâlde haşrolacaklardır. Allah** (-u Tealâ) **için giydireni, Allah** (-u Tealâ) **giydirecek, Allah** (-u Tealâ) **için yedireni Allah** (-u Tealâ) **yedirecek, Allah** (-u Tealâ) **için içireni, Allah** (-u Tealâ) **içirecek, Allah** (-u Tealâ) **için amel edeni, Allah** (-u Tealâ), **zengin edecek, Allah** (-u Tealâ) **için affedeni, Allah** (-u Tealâ) **affedecektir.**" *(Hafız Münzirî, Tergibu Terhib 3/117)*

٣٠٦- وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «يَا حَنَّانُ يَا مَنَّانُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطِيئَتِي كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَنَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْاَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ وَاغْسِلْنِي بِمَاءِ السَّلْجِ وَالْبَرَدِ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ اَسْتَغْفِرُ اللهَ الْعَظِيمَ وَاَتُوبُ اِلَيْهِ»

306- Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle derdi: "**Ey çok merhametli, Ey çok iyilik eden, Ey celâl ve ikram sahibi** (olan Allahım) **doğu ile batının arasını uzaklaştırdığın gibi, benimle günah** (lar) **ımın arasını uzaklaştır. Ve beyaz elbise kirden tertemiz edildiği gibi, beni de hatalardan tertemiz et ve beni kar ve dolu suyuyla** (en saf ve temiz sularla maddi ve manevi bütün kirlerden) **yıka. Allah** (-u Tealây) **ı tesbih eder ve O'na hamdederim. Büyük olan Allah** (-u Tealâ) **dan mağfiret isterim ve O'na yönelirim."**

وَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا اِلَىٰ اَصْحَابِهِ حَوْلَهُ فَقَالَ: «اَيُّهَا النَّاسُ لَا تُعْجِبُوا بِاَنْفُسِكُمْ بِكَثْرَةِ اَعْمَالِكُمْ وَبِقِلَّةِ ذُنُوبِكُمْ وَلَا تُعْجِبُوا بِامْرِئٍ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا بِمَ يُخْتَمُ لَهُ»

Bir gün Resulullah*(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ashabına bakarak: "**Ey insanlar! Amellerinizin çokluğu ve günahlarınızın azlığı sebebiyle kendinizi beğenmeyin ve bir kişinin sonunun neyle biteceğini bilmedikçe ona şaşmayın."** buyurdu.

٣٠٧- قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «فَاِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِخَوَاتِيمِهَا وَلَوْ اَنَّ اَحَدَكُمْ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِعَمَلِ سَبْعِينَ نَبِيًّا لَتَمَنَّى الزِّيَادَةَ لِهَوْلِ مَا يُقْدَمُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

307- Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**Muhakkak ameller** (in kıymet ve itibarı) **sonuçlarına göredir. Şüphesiz sizin biriniz kıyamet gününe yetmiş peygamber ameliyle gelse, kıyamet günü karşısına çıkacak şeylerin korkusundan, elbette daha fazlasını ister."** *(Ruhul Beyan:2/22)*

Mevlâ Tealâ, kullarını kıyamet gününden korkutunca, bazı kimselerin, putlara tapmak gibi, işlemiş oldukları günahları, " Allahı sevdiklerinden dolayı ibadet olarak yaptıklarını " açıklamaları üzerine, Allah-u Tealâ," kendisini sevmenin, ancak peygamberine uymakla mümkün olabileceğini" beyan ederek, onları reddetmek üzere şöyle buyuruyor:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْلَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٣١)

KELİME MANASI (31)

(قُلْ) (Habibim!) **De ki,** (اِنْ كُنْتُمْ) **eğer olduysanız,** (تُحِبُّونَ) **sever,** kimi? (اللّٰهَ) Allah (-u Tealây) ı, (فَاتَّبِعُو) uyun, kime? (نِى) bana, (يُحْبِبْ) sevsin, kimi?(كُمْ) **sizi,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ), (وَيَغْفِرْ) **ve mağfiret etsin,** (örtsün), kim için? (لَكُمْ) sizin için, neyi? (ذُنُوبَكُمْ) **günahlarınızı,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (غَفُورٌ) **ziyade mağfiret edicidir,** (رَحِيمٌ) **son derece acıyıcıdır.**

MEALİ ŞERİFİ (31)

(Resulüm!) **De ki: Eğer Allahı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı mağfiret etsin** (bağışlasın). **Ve Allah son derece bağışlayıcı, ziyade acıyıcıdır.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, yahudi ve hristiyanların: "Biz Allah'ın oğulları ve dostlarıyız." demeleri üzerine inmiştir. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu ayeti celileyi onlara tebliğ edince kabul etmemişlerdir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* buyurdu ki: Bir kere Kureyş, Mescidi Haram'da putlarını dikmiş üzerlerine deve kuşu yumurtası asmış, kulaklarına da küpeler takmış, onlara secde ederlerken, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onların başlarında durarak: **"Ey Kureyş cemaatı! Vallahi babanız İbrahim ve İsmail'in milletine muhalefet ettiniz** (Dinine karşı geldiniz)." buyurunca, Kureyş: "Biz bunlara ancak, Allah'ı sevdiğimiz için ve bizi Allah'a yaklaştırsınlar için ibadet ediyoruz." dediler, bunun üzerine bu ayeti celile indi.

Rivayete göre Necran hristiyanları:"Biz ancak Allah'ı sevdiğimiz ve ona tazim ettiğimiz için, İsa *(Aleyhisselam)* hakkında bu sözü söylüyoruz (Allah'ın oğludur diyoruz) demeleri üzerine, Allah-u Tealâ, Habibine, bu ayeti celileyi indirerek: **"Ya Muhammed! böyle söyleyenlere de ki, eğer siz iddianıza göre Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin."** buyurdu.

Zira, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliği çok açık delillerle sabit olduğundan, bütün insü cinnin ona uymaları vacip olmuştur.

Nesefî Tefsirinde zikredildiğine göre, İmamı Hasen *(Rahimehullah)* dan rivayet edilmiştir ki, Resullulah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in zamanında bir takım insanların: "Ya Muhammed! Şüphesiz biz Rabbimizi seviyoruz." demeleri üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayet-i celileyi indirerek, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymayı, kendisini sevmenin nişanı kılmıştır.

O hâlde, Allah-u Tealâyı sevdiğini iddia edip de, peygamberinin sünnetine muhalefet eden kişi, öyle bir sahtekârdır ki, Allahın kitabı onu yalancı çıkarmaktadır.

Bazı büyükler buyurmuşlardır ki, Allah-u Tealâyı sevmek, onu bilmek, ondan devamlı korkmak, kalbin devamlı onun zatıyla veya onun zikriyle meşgul olması ve kişinin onunla devamlı ünsiyet (dostluk) kurmasından ibarettir.

Bazıları da buyurmuşlardır ki: Allah'ı sevmek, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e mahsus olan hâllerin dışında bütün sözlerinde işlerinde ve hâllerinde, ona ittibadan ibarettir.

Allah-u Tealânın bazı dostları şöyle buyurmuşlardır: Allah-u Tealâ'yı sevmenin alâmeti, kişinin daima düşünceli, suskun, tenhada zikirle meşgul olup, baktığında görmemesi, çağrıldığında işitmemesi, başına bir belâ geldiğinde üzülmemesi, bir şey kazandığında sevinmemesi, Allahtan başka kimseden korkmaması ve hiç bir şey beklememesi gibi bir takım güzel hâlleri takınmasından ibarettir.

Alusî Tefsirinde zikredildiğine göre, İlmi kelâm (akaid) le meşgul olan âlimlerin ekserisi, muhabbetin bir nevi irade olduğunu ve bunun gerçekte, ancak bir takım hadiseler veya menfaatlerle ilgili bir istek olduğunu, dolayısıyla sevginin, Allah-u Tealâ'nın zatına ve sıfatlarına taalluk etmesinin mümkün olmayacağı görüşüne giderek, burada bahsedilen Allah'ı sevmenin, kulun, ibadetlere devam ederek, Allah-u Tealâ'nın özel kulları arasına girmeyi arzu etmesi manasında olduğunu söylemişlerdir.

Yani bu zatlar, Allah-u Tealâ'nın zatı ve sıfatları doğrudan doğruya sevilemez, ancak Zatı Paki Sübhaniye'den ve sıfat-ı İlâhiye'dan gelen nimetler ve sevaplar sevilebilir demek istemişlerdir.

Ancak bu görüş, ehli sünnet vel cemaat mezhebinden olan arif (Allah-u Tealâ'yı bilen) lerin görüşüne uymamaktadır. Zira onlar "Sevgi Allah-u Tealâ'nın zatına hakikaten taalluk edebilir, kâmil olan kişinin Allah-u Tealâ'yı zatı için sevmesi gerekir, sevabını sevmek ise düşük bir derecedir." demişlerdir.

İmamı Gazalî *(Rahimehullah)* **İhya**'da buyurmuşdur ki: Sevgi, insan tabiatının lezzetli bir şeye meyletmesinden ibarettir.

Bu meyil kuvvetlendiğinde aşk ismini alır. Buğz, insan tabiatının, acı verici ve yorucu şeylerden nefret etmesinden ibarettir ki, bu da kuvvetlenince, Makt ismini alır.

Burada, sevginin ancak görme, işitme, tatma, koklama ve dokunmadan ibaret olan beş duyu ile anlaşılabilecek şeylerle ilgili olduğunu, Allah-u Tealâ ise, bu duyularla bilinemeyip, hatta hayal bile edilemiyeceğinden sevgisinin, kendisine taalluk edemeyeceği zannedilmesin.

Zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* namaza,göz nuru ismini vererek onu son derece sevilen bir ibadet olarak tanıtmıştır, hâlbuki namazda beş duyunun hiç bir nasibi olmadığı, bilakis onun kalpte bulunan altıncı bir duyuyla hissedildiği bilinmektedir.

İç görüşü dış görüşünden daha kuvvetlidir. Kalp, gözden daha iyi idrak eder. Akılla anlaşılan manaların güzelliği gözlere görünen bir takım suretlerin güzelliğinden daha büyüktür.

O hâlde duyuların anlayışının üstünde olan, kıymetli bir kısım ilâhi işlerin idrakiyle kalplerin lezzet alması, herşeyden aldığı lezzetin üstündedir.

Dolayısıyla, doğru bir tabiatın ve sağlam bir aklın manevi lezzetlere meyli daha kuvvetli olur. O demekki sevgi ancak idrakinde (ulaşılmasında) lezzet olan bir şeye meyletmekten ibarettir ki, bu takdirde Allah-u Tealâ'yı sevmeyi ancak aklı kıt olanlar inkâr eder.

Evet bu sevgi Allah-u Tealâ'ya ibadeti gerektirir. Velâkin böyle bir sevgiyi kazanan kişi sevap için değil Allah-u Tealâ'nın rızası için ibadet eder.

Nitekim Verrak şöyle buyurmuştur:

تَعْصِى الْاِلٰهَ وَاَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ هٰذَا لَعَمْرِى فِى الْفِعَالِ بَدِيعٌ

لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقًا لَاَطَعْتَهُ اِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعٌ

Sen, Allahı sevdiğini açıkladığın hâlde ona isyan ediyorsun,
Yemin ederim ki bu, işler arasında görülmemiş (acaip) **bir şeydir,**
Senin sevgin doğru olsaydı, elbette ona itaat ederdin,
Şüphesiz seven, sevdiğine itaat edicidir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealânın sevgisini iddia edip, Resulünün sünnetine uymayan kişi, davasında yalancıdır, zira bir kişiyi seven, onun yakınlarını, onunla alâkalı olan kölelerini, hizmetçilerini, evini, mahallesini duvarını, hatta köpeğini ve merkebini bile sever. İşte aşkın kanunu ve muhabbetin kaidesi budur.

Mecnûn-i Âmirî, şu sözleriyle bu manaya işaret etmiştir:

أَمُرُّ عَلَى الدِّيَارِ دِيَارِ لَيْلَى أُقَبِّلُ ذَا الْجِدَارَ وَذَا الْجِدَارَا

وَمَا حُبُّ الدِّيَارِ شَغَفْنَ قَلْبِى وَلَكِنْ حُبُّ مَنْ سَكَنَ الدِّيَارَا

O memleketlere, Leylâ'nın diyarına uğruyorum,
Şu duvarı ve şu duvarı öpüyorum,
Memleketlerin sevgisi kalbimi kaplamadı,
Velâkin o memleketlerde bulunanın sevgisi.

İmam-ı Kuşeyrî, *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ, evvelkilerin ve sonrakilerin Efendisine *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* uymadan kimsenin yakasını bırakmayacağını açıklayarak herkesin, boş ümitlerini kesmiştir.

Tefsiri kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealânın kulunu sevmesinden maksat, din ve dünya hususundaki hayır ve menfaatleri, o kuluna ulaştırmak istemesinden ibarettir.

Mevlâ Tealâ'nın "**Sizin günahlarınızı mağfiret eder.**" kavli şerifinin tefsirinde İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri *(Kuddise Sırruhu)*: "Sizin günahlarınızdan geçerek, kalplerinizden perdeleri açar ve sizi ulu cennetlerinde kendisine yakın kılar ve mudaddes civarında yerleştirir." diye güzel bir mana vermiştir.

Mevlâ Tealâ, ayeti celilenin sonunda: "**Ve Allah gafurdur, Rahimdir.**" buyurarak, sevdiklerinin günahlarını mağfiret edeceğini ve fazl-u keremiyle onlara rahmet edeceğini açıklamıştır.

BİR MÜMİNİN İMANDA KEMAL BULMASININ ANCAK EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **İ HERŞEYDEN ÇOK SEVMESİ VE NEFSİNİN ARZULARINI ONUN GETİRDİĞİ ŞERİATA UYDURMASIYLA MÜMKÜN OLABİLECEĞİNİ VE DİNİN ANCAK ALLAH İÇİN SEVMEK VE ALLAH İÇİN BUĞZETMEKTEN İBARET OLDUĞUNU BİLDİREN HADİSİ ŞERİFLER :**

٣٠٨- عَنِ الْحَسَنِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِى فَلَيْسَ مِنِّى» ثُمَّ تَلاَ هٰذِهِ الْآيَةَ ﴿قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللهُ ...﴾

308- Hasen *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : "**Benim sünnetimden yüz çeviren, benden değildir.**" buyurdu. Sonra, "(Habibim) **De ki: Eğer siz Allah** (-u Tealây) **ı** (gerçekten) **seviyorsanız bana uyun ki, Allah** (-u Tealâ) **da sizi sevsin.**" mealindeki bu ayet-i celileyi okudu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/178)*

٣٠٩- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَنْ يَسْتَكْمِلَ مُؤْمِنٌ إِيمَانَهُ حَتّىٰ يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُكُمْ بِهِ».

309- İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Bir müminin hevası** (nefsinin isteği) **benim size getirdiğim** (din) **e uymadıkça, o kişi imanını kemale erdiremez** (olgunlaştıramaz)." *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/178)*

٣١٠-عَنْ اَبِى الدَّرْدَاءِ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِى قَوْلِهِ ﴿قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللهُ﴾ قَالَ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوىٰ وَالتَّوَاضُعِ وَذِلَّةِ النَّفْسِ».

310-Ebu'd Derdâ *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, Allah-u Tealâ'nın: " (Habibim) **De ki: Eğer siz Allah** (-u Tealây) **ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah** (-u Tealâ) **da sizi sevsin.**" kavli şerifi hakkında: "**İyilik, takva, tevazu ve nefsi alçaltmakta bana uyun.**" buyurdu. *(El-Hakîmü't-Tirmizî, Nevadirul Usul:356)*

٣١١-عَنْ عَائِشَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَلشِّرْكُ اَخْفىٰ مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا فِى اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ وَاَدْنَاهَا اَنْ تُحِبَّ عَلىٰ شَيْءٍ مِنَ الْجَوْرِ وَتُبْغِضَ عَلىٰ شَيْءٍ مِنَ الْعَدْلِ وَهَلِ الدِّينُ اِلاَّ الْحُبُّ فِى اللهِ وَالْبُغْضُ فِى اللهِ قَالَ اللهُ تَعَالىٰ ﴿قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللهُ...﴾.

311- Aişe *(Radıyallahu Anha)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Şirk, karanlık gecede düz taşın üzerinde gezen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir. Şirkin en azı herhangi bir zulmü sevmen ve herhangi bir adalete kızmandır. Ve din, Allah** (-u Tealâ) **için sevmek ve Allah** (-u Tealâ) **için kızmaktan başka bir şey değildir. Allah** (-u Tealâ): "(Habibim) **De ki: Eğer siz Allah** (-u Tealây) **ı seviyor** (olma iddiasında doğruy) **sanız, bana uyun ki, Allah** (-u Tealâ) **da sizi sevsin**" buyurdu. *(Ebu Nuaym, Hılyetül Evliya:9/253, 7/112)*

Amr İbnil Âs *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu:

«وَمَا كَانَ اَحَدٌ اَحَبَّ اِلَىَّ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلاَ اَجَلَّ فِى عَيْنِى مِنْهُ وَمَا كُنْتُ اُطِيقُ اَنْ اَمْلَأَ عَيْنَىَّ مِنْهُ اِجْلاَلاً لَهُ».

"Hiç kimse bana Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **den daha sevgili olmadığı gibi hiçbir kimse de benim nazarımda Ondan daha celâletli** (heybetli) **değildi. Ona karşı olan kemal-i ta'zîm ve iclâlim** (hürmetim) **den dolayı gözlerimi doyura doyura Onu seyretmeye güç bulamazdım."** *(Müslim, Iman:192)*

٣١٢- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَهُ: «لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ» فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: فَإِنَّهُ الْآنَ وَاللهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْآنَ يَا عُمَرُ».

312-Abdullah İbn-i Hişam *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Biz Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in beraberinde bulunuyorduk. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Ömer İbnil Hattab'ın elinden tutmuş hâldeydi. Ömer ona:

"Ya Resulallah, Sen bana muhakkak ki, nefsimden başka herşeyden daha sevgilisin!" dedi.

Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ona: "**Hayır** (öyle değil!) **nefsim elinde bulunan** (Allah) **a yemin ederim ki, ben sana kendinden daha sevgili olmadıkça** (imanın kemale eremez)." buyurdu.

Bunun üzerine Ömer *(Radıyallahu Anh)* Ona: "Şu anda Allah'a yemin ederim ki, Sen bana muhakkak nefsimden (canımdan) da, daha sevgilisin." dedi.

Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: "**İşte şimdi** (imanın kemale erdi!) **Ya Ömer.**" buyurdu. *(Buharî, Eyman:3, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/336)*

YAPILACAK VE TERKEDİLECEK HER İŞTE EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E UYMANIN GEREKTİĞİNİ BİLDİREN BİR AYETİ KERİME

. . . وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (٧)

"Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **size ne verdiyse** (neyle emrettiyse) **onu alın, ve sizi neden yasakladıysa ondan sakının ve Allah** (-u Tealâ) **dan korkun, çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir."** *(Haşr Suresi: 7'den)*

GÜNAHLARIN BAĞIŞLANMASININ TAKVAYA BAĞLI OLDUĞUNU BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME :

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْلَكُمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (٢٩)

"Ey İman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, O, sizin için bir furkan kılar (Size iyi ile kötüyü ayırdedecek bir anlayış verir), **kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar ve Allah büyük fazl** (-u kerem) **sahibidir."** *(Enfal Suresi: 29)*

Görüldüğü gibi Mevlâ Tealâ, bu ayet-i kerimesinde mağfireti takvaya bağlamıştır. Tefsirini yaptığımız (Âli İmran:31.) ayeti kerimesinde, mağfireti habibine uymaya bağlamıştır ki bu ittiba (Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymak) la, takvanın birbirinden ayrılmayacağını göstermektedir.

PEYGAMBERLERE, ÖZELLİKLE RAUF VE RAHİM SIFATLARIYLA MUTTASIF OLAN EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E UYANLARIN KALPLERİNDE MEVLÂ TEALA'NIN BİR ESİRGEME VE ACIMA HİSSİ YARATACAĞINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME :

. . . وَجَعَلْنَا فِى قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَاْفَةً وَرَحْمَةً . . . (٢٧)

"Ve biz, ona uyanların kalplerine bir şefkat ve merhamet koyduk." *(Hadid Suresi: 27'den)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E UYANLARIN DİĞER GÜZEL HÂLLERİNİ VE YÜKSEK SIFATLARINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME :

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ. . . (٢٩)

"Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, **Allah** (-u Tealân) **ın resulü** (elçisi) **dir. Onunla beraber olanlar** (sahabe-i kiram) **da, kâfirlere karşı çok şiddetli** (sert), **kendi aralarında ise çok merhametlidirler. Onları rukû edici, secde edici** (olarak) **görürsün. Allah** (-u Tealâ) **dan bir fazl** (iyilik) **ve rıza isterler. Yüzlerindeki nişanları secde eserindendir."** *(Fetih Suresi: 29'dan)*

İMAN EDENLERİN HERŞEYDEN ÇOK ALLAH-U TEALÂYI SEVDİKLERİNİ BİLDİREN BİR AYETİ KERİME :

. . . وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ . . . (١٦٥)

"**İman edenlerin ise, Allah'a olan sevgileri daha şiddetlidir** (onlar herşeyden çok Allahı severler)" *(Bakara Suresi: 165'den)*

Mevlâ Tealâ, tefsirinde bulunduğumuz bu (Âli İmran: 31.) ayeti kerimesinde, kendisini sevme iddiasında doğru olmayı, habibine uymaya bağlayarak, habibine uymadan, kendisini sevme iddiasının sahte olduğunu ifade etmiştir.

ALLAH-U TEALÂ'NIN YOLUNDA MAL VERMENİN ONU SEVMEKTEN KAYNAKLANDIĞINI BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER :

. . . وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ . . . (١٧٧)

" (Asıl iyilik) **Onu** (Allah-u Tealâyı) **sevdiği için mal veren** (lerin iyiliğidir) *(Bakara Suresi: 177'den)*

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا (٨)

"**Onlar, O'nun** (Allah-u Tealânın) **sevgisinden, yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler.**" *(Insan Suresi:8)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E İTTİBA EDEREK İMAN EDİP AMELİ SALİH İŞLEYENLERİN GÜNAHLARININ BAĞIŞLANACAĞINI BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER :

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ (٧)

"**İman edip ameli salih işleyenlerin kötülüklerini elbette örteriz ve onlara yaptıklarının daha güzeliyle karşılık veririz.**" *(Ankebut Suresi: 7)*

... لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ... (١٢)

"Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a (ihtiyacı olanlara Allah-u Tealâ'nın rızası için faizsiz) güzel bir borç verirseniz, andolsun ki, sizin günahlarınızı örterim, ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere girdiririm." *(Maide suresi: l2'den)*

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ امَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ (١٠)
تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (١١) يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٢)

"Ey İman edenler! sizi acı verici bir azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi? Allaha ve Resulüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

(İşte o zaman) O (Allah-u Tealâ) sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte bu en büyük kurtuluştur." *(Saf Suresi: l0 -l2)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E MUHALEFET EDENLERİN ÇOK BÜYÜK BİR BELAYA ÇARPILACAKLARINI VE ONUN DAVETİNE İCABET ETMEYENLERİN ANCAK KENDİ KEYİFLERİNE UYDUKLARINDAN ÇOK BÜYÜK BİR SAPIKLIK İÇİNDE OLDUKLARINI BİLDİREN AYETİ KERİMELER:

... فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهِ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ (٦٣)

"Onun (Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in) emrine muhalefet edenler (karşı gelenler) kendilerine bir fitne (belâ) gelmesinden veya onlara çok acı verici bir azap isabet etmesinden sakınsınlar." *(Nur Suresi : 63'den)*

فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰ
يهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ (٥٠)

"Eğer sana icabet etmezler (teklifini kabul etmezler) se, bil ki onlar, ancak kendi heveslerine uymaktadırlar. Allah (u-Tealâ) dan bir hidayet (yol gösterici) olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Elbette Allah (u-Tealâ) zalim kavmi hidayet etmez." *(Kasas Suresi : 50)*

Mevlâ Tealâ, kendisini sevmenin ancak peygamberine uymakla mümkün olabileceğini açıkladıktan sonra, kendisine ve peygamberine itaat etmenin farz olup, bundan yüz çevirmenin küfür (kâfirlik) olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ (٣٢)

KELİME MANASI (32)

(قُلْ) (Habibim!) **De ki,** (اَطِيعُوا) **itaat edin** kime? (اللّٰهَ) **Allah** (-u Tealâ'ya) daha? (وَالرَّسُولَ) **ve o peygamber** (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **e,** (فَاِنْ تَوَلَّوْا) **eğer yüz çevirirlerse,** yani itaatı kabul etmekten dönerlerse, (فَاِنَّ اللّٰهَ **şüphesiz Allah** (-u Tealâ) (لا يُحِبُّ) **sevmez,** kimi? (الْكَافِرِينَ) **kâfirleri,** yani onların işlerinden razı olmaz ve onları affetmez.

MEALİ ŞERİFİ (32)

De ki: Allaha ve o resule (onun peygamberine, bütün emir ve yasaklarda) **itaat edin, Eğer yüz çevirirlerse, Şüphesiz ki, Allah o kâfirleri sevmez.**

İ Z A H A T

Tefsiri kebir ve Hâzin'de zikredildiğine göre: "(Habibim) **De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin.**" Ayeti celilesi inince,

Münafıkların reisi Abdullah İbni übeyyin, arkadaşlarına: "Şüphesiz Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kendisine itaat etmeyi, Allaha itaat gibi kabul ediyor ve bize hristiyanlar Meryemin oğlu İsa'yı sevdikleri gibi kendisini sevmemizi emrediyor." demesi üzerine Allah-u Tealâ bu ayet-i celileyi indirerek kendisine itaat etmeyi Resulüne itaata bağlamış ve o münafığın ortaya attığı bu şüpheyi izale etmiş (gidermiş) tir.

Şöyle ki: hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ı Allahın oğludur diye sevmeleri müşrik olmalarına sebep olmuş, Müminlerin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i Allahın resulü olduğu için sevmeleri ve ona itaat etmeleri ise, gerçek manada muvahhid ve muti' (Allah-u Tealâ yı birleyici ve ona itaat edici) olmalarına vesile olmuştur. Zira Resulullaha isyan edilerek Allaha itaat edilemez.

Bundan dolayı İmamı Şafiî *(Rahimehullah)* : "Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* tarafından ortaya konduğu anlaşılan her emir veya nehiy, Allah-u Tealâ Hazretlerinin, Kuran-ı keriminde emrettiği veya nehyettiği şeyler gibi kesinlik ifade eder." buyurmuştur.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* bu ayeti celilenin tefsirinde, "Şüphesiz sizin Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e itaatınız bana itaatınız demektir.

Bana itaat etmeye kalkıp da Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e isyan ederseniz, bu taatınızı asla kabul etmeyeceğim" diye mana vermiştir.

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E İTAATIN GEREKLİ OLDUĞUNU VE: "BİZ SADECE KURANDA BULDUĞUMUZA UYARIZ. " DİYENLERİN NE KADAR BÜYÜK BİR YANLIŞLIK İÇİNDE BULUNDUKLARINI BEYAN EDEN HADİSİ ŞERİFLER:

٣١٣- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «كُلُّ اُمَّتِى يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ اِلاَّ مَنْ اَبىٰ» قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ: وَمَنْ يَأْبىٰ؟ قَالَ: «مَنْ اَطَاعَنِى دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِى فَقَدْ اَبىٰ».

313- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak imtina' edenler** (girmekten çekinenler) **giremeyecektir."** buyurdu.

Ashab-ı Kiram: "Ya Resulallah! kimler imtina edecekler?" diye sordular. Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"He kim bana itaat ederse cennete girecektir. Her kim de bana âsi olursa, o da** (davetimi kabulden ve emirlerime itaattan) **çekinip imtina etmiş olur** (ve cennete giremez)." *(Buharî, I'tisam:2, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/361)*

٣١٤- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ وَبِهٰذَا الْاِسْنَادِ مَنْ اَطَاعَنِى فَقَدْ اَطَاعَ اللهَ وَمَنْ عَصَانِى فَقَدْ عَصَى اللهَ وَمَنْ يُطِعِ الْاَمِيرَ فَقَدْ اَطَاعَنِى وَمَنْ يَعْصِ الْاَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِى وَاِنَّمَا الْاِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيُتَّقىٰ بِهِ فَاِنْ اَمَرَ بِتَقْوَى اللهِ وَعَدَلَ فَاِنَّ لَهُ بِذٰلِكَ اَجْرًا وَاِنْ قَالَ بِغَيْرِهِ فَاِنَّ عَلَيْهِ مِنْهُ».

314- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Biz** (ümmeti Muhammed, dünyaya gelmekte) **sonrayız.** (Ahirette faziletçe) **en ileride bulunanlarız."**

Ve yine bu senedle gelen diğer bir hadis-i şerifte Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden Allah'a isyan etmiştir. Emire** (devlet reisine) **isyan eden bana isyan etmiştir.**

Devlet başkanı (millet için) **bir kalkandır. Onun ardında,** (onun emrinde) **harb yapılır. Onunla** (düşmandan) **korunulur. Eğer o, millete Allah'dan kork-**

makla emrederse ve adaletle hareket ederse, bu emri ve adaleti sebebiyle onun için sevap vardır. Eğer takva ve adaletten başkasıyla emir ve hüküm ederse, bundan meydana gelen günah onun üzerine döner (idare ettiği millete ait değildir)." buyurdu. *(Buharî, Cihad:109, I'tisam:2, Ahkâm:1, Müslim, Imaret:32-33, Neseî, Biat:27, Ibn-i Mace, Mukaddime:1, Cihâd:39, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/93, 244, 252, 270, 313, 342, 382, 416, 467, 471, 511)*

٣١٥-عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) يَقُولُ: جَاءَتْ مَلاَئِكَةٌ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ نَائِمٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا اِنَّ لِصَاحِبِكُمْ هٰذَا مَثَلاً فَاضْرِبُوا لَهُ مَثَلاً فَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا وَجَعَلَ فِيهَا مَأْدُبَةً وَبَعَثَ دَاعِيًا فَمَنْ اَجَابَ الدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وَاَكَلَ مِنَ الْمَأْدُبَةِ وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمَأْدُبَةِ فَقَالُوا اَوِّلُوهَا لَهُ يَفْقَهْهَا فَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ اِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا فَالدَّارُ الْجَنَّةُ وَالدَّاعِي مُحَمَّدٌ ﷺ فَمَنْ اَطَاعَ مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ اَطَاعَ اللهَ وَمَنْ عَصَى مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَمُحَمَّدٌ فَرَّقَ بَيْنَ النَّاسِ».

315- Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre: Bir kere Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* uyurken yanına bir takım melekler geldi de, bunlardan bazıları: "Bu zat uyuyor." dedi. Bazıları da: "Gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır." dedi.

Bunun üzerine bu melekler (birbirlerine): "Bu dostunuzun yüksek sıfatı vardır (yüksek menkıbe sahibidir). Bunun için, siz de bir misal açıklayın. (Haydi siz de bunun yüksek mevkiini haricî bir örnekle temsil edin)." dediler.

Bunun üzerine bazısı: "Bu zat uyuyor." dedi. Bazıları da: "Gözü uyuyor, lâkin kalbi uyanıktır." dedi. O zaman bazısı: "Bu zatın hâli, bir kimsenin durumu gibidir ki, o kimse yeni bir ev yaptırır, o evde bir ziyafet yemeği tertib eder ve bu ziyafete insanları davet etmek için bir davetçi gönderir. Bu davetçinin davetine kim icabet ederse, o (mükemmel) eve girer ve ziyafet yemeğinden yer. Her kim de davetçinin davetine icabet etmezse o eve giremez ve ziyafet yemeklerinden yiyemez."

Bunun üzerine melekler yine birbirlerine: "Haydi bu temsili bu Zat'a izah ediniz de anlasın!" dediler. Fakat yine bunlardan bazıları: "İyi amma muhakak o uyuyor." dediler.

Bazıları da: "Hayır, gözleri uyuyor amma kalbi uyanıktır." dediler. Bunun üzerine melekler (kendi aralarında temsili şöyle izah ettiler):

"O ev cennettir, davetçi Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* dir. Her kim Muhammmed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir. Her kim de Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*e âsi olursa, Allah'a âsi olmuştur. Muhammed insanların arasını ayırdetmiştir (insanlardan kâfir olanlarla mümin olanların ayrılmasına sebep olmuştur)." *(Buharî, I'tisam:2)*

٣١٦- عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ اَبِى رَافِعٍ عَنْ اَبِيهِ (رضى الله عنهما) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «لاَ أُلْفِيَنَّ اَحَدَكُمْ مُتَّكِئًا عَلَىٰ اَرِيكَتِهِ يَأْتِيهِ الْاَمْرُ مِنْ اَمْرِى مِمَّا اَمَرْتُ بِهِ اَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ فَيَقُولُ: لاَ نَدْرِى ، مَا وَجَدْنَا فِى كِتَابِ اللهِ اتَّبَعْنَاهُ».

316- Ubeydullah İbn-i Ebî Râfi' *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Herhangi birinizi, koltuğuna yaslanmış olup benim emrettiğim veya yasakladığım bir husus ona intikal edince** (umursamadan): **'Bilemeyiz** (Kurandan başka bir şey tanımayız ve tâbi olmayız). **Biz kitabullah'da ne bulduksa ona tâbi olduk** (artık hadise tâbi olmayız).' **söylerken bulmıyayım."** *(Ebu Davud, Sünnet:5, Tirmizî, Ilim:10, Ibn-i Mace, Mukaddime:2)*

Bu Hadisi şerif, sade Kuranı kerimin mealiyle meşgul olup hadisi şerifleri inkâr eden bir takım sapıkları reddetmektedir. Nitekim bunlar zamanımız da çok görülmektedir. Hâlbuki bu kişiler, Hadisi şerifleri inkâr edip, sadece Kuranda bulduğumuza uyarız demekle, Kuranı kerimi de inkâr ettiklerini bilmeyecek kadar cahildirler, zira Kuranı kerim Allah-u Tealâya itaatı (emrine uymayı) emrettiği her yerde, peygamberine itaatı da emretmektedir.

Zaten Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün buyurduklarına güvenemeyen bir kişi onun getirmiş olduğu Kuran-ı kerime de inanamaz.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredilen (geçen) bir rivayete göre Mahmud Gaznevî bir kere Ebul Hasanil Harkanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin huzuruna girerek: "Ya Şeyh! Beyazidi Bestamî hakkında ne dersin " diye sordu. Bunun üzerine Şeyh efendi: "O öyle bir zattır ki, ona uyan hidayet bulur ve çok açık bir saadete kavuşur." buyurdu.

O zaman Mahmud: "Bu nasıl olur ki, Ebu cehil, Resulullahı gördü de şekavet (kötü olmak) tan kurtulamadı." deyince

Şeyh efendi cevaben: "Ebu Cehil Resulullahı görmedi, o ancak Abdullah oğlu Muhammedi gördü, eğer Resulullahı görecek olsaydı, elbette şekâvetten kurtulup, saadete girerdi." buyurdu.

Ve buna delil olarak: (وَتَرَىٰهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ) **"Ve onların sana baktıklarını görürsün, oysa onlar görmezler."** *(Araf Suresi:198'den)* mealindeki ayet-i celileyi okudu.

Kafa gözüyle görmek, bu saadeti kazandırmaz. Bilakis kalp gözüyle ve tam bir ittiba ile görmek bu saadeti kazandırır.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in gerçek ümmeti ona uyanlardır, ve ona ancak dünyadan yüz çevirenler gerçek manada uyabilirler. Zira o insanları, ancak Allah'a ve ahiret gününe davet etmiş ve onları ancak dünyadan ve peşin lezzetlerinden menetmiştir.

O hâlde ey insan! Sen, dünyadan yüz çevirdiğin, Allah-u Tealâ'ya yöneldiğin ve vakitlerini ahiret işlerine harcadığında onun gitmiş olduğu yoldan gitmiş olursun ve ona uyduğun kadar onun ümmetinden olmuş olursun.

Dünyaya yöneldiğin kadar da onun yolundan dönmüş ve ona uymaktan yüz çevirmiş olursun, böylece de Allah-u Tealâ'nın:

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ (٣٧) وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا (٣٨) فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ (٣٩)

"**Azan ve dünya hayatını** (ahirete) **tercih edene gelince, şüphesiz ateş onun sığınağıdır.**" *(Naziat Suresi 37-39)* mealindeki ayet-i celilelerde zemmettiği kullara dahil olursun.

Ey adam--hepimiz o adamız ya--! gizli gururunu bırakıp insaflı düşünecek olsan elbette sabahtan akşama kadar ancak dünya lezzetlerini kazanma peşinde koştuğunu anlarsın. Sonra da, yarın ahirette onun ümmetinden olmayı istersin, yazıklar olsun bize, ne uzak bir ümidimiz ve ne çirkin bir düşüncemiz var. Allah-u Tealâ:

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ (٣٥) مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ (٣٦)

"**Hiç biz müslümanları mücrimler** (günahkârlar) **gibi tutar mıyız? Size ne oluyor? nasıl hüküm veriyorsunuz?** *(Kalem Suresi : 35-36)* buyuruyor.

ALLAH VE RESULÜNE İTAATI EMREDEN DİĞER BİR AYETİ KERİME :

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (٥٤)

"(Habibim) **De ki: Allaha itaat edin ; Peygambere de itaat edin eğer yüz çevirirseniz** (şunu bilin ki) **onun** (peygamberin) **üzerine kendisine yüklenen** (tebliğ görevini yapmak), **sizin üzerinize de, size yüklenen** (vazifeleri yerine getirmeniz) **vardır. Eğer ona itaat ederseniz hidayet bulur** (Dünyada ve ahirette ulaşmak istediğiniz en yüce makamlara kavuşur) **sunuz. Resul üzerine ancak apaçık duyurma** (vazifesi) **vardır.** *(Nur Suresi : 54)*

Allah-u Tealâ, ümmetin, peygamberlerine itaat etmelerinin vacip olduğunu açıkladığı gibi, Peygamberlerin Allah indinde çok kıymetli, insanlar arasında da seçkin bir sınıf olduklarını açıklamak üzere, şöyle buyuruyor:

اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىٓ اٰدَمَ وَنُوحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيمَ وَاٰلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ (٣٣)

KELİME MANASI (33)

(اِنَّ اللّٰهَ) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) (اصْطَفٰىٓ) **seçti,** kimi? (اٰدَمَ) **Adem** *(Aleyhisselâm)* ı daha? (وَنُوحًا) **ve Nuh** *(Aleyhisselâm)* ı, daha (وَاٰلَ اِبْرٰهِيمَ) **ve İbrahim** *(Aleyhisselâm)* ın **ailesini** (وَاٰلَ عِمْرَانَ) **ve İmran'ın ailesini,** ne üzerine? (عَلَى الْعَالَمِينَ) **âlemler üzerine,** yani kendi zamanlarında bulunan milletlerin üzerine.

MEALİ ŞERİFİ (33)

Şüphesiz Allah (-u Tealâ), **Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesiyle, İmran ailesini** *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* **âlemler** (kendi zamanlarında bulunan milletler) **üzerine seçmiştir.**

İ Z A H A T

Tefsiri kebirde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri , kendisini sevmenin ancak resullerine uymakla tamamlanacağını açıkladıktan sonra, bu ayet-i celilesiyle Resullerinin derecelerinin yüceliğini ve makamlarının şerefini açıklamıştır.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celile, yahudilerin, "Biz İbrahim, İshak ve Yakup *(Aleyhimesselam)* ın oğullarıyız ve onların dini üzereyiz." demeleri üzerine indirilmiştir.

Bir rivayete göre de, bu ayet-i celile Necran hristiyanlarının İsa *(Aleyhisselam)* hakkında aşırı giderek onu Allah-u Tealâ'nın oğlu kabul edip ilâh edinmeleri üzerine inmiş ve onlara İsa *(Aleyhisselâm)* ın, ilâh hakkında düşünülemeyecek bir takım hâllere sahip olan, insanların neslinden geldiğini bildirerek onları reddetmiştir.

İsdifa: Lügatta bir şeyin güzide (en iyi) sini seçmektir.

Tasfiye: Bir şeyin karışığını ve bulanıklığını giderip özünü çıkarmak manasında olduğu gibi, İsdıfa da en temizini seçip almaktır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri Âdem *(Aleyhisselâm)* ı kendisine halife olmaya lâyık görüp onu kendisine halife

ederek, kendi kudret eliyle onu en güzel surette yaratarak, her şeyin ismini ona öğreterek, melekleri ona secde ettirerek ve onu cennete yerleştirerek seçmiştir.

Nuh *(Aleyhisselâm)* ı da, kendisine müstakil bir şeriat vererek, ömrünü uzun ederek, zürriyetini dünyada baki kılarak, kâfirler ve müminler hakkında yaptığı duayı kabul ederek, ve onu suyun üzerinde boğulmaktan kurtararak ve kızlar, kızkardeşler, halalar, teyzeler ve sair mahremlerle evlanmenin haram edilme hükmüyle gönderilen ilk peygamber olma vasfıyla, bir de Âdem *(Aleyhisselâm)* dan sonra bütün insanların babası olma şerefiyle seçmiştir.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın âlinden maksat, İsmail, İshak, ve onların soyundan gelen bütün peygamberler *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* dir.

Allah-u Tealâ Hazretleri nübüvvet ve kitabı onlara nasibederek, kendilerini seçmiştir. Seyyidul Esfiya (seçilmişlerin efendisi) Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in de İsmail *(Aleyhisselâm)* ın neslinden gelmesi, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın âli (ailesi) ne iftihar vesilesi olarak yeter.

Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celilede İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın âlini (ailesini) seçtiğini beyan ederek, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ı haydi haydi seçtiğini ifade etmek istemiştir.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın kendisi Halilürrahman (Rahman Tealâ'nın dostu) olma şerefiyle çok meşhur olup, nebilerin şeyhi ve resullerin kıdvesi (önderi) olduğundan, Mevlâ Tealâ İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın kendisinin açıklanmaya muhtaç olmadığını ifade etmiştir.

Allah-u Tealâ, İbrahim *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ın ehli beytini imamet (önderlik) ve hilâfeti (kendi halifeliği) ile müşerref kılmış ve ibrahim *(Aleyhisselam)* a, kıyamete kadar muktedabih (önder) olma makamının kendi zürriyetinden başkasına geçmemesi için dua ettirmiş ve bu duasını kabul etmiştir.

Bundan dolayı; İbrahim *(Aleyhisselâm)* dan sonra gelen enbiya-ı izam hazeratı hep onun neslinden gelmiştir.

Hâzin ve Nesefî tefsirlerinin açıklamalarına göre, İmran isminde iki ihtimal vardır.

1. Bu, İmran ibni Yashür'dur buna göre İmran'ın âlinden maksat, Musa ve Harun *(Aleyhimesselâm)* dır. Zira Yashür oğlu İmran, Musa ve Harun *(Aleyhimesselam)* 'ın babalarıdır,

2. Bu İmran, İsa *(Aleyhisselâm)* ın annesi tarafından dedesidir ki, İmran ibni Mâsân'dır. Buna nazaran Âli İmrandan maksat, İsa *(Aleyhisselâm)* ve annesidir. bu iki İmran arasında 1800 sene kadar geçtiği rivayet edilmektedir.

İmamı Alusî'nin beyanına göre, bundan sonra gelecek olan ayet-i kerimede beyan edilen İmran'dan maksat; kesinlikle İmran ibni Mâsân olduğuna

göre, bu ayet-i kerimede geçen İmran'ında imran İbni Mâsân olduğu görüşü tercih edilmektedir.

Her hâlu kârda Allah-u Tealâ Hazretleri, Musa *(Aleyhisselâm)*ı kendisiyle bizzat konuşmakla, dokuz mucizeyle Firavun'a karşı yardımla, ve Tevratı şerifi kendisine vermekle seçtiği gibi, Harun *(Aleyhisselâm)*ı da ona vezir kılmakla seçmiştir.

İsa *(Aleyhisselâm)*ı babasız yaratarak, annesini ve kendisini âlemlere ayet kılmakla, ayrıca İsa *(Aleyhisselâm)*ı körlerin gözlerini iade etme, ölüleri diriltme mucizelerini ve İncil-i Şerif'i vermekle seçmiştir.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in seçkin kılınması ise, İbrahim *(Aleyhisselam)* ın ailesine dahil olmasından anlaşıldığı gibi, zaten bütün bu peygamberlerin seçilmelerinin, Allah-u Tealâ yı sevmenin ancak Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymakla mümkün olabileceğini beyan eden ve ona itaatı farz eden ayeti kerimelerden sonra zikredilmesi,Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün peygamberlerden evvel seçildiğini, diğer peygamberlerin de onun için zikredildiklerine işaret etmektedir.

İşte burada isimleri zikrolunan zevat-ı kiram (kıymetli zatlar) dan her birerleri birçok yüce meziyetler ve büyük menkıbe (üstün hâl) leriyle diğer insanlardan seçkin kılındıklarından ümmetlerinin de bu zatlara itaat etmeleri vacip olmuştur.

Fahri Razi'nin beyanına göre mahlûkat iki kısımdır ki, biri mükellef (sorumlu) diğeri gayrı mükellef (sorumsuz) dur. Mükellef olanın gayri mükelleften üstün olduğunda şüphe yoktur. Mükellef olan kısım dört olup bunlar İnsan, Cin, Melek ve şeytandır.

İnsan, Cin'den Cin de şeytandan üstündür. Çünkü şeytan tamamen kâfirdir, Cinlerin ise mümin ve kâfirleri vardır. Meleklerin tamamı mümin ve muti' (itaat edici) dir.

İnsanların mı, Meleklerin mi üstün olduğu hakkında, ihtilâf (görüş ayrılığı) varsa da, ehli sünnet indinde, insanların peygamberleri, meleklerin peygamberlerinden, insanların velileri Meleklerin velilerinden, Avam (sıradan) insanlar ise avam meleklerden üstündür.

Cenab-ı Hak meleklere Âdem *(Aleyhisselâm)* a secde etmelerini emrettiği gibi bu ayeti celilede de, isimleri zikrolunan peygamberlerin âlemlerden üstün olduklarını açıklamıştır ki, bu âlemler içinde melekler de vardır, dolayısıyla bu ayet beşerin melekten üstün olduğuna delâlet eder.

Ayrıca bu ayeti celile, peygamberlerin, cismanî ve ruhanî kuvvetlerde; diğer insanlardan üstün kılındıklarını ifade etmektedir. Çünkü insanları irşat ve terbiye etmek için ruhanî yönden onlardan üstün olmaları gerektiği gibi, düşmanları tarafından uğrayacakları bir çok hücüma rahatlıkla karşı koyabilmeleri için çok kuvvetli ve cesaretli olmaları icabeder.

Mevlâ Tealâ, bu peygamberlerin birbirinin neslinden geldiklerini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٣٤)

KELİME MANASI (34)

İbrahim ile İmranın ailelerinden bedel, (ذُرِّيَّةً) **bir zürriyeti** (seçti) öyle zürriyet ki, (بَعْضُهَا) **onların bazısı,** kimden doğmuştur? (مِنْ بَعْضٍ) **diğer bazısından,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah,** (سَمِيعٌ) **ziyade işiticidir,** (عَلِيمٌ) **hakkıyla bilicidir.** Yani bütün insanların sözlerini çok iyi duyup işlerini çok iyi bildiğinden, sözü ve işi dosdoğru olanları peygamberliğine seçmektedir.

MEALİ ŞERİFİ (34)

(İbrahim ile İmranın ailelerinden bedel) **Bazısı bazısından** (birbirinden gelmekte) **olan, bir zürriyeti** (peygamberliğe seçmiştir) **ve Allah** (-u Tealâ) **çok iyi işiten, hakkıyla bilendir.**

İ Z A H A T

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, (اَلذَّرُّ) zerr, yaymak ve dağıtmak manasındadır Allah-u Tealâ Hazretleri ins-ü cinnin neslini yer yüzüne dağıttığı için onlara zürriyet ismi verilmiştir. Veya Allah-u Tealâ Hazretleri Âdem *(Aleyhisselâm)* ın neslini onun sulbünden zerrecikler hâlinde çıkarttığı için onlara zürriyet denmiştir ki, bu manaya göre zürriyyet (ذَرَّةٌ) nin cemisi olan (ذَرْ) zerr'den alınmıştır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre peygamberlerin birbirlerinden olmaları nın tevili (yorumu) hakkında iki görüş vardır.

1. Bütün peygamberler, tevhid, ihlâs ve taatta birbirlerindendirler. Nitekim münafıklar nifakta müşterek oldukları için Allah-u Tealâ Hazretleri:

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ . . . (٦٧)

"**Münafık erkekler ile münafık kadınlar birbirlerindendir.**" buyurmuştur. *(Tevbe Suresi :67'den)*

2. Enbiya *(Aleyhimüsselam)* birbirinin neslindendir, çünkü Âdem *(Aleyhisselam)* ın dışındakiler, Âdem *(Aleyhisselâm)* dan doğmuşlardır, buna göre zürriyetten maksat Âdem *(Aleyhisselâm)* ın dışındakilerdir.

Ayrıca, İbrahim *(Aleyhimesselâm)* ın âli ile İmran'ın âli, birbirlerinden doğan tek bir zürriyettir. Şöyleki İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın âli olan İsmail ve İshak *(Aleyhimesselâm)* İbrahim *(Aleyhisselâm)* dan, o da Nuh *(Aleyhisselâm)* dan ve hepsi Âdem *(Aleyhisselâm)* dan gelmişlerdir.

İsmail ve İshak *(Aleyhisselâm)* dan Beni İsrail'in son peygamberlerine, nebilerin ve resullerin sonuncusu olan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e kadar olan bütün enbiya *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* İsmail ve İshak *(Aleyhisselâm)* ın neslinden gelmişlerdir.

İmran İbni Yashür'un âli olan Musa ve Harun *(Aleyhimesselâm)* ile, İmran ibni Mâsân'ın ailesi olan İsa *(Aleyhisselâm)* ile validesi Meryem *(Aleyhesselâm)* ın hepsi, İbrahim, Nuh ve Âdem *(Aleyhimüsselâm)* ın zürriyetindendirler.

Mevlâ Tealâ bu ayeti celilenin sonunda: "**Ve Allah ziyade işiten ve hakkıyla bilendir.**" buyurarak, kendisinin bütün kullarının sözlerini işittiğini, niyetlerini ve işlerini bildiğini, bundan dolayı kullarından, ancak söz ve iş bakımından istikamette olanları (doğru hareket edenleri) seçtiğini ifade etmiştir. Nitekim Mevlâ Tealâ, bir ayeti celilesinde:

. . . اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ . . . (١٢٤)

"**Allah** (-u Tealâ), **risaleti** (elçilik görevi) **ni nereye** (kime) **vereceğini çok iyi bilendir.**" *(Enam Suresi :124'den)* buyuruyor.

Diğer bir ayeti kerimesinde de, peygamberlerinin kendilerine verilen nü büvvet makamına lâyık olduklarını gösteren güzel hâllerini açıklamak üzere:

. . . اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (٩٠)

"**Şüphesiz onlar** (bütün bu peygamberler), **hayırlarda koşuşurlar,** (rahmetimizi) **umarak ve** (azabımızdan) **korkarak bize yalvarırlardı. Ve onlar bize huşu eder** (derin saygı duyar) **lardı.**" *(Enbiya Suresi:90'dan)* buyurmaktadır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, (اصْطِفَا) Istıfâ (seçmek), muhabbet ve hullet (sevmek ve dostluk) tan daha umumidir. Bundan dolayı bütün peygamberlere şamildir, zira peygamberlerin hepsi, Allah-u Tealânın seçtiği kullardır. Ancak faziletteki mertebeleri farklıdır.

Nitekim Mevlâ Tealâ:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ . . . (٢٥٣)

"**İşte o peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık.**" *(Bakara Suresi: 253'den)* buyuruyor.

Mertebelerin en hususîsi, muhabbet mertebesidir ki, Mevlâ Tealâ:

. . . ورفع بعضهم درجاتٍ . . . (٢٥٣)

"**Bazısını derecelerle yükseltti.**" *(Bakara Suresi: 253'den)* kavli şerifiyle bu makama işaret etmiştir. Bundan dolayı enbiyanın en efdali, Allah-u Tealâ'nın habibi (sevgilisi) olan Muhammed *(Aleyhisselâm)* olmuştur. Muhabbetten sonra İbrahim *(Aleyhisselâm)*ın sıfatı olan Hullet (dostluk) mertebesi gelir.

Mertebelerin en umumisi ise, Âdem Safiyullahın sıfatı olan Safa (berraklık, kalplerin Mevlâdan başka her şeyden kurtuluş) makamıdır.

Şu bilinsin ki, bütün peygamberler *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)*, din ve hakikatta birbirlerinden doğmuş bir nesildirler, zira doğum maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır.

Tevhid, marifet ve usulü din (Allah-u Tealâ'yı birlemek, bilmek ve dinin temelleri olan inanç meselelerin) de, bir peygambere uyan başka bir peygamber, onun manevi evlâdı gibidir. Nitekim zamanımızda da şeyh efendilerin müridleri onların manevi evlâdıdır.

Babalar üçtür:

1. Seni doğuran baba,
2. Seni yetiştiren baba,
3. Seni öğreten baba.

Bedenin varlığı, maddi doğumda, ana rahminde babanın suyundan meydana geldiği gibi, manevi doğumda da kalbin varlığı nefsin kabiliyet rahminde, şeyh ve muallimin nefha (manevi esinti) sindendir.

İsa *(Aleyhisselâm)*:

« لَنْ يَلِجَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ مَنْ لَمْ يُولَدْ مَرَّتَيْنِ »

"**İki kere doğurulmayan, göklerin melekütüne** (manevi tarafına) **giremez.**" sözüyle bu doğuma işaret etmiştir.

Şu da bilinsin ki, manevi doğum ekseriya maddi doğuma tâbidir, bundan dolayı peygamberler maddi doğumda da bir nesil, ve bir tek ağacın meyvasıdırlar. Zira berraklıkta ve bulanıklıkta ruh, bedenin yaratılış vaktindeki istikametine uygun düşer, dolayısıyla her ruhun kendine uygun bir mizacı (yaratılışı) vardır.

Allah-u Tealâ dan gelen feyiz de buna göre gelmektedir. Ruhların, Allah-u Tealâ dan yakınlık ve uzaklıktaki mertebeleri ve berraklıkları itibariyle ezeldeki değişikliklerine göre, mizaçlar da sonsuza kadar değişmektedir. Dolayısıyla birbirinden doğan bedenlerin huyları da ekseriya birbirine benzer.

Mehdî *(Aleyhisselâm)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in neslinden gelmesi de, bu davayı kuvvetlendirmektedir.

İnsanın yediği gıdaların da bu işlerde çok tesiri vardır. Şöyle ki: Gıdası helâl ve temiz , niyeti doğru ve hakkanî, nefsinin hâli de , üstün ve nuranî olan kişinin çocuğu ekseriya çok doğru bir mümin veya veli (Allahın dostu) hatta nebî (peygamber) olabilir.

Yediği haram, niyeti bozuk, nefsinin durumu da pis ve karanlık olan kişi nin çocuğu da, ekseriya fasık, kâfir veya zındık olur, zira çocuğun meydana geldiği su, hangi gıdadan alınmış ve hangi nefiste yetişmişse ona uyar.

Bundan dolayı:

« اَلْوَلَدُ سِرُّ اَبِيهِ »

"Çocuk babasının sırrıdır." buyurulmuştur. *(Ruhul Beyan:2/26)*

Nitekim Meryem validemizin sadakati (doğruluğu) ile İsa *(Aleyhisselâm)* ın nübüvveti (peygamberliği), İmranın ailesi olan Hanne validemizin niyetinin doğruluğu bereketiyledir.

Mevlâ Tealâ, İmran ailesini seçtiğini beyan buyurduğu gibi, onların bazı menkıbelerini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرَانَ رَبِّ اِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَافِى بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّى اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (٣٥)

KELİME MANASI (35)

(اِذْ قَالَتِ) **Dediği zamanı hatırla,** kim? (امْرَاَتُ عِمْرَانَ) **İmran'ın ailesi,** ne dediği vakti? (رَبِّ) **Ey benim Rabbim!** (اِنِّى) **muhakkak ben,** (نَذَرْتُ) **adadım,** kim için? (لَكَ) **senin için,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** nerededir? (فِى بَطْنِى) **karnımdadır,** ne olduğu hâlde? (مُحَرَّرًا) **azad edilmiş** (dünya işlerinden kurtulmuş ve Beyti Mukaddesin hizmetine adanmış) **olduğu hâlde,** (فَتَقَبَّلْ) (bu adağı) **kabul et,** kimden?, (مِنِّى) **benden,** (اِنَّكَ) **muhakkak sen,** (اَنْتَ) **ancak sen,** (السَّمِيعُ) (sözümü) **çok iyi duyansın,** (الْعَلِيمُ) (niyetimi de) **çok iyi bilensin.**

MEALİ SERİFİ (35)

Hani İmran'ın hanımı: "Ey Rabbim! karnımdakini azatlı bir kul olarak sana adadım, benden (bu adağımı) **kabul et. Şüphesiz** (niyazımı) **hakkıyla işiten,** (niyetimi) **son derece bilen sensin, ancak sen." demişti."**

İ Z A H A T

Nesefî ve Hâzin tefsirlerinde zikrolunduğuna göre, bu ayeti celilede geçen İmran'dan maksat, İmran ibni Mâsân'dır ki, babası Hazreti Meryemin pederidir. O zamanda Benî Mâsân (Mâsân oğulları) Benî İsrailin gerek saltanat gerekse din işleri bakımından reisleriydi.

İmran'ın ailesinden maksat, Hazreti Meryemin validesi Hanne'dir.

(نَذْرٌ) **Nezr:** İnsanın bir işi kendisine vacip kılmasıdır.

(مُحَرَّرٌ) **Muharrar:** Azad edilmiş demektir ki, burada Hanne validemizin maksadı: "**Ben karnımdakini, Beyt-i Mukaddesin hizmetine adadım, o'nu dünya işlerinin hiç birine kullanmıyacağım.**" demektir.

Bu şekil nezr (adama) onlarca meşru idi. Şöyle ki, onların dininde, çocuk hizmet etme çağına geldiğinde, ana ve babasına hizmet etmesi vacip olurdu. Ancak ana-babalar çocuklarını Mescid-i Aksa'nın hizmetine adayarak, onlardan faydalanmayı terkedebilirlerdi.

Benî İsrailin peygamberlerinin herbirinin neslinden mutlaka Beyt-i Mukaddese adanmış bir kişi bulunurdu. Ancak, bu işe erkek çocuklar tayin edilir, kızlar ise hayız gibi hâllerinden dolayı mescidden çıkmaya mecbur olacaklarından bu işe uygun değillerdi.

Lâkin Hanne validemiz, karnındaki çocuğun ne olacağını bilmeden, ya erkek olduğu takdirde adayacağım niyetiyle veya bu niyette olduğu için kendisine bir erkek çocuğu verilmesi talebiyle bu adakta bulundu.

Ashab-ı Siyer (tarih ilmiyle uğraşanlar) ın dediklerine göre, Zekeriyya ile İmran *(Aleyhimesselâm)* iki kızkardeşle evlendiler. Yahya *(Aleyhisselâm)* ın annesi olan Fakuza kızı İşa, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın nikahı altında, Meryem validemizin annesi olan İşa'nın kızkardeşi Fakuza kızı Hanne, İmran'ın nikâhındaydı.

Hanne validemiz yaşlanıp çocuktan ümidi kesilinceye kadar, çocuğu olmamıştı. Bu aile Allah indinde çok kıymetli olan salih insanlardı.

Bir kere Hanne validemiz, bir ağacın gölgesinde dururken, yavrusunu yediren bir kuş gördü, o da çocuğa karşı isteklenerek Allah-u Tealâ'nın kendisine bir çocuk vermesi için dua etmek üzere: "**Ey Allahım! bana bir çocuk verirsen, onu Beyt-i Mukaddese tasadduk etmem** (bağışlamam) **senin için benim üzerime haktır, artık o çocuk daima Beyt-i Mukaddesin hizmetçilerinden olacaktır.**" dedi.

Bunun üzerine Meryem validemize hamile kalınca, karnındakinin ne olacağını bilemeden onu adadı. Kocası İmran O'na: **"Vay sana! oğlan olacağını bilmeden nasıl adadın? Ya birde karnındaki kız olur da, bu hizmete uygun olmazsa ne yapacaksın?"** diyerek sitem etti. Bu yüzden karı koca büyük bir sıkıntıya düştüler. Hanne validemiz doğum yapmadan İmran vefat etti.

Hanne Validemiz bu adağının kabulünü Cenab-ı Hak'tan beklerken hamli (yüklendiği çocuk), ümidinin tersine zuhur edip Meryem validemiz dünyaya geldi.

Tekabbul: bir şeyi razı olarak almaktır, aslı mukabele'den gelir. Bu, yaptığından ancak Allah-u Tealâ'nın rızasını arayan, dua ve ibadetlerinde İhlâsı gözeten kişinin Allah-u Tealâ dan kabul olunmasını dilemesidir.

Hanne validemiz: **"Ya Rabbi Şüphesiz sen duamı hakkıyla işiten ve niyetimi çok iyi bilensin."** diyerek duasına nihayet verdi.

Mevlâ Tealâ, İmranın ailesi olan Hanne validemizin erkek evlât doğuracağını ümit ederken, kız zuhur etmesi üzerine üzüntüsünü açıklayarak söylediği sözleri nakletmek üzere şöyle buyuruyor:

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّي وَضَعْتُهَا اُنْثٰى وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ
وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى وَاِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّي اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا
مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (٣٦)

KELİME MANASI (36)

(فَلَمَّا وَضَعَتْ) **Ne zaman ki doğurdu,** kimi? (هَا) **Onu,** burada, önceki ayetteki (مَا) ya giden (هَا) ha zamirinin müennes getirilmesi, (هَا) nın nefs gibi müennes kelimelerle tevil edilmesine göredir, yani karnındakini kız olarak doğurunca, (قَالَتْ) **dedi,** (رَبِّ) **Ey benim Rabbim!** (اِنِّي) **muhakkak ben,** (وَضَعْتُ) **doğurdum,** kimi? (هَا) **onu,** ne olduğu hâlde? (اُنْثٰى) **dişi olduğu hâlde,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah** (-u Tealâ), (اَعْلَمُ) **daha iyi bilendir,** neyi? (بِمَا) **o şeyi ki,** (وَضَعَتْ) **doğurdu,** yani o (Hanne validemiz) doğurduğunun ne olacağını bilmemekle beraber, Allah-u Tealâ onun, ne doğurduğunu çok iyi bilmekteydi. (وَلَيْسَ) **olmadı,** ne? (الذَّكَرُ) **o erkek**ne gibi? (كَالْاُنْثٰى) **o dişi gibi,** yani onun istediği erkek, ona verilen dişi gibi değildi, çünkü ona verilen dişiye Allah-u Tealâ bir çok erkeklere vermediği hünerleri vermişti. Bu mana (وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى) cümlesinin, Allah-u Tealâ tarafından

ibtida-i kelâm (söz başlangıcı) olan (وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ) cümlesine atfedilmesine göredir. Bu takdirde (اَلذَّكَرُ) le (وَالْاُنْثٰى) nın başındaki lâm'lar ahd içindir.Bu cümlenin Hanne validemizin sözü olması ihtimali de vardır ki, buna göre mana: "Erkek cinsi, kadın cinsi gibi değildir, yani kadın, erkek gibi Beyt-i Mukaddes'e hizmet edemez demektir. Bu takdirde lamlar cins içindir. Hanne validemiz niyazlarına şöyle devam etti. (وَاِنِّى) **ve muhakkak ben,** (سَمَّيْتُ) **isim koydum,** kime? (هَا) **ona,** neyi? (مَرْيَمَ) **Meryem'i,** yani ona Meryem adını taktım, (وَاِنِّى) **ve muhakkak ben,** (اُعِيذُ) **sığındırırım,** kimi? (هَا) **onu,** kime? (بِكَ) **sana,** daha kimi sığındırırım? (وَذُرِّيَّتَهَا) **ve zürriyetini,** kimden? (مِنَ الشَّيْطَانِ) **şeytandan,** öyle şeytan ki, (الرَّجِيمِ) **taşlanmış** (kovulmuş) yani onu da, ondan gelecek nesli de kovulmuş şeytanın şerrinden senin himayene ısmarlarım.

MEALİ ŞERİFİ (36)

Fakat onu (kız çocuğunu) **doğurunca, -Allah onun ne doğurduğunu en iyi bilendir- "Rabbim! Şüphesiz ben onu kız olarak doğurdum, erkek, kız gibi değildir, gerçekten ben adını Meryem koydum ve muhakkak ki ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış** (kovulmuş) **şeytandan sana sığındırır** (ısmarlar) **ım" dedi.**

İ Z A H A T

Hâzin Tefsirinde zikredildiğine göre, Hanne validemiz: "**Ya Rabbi ben bunu kız olarak doğurdum.**" sözünü, Allah-u Tealâ ya özür dilemek için söylemiştir. Çünkü o, adağında: "**Oğlan olursa adadım.**" gibi bir şart koşmayıp mutlak zikrettiğinden, kız olarak doğurunca, adağını mutlak yaptığı için hata ettiğini zannederek özür dilemeye lüzum gördü. yoksa bu sözleri Mevlâ Tealâ ya bildirmek için söylememiştir. Zira Allah-u Tealâ, o doğum yapmadan onun karnındakini bilmekteydi.

Allah-u Tealâ, Hanne validemizin bu sözünü zikrettikten sonra: "**Allah onun ne doğurduğunu çok iyi bilendir.**" buyurarak, onun doğurduğu çocuğun ne büyük bir insan olacağına ve ne büyük işlere yarayacağına işaret etmiştir.

"**Erkek dişi gibi değildir.**" cümlesi de, doğurduğu çocuğun büyüklüğünü açıklamak için araya giren diğer bir cümledir. Bu söz, Mevlâ Tealâ tarafın dan söylenmiş bir kelâm olabilir ki, buna göre mana: "**Onun istediği erkek, ona verilen kız gibi değildir. Çünkü ona verilen kız, birçok erkekten üstündür.**" demektir.

Bu söz Hanne validemizin sözü de olabilir ki, o zaman da iki mana düşünülebilir.

1. Hanne validemizin bu sözünden maksadı, erkeğin dişiden üstün olduğunu açıklamaktır. o zaman bu kelâmda takdim ve tehir (öne alma ve geri

bırakma) vardır ki, buna göre mana: "**Dişi erkek gibi değildir.**" demektir. Bundan maksat da erkeğin dişiden üstünlüğünü açıklamaktır. Zira erkek mescidin hizmeti için çok müsaittir, kız ise güçsüz olduğundan, hayız gördüğünden, avret olduğu için erkeklerle bulunması caiz olmadığından bu hizmete müsait değildir.

2. Hanne validemizin bu sözünden maksadı, kendisine verilen o kızın erkekten üstün olduğunu ifade etmektir. Sanki o: "**Ben mescide hizmet etmek için erkek çocuk istedim amma Allah-u Tealâ bana kız bahşetti, elbette benim istediğim erkek onun bana bahşettiği kız gibi olamaz çünkü O'nun hediyesi herşeyden üstündür.**" demek istedi. Meryem validemiz, zamanındaki kadınların en güzeli ve faziletlisiydi. Dolayısıyla Hanne validemiz: "**Benim istediğim erkek bunun gibi** (güzel ve üstün) **olabilir miydi?**" demek istemiştir.

Kazi tefsirinde zikredildiğine göre Meryem; onların lügatında "**Abide**" ibadet edici demektir ki, Hanne validemiz çocuğuna bu ismi vererek, Allah-u Tealâ nın o kızı bütün dünya kadınlarından üstün kılmasını muradetmiş ve o çocuğu ve onun zürriyetini, kovulmuş şeytanın şerrinden muhafaza etmesi için Allah-u Tealâ ya yalvarmıştır. Mevlâ Tealâ da onun bu duasını kabul etmiştir.

٣١٧- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: « مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ اِلاَّ وَالشَّيْطَانُ يَمَسُّهُ حِينَ يُولَدُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ مَسِّ الشَّيْطَانِ اِيَّاهُ اِلاَّ مَرْيَمَ وَابْنَهَا ثُمَّ يَقُولُ اَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَؤُا اِنْ شِئْتُمْ ﴿ وَاِنِّى اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾ .

317- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: "**Doğurulan hiç bir çocuk yoktur ki, doğurulurken şeytan ona dokunmasın. İşte şeytanın ona bu dokunmasından dolayı çocuk çığırarak ağlar. Şeytanın bu dokunmasından ancak Meryem ile oğlu İsa müstesnadırlar.**"

Sonra Ebu Hureyre: İsterseniz: "**Ben onu ve zürriyetini o taşlanmış şeytandan Sana ısmarlarım.**" ayetini okuyunuz, dedi. *(Buharî, Tefsir Sure:3, Enbiya:44, Müslim, Fezail:146, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/223, 274)*

Bu bapta bir çok hadis-i şerifler vardır, ekserisi sağlam kaynaklarda yazılmıştır. Muhbir-i sadık *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimizin her haberi gibi bu da kabulle karşılanmalıdır.

Lâkin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu hadis-i şerifin umumi hükmünün dışındadır, dolayısıyla İsa *(Aleyhisselâm)* ın bu manada Efendimizden üstün olduğu anlaşılmaz. Nitekim Celâli Suyutî El Behcetüsseniyye kitabında İkrime *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

Nebi *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* doğunca yer yüzü nur gibi parladı, bunu gören iblis, ordularına: "**Bu gece bir çocuk doğdu ki, bütün işlerimizi bozacak.**" dedi. orduları da kendisine: Onun yanına varsan da ona bir zarar etsen. dediler Oda Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanına gelir gelmez Cebrail *(Aleyhisselâm)* iblis'e bir tokat vurarak, onu Aden denen yere attı.

Ancak, şeytanın her doğan çocuğa taarruz etmesinden her vakit bu imkâna sahip olduğu anlaşılmaz, zira Allah-u Tealâ Hazretleri, kullarını şeytanlardan ve cinlerden korumak için bir takım melekler görevlendirmiştir. Nitekim bir ayet-i celilesinde:

« لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللهِ »

"**Onun** (insanın) **önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan, takipçi** (gözcü melek) **ler vardır.**" *(Rad Suresi : ll'den)* buyuruyor.

وَفِي الصَّحِيحِ: «لَوْلاَ أَنَّ الْمَلاَئِكَةَ يَحْفَظُونَكُمْ لاَخْتَوَشَتْكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا يَخْتَوِشُ الذُّبَابُ الْعَسَلَ» وَفِي رِوَايَةٍ: «لاَخْتَطَفَتْكُمُ الْجِنُّ».

Sahih bir haberde gelmiştir ki: "**Melekler sizi korumasaydı elbette sinekler bala üşüştüğü gibi şeytanlar sizi kuşatırdı.**" Bir rivayette: "**Elbette cinler sizi kapardı.**" buyurulmuştur. *(Âlusî:3/137)*

Mevlâ Tealâ, Meryem validemizin annesinin duasının kabul olunduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَـٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (٣٧)

KELİME MANASI (37)

(فَتَقَبَّلَ) **Kabul etti,** kimi? (هَا) **onu,** yani beyti mukaddese adak olarak bırakılan bu kızı, kim? (رَبُّهَا) **Rabbi,** neyle? (بِقَبُولٍ) **öyle bir kabul etmekle ki,** (حَسَنٍ) **güzel,** (وَأَنْبَتَ) **ve bitirdi** (yetiştirdi), kimi? (هَا) **onu,** nasıl? (نَبَاتًا) **bir bitirmekle ki,** (حَسَنًا) **güzel,** (وَكَفَّلَ) **ve kefil** (bakmaya memur) **etti,** kime? (هَا) **ona,** kimi?

Ayet: 37

(زَكَرِيَّا) **Zekeriyya** *(Aleyhisselâm)*1, (كُلَّمَا دَخَلَ) **her girdiğinde,** kimin yanına? (عَلَيْهَا) **onun yanına,** kim? (زَكَرِيَّا) **Zekeriyya** *(Aleyhisselâm)*, nereye girdiğinde? (الْمِحْرَابَ) **mihraba** (onun için yapılan hücreye), yani Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* her ne zaman Meryem validemizin yiyeceğini ve içeceğini temin etmek için, içinde bulunduğu hücreye uğrasa, (وَجَدَ) **bulurdu,** nerede? (عِنْدَهَا) **onun yanında,** neyi? (رِزْقًا) **bir rızkı** (bir yiyeceği), yani onun yanında yazın, kış meyvası, kışın yaz meyvası bulunca, şaşırarak, (قَالَ) **dedi,** (يَا مَرْيَمُ) **Ey Meryem!** (أَنَّىٰ) **nereden** (geliyor?), kim için? (لَكِ) **senin için,** ne? (هَـٰذَا) **bu** (rızık), (قَالَتْ) **O** (Meryem) **dedi ki,** (هُوَ) **o** (rızık), kim tarafındandır? (مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) **Allah tarafından** (gelmekte) **dir,** (إِنَّ اللَّهَ) **muhakkak Allah** (-u Tealâ), (يَرْزُقُ) **rızıklandırır,** kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (يَشَاءُ) **diliyor,** nesiz? (بِغَيْرِ حِسَابٍ) **ölçüsüz.**

MEALİ ŞERİF (37)

Bunun üzerine Rabbi onu (annesi tarafından Beyt-i Mukaddes'e adan mış olan Meryemi) **güzel bir kabul ile kabul etti ve onu güzel bir terbiye ile yetiştirdi, Zekeriyya'yı da ona kefil** (onu bakmaya memur) **etti. Zekeriyya ne zaman onun yanına, mihraba** (mesciddeki küçük odasına) **girse, onun yanında bir rızık bulur ve: "Ey Meryem! bu sana nereden** (geliyor) **der.' O da: "Bu Allah tarafındandır, şüphesiz Allah dilediğine sayısız rızık verir." derdi.**

İ Z A H A T

Ruhul Beyan ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ nın Meryem validemizi güzel bir kabul ile kabul etmesinden maksat onu ve oğlunu şeytanın şerrinden muhafaza etmesi ve onu küçüklüğüne ve kız olmasına rağmen mescidin hizmetine kabul etmesidir. Zira o şeriatta mutad olan (adet edinilen), mescidin hizmetine ancak gücü yeten akıllı erkek çocuğun adanmasıydı.

Meryem validemizden evvel Allah-u Tealâ Hazretleri, hiç bir kızı bu hizmete kabul etmemişti.

Allah-u Tealânın onu güzel bir terbiye ile yetiştirmesinden maksat: İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın buyurduğuna göre, ibadet ve taatta yetiştirmesidir. Bir rivayette de, başkalarının bir senede büyümesi kadar onu bir günde büyütmesidir.

Diğer bir rivayette de, bu yetiştirmenin,Mevlâ Tealânın Meryem validemizin bütün işlerini yoluna koymasından ibaret olduğu da söylenmiştir.

Mevlâ Tealâ, Meryem validemizi hususi yetiştirdiğinden, onun hâli herkesinkinden daha meşhur olmuştur. Onun zamanında, Beyt-i Mukaddesin hizmetine adanmış dörtbin erkeğin hiç biri onun kadar meşhur olmamıştır.

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın, Meryem validemize kefil olmasına gelince: Fahrurrazî, Kazî, Hâzin, Nesefî ve Alusî'nin açıklamalarına göre İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.

Hanne validemiz, Meryem validemizi doğurduğunda, kız çocuğunun bu hizmete kabul olunmayacağından korkarak, onu bir hırkaya sarıp kurrâ (Mes. cidi Aksada ibadet ve dersle meşgul olan ulema) nın yanına koydu. Meryem validemiz, bütün âlimlerin reisinin kerimesi (kızı) olduğundan onun sabavetine (çocukluğuna) bakmayarak derhal büyük bir hevesle onu kabul ettiler.

Lâkin onun bakımını herkes üzerine almak istediğinden aralarında ihtilâf ettiler. Ahbar (Âlimler) in reisi olan Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **"Onu ben alacağım, zira teyzesinin kocası olduğumdan onun en yakını benim."** demişse de, diğer âlimler buna razı olmayarak, kur'a çekmeye karar verdiler ve Tevratı şerifi yazdıkları kalemlerini istetip, bir yerde toplayarak, üzerlerini örttüler.

Zekeriyya *(Aleyhisselâm),* Beyt-i Mukaddeste bulunan buluğa ermemiş bir çocuğa: **"Elini sok bir tane çıkar."** dedi. O da elini sokup Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın kalemini çıkardı. Âlimler: **"Biz buna razı olmayız, lâkin kalemleri suya atacağız, suyun akışında kalemi yükselen Meryeme kefil olacak."** dediler. Büylece kalemlerini Ürdün nehrine attılar, atar atmaz Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın kalemi üste çıktığından Meryem validemize o baktı.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً ۚ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ
قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ
مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ
رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ ۖ
قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۚ قَالَ
آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا ۗ وَاذْكُرْ رَبَّكَ
كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ
يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَىٰ
نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي
مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا
كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ
إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

Mevlâ Tealâ, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)*ın, Hazreti Meryemin yanında meydana gelen harikulâde işleri görünce, çok yaşlı olmasına rağmen, ailesinin bir çocuk doğurmasını Rabbisinden istediğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ (٣٨)

KELİME MANASI (38)

(هُنَالِكَ) **İşte o mekânda,** yani Zekeriyya *(Aleyhisselâm)*, Meryem validemizin mihrabında veya o vakitte, yani Meryem validemizin Allah katındaki derecesini gördüğü anda, (دَعَا) **dua etti,** kim? (زَكَرِيَّا) **Zekeriyya** *(Aleyhisselâm)* kime? (رَبَّهُ) **Rabbisine,** (قَالَ) **dedi,** (رَبِّ) **Ey benim Rabbim,** (هَبْ) **hibe et** (bağışla) kime? (لِي) **bana,** kim tarafından? (مِنْ لَدُنْكَ) **senin tarafından,** neyi? (ذُرِّيَّةً) **bir zürriyeti ki,** (طَيِّبَةً) **tertemiz,** (إِنَّكَ) **muhakkak sen,** (سَمِيعُ الدُّعَاءِ) **duayı hakkıyla işitensin,**

MEALİ ŞERİFİ (38)

İşte orada, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **Rabbine dua etti: "Ey Rabbim! bana senin tarafından çok temiz bir zürriyet** (nesil) **bağışla, şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin" dedi.**

İ Z A H A T

(مِحْرَابْ) **Mihrap:** Bilindiği üzere mescitlerin ön tarafında imamın duracağı bir yerdir. Zikri cüz, İrade-i kül (Parçayı zikredip, bütünü kastetmek) yoluyla mescide, yine böylece en şerefli ve en ileri mevkiye de mihrap denilir.

Fakat buradaki mihrap'tan maksat Meryem validemizin gecelemesine tahsis olunan (ayrılan), sağlam bir kilitle kitlenmiş, merdivenle çıkılan bir ibadethânedir.

Meryem validemiz sütten ayrılıp kendi kendine oturup kalkar bir hâle geldikten sonra, o hücrede ikâmete başlamıştır.

Allah-u Tealâ Hazretleri, Meryem validemize o ibadethanesinde çok büyük lütuf ve ihsanlarda bulunarak, kış günlerinde yaz, yaz günlerinde kış meyvelerini gönderirdi.

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* onun yanına kendisinden başka kimseyi sokmazdı, yanından çıkarken yedi kapıyı üzerine kitlerdi ve yanına girdiğinde Mevlâ Tealâ dan gelen bu rızıkları bulunca çok şaşırırdı.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayete göre, bu rızık cennet meyvalarındandı. Bundan dolayı Mevlâ Tealâ, büyüklük ifade etsin için (رِزْقٌ) ı tazim ifade eden tenvinle zikretti.

Ulemanın ekserisinin görüşüne göre, bu rızık ona süt yerine gönderilirdi, zira o, hiç süt emmemişti.

Ruhul Beyan ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayeti celile, evliyaullah'tan harikulâde işlerin keramet olarak meydana geleceğine delâlet eder. Zira Meryem validemiz peygamber olmadığından yanına bu çeşit yemeklerin gelmesine mucize denilemez ancak keramet denilebilir.

Allah-u Tealâ'ya ibadet ederek manen yaklaşan kulların elinde bu gibi kerametlerin meydana gelmesi inkâr edilecek bir şey değildir, çünkü vukuu çoktur. Fatıma validemizin şu hadisesi de bunu isbat etmektedir.

٣١٨- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) : اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ اَقَامَ اَيَّامًا لَمْ يَطْعَمْ طَعَامًا حَتّٰى شَقَّ ذٰلِكَ عَلَيْهِ فَطَافَ فِى مَنَازِلِ اَزْوَاجِهِ فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ شَيْئًا فَأَتٰى فَاطِمَةَ فَقَالَ: « يَا بُنَيَّةُ هَلْ عِنْدَكِ شَئٌ آكُلُهُ فَاِنِّى جَائِعٌ؟ » فَقَالَتْ لَا وَاللّٰهِ فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا بَعَثَتْ اِلَيْهَا جَارَةٌ لَهَا بِرَغِيفَيْنِ وَقَطِيعَةِ لَحْمٍ فَاَخَذَتْهُ مِنْهَا فَوَضَعَتْهُ فِى جَفْنَةٍ لَهَا وَقَالَتْ: لَاُوثِرَنَّ بِهٰذَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَلٰى نَفْسِى وَمَنْ عِنْدِى وَكَانُوا جَمِيعًا مُحْتَاجِينَ اِلٰى شِبْعَةِ طَعَامٍ فَبَعَثَتْ حَسَنًا اَوْ حُسَيْنًا اِلٰى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَرَجَعَ اِلَيْهَا فَقَالَتْ لَهُ: بِأَبِى اَنْتَ وَاُمِّى قَدْ اَتَى اللّٰهُ تَعَالٰى بِشَئٍ قَدْ خَبَأْتُهُ لَكَ قَالَ: « هَلُمِّى يَا بُنَيَّةُ بِالْجَفْنَةِ » فَكَشَفَتْ عَنِ الْجَفْنَةِ فَاِذَا هِىَ مَمْلُوءَةٌ خُبْزًا وَلَحْمًا فَلَمَّا نَظَرَتْ اِلَيْهَا بَهِتَتْ وَعَرَفَتْ اَنَّهَا بَرَكَةٌ مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى فَحَمِدَتِ اللّٰهَ تَعَالٰى وَقَدَّمَتْهُ اِلَى النَّبِىِّ ﷺ فَلَمَّا رَآهُ حَمِدَ اللّٰهَ تَعَالٰى وَقَالَ: « مِنْ اَيْنَ لَكِ هٰذَا يَا بُنَيَّةُ؟ » قَالَتْ: يَا اَبَتِ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَحَمِدَ اللّٰهَ سُبْحَانَهُ ثُمَّ قَالَ: « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى جَعَلَكِ شَبِيهَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ بَنِى اِسْرَائِيلَ فَاِنَّهَا كَانَتْ اِذَا رَزَقَهَا اللّٰهُ تَعَالٰى

رِزْقًا فَسُئِلَتْ عَنْهُ قَالَتْ: هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ » ثُمَّ جَمَعَ عَلِيًّا وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ وَجَمَعَ اَهْلَ بَيْتِهِ حَتّٰى شَبِعُوا وَبَقِيَ الطَّعَامُ كَمَا هُوَ فَاَوْسَعَتْ فَاطِمَةُ (رضى الله تعالى عنها) عَلٰى جِيرَانِهَا ».

318- Cabir *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Bir kere her hangi bir yemek yemeden günlerce durdu. çok zorlanınca ailelerinin evlerini dolaştı, hiç birinin yanında bir şey bulamayınca, Fatıma *(Radıyallahu Anha)* ya gelerek: **"Ey kızcağızım! Gerçekten ben açım, yanında yiyecek bir şey var mı?"** diye sordu.

Fatıma *(Radıyallahu Anha)* Validemiz de: "Yok vallahi" dedi. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Fatıma *(Radıyallahu Anhüma)* nın yanından çıkınca, komşusu ona iki çörekle bir parça et gönderdi. Fatıma validemiz ondan bunları alıp bir çanağa koydu.

Kendisi ve efradı ailesi bir doyumluk yemeğe muhtaç olduğu hâlde, "Elbette bu yemekle, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i kendime ve yanımdakilere tercih edeceğim." dedi, ve hemen Hasan veya Hüseyin *(Radıyallahu Anhuma)* yı Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gönderdi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Fatıma anamızın yanına gelince, Fatıma Validemiz Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Ben ve Annem sana feda olsun, Allah-u Tealâ bir şey gönderdi, ben de onu sana sakladım." dedi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ona: **"Ey kızcağızım çanağı getir."** dedi. Fatıma validemiz çanağı açar açmaz, çanağın ekmek ve et dolu olduğunu gördü ve çok şaşırarak, bunun Allah-u Tealâ dan gelen bir bereket olduğunu anladı ve Allah-u Tealâ'ya hamdederek onu Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e sundu.

Bu durumu gören Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de Allah-u Tealâ ya hamdetti ve kızına: **"Ey kızcağızım bu yemek sana nereden geldi ?"** dedi.

Hazreti Fatıma *(Radıyallahu Anha)* da cevaben: "Ey babacığım bu, Allah katındandır, şüphesiz Allah-u Tealâ dilediğini ölçüsüz rızıklandırır." dedi.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Allah-u Tealâ'ya hamdetti ve: **"Seni, Beni İsrail kadınlarının efendisine** (Meryem'e) **benzeten Allah** (-u Tealâ) **ya hamdolsun, zira Ona da Allah** (-u Tealâ) **bir rızık verip, o rızkın nereden geldiği kendisine sorulduğunda "O, Allah** (-u Tealâ) **katındandır. Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **dilediğini ölçüsüz rızıklandırır."** derdi.

Sonra Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Hazreti Ali, Hasen ve Huseyn'i ve bütün ehli beytini topladı, (o yemekten) doyuncaya kadar yediler. Yemek de eksilmeden olduğu gibi kaldı. Fatıma *(Radıyallahu Anha)* o yemekten komşularına da dağıttı. *(Âlusî:3/141)*

Ebû Ünvanil Vasıtî buyurdu ki: Bir kere bindiğimiz gemi parçalanarak, ben ve hanımım bir kaç gün tahtalar üzerinde kaldık, o hâlde de hanımım bir kız çocuğu doğurdu ve: "Susuzluktan öleceğim." diye bana bağırmaya başladı, bir de başımı kaldırdım ki, ne göreyim havada bir adam oturmuş elinde altın bir zincire asılı kırmızı yakuttan bir kâse bize alın için diyor. Ben hemen onu aldım ve ailemle beraber içtik onda bulunan su, miskten daha hoş kokulu, baldan daha tatlıydı.

Ben o zata: 'Allah-u Tealâ sana rahmet etsin, sen kimsin?" dedim. O da: "**Senin Mevlâ'nın bir kuluyum.**" diye cevap verdi. O zaman ben: "Bu makama neyle ulaştın?" deyince, O: "**Ben kendi hevamı** (nefsimin isteğini) **onun rızası için terkettim, O da beni havada oturttu.**" buyurdu. Sonra, gözümden kayboldu bir daha onu bulamadım.

Bir kere Süfyan-ı Sevrî hazretleri, Şeyban-ı Râî *(Radıyallahu Anhuma)* hazretleriyle hac yolculuğuna çıkmıştı. yolda karşılarına bir canavar çıktı, Süfyan hazretleri Şeyban'a: "**Şu canavarı görüyor musun?**" dedi.

O da: "**Korkma!**" diyerek bu canavarın iki kulağından tuttu ve onu kovaladı. hayvan da hemen kuyruğunu oynatarak ona sürünmeye başladı.

Bunu gören Süfyan Hazretleri: "**Bu ne hâldir?**" deyince,

Şeyban hazretleri: "**Meşhur olmaktan korkmasaydım, Mekke'ye varıncaya kadar yükümü buna taşıtırdım.**" diye cevap verdi.

Evliyaullah'tan zuhur eden bu gibi hâllerin emsali (misalleri) çoktur.

Rabbimiz cümlemize bu dostlarını sevmeyi, yollarından gitmeyi, dünyada himmetlerine nail olup, ahirette şefaatlarına kavuşmayı nasibi müyesser eylesin, Âmîn..,

Şuda bilinsin ki, Allah dostları katında bütün bu kerametler muteber olmayıp asıl keramet şeriat ve sünnet üzere istikamet göstermektir.

Sehl İbni Abdillah *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki: Kerametlerin en büyüğü kötü bir ahlâkını değiştirmendir.

Şeyh Ebul Abbas *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki: Yeryüzünü bir anda aşıp Mekke'ye vesair beldelere gitmek iş değildir. Esas iş nefsin kötü huylarını bırakmaktır.

Bir kere Ebi Yezid (Beyazıd-ı Bestamî) Hazretlerine: "Filân adam suyun üzerinde geziyor." denildiğinde, "**Balığın hâli ondan daha acaiptir, çünkü o, içinde yüzüyor.**" buyurdu.

Bir keresinde de ona: "Filâncı havada geziyor." denildiğinde: "**Kuş devamlı havada bulunuyor.**" buyurdu.

Diğer bir kere de: "Filâncı bir günde Mekke'ye gidip dönüyor." dendiğinde: "**İblis Allah'ın lânetinde bulunduğu hâlde bütün dünyayı kısa zamanda dolaşıyor. Öyleyse esas iş, dünya hayatını bitmiş kabul edip ahireti sana sen-**

den yakın görmendir. Zira bütün dünyayı bir anda dolaşıp istediğin yere ulaşman çok kere seni kendini beğenmeye sürükleyerek, helâk edebilir." buyurdu.

Meryem validemiz: **"Bu rızık Allahtandır."** sözüyle, kendisine verilen o rızkın cennetten olduğunu kastetmiştir veya Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a: **"Allah-u Tealâ, bana Bu rızkı hiçbir insan vasıtası olmadan bizzat kendi göndermiştir, o hâlde buna şaşırma ve bunu uzak görme."** demek istemiştir.

Bir rivayette de, Meryem validemiz bu sözü, İsa *(Aleyhisselâm)* gibi çocukluk hâlinde söylemiştir.

Ayet-i celilenin son cümlesi olan: **"Şüphesiz Allah dilediğini hesapsız olarak rızıklandırır."** kavl-i şerifi, Meryem validemizin sözünün devamıdır.

İmamı Taberî: **"Bu söz, Meryem validemizin kelâmının devamı olmayıp, Allah-u Tealâ'nın Efendimiz** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **e bildirdiği yeni bir sözdür."** demişse de, İmamı Alusî **"Birinci görüş daha uygundur."** buyurmuştur.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celilede geçen: **"Rabbi onu güzel bir kabulle kabul eyledi ve onu güzel bir yetiştirmeyle terbiye eyledi."** sözlerinde; kullara, ibadet ve taatta son derece gayret gösterdikten sonra, kendi kusurlarını görerek, yaptıklarının kabulünü Mevlâ Tealâ 'dan istemeleri gerektiğine dair bir tenbih (uyandırma) vardır.

Vasıtî hazretleri, Nisabur'a girdiğinde, Şeyh Ebî Osmanil Mağribî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin müritlerine: **"Şeyhiniz size neyle emrediyor?"** diye sordu. Onlar: İbadete devam etmemiz ve amellerimizdeki kusuru görmemizle emrediyor." dediklerinde,

O, kendilerine: **"Size amellerinizde kusur görmeyi emredeceğine, amellerinizi hiç görmeyip, size o amelleri yaptıran Mevlâ'yı görmenizi emretmeli değil miydi?"** buyurdu.

İmam Kuşeyrî: "Vasıtî bu sözüyle, Ebu Osman hazretlerinin müritlerini kendilerini beğenmekten korumak istedi yoksa şeyhlerine karşı en ufak bir edebe riayetsizliği onlara caiz görmezdi." buyurmuştur.

Mevlâ Tealâ, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın bu duasını açıkladıktan sonra, melekler vasıtasıyla duasının kabul edildiğini ona müjdelediğini şöyle beyan ediyor:

فَنَادَتْهُ الْمَلٰئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّى فِى الْمِحْرَابِ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى
مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصّٰلِحِينَ (٣٩)

KELİME MANASI (39)

(فَنَادَتْ) **Nida etti,** (seslendi), kime? (هُ) **ona,** (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a, kim? (اَلْمَلٰئِكَةُ) **Melekler,** (وَهُوَ) **halbuki o,** (قَآئِمٌ) **ayaktaydı,** ne olduğu hâlde? (يُصَلِّى) **kıldığı hâlde,** nerede? (فِي الْمِحْرَابِ) **mihrapta** (mescitte), melekler ona ne diye seslendi? (اَنَّ اللّٰهَ) **şüphesiz Allah,** (يُبَشِّرُ) **müjdeliyor,** kimi? (كَ) **seni,** kiminle? (بِيَحْيٰى) **Yahya** *(Aleyhisselâm)* **ile,** Yahya *(Aleyhisselâm)* ne olduğu hâlde? (مُصَدِّقًا) **tasdik edici** (doğrulayıcı) **olduğu hâlde,** kimi? (بِكَلِمَةٍ) **bir kelimeyi,** kim tarafından? (مِنَ اللّٰهِ) **Allah tarafından,** yani Allah'ın kemali kudretine (sonsuz gücüne) delâlet etsin için babasız olarak, Allah tarafından buyurulan (كُنْ) (**ol**) kelimesiyle yaratılan İsa *(Aleyhisselâm)* a inanıcı olduğu hâlde , daha? (وَسَيِّدًا) **ve bir efendi** (sözüne uyulan bir önder olduğu hâlde, daha? (وَحَصُورًا) **kendini son derece menedici** (gücü yettiği hâlde kendini şehvetlerden alıkoymak için kadınlara yanaşmayıcı olduğu hâlde) daha? (وَنَبِيًّا) **ve bir peygamber,** öyle peygamber ki, (مِنَ الصّٰلِحِينَ) **salihlerden,** yani salih peygamberlerin sulbünden gelen veya salihlerden olan.

MEALİ ŞERİFİ (39)

O (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **,mihrapta durup namaz kılarken, melekler ona** (şöyle) **nida etti: "Şüphesiz Allah sana, Allah tarafından bir kelimeyi,** (Allahın (Kün=ol) emri ve kelimesiyle dünyaya babasız gelmiş olan İsa *(Aleyhisselâm)* ı) **tasdik edici, bir efendi,** (nefsini isteklerinden) **son derece menedici** (nefsine hakim) **ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler.**

İ Z A H A T

Fahrurrazî, Kazî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a nida eden melek, Cibril-i Emin'dir. O, meleklerin reisi olduğundan şanına tazim için, cemi sıgasıyla melâike lâfzı kullanılmıştır. Yahut Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın beraberinde bazı melekler de vardır.

(مِحرَابْ) **Mihrap**'tan murat: Mescittir veya imamın duracağı yer yahutta Meryem validemizin odasıdır.

Rivayete göre, Zekerriyya *(Aleyhisselâm)* Benî İsrail'e mescidin kapısını açan ve kurbanlar kesilirken başında bulunan en büyük âlimleri idi. O izin vermedikçe mescide giremezlerdi.

Bir kere Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* kurbanların kesildiği yerdeki mihrabında ayakta namaz kılarken, üzerinde bembeyaz elbiseler bulunan bir delikanlı ile karşılaştı.

İnsanlara henüz kapıyı açmadığı için içerde kendinden başka kimsenin bulunmadığını bildiğinden o delikanlıyı gördüğünde dehşete kapıldı. İşte o zaman Cebrail *(Aleyhisselâm)* O'na: **"Ey Zekeriyya! Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **seni yahya ile müjdeliyor."** diye seslendi.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, müslümanların mescitlerinde şu anda bulunan bildiğimiz mihraplarda namaz kılmayı bazı âlimler mekruh görmüşlerdir. Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ve İbrahim *(Radıyallahu Anh)* bu görüştedirler. Zaten mihraplar asr-ı saadette bulunmadıkları için bidatlardan sayılmıştır.

٣١٩- عَنْ مُوسَى الْجُهَنِي (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لاَ يَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَتَّخِذُوا فِي مَسَاجِدِهِمْ مَذَابِحَ كَمَذَابِحِ النَّصَارَىٰ

319- Musel Cühenî'den rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Benim ümmetim, mescitlerinde hristiyanların mihrapları gibi mihraplar yapmadıkça hayırda daim olacaklardır."** *(Ibn-i Ebi Şeybe, el-Kitabul Musannef:1/408)*

عَنْ سَالِمِ بْنِ اَبِي الْجَعْدِ قَالَ: كَانَ اَصْحَابُ مُحَمَّدٍ يَقُولُونَ: اِنَّ مِنْ اَشْرَاطِ السَّاعَةِ اَنْ تُتَّخَذَ الْمَذَابِحُ فِي الْمَسَاجِدِ يَعْنِي الطَّاقَاتِ.

Salim İbn-i ebil Ca'd'dan rivayet edildiğine göre: "Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabı derlerdi ki: "Camilerde tâk (duvarların içinde gömülü, kemerli mihrap) lar yapılması kıyamet alâmetlerindendir." *(Ibn-i Ebi Şeybe, el-Kitabul Musannef:1/408)*

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, ayeti celilenin bu cümlesinde, bütün isteklerin namazlarla talebedileceğine ve dualarının kabulünün namazlarda olacağına dair bir delil bulunmaktadır.

İbni Atâ buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ Hazretleri kullarına verdiği güzel hâlleri ancak emirlere uymak, ibadetleri ihlâs üzere (sırf Allah rızası için) yapmak ve namazlara devam etmekle vermiştir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Münzir, Sabit *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Namaz, yer yüzünde Allah (-u Tealâ) ya hizmet etmektir. Allah (-u Tealâ) namazdan daha üstün bir ibadeti sevseydi **"Melekler O'na** (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a) **ayakta namaz kılarken nida etti."** buyurmazdı.

(يَحْيٰى) **Yahya:** Sahih olan bir görüşe göre acemce bir isimdir. Arapça olduğu da söylenmiştir. Bu durumda Yahya *(Aleyhisselâm)* a bu ismin verilmesi hakkında bir kaç görüş vardır.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, Yahya *(Aleyhisselâm)* ın annesinin kısırlığını giderip, ölü olan rahmini O'nunla dirilttiği için, ona bu isim verilmiştir.

Katade'den rivayet edildiğine göre,Yahya *(Aleyhisselâm)* kalbini iman, diğer uzuvlarını da ibadetle dirilttiği için kendisine bu isim verilmiştir. Bundan dolayı hiçbir günah işlemeyi kalbinden dahi geçirmemiştir. Nitekim:

٣٢٠- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «كُلُّ ابْنِ آدَمَ يَلْقَى اللّٰهَ بِذَنْبٍ قَدْ اَذْنَبَهُ يُعَذِّبُهُ عَلَيْهِ اِنْ شَاءَ اَوْ يَرْحَمُهُ اِلَّا يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا».

320-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Âdem oğullarının herbiri Allah** (-u Tealây) **a işlemiş olduğu bir günahla kavuşacaktır. Buna karşılık Allah** (-u Tealâ) **ona dilerse azabedecek ya da rahmet edecektir. Ancak Zekeriyya oğlu Yahya** *(Aleyhisselam)* **müstesna** (çünkü o, Allah-u Tealâ'ya hiç günahsız kavuşacaktır)." buyurdu. *(Alûsî:3/148)*

Ayeti Celilede geçen (كَلِمَةٌ) den maksat: İsa *(Aleyhisselâm)* dır O, babasız, ancak Allah-u Tealâ'nın (كُنْ) kelimesiyle meydana geldiğinden kendisine kelime denmiştir. Ayrıca İsa *(Aleyhisselâm)* kulları hakikatlara ve ilâhî sırlara irşad edip, insanlar Allahın kelimeleriyle hidayet buldukları gibi, İsa *(Aleyhisselâm)* ile de hidayet bulduklarından, bu itibarla da kendisine kelime denmiştir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, İsa *(Aleyhisselâm)* dan evvelki peygamberlere indirmiş olduğu kitaplarında, babasız bir peygamber yaratacağını bildirmişti. İsa *(Aleyhisselâm)* dünyaya gelince, "İşte bu, o kelimedir." Yani "Allah-u Tealânın babasız yaratacağını vaadettiği zattır." dendi.

(سَيِّدٌ) **Seyit:** Şerefte kavminin en üstün olanıdır. Yahya *(Aleyhisselâm)* da dinde, hilimde ve ilimde müminlerin efendisi ve reisiydi.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Seyit kelimesini İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* : Çok kıymetli,

Katade *(Rahimehullah)* : Hiç kızmayan, acele etmeyen,

Dahhak *(Rahimehullah)* : Güzel ahlâklı,

Salim *(Rahimehullah)* : Takva sahibi,

İbni Zeyd *(Rahimehullah)* : Çok şerefli,

İbrîi Müseyyeb *(Rahimehullah)* : Âlim ve fakîh,

Sevrî *(Rahimehullah)* : Hasedetmeyen,

Ahmed İbni Âsım *(Rahimehullah)* : Allah-u Tealânın kazasına razı,

Halil *(Rahimehullah)* : Akranından üstün olup, itaat edilen,

Ebu bekrinil Verrak *(Rahimehullah)* : Tevekkül edici,

Tirmizî *(Rahimehullah)* : Yüce himmetli,

Ebu İshak *(Rahimehullah)* hazretleri de: Hayırda kavminden üstün olan, diye tefsir etmişlerdir. Cömert manasında olduğunu da söyleyenler vardır.

Nitekim:

٣٢١- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ سَيِّدُكُمْ يَا بَنِى سَلِمَةَ؟» قَالُوا: جَدُّ بْنُ قَيْسٍ عَلىٰ بُخْلٍ فِيهِ وَاَىُّ دَاءٍ اَدْوَأُ مِنَ الْبُخْلِ! «بَلْ سَيِّدُكُمُ الْاَبْيَضُ بِشْرُ بْنُ الْبَرَاءِ».

321- Cabir İbni Abdillah *(Radıyallahu Anh)* bir kere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Seleme oğullarına: **"Ya Beni Seleme sizin efendiniz kimdir?** " diye sordu. "Cimri olmasına rağmen Ced' İbni Kays'tır." dediler. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: **"Cimrilikten daha büyük hastalık mı olur? bilakis sizin efendiniz Ebyaz Bişrubnul Bera'dır** " buyurdu. *(Ali el-Müttekî, Kenzul Ummal:14/38010, 13/36858)*

Seyit kelimesinin manası hakkında zikredilen bütün bu sıfatlar, kemal sıfatları olduğu için Yahya *(Aleyhisselâm)* a yakışır, zaten insanlar içinde kemal sıfatlara en lâyık olanlar peygamberlerdir.

Alusi tefsirinde zikredildiğine göre, S eyit: Kendisine Hak Tealâ'nın izzetinin, heybetinin nuru galip gelen kişidir. Sadık *(Rahimehullah)* buyurdu ki: Seyit, yaratılışında, bütün vasıflarında ve hâllerinde herkesten farklı olan kişidir.

Cüneydi Bağdadî *(Kuddise Sırruhu)* buyurdu ki: O, Rabbisini aradığı için, iki cihanı cömertçe verendir.

İbni Atâ *(Rahimehullah)* buyurdu ki : O, Hak tealâ'nın hakikatıyla hakikatlanan kişidir.

İbni Mensur *(Rahimehullah)* buyurdu ki: O, beşeriyet sıfatlarından kurtulup, Rububiyet sıfatlarını takınan kişidir.

Muhammed İbni Ali *(Rahimehullah)* da buyurmuştur ki: Seyit, kendisine bir şey verildiğinde ve alındığında, reddolunduğunda ve kabul olunduğunda değişmeyen kişidir.

(حَصُوْرٌ) **Hasûr:** Cima gücü olduğu hâlde, evlenmek için kadınlara yaklaşmayan demektir. Yahya *(Aleyhisselâm)* nefsini şehvetlerden alıkoymak için iffetinden ve zühtünden (dünyaya karşı soğukluğundan) dolayı bütün dünya lezzetlerini terketmiştir. Hatta çocukken bile hiç bir oyun oynamamıştır.

Muaz İbni Cebel *(Rahimehullah)* dan rivayete göre: Yahya *(Aleyhisselâm)* çocukluğunda, oyun oynayan çocuklara rastladı, bunlar kendisini oyuna çağırdıklarında: (مَا لِلّعِبِ خُلِقْتُ) **"Ben oyun için yaratılmadım."** buyurdu.

Şu bilinsin ki: Bazı âlimler, Yahya *(Aleyhisselâm)* ın hâlinden delil alarak, nikâhla uğraşmaktansa, nafile ibadetlere sarılmak daha üstündür demişlerse de, ekseri ulema bu görüşün uygun olmadığını söylemişler ve bu hususta bazı deliller getirmişlerdir.

٣٢٢–عَنْ اَبِى اُمَامَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: «اَرْبَعَةٌ لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاَمَّنَتِ الْمَلَائِكَةُ. رَجُلٌ جَعَلَهُ اللّٰهُ ذَكَرًا فَأَنَّثَ نَفْسَهُ وَتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ، وَامْرَأَةٌ جَعَلَهَا اللّٰهُ اُنْثٰى فَتَذَكَّرَتْ وَتَشَبَّهَتْ بِالرِّجَالِ، وَالَّذِى يُضِلُّ الْاَعْمٰى ، وَرَجُلٌ حَصُوْرٌ وَلَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ حَصُوْرًا اِلَّا يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا».

322-Ebi Ümame *(Radıyallahu Anh)*dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Dört kişiye dünyada da ahirette de** (Allah-u Tealâ tarafından) **lânet** (le beddua) **edilmiştir melekler de** (bu beddua-ya) **âmin demişlerdir.**

1. **Bir adam ki, Allah** (-u Tealâ) **onu erkek yarattığı hâlde, kadınlara benzemeye çalıştı.**

2. **Bir kadın ki, Allah** (-u Tealâ) **onu dişi olarak yarattığı hâlde, erkeklere benzemeye çalıştı.**

3. (Alay etmek için) **âmâyı şaşırtan,**

4. **Evli olup, cima kudreti varken hanımına yaklaşmayan. Allah** (-u Tealâ) **Zekeriyya** *(Aleyhisselâm)* **ın oğlu Yahya** *(Aleyhisselâm)* **dan başka kimseyi hasûr yapmadı,** (çünkü Yahya *(Aleyhisselâm)* iffetinden dolayı hanımına hiç yanaşmadı)." *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:8/103)*

(نَبِی) **Nebi:** Peygamber demektir. Allah-u Tealâ Hazretleri, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a, oğlu Yahya *(Aleyhisselâm)* ın, vakti geldiğinde kendisine vahiy gelen bir nebi olacağını da müjdelemiştir.

(صَلَاحْ) **Salah:** Bütün hayırları içine alan bir sıfattır, burada kastedilen ise, bilinen bütün iyiliklerin üstünde olan, peygamberlik makamına ait yüce bir hâldir. Ayrıca Yahya *(Aleyhisselâm)* ın salihlerden olması, salih olan nebilerin sulbün (soyundan) dan geldiği içindir.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN, ZEKERİYYA *(Aleyhisselâm)* IN DUASINI HEMEN KABUL EDEREK KENDİSİNE BİR ÇOCUK MÜJDELEDİĞİNİ VE BU DUASININ KABUL SEBEPLERİNİ BEYAN EDEN DİĞER AYETİ KERİMELER

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (٩٠)

"Biz ona hemen icabet (duasını kabul) **ettik. Ve O'na Yahya'yı verdik, eşini de kendisi için ıslah ettik** (çocuk doğurmaya elverişli kıldık). **Çünkü onlar** (bütün bu peygamberler) **hayır işlerinde koşuşurlar,** (Allah'ın rahmetini) **umarak ve** (Allah'ın azabından) **korkarak bize dua eder** (yalvarırlar) **dı. Ve onlar bize huşu eder** (derin saygı duyar) **lardı."** *(Enbiya Suresi :90)*

يَا زَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيٰى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا (٧)

(Allah-u Tealâ Hazretleri, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın çocuk istemesine karşı şöyle buyurdu): **"Ey Zekeriyya! Şüphesiz biz sana Yahya adında bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiç bir** (kimseyi) **adaş yapmadık."** *(Meryem Suresi: 7)*

İSA *(Aleyhisselâm)* IN ALLAH'IN KELİMESİ OLDUĞUNU BİLDİREN DİĞER BİR AYETİ KERİME

... اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقَاهَا اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ...

(١٧١)

"Mesih, ancak Meryem'in oğlu İsa'dır. (O), **Allah** (-u Tealân) **ın resulüdür, Meryem'e ilka ettiği** (ulaştırdığı, kün=ol) **kelimesi** (nin eseri) **dir. Ve ondan** (Allah-u Tealâ Hazretleri tarafından gönderilmiş veya kuvvetlendirilmiş veyahutta Cebrail *(Aleyhisselâm)* tarafından üfürülmüş) **bir ruhtur."** *(Nisa Suresi : 171'den)*

Mevlâ Tealâ, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın bu müjdeyi aldığında söylediği sözleri açıklamak üzere buyuruyor:

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِىَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِى عَاقِرٌ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ (٤٠)

KELİME MANASI (40)

(قَالَ) (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **dedi,** (رَبِّ) **Ey benim Rabbim!** (اَنّٰى) **nereden** (nasıl), (يَكُونُ) **olabilir,** kim için? (لِى) **benim için,** ne? (غُلَامٌ) **bir oğlan,** (وَقَدْ بَلَغَ) **halbuki ulaştı** (geldi çattı), kime? (نِى) **bana,** ne? (الْكِبَرُ) **ihtiyarlık,** (وَامْرَاَتِى) **halbuki ailem de,** nedir? (عَاقِرٌ) **kısırdır,** (قَالَ) (Allah-u Tealâ) **buyurdu,** (كَذٰلِكَ) (iş) **böylecedir,** (اللّٰهُ) (şöyleki) **Allah** (-u Tealâ), (يَفْعَلُ) **yapar,** neyi? (مَا) **o şeyi ki,** (يَشَآءُ) **diler** (bu mana (كَذٰلِكَ) nin mahzuf bir müptedanın haberi olmasına göre verilmiştir. o zaman (اَللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ) (Allah dilediğini yapar) cümlesi bunun izahıdır. (كَذٰلِكَ), (اَللّٰهُ) nun haberi olursa, mana: "İşte Allah böylecedir." Yani bu gibi sıfatların sahibidir, demektir. Buna göre kendisinden sonra gelen (يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ): " Dilediğini yapar" cümlesi de onun beyanı (açıklaması) dır.

MEALİ ŞERİFİ (40)

O (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* şöyle) **dedi: "Ey Rabbim! Bana ihtiyarlık ulaşmış** (gelip çatmış), **ailem de bir kısır iken, benim nasıl bir oğlum olabilir?"** (Allah-u Azimüşşan şöyle) **buyurdu: "Öyledir** (fakat) **Allah dilediğini yapar."**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* melekler tarafından bir oğlu olacağı müjdesini alınca, Allah-u Tealâ'nın kudretini çok büyük görerek: **"Ey benim Rabbim! Benim nereden çocuğum olacak?"** diye niyazda bulundu. Ancak vasıtaları ortadan kaldırmak ve Allah-u Tealâya son derece yalvarmak için, kendisine bu müjdeyi veren meleğe hitabetmeyip bizzat Rabbine seslendi.

İmam Hasen *(Rahimehullah)* ın buyurduğuna göre, Zekeriyya *(Aleyhisselam)* ın bundan evvel çocuk istediği hâlde, özellikle geride geçen mucizeleri gördüğü hâlde: **"Rabbim bana ihtiyarlık ulaştı, hanımım da kısır olduğu hâlde benim nasıl çocuğum olacak ?"** demesi, Allah-u Tealâ'nın kudretinden şüphe ettiğinden değil, ancak çocuğun yaratılma şeklini sormak içindir.

Şöyleki: Ya Rabbi ben ve ailem ihtiyar olduğumuz hâlde mi bize bir çocuk vereceksin yoksa alışıldığı şekilde çocuk doğurmak için bizi genç birhâle mi döndüreceksin?" demektir.

Veya Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* çok yaşlı olduğu için, çocuktan ümitsiz olduğu hâlde, istediği çocuğun kendisine vaadolunduğunu işitince, bu nimeti gayet büyük sayarak, şaşırmış ve bu sözü söylemiştir.

Yahutta Allah-u Tealâ'nın müjdesini duyunca, çok zevklendiğinden, bu müjdeyi bir daha duyup lezzetlenmek için bu suali tekrarlamıştır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın : **"Yaşlılık bana ulaştı."** sözü, yaşlılık ölümün alâmetlerinden olduğu için, insanın peşine düşüp onu bırakmayacağını ifade etmektedir.

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ve ailesi bu duayı yaptıkları andaki yaşları hakkında bir kaç görüş varsa da, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre, kendisi 120, ailesiyse 98 yaşındaydı.

(عَاقِرٌ) **Âkır:** hiç çocuğu olamayan kimsedir, Yahya *(Aleyhisselâm)* dan evvel annesi hiç çocuk doğurmadığından, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ailesinin kısır olduğunu zikretmiştir. Allah-u Tealâ Hazretleri de kendisine: **"Evet öyledir ama, Allah** (-u Tealâ) **dilediğini yapar."** buyurarak, kendisinin bir piri faniden ve ailesi olan kısır bir nineden, o hâllerini değiştirmeden bir çocuk yaratacağını açıklamıştır.

ZEKERİYYA *(Aleyhisselâm)* IN BU SUALİNİ VE RABBİNİN ONA VERDİĞİ CEVABI BİLDİREN AYETİ KERİMELER

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا (٨) قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا (٩)

"(Zekeriyya *(Aleyhisselâm)*) **dedi ki: Ey Rabbim! karım kısır olduğu hâlde, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım hâlde, benim nasıl oğlum olabilir?"**

"(Kendisini müjdeleyen melek): **Öyledir** (amma) **Rabbin buyurdu ki, " O, bana çok kolaydır, daha önce sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım." dedi."** *(Meryem Suresi: 8-9)*

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* bir oğlu olacağını anlayınca, buna bir nişan istediğini beyan etmek üzere, Mevlâ Tealâ şöyle buyuruyor:

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي ايَةً قَالَ ايَتُكَ اَلاَّ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلاَّ رَمْزًا
وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ (٤١)

KELİME MANASI (41)

(قَالَ) (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **dedi,** (رَبِّ) **Ey benim rabbim!** (اجْعَلْ) **ver,** kime? (لِي) **bana,** neyi? (ايَةً) **bir ayeti,** yani hanımımın hamile kaldığına dair bana bir nişan ver ki, bu nimetini şükürle karşılayayım ve bekleme sıkıntısından kurtulayım, (قَالَ) (Allah-u Tealâ) **buyurdu,** (ايَتُكَ) **senin ayetin** (senin istediğin alâmet) nedir? (اَلاَّ تُكَلِّمَ) **konuşmamandır,** kiminle? (النَّاسَ) **insanlarla,** nekadar? (ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ) **üç gün,** (اِلاَّ رَمْزًا) **ancak işaretle** (el, baş veya kaş işaretiyle konuşabileceksin), (وَاذْكُرْ) **ve zikret,** yani insanlarla konuşmaktan âciz olduğun tutukluk günlerinde hatırla, kimi? (رَبَّكَ) **Rabbini,** ne kadar? (كَثِيرًا) **çok,** (وَسَبِّحْ) **ve tesbih et,** ne vakit? (بِالْعَشِيِّ) **akşam,** daha? (وَالْاِبْكَارِ) **sabah,**

MEALİ-ŞERİFİ (41)

O (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **Dedi ki: "Ey Rabbim! bana** (bu hususta) **bir nişan ver."** (Allah-u Tealâ) **buyurdu ki: "Senin nişanın sadece bir işaretten başka, insanlara üç gün konuşmamandır.** (bununla beraber) **Rabbini çok an ve akşam sabah** (onu) **tesbih et.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* müjdelendiği çocukla çok sevindi. Rabbisinin keremine ve in'âmına (iyiliğine) güvendiği için: (رَبِّ اجْعَلْ لِي ايَةً) **" Ey Rabbim! Bana bir ayet ver."** diyerek, Allah-u Tealâ dan ailesinin rahminde çocuğun yerleştiğine dair bir alâmet istedi.

Zira, insanın yaratılışının asıl mayası olan meninin ana rahmine düştüğünde, çocuğa kabiliyeti olup olmadığı birden anlaşılmaz, Allah-u Tealâ da ona: **"Bu hususta sana verilecek ayet, hiçbir hastalık olmaksızın insanlarla üç gün peşpeşe işaretin dışında konuşmaya gücünün yetmemesidir."** buyurdu.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, cumhuru müfessirin (tefsir ilmiyle uğraşanların ekseriyeti) buyurmuştur ki, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın dili ko-

laylıkla tesbih ve zikir edebildiği hâlde, üç gün insanlarla konuşmaktan tutuldu. Bundan dolayı Allah-u Tealâ ayet-i celilenin sonunda: "**Rabbini çok zikret, akşam sabah onu tesbih et.**" yani insanlarla konuşamadığın günlerde de zikir ve tesbihe devam et buyurdu.

İşte Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın bütün azası sağlam olduğu hâlde, insanlarla dünya işleri konuşmaktan aciz olmasıyla beraber tesbih ve zikre güçlü olması çok açık mucizelerdendir.

Bu müddet zarfında insanlarla konuşmaktan menedilmesi ise, bu günleri sırf ibadet ve zikirle geçirerek, dilini başka bir şeyle meşgul etmeyip, Allah-u Tealânın bu büyük nimetine şürketsin ve çocuğun varlığına delil olduğundan bununla sevinci tamamlansın içindir.

(رَمْز) **Remz:** İşaret etmek demektir. Aslında hareket etmek demek olup, burada ise işaret manasındadır ki, bu işaret elle, gözle ve başla yapılabilir. Deniz devamlı çalkalandığı için ona da Râmûz denmiştir.

İmamı Mücahit *(Rahimehullah)* dan nakledildiğine göre, buradaki remz: iki dudağı kıpırdatmaktan ibarettir. bu remz'in şehadet parmağı ile işaret etmekten ibaret olduğu da söylenmiştir.

Bu ayeti celile, zikrin ehemmiyetini ve hiçbir zaman terkedilemiyeceğini ifade etmektedir.

Nitekim Muhammed İbni Ka'bil Kurazî buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ Hazretleri bir kişiye zikri bırakması için müsaade edecek olsaydı, elbette bu ruhsatı Allah yolunda harbe gidenlere verirdi, hâlbuki Allah-u Tealâ cihada gidenlere:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٤٥)

"**Ey iman edenler!** (Savaşmak için) **Herhangi bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin** (kaçmayın) **ve Allah** (-u Tealây) **ı çok zikredin ki, felâh bulasınız** (kazanasınız)." buyurdu *(Enfal Suresi : 45) (Suyutî Dürrul Mensur 2/192)*

İmam Fahrurrazî *(Rahimehullah)* hazretleri, "**Rabbini çok zikret!**" kavl-i şerifi hakkında iki görüş serdetmiş (açıklamış) tır.

1. Allah-u Tealâ Hazretleri, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın dilini bütün dünya işlerini konuşmaktan hapsetmiş, ancak işaret yoluyla derdini anlatmaya müsaade etmiştir. Zikir ve tesbihde ise, dilini serbest etmiştir ki, bu açık mucizeler kabilindendir.

2. Bu zikirden maksat kalple zikretmektir. Şöyleki: Allah-u Tealânın marifet deryalarında boğulanların başlangıçtaki âdetleri, bir zaman dilin zikrine devam etmeleridir. Bu sayede kalp zikrullahın nuruyla dolunca, dille sükût edip, sadece kalple zikrederler. Bundan dolayı:

«مَنْ عَلِمَ اللهَ كَلَّ لِسَانُهُ»

"Allahı bilenin dili tutulur." buyurulmuştur. İşte Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* da sükût edip kalbin zikrine devam etmekle emrolunmuştur.

Şu bilinsin ki, Zikir bir kaç mertebe üzeredir. Zikr-i Kalbî'ye (kalbin zikrine) nazaran, Zikr-i Lisanî (dilin zikri) nin derecesi düşüktür.

Rivayete göre İsa *(Aleyhisselâm)* zikrin en yüksek mertebesine ulaşınca, İblis kendisine gelerek: "Ey İsa Allah'ı zikret." dedi. İsa *(Aleyhisselâm)* şeytanın, zikri menetmek üzere yaratıldığını bildiğinden, zikri emretmesi üzerine şaşırdıysa da sonunda, şeytan onu kandırarak zikr-i kalbî mertebesinden, zikr-i lisanî mertebesine indirmek istediğini anladı ki, İsa *(Aleyhisselâm)* ın makamına göre bu bir tenezzül (iniş) olacaktı.

O hâlde akıllı kişi gece gündüz saatlerinde zikre devam etmelidir. Zira zikir, nefsin kötü isteklerini defeder, nefsin istekleri iç âlemden kovulunca, şeytan insanın dışına da yol bulamaz.

İşte o zaman bütün menhiyat (yasaklar) ın kapıları kapanıp, kalp paklanmış olur.

İmam Kuşeyrî *(Rahimehullah)* buyurdu ki: Kul, dilin zikriyle, kalbin zikrinin devamlılığına ulaşır. Diliyle ve kalbiyle zikredebilen bir kul, manevi yoldaki ilerlemesinde kemal bulmuştur.

Sehl İbni Abdillah *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: Her gün Allah-u Tealâ şöyle nida eder:

"Kulum! Bana karşı insaf etmedin. Ben seni zikrediyorum, sen ise beni unutuyorsun.

Ben seni kendime çağırıyorum, sen ise benden başkasına gidiyorsun.

Ben senden belâları gideriyorum, sen ise hatalara devam ediyorsun.

Ey Âdem oğlu! Yarın bana geldiğinde ne diyeceksin.

Hüseyin *(Rahimehullah)* buyurdu ki: Allah'ın dostları lezzeti ancak üç şeyde buldular.

1. Namaz.
2. Zikir.
3. Kıraat (kuran okumak)

Siz de bu üç şeyde lezzet bulabiliyorsanız ne alâ, yoksa iyi bilinki, manevi kapılar size kapalıdır.

Meşayıh buyurmuştur ki, Allah-u Tealâ'nın zikri kalbine yerleşen bir insana şeytan yaklaşmak istediğinde, şeytan, şeytanların çarptığı insan gibi bağırır. Bütün şeytanlar onun başına toplanıp, "Buna ne oldu?" dediklerinde "Bunu insan (kalbine zikir yerleşmiş olan bir Allah dostu) çarptı." derler.

Büyüklerden biri şöyle anlatmıştır: Ağaçlık içinde Allahı zikreden bir zatı duydum hemen onun yanına vardım. Bir de, o oturmuş zikrederken büyük bir canavar gelip ona bir darbe vurarak etinden bir parça kopardığını gördüm.

O anda! O da ben de bayılmışız, ayılınca ona: "Bu ne hâl?" dedim. O da: "Allah-u Tealâ bu canavarı bana musallat etti, her ne zaman bana bir gevşeklik gelse, gördüğün gibi bu canavar benden bir şey koparır." dedi.

Allah-u Tealâ Hazretleri bizi ve sizi yakîn mertebesine ulaştırsın, temkin makamıyla şereflendirsin, her zaman zikrin tadını tattırsın ve bütün salih kullarıyla beraber manevi cennetine girdirsin âmin..,

Ayet-i celilede geçen tesbihten maksat, dille yapılan zikirdir, buna göre, bundan evvel geçen zikirden maksat kalbin zikridir. Geride geçen zikirden dilin zikri kastedilirse, buradaki tesbihten namaz kastedilir, tesbihin vakitle kayıtlanması da bunun delilidir. Nitekim:

فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ (١٧)

"**Akşamladığınızda** (akşama ulaştığınızda) **ve sabahladığınızda** (sabaha kavuştuğunuzda) **Allah** (-u Tealay) **ı tesbih edin.**" *(Rum Suresi: l7.)* ayet-i kerimesinde de tesbih için vakitler belirtildiğinden namaz kastedilmiştir. Her iki takdirde de tesbihin zikirle beraber anılmasında tekrar yoktur.

(عَشِى) **Aşiy:** İkindiden güneş batıncaya kadar olan vakittir.

(اِبْكَارْ) **İbkâr:** Fecir (imsak) tan kuşluk vaktine kadar olan zamandır.

BU MEÂLDE DİĞER BİR AYETİ CELİLE :

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِى ايَةً قَالَ ايَتُكَ اَلاَّ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَثَ لَيَالٍ سَوِيًّا (١٠)

"**O** (Zekeriyya *(Aleyhisselâm)*) **dedi ki: Ey Rabbim!** (Çocuğum olacağına dair) **bana bir işaret ver.**"

"(Allah-u Tealâ da): **senin ayetin** (Sana vereceğim işaret) **sapasağlam olduğun hâlde üç gece** (günleriyle beraber) **insanlarla konuşamamandır.**" buyurdu. *(Meryem Suresi:l0)*

Mevlâ Tealâ, Meryem validemizin bazı harikulâde hâllerini açıkladıktan sonra, Meleklerin onu ne şekil müjdelediklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰئِكَةُ يَامَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعَالَمِينَ (٤٢)

KELİME MANASI (42)

(وَاِذْ قَالَتِ) **Ve dediği vakti hatırla,** kim? (الْمَلٰئِكَةُ) **melekler,** yani Cebrail *(Aleyhisselam)*, (يَا مَرْيَمُ) **Ey Meryem!,** (اِنَّ اللّٰهَ) **Şüphesiz Allah,** (اصْطَفٰى) **seçti,** kimi? (كِ) **seni,** daha? (وَطَهَّرَ) **ve tertemiz etti,** yani çirkin görülen şeylerden pakladı, kimi? (كِ) **seni,** daha? (وَاصْطَفٰى) **ve seçti,** kimi? (كِ) **seni,** kimler üzerine? (عَلٰى نِسَآءِ الْعَالَمِينَ) (zamanında bulunan) **âlemlerin kadınları üzerine.**

MEALİ ŞERİFİ (42)

Hani melekler demişti: "Ey Meryem! Şüphesiz ki Allah, Seni seçti ve seni tertemiz kıldı ve âlemlerin kadınları üzerine seni seçti.

İ Z A H A T

Ayeti celilede geçen meleklerden murat: Sadece Cebrail *(Aleyhisselâm)* dır. Zira Meryem Suresinde bulunan:

« فَاَرْسَلْنَا اِلَيْهَا رُوحَنَا »

"Biz O'na ruhumuzu gönderdik." *(Meryem Suresi : 17)* Ayet-i celilesi Meryem valide ile Sadece Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın konuştuğunu açıkça ifade etmektedir. Ancak Cebrail *(Aleyhisselâm)* a tazim için cemi olararak zikredilmiştir.

Şu bilinsin ki, Meryem validemiz peygamberlerden değildir. Nitekim Mevlâ Tealânın :

وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالاً نُوحِى اِلَيْهِمْ . . . (٤٥)

"Senden önce de kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını (peygamber olarak) **göndermedik."** *(Nahl Suresi :43'den)* kavli şerifi bunu açıkca ifade etmektedir.

Ancak Meryem validemize meleklerin seslenmeleri, kendisine verilen diğer harikulâde işaretler gibi kerametler kabilinden olup, bunların hepsi de Hazreti İsa'nın peygamberliğinin müjdecisidir.

Kazi Beyzavî'nin beyanının göre, Mevlâ Tealâ, bu ayeti celilede Meryem validemizi seçtiğini iki defa beyan etmiştir. Bu tekrarın te'kid (seçilme manasını kuvvetlendirme) için zikredilmiş olması ihtimali varsa da, İmam Fahrurrazinin de buyurduğuna göre, "Tesis (yeni mana ifade etmek), te'kid (eski manayı kuvvetlendirmek) ten daha iyi olduğu için ikinci seçilme, birincisinden başkadır.

Şöyleki: Cenab-ı Hak Beyt-i Mukaddesin hizmetine kadınlardan hiç bir adak kabul etmediği hâlde, Meryem validemizi kabul ederek ve harikulâde olarak, gecelediği hücresine cennetten rızık göndererek, onu sadece ibadete ayırarak, evvelce seçtiği gibi, ona, oğlu İsa *(Aleyhisselâm)* ı babasız ihsan ederek, meleklerin sözlerini işittirerek, doğru yola hidayet buyurarak, bir takım kerametlerle diğer kadınlardan ayırarak ve İsa *(Aleyhisselâm)* ı bebekken konuşturarak, Meryem validemizi yahudilerin iftiralarından kurtararak, kendini ve oğlunu âlemlere alâmet (nişan) kılarak, ayrıca onu kadınların mübtelâ oldukları (tutuldukları) hayız ve nifas gibi hâllerden temizleyerek, İstıfa (seçilme) nin en yüksek tabakasına ulaştırmıştır.

Nitekim Mevlâ Tealâ'nın Meryem validemizi tathir (temizlemes) in den maksat: İmamı Zeccac ve Hasen *(Rahimehumallah)* dan rivayet edildiğine göre, kadınların başına gelen hayız ve nifas gibi kirlerden onu temizlemesidir.

Maddi ve manevi bütün pisliklerden, kötü ahlâktan ve alçak huylardan kurtarılmış olması da, bu temizlenmeye dahildir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, âlemlerin kadınlarından maksat: Meryem validemizin yaşadığı asırdaki ve diğer asırlardaki kadınlarsa, bu ayet-i celile Meryem validemizin, Fatıme, Hadîce ve Aişe *(Radıyallahu Anhünne)* den daha üstün olduğuna delâlet eder.

MERYEM VALİDEMİZİN BÜTÜN KADINLARDAN ÜSTÜN OLDUĞUNA DELÂLET EDEN HADİSİ ŞERİFLER

٣٢٣–عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْاِبِلَ اَحْنَاهُ عَلٰى طِفْلٍ وَاَرْعَاهُ عَلٰى زَوْجٍ فِى ذَاتِ يَدِهِ» يَقُولُ اَبُو هُرَيْرَةَ عَلٰى اِثْرِ ذٰلِكَ وَلَمْ تَرْكَبْ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ بَعِيرًا قَطُّ.

323-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Ben Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den işittim ki şöyle buyuruyordu: **"Kureyş kadınları deveye binen arap kadınlarının en hayırlısıdır. Onlar, kadınların çocuğa en şefkatlisi, elindeki zevcinin malını korumak hususunda kocaya en riayetlisidir."**

(Bu hadisi şerifin ravisi İbnul Müseyyeb dedi ki): Bu rivayetin ardından Ebu Hureyre: "**İmran kızı Meryem aslâ deveye binmedi.**" der idi. *(Buharî, En-*

biya:48) Bundan Meryem validemizin bütün kadınlardan üstün olduğu anlaşılmaktadır.

٣٢٤–عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «سَيِّدَةُ نِسَاءِ اَهْلِ الْجَنَّةِ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، ثُمَّ فَاطِمَةُ، ثُمَّ خَدِيجَةُ، ثُمَّ آسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ».

324- İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Cennet ehlinin hanımlarının efendisi, İmran kızı Meryem, sonra Fatıma, sonra Hatice, sonra Firavun'un ailesi Âsiye'dir."** *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/194)*

٣٢٥– عَنْ فَاطِمَةَ (رضى الله عنها) قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَنْتِ سَيِّدَةُ نِسَاءِ اَهْلِ الْجَنَّةِ اِلاَّ مَرْيَمَ الْبَتُولَ».

325- Fatıma *(Radıyallahu Anha)* şöyle buyurdu: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana: **"Sen Meryem-i Betül müstesna cennet ehlinin kadınlarının efendisisin."** buyurdu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/194)*

Âlemlerin kadınlarından maksat: Kendi zamanındaki kadınlarsa, Meryem validemizin Fatıma anamızdan üstün olduğu anlaşılmaz. Nitekim:

٣٢٦–عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اَرْبَعُ نِسْوَةٍ سَيِّدَاتُ عَالَمِهِنَّ. مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وَآسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ، وَخَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَاَفْضَلُهُنَّ عَالَمًا فَاطِمَةُ».

326- İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Dört kadın kendi âlemlerinin efendileridir. Bunlar da: İmran kızı meryem, Muzahim kızı Âsiye, Huveylid kızı Hadîce ve Muhammed** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **kızı Fatıma'dır,** *(Radıyallahu Anhünne Ecmaîn)* **âlem bakımından onların en üstünü ise, Fatımadır."** *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/194)*

Yani Fatıma validemizin bulunduğu asrın insanları, geçmiş bütün asırların insanlarından üstün olduğundan, Fatıma validemiz de kendi asrında bulunan kadınların en üstünü olduğu için, geçmiş bütün asırların kadınlarından üstün olmuş olur.

Bu hadisi şerif de, Fatıma *(Radıyallahu Anha)* için, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimizin parçası olması hasebiyle ve daha nice haysiyetler (yönler) le geçmiş ve gelecek bütün kadınlardan üstün olduğuna delâlet eder.

Ebu Cafer *(Radıyallahu Anh)* bu görüşe gitmiş, ehli beytin imamları da böyle hükmetmiş, İmam Alusî de buna meyletmiştir.

Hadîce Anamızın üstünlüğünü söyleyenler de vardır. Onlar ise, şu hadisi şerifleri delil göstermişlerdir.

٣٢٧- عَنْ عَلِيٍّ (رضى الله عنه) يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ».

327-Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* den rivayet edildiğine göre, Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Zamanındaki dünya kadınlarının en hayırlısı İmran kızı Meryem'dir. Bu ümmetin kadınlarının en hayırlısı da Hadîce'dir."** buyurdu. *(Buharî, Enbiya:47, Nikâh:12)*

٣٢٨-عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «أَفْضَلُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَآسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ».

328-İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet olunduğuna göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Bütün âlemlerin kadınlarının en üstünleri** (dört tanedir): **Huveylid kızı Hadîce, Muhammed** *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **kızı Fatıma, İmran kızı Meryem, Firavun'un hanımı olan, Muzahim kızı Âsiye."** *(Hakim, Müstedrek:2/594)*

٣٢٩- قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِعَائِشَةَ حِينَ قَالَتْ: قَدْ رَزَقَكَ اللهُ تَعَالَىٰ خَيْرًا مِنْهَا، فَقَالَ لَهَا: «لَا وَاللهِ مَا رَزَقَنِي اللهُ تَعَالَىٰ خَيْرًا مِنْهَا آمَنَتْ بِي حِينَ كَذَّبَنِي النَّاسُ وَأَعْطَتْنِي مَالَهَا حِينَ حَرَمَنِي النَّاسُ».

329-Bir kere Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Hatice validemizden övgüyle bahsederken, Aişe validemiz O'na: "Allah-u Tealâ sana, ondan daha hayırlısını ihsan etti." deyince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ona: **"Hayır! Vallahi Allah** (-u Tealâ) **bana ondan daha hayırlısını nasibetmedi, çünkü İnsanlar beni yalanladığında, o bana iman etti. İnsanlar beni** (mallarından) **mahrum ettiklerinde, o bana** (bütün) **malını verdi."** buyurdu. *(Alûsî:3/156)*

Ayrıca Aişe Anamıza Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Cebrail *(Aleyhisselam)* tarafından selâm söylemesi, Hatice anamıza ise, Cibril-i Eminin Mevlâ Tealâ'dan selâm getirmesi, Hatice Validemizin efdaliyetine delildir.

Aişe *(Radıyallahu Anha)* nın efdaliyetini (en üstün oluşunu) söyleyenler de şu hadisi şeriflerden delil almışlardır.

٣٣٠- عَنْ اَبِى مُوسىٰ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «كَمُلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ اِلاَّ آسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَاِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلىٰ سَائِرِ الطَّعَامِ».

330- Ebu Musa *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Erkeklerden bir çok kimse kemale erdi. Kadınlardan ise Firavn'ın hanımı Âsiye ile İmran'ın kızı Meryem'den başkası kemale erişemedi.** (Bu ümmetin kadınları üzerine) **Aişe'nin fazileti de tirid** (etli pide) **yemeğinin başka yemeklere karşı fazileti gibidir.**" *(Buharî, Enbiya:32, 46, Fezailul Ashab:30, Et'ime:25, Müslim, Fezailus Sahabe:70, Tirmizî, Et'ime:31, Ibn-i Mace, Et'ime:14, Ahmed Ibn-i Hanbel:4/394. 409)*

٣٣١- قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «خُذُوا ثُلُثَىْ دِينِكُمْ عَنِ الْحُمَيْرَآءِ».

331- Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "**Dininizin üçte ikisini bu Humeyra** (Aişe validemiz *(Radıyallahu Anha)*) **dan alın.**" *(Alûsî:3/155)*

Akaid kitaplarımızdan olan Emali'de:

وَلِلصِّدِّيقَةِ الرُّجْحَانُ فَاعْلَمْ عَلَى الزَّهْرَاءِ فِى بَعْضِ الْخِلَالِ

Aişe validemizin, Fatıma Validemize karşı bazı yönlerden üstünlüğü vardır. Beytinin izahında bu husus şöyle açıklanmıştır. Aişe *(Radıyallahu Anha)* validemiz bundan evvelki hadisi şeriflerde de açıklandığı gibi, ilimde, Fatıma *(Radıyalla-hu Anha)* validemiz ise züht ve takvada üstündür.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Erkeklerden kemal ehli çok vardır. Kadınlardan ise bu, dört tanenin dışında kemal bulan yoktur. Kemalin manası, bütün faziletlerde, iyilik ve takvada ve güzel hasletlerde son dereceye ulaşmaktır.

Peygamberlik, kadınlar için uygun bir vasıf değildir. Zira o, insanları davet için ortaya çıkmaya bağlıdır. Kadınların hâli ise, örtünmek ve gizlenmekten ibarettir. Bu sebeple müezzinlik bile yapamazlar. Bu örtünmeye riayet etmeyenler Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in zemmine uğramışlardır. Nitekim:

٣٣٢-عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «صِنْفَانِ مِنْ اَهْلِ

النَّارِ لَمْ اَرَهُمَا، قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَاَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلاَتٌ مَائِلاَتٌ، رُؤُسُهُنَّ كَاَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ، لاَ يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلاَ يَجِدْنَ رِيحَهَا ، وَاِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا».

332-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Cehennemliklerden iki sınıf vardır ki** (zamanımda olmadıkları için) **ben onları görmedim.** (Biri) **beraberlerinde sığır kuyrukları gibi kamçılar** (joplar) **olup, onlarla insanları döğen bir kavm** (zabıta memurlarıdır).

(Diğeri) **giyinmiş, çıplak** (nimetleri giyinip şükürden çıplak veya güzelliklerini göstermek için bedenlerinin bir kısmını açanlar veya içindekilerini gösterecek şekilde ince elbise giyinenlerdir), **eğrilmiş** (Allah'ın taatından çıkmış, veya kırıtarak yürüyen) **ve eğrilten** (kendi yaptıkları melâneti başkalarına öğreten veya omuzlarını kırarak yürüyen) **bir takım kadınlardır!**

(Saçlarına çeşitli şeyler sararak tepeye doğru yükselttiklerinden) **başları eğri deve hörgüçleri gibidir. Bunlar** (kendilerine tövbe nasip olmazsa) **cennete giremeyecek, onun kokusunu da duyamayacaklardır. Halbuki cennetin kokusu şu kadar ve şu kadar** (çok uzak) **mesafeden duyulacaktır."** buyurdu. *(Müslim, Cennet:52)*

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizelerinden olan bu hadisi şerife zamanımızda olduğu kadar, kadınların hiçbir devirde misal teşkil etikleri görülmemiştir.

Demek oluyor ki, kadınlar hakkında nübüvvet kemal sayılmaz, ancak onlar hakkında kemal sıddık olmaktır, bu da nübüvvete yakındır.

Sıddık, bütün sözlerinde, işlerinde ve hâllerinde doğru olandır. Kadınlardan da erkeklerin makamına ulaşmış, Allah-u Tealâyı bilen kimseler vardır ki, onlar da manada erkek sayılırlar.

Nitekim Mustafa İsmet Garibullah (Büyük şeyh efendi) *(Kuddise Sırruhu)* Risale-i Kudsiyye'sinde bu hususu şöyle açıklamıştır :

جِهَانْدَه وَارْ عَزِيزِمْ شِمْدِى نِسْوَانْ كِه مُطْلَقْ يُوزْ رِجَالْدَنْ خَيْرِلِى بِرْ جَانْ

بُو نَادِرْ اَمَّا وَارْدِرْ سِرِّه شَايَانْ مُشَرَّفْ اُولدِى بُلْدِى وَصْلِ يَزْدَانْ

رِجَالْدَنْ خَيْلِى وَارْ بِيلْ كَلْ كِيدَه لِمْ جَمَالِ بَاكَمَالَه سَيْرْ ايدَه لِمْ

نِسَادَنْ بُولْدِيغِمْ وَارْ بُو شَانْدَه كِه بِرْ صُحْبَتْ وَتَعْلِيمْلَه بِرْ آنْدَه

فَنَا بُولْـدِی لَطَائِفْلَـــرْ اُو آنْـدَه رِجَالْ ازْدِرْ عَزِيزْ بُيْلَه جِهَانْدَه

تَرَحُّمْ قِيلْ نِسَايَه كَلْ كِيدَه لِمْ جَمَالِ بَاكَمَالَه سَيْرْ ايدَه لِمْ

رِجَالِكْ بُولْدِيغِی سِرِّی وَمَقَامِی نِسَا بُولْمَقْ مُحَالْ آكلَـهْ كَلَامِی

وَلَايَـتْدَه كَـمَالْ اُزْرَه مَقَامِی وَلِی چُقْدُورْ نِسَادَنْ يَازْدِی جَامِی

رِجَالَـه نِسْبَةً ازْدِرْ كِيـدَه لِمْ جَمَالِ بَاكَمَالَه سَيْرْ ايدَه لِمْ

Aziz evlâdım! Şimdi dünyada öyle kadınlar vardır ki, mutlaka yüz erkekten daha hayırlıdır.

Bu azdır amma, bu sırra lâyık olan vardır ki, onlar, Allah-u Tealâ'ya kavuşma şerefiyle müşerref olmuşlardır.

Allah-u Tealâ'ya kavuşan erkekler ise bir hayli fazladır. Gel gidelim, kemal sahibi olan Mevlâ Tealânın cemaline seyredelim.

Kadınlardan öyle bir derecede bulduklarım vardır ki, bir anlık bir sohbet ve öğretme neticesinde,

O anda bütün lâtifeleri fani olmuştur ki, dünyada böyle erkek bile az bulunur.

Kadınlara merhamet et, gel gidelim, kemal sahibi olan Mevlâ Tealâ'nın cemalini seyredelim.

Erkeklerin ulaştığı sır ve makamı, kadınların bulması mümkün değildir, bu sözümü anla.

Velilikte, yüksek makamlara ulaşan, kadınlardan da çok vardır, Molla Camî hazretleri (Nefahatül üns isimli kitabında) bunu açıklamıştır.

Fakat yine de erkeklere nazaran kadınlar azdır, gel gidelim, kemal sahibi olan Mevlâ Tealâ'nın cemalini seyredelim. *(Risaleyi Kudsiyye:22-23)*

Büyüklerden birine Ebdal'den sorulduğunda kırk kişidir diye cevap verdi. Bunun üzerine ona "Niye kırk adam demiyorsun?" diye sorulduğunda, "Çünkü içlerinde kadınlar da vardır." buyurdu.

Şeyh Abdillah İbni Hafif'in annesi olan Ümmü Muhammed *(Kuddise Sırruha)* Allah'a çok ibadet edenlerdendi, oğlu Ebi Abdillah da kadir gecesine ulaşmak için Ramazan-ı Şerif'in son on gecesini ihyaya çalışıyordu.

O'nun âdeti, evin tavanında namaza devam etmekti, Annesi de evin içinde Allah'a yönelmekteydi, bir gece, kadir gecesinin nurları zuhur edince, annesi oğluna "Ey Muhammed! Aradığın bizim yanımızdadır gel." dedi.

Şeyh efendi hemen inip, evin içini nur dolu görünce, anasının ayaklarına kapandı ve O: "Bu hâli gördüğümden beri anamın kıymetini anladım." derdi.

Bu kıssadan anlaşıldığına göre, bazı kadınlar bir çok erkeklerden üstündür. Bu üstünlük ise Allah-u Tealâ'ya ulaşmakladır ki, bu da, ancak güzel bir kabiliyet ve Allah-u Tealâ tarafından verilen özel bir hidayete bağlıdır. Allah-u Tealâ bizi de, sizi de saadete erdirsin amin..,

MERYEM VALİDEMİZİ METHEDEN DİĞER AYETİ KERİMELER :

مَاالْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ ... (٧٥)

"**Meryem oğlu Mesih** (İsa *(Aleyhisselâm)* **ancak bir resüldür. Ondan önce de** (bir çok) **resüller** (gelip) **geçmiştir. Anası da sıddıka** (çok doğru bir kadın) **dır.**" *(Maide Suresi: 75'den)*

وَالَّتِى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ (٩١)

"**Irzını korumuş olan** (Meryem)**i de** (an). **Biz O'na ruhumuzdan üfledik, O'nu ve oğlunu bütün âlemler için bir ibret kıldık.**" *(Enbiya Suresi :9l)*

وَمَرْيَمَ ابْنَةَ عِمْرَانَ الَّتِى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ (١٢)

"**Irzını korumuş olan, İmran kızı Meryemi de** (Allah-u Tealâ), **inananlara örnek gösterdi. Biz O'na ruhumuzdan üfledik. O, Rabbinin kelimelerini** (şeriatlarını) **ve kitaplarını** (peygamberlere gönderilen vahiyleri) **tasdik etti ve O,** (Rabbine) **itaat** (ta sebat) **edenlerdendi.**" *(Tahrim Suresi : l2)*

Mevlâ Tealâ, Hazreti Meryem'e verilen bir takım emirleri şöyle açıklıyor:

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ (٤٣)

KELİME MANASI (43)

(يَا مَرْيَمُ) **Ey Meryem!** (اقْنُتِي) **itaat et,** kime? (لِرَبِّكِ) **Rabbine,** daha? (وَاسْجُدِي) **secde et,** daha? (وَارْكَعِي) **rükû' et,** kimlerle beraber? (مَعَ الرَّاكِعِينَ) **rükû' edicilerle beraber** (cemaatla namaz kıl).

MEALİ ŞERİFİ (43)

Ey Meryem! Rabbine itaat et, secde et ve rükû' edenlerle (onun huzurunda eğilenlerle) **beraber sen de rükû' et.**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu söz de, meleklerin Meryem validemize söylediklerindendir. Melekler ona derecesinin yüksekliğini ve Allah-u Tealâya son derece yakınlığını bildirdikten sonra, ibadette hiç gevşeklik etmesin diye namaza devam etmesini vasiyet ettiler.

Kunût emri, maksudun bizzat (esas kastedilen şey) olup, bundan evvelki ona hazırlık olduğundan, nidadan sonra gelecek olan emrin ehemmiyetine işaret için "**Ey Meryem!**" nidasını tekrar ettiler.

Kunût, İmamı Mücahid *(Rahimehullah)*ın buyurduğuna göre, namaz kılarken ayakta durmak demektir.

Katade *(Rahimehullah)* ın buyurduğuna göreyse, taata devam etmektir.

Mevlâ Tealâ kendisinin Rabliğini açıklamak üzere, emrine uyulmasının vacip oluşunun sebebine işaret için:

« يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ »

"**Ey Meryem! Rabbine kunût et.**" buyurdu. Meryem validemiz de bu emri tutarak namaza çok devam ederdi. Hatta İbni Cerir *(Rahimehullah)* ın, Evzâî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayetine göre, Meryem validemiz ayaklarından sarı su çıkıncaya kadar kılardı.

İbni Asakir'in, Ebi Said *(Rahimehullah)* dan, bu ayet-i kerimenin tefsirinde yaptığı bir nakle göre de: Meryem validemiz ayakları şişinceye kadar kılardı.

Ey bu kıssaları okuyup dinleyenler! Allah-u Tealâ Hazretlerinin, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın mihrapta namaz kılmasını vesair hâllerini, Meryem validemize verdiği ibadet, secde ve rukû emirlerini ve Meryem validemizin bu emirlere uyduğunu bize açıklaması, bizleri bu dostlarına imrendirip, onlar gibi yapmaya teşvik içindir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

يُرِيدُ اللهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ . . . (٢٦)

Allah (-u Tealâ) **size** (bilmediklerinizi) **açıklamak ve sizi, sizden önceki** (iyi kimse) **lerin yollarına kavuşturmak istiyor."** *(Nisa Suresi : 26'dan)* buyurarak bunu açıklamıştır.

Yani benim dostlarım, seçtiğim kullarım daima ibadetle meşgul olup, ayakları şişinceye kadar namaz kılarlardı, siz de onlar gibi yapmaya çalışarak dostluğumu kazanın demektir.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ve ashab-ı kiramı da daima rukû ve secde de bulunmakla methedilmişlerdir. İşte biz de, onlara benzemeye çalışarak kendimizi ibadetle meşgul edersek, bu yolda olmayıp, ibadet lezzetini tatmamış olanların eğlencelerle boşa geçirdikleri vakitleri değerlendirmiş ve böylece yaratılış gayemiz olan ibadete muvaffak olmuş oluruz.

Hasılı kelâm, inanmayanlar dünya işindeyken, müslümanlar da çoluk çocuğunun nafakasını kazanmak, vatanı muhafaza etmek gibi meşru vazifelerinde bulunmalı, onlar eğlencelerle meşgul iken, müslümanlar ilim, amel ve ihlâs kazanma yollarında bulunmalıdırlar.

İşte insan, ancak bu şekilde "**Kuran ehli**" nden olabilir.

Secde ve Rukû' emirlerinden maksat: Namazın tamamı olsa gerektir, ancak secdenin rukû'dan evvel zikredilmesi, ya onların namazlarında secde rukû'dan evvel olduğu içindir veya secde namazın rükünlerinin en üstünü olduğunu anlatmak içindir. Nitekim:

٣٣٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ».

333- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl secdede bulunduğu hâldir. Binaenaleyh siz** (secdede) **duayı çok edin!**" buyurmuştur. *(Müslim, Salât:215, Neseî, Mevakît:35, Tatbîk:78, Tirmizî, Deavât:118, Ahmed ibn-i Hanbel:2/421)*

Zaten atıf harfi olan vav, tertibi (sırayı) gerektirmediğinden burada da rukû emri secde emrine (vav) la atfedildiğinden secdenin rukûdan evvel olduğunu ifade etmez. Mevlâ Tealânın, Meryem validemize:

«وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ»

"**Ve rukû' edenlerle beraber rukû' et.**" emri, Meryem validemize, Beyt-i Mukaddesteki cemaatla beraber kılmasının gerekli olduğunu ifade etmek içindir. Bundan dolayı Meryem validemiz, cemaata karışamasa da, hücresinden cemaata uyardı.

Mevlâ Tealâ, Zekeriyya ve Yahya *(Aleyhimesselâm)* ın ve Hazreti Meryemin kıssalarını beyan ettiği gibi, bu hadiseleri açıklamanın, Resulünün peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden mucizeler kabilinden olduğunu açıklamak üzere buyuruyor:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَـآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ
اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ (٤٤)

KELİME MANASI (44)

(ذٰلِكَ) **İşte bu** (sana anlatılan kıssalar) nedendir? (مِنْ اَنْبَـآءِ الْغَيْبِ) **gayb haberlerindendir,** yani vahyin dışında hiç bir yolla bilinemiyecek gizli haberlerdendir ki, (نُوحِي) **biz vahyediyoruz,** neyi? (هِ) **onu** (bu haberi), kime? (اِلَيْكَ) **sana,** (وَمَا كُنْتَ) **sen olmadın** (değildin), nerede? (لَدَيْهِمْ) **onların yanında,** ne vakit? (اِذْ يُلْقُونَ) **atarlarken,** neyi? (اَقْلَامَهُمْ) **kalemlerini,** niçin? (لِيَعْلَمُوا) **bilsinler için,** burada (يُلْقُونَ) nin mefulu lehi olan (لِيَعْلَمُوا) mahzuftur. Neyi bilsinler için? (اَيُّهُمْ) **hangisi,** (يَكْفُلُ) **kefil olacak,** kime? (مَرْيَمَ) **Meryem'e,** yani onlardan hangisi Meryemi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin,(وَمَا كُنْتَ) **ve yine sen olmadın** (değildin) nerede? (لَدَيْهِمْ) **onların yanında,** ne vakit? (اِذْ يَخْتَصِمُونَ) **muhasame ederlerken,** yani onun bakımını üstlenmeye çok hevesli olduklarından bu hususta çekişirlerken.

MEALİ ŞERİFİ (44)

(Habibim!) **İşte bunlar** (Hanne, Zekeriyya, Yahya ve Meryem *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* hazaratının vakaları) **bizim sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. İçlerinden hangisi Meryeme kefil olacak** (onu himayesine alacak) **diye kalemlerini atarlarken** (Kur'a atışırlarken) **sen yanlarında değildin ve** (bu yüzden) **çekişirlerken de , sen yanlarında değildin.**

İ Z A H A T

Ebussuud Efendinin *(Rahimehullah)* beyanına göre, geride açıklanan hadiselerin şanlarına tazim ve son derece dikkate şayan olduklarına işaret için Allah-u Tealâ Hazretleri, mertebe uzaklığına (yüksekliğe) delâlet eden (zalike) lâfzını kullanarak:

"İşte sana anlatılan bu acaib haberler ve eşsizlikte en yüksek dereceye ulaşmış olan hadiseler, senin ve kavminin, vahyin dışında bir yolla bilemeyeceğiniz gizli haberlerdendir ki, biz bunları senin peygamberliğinin doğruluğuna delâlet etsin ve seninle mücadele eden kâfirleri sustursun için sana vahyediyoruz." buyurdu.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu haberleri vermesi nübüvveti (peygamberliği) nin nişanlarındandır. Zira bu haberler, ancak dört yolla bilinebilir.

1. Görmek,
2. Kitaptan okumak,
3. Hocadan öğrenmek,
4. Allah-u Tealâ tarafından vahyolunmak,

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ise hiç bir kitap okumadığında, hiç bir hocadan ilim almadığında kâfirler dahi şüphe etmezler, bu hadiselerin cereyan ettiği zamanda bulunmadığı ise kesin olarak ortadadır.

Bundan dolayı Mevlâ Tealâ: "(Habibim!) **Hangisi Meryeme kefil olacak diye** (kur'a çekmek üzere) **kalemlerini attıklarında sen yanlarında değildin. Onlar bu hususta mücadele ederlerken de sen onların yanında değildin."** buyurarak,

Sanki: "Ey Habibim'e vahyin geldiğini kabul etmeyenler! Habibimin okuma yazma bilmediği ve hiç bir hocadan ders almadığı sizce de malûm iken hâlâ onu itham etmenizde, onun bu verdiği haberleri, görerek anlattığı ihtimalinden başka bir diyeceğiniz yoktur. Bunu iddia etmeniz ise son derece bir ahmaklıktır çünkü o zamanlarda bulunmadığı kesinlikle bilinmektedir. Açık mucizelerle ve kat'î delillerle sabit olan bir gerçeği bırakıp, kimsenin aklından geçmeyecek bir ihtimale sapanlardan daha sapık kim olabilir." buyurmak istemiştir.

O hâlde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Allah-u Tealâ'nın peygamberi olup, kendisine Mevlâ Tealâ tarafından vahiy geldiğinde şüphe yoktur.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre: (وَحِى) **Vahiy:** Asıl lügatında, gizli bir şekilde başkasına bir mana bildirmektir ki, Kuran-ı Kerim'de geçen vahiy bir kaç manaya gelir.

1. Peygamberlere melek göndermek. Nitekim Mevlâ Tealâ:

... نُوحِى إِلَيْهِمْ . . . (١٠٩) ...

"Biz onlara (peygamberlere) **vahyederiz** (melek göndeririz)." buyuruyor. *(Yusuf Suresi: 109'dan)*

2. İlham etmek, Bu husuta Mevlâ Tealâ:

وَاَوْحَيْنَا اِلىٰ اُمِّ مُوسىٰ . . . (٧)

"Biz Musa'nın annesine vahyettik." buyurdu. *(Kasas Suresi : 7'den)*

Musa *(Aleyhisselâm)* ın annesi peygamber olmadığından, ona gelen vahiy ilham manasındadır.

3. Kastedilen manayı (istenilen vazifeyi) öğretmek: Nitekim Mevlâ Tealâ

وَاَوْحىٰ رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ . . . (٦٨)

"Senin Rabbin arıya vahyetti." buyuruyor. *(Nahl Suresi : 68'den)*

4. İşaret etmek: Bu hususta Mevlâ Tealâ:

. . . فَاَوْحىٰ اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا (١١)

"(Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* **Sabah akşam tesbih edin diye onlara** (kavmine) **vahyetti** (işaret verdi)." buyuruyor. *(Meryem Suresi : ll'den)*

(اَقْلَامْ) **Aklâm:** Kalemin cemisidir. Burada kalemlerden maksat, Tevrat yazdıkları kalemlerdir ki teberrüken (bereketlenmek için) kur'a atmakta o kalemleri seçtiler. İmamı Bakır *(Rahimehullah)* dan rivayet edildiğine göre bunlar altı tane idi.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre bu ayeti celile, hak sahiplerini ayırmak için kur'a çekmenin meşru oduğuna delâlet etmektedir.

Caferi Sadık *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki: Bir kavim işlerini Allah-u Tealâya ısmarlayarak kur'a çekerlerse, o kur'ayı mutlaka haklı olan kazanır. Allah-u Tealâ'ya ısmarlanan (bırakılan) bir karardan daha doğru ne olabilir. Allah-u Tealâ buyurmuyormuki:

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ (١٤١)

"(Yunus *(Aleyhisselam)* **Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de, yenilenlerden oldu."** *(Sâffât Suresi : l41)*

İmamı Bakır *(Rahimehullah)* : Kendisi hakkında ilk kur'a çekilen İmran kızı Meryem *(Aleyhesselâm)* dır buyurdu ve sonra, **"Kalemleri atarken sen onların yanlarında değildin."** mealindeki bu ayeti okudu.

Mevlâ Tealâ, Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a, Yahya *(Aleyhisselâm)* ın, müjde edildiğini beyan ettiği gibi, Meryem validemize de İsa *(Aleyhisselâm)* ın müjdelendiğini haber vermek üzere şöyle buyuruyor:

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ
عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ (٤٥)

KELİME MANASI (45)

(اِذْ قَالَتِ) **Dediği vakti hatırla,** kim? (الْمَلٰئِكَةُ) **melekler,** (يَا مَرْيَمُ) **E y Meryem!** (اِنَّ اللّٰهَ) **Şüphesiz Allah,** (يُبَشِّرُ) **müjdeliyor,** kime? (كِ) **sana,** neyle? (بِكَلِمَةٍ) **bir kelimeyle,** öyle kelime ki, (مِنْهُ) **kendi tarafından,** yani kendisinin (كُنْ) **ol!** Emri ve kelimesiyle babasız dünyaya gelecek olan bir çocukla ki, (اسْمُهُ) **onun ismi,** nedir?(الْمَسِيحُ) **Mesih'tir,** ondan bedel, (عِيسَى) **İsa'dır,** ve o kimdir? (ابْنُ مَرْيَمَ) **Meryem'in oğludur.** Burası mahzuf mübtedanın haberidir. İnsanın sıfatı olmaz çünkü ismi sadece İsa'dır, Meryem'in oğlu isa değildir. Ancak geride geçen İsa, mesihten bedel olmayıp, mahzuf müptedanın haberi olursa, o zaman ibni meryem İsanın sıfatı olabilirki mana O, Meryemin oğlu İsa'dır demek olur. *(Kazî ve Nesefî)* Allah'ın seni müjdelediği o kelime ne olduğu hâlde? (وَجِيهًا) **çok şerefli, şanı yüce,** nerede? (فِى الدُّنْيَا) **dünyada** (peygamberliği ve itaatıyla) daha? (وَالْاٰخِرَةِ) **ahirette de,** derecesinin yüksekliği ve şefaat etmesiyle), daha ne olduğu hâlde? (وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ) **Ve** (Allah'a) **çok yakınlardan olduğu hâlde.**

MEALİ ŞERİFİ (45)

Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! şüphesiz Allah sana, adı (lâkabı) **mesih,** (ismi) **İsa** (sıfatı da) **Meryemin oğlu** (olan), **dünyada da, ahirette de çok şerefli ve** (Allah'ın kendisine) **çok yakın kıldıklarından** (olacak), **kendisi** (tarafı) **ndan bir kelimeyi** (kün=ol emri ve kelimesiyle meydana gelecek bir çocuğu) **müjdeliyor.**

İ Z A H A T

İshak ibni Bişr ve İbni Asakir, Vehb *(Rahimehumullah)* hazretlerinin şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: Meryem validemizin hamli (İsa *(Aleyhisselâm)* ı yüklenmesi) gerçekleşip, Cibril-i Emin onu müjdeleyince O, Allah-u Tealâ'nın kerametine (iyiliğine) güvenerek tatmin oldu ve gönlü rahat etti.

Onunla beraber Mescid-i Aksa'nın hizmetine adanmış olanlar arasında Yusuf isimli bir dayı oğlu da bulunmaktaydı ki, o perde arkasından Meryem

validemize hizmet eder, bir şey vereceği veya bir şey söyleyeceği zaman onunla perde arkasından görüşürdü.

Bazı nişanlardan Meryem validemizin hamile olduğunu ilk olarak o anlamıştı ve bundan dolayı çok üzülüp, kendisinin de karşılayamayacağı bir takım fitnelerin meydana çıkacağından korkarak kendi vazifelerini bile aksatmaya başlamıştı.

Meryem Validemiz kendini perde ile gizlemeden evvel (çocukluğunda) onunla beraber büyümüştü, suları bittiği zaman kaplarını alarak beraberce içinde su bulunan ovaya giderler ve sularını doldurarak mescide dönerlerdi.

Bir kere yine suya gidip dönerlerken, melekler Meryem validemizin karşısına çıkarak: "**Ey Meryem! Şüphesiz Allah seni seçti ve seni tertemiz etti.**" müjdesini verdiler. Yusuf da bunu duymuş, pek şaşırmıştı.

Sonradan Meryem validemiz hamile olunca, Yusuf'un içine de az kalsın bir şüphe gelecekti ki, çocukluğunda onunla beraber mescide dönerlerken, meleklerin ona verdiği müjdeyi ve Allah-u Tealâ'nın Meryem validemizin annesine, onu ve zürriyetini şeytandan koruyacağına dair verdiği sözü ve Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın onu mihrapta gizlediğini dolayısıyla kimsenin oraya giremeyeceğini, şeytanın da ona yol bulamayacağını ve Meryem validemizin diğer faziletlerini düşünerek bu şüpheleri defetmeye çalışıyorsa da, bu çocuğun nasıl olabileceğini düşünmekten kendini alamıyordu.

Bir kere: "Ey Meryem! hiç tohumsuz ekin olur mu?" diye sordu. Meryem validemiz "**Olur.**' dedi. O, "Nasıl olur." deyince, Meryem validemiz: "**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **ilk tohumu ekinsiz, ilk ekini de tohumsuz yarattı. Belki de sen, Allah** (-u Tealâ) **tohumu sebep etmeseydi ekini yaratmaya kadir** (güçlü) **olamazdı dersin**" deyince,

Yusuf: "Böyle demekten Allah-u Tealâ'ya sığınırım, sen doğru, nurlu ve hikmetli konuştun, elbette ki Allah-u Tealâ ilk ekini tohumsuz yaratmaya ve bitirmeye güçlü olduğu gibi tohumsuz da ekin yaratmaya kadirdir. Fakat sen bana susuz ve yağmursuz ağaç biter mi? onu söyle." dedi.

Meryem validemiz: "**Sen, tohumların ve ekinlerin, suyun ve ağacın bir yaratıcısı olduğunu bilmez misin? Belki de sen, yağmur olmasa, Allah** (-u Tealâ) **ağacı yetiştirmeye kadir değildir dersin.**" deyince,

Yusuf: "Böyle demekten Allah-u Tealâ'ya sığınırım, çok doğru söyledin. Fakat sen bana babasız çocuk olur mu? onu söyle." dedi. Meryem validemiz de, "**Olur.**" deyince, O: "Nasıl olur ?" dedi.

Meryem validemiz: "**Sen Allah** (-u Tealâ) **nın Âdem** *(Aleyhisselâm)* **ı ve ailesi Havva** *(Aleyhesselâm)* **ı erkeksiz ve dişisiz, hamile olmaksızın yarattığını bilmez misin?**" deyince, Yusuf: "Bilmez olur muyum? amma sen kendi hâlini söyle." deyince,

Meryem validemiz de: "**Allah** (-u Tealâ) **beni, adı** (lâkabı) **Mesih,** (ismi) **İsa** (sıfatı da) **Meryem'in oğlu** (olan), **dünyada da, ahirette de çok şerefli ve**

(Allah'ın kendisine) **çok yakın kıldıklarından** (olacak), **kendisi** (tarafı) **ndan bir kelime** (kün=ol emriyle meydana gelecek bir çocuk) **la müjdeliyor.**" dedi.

İşte o zaman Yusuf bu işin Allah-u Tealâ'nın, Meryem validemiz hakkında muradettiği hayırlı bir sebepten kaynaklandığını anlayarak sustu.

Meryem validemiz kendisini doğum sancısı tutuncaya kadar mihrabın da ibadete devam etti. Sancı geldiğinde ise ona: "Mihraptan çık!" diye nida edildi. O da çıktı. *(Suyutî, Dürrül Mensûr : 2/196-197)*

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurmuştur ki: Ayet-i kerimede geçen **Kelime**'den maksat, İsa *(Aleyhisselâm)* dır. Allah-u Tealâ Hazretleri tarafından sadır olan (söylenen) kün=ol kelimesiyle yaratıldığından kendisine **Kelime** denmiştir.

Gerçi bütün mahlûkat (Kün=Ol) emriyle meydana gelmişse de İsa *(Aleyhisselam)*, babasız ve çocuk doğması için alışılmış olan sebeplerden hiç biri olmadan harikulâde ve Allah'ın kudretine alâmet olarak yaratıldığından Allah'ın kelimesi olarak tanıtılmıştır. Diğer mahlûkat ise bir takım alışılagelen sebeplerle varolduğundan onlar hakkında bu tabir kullanılmamıştır.

Nesefî tefsirinde zikredildiğine göre, **Mesih** : Sıddık ve Faruk gibi şeref verici lâkaplardandır. mubarek manasındadır. Nitekim İsa *(Aleyhisselâm)* beşikte konuştuğunda:

وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ . . . (٣١)

"**Ben nerede olursam olayım, O** (Allah-u Tealâ), **beni mubarek kıldı.**" *(Meryem Suresi : 31'den)* diyerek bunu açıklamıştır.

İsa *(Aleyhisselâm)* hangi hastaya elini sürse mutlaka o hasta iyileştiğinden veya hiç bir mekânda durmayıp, yeryüzünde devamlı dolaştığından, kendisine **Mesih** denmiştir. Zira İsa *(Aleyhisselâm)* akşam bir yerde sabah ise başka bir yerde olurdu ve göklere kaldırılıncaya kadar da evlenmemiştir. Alusî tefsirinde bu hususta çok görüşler vardır.

Kazi tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celiledeki hitap Meryem validemize olduğu hâlde Ona, oğlu müjdelenirken "**Meryemin oğlu**" denmesi İsa *(Aleyhisselâm)* ın babasız doğacağına işarettir. Zira çocuklar babalarına nisbet edilir, ancak babası kaybolan çocuk anasına nisbet edilir.

(وَجِيهٌ) **Vecih:** Kıymeti yüce, makam sahibi ve herkesce makbul olup sözü dinlenen kişidir. İsa *(Aleyhisselâm)* ın dünyadaki şerefi nübüvvet (peygamberlik) ahiretteki rütbesi ise şefaattır.

Ayeti celilenin sonunda geçen: "**Mukarreblerdendir.**" ifadesi, Katade hazretlerinin buyurduğuna göre, kıyamet gününde Allah-u Tealâ katında en yakın kullardan olacağına işaret olduğu gibi, göklere kaldırılıp meleklerle beraber bulunacağına da işaret olduğunu söyleyenler olmuştur.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ
رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكِ اللَّهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ
﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾
وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي
أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ
طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ
بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾
وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ
الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ فَاتَّقُوا
اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ
هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ
الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ
أَنصَارُ اللَّهِ ۖ آمَنَّا بِاللَّهِ ۖ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

Allah-u Tealâ Hazretleri, Meryem validemize müjdelenen İsa *(Aleyhisselâm)* ın diğer bazı hâllerini açıklamak üzere buyuruyor:

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ (٤٦)

KELİME MANASI (46)

O çocuk daha ne olduğu hâlde? (وَيُكَلِّمُ) **konuşacak olduğu hâlde,** kiminle? (النَّاسَ) **insanlarla,** ne olduğu hâlde? (فِي الْمَهْدِ) **beşikte olduğu hâlde,** daha? (وَكَهْلًا) **yetişkin iken de,** daha ne olduğu halde? (وَمِنَ الصَّالِحِينَ) **salihlerden olduğu hâlde,**

MEALİ ŞERİFİ (46)

(Ey Meryem! Allah-u Tealâ seni) **Beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşacakdır ve salihlerdendir** (ve böyle olacak bir çocukla seni müjdeliyor).

İ Z A H A T

Alusî ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, **Mehd**: Çocuğun süt emerken duracağı yerdir. Burada maksat, annesinin kucağı veya beşiktir. Hangi mana murat olunursa olunsun, İsa *(Aleyhisselâm)* ın dilinin konuşmaya müsait olmadığı çocukluk hâlinde, peygamberler ve hikmet sahipleri gibi konuşması, hiç şüphesiz ki, en büyük mucizelerdendir. Hatta O, anne karnında bile annesiyle konuşurdu,

Nitekim İmamı Mücahid *(Rahimehullah)* ın rivayetine göre, Meryem validemiz: "**Ben İsa** *(Aleyhisselâm)* **ile tenhada kaldığımda, birbirimizle konuşurduk. Başka bir kimse yanıma gelince, O, benim karnımda tesbih ederdi ben de duyardım.**" diye anlatırdı.

Rivayete göre, İsa *(Aleyhisselâm)* otuz yaşına geldiğinde Allah-u Tealâ Hazretleri, O'nu, Beni İsrail'e peygamber olarak göndermiş, otuz ay insanlara şeriat hükümlerini duyurmakla meşgul olduktan sonra, göklere kaldırılmıştır.

Kazî Beyzavî *(Rahimehullah)* ın beyanına göre, bu ayeti kerimede, Allah-u Tealâ Hazretlerinin, İsa *(Aleyhisselâm)* ın beşikte çocuk olması, sonra delikanlı olması gibi birbirine zıt olan hâllerini zikretmesi, O'nun ilâh olduğuna inanan hristiyanları reddedip, kendilerini doğru inanca kavuşturmak içindir. Çünkü ilâh olacak zatın hâlleri değişmeyeceğinden, çocukluktan büyüyen bir kişinin asla ilâh olamayacağını onlara anlatmaktadır.

Fahrurrazî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, ayeti celilenin sonunda Mevlâ Tealâ Hazretleri, İsa *(Aleyhisselâm)* ın da, İbrahim, İshak, Yakup,

Musa ve diğer peygamberler *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* gibi salihlerden olacağını müjdelemiştir.

Görüldüğü üzere Allah-u Tealâ Hazretleri, İsa *(Aleyhisselâm)* ı büyük sıfatlarla tanıttıktan sonra, salihlerden olma vasfını, bütün sıfatların sonunda zikretmiştir. Zira salâh, mertebelerin en büyüğü ve makamların en şereflisidir. Bundan dolayı bütün sözlerinde ve işlerinde şeriatın bütün emirlerine yapışıp, yasaklarından sakınarak dışını ve içini şeriata uydurmayan kişiye salih denemez.

Demek oluyor ki, insan için salâhtan daha büyük bir mertebe olamaz, bundan dolayı İsa *(Aleyhisselâm)* ın en yüksek dereceye ulaştığını beyan etmek için son olarak salihlerden olduğu söylenmiştir.

İşte bu salih olma şerefine kavuşmak isteyenler de, iman ve ameli salihe sarılarak :

وَالَّذِينَ امَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى الصَّالِحِينَ (٩)

"İman edip, ameli salih işleyenleri elbette muhakkak, salihler içine katarız." *(Ankebut Suresi : 9)* mealindeki ayeti kerimenin müjdesine nail olsunlar.

İmamı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin beyanına göre, Ameli Salih: Başlıca beş vakit namaz, oruç, hac, zekat ve kelime-i şehadetten ibarettir

Hüseyin İbni Fazl *(Rahimehullah)* hazretleri buyurmuştur ki: Bu ayeti kerime, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ahır zamanda gökten inip, deccalı öldüreceğine ve insanlara şeriat hükümlerini duyuracağına işaret etmektedir. Zira İsa *(Aleyhisselâm)* yaşlılık çağına varmadan göklere kaldırılmıştır. Bu ayeti celilede Mevlâ Tealâ'nın: **"Yaşlıyken de insanlarla konuşur."** buyurması, âhir zamanda ineceğini göstermektedir.

İbni Cerir *(Rahimehullah)* da İbni Zeyd *(Rahimehullah)* dan bu manayı nakletmiştir.

İbni Cerir *(Rahimehullah)* ın sağlam bir senetle Ka'bul Ahbar'dan rivayetine, ayrıca Said ibni Müseyyeb, Zeyd ibni Eslem ve diğerlerinden *(Radıyallahu Anhum)* nakledildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* 33 yaşında göklere kaldırılmıştır ve O, âhir zamanda dünyaya inerek 24 sene daha yaşayacaktır. *(Alusî : 3/164)*

Şuda bilinsin ki, beşikte konuşan iki kişi daha vardır. Nitekim:

٣٣٤- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَمْ يَتَكَلَّمْ فِى الْمَهْدِ اِلاَّ ثَلاَثَةٌ عِيسىٰ وَكَانَ فِى بَنِى اِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ كَانَ يُصَلِّى جَاءَتْهُ اُمُّهُ فَدَعَتْهُ فَقَالَ: اُجِيبُهَا اَوْ اُصَلِّى فَقَالَتِ اللَّهُمَّ لاَ تُمِتْهُ حَتّىٰ تُرِيَهُ

وُجُوهَ الْمُومِسَاتِ وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ فَتَعَرَّضَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَكَلَّمَتْهُ فَأَبَىٰ فَأَتَتْ رَاعِيًا فَأَمْكَنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَلَدَتْ غُلَامًا فَقَالَتْ مِنْ جُرَيْجٍ فَأَتَوْهُ فَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ وَأَنْزَلُوهُ وَسَبُّوهُ فَتَوَضَّأَ وَصَلَّىٰ ثُمَّ أَتَى الْغُلَامَ فَقَالَ: مَنْ أَبُوكَ يَاغُلَامُ؟ قَالَ: الرَّاعِي، قَالُوا: نَبْنِي صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ: لَاإِلَّا مِنْ طِينٍ. وَكَانَتْ امْرَأَةٌ تُرْضِعُ ابْنًا لَهَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ رَاكِبٌ ذُوشَارَةٍ فَقَالَتِ اللَّهُمَّ اجْعَلِ ابْنِي مِثْلَهُ فَتَرَكَ ثَدْيَهَا وَأَقْبَلَ عَلَى الرَّاكِبِ فَقَالَ: اَللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَىٰ ثَدْيِهَا يَمُصُّهُ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَمُصُّ إِصْبَعَهُ ثُمَّ مُرَّ بِأَمَةٍ فَقَالَتِ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ ابْنِي مِثْلَ هٰذِهِ فَتَرَكَ ثَدْيَهَا فَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا فَقَالَتْ لِمَ ذَاكَ فَقَالَ: الرَّاكِبُ جَبَّارٌ مِنَ الْجَبَابِرَةِ وَهٰذِهِ الْأَمَةُ يَقُولُونَ سَرَقْتِ زَنَيْتِ وَلَمْ تَفْعَلْ».

334-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **"Beşikte yalnız üç çocuk konuşmuştur. Biri İsa** *(Aleyhisselâm)* **dır.**

(İkincisi de şu kıssadaki çocuktur): **İsrail oğulları arasında Cüreyc denilen bir kişi vardı. Cüreyc** (Savmıası ibadet yerinde) **namaz kılarken annesi geldi, kendisini çağırdı. Cüreyc: Namazı bozup anama cevap mı vereyim, yoksa namaz mı kılayım? diye düşündü** (anası üç defa çağırdığı hâlde namaza devam etti).

Bunun üzerine anası: **"Ey Allahım! Ona** (bu oğluma) **fahişe kadınların yüzlerini göstermedikçe onun canın alma!"** diye beddua etti.

Cüreyc savmıasında bulunduğu sırada bir kadın gelip kendisine musallat oldu ve ona zina teklif etti. Fakat Cüreyc bundan çekindi bunun üzerine (bu kızgın) **kadın bir çobana gitti ve kendini ona teslim etti. Kadın bu cinsi münasebetten bir oğlan doğurdu.** (Kendisinden sorulduğunda) **bu çocuğun Cüreyc'den olduğunu söyledi.**

Bunun üzerine (halk) **ona** (Cüreyc'e) **gelip savmıasını** (baltalarla, kazmalarla) **kırıp yıktılar. Kendisini de savmıadan aşağı indirip kendisine küfür ettiler.**

Bunun üzerine Cüreyc abdest alıp namaz kıldıktan sonra o çocuğun yanına geldi ve: "Ey oğul! Baban kimdir?" diye sordu.

(Beşikteki) çocuk: "Çobandır." diye cevap verdi. (Bu garip hadiseyi gören halk Cüreyc'e): "Senin savmıanı (ibadet yerini) altından yapalım." dediler. Cüreyc: "Hayır! eskisi gibi çamurdan yapın." dedi.

(Üçüncüsü de şudur): İsrail oğullarından emzikli bir kadın vardı. Bir gün erkek çocuğunu emzirirken yanından yakışıklı ve haşmetli bir süvari geçti. Bunu gören kadın: "Ey Allahım! Oğlumu bunun gibi heybetli kıl." diye dua etti.

Çocuk hemen anasının memesini bırakıp süvariye döndü ve: "Ey Allahım! Beni bunun gibi kılma." diye dua etti. Sonra anasının memesine dönüp yine emmeye koyuldu.

Ravi Ebu Hureyre dedi ki: (Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bunu bize hikaye ederken (anlatırken) parmağını ağzına koyarak çocuğun emişini misallendirmişti. Onun bu hâli gözümün önündedir). Şimdi ben Peyamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kendi parmağını emişini görür gibiyim.

Bundan sonra da o emzikli kadının yanından bir cariye geçti. Bu defa kadın: "Ey Allahım! Benim oğlumu şu cariye gibi (hakir) yapma." diye dua etti.

Bu sefer çocuk yine anasının memesini bırakıp: "Ey Allahım! Beni bunun gibi kıl." dedi.

Bunun üzerine kadın çocuğuna niçin böyle söyledin diye sordu. Çocuk ta şöyle cevap verdi: "O süvari kibirli zalimlerden birisi idi. Şu cariye ise (zavallı bir kadındır. İnsanlar ona): Sen çaldın, sen zina ettin, diye söz ederler; halbuki o bunların hiç birisini yapmamış (masum) bir kadındır." *(Buharî, Enbiya:49, 3/1268, No:3253, Müslim, Birr:2, No:2550/8, Ahmed Ibn-i Hanbel, 3/176, No:8077)*

Mevlâ Tealâ, Meryem'e *(Radıyallahu Anha)*, kendinden bir çocuk meydana geleceği haberi verildiğinde, hayrete düşerek sorduğu suali beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ اِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٤٧)

KELİME MANASI (47)

(قَالَتْ) (Meryem *(Radıyallahu Anha)* **Dedi,** (رَبِّ) **Ey benim Rabbim!** (اَنّٰى) **Nereden** (nasıl?) (يَكُونُ) **olur,** kim için? (لِى) **benim için,** ne? (وَلَدٌ) **bir çocuk,** (وَلَمْ يَمْسَسْ) **halbuki dokunmadı,** kime? (نِى) **bana,** (بَشَرٌ) **bir beşer** (bir erkek eli) (قَالَ) (Allah-u Tealâ) **buyurdu,** (كَذٰلِكِ) (iş) **böylecedir,** yani senin dediğin doğrudur ama, (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ), (يَخْلُقُ) **yaratır,** neyi? (مَا) **o şeyi**

ki, (يَشَآءُ) **diliyor,** şöyleki (اِذَا قَضٰى) **hükmedince** (karar verince) neye? (اَمْرًا) **bir işe,** yani bir şey yaratmak istediğinde, (فَاِنَّمَا) **ancak,** (يَقُوْلُ) **der,** neye? (لَهٗ) **ona,** (كُنْ) **ol,** (فَيَكُوْنُ) **o da hemen oluverir.**

MEALİ ŞERİFİ (47)

(Meryem *(Radıyallahu Anha)*)**Dedi ki: "Ey Rabbim! Bana hiç bir beşer** (erkek eli) **değmediği hâlde nasıl çocuğum olur?"** (Allah-u Tealâ şöyle) **buyurdu: Öyledir** (fakat) **Allah dilediğini yaratır.** (şöyleki) **O bir işe hükmedince, ona sadece "ol!" der, o da hemen oluverir.**

İ Z A H A T

Cebrail *(Aleyhisselâm)* , Meryem validemize bir oğlan doğuracağını haber verince, Meryem validemiz son derece şaşırarak:

"Ey Rabbim! Çocuk doğması için alışıla gelmiş sebep, biri erkek diğeri kadın iki kişinin birbirlerine temasıdır. Bu hâl ise bende vuku bulmadı ve ben hiç bir erkekle bir araya gelmedim, nikâh da olmadım bu hâlde benden çocuk nasıl doğar? Sen haber verdiğine göre elbette olacaktır, fakat bir erkekle evlenerek mi? yoksa harikulâde bir şekilde mi olacak?" diyerek çocuğun nasıl doğacağını sordu.

Cenab-ı Hak da Cibril-i Emin vasıtasıyla O'na: **"Ey Meryem! İşte sana bildirildiği şekilde, hiç bir erkek eli değmeksizin, Allah** (-u Tealâ) **sana bir çocuk vereceği gibi, Allah** (-u Tealâ) **istediği her şeyi yaratır, zira O, bir işin olmasını isteyince, ona 'Ol!' emrini verir, o şey de hemen oluverir. Binaenaleyh senin oğlunun varolmasına Allah** (-u Tealâ) **nın iradesi taalluk etmiştir. Zamanı geldiğinde Allah** (-u Tealâ) **tarafından buyurulacak (Kün=Ol) emri neticesinde o hemen varolacaktır."** diye cevap vererek onun şaşkınlığını gidermiştir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ'nın yaratmak istediği şeye "Kün=Ol" demesi ekseri ulema indinde, Allah-u Tealâ'nın muradettiği şeye kudretinin çok çabuk tesir ettiğinin ve o şeyin hiç duraklamadan hemen meydana geldiğinin temsilidir. Yoksa Allah-u Tealâ, harften, sesten ve şekilden münezzehtir.

Rivayete göre İsa *(Aleyhisselâm)* annesinin karnındayken Tevratı ezberlemişti, Meryem validemiz, İsa *(Aleyhisselâm)* ın kardında ders okuduğunu duyardı, sonra dünyaya teşrif edince, Allah-u Tealâ O'na zahitlik (dünyaya karşı soğukluk) verdi. Bundan dolayı İsa *(Aleyhisselâm)* kıldan yapılmış yün elbise giyerdi. Taşı yastık yapar, ışığını aydan alır (ay ışığıyla yetinirdi). İçi su dolu bir toprak ibriği vardı. Abdestini ondan alır, suyu ondan içerdi.

Bir gün eliyle su içen bir adam görünce, kendi kendine: **"Bu adam senden daha zahittir."** diyerek o testiyi attı kırdı.

Bir gün şiddetli sıcaktan dolayı bir ninenin çadırının gölgesine sığınmıştı ki, o nine çadırdan çıkarak onu kovdu, O da güle güle kalkarak: **Ey Allah** (-u Tealâ) **nın kadın kulu! Sen beni buradan kaldırmadın, beni ancak dünyada rahatlık içinde olmamı istemeyen zat kaldırdı.**" dedi.

İsa *(Aleyhisselâm)* göklere kaldırıldığında, yanında elbisesini diktiği bir iğne bulunduğundan hikmeti ilâhi, O'nun ikince kat semada kalmasını gerektirdi. Bundan anlaşılıyorki, Salik (Allah yolcusu) Allah-u Tealâ'nın dışında her şeyden ayrılmalı ve bütün engellerden soyularak Mele-i Alâ (Yüksek melek cemaatıyla) uçmalıdır.

Rivayete göre bir kere Musa *(Aleyhisselâm)*, Mevlâ Tealâya "**Ya Rabbi ! bana dostlarından birini göster.**" diye yalvardı. Allah-u Tealâ da ona "**Falân dağa çık, falân mağaraya gir, benim velimi görürsün.**" diye vahyetti.

Musa *(Aleyhisselâm)*o dağa çıktığında o mağarada, başının altında bir taş, avret yerinin üzerinde bir bez parçası bulunan bir ölü bulunca: "**Ey Allahım! ben senden bana bir dostunu göstermeni istedim, sen ise bana bunu gösterdin.**" dedi.

Allah-u Tealâ da: "**İşte bu zat benim dostumdur, İzzim celâlim hakkı için onu, başının altındaki taşı, ve avretinin üstündeki hırka parçasını nereden bulduğuna dair muhasebe yapmadan cennete koymayacağım.**" buyurdu.

İşte Allah dostlarının hâli fakirlikle iftihar etmek, dünyayı terketmek, Mevlâ Tealâ'nın takdir ettiği şeylere sabretmekten ibarettir.

Şuda bilinsin ki, gönül Mevlâ Tealâ ile alâka kurup, ondan gayri her şeyden ilgiyi kestiği takdirde, ziraat, ticaret, sanat gibi muamelelerle meşru surette (islamî usuller içinde) meşgul olmak, kişinin veli (Allah dostu) olmasına mani değildir.

İnsanı melek gibi yapacak ruhani güç, ancak nefsin isteklerinden sabretmekle kazanılır. İsa *(Aleyhisselâm)* ın hâline bak, o sana ibret olarak yeter.

Dünya zevklerinden yüz çevirmek ve iki cihandan kesinlikle gönülden alâkayı kesmek hususunda tevfik (muvaffak kılmak) ancak Allah'tandır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurdu ki: Meryem validemiz önüne perde çektiği odasında ibadetle meşgul olurken, bem beyaz elbiseli bir kişiyle karşılaştı, o da Cibril-i Emindi ki, Meryem validemizin karşısına tastamam bir insan olarak çıktı.

Meryem validemiz onu görünce:

« اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا »

"**Sen takva sahibi bir kişiysen senden Allah'a sığınırım** (bana yaklaşma)." *(Meryem Suresi:18 den)* dedi.

Cibril-i Emin de:

« اِنَّمَا اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا »

"Şüphesiz ben senin Rabbinin elçisiyim, sana tertemiz bir çocuk bahşetmek için geldim." *(Meryem Suresi:19 dan)* dedi. Sonra, Meryem validemizin entarisinin yakasından üfledi, o nefes rahmine ulaşır ulaşmaz Meryem validemiz hamile kaldı.

Allah-u Tealâ Hazretleri, Meryem validemizin kalbini rahatlatmak ve kocasız doğum yapacağından dolayı, insanların tenkitlerine uğrayacağı için kendisinde meydana gelen endişeyi gidermek üzere, doğuracağı İsa *(Aleyhisselam)* ın diğer bazı faziletlerini şöyle anlatıyor:

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ (٤٨)

KELİME MANASI (48)

(وَيُعَلِّمُ) **Ve** (Allah-u Tealâ) **öğretecek,** kime? (هُ) **ona** (İsa *(Aleyhisselâm)* a) neyi? (الْكِتَابَ) **yazmayı,** daha? (وَالْحِكْمَةَ) **hikmeti** (helâl ve haram ilmini veya kendisinden önce geçen peygamberlerin ince ilimlerini ve sünnetlerini daha? (وَالتَّوْرٰيةَ) **Tevratı** (Musa *(Aleyhisselâm)* a indirilmiş kitabı) daha? (وَالْاِنْجِيلَ) **İncili** (kendisine indirilecek olan kitabı)

MEALİ ŞERİFİ (48)

(Melekler, Meryem *(Radıyallahu Anha)* validemize hitaben İsa *(Aleyhisselam)* hakkındaki sözlerine şöyle devam ettiler): **"Ve** (Allah-u Tealâ) **ona yazmayı, hikmeti** (fıkıh ve sünneti), **Tevratı ve İncili öğretecek.**

İ Z A H A T

Fahrurrazi, Hâzin ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* a öğretilen kitaptan maksat: Güzel yazı yazmaktır. İsa *(Aleyhisselâm)* zamanında en güzel yazı yazan kişiydi.

Hikmetten maksat: İlim, sünnet, şeriat hükümleri ve düzgün ahlâktır. Zira insanın kemali, hakkı ve hayrı bilmek ve onunla amel etmektir. Binaenaleyh ilimle amelin mecmuu (toplamı) **Hikmet** diye adlandırılır.

Tevrat ve İncil'in öğretilmesinden maksat da: Onların kendisine ezberletilmeleridir.

Tevrat eşsiz sırları, görülmemiş işleri ve dünya ile ahiretin hakikatlarını topladığından, Tevrat ilimlerini incelemek, güzel yazıya, şerî ve aklî ilim-

leri bilmeye bağlı olduğundan Cenab-ı Hak İsa *(Aleyhisselâm)* a Tevratı öğretmesini kitap ve hikmeti öğretmesinden sonraya bırakmış ve İsa *(Aleyhisselâm)* ın yüce mertebesine işaret için de, kendisine müstakil olarak İncil kitabının indirildiğini ve öğretildiğini açıklamıştır.

Allah-u Tealâ Hazretleri, Meryem validemizin babasız çocuk doğuracağından dolayı yahudilerin yapacağı iftiralardan korkacağını bildiği için, doğuracağı çocuğun çok güzel haslet (huy) lara sahip olup mucizeleriyle herkesin ağzını susturarak annesini temize çıkaracağını açıklayıp Meryem validemizin kalbine teselli bahşetmiştir.

İSA *(Aleyhisselâm)* IN HİKMETLİ SÖZLERİNDEN BAZILARI

عَنْ خَلَفِ بْنِ حَوْشَبٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ عِيسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِلْحَوَارِيِّينَ: كَمَا تَرَكَ لَكُمُ الْمُلُوكُ الْحِكْمَةَ فَكَذٰلِكَ اتْرُكُوا لَهُمُ الدُّنْيَا.

Half İbni Havşeb *(Radıyallahu Anh)* İsa *(Aleyhisselâm)* ın, havarilerine şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "**Krallar hikmeti** (şeriat ilimlerini ve onlarla amel etmeyi) **size bıraktıkları gibi, siz de dünyayı onlara bırakın.**" *(Suyûtî, Dürrul Mensur: 2/201)*

عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: قَالَ عِيسىٰ: مَعَاشِرَ الْحَوَارِيِّينَ انَّ خَشْيَةَ اللّٰهِ وَحُبَّ الْفِرْدَوْسِ يُورِثَانِ الصَّبْرَ عَلَى الْمَشَقَّةِ وَيُبَاعِدَانِ مِنْ زُهْرَةِ الدُّنْيَا.

Malik İbni Dinar Hazretleri şöyle buyurmuştur: Bir kere İsa *(Aleyhisselam)* havarilerine şöyle dedi: "**Ey havariler cemaatı** (ashabım) **şüphesiz Allah korkusu ve firdevs sevgisi meşakkatlere karşı sabretmeyi kazandırır ve dünyanın süsünden uzaklaştırır.**" *(Suyûtî, Dürrul Mensur: 2/201)*

عَنْ عُتْبَةَ بْنِ يَزِيدٍ قَالَ: قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ: يَابْنَ آدَمَ الضَّعِيفَ اتَّقِ اللّٰهَ حَيْثُ مَا كُنْتَ وَكُلْ كِسْرَتَكَ مِنْ حَلَالٍ وَاتَّخِذِ الْمَسْجِدَ بَيْتًا وَكُنْ فِي الدُّنْيَا ضَعِيفًا وَعَوِّدْ نَفْسَكَ الْبُكَآءَ وَقَلْبَكَ التَّفَكُّرَ وَجَسَدَكَ الصَّبْرَ وَلَا تَهْتَمَّ بِرِزْقِكَ غَدًا فَانَّهَا خَطِيئَةٌ تُكْتَبُ عَلَيْكَ.

Utbe İbni Yezid, İsa *(Aleyhisselâm)* ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "**Ey zayıf olan âdemoğlu! Nerede olursan ol Allah'tan kork, yiyeceğin bir lokmayı helâlinden ye, mescidi kendine ev edin, dünyada zayıf ol, nefsini ağlamaya, kalbini tefekküre, bedenini de sabra alıştır. Yarının rızkını da dert etme zira o sana günah olarak yazılır.**" *(Suyûtî,Dürrul Mensur 2/202)*

عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: كَانَ عِيسىٰ يَقُولُ: اُعْبُرُوا الدُّنْيَا وَلَاتَعْمُرُوهَا وَحُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ وَالنَّظَرُ يَزْرَعُ فِى الْقَلْبِ الشَّهْوَةَ.

Yahya İbn-i Saîd *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre İsa *(Aleyhisselâm)* şöyle buyurdu: "**Dünyadan geçin, dünyayı tamir etmeyin, dünya sevgisi bütün hataların başıdır.** (Harama) **bakmak kalbe şehvet eker.**"

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: كَانَ عِيسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: حُبُّ الدُّنْيَا اَصْلُ كُلِّ خَطِيئَةٍ وَالْمَالُ فِيهِ دَائٌ كَبِيرٌ. قَالُوا: وَمَا دَاؤُهُ؟ قَالَ: لَا يَسْلَمُ مِنَ الْفَخْرِ وَالْخُيَلَآءِ. قَالُوا: فَاِنْ سَلِمَ؟ قَالَ: يُشْغِلُهُ اِصْلَاحُهُ عَنْ ذِكْرِ اللهِ.

Süfyan İbni Saîd *(Radıyallahu Anh)* ın rivayetine göre İsa *(Aleyhisselâm)* şöyle buyurdu: "**Dünya sevgisi bütün hataların başıdır. Dünya malı ise büyük bir derttir.**" İlâcı nedir? diye sordular. "**Mal sahibi kendini beğenmekten ve kibirden kurtaramaz.**" buyurdu. O zaman kurtulursa yine dert olur mu? dediler: "**O zaman da malı ile uğraşması onu Allah'ın zikrinden geri bırakır.**" buyurdu.

عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ : وَيْحَ لِاَرْبَابِكِ الَّذِينَ يَتَوَارَثُونَكِ كَيْفَ لَمْ يَعْتَبِرُوا فِعْلَكِ بِاِخْوَانِهِمُ الْمَاضِينَ؟!.

Malik İbni Dinar *(Rahimehullah)* hazretlerinden rivayet edildiğine göre: İsa *(Aleyhisselâm)* ehli ölmüş bir memlekete uğradığı zaman: "**Bundan sonra sana sahip olacakların vay hâline, senin geçmiş kardeşlerinden nasıl ibret almazlar.**" derdi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr : 2/202)*

Hayseme *(Rahimehullah)* dan rivayete göre: Bir kadın İsa *(Aleyhisselâm)* ın yanından geçerken: "Seni emziren göğse ve seni taşıyan kucağa müjdeler olsun." dedi. İsa *(Aleyhisselâm)* da:

« طُوبىٰ لِمَنْ قَرَأَ كِتَابَ اللهِ ثُمَّ عَمِلَ بِمَا فِيهِ »

"**Allah** (-u Tealân) **ın kitabını okuyup, sonra onunla amel edene müjdeler olsun.**" dedi. *(Suyutî, Dürrül Mensûr : 2/203)*

Yine Hayseme *(Rahimehullah)* dan rivayet edildiğine göre: İsa *(Aleyhisselâm* kurrayı (Allah-u Tealâ'nın kitaplarını iyi okuyanları) çağırdığı zaman, onlara hürmet için ayağa kalkardı sonra da:

« هٰكَذَا اصْنَعُوا بِالْقُرَّآءِ ».

"**Siz de kurraya karşı böyle yapın.**" buyururdu. *(Suyutî, Durrul Mensur : 2/204)*

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ اَنَّ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ قَالَ: يَا بَنِى اِسْرَائِيلَ اِنِّى اُعِيذُكُمْ بِاللّٰهِ اَنْ تَكُونُوا عَارًا عَلَىٰ اَهْلِ الْكِتَابِ يَا بَنِى اِسْرَائِيلَ قَوْلُكُمْ شِفَاءٌ يُذْهِبُ الدَّاءَ وَاَعْمَالُكُمْ دَاءٌ لاَ تَقْبَلُ الدَّوَاءَ.

Muhammed İbni Vasi' *(Rahimehullah)* hazretlerinden rivayete göre: İsa *(Aleyhisselâm)* Beni İsrailin âlimlerine şöyle buyurdu: **"Ehli Kitabın yüz karası olmanızdan sizi Allah** (-u Tealâ Hazretlerin) **e sığındırırım, sözleriniz hastalıkları gideren bir şifadır, yaptıklarınız ise ilâç kabul etmeyen bir derttir."**

عَنْ زِيَادٍ اَبِى عَمْرٍو قَالَ: بَلَغَنِى اَنَّ عِيسَىٰ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَالَ: اِنَّهُ لَيْسَ بِنَافِعِكَ اَنْ تَعَلَّمَ مَا لَمْ تَعْلَمْ وَلَمَّا تَعْمَلْ بِمَا قَدْ عَلِمْتَ اِنَّ كَثْرَةَ الْعِلْمِ لاَ تَزِيدُ اِلاَّ كِبْرًا اِذَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ.

Zeyyad Ebî Amr *(Rahimehullah)* dan rivayete göre, İsa *(Aleyhisselâm)* şöyle buyurdu: **"Henüz bildiklerinle amel etmemişken, bilmediklerini öğrenmen sana fayda etmez. Zira kendisiyle amel edilmeyen bir ilim ancak sahibinin kibrini artırır."** *(Suyutî, Durrul Mensur : 2/204)*

عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ ظَبْيَانَ قَالَ: قَالَ الْمَسِيحُ: مَنْ تَعَلَّمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ فَذٰلِكَ يُدْعَىٰ عَظِيمًا فِى مَلَكُوتِ السَّمَآءِ.

Abdülaziz *(Rahimehullah)* dan rivayet edildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* şöyle buyurdu: **"Her kim** (şeriat ilimlerini) **öğrenir,** (onlarla) **amel eder, sonra da öğretirse, o kişi göklerin melekûtünde** (melekler âleminde) **büyük bir insan olarak anılır."** *(Suyutî, Durrul Mensur : 2/213)*

عَنْ اَبِى الْجَلَدِ اَنَّ عِيسَىٰ عَلَيْهِ السَّلاَمُ قَالَ لِلْحَوَارِيِّينَ: بِحَقٍّ اَقُولُ لَكُمْ: مَا الدُّنْيَا تُرِيدُونَ وَلاَ الْآخِرَةَ . قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَسِّرْلَنَا هٰـذَا فَقَدْ كُنَّا نَرَىٰ اَنَّا نُرِيدُ اِحْدَاهُمَا! قَالَ: لَوْ اَرَدْتُمُ الدُّنْيَا لَاَطَعْتُمْ رَبَّ الدُّنْيَا الَّذِى مَفَاتِيحُ خَزَائِنِهَا بِيَدِهِ فَاَعْطَاكُمْ وَلَوْ اَرَدْتُمُ الْآخِرَةَ اَطَعْتُمْ رَبَّ الْآخِرَةِ الَّذِى يَمْلِكُهَا فَاَعْطَاكُمْ وَلٰكِنْ لاَ هٰـذِهِ تُرِيدُونَ وَلاَ تِلْكَ.

İmamı Ahmed *(Rahimehullah)* ın rivayetine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* bir kere havarilerine şöyle buyurdu: "**Size doğru olarak söylüyorum ki, siz ne dünya istiyorsunuz, ne de ahiret,** dediler ki: "Ey Allah'ın elçisi bize bunu anlat, zira biz ikisinden birini istediğimizi zannetmekteyiz." bunun üzerine İsa *(Aleyhisselam)* buyurdu ki,

"**Dünyayı isteseydiniz, elbette dünyanın hazinelerinin anahtarları elinde olan dünyanın Rabbine itaat ederdiniz. O da size dünyayı verirdi. Ahireti isteseydiniz ahiretin maliki olan Allah** (-u Tealây) **a itaat ederdiniz, O da size istediğinizi verirdi. lâkin siz Allah** (-u Tealâ) **a hakkıyla itaat edemediğiniz için ne onu istiyorsunuz, ne de bunu.**" *(Suyutî, Durrul Mensur : 2/211)*

عَنْ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ عِيسىٰ لِلْحَوَارِيِّينَ: بِقَدْرِ مَا تَنْصَبُونَ هٰـهُنَا تَسْتَرِيحُونَ هٰـهُنَا وَبِقَدْرِ مَا تَسْتَرِيحُونَ هٰـهُنَا تَنْصَبُونَ هٰـهُنَا.

Vehb *(Rahimehullah)* hazretlerinden rivayet edildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* havarilerine şöyle buyurdu: "**Dünyada yorulduğunuz kadar ahirette rahat edeceksiniz, burada istirahat ettiğiniz kadar da orada yorulacaksınız.**" *(Suyutî, Durrul Mensur : 2/206)*

٣٣٥- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضى الله عنهما) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «انَّ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ قَامَ فِي بَنِي اِسْرَائِيلَ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْحَوَارِيِّينَ لَا تُحَدِّثُوا بِالْحِكْمَةِ غَيْرَ اَهْلِهَا فَتَظْلِمُوهَا وَلَا تَمْنَعُوهَا اَهْلَهَا فَتَظْلِمُوهُمْ وَالْاُمُورُ ثَلَاثَةٌ اَمْرٌ تَبَيَّنَ رُشْدُهُ فَاتَّبِعُوهُ وَاَمْرٌ تَبَيَّنَ لَكُمْ غَيُّهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَاَمْرٌ اخْتُلِفَ عَلَيْكُمْ فِيهِ فَرُدُّوا عِلْمَهُ اِلَى اللهِ تَعَالَىٰ»

335- İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* ın rivayetine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Şüphesiz Meryemin oğlu İsa** *(Aleyhisselâm)* **bir kere Beni İsrailin içersinde vaaz etmek üzere ayağa kalkarak şöyle dedi: Ey Havariler! Hikmeti, ehli olmayana anlatmayın ki,** (anlatırsanız) **o hikmete** (ilme) **zulmetmiş olursunuz, hikmeti ehlinden de menetmeyin** (o ilme lâyık olanlara onu öğretmekten geri kalmayın) **ki, onlara zulmetmiş olursunuz.**

Bütün işler üç kısımdır. Bir iş vardır ki, doğruluğu açıktır. Ona uyun, kötülüğünü anladığınız işten de sakının, iyiliği veya kötülüğü hakkında ihtilâfa düşülen işin ilmini ise Allah'a bırakın." *(Suyûtî, Dürrül Mensûr:2/213)*

Allah-u Tealâ Hazretleri, İsa *(Aleyhisselâm)* ın bazı sıfatlarını açıkladıktan sonra, Risalet sıfatıyla da muttasıf olduğunu ve bazı mucizelerini beyan etmek üzere buyuruyor:

وَرَسُولاً اِلىٰ بَنِى اِسْرَآئِيلَ اَنِّى قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنِّى اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتىٰ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِى بُيُوتِكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (٤٩)

KELİME MANASI (49)

(وَرَسُولاً) (Ve biz onu) **Bir resul** (bir peygamber yapacağız) kime?(اِلىٰ بَنِى اِسْرَآئِيلَ) **İsrail oğullarına,** o onlara gönderilince şöyle diyecek (اَنِّى) **şüphesiz ben,** (قَدْ جِئْتُ) **muhakkak geldim,** kime? (كُمْ) **size** neyle? (بِاٰيَةٍ) **bir ayetle,** yani peygamberlik iddiamdaki doğruluğuma delâlet eden, herkesi âciz bırakıcı (kimsenin yapamayacağı) bir delil ve nişanla, öyle ayet ki, (مِنْ رَبِّكُمْ) **Rabbiniz tarafından,** bu mana, (بِاٰيَةٍ) in başındaki (بِ) harfi cerrinin, mülâbeset için olmasına göredir. tadiyet için olmasına göreyse mana: Şüphesiz ben size Rabbinizden bir ayet getirdim demek olur. O ayette şudur ki, (اَنِّى) **muhakkak ben,** (اَخْلُقُ) **tasvir ederim** (şekillendiririm), **yaparım,** kime? (لَكُمْ) **size,** neden? (مِنَ الطِّيْنِ) **çamurdan,** ne gibi? (كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ) **kuş heyeti** (biçimi) **gibi** (bir şey) (فَاَنْفُخُ) **ve üflerim,** neye? (فِيهِ) **ona** (o hazırladığım şeye), (فَيَكُونُ) **o da hemen oluverir,** ne? (طَيْرًا) **bir kuş** (diğer kuşlar gibi uçan diri), neyle? (بِاِذْنِ اللّٰهِ) **Allah'ın izni** (emri) **ile,** (وَاُبْرِئُ) **ve iyileştiririm,** kimi? (اَلْاَكْمَهَ) (anadan doğma) körü daha? (وَالْاَبْرَصَ) **alacalıyı** (alaca hastalığına tutulmuş olanı), (وَاُحْيِ) **ve diriltirim,** kimi? (الْمَوْتىٰ) **ölüleri,** neyle? (بِاِذْنِ اللّٰهِ) **Allah'ın izniyle,** (وَاُنَبِّئُ) **ve haber veririm,** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (بِمَا) **o şeyleri ki,** (تَاْكُلُونَ) **yiyorsunuz,** daha ? (وَمَا) **o şeyleride ki,** (تَدَّخِرُونَ) **biriktiriyorsunuz** nerede? (فِى بُيُوتِكُمْ) **evlerinizde,** (اِنَّ فِى ذٰلِكَ) **muhakkak bunda** (zikredilen bu beş büyük harikada) **vardır,** ne? (لَاٰيَةً) **elbette büyük bir ayet,** yani peygamberliğimin doğruluğuna açık bir delil kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** (اِنْ كُنْتُمْ) **eğer ol-**

duysanız, (مُؤْمِنِينَ) **iman ediciler,** yani eğer imana muvaffak edilecekseniz bunlardan faydalanırsınız.

MEALİ ŞERİFİ (49)

(İsa *(Aleyhisselâm)* ı) **İsrail oğullarına bir peygamber** (olarak göndereceğiz o onlara şöyle diyecek) **Şüphesiz ben size Rabbinizden bir ayet** (mucize) **getirdim** (şöyleki) **muhakkak ben size çamurdan kuş biçimi gibi** (bir şey) **yapar, ona üflerim de, Allahın izniyle o. derhal** (diğer kuşlar gibi uçan, canlı) **bir kuş oluverir. Yine Allahın izniyle körü ve Alacalıyı iyileştirir ve ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde yediğinizi ve biriktirdiğinizi size haber veririm. Şüphesiz bunda** (anlatılan bu mucizelerde) **sizin için elbette büyük bir ayet** (elçiliğimin doğruluğuna açık bir nişan) **vardır.** (zira bunlar doktor ve müneccimlerin yaptıkları gibi bir takım âlet ve sebep aracılığı olmadan sadece Allah-u Tealâ'nın izniyle meydana gelmişlerdir). **Eğer iman edici** (inanmaya muvaffak kılınmış) **iseniz** (bunlarla faydalanırsınız).

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* a verilen **Ayet**'ten maksat bir tek ayet olmayıp ayet cinsidir ki, Allah-u Tealâ Hazretleri, burada İsa *(Aleyhisselâm)* a beş türlü mucize verdiğini açıklamıştır.

Şöyleki, İsa *(Aleyhisselâm)* ümmetine gönderilip peygamberliğini iddia edince ümmetinin kendisinden mucize istemeleri üzerine, Allah-u Tealâ İsa *(Aleyhisselâm)* ın peygamberliğini tasdik için ona bu ayeti celilede zikredilen mucizeleri vermiştir.

1. Çamurdan kuş sureti yaparak, o surete üfürmekle biiznillah o suretin uçan bir kuş olmasıdır.

Ayeti celilede geçen (خَلْقٌ) **Halk**'tan maksat: Yoktan yaratmak değil şekil vermektir. Çünkü kul, yoktan yaratıcı manasında halik olamaz. Ebussuud ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın şekil verdiği bu kuş ekseri rivayetlere göre yarasa kuşudur. Yarasada, diğer kuşlarda bulunmayan, kan ve etten varolup tüysüz bir kanatla uçması, insan memesi gibi memeleri olup, hayız görerek temizlenmesi, insan gibi gülmesi, gündüzün ışığında ve gecenin karanlığında görmeyip, ancak güneşin batmasından şafakın kaybolmasına, sabahleyin şafaktan gün doğmasına kadar görmesi, diğer kuşlar gibi yumurtlamayıp, diğer memeli hayvanlar gibi doğurması gibi bir çok acaib özellikler bulunduğundan, Beni İsrail, İsa *(Aleyhisselâm)* dan kendilerine bir yarasa kuşu yapmasını istemişler, İsa *(Aleyhisselâm)* da bir çamur alıp onu yarasa şekline soktuktan sonra, ona bir kere üflemesiyle, O, biiznillah canlanıp uçmuştur.

Vehb *(Rahimehullah)* Hazretlerinin buyurduğuna göre, yaratılanın yaptığı, yaratıcının işinden farklı olsun için o kuş insanlar kendisine baktıkça uçar, insanların gözünden kaybolunca ölü olarak düşerdi.

2. Ekmeh'i iyileştirmesi: Ekmeh anadan gözsüz doğan kimsedir ki, yüzünde göz çukuru bile bulunmayıp, göz yeri alnı gibi dümdüz olduğundan, Allah-u Tealâ Hazretleri tarafından bir mucize olmaksızın kullar tarafından tedavisi mümkün değildir.

3. Ebras'ı iyileştirmek, Ebras, alaca hastalığına tutulan bir kişidir ki, asla tedavi olunamaz. Bu hastalıklar o zamanın doktorlarını âciz bıraktıkları için İsa *(Aleyhisselâm)* ın bunları iyileştirmesi, peygamberlik davasındaki doğruluğuna delâlet eden bir mucize olmuştur.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın zamanında tıb çok ilerde olduğundan, İsa *(Aleyhisselâm)* onlara o cinsten mucizeler göstermiştir. Tıbta tedavisi bulunmayan bu hastalıkların iyileştirilmesinden tedavisi mümkün olan diğer hastalıkların iyileştirileceği haydi haydi anlaşılmıştır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, o zaman insanlar doktorlardan bu iki hastalığın şifasını istediklerinden zamanın en büyük tabibi olan Calinus ve arkadaşları "Bir çocuk anadan gözsüz olarak doğduysa, o ilâçla iyileşmez. Alaca hastalığına tutulan kişi de, derisine iğne sokulduğunda kan akmıyorsa, o da iyi olmaz." dediler.

Bunun üzerine insanlar anadan doğma körle, alaca hastalığına tutulmuş iki kişiyi İsa *(Aleyhisselâm)* a getirdiler, İsa *(Aleyhisselâm)* da dua ettikten sonra elini onlara sürer sürmez, kör gördü, alacalı iyileşti. Bunu gören bir takım insanlar iman etti. Bir kısmı ise bu büyüdür diyerek inkâr etti.

Dürrül Mensûr, Fahrurrazi ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* her gün binlerce hastayı iyileştirirdi hatta bir günde elli bin hastayı iyileştirdiği vardır. Gelebilen ona gelir, gelemeyene de o giderdi. Ve o, hastaların inanmalarını şart koşarak sadece dua ile tedavi ederdi.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın hastalara, kötürümlere, körlere ve delilere okuduğu dua şudur:

«اَللّٰهُمَّ اَنْتَ اِلٰهُ مَنْ فِى السَّمَاءِ وَاِلٰهُ مَنْ فِى الْاَرْضِ لَااِلٰهَ فِيهِمَا غَيْرُكَ وَاَنْتَ جَبَّارُ مَنْ فِى الْاَرْضِ لَا جَبَّارَ فِيهِمَا غَيْرُكَ وَاَنْتَ مَالِكُ مَنْ فِى السَّمَاءِ وَمَلِكُ مَنْ فِى الْاَرْضِ لَا مَلِكَ فِيهِمَا غَيْرُكَ قُدْرَتُكَ فِى الْاَرْضِ كَقُدْرَتِكَ فِى السَّمَاءِ وَسُلْطَانُكَ فِى الْاَرْضِ كَسُلْطَانِكَ فِى السَّمَاءِ اَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْكَرِيمِ وَوَجْهِكَ الْمُنِيرِ وَمُلْكِكَ الْقَدِيمِ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ».

Vehb *(Rahimehullah)* hazretlerinin buyurduğuna göre bu dua deliye ve korkan kişilere okunulsa veya yazılıp suyu içirilse inşaallah şifa verir.

4. Ölüleri diriltmek: Beğavî, Suyutî, Fahrurrazi, Ebussuud, Hâzin, ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın rivayetiyle, İsa *(Aleyhisselâm)* dört kişiyi diriltmiştir.

Birincisi: Dostu Azer'dir. O, öleceğini anlayınca kız kardeşini İsa *(Aleyhisselâm)* a göndererek: "Kardeşin Azer ölüyor çabuk yetiş." diye haber gönderdi. Aralarında üç günlük yol vardı, İsa *(Aleyhisselâm)* a haber ulaşınca hemen arkadaşlarıyla yola çıktı, fakat geldiğinde onu üç günlük ölü buldu.

Azerin kızkardeşine: "Bizi onun kabrine götür." dedi. Kardeşide onları kabrine götürünce, İsa *(Aleyhisselâm)* Allah-u Tealâ'ya:

«اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَالْاَرَضِيْنَ السَّبْعِ اِنَّكَ اَرْسَلْتَنِى اِلٰى بَنِى اِسْرَائِيلَ اَدْعُوهُمْ اِلٰى دِينِكَ وَاُخْبِرُهُمْ اَنِّى اُحْيِى الْمَوْتٰى فَاَحْيِ الْعَازَرَ»

"Ey yedi kat göklerin ve yedi kat yerlerin Rabbi olan Allahım, Şüphesiz sen beni, Beni İsrail'e gönderdin, Onları senin dinine çağırıyor ve kendilerine ölüleri dirilttiğimi haber veriyorum, O hâlde Azer'i dirilt." diye dua eder etmez Azer diri olarak ayağa kalktı, henüz yağları damlıyordu.Böylece kabrinden çıkıp bir zaman yaşadı hatta çocuğu bile oldu.

İkincisi: Bir ninenin oğludur. O da teneşir üzerinde ölü olarak kabre götürülürken, İsa *(Aleyhisselâm)* ın yanından geçirildi, İsa *(Aleyhisselâm)* ın duası üzerine hemen kalkıp teneşirin üzerine oturdu, insanların boyunlarından inerek elbiselerini giydi, teneşiri omuzuna alarak çoluk çocuğunun yanına döndü, böyle bir zaman yaşadı, çocuğu da oldu.

Üçüncüsü: Uşur tahsil eden bir kişinin kızıdır. Bir gün önce ölmüş olan bu kızı da İsa *(Aleyhisselâm)* dua ederek diriltti.O da bir zaman yaşadı hatta çocuğu oldu. Bu kadar büyük mucizeleri gören Beni İsrail : "Bu üç kişinin vefatları yakındır, belki de bunlar gerçekten ölmemiş sekte-i kalpten (kalp durmasından) öldü sanılmışlardır. Sen bize Sam ibni Nuh'u (Nuh'un oğlu Sam'ı) dirilt de görelim." deyince,

İsa *(Aleyhisselâm)* : **"Bana onun kabrini gösterin."** dedi. Bütün millet beraberinde olarak yola çıkıp, Sâm'ın kabrine vardılar. İsa *(Aleyhisselâm)* orada İsmi Azam (Allah-u Tealâ'nın en büyük ismi) ile dua eder etmez, Sâm başının yarısı beyazlaşmış olarak kabirden kalktı.

İsa *(Aleyhisselâm)* ona: **"Senin zamanında saç beyazlaması yoktu, senin başın nasıl beyazladı?"** dedi. O da: "Ya Ruhallah sen beni çağırdığında, Ruhullah'a icabet et ! diye bir ses duydum ve kıyametin koptuğunu zannettim, bu korkudan başım beyazladı." dedi.

O zaman İsa *(Aleyhisselâm)* ona, ruhun bedenden nasıl alındığını sordu. O da: "Ya Ruhallah! Onun acılığı henüz boğazımdan gitmedi." dedi. Hâlbuki o öleli dört bin seneden fazla olmuştu. Sâm başında toplanan millete **"İsa** *(Aleyhisselâm)* **ı tasdik edin şüphesiz o nebi** (peygamber) **dir."** dedi.

Sonra, İsa *(Aleyhisselâm)* Sâm'a: "**Öl!**" dedi, o da: "Allah-u Tealâ'nın, Beni ölümün şiddetlerinden koruması şartıyla öleyim." dedi. İsa *(Aleyhisselâm)* ın dua etmesi üzerine Allah-u Tealâ Sâm'ı acı çekmeden tekrar öldürdü.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın bir kralın oğlunu babasına halife olsun (yerine geçsin) diye dirilttiği, bir ceylân yavrusunu, bir koyunu, bir de sığırı dirilttiği de tefsirlerde zikredilmektedir. Ayeti celilede geçen (الْمَوْتٰى) (ölüler) sözü bunların hepsini içine almaktadır.

Bu mucizeleri gördükten sonra, insanlardan bir kısmı iman ettiyse de, diğerleri: "Bu sihirdir, bize başka bir ayet göster." diyerek yalanladılar. Bunun üzerine İsa *(Aleyhisselâm)* aşağıda zikredilen beşinci mucizeyi gösterdi.

Kazi Beyzavî'nin beyanına göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın: "**Allah'ın izniyle**" sözünü tekrar etmesi, uluhiyet tevehhümünü defetmek (kendinin ilâh edinilmesi hakkındaki yanlış düşünceyi ortadan kaldırmak) içindir. Çünkü ölüleri diriltmek ef'âli beşeriyye (insanların yapacağı işler) cinsinden değildir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, imamı Kelbî *(Rahimehullah)* buyurmuştur ki: İsa *(Aleyhisselâm)* ölüleri (يَا حَيُّ يَا قَيُّوم) ile diriltirdi. İmamı Ahmed *(Rahimehullah)* zühd kitabında nakletmiştir ki: İsa *(Aleyhisselâm)* ölüleri diriltmek için elçilerini yollarken onlara:

"**Şu şu duaları yapın, ancak gözünüzden yaş gelme ve tüylerinizin diken diken olma hâline rastladığınızda dua edin.**" derdi. *(Dürrül Mensûr : 2/220)*

5. İnsanların evinde yediklerini ve sakladıklarını kendilerine bildirmesi:

Hâzin, Ruhul Beyan ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselam)* bir kişiye dün gece ne yediğini, bu gün ne yediğini ve akşam yemeği için ne hazırladığını bildirirdi.

Dürrül Mensûr tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Asakir *(Rahimehullah)* ,Abdullah ibni Amr ibnil Âs *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Meryemin oğlu İsa *(Aleyhisselâm)* , çocukluğunda diğer çocuklarla oynarken onlardan birine: "**Annenin sana ne hazırladığını söylememi ister misin?**" derdi. O da: "Evet söyle." deyince, İsa *(Aleyhisselâm)* :

"**Annen sana şunu şunu hazırladı.**" diye bildirirdi, çocuk da annesine giderek: "Bana hazırladığını yedir." deyince, annesi: "Sana ne hazırladım?" derdi. çocuk da: "Bana şunları hazırladın." diye annesine bildirince, annesi: "Sana bunları kim haber verdi?" diye sorunca, çocuk: "Meryemin oğlu İsa." derdi.

Bu hadiseye rastlayan kişiler: "Vallahi çocuklarınızı İsa'nın yanında bırakırsanız elbette onları bozacak." diyerek çocuklarını bir eve kilitlediler. İsa *(Aleyhisselâm)* onları aramaya çıktığında, onları bulamayıp bir evden seslerini işitti ve: "Bu evdekiler kim, yoksa çocuklar mı?" diye sordu, kilitleyenler:

"Yok bunlar maymun ve domuzlar." dediler. İsa *(Aleyhisselâm)* da: "**Ey Allahım! onları maymun ve domuzlara çevir.**" diye beddua eder etmez o çocuklar maymun ve domuzlara döndüler. *(Dürrül Mensûr : 2/201)*

Ulemadan bazısı cennetten sofra indikten sonra da böyle bir hadisenin yaşandığını nakletmişlerdir. Nitekim Abdürrezzak, İbni Cerir, İbni Münzir ve İbni Ebi Hâtim, İbni Yaser *(Radıyallahu Anh)* ın bu ayeti kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmişlerdir. İsa *(Aleyhisselâm)* onlara: "**Ben, size cennetten gelen sofradan ne yiyeceğinizi ve ne saklıyacağınızı bildiriyorum.**" dedi.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın ümmeti şüphesiz iman etmeleri için İsa *(Aleyhisselâm)* dan gökten bir sofra indirmesini istemişlerdi. İsa *(Aleyhisselâm)* da cennetten sofra inmeden evvel ümmetinden, sofra indiğinde ondan yemelerini fakat saklamamalarını söz almıştı. Onlarsa, sofra indikten sonra hainlik ederek saklayınca maymuna ve domuza döndürüldüler.

Bu ayet-i celilenin sonundaki: "**Şüphesiz bu anlatılan beş mucizede elbette sizin için büyük ayetler vardır.**" kavli şerifi İsa *(Aleyhisselâm)* ın sözü de olabilir, Mevlâ Tealânın yeni başlayan bir kelâmı da olabilir. Her hâl-u kârda İsa *(Aleyhisselâm)* ın, Allah-u Tealâ'nın bildirmesiyle gayıpları haber vermesi, peygamberliğinin sıhhatine delâlet eden kat'î bir delil ve en büyük bir mucizedir.

Evet Müneccim (yıldız falına bakanlar) ve kâhin (falcı) lar bazı gizli şeyleri söylüyorlarsa da onlar bu hususta yıldızların ilmini bilmek gibi vasıtalara dayanmakta ve bir takım hesaplardan yararlanmaktadırlar.

Falcılar ve cinciler de bir takım cinlerden istifade etmektedirler, bununla beraber verdikleri haberlerin bir çoğunda yanılmaktadırlar.

Enbiya *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* ın mugayyebat (gizli şeyler) den haber vermeleriyse, hiçbir âlet araya girmeden, hiçbir sebep vasıta olmadan, ve hiçbir hesaba dayanmaksızın ancak vahyi semavî (Allah-u Tealâ'nın bildirme) siyledir. Böylece aralarındaki büyük fark meydana çıkmıştır.

Ayeti celilenin sonundaki: "**Eğer müminseniz.**" sözü,"**Eğer imana muvaffak olacaksanız bunlarda sizin için büyük ayet vardır.**" manasında olduğu gibi: "**Eğer bunları tastik ederseniz** (doğrulayıcısanız), **bu ayetlerden faydalanırsınız.**" demek de olabilir.

ALLAH-U TEALÂ'NIN İSA *(Aleyhisselâm)* A VERDİĞİ MUCİZELERİ VE NİMETLERİ KENDİSİNE HATIRLATTIĞINI BİLDİREN DİĞER BİR AYETİ KERİME

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ اِذْ اَيَّدْتُكَ
بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا

فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِى وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِى وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِى
وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِى اِسْرَآئِيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ
اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ (١١٠)

"Allah (-u Tealâ) **o zaman şöyle buyuracak: "Ey Meryem oğlu İsa! sana ve annene** (verdiğim) **nimetimi hatırla, hani seni mukaddes bir ruh** (Cebrail *(Aleyhisselâm)* **ile kuvvetlendirmiştim,** (bu sayede) **sen beşikte iken de, yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Hani sana kitabı** (okuyup yazmayı) **hikmeti, Tevrat ve İncili öğretmiştim.**

Hani benim iznimle çamurdan kuş suretinin benzerini yapıyordun da ona üflüyordun, benim iznimle o hemen bir kuş oluveriyordu. Yine benim iznimle anadan doğma körü, alacalıyı iyileştiriyordun. Hani ölüleri benim iznimle çıkarıyordun (diriltiyordun), **hani İsrail oğullarını** (seni öldürmekten) **önlemiştim** (o İsrail oğulları ki), **kendilerine apaçık delil** (mucize) **ler getirdiğin zaman da içlerinden o küfredenler: 'Bu apaçık bir büyüden başkası değildir.' demişlerdi."** *(Maide Suresi : 110)*

Bu ayet-i kerimede ve bundan sonraki ayetlerde zikredilen harikulâde (olağanüstü) hadiseler mucizedir. Mucizeler, insanların gücünü aşan, onları yapmaları tabiat kanunlarına göre mümkün olmayan şeylerdir. Ancak tabiat kanunlarının da yaratıcısı ve düzenleyicisi olan Allah-u Tealâ, kullarının kolayca iman etmelerini, hidayete kavuşmalarını temin maksadıyla peygamberlere mucizeler lütfeylemiştir.

Bunlar yalnız Allah-u Tealâ'nın izni ve kudretiyle vücuda gelmektedir. Öyleyse mucize: zamanında kimsenin yapamayıp, herkesi âciz bırakan ve onların âciz kalmasıyla peygamberlerin doğruluğu anlaşılan şeydir.

Bilinmelidir ki, bazı kimselerin bu kadar büyük mucizeleri gördükleri hâlde inanmamaları, yer yüzünde haksız yere büyüklenmelerinden, Allah-u Tealâ'nın ayetlerini yalanlamalarından ve o ayetleri araştırıp düşünmemelerinden ileri gelmektedir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِىَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ
اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ
الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ (١٤٦)

"Yer yüzünde haksız yere kibirlenen (kendini büyük gören) **leri, ayetlerim** (i anlamak) **dan çeviririm. Onlar bütün mucizeleri görseler de, ona inanmazlar, Rüşt** (Allah'ın dosdoğru) **yolunu görseler onu yol edinmez** (o yola

girmez) **ler, fakat azgınlık yolu görürlerse hemen onu yol edinirler. İşte bu durum onların ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından** (ayetlerimizi iyi araştırmamalarından) **dır.** " *(Araf Suresi : 146)*

İnsan neden yaratıldığını bildiği hâlde, kendini nasıl büyük görebilir, o alçak bir sudan yaratılmış ve ne yollardan geçerek dünyaya gelmiştir.

Nitekim Mevlâ Tealâ bu meseleyi insana şu şekilde hatırlatmaktadır:

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ (٥) خُلِقَ مِنْ مَآءٍ دَافِقٍ (٦) يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ (٧)

"**İnsan neden yaratıldığına bir baksın, O, atılgan bir sudan** (Meniden) **yaratılmıştır ki, o su sulb** (erkeğin omurga kemikleri) **ile** (kadının) **göğüs kemikleri arasından çıkar.**" *(Tarık Suresi : 5-7)*

O hâlde insan haddini bilmeli, Allah-u Tealâ'nın gönderdiği peygamberlere ve onların getirmiş oldukları şeriatlere karşı gelmemelidir. Aksi takdirde kendisini anasından babasından çok acıyan Allah-u Tealâ'nın ayetlerine inanmaktan engellenecek, ahirette de Allah-u Tealâ ya karşı saygısını, edebini muhafaza ederek onun ayetlerine inananların ulaşacağı derecelerden mahrum olacağı gibi ebedi azaba düşecektir.

Mevlâ Tealâ cümlemizi bu hâle düşmekten muhafaza eylesin âmin.,

---

Mevlâ Tealâ, İsa *(Aleyhisselâm)* ın Beni İsrail'e peygamber olarak gönderildiğini ve elçilik davasını ispat için elinde yarattığı mucizelerini beyan ettiği gibi gönderilişinin maksadını da açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ (٥٠)

KELİME MANASI (50)

İsa *(Aleyhisselâm)* sözlerine şöyle devam etti: (وَمُصَدِّقًا) Ve (Ben size) **doğrulayıcı olarak** (geldim), neyi? (لِمَا) **o şeyi ki,** (بَيْنَ يَدَىَّ) **iki elimin arasındadır,** oda neden ibaret olduğu hâlde? (مِنَ التَّوْرٰيةِ) **Tevrat'tan,** yani ben size kendimden evvel geçen Tevrat'ta bulunanların doğru ve gerçek olduğunu tasdik edici olarak geldim, daha niçin geldim? (وَلِاُحِلَّ) **helâl edeyim için,** kime? (لَكُمْ) **size** neyi? (بَعْضَ الَّذِى) **o şeylerin bazısını ki,** (حُرِّمَ) **haram edilmişti,** kim üzerine? (عَلَيْكُمْ)

sizin üzerinize, yani Musa *(Aleyhisselam)* ın şeriatında yasak edilmiş olan bazı şeyleri size serbest edeyim için geldim. (وَجِئْتُ) **ve getirdim,** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (بِآيَةٍ) **bir mucizeyi,** kim tarafından? (مِنْ رَبِّكُمْ) **Rabbiniz tarafından,** yani size Rabbiniz tarafından daha nice mucizeler getirdim, (فَاتَّقُوا) **o hâlde sakının,** kimden? (اللهَ) **Allah** (-u Tealâ) **dan,** yani size getirdiğim dini kabul etmeme hususunda Allahtan korkun, (وَأَطِيعُونِ) **ve itaat edin,** kime? (نِ) **bana,** yani Allahın emriyle size emrettiğim ve yasak ettiğim şeylerde bana uyun.

MEALİ ŞERİFİ (50)

(İsa *(Aleyhisselam)* sözlerine şöyle devam etti) **Ve** (ben size) **benden önceki Tevratı doğrulayıcı olarak ve size** (Musa *(Aleyhisselam)* ın şeriatında) **haram kılınmış olan bazı şeyleri helâl kılayım için** (geldim). **Ve size Rabbinizden bir** (nice) **ayet** (mucizeler) **getirdim. O hâlde Allahtan korkun, bana da itaat edin.**

İ Z A H A T

Tefsiri kebir ve Hâzin'de zikredildiğine göre, her gelen peygamber kendinden evvel geçen peygamberleri ve şeriatlarını tasdik eder. İsa *(Aleyhisselam)* da Tevratı ve hükümlerini doğruladığını, bu ayet-i celileden de anlaşıldığı üzere, açıkça beyan etmiştir.

Fahrurrazi, Hâzin ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre Esasen İsa *(Aleyhisselam)* ın gönderilmesinden maksat ikidir:

Birincisi: Tevratı ve hükümlerini doğrulamak,

İkincisi: Tevratın bazı hükümlerini kaldırarak, yahudilere verilen bazı emirlerin ağırlığını hafifletmektir.

Vehb İbni Münebbih *(Rahimehullah)* buyurdu ki: İsa *(Aleyhisselam)* da, Musa *(Aleyhisselam)* ın şeriatı üzerine gönderildi, O da cumartesi gününe tazim eder ve Beyt-i Mukaddese doğru kılardı. Domuz etini haram eder, sünnet olmayı emrederdi. Sonra Vehb *(Rahimehullah)* hazretleri: "Ben size haram edilenlerin bazısını helâl etmek için gönderildim." sözünü iki şekilde tefsir etti.

1. Yahudi âlimleri kendi kafalarından bir takım şeriatlar ortaya koyarak onları Musa *(Aleyhisselam)* a nisbet etmişlerdi. İsa *(Aleyhisselam)* gönderildiğinde o uydurmaları iptal ederek işi Musa *(Aleyhisselam)* ın zamanındaki şekle döndürdü. Ancak hristiyanlar da İsa *(Aleyhisselam)* dan sonra işi değiştirdiler, Şöyleki: Pazar günü haftanın birinci günüdür diye cumartesi gününü ibadete ayırma emrini pazara çevirdiler.

Meryem validemiz İsa *(Aleyhisselam)* a hamile kalacağında, doğuya doğru gittiği için meşrik (doğu) tarafını kıble edindiler. Sünnet olmayı kalbin dünya alakalarından ayrılması manasında anlayarak sünnet olmayı ortadan kal-

dırdılar. İncili şerifte İsa *(Aleyhisselâm)* ın domuzları telef ettiği hatta bir sürü domuzu denizde boğduğu yazılı olduğu hâlde, içlerinden birinin rüyasında kendisine gökten, içinde hayvan resimleri ve hınzır sureti bulunan bir sayfa inip ona: "Bunlardan istediğini ye." dendiğini iddia etmesi üzerine hınzır etini kendilerine helâl ettiler böylece İncili şerifi değiştirmiş oldular.

2. Allah-u Tealâ Hazretleri bazı suçlarından dolayı yahudilere bir takım şeyleri haram etmişti. Nitekim Mevlâ Tealâ:

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ . . . (١٦٠)

"**Yahudilerin zulmü** (günahları) **sebebiyle kendilerine** (daha önce) helâl **kılınmış olan temiz şeyleri onlara haram kıldık.**" *(Nisa Suresi : l60'dan)* buyurarak bunu açıklamıştır. Sonra bu haramiyet, İsa *(Aleyhisselâm)* gelinceye kadar devam etti. İsa *(Aleyhisselâm)* geldiğinde ise bu zorlukları onlardan kaldırdı.

Katade *(Rahimehullah)* hazretlerinin buyurduğuna göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın getirdiği şeriat, Musa *(Aleyhisselâm)* ın şeriatından daha yumuşaktır. Musa *(Aleyhisselâm)* ın şeriatında deve etleri, iç yağları, bağırsak üzerinde bulunan ince yağlar, bazı kuşlar ve balıklar yahudilere haram edilmişti. İsa *(Aleyhisselâm)* gelerek bunları kendilerine helâl etti.

Diğer bazı ulemanın beyanlarına göreyse, İsa *(Aleyhisselâm)* Tevratın bir çok hükümlerini kaldırmıştır, ancak bütün bunlar Allah-u Tealâ'nın emriyle olduğu için, aralarında bir tenakuz (çelişki) yoktur.

Tevratı doğrulamasının manası ise, Onun Allah-u Tealâ'nın indirdiği kitaplardan olduğunu, içinde bulunan hükümlerin dosdoğru olduğunu kabul etmektir. Bazı hükümlerini kaldırmak bu manadaki doğrulamaya zıd düşmez, çünkü nesih, evvelki bir hükmün iptal edilmesi manasında olmayıp belki geçerlilik süresini açıklamaktır.

Nitekim Kuran-ı kerimin bazı ayetleri de, diğer bazısını neshetmiştir ve bu, Mevlâ Tealâ'nın emriyle olduğundan kimsenin buna itiraz etmeye hakkı yoktur, o halde nâsih de mensuh da haktır ve gerçektir.

Fahrurrazi'nin beyanına göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ümmetini hakka kavuşturmak için açık mucizelerle geldiğini açıkladıktan ve mucizelerinden mühim olanları saydıktan sonra, tekrar:

«وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ»

"**Ben size Rabbiniz tarafından mucizeler getirdim.**" diyerek, onları, getirdiği hükümlere yaklaştırmak istemiştir. Zira insanı evvelden beri alışageldeği şeyden ayırmak çok zordur, bundan dolayı İsa *(Aleyhisselâm)* sözleri insanların kalplerine yerleşsin ve tabiatlarına tesir etsin için mucizelerin zikrini tekrar etmiştir. Daha sonra da:

« فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ »

"**Allah** (-u Teala) **dan korkun ve bana itaat edin.**" diyerek onları korkutmuştur.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın bu sözünden anlaşıldığı üzere, peygambere itaat takva sahibi olmak için gerekli şeylerdendir.O hâlde İsa *(Aleyhisselâm)* bu sözüyle onlara: "Sizin Allah-u Tealâ'dan korkmanız gerekiyorsa ki, mutlaka gerekiyor benim size Rabbim tarafından emrettiğim bütün meselelerde bana itaat etmeniz gerekmektedir." demek istemiştir.

İSA *(Aleyhisselâm)* IN ÜMMETİNE GÖNDERİLDİĞİNDE SÖYLEDİĞİ SÖZLERİ BİLDİREN DİĞER BİR AYETİ KERİME:

وَلَمَّا جَآءَ عِيسىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ (٦٣)

"**İsa** *(Aleyhisselâm)* **o apaçık delillerle gelince** (kavmine şöyle) **dedi: Muhakkak ben size hikmeti** (İncil'in şeriatlarını) **getirdim. Bir de hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için** (geldim), **artık Allah** (-u Tealâ) **dan korkun ve bana itaat edin.**" *(Zuhruf Suresi: 63)*

İSA *(Aleyhisselâm)* IN ŞERİATI MUSA *(Aleyhisselâm)* IN ŞERİATINDAKİ BAZI AĞIR VAZİFELERİ KALDIRDIĞI GİBİ EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN DE ÜMMETİNE BİR TAKIM TEMİZ ŞEYLERİ HELÂL EDİP PİS ŞEYLERİ HARAM ETTİĞİNİ VE EVVELKİ ÜMMETLERİN ÜZERİNDE OLAN AĞIR YÜKLERİ KALDIRARAK KENDİNDEN EVVELKİ DİNLERİN HÜKÜMLERİNİ NESHETTİĞİNİ AÇIKLAYAN BİR AYETİ KERİME

... يَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِى اُنْزِلَ مَعَهُ اُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (١٥٧)

"**O** (peygamber Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, **onlara** (ümmetine) **iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara** (deve eti, iç yağı gibi) **temiz** (güzel ve faydalı) **şeyleri helâl eder, pis** (ve zararlı) **şeyleri haram kılar ve üzerlerindeki ağırlıkları, sırtları-nızdaki zincirleri indirir** (günah işleyen uzuvların ve pislik değen elbiselerin kesilmesi gibi bir takım ağır teklifleri kaldırır).

İşte ona (o büyük peygambere) **inanıp tazim eden** (saygı gösteren) **ler, ona yardım edenler ve onunla birlikte indirilen Nur** (Kuran) **a uyanlar** (var ya!) **işte kurtuluşa erenler ancak onlardır."** *(Araf Suresi: l57'den)*

İsa *(Aleyhisselâm)* sözlerine şöyle devam etti

اِنَّ اللّٰهَ رَبِّی وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (٥١)

KELİME MANASI (51)

(اِنَّ اللّٰهَ) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ), (رَبِّی) **benim rabbimdir** daha? (وَرَبُّكُمْ) **sizin de Rabbinizdir,** (فَاعْبُدُو) **o hâlde ibadet** (kulluk) **edin,** kime? (هُ) **ona,** (هٰذَا) **işte bu,** nedir? (صِرَاطٌ) **bir yoldur,** öyle bir yol ki, (مُسْتَقِيمٌ) **dosdoğru.**

MEALİ ŞERİFİ (51)

Şüphesiz Allah (-u Tealâ), **benim de Rabbim, sizinde Rabbinizdir. Öyleyse ona kulluk edin. İşte bu, dosdoğru bir yoldur.**

İ Z A H A T

Tefsiri kebirde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* sözlerini: "**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir.**" diye bitirmiştir. Bundan maksadı: Allah-u Tealânın kulu olduğunu itiraf ederek, "İsa ilâhtır, veya Allahın oğludur." gibi, yersiz ve çirkin sözler söyleyen insanları, bu iftiralarından menetmek içindir.

Ebussuud ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın: "**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir.**" sözünün gayesi, doğru inancı elde ederek görüş kuvvetini tamamlamaya işarettir: "**Ona ibadet edin.**" sözü ise, amel gücünü tamamlamaya işarettir, çünkü ibadet bütün emirleri yerine getirip yasaklardan kaçarak Allah-u Tealâ'ya itaattan ibarettir. Bundan sonraki: "**İşte bu dosdoğru yoldur.**" sözü ise, iki iş (doğru inanç ve güzel amel) in arasını toplamanın, doğruluğuna şahitlik edilen tek yol olduğunu takrir etmek (yerleştirmek) tedir. Nitekim:

٣٣٦- عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ الثَّقَفِيِّ (رضى الله عنه) قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! قُلْ لِی فِی الْاِسْلَامِ قَوْلاً لَا اَسْأَلُ عَنْهُ اَحَدًا بَعْدَكَ (وَفِی حَدِيثِ اَبِی اُسَامَةَ: غَيْرَكَ) قَالَ: «قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ فَاسْتَقِمْ».

336- Süfyan İbn-i Abdillahissakafî *(Radıyallahu Anh)* Bir kere: "Ya Resulallah! İslâm hakkında bana öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra hiç bir kimseye sormayayım." dedim. Ebu Üsame hadisinde: "Senden başkasına (sormayayım)." şeklindedir.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Allah'a iman ettim de, ve dosdoğru ol!"** buyurdu. *(Müslim, Iman:62, Ahmed Ibn-i Hanbel:3/413, 4/385)* kavli şerifi de bunun benzeridir.

O hâlde ilimle, amel istikametin en birinci şartlarıdır.

Bir kere Cüneydi Bağdadi *(Kuddise Sırruhu)* Hazretlerine: **"Allah'a kavuşmanın yolu nasıldır?"** diye sorulduğunda, O: **"Allah** (-u Tealâ) **ya kavuşmak günaha devam etmeyi gideren bir tövbe, yakında tövbe ederim düşüncesini ortadan kaldıran bir korku, kişiyi amel yollarına sevkedecek bir ümit, her hâlü kârda Allah** (-u Tealây) **ı zikretmek ve ecelinin yanaştığını dolayısıyla emellerden uzaklaşmasını nefse bildirerek onu alçaltmaya bağlıdır."** buyurdu.

O zaman kendisine "Peki bu dediklerine kul nasıl kavuşur?" diye sorulunca, **"İçinde tevhidi mücerred** (sadece Mevlâ Tealâ'nın birliği) **bulunan bir kalb-i müfred** (sadece sahibine yani Allah-u Tealâ'ya ayrılmış bir kalp) **le."** buyurdu.

Hasani Basrî *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki: Bu hayrı (cenneti) isteyen bir kişi mutlaka çok çalışır, zayıflar, bu yolda erir gider, devam eder ve Allah-u Tealâ ya kavuşuncaya kadar istikamet eder. Allah-u Tealâ'nın:

اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا . . . (٣٠)

"O kullar ki, Rabbimiz ancak Allah (-u Tealâ) **dır dediler, sonra da istikamet gösterdiler** (bu imana göre dosdoğru hareket ettiler)." kavli şerifini görmez misiniz? buyurdu. *(Fussilet Suresi : 30'dan)*

İsmail Hakkı Bursevî *(Kuddise Sırruhu)* hazretleri, bu izahattan sonra şöyle buyurmuştur: Bil ki, İstikamete ancak büyükler dayanabilir, zira o, alışılagelen şeylerden ayrılmak, âdetlerden uzaklaşmak, ve Allah-u Tealâ'nın huzurunda gerçek bir sadakat üzere kaim olmak (dikilmek) ten ibarettir.

Bu da kulun kendisine istediği verilse de, verilmese de Mevlâ Tealâ'nın kapısından ayrılmamasıyla mümkündür. Nitekim:

٣٣٧- قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «لاَ يَكُونَنَّ اَحَدُكُمْ كَالْعَبْدِ السُّوءِ اِنْ خَافَ عَمِلَ وَلاَ كَالْاَجِيرِ السُّوءِ اِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَعْمَلْ».

337- Resulullah*(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: **"Sizin biriniz korktuğu zaman iş yapan kötü köle gibi olmasın, kendisine bir şey verilmediğinde çalışmayan kötü işçi gibi de olmasın."** *(Ruhul Beyan:2/39)*

Ulemâ buyurmuştur ki: Ben Allah-u Tealâ'dan hiç bir şey istemiyorum demek de doğru değildir. zira bu, Mevlâ Tealâ'ya karşı büyüklük taslamak olur, Kuldan istenilen, ameline karşılık bir şey beklememesidir.

Amma Mevlâ Tealâ'nın fazl-u kereminden isteyebilir ve istemelidir. Edepli kulun alâmeti, Mevlâ'sının kapısında ibadete ve taate devam etmesi ve Mevlâsının dışında hiç bir şeyi cenneti, cehennemi bile düşünmemesidir.

İşte kul inancını ve amelini Mevlâ Tealâ'nın dışındaki bütün gayelerden arındırdığında, istikameti bulmuş ve sırâtı müstakimi yol edinmiş olur.

Buna kavuşmak ise ezeli kabiliyeti olanlara aittir. Aslında kabiliyeti olan kişiler, mürşidi kamillerin terbiyesiyle Allah-u Tealâ'nın sıfatlarının nurlarına mazhar olarak beşerî karanlıklardan kurtulurlar. O hâlde sen kamil zatların hizmetine çalış ve yakîn yolunda istikametten ayrılma.

Şunu da bil ki: Büyüklere uymakta büyük şeref vardır, Allah-u Tealâ Hazretleri, peygamberlerin en büyüğü olan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bile:

. . . فَبِهُدَيٰهُمُ اقْتَدِهْ . . . (٩٠)

"**Sen de onların** (geçmiş peygamberlerin) **yoluna uy.**" *(Enam Suresi: 90'dan)* buyuruyor.

Peygambere itaat ve ittiba etmek, Allah-u Tealâ'dan sakınmak için gerekli olan şeylerdendir. Görmezmisiniz ki? Allah-u Tealâ , İsa *(Aleyhisselâm)* dan naklen "**Allah** (-u Tealâ) **dan korkun ve bana uyun.**" buyuruyor.

İşte kul ittibaya devam ettikçe istikamete ulaşır, zira istikamet, işin başında kazanılacak şeylerden değildir.

İSA *(Aleyhisselâm)* IN BU SÖZÜNÜ ZİKREDEN DİĞER BİR AYETİ KERİME

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (٦٤)

"**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Haydi hepiniz ona kulluk edin, işte dosdoğru yol budur.**" *(Zuhruf Suresi 64)*

İnsan, kendisini ancak ibadetle meşgul ederek, kahve, sinema, tiyatro, maç, kötü filimler gösteren televizyon ve kulüpler gibi kötü alışkanlıklardan kurtarabilir, başka türlü kurtulması mümkün değildir.

Mevlâ Tealâ cümlemizi ibadet ve taatıyla meşgul ederek bütün kötülüklerden muhafaza eylesin amin..,

---

Mevlâ Tealâ, İsa *(Aleyhisselâm)* ın davet vazifesini yerine getirdikten sonra, yahudilerin inatçılık ve inkarda ısrar ettiklerini hatta onu öldürmeye kadar cesaret ettiklerini bunun üzerine İsa *(Aleyhisselâm)* ın, kendi dinine yardım ve onların şerlerini defedecek yardımcı aradığını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

فَلَمَّا اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِىٓ اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ

نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ (٥٢)

KELİME MANASI (52)

(فَلَمَّا) **Ne zaman ki,** (اَحَسَّ) **hissetti** (sezdi) kim? (عِيسٰى) **İsa** *(Aleyhisselâm),* kimden? (مِنْهُمُ) **onlardan,** neyi? (الْكُفْرَ) **küfrü** (kafirliği), (قَالَ) **dedi,** (مَنْ) **kimdir,** (اَنْصَارِىٓ) **benim yardımcılarım,** ben ne olduğum hâlde? (اِلَى اللّٰهِ) **Allah'a** (sığınıcı olduğum hâlde) burada (اِلٰى) , (لَامْ) manasında olabilir buna göre mana: Allah için benim yardımcılarım kimdir? demektir. (فِى) manasında da olabilir o zaman mana: "Allah uğrunda ve onun yolunda benim yardımcılarım kimdir?" demek olur. (قَالَ) **dedi,** kim? (الْحَوَارِيُّونَ) **havariler** (Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hulefa-i Raşidini gibi İsa *(Aleyhisselâm)* a yakın olan kişiler) (نَحْنُ) **biz,** kimiz? (اَنْصَارُ اللّٰهِ) **Allah'ın yardımcılarıyız,** (اٰمَنَّا) **biz iman ettik,** kime? (بِاللّٰهِ) **Allah'a,** (وَاشْهَدْ) **sen de şahit ol ki,** (بِاَنَّا) **şüphesiz biz,** kimleriz? (مُسْلِمُونَ) **müslümanlarız,** yani senin bizden istediğin şeylere boyun eğiciyiz.

MEALİ ŞERİFİ (52)

İsa *(Aleyhisselâm)* **onlardan küfrü** (inkarcılığı) **sezince "Allah** (yolund) **a benim yardımcılarım kimlerdir?" dedi. Havârîler, "Allah'ın yardımcıları biziz. Allah'a inandık.** (Ey İsa) **Sen de şahit ol ki, şüphesiz biz müslümanlarız." dedi** (ler).

İ Z A H A T

İmam Fahrurrazi'nin beyanına göre, Allah-u Tealâ Hazretleri, Meryem validemizin İsa *(Aleyhisselâm)* gibi bir çocukla müjdelenmesini nakledip İsa*(Aleyhisselâm)* ın bütün sıfatlarını ve mucizelerini açıkladıktan sonra ümmetinin ona ne muamele ettiklerini açıklamak üzere bu ayet-i kerimeyi indirdi. Ancak doğum kıssasını Meryem Suresine bıraktı.

Fahrurrazi ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, imamı Süddî buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ , İsa *(Aleyhisselâm)* ı Beni israil'e gönderip ona

peygamberliğini açıklamasını ve insanları Allah-u Tealâ'nın dinine davet etmesini emredince, Beni İsrail inat edip isyan ettiler.

İsa *(Aleyhisselâm)* da onlardan korkarak gizlendi. İsa *(Aleyhisselâm)* ın kavmi arasındaki hâli, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Mekke'deki hâline benzerdi, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* kâfirler onu öldürmek istediklerinde, inananların evlerinde ve mağaralarda, gizlendiği gibi, İsa *(Aleyhisselâm)* da Beni İsrailden gizlenirdi. Sonra, İsa *(Aleyhisselâm)* ve annesi yer yüzünde dolaşırlarken rastgele bir kasabadaki bir kişinin yanına misafir oldular,

O adam da onları çok iyi ağırladı. O şehirde de cebbar bir hükümdar vardı. Ev sahibi o adam bir gün üzüntülü olarak onların yanına gelince İsa *(Aleyhisselâm)* bunun sebebini sordu, O da "Bu şehrin kralı cebbar (zorba) bir adamdır. Onun âdeti, bizden her bir kişiye kendisini ve ordularını yedirip şarap içirmek için bir gün tayin etmiştir. Bu gün de sıra benimdir imkânım da yok, işim çok zor" dedi.

Meryem validemiz bunu duyunca, İsa *(Aleyhisselâm)* a "Oğlum Allah-u Tealâ'ya dua et de bu adamın derdine kâfi gelsin." dedi. İsa *(Aleyhisselâm)* "Anneciğim ben bunu yaparsam bunda büyük bir şer olacak" dediyse de, Meryem validemiz: "Bu adam bize çok iyilik etti bizim de ona ikram etmemiz gerekir." dedi.

Bunun üzerine İsa *(Aleyhisselâm)* o adama :"Kralın gelme vakti yanaşınca kazanlarını ve tulumlarını su doldur, sonra bana bildir." dedi. Adam bunu yapıp İsa *(Aleyhisselâm)* a bildirince, İsa *(Aleyhisselâm)* Allah-u Tealâ ya dua etti,

Bunun üzerine kazanlardaki su etli çorbaya, tulumların suyu da şaraba dönüştü ki, insanlar onun bir benzerini görmemişlerdi. (İsa *(Aleyhisselâm)* ın şeriatında şarap haram değildi).

Kral gelip yemeğini yedi ve o şarabı içtikten sonra, adama: "Bu şarabı nereden buldun?" dedi. Adam: "Falân yerden aldım." deyince, Kral: "Ben de oradan alıyorum böyle olmuyor." dedi.

Adam: "Yok ben başka yerden aldım." diye işi karıştırınca, kral bunu zorladı, Adam da: "Madem öyle ben sana söyleyeyim benim yanımda bir çocuk var Allah-u Tealâ'dan ne istese mutlaka kabul ediliyor. Onun duasıyla su şarap oldu." dedi.

Kralın da kendi yerine geçirmek istediği çok sevdiği bir oğlu vardı. Bir kaç gün önce ölmüştü. Bu hadiseyi gören kral: "Duasıyla suyun şaraba dönüştüğü bir kişi Allah-u Tealâ ya benim çocuğumu diriltmesi için dua ederse, elbette bu da kabul edilir." diyerek İsa *(Aleyhisselâm)* ı çağırttı ve bu hususta onunla görüştü.

İsa *(Aleyhisselâm)* ona "Bunu isteme çünkü, o yaşarsa büyük şer olur." buyurduysa da, kral: "O dirilsin de, ne olursa olsun." dedi. O zaman İsa

(Aleyhisselâm) "Ben onu diriltecek olursam, annemle benim istediğimiz yere gitmemize izin verecek misin?" dedi.

Kral da: "Evet" deyince İsa *(Aleyhisselâm)* , Allah-u Tealâ'ya yalvardı ve böylece çocuk dirildi. Kralın memleketinin halkı, çocuğun yaşayacağını anlayınca, "Bu kral bizi yedi bitirdi, eceli yanaşınca oğlunu başa geçirip onun da kendisi gibi bizi yiyip bitirmesini istiyor." diyerek silâha sarıldılar sonra, bu ölmüş çocuğu kimin dirilttiğini araştırdıklarında İsa *(Aleyhisselâm)* ın dirilttiği meydana çıkınca ona küfrettiler ve öldürmeye karar verdiler.

2. Yahudiler İsa *(Aleyhisselâm)* ın Tevrat'ta kendilerine müjdlenen mesih olduğunu ve onun kendi dinlerini neshedeceğini bildiklerinden, evveliyatından (önceden) beri İsa *(Aleyhisselâm)* a düşman olmuş ve onu öldürmek istemişlerdi. İsa *(Aleyhisselâm)* davetini açıklayınca ona daha da fazla kızarak eziyet etmeye başladılar ve öldürmeye kalktılar.

3. Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İshak İbni Bişr ve ibni Asakir, bir çok kaynaklardan, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* ın şöyle buyurduğunu nakletmişlerdir: Yahudiler İsa *(Aleyhisselâm)* ın başına toplaşarak: "Ey İsa! Falân kişi dün gece ne yedi? ve yarın için evinde ne sakladı?" diye sorarlardı. O da onlara haber verince alay ederlerdi. Bu hâl bir müddet böyle devam etmişti.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın bir evi ve bulunacağı bir yeri yoktu, O, devamlı olarak yer yüzünde dolaşırdı. Bir gün bir kabrin başında oturmuş ağlayan bir kadına rastladı. Kadına niye ağladığını sorunca: "Bir kızım vardı, o da öldü başka bir çocuğum da yok" dedi.

İsa *(Aleyhisselâm)* hemen iki rekât namaz kılıp: "Ey filân kız! Rahman Tealâ'nın izniyle kalk ve kabrinden çık." diye nida eder etmez, kabir kımıldamaya başladı, ikinci seslenişinde kabir yarıldı, üçüncü seslenişinde ise o kız başından toprakları silkerek kalktı ve: "Ey anneciğim! neden bana ölüm acısını iki kere tattırdın." dedi. "Ey anneciğim sabret ve Allah-u Tealâ'dan sevabını ümit et, benim dünyaya ihtiyacım yok." dedi.

Sonra İsa *(Aleyhisselâm)* a dönerek: "Ya Ruhallah! Rabbimden bana ölümün acısını kolaylaştırarak beni tekrar ahirete döndürmesini iste." dedi. İsa *(Aleyhisselâm)* da Rabbisine dua edince Mevlâ Tealâ o kızın ruhunu kolayca aldı ve toprak üzerine düzlendi. Bu haber yahudilere ulaşınca İsa *(Aleyhisselam)* a çok kızdılar.

İmamı Mücahidin rivayetine göre onu öldürmeye kalkıştılar. İşte o zaman İsa *(Aleyhisselâm)* kavminden yardım isteyerek: "Allah yolunda bana kim yardım edecek." dedi. Bu davetine ancak havariler icabet ederek: "Biz Allah'ın yardımcılarıyız." dediler.

(حَوَارِى-) **Havârî:** Bir kişinin en yakınlarına kullanılan bir isimdir.

٣٣٨-عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنهما) يَقُولُ: نَدَبَ النَّبِيُّ ﷺ النَّاسَ يَوْمَ

الْخَنْدَقِ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ».

338- Ben Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anhüma)* dan işittim şöyle diyordu: Hendek gazası günü Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* insanlara: "**Beni Kureyza'nın vaziyetine dair bana kim haber getirir?**" diye çağırdı.

Bu çağırıya Zübeyr *(Radıyallahu Anh)* icabet etti. Bir zaman sonra yine: "**Bana kim haber getirir?**" diye davet etti. Bu defada Zübeyir *(Radıyallahu Anh)* icabet etti.

Sonra Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* insanlara, yine aynı iş için çağırıda bulundu. Yine Zübeyir icabet etti. Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Her peygamberin havarisi vardır Benim havarim de Zübeyir'dir.**" buyurdu. *(Buharî, Cihad:134, 41, Müslim, Fezailis Sahabe:47, Ahmed Ibn-i Hanbel:3/307)*

Ebussuud Efendinin beyanına göre Havari kelimesi halis beyazlık manasında olan **Havr**'dan alınmıştır. İsa *(Aleyhisselâm)* ın ashabının niyetleri halis kalpleri tertemiz olduğu için onlar havariler diye isimlendirilmişlerdir.

Üzerlerindeki ibadet eserleri ve yüzlerindeki nurlardan dolayı bu ismi aldıkları da söylenmiştir. Fahrurrazi, Ebussuud efendinin ve Alusi'nin beyanlarına göre, Havarilerin kimler olduğu hakkında dört görüş vardır.

1. Rivayete göre bu zatlar bembeyaz elbiseler giyinen meliklerdi. Bunlardan biri bir gün bir ziyafet hazırlayıp milleti davet etmişti. İsa *(Aleyhisselâm)* da o ziyafette bulunmuştu, devamlı yediği hâlde tabağındaki yemek hiç eksilmiyordu, bunu görenler durumu krala haber verince, kral İsa *(Aleyhisselâm)* ı çağırtarak "Sen kimsin?" diye sordu. İsa *(Aleyhisselâm)* da "Ben Meryem oğlu İsa'yım " deyince kral mülkünü bırakıp saltanatını terkederek akrabası olan diğer meliklerle beraber İsa *(Aleyhisselâm)* a tâbi olarak onun havarisi (en yakınları) oldular.

2. Bu zatlar balıkçıydılar, beyaz elbise giyerlerdi, içlerinde Şem'un, Yakub ve Yuhanna da bulunuyordu. Bir kere İsa *(Aleyhisselâm)* onlara uğradığında: "Siz balık avlıyorsunuz, Hâlbuki bana uysanız, insanları sonsuz bir hayat için avlardınız." dedi.

Onlar: "Sen kimsin?" dediklerinde, "Ben Allah-u Tealâ'nın kulu ve resulü olan İsa İbni Meryem'im." dedi. Onlar kendisinden mucize istediler. Şem'un o gece ağını denize atmış fakat bir şey tutamamıştı,

İsa *(Aleyhisselâm)* ona ağını tekrar suya atmasını emretti. o da ağını tekrar suya attı, İsa *(Aleyhisselâm)* da Allah-u Tealâ'ya dua eder etmez onun ağına o kadar çok balık toplandı ki az kalsın ağ yıpranacaktı, bunun üzerine başka bir gemi ehlinden yardım istediler böylece iki gemiyi balık doldurdular. O zaman iman ederek İsa *(Aleyhisselâm)* ın en yakınları oldular.

3. Bunlar İsa *(Aleyhisselâm)* a iman eden on iki kişiydiler, acıktıklarında "Ya Ruhallah acıktık." derlerdi. İsa *(Aleyhisselâm)* da elini yere vurur topraktan her biri için iki pide çıkardı. susadıklarında "Susadık" derlerdi. Yine İsa *(Aleyhisselâm)* ellerini yere vurmasıyla yerden su fışkırır ve içerlerdi.

Bir kere onlar "Bizden üstün kim olabilir ki, istediğimizde sen bizi yediriyorsun, dilediğimizde sen bizi içiriyorsun ve biz sana iman etmişiz " dediler.

İsa *(Aleyhisselâm)* da "Eliyle çalışıp kendi kazancından yiyen sizden efdaldir" buyurdu. Bunun üzerine onlar ücret mukabili elbise yıkayıp kendi kazançlarından yemeğe başladılar.

4. Meryem validemiz, İsa *(Aleyhisselâm)* ı bir boyacının yanına çalışmaya vermişti. O boyacı ona bir şey öğretmek istediğinde, o hususta İsa *(Aleyhisselam)* ı kendinden daha bilgili bulurdu,

Bir gün mühim bir iş için bir yere gitmesi icabettiğinde, İsa *(Aleyhisselâm)* a: "Burada muhtelif elbiseler var, her birine bir alâmet koymuşum, her birini kendi rengine göre boya." dedi ve gitti.

İsa *(Aleyhisselâm)* da bir kazan kaynatıp bütün elbiseleri içine attı ve "Allah'ın izniyle benim istediğim gibi ol." dedi.

Boyacı döndüğünde İsa *(Aleyhisselâm)* ona yaptığını anlatınca, "Eyvah! elbiselerin renklerini karıştırdın." dedi.

İsa *(Aleyhisselâm)* da: "Kalk bak." dedi. boyacı elbiseleri çıkarmaya başlayınca bütün elbiselerin istenilen renklerde kırmızı, yeşil ve sarı olduğunu görünce kendisi de ve orada bulunanlar da iman ettiler ve havariler oldular.

Ulemadan bir cemaat imamı Kaffal'in, Havarilerden bir kısmının melikler, bazısı balıkçı, bazısı boyacı diğer bir kısmının da diğer insanlardan olmalarının caiz olabileceğini söylediğini nakletmişlerdir. Ancak hepsi de İsa *(Aleyhisselâm)* a yardımcı ve onu sevmekte ve itaat etmekte samimi olduklarından hepsi birden havariler diye isimlendirilmişlerdir.

Havarilerin **"Biz Allah'ın yardımcılarıyız."** sözleri, "Biz onun dininin ve peygamberinin yardımcılarıyız." demektir. Zira kulun gerçek manada Allah-u Tealâ'ya yardım etmesi mümkün değildir, dolayısıyla maksat dinine ve peygamberine yardım etmeleridir.

"Biz Allah'a iman ettik." sözleriyse, bundan evvelki: **"Biz Allah'ın yardımcılarıyız."** sözünün illeti (sebebi) ni açıklamak yerindedir. Şöyleki: "Biz Allah-u Tealâ'ya iman ettiğimiz için, O'nun yardımcıları olmamız gerekir, zira Allah'a iman, Allah'ın dinine yardım etmeyi, dostlarını müdafaa edip, düşmanlarıyla harbetmeyi gerektirir." demektir.

Bundan sonra da Havariler: **"Sen bizim müslüman olduğumuza** (sana yardım etme ve seni müdafaa etme hususunda bizden istediğin her şeye bo-

yun eğdiğimize) **şahit ol.**" diyerek, bütün peygamberlerin ümmetlerine şahit olacakları günde, İsa *(Aleyhisselâm)* ın da kendilerine şahitlik etmesini istemek le beraber, Allah-u Tealâ'yı da buna şahit tutmuş ve böylece en büyük gayelerinin ahiret saadeti olduğunu açıklamış oldular.

Ayrıca Havariler bu sözleriyle kendi dinlerinin, islâm olduğunu ikrar etmekle beraber, manen İsa *(Aleyhisselân.)* dan evvel geçen bütün peygamberlerin nübüvvetini tasdik ederek onların dininin de islâm olduğunu itiraf etmişlerdir.

(اِحسَاسْ) **İhsas:** Bir şeyi beş duyunun biriyle bulmaktan ibarettir. Burada İsa *(Aleyhisselâm)* ın onlardan küfrü hissetmesi iki şekilde açıklanmıştır.

1. Lâfzın zahiri üzere bırakılmasıdır ki, onlar küfür sözlerini dilleriyle konuştular, O da bunu kulağıyla duydu.

2. Bu lâfzın tevil edilmesidir ki, İsa *(Aleyhisselâm)* onların kâfirlikte ısrar ettiklerini ve kendisini öldürmeye karar verdiklerini gözüyle görmüş, kulağıyla duymuş gibi kuvvetli bir şekilde anladı demektir.

Bundan dolayı "Anladı" yerine "hissetti" buyurulmuştur. Beni İsrailin küfürlerini ortaya koyan sebebin ne olduğu hakkkında bir kaç yön vardır.

CENABI HAKKIN İSA *(Aleyhisselâm)* IN HAVARİLERİNE, ONA İMAN ETMELERİNİ İLHAM EDİP, HAVARİLERİ İSA *(Aleyhisselâm)* A YARDIMCI KILARAK , İSA *(Aleyhisselâm)* A YAPMIŞ OLDUĞU DİĞER BİR İYİLİĞİNİ HATIRLATTIĞINI AÇIKLAYAN BİR AYETİ KERİME

وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيِّيْنَ اَنْ اٰمِنُوا بِىْ وَبِرَسُوْلِىْ قَالُوْا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُوْنَ (١١١)

"Hani Havarilere: 'Bana ve peygamberime iman edin!' diye vahy (ilham) **etmiştim. Onlar da: İman ettik, bizim müslüman** (Allah-u Tealâ'ya teslim olmuş) **lar olduğumuza sen de şahit ol demişlerdi."** *(Maide Suresi: lll)*

MEVLÂ TEALÂ'NIN BİZ MÜMİNLERE DE, İSA *(Aleyhisselâm)* IN HAVARİLERİNE EMRETTİĞİ GİBİ EMRETTİĞİNİ BİLDİREN BİR AYETİ KERİME

يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّيْنَ مَنْ اَنْصَارِىْ اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّوْنَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ بَنِىْ

إِسْرَآئِيلَ وَكَفَرَتْ طَآئِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ (١٤)

"Ey İman edenler! Allah (-u Tealâ) ın yardımcıları olun, nitekim Meryem oğlu İsa havarilere: Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir? demişti. Havariler de 'Allah'ın yardımcıları biziz ' demişlerdi. Bunun üzerine Beni İsrail'in bir kısmı inanmış, bir kısmı da inkâr etmişti. Nihayet biz inananları düşmanlarına karşı destekledik böylece galip oldular." *(Saf Suresi: l4)*

Bu gün bu ümmetin uleması da bu şekilde Allah rızası için bu vazifeyi yapmaya kalkar (emri bil maruf, nehyi anil münker yapar) larsa, Allah-u Tealâ bizi de düşmanlarımıza karşı teyid ederek (destekleyerek) galip edecektir.

Zira Mevlâ Tealâ bu ayeti kerimede açıkça, bizim hâlimizi İsa *(Aleyhisselam)* ın kavminin hâline benzetmiştir ki, bizim de onlar gibi Allah'ın dinine yardım ettiğimiz takdirde mutlaka galip olacağımızı açıkça ifade etmektedir.

Allah-u Tealâ'nın dinine yardım ise : Bütün müslümanların seferber olarak, her mahallede bir erkek, bir de kız Kuran medresesi açmaları, erkek talebeler için, Allah-u Tealâ'yı seven, Kuran-ı Kerimi seven erkek bir hoca efendinin, kız medreseleri için de böyle bir hoca hanımın, kız talebelerini okutmasını temin etmeleri, o medreselerden yetişecek talebelerin de ehli sünnet itikadı ve ameli üzere yetiştirilip bütün memlekete yayılmalarını, vaaz ve nasihat yaparak bütün milleti uyandırmalarını sağlayarak, Kuranı Azimüşşana ve Sünnet-i Seniyye'ye yardım etmelerinden ibarettir. İşte Allah-u Tealâ'ya yardım böyle olur.

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُوْلَ فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشّٰهِدِيْنَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوْا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ﴿٥٤﴾
﴿٥٥﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يٰعِيْسٰٓى اِنِّيْ مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ
مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَجَاعِلُ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيْمَا
كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٥٥﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَاُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيْدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ
﴿٥٦﴾ وَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ۭ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٧﴾ ذٰلِكَ نَتْلُوْهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيٰتِ
وَالذِّكْرِ الْحَكِيْمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ مَثَلَ عِيْسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ
اٰدَمَ ۭ خَلَقَهٗ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ
مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَاۗجَّكَ
فِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَاۗءَنَا
وَاَبْنَاۗءَكُمْ وَنِسَاۗءَنَا وَنِسَاۗءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ ﴿٦١﴾

Mevlâ Tealâ, Havarilerin dini mübini islâma yardım edeceklerine dair kuvvetli söz verdikten sonra Cenab-ı Hakka ne şekil niyaz (yalvarma) da bulunduklarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (٥٣)

KELİME MANASI (53)

(رَبَّنَا) **Ey bizim Rabbimiz!** (اٰمَنَّا) **biz iman ettik,** neye? (بِمَا) **o şeye ki,** (اَنْزَلْتَ) **indirdin,** yani indirdiğin kitaba inandık. (وَاتَّبَعْنَا) **tâbi olduk,** kime? (الرَّسُولَ) **o peygambere,** yani bize gönderdiğin İsa *(Aleyhisselâm)* a da uyduk, (فَاكْتُبْ) **öyleyse yaz** kimi? (نَا) **bizi,** kimlerle beraber? (مَعَ الشَّاهِدِينَ) **şahitlerle beraber,** yani senin birliğini ve peygamberlerini tasdik eden (doğrulayan) şahitlerle beraber yaz.

MEALİ ŞERİFİ (53)

(Havariler), **Ey Rabbimiz! indirdiğine inandık ve o peygambere uyduk. Öyleyse bizi şahitlerle beraber yaz** (dediler).

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Havariler İsa *(Aleyhisselâm)* ı imanlarına şahit tuttuktan sonra: "**Ey Rabbimiz! Bize indirdiğine iman ettik, peygambere de ittiba ettik, o hâlde bizi de şahitlerle beraber yaz.**" diyerek Allah-u Tealâ'ya yalvardılar. Zira onlar bundan evvelki ayet-i kerimede: "**Allah'a iman ettik.**" diyerek Mevlâ Tealâ'ya inandıklarını açıklamışlardı.

Bu ayeti celilede ise: "**İndirdiğine iman ettik.**" diyerek Allah-u Tealâ'nın bütün kitaplarına inandıklarını, "**Resule ittiba ettik .**" diyerek de, peygamberlere inandıklarını, ancak kendilerine gönderilen İsa *(Aleyhisselâm)* a uyduklarını açıklamış oldular.

İşte o zaman, Allah-u Tealâ'dan manevi yakınlık ve sevap bekleyerek: "**Öyleyse bizi şahitlerle beraber yaz.**" diye dua ettiler. Bu sözleri ise, şahitlerin kendilerinden üstün olduğunu ifade etmektedir ki, müfessirin-i ızam bunlardan kimlerin kastedildiği hakkında bir kaç görüş ortaya koymuşlardır.

1. İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* ın buyurduğuna göre, şahitlerden maksat Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ve ümmetidir. Zira onlar bütün ümmetlere şahit olma vasfında tektirler. Nitekim Mevlâ Tealâ bu ümmet hakkında:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا... (١٤٣)

"**İşte böylece, sizin insanlar üzerine şahitler olmanız, o resulün** (Mu-

hammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in) **de sizin üzerinize bir şahit olması için, sizi orta** (en hayırlı ve seçkin) **bir ümmet kıldık."** *(Bakara Suresi : 143'den)* buyurmaktadır.

2. Yine İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan nakledilen bir manaya göre: **"Bizi şahitlerle beraber yaz."** demek, **"Bizi, ümmetlerine şahit olacak peygamberlerle yaz."** demektir, zira her Nebi kendi ümmetine şahittir.

Nitekim Mevlâ Tealâ:

فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ (٦)

"Elbette kendilerine (peygamber) **gönderilenlere de, gönderilen** (peygamber) **lere de soracağız."** *(Araf Suresi: 6)* buyuruyor.

3. **"Bizi şahitlerle beraber yaz."** diye dua etmek, **"Bizi, senin birliğine ve peygamberlerinin doğruluğuna şahitlik edenler arasında yaz."** demektir.

Onlar bu dualarıyla, Allah-u Tealâ'dan "O'nun birliğine, enbiyasının nübüvvetine (peygamberliğine) şahitlik eden bütün müminlerin sevabına nail olmak." istemişlerdir.

İbni Merdüveyh *(Rahimehullah)* , Ebu Saidil Hudrî *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet etmiştir ki, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* namazı bitirdiğinde:

٣٣٩–عَنْ اَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضى الله عنه) « اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ اِذَا قَضىٰ صَلاَتَهُ: اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْأَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ عَلَيْكَ –فَاِنَّ لِلسَّائِلِينَ عَلَيْكَ حَقًّا– اَيُّمَا عَبْدٍ اَوْ اَمَةٍ مِنْ اَهْلِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَقَبَّلْتَ دَعْوَتَهُمْ وَاسْتَجَبْتَ دُعَاءَهُمْ اَنْ تُشْرِكَنَا فِى صَالِحِ مَا يَدْعُونَكَ بِهِ وَاَنْ تُعَافِيَنَا وَاِيَّاهُمْ وَاَنْ تَقَبَّلَ مِنَّا وَمِنْهُمْ وَاَنْ تَجَاوَزَ عَنَّا وَعَنْهُمْ بِاَنَّا ﴿ آمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴾ وَكَانَ يَقُولُ: لاَ يَتَكَلَّمُ بِهٰذَا اَحَدٌ مِنْ خَلْقِهِ اِلاَّ اَشْرَكَهُ اللهُ فِى دَعْوَةِ اَهْلِ بَرِّهِمْ وَاَهْلِ بَحْرِهِمْ فَعَمَّتْهُمْ وَهُوَ مَكَانَهُ ».

339 - **"Ey Allahım! Şüphesiz ben senden isteyenlerin hürmetine isterim** -zira senden isteyenlerin hakları (alacakları) vardır.- **Kara ve deniz ehlinden, duasını kabul ettiğin erkek veya kadının yaptıkları iyi dualara bizi de ortak etmeni, bize de onlara da afiyet vermeni, bizden de onlardan da kabul etmeni, bizim ve onların günahlarımızdan vaz geçmeni** (senden isterim). **Çünkü biz indirdiğine iman etik, peygambere ittiba ettik, öyleyse bizi şahitlerle birlikte yaz."** diye dua eder ve şöyle buyururdu:

Allah (-u Tealâ) **ın kullarından her kim bu duayı okursa, şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **o kulunu, bulunduğu yerde iken, karada ve denizde dua edenlerin dualarına ortak eder."** *(Suyuti, Durrul Mensur : 2/224)*

4. Allah-u Tealâ Hazretleri:

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًا بِالْقِسْطِ . . . (١٨)

"**Allah** (-u Tealâ) **kendinden başka hiç bir ilâh olmadığına şahitlik etti, melekler ve ilim sahipleri de** (böyle şahitlik ettiler)." *(Ali Imran Suresi: 18'den)* buyurarak ilim sahiplerini şahitlerden kabul etmiş ve onları kendisiyle beraber zikretmiştir ki, bu çok büyük derece ve çok yüce bir mertebedir.

İşte Havariler de: "**Bizi şahitlerle beraber yaz.**" sözleriyle, "**Bizi, kendinle beraber zikrettiğin ilim sahiplerinden kıl.**" demek istemişlerdir.

5. Cebrail *(Aleyhisselâm)* , Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ihsanın ne olduğunu sorduğunda, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ihsanı:

« اَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ »

"**Senin Allah** (-u Teala) **ı görüyorsun gibi ibadet etmendir.**" diye tarif etmiştir. İşte bu şuhut (Mevlâ Tealâ'yı görür gibi olmak) makamı kulun ibadetle meşgul olurken ulaşacağı en büyük derecedir.

Bu zatlar da, istidlâl (delillere bakarak Mevlâ Tealâ'yı bulma) derecelerinde kemale erince, bu makamlardan yükselip şuhut ve mükâşefe (keşiflerinin açılarak Mevlâ Tealâ'yı görür gibi olma) makamlarına ulaşmayı istediklerinden, "**Bizi de şahitlerle beraber yaz.**" diye duada bulundular.

6. Hak Tealâ'yı görür gibi olma makamına ulaşan kişiler, Allah yolunda başlarına gelen meşakkat ve elemlere asla aldırmazlar. Bu zatlar (havariler) İsa *(Aleyhisselâm)* a yardım etmeyi ve onu müdafaa etmeyi kabul ettiklerinden: "**Bizi de şahitlerle yaz.**" diyerek, "**Ya Rabbi! Bizi, seni görüyor gibi ibadet edenlerden kıl ki, bize ulaşacak bütün meşakkat ve zahmetleri hafif görerek, peygamberine yardım etme hususunda verdiğimiz sözde durmak bize kolay gelsin.**" demek istediler.

Mevlâ Tealâ, yahudi milletinin,İsa *(Aleyhisselâm)* ı öldürmeye cesaret ettiklerini, bu hususta büyük hileler yaptıklarını, ancak Allah-u Tealâ'nın İsa *(Aleyhisselâm)* ı onların şerrinden koruduğunu açıklaklamak üzere :

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (٥٤)

KELİME MANASI (54)

(وَمَكَرُوا) **Hile yaptılar** (yahudiler İsa *(Aleyhisselâm)* ı öldürmek için giz-

lice tuzak kurdular), (وَمَكَرَ) **hilelerine karşılık verdi,** kim? (اللهُ) **Allah** (-u Tealâ), (وَاللهُ) **ve Allah,** kimdir? (خَيْرُ الْمَاكِرِينَ) **hilelere karşılık verenlerin en hayırlısı** (güçlü olanı) **dır.**

MEALİ ŞERİF (54)

Onlar hile yaptılar (yahudiler İsa *(Aleyhisselâm)* ı ansızın öldürtmek için adam tayin ederek gizli tuzak kurdular) **Allah da onların o hilelerine** (öldürmek isteyen kimseyi, İsa *(Ayhisselam)* a benzetmek, kendilerine onu öldürtmek ve İsa *(Aleyhisselâm)* ı göğe kaldırmak suretiyle,) **mukabele etti** (karşılık verdi),**Ve Allah hilelere karşılık verenlerin en hayırlısı** (en güçlü olanı) **dır.**

İ Z A H A T

Begavî, Hâzin, Ruhul Beyan ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre;

(مَكْرٌ) **Mekr:** Gizlice, hissedilmeyecek şekilde hile yaparak, başkasını, kastettiği şeyden çevirmektir. Bir maksadın meydana gelmesi için gizlice yapılan muameleler de birer mekir'dir. Harp hilesi gibi hayır için yapılan mekir iyidir, şerre alet olan mekir ise kötüdür.

Bu ayeti celilede geçen, kâfirlerin İsa *(Aleyhisselâm)* a mekretmelerinden maksat, İsa *(Aleyhisselâm)*ı yakalayıp öldürmek istemeleridir.Allah-u Tealâ'nın mekrinden maksat ise, onların hilelerine karşılık vermesidir. Çünkü Cenab-ı Hak, yukarıda anlatılan manada mekirden münezzehtir, zira O, her istediğini yapmaya son derece güçlü olduğundan, hile yapmaya muhtaç değildir.

Burada geçen Allah-u Tealâ'nın hususi mekri, Allah-u Tealâ'nın, İsa *(Aleyhisselâm)* ı öldürmeye gelen kişiyi ona benzeterek öldürtmesi, İsa *(Aleyhisselâm)* ı ise göklere kaldırarak onların elinden kurtarmasından ibarettir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurmuştur ki: Bir kere İsa *(Aleyhisselâm)* Yahudilerden bir cemaatla karşılaştı, onlar onu gördüklerinde "Büyücünün oğlu büyücü ve falân oğlu falân" diyerek, ona da annesine de iftira ettiler.

Bunu duyan İsa *(Aleyhisselâm)* onlara lânet ve beddua eder etmez onlar hınzıra dönüştüler. Bu hadiseyi gören yahudilerin kralı Yahuda, İsa *(Aleyhis selâm)* ın bedduasından çok korktu ve böylece yahudiler İsa *(Aleyhisselâm)* ı öldürmeye karar verdiler.

Bunun üzerine Allah-u Tealâ Cebrail *(Aleyhisselâm)* ı göndererek İsa *(Aleyhisselâm)* ı tavanında pencere bulunan iki oda arasındaki bir boşluğa soktu ve o pencereden İsa *(Aleyhisselâm)* ı göklere kaldırdı. Ve İsa *(Aleyhisselâm)* a kanat takarak onu nura garketti, yemek içmek lezzetini ondan kesti, o da arşın etrafında meleklerle uçmağa başladı. Böylece o, hem insan hem melek hem gök ehli hem yer ehli olmuş oldu.

Evin etrafında toplaşan binlerce yahudinin hükümdarı olan Yahuda, Tatyanus isimli bir adama içeri girip İsa *(Aleyhisselâm)* ı öldürmesini emretti. O

içeri girince, İsa *(Aleyhisselâm)* ı göremedi ve onu ararken gecikti, dışardakilerse, İsa *(Aleyhisselâm)* ile çarpıştığı için geciktiğini zannettiler. O arada Allah -u Tealâ, o kâfiri, İsa *(Aleyhisselâm)* a benzetti. O dışarı çıktığında Yahudiler onu İsa *(Aleyhisselâm)* zannederek yakalayıp öldürdüler ve çarmıha gerdiler.

Sonra, astıkları kişiye iyice bakınca," bunun yüzü İsa'nın yüzüne, bedeni arkadaşımızın bedenine benziyor, bu, İsa ise arkadaşımız nerede? Bu, arkadaşımız ise İsa nerede?" diyerek aralarında büyük bir ihtilâf çıktı.

İsa *(Aleyhisselâm)* ile karıştırılan o adam asılınca, Meryem validemiz ve İsa *(Aleyhisselâm)* ın duasıyla delilikten kurtulan bir kadın çarmıhın(darağacı nın) yanına gelerek İsa *(Aleyhisselâm)* a ağlamaya başladılar. Allah-u Tealâ 'da İsa *(Aleyhisselâm)* ı indirip onların yanına getirdi ve onlara: "Siz kime ağlıyorsunuz?" diye sorunca, Onlar: "Sana ağlıyoruz." dediler.

İsa *(Aleyhisselâm)* da: "Evet şüphesiz Allah-u Tealâ beni göklere kaldırdı ve bana hayır isabet etti (onlar bana bir şey yapamadılar. Bu asılan, bana benzetilerek asılmış bir kişidir (ben değilim)." dedi.

Yedi gün sonra, Allah-u Tealâ, İsa *(Aleyhisselâm)* a "Meryemi mecdelaniyeye (bir dağın mecdelan isimli yerinde ibadet etmek üzere bulunan Meryemin yanına) in. (o da indi). Zira O'nun ağladığı kadar sana kimse ağlamadı ve O'nun kadar sana kimse üzülmedi. Sonra O, sana havarilerini toplasın sen de onları yeryüzüne dine davetçi olarak yay." buyurdu.

İsa *(Aleyhisselâm)* o dağa indiğinde, dağ nur gibi parladı, Meryem validemiz ona havarilerini topladı, İsa *(Aleyhisselâm)* da onları yeryüzüne davetçi olarak yaydı. Sonra Allah-u Tealâ Hazretleri İsa *(Aleyhisselâm)* ı tekrar göklere yükseltti. İşte Hristiyanların ateş yaktıkları gece İsa *(Aleyhisselâm)* ın tekrar indiği o gecedir.

O gecenin sabahı havarilerin her biri İsa *(Aleyhisselâm)* ın kendilerini gönderdiği memleketlere giderlerken (İsa *(Aleyhisselâm)* ın mucizesi olmak üzere) gönderildikleri milletin dilinden konuşmaya başladılar. İşte: "Onlar hile yaptılar, Allah da hilelerine karşılık verdi. Ve Allah hilelere karşılık verenlerin en hayırlısıdır." Ayet-i celilesinin manası budur.

Şu hâlde Allah-u Tealâ'nın, onlara mekrinin manası, onların İsa *(Aleyhisselâm)* ın haberi olmaksızın onu öldürmeyi kastetmelerine karşılık, Allah-u Tealâ'nın da onların haberleri olmaksızın İsa *(Aleyhisselâm)* ı göklere kaldırması ve kendi arkadaşlarını kendilerine öldürterek, kazdıkları kuyuya kendilerini düşürmesinden ibarettir. Çünkü başkasına hilekârca zarar verme manasında olan mekr, Allah-u Tealâ'ya isnat edilemez, zira Allah-u Tealâ buna muhtaç değildir.

O, hiç kimsenin haberi olmaksızın istediğini yapar ve intikamını alır. Başkasına zarar vermek için hile yapanların hilelerinin kendi ayaklarına dolaştığı ve kazdıkları kuyuya düştükleri bu dünyada her zaman rastlanan şeylerdendir.

İnsanların bu gibi hilekârlığı yapmamaları gerekirken birbirini aldatma işi maalesef her gün artmaktadır. Hilekâr kişi, hileyi başlangıçta kârlı bir şey zannederek o gün kazandığına ve aldattığına mağrur olur (aldanır), lâkin hiylenin arkasından gelecek vebali düşünmez, sonunda ise hilesine mukabil hiç beklemediği taraftan öyle bir belayla karşılaşır ki, kendisi şaştığı gibi herkeste şaşar kalır.

İşte Beni İsrail, Hazreti İsa'yı inkâr etmeleri ve ona karşı hilekârlık yapmaları yüzünden bütün bu felaketlere uğramışlardır. Ve bütün bu tarihi vakalar o hilekâr dinsizler hakkında birer Mekri ilâhî mahiyetinde bulunmuştur.

Bu gibi hadiselerden ibret alarak uyanan, hakkı kabul eden kimseler için de bu gibi cezalar birer hayır vesilesi olmuş olur.Dolayısıyla her işi hayırlı olan Mevlâ Tealânın mekrinde de büyük hayırlar vardır.

Beğavî Tefsirinde zikredildiğine göre, tarih ehli buyurmuştur ki: Meryem validemiz onüç yaşındayken İsa *(Aleyhisselâm)* a hamile kalmış ve İskender'in Babil topraklarını almasının altmış beşinci senesi Beyt-i Lahm denilen yerde İsa *(Aleyhisselâm)* ı doğurmuştur.

Allah-u Tealâ İsa *(Aleyhisselâm)* a otuz yaşındayken vahiy göndermiş ve otuzüç yaşındayken Ramazan-ı şerifin kadir gecesinde onu Beyt-i Mukaddes'ten göklere yükseltmiştir. Dolayısıyla O'nun nübüvvet müddeti üç sene olmuştur.

İsa *(Aleyhisselâm)* göklere kaldırıldıktan sonra, Annesi Meryem valide altı sene yaşamış ve 52 yaşında vefat etmiştir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın arkasından ümmeti üç kısma ayrıldı. Bir kısmı: "O, Allah olarak aramızda bulunuyordu, sonra göklere yükseldi." dediler. Diğer bir kısmı: "O, Allah'ın oğlu olarak aramızda bulunuyordu, sonra Allah onu kendine yükseltti." dediler. Bir kısmı da: "O, Allah'ın kulu ve resulü olarak, Allah'ın dilediği kadar aramızda bulundu, sonra Allah-u Tealâ onu göklere yükseltti." dediler ki, işte bunlar müslümanlardır.

Sonra bu iki kâfir fırka birleşerek, müslümanları katlettiler. Böylece Allah-u Tealâ Hazretleri , Muhammed *(Aleyhisselâm)* ı gönderinceye kadar İslâm, eserleri mahvolmuş olarak kaldı.

İbni İshaktan rivayet edildiğine göre İsa *(Aleyhisselâm)* göğe kaldırıldıktan sonra yahudiler Havarilere çok eziyet ettiler, bu haber Rumların kralına ulaştı, yahudilerin başı da Rum hükümdarının emri altındaydı. Rum kralına: "Senin emrinde olan Beni İsrailden bir adam, kavmine kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu söyledi ve onlara ölüleri diriltmek, körleri ve alaca hastalarını iyileştirmek gibi nice mucizeler gösterdi ve onun arkasından adamları onun dinine davete gezerlerken yahudiler tarafından yakalanıp işkenceye tutuldular." diye haber verilince, o: "Ben bunu önceden bilmiş olsaydım yahudileri o adama dokundurmazdım." dedi. sonra ordu göndererek havarileri yahudilerin elinden kurtardı.

Havarileri yanına getirterek onlara İsa *(Aleyhisselâm)* ın kim olduğunu sordu. Onlar da İsa *(Aleyhisselâm)* ı ona tanıtınca, Havarilerin dinine girdi. Ve asılan kişiyi dar ağacından indirterek kaybetti sonra İsa *(Aleyhisselâm)* ın asılması için yapıldığından dolayı ona saygı gösterdi.

Sonra Beni İsraille harbe kalkarak, onlardan büyük bir kısmını öldürdü, İşte Rumlarda Nasraniyet (Allah'ın dinine yardım etmek manasında olup, İslamiyetten ibaret olan İsa *(Aleyhisselâm)* ın dini) böylece yayılmaya başladı.

İsa *(Aleyhisselâm)* ın göklere kaldırılmasından 40 sene kadar sonra, Titos isimli başka bir rum hükümdarı gelerek Beyti Mukaddesteki yahudilerle harbetti, kimini öldürdü kimini hapsetti Küdüs şehrinde taş üstünde taş bırakmadı.

Medineyi Münevvere'nin yakınında bulunan iki yahudi kabilesi olan Benî Kureyza ve Benî Nazir'in ataları olan Kureyza ve Nazir işte o zaman hicaz topraklarına kaçtı.

İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri Allah-u Tealâ'nın mekririni; kulunu bilmediği taraftan ansızın yakalaması manasında açıkladıktan sonra, şöyle buyurdu: Ey kul! Mevlâ Tealâ'nın sana devamlı iyilik etmesinden senin de ona karşı daima günah işlemenden kork. Zira sen ona isyan ettiğin hâlde onun sana lütfetmesi senin için istidraç (Allah-u Tealâ'nın seni beklemediğin taraftan helâka çekmesi) olabilir. Böylece sen o iyiliklerle aldanıp sevinerek ansızın yakalanırsın. Nitekim Allah-u Tealâ:

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ (١٨٢) . . .

"Biz onları hiç bilmedikleri taraftan yavaş yavaş helâka çekeceğiz."*(Araf Suresi: 182'den* buyuruyor.

Sehl *(Radıyallahu Anh)* bu ayetin manası hakkında şöyle buyurmuştur: "Biz onlara bir çok nimetler vereceğiz fakat o, nimetlere karşı şükretmeyi kendilerine unutturacağız, nimete meyledip mün'imi (nimet verici olan Allah-u Tealâ yı) görmedikleri vakit yakalanacaklardır. "

Ebul Abbas İbni Ata *(Rahimehullah)* buranın manası hakkında: "Onlar her bir günah işlediklerinde onlara yeni bir nimet veririz ve o günahlarından istiğfar etmeyi kendilerine unuttururuz." buyurmuştur.

Bir müridin (tarikata çalışan bir kişinin) şeriata ve tarikata uymayan bir takım edepsizlikler yaptığı hâlde, imhalen (kendisine mühlet verilmek için) cezaya çarptırılmamasını ihmal (başı boş bırakılmak) sanarak, işin zahirine aldanıp "Benim bu yaptığım edepsizlik olsaydı elbette maddi manevi yardımlarım ve nimetlerim kesilirdi." demesi, kendisini ve Rabbisini bilmemesinden ve basiret nurunun hiç olmayışından veya zayıflığından meydana gelmektedir. Zira o bilmeden de nimetleri kesilebilir, hatta çok kere o, tam bir manevî mahrumiyet içindeyken kendisini büyük bir nimet içinde zannedebilir.

Allah-u Tealâ bir kula verdiği nimeti kesmeyip, ancak fazlasından onu mahrum etse, elbette bu da bir mahrumiyettir. Çünkü her gün ilerlemeyen büyük bir eksikliktedir. Nitekim:

٣٤٠- عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِى طَالِبٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ ﷺ: «مَنِ اسْتَوىٰ يَوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ وَ مَنْ كَانَ آخِرُ يَوْمِهِ شَرًّا فَهُوَ مَلْعُونٌ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى الزِّيَادَةِ فَكَانَ عَلَى النُّقْصَانِ وَمَنْ كَانَ عَلَى النُّقْصَانِ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ».

340- Ali İbni Ebî Talib *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"İki günü bir olan aldanmıştır. gününün sonu kötü biten lânetlenmiştir.** (Her gün hayrını) **artırmayan noksanlık üzeredir. Noksanlık üzere olanın da ölümü daha hayırlıdır."** *(Deylemî, Firdevs:3/611, No:5910)*

Allah-u Tealâ, seni istediğinle baş başa bırakarak kendi isteğinden uzaklaştırsa, bu bile senin O'ndan uzaklaştırılmana yeterlidir.

Ahmed İbn-i Hanbel *(Radıyallahu Anh)* bazı müridlerine şu tavsiyede bulunmuştur:

"Allah-u Tealâ nın, adaletiyle tecelli ederek seni kahretmesinden kork!
Fazl-u keremiyle muamele ederek, sana acımasını ümid et
Ve seni cennetine de soksa, Allah-u Tealâ nın mekrinden emin olma!
Zira baban Adem'in başına ne geldiyse cennette geldi.

Cennete giren bazı kimselere, amellerindeki ihlâs eksikliğinden sebeb şöyle denir: "Geçmiş günlerde geçirdiğiniz zahmetlerden dolayı yiyin için afiyet olsun." onlar yemek ve içmekle meşgul edilerek, Mevlâ'nın devamlı huzurundan ve cemalini daima müşahade etmekten alıkonacaklardır. Bundan büyük mekir ne olabilir ve bundan büyük husran hangisidir?"

Mustafa İsmet Garibullah (Büyük şeyh Efendi) Hazretleri, Risale-i Kudsiyesinde şöyle buyurmuştur:

بُودُرْ آدَابِ اَهْلُ اللّٰهْ سُكُوتْ ايتْ كُوزُكْ يُومْ ايكِى عَالَمْدَنْ هَمَانْ كِيتْ

ايَاقْلَهْ نَفْسِنَهْ بَاصْ حَقَّهْ كَلْ كِيتْ سِوَايِى ارَادَنْ آتْ شَاهَهْ كَلْ كِيتْ

هَمَانْ دَرْكَاهِ حَقَّهْ كَلْ كِيدَهْ لِمْ جَمَالِ بَاكَمَالَهْ سَيْرِ ايدَهْ لِمْ

Ehlullahın adabı (edepleri) **sükût etmektir sen de sükût et,**
Dünya ve ahiretten gözünü yum heman git

Ayakla nefse bas, hakka gel-git,

Sivayı (Allah-u Tealâ'dan gayrısını) **aradan at şaha** (padişahlar padişahı olan Allah-u Tealâ'ya) **gel-git**

Heman dergah-ı hakka gel gidelim

Cemal-i ba kemale seyredelim . *(Risale-i Kudsiyye: 37)*

Rabiatul Adeviyye *(Radıyallahu Anha)* bir kere hasta olmuştu, sebebini soranlara: "Aramızdan perde açılarak, cennet bana gösterildi, onun seyrine dalmışken Mevlâ Tealâ tarafından bana 'Ben varken sen başka şeye nasıl iltifat edersin?' buyurularak manevi bir tokat yedim onun için hastayım." dedi.

İşte bütün mesele Mevlâ Tealâ'nın huzurundan hiç ayrılmamaktır. o zaman bütün bu korkunç şeylerden kurtulup, umduklarından alâsına nail olmuş olursun. Rabbimiz cümlemize Nakşi büyüklerinin nisbeti olan Huzur-i Zat-î daimi nasibeylesin Amin..,

YUSUF *(Aleyhisselâm)* IN KARDEŞLERİNİN DE ONA KARŞI HİLE YAPTIKLARINI, MEVLÂ TEALÂ'NIN ONLARIN BU HİLESİNİ DE İPTAL ETTİĞİNİ, EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E VAHYEDEREK ONUN BİR MUCİZESİNİ DAHA ORTAYA KOYAN BİR AYETİ KERİME

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ (١٠٢)

"İşte bu (Yusuf *(Aleyhisselâm)* ın kıssası), **gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahyediyoruz. Çünkü onlar** (Yusuf *(Aleyhisselâm)* ın kardeşleri) **hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman, sen onların yanında değildin** (ki bunları bilesin, ancak sen benim peygamberim olduğun için, sana İsa *(Aleyhisselâm)* ın, Musa *(Aleyhisselâm)* ın, Yusuf *(Aleyhisselâm)* ın kıssalarını ve daha nice gaybî haberlerini, biz bildirmekteyiz)." *(Yusuf Suresi : l02)*

KÂFİRLERİN, BÜTÜN PEYGAMBERLERE ÖZELLİKLE EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* E KARŞI YAPTIKLARI BÜTÜN HİLELERİ MEVLÂ TEALÂ'NIN, BOŞA ÇIKARDIĞINI BİLDİREN BİR AYETİ KERİME

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ (٤٦)

"Şüphesiz onlar (Peygamberlere karşı) **mekirleriyle mekretmiş** (onları öldürmeye, hapsetmeye, ve memleketlerinden çıkarmaya kalkışmış ve bu husta bir takım tuzaklar kurmuş) **lardı. Halbuki on** (ların tuzakların) **dan dağlar yerinden** (oynayıp) **gidecek olsa bile, onların hileleri** (nin cezaları) **Allah'ın katındadır.**" *(Ibrahim Suresi:46)*

Allah-u Tealâ, yahudilerin, İsa *(Aleyhisselâm)* a düşündükleri hileye, karşılık verdiğini kısaca anlattıktan sonra, ayrıntılı şekilde izahat vermek üzere şöyle buyuruyor:

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسىٰ اِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ اِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِلىٰ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (٥٥)

KELİME MANASI (55)

Allah-u Tealâ onların hilelerine na zaman karşılık verdi? (اِذْ قَالَ) **dediği zaman** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ) ne dediği zaman? (يَا عِيسىٰ) **Ey İsa!** (اِنِّى) **şüphesiz ben,** (مُتَوَفِّيكَ) **seni vefat ettiriciyim,** yani ben seni kafirlerin öldürmesinden kurtaracağım dolayısıyla ölümün onların eliyle değil, benim takdir ettiğim ecel (zaman) geldiğinde olacaktır veya seni yerden alacağım, daha? (وَرَافِعُكَ) **ve seni yükselteceğim,** kime? (اِلَىَّ) **bana,** yani meleklerimin kıymetli karargâhı olan göklerime, daha? (وَمُطَهِّرُكَ) **ve seni tertemiz edeceğim** kimlerden? (مِنَ الَّذِينَ) **o kimselerden ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** yani seni kâfirlerin kötü komşuluğundan ve bozuk niyetlerinden tertemiz edeceğim daha? (وَجَاعِلُ الَّذِينَ) **ve o kimseleri yapacağım ki,** (اتَّبَعُو) **tabi oldular,** kime? (كَ) **sana,** yani senin dinine uyan müslümanları yapacağım, nerede? (فَوْقَ الَّذِينَ) **o kimselerin fevkinde ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** yani Allah indinde tek gerçek din olan islâmda sana uyanları, seni inkâr eden yahudi ve hristiyanlara galip kılacağım, ne zamana kadar? (اِلىٰ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ) **kıyamet gününe kadar,** (ثُمَّ اِلَىَّ) **sonra ancak banadır,** ne? (مَرْجِعُكُمْ) **dönüşünüz,** yani ahirette ancak bana döneceksiniz (فَاَحْكُمُ) **ben de hükmedeceğim** nerede? (بَيْنَكُمْ) **aranızda** ne hususta? (فِيمَا) **o hususlar da ki,** (كُنْتُمْ) **oldunuz,** nerede? (فِيهِ) **onda** (din hususunda) nedir oldunuz? (تَخْتَلِفُونَ) **ihtilâf eder,** yani din hakkında çekiştiğiniz meselelerde aranızda ben karar vereceğim.

MEALİ ŞERİFİ (55)

Bir vakit ki, Allah (-u Tealâ şöyle) **buyurmuştu: "Ey İsa! Şüphesiz ki seni vefat ettirecek** (ecelin geldiğinde öldürecek veya yerden kaldıracak) **olan** (onlar değil) **benim. Seni kendime yükseltecek, seni küfreden** (inkâr eden)

lerden tertemiz edecek (onların pis işlerinden ve kötü niyetlerinden arındırıp kurtaracak) **ve sana uyanları kıyamet gününe kadar kâfirlerin üstünde kılacak da** (benim). **Sonra dönüşünüz ancak bana** (olacak) **dır. İşte** (ozaman) **ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.**

İ Z A H A T

Hâzin ve Âlusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen ve asıl lügatında öldürme manasında olan: (تَوَفّى) **Teveffî** kelimesi,

وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ وَمَاقَتَلُوهُ وَمَاصَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مَالَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا (١٥٧) بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (١٥٨)

"Ve Allah'ın elçisi Meryemin oğlu İsa'yı öldürdük." demeleri yüzünden (yahudileri lânetledik ve türlü türlü belâlara çarptırdık) **halbuki onu ne öldürebildiler nede asabildiler fakat o** (öldürdükleri) **onlara, teşbih edildi** (İsa *(Aleyhisselâm)* gibi gösterildi.) **Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; Bu hususta zanna uymak dışında hiç bir** (sağlam) **bilgileri yoktur. Kesin olarak onu öldürmediler."**

"Bilakis Allah Onu (İsa *(Aleyhisselâm)* ı) **kendi** (nezdi) **ne kaldırmıştır ve Allah** (daima) **Aziz** (ulu), **Hakim** (her işi yerinde olan) **dır."** *(Nisa Suresi 158-159)* Mealindeki ayeti celilelerden, bir de:

٣٤١- رُوِىَ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ: «اِنَّ عِيسىٰ لَمْ يَمُتْ وَاِنَّهُ رَاجِعٌ اِلَيْكُمْ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

341- **"Şüphesiz İsa ölmemiştir ve muhakkak ki O, kıyamet gününden evvel size dönecektir."** *(Alûsî:1/179)*

Hadisi şerifinden dolayı öldürme manasına gelemeyeceğinden, İki şekilde tefsir edilmektedir.

1. Takdimsiz ve tehirsiz (hiçbir kelime yerinden oynatılmadan) ayetin zahirine göre verilen manadır ki, bu da bir kaç türlüdür.

a) - Buradaki (تَوَفّى) teveffî tam manasıyla almak demektir. Buna göre mana: **"Ey İsa! Şüphesiz ben seni hem ruhunla, hem bedeninle yerden alacağım ve kendime yükselteceğim."** demektir. bu manaya göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ruhunun kaldırılıp cesedinin dünyada kaldığını iddia eden hristiyanlar reddedilmektedir.

b) - (تَوَفّى) Teveffî öldürme manasındadır. Buna göre mana: "**Ey İsa! Ben seni öldürmek isteyenleri sana musallat etmeyerek, seni düşmanlarından kurtaracağım ve vakti geldiğinde senin ruhunu ben alacağım.**" demektir.

Buradaki (تَوَفّى) teveffî'ye uyutma, şehvet gücünü öldürme gibi manalar verilmişse de, sahih olan görüş, Allah-u Tealâ'nın İsa *(Aleyhisselâm)* ı öldürmeden ve uyutmadan göklere kaldırdığıdır.

İmamı Kurtubî ve İmamı Taberi'de bunu seçmişler ve İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edilen sahih görüş de budur.

2. Bu ayeti celilede takdim ve tehir vardır ki, takdiri: "**Ey İsa! şüphesiz ben seni kendi** (nezdi) **me yükselteceğim ve seni kâfirler** (in kötü muamelelerin) **den tertemiz edeceğim ve seni** (yeryüzüne tekrar indirdikten sonra ben) **öldüreceğim.**" demektir.

İSA *(Aleyhisselâm)* IN AHİR ZAMANDA GÖKLERDEN İNECEĞİNE DAİR HADİSİ ŞERİFLER VE RİVAYETLER:

٣٤٢- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ اَنْ يَنْزِلَ فِيكُمُ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَدْلاً فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتّىٰ لاَ يَقْبَلَهُ اَحَدٌ حَتّىٰ تَكُونَ السَّجْدَةُ الْوَاحِدَةُ خَيْرًا مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ثُمَّ يَقُولُ اَبُو هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) وَاقْرَؤُا اِنْ شِئْتُمْ ﴿وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾.

342- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak ileride Meryem oğlu İsa sizin içinize adaletli bir hakem olarak inecektir. O zaman O, salîbi** (haç'ı) **kıracak hristiyanlık davasını iptal edecek. Domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracak. Mal o kadar çoğalacak ki, hiç bir kimse mal kabul etmeyecek. Nihayet bir tek secde dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlı olacaktır.**"

Bunun ardından Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* şöyle derdi: İsterseniz şu ayeti okuyunuz: "**Ehli kitaptan hiç biri hariç olmamak üzere ölümünden evvel and olsun ona** (İsa *(Aleyhisselâm)* a) **mutlaka iman edecek, o da kıyamet günü kendileri aleyhine bir şahid olacaktır.**" *(Nisa suresi:159) (Buharî, Enbiya:49, Mezalim:31, Büyu':102, Müslim, iman:342-343, Ebu Davud, Melahim:14, Tirmizî, Fiten:54, Ibn-i Mace, Fiten:33, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/240)*

٣٤٣- عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ -يَعْنِي عِيسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ- وَاِنَّهُ نَازِلٌ فَاِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَاعْرِفُوهُ: رَجُلٌ مَرْبُوعٌ اِلَى الْحُمْرَةِ وَالْبَيَاضِ بَيْنَ مُمَصَّرَتَيْنِ كَاَنَّ رَأْسَهُ يَقْطُرُ وَاِنْ لَمْ يُصِبْهُ بَلَلٌ ، فَيُقَاتِلُ النَّاسَ عَلَى الْاِسْلَامِ فَيَدُقُّ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلُ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعُ الْجِزْيَةَ وَيُهْلِكُ اللّٰهُ فِي زَمَانِهِ الْمِلَلَ كُلَّهَا اِلَّا الْاِسْلَامَ وَيُهْلِكُ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ اَرْبَعِينَ سَنَةً ثُمَّ يُتَوَفّىٰ فَيُصَلِّي عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ».

343-Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Benimle onun** (yani İsa *(Aleyhisselâm)*) **arasında peygamber yoktur. O, gerçekten inecektir. O'nu gördüğünüz zaman tanıyınız. O, orta boylu, kırmızı ve beyaz benizli, sarıya boyalı iki elbise içersindedir. Kendisine yağmur dokunmasa da sanki saçı**(ndan su) **damlar gibidir.**

O, İslâmiyet namına insanlarla çarpışır, (hristiyanların) **haçı** (nı) **kırar, domuz** (cinsini) **öldürür, cizyeyi kaldırır, O'nun zamanında Allah** (-u Tealâ) **islâmdan başka millet** (din) **lerin hepsini helâk eder. Deccal olan Mesihi de helâk eder, O** (İsa *(Aleyhisselâm)*) **sonra vefat eder. Müslümanlar da cenaze namazını kılarlar.**" *(Eu Davud, Melâhim:14, No:4324, 2/520)*

٣٤٤-قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يَنْزِلُ عِيسىٰ خَلِيفَةً عَلىٰ اُمَّتِي يَدُقُّ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلُ الْخَنَازِيرَ وَيَلْبَثُ اَرْبَعِينَ سَنَةً وَيَتَزَوَّجُ وَيُولَدُ لَهُ ثُمَّ يُتَوَفّىٰ وَكَيْفَ تَهْلِكُ اُمَّةٌ اَنَا فِي اَوَّلِهَا وَعِيسىٰ فِي آخِرِهَا وَالْمَهْدِيُّ مِنْ اَهْلِ بَيْتِي فِي وَسَطِهَا».

344- Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şöyle buyurduğu rivayet edildi: "**İsa** *(Aleyhisselâm)* **ümmetime halife** (benim vekilim) **olarak inecektir. Haçı kıracak, domuzları öldürecektir. 40 sene kalacak, evlenecek ve çocuğu da olacak sonra vefat edecektir. Başında ben***(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **, sonunda İsa** *(Aleyhisselâm)*, **Ortasında da ehli beytimden olan Mehdi***(Aleyhirrıdvan)* **in bulunduğu bir ümmet** (-i Merhume) **nasıl helâk olur.**" *(Tefsir-u Neseft:1/160)*

Ulemadan bazılarının buyurduğuna göre, İsa *(Aleyhisselâm)*, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hücresine (Medfun bulunduğu odasına) defnedilecektir. Kıyamet gününde Hazreti Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)* ile Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* iki peygamber arasında kalkacaklardır. *(Hazin, Mecmuatutefasir l/507)*

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* Rabbinden kendisini ümmeti Muhammed'den yapmasını istemişti, Mevlâ Tealâ duasını kabul ederek onu ahir zamanda indirecektir. İsa *(Aleyhisselâm)* deccalı öldürdükten sonra, araplardan bir kadınla evlenecek ve çocuk sahibi olacaktır.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* vefatından sonra Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Hücre-i Saadetlerine defnedilecek böylece Ebu Bekr ve Ömer *(Radıyallahu Anhuma)* kıyamet gününda iki peygamber (Muhammed ve İsa *(Aleyhimesselâm)* ın arasında kalkacaklardır.

Ayeti celilede geçen: (وَرَافِعُكَ اِلَيَّ) **"Seni Bana yükselteceğim"** ifadesi, kıymetli kıldığım ve meleklerime karargâh yaptığım göklere yükselteceğim demektir ki, Mevlâ Tealâ, İsa *(Aleyhisselâm)* a tazim için onu göklere kaldırmasını, kendi manevi huzuruna yükseltmek saymıştır.

Nitekim İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın Iraktan şama'a hicret ederken:

اِنِّي ذَاهِبٌ اِلىٰ رَبِّي . . . (٩٩)

"Şüphesiz ben Rabbime gidiciyim." *(Saffat suresi:99'dan)* buyurması da bu kabildendir.

Hacılara, Allah'ın ziyaretçileri, Mücavir (Kabe-i Muazzama'da devamlı kalan) lara da Allah'ın komşuları denmesi, hep onların şanını büyültmek içindir. Zira Allah-u Tealâ Hazretleri mekândan münezzehtir.

Ayeti celilede geçen (وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا) **"Ben seni, O kâfirlerden temizleyeceğim."** ifadesi,İsa *(Aleyhisselâm)* ı göklere kaldırarak onların kötü muamelelerinden kurtarma manasına gelebileceği gibi, Onun hakkında almış oldukları öldürme kararından kurtarma manasına da gelebilir.

Kâfirlerden maksat, özellikle yahudiler olabileceği gibi, İmamı Hasen den rivayete göre, Hristiyanlar, Mecusiler ve kavminin kâfirleri de buna dahildir.

Her hâl-u kârda Allah-u Tealâ Hazretleri, kâfirleri necaset gibi sayarak "**Seni** (o pislerden) **temizleyeceğim.**" buyurmuş, "**O kâfirlerden**" buyurarak da, pis olmalarının sebebinin, kâfirlikleri olduğunu beyan etmiştir.

Nitekim diğer bir yerde:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ . . . (٢٨)

"Ey İman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir." *(Tövbe Suresi: 28'den)* buyurarak bu manayı açıklamıştır.

Kazî, Hâzin ve Âlusî tefsirlerinde zikrolunduğuna göre: "**Sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerin üzerinde kılacağım.**" kavli şerifindeki İsa

(Aleyhisselâm) a uyanlardan maksat: Tevhitte ona uyan ve sözünü doğrulayan, Ümmeti Muhammedin müslümanlarıdır.

Bunların İsa *(Aleyhisselâm)* ın dinine uyan Havariler olduğu da söylenmiştir. Bu hususta bir çok görüş varsa da doğrusu birinci görüştür. Zira İsa *(Aleyhisselâm)* a hakkıyla uyanlar, onun, Allah-u Tealâ'nın kulu, resulü ve kelimesi (baba vasıtası olmadan kün kelimesiyle yarattığı bir zat) olduğuna şahitlik eden müslümanlardır ki, onların mülkü (saltanatı) kıyamete kadar baki (devamlı) dır.

İsa *(Aleyhisselâm)* ı sevdiklerini ve ona uyduklarını iddia eden Hristiyanlar sa, İsa *(Aleyhisselâm)* a en fazla karşı gelenlerdir. ve İsa *(Aleyhisselâm)* onların şirkine (onu Allah-u Tealâ'ya ortak etmelerine) katiyen razı değildir.

Mamafih bir kavle göre bu ayet-i celilede Hazreti İsa'ya tabi olanlar hristiyanlar, inkâr edenlerse yahudilerdir.

Ayet-i celilede geçen Üstünlükten maksat: İzzet (ululuk), Nusret (yardım) ve açık delillerle galibiyettir ki, bu, kıyamete kadar her zaman geçerlidir. Zira müslümanlar İslâm dininin üstünlüğüne dair delil getirme bakımından her zaman kafirlerin üstünde olmuş ve olacaklardır.

Fakat izzet ve nusret manasındaki üstünlükler, peygamberlere hakkıyla ittibaya (onlara tam manasıyla uymaya) ve getirdikleri dinleri hakkıyla yaşamaya bağlıdır ki, bu ittibada ne kadar ilerlerlerse kâfirlere o kadar üstün olurlar, gevşedikleri nisbette de saltanatları çöker.

İsa *(Aleyhisselâm)* a uyanların hristiyanlar olmasına nazaran, onların kafirlere galip oluşu, İsa *(Aleyhisselâm)* ı inkar eden yahudilere kılıçla galip olmalarıdır.

Gerçekten de hristiyanlar yahudilere karşı daime galip ve hakim durumda bulunmuşlardır. Yahudilerin hristiyanlara galibiyeti hiç duyulmamıştır. Bu takdirde Hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* a uymalarından maksat, gerçek din bakımından değil, sevgi ve bağlılık iddiası itibariyle olan bir uymadır.

Hristiyanların büyük bir kısmının İsa *(Aleyhisselâm)* ın asıl yaydığı tevhid dininden bir nasıpleri yoksa da, zahiren ona karşı bir sevgi ve bağlılık göstermiş olduklarından yahudilere karşı üstün olmuşlardır. Asıl gerçek ise ahirette ortaya çıkacaktır.

Bundan dolayı Mevlâ Tealâ ayeti kerimenin sonunda:

« ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ »

"Sonra ancak dönüşünüz banadır, işte o zaman kendisinde ihtilâf etmiş olduğunuz şeyler hakkında ben hükmedeceğim." buyurmuştur.

Müslümanlarsa peygamberlerin hiç birisinin arasını ayırmaksızın hepsine inandıkları için her zaman İslâm hükümetleri bulunmakta ve kıyamete kadar da bulunacaklardır. Ancak İslâm hükümetlerinin bazen kuvvetli bazen zayıf olmaları ise İslâmı tam yaşayıp yaşamamalarına bağlıdır.

İşte bu ayeti celile; hükümetlerin payidar olmasının, milletlerinin iman ve itikadına bağlı olduğunu ifade etmektedir. Zira insanları bir merkeze toplayan din ve imandır. Hükümeti yaşatacak milletin, dinlerine bağlılığı olmayınca, onları bir noktada toplamak ve hükümeti ayakta tutmak mümkün olamaz.

Dolayısıyla: "Din işi ayrı, devlet işi ayrıdır, din devlete karışmaz." diyenlerin nekadar zayıf bir fikre sahip olduklarını açıklamaya lüzum yoktur. zira dinine sahip; bir milletin başında dinsiz bir hükümet nasıl yaşar ve nekadar faydalı olabilir.

Gerçi kısa bir müddet bir hükümet karaltısı görülürse de, temeli olmadığı ve müslüman olan milletin ona bağlılığı olmadı için elbette bir gün yıkılır. Yoksa halkı zorlayarak hükümete bağlamak mümkün değildir. Halk kendi isteğiyle seve seve başındaki dindar hükümete kalbiyle ruhuyla diniyle imanıyla bağlanmalıdır ki o hükümet payidar olsun.

PEYGAMBERLERE İTTİBA ETMENİN İMAN VE AMELİ SALİHTEN İBARET OLDUĞUNU, BÖYLE YAPANLARA MEVLÂ TEALÂ'NIN DÜNYANIN HAKİMİYETİNİ VAADETTİĞİNİ BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME :

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ امَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْئًا . . . (٥٥)

"Allah, sizlerden iman edip, ameli salih işleyenlere, kendilerinden öncekileri halife (sahip ve hakim) **kıldığı gibi, kendilerini de yer yüzünde halife** (bütün dünyanın hakimi) **kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dinlerini** (islâmı), **onlar** (ın iyiliği) **için yerleştir** (ip koruy) **acağını ve** (geçirdikleri) **korku** (devresin) **den sonra, onları** (n hâllerini) **emniyet** (güven) **e çevireceğini vaadetti.** (çünkü) **onlar bana ibadet ederler ve hiçbir şeyi bana ortak etmezler.**
(Nur Suresi: 55'den)

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN, PEYGAMBERLERİNE VE ONLARA İMAN EDENLERE DÜNYADA DA AHİRETTE DE YARDIM EDECEĞİNİ BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER :

اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ امَنُوا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ (٥١)

"Şüphesiz biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında, hem de şahitlerin dikileceği (meleklerin, peygamberlerin ve müminlerin şahitlik edeceği kıyamet) gün (ün) de yardım ederiz." *(Mümin suresi 51)*

. . . وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ (٤٠)

"Muhakkak Allah (-u Tealâ) kendi (dini) ne yardım edenlere elbette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah elbette çok kuvvetlidir, pek uludur." *(Hac Suresi: 40'dan)*

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ (١٠٥)

"Andolsunki elbette muhakkak biz, Zikirden (Tevrattan) sonra Zeburda da yazmışızdır ki, şüphesiz yer yüzüne iyi kullarım (eninde sonunda) varis (sahip) olacaktır." *(Enbiya Suresi: 105)*

. . . وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ (٤٧)

"Müminlere yardım etmek de bize hak olmuştur." *(Rum Suresi: 47'den)*

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ (٧)

"Ey İman edenler! Eğer siz Allah (u Tealâ'nın dinine ve kitabın) a yardım ederseniz . Allah (-u Tealâ) da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar." *(Muhammed Suresi: 7)*

İSA *(Aleyhisselâm)* IN YAHUDİLER TARAFINDAN ÖLDÜRÜLMEYİP EL AN HAYATTA OLDUĞUNU BEYAN EDEN AYETİ KERİMELER :

وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا (١٥٧) بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (١٥٨) وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا (١٥٩)

"Ve Allah'ın elçisi Meryemin oğlu İsa'yı öldürdük." demeleri yüzünden (yahudileri lânetledik ve türlü türlü belâlara çarptırdık) halbuki onu ne öldü-

rebildiler nede asabildiler fakat o (öldürdükleri) **onlara, teşbih edildi** (İsa *(Aleyhisselâm)* gibi gösterildi.) **Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler: Bu hususta zanna uymak dışında hiç bir** (sağlam) **bilgileri yoktur. Kesin olarak onu öldürmediler."**

"Bilakis Allah Onu (İsa *(Aleyhisselâm)* ı) **kendi** (nezdi) **ne kaldırmıştır ve Allah** (daima) **Aziz** (ulu), **Hakim** (her işi yerinde olan) **dır"**

"Ehli kitaptan her biri ölümünden önce (Azrail *(Aleyhisselâm)* ı görünce) **ona** (İsa *(Aleyhisselâm)* **a muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de O, onlara şahit olacaktır.** *(Nisa Suresi l57-l59)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN KIYAMET GÜNÜNDE KULLARI ARASINDA KARAR VERECEĞİNİ AÇIKLAYAN AYETİ KERİMELER :

... فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً (١٤١)

"Artık Allah (-u Tealâ) **kıyamet gününde aranızda hükmedecektir ve Allah** (-u Teala) **kafirler için, müminler aleyhine** (dünyada da) **asla bir yol vermeyecektir."** *(Nisa Suresi :l41'den)*

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (٤٦)

"(Habibim) de ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allahım! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında (ki) **hükmü ancak sen vereceksin."** *(Zümer suresi :46)*

Mevlâ Tealâ, kıyamet gününde, yahudilerin ihtilâf ettikleri meselelerde adaletle hükmedeceğini açıkladıktan sonra, bu ihtilâfları nasıl halledeceğini, tafsil etmek üzere şöyle buyuruyor:

فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (٥٦)

KELİME MANASI (56)

(فَاَمَّا الَّذِينَ) **O kimselere gelince ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** yani İsa *(Aleyhisselâm)* ın peygamberliğini inkâr ederek ve onun hakkında yalan yanlış bir takım iftiralarda bulunarak Allahı ve peygamberlerini inkâr eden yahudi ve hristiyanlara gelince, (فَاُعَذِّبُ) **ben azabedeceğim,** kime? (هُمْ) **onlara,** neyle? (عَذَابًا) **bir azabetmekle,** öyle azab ki (شَدِيدًا) **çok şiddetli,** nerede? (فِى الدُّنْيَا)

dünyada, yani dünyada onlara, müslümanlar tarafından öldürülmeleri, esir edilmeleri, ve kendilerinden cizye alınması gibi bir takım ağır cezalarla alçak edilmeleriyle, azabedeceğim, daha? (وَالْاٰخِرَةِ) **ahirette de** (cehennem ateşiyle azabedeceğim) (وَمَا لَهُمْ) **ve onlar için yoktur,** yani bu kafirler için bir fert yoktur, kimlerden? (مِنْ نَاصِرِينَ) **yardımcılardan.**

MEALİ ŞERİFİ (56)

Kâfir olanlara gelince, onlara dünyada da ahirette de çok şiddetli bir azap ile azabedeceğim ve onlar için yardımcılardan (hiç bir fert) **yoktur.**

İ Z A H A T

İmamı Fahrurrazinin beyanına göre, İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında ihtilâf edenler iki fırka olmuşlardır.

1. İsa *(Aleyhisselâm)* ın peygamberliğini inkar edip dinine karşı gelerek onun hakkında bir takım iftiralarda bulunup ona lâyık olmadıkları şeyleri isnat eden kâfirlerdir. Onların dünyadaki cezaları öldürülmek, esir edilmek, cizye ve haraç vermek ve memleketlerinden kovulmak gibi envai çeşit alçaklıklara düşürülmeleridir.

Ahirette ise Cehennem azabına çarptırılacaklardır. Mevlâ Tealâ ayet-i celilenin sonunda (وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ) **"Onlar için yardımcılardan** (bir fert) **bile yoktur."** buyurarak dünyada da ahirette de İsa *(Aleyhisselâm)* ı inkâr edenlerden hiç birinin Allah-u Tealâ'nın azabından kendisini kurtaracak bir yardımcı bile bulamayacağını açıklamıştır.

Müslümanlarla anlaşmalı olan Zimmilere dokunulamaması, onların bir yardımcı bulmuş olması manasına gelmez, zira aradaki sözleşme bozulduğu gibi öldürülmeleri serbest olur.

Mevlâ Tealâ, iman edenlerin güzel hallerini de şöyle açıklıyor:

وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (٥٧)

KELİME MANASI (57)

(وَاَمَّا الَّذِينَ) **Ama o kimseler ki,** (اٰمَنُوا) (Allaha, kitaplarına ve peygamberlerine gerçekten) **inandılar,** daha? (وَعَمِلُوا) **ve işlediler** neyi? (الصَّالِحَاتِ) **iyi işleri,** (فَيُوَفِّي) **tastamam verecektir,** kime? (هِمْ) **onlara,** neyi? (اُجُورَهُمْ)

mükâfatlarını, (وَاللّٰهُ) **ve Allah,** (لَا يُحِبُّ) **sevmez** kimi? (الظّٰلِمِينَ) **zalimleri,** yani peygamberlerinin kimine inanıp kimini inkâr ederek, Allah'a ortak koşmaları sebebiyle kendileri aleyhine en büyük zulmü işleyenleri sevmez.

MEALİ ŞERİFİ (57)

İman edip, salih amel (iyi iş) **leri işleyenlere gelince** (Allah-u Tealâ) **onlara da mükâfatlarını** (cennette) **tastamam verecektir. Ve Allah zalimleri sevmez.**

İ Z A H A T

İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında ihtilâf eden iki fırkanın ikincisi de, bu ayeti celilede beyan olunduğu gibi İsa *(Aleyhisselâm)* ın peygamberliğini doğrulayıp, imanlarının gereği farzları yerine getirerek salih amel işleyenlerdir. Allah-u Tealâ da onlara sevaplarını tamamiyle verip hiç bir şeyi noksan etmeyeceğini vaad etmiştir.

Ayet-i celilenin sonunda da kendisi zulmü yasakladığı için, yasak ettiği bu zulmü işleyenleri sevmem buyurmuştur.

Bu ayet-i celile İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında ayrılığa düşenleri açıklama hususunda indiği için küfür ve iman, İsa *(Aleyhisselâm)* a inanma ve inanmama manasında tefsir edilmiştir. Yoksa bütün peygamberlere inanan ve inanmayanların hâlleri böylecedir.

Ayet-i celilenin sonunda geçen (الظّٰلِمِينَ) nin başındaki lâm, istiğrak için olduğundan bu ayet-i celile Allah-u Tealâ'nın hiç bir zalimi sevmediğine delildir.

Allah-u Tealâ'nın zalimleri sevmemesinden maksat: onlara buğz etmesi ve onlardan razı olmamasıdır. Zira Mevlâ Tealâ bizim anladığımız manada sevmekten ve sevmemekten münezzehtir.

Mevlâ Tealâ, bundan evvel anlatılanları özetlemek üzere şöyle buyuruyor:

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ (٥٨)

KELİME MANASI (58)

(ذٰلِكَ) **İşte bu,**(geride anlatılan İsa *(Aleyhisselâm)* ın ve diğerlerinin hâlleri), nedir? (نَتْلُو) **biz okuyoruz** neyi? (هُ) **onu** kim üzerine? (عَلَيْكَ) **senin üzerine,** okuduklarımız neden olduğu hâlde? (مِنَ الْاٰيَاتِ) **ayetlerden** (ibaret) **olduğu hâlde,** daha?

(وَالذِّكْرِ) **zikirden** (Kuran'dan veya levhi mahfuzdan alınmış) **olduğu hâlde,** öyle zikir ki, (الْحَكِيمِ) **çok hikmetler sahibi, veya muhkem** (yanlışlardan son derece korunmuş).

MEALİ ŞERİFİ (58)

(Habibim!) **İşte bunları biz sana, ayetlerden ve hakîm olan zikirden** (hikmetlerle dolu olan Kurandan ibaret oldukları hâlde) **okuyoruz.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Zekeriyya, Yahya, Meryem ve İsa *(AleyhimüsselÂm)* ın kıssalarının Kuran-ı Kerimde açıklanması, okuma yazma bilmeyen ve kimseden öğrenmeyen Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğine delâlet ettiğine işaret ettiği için bunların ayetlerden olduğu açıklanmıştır.

Zikr-i Hakîm'den maksat: Kuran-ı Kerim'dir. Nitekim:

٣٤٥- عَنْ عَلِيٍّ (رضى الله عنه) : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «سَتَكُونُ فِتَنٌ» قُلْتُ: فَمَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا؟ قَالَ: «كِتَابُ اللهِ هُوَ الذِّكْرُ الْحَكِيمُ وَالصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ».

345- Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in: "**Yakında fitneler meydane gelecek**" buyurduğunu işittim. Bunun üzerine ben:"Onlardan çıkış (kurtuluş çaresi) nedir? Ya Resulallah" dedim. O da "**Allahın kitabıdır. O, hikmetlerle dolu vaaz ve dosdoğru bir yoldur.**" *(Suyutî Dürrül Mensûr:1/227)* buyurdu.

Kuranı kerimin hakîm olmasının manası hakkında bir kaç görüş vardır.

1. Kadîr ve alîm kelimeleri kâdir ve âlim manasında oldukları gibi Hakîm de hâkim manasındadır. Ahkâm-ı şeriyye kuranı kerimden alındığı için Bu ayet-i celilede Kuran, hâkimlikle vasıflandırılmıştır.

2. Hakîm hikmet sahibi demektir ki, Kuran-ı Kerim bir çok ince ilimlere sahip olduğu için Kuran-ı Kerime hakîm denmiştir.

3. Hakîm, muhkem manasındadır ki, Kuran-ı Azimüşşana hiç bir yanlış yol bulamadığı için Kuranı Kerim Muhkem (sağlam) lıkle vasıflandırılmıştır.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, Zikr-i Hakîm'in Levh-i Mahfuz oldu-ğunu da söyleyenler vardır, zira Allah-u Tealâ Hazretleri bütün kitaplarını, peygamberlerine Levh-i Mahfuzdan naklettirmiştir. Levh-i Mahfuz, bembeyaz inciden yapılmış Arş'a asılı bir levhadır.

Kuran-ı Azimüşşanı Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e okuyan Cebrail *(Aleyhisselâm)* isede, o bütün okuduklarını Allah-u Tealâ'nın emri ve izniyle tilâvet ettiğinden Mevlâ Tealâ, Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın okumasını kendine isnad ederek: "Bu ayetleri sana biz okuyoruz." buyurmuştur.

Mevlâ Tealâ, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olduğuna inanan bazı hristiyanların bu bozuk itikatlarını reddetmek üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ مَثَلَ عِيسىٰ عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٥٩)

KELİME MANASI (59)

(اِنَّ مَثَلَ عِيسىٰ) **Şüphesiz İsa'nın hâli,** nerede? (عِنْدَ اللّٰهِ) **Allah katında,** ne gibidir? (كَمَثَلِ اٰدَمَ) **Âdem'in hâli gibidir,** yani İsa *(Aleyhisselâm)* ın babasız dünyaya gelişi, harikulâde bir şey olması bakımından Âdem *(Aleyhisselâm)* ın anasız babasız dünyaya gelmesine benzer. Şöyleki, (خَلَقَهُ) (Allah-u Tealâ) **Onu** (Âdem *(Aleyhisselâm)* ın bedenini) **yarattı,** neden? (مِنْ تُرَابٍ) **topraktan,** (ثُمَّ قَالَ) **sonra dedi,** kime? (لَهُ) **ona,** ne dedi? (كُنْ) (insan) **ol!,** (فَيَكُونُ) **o da hemen** (kendisine ruh gelmekle canlı) **oluverdi,**

MEALİ ŞERİFİ (59)

Şüphesiz Allah indinde İsa *(Aleyhisselâm)* **ın hâli, Âdem***(Aleyhisselâm)* **ın hâli gibidir.** (Allah-u Tealâ) **onu topraktan yarattı. Sonra ona** " (beşer) **ol! " dedi. O da hemen** (hayat sahibi bir insan) **oluverdi.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir, Hâzin, Nesefî, Ruhul Beyan ve Alusî'de zikredildiği üzere tefsir ehli, bu ayet-i celilenin Necran'dan gelen Hristiyan cemaatın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile yapmış oldukları mücadele hakkında inmiş olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın buyurduğuna göre, Necran ehlinden bir cemaat Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek: "Sen niçin bizim sahibimizi şetmediyor (sövüyor) sun dediler. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* da "**Sizin sahibiniz kim?**" deyince, onlar: "İsa" dediler.

Efendimiz *(Sallallâhu Aleyhi ve Sellem)* "**Peki Onun hakkında ne diyorum?**" diye sorunca, onlar: "Onun Allah'ın kulu olduğunu iddia ediyorsun." dediler. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: "**Evet Şüphesiz o Allah'ın kuludur.**" buyurunca, onların: "Ya Muhammed hiç babasız bir insan gördün mü?" demeleri üzerine bu ayet-i celile inerek onların şüphelerini reddetmiştir.

Şöyleki: Âdem *(Aleyhisselâm)* ın babası da anası da yoktur. Bununla beraber Allah-u Tealân'ın bir kuludur. Bunu siz de tasdik ediyorsunuz. Hazreti İsa'nın yalnız babası olmamasından dolayı neden Allahın oğlu olması lâzım gelsin. Babasız yaratılanın Allahın oğlu olması icabetseydi, Hazreti Âdemin de Allahın oğlu olması gerekirdi. Halbuki Âdem *(Aleyhisselâm)* hakkında böyle bir itikadınız yoktur.

Ayrıca bu ayet-i celile, yahudileri de reddetmektedir. Çünkü onlar Âdem *(Aleyhisselâm)* ın babasız ve anasız meydana geldiğini kabul ettikleri hâlde, İsa *(Aleyhisselâm)* ın babasız yaratıldığını kabul etmeyerek, onun muhterem validesi hakkında iftirada bulunmuşlardır.

Hâzin ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Ulemadan biri Rum diyarında esir edilmişti, Rumlara: "İsa *(Aleyhisselâm)* a neden ibadet ediyorsunuz." diye sorunca, onlar: "Çünkü onun babası yok." dediler. O, "Âdem daha iyi ya, onun anası da, babası da yok." dedi.

Onlar: "O, ölüleri diriltirdi." deyince, o, "Hızkıyl nebi daha iyi ya, İsa *(Aleyhisselâm)* dört kişi diriltti, Hizkıyl ise sekizbin kişiyi diriltti, dedi. Bu sefer onlar: "İsa *(Aleyhisselâm)* körü ve alacalıyı iyileştirirdi." dediklerinde, o: "Circis nebi daha iyi ya, o pişirilip yakıldığı hâlde sapasağlam kalktı." dedi.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, şüphesiz akıl, insanlar için bir validi evvel (ilk baba) lâzım olduğuna delâlet etmektedir, böyle olmayacak olsa, ezele (başlangıcı olmayan bir zamana) kadar her çocuğun bir babası olması lâzım gelir ki, bu muhal (imkansız) dır.

Kuran-ı Azimüşşan da ilk babanın Âdem *(Aleyhisselâm)* olduğunu açıkça ifade etmektedir. Nitekim bu ayet-i celile bunu ifade etmekte olduğu gibi,

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً . . . (١)

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) **yaratan, ondan da eşini** (Havva *(Radıyallahu Anha)*) **yaratan ve o ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinizden sakının."** *(Nisa Suresi:l'den)*

هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا . . . (١٨٩)

"O, Sizi bir tek nefisten (Âdem *(Aleyhisselâm)* dan) **yaratan, kendisine** (Gönlü yatışıp) **ısınsın diye ondan da eşini** (Havva *(Aleyhesselamı)* **yaratandır."** *(Araf Suresi l89'dan)* Meallerindeki ayet-i celileler bu manayı açıklamaktadırlar.

Bundan sonra şu bilinsin ki, Âdem *(Aleyhisselâm)* ın yaratılışının keyfiyeti (şekli) hakkında Kuran-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde bir çok açıklamalar vardır.

Topraktan yaratılmış olmasıdır. Nitekim tefsirinde bulunduğumuz bu ayeti celile bunu açıklamaktadır.

2. Sudan yaratılmış olduğudur. Bu hususta Mevlâ Tealâ:

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا (٥٤)

"**O** (Allah-u Tealâ), **o** (hakîr) **sudan bir beşer** (insan) **yaratıp da, onu** (iki kısma ayırarak, bir kısmını) **nesep** (soy sop sahibi olan erkekler, bir kısmını da, kendileri sebebiyle) **akrabalık** (bağları kurulan dişiler) **yapandır. Ve Rab-bin** (her şeye) **tam manasıyla gücü yetendir.**" *(Furkan Suresi : 54)*

3. Çamurdan yaratılmış olmasıdır. Bu hususta da Mevlâ Tealâ:

اَلَّذِى اَحْسَنَ كُلَّ شَىْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِينٍ (٧)

"**O** (Allah-u Tealâ) **ki, yarattığı her şeyi güzel yapmış, insanı yaratmaya da bir çamurdan başlamıştır.** *(Secde Suresi: 7)*

4. Çamurun özünden yaratılmış olduğudur. Bu hususta da Rabbimiz:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ (١٢)

"**Andolsun ki biz insanı** (Âdem *Aleyhisselamı*), **çamurdan** (süzülüp çıkarılmış) **bir özden yarattık.**" *(Müminun Suresi : 12)*

5.Yapışkan bir çamurdan yaratılmış olduğudur. Bu hususta da Rabbimiz:

... اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ (١١)

"**Şüphesiz biz onları** (ın babası olan Adem *(Aleyhisselâm)* ı) **yapışkan bir çamurdan yarattık .**" *(Sâffât Suresi: ll'den)* buyurmuştur.

6.Kuru bir çamurdan yaratılmış olduğudur.Bu hususta da Mevlâ Tealâ:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ (٢٦)

"**Andolsunki biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş, değişmiş** (kokuşmuş) **kara bir balçık** (koyu kıvamlı yapışkan bir çamur) **dan yarattık.**" *(Hıcır Suresi : 26)* buyurmaktadır.

Allah-u Tealâ insanı, evvel emirde: şehvet, gazap ve hırs ateşini söndürsün, bir de tevazulu ve örtücü olsun diye topraktan yaratmıştır.

İkinci olarak, bütün eşyanın suretleri kendisinde parlayan berrak bir varlık olsun diye sudan yaratmış,

Üçüncü olarak, katıyla ince, birleşsin diye toprakla suyu birbirine katarak çamur yapmış,

Dördüncü olarak: insanı o çamurun parçalarının en incesinden almış,

Beşinci olarak, O en ince parçayı yapışkan bir çamur hâline getirmiş,

Altıncı olarak da, O çamura üç sıfat ispat etmiştir.

1- Vurulduğunda ses çıkaran kuru bir çamur olması,

2 - Bir müddet suda kalarak renginin siyaha dönüşmesi,

3 - Kokusunun değişmesi.

Fahrurrazi ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ Âdem *(Aleyhisselâm)* ın cesedini evvela çamurdan yaratıp sonra kendisine ruh verdiğine işaret etmek için bu ayette evvela Âdem *(Aleyhisselâm)* ı halkettiğini sonra, ol deyip bu emri üzerine tam bir insan olarak vucud bulduğunu açıklamıştır.

Dolayısıyla Ebu Müslim Hazretlerinin de buyurduğu gibi, buradaki halk, takdir etmek ve şekil vermek manasındadır ki, Âdem *(Aleyhisselâm)* ın şekillenme manasındaki halkı (yaratılması) elbetteki, Mevlâ Tealâ'nın ona (kün=ol) buyurarak ruh vermesinden öncedir.

Nitekim tesviye (Âdem *(Aleyhisselâm)* ın suretinin yaratılmasının tamamlanması) da, ruh vermekten öncedir. Nitekim:

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي . . . (٧٢)

"**Artık Onu** (Âdem *(Aleyhisselâm)* ın suretinin yaratılışını) **tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman**" *(Sad Suresi: 72'den)* mealindeki ayeti celile bunu açıklamaktadır.

Mevlâ Tealâ, İsa ve Âdem *(Aleyhimesselam)* arasında olan bu benzetmenin hak olduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ (٦٠)

KELİME MANASI (60)

(Bu zikredilenler) nedir? (ٱلْحَقُّ) **haktır,** kim tarafından olduğu hâlde? (مِن رَّبِّكَ) **Rabbin tarafından olduğu hâlde,** Bu mana: (ٱلْحَقُّ) nun mahzuf bir müptedanın haberi olmasına göre verilmiştir. o zaman (مِن رَّبِّكَ) haberdeki zamirden hâldir. gerçi (ٱلْحَقُّ) nun müpteda (مِن رَّبِّكَ) nin haber olması da caiz-

dir ki, mealdeki manamız buna göredir. (فَلَا تَكُنْ) **o hâlde** (Ey Habibim veya ey dinleyen) **olma,** kimlerden? (مِنَ الْمُمْتَرِينَ) **şüphe edicilerden,** yani İsa *(Aleyhisselâm)* ın babasız yaratılmış olduğu hakkında sana anlattıklarımda en ufak bir şüpheye düşenlerden olma.

MEALİ ŞERİFİ (60)

(Bu) **Hak, Rabbinden** (gelen bir gerçek) **dir. Öyleyse, şüphe edicilerden olma.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Ebu Müslim Hazretleri bu ayet-i kerimenin manası hakkında buyurmuştur ki, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ve annesinin kıssasından sana indirilen şu haberler, hiç şüphesiz ki haktır ve gerçektir, Hristiyanların ve yahudilerin dedikleriyse batıldır. zira Hristiyanlar:

Çünkü Hristiyanlar: "Meryem bir ilâh doğurdu." diyerek iftirada bulunmuşlar, yahudiler ise, Meryem *(Aleyhesselam)* a iftira etmişlerdir. İşte Allah-u Tealâ da bu ayet-i celilesiyle: "**Hak Rabbindendir.**" buyurarak Kuran-i Azimüşşanda indirilenin şüphesiz hakikat olduğunu açıklamıştır.

Ebussuud Efendinin beyanına göre, Rab ismi şerifi, muhatab zamirine izafe edilerek (muzaf kılınarak) "**Hak senin Rabbindendir.**" buyurulması, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e büyük bir şeref vermekte olduğu gibi, işin gerçeğini açıklayan bu ayetlerin kendisine indirilmesinin de Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i terbiye (manen yetiştirme) kabilinden olduğuna işaret etmektedir.

Bundan sonra da Mevlâ Tealâ, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e hitaben: "**Sakın sen şüphe edenlerden olma.**" buyurarak bu hususta zerre kadar bir şüphe bırakmamıştır.

Ancak bu hitap: "**Habibim! Şüphesiz inancın üzerine devam et.**" demektir.Çünkü Vahyi ilâhi yoluyla bildirilen bir şeyde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hiç şüphesi kalmayacağı aşikârdır. Böyle olan bir zat bile şüpheden nehyedilince, diğerlerinin nekadar çok nehyedilmeye muhtaç oldukları anlaşılmalıdır.

Maamafih (bununla beraber) Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu hususta şüphe etmesi asla düşünülemeyeceğinden bu hitabın, söz söylenmeye müsait olan herkese yönelmiş olduğu da düşünülebilir.

Buna göre mana: "**Ey aklı başında olan kimseler, Allah-u Tealâ tarafından size bildirilen bir mesele hakkında zerre kadar şüphe ve tereddüde düşenlerden olmayın, zira Cenab-ı Hakkın bütün açıklamaları kesinlikle hakikattir ve her mümin buna böylece inanmalıdır.**" demektir.

Mevlâ Tealâ, surenin başından buraya kadar, hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* la annesi hakkında ve sair hususlarda ki, şüphelerini giderdikten ve tevhidle alâkalı kat'î delilleri ortaya koyduktan sonra, bu kesin dellillere karşı hâlâ inat edenleri lânetleşmeye çağırmasını habibine emretmek üzere şöyle buyuruyor:

فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَاجَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَآءَنَا وَاَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ (٦١)

KELİME MANASI (61)

(فَمَنْ) **Artık kim,** (حَآجَّ) **mücadele ederse** (çekişirse) kiminle? (كَ) **seninle,** ne hakkında? (فِيهِ) **Onun** (isa *(Aleyhisselâm)* ın **hakkında veya sana anlatılan bütün gerçekler hakkında,** neden sonra? (مِنْ بَعْدِ مَا) **o şeyden sonra ki,** (جَآءَ) **geldi,** kime? (كَ) **sana,** ne? (مِنَ الْعِلْمِ) **ilim,** yani ilmi gerektiren bunca açık ayetler sana geldikten sonra, yine de seninle çekişmeye devam ederlerse, (فَقُلْ) **sen de ki,** (تَعَالَوْا) **gelin,** (نَدْعُ) **çağıralım,** kimi? (اَبْنَآءَنَا) **oğullarımızı,** daha? (وَاَبْنَآءَكُمْ) **oğullarınızı,** daha? (وَنِسَآءَنَا) **kadınlarımızı,** daha? (وَنِسَآءَكُمْ) **kadınlarınızı,** daha? (وَاَنْفُسَنَا) **kendimizi,** daha? (وَاَنْفُسَكُمْ) **kendinizi,** (ثُمَّ نَبْتَهِلْ) **sonra tazarru ve niyazda bulunalım** (son derece dua edelim), (فَنَجْعَلْ) **ve kılalım,** neyi? (لَعْنَتَ اللّٰهِ) **Allah'ın lânetini,** kim üzerine? (عَلَى الْكَاذِبِينَ) **yalancılar üzerine.**

MEALİ ŞERİFİ (61)

Artık sana (bu) **ilim geldikten sonra, kim onun** (İsa *(Aleyhisselâm)* ın) **hakkında seninle çekişirse, de ki: "Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra** (hepimiz birarada toplanarak) **dua ve niyaz edelim de, Allah'ın lânetini yalancıların üzerine kılalım** (İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında iftirada bulunanlara Allah tarafından lânet indirilmesini isteyelim)"

İ Z A H A T

Fahrurrazi, Kazi, Hâzin, Ruhul Beyan ve Alusî tefsirlerinde zikrolunduğuna göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Necran hristiyanlarına delilleri okuduktan sonra, onlar yine de batıl inançlarında ısrar edince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara:

"Şüphesiz Allah-u Tealâ Hazretleri bana bu delilleri kabul etmediğiniz takdirde, sizinle mubahale (ciddi bir şekilde lânetleşerek beddua) **etmemi emretti** (Bu kadar kat'î delillere karşı halâ inat ediyorsanız, gelin çoluğumuzu çocuğumuzu, ailelerimizi ve kendimizi bir araya toplayıp, tam bir ciddiyet ve ihlâs üzere 'Allah'ın gazabı ve lâneti yalancılar üzerine olsun.' diye beddua edelim) buyurdu.

Bunun üzerine onlar: "Ya Ebel Kasım! bize biraz müsaade et de, bu işi bir düşünelim, sonra sana gelip haber veririz." dediler.

Sonra onlar, Mescidi Nebevi'nin dışında istişare ederek, reisleri olan Âkib'e: "Ya Abdel mesih, ne dersin mubahaleye girişelim mi?" deyince, O: "Ey hristiyanlar cemaati, vallahi elbette muhakkak siz Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şüphesiz Nebiy-i Mürsel (gönderilmiş bir peygamber) olduğunu bildiniz. Muhakkak ki O, sahibiniz (İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında size doğru haberler getirmiştir. Vallahi bir millet peygamberleriyle lânetleşmeye kalkarlarsa mutlaka ne büyükleri yaşar, ne de küçükleri yetişir. Eğer bu lânetleşme işini yaparsanız elbette bu sizin sonunuz olur. İlla da dininizde kalmak istiyorsanız, bu zatla anlaşarak ayrılın ve memleketlerinize dönün." dedi.

Bu arada Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz üzerinde siyah bir atkı bulunduğu hâlde,, Hazreti Hüseyini kucağına almış, Hazreti Hasanın da elinden tutarak hücre-i saadetlerinden çıkmıştı. Hazreti Fatıma *(Radıyallahu Anha)*, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in arkasında yürüyor, Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* da onu takibediyordu.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onlara: **"Ben dua ettiğimde, siz de amin deyin."** buyurdu.

Bunu gören Hristiyanların piskoposu: "Ey Hristiyanlar cemaati! Şüphesiz ben öyle yüzler görüyorum ki, Allah-u Tealâ'dan bir dağı yerinden oynatmasını isteseler, elbette Allah-u Tealâ onların duasıyla o dağı yerinden koparır. Sakın lânetleşmeye kalkmayın hep helâk olursunuz ve yer yüzünde bir tek hristiyan kalmaz." dedi.

Sonra, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* yanlarına geldiğinde: "Ya Ebel Kasım! seninle lânetleşmeyip seni dinin üzere bırakmaya karar verdik." dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de: **"Lânetleşmekten kaçınıyorsanız, Müslüman olun, Müslümanların lehine olan sizin de lehinize, onların aleyhine olan sizin de aleyhinize olsun** (Müslümanlara tanınan haklar, size de tanınsın, onlara yapılan muamele size de yapılsın). " buyurdu.

Onlar müslüman olmak istemeyince, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"O hâlde ben size harb ilân ediyorum."** buyurdu.

Onlar ise: "Bizim araplarla harbedecek gücümüz yoktur, lâkin biz seninle, bin tanesi Safer ayında ve bin tanesi de Recep ayında olmak şartıyla

her sene 2000 hulle (çok kıymetli iki kat elbise) ve otuz zırh cizye ödemek mukabilinde seninde bizimle harbetmemen ve bizi dinimizden döndürmemen üzere anlaşalım." dediler.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de bu anlaşmayı kabul etti ve: "**Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz helâk necran ehline çok yaklaştı eğer lânetleşmeye girişseydiler elbette maymun ve domuza döndürülecekler ve bu vadi ateş olup kendilerini yakacaktı ve elbette Allah-u Tealâ Hazretleri Necran ve ehlini hatta ağaçların başlarındaki kuşları bile toptan helâk edecek ve bir sene geçmeden Nasara** (hristiyanlar) **ın tamamı helâk olacaktı.**" buyurdu.

Evet Cenab-ı Hak herşeye kadirdir. kâfirlerin cezasını geciktirip dünyada vermese bile, ahirette mutlaka verecektir.

Ruhul Beyan Tefsirinde zikredildiğine göre, Enbiya ve Evliya'ya muhalefet edip onların bedduasını almak çok tehlikelidir. Onlar bir insana beddua ettiklerinde, mutlaka hastalık ve ölüm gibi musibetler o kişiye isabet eder. Zira onların ruhları Ruhul Kudüs (Cibril-i Emin) le muttasıl (manen birleşmiş) olduklarından Mevlâ Tealâ onların beddualarını yere düşürmez. O hâlde akıllı kişi, salihlere eziyet etmekten sakınsın zira onlara yaptığı eziyet, onlara değil sonunda kendine döner.

Meşayıh *(Kaddesallahu esrarehum)* Hazeratı buyurmuşlardır ki: Üstadlara isyan etmek (karşı gelmek) tövbesi olmayan bir günahtır.

Ebul Hasen Hemedaî şöyle anlatıyor: Bir gece ben Caferi Halidî Hazretlerinin yanında bulunuyordum evden çıkmadan da tandırda bir kuş pişirilmesini emrettiğim için kalbim oradaydı. Cafer Hazretleri bana: "Bu gece bizim yanımızda kal." dedi.

Benim aklım yemeğe takıldığı için bir şey bahane edip eve döndüm. Kuş tandırdan çıkarılıp önüme konduğu sırada, evde bulunanlar gafletteyken kapıdan bir köpek girip kuşu götürdü, bu sefer kuş etinin altında duran pilav getirilirken hizmetçinin eteğine takılıp yere döküldü.

Sabahleyin Cafer Hazretlerinin yanına girdiğimde, beni görür görmez: "Meşayıhın kalbini memnun etmeyen kişiye, kendisine eziyet edecek bir köpek musallat edilir." buyurdu.

Şeyh Ebu Aliyyiddekkak *(Kuddise Sırruhu)* buyurmuştur ki: Belh şehrinin ehli Muhammed ibnil Fazl Hazretlerini şehirlerinden uzaklaştırınca, O, kendilerine "Ey Allah'ım onlardan sıdkı (doğruluğu) kaldır." diye beddua etti. o günden sonra Belh'den bir sıddık (çok doğru bir zat) çıkmadı.

Allah-u Tealâ bizi ve sizi büyüklere karşı gelmekten muhafaza eylesin Amin..,

Meşayıha muhalefet etmeyip onların kalbini hoş tutmak ise, yüksek derecelere ulaşmanın sebebi, hürmet ve ikram olunmanın vesilesidir. Yaşlılara hürmet etmekte böyledir. Nitekim:

٣٤٦- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا اَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخًا لِسِنِّهِ اِلاَّ قَيَّضَ اللهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ».

346- Enes ibni Malik *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Her hangi bir genç, yaşlı bir insana yaşlılığından ötürü ikramda bulunursa, mutlaka Allah** (-u Tealâ), **o kişiye, yaşlandığı zaman ikramda bulunacak bir kişiyi nasibeder."** *(Tirmizî, Birr:75)*

(اِبْتِهَالْ) **İbtihal:** Başkalarından alâkayı kesip ihlâs ve samimiyetle Cenab-ı Hakka tazarru ve niyazda bulunmak (yalvarmak), Mubahele ve tebahul ise birbirine lânet ve beddua etmektir ki, buna (تَلاَعُنْ) **Telâun** da denir

(لَعْنَتْ) **Lânet:** Matrudiyet (kovulmak) ve rahmetten mahrumiyet demektir.

(لِعَانْ) **Lian,** da lânet edişmek , birbirinin hakkıda lânet okumaktır

(مُلاَعَنَة) **Mulâane,** de aynı manadadır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre bu ayeti celile, Hasan ve Hüseyin *(Aleyhimesselam)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in oğulları olduğuna delâlet etmektedir. Zira Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* oğullarını çağıracağını vaadettiğinde Hasan ile Hüseyin *(Aleyhimesselam)* ı çağırdı.

Nitekim Mevlâ Tealâ, Enam suresinin 84 ve 85. ayetlerinde İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın zürriyetini sayarken İsa *(Aleyhisselâm)* da zikretmiştir ki, Onun İbrahim *(Aleyhisselâm)* a intisabı (bağlılığı) nın baba tarafından olmayıp sadece ana tarafından olduğu malûmdur. o hâlde bu ayeti celile bir kimsenin kızının oğlunun, kendi oğlu mesabesinde olduğuna delâlet etmektedir.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu lânetleşmeye Hasan ve Hüseyin'i sokmasının hikmetine gelince; şu malûmdur ki, Allah-u Tealâ'nın âdeti, azabettiği bir milletin çoluğunu çocuğunu da toptan öldürmektir. Bu, buluğa erenler hakkında bir azap, çocuklar hakkında ise, sadece bir öldürme hadisesidir. İnsanın çocuklarına ve ailesine son derece acıdığı hatta tehlikeli yerlerde kendini onlara kalkan ettiği, bazende canını onlar uğrunda feda ettiği herkesçe bilinen bir gerçektir.

Hâl böyle olunca Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in çoluk çocuğunu o lânetleşmede hazır bulundurup onlara sizde benim dualarıma amin deyin buyurması kâfirleri son derece korkutmakta olduğu gibi Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* inde kendisinin haklı olduğuna tam manasıyla güvendiğinin çok kuvvetli bir delilidir.

Ayrıca bu ayeti celile Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğinin doğruluğuna iki yönden delildir.

1. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* onları üzerlerine azap inmesinden korkutmuştur, buna güvenmeyecek olsaydı, elbette bu, onların lanetleşmeye kalkışıp azabın gelmemesi takdirinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kendi yalanını ortaya çıkarması demek olurdu ki, insanların en akıllısı olan Muhammed *(Aleyhisselâm)* gibi bir zatın kendi yalanını ortaya çıkaracak bir işe teşebbüs etmeyeceği herkesçe bilinen bir gerçektir.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* lânetleşme işinde bu kadar ısrar ettiyse onlara azabın geleceğine tam manasıyla güvendiğinden ve Allah-u Tealâ'nın kendisini mahcup etmeyeceğine inandığı içindir.

2. Tevrat ve İncili iyi bilen o kişilerin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* le lânetleşmeye girişememeleri onun, kendi kitaplarında buldukları ahırzaman peygamberi olduğunu kati bir şekilde bilmelerindendir. ve zaten bunu dilleriyle de söylemişlerdir.

Bu ayeti celilede geçen: (فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ) **"Gelin Allah'ın lânetini yalancılar üzerine kılalım."** kavlî şerifi yalancılığın ne büyük günah olduğunu açıklamaktadır.

YALANIN ÇOK BÜYÜK GÜNAH OLDUĞUNU VE İNSANIN YAPMAYACAĞI ŞEYLERİ SÖYLEMESİNİN YALAN KABİLİNDEN OLUP BUNLARDAN SAKINILMASI GEREKTİĞİNİ AÇIKLAYAN AYETİ KERİMELER :

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ (١٠)

"O yalancılar kahrolsunlar!" *(Zariyat Suresi: l0)*

وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ (٢٢٦)

"Ve onlar (Şairlerin ekserisi ki, onlarda iman edip ameli salih işlemeyen ve Allah'ı çok zikretmeyen kimselerdir işte onlar, gerçekte) **yapmadıkları şeyleri söylerler."** *(Şuara Suresi : 226)*

. . . وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا . . . (٢)

"Şüphesiz onlar (karılarına sen annem gibisin diyenler) **elbette çirkin ve yalan** (bir lâf) **söylüyorlar."** *(Mücadele Suresi : 2'den)*

. . . فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ (٣٠)

"O hâlde pislik olan putlardan sakının, yalan sözden de sakının." *(Hac Suresi :30'dan)*

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾
قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا
أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾
هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ
لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ
يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا ۖ وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٦٨﴾ وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ ۖ وَمَا
يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

Mevlâ Tealâ, İsa *(Aleyhisselâm)* ın acaip hâllerini açıkladıktan sonra bu anlatılanların hak olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَامِنْ اِلٰهٍ اِلَّااللّٰهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٦٢)

KELİME MANASI (62)

(اِنَّ هٰذَا) **Şüphesiz bu** (İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında anlatılanlar) (لَهُوَ) **elbette o,** nedir? (الْقَصَصُ) **anlatılandır,** öyle anlatılan ki, (الْحَقُّ) **Hak olan,** kasas aslında mastarsa da burada, meful yani maksus (anlatılan) manasındadır. (وَمَا مِنْ اِلٰهٍ) **ve hiçbir ilâh yoktur,** (اِلَّا اللّٰهُ) **ancak Allah vardır,** (وَاِنَّ اللّٰهَ) **ve şüphesiz Allah** (-u Tealâ) (لَهُوَ) **elbette o,** kimdir? (الْعَزِيزُ) **Aziz** (ziyade ulu ve kuvvetli) **dir,** daha kimdir? (الْحَكِيمُ) **Hakîm** (yaptığını çok sağlam yapan veya yerli yerinde yapan veya bütün bilinecek şeyleri ilmiyle kuşatan) **dır.**

MEALİ ŞERİFİ (62)

İşte şüphesiz (İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında sana anlatılan) **bu** (haber varya) **elbette o, Hak** (gerçek olarak) **anlatılan** (bir kıssa) **dır. Ve Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur. Ve muhakkak ki Allah** (u Tealâ var ya) **elbette o, yegane izzet** (kuvvet ve kudret) **ve hikmet** (doğruluk ve isabet) **sahibidir.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre,Kasas, din işine hidayet eden, hak yolu gösteren ve kurtuluş aramayı emreden haberleri içine alan sözlerin mecmuu (toplamı)dır.

(هٰذَا) lâfzı, İsa *(Aleyhisselâm)* ile annesinin hâlleri ve lânetleşmeye davet gibi geride zikredilen ayetlere işarettir. Şu hâlde ayet-i celilenin manası: "İsa *(Aleyhisselâm)* **ile annesinin haberi, insanları doğru yola kavuşturan, ibret almaya davet eden, Allah-u Tealâ'nın kudretinin büyüklüğünü düşünmeye sevkeden bir haberdir ki, İsa** *(Aleyhisselâm)* **ın babasız meydana gelmiş bir insan, ayrıca Allahın kulu ve resulü olduğunu ortaya koyan dolayısıyla bazı hristiyanların İsa** *(Aleyhisselâm)* **için Allah'ın oğludur, veya ilahtır gibi batıl inançlarını reddeden gerçek bir haberdir.** " demektir.

Bundan sonra da Mevlâ Tealâ: "**Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur.**" kavli şerifinde,Umumiyet ifade eden min-i istiğrakiye'yi kullanarak hristiyanların teslis akidesi (üç ilâh olduğu inancı) nı son derece reddetmiştir.

Ayeti celilenin sonunda da: "**Ve Şüphesiz ki Allah elbette Azîz ve Hakîmdir.**" buyurarak, hristiyanların şüphelerine cevap vermiştir. Zira Hristiyanlar İsa *(Aleyhisselâm)* a İlâh deme hususunda iki şüpheye dayanmaktadırlar,

1. Ölüleri diriltmeye, körleri ve alacaları iyileştirmeye güçlü olması,

Mevlâ Tealâ, ancak kendisinin aziz olduğunu açıklamakla sanki: **"İsa'nın bazı şeylere güçlü olması ilâh olması için yeterli değildir. Zira ilâhın, tam manasıyla güçlü, ulu ve her şeye galip olması gerekir, siz ise İsa'nın böyle olmadığını itiraf etmekte, hatta yahudilerin onu öldürdüğünü söylemektesiniz binaenaleyh hakkında bu şekilde düşünülebilen bir kişi nasıl ilâh olabilir."** buyurmak istemiştir.

2. İsa *(Aleyhisselâm)* ın bazı gaybî (gizli) şeylerden haber vermesi;

Mevlâ Tealâ, Ancak kendisinin hakîm olduğunu, açıklayarak sanki: **"İsa'nın bazı şeyleri bilmesi, ilâh olması için kafi değildir. Zira ilâh olacak zatın, Hakîm olması** yani **bütün malûmatı bilmesi ve herşeyin neticesine vakıf olması gerekir."** buyurmak istemiştir.

O hâlde bu ayeti kerimenin sonunda bu azîz ve hakîm isimlerinin zikredilmesi, Hristiyanların bu iki şüphelerinin cevabına işarettir.

Bu sure-i celilenin evvelinde zikredilen:

هُوَ الَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ لَآاِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٦)

"O (Allah-u Tealâ), **rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendirendir. O, Azîz ve Hakîm** (olan Allah-u Tealâ Hazretlerin) **den başka hiçbir ilâh yoktur."** *(Ali Imran Suresi: 6)* ayeti celilesi de bunun bir naziri (benzeri) dir.

Mevlâ Tealâ, bu hakikatları dinledikleri hâlde yüz çevirenleri tehdit etmek üzere şöyle buyuruyor:

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ (٦٣)

KELİME MANASI (63)

(فَاِنْ تَوَلَّوْا) **Yine de yüz çevirirlerse,** yani bunca açık ayetlerden sonra, yine de sana uymazlarsa, (فَاِنَّ اللّٰهَ) **şüphesiz Allah** (u tealâ) kimdir? (عَلِيمٌ) **çok iyi bilendir,** kimleri? (بِالْمُفْسِدِينَ) **o ifsad edicileri,** yani Allah'tan başkasına tapıp, insanları da buna çağırarak âlemin düzenini bozan kişileri.

MEALİ ŞERİFİ (63)

Eğer yine yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah (-u Tealâ) **o bozguncuları hakkıyla bilendir.**

İ Z A H A T

Fahrurrazî, Kazî ve Hâzin'in açıklamalarına göre, bu ayeti celile, kâfirleri tehdit etmiştir. Şöyle ki: Mevlâ Tealâ bu ayeti celilesiyle habibine hitaben: "**Allah'ın, ancak vahid** (bir), **herşeye gücü yeten mutlak galip ve herşeyin sonunu bilen bir Hakîm zat olduğunu, İsa** *(Aleyhisselâm)* **ın ise bu sıfatlardan nasibi olmadığını kendilerine anlattıktan sonra, yine de Hakkı kabul etmezlerse, bil ki, onların bu tevelli ve irazları** (haktan yüz çevirmeleri) **ancak inatlarından kaynaklanmaktadır. O hâlde onlarla konuşmayı bırak ve onların işlerini Allah'a bırak, zira Allah-u Tealâ müfsitlerin fesadını hakkıyla bilen, kalplerindeki bozuk gayelerden haberdar ve onları cezalandırmaya hakkıyla gücü yetendir.**" buyurmuştur.

Mevlâ Tealâ, kâfirlere karşı tehdidini kuvvetlendirmek için zamir yerine ismi zahir koyarak: "Allah-u Tealâ onları çok iyi bilendir." buyurabileceği yerde: "**Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **o müfsitleri çok iyi bilendir.**" buyurmuştur.

Mevlâ Tealâ, hristiyanları diğer bir delille hakka davet etmesini resulüne şöyle emrediyor:

قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلاَّ نَعْبُدَ اِلاَّ اللّٰهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ (٦٤)

KELİME MANASI (64)

(قُلْ) (Habibim!) **de ki,** (يَا اَهْلَ الْكِتَابِ) **Ey ehli kitap,** (تَعَالَوْا) **gelin,** neye? (اِلىٰ كَلِمَةٍ) **bir kelimeye** (kelâma, söze) öyle söz ki, (سَوَآءٍ) **doğru,** nerede? (بَيْنَنَا) **bizim aramızda,** daha? (وَبَيْنَكُمْ) **sizin aranızda,** yani bizimle sizin aranızda adilâne (doğru) bir şekilde hükmeden veya bizimle sizin aranızda eşit olan bir söze gelin, o söz de nedir? (اَلاَّ نَعْبُدَ) **ibadet etmememizdir,** (اِلاَّ اللّٰهَ) **ancak Allah'a** (etmemizdir), daha (وَلاَ نُشْرِكَ) **ve ortak etmememizdir,** kime? (بِهِ) **ona,** neyi? (شَيْئًا) **hiç bir şeyi,** daha? (وَلاَ يَتَّخِذَ) **ve edinmemesidir,** kimin? (بَعْضُنَا) **bazımızın,** kimi? (بَعْضًا) **diğer bir kısmını,** neler? (اَرْبَابًا) **Rabler,** kimden başka? (مِنْ دُونِ اللّٰهِ) **Allah'tan başka,** yani Allah'a isyan hususunda bazımızın bazımıza uyma-

masıdır. (فَإِنْ تَوَلَّوْا) **eğer dönerlerse,** yani bütün peygamberlerin ve kitapların ittifak ettiği meseleleri kendilerine arzettikten sonra, yine de size uymazlarsa, (Ey müslümanlar!) (فَقُولُوا) **siz** (onlara) **deyinki,** (اشْهَدُوا) (Ey kâfirler) **şahit olun ki,** (بِأَنَّا) **şüphesiz biz,** kimleriz? (مُسْلِمُونَ) **müslümanlarız,** yani siz hak dini kabul etmiyorsanız, bari insaf edin de, bizim hak din üzere olduğumuzu itiraf edin.

MEALİ ŞERİFİ (64)

(Ey Resulüm!) **de ki: Ey Ehli kitap! Sizinle bizim aramızda müsavi** (manası eşit ve bütün kitaplarda kabul edilmiş olan) **bir kelimeye** (söze) **gelin,** (o da şudur ki,) **Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim** (tapmayalım) **ve ona hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allahı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabler edinmesin** (Allahın emir ve yasaklarını bırakıp da, bir takım insanların, uydurduklarını kabul ederek, onları ilâhlaştırmasın) **Eğer yine yüz çeviririlerse** (İşte o zaman): "(Ey kâfirler) **şahit olun ki, şüphesiz biz müslümanlarız" deyin.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebir'de zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Necran hristiyanlarına çeşit çeşit delilleri açıklayıp onları susturduktan sonra, kendilerini lânetleşmeye çağırdığında, korkarak bunu kabul etmeyip, cizye ödeyerek alçalmayı kabullendiklerinde, Mevlâ Tealâ, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e hitaben sanki:

"Ya Muhammed mademki onların imanına bu kadar düşkünsün, bu yolları bırakıp, her aklı selimin, insaf üzere söylenmiş bir söz olduğuna şahitlik edeceği diğer bir yola geçerek, onlara: 'Ey Ehli Kitap! Bizimle sizin aranızda eşit olan, peygamberlerin ve kitapların ihtilâf etmediği bir kelimeye (söze) gelin ki, o da Ancak Allah'a ibadet etmemiz, O'na hiçbir şeyi ortak etmememiz ve Allah'ı bırakıp birbirimizi Rab edinmememizdir.' de." buyurmak istemiştir.

Ayeti celilede geçen Ehli Kitap'tan maksat, Necran'dan gelen Hristiyanlar ve Medinede bulunan yahudilerdir. Zira Necran hristiyanlarının Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* le görüşmeleri sırasında, Medine yahudilerinin bazılarının da haberdar oldukları hatta bir kısmının bu görüşmede bulundukları rivayet edilmektedir. Dolayısıyla hakka uymaktan yüz çeviren her iki millet te bu ayeti celileyle kelime-i tevhide davet edilmektedir.

Bu ayet-i kerimede yahudi ve hristiyanlara: "Ey Ehli Kitap!" diye hitap edilmesi, iki mühim hikmeti içine almaktadır.

1. İrşad edilmesi istenen kimselere karşı son derece yumuşaklıkla, yavaş yavaş hitabedilmesinin gerekli olduğunu bize bildirmektedir. Çünkü böyle bir hitap, muhataplara bir şeref bahşetmekte olduğundan onların hiç çekinmeyerek kendilerine teklif edilen hakkı kabul etmelerine sebeptir.

Evet bu hitap onların ecdadına vaktiyle peygamberler gönderilmiş ve semavî kitaplar indirilmiş olduğunu hatırlatmaktadır ki, bu onlar için haddi zatında bir şereftir. Nitekim Kuranı ezberlemiş olan Hafız efendilere: "Ey Allah'ın kitabını yüklenen kişi!" Tefsir ilmiyle uğraşanlara da: "Ey Allahın kitabını açıklayan kişi!" diye hitabedilmesi bu kabildendir.

2. Ayrıca bu hitap, muhataplara şöyle bir tenbihte bulunmaktadır: "Sizin ecdadınıza kitaplar verilmiştir. O kitaplar vasıtasıyla hak ve hakikattan haberdar olmanız gerekirken nasıl olur da, o kitapların hükümlerine muhalif (ters düşen) yanlış bir takım inançlarda bulunabilirsiniz? ve nasıl olur da insanları mabud derecesine yükselterek birbirinize tapabilirsiniz? Siz Allahın kitabının ehlisiniz, biraz düşünmeli değil misiniz?"

Rivayete göre, Yahudilerin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Sen ancak Hristiyanların İsa'yı Rab edindiği gibi, bizim de seni Rab edinmemizi istiyorsun " demeleri, hristiyanların da: "Ya Muhammed! Sen ancak yahudilerin Üzeyir hakkında dediğini, bizim de senin hakkında söylememizi istiyorsun." demeleri üzerine Allah-u Tealâ bu ayeti celileyi indirerek onların bu sözlerini reddetmiştir.

Alusî Tefsirinde zikredildiğine göre, Ayeti Celilede gecen (سَوَآءٌ) kelimesi, İbni Abbas, Rabî' ve Katade *(Radıyallahu Anhüm)* Hazeratının buyurduğuna göre, Adl (doğruluk) manasındadır ki, "Allahtan başkasına ibadet etmeyeceğiz" manasından ibaret olan tevhid kelimesinin son derece doğru olduğunu ifade etmek için, doğru kelime buyurulmayıp, doğruluğun ta kendisi olan kelime buyurulmuştur.

Gerçi (سَوَآءٌ) kelimesinin müsteviye manasında mastar olduğunu söyleyenler de vardır ki, buna göre mana, Tevhid kelimesi: "Tevrat, İncil ve Kuranın kendisinde ihtilâf etmediği ve hiç bir şeriata göre değişmeyen, bilakis hepsinde eşit olan bir kelimedir." demektir.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, Araplar, başı sonu ve şerhi (açıklaması) bulunan her kıssaya veya kasideye Kelime ismini verirler.

İmamı Fahrurrazi ve Alusî'nin beyanına göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu kelimenin ne olduğunu açıklarken üç şey zikretmiştir.

1. Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceğiz. ifadesidir ki bu, "İbadetlerimizle Allah'ı tevhid edeceğiz (birleyeceğiz) ve ibadetlerimizi sırf O'nun için yapacağız." demektir.

2. O'na hiçbir şeyi ortak etmeyeceğiz kavli şerifidir ki, bu da: " Allahtan başka hiç bir şeyi ibadete lâyık olmakta cna ortak koşmayacağız ve ibadet olunmaya lâyık görmeyeceğiz." demektir.

3. Allah'ı bırakıp birbirimizi Rabler edinmeyeceğiz cümle-i celilesidir ki, bu da İbni Cüreyc *(Radıyallahu Anh)* ın buyurduğuna göre: "Allah'a isyan hususunda birbirimize itaat etmeyeceğiz." demektir.

Nitekim:

٣٤٧- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رضى الله عنه) قَالَ: اَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ: «يَا عَدِيُّ اطْرَحْ هٰذَا الْوَثَنَ وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةٍ: ﴿ اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللهِ ﴾ قَالَ: اَمَا اِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ ، وَلٰكِنَّهُمْ كَانُوا اِذَا اَحَلُّوا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحَلُّوهُ وَاِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ».

347- Adiyy İbn-i Hatim *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurmuştur: Boynumda altından bir haç olduğu hâlde Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in huzuruna geldim. Resul-ü Ekrem *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Ya Adiyy bu putu üzerinden at!"** buyurdu. Sonra kendisinin, Beraat Suresindeki "**Onlar** (yahudiler) **alim** (haham) **larını ve** (hristiyanlar da) **rahiplerini Allah'tan başka rabler edindiler.**" *(Tevbe Suresi 31'den)* mealindeki ayeti okuduğunu işittim. .

Sonra buyurdu ki, **"Gerçi onlar, bunlara ibadet etmiyorlardı, fakat bunlar her hangi bir şeyi onlara helâl kıldıkları vakit, onu helâl kabul ediyorlar, herhangi bir şeyi de onlara haram kıldıkları vakit, onu haram kabul ediyorlardı."** *(Tirmizî, Tefsir:10, No:3025)*

Allah-u Tealâ Hazretleri:

اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (٣١)

" (Yahudiler ve Hristiyanlar) **Allahı bırakıp, âlimlerini** (hahamlarını ve rahiplerini) **Rabler edindiler. Meryem oğlu Mesihi de** (İsa'yı da ilâh yerine koydular) **Halbuki hepsine de, bir tek ilâha ibadet etmelerinden başka bir şey emrolunmadı. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları şeyden son derece uzaktır."***(Tövbe Suresi: 31)* buyurarak bu manaya işaret etmiştir.

Bu Ayeti Celile ve Hadisi Şeriften anlaşıldığına göre, âlimlerin kendi kendine hiç bir delile dayanmadan ortaya koydukları bidatleri helâl ve haram ettikleri şeyleri kabul etmek, onları Rab edinmektir. Çünkü yahudi ve hristiyan âlimleri kendi kitaplarına dayanmaksızın bir çok meseleler uydurarak kendi şeriatlarında helâl olan şeylere haram, haram olan şeylere de helâl demişler avam tabakası da bunları kabul etmişlerdi.

Halbuki bir şeye helâl veya haram diyebilmek ancak Mevlâ Tealâ'nın tayinine ve gönderdiği Resulün açıklamasına bağlı olduğundan, Allah-u

Tealâ Hazretleri, cahillerin; âlimlerin kendi kafasından uydurdukları şeye uymalarını, kendisini bırakıp, onları Rab edinmeleri olarak kabul etmiştir.

Ama İslâm şeriatındaki fıkıh meseleleri buna kıyas edilemez, zira fıkıh meseleleri müctehitlerin uydurmalarıyla meydana gelen bir şey değildir. bilakis bütün mesail-i fıkhıyye, dinin esası olan Kuranı Kerim e ve hadisi şeriflere dayanmaktadır

Mezheplerin ihtilâfı, Hadis-i Şeriflerdeki rivayetlerin değişikliğinden ve bazı ayet-i kerimelerin usul kaidelerine uygun olarak delâlet ettikleri manalardan ileri gelmektedirler, dolayısıyla hiçbir müctehit, bir esasa dayanmakzısın, hiçbir mesele ortaya koymuş değildir.

Bizim delillerimiz olan Kitap, Sünnet, İcma-i Ümmet ve Kıyas-ı Fukaha dosdoğru olup kendilerine asla en ufak bir yanlış karışmamıştır.

Şu hâlde zamanımızdaki bazı gençlerimizin: "Bin ikiyüz küsûr sene evvel gelip geçen İmamı A'zam'ın ictihat ettiği meseleler şimdi bize yeterli değildir." gibi sözleri, şeriatın esasını ve ictihadın şeklini bilmemekten kaynaklanan, "Kuran ve Sünnet bize yeterli değildir." manasına gelen bir takım alçak ve değersiz sözlerdir.

Zira İmamı Azam vesair Mezhep imamları her ne söylemişlerse şeriatın esaslarından alarak söylemişlerdir. Hatta fıkıh meselelerinin ekserisinin metni, Hadis-i Şerif metinlerinin ta kendisidir.

İkrime *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, birbirini Rab edinmek birbirine secde etmeleridir. Çünkü Yahudiler âlimlerine secde ederlerdi.

Rab edinmenin, yahudilerin Uzeyir *(Aleyhisselâm)* , Hristiyanların da İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında: "Allah'ın oğludur." demelerinden ibaret olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Hristiyanlar bu kelimede bulunan üç şartı da ihlâl etmiş (bozmuş) lardır. Şöyleki: İsa *(Aleyhisselâm)* a taparak Allahtan başkasına ibadet etmişler, üç ilâh var diyerek başkasını Allah'a ortak etmişler, Rahiplerin kafalarından uydurdukları hükümleri kabul ederek de birbirlerini ilâh edinmişlerdir.

Hâlbuki, yaptıkları bu üç şeyin yanlış olduğu bütün akıllılar tarafından bilinmektedir. Zira İsa *(Aleyhisselâm)* dan evvel ibadete lâyık olan zat, ancak Allah-u Tealâ olduğunu herkes kabul ettiğine göre, İsa *(Aleyhisselâm)* ın zuhurundan sonra da, ancak Allah-u Tealâ olması gerekir. İsa *(Aleyhisselâm)* ın Allahın ortağı olması sözü ise herkesin ittifakıyla yanlış ve batıl bir fikirdir.

Ayrıca, bütün nimetleri yaratan ve kullarına ihsan eden ancak Allah-u tealâ olduğuna göre, helâl etme, haram etme, kendisine boyun eğilme ve itaat edilme hususlarında, Ahbar ve Ruhban'a (hahamlara ve rahiplere) değil, ancak Allah-u Tealâ Hazretlerine müracaat edilmelidir.

Mevlâ Tealâ ayeti celilenin sonunda Habibine ve Müminlere hitaben: **"Bu kadar açık delillerden sonra, yine de sizin onları davet ettiğiniz tevhid-**

den ve şirki terketmekten yüz çevirirlerse, siz onlara karşı 'Şüphesiz bizim müslüman olduğumuza şahitler olun!' deyin." diye emrederek, Ehli kitaba da: **"Siz de bütün kitapların söylediği ve bütün peygamberlerin** *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* **İttifak ettiği tevhidi inkâr ettiğinizi itiraf edin."** buyurmak istemiştir.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de bu emri ilâhiye uyarak o zamanın en büyük hükümdarları olan Rum ve Acem hükümdarlarını, kendilerine mektuplar göndererek tevhide davet etmişse de bir kısmı inandığı hâlde riyaseti elden gider korkusuyla bile bile inkâr etmiş, bir kısmı da hiç düşünmeden körü körüne karşı gelmişlerdir.

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN BU HUSUSTA RUM KRALI HRAKL'E YAZMIŞ OLDUĞU MEKTUP

٣٤٨- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللهِ وَرَسُولِهِ اِلىٰ هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلَامٌ عَلىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدىٰ . اَمَّا بَعْدُ فَاِنِّى اَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الْاِسْلَامِ اَسْلِمْ تَسْلَمْ يُؤْتِكَ اللهُ اَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَاِنْ تَوَلَّيْتَ فَاِنَّ عَلَيْكَ اِثْمَ الْاَرِيسِيِّينَ ﴿ وَيَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَنْ لَا نَعْبُدَ اِلَّا اللهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴾.

346- **Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle. Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Rum büyüğü Hıraki'e. Hidayete tâbi olanlara selâm olsun.**

Bundan sonra , seni islâm davetine (müslümanlığa) **davet ediyorum. İslâm'a gir ki selâmette kalasın ve Allah ecrini iki kat versin . Eğer kabul etmezsen** (sana) **uyanların günahı senin boynunadır.**

"Ey ehli kitap, bizimle sizin aranızda müsavi bir kelimeye gelin! Allahtan başkasına tapmayalım, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabbler tanımayalım. Eğer yüz çeviririlerse, deyiniz ki: Şahid olun, biz muhakkak müslümanlarız." *(Âli Imran Suresi:64) (Buharî, Bedül Vahy:6, Tefsir:56)*

Kazi Beyzavî ve Ebussuud Efendinin açıklamalarına göre, Necran Hristiyanları ve bazı yahudilerle yapılan tartışmayı açıklayan bu ayetler, hakka irşad için deliller ortaya koymakta ve düşmanı susturup ikna etme hususunda en tesirli ve en açık yolu bildirmektedirler.

Şöyleki Allah-u Tealâ Hazretleri evvela İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olmasına zıd düşen değişik hâllerini açıklayarak onların şüphelerini giderdikten sonra, onların inad ve ısrarları üzerine kendilerini lânetleşmeye çağırmış, bundan da kaçınıp biraz yumuşamaları üzerine, onları İsa *(Aleyhisselâm)* ve İncilin, sair Peygamberler ve kitapların ittifak ettiği tevhide davet etmiş, bu kadar ayetlerin ve tehditlerin kendilerine bir şey ifade etmediği ortaya çıkınca da onlardan yüz çevirerek habibine ve müminlere: **"O hâlde Ey kâfirler! Siz bizim müslüman olduğumuza şahit olun!"** demelerini emretmiştir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile bütün dinlerin aslının, kulluğu sadece Allah için yapmak olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Mevlâ Tealâ, bütün din mensupları arasında müsavi olan kelimeyi açıklarken:

« اَلاَّ نَعْبُدَ اِلاَّ اللّٰهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ »

"Ancak Allah'a ibadet edeceğiz ve O'na hiç bir şeyi ortak etmeyeceğiz." buyurarak, ancak Allah'a ibadet edeceğimiz gibi ondan, kendisinden başka bir şey istemeyeceğiz manasına işaret etmiş: **"Allah'ı bırakıp birbirimizi Rabler edinmeyeceğiz."** buyurarak da rızk aramak hususunda sebepleri ve vasıtaları görmeyip onları yaratanı göreceğiz." manasına işaret etmiştir.

Bu kaideden yüz çevirenlere karşı da müminlerin: **"O hâlde siz, bizim, Allah-u Tealâ'nın bizi davet ettiği tevhid ve ihlâsa boyun eğdiğimize şahit olun."** demelerini emretmiştir.

Böylece müminlerin yarın ahirette birbirlerine şahitlik edecekleri gibi, kâfirlerin de kıyamet gününde müminlerin islâm ve tevhidine şahit olacaklarını açıklamıştır. Nitekim:

٣٤٩- عَنْ اَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ (رضى الله عنه) قَالَ لَهُ: « اِنِّى اَرَاكَ تُحِبُّ الْغَنَمَ وَالْبَادِيَةَ فَاِذَا كُنْتَ فِى غَنَمِكَ اَوْ بَادِيَتِكَ فَاَذَّنْتَ بِالصَّلاَةِ فَارْفَعْ صَوْتَكَ بِالنِّدَاءِ فَاِنَّهُ لاَ يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ جِنٌّ وَلاَ اِنْسٌ وَلاَ شَىْءٌ اِلاَّ شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

349- Ebu Said el-Hudrî *(Radıyallahu Anh)* şöyle demiştir: Bir kere Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bana şöyle buyurdu: **"Görüyorum ki, sen davarı ve kırları seviyorsun. Davarların başında yahud badiyende iken namaz için ezan okuyacak olduğun zaman tîz** (yüksek) **sesle nida et. Zira müezzinin sesinin yetiştiği yere kadar insan, cin, hatta hiçbirşey yoktur ki, ezanı duymuş olsun da kıyamet gününde onun lehine şehadette bulunmasın."** *(Buharî, Ezan:5, Bedül Halk:12, Tevhid:52, Neseî, Ezan:14, Muvatta', Nida:5, Ahmed Ibn-i Hanbel:3/35, 43)*

Bu hadisi şeriften anlaşıldığına göre kıyamet gününde kâfirlerin, müminlerin tevhidine şahit olmaları kendi aleyhlerine bir hüccet (delil) olacaktır. Demek oluyor ki, Tevhid son derece güvenilen bir kulp ve bütün asılların aslıdır ki, Allah-u Tealâ'nın kabul ettiği kullara manevi taraftan bahşedilir.

Artık akıllı kişi, Allah-u Tealâ'nın kitabının manalarından yüz çevirerek ve inceliklerini düşünmeyerek Kuran-ı Kerime karşı gelmemeli, bilakis kefene sarılıp üzerine toprak örtülmeden ilim ve amel yoluna girip, bilgisizlik, sapıklık ve azgınlıktan sakınmalıdır.

Fazil Abdurrahman-ı Cami *(Kuddise Sırruhu)* un buyurduğuna göre, Bir gün Nuyşirevanın meclisinde, hukema (ince ilim sahiplerin) den üç kişi toplanmıştı. Mevzu en zor şey ne olduğu konusuna geldi.

Hakîmi Rumî: "En zor şey fakirlikle beraber ihtiyar olmaktır." dedi.

Hakîmi Hindî: Gam ve kederlerin çokluğuyla beraber vücudun hasta olmasıdır dedi.

Hakîm Bezer Cumhur: "Kötü amellerle beraber ecelin yaklaşmasıdır." dedi ve hepsi onun sözünde birleştiler.

Allah-u Tealâ bize ve size ibadetlerin tadını ihsan eylesin ve lezzetleri kıran ölüm gelmeden evvel bizleri tevfikiyle (muvaffak kılmasıyla) teyid eylesin (kuvvetleştirsin). Amin.

EHLİ KİTABA KARŞI NASIL DAVRANILMASI VE KONUŞULMASI GEREKTİĞİNİ BİLDİREN BİR AYETİ KERİME :

وَلَاتُجَادِلُوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلاَّ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا
اٰمَنَّا بِالَّذِىٓ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (٤٦)

"İçlerinden zulmedenleri müstesna ehli kitapla ancak en güzel yolla mücadele edin ve (onlara) **'Biz, bize indirilene de, size indirilene de iman ettikbizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir. Ve biz ancak ona teslim olmuş** (siz ise ona ortak koşmuşsun) **uzdur.** *(Ankebut Suresi:46)*

Mevlâ Tealâ yahudi ve hristiyanların: "İsa *(Aleyhisselâm)* Yahudi veya hristiyandır." demelerini reddetmek üzere şöyle buyuruyor:

يَااَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّونَ فِى اِبْرٰهِيمَ وَمَا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْجِيلُ
اِلاَّ مِنْ بَعْدِهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ (٦٥)

KELİME MANASI (65)

(يَا اَهْلَ الْكِتَابِ) **Ey ehli kitap!** (لِمَ تُحَآجُّونَ) **niçin mücadele ediyorsunuz** (tartışıyorsunuz) kim hakkında? (فِى اِبْرٰهِيمَ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **hakkında,** yani onun dini veya şeriatı hakkında, burada din veya şeriat kelimeleri gibi bir muzaf gizlenmiştir. (وَمَا اُنْزِلَتِ) **halbuki indirilmedi,** ne? (التَّوْرٰيةُ) **Tevrat** daha? (وَالْاِنْجِيلُ) **İncil,** (اِلَّا مِنْ بَعْدِهِ) **ancak ondan sonra,** yani İbrahim *(Aleyhisselâm)* dan çok sonra indirildi, o hâlde İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın yahudi veya hristiyan olması hiç düşünülemeyecek bir şeydir, bu hususta hâlâ niçin çekişiyorsunuz. (اَفَلَا تَعْقِلُونَ) **siz hiç anlamaz mısınız?**

MEALİ ŞERİFİ (65)

Ey ehli kitap! İbrahim *(Aleyhisselâm)* **hakkında niçin mücadele ediyor** (tartışıyor) **sunuz? Halbuki Tevrat da İncil de** (daha evvel değil) **ancak ondan sonra indirilmiştir. Siz hiç** (düşünüp de bunu) **anlamaz mısınız?**

İ Z A H A T

Hâzin ve Kazî tefsirlerinde zikredildiğine göre, müfessirler buyurmuşlardır ki, Necran cemaatı medineye geldiğinde yahudilerle toplaşarak İbrahim *(Aleyhisselâm)* hakkında mücadele ettiler. Şöyleki: Hristiyanlar İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın bir nasrani (hristiyan) olup kendilerininde onun dini üzere bulunduklarını ve onun en yakını olduklarını iddia ettiler.

Yuhudiler ise: "Hayır o bir yahudi idi." diyerek kendilerinin onun dininde olduklarını ve insanlar arasında onun en yakını bulunduklarını söylediler. Bunun üzerine Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimizin:

٣٥٠- « كَلَا الْفَرِيقَيْنِ بَرِئٌ مِنْ اِبْرَاهِيمَ وَدِينِهِ بَلْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَاَنَا عَلٰى دِينِهِ فَاتَّبِعُوا دِينَهُ الْاِسْلَامَ »

350-"**İki fırka da İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **dan ve dininden uzaktırlar, bilakis O, bir hanîf ve müslim** (bütün batıllardan hakka dönmüş bir müsmüman) **dı. Esasında ben onun dini üzereyim siz de onun dini olan islâm'a uyun."** buyurması üzerine Allah-u Tealâ bu ayeti celileyi indirerek, yahudilik ve hristiyanlığın ancak Tevrat ve İncilin inmesinden sonra ortaya çıktıklarını, Tevrat ve İncilin ise, İbrahim *(Aleyhisselâm)* dan çok uzun zaman sonra indiklerini açıklayarak, onların ne büyük bir ahmaklık içinde olduklarını ortaya koymuştur.

Zira İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile Musa *(Aleyhisselâm)* arasında bin sene, İsa *(Aleyhisselâm)* ile İbrahim *(Aleyhisselâm)* arasında ise, ikibin sene kadar bir zaman geçmiştir ki, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın kendinden çok zaman sonra meydana çıkan bu milletlere mensub olması mümkün değildir.

Binaenaleyh Cenab-ı Hak, yahudilerin bu iddialarının, açık bir yalan ve boş bir iddia olduğunu açıklamak için ayet-i celilenin sonunda: "**Siz hiç anlamaz mısınız?**" buyurarak onlara: "**Bu kadar açık bir yalanı söyler de hiç düşünmez misiniz? sizin hiç aklınız yok mudur? En aşağı derecede aklı olan bir kimse bile, herkesin bildiği bu gibi bir gerçeğin tersini iddiaya cesaret edemez, çünkü İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **zamanında henüz ortaya çıkmamış olan bir dini ona isnad etmek kadar gülünç bir şey olamaz.**" buyurmak istemiştir.

Gerçi bütün peygamberlerin dini olan İslâmiyet de, İbrahim *(Aleyhisselâm)* dan çok sonra dünyaya teşrif eden Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* vasıtasıyla parlamışsa da Kuranı kerim bize, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın hanif ve müslim olduğunu açıkladığından, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın müslüman olduğunu iddia etmemiz gerçeğe uygundur.

Zaten Hac ibadetleri gibi ekseri islâmi hükümlerin, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın şeriatına uygun olması da bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın müslüman olduğunu iddia etmek, yahudi ve hristiyanların iddialarına benzetilemez, zira Tevrat'ta İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın yahudi olduğuna, İncil'de de hristiyan olduğuna dair hiçbir açıklama olmadığından, onların iddiaları delilsizdir. Amma Müslüman olduğu Kuran-ı Kerimin açık ifadesiyle sabittir.

YAHUDİ VE HRİSTİYANLARIN HİDAYETTE OLDUKLARINI İDDİA ETTİKLERİNİ ANCAK HİDAYETİN İBRAHİM *(Aleyhisselâm)* IN DİNİNE UYMAKTA OLDUĞUNU AÇIKLAYAN BİR AYETİ KERİME

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (١٣٥)

Ve (yahudilerle hristiyanlar, müslümanlara) **dediler ki: "Yahudiler veya hristiyanlar olunuz ki, doğru yolu bulasınız."** (Habibim! Onları reddetmek üzere) **de ki:** (Biz sizin dediğiniz gibi olmayız), **bilakis bütün batıl dinlerden hak dine meyledici olan İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ın milleti** (onun dinin ehli) **oluruz. Halbuki O** (İbrahim *(Aleyhisselam)*), **müşrik** (Allah'a ortak koşucu) **değildi.** *(Bakara Suresi:135)*

Mevlâ Tealâ, yahudilik ve hristiyanlığın İbrahim *(Aleyhisselâm)* dan sonra meydana çıktığını, Tevrat ve İncil'de de bu hususta bir şey anlatılmadığını dolayısıyla bu iddianın akla ters düştüğünü açıkladıktan sonra, bu iddialarına karşılık yahudi ve hristiylanları tevbih etmek (onlara çıkışmak) üzere şöyle buyuruyor:

هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٦٦)

KELİME MANASI (66)

(هَا) **Uyanın** (gözünüzü açın da ne kadar yanlış yolda olduğunuzu görün) (اَنْتُمْ) **siz var ya!** kimsiniz? (هٰـؤُلَآءِ) **O** (ahmak) **kişilersiniz ki,** (حَاجَجْتُمْ) **mücadele ettiniz,** ne hususta? (فِيمَا) **o şey hakkında ki,** (لَكُمْ) **sizin için vardır,** ne hakkında? (بِهِ) **onun hakkında,** ne? (عِلْمٌ) **bir bilgi,** yani Musa ve İsa *(Aleyhimesselâm)* ın işleri hakkında Tevrat ve İncil kitaplarında size indirilen meselelerde bir miktar bilginiz olduğu için tartıştınız diyelim, buna göre doğru olan, bu bildiğinizle amel ederek hakkı kabul etmenizdi, onu da yapmadınız. (فَلِمَ تُحَآجُّونَ) **Hâl böyleyken niçin çekişiyorsunuz?** nerede? (فِيمَا) **o şey ki,** (لَيْسَ) **olmadı,** kim için? (لَكُمْ) **sizin için,** ne hakkında? (بِهِ) **o şey hakkında,** ne? (عِلْمٌ) **hiç bir bilgi,** yani sizin kitaplarınızda İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın yahudi ve hristiyan olduğuna dair hiçbir bilgi olmadığı hâlde, bu hususta niçin çekişip duruyorsunuz.(وَاللّٰهُ يَعْلَمُ) **ve Allah bilir,** yani İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın hâlini ve dinini ancak o bilir, (وَاَنْتُمْ) **siz ise,** (لَا تَعْلَمُونَ) (bunu) **bilmezsiniz.**

MEALİ ŞERİFİ (66)

Siz var ya! Öyle (ahmak) **kimselersiniz ki, hakkında** (biraz) **bilginiz olan şeyde** (hadi) **çekiştiniz** (diyelim,ya) **hiç bir bilginiz olmayan şeyler hakkında hâlâ niye çekişip duruyorsunuz? Oysa ki Allah,** (her şeyi) **bilir, siz ise bilmezsiniz.**

İ Z A H A T

Ayeti celilenin başındaki (ha), harfi tenbih (uyandırma harfi) dir. Böylece Allah-u Tealâ Hazretleri yahudi ve hristiyanları, içinde bulundukları yanlıştan uyarmıştır.

İbni Abbas tefsirinde zikredildiğine göre, Yahudi ve Hristiyanların bildikleri meselelerden maksat: kendi kitaplarında: "**Muhammed** *(Aleyhisselâm)* **ın gönderilmiş bir peygamber olduğu, İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ın ise yahudi ve hristiyan olmadığı.**" hususunda okuyup bildikleri meselelerdir.

Bilmedikleri meseleler ise, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın yahudi ve hristiyan olduğunu hiç bir delile dayanmayarak kafadan uydurmalarıdır.

Bildikleri meselelerin kendi dinleriyle alakalı bazı meseleler olduğunu söyleyenlerde vardır.

Allah-u Tealâ Hazretleri ayeti celilenin sonunda: "**Allah** (-u Tealâ) **bilir, sizler ise bilmezsiniz .**" buyurarak iki fırkanın da iddialarını açıkça reddetmiş ve Kuran-ı Kerimde bildirdiğinin gerçek olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Bundan sonra, Mevlâ Tealâ Hazretleri, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dini hakkında kesin hükmü açıklamak üzere buyuruyor:

مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (٦٧)

KELİME MANASI (67)

(مَا كَانَ) **Olmadı,** kim? (اِبْرٰهِيمُ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)*, ne olmadı? (يَهُودِيًّا) **bir yahudi,** daha? (وَلَا نَصْرَانِيًّا) **bir hristiyan da olmadı,** (وَلٰكِنْ كَانَ) **lâkin oldu,** (حَنِيفًا) **bir Hanif** (bütün batıl inançlardan ayrılıp, hakka yönelici) daha ne oldu? (مُسْلِمًا) **bir müslim,** yani Allah-u Tealâ Hazretlerini bir olarak kabul edip ona itaat eden bir müslüman oldu. (وَمَا كَانَ) **Ve o değildi,** kimlerden? (مِنَ الْمُشْرِكِينَ) **müşriklerden,** yani onun dini üzere olduklarını iddia eden putperestlerden, ateş perestlerden, olmadığı gibi, Allah-u Tealâ'ya oğul ve aile isnadederek, müşrik olan yahudi ve hristiyanlardan da değildi.

MEALİ ŞERİFİ (67)

İbrahim *(Aleyhisselâm)* **ne bir yahudi, ne de bir hristiyandı; Fakat o, bir hanîf** (bütün yanlış dinlerden hakka dönen), **bir müslümandı. Ve o, müşriklerden de değildi.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, (حَنِيفْ) **Hanîf:** Bütün batıl dinleri bırakıp, dosdoğru din olan İslâm'a dönen kişidir.

Bir manaya göre de Hanîf: Allah-u Tealâ'nın birliğini kabul eden, sünnet olan, kurban kesen ve namazında Kâbe'ye yönelendir.

İşte bu vazifeleri emreden islâm dini dinlerin en güzeli, en kolayı ve Allah-u Tealâ katında en sevgili olanıdır.

İmamı Alusî'nin buyurduğuna göre, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın müslüman olmasından maksat: Temel inançlarda (iman şartlarında) islâm dini üzere bulunmasıdır ki, Allah katında ondan başka makbul din yoktur ve o, bütün Enbiyanın *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* dinidir.

Yahudi olmamasından maksat ise, Musa *(Aleyhisselâm)* ın getirdiği, haddizatında islâmdan ibaret olan hak dine ters düşen yahudilerden olmamasıdır.

Hristiyanlardan olmaması da, İsa *(Aleyhisselâm)* ın getirdiği İslâm dinine ters düşen hristiyan cemaatından olmaması demektir.

İmamı Fahrurrazi ve Kazî'nin beyanına göre, Mevlâ Tealâ'nın bu ayeti celilenin sonunda "**Ve o** (İbrahim *(Aleyhisselâm)*, **müşriklerden değildi.**" buyurması, yahudi ve hristiyanların müşrik olduklarına dair bir tariz (dokundurma) dır. Zira yahudiler Uzeyir *(Aleyhisselâm)* Allah'ın oğludur dediklerinden, Hristiyanlar da İsa *(Aleyhisselâm)* a taptıklarından müşrik olmuşlardır.

Mevlâ Tealâ, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın müslüman olduğuna dair yaptığı açıklamayı kuvvetlendirmek üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ (٦٨)

KELİME MANASI (68)

(اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ) **Şüphesiz insanların en yakını,** kime? (بِاِبْرٰهِيمَ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **a,** kimdir? (لَلَّذِينَ) **elbette o kimselerdir ki,** (اتَّبَعُو) **tâbi oldular,** kime? (هُ) **ona,** yani İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın en yakınları, kendi zamanında bulunan ümmetinden ona inanıp şeriatına uyanlardır, daha kimdir? (وَهٰذَا النَّبِيُّ) **bu peygamber** (onun en yakınıdır) daha? (وَالَّذِينَ) **o kimseler ki,** (اٰمَنُوا) **iman ettiler,** yani bu peygamber (Muhammed *(Aleyhisselâm)* a, iman eden bütün müslümanlar da İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dini üzere olduklarından, O'nun en yakınıdırlar. (وَاللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ) **da,** (وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ) **müminlerin velisi** (yardımcısı) **dır.**

MEALİ ŞERİFİ (68)

Şüphesiz insanların İbrahim*(Aleyhisselâm)* **a en yakın olanı,** (kendi zamanında) **ona uyanlar, şu peygamber** (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **ve** (ona) **iman edenlerdir. Ve Allah** (müminlerin) **velisi** (dostu ve sahibi)**dir.**

İ Z A H A T

Alusî Tefsirinde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen (اَوْلٰى) kelimesi (وَلِيَ يَلِي) den ismi tafdildir, sondaki elif, ya'dan dönmüştür asıl manası en yakın demektir ki, burada maksat, İnsanlar içinde İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın en yakını elbette kendi zamanında onun şeriatı üzere bulunanlardır demektir.

İbrahim *(Aleyhisselâm)* zamanında ona uyanların onun en yakını oldukları meydandadır.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in İbrahim *(Aleyhisselâm)* a en yakın olması ise, diğer peygamberlerin şeriatlarının İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın şeriatına uymasından daha fazla, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in şeriatı, Şeriat-ı İbrahimiyye'ye uyduğu içindir.

Bu ümmetin müminlerinin İbrahim *(Aleyhisselâm)* a en yakın olmaları ise, peygamberlerinin getirdiği şeriata uydukları içindir.

HER PEYGAMBERİN DİĞER PEYGAMBERLERDEN YAKINLARI BULUNDUĞUNU EFENDİMİZİN YAKINI İSE İBRAHİM *(Aleyhisselâm)* OLDUĞUNU, ÜMMETLERİ İÇERİSİNDE PEYGAMBERLERİN EN YAKINLARININ MÜTTAKİLER OLDUĞUNU VE İBRAHİM *(Aleyhisselâm)* IN BU ÜMMETE YAKINLIĞINI AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER VE RİVAYETLER :

٣٥١- عَنْ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وُلاَةً مِنَ النَّبِيِّينَ وَاِنَّ وَلِيِّى اَبِى وَخَلِيلُ رَبِّى ثُمَّ قَرَأَ ﴿ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰـذَا النَّبِىُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللهُ وَلِىُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴾.

351- Abdullah İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Bütün peygamberlerin, Peygamberlerden velileri** (dostları) **vardır. Benim velim ise, atam ve Rabbimin dostu** (olan İbrahim *(Aleyhisselâm)*) **dır.**" buyurdu.

Sonra Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Şüphesiz insanların İbrahim** *(Aleyhisselâm)* a **en yakın olanları,** (zamanında) **ona tâbi olanlarla, bu peygamber ve** (onun ümmetinden) **iman edenlerdir. Ve Allah** (-u Tealâ) **müminlerin velisidir.**" *(Ali Imran :68)* mealindeki ayeti kerimeyi okudu. *(Tirmizî, Tefsir:4, No:2995)*

٣٥٢- عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مِينَاءَ (رضى الله عنه) اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِالنَّبِيِّ الْمُتَّقُونَ فَكُونُوا اَنْتُمْ بِسَبِيلِ ذٰلِكَ فَانْظُرُوا اَنْ لاَ يَلْقَانِى النَّاسُ يَحْمِلُونَ الْاَعْمَالَ وَتَلْقَوْنِى بِالدُّنْيَا تَحْمِلُونَهَا فَاَصُدَّ عَنْكُمْ بِوَجْهِى» ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِمْ هٰـذِهِ الْآيَةَ ﴿ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰـذَا النَّبِىُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللهُ وَلِىُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴾.

352- Hakem İbn-i Meyna' *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Ey Kureyş cemaatı! Şüphesiz insanların peygambere en yakın olanları müttakilerdir. Siz de bu yolda olun. İnsanlar bana iyi amellerini yüklenmiş gelirlerken, siz bana dünyayı yüklenerek gelmemeye bakın sonra, yüzümü sizden çeviririm."**

Sonra onlara: **"Şüphesiz insanların İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **a en yakın olanları,** (zamanında) **ona tâbi olanlarla, bu peygamber ve** (onun ümmetinden) **iman edenlerdir. Ve Allah** (-u Tealâ) **müminlerin velisidir."** *(Ali Imran: 68)* mealindeki ayet-i kerimeyi okudu. *(Suyutî, Dürrül Mensûr:2/238-239)*

٣٥٣-عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَوْلَادُ الْمُؤْمِنِينَ فِى جَبَلٍ فِى الْجَنَّةِ يَكْفُلُهُمْ اِبْرَاهِيمُ وَسَارَةُ حَتّٰى يَرُدَّهُمْ اِلٰى آبَائِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

353- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Müminlerin çocukları cennetteki bir dağdadır. Allah-u Tealâ onları kıyamet günü babalarına geri verinceye kadar İbrahim ve Sâre** *(Aleyhimesselam)* **onları himayelerine alacaklardır."** *(Hakim, Müsterek:1/384)*

İbni Ebî Hatim, İmamı Hasen'in bu ayetin tefsirinde: "Geçmiş ve gelecek her mümin İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dostudur." buyurduğunu nakletmiştir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurdu ki: Bu ayeti celile yahudi reislerinin "Ya Muhammed! Vallahi sen İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dinine bizim senden ve başkalarından daha yakın olduğumuzu ve O'nun da bir yahudi olduğunu bildiğin hâlde, ancak kıskançlığından bunu itiraf etmiyorsun demeleri üzerine Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayet-i celileyi indirdi.

İmamı Beğavî, Meâlimüttenzil'de, Kelbî'nin Ebi Salih'ten , onun da İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan, ayrıca Muhammed İbni İshak'ın, İbni Şihap'tan, Habeşistana hicret hadisini şu şekilde rivayet ettiklerini nakletmiştir.

Cafer İbn-i Ebî Talib *(Radıyallahu Anh)* ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabından bir kısımları Habeşistan'a hicret edip orada yerleşmişti. Bu arada Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Medineyi Münevvere'ye hicret etmiş ve Bedir muharebesinde de müslümanlar büyük bir zafer elde etmişlerdi.

Ele başlarından bir çoğu öldürülerek, büyük bir yenilgiye uğramış olan Kureyş, Darunnedve'de toplanarak: "İçinizden Bedirde öldürülenlerin yerine, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ashabından Necaşinin yanında bulunanlardan intikam alabilirsiniz, o hâlde büyük bir mal toplayarak Necaşi'ye hediye gönderin ki, kavminizden onun yanında olanları size teslim etsin ve bu iş için kafası çalışan iki kişiyi seçin." dediler.

Bunun üzerine Amr İbnil Âs ve İmaret İbnil Velid'i veya İmare İbni Ebi Muîd'i bir takım katıklar vesair hediyelerle, Necaşiye gönderdiler.

Onlar gemiye binip Habeşistana gittiler. Necaşinin yanına girdiklerinde ona secde edip selâm verdikten sonra, "Şüphesiz bizim kavmimiz sana teşekkür etmekte ve senin adamlarını çok sevmektedirler. Onlar bizi sana, şu yanına gelen adamlardan seni sakındırmamız için gönderdiler. Çünkü bu senin yanına gelenler, kendisinin Resulullah olduğunu iddia eden ve içimizden kendisine ancak bir takım ahmaklarin tâbî olduğu bir yalancı adamın kavmidirler.

Evvelce biz onları çok darlatmış ve memleketimizdeki bir dağ arasına sıkıştırmıştık ne kimse yanlarına girebiliyor, ne de onlar dışarı çıkabiliyorlardı. Böyle açlık ve susuzluktan helâk olacaklardı ki, bu adam senin dinini, devletini, adamlarını karıştırmak için amcasının oğlunu sana gönderdi.

Aman bunlardan sakın ve onları bize teslim et ki, biz onların şerrine karşı sana kâfi geliriz, zaten senin yanına girdiklerinde sana secde etmemelerinden, senin dinini ve yolunu beğenmediklerini anlarsın. Sana insanların verdiği şekilde selâm vermemelerinden de sen bunu anlarsın." dediler.

Bunun üzerine Necaşî onları çağırttı, kapıya geldiklerinde Hazreti Cafer, "Allah'ın hızbi (cemaatı) senden izin istiyor." diye haykırdı. Bunu duyan Necaşî:"O bağırana söyleyin sözünü tekrarlasın." dedi. Hazreti Cafer *(Radıyallahu Anh)* da tekrarladı. Bunun üzerine Necaşi: "Evet Allah'ın emanı ve zimmeti (güvencesi) ile girsinler." dedi.

Bunu gören Amr İbnil Âs, arkadaşına: "Duymuyor musun? nasıl kendilerinden Allah'ın cemaatı diye bahsediyorlar. Kral da onları ne şekil karşılıyor." dedi ve bu hâl onları çok üzdü sonra, Necaşinin huzuruna girip secde etmediklerinde, Amr İbnil Âs, Necaşî'ye: "Görmüyor musun? sana secde etmekten kibrediyorlar." deyince,

Necaşî onlara: "Siz bana neden secde etmiyorsunuz. Uzaktan gelenlerin beni selâmladığı şekilde neden selâmlamıyorsunuz ?" dedi.

Onlar: "Biz seni yaratan ve sana bu mülkü veren Allah'a secde ederiz. Putlara taparken biz de böyle tahiyye (selâmlama) larda bulunurduk, fakat Allah-u Tealâ içimizde çok doğru bir peygamber gönderdi ve O bize Allah-u Tealâ'nın razı olduğu,cennet ehlinin tahiyyesi olan selâmı emretti." deyince; Necaşî bunun doğru olduğunu, Tevratta ve incilde de böyle yazılı olduğunu bildiği için "Allah'ın Cemaatı senden izin istiyor." diye bağıran hanginizdi?" dedi.

Hazreti Cafer *(Radıyallahu Anh)*: "Ben." deyince, Necaşî Ona: "Sen konuş." dedi. Bunun üzerine Hazreti Cafer *(Radıyallahu Anh)* : "Sizin gibi ehli kitaptan olan dünyanın hükümdarlarından bir zatın huzurunda çok konuşmak ve haksızlık yapmak yakışmaz,, ben arkadaşlarımın yerine cevap vermek istiyorum, siz şu iki adama emredin biri konuşsun diğeri dinlesin böylece siz de aramızdaki konuşmayı duyun." dedi.

O zaman Amr, Cafer Hazretlerine" konuş " dedi.Bunun üzerine Cafer *(Radıyallahu Anh)* Necaşiye: "Bu iki adama sor ki, bizler kölemiyiz yoksa şerefli hürler miyiz? eğer sahiplerimizden kaçmış kölelersek bizi onlara teslim et." deyince,

Necaşî, Amr'a: "Bunlar köleler midir yoksa hürler midir? " diye sordu.

Amr: "Hayır kıymetli hürlerdir." deyince Necaşî sevinerek: "Kölelikten kurtuldular." dedi.

Sonra Cafer *(Radıyallahu Anh)* Hazretleri Necaşî'ye: "Sor ki, biz haksız yere bir kan dökmüş müyüz ki, kısas edilelim." deyince, Amr: "Hayır bir damla bile dökmediler." diye cevap verdi.

Cafer *(Radıyallahu Anh)* : "Sor bunlara haksız yere insanların mallarını almışsak ödeyelim." dedi.

Necaşî: "Yüklü bir borçları varsa onu ben ödeyeceğim." deyince,

Amr: "Bir kuruş bile borçları yok." dedi.

Bu konuşmaları duyan Necaşî, Amr'a dönerek: "Peki siz bunlardan ne istiyorsunuz?" diye sorunca,

Amr: "Bunlarla biz aynı dinde ve bir iş üzerindeydik, o da atalarımızın diniydi, bunlar o dini bırakarak başkasına uydular, kavimleri de bunları bize teslim etmen için bizi sana gönderdi." diye cevap verdi.

O zaman Necaşî, Cafer *(Radıyallahu Anh)*a dönerek: "Evvelce bulunduğunuz neydi, şimdi uyduğunuz din hangisidir? bana doğru söyle ." dedi.

Cafer *(Radıyallahu Anh)* da: "Evvelce üzerinde bulunup, sonra bıraktığımız, şeytanın dinidir. O zaman biz Allah'a küfreder taşlara tapardık. Şimdi kendisine döndüğümüz din ise, Allah'ın İslâm dinidir ki, onu bize Allah tarafından bir Resul ve Meryem oğlu İsa'nın kitabına uygun bir kitap getirdi (öğretti)." buyurdu.

Bunları duyan Necaşî: "Ey Cafer! çok büyük bir şeyden bahsettin biraz dur." dedi. Sonra, çan çaldırarak bütün kıssis (hristiyanların dini reisleri) ve rahipleri toplatarak onlara: "İsa *(Aleyhisselâm)* a İncili indiren Allah aşkına size soruyorum, İsa *(Aleyhisselâm)* ile kıyamet günü arasında bir Nebiyyi Mürselin zuhur edeceğine dair kitabınızda bir şey buluyor musunuz?' diye sorunca, Onlar: "Allah hakkı için Evet, İsa *(Aleyhisselâm)* onu bize müjdelemiş ve:

« مَنْ آمَنَ بِهِ فَقَدْ آمَنَ بِي وَمَنْ كَفَرَ بِهِ فَقَدْ كَفَرَ بِي »

"Ona inanan bana inanmıştır, onu inkâr eden beni de inkâr etmiştir." buyurmuştur. diye cevap verdiler.

O zaman Necaşî, Cafer Hazretlerine: "Bu zat size ne diyor, neyi emrediyor, sizi neden yasaklıyor?" deyince,

Hazreti Cafer: "O, bize Allah'ın kitabını okuyor, iyiliği emrediyor, kötülükten nehyediyor, komşularla güzel geçinmemizi, akrabayı arayıp sormamızı ve yetimlere iyilik etmemizi emrediyor ve özellikle bir olan hiç ortağı olmayan Allah'a ibadet etmemizi bize emrediyor." dedi.

O zaman Necaşi: "Onun size okuduklarından biraz bize oku!" dedi.

Hazreti Cafer de Ankebut ve Rum surelerini okuyunca, Necaşinin iki gözünden yaşlar aktı, arkadaşlarının gözleri de yaşlarla doldu. Bunun üzerine hep birden: "Ey Cafer bu güzel haberden bize biraz daha oku." dediler Hazreti Cafer de Kehf suresini okudu.Bu sefer Amr, Necaşîyi Ashabı Kirama karşı kızdırmak istiyerek, bunlar İsa'ya ve Annesine sövüyorlar dedi.

Bunu duyan Necaşî: Hazreti Cafere İsa ve annesi hakkında ne diyorsunuz? deyince Hazreti cafer onlara Meryem suresini okudu. Meryem ve İsa *(Aleyhimesselam)* ın bahsine gelince, Necaşi, misvağının ucundan göze girecek bir çöp kadar bir şeyi kaldırıp göstererek: "Vallahi Mesîh, sizin bu okuduklarınızdan, şu çöp kadar fazla bir şey söylememiştir." dedi ve sonra Cafer ve arkadaşlarına dönerek, buyrun gidebilirsiniz sizler benim memleketimde eminsiniz, size söven veya eziyet eden yakalanacaktır. Müjdeler olsun size, sakın korkmayın, artık bugün İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın hızbine hiçbir zorluk yoktur." dedi.

Bunu duyan Amr: "Ey Necaşi İbrahim *(Aleyhisselâm)*ın hızbi kimdir?" dedi.

Necaşî de: "Bu cemaat ve yanından geldikleri sahipleri (Muhammed Mustafa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem*) ve ona uyanlardır." deyince

Müşrikler bunu kabul etmeyerek, asıl kendilerinin İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dininden olduklarını iddia ettiler.

Sonra Necaşî, Amr ve arkadaşına getirdikleri hediyeleri iade ederek, sizin bana getirdiğiniz bu hediyeler rüşvettir. Bunları alın çünkü Allah-u Tealâ benden rüşvet almadan bu mülkü bana verdi. "dedi.

Hazreti Cafer buyurdu ki: **"Biz onun huzurundan ayrıldık ve onun civarında** (komşuluğunda) **çok güzel yaşadık."**

Ve Allah-u Tealâ o gün Medine-i Münevvere'de bulunan Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e, Müşriklerin İbrahim *(Aleyhisselâm)* hakkındaki mücadeleleri hususunda: **"Şüphesiz insanların İbrahime en yakın olanı,** (kendi zamanında) **ona uyanlar, şu peygamber** (Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **ve** (ona) **iman edenlerdir. Ve Allah** (-u Tealâ) **o müminlerin dostudur."** mealindeki bu ayeti celileyi indirdi. *(Beğavî Meâlimüttenzîl: l/485-488),*

İmam-ı Süyûtî, Hâzin ve Alusî'de bu sebebi nüzülü, tefsirlerinde zikretmişlerdir.

İmamı Alusî'nin buyurduğuna göre, Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celilenin sonunda, "**Allah** (-u Tealâ) **onların velisidir."** buyurmayıp, "**Allah** (-u

Tealâ) **o müminlerin velisidir."** buyurarak, kulu Allah-u Tealâ'nın velisi yapacak vasfın iman olduğuna işaret etmiştir.

ALLAH-U TEALÂ HAZRETLERİNİN, MÜMİN VE MÜTTAKİ KULLARININ DOSTU OLDUĞUNU BİLDİREN DİĞER AYETİ KERİMELER

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ . . . (٢٥٧)

"Allah (-u Tealâ) **iman edenlerin velisi** (dostu) **dur. O, onları karanlıklardan nura çıkarır."** *(Bakara Suresi: 257'den)*

. . . اِنْ اَوْلِيَآءُهُ اِلاَّ الْمُتَّقُونَ . . . (٣٤)

"Onun (Allah-u Tealâ'nın) **velileri, ancak müttakilerdir."** *(Enfal Suresi:34'den)*

. . . وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ (١٩)

"Ve Allah (-u Tealâ) **müttakilerin** (takva sahiplerinin) **dostudur."** *(Casiye Suresi l9'dan)*

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا . . . (١١)

"Bu (yardım), **Allah** (-u Tealâ) **inananların mevlâsı olduğu içindir."** *(Muhammed Suresi : ll'den)*

EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **E UYANLARIN ONUN GİBİ ALLAH-U TEALÂ'YA TESLİM OLAN VE KULLARI ALLAH'A DAVET EDEN KİMSELER OLDUĞUNU BİLDİREN DİĞER AYETİ KERİMELER.**

فَاِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ . . . (٢٠)

"(Habibim!) Eğer (Kâfirler) **seninle mücadeleye girerlerse, de ki: Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah'a teslim ettim."** *(Âli Imran Suresi: 20'oen)*

قُلْ هٰذِهِ سَبِيلِي اَدْعُوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي . . . (١٠٨)

"(Habibim!) De ki: İşte bu, benim yolumdur. Ben , bana uyanlarla birlikte, bir basiret (kör bir saplantı içinde değil, aydınlık bir yol üzere) **Allah'a çağırıyorum."** *(Yusuf Suresi: l08'den)*

Mevlâ Tealâ, ehli kitabın hakka delâlet eden delilleri kabul etmekten yüz çevirdiklerini açıkladığı gibi, onların yalnız bununla yetinmeyip, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e inanan müminleri saptırmak istediklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ اِلاَّ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (٦٩)

KELİME MANASI (69)

(وَدَّتْ) **İstedi,** kim? (طَّآئِفَةٌ) **bir taife** (bir cemaat) kimden? (مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ) **kitap ehlinden,** neyi? (لَوْ يُضِلُّونَ) **dalâlete düşürmelerini** (saptırmalarını) kimi? (كُمْ) **sizi,** bu mana (لَوْ) in (اَنْ) i mastarıye manasında olup (veddet) in mefulu olmasına göredir. Ancak (lev) in kendi manası üzere bırakılması da caiz görülmüştür ki, o zaman (وَدَّ) nin mefulu ve (لَوْ) in cevabı mahzuf olur. Buna göre mana: (وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِضْلاَلَكُمْ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ لَسُرُّوا بِذلِكَ) "Ehli kitaptan bir taife sizi saptırmak istediler, ah sizi bir saptırabilseydiler, elbette buna çok sevineceklerdi." demektir. *(Alusi: 3/198).* (وَمَا يُضِلُّونَ) **halbuki saptıramazlar,** (اِلاَّ اَنْفُسَهُمْ) **ancak kendilerini saptırırlar,** çünkü müminler onların sözlerini kabul etmeyeceklerinden, o ehli kitaba sadece bu temennilerinin cezası yüklenir. (وَمَا يَشْعُرُونَ) **ve anlamazlar,** yani Allah-u Tealâ'nın, onların bu kötü isteklerini peygamberine haber vereceğinin farkına bile varmazlar.

MEALİ ŞERİFİ (69)

Ehli kitaptan bir kısmı sizi (islâm dininden) **saptırmak istediler, halbuki onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar da** (bunun) **farkına bile varmazlar.**

İ Z A H A T

Ebussuud efendinin beyanına göre bu ayeti celile Medine-i Münevvere-de bulunan yahudilerin, Ashab-ı Kiram'dan Huzeyfe, Ammâr ve Muaz *(Radıyallahu Anhüm)* Hazretlerini yahudiliğe davet ettikleri zaman nazil olmuştur.

İmamı Fahrurrazi buyurmuştur ki, Allah-u Tealâ Hazretleri, ehli kitabın adetinin haktan yüz çevirmek olduğunu açıkladıktan sonra, onların bununla yetinmeyip, "Şüphesiz Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*, Musa ve İsa *(Aleyhimesselam)* ın peygamberliğini kabul ettiği gibi kendinin de peygamber olduğunu iddia ediyor. Halbuki Musa *(Aleyhisselâm)* Tevratta kendi şeriatının asla değişmeyeceğini bildirmişti." gibi sözleriyle bir takım şüpheler ortaya

atıp, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e inananları saptırmaya çalıştıklarını açıklayarak, müminlere yahudilerin lâflarına aldanmama hususunda tenbihte bulunmuştur.

Ancak, ehli kitaptan inananlar da bulunduğuna işaret için: "Ehli kitap sizi saptırmak istedi." buyurmayıp, "Ehli kitaptan bir taife." buyurmuştur. Bundan sonra da: "Onlar ancak kendilerini saptırabilirler." buyurarak, "Yahudiler her ne kadar Müminleri dinden çıkarmak istedilerse de, Müminler onların sözlerini dinlemedikleri için, asla sapıtmayacaklarsa da onlar bu bozuk niyetleriyle kendilerini azaba müstahak ederek nefislerini helâk etmektedirler. Fakat bunu da anlayamamaktadırlar." buyurmak istemiştir.

Evet, zamanımıza kadar yahudi ve hristiyanlar bir çok teşkilât kurup bir takım saf müslümanları kendi dinlerine açıkça veya gizlice davet ederek saptırmaya çalışmışlardır. Bunların gayeleri insanlık âleminin hakiki bir dine kavuşmaları olmayıp, beşeriyet kitlesini tamamen kendilerine bağlayarak bu sayede siyasi ve iktisadi bir takım kötü emellerinin daha ziyade parlaması ve karşılarında bulunan hakiki iman sahibi muazzam bir islâm topluluğunu dinlerinden mahrum bırakarak perişan etmektir.

Fakat Cenab-ı Hak buna müsaade etmeyecektir. İslâm güneşi, o nur-i ilâhî kıyamete kadar her yerde parlayıp duracaktır. Bizim vazifemiz ise dostu düşmanı tanıyarak kötü fikirli bir takım insanların medeniyet ve terakki namıyla ortaya koydukları yaldızlı ve aldatıcı sözlerine kıymet vermeyip, onların uğursuz isteklerini anlamaktır.

Bu ayet-i celileden anlaşıldığına göre, hangi bir işte arkadaşlarını doğruluktan ayırıp hataya sürüklemek isteyenler o hataya kendileri düşeceklerdir. O hâlde insan arkadaşlarını daima, hayırlı yollara sevkedip aklı erdiği kadar irşada çalışarak, dünyada da, ahirette de mükâfata kavuşmalıdır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ahirete teşrif ederlerken, ümmetini gecesi gündüz gibi parlak olan, geniş bir yol üzerinde bırakıp, onları Kuran ve Sünnete teslim ettiğinden Allah-u Tealâ nın izniyle bu ümmetin dalâlete düşmesi asla düşünülemez.

Nitekim İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* şöyle buyurdu: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in dünyadan ayrılığı yaklaşınca, bizi Aişe *(Radıyallahu Anha)* nın evinde topladı sonra bize bakarak gözleri yaşardı. ve şöyle buyurdu:

٣٥٤- «مَرْحَبًا بِكُمْ حَيَّاكُمُ اللّٰهُ رَحِمَكُمُ اللّٰهُ اُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللّٰهِ وَطَاعَتِهِ قَدْ دَنَا الْفِرَاقُ وَحَانَ الْمُنْقَلَبُ اِلَى اللّٰهِ وَاِلٰى سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى وَاِلٰى جَنَّةِ الْمَأْوٰى يَغْسِلُنِى رِجَالُ اَهْلِ بَيْتِى وَيُكَفِّنُونَنِى فِى ثِيَابِى هٰذِهِ اِنْ شَاؤُا

اَوْ فِی حُلَّةٍ یَمَانِیَّةٍ فَاِذَا غَسَلْتُمُونِی وَکَفَّنْتُمُونِی ضَعُونِی عَلٰی سَرِیرِی فِی بَیْتِی هٰذَا عَلٰی شَفِیرِ لَحْدِی ثُمَّ اخْرُجُوا عَنِّی سَاعَةً فَاَوَّلُ مَنْ یُصَلِّی عَلَیَّ حَبِیبِی جِبْرِیلُ عَلَیْهِ السَّلَامُ ثُمَّ میکَائِیلُ ثُمَّ اِسْرَافِیلُ ثُمَّ مَلَكُ الْمَوْتِ مَعَ جُنُودِهِمْ ثُمَّ ادْخُلُوا عَلَیَّ فَوْجًا فَوْجًا صَلُّوا عَلَیَّ، تَرَکْتُکُمْ عَلَی الْمَحَجَّةِ الْبَیْضَاءِ لَیْلُهَا کَنَهَارِهَا وَلَا یَزِیغُ بَعْدَهَا اِلٰی غَیْرِهَا اِلَّا هَالِكٌ وَتَرَکْتُ لَکُمْ وَاعِظَیْنِ نَاطِقًا وَصَامِتًا فَالنَّاطِقُ الْقُرْآنُ وَالصَّامِتُ الْمَوْتُ فَاِذَا اَشْکَلَ عَلَیْکُمْ اَمْرٌ فَارْجِعُوا اِلَی الْقُرْآنِ وَالسُّنَّةِ وَاِذَا قَسَا قَلْبُکُمْ فَلَیِّنُوهُ بِالْاِعْتِبَارِ فِی اَحْوَالِ الْاَمْوَاتِ».

354- **"Hoş geldiniz! Allah-u Tealâ sizi yaşatsın, Allah-u Tealâ size rahmet etsin, size Allah-u Tealâ'dan korkmanızı ve O'na itaat etmenizi vasiyet ediyorum, ayrılık yaklaştı. Allah-u Tealâ'ya, Sidretül Münteha'ya ve Cennetül Me'va'ya gidiş yaklaştı. Beni Ehli,beytimin erkekleri yıkayacaktır. İsterlerse beni bu elbiselerimle veya bir yemen beziyle kefenlesinler.**

Beni yıkayıp kefenlediğiniz zaman, beni bu evimde (kazılacak) **kabrimin kenarında seririm** (yatağım) **üzerine koyun, sonra bir an için yanımdan ayrılın, benim namazımı ilk kılacak, dostum Cebrail** *(Aleyhisselâm)* **dır, sonra Mikail, sonra İsrafil, sonra Azrail** *(Aleyhisselâm)* **ordularıyla beraber** (gelip cenazemi kılacaklardır). **Sonra siz de cemaatler hâlinde yanıma girip namazımı kılınız.**

Sahabe-i Kiram, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ayrılığını duyunca hıçkırarak ağladılar ve: "Ya Resulallah! Sen Rabbimizin Resulü, cemaatımızın nuru ve işlerimizin sultanısın, sen bizden ayrıldığın vakit biz işlerimizde kime başvuracağız?" dediler.

O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Ben sizi bembeyaz ve çok geniş bir cadde üzerine bırakıyorum ve size konuşan ve susan iki vaiz bırakıyorum. Konuşan vaiz Kuran, susan vaiz ise ölümdür."**

"Bir iş size müşkül (karışık) **geldiği zaman hemen Kuran ve Sünnete baş vurun, kalbiniz katılaştığında ise ölülerin hâllerinden ibret alarak onu yumuşatın."** *(Ruhul Beyan:2/48-49)*

Şu bilinsin ki, İnsanlar inanç ve amelde farklıdırlar, bir kısmı sağlam bir kale gibidir ki, bütün insanlar birleşip onu saptırmaya çalışsalar o, yolundan caymaz. İşte bu, peygamberler *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein),* Veliler *(Kuddise Sırruhu)* , ve sayılı müminlerin ulaşmış oldukları en yüce bir mertebedir.

Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki:

« لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ يَقِينًا »

"**Perde açılsa** (ahireti gözümle görecek olsam) **imanım hiç artmaz.**"

Gözle görülen bir şeye şüphe karışmadığı gibi, görülmüş gibi inanılan bir şeye de asla bir şek karışmaz.

Bazı insanlar ise, zayıf olduklarından, rüzgaz gibi olan kötü vesveseler, onları istedikleri tarafa uçururlar, Nitekim:

٣٥٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «اَلنَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقُهُوا وَالْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ مَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ».

355- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayete göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**İnsanlar gümüş ve altın madenleri gibidirler, cahiliyet zamanında en hayırlı olanları, islâmı anladıklarında en hayırlılarıdır. Ruhlar toplu ordulardır. Onlardan** (ezelde) **tanışanlar,** (dünyada) **birbiriyle anlaşır, onlardan** (ezelde) **tanışmayanlar ise,** (dünyada) **birbirine ülfet edemez** (yaklaşamaz) **lar.**" *(Ahmed Ibn-i Hanbel:2/539)*

Yani, insanlar, amelleri, ahlâk ve sözleri bakımından madenler gibidirler. lâkin altın ve gümüş madenleri kıymetleri bakımından farklı oldukları gibi, insanlar da farklıdırlar.

Misbah şerhinde zikredildiğine göre, bu hadisi Şerif, Madenlerde bulunan mücevherler bir çok zahmetlerle çıkartıldığı gibi, insanların tabiat madenlerinde bulunan güzel ahlâk cevherlerinin de, nefisle cihad ederek ortaya çıkartılacağına işaret etmektedir.

Şu söz ne güzel söylenmiştir.

بِقَدْرِ الْكَدِّ تُكْتَسَبُ الْمَعَالِي وَمَنْ طَلَبَ الْعُلَىٰ سَهَرَ اللَّيَالِي

تَرُومُ عِزًّا ثُمَّ تَنَامُ لَيْلًا يَغُوصُ الْبَحْرَ مَنْ طَلَبَ اللَّآلِي

"**Çektiğin sıkıntılara göre, yüksek dereceler kazanırsın,**

Yükseklik arayan geceleri uykusuz geçirir,

Hem şeref arıyorsun, hem de geceleri uyuyorsun,

İncileri arayan denize dalar (Sen ise ne yapıyorsun)."

O hâlde kişi, Allah-u Tealâ'nın bu yolu kendisine çok kolay etmesi ve bu derin denizin tehlikesinden, kendisini kurtarması için çok çalışmalı ve Allah dostlarından himmet istemelidir.

YAHUDİ VE HRİSTİYANLARIN KISKANÇLIKLARINDAN DOLAYI MÜSLÜMANLARI DİNLERİNDEN DÖNDÜRMEK İSTEDİKLERİNİ BEYAN EDEN DİĞER AYETİ KERİMELER.

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ . . . (١٠٩)

"Ehli kitaptan bir çoğu, hak (doğru olan yol) **kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf kendi** (iç) **lerinden** (kaynaklanan) **kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan sonra, kâfirler** (hâlin) **e döndürmek istediler."** *(Bakara Suresi:109'dan)*

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً . . . (٨٩)

"(Kâfirler) **kendileri inkâr ettikleri gibi, sizin de inkâr etmenizi istediler ki, onlarla eşit olasınız."** *(Nisa Suresi :89'dan)*

Mevlâ Tealâ, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in nübuvvetini bilerek inkâr eden ehli kitap ülemasını ayıplarını ortaya sermek üzere şöyle buyuruyor:

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ (٧٠)

KELİME MANASI (70)

(يَا اَهْلَ الْكِتَابِ) **Ey ehli kitap!** (لِمَ) **niçin,** (تَكْفُرُونَ) **küfrediyor** (inkâr ediyor) **sunuz,** neyi? (بِاٰيَاتِ اللّٰهِ) **Allah'ın ayetlerini** (Kuran'ı), veya Kuran'ı ve Muhammed *(Aleyhisselâm)* ı müjdeleyen Tevrat ve İncili, (وَاَنْتُمْ) **halbuki siz,** (تَشْهَدُونَ **şahitlik edersiniz** (gözle görmüş gibi şüphesiz bilirsiniz) yani ger-çeği görüp bildiğiniz hâlde niye böyle yaparsınız.

MEALİ ŞERİFİ (70)

Ey ehli kitap! şahitlik ettiğiniz (Tevrat ve İncilde gerçeği görerek bildiğiniz) **hâlde, niçin Allahın ayetlerini inkâr edersiniz?**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Ehli kitabın inkâr ettikleri ayetlerden maksat; Kuran-ı Kerimin ayetleridir ki, buna göre mana: "Ey ehli kitap âlimleri, Tevrat ve İncildeki, Kuran ayetlerinin hak ve gerçek olduğuna ve onlara inanılması gerektiğine delâlet eden bir çok haberleri bildiğiniz hâlde size okunan Kuran ayetlerini neden inkâr ediyorsunuz?

Bu ayetler, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliği hakkında Tevrat ve İncilde bulunan ayetlerdir. Buna göre mana:

"Ey ehli kitap uleması! Müslümanların huzurunda ve kendi cahillerinizin yanında, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğini açıklayan Tevrat ve İncildeki ayetleri niçin inkâr ediyorsunuz? Hâlbuki kendi aranızda onun doğruluğuna şahitlik etmektesiniz." demektir.

İmamı Fahrurrazi'nin beyanına göre bu ayetlerden maksat: Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in elinde meydana gelen bütün mucizeler de olabilir. Buna göre: "Siz de şahitlik etmektesiniz." kavli şerifinin manası: "Ey ehli kitap! Sizler, sair peygamberlerin mucizelerinin, Allah-u Tealâ tarafından kendilerini tasdik manasında olduğunu itiraf etmektesiniz. Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den de bir çok mucizeler gördüğünüz hâlde, onun nübüvvet ve risaletini inkâra ısrar etmeniz, diğer peygamberlerin mucizelerinin de, onların doğruluğuna delâlet etmesi hususunda yaptığınız şehadete zıt düşmektedir." demek olur.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ
وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا
بِالَّذِي أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ
الْهُدَىٰ هُدَى اللَّهِ أَن يُؤْتَىٰ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ
عِندَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ
إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا
دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ
سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ بَلَىٰ
مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ إِنَّ
الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ
لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

Mevlâ Tealâ, Ehli Kitabı zemmetmeğe şöyle devam ediyor:

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٧١)

KELİME MANASI (71)

(يَا اَهْلَ الْكِتَابِ) **Ey ehli kitap!** (لِمَ) **niçin,** (تَلْبِسُونَ) **karıştırıyorsunuz?** neyi? (الْحَقَّ) **hakkı,** neyle? (بِالْبَاطِلِ) **batılla,** yani Musa ve İsa *(Aleyhimesselâm)* a inanmayı, Muhammed *(Aleyhisselâm)* ı inkâr etmekle neden karıştırıyorsunuz da, (وَتَكْتُمُونَ) **ve gizliyorsunuz,** neyi? (الْحَقَّ) **hakkı,** yani Muhammed *(Aleyhisselâm)* ın sıfatlarını, (وَاَنْتُمْ) **halbuki siz,** (تَعْلَمُونَ) **biliyorsunuz,** yani hakkı gizlediğinizi bile bile niçin gizliyorsunuz?

MEALİ ŞERİFİ (71)

Ey Ehli Kitap! niçin hakkı batılla (doğruyu eğriyle) **karıştırıyor ve bildiğiniz hâlde gerçeği gizliyorsunuz?**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, ehli kitabın, hakkı batılla karıştırmalarından maksadın ne olduğu hakkında dört söz vardır.

1. Hasen ve İbni Zeyd'in buyurduğuna göre: Tevrat ve İncil'i değiştirmeleridir.

2. İbni Abbas ve Katadenin buyurduğuna göre: Müslüman görünüp nifakı gizlemeleridir. Nitekim bu hâlleri bundan sonraki ayet-i celilede anlatılacaktır.

3. Musa ve İsa *(Aleyhimesselam)* a inanıp, Muhammed *(Aleyhisselâm)* a küfretmeleridir.

4. Ebu Ali ve Ebu Müslim'in buyurduklarına göre, kalplerinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in risaletinin hak oluşunu bilip, dilleriyle onun yalancı olduğunu açıklamalarıdır.

Ayeti celilenin sonundaki: "**Bildiğiniz hâlde.**" ifadesi: "**Siz bunu inat ve hasetten dolayı yaptığınızı bilmektesiniz.**" demektir.

Ayrıca: "Siz ilim ve marifet erbabısınız ki, bu gibi işleri yapanların azabının ne kadar büyük olduğunu bilmekte olduğunuz hâlde, buna nasıl cesaret edersiniz." manasına da gelmektedir.

Mevlâ Tealâ, Ehli Kitabın hakkı batıla karıştırmakla, insanları saptırmaya çalıştıklarını beyan ettiği gibi, bu hususta daha nice hile ve desise (dolap) lara teşebbüs ettiklerini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

وَقَالَتْ طَآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذِىٓ اُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوٓا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٧٢)

KELİME MANASI (72)

(وَقَالَتْ) **Ve dedi,** kim? (طَآئِفَةٌ) **bir taife** (bir kısım insanlar) kimden? (مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ) **Ehli Kitaptan,** (Ehli Kitaptan bir kısmı aralarında şöyle konuştular), (اٰمِنُوا) **İman edin** (İnandığınızı açıklayın) neye? (بِالَّذِىٓ) **o şeye** (Kuran'a) **ki,** (اُنْزِلَ) **indirildi,** kime? (عَلَى الَّذِينَ) **o kimselere ki,** (اٰمَنُوا) **iman ettiler,** yani Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ashabına indirilen Kuran'a inandığınızı açıklayın, ne zaman? (وَجْهَ النَّهَارِ) **gündüzün evvelinde,** (وَاكْفُرُوٓا) **ve küfredin,** yani o Kuran'ı inkâr edin, nerede? (اٰخِرَهُ) **onun** (günün) **sonunda,** (لَعَلَّهُمْ) **umulur ki onlar** (Müslümünlar) (يَرْجِعُونَ) **dönerler,** yani umulur ki Müslümanlar sizin, onların dininde bir yanlışlık bulduğunuz için döndüğünüzü sanarak kendi dinlerinde şüphe ederler de, akşamleyin sizin dinden dönmenizle, onlardan da dönenler olabilir.

MEALİ ŞERİFİ (72)

Ehli Kitaptan bir gurup (şöyle) **dedi: "İman edenlere indirilmiş olan** (Kuran) **a gündüzün evvelinde** (sabahleyin, görünüşte) **inanın, sonunda** (akşamleyin) **inkâr edin, belki onlar** (Müminler böylece dinlerinden) **dönerler."**

İ Z A H A T

Ebussuud, Hâzin ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Hasen ve Süddi buyurmuştur ki, Hayber ve Üreyne yahudilerinin âlimlerinden oniki kişi aralarında anlaşarak birbirlerine: "Gündüzün evvelinde (sabahleyin), gerçekten inanarak değil de, dilinizle Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in dinine girin, gündüzün sonunda (akşamleyin): "Biz kitaplarımıza baktık, âlimlerimizle de istişare yaptık böylece Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hak peygamber olmadığını ve dininin batıl olduğunu anladık." diyerek onun dinini inkâr edin.

Böyle yaparsanız onun ashabı: "Bunlar Ehli Kitap olduklarından bu meseleyi bizden daha iyi bilirler." diyerek dinlerinde şüpheye düşerler ve sizin dininize dönerler. demişlerdir.

Mücahit, Mukatil ve Kelbî buyurmuşlardır ki, Kıble, Mescid-i Aksa'dan Kâbe'ye döndürülünce, Yahudiler çok üzülmüşler ve Kaab İbni Eşref, adamlarına: "Kıble hususunda Muhammed'e indirilene iman edin ve sabahleyin Kâbe'ye doğru kılın, akşama ise kendi kıblenize dönün, umulur ki onlar da şüphe ederler." demişti.

İşte yahudilerin bu gibi gizli hilelerini Cenab-ı Hak, bu ayeti celileyi indirerek habibine bildirmiş böylece onların hilelerinin önünü almıştır.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre,bu ayet-i celile gaipten haber verdiği için Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizelerindendir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Ayet-i celilenin zahiri yahudilerin bu şekilde anlaştıklarını göstermektedir. Ama bunu tatbik edip etmedikleri açıklanmamıştır. Ancak bu hileye baş vurdukları bazı ulema tarafından nakledilmektedir.

Mevlâ Tealâ, Yahudi âlimlerinin kendilerine uyanlara söyledikleri diğer sözlerini şöyle açıklıyor:

وَلَا تُؤْمِنُوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ اَنْ يُؤْتٰى
اَحَدٌ مِثْلَ مَا اُوتِيتُمْ اَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ
اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (٧٣)

KELİME MANASI (73)

(وَلَا تُؤْمِنُوا) **Ve inanmayın,** burada (وَلَا تُؤْمِنُوا) fiili (لِمَنْ) deki lâmla kullanıldığından ikrar ve itiraf manasındadır ki, inandığınızı açıklamayın demektir. *(Şeyhzade I/638)* (اِلَّا لِمَنْ) **ancak o kimseye** (açıklayın) **ki,** (تَبِعَ) **tâbi oldu** (uydu) neye? (دِينَكُمْ) **sizin dininize,** yani sabahleyin yapacağınız bu imanı, müslümanlara açıklamayın ki, imanda sebatları artmasın, müşriklere de açıklamayın ki onları imana teşvik etmesin, bunu ancak evvelce sizin dininizden olup sonra islâma girenlere açıklayın, çünkü onların dönmeleri daha ümitli ve daha mühimdir şöyleki; sabahleyin onlara: İslâmın ve Kuranın hak

olduğunu kalplerinizle tasdik ettiğinizi söyleyin, Akşam ise: "Araştırmalarımız neticesinde bunun hak olmadığını anladık." diyerek inkâr edin.Böylece onları tekrar yahudiliğe döndürmeye çalışın. (قُلْ) (Habibim!) **deki:** (اِنَّ الْهُدٰى) **Şüphesiz hidayet** (dosdoğru yol) nedir? (هُدَى اللّٰهِ) **Allah'ın hidayetidir,** yani din ancak Allah'ın dinidir ki o da İslâmdır, Allah-u Tealâ dilediğini o dine kavuşturur ve onda sabit kılar. Ve yine deki, siz bu hileyi niçin kurdunuz? (اَنْ يُؤْتٰى) **verildiği için,** kim? (اَحَدٌ) **bir kimse,** neye? (مِثْلَ مَا) **o şeyin misline ki,** (اُوْتِيتُمْ) **siz verildiniz,** yani size verilen peygamberin ve kitabın benzeri en büyük bir kitap ve en büyük bir peygamber, Müslümanlara verildiği için bunu kıskandınız da bu hilelere baş vurdunuz değil mi? veya niçin böyle yaptınız? (اَوْ يُحَآجُّوكُمْ) **yahut huccet getirirler** (müslümanlar delil getirerek galip gelirler) **diye,** kime? (كُمْ) **size,** nerede? (عِنْدَ رَبِّكُمْ) **Rabbiniz indinde,** yani Allah-u Tealâ'nın huzurunda müslümanların, size karşı deliller getirerek galip geleceklerini bildiğiniz için kıskancınızdan böyle düşündünüz ve bu sözleri söylediniz değil mi? (قُلْ) (Habibim!) **de ki:** (اِنَّ الْفَضْلَ) **şüphesiz fazl** (-u kerem, bütün iyilikler) nerededir? (بِيَدِ اللّٰهِ) **Allah'ın elindedir,** (يُؤْتِى) **verir** neyi? (هُ) **onu** (o fazl-ı ilâhisini) kime? (مَنْ) **o kimseye ki,** (يَشَآءُ) **diliyor,** yani Allah-u Tealâ Hazretleri dini mübini islâmdan, Kuran-ı Azimüşşandan ve Muhammed *(Aleyhisselâm)* dan ibaret olan en büyük iyiliklerini kullarından dilediklerine verir ki onlar da Ümmeti Muhammeddir. (وَاللّٰهُ) **ve Allah** kimdir? (وَاسِعٌ) **Vâsi'** (rahmeti bol olan) **dır,** daha kimdir? (عَلِيمٌ) **Alîm** (kime iyilik edeceğini ve kimin fazl-u kereme lâyık olduğunu çok iyi bilen) **dir.**

MEALİ ŞERİFİ (73)

(Yahudiler aralarında şöyle dediler:) **Ve sizin dininize tâbi olandan başkasına inan** (dığımızı açıkla) **mayın.** (Habibim!) **De ki: Şüphesiz dosdoğru yol, Allah'ın yoludur.** (Ve yine de ki) **birine** (Muhhammed *(Aleyhisselâm)* ümmetine) **size verilenin benzeri** (en büyük bir peygamber ve kitap) **veriliyor veya Rabbinizin huzurunda** (müslümanlar) **size** (karşı, aleyhinize) **delil getirirler** (diye mi? kıskancınızdan böyle düşündünüz ve bu hilelere baş vurdunuz. Habibim!) **De ki: Şüphesiz fazl** (-u kerem, bütün iyilikler) **Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir ve Allah Vâsi'** (rahmeti çok geniş) **dir, Alîm** (herşeyi hakkıyla bilen) **dir.**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celilenin nazmı ve manası hakkında bir takım vecihler vardır ki, bazı muhakkık âlimlerin sözlerinden Allâme Şihap *(Rahimehullah)* bunları dört şekilde özetlemiştir.

1. Ayeti celilede geçen (اَنْ يُؤْتىٰ) nın, (لاَتُؤْمِنُوا) ye taallûk edip, (قُلْ اِنَّ الْهُدىٰ) cümlesinin, fiille müteallakı (لاَ تُؤْمِنوا ile اَنْ يُؤْتىٰ) arasında muterize olmasıdır. Bu takdirde (لاَ تُؤْمِنُوا) daki iman, zemahşerinin beyanına göre inanmayı açıklamak, Vahidinin zikrettiğine göreyse ikrarı lisani (dille söylemek) manasında olup, (اَوْ يُحَآجُّوكُمْ) deki (اَوْ) de (وَاوْ) manasındadır.

Bu manaya göre,Kâfirler birbirlerine şöyle demektedirler: "Size verilen Tevrat gibi semavî bir kitabın ve Musa *(Aleyhisselam)* gibi bir nebiyyi mürselin, Müslümanlara da verilmiş olduğunu ve onların kıyamet gününde delillerle size galip geleceklerini, ancak kendi dininize uyanlara açıklayın,"

Yani: "Bu iki işi müslümanlara açıklayarak, onların islâmda daha ziyade kuvvetleşmesini sağlamayın ve bu hakikatları arap müşriklerine de söyleyerek onları da islâma sevketmeyin. Bu işleri ancak dininize uyanlara açıklayabilirsiniz." demek istemişlerdir.

Onların: "Kendi dininize uyanlar." diye bahsettikleri, evvelce şiddetli kâfir olup sonra müslüman olanlardır. Yoksa evvelce kendi dinlerinde olan herkese de bunları açıklamayı münasip görmezler, aksi takdirde korktuklarının başlarına geleceğini bilirler.

Araya giren (قُلْ اِنَّ الْهُدىٰ) **"Habibim de ki: Hidayet ancak Allah'ın hidayetidir."** cümle-i celilesi, Allah-u Tealâ'nın islâma girmeyi lutfettiği kişilere, onların hilesinin hiç zarar vermeyeceğine işaret etmekte olduğu gibi, Allah-u Tealâ nın kendi yolu olan islâmı parlatmayı üstlendiğini de ifade etmektedir.

2. (اَنْ يُؤْتىٰ) nın (لِاَنْ يُؤْتىٰ) takdiriyle mahzuf bir fiile taalluk etmiş olmasıdır ki, bu takdirde (اَنْ يُؤْتىٰ) (لاَ تُؤْمِنُوا) fiiline taalluk etmez ve (قُلْ اِنَّ الْهُدىٰ) cümlesi araya girmemiş olup, ibtida-i kelâm (yeni bir söz başlangıcı olmuş olur) buna göre, birinci cümle (دِينَكُمْ) de bitmiş olup, (اَوْ يُحَآجُّوكُمْ) deki (اَوْ) harf-i atfı da kendi manasında kalarak, Ehli Kitaba verilenin bir benzerinin Müslümanlara verilmesiyle, Müslümanların kâfirleri kıyamet gününde delillerle mağlubetmelerinden ibaret olan bu iki faziletten her birinin müstakillen (başlı başına) Ehli Kitabı kıskandırmaya yeterli olduğunu ifade etmiştir

Buna göre kâfirler birbirlerine şöyle demişlerdir: "Sabahleyin dille yapacağınız bu imanı, ancak evvelce sizin dininize uymuş olup sonradan İslâma dönmüş olanlara açıklayın, zira onların sizin dininize tekrar dönmeleri daha önemli ve daha ümitlidir."

Bundan sonra Mevlâ Tealâ: "**Habibim de ki: Hidayet ancak Allah'ın hidayetidir.**" buyurarak, kendisinin hidayet buyurduğunu kimsenin saptıramayacağını açıklamıştır.

Daha sonra,Mevlâ Tealâ, tekrar habibine: "(Kâfirlere) **Size verilenin bir misli müslümanlara verildiği için yahut müslümanların, Rabbinizin yanında hüccetle sizi maglubedeceklerini bildiğiniz için, bu sözleri söylediniz ve bu hilelere baş vurdunuz değil mi?**" demesini emretmiştir.

İmamı Alusî, geri kalan iki görüşü vesair bir takım zayıf görüşleri açıkladıktan sonra: "Bu görüşlerin en üstünü ikincisidir, zira o ibni Kesir'in kıraatıyla kuvvet kazandığı gibi, birinci manadan daha fazla ifadeli, diğer vecihlerden daha kolay anlaşılmakta,gayeye de en yakın yoldan ulaştırmaktadır." buyurmuştur.

Begavi ve Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İmamı Mücahit, bu ayeti celiledeki sözleri, Yahudilerin kendi aralarında konuştuklarını kabul ederek buraya şöyle mana vermiştir: "(Yahudiler kendi aralarında) **Siz ancak kalbinizle, kendi dininize uyanlara inanın ve size verilen ilim, kitap, hikmet, kudret helvası ve bıldırcın yağdırılması, denizin yarılması gibi mucizelerin, sizden başka kimseye verildiğine inanmayın ve Rabbiniz katında müslümanların size galip geleceklerine de inanmayın, zira sizin dininiz onlardan daha doğrudur.**" demişlerdir.

Maamafih bu ayeti celiledeki hitapların tamamı müminlere yapılmış da olabilir, buna göre mana: "**Ey Müminler! Siz ancak dininize uyanları tasdik edin, size verilen ilmin, dinin ve faziletin bir benzerinin kimseye verileceğine inanmayın ve kafirlerin Rabbiniz katında sizin aleyhinize hiç bir delil getirebileceklerine inanmayın zira hidayet ancak Allahın hidayetidir.Şüphesiz fazlu kerem Allahın elindedir, onu dilediğine verir .**" demektir.

İmamı Vahidî, bu ayeti celile Kuranı Kerimin en zor tefsir edilen ayetidir. buyurmuştur.

Mevlâ Tealâ, Ehli Kitabın kendilerine verilen kitap, hüküm ve nübüvvetin daha üstününün Müslümanlara verilmesini çekememelerini en açık bir delille reddetmek üzere, bu ayeti celilenin sonunda: "(Habibim!) **Şüphesiz fazl-u kerem Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir.**" buyurmuştur.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, ayeti celilede geçen Fazl'dan maksat, İbni Cüreyc'e göre İslâmdır. Bu fazlın, peygamberlik veya Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ve müminlere verilen deliller, veya din ve dünya nimetleri olduğu da söylenmiştir

Ayet-i celilenin sonunda da: "**Ve Allah vâsidir, alîmdir.**" buyurularak bu mana tekid edilmiştir. Şöyleki: Vâsi' olması, son derece güçlü olduğunu , alîm olması da son derece ilim sahibi olduğunu ifade etmektedir. Herşeye gücü yeten bir zatın dilediği kuluna,dilediği şekilde iyilikte bulunacağı, her şeyi son derece bildiği için de, yaptığını mutlaka yerinde yapacağı aşikârdır.

Bundan sonra Allah-u Tealâ Hazretleri, rahmetini dilediği kimselere ayıracağını şöyle açıklıyor.

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (٧٤)

KELİME MANASI (74)

(يَخْتَصُّ) **İmtiyaz verir** (seçkin kılar), neyle? (بِرَحْمَتِهِ) **rahmetiyle,** yani nübüvvet ve risaletiyle, kimi? (مَنْ) **o kimseyi ki,** (يَشَآءُ) **diliyor,** (وَاللّٰهُ) **ve Allah,** (ذُو الْفَضْلِ) **fazl** (iyilik) **sahibidir,** öyle fazıl ki, (الْعَظِيمِ) **çok büyük.**

MEALİ ŞERİFİ (74)

O (Allah-u Tealâ), **dilediğini rahmetiyle mümtaz kılar** (Nübüvvet ve risaletini, peygamberlik ve elçiliğini dilediğine verir). **Ve Allah çok büyük fazl** (-u kerem) **sahibidir.**

İ Z A H A T

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, ayet-i celilede geçen rahmet'ten maksat, İmamı Hasen'in buyurduğuna göre, Nübüvvettir.

İbni Cüreyc'in buyurduğuna göre, İslâm ve Kuran'dır,

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın buyurduğuna göre, çok zikretmektir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, kıskançlık insan tabiatında yerleştirilmiş bir huysa da özellikle ilmi; mal toplamaya, dünya erbabı indinde makam ve mevki elde etmeğe vesile kılan âlimlere mahsustur. Zira onlar ilmi Allah için değilde, sefihlerle mücadele etsinler, âlimlere karşı da gururlansınlar diye öğrendiklerinden Allah için ilim tahsil ederek, onu insanlara anlatmaya çalışan gerçek âlimleri kıskanırlar, işte yahudi âlimlerinin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i kıskanmaları bu kabildendir.

HASED HAKKINDAKİ HADİSİ ŞERİFLER VE SÖZLER

٣٥٦- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «سِتَّةٌ يَدْخُلُونَ النَّارَ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛ اَلْأُمَرَاءُ بِالْجَوْرِ وَالْعَرَبُ بِالْعَصَبِيَّةِ وَالدَّهَاقِينُ بِالْكِبْرِ وَالتُّجَّارُ بِالْكَذِبِ وَالْعُلَمَاءُ بِالْحَسَدِ وَالْأَغْنِيَاءُ بِالْبُخْلِ».

356- İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhuma)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Altı kişi muhasebe edilmeden cehenneme gireceklerdir.**

1) **Devlet reisleri; zulümleri sebebiyle,**
2) **Araplar; ırkçılıkları sebebiyle,**
3) **Yetkili kişiler; kibirleri sebebiyle,**
4) **Tacirler; yalanları sebebiyle,**
5) **Âlimler; kıskançlıkları sebebiyle,**
6) **Zenginler; cimrilikleri sebebiyle."** *(Ali el-Müttekî, Kenzül Ummal:16/87, No:4 4030)*

٣٥٧- قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: ثَلاَثٌ هُنَّ اَصْلُ كُلِّ خَطِيئَةٍ فَاتَّقُوهُنَّ وَاحْذَرُوهُنَّ اِيَّاكُمْ وَالْكِبْرَ فَاِنَّ اِبْلِيسَ حَمَلَهُ الْكِبْرُ عَلىٰ اَنْ لاَ يَسْجُدَ لآدَمَ ، وَاِيَّاكُمْ وَالْحِرْصَ فَاِنَّ آدَمَ حَمَلَهُ الْحِرْصُ عَلىٰ اَنْ اَكَلَ مِنَ الشَّجَرَةِ ، وَاِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَاِنَّ ابْنَىْ آدَمَ اِنَّمَا قَتَلَ اَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ حَسَدًا».

357- Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: **"Üç şey vardır ki, onlar bütün günahların temelidir, onlardan sakının.**

Kibirden sakının zira iblisi Âdem *(Aleyhisselâm)* **a secde etmemeye kibri sevketmiştir.**

Hırstan sakının zira Âdem *(Aleyhisselâm)* **ın o ağaçtan yemesine hırsı sebeb olmuştur.**

Kıskançlıktan sakının, zira Âdem *(Aleyhisselâm)* **ın iki oğlundan biri diğerini kıskançlık sebebiyle öldürmüştür."** *(Ruhul Beyan:2/50)*

Esmaî şöyle buyurmuştur: Yüzyirmi yaşında bir arabî gördüm, ona uzun ömürlü olmasının sebebini sordum, O da: "Hasedi terkettim ve yaşadım." dedi.

Rivayete göre, beşinci kat semada bir melek vardır ki, bazı kulların güneş gibi parlak olan amelleri onun yanına getirildiğinde, bu ameli getiren meleklere, durun! Bu ameli sahibinin yüzüne vurun! zira ben haset görevlisiyim bu adam kıskanç olduğu için onun amelini buradan ileri bırakmam." der.

Ulema buyurmuştur ki: Bir kişiyi gördüğünde, ona karşı güler yüzlü olup, arkasından onu gıybet etmek, ve onun başına gelen bir belâya sevinmek, hasededenin alâmetlerindendir.

Başkasında olan bir nimetin elinden çıkmasını isteme manasındaki haset, nefsin kötü huylarındandır ki, tevhid ve zikre çok devam ederek ve bütün nimetleri Allah-u Tealâ'dan görerek bunu gidermeye çalışmak lâzımdır.

İnsanların ilimde, amelde, ahlâkta vesair üstün vasıflarda farklı olmaları kendileri hakkında bir rahmettir ki, bu ancak Azîz ve Alîm olan Allah-u Tealâ nın ezeldeki takdiriyledir. İşte kıskanç kişi sanki: "Ya Rabbi sen hak et-

meyene bu nimeti verdin." diyerek Allah-u Tealâ'nın takdirine karşı gelmektedir ki Allah-u Tealâ, zalimlerin bu sözlerinden çok yücedir.

Allah-u Tealâ Hazretleri, kitabında:

اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ . . . (٥٤)

"**Yoksa onlar Allah** (-u Tealân) **ın fazl** (-u kerem) **inden insanlara verdiği** (nimetler) **den dolayı mı onları kıskanıyorlar.**" *(Nisa Suresi:54 den)* buyurarak kıskançları zemmetmiştir.

Başkasında olan bir nimetin kendisinde olmasını isteme manasında olan gıbta ise çok iyi bir huydur.

Allah-u Tealâ'dan, bizleri nefsimizin kötü huylarından arındırıp, güzel sıfatlarla donatmasını isteriz Amin. !

Mevlâ Tealâ, Ehli Kitabın, din işlerindeki kabahatlerini açıkladığı gibi, insanlarla olan muamelelerinde yaptıkları bozuklukları da açıklayarak, hem Allah'ın hakkına, hem de kulların haklarına riayet etmediklerini şöylece beyan ediyor:

وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهٖ اِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ
بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهٖ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ
عَلَيْنَا فِى الْاُمِّيّٖنَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (٧٥)

KELİME MANASI (75)

(وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ) **Ve Ehli Kitaptan, vardır,** kim? (مَنْ) **öylesi ki,** (اِنْ تَاْمَنْ) **emanet versen,** kime? (هُ) **ona** neyi? (بِقِنْطَارٍ) **bir kıntarı** (yüklerle altını), (يُؤَدِّ) **tam manasıyla öder,** neyi? (هِ) **onu** (kendisine emanet edileni) kime? (اِلَيْكَ) **sana,** (وَمِنْهُمْ) **ve onlardan bazısı da,** kimdir? (مَنْ) **öyle bir kimsedir ki,** (اِنْ تَاْمَنْ) **emanet verecek olsan,** kime? (هُ) **ona,** neyi? (بِدِينَارٍ) **bir dinarı** (tek bir altını), (لَا يُؤَدِّ) **ödemez** neyi? (هِ) **onu,** kime? (اِلَيْكَ) **sana,** (اِلَّا مَا دُمْتَ) **ancak daim olursan,** kim üzerine? (عَلَيْهِ) **o kimse üzerine,** ne olduğun hâlde? (قَآئِمًا) **ayakta durucu olduğun hâlde,** yani tepesine dikilip durmassan, bir kuruşunu bile sana iade etmez, (ذٰلِكَ) **işte bu** (ödemeyi terketmeleri), ne sebepledir? (بِاَنَّهُمْ) **şu sebepledir**

ki onlar, (قَالُوا) **dediler,** (لَيْسَ) **olmadı,** kim üzerine? (عَلَيْنَا) **bizim üzerimize,** kimler hakkında? (فِى الْأُمِّيِّنَ) **ümmîler hakkında,** ne? (سَبِيلٌ) **hiç bir yol,** yani Ehli Kitap olmayan arapların mallarından aldıklarımızdan bizim üzerimize bir sitem ve tenkit yoktur diyerek, kendi dinlerinden olmayanların mallarını kendilerine.mubah görmüşler ve kendilerine uymayanlara zulmetmeyi serbest saymışlardır. (وَيَقُولُونَ) **ve derler** (iftira ederler) kime? (عَلَى اللهِ) **Allah'a** (karşı) neyi? (الْكَذِبَ) **yalanı,** (وَهُمْ) **halbuki kendileri,** (يَعْلَمُونَ) **bilirler,** yani yalancı olduklarını bile bile bundan evvelki sözleri gibi Allah'a karşı yalan uydururlar.

MEALİ ŞERİFİ (75)

Ehli Kitaptan öylesi vardır ki, ona bir kıntar (yüklerle altın) **emanet etsen, onu sana eksiksiz öder. Fakat öylesi de vardır ki, ona bir dinar** (bir altın) **emanet versen, tepesine dikilip durmadıkça, onu sana ödemez. Çünkü bunlar "ümmîler** (Ehli Kitap olmayan arapların mallarını almak) **da bizim üzerimize hiç bir yol** (mesuliyet) **yoktur." derler. Onlar Allaha karşı da, bile bile yalan söylerler.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, bu ayeti celile yahudiler hakkında inmiştir. Ve onların iki kısma ayrıldıklarını , birinin Ehl-i Emanet, diğerinin ise Ehl-i Hıyanet olduğunu açıklamıştır. Çünkü, bir kısmı kendilerine verilen emaneti tamamen ödemişler, diğerleri ise tamamen hainlik etmişlerdir.

(قِنْطَارْ) **Kıntar:** Emanet olunan malın çokluğundan, (دِينَارْ) dinar ise, azlığından kinayedir.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* bu ayet-i kerimenin iniş sebebi hakkında buyurmuştur ki: Kureyş'ten bir adam, Abdullah İbni Selâm hazretlerine bin ikiyüz okka altın emanet etmişti, bilahare sahibi onu geri isteyince o da bu emaneti sahibine tastamam ödemişti, işte: **"Ehli kitaptan öylesi vardır ki, kendisine bir kıntar emanet etsen onu sana tastamam öder."** kavli şerifi bunu bildirmektedir.

"Onlardan öylesi de vardır ki, kendisine güvenip bir dinar versen, onu sana ödemez." cümle-i celilesi de, Fenhas İbni Azura'nın hâlini beyan etmektedir. Şöyleki: Kureyş'ten bir kişi ona bir dinar vermişti, o da hıyanet ederek, o bir dinara tenezzül edip ödemedi.

Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, ehli kitaptan emanet ehli olanlar hristiyanlardır, ehli hıyanetten murat ise yahudilerdir. Zira hristiyanlar ekseri emanete riayet ederler, yahudilerse, kendi dinlerinde olmayan kimseyi öldürmeyi helâl saydıkları gibi malını almayı da mubah sayarlar. ve hangi sebeple olursa olsun başkasının malını yemeğe çalışırlar ve ümmî-

lerde bizim üzerimize bir yol yoktur, yani Ehli Kitap olmayan arapların malını almakta bizim üzerimize bir günah yoktur derlerdi.

Rivayete göre yahudiler, cahiliyet devrinde Kureyşten bazi kimselerle alış veriş ederlerdi, bunlar müslüman olunca alış verişlerinden geri kalan mallarını almak için yahudilere müraacaat ettiklerinde onlar:"Sizin bizde alacağınız yok, zira siz dininizi terkettiniz, bizimle sizin aranızdaki sözleşme bozuldu." dediler ve bunun kendi kitaplarında yazılı olduğunu iddia ettiler.

Allah-u Tealâ da, bu ayeti celilenin sonundaki: "**Onlar, yalancı olduklarını bile bile Allah'a karşı iftira ederler.**" buyurarak onları tekzibetti (yalanladı).

Said İbni Cübeyr'den rivayet edildiğine göre, Bu ayet-i celile inince Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: "**Allah'ın düşmanları yalan söylediler, zira cahiliyyet devrinden kalan adetlerin hepsi şüphesiz şu iki ayağımın altındadır. Ancak emanet mümine de, kâfire de ödenecektir.**" buyurarak, kâfirliğin emanete tesir etmeyeceğini ve emanet sahibi kim olursa olsun, emanetinin kendisine ödenmesi gerektiğini açıklamıştır. *(Abd Ibni Hümeyd Ibni Cerîr, Ibni Münzir ve Ibni Ebî Hatim, Suyutî, Dürrül Mensûr 2/244)*

Sa'saa *(Radıyallahu Anh)* bir kere İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* a: "Biz muharebelere giderken ehli zimmetin mallarından tavuk ve koyun bulup alıyoruz, bunları ne yapmalıyız?" diye sordu, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* : "Bu hususta siz ne diyorsunuz?" deyince, O, "Bunu almakta bize bir sakınca yok diyoruz." dedi.

Bunun üzerine İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)*: "**Bu, ehli kitabın 'Ümmîlerin malını almamızda bize bir günah yok' demelerine benzer. Zimmîler size cizye ödedikleri vakit, onların malları size ancak, kendi rızalarıyla helâl olur, yoksa helâl olmaz.**" buyurdu.

Mevlâ Tealâ: "**Emaneti inkâr eden kimsenin başında hak sahibi dikilip durursa ancak alacağını alabilir.**" buyurarak, emaneti inkâr eden kimseye zor kullanmak ve icabında mahkemeye müracaatla hak aramak gerektiğine işaret etmiştir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, (أُمِّي) Ümmî, annesine mensup kişi demektir. Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* okuma yazma bilmediği için Ümmî diye isimlendirilmiştir. Anne bir şeyin aslı olduğundan yazma bilmeyen kişi de o hususta, anasından doğduğu hâli üzere kaldığından ona ümmî denmiştir.

Ayet-i celilede geçen ümmîlerden maksat, ehli kitaptan olmayan araplardır. Onlar evvelce, kitap ehli olmadıklarından yahudiler, onlara: "ümmî" derlerdi.

Mevlâ Tealâ, onların bu sözlerini reddetmek üzere şöyle buyuruyor:

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ (٧٦)

KELİME MANASI (76)

(بَلٰى) **Hayır!** (gerçek onların dediği gibi değil), (مَنْ) **her kim,** (اَوْفٰى) **ifa eder** (yerine getirir) **se,** neyi? (بِعَهْدِهٖ) **sözünü,** buna göre zamir-i mecrur yani (بِعَهْدِهٖ) deki ha zamiri, (مَنْ) e racidir. Veya Allah'ın sözünü (Allah'a verdiği sözü) demektir ki, o zaman zamir Allah'a racidir. daha? (وَاتَّقٰى) **ve sakınırsa,** yani imansızlık, hainlik, ve verdiği sözü bozmaktan sakınırsa, (فَاِنَّ اللّٰهَ) **şüphesiz Allah da,** (يُحِبُّ) **sever,** kimi? (الْمُتَّقِيْنَ) **o sakınanları.**

MEALİ ŞERİFİ (76)

Hayır! (gerçek, yahudilerin dedikleri gibi değildir) **her kim ahdini** (sözü nü) **yerine getirir ve** (kötülüklerden) **sakınırsa, şüphesiz Allah da o sakınanları sever.**

İ Z A H A T

Hâzin ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, (بَلٰى) kelimesi, yahudilerin, bundan evvel geçen "Ümmîlerin malını almakta bizim üzerimize günah yoktur." sözlerini reddetmektedir. Zira (بَلٰى) belâ kelimesi kendinden evvel geçen nef'yi ispat için konulmuştur ki, "İş onların dediği gibi değildir, bilakis başkalarının malını almakta onlara günah vardır."demektir.

Ebussuud efendinin beyanına göre (عَهْدٌ) Ahit'ten maksat: Allah-u Tealâ'nın, yahudilerden, Tevrat kitabında Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ve O'na indirilen Kurana inanmaları, bir de emanetlere riayet etmeleri hususunda kendilerinden alınan sözlerdir.

İttika'dan maksat ise, Küfürden, hainlikten ve verilen sözü bozmaktan sakınmaktır.

Mevlâ Tealâ, ayeti celilenin sonunda: "**Şüphesiz Allah müttakileri sever.**" buyurarak, takvanın, bütün işlerin temeli olup, ahde vefa göstermeyi vesair bütün emirleri yerine getirip, yasaklardan sakınmayı içine aldığına işaret etmiştir.

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, sözde durmanın çok büyük olduğuna işaret etmektedir. Zira bütün ibadetler iki şeyde toplanır.

1. Allah'ın emrine tazim (saygı),

2. Allah'ın kullarına şefkat (acımak).

Sözde durmaksa, ikisini de içine almaktadır. Şöyle ki: Ahde vefa, kulların menfaatine olduğu için mahlukata şefkat sayıldığı gibi, Allah-u Tealânın emri olduğu için de, emri İlâhiye tazim kabul edilir.

٣٥٨- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو (رضى الله عنه) اَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ: «اَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتّٰى يَدَعَهَا؛ اِذَا ائْتُمِنَ خَانَ وَاِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَاِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَاِذَا خَاصَمَ فَجَرَ».

358- Abdullah İbn-i Amr *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur: **"Dört şey her kimde bulunursa halis münafık olur; her kimde bunların bir parçası bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir huy kalmış olur.**

(Münafık şu kimsedir): **Kendisine bir şey emniyet edildiği zaman hıyanet** (hainlik) **eder, söz söylerken yalan söyler, ahd ettiğinde ahdini tutmaz, husumet zamanında da haktan ayrılır."** *(Buharî, Iman:24)*

Şu bilinsin ki, ahde vefa, başkasına verilen sözü yerine getirmek demek olduğu gibi, insanın kendi kendine verdiği sözlere de şamildir. O hâlde ibadetleri yerine getireceğine ve haramları terkedeceğine söz veren kişi bu sözünde durduğunda azaptan kurtulacak ve büyük sevaba nail olacaktır. Tarikat dersi alanların bu vazifeyi yüklenirken verdikleri söz de buna dahildir.

Nakledildiğine göre, bir delikanlı, dünyanın güzelliklerinden hiç bir şeye bakmayacağına dair Allah-u Tealâ'ya söz vermişti. Bir gün pazardan geçerken, inci ve mücevherlerle süslü bir kemer gördü, çok hoşuna gittiğinden ona bakmadan duramadı, sonra sözünü hatırlayıp, yoluna devam etti.

Bu arada kemerin sahibi de onun kemere baktığının farkına vardı, biraz sonra kemer kaybolunca sahibi hemen koşarak o gence yapıştı. Ve kemerimi sen çaldın diyerek onu sultanın huzuruna götürdü. Onu gören Sultan: "Bu delikanlı hırsıza benzemiyor." dediyse de, kemerin sahibi hayır o çaldı diye ısrar ediyor ve kemerinin şeklini tarif ediyordu.

Bunun üzerine Sultan, delikanlının aranmasını emretti, bir de arayanlar kemeri onun belinde bulunca, Sultan ona: "Ey genç utanmıyor musun? ebrar (iyiler) elbisesi giyiyorsun, füccar (kötüler) ameli yapıyorsun." dedi.

O zaman delikanlı kemere bakıp, şaşırarak: "Ya Rabbi ben sana verdiğim sözü bozduğum için beni böyle imtihan ettin. Ey benim Allah'ım! bir daha böyle bir şey yapmayacağım." dedi.

Sultan o delikanlının soyularak dövülmesini emretti. Tam onu dövecek lerken konuşanı görünmeyen bir ses, onlara: "Bırakın onu dövmeyin, biz ancak onu terbiye etmek istedik." diye nida etti. Bunu duyan sultan hemen koşup delikanlının iki gözünün arasını öptü ve ona, bana başına geleni anlat dedi. Delikanlı durumu ona anlatınca, çok şaşırdı ve:

. . . وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُوا . . . اُولئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا. . . (١٧٧)

"Söz verdiklerinde ahitlerine vefa edenler . . . , işte sadık olanlar ancak onlardır." *(Bakara Suresi: 177'den)* mealindeki ayeti kerimeyi okudu, bu arada kemerin sahibi delikanlıya: "Bana hakkını helâl et, Allah aşkına bu kemeri kabul et." deyince, delikanlı ona: "Benden uzak ol bu senin işin değil, bunu bana Rabbim yaptı ve bu âlemde ondan başka müessir yoktur." dedi.

Ey İnsan! Sen de her şeyde Allah'ın varlığını görerek, ikiliği ortadan kaldırıp, Allah-u Tealâ'nın zatı paki sübhaniyesine ulaşıncaya kadar nefsini terbiyeye çalış, Allah-u Tealâ bizlere ve sizlere müşahedesini nasibeylesin Amin...

Mevlâ Tealâ, ehli kitaptan bazılarının emanete hıyanet (hainlik) ettiklerini açıkladıktan sonra, yalan yere yemin edenlerin cezalarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً اُولئِكَ لاَخَلاَقَ لَهُمْ
فِى الْاٰخِرَةِ وَلاَيُكَلِّمُهُمُ اللهُ وَلاَ يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلاَيُزَكِّيهِمْ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ (٧٧)

KELİME MANASI (77)

(اِنَّ الَّذِينَ) **Şüphesiz o kimseler ki,** (يَشْتَرُونَ) **satın alırlar,** neye karşılık? (بِعَهْدِ اللهِ) **Allah'ın ahdine karşılık,** yani Allah-u Tealâ'nın sözde durma emrini bozarak *(Ibni Abbas)* daha neye karşılık? (وَاَيْمَانِهِمْ) (yalan yere yaptıkları) **yeminlerine karşılık,** ne alırlar? (ثَمَنًا) **para,** öyle para ki, (قَلِيلاً) **çok az,** (اُولئِكَ) **işte onlar,** (var ya) (لاَ خَلاَقَ) **hiç bir nasib yoktur,** kim için? (لَهُمْ) **onlar için,** nerede? (فِى الْاٰخِرَةِ) **ahirette,** (وَلاَيُكَلِّمُ) **ve konuşmayacak,** kiminle? (هُمْ) **onlarla,** kim? (اللهُ) **Allah** (-u Tealâ), yani Allah-u Tealâ Hazretleri kıyamet günü onlara sevindirici bir kelâm etmeyecek, (وَلاَ يَنْظُرُ) **ve bakmayacak,** kime? (اِلَيْهِمْ) **onlara,** ne vakit? (يَوْمَ الْقِيٰمَةِ) **kıyamet gününde** (onlara rahmet nazarıyla bakmayacak)

(وَلاَ يُزَكِّى) **ve tezkiye etmeyecek,** kimi? (هِمْ) **onları,** yani onları medh-u sena etmeyecek, bilakis onların kâfir ve facir olduklarına hükmedecek. Veya günah kirlerinden onları temizlemeyecek. *(Alusî)*, (وَلَهُمْ) **ve onlar için vardır,** ne? (عَذَابٌ) **bir azap ki,** (اَلِيمٌ) **çok elem verici.**

MEALİ ŞERİFİ (77)

Şüphesiz, Allah'ın ahdine (Allah'a verdikleri sözlerine) **ve yeminlerine karşılık az bir parayı** (basit bir menfaati) **satın alanlar, işte onlar:** (Varya), **onlar için ahirette hiç bir nasip yoktur. Ve Allah kıyamet günü onlarla** (kendilerini sevindirecek bir şekilde) **konuşmayacak, onlara** (rahmet nazarıyla) **bakmayacak ve onları tezkiye etmeyecek** (temize çıkarmayacak) **tır. Onlar için pek acı verici bir azap ta vardır.**

İ Z A H A T

٣٥٩- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ اَبِى اَوْفىٰ (رضى الله عنهما) اَنَّ رَجُلاً اَقَامَ سِلْعَةً فِى السُّوقِ فَحَلَفَ فِيهَا لَقَدْ اُعْطِىَ بِهَا مَا لَمْ يُعْطَهُ لِيُوقِعَ فِيهَا رَجُلاً مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَنَزَلَتْ ﴿ اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً ﴾ الى آخره .

359- Abdullah İbn-i Ebî Evfa *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre: Bir kimse çarşıda bir mal satışa çıkardı. Satıcı, müslümanlardan alıcı olan bir kimseyi kandırmak için, bu mala karşılık (alıcı tarafından) kendisine verilmeyen para (başka alıcı tarafından) kendisine verildiğine dair yemin etti.

Akabinde şu ayet indi: "**Hakikat Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahayı satın alanlar, işte onlar; onlar için ahirette hiçbir nasib yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acı verici bir azap vardır.**" *(Buharî, Tefsir, Sure:3, 55)*

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, İbn-i Cerîr, Ikrime *(Radıyallahu Anh)* ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. Bu ayeti celile, Ebî Râfi', Lübabe İbn-i Ebil Hakîk,Kâab İbni Eşref, ve Hayy ibni Ahtab hakkında inmiştir. Onlar Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sıfatlarını, emanetlerin hükümlerini vesair işlerine gelmeyen bazı meseleleri değiştirerek Tevrat'ı tahrif etmişler ve buna karşılık rüşvet almışlardı.

Başka sebebi nüzüller de rivayet edilmiştir. Ulemanın incelemesi neticesinde sebebi nüzülün bir kaç tane olmasına mani yoktur.

Ayeti celilede geçen, Allah'ın ahdinden maksat: Emirleridir. veya Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sıfatları hakkında Tevrat'ta yahudilere bildirdikleridir.

(اَيْمَانْ) **Yeminler**'den maksat: Yalan yere yaptıkları yeminlerdir.

(ثَمَنٍ قَلِيلْ) **Az para**'dan maksat: Aldıkları değersiz rüşvetlerdir.

Onların düşecekleri azabın yanı sıra kaçırdıkları sevabın yanında, aldıkları rüşvetlerin değersizliğine işaret için (ثَمَنًا قَلِيلاً) buyurulmuştur.

Allah-u Tealâ'nın onlarla konuşmamasından maksat: Cübaî'nin buyurduğuna göre, onları hesaba çekerken kendilerini sevindirecek şekilde konuşmayıp, bilakis üzücü şekilde konuşmasıdır.

Mevlâ Tealâ'nın kendisinin, onlarla hiç konuşmayıp, melekleri konuşturacağını söyleyenler de olmuştur.

Onlara bakmamasından maksat: Kendilerine merhamet etmemesidir.

Temizlememesi ise, onların temiz müslümanlar olduğuna hükmetmeyip pis kâfirler olduklarına karar vermesidir.

Günah kirlerinden temizlemeyeceği manasında olduğunu da söyleyenler olmuştur.

Ayet-i celilenin sonundaki azabı elîmden maksat: Kıyamet gününde kendilerine yapılacak son derece acıklı azaptır.

Ayeti celile yahudiler hakkında indiği için bu azabın dünyada da cizye ödemek ve alçak edilmek gibi bir takım rüsvaylıklar olduğunu da söyleyenler olmuştur.

YALAN YERE YEMİN ETMENİN NE BÜYÜK BİR GÜNAH OLDUĞUNU AÇIKLAYAN HADİSİ ŞERİFLER :

٣٦٠–عَنْ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: « مَنْ حَلَفَ عَلَىٰ يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ ».

360- Abdullah İbn-i Mesut *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Her kim müslüman bir kimsenin malını koparmak için, yemininde yalancı olarak yemin ederse, kıyamet gününde o kimse Allah'a, kendisine gazab etmiş olarak kavuşur."** buyurdu. *(Buharî, Müsakât:5, 2/831, No:2229, 85, 2380, 2523, 2525, 2531, 4275, 6283, 6299, 6761, 7007, Müslim, Eyman:61, 1/122, No:135, Ebu Davud, Eyman:2, 2/240, No:3243, Tirmizî, Büyû':42, 3/569, No:1269, Ibn-i Mace, Ahkâm:8, 2/778, No:2323, Ahmid ibni Hanbel, Müsned, 2/11, No:3576, Ebu Ya'lâ, Müsned, 9/50, No:5114, Ebu Davud, Tıyâlesî, Sh.35, No:262, Hümeydî, Müsned, 1/53, No:95, Ebu Avvâne, Müsned, 4/45, No:5973, Beyhakî, Sünen, 10/299, No:20705, Sahim ibni Hibban, 7/271, No:271)*

٣٦١– عَنْ اَبِى مُوسىٰ (رضى الله عنه) قَالَ: اِخْتَصَمَ رَجُلاَنِ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فِى اَرْضٍ اَحَدُهُمَا مِنْ حَضْرَمَوْتَ ، قَالَ: فَجَعَلَ يَحْلِفُ اَحَدُهُمَا فَضَجَّ الْآخَرُ

وَقَالَ اِذَا ذَهَبَ بِاَرْضِى فَقَالَ اِنْ هُوَ اقْتَطَعَهَا بِيَمِينِهِ ظَالِمًا كَانَ مِمَّنْ لاَ يَنْظُرُ اللّٰهُ اِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِ وَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ قَالَ وَوَرَعَ الْآخَرُ فَرَدَّهَا.

361- Ebu Musa *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, biri Hadramevt'ten olan İki kişi bir arazi hakkında muhasame ederek (çekişerek) Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e başvurdular. Biri yemin etmeye başlayınca, öbürü feryad ederek: "Bu (adam) yemin ettiğine göre arazimi götürecek (elimden alacak)." dedi.

O zaman Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Eğer bu adam, bu yemini ile haksız yere bu araziyi alacak olursa, kıyamet gününde Allah** (-u Tealân) **ın kendisine bakmayacağı ve kendisini temizlemiyeceği ve kendisine can yakıcı bir azab yapılacak olan kimselerden olur."** buyurunca. Yemin eden adam çekinerek araziyi reddetti. *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:4/178)*

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رضى الله عنه) قَالَ: كُنَّا نَعُدُّ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِى لَيْسَ لَهُ كَفَّارَةٌ الْيَمِينَ الْغَمُوسَ . قِيلَ: وَمَا الْيَمِينُ الْغَمُوسُ ؟ قَالَ: الرَّجُلُ يَقْطَعُ بِيَمِينِهِ مَالَ الرَّجُلِ .

İbni Mesud *(Radıyallahu Anh)* buyurmuştur ki, "Biz, yemin-i gamûs'u kefareti olmayan günahlardan sayardık." O zaman: "Yemin-i gamûs nedir?" diye sorulunca: "Yalan yere yemin ederek başkasının malını koparan kişinin yaptığı yemindir." buyurdu. *(Hakim, Müstedrek:4/296)*

٣٦٢- عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْبَرْصَاءِ (رضى الله عنه) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فِى الْحَجِّ بَيْنَ الْجَمْرَتَيْنِ وَهُوَ يَقُولُ: «مَنِ اقْتَطَعَ مَالَ اَخِيهِ الْمُسْلِمِ بِيَمِينٍ فَاجِرَةٍ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لِيُبَلِّغْ شَاهِدُكُمْ غَائِبَكُمْ مَرَّتَيْنِ اَوْ ثَلاَثًا».

362- Haris İbn-i Bersa'*(Radıyallahu Anh)* : Ben, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hacda, Mina'da şeytan taşlanacak iki yer arasında iken: **"Yalan yere yemin ederek müslüman kardeşinin malını alan cehennemde yerini hazırlasın. İki veya üç kere de: Burada bulunanınız, bulunmayanınıza duyursun."** buyurduğunu işittim, dedi. *(Hakim, Müstedrek:4/294-295)*

٣٦٣- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «لَيْسَ مِمَّا عُصِىَ اللّٰهُ بِهِ هُوَ اَعْجَلُ عِقَابًا مِنَ الْبَغْىِ وَمَا مِنْ شَىْءٍ اُطِيعَ اللّٰهُ فِيهِ اَسْرَعَ

ثَوَابًا مِنَ الصِّلَةِ وَالْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدَعُ الدِّيَارَ بَلَاقِعَ».

363- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Allah** (-u Tealây) **a yapılan isyanlar arasında en acele ceza verilecek günah azgınlık** (zulüm ve tecavüz) **dür. Allah** (-u Tealâ) **ya yapılan itaatlar arasında sevabı en çabuk verilecek olan da sıla** (akrabayı ziyaret) **dir. Yalan yemin ise, memleketleri ıssız bırakır** (viran eder)." *(Beyhekî, Şuabul Iman:4/217, No:4842)*

٣٦٤-عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ آثِمَةٍ عِنْدَ مِنْبَرِي هٰذَا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَلَوْعَلَىٰ سِوَاكٍ أَخْضَرَ».

364- Cabir İbn-i Abdillah *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre; Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Kim, bir yeşil misvak için bile olsa benim şu minberim yanında, bile bile yalan yere yemin ederse, ateşten oturağını hazırlasın.**" *(Ibn-i Mace, Ahkâm:9, Ebu Davud, Eyman:2, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/329, 518, 3/375)*

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِنَّ الْيَمِينَ الْكَاذِبَةَ تُنَفِّقُ السِّلْعَةَ وَتَمْحَقُ الْكَسْبَ».

365- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: "**Yalan yere yapılan yemin eşyayı kıymetli gösterir, satışını kolaylaştırır fakat kazancı** (n bereketini) **siler.**" *(Abdurrazzak, Musannef:8/476, No:15960)*

٣٦٦- عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَخْرِزَانِ فِي بَيْتٍ أَوْ فِي الْحُجْرَةِ فَخَرَجَتْ إِحْدَاهُمَا وَقَدْ أُنْفِذَ بِإِشْفًى فِي كَفِّهَا فَادَّعَتْ عَلَى الْأُخْرَىٰ فَرُفِعَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضى الله عنه): قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَذَهَبَ دِمَاءُ قَوْمٍ وَأَمْوَالُهُمْ ذَكِّرُوهَا بِاللهِ وَاقْرَؤُا عَلَيْهَا ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ ﴾». فَذَكَّرُوهَا فَاعْتَرَفَتْ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَىٰ عَلَيْهِ».

366- Abdullah İbn-i Ebî Müleyke'den rivayet edildiğine göre: İki kadın bir ev içinde yahud bir hücrede deri dikerlerdi. Bunlardan birisi avucuna biz (iğneye yol açan sivri uçlu âlet) batırılmış olarak dışarı çıktı ve öbür kadın aleyhine dava etti. Kadınların bu davası İbn-i Abbas'a arzolundu İbn-i Abbas *(Radıyal-lahu Anhüma)* : Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Eğer insanlara yalnız davalarıyla** (delilsiz, şahitsiz) **istedikleri şeyler verilecek olsaydı insanların malları ve kanları zayi' olup giderdi."** buyurdu.

Aleyhine dava edilen (müslüman) **kadına: Allah adına yalan yere yemin etmenin fenalığını hatırlatın ve kendisine: "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir paraya değişenler, işte bunlar için ahirette hiçbir nasip yoktur ve onlar için pek acı verici bir azap ta vardır." mealindeki ayeti okuyun."** buyurdu.

İbn-i Abbas'ın bu emri üzerine oradakiler davalı (suçlanan) kadına bunları hatırlattılar. Bunun üzerine davalı kadın suçunu itiraf etti. İbn-i Abbas davacı kadına da: Peygamber *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*: **"Yemin davalıya düşer."** buyurdu, dedi. *(Buharî, Tefsir, Sure:3, 55)*

٣٦٧–عَنْ سَلْمَانَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «ثَلاَثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ. اَشْمَطُ زَانٍ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ، وَرَجُلٌ جَعَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِضَاعَةً فَلاَ يَبِيعُ إِلاَّ بِيَمِينِهِ وَلاَ يَشْتَرِي إِلاَّ بِيَمِينِهِ».

Selman *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Üç kişi vardır ki, Allah** (-u Tealâ) **kıyamet günü onlarla konuşmayacak ve onları** (günahlarından) **temizlemiyecektir. Ve onlar için can yakıcı bir azap vardır. Bunlar: Zina eden ihtiyar, kibirli fakir, bir de Allah** (-u Tealân) **ın kendisine bir sermaye verdiği hâlde, yeminsiz alış veriş yapmayan kimsedir.** *(Beyhekî, Şuabul Iman:4/220, No:4852)*

٣٦٨–عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللهَ أَذِنَ لِي أَنْ أُحَدِّثَ عَنْ دِيكٍ رِجْلاَهُ فِي الأَرْضِ وَعُنُقُهُ مَثْنِيَّةٌ تَحْتَ الْعَرْشِ وَهُوَ يَقُولُ: سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ رَبَّنَا قَالَ: فَيُرَدُّ عَلَيْهِ مَا يَعْلَمُ ذَلِكَ مَنْ حَلَفَ بِي كَاذِبًا».

368- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **bana,** (hakikatını kendisi bilir) **ayakları yerde olan boynu ise, arşın altında bükülü bulunan bir horozun hâlini anlatmama izin verdi. Bu horoz "Ya Rabbi! seni tesbih ederim. Rabbimiz ne büyüktür." dediğinde, ona" Yalan yere bana** (benim ismimle) **yemin eden, bunu** (benim büyüklüğümü) **bilmiyor."** diye cevap verilir. *(Hakim, Müstedrek:4/297)*

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَٰبَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي
مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّٰنِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ
الْكِتَٰبَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا
الْمَلَٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيِّۧنَ أَرْبَابًا ۚ أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم
مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَٰقَ النَّبِيِّۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم
مِّن كِتَٰبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ
لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ
إِصْرِى ۖ قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ وَأَنَا۠ مَعَكُم مِّنَ
الشَّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ
الْفَٰسِقُونَ ﴿٨٢﴾ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِى
السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

Mevlâ Tealâ, yahudilerin bazı bozgunculuklarını beyan ettikten sonra, diğer bir takım hilelerini açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (٧٨)

KELİME MANASI (78)

(وَاِنَّ مِنْهُمْ) **Ve şüphesiz onlardan** (ehli kitaptan) **vardır,** ne? (لَفَرِيقًا) **Elbette öyle bir fırka** (cemaat) **ki,** (يَلْوُنَ) **eğip bükerler,** neyi? (اَلْسِنَتَهُمْ) **dillerini,** neyle? (بِالْكِتَابِ) **kitapla** (kitabı okurken), yani dillerini eğip bükerek bir şey okuyorlarmış gibi yaparak, recm hususundaki ve Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sıfatları hakkındaki bir takım ayetleri yerlerinden değiştiriyorlar ve onların yerine kendi uydurdukları bir takım safsataları koyuyorlar, niçin? (لِتَحْسَبُوهُ) **siz zannedesiniz için,** neyi? (هُ) **onu** (o değiştirdiklerini), neden? (مِنَ الْكِتَابِ) **kitaptan,** yani Allah'ın peygamberlerine indirdiği hak kitapların ayetlerinden, (وَمَا هُوَ) **halbuki o** (onların kitaptan olduklarını iddia ettikleri o safsataları), **değildir,** neden? (مِنَ الْكِتَابِ) **kitaptan,** yani Tevrat'tan, (وَيَقُولُونَ) **ve derler,** (هُوَ) **o** (değiştirdikleri), kim tarafındandır? (مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ) **Allah tarafındandır.** (وَمَا هُوَ) **halbuki o** (onların kendi kafalarından okudukları), **değildir** (indirilmemiştir), kim tarafından? (مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ) **Allah tarafından,** (وَيَقُولُونَ) **ve derler,** yani iftira ederler, kime? (عَلَى اللّٰهِ) **Allah'a,** neyi? (الْكَذِبَ) **yalanı,** (وَهُمْ) **halbuki kendileri,** (يَعْلَمُونَ) (yalancı olduklarını) **bilirler.**

MEALİ ŞERİFİ (78)

Ve onlardan (ehli kitaptan) **bir fırka** (grup) **vardır ki, siz onu** (okudukla rını) **kitap** (Tevrat) **tan sanasınız için dillerini kitapla** (kitabı okurken) **eğip bükerler** (kitabı okuyormuş gibi yaparak bir takım ayetleri gizleyip, yerine kendi uydurduklarını okurlar) **halbuki o** (onların uydurdukları) **kitaptan değildir. Ve o** (söyledikleri), **Allah katından olmadığı hâlde: "Bu Allah katındandır." derler. Ve onlar bildikleri hâlde, Allah'a karşı yalan söylerler** (iftira ederler),

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, bu ayeti celile yahudiler hakkında indiği için bundan evvelki ayeti celilenin de hiç şüphesiz yahudiler hakkında inmiş olduğuna delâlet etmektedir.

(لَيّ) **Leyy:** Aslında döndürmek, eğmek, bükmek manasında olup daha açık türkçesi gevelemektir ki, kitaptan olmayan şeyi, insanlara hileyle kitaptan gibi göstererek, onları saptırmaktır.

Bunu yapanlar yahudilerin ileri gelen âlimlerinden Kâab İbni Eşref, Malik İbni Sayf, Hayy ibni Ahtab ve arkadaşlarıdır. Bunlar, Tevrat'ta kendi aleyhlerine olan şeyleri değiştirmişler ve bu Allahtan gelmiş diyerek insanları saptırmışlardır.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan nakledildiğine göre, Allah-u Tealâ'nın kendileriyle konuşmayacağı ve rahmet nazarıyla bakmayacağı bu kişiler, bir kitap yazarak onda Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sıfatlarını karıştırmışlar ve sonra onu Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sıfatları bulunan hak kitaba katarak bu Allahtan geldi demişlerdir.

İşte bu kadar hilekârlıkları ve zahmetleri seçmek, azıcık dünya malına aldanmaktandır. Dünya bu gibi şeylerle her zaman insanları aldatmış ve kıyamet gününe kadar da aldatacaktır. Cenab-ı Hak cümlemizi Dünyaya aldanmaktan muhafaza eylesin Amin..,

Tevrat'ın ayetleri, yahudiler indinde mütevatir (yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan cemaatlardan birbirine nakledile gelmiş) ise de, Tevrat'ın ezberlenmesi çok zor olduğundan, zaman geçmesiyle de bazı yerlerde Tevratı okuyan kişiler azaldığından, bir takım rütbe riyaset düşkünü olan âlimler, başlarındaki devlet reislerinin ve zenginlerin hatırı için bir kısım âyetleri kaldırıp, yerine kendi elleriyle yazdıkları yalanlarını, Tevrat'ın ayetidir diye halka duyurarak, Allah'ın kitabını değiştirmişlerdir.

Ayrıca, bazı ayetlerin manasını anlamak, çok ince düşünmeye ihtiyac gösterdiğinden bazı bozguncular tarafından ayetlerin manaları değiştirilerek de kitabı tahrif etmişlerdir.

Zamanımızda da nefsinin isteklerine uyan bir takım insanlar Kuranı Kerimin, işlerine gelmeyen bazı hükümlerini asrîleşmek ve zamana uymak bahaneleriyle kendi arzularına uygun şekilde, tevil ederek değiştirmek isterler.

Dinine dikkat etmeyen bazı kimseler de, şeyhlerinin keyfi için şeriattan olmayan bir şeyi şeriattan gibi kabul ederek, ve bile bile insanlara yanlış cevaplar vermek suretiyle tahrifatta bulunurlar.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* miraç gecesi bir takım kadınlar gördü ellerinde makaslar vardı, o makaslarla göğüslerini parça parça ediyorlardı, Cebrail *(Aleyhisselâm)* a onların hâllerinden sorduğunda, Cebrail *(Aleyhisselâm)* **Bunlar kocaları ve çocukları olduğu hâlde zinadan çocuk doğuran kadınlardır."** buyurdu.

Şeyh Safî *(Kuddise Sırruhu)* buyurdu ki: "Allah'ı bildiğini ve insanları yetiştirme makamında olduğunu iddia ederek, dünya menfaatı kazanmak için gösteriş yapan kişilere yapılacak azap, bu kadınlara yapılacak azaptan yetmiş kat daha şiddetlidir. Çalgı çalarak para kazanan, Kuran-ı Kerimi dünya menfaatlerine âlet edenden daha ehvendir.

Zamanın şeyhlerine bakılırsa, ekserisi elde etmedikleri makamları iddia etmekte ve kendisinde hiçbir mana ve hakikat olmayan bir takım yalan ve hurafelerle insanları saptırmakta oldukları görülür. O hâlde akıllı kişi bu gibi kişilerin dış görünüşüne aldanmamalı bilakis hakla batılın, arifle cahilin arasını ayırmaya çalışmalıdır.

Allah-u Tealâ bizleri ve sizleri hak yoldan kaymaktan ve kötü amellere düşmekten muhafaza eylesin Amin...

Şu bilinsin ki; dini değiştirmeye kalkan bu gibi kişilerden dünya hiç bir zaman boş kalmıyorsa da, Kuran-ı Kerimin lafzını değiştirmeye imkan yoktur. Zira Cenab-ı Hak tarafından kıyamete kadar muhafaza edileceği vaadedilmiştir.

Ayrıca Kuran-ı Kerimin ezberlenmesi kolay olup, her yerde hafızların ezberinde bulunduğundan, 1400 senedir, değil kelimesi bir harfi dahi yerinden oynatılmamıştır. Sevgili peygamberimizin en büyük mucizesi de budur.

Kuranı Kerimin lâfzını değiştirmek mümkün olmadığından, hükümlerini nefsanî arzulara uygun şekilde tevil etmek suretiyle değiştirmek bazı zındıklar tarafından zaman zaman meydana gelmekteyse de, Kuran-ı kerimin temeli sağlam olduğu için: "Batıl her zaman gitmeye mahkûmdur." hükmünce onlar helâk olup gider, şeriatın ahkâmı yine yerinde sabit kalır.

Şu hâlde Tevrat ve İncilin lâfızlarını değiştirmek mümkün hatta vaki olduğundan, Tevrat ve İncil'in hükümlerine itimat kalmamıştır. dolayısıyla Musa ve İsa *(Aleyhimesselâm)* ın dinleri, temellerinden sarsılmış ve gün be gün bozuk mezhepler türemiştir.

Artık şu anda Tevratın Musa *(Aleyhisselâm)* dan, İncilin de İsa *(Aleyhisselâm)* dan işitildiği gibi, tek birer nüshalarını bile bulmak, mümkün olamadığından, bir memlekette bulunan incilin ibaresi ve ayetleri, diğer memlekette bulunanın ibare ve ayetlerine uymamaktadır.

Kuran-ı Kerim ise, dünyanın neresinde olursa olsun, bütün mushaflarda ve hafızların ezberinde, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mübarek ağızlarından işitildiği şekilde muhafaza edilmiştir.

Onun için islâmın temelleri değişme kabul etmemekte ve her türlü şüpheden uzaktadır. Dolayısıyla Dini Mübini İslâm, Yahudilik ve Nasraniyetle kıyas dahi edilemez. Cenab-ı Hak böyle bir dine mazhar olma nimetinin şükrünü edaya cümlemizi muvaffak eylesin. Amin...

Mevlâ Tealâ, yahudilerin Tevratı değiştirmeye dair işledikleri suçları açıkladıktan sonra, hristiyanların İsa*(Aleyhisselâm)* a tapmalarının da tahrif (dini değiştirme) kabilinden olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

مَاكَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ (٧٩)

KELİME MANASI (79)

(مَا كَانَ) (Sahih ve doğru) **olmadı,** kim için? (لِبَشَرٍ) **hiç bir beşer için,** ne? (اَنْ يُؤْتِىَ) **vermesi,** kime? (هُ) **ona,** kimin vermesi? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealân) **ın,** neyi? (اَلْكِتَابَ) **kitabı,** daha?(وَالْحُكْمَ) **hükmü** (anlayış ve ilimi veya Allah-u Tealâ'nın hükümlerini icra etmeyi), daha? (وَالنُّبُوَّةَ) **nübüvveti** (peygamberliği verip de), (ثُمَّ يَقُولَ) **sonra** (onun) **demesi** (mümkün değildir), kime? (لِلنَّاسِ) **insanlara,** ne demesi? (كُونُوا) **olun,** (عِبَادًا) **kullar,** kime? (لِى) **bana,** kimden başka? (مِنْ دُونِ اللّٰهِ) **Allah'tan başka,** yani Allah-u Tealâ'nın hiç bir insana peygamberlik verip de, o kişinin insanlara Allah-u Tealâ'yı bırakıp bana kul olun demesi mümkün değildir. (وَلٰكِنْ) **velâkin** (şöyle der) (كُونُوا) **olun,** (رَبَّانِيّٖنَ) **rabbanîler** (ilmiyle amel eden fakihler, âlimler), ne sebebiyle? (بِمَا كُنْتُمْ) **olmanız sebebiyle,** nedir olmanız? (تُعَلِّمُونَ) **öğretir olmanız,** neyi? (الْكِتَابَ) **kitabı,** daha? (وَبِمَا كُنْتُمْ) **ve olmanız sebebiyle,** nedir olmanız? (تَدْرُسُونَ) **ders yapar,** yani devamlı okuyup okutmanız sebebiyle.

MEALİ ŞERİFİ (79)

Hiç bir beşerin, Allahın kendisine kitap, hüküm ve nübüvvet (peygamberlik) **vermesinden sonra,** (kalkıp) **insanlara: "Allahı bırakıp, bana kul olun" demesi** (mümkün) **değildir. Fakat o** (peygamber):"**Öğretmekte ve ders yapmakta** (okuyup okutmakta) **olduğunuz kitap sayesinde Rabbanî** (ilmiyle amel eden âlim) **ler olun**" (der).

İ Z A H A T

Kazî Beyzavî, Hâzin ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Necrandan gelen hristiyan heyeti ile Medine-i Münevvere'de bulunan yahudi âlimleri Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanında toplanıp, Efendimiz onları

islâma çağırdığında, Ebu Rafiil Kurazî: "Ya Muhammed! hristiyanlar Meryem oğlu İsa'ya taptıkları gibi, sen de bizim sana tapmamızı mı istiyorsun?" dedi. O sırada Necran ehlinden, kendısine seyyid denen bir nasrani: "Ya Muhammed sen hakikat bizden bunu mu istiyorsun?" dedi.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٣٦٩- « مَعَاذَ اللهِ اَنْ نَعْبُدَ غَيْرَ اللهِ اَوْ اَنْ نَأْمُرَ بِعِبَادَةِ غَيْرِهِ مَا بِذٰلِكَ بَعَثَنِى وَلَا بِذٰلِكَ اَمَرَنِى »

369- **"Allah'tan başkasına ibadet etmekten veya onun gayrine ibadet etmeyi emretmekten Allah'a sığınırım, Allah-u Tealâ ne beni bununla göndermiş, ne de bunu bana emretmiştir."** buyurdu.*(Ibni Ishak, Ibni Cerîr, Suyutî, Dürrül Mensûr 2/250,Âlusî°3/250)*

İşte o zaman Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayeti celileyi indirerek Habibini tasdik etti.

İmamı Hasen den rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bir adam gelerek: "Ya Resulallah! birbirimize Selâm verdiğimiz gibi sana da selâm veriyoruz (bununla size gereken tazimi yapmış olabiliyor muyuz? müsaadenizle) size secde edebilir miyiz?" dedi.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de ona cevaben:

٣٧٠- « لَا وَلٰكِنْ اَكْرِمُوا نَبِيَّكُمْ وَاعْرِفُوا الْحَقَّ لِاَهْلِهِ فَاِنَّهُ لَا يَنْبَغِى اَنْ يُسْجَدَ لِاَحَدٍ مِنْ دُونِ اللهِ تَعَالٰى »

370- **"Hayır!** (Bana secde etmeyin) **lâkin peygamberinize ikram** (hürmet) **edin her hakkı ehli için tanıyın** (her hak sahibine değerini verin) **Şüphesiz Allah** (-u Tealâ) **dan başka hiç bir kimseye secde edilmesi caiz değildir."** buyurdu. Bunun üzerine bu ayeti celile nazil oldu. *(Abd ibni Humeyd, Suyutû, Dürrül Mensûr :2/250)*

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Bu ayeti celilede peygamberlerin nail olduğu mertebeler, güzelce sıralanmıştır. Çünkü bir peygambere evvela halka duyuracağı hükümleri beyan eden kitap iner, ikinci defa peygamberin aklında o kitabın anlayışı hasıl olur, işte hüküm de bunu işaret etmektedir.

Üçüncü olarak da, peygamber kitaptaki meseleleri millete açıklayarak peygamberliğini izhar eder.

Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, (رَبَّانِى) **Rabbanî**: Rabbe mensup (ona bağlı) ve Mevlâ Tealâ'yı bilen kişi demektir ki, sonundaki elif ve nun zaiddir.

Hazreti Ali ve İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* bunu fakih ve âlim diye tefsir etmişlerdir.

Katade ve Süddî, hikmet sahibi âlim, İbni Cübeyr takva sahibi, halîm,

İbn-i Zeyd'de insanların işleri yöneten diye tefsir etmişlerdir.

İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anh)* öldüğü vakit, Muhammed İbn-i Hanefiye: "Bu gün bu ümmetin Rabbanisi öldü." demiştir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Bu ayeti celile, İlme çalışmanın, ders okuyup okutmanın, Allah-u Tealâ'nın taatına son derece yapışmak manasında olan Rabbaniyet'e sebep olduğunu ifade etmektedir.

Binaenaleyh ilim tahsiliyle meşgul olan kişinin tek maksadı, Rabbani olmak olmalıdır. Zira bu maksadın dışında bir gaye ile ilim tahsil etmek sahibine vebal olur. Çünkü o kimsenin ilmi, manzarası gayet güzel fakat meyvasız bir ağaç gibi menfaatsizdir.

İlimsiz amelin, amelsiz ilmin hiçbiri kendi başlarına sahibini Mevlâ'ya mensup kılmaya yeterli değildirler.

Dolayısıyla ilmiyle amel etmeyen âlim, bilgisizce amel eden kişi gibi, Mevlâ Tealâ ile tam bir nisbet kuramaz.

Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* buyurdu ki:

« قَصَمَ ظَهْرِى رَجُلاَنِ عَالِمٌ مُتَهَتِّكٌ وَجَاهِلٌ مُتَنَسِّكٌ ، لاَنَّ الْعَالِمَ يُنَفِّرُ النَّاسَ عَنِ الْعِلْمِ بِتَهَتُّكِهِ، وَالْجَاهِلُ يُرَغِّبُ النَّاسَ فِى الْجَهْلِ بِتَنَسُّكِهِ »

"İki kişi benim belimi kırdı. (1) Günahlara devam eden âlim, (2) İbadete devam eden cahil. Zira, açıkça günah işleyen bir âlim bu hâliyle insanları ilimden nefret ettirmekte, ibadete devam eden cahil de, o hâliyle insanları cehalete teşvik etmektedir. " *(Ruhul Beyan :2/55)*

٣٧١- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: كَانَ النَّبِىُّ ﷺ يَدْعُو يَقُولُ: « اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنَ الْاَرْبَعِ مِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ وَقَلْبٍ لاَيَخْشَعُ وَنَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ وَدُعَاءٍ لاَ يُسْمَعُ ».

371- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Ey Allahım! şu dört şeyden: Faydası olmayan ilimden, huşu etmeyen** (korku ve sevgi ile boyun eğmeyen) **kalpten, doymayan nefisten, ve işitilmeyen** (kabul olunmayan) **duadan sana sığınırım."** diyerek dua ederdi. *(Hakim, Müstedrek:1/104)*

Ruhul Beyan ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, kitabı öğretmenin, kitabı öğrenmekten evvel zikredilmesi, okutmanın çok büyük bir şeref olduğuna işaret etmektedir.

(بَشَرْ) **Beşer:** Bir insana da, bütün insanlara da kullanılan bir kelimedir ki, kavim ve raht kelimeleri gibi bunun da kendi lâfzından müfredi yoktur.

Mevlâ Tealâ, bir peygamberin, insanlara, kendisine kul olmalarını emretmediğini açıkladığı gibi, meleklere vesair peygamberlere de kul olmalarını emretmeyeceğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (٨٠)

KELİME MANASI (80)

Bir peygamberin daha ne yapması mümkün değildir? (وَلَا يَأْمُرَ) **Ve emretmesi** (asla mümkün değildir) kime? (كُمْ) **size,** neyi? (اَنْ تَتَّخِذُوا) **ittihaz etmenizi** (edinmenizi), kimi? (الْمَلٰئِكَةَ) **melekleri,** daha? (وَالنَّبِيّٖنَ) **peygamberleri,** neler? (اَرْبَابًا) **rabler** (ilâhlar), bu mana, ayeti celilenin başındaki (لَا) nın nefyi tekid için ziyade edilmiş olup (ثُمَّ يَقُولَ) ye matuf (atfedilmiş) olmasına göre verilmiştir. Yani bir peygamberin böyle bir şey emretmesi asla mümkün değildir. Manasını ifade etmek için fazladan getirilmiştir, olumsuzluk manası ifade etmek için getirilmemiştir. (اَيَأْمُرُ) **emreder mi?** kime? (كُمْ) **size,** neyi? (بِالْكُفْرِ) **küfrü,** yani o size kafirliği hiç emreder mi? neden sonra? (بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ) **siz olduktan sonra,** ne? (مُسْلِمُونَ) **müslümanlar.**

MEALİ ŞERİFİ (80)

Ve (hiç bir peygamber) **size melekleri, peygamberleri Rabler edinmenizi de emretmez, siz müslüman olduktan sonra hiç size kâfirliği emreder mi?**

İ Z A H A T

Fahrurrazi, Hâzin ve Ruhul Beyan tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celilede hiç bir peygamberin, melekleri ve peygamberleri rab edinerek onlara tapmayı emretmeyeceği açıklanmıştır.

Arapların, meleklere, Allah'ın kızlarıdır diye tapmaları, yahudilerin Uzeyir *(Aleyhisselâm)* a, hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* a Allah'ın oğludur diye ibadet etmeleri malûm olup, melekler ve peygamberler dışında bir şeyin ilâh

edinilerek tapınıldığı duyulmadığından, bu ayeti celilede melekler ve peygamberler özellikle zikredilmişlerdir. Yoksa, peygamberler *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* sadece kendilerine ve meleklere değil Allah-u Tealâ nın gayrı hiç bir şeye ibadet edilmesini emretmezler.

Mevlâ Tealâ, Ayeti celilenin sonunda: "**Siz müslüman olduktan sonra, o peygamber size kâfirliği hiç emreder mi?**" buyurarak, Allah-u Tealâ'nın dışında bir şeye ibadet edilmesini emreden kişiden değil peygamberlik, imanın bile soyulup alınacağını, Allah-u Tealâ'nın kendilerine kitap, hüküm ve nübüvvet vererek, insanların en âlimi ve en üstünü kıldığı kişilerin böyle bir şeye asla yaklaşmayacaklarını açıklamıştır.

Kazî ve Nesefî tefsirlerinde zikredildiğine göre, ayeti celiledeki: "**Siz müslüman olduktan sonra,**" ifadesi, hitabın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "Sana secde edebilir miyiz?" diyen müslümanlara yapıldığını göstermektedir.

Bu ayeti celile, bir şahsın kâfir olması için, sadece Allah-u Tealâ'nın varlığını inkâr etmesi gerekmeyip, onun varlığını kabul etmekle beraber, başkalarına da tapmasının yeterli olduğunu göstermektedir.

Çünkü, bu takdirde, tapınılma hususunda Cenab-ı Hakka ortak koşulmuş olunur ki, bu da insanı kâfir etmeye yeterlidir.

Mevlâ Tealâ, Ehli Kitabın, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sıfatlarını açıklayan ayetleri değiştirdiklerini beyan ettikten sonra, ehli kitabın Resulullah*(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğine dair bildikleri delilleri zikretmek üzere şöyle buyuruyor:

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ
رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ
عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرِىْ قَالُوْٓا اَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ (٨١)

KELİME MANASI (81)

(وَاِذْ اَخَذَ) (Habibim! ümmetine anlattığın kıssalar içersinde şu kıssayı da anlat): **Bir vakit ki almıştı,** kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ), neyi? (مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ) **peygamberlerin misakını** (kuvvetli sözlerini), şöyleki, (لَمَا) **andolsun! o şeyi ki,** (اٰتَيْتُ) **ben verdim,** kime? (كُمْ) **size,** o da nedir? (مِنْ كِتَابٍ) **kitaptır,** daha?

(وَحِكْمَةٍ) **hikmettir,** yani Ey peygamberlerim! ben size kitap ve hikmet (şeriat hükümleri) veririm de, (ثُمَّ جَآءَ) **sonra gelirse,** kime? (كُمْ) **size** kim? (رَسُولٌ) **bir peygamber,** öyle peygamber ki, (مُصَدِّقٌ) **tasdik edici** (doğrulayıcı) neyi? (لِمَا) **o şeyi** (kitap ve hikmeti) **ki,** (مَعَكُمْ) **sizinle beraberdir,** yani size bir kitap ve şeriat veririm de sonra size nezdinizde (yanınızda) kileri doğrulayan bir peygamber geldiğinde, (لَتُؤْمِنُنَّ) **elbette, muhakkak inanacaksınız,** kime? (بِهِ) **ona,** (وَلَتَنْصُرُنَّهُ) **ve elbette mutlaka yardım edeceksiniz** kime? (هُ) **ona,** (قَالَ) (Allah-u Tealâ) **buyurdu,** (ءَاَقْرَرْتُمْ) **ikrar** (kabul) **ettiniz mi?** (وَأَخَذْتُمْ) **ve al** (ıp kabul et) **dınız mı?** ne üzerine? (عَلَىٰ ذٰلِكُمْ) **bu dediğim üzerine,** neyi? (اِصْرِى) **benim ahdimi** (sözümü), (قَالُوا) (bütün peygamberler) **dediler ki,** (أَقْرَرْنَا) **ikrar** (kabul) **ettik,** (قَالَ) (Allah-u Tealâ) **buyurdu,** (فَاشْهَدُوا) **o hâlde** (kendinize ve ümmetlerinize karşı) **şahit olun,** (وَأَنَا) **ben de,** kimenle beraber? (مَعَكُمْ) **sizinle beraber** kimlerdenim? (مِنَ الشَّاهِدِينَ) (bu ikrarınıza) **şahitlik edenlerdenim.**

MEALİ ŞERİFİ (81)

Hani Allah, Peygamberlerden: "Andolsun ki, size kitap ve hikmet verdikten sonra, yanınızdakini tasdik eden bir peygamber size geldiğinde, ona elbette mutlaka inanacaksınız, ve ona elbette muhakkak yardım edeceksiniz." diye kuvvetli söz almıştı.

(Allah-u Tealâ, peygamberlere) **İkrar** (kabul) **ettiniz ve bunun** (verdiğiniz sözün) **üzerine ahdimi al** (ıp kabul et) **diniz mi? buyurdu. Onlar da** (cevaben): **"İkrar ettik." dediler.** (Cenab-ı Hak'da) **buyurdu ki:"Öyleyse** (birbirinize ve ümmetlerinize karşı) **şahit olun, ben de sizinle beraber** (bu ikrarınıza) **şahitlerdenim.**

İ Z A H A T

Fahrurrazi ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, (مِيثَاقَ) **Misak:** Aslında yeminle kuvvetlendirilen bir akit ve mukavele (pazarlık) demekse de, peygamberlerin misakından maksat, Allah-u Tealâ'nın taatına , emir ve nehiylerine itina göstereceklerine ve kendilerine bildirilen hükümleri duyurmaya dikkat edeceklerine dair Mevlâ Tealâ'ya verdikleri kuvvetli sözleridir.

Müfessirin-i izam, peygamberlerden misak alınması hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı şöyle demiştir: Allah-u Tealâ, peygamberlerden: "Kendilerine gönderilen kitapları ümmetlerine duyurmaları, birbirlerini tasdik etmeleri, ve kendilerinden sonra gelecek peygamberlere iman edip, onlara kavuştukları takdirde yardım etmeleri, kendileri kavuşamassa da, ümmetleri kavuştuğu takdirde O peygambere yardımcı olmalarını onlara emretmeleri hakkında," söz almıştır.

Şu hâlde Allah-u Tealâ, Musa *(Aleyhisselâm)* dan, İsa *(Aleyhisselâm)* a iman etmesi, İsa *(Aleyhisselâm)* dan da, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e inanması için söz almıştır. Bu söz Said İbni Cübeyr, Hasen ve Tavus Hazretlerinin görüşüdür.

Ali, İbni Abbas, Katade ve Süddî Hazeratı ise, Allah-u Tealâ'nın bütün peygamberlerden Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e inanma ve yardım etmelerine dair söz aldığı görüşündedirler. Bu görüşün sahipleri de ihtilâf etmişlerdir.

Bir kısmı şöyle demiştir: "Allah-u Tealâ Hazretleri, bütün peygamberlerden ve ümmetlerinden, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* hakkında söz almış, ancak peygamberlerden alınan söz ümmetlerinden de alınmış sayıldığı için, sadece peygamberlerden söz alındığını beyan etmiştir.

Ali İbni Ebi Talib *(Radıyallahu Anh)* ise şöyle buyurmuştur: Allah-u Tealâ Hazretleri, Âdem *(Aleyhisselâm)* ve ondan sonra gönderdiği bütün peygamberlerinden, Muhammed *(Aleyhisselâm)* hakkında kat'î söz almış, o peygamberlerden her biri de, ümmetlerinden: "Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e kavuştukları takdırde ona inanıp yardım edeceklerine dair," söz almışlardır.

Peygamberlerin birbirlerini tasdik etmeleri, inanç meselelerindedir. Zira Allah-u Tealâ'nın zatı, sıfatları ve ahiret hâlleriyle alâkalı temel inançlarda bütün peygamberler ve şeriatları ittifak etmişlerdir, binaenaleyh furuat (amel meselelerin) deki ihtilâfları, temel inançlarında ittifaklarına zıd düşmez.

(اِصْـرْ) **Isr**: Çok kuvvetli, mutlaka uyulması gereken, hafife alınamayacak, sahibini kendine uymaya mecbur eden bir sözdür.

Ayet-i celilede geçen:

« ءَاَقْـرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلىٰ ذٰلِكُمْ اِصْـرِى »

"Bu imanı ikrar ettiniz mi? ve bunun üzerine benim ahdimi alıp kabul ettiniz mi?" kavli şerifi, misakın peygamberlerden alınmış olmasına göre, Allah-u Tealâ'nın peygamberlere hitabıdır.

Misakın ümmetlerden alınması görüşüne göreyse, peygamberlerin ümmetlerine yaptıkları hitabın Mevlâ Tealâ'nın tarafından bize bildirilmesidir.

Ayet-i celilenin sonunda geçen:

« فَاشْـهَدُوا وَاَنَا مَعَكُـمْ مِنَ الشَّـاهِدِينَ »

"Öyleyse şahit olun, ben de sizinle beraber şahitlerdenim." kavli şerifi ise, **"Ey Peygamberlerim! Siz kendilerinize veya ümmetlerinize şahit olun."** demektir.

Bu hitap, Allah-u Tealâ tarafından meleklere de yapılmış olabilir, buna göre mana: "**Ey Meleklerim! Sizler şahit olun ben de sizlerle beraber şahitlerdenim.**" demek olur.

BÜTÜN PEYGAMBERLERİN EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* **E KAVUŞTUKLARI TAKDİRDE ONA UYMALARI GEREKTİĞİNİ BELİRTEN HADİSİ ŞERİFLER**

٣٧٢- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ ثَابِتٍ (رضى الله عنه) قَالَ: جَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللهِ اِنِّي مَرَرْتُ بِاَخٍ لِي مِنْ قُرَيْظَةَ فَكَتَبَ لِي جَوَامِعَ مِنَ التَّوْرَاةِ اَلاَ اَعْرِضُهَا عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَتَغَيَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ عُمَرُ: رَضِينَا بِاللهِ تَعَالَىٰ رَبًّا وَبِالْاِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ ﷺ رَسُولاً قَالَ: فَسُرِّيَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْاَصْبَحَ فِيكُمْ مُوسَىٰ ثُمَّ اتَّبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُونِي لَضَلَلْتُمْ اِنَّكُمْ حَظِّي مِنَ الْاُمَمِ وَاَنَا حَظُّكُمْ مِنَ النَّبِيِّينَ».

372- Abdullah İbn-i Sabit *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, bir kere Ömer İbnil Hattab *(Radıyallahu Anh)* , Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek: "Ya Resulallah! Ben, Kureyza'dan bir kardeşime uğramıştım. O bana Tevrat'tan bazı kelâmlar yazdı. Bunları sana göstereyim mi?" deyince, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yüzü değişiverdi.

(Hadisin ravisi olan) Abdullah İbn-i Sabit *(Radıyallahu Anh)* dedi ki, o zaman ben Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* a: "Resulullahın yüzündeki hâli görmüyor musun?" deyince, O, "Rab olarak Allah'dan, din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak da Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den razı olduk."dedi.

Bunun üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den o üzüntülü hâl geçti ve: "**Muhammedin canı elinde olan Allah** (-u Tealây) **a yemin ederim ki, Musa** *(Aleyhisselam)* **aranızda olsa da beni bırakıp ona uysanız, elbette sapıtırdınız. Şüphesiz ümmetler arasında benim nasibim sizlersiniz, peygamberler arasında sizin nasibiniz de benim.**" buyurdu. *(Ahmed Ibn-i Hanbel:4/265-266)*

٣٧٣- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ: نَسَخَ عُمَرُ كِتَابًا مِنَ التَّوْرَاةِ بِالْعَرَبِيَّةِ فَجَاءَ بِهِ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَجَعَلَ يَقْرَأُ وَوَجْهُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَتَغَيَّرُ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْاَنْصَارِ: وَيْحَكَ يَاابْنَ الْخَطَّابِ اَلاَ تَرَىٰ وَجْهَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ

اللهِ ﷺ: «لاَ تَسْأَلُوا اَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ فَاِنَّهُمْ لَنْ يَهْدُوكُمْ وَقَدْ ضَلُّوا وَ اِنَّكُمْ اِمَّا اَنْ تُكَذِّبُوا بِحَقٍّ اَوْ تُصَدِّقُوا بِبَاطِلٍ وَاللهِ لَوْ كَانَ مُوسىٰ بَيْنَ اَظْهُرِكُمْ مَا حَلَّ لَهُ اِلاَّ اَنْ يَتَّبِعَنِى».

373- Hazreti Cabir *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, bir kere Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* Tevrat'tan, arapça bir şeyler yazıp, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yanına gelerek okumaya başlayınca, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yüzü değişti, bunun üzerine ensardan birisi: "Ey Hattaboğlu Allah sana acısın, Resulullah'ın yüzünü görmüyor musun?" dedi.

O zaman Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Ehli kitaba hiç bir şey sormayın, zira onlar sapıtmışken sizi asla hidayet edemezler ve şüphesiz ki siz,** (onlardan bir şey öğrendiğiniz takdirde) **ya bir gerçeği yalanlar veya bir yanlışı doğrularsınız. Vallahi! Musa** *(Aleyhisselâm)* **aranızda olsaydı bana uymaktan başka bir şey ona helâl olmazdı."** *(Heysemî, Mecmauz Zevaid:1/174)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN BÜTÜN PEYGAMBERLERDEN SÖZ ALDIĞINI VE BÜTÜN PEYGAMBERLERİNE AYNI TEMEL İNANÇLARI EMRETTİĞİNİ AÇIKLAYAN DİĞER AYETİ KERİMELER :

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّنَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰهِيمَ وَمُوسىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا (٧)

"Hani biz peygamberlerden misak (söz) **lerini almıştık; Senden, Nuh-dan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da.** *(Salavatullahi Ala Nebiyyina ve Aleyhim Ecmein)* (Evet) **biz onlardan pek sağlam bir söz aldık."** *(Ahzab Suresi: 7)*

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِى اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسىٰ وَعِيسىٰ اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلاَ تَتَفَرَّقُوا فِيهِ . . . (١٣)

"Dini ikame edin (tam manasıyla yaşayın) **ve onda ayrılığa düşmeyin. diye, din olarak Nuh'a tavsiye** (emir) **etmiş olduğunu, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi, sizin için de şeriat** (açık bir yol ve umumi bir kanun) **yaptık."** *(Şura Suresi: 13'den)*

BÜTÜN PEYGAMBERLERİN BİRBİRİNİ DOĞRULADIĞINI, VE ÖZELLİKLE EFENDİMİZ *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* İN GELECEĞİNİ MÜJDELEDİKLERİNİ BİLDİREN BİR AYETİ KERİME :

وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِى اِسْرَآئِيلَ اِنِّى رَسُولُ اللهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَاْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُ اَحْمَدُ... (٦)

"(Habibim!) **Hatırla ki, Meryem oğlu İsa, 'Ey İsrail oğulları! Şüphesiz ben size Allahın elçisiyim, benden önce ki Tevratı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim.' demişti.**" *(Saf Suresi:6'dan)*

Mevlâ Tealâ, bu sözden dönenlerin halini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (٨٢)

KELİME MANASI (82)

(فَمَنْ) **Artık her kim,** (تَوَلّٰى) **yüz çevirirse,** neden sonra? (بَعْدَ ذٰلِكَ) **bundan sonra,** yani ümmetlerden her kim bu ikrardan sonra, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e iman etmekten ve yardım etmekten dönerse, (فَاُولٰئِكَ) **işte onlar,** (هُمُ) **ancak onlar,** kimlerdir? (الْفَاسِقُونَ) **fasık** (imandan çıkan) **lardır.**

MEALİ ŞERİFİ (82)

Artık (ümmetlerden) **her kim, bu** (ikrarda) **ndan sonra** (hakikattan) **yüz çevirirse, işte onlar fasık** (yoldan çıkmış) **ların ta kendileridir.**

İ Z A H A T

Ayet-i celilede geçen Fasıklar'dan maksat kâfirlerin fasıklarıdır. Zira her cemaatın fasıkı, onların arasında haddi aşmış olanlardır. Yani müslümanların fasığı, günahta haddi aşan demek olduğu gibi, kâfirin fasığı da küfürde haddi aşan demektir.

Tefsiri Teysirde zikredildiğine göre, sözden dönmek, peygamberler tarafından vaki olmayacağı ve enbiya-i ızam, fasıklıkla vasıflanamayacakları için, bundan evvelki ayet-i celilede: "**Bütün peygamberlerden ve ümmetlerinden söz alındığı,**" zikredilmekte ise de, bu ayet-i celiledeki sözden dönenler hakkında kullanılan "Fasıklık" ifadesi sadece ümmetlerden sözlerinde durmayanlara aittir.

Mevlâ Tealâ, bütün peygamberlerden, ahır zaman peygamberine yetiştikleri takdirde, inanacaklarına ve yardım edeceklerine dair söz aldığını beyan ettikten sonra, onların ümmetlerinden, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in dinine inanmayanları, Allah'ın dininden başka bir din aradıklarından dolayı azarlamak üzere şöyle buyuruyor:

اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُ اَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ (٨٣)

KELİME MANASI (83)

(اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ) **Artık Allah'ın dininden başkasını mı?** (يَبْغُونَ) **arıyorlar,** (وَلَهُ) **halbuki ona,** (اَسْلَمَ) **teslim oldu,** kim? (مَنْ) **o kimseler ki,** (فِى السَّمٰوٰتِ) **göklerdedir,** daha? (وَ الْاَرْضِ) **yerdedir,** nasıl teslim oldular? (طَوْعًا) **isteyerek,** daha? (وَكَرْهًا) **istemeyerek,** yani ister istemez her şey ona boyun eğmiştir, (وَاِلَيْهِ) **ve ancak ona,** (يُرْجَعُونَ) **döndürüleceklerdir.**

MEALİ ŞERİFİ (83)

Artık onlar, Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerdekiler ister istemez O'na teslim olmuştur ve (sonunda da) **ancak O'na döndürüleceklerdir.**

İ Z A H A T

Beğavî, Fahrurrazî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, ehli kitaptan her bir fırka kendilerinin İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dini üzere olduklarını iddia ederek aralarında ihtilâf edip, bu davalarını Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e çıkarttıklarında, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* :

٣٧٤- « كِلاَ الْفَرِيقَيْنِ بَرِئٌ مِنْ دِينِ اِبْرٰهِيمَ »

374- "**İki fırka da İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **ın dininden uzaktır.**" *(Beğavî: I/502)* buyurunca, ehli kitabın kızarak: "Biz senin bu hükmüne razı değiliz, senin dinini kabul etmeyiz." demeleri üzerine, Allah-u Tealâ Hazretleri, bu ayeti celileyi indirerek: "**Muhammed** *(Aleyhisselâm)* **ın dini, bütün dinlerden sonra gelerek, hepsinin hükmünü kaldırdığından, İslâmın parlamasından sonra, ondan başka bir din aramanın, Allah-u Tealâ'nın dininden başka bir din arama olduğunu açıklamıştır.**"

(طَوْعًا) **Tav'an:** Kolaylıkla inanmak ve boyun eğmek demektir.

(كَرْهًا) **Kerhen:** Zorla boyun eğmek demektir.

Gökte olan meleklerin inanmaları tav'andır.

Yer yüzünde olan insanların ve cinlerin bir kısmı da tav'an iman etmişlerdir, çünkü onlar Allah-u Tealâ'nın birliğine ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden delilleri, nazar ve tetkikten geçirip, hakkı bularak, kendi istekleriyle inandıklarından, bu imanlarının semeresini görmüşlerdir.

Diğer bir kısmı da, delillere bakmayarak inadına imandan kaçınırlarsa da, ehli imanın kılıcıyla zorla iman ederler, bunlar imanlarında sebat eder, ve kalplerinde iman yerleşerek imanın lezzetini tadarlarsa bu imanlarından fayda görürler.

Nitekim İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* dan rivayet edildiğine göre Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bu ayeti kerimenin tefsirinde şöyle buyurulmuştur: "(İsteyerek inananlardan) **Gökte olanlar, melekler, yerde olanlar ise İslâm üzere doğanlardır. Zorla inananlar ise, Harpte köle ve esir edilerek zincirlerle getirilen kimselerdir ki, onlar istemedikleri hâlde cennete çekilmektedirler.**" *(Taberanî, Suyutî, Dürrül Mensûr 2/254)*

Bu hadisi şeriften anlaşıldığı üzere, kâfirlerin muharebelerde köle ve esir edilerek müslümanların eline düşmeleri islâmı yakînen tanıyıp, inanmalarına, dolayısıyla cennete kavuşmalarına sebep olacağından, kendileri hakkında büyük bir nimettir.

İslâmın kölelik müessesesine itiraz eden kâfirler, cehenneme girdiklerinde: "Keşke biz de, dünyada müslümanların kölesi olarak yaşayıp müslüman olsaydık da, şimdi cennette asıl hayat ve hürriyete kavuşsaydık." diyeceklerdir.

Korkuyla iman ettim deyip, kalbinde iman yerleşmeyen, korku kalktığında aslına dönmeye fırsat arayan kişinin imanı sadece dilinde olduğundan hakiki bir iman sayılmaz. Nitekim öldürülme gibi büyük bir korku yüzünden diliyle küfrü kabul ettiğini söyleyip kalbinde iman yerleşmiş bulunan kişi de kâfir sayılmaz.

Taberî tefsirinde zikredildiğine göre, İmamı Katade şöyle buyurmuştur: "Kerhen imandan maksat" sekerat-ı mevtinde (ölüm döşeğindeki zorluk anında) azabı gördüğü zaman inananların imanıdır. Çünkü o zaman her kâfir iman edecek, fakat o imanı, azabın şiddetini görmesi sebebiyle zorla olduğundan, kabul edilmeyecektir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

فَلَمَّا رَاَوْ بَاْسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِيْنَ (٨٤) فَلَمْ
يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْ بَاْسَنَا سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِىْ قَدْ خَلَتْ فِىْ عِبَادِهٖ

وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ (٨٥)

"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, 'Allah'a bir olarak inandık, ve ona ortak koşmakta olduğumuz şeyleri inkâr ettik.' dediler."

"Fakat o çetin azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allahın, kulları hakkında devam etmekte olan âdeti (budur). **İşte kâfirler burada**(o azabı gördüklerinde) **hüsrana uğramış** (ne büyük zarara düştüklerini anlamış) **lardır."** buyuruyor. *(Mümin Suresi: 84-85)*

Begavî tefsirinde zikredilen bir manaya göre de, Tav'an ve kerhen iman, (اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ) hıtabının yapıldığı Âlem-i Ervah'da vuku bulmuştur.

O zaman isteyerek inananlar, bu âlemde de imanlarını muhafaza ederek saadete ermişlerdir. İstemeyerek inananlar ise, bu âlemde küfürlerini açıklayarak ebedi felakete uğramış ve uğrayacaklardır.

İmamı Şa'bî'nin buyurduğuna göreyse istemeyerek iman başları sıkıştığında Allah'a sığınanların imanıdır. Bu hususta da Mevlâ Tealâ:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ . . . (٦٥)

"Gemiye bindikleri zaman (fırtına koptuğunda) **dini** (ibadet ve duayı) **yalnız ona** (Allah-u Tealâ'ya) **has kılarak** (ihlâsla) **Allah'a yalvarırlar."** buyurmaktadır. *(Ankebut Suresi: 65'den)*

Ruhul Beyan ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, ister istemez inanmak demek, kimse Allah-u Tealâ'nın isteğinden dışarı çıkamaz demektir.

Şöyleki: Müslüman Allah-u Tealâ'nın emir ve yasaklarına isteyerek boyun eğmekte, onun kaza ve kaderine sabırdan öte rıza göstermektedir.

Kâfir ise, yaratılmasından ölümüne kadar, Allah-u Tealâ'nın kendisi hakkında yazmış olduğu, sıhhat, hastalık, zenginlik, fakirlik, sevinç, üzüntü, yaşlılık ve ölüm gibi bütün kaza ve kaderlere istemese de, boyun eğmektedir.

Nitekim Mevlâ Tealâ:

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ (١٥)

"Göklerde ve yerde bulunanlar ister istemez Allah'a secde ederler. (herkes ve herşey ona ister istemez boyun eğmeye mecburdur) **Gölgeleri de sabah akşam** (uzanıp kısalarak Allah'a secde etmektedirler)." *(Rad Suresi:15)* buyurmaktadır.

(Bu ayet secde ayetlerinin büyüklerindendir. dolayısıyla okuyanın da, dinleyenin de secde etmesi gerekmektedir).

Hazreti Enes *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* : **"Köleleriniz, hayvanlarınız ve çocuklarınızdan kötü huylu olanların kulağına** (bu ayeti) **okuyun ."** buyurdu. *(Taberanî, Suyutî, Dürrül Mensûr 2/255)*

İbni Sünnî, Amelül yevmi velleyle isimli eserinde Yunus İbn-i Ubeyd'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Aksi bir merkebin üzerinde bulunan bir insan merkebin kulağına bu ayeti tam bir itikad ile okursa o merkep mutlaka ona itaat eder.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, ayeti celilenin sonundaki:

« وَ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ »

"Göklerde ve yerdekiler ancak ona döndürülecekler." kavli şerifi dünyada Allah-u Tealâ'ya karşı gelenlerin, ahirette mutlaka ona döndürüleceğini ifade ederek, hak dine muhalefet edenlere büyük bir tehditte bulunmaktadır.

O hâlde akıllı kişi rabbisine itaat etmeli ve yevmi misakta (Allah-u Tealâ ya söz verdiği günde) ki ahdini bozarak ona isyan etmemelidir.

Allah-u Tealâ'nın peygamberler, veliler ve müminlerden aldığı söz,

1. Tevhid (onu bir kabul etmek),
2. Dini dosdoğru yaşamak,
3. Dinde ayrılığa düşmemek,
4. Birbirlerini doğrulamak,
5. Kulları itaata davet etmek,
6. İbadeti ancak Allah-u Tealâ'ya tahsis etmek (yalnız ona yapmak) tan ibarettir.

Zira Allah-u Tealâ, insanlardan ancak dosdoğru bir kul olmalarını ve kendisinin haklarını yerine getirmelerini istemektedir.

Şeyh Şazelî *(Kuddise Sırruhu)* buyurduki: Allah-u Tealâ Hazretleri sana, taatı ve yaptığın ibadeti görmeyip ancak kendisini müşahade etmeyi nasibettiğinde muhakkak ki sana görünen nimetlerini tamamlamıştır. Çünkü senin zahirini kendi emrine muhalefetten kurtarmıştır.

Görünmeyen nimetlerini de tamamlamıştır, zira sana kaza ve kaderine teslim olmayı nasibetmiştir. İşte Allah-u Tealâ Hazretleri nin senden istediği budur. O hâlde akıllı kişi evvela nefsini temizlemeye, sonra da Allahın kullarına vaaz etmeye çalışsın. Zira kişi ancak gücüne göre mükellef tutulur.

İnsanlar manevi mertebelerde farklıdırlar. En üstün dereceye ulaşanlara en büyük müjdeler olsun.

Şeyh Safî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretlerine: "Bir mürid, bütün manevi mertebeleri geçtiğinde henüz ulaşamadığı bir mertebe kalır mı?" diye sorulduğunda: "Evet, Allah-u Tealâ'nın kensini kabul edip etmediğini bilmesi kalır." buyurdu.

İmamı Kuşeyrî'nin beyanına göre, şu anda veli olan bir kişinin ilerde değişmesi mümkündür. Lâkin bir veliye verilen kerametler arasında, imanını kurtaracağı da bildirilmiş olabilir. Allah-u Tealâ Hazretleri bize ve size hüsnü hatime nasibeylesin amin..,

GÖKTE VE YERDE BULUNANLARIN HEPSİNİN YARIN AHİRETTE ALLAH-U TEALÂ'NIN HUZURUNA KUL OLARAK ÇIKACAĞINI AÇIKLAYAN BİR AYETİ KERİME :

اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلاَّ اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا (٩٣)

"Göklerde ve yerde olan herkes, Rahman (Tealây) **a kul olarak gelecektir.** *(Meryem suresi: 93)*

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ
وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوْتِيَ مُوْسٰى
وَعِيْسٰى وَالنَّبِيُّوْنَ مِنْ رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ
وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا
فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ
يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوْا بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ وَشَهِدُوْٓا اَنَّ الرَّسُوْلَ
حَقٌّ وَّجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ
﴿٨٦﴾ اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ۙ﴿٨٧﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ
وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ۙ﴿٨٨﴾ اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ
وَاَصْلَحُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا
بَعْدَ اِيْمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ ۚ وَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الضَّآلُّوْنَ ﴿٩٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِّلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَّلَوِ افْتَدٰى بِهٖ ۗ
اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ وَّمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٩١﴾

Mevlâ Tealâ ve Tekaddes Hazretleri, peygamberlerin hepsinin, kendilerinden evvel geçen ve sonra gelecek bütün peygamberlerin ve şeriatlarının hak olduğunu doğruladıklarını beyan ettiği gibi, bizim peygamberimizin de bütün peygamberleri tasdik ettiğini açıklamak üzere habibine şöyle emrediyor:

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ عَلٰى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَا اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَانُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (٨٤)

KELİME MANASI (84)

(قُلْ) (Habibim!) **de ki,** (اٰمَنَّا) **biz iman ettik,** kime? (بِاللّٰهِ) **Allah'a,** daha? (وَمَا) **o şeye** (Kuran-ı Kerime) **ki,** (اُنْزِلَ) **indirildi,** kime? (عَلَيْنَا) **bize,** daha? (وَمَا) **o şeye** (inandık) **ki,** (اُنْزِلَ) **indirildi,** kime? (عَلٰى اِبْرٰهِيمَ) **İbrahim** *(Aleyhisselâm)* **a,** daha? (وَاِسْمٰعِيلَ) **İsmail** *(Aleyhisselam)* **a,** daha? (وَاِسْحٰقَ) **İshak** *(Aleyhisselâm)* **a,** (وَيَعْقُوبَ) **Yakup** *(Aleyhisselâm)* **a,** daha? (وَالْاَسْبَاطِ) **ve torunlar** (ın) **a,** daha neye iman ettik? (وَمَا) **o şeye ki,** (اُوتِيَ) **verildi,** kim? (مُوسٰى) **Musa** *(Aleyhisselâm)* daha? (وَعِيسٰى) **İsa** *(Aleyhisselâm)* daha? (وَالنَّبِيُّونَ) **bütün peygamberler,** kim tarafından? (مِنْ رَبِّهِمْ) **Rableri tarafından,** yani Musa *(Aleyhisselâm)*, İsa *(Aleyhisselâm)* ve bütün peygamberlere Rablerinden verilmiş olan kitaplara ve dinlere iman ettik, (لَانُفَرِّقُ) **ayırmayız,** neyi? (بَيْنَ اَحَدٍ) **hiç birinin arasını,** kimden? (مِنْهُمْ) **onlardan,** yani peygamber olmaları bakımından hiç birinin arasında fark gözetmeyiz, (وَنَحْنُ) **ve biz** kime? (لَهُ) **ancak ona,** (onları gönderen Allah-u Tealâ'ya) kimleriz? (مُسْلِمُونَ) **teslim olmuşlarız.**

MEALİ ŞERİFİ (84)

De ki: "Biz, Allah'a, bize indirilen (Kuran-ı Kerim) **e, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlar** (ın) **a indirilenlere, Musa'ya, İsa'ya ve** (diğer) **peygamberlere** *(Salavatullahı ala nebiyyina ve aleyhim ecmain)* **Rableri tarafından verilenlere de iman ettik** (inandık) **onlardan hiç birinin arasını ayırmayız** (peygamber olmaları bakımından aralarında fark gözetmeyiz). **Ve biz ona** (onları gönderen Allah-u Tealâ Hazretlerine) **teslim olmuşlarız.**

İ Z A H A T

Ebussuud Efendinin beyanına göre, Allah-u Tealâ'nın hükümlerini duyurmakla ancak Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Efendimiz memur olup, bu işin asaleten ondan başkasına ait olmadığına işaret etmek için (قُلْ) "**Söyle**" emri müfred sıgasıyla gelmiş, bu ayette açıklanan şeylere inanmak, bütün müminlere gerekli olduğuna işaret için de, (اٰمَنَّا) "**İnandık**" lâfzı, cemi sıgasıyla zikredilmiştir.

Alusî tefsirinde zikredildiğine göre, Mevlâna Abdulbaki *(Kuddise Sırruhu)* buyurmuştur ki: Allah-u Tealâ, bütün peygamberlerin bizzat kendilerinden, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e inanacaklarına ve ona yardım edeceklerine dair söz alınca, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e de kendisine inanan peygamberlere ve kitaplarına inanmasını emretmiştir. O hâlde Mevlâ Tealâ, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e tazım için ona: "Ben inandım." ifadesini kullandıracağı yerde, "Biz İnandık." ifadesini kullandırmıştır.

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e indirilen Kuran-ı Kerim, bütün ümmetine de indirilmiş kabul edildiğinden, (وَمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا) "**Bize indirilen**" buyurulmuştur.

Veya Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kadr-u kıymetinin yüksekliğini açıklamak için Mevlâ Tealâ habibine, kendisinden: "Ben" diye değilde, sultanların konuşma şekli üzere: "Biz" diye bahsetmesini emretmiştir. bu mana bundan sonra gelecek peygamberlerin isimlerinin zikredilmesine daha uygundur.

Fahrurrazi ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, Allah-u Tealâ'ya inanmak, peygamberlere inanmanın esası olduğundan, bu ayeti celilede iman takdim olunduğu (öne alındığı) gibi, Kuran-ı Kerim değişikliğe uğra-maktan korunmuş olup, geçmiş kitaplar bir takım değiştirmelere uğradığı için, onların hâllerini kat'î bir şekilde bilmek Kuran-ı Kerime muhtaç olduğundan, Kuran-ı Kerime inanmak diğer kitaplara inanmaktan önce zikredilmiştir.

İbrahim, İsmail, İshak, ve Yakup *(Aleyhimesselâm)* a indirilenlerden maksat sahifelerdir.

(اَسْبَاطْ) **Esbat:** Torunlar demek olup, bundan maksat Yakup *(Aleyhisselâm)* ın oniki oğlu ve onların zürriyetleridir ki, onlar içinden peygamberler gelmiştir.

Ebussuud ve Alusi tefsirlerinde zikredildiğine göre, Musa ve İsa *(Aleyhimesselâm)* a verilenlerden maksat, Tevrat ve İncil ve kendilerine verilen diğer mucizelerdir. Nitekim bunun için Musa ve İsa'ya indirilen buyurulmayıp, verilen buyurulmuştur.

Mevlâ Tealâ, bundan sonra da bütün peygamberleri cemederek, Habibine, "Bütün peygamberlere Rableri tarafından verilmiş olanlara inandık" demesini emretmiştir.

« لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ »

"Peygamberlerden hiç birisinin arasını ayırmayız." demek; Yahudi ve hristiyanların yaptığı gibi kimine inanıp kimini inkâr ederek, peygamberler arasında fark gözetmeyiz." demektir. Yoksa fazilette ayırmayız demek değildir. Zira peygamberlerin mertebe ve fazilette birbirlerinden farklı oldukları

« تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ »

"Biz o peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık." *(Bakara Suresi : 253'den)* ayet-i celilesiyle sabittir.

Ayet-i celilenin sonundaki, (وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ) **"Biz ancak ona teslim olmuşlarız."** ifadesi, "Biz Allah-u Tealâ'nın emrine ve hükmüne boyun eğdiğimiz için, bütün peygamberlerin nübüvvetini ikrar etmekteyiz." demektir.

Ebu Müslim Hazretleri buyurmuştur ki: **"Biz ancak Allah'a teslim olmuş kimseleriz."** ifadesi, Allah-u Tealâ ya inanan kimselerin, O'nun bütün emirlerine razı olup hiçbir hükmüne, kaza ve kaderine karşı gelmemeleri gerektiğine işaret etmektedir. Kâfirlerde ise bu hâl bulunmadığından, onlar Allah-u Tealâ ile harbe kalkışmış sayılmaktadırlar.

Mevlâ Tealâ Hazretleri, İslâmdan başka din arayanları azarladıktan sonra, islâmın meydana çıkışından sonra, onun dışındaki hiç bir dinin makbul olmadığını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor:

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلاَمِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (٨٥)

KELİME MANASI (85)

(وَمَنْ) **Her kim,** (يَبْتَغِ) **ararsa,** neyi? (غَيْرَ الْاِسْلاَمِ) **İslâmdan başkasını,** ne cihetinden? (دِينًا) **din bakımından,** (فَلَنْ يُقْبَلَ) (o aradığı din) **asla kabul edilmez** kimden? (مِنْهُ) **o kişiden,** yani Allah-u Tealâ indinde makbul olan din ancak İslâm dinidir, ondan başka hiç bir din Allah-u Tealâ katında makbul değildir. Zira hak din, Allah-u Tealâ'nın sahibinden razı olduğu ve ona sevap verdiği bir dindir. (وَهُوَ) **ve o kişi,** nerede? (فِى الْاٰخِرَةِ) **ahirette,** kimlerdendir? (مِنَ الْخَاسِرِينَ) **hüsrana** (en büyük zarara) **uğrayanlardandır.**

MEALİ ŞERİFİ (85)

Her kim, İslâmdan başka bir din ararsa (bilsin ki) **kendisinden** (böyle bir din) **asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.**

İ Z A H A T

Begavî, Dürrül Mensûr ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayet-i celile, Mürted (dinden dönmüş) olarak Medine-i Münevvere'den kaçıp, kâfir olarak Mekke-i Mükerreme'ye varan oniki kişi hakkında inmiştir.

Fahrurrazi'nin beyanına göre, ahiretteki zarar, sevaptan mahrum olup, azaba müstahak olmak ve dünyada kaçırdığı salih amellere sonsuz pişmanlık duymaktır.

Bu ayet-i celile, İman ile İslâm'ın bir olduğunu göstermektedir. Her ne kadar İman ile İslâm lügat bakımından farklı manalar ifade etmekteyseler de, şeriata göre manaları birdir.

İbni Cerir-i Taberî, İkrime *(Radıyallahu Anh)* ın, bu ayetin tefsirinde şöyle buyurduğunu beyan etmiştir. Bu ayeti celile indiğinde, yahudilerin " biz de müslümanlarız." diye iddia etmeleri üzerine

Allah-u Tealâ Hazretleri haccı farz kılıp, "İslâmın şartlarından biri de hac'tır, müslüman olanlar haccetsinler." buyurmuştur. Bunun üzerine iman edenler hac vazifesini yerine getirdiler. Yahudiler ise haccedmekten kaçmışlardır, böylece kaçmaları üzerine kimin müslüman olduğu ve kimin müslüman olmadığı ortaya çıkmış oldu.

ALLAH-U TEALÂ'NIN YARIN AHİRETTE BÜTÜN AMELLERİ İSLÂMA GÖRE DEĞERLENDİRECEĞİNİ BİLDİREN BİR HADİSİ ŞERİF

٣٧٥- عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَجِيءُ الْاَعْمَالُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَتَجِيءُ الصَّلَاةُ فَتَقُولُ: يَا رَبِّ اَنَا الصَّلَاةُ فَيَقُولُ: اِنَّكِ عَلَىٰ خَيْرٍ فَتَجِيءُ الصَّدَقَةُ فَتَقُولُ: يَا رَبِّ اَنَا الصَّدَقَةُ فَيَقُولُ: اِنَّكِ عَلَىٰ خَيْرٍ ثُمَّ يَجِيءُ الصِّيَامُ فَيَقُولُ: اَىْ رَبِّ اَنَا الصِّيَامُ فَيَقُولُ: اِنَّكَ عَلَىٰ خَيْرٍ ثُمَّ تَجِيءُ الْاَعْمَالُ عَلَىٰ ذٰلِكَ فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ اِنَّكِ عَلَىٰ خَيْرٍ ثُمَّ يَجِيءُ الْاِسْلَامُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ اَنْتَ السَّلَامُ وَاَنَا الْاِسْلَامُ فَيَقُولُ اِنَّكَ عَلَىٰ خَيْرٍ بِكَ الْيَوْمَ آخُذُ وَبِكَ اُعْطِى، فَيَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِى كِتَابِهِ: ﴿ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾ .

375- Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Kıyamet gününde ameller gelecektir. Namaz gelerek: Ya Rabbi! Ben namazım, diyecek, Allah** (-u Tealâ) **da ona: "Şüphesiz sen hayır üzeresin" buyuracak. Peşinden sadaka gelerek: "Ya Rabbi! Ben sadakayım diyecek Mevlâ Tealâ ona da: "Şüphesiz sen hayır üzeresin." buyuracak. Sonra oruç gelerek: "Ya Rabbi! Ben orucum" diyecek. Allah** (-u Tealâ) **da ona: "Muhakkak sen de hayır üzeresin."** buyuracak.

Sonra bu hâl üzere bütün ameller gelecek Allah (-u Tealâ) **hepsine: "Muhakkak siz hayır üzeresiniz." buyuracak. sonunda da İslâm gelerek: "Ya Rabbi! Sen Selâm'sın ben de İslâm'ım." diyecek.**

O zaman Allah (-u Tealâ) **"Muhakkak sen hayır üzeresin, bu gün seninle alacağım ve seninle vereceğim** (bütün amelleri seninle kabul edip sevaplarını seninle vereceğim ve sensiz hiçbir ameli kabul etmeyeceğim)." buyuracak.

Allah (-u Tealâ) **kitabında buyurdu ki: "Her kim, İslâmdan başka bir din ararsa, ondan** (böyle bir din ve taat) **asla kabul edilmeyecektir. Ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.** *(Ali Imran Suresi: 85) (Ahmed Ibn-i Hanbel:2/362)*

ALLAH-U TEALÂ'NIN KULLARI İÇİN SEÇTİĞİ TEK DİNİN İSLÂM OLDUĞUNU AÇIKLAYAN AYET-İ CELİLELER :

اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ . . . (١٩)

"Şüphesiz Allah indinde (hak) din islâmdır." *(Ali Imran : 19'dan)*

. . . وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا . . . (٣)

"Ve sizin için din olarak İslâmı beğendim." *(Maide Suresi :3'den)*

Mevlâ Tealâ, İslâm dininden başka bir dinin makbul olmadığını açıklayarak, islâmın şanını büyültüp kıymetini yücelttikten sonra, bu dini terkedenlerin, asla hidayet bulamayacaklarını şöyle açıklıyor:

كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ
وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (٨٦)

KELİME MANASI (86)

(كَيْفَ يَهْدِى) **Nasıl hidayet etsin** (hak dine kavuştursun) kim? (اللّٰهُ) **Allah** (-u Tealâ hazretleri) kimi? (قَوْمًا) **bir kavmi ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** neden son-

ra? (بَعْدَ اِيمَانِهِمْ) **imanlarından sonra,** (وَشَهِدُوا) **halbuki şehadet ettiler ki,** (اَنَّ الرَّسُولَ) **şüphesiz o resul** (Muhammed *(Aleyhisselâm)* nedir? (حَقٌّ) **bir haktır** (elçiliğinde hiç şüphe yoktur) (وَجَآءَ) **üstelikte geldi,** kime? (هُمُ) **onlara,** ne? (الْبَيِّنَاتُ) **beyyineler,** yani o peygamberin iddia ettiği şeylerin hak olduğunu ispat eden deliller (وَاللّٰهُ) **ve Allah,** (لَا يَهْدِى) **hidayet etmez** (doğru yola kavuşturmaz) kimi? (الْقَوْمَ) **o kavmi,** öyle kavim ki, (الظَّالِمِينَ) **zulmediciler,** yani Allah-u Tealâ'nın bu kadar açık delillerini düşünmeyi ihlâl edip, iman edecek yere küfrederek, kendilerine yazık eden bu kâfir kavmi, Allah-u Tealâ Hazretleri, dünyada hiç bir hak ve gerçeğe eriştirmeyeceği gibi, ahirettede cennet ve sevaba ulaştırmaz.

MEALİ ŞERİFİ (86)

İman ettikten, o resulün hak olduğuna kesinlikle şahitlik ettikten ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra kâfir olan bir kavmi Allah (-u Tealâ) **nasıl hidayete erdirir** (doğruyu bulmaya muvaffak eder)**? ve Allah** (-u Tealâ) **zalimler topluluğunu hidayet etmez.**

İ Z A H A T

Beğavî, Süyûtî, Hâzin ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, bu ayeti celile islâmdan dönüp, kâfir olarak Kureyş'e katılan oniki kişi hakkında inmiştir. Ebu Âmir er Rahip ve Hâris İbni Süveyd'de bunlardandır.

Bu kişilerin irtidad ettikten sonra, pişman olarak, Medine-i Münevvere'de bulunan ailelerine mektup yazıp, tövbelerinin kabul olunup olunmayacağını sormaları üzerine bu ayet-i celile nazil olmuştur.

Hâzin tefsirinde zikredilen diğer bir rivayete göreyse, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* bu ayeti celilenin yahudi ve hristiyanlar hakkında indiğini söylemiştir. Zira onlar Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* gönderilmeden evvel onu kabul etmekte ve çok beklemekteydiler. Gönderildikten sonra ise, azgınlık ve kıskançlıklarından dolayı O'nu ilk inkâr eden onlar oldu.

İmam Fahrurrazî'nin açıklamasına göre, Ehli Sünnet uleması, ayeti celilede geçen: (كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ) "**İmanlarından sonra kâfir olan bir milleti Allah-u Tealâ nasıl hidayet etsin!**" kavli şerifindeki **Hidayeti,** Allah-u Tealâ'nın, kendi zatı paki sübhaniyesini bilmeleri için kullarında yarattığı bir marifet olarak tefsir etmişlerdir.

Şöyleki: Allah-u Tealâ, birliğine dair ortaya koyduğu delilleri iyice inceleyerek, iradesini inanma tarafına doğru kullanan bir kula, kendisinin birliği hakkında bir marifet yaratır ki, işte Allah-u Tealâ'nın bu bilgiyi kulun kalbinde yaratması o kulunu hidayet etmesi demektir.

Buna göre ayet-i celilenin manası: "**İmandan sonra, iradelerini küfre kullanan kimseleri Allahu tealâ yeniden imana kavuşturarak nasıl hidayet eder? Elbette bu kişilerde marifet yaratmaz, zira hidayetin şartı, kulların iradelerini inanma tarafına kullanmalarıdır. Onlar küfrü isterken Allahu tealâ onlara nasıl hidayet yaratsın?** " demektir.

İman etmek, peygamberin gerçek nebi olduğuna, şahitlik eden açık deliller geldikten sonra olabileceğinden ayet-i celiledeki: "**Peygamberin hak olduğuna şahitlik ve delillerin gelmesinin.**" imana atfedilmesi, sebebin müsebbebe atfedilmesi kabilindendir. Buna göre mana: "**Peygamberin hak olduğuna dair kendilerine deliller gelerek, O'nun hak resul olduğuna şahitlik etmeleri sebebiyle, iman ettikten sonra, küfreden bir kavmi Allah-u Tealâ nasıl hidayet eder?**" demektir.

Buna göre Allah-u Tealâ Hazretleri bu kavmin üç şeyden sonra kâfir olmalarını çok büyük bir suç kabul etmiştir. Bunlar da:

1. İman

2. Peygamberin hak olduğuna şahitlik,

3. Delillerin gelmesidir ki, bu durumda kâfir olmak, bile bile inadına inkâr etmektir.

Ayrıca bu mesele, âlimin günah işlemesinin, cahilinkinden daha çirkin olduğuna delâlet etmektedir.

Beyzavî ve Ebussuud Efendinin ifadelerine göre, (كَيْفَ) kelimesiyle sual, yani: "**Allah nasıl hidayet etsin?**" kavli şerifi, imandan sonra irtidad edenlerin, iman etmelerini pek uzak saymak içindir. Şöyleki: bütün delilleri bilerek inandıktan sonra, bunları arkaya atıp tekrar küfrü seçen kimsenin yeniden iman etme ihtimali varsa da pek uzak demektir.

Hâzin ve Alusî tefsirlerinde zikredildiğine göre, Ayet-i celilenin sonundaki: "**Ve Allah zalim kavmi hidayet etmez.**" cümle-i celilesi: "**Delillere bakmayı ihmal ederek, iman etmesi gerekirken, kâfir olması sebebiyle en büyük zulmü işlemiş olan, bir milleti Allah-u Tealâ dünyada hak ve gerçeğe, ahirette ise cennet ve sevaba kavuşturmaz da, Hakkı bilip kabul ettikten sonra, ondan dönen kimseleri nasıl hidayet eder?**" demektir.

Ayet-i celilenin evvelindeki hidayetin nefyedilmesi, mürtedlere mahsus olup, sonunda nefyedilmesi ise bütün kâfirlere ait olduğundan ayet-i celilede tekrar yoktur.

Ayet-i celilenin sonundaki "**Zalimler**" den maksat: Kâfirlerdir. Zulüm as-lında bir şeyi, mahallinin gayrina (konması gereken yerden başka yere) koymak demek olduğundan, iman ve ibadeti, mevziinin gayrine koyan, yani Allah-u Tealâ dan başkasına inanıp ibadet eden kâfir kişiye zalim denmiştir.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, burada: "**Ayeti celilenin zahiri, İslâm'dan sonra küfre dönen mürtedleri ve umum zalimleri Allah-u Tealâ'nın hidayet etmeyeceğini açıklamaktadır, hâlbuki biz bir çok mürtedlerin yeniden islâma girdiklerini, pek çok zalimlerin de tövbe ettiklerini görmekteyiz. Bu nasıl olur?**" diye sorulacak olursa, buna şöyle cevap verilir: "**Bu kişiler kâfirliğe rağbet edip, islâma yönelmedikleri müddetçe, Allah-u Tealâ onları hidayet etmez, amma hakkı bulmak isteyerek bu hususiaki delilleri araştırdıklarında Allah-u Tealâ onlara da hidayet yaratacaktır.**"

Bundan sonra da Mevlâ Tealâ, bile bile inkâr edenlerin cezalarının ne kadar büyük olduğunu şöyle açıklıyor:

أُولٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ (٨٧)

KELİME MANASI (87)

(أُولٰئِكَ) **İşte onlar** (var ya) (جَزَآؤُهُمْ) **onların cezası,** nedir? (اَنَّ عَلَيْهِمْ) **şüphesiz onlar üzerinedir,** ne? (لَعْنَةَ اللّٰهِ) **Allah'ın lâneti,** daha? (وَالْمَلٰئِكَةِ) **meleklerin de,** daha? (وَالنَّاسِ) **insanların da,** (اَجْمَعِينَ) **hepsinin,**

MEALİ ŞERİFİ (87)

İşte onlar (dinden çıkanlar var ya), **onların cezası: Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti muhakkak onların üzerinedir.**

İ Z A H A T

İmamı Fahrurrazinin beyanına göre, bu ayeti celilede mürted olan kimselere Allah-u Tealâ'nın, meleklerin ve bütün insanların lâneti olduğu açıklanmıştır. çünkü mürted olan kimse, Allah-u Tealâ'nın rahmetinden mahrûm olduğu gibi bir çok azaplara çarptırılarak da lâneti ilâhiyeye müstahak olur.

Melekler ve insanlar da, bu gibi kişilerin Allah-u Tealâ'nın lütfundan mahrum olmalarına dua ederek, onlara lânet etmiş olurlar.

Ancak, "Bütün insanların içinde kâfirler ve mürtedlerin kendileri de vardır. Bunların kendilerine lânet etmeleri düşünülemez. Dolayısıyla bütün insanların lâneti onların üzerinedir.' ifadesi ne demektir?" denilecek olursa, buna bir kaç yönden cevap verilir.

1. Ebu Müslim Hazretlerinin buyurduğuna göre, "Onlar kendi kendilerine lânet etmeseler de, aslında kendileri de dahil olmak üzere bütün insanların lânetine müstahak olacak kötü bir hâldedirler." demektir.

2. Bu kişiler ahirette birbirlerine lânet edecektir. Nitekim Mevlâ Tealâ:

. . . كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا . . . (٣٨)

"**Her ümmet** (cehenneme) **girdikçe** (tâbi oldukları) **yoldaşlarına lânet edeceklerdir.**" *(Araf suresi: 38'den)*

Diğer bir ayeti kerimesinde de:

. . . ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا . . . (٢٥)

"**Sonra, kıyamet günü** (geldiğinde) **ise, bazınız bazınızı tanımayacak, kiminiz de kiminizi lânetleyecektir.**" *(Ankebut suresi: 25'den)* buyuruyor.

O hâlde kâfirlerin kendi kendilerini lânetlemesi ahirette meydana gelecektir.

3. Allah-u Tealâ Hazretleri sadece müminleri insan kabul edip, kâfirleri insan sınıfından saymadığından, "**Allah'ın, meleklerin ve insanların lâneti** ifadesinden sonra, (أَجْمَعِينَ) ecmain lâfzını kullanarak: "**Bu üçünün hepsinin lâneti onların üzerinedir.**" buyurmuştur.

4. Kâfirler bu dünyada da kendi kendilerine lânet etmektedirler. Lâkin her kâfir kendini haklı görüp, kâfir kabul etmediğinden, kendine lânet eder de haberi olmaz.

İmamı Fahrurrazî hazretleri en çok bu dördüncü görüşü beğenmiştir.

Rabbul âlemin, onların bu cezalarının ebedi olduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ (٨٨)

KELİME MANASI (88)

Ne oldukları hâlde bu lânet onların üzerinedir? (خَالِدِينَ) **ebedi kalıcı oldukları hâlde,** nerede? (فِيهَا) **o** (lânet içi) **nde,** (لَا يُخَفَّفُ) **hafifletilmeyecek,** kimden? (عَنْهُمُ) **onlardan,** ne? (الْعَذَابُ) **azap,** (وَلَا هُمْ) **ve onlar olmadılar,** (يُنْظَرُونَ) **bakılır,** yani onların suratlarına da bakılmayacaktır. Bu mana (يُنْظَرُونَ) kelimesinin bakmak manasında olan (نَظَرٌ) mastarından alınmış olmasına göre verilmiştir, veya mana: "**Ve onlara mühlette verilmeyecektir.**" demektir ki, buna göre (يُنْظَرُونَ) fiili, mühlet verme manasında olan (اِنْظَارٌ) mastarından alınmıştır. O zaman kelime ifal babından gelmektedir.

MEALİ ŞERİFİ (88)

Onlar, bunun (bu lânetin ve cehennemin) **içinde ebedi kalıcıdırlar. Onlardan azap** (ları) **hafifletilmeyecek ve kendilerine** (yüzlerine) **bakılmayacaktır.**

İ Z A H A T

Tefsiri Kebirde zikredildiğine göre, Kâfirlerin lânet içersinde ebedi kalmalarının iki manası vardır.

1. Kıyamet gününde melekler, müminler, ve cehennemde kendileriyle beraber olanlar onlara devamlı lânet edeceklerdir ki, onlar hiç bir zaman lânetten kurtulamayacaklardır.

2. Lânetin ebediliği, onun eseri olan azabın ebediliği demektir.

Mevlâ Tealâ, tövbe edenlerin bu lânetten kurtulacaklarını müjdelemek üzere şöyle buyuruyor:

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٨٩)

KELİME MANASI (89)

(إِلاَّ الَّذِينَ) **Ancak o kimseler** (bu cezadan kurtulacaklardır) **ki,** (تَابُوا) **tövbe ettiler** (Allah'a döndüler) neden sonra? (مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ) **bundan** (dinden dönmelerinden) **sonra,** daha? (وَأَصْلَحُوا) **ve salâha dahil oldular** (düzeldiler, yola geldiler), Bu mana ifal babının hemzesinin duhul için olmasına göre verilmiştir, bu hemze tadiyet için olup, mefulü de mahzuf olabilir ki, o zaman mana: "İfsat ettiklerini islâh edenler, bozduklarını düzeltenler müstesna" demek olur. *(Alusî: 3/217).* (فَإِنَّ اللّٰهَ) **şüphesiz Allah,** (غَفُورٌ) **gafur** (ziyade mağfiret edici) **dir,** yani dünyada onların bütün çirkinliklerini örtücüdür. (رَحِيمٌ) **rahim** (ziyade acıyıcı) **dır,** yani ahirette de onları affederek ve sevaplar vererek kendilerine son derece rahmet edicidir.

MEALİ ŞERİFİ (89)

Ancak bundan sonra tövbe edip,(nefislerini) **islâh edenler müstesna. Çünkü şüphesiz Allah** (-u Tealâ), **Gafur** (kusurları son derece örten), **Rahim** (çok esirgeyen) **dir.**

İ Z A H A T

Fahrurrazi'nin beyanına göre, Ayet-i celilede geçen **İslâh,** kalbini ihlâsla, zahirini ibadetle süsleyip, hakka tazim ve halka güzel muamele ederek, herkesin haklarını muhafaza etmektir.

Mevlâ Tealâ'nın, bu ayet-i celilede avfu mağfiret için tövbeden sonra İslâhı şart koşması, bir kulun günahtan temizlenmesi için sadece tövbenin yeterli olmayıp, salih amellerle nefsi islâh etmenin de gerekli olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla, tövbe eden kişiler bu yola döndükten sonra, evvelce yanlış yolda olduklarını herkese ilân ederek, evvelce kendilerine aldananları da, bu yola döndürmeye çalışmalıdır.

Beğavî, Kazî ve Hâzin tefsirlerinde zikredildiğine göre, Haris İbn-i Süveyd el Ensarî *(Radıyallahu Anh)* mürted olmasına çok pişman olup, kavmine: "Benim tövbem kabul olur mu? Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e sorun." diye haber gönderince Allah-u Tealâ Hazretleri bu ayet-i celileyi indirdi.

Bunun üzerine kardeşi Cellâs *(Radıyallahu Anh)* , kavminden bir adamla bu ayeti kerimeyi Haris'e gönderdi. O kişi, gidip bu ayet-i kerimeyi kendisine okuyunca, Haris Ona: "Vallahi bildiğime göre sen çok doğru adamsın, şüphesiz ki Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* senden daha doğrudur, Muhakkak ki Allah-u Tealâ bu üçün en doğrusudur." diyerek tövbe edip, Medine-i Münevvere'ye geldi, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* de onun tövbesini kabul etti ve o, çok güzel bir müslüman oldu.

Mevlâ Tealâ, bu ayeti celilenin sonunda, (انَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) "**Şüphesiz Allah-u Tealâ gafurdur.**" buyurarak, bu kullarının, dünyada bütün çirkinliklerini örteceğini, "**Rahimdir.**" buyurarak da, ahirette kendilerini affedeceğini açıklamıştır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, Kul, makbul bir tövbeye muvaffak olarak kaçırdığı fırsatları telâfi edebilir. O hâlde sen, nefsinin her hangi bir kötülüğü yapması şöyle dursun düşünmesine bile fırsat verme, zira o takdirde ona kapı açmış olursun. Nitekim Selin başı katre (damla) olduğu gibi, Şerrin başı da hatre (kötülüğü düşünmek) dir. Nitekim:

٣٧٦- عَنْ عَبْدِ اللهِ (رضى الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَا بَالُ اَقْوَامٍ يُشَرِّفُونَ الْمُتْرَفِينَ وَيَسْتَخِفُّونَ بِالْعَابِدِينَ وَيَعْمَلُونَ بِالْقُرْآنِ مَاوَافَقَ اَهْوَاءَهُمْ وَمَاخَالَفَ اَهْوَاءَهُمْ تَرَكُوهُ فَعِنْدَ ذٰلِكَ يُؤْمِنُونَ بِبَعْضٍ وَيَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ يَسْعَوْنَ فِيمَا يُدْرِكُ بِغَيْرِ السَّعْيِ مِنَ الْقَدَرِ الْمَقْدُورِ وَالْاَجَلِ الْمَكْتُوبِ

وَالرِّزْقِ الْمَقْسُومِ وَلاَ يَسْعَوْنَ فِيمَا لاَ يُدْرَكُ اِلاَّ بِالسَّعْيِ مِنَ الْجَزَاءِ الْمَوْفُورِ وَالسَّعْيِ الْمَشْكُورِ وَالتِّجَارَةِ الَّتِى لاَ تَبُورُ».

376- Abdullah *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"O kavimlere ne oldu ki, zenginlere kıymet veriyorlar, abid** (ibadet eden) **leri küçümsüyorlar. Kuran'dan arzularına uyanla amel edip, uymayanları terkediyorlar. İşte böylece** (kitabın) **bazısına inanıp bazısını inkâr etmiş oluyorlar.**

Çalışmadan elde edilebilecek olan, takdir edilmiş kaderi, yazılmış eceli ve dağıtılmış rızkı elde etmeye çalışıyorlar da, çalışmadan elde edilemiyecek olan, bol mükâfatı, makbul ameli ve daimi ticareti elde etmeye çalışmıyorlar." *(Ebu Nuaym, Hilyetül Evliya:4/109-110)*

Şu bilinsin ki, bir Allah yolcusu, huzur-i Barî'ye ve hayat-ı ebediyyeye ancak kendi varlığını Allah-u Tealâ'nın varlığında yok ederek ve kötü ahlâkını iyi ahlâk ile değiştirerek kavuşabilir.

٣٧٧- عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ (رضى الله عنهما) قَالَ: اَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَنْكِبِى فَقَالَ: «كُنْ فِى الدُّنْيَا كَاَنَّكَ غَرِيبٌ اَوْعَابِرُ سَبِيلٍ» وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ: اِذَا اَمْسَيْتَ فَلاَ تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَاِذَا اَصْبَحْتَ فَلاَ تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ .

377- Abdullah İbn-i Ömer *(Radıyallahu Anhüma)* şöyle demiştir: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* benim omuzumu tuttu da bana: **"Abdullah, sen dünyada yabancı kimse gibi yahut yolcu gibi ol!"** buyurdu.

(Mücahid dedi ki): İbn-i Ömer de: "(Ey mümin!) Akşama eriştiğinde sabahı gözleyip bekleme, sabaha eriştiğinde de akşamı gözleme (işleri zamanında yap)! Sıhhatinden bir kısmını hastalık zamanına ayır, (hastalığında yapamayacağın iyi amelleri sağlamken yap ki hastalığında sevapların aynen yazılsın) hayatından bir kısmını da ölümün için ayır (faydalı kıl!)." diye vasiyet ederdi. *(Buharî, Rikâk:3, Tirmizî, Zühd:23, Ibn-i Mace, Zühd:3, Ahmed Ibn-i Hanbel:2/24, 41, 232)*

Yani kendine varlık vermeyip bütün varlığı Allah-u Tealâya tanı, ölü için kabir ne ise ruh için beden odur. Nasıl ki kabirde bulunan bir ölü Mevlâ Tealâ nın bütün emirlerine teslim olup hiçbir şeye itiraz etmezse, beden de, ruhun Mevlâ Tealâ tarafından aldığı emir ve nehiylere, hoş karşıladığı âfetlere itiraz etmemelidir.

ALLAH-U TEALÂ'NIN TÖVBE EDENLERİN TÖVBESİNİ KABUL EDECEĞİNİ, İMAN VE AMELİ SALİHE DEVAM EDEREK TÖVBESİNDE SEBAT EDENLERİN GÜNAHLARINI SEVABA DÖNDÜRECEĞİNİ AÇIKLAYAN AYETİ KERİMELER :

اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولٰئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (١٧)

"**Allah** (-u Tealâ) **indinde** (kabul olunacak) **tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de, sonra çarçabuk tövbe edenlerin** (tövbesi) **dir. Allah** (-u Tealâ) **bunların tövbesini kabul eder ve Allah** (-u Tealâ, herkesin içini dışını) **hakkıyla bilendir, tam bir hikmet sahibidir.** " *(Nisa suresi : 17)*

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولٰئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا (٧٠) وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا (٧١)

"**Ancak , tövbe ve iman edip, ameli salih işleyenler müstesna. Allah** (-u Tealâ) **onların kötülüklerini iyiliğe çevirir ve Allah** (-u Tealâ) **çok bağışlayıcıdır, ziyade acıyıcıdır.' -- "Her kim tövbe edip ameli salih işlerse, şüphesiz ki o, tövbesi kabul edilmiş olarak Allah'a** *(Celle Celalühü)* **döner.**"*(Furkan Suresi: 70-71)*

Mevlâ Tealâ, mürted olan (dinden dönen) kimselerin Allah'a döndüklerinde tövbelerinin kabul edileceğini beyan ettikten sonra, küfür üzere devam edenlerin, son nefeslerinde iman edecekleri vakit tövbelerinin kabul olunmayacağını açıklamak üzere şöyle buyuruyor:

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ (٩٠)

KELİME MANASI (90)

(اِنَّ الَّذِينَ) **Şüphesiz o kullar ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** neden sonra? (بَعْدَ اِيمَانِهِمْ) **imanlarından sonra,** yani Allah'a inandıktan sonra, O'nu inkâr ettiler, (ثُمَّ ازْدَادُوا) **sonra arttılar,** neleri arttı? (كُفْرًا) **inkârları,** yani ömürleri boyu

kâfirlikte devam edip de, ölüm anında işin gerçeğini anlayarak tövbe edenler var ya, (لَنْ تُقْبَلَ) **asla kabul edilmeyecektir,** ne? (تَوْبَتُهُمْ) **onların tövbeleri** (bu dönüşleri), (وَأُولَٰئِكَ) **ve işte onlar,** (هُمُ) **ancak onlar,** kimlerdir? (الضَّالُّونَ) (hidayet ve islâmdan) **sapıtanlardır.**

MEALİ ŞERİFİ (90)

Şüphesiz imanlarından sonra, inkâr edip sonra da, küfür (inkârçılık) **da ziyade olanların** (gün begün ilerleyenlerin) **tövbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar sapıkların ta kendisidirler.**

İ Z A H A T

Begavî tefsirinde zikredildiğine göre, Katade ve Hasen buyurmuştur ki, Bu ayet-i celile, kendi peygamberlerine inandıktan sonra, İsa *(Aleyhisselâm)* a ve İncil'e küfreden, sonradan Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ve Kurana küfrederek, kâfirlikte haddi aşan yahudiler hakkında inmiştir.

Ebul Âliye buyurmuştur ki, bu ayet-i celile, Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Tevrat ve İncilde yazılı sıfatlarına inandıktan sonra, O'nu inkâr eden sonra da, bu kâfirlikleri içersinde bir çok günahlar işleyen yahudi ve hristiyanlar hakkkında inmiştir.

İmamı Mücahidin buyurduğuna göreyse, bütün kâfirler hakkında inmiştir. Çünkü onlar, Allah-u Tealânın kendilerini yarattığını ikrar ettikten sonra, O'na ortak koşmuşlar ve ölünceye kadar küfürde gün begün ilerlemişlerdir.

İmamı Hasen: "**Sonra küfürde ilerlediler.**" kavli şerifinin manası hakkında,"Onlar, yeni gelen her ayeti kerimeye küfrederek, kâfirlikte ilerlediler." buyurmuştur.

İmamı Kelbî'nin buyurduğuna göre, bu ayeti celile, Haris ibni Süveyd'in onbir arkadaşı hakkında inmiştir. Haris *(Radıyallahu Anh)* islâm'a dönünce, onlar Mekke-i Mükerreme'de kâfir olarak kaldılar ve :"Durabildiğimiz kadar küfür üzere duralım, dönmek istediğimizde Haris hakkında tövbesinin kabulüne dair inen ayet bize de iner." dediler ve "Muhammedin ölmesini bekliyoruz vakit bulursak onun dinine tekrar döneriz veya ona döndüğümüzde inandığımızı açıklayıp, münafıklık ederiz." gibi sözlerle küfürde ileri gittiler.

Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* efendimiz Mekke-i Mükerreme'yi fethedince onlardan islâma girenlerin tövbesi kabul edildi, kâfir olarak ölenler hakkında ise, bundan sonraki ayet-i celile nazil oldu.

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, müfessirler; Allah-u Tealâ Hazretleri tövbe edenlerin tövbesini kabul edeceğini Kuran-ı kerimin bir çok yerlerinde kat'î bir şekilde vaadettikten sonra, bu ayet-i celilede "**İmanlarından sonra, kâfir olup sonra da küfürde ileri gidenlerin tövbeleri asla kabul edilmez.**" kavli şerifinin manası hakkında ihtilâf etmişlerdir.

Hasen, Atâ, Katade ve Süddî hazeratı, "Kendilerine ölüm gelip çattığında, azabı gördükleri için inananların, tövbeleri kabul edilmez." buyurmuşlardır. Nitekim Allah-u Tealâ Hazretleri:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ
إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (١٨)

"Yoksa! kötülükleri yapıp yapıp da, içlerinden birine ölüm gelip çatınca, 'Ben şimdi tövbe ettim' diyen ve kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) **tövbe yoktur. Ve biz onlar için acı verici bir azap hazırlamışızdır."** *(Nisa Suresi: 18)* buyuruyor.

İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* buyurmuştur ki: Tövbesinin kabul olunmayacağı bildirilen bu kişiler, mürted olduktan sonra, kendilerini gizlemek için tövbe ettiklerini söyleyip, içlerinde küfrü gizleyerek münafıklık yapan kimselerdir.

Ebul Âliye buyurmuştur ki: Bunlar, şirkten tövbe etmedikleri hâlde, yaptıkları bazı günahlardan tövbe edenlerdir ki, şirkten dönmedikleri müddetçe onların bu tövbeleri makbul değildir.

İbni Cerir-i Taberî buyurmuştur ki : Allah-u Tealâ Hazretleri bundan evvelki ayet-i celilede, bütün günahkâr kullarının tövbelerini kabul edeceğini vaadettikten sonra, bu ayet-i celilede küfürde aşırı giden kullarının tövbelerinin kabul olunmayacağını açıklamıştır. Bunlar zahirde bir birine zıd gibi görünüyorsa da, aslında aralarında hiçbir çelişki yoktur. Zira bu ayeti celilede beyan edilen, "Tövbelerinin kabul edilmemesi."nden maksat, kabul olunacak zamanda tövbeye muvaffak olamayacaklar." demektir.

Yoksa şartlarına uygun bir şekilde yapılan bir tövbe kabul olunmayacak manasında değildir. Zira Allah-u Tealâ, şirkden ve küfürden vazgeçerek islâhı nefs eden kişiler hakkında da, kendisini vasfettiği (tanıttığı) gibi, gafur ve rahimdir.

KÜFÜRLE İMAN ARASINDA KARARSIZ YAŞAYIP, SONUNDA KÜFRE KARAR VERENLERİ ALLAH-U TEALÂ'NIN BAĞIŞLAMAYACAĞINI BEYAN EDEN BİR AYETİ KERİME

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ
لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا (١٣٧)

"İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkâr (ların) **ı artıranları şüphesizki Allah** (-u Tealâ) **ne bağışlayacak, ne de onları** (doğru) **bir yola kavuşturacaktır."** *(Nisa Suresi : 137)*

Allah-u Tealâ Hazretleri, ölmesine yakın,dünyadan ümit kesip azabı gördüğü anda tövbe edenlerin tövbelerinin kabul olunmadığını beyan ettikten sonra, hiç tövbe etmeyip küfür üzere ölenlerin hallerini şöyle açıklıyor:

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ
ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِهِ اُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (٩١)

KELİME MANASI (91)

(اِنَّ الَّذِينَ) **Muhakkak o kimseler ki,** (كَفَرُوا) **kâfir oldular,** (وَمَاتُوا) **ve öldüler,** (وَهُمْ) **halbuki onlar,** (كُفَّارٌ) **kâfirlerdir,** yani kâfir olarak yaşayıp, kâfir olarak ölenler var ya, (فَلَنْ يُقْبَلَ) **asla kabul edilmeyecektir,** kimden? (مِنْ اَحَدِهِمْ) **onların hiç birinden,** ne? (مِلْءُ الْاَرْضِ) **yer** (dünya) **dolusu,** ne cihetinden? (ذَهَبًا) **altın cihetinden,** (وَلَوِافْتَدٰى) **fidye** (kurtulması için karşılık) **olarak verecek olsa da,** neyi? (بِهِ) **onu,** (اُولٰئِكَ) **işte onlar** (var ya), (لَهُمْ) **onlar için vardır,** ne? (عَذَابٌ) **bir azap,** öyle azap ki, (اَلِيمٌ) **çok elem** (acı) **verici,** (وَمَا لَهُمْ) **ve onlar için** (bir fert) **yoktur,** kimlerden? (مِنْ نَاصِرِينَ) **yardımcılardan,**

MEALİ ŞERİFİ (91)

Şüphesiz, inkâr edip, kâfir olarak ölenler (var ya) **onların hiç birinden yer** (dünya) **dolusu altın fidye olarak verecek olsa da asla kabul edilmeyecektir. İşte onlar! Pek acı verici bir azap onların** (Hakkı) **dır. Ve kendileri için yardımcılardan** (bir fert de) **yoktur.**

İ Z A H A T

Hâzin tefsirinde zikredildiğine göre, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhüma),* şöyle buyurmuştur: Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* Mekke-İ Mükerremeyi fethettiğinde,Haris İbni Süveyd'in adamlarından kimisi tekrar islâma girdi ve tövbeleri kabul edildi. İslâma girmeyip kâfir olarak ölenler hakkında da bu ayet-i celile nazil oldu.

Bu ayeti celilenin yahudiler, hristiyanlar ve sair put perestlerden kâfir olarak ölenlerin hepsi hakkında indiği de rivayet edilmiştir.

Kazi Beyzavî buyurmuştur ki: Kâfir olarak ölen bir kişinin yer yüzü dolusu altını sade ondan fidye olarak kabul edilmemesinin sebebi, kâfir olarak ölmesi olduğuna işaret için Allah-u Tealâ Hazretleri: (فَلَنْ يُقْبَلَ) ayet-i celilesinin başında sebebiyete delâlet eden (فَا) lâfzını kullanmıştır.

(وَلَوِافْتَدى) da bulunan şart, gizli bir cümle üzerine atfedilmiştir. Buna nazaran mana: "**Kâfir olarak ölen bir kimse, dünyada iken yer yüzü dolusu altını olup, hepsini hayırlara ve fakirlere harcayarak Cenab-ı Hakka yaklaşmak istese asla kabul edilmez ve ahirette onların zerre kadar menfaatını göremez.**" demektir. Zira küfürle birlikte yapılan ibadet makbul değildir.

Yahut, Tefsiri Taberî'de zikredildiğine göre, ayet-i celile farz ve takdir yolu üzere varid olmuştur. Buna göre ayet-i celilenin manası: "**Kâfir olarak ölen bir kimse, farz-u mahal ahirette dünya dolusu altına sahip olsa ve azaptan kurtulmak için hepsini feda etse de, azaptan zerre kadar kurtulamaz ve kendisini kurtaracak hiç bir yardımcı bulamaz.**" demektir. Yoksa hakikatta altını olacak da verecek manasında demek değildir.

٣٧٨- عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضى الله عنه) اَنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: « يُجَاءُ بِالْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ لَهُ اَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا اَكُنْتَ تَفْتَدِى بِهِ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ. فَيُقَالُ لَهُ: قَدْكُنْتَ سُئِلْتَ مَاهُوَ اَيْسَرُ مِنْ ذٰلِكَ ».

378- Enes İbn-i Malik *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edildiğine göre: Allah'ın Peygamberi *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle derdi: "**Kıyamet günü kâfir kişi getirilir de ona: Söyle bakalım: Senin yer dolusu altının olsaydı şu azabdan kurtulmak için onu feda eder miydin? diye sorulur.**

O da: Evet feda ederdim! der. Bunun üzerine ona: Fakat senden, bundan daha kolay olan şey (tevhid) **istenilmişti!** (sen ise bundan yüz çevirmiştin) **denilir.**" *(Buharî, Rikâk:49)*

İmamı Fahrurrazi Hazretleri buyurmuştur ki: Kâfirler üç kısımdır.

1. Doğru ve makbul bir şekilde ,küfürden tövbe ederek müslüman olanlar. İşte Allah-u Tealâ Hazretlerinin: "**Ancak tövbe edip** (kendilerini) **düzeltenler müstesna.**" kavli şerifinde zikrettiği bunlardır.

2. Bozuk bir tövbe ile (ölmek üzereyken) küfürden dönenlerdir ki, bundan evvelki ayeti celilede: "**Onların tövbesi asla kabul edilmez.**" diye bahsedilenler de bunlardır.

3. Hiç tövbesiz küfür üzere ölenler. Bu ayeti celilede zikredilenler de bunlardır.

Ruhul Beyan tefsirinde zikredildiğine göre, kâfir olarak ölenler; nefsi emmareleri, kalplerini istilâ ederek, şer ve azgınlıkta son dereceye ulaşmış kimselerdir ki, bunların hiç birinden yer yüzünün dolusu kadar bile olsa altın kabul edilmeyecektir. Zira ahirette ancak nuranî ve bakî (nurlu ve daimi) işler kabul edilecektir. çünkü ahiret nur ve beka âlemidir ki, zülmanî ve fanî (karanlık ve geçici) işlerin orada hiç bir kadr-u kıymeti (değeri) yoktur.

Zaten onların küfrüne sebep bu fanî işleri sevmeleri olmuştur ki, onların helâkine sebep olan şeyler, yarın ahirette onları nasıl kurtarabilir.

O hâlde insan, küfrün vasıfları olan dünya sevgisi, nefsin kötü isteklerine uymak ve haktan yüz çevirmek gibi çirkin huylardan sakınmalıdır ki, bu da çok zordur. Zira kan, damarlarda aktığı, ruh da bedeni istilâ ettiği gibi, bu kötü sıfatlar da insanı kaplamıştır.

Ancak sağlam bir akla sahip olup şeriata tam manasıyla uyan bir kişi, nefsinin kötü isteklerine galip gelebilir,

٣٧٩- عَنْ جَابِرٍ (رضى الله عنه) قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «اَخْوَفُ مَا اَخَافُ عَلَيْكُمْ طُولُ الْاَمَلِ وَاتِّبَاعُ الْهَوىٰ فَاَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوىٰ فَيُضِلُّ عَنِ الْحَقِّ وَاَمَّا طُولُ الْاَمَلِ فَيُنْسِي الْآخِرَةَ اَلَا! وَاِنَّ الدُّنْيَا قَدْ تَرَحَّلَتْ مُدْبِرَةً وَالْآخِرَةَ قَدْ تَرَحَّلَتْ مُقْبِلَةً وَلِكُلٍّ بَنُونَ فَكُونُوا مِنْ اَبْنَاءِ الْآخِرَةِ وَلَا تَكُونُوا مِنْ اَبْنَاءِ الدُّنْيَا فَاِنَّ الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حِسَابٌ وَغَدًا حِسَابٌ وَلَا عَمَلٌ».

379- Hazreti Cabir *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen bir hadisi şerifte Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu: **"Sizin üzerinize en korktuğum şey, tûl-u emel** (uzun kuruntu) **ve nefsin isteklerine uymaktır.**

Nefsin hevasına uymak, haktan saptırır, tûl-u emel ise ahireti unutturur. Uyanık olun! Şüphesiz dünya arka vererek göçmekte, ahiret ise yönelerek gelmektedir.

Her birinin oğulları vardır. Siz ahiret oğullarından olun, dünya oğullarından olmayın, zira bu gün amel var hesap (sorgu sual) **yoktur, yarın ise hesap var amel** (etme imkânı) **yoktur."** *(Ali el-Müttekî, Kenzul Ummal:16/22)*

Zünnûni Mısrî *(Kuddise Sırruhu)* buyurmuştur ki: İbadetin anahtarı tefekkür, isabetin (doğruyu bulmanın) alâmeti de nefse muhalefettir. Bu ise nefsin kötü isteklerini terketmektir.

Cafer İbni Nüsayr *(Kuddise Sırruhu)* şöyle anlatmıştır: Bir kere Cüneyd-i Bağdadi bana bir dirhem vererek" bununla incir al" dedi. Ben de aldım, iftar vakti ağzına koyduği inciri sonra ağlayarak çıkardı. Ben kendisine bunun sırrını sorunca," Manevi bir ses kalbime 'Onun için terkettiğin bir isteğe tekrar dönmekten utanmıyor musun?' diye nida etti de onun için bıraktım." bu yurdu.

Ebu Süleymanı Daranî buyurmuştur ki: Gecesini iyi geçirene Allah-u Tealâ gündüzünde kâfi gelir. Gündüzünü iyi geçirene de gecesinde kâfi gelir.

Bir şehveti terketmekte samimi olan kişiye, onu terketmenin zorluğuna karşı Allah-u Tealâ Hazretleri kâfi gelir ve Allah-u Tealâ kendisi için bir şehveti terkeden kalp sahibine azabetmez.

Bilinmelidir ki, nefis, insanın iki yanının arasına yani bütün cesedine konmuş olan çok lâtif bir varlıktır ki, bütün kötü ahlâkların madenidir. ve o daima kötülüğü emretmekte ve melekütü alâ (en yüce olan manevi âlem) den yaratılmış olan ruhaniyeti, hayırlardan menetmektedir.

Nefis, azgınlık, aksilik ve kibirlilik üzere yaratıldığından, vaazları kabul etmekten çekinmekte ve daima inatçılığını ortaya koymaktadır. Nitekim Kaside-i Bürde sahibi İmamı Buseyrî *(Rahimehullah)* :

فَاِنَّ اَمَّارَتِی بِالسُّوءِ مَا اتَّعَظَتْ مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

"Yaşlılığın ve zayıflığın korkutmasıyla beraber benim kötülüğü emreden nefsim, cehaletinden vazgeçmedi." buyurarak, nefsinden şikayette bulunmuştur.

Allah-u Tealâ Hazretleri nefsi cehennemin sureti üzere yaratmış ve onun her tabakasına göre de, nefse bir sıfat vermiştir. Bunlar da yedidir.

1. Kibir (büyüklük taslamak)
2. Hırs (dünyaya düşkünlük)
3. Şehvet (kötü şeylere meyil)
4. Haset (kıskançlık)
5. Gadap (kızmak)
6. Buhl (cimrilik)
7. Hıkd (kin tutmak)

İşte nefiste bulunan bu yedi sıfat, cehennemin yedi derekesine (tabakasına) doğru açılan yedi kapıdır. Bu alçak derekelerden kurtulan kişi muhakkak cennetin yüksek derecelerine ulaşır. Nitekim Allah-u Tealâ:

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا (٩) وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰاهَا (١٠)

"Onu (nefsini) **tezkiye eden** (kötü huylarından temizleyen) **muhakkak kurtulmuş, onu kötülüklere daldıran da, hakikaten ziyan etmiştir.** " buyurmuştur. *(Şems Suresi : 9-l0)*

Nefsini bu kötü huylarından kurtaramayan da cehennemin derekelerrinde hüsran içinde kalır. Allah-u Tealâ bizleri ve sizleri nefsi emmare'nin şerrinden, şeytan-ı lâin'in hilesinden, kurtarsın ve ruhlar bedenlerde durdukça hâlimizi hayırla islâh eylesin Amin.., Ya Muin!

ALLAH-U TEALÂ'NIN, KÂFİR OLARAK ÖLENLERİ ASLA AFFETMEYECEĞİNİ VE KENDİLERİNİ AZAPTAN KURTARMAK İÇİN DÜNYA DOLUSU ALTINI FİDYE OLARAK VERSELER DAHİ KABUL ETMEYECEĞİNİ BİLDİREN DİĞER AYETİ KERİMELER:

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (١٨)

"Yoksa kötülükleri yapıp (yapıp) da, içlerinden birine ölüm gelip çatınca 'Ben şimdi tövbe ettim ' diyen ve kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tövbe yoktur.İşte onlar (var ya!) Onlar için acı verici bir azap hazırlamışızdır." *(Nisa Suresi :l8)*

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ (٣٤)

"Şüphesiz ki, inkâr edip, Allah (-u Tealân) ın yolundan (insanları) alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri, Allah (-u Tealâ) asla mağfiret etmez (bağışlamaz) ." *(Muhammed Suresi : 34)*

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٣٦)

"Şüphesiz ki, kâfir olanlar (var ya!) yer yüzündeki her şey ve bununla beraber bir okadarı kendilerinin olsa da, kıyamet gününün azabından (kurtulmak için) onu fidye verseler, onlardan asla kabul edilmez ve onlar için acı verici bir azap vardır. " *(Maide Suresi : 36)*

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (٥٤)

" (Kıyamet gününde) Yer yüzündekiler(in tamamı, dünyada inkâr ederek kendine) Zulmetmiş olan her nefsin (elinde) olsa, (azaptan kurtulmak için) elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman pişmanlıklarını açıklarlar. Ve onların aralarında adaletle hükmolunur. Onlar (hak ettiklerinden fazla bir cezaya çarptırılarak) zulüm de olunmazlar ."*(Yunus Suresi:54)*

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ اُولٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَاْوِيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٨)

"**Ona icabet etmeyenler** (Rablerine uymayanlara gelince) **eğer yer yüzünde olanların tamamıyla, bununla beraber onun bir misli daha kendilerinin olsa,** (kurtulmak için) **onu mutlaka feda ederler. İşte onlar** (var ya!) **hesabın en kötüsü onlar içindir. Varacakları yer de cehennemdir ve o ne kötü döşektir.**" *(Rad Suresi : 18)*

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ (٤٧)

"**Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli o zulmedenlerin** (elinde) **olsaydı, kıyamet gününde** (uğrayacakları) **azabın kötülüğünden** (kurtulmak için) **elbette bunları feda ederlerdi. Hâlbuki** (o gün) **onlar için, Allah** (-u Tealâ tarafın) **dan hiç de hesaba katmadıkları** (ilâhi gazap ve azap) **zuhura gelmiştir** (ortaya çıkmıştır)." *(Zümer Suresi: 47)*

ÜÇÜNCÜ CİLTTE GEÇEN HADİS-İ ŞERİFLERİN FİHRİSTİ

Sayfa: Hadis-i Şerif:

(الهمزة)

آية الكرسى الله لااله الا هو 47
ائذنوا له فبئس ابن العشيرة 436
ابشروا يا اصحاب الصفة فمن لقينى 175
اتانى آت من عند ربى 29
اتريدون ان تقولوا كما قال 264
اتشهدون ان عزيراً عبده 400
اتقرأ من القرآن شيئاً 138
اتقوا الظلم فان الظلم 150
اتقوا دعوة المظلوم 151
اتق الله فيما تعلم 251
آتونى العشية ابعث 309
اتيت الكوفة فى تجارة فنزلت قريبا 390
اتيت النبى ﷺ وفى عنقى صليب 579
اتيت النبى ﷺ وهو فى المسجد 156
اجتنبوا السبع الموبقات 213
اجعلوها بين آية الربا 233
اختصم رجلان الى النبى ﷺ فى ارض 617
اخذ رسول الله ﷺ بمنكبى 652
اخوف ما اخاف عليكم طول الامل 658
اذا اديت زكاة مالك فقد قضيت 125
اذا اراد الله بعبده الخير 266
اذا رأيتم الذين يتبعون ما تشابه 340
اذا سأل السائل فلا تقطعوا عليه 101

اذا علمت ان الغالب على عبدى 251
اذا كان جُنْحُ الليل 199
اربعة من الكبائر لبس الصوف 428
اربعة لعنوا فى الدنيا والآخرة 484
اربع من كن فيه كان منافقا 614
اربع نسوة سيدات عالمهن 494
اربعة حق على الله ان لا يدخلهم 215
ارموا وانتضلوا وان تنتضلوا 163
الستم تعلمون انه لا يكون 307
استب رجلان رجل من المسلمين 19
اسم الله الاعظم الذى اذا دعى به 422
اشرف على النبى ﷺ واصحابه 98
اصدق كلمة قالها الشاعر كلمة لبيد 37
اعرض عليهم هذه الآية 210
اعطوه فان من خيار الناس 229
اعظم آية فى القرآن 51
افضل الجهاد كلمة حق عند سلطان جائر 404
افضل العبادات احمزها 12
افضل الصدقة ان يتعلم المرء 102
افضل الكسب بيع مبرور 123
افضل العبادة الفقه وافضل الدين الورع 141
افضل نساء العالمين خديجة 495
افلا انبئكم بما هو اكثر 138
اقام اياما لم يطعم طعاما 476
اقرؤا هاتين الآيتين اللتين من آخر 293
اقرب ما يكون العبد من ربه 501
اقم حتى تأتينا الصدقة فنأمرلك 182
التقى آدم وموسى فقال موسى 74
الا ان كل ربا من ربا الجاهلية 211

الا تبايعون رسول الله ﷺ 181
الا وان فى الجسد مضغة 259
اللهم فقهه فى الدين 342
اللهم انى اسألك بحق السائلين 543
اللهم انى اعوذ بك من الاربع 627
اكبر الكبائر الاشراك بالله 260
اما الروضة فروضة الاسلام واما العمود فعمود الاسلام 60
اما قطع السبيل فانه لا يأتى 163
امتهوكون فيها يا ابن الخطاب 143
امر الله تعالى ابليس ان يأتى محمدا 116
ان النبى ﷺ حث اصحابه 128
ان النبى ﷺ سأله اى آية فى كتاب الله 48
ان النبى ﷺ قال لرجل اسلم قال انى 59
ان الصلاة والصيام والذكر 93
انا اغنى الشركاء عن الشرك 106
ان الله تبارك وتعالى اذا كان يوم القيامة 106
ان الله عز وجل لا ينام ولا ينبغى له 40
ان اخوف ما اخاف عليكم 109
ان اطيب ما اكلتم من كسبكم 123
ان امرأة اتت النبى ﷺ فقالت 138
ان الله ليريد العذاب باهل الارض 144
ان الله لغنى عن تعذيب هذا نفسه 149
ان العبد لتعمل عملا فى السر 154
ان اصحاب الصفة كانوا اناسا 171
ان ابا هريرة كانوا يقول: الله الذى 173
ان الله يحب الحليم الحيى الغنى 186
ان آخر ما نزلت آية الربا 214
ان اعظم الذنوب عند الله 228
ان الجهاد فى سبيل الله والايمان 229

ان الله عز وجل امرنى بمداراة الناس 437
ان الله عز وجل اذا اراد رحمة امة 234
ان اول من جحد آدم 246
ان العبد اذا اخطأ خطيئة 260
ان الله تجاوز لى عن امتى 262
ان الله قد اثنى عليك 273
ان الله وضع عن امتى الخطأ 288
ان الله كتب كتابا قبل ان يخلق 293
ان الله عز وجل وكل بالرحم 323
ان اسمى محمد الذى سمانى 323
ان الله تعالى يخلق عظام الجنين 325
ان القرآن ذو شجون وفنون وظهور وبطون 347
ان ابا هريرة (رضى الله عنه) كان يقول 353
ان الله لا ينظر الى صوركم واموالكم 355
ان الله تبارك وتعالى يقول لاهل الجنة 377
ان اليمين الكذبة تنفق 619
ان امرأتين كانتا تخرزان 619
ان الله اذن لى ان احدث 620
ان الله تعالى اتخذ ابرهيم خليلا 17
انت سيدة نساء اهل الجنة 494
ان خلق احدكم يجمع فى بطن امه 322
ان رجلا اتى النبى ﷺ فسأله 185
ان رجلا اتى النبى ﷺ فشكا 52
ان رجلا جاء النبى ﷺ فقال يا نبى الله 138
ان رجلا كان يكتب للنبى 302
ان رجلا اقام سلعة فى السوق 616
ان رسول الله ﷺ اقام اياما 476
ان رسول الله ﷺ سأل رجلا من صحابته 48
ان رسول الله ﷺ قال: سورة 50

ان رسول الله ﷺ لمادنا ولادها 51
ان رسول الله ﷺ رأى رجلا يهادى 149
ان رسول الله ﷺ كان يعطى 183
ان رسول الله ﷺ قال: ان قلب ابن آدم 352
ان رسول الله ﷺ كان يقول 543
ان رسول الله ﷺ قال: يا معشر 589
ان صدقة المسلم تزيد فى العمر 163
ان زوجى مسكين لا يقدر على شئ 138
ان عمر بن الخطاب (رضى الله عنه) اتى النبى 143
ان عمر بن الخطاب خرج ذات يوم 51
ان عائشة (رضى الله عنه) اخبرته انه استأذن 436
ان عيسى بن مريم قام فى بنى اسرائيل 519
ان عيسى لم يمت وانه راجع 552
ان قلب ابن آدم 352
ان من اشراط الساعة 481
انفقى ولا تحصى فيحصى الله عليك 134
انفق يا ابن آدم انفق عليك 134
انكسفت الشمس بالبصرة 303
انك لن تنفق نفقة تبتغى بها 97
انا لنكشر فى وجوه اقوام 436
ان فى امتى قوما يقرؤن القرآن 346
ان للشيطان لمة بابن آدم 130
ان كان يدا بيد فلا بأس 195
ان كتابى لم يكتبوا من اعمالكم 267
ان لكل نبى ولاة من النبيين 589
انما الايمان بمنزلة القميص 353
انما هلك من كان قبلكم بهذا 344
ان مسيلمة الكذاب اخذ رجلين 434
انهما من كنز الرحمن تحت العرش 53

ان هذا المال خضرة حلوة من اصابه 122
انه سيأتى ناس يجادلونكم 349
انه لا يرد شيئا ولكنه يستخرج به 147
انه ليغان على قلبى 277
ان هذا القلب كريشة بفلاة من الارض 352
انه ظهر على ابى طالب من بعيد 15
انها قالت خرج رسول الله ﷺ قبل بدر 431
انى لم ابعث باليهود يةولا بالنصرانية 283
انى اراك تحب الغنم والبادية 582
اولاد المؤمنين فى جبل فى الجنة 590
اوليس فى سبيل الله الا من 98
اول ما يرفع من الارض العلم فقالوا 141
اى فلان هل تزوجت 48
آيتان هما قرآن وهما يشفيان 294
اياكم والذنوب التى لا تغفر 199
اياكم والامتنان بالمعروف فانه 106
اى رب لاازنين اى رب لااسرقن 353
اى عائشة ان شر الناس 436
ايكم يخبرنى باعظم آية فى القرآن 51
اين انت من آية الكرسى 52
اين تنبت الحبة قالوا فى الارض 354

(البـاء)

بارك الله فيما امسكت وفيما اعطيت 96
باكروا بالصدقة فان البلاء 162
بخ بخ زوجك غنى 138
بسم الله الرحمن الرحيم من محمد 581
بعثت بمداراة الناس 437
بينى وبينكم التورية 409

(التـــاء)

تؤمن بالله ورسوله 431
تجئ الاعمال يوم القيامة 644
تخرج الحى من الميت 425
تخـلقوا باخـلاق الله 137
تحملت حمالة فأتيت رسول الله ﷺ 182
تزوج تزوج تزوج ثلاث مرات 49
تصدقوا على اهل الاديـان 167
تصدقوا فسيأتى على الناس زمان 165
تعلموا الصمت ثم تعلموا الحلم 252
تفسير القرآن على اربعة وجوه 347
تفرقـت بنوا اسرائيل على احدى وسبعين 336
تلا رسول الله ﷺ « هوالذى انزل عليك » 340
تلقت الملائكة روح رجل 225
توفى النبى ﷺ ودرعه مرهونة 258

(الثـاء)

ثلاثة اقسم عليهن واحدثكم حديثاً 184
ثلاث من فعلهن فقد طعم طعم الايمـان 126
ثلاثة لا ينظر الله عز وجل اليهم 99
ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة 620
ثلاث من جاء بهن مع الايمـان 227
ثلاث هن اصل كل خطيئة 609
ثلاثة يحبهم الله وثلاثة 159

(الجيـم)

جائت ملائكة الى النبى ﷺ 457
جاء جبرائيـل الى النبى ﷺ 186
جاء جبريل الى النبى ﷺ فقال 421

جاء رجل بناقة مخطومة 92
جاء عمر بن الخطاب الى النبى ﷺ 632
جاءنى جبرائيل فقال اجعلوها 233
جلس ناس من اصحاب رسول لله ﷺ 14

(الحـاء)

حبب الى من الدنيا النسآء 370
حث اصحابه على الصدقة 128
حدثنى رسول الله ﷺ ان الله 106
حرمة مال الانسان كحرمة دمه 197
حرمة مال المسلم كحرمة دمه 435

(الخـاء)

خذ فتموله او تصدق به 183
خذوا ثلثى دينكم عن الحميرآء 496
خرج رسول الله ﷺ ذات يوم 103
خرج رسول الله ﷺ قبل بدر 431
خصلتان لا تجتمعان فى منافق 140
خطبنا رسول الله ﷺ قال 160
الخيل معقود فى نواصيها 188
خير نسائها مريم ابنة 495

(الدال والذال)

دخلت الجنة فرأيت على بابها 227
الذهب بالذهب والفضة بالفضة 195

(الـراء)

رأس العقل بعد الايمان 437
رأيتم ما يقول سلمان 417

الربا وان كثر فان عاقبته 204
رجل تعلم عشر آيات 138
رجل قتل نبيًا او رجل امر بالمنكر 403
رفع عن امتى الخسف والمسخ 284

(السين والشين)

سألت رسول الله ﷺ فاعطانى 179
سبحان الله ما نزل من الشدائد 230
سبعة يظلهم الله فى ظله يوم لا ظل 158
ستة يدخلون النار 608
ستكون فتن قلت فما المخرج 562
سمعت رسول الله ﷺ على اعواد المنبر 50
سمعت رسول الله ﷺ فى الحج 618
سورة البقرة فيها آية سيد آى القرآن 50
سيأتى زمان لامتى يكون امراؤهم 421
سيأتيكم ركب مبغضون 436
سيدة اهل الجنة مريم 494
الشرك اخفى من دبيب النمل 450

(الصاد و الضاد)

الصلاة الصلاة اتقوا الله فيما ملكت 233
صنائع المعروف تقى مصارع السوء 159
صنفان من امتى لن تنالهما 151
صنفان من اهل النار لم ارهما 496
ضع من دينك هذا 228

(الطاء)

طوبى لمن اكثر فى الجهاد فى سبيل الله 93

(العين)

عجب الله من قوم يدخلون الجنة 59
عش ما شئت فانك ميت 186
العلم حيات الاسلام 251
على ملة ابراهيم ودينه 408

(الفاء)

فانطلق بى جبريل الى رجال 200
فان رسول الله ﷺ كان يأمرنا 123
فانما الاعمال بخواتيمها ولو ان 445
فضلت على الانبياء بست 16
فى قول الله عز وجل : اذا تداينتم 245
فيما سقت السماء والعيون 124

(القاف)

قال رجل يا رسول الله آى سورة القرآن اعظم 47
قال الله تبارك وتعالى انا اغنى 106
قال عمر (رضى الله عنه) يوما لاصحاب النبى ﷺ 118
قال الله تعالى انفق يا بن آدم انفق عليك 134
قال الله تبارك وتعالى 151.152
قال رجل لابن عباس 337
قام فينا رسول الله ﷺ بخمس كلمات 40
قد افلح من اسلم ورزق كفافاً 183
قد رزقك الله تعالى خيرا منها 495
قد سمعت كلامكم وعجبكم 14
القرآن غنى لا فقر بعده ولا غنى دونه 139
القرآن منار كمنار الطريق 347
قراءة القرآن فى الصلاة 160
القرآن فى الكلام كآدم فى الموجودات 9

قصم ظهری رجلان 627
قل آمنت فاستقم 532
قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی 450
قلت یا رسول الله ای الناس اشد 403
قلت یا رسول الله قل لی 531
قل هو الله احد 47
قلیل العلم خیر من کثیر من العبادة 141

(الکاف)

کان آخر کلام رسول الله ﷺ 233
کان اذا اراد ان یذکر حاجته 289
کان الکتاب الاول نزل من باب واحد 345
کان النبی ﷺ یدعو ویقول 627
کان تاجر یداین الناس 225
کان رسول الله ﷺ اذا نزل به هم 39
کان رسول الله ﷺ اذا قرأ آخر 52
کان رسول الله ﷺ اذا صلی بالناس 176
کان رسول لله ﷺ یکثر ان یقول 352
کان لرجل علی بعض الحق 422
کان من اهل الصفة سبعون 176
کذبتم کیف یصح اسلامکم 307
کل ابن آدم یلقی الله بذنب 482
کل امرء فی ظل صدقته حتی یقضی 162
کل سلامی علیه صدقة کل یوم یعین 90
کل مؤدب یحب ان یؤتی مأدبته 139
کلا الفرقین بریئ من ابراهیم 584
کلا الفرقین بریئ من دین ابراهیم 635
کل امتی یدخلون الجنة 456
کما تکونون یولی علیکم 420

كمل من الرجال كثير ولم يكمل 496
كنت فى المسجد فجاء رجل 60
كنت من فقراء المسلمين من اهل الصفة 176
كنت قائما عند رسول الله ﷺ 323
كنت امشى مع ابى امامة 336
كنا مع النبى ﷺ وهو آخذ بيدى 451
كنا نعد من الذنب الذى 618
كن فى الدنيا كانك غريب 652
كيف انتم بعدى اذا شبعتم من خبز 176

(اللام)

لا الفين احدكم متكئا على اريكته 458
لا اخاف على امتى الا ثلث خلال 346
لا تبيعوا الدينار بالدينارين 194
لا تجوز شهادة خائن ولا خائنة 248
لا تخيرونى على موسى فان الناس 19
لا تسئلوا اهل الكتاب 633
لا تصدقوا الا على اهل دينكم 167
لا تظلموا فتدعوا فلا يستجاب 151
لا تلحفوا فى المسألة فو الله لا يسألنى 183
لا حسد الا فى اثنتين رجل آتاه الله 96
لانذر فى معصية الله 148
لا والله ما رزقنى الله تعالى 495
لا والذى نفسى بيده حتى اكون احب 451
لا ولكن اكرموا نبيكم واعرفوا 626
لا يزال امتى بخير مالم يتخذوا 481
لا يقبل الله من مسمع 154
لا يكونن احدكم كالعبد السوء 532
لا يأتى ابن آدم النذر بشئ 147

لا يكتسب عبد مالا حراما فينفق منه 125
المسائل كدوح يكدح بها الرجل 184
لعن رسول الله ﷺ آكل الربا 193
لعن الله آكل الربا وموكله 214
لعن النبى ﷺ الواشمة والمستوشمة 213
لقد اوذيت فى الله ومايؤذى احد 11
لك بها يوم القيامة سبعمائة ناقة 92
لما خلق الله الارض جعلت 157
لما اسرى برسول الله ﷺ 293
لما نزلت الحمد لله رب العالمين وآية الكرسى . . . . . 390 . 423
لما نزلت على رسول الله «لله ما فى السموات» 264
لما نزلت هذه الآية «آمن الرسول» 271
لم يتكلم فى المهد الا ثلثة 510
لن يستكمل مؤمن ايمانه حتى يكون 450
لو ان السموات السبع والارضين 43
لو ان موسى كان حيا 143
لولا ان الشياطين يوحون الى قلوب بنى آدم 132
لو تعلمون مالكم عند الله لاحببتم 176
لو تعلمون ما فى المسألة ما مشى احد 185
لولا ان الملائكة يحفظونكم 471
لو يعطى الناس بدعواهم 619
ليأتين على الناس زمان 214
ليس على اهل لا اله الا الله وحشة 414
ليس المسكين الذى ترده الاكلة 179
ليس بينى وبينه نبى 554
ليس الغنى عن كثرة العرض 180
ليس مما عصى الله به هو اعجل 618
ليهنك العلم ابا المنذر والذى نفسى 48

(الميـــم)

ما اطعمت نفسك فهو لك صدقة 97
ما اكتسب مكتسب مثل فضل علم 142
ما اكرم شاب شيخا لسنه 571
ما اكل احد طعاما قط خيرا من ان يأكل 122
ما المعطى من سعة بافضل 186
ما انفقتم على اهليكم فى غير اسراف 98
ما بال اقوام يشرفون المترفين 651
ما تركت بعدى فى الناس 372
ما ضر ابن عفان ما عمل بعد اليوم 96
ما عبد الله بشئ افضل من فقه 142
ما من صدقة احب الي الله من قول الم تسمع 101
ما منكم من احد الا سيكلمه ربه 117
ما من مسلم غرس غرسا فاكل منه 124
ما من يوم يصبح العباد فيه الا ملكان 133
ما من مولود يولد الا نفسه 198
مامن يوم يصبح العباد فيه 205
ما من قوم يظهر فيهم الربا 214
ما من مسلم يدان دينا 231
ما من قلب الا بين اصبعين من اصابع 353
ما من مولود يولد الا الشيطان 470
ما وقى به المؤمن عرضه فهو له 437
ما يخرج رجل شيئا من الصدقة 162
ما يزال الرجل يسئل الناس حتى يأتى 179
مثلى ومثلى الانبياء كمثل قصر 17
المراء فى القرآن كفر 344
مرحبا بكم حياكم الله 596
مداراة الناس صدقة 437
مروها فلتختم ولتركب ولتصم ثلاثة ايام 149

مطل الغنى ظلم 228
معاذ الله ان نعبد غير الله او ان نأمر 626
ملوك الجنة من امتى القانعون بالقوت 419
مما اتخوف على امتى ان يكثر 346
من احتبس فرسا فى سبيل الله 188
من اخذ اموال الناس يريد 228
من اراد ان ان تستجاب دعوته 225
من ارباب العلم 252
من ارسل بنفقة فى سبيل الله واقام فى بيته 92
من استوى يوماه فهو مغبون 549
من اصيب بمصيبة فذكر مصيبته 233
من اعطاه الله حفظ كتابه 139
من سيدكم يا بنى سلمة 483
من اقتطع مال اخيه المسلم 618
من انظر معسرا كان له بكل يوم 226
من انظر معسرا الى ميسرته 225
من انظر معسرا او وضع عنه 224
من انفق نفقة فى سبيل الله كتبت له 92
من بدل دينه فاقتلوه 58
من تصدق بعدل تمرة 205
من جهز غازيا فى سبيل الله فقد غزا 91
من خرج فى الارض يطلب حلالا يكف به 98
من حج من مال حلال او من تجارة 125
من حضر معصية فكرهها 263
من حسن اسلام المرء تركه مالايعنيه 232
من حلف على يمين وهو فيها فاجر 617
من حلف بيمين اثمة عند منبرى 619
من رغب عن سنتى فليس منى 449
من سأل الناس اموالهم تكثرا 181

من سن فى الاسلام سنة حسنة 12
من سره ان ينجيه الله من كرب 224
من صبر على مصيبة فله ثلاثمائة درجة 383
من عاش مداريًا مات شهيداً 437
من عمل بما يعلم ورثه الله 251
من قال فى القرآن بغير علم 344
من قتل دون ماله فهو شهيد 435
من قرأ آية الكرسى وخواتم سورة البقرة 50
من قرأ آية الكرسى فى دبر الصلاة 50
من قرأ آية الكرسى دبر كل صلاة 50
من قرأ آية الكرسى فى دبر كل صلاة 52
من قرأ حم المؤمن الى «اليه المصير» 47
من قرأ فى دبر كل صلاة مكتوبة آية الكرسى 49
من قرأ السورة التى يذكر 302
من قرأ بالآ يتين من آخر سورة البقرة 293
من قرأ البقرة وآل عمران جاءتا 302
من قرأ البقرة وآل عمران والنساء 302
من قرأ آل عمرآن فهو غنى 303
من قرأ هذه الآية على شئ 357
من قرأ الآية عند منامه خلق الله تعالى 391
من قرأ ثلث القرآن اعطى 137
من قطع رجاء من التجأ اليه 114
من كان له فرطان من امتى ادخله الله 234
من كان عنده طعام اثنين فليذهب 171
من نذر نذرا لم يسمه فكفارته 148
من نذر ان يطيع الله فليطعه 148
من نفس عن مؤمن كربة من كرب الدنيا 226
موضع سوط فى الجنة خير 376
من يرد الله به خيرا يفقهه فى الدين 140

(النـون)

الناس معادن كمعادن الفضة 598
نحن احق من ابراهيم اذ قال 86
نحن الآخرون السابقون 456
ندب النبى ﷺ الناس يوم الخندق 536
الندم توبة والتائب من الذنوب 296
النذر نـذران فما كان من نـذر ..... 148 . 149
نـزلت فينـا معشر الانصار كنـا 126
نساء قريش خير نساء ركبن 493
نسخ عمر كتابًا من التورية بالعربية 632
نعـم كنـز الصعلوك سورة آل عمـران 303
نهى النبى ﷺ عن النـذر وقال 147

(الواو)

وآدم تحت لوائى يوم القيامة ولا فخـر 14
والذى نفسي بيـده ليوشكن 553
والـهكم الـه واحـد 301
والذى نفس محمد بيـده 53
والذى نفسى بيده لان يأخذ احدكم 180
واحـق لـه ان يؤمن 271
وان كنت كارهـا 59
وعـزتى وجلالى لانتقمن من الظـالم 152
وعـزتى وجلالى لا تقوم السـاعة 75
وقف رسول الله ﷺ يومًا على اصحاب الصفـة 175
وكلنى رسول الله ﷺ بحفظ زكاة رمضان 44
وما كان احد احب الى من رسول الله ﷺ 450
ولاتيمموا الخبيث منه تنفقون قال نزلت 126
الولـد محـزنة مجبنة 373
ويحـك اما علمت ما اصاب 282

(الهـــاء)

هذا سيد العرب فقالت عائشة 15
هذه معاتبة الله العبد فيما يصيبه 266
هل منكم من يريد ان يذهب الله عنه 103

(اليـــاء)

يا ابـا هـر 173
يا ابا ذر ما السموات السبع والارضون 43
يا ابا هريرة ما فعل اسيرك البارحة 45
يا ابا ذر جدد السفينة فان البحر 115
يا ابا هريرة اولئك الثلاثة اول 107
يا ايها الناس توبوا الى الله 160
يا بنى جالس العلماء وزاحمهم 140
يأتى على الناس زمان لا يبال المرء 122
يا حكيم ان هذا المال خضر حلوفمن اخذه 179
يا حنان يا منان يا ذا الجلال والاكرام 445
يا رب عثمان بن عفان رضيت عنه 96
يا رب من يسكن غدا 215
يا عدى اطرح هذا الوثن 579
يا كعب ضع 228
يا كعب بن عجرة انه لا يدخل الجنة 161
يا محمد عش ما شئت 186
يا معشر النساء تصدقن 249
يا معشر اليهود احذروا من الله 363
يا معشر قريش ان اولى 589
يا مقلب القلوب ثبت قلبى 352
يا معشر التجار ايعجز احدكم 139
يا موسى لو كنت انام لسقطت 39
يا نبى الله اشتريت مقسم 138

يبعث الله العباد يوم القيامة 142
يدنى المؤمن من ربه حتى يضع 267
يجاء بالكافر يوم القيامة 657
يحشر الناس يوم القيامة اعرى 444
يصبح على كل سلامى من احدكم 164
يقول الله اشتد غضبى على من ظلم 151
ينزل ربنا تبارك وتعالى كل ليلة 385
ينزل عيسى خليفة على امتى 554
ينهى عن بيع الذهب بالذهب 196

ÜÇÜNCÜ CİLDİN İÇİNDEKİLER

Sayfa

253. Ayeti kerime: (. . . تلك الرسل) 5
Peygamberler arasındaki derece farklılıkları 6
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in diğer peygamberlerden üstünlükleri 7
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Bütün alemlere rahmet olması . . 7
Mevlâ Tealâ'nın, habibinin ismini kendi ismiyle beraber anarak şanını yükseltmesi 8
Allah-u Tealâ'nın, peygamberine itaatı kendine itaat sayması 8
Muhammed *(Aleyhisselam)* ile sözleşmeyi kendi ile sözleşme sayması . . . 8
Allah-u Tealâ'nın, asıl şerefin kendisine ve habibine ait olduğunu bildirmesi 8
Resulünün rızasını kendi rızası kabul etmesi 8
Allah-u Tealâ'nın, habibinin davetine koşmayı kendisine icabet sayması .9
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e indirilen Kuran-ı Kerimin mucizelerin en büyüğü olması 9
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizelerinin, diğer peygamberlerin mucizelerinden üstün oluşu 9
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in en büyük mucizesi olan Kuran-ı Kerimin kıyamete kadar daim olması 10
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün peygamberlerin güzel ahlâkını toplamış olması 10
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün insanlara gönderilmiş olması 10
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in dininin en üstün din olması 12
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ümmetinin ümmetlerin en üstünü oluşu 13
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hatemül enbiya olması 13
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in mucizelerinin bütün peygamberlerin mucizelerinden fazla olması 13
Kıyamet gününde bütün peygamberlerin onun sancağı şerifi altında toplanması 14
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in âlemlerin efendisi olması 15
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hiçbir peygambere verilmemiş olan bazı meziyetlere sahip olması 16

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş olması hasebiyle en büyük ilimlere mazhar kılınması 16
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Mevlâ Tealâ tarafından en üstün iki peygambere tercih edilmesi 17
Cenab-ı Hakkın, kullarına gönderilen dinleri onunla tamamlaması 17
Mevlâ Tealâ'nın bütün peygamberlere isimleriyle hitabedip, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ise peygamberlik veya buna benzer sıfatlarla hitabetmesi 18
Ebu hureyre *(Radıyallahu Anh)* dan rivayet edilen Hadis-i şerifle bu ayet-i celile arasında görülen çelişkiye cevaplar 19
Mevlâ Tealâ'nın, kendileriyle vasıtasız olarak, bizzat konuştuğu peygamberler 20
Ehli Sünnet imamları arasında, peygamberlerin duyduğu ilâhî kelâmın ne şekilde duyulduğu hakkındaki ihtilâf 20
Derecelerle yükseltilen peygamberler 20
İsa *(Aleyhisselâm)* ma verilen beyyineler 21
İsa *(Aleyhisselâm)* ın kendisiyle takviye edildiği ruhul kudüsten maksat ... 22
Diğer peygamberler arasından sadece Musa ve İsa *(Aleyhimesselâm)* ın anılmalarındaki hikmet 22
Hayır-şer, İman-Küfür vesair bütün işlerin Mevlâ Tealâ'nın dilemesine bağlı olduğu 22
Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın, kaderin sırrını soran kişiye verdiği cevaplar 23
Allah-u Tealâ 'nın bazı peygamberlere bir takım hususiyetler verdiğini ancak inanç meselelerinde hepsine aynı şeyi vahyettiğini, bununla beraber ümmetlerinin kıskançlık yüzünden ihtilâfa düştüklerini bildiren ayet-i kerimeler 22
Herşeyin Allah-u Tealâ Hazretleri'nin dilemesiyle meydana geldiği lâkin irade-i cüziyenin de inkâr edilmemesi icabettiği hakkındaki ayet-i kerimeler 25
254. Ayet-i Kerime: (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْفِقُوا) 27
Bu ayet-i kerimedeki infaktan maksat 27
Ayet-i celilede geçen alış verişin manaları 28
Hulletin manası 28
Şefaatı nefyeden ve ispat eden ayet-i celile ve hadis-i şerifler arasında hakikatta çelişki olmadığının beyanı 28
Dünyadaki samimi dostların, ahirette birbirlerinin tarafına bakamamalarının sebepleri 29

Zekât vermeyenlerin kâfirlikle itham edilmelerinin hikmeti 31
"Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir." ifadesindeki sevindirici işaret ... 31
Şeytanın, bir abide, insanları nasıl saptırdığını anlatması 32
Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın, dünya ehlinden olduğu takdirde yapmak istediği ameller 32
Fırsat elden çıkmadan İnfakın gerektiğini bildiren ayet-i kerimeler 32
255. Ayeti kerime: (اَللّٰهُ لاَ اِلـهَ اِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ) 34
Kuran-ı Kerimde tevhid, ahkâm ve kıssaların, içi içe zikredilmesindeki hikmetler 35
Ayet-el Kürsî indiğinde dünyada meydana gelen hadiseler 36
Esmâ-i Hüsnâ arasında Lâfza-i celâlin özellikleri 36
(اَللّٰهْ) lâfzının özellikleri 37
Alâuddin-i Halvetî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin Bursa'daki minberden hutbesi 37
Şeyh Vefa *(Kuddise Sırruhu)* nun kıssası 38
Hayy ve Kayyum isimlerinin manaları ve özellikleri 38
Sine ve Nevm kelimelerinin manaları 39
Allah-u Tealâ'nın uyumaktan münezzeh olduğuna dair Musa *(Aleyhisselâm)* ile Mevlâ Tealâ arasında geçen 39
Allah-u Tealâ Hazretlerinin uykudan münezzeh olduğuna dair bazı Ayet-i kerimeler ve Hadis-i şerifler 40
Fazla uyumamak hakkında Beyazidi Bestamî Hazretlerinin sözü ve bir kıssa 41
Fazla uyumamak hakkında diğer bir kıssa ve Bilâli Habeşî *(Radıyallahu Anh)* ın bu hususta beyitleri 42
Göklerde ve yerde olan herşeyin Allah-u Tealâ Hazretlerine ait olduğunun beyanı 42
Mevlâ Tealâ nın izniyle şefaat edeceği anlaşılan zatın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* olduğu 42
Kulların Allah-u Tealâ'nın malûmatından hiçbir şeyin hakikatını bilemeyecekleri, kendisinin ise, onların önlerinde ve arkalarında olan her şeyi bildiğinin beyanı 42
Kulların önlerindeki ve arkalarındakilerden neler kastedildiği 43
Kürsî hakkında malûmat 43
Ayet-el Kürsî'nin Kur'an-ı kerimin en büyük ayeti oluşunun sebebi 44
Allah-u Tealâ'nın Ayet-el Kürsî'de bulunan isimleri 44

Ayet-el Kürsinin faziletini beyan eden hadis-i Şerifler 44
Ayetel Kürsî'nin fazileti hakkında rivayetler 53
Hastaların tedavisinde Ayet-el Kürsî'nin çok tesirli olduğu 53
Cinlilere, saralılara, karşı okunacak en tesirli duanın Ayet-el Kürsî olduğu 54
Herhangi bir muradın hasıl olması için Ayetel kürsînin ne kadar okunacağı 54
Cin musallat olan çocuğa kaç kere ayet-el kürsî okunacağı 54
Allah-u Tealâ Hazretleri'nin Hayy ve Kayyum sıfatlarının zikredildiği diğer ayet-i kerimeler 54
Allah-u Tealâ'nın izni olmadıkça, şefaatın fayda vermeyeceğini beyan eden ayet-i kerimeler 55
Şefaatın ancak Allah-u Tealâ'nın dilediklerine fayda vereceğini ifade eden ayet-i kerimeler 56
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, insanları karanlıklardan nura çıkarabileceğini beyan eden bir ayet-i kerime 56
Mevlâ Tealâ'nın bildirdiklerinden başka kulların hiçbir şey bileme-yeceklerini açıklayan ayet-i kerimeler 57

256. Ayet-i kerime: (لَآ اِكْرَاهَ فِى الدِّيْنِ) 57
Ayet-i celilenin iniş sebebi 58
İslâmda zorlama bulunmayışının misalli bir şekilde açıklaması 58
Dinden dönen kişinin ölüm cezasına çarptırılmasının dinde zorlama sayılmadığının izahı 58
Dinde olmadığı belirtilen zorlamanın, kimler hakkında olduğu 59
Kâfirlerle harbetmenin onlar hakkında hayırlı olduğunu beyan eden Hadis-i Şerifler 59
Rüşt, Gayy, ve Urvetül vüska kelimelerinin manaları 60
Abdullah İbn-i Selâm *(Radıyallahu Anh)* ın rüyası ve Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in tabiri 60
Tagut, kelimesi hakkında geniş malûmat 61
Ebudderda *(Radıyallahu Anh)* Hazretlerinin hasta bir komşusunu ziyareti esnasında hastanın okuduğu dua ve Ebudderda hazretlerinin müjdesi ..62
İmam-ı Kuşeyrî'nin tagut hakkındaki tasavvufî izahı 62
Allah-u Tealâ Hazretleri'nin ziyade işitici ve hakkıyla bilici oluşunun değişik iki manası 62
Allah-u Tealâ'nın zorla kimseyi dine sokmadığını lâkin dileseydi bunu elbette yapabilecek olduğunu beyan eden ayet-i kerimeler 63

İbrahim *(Aleyhisselam)* ve beraberinde olanların, o zamanın tagut'larını ne gibi sözlerle inkâr ettiklerini beyan eden bir ayet-i kerime 63
Allah-u Tealâ'ya teslim olanların, Urvetül vüska'ya tutunduklarını beyan eden bir ayeti kerime 64
257. Ayet-i kerime: (. . . اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا) 66
Velî ve Mevlâ kelimeleri hakkında malûmat 67
Ayet-i celilenin kimler hakkında indiği 67
Nur'un müfred, karanlıkların cemi olarak getirilmesindeki hikmet 68
Allah-u Tealâ'nın, kâfirleri nurdan karanlıklara çıkarma işini Tagut'a isnad etmesinin manası 68
Allah-u Tealâ'nın, mümin ve müttaki kullarının dostu olduğunu beyan eden ayet-i kerimeler 68
Allah-u Tealâ müminlerin dostu olduğu gibi müminlerinde birbirinin dostu olduklarını açıklayan ayet-i kerimeler 69
Allah-u Tealâ'nın müminleri karanlıklardan nura çıkarmasının bir takım şartlara bağlı olduğunu bildiren ayet-i kerimeler 69
258. Ayet-i kerime: (. . . اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِى) 70
Nemrud hakkında malûmat 71
Doğusuyla, batısıyla dünyaya hakim olan dört kişi 71
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile Nemrud'un mücadelesi 71
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile Nemrud arasındaki mücadelenin vakti 72
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ile Nemrud arasında geçen sual ve cevaplar 73
İlm-i kelâm hakkında münazara etmenin mubah olduğuna dair deliller 73
Musa *(Aleyhisselâm)* ile Âdem *(Aleyhisselâm)* arasında geçen mücadele 74
İlmî konularda mücadele edecek kişilerde aranılacak vasıflar 75
Mutezilenin,"Allah-u Tealâ'nın kuluna en iyi şekilde muamele etmesi vaciptir" görüşüne reddiye 75
Nemrud'un, İbrahim *(Aleyhisselâm)* a "Öyleyse! Senin Rabbin güneşi batıdan getirsin" şeklinde bir soru soramayışının sebepleri 75
Kıyamete yakın Güneşin batıdan doğacağına dair bir haber 75
259. Ayet-i kerime: (. . . اَوْ كَالَّذِى مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ) 76
Ayet-i celilede bahsi geçen, ölümünden sonra diriltilen zatın kim olduğu 77
Ayet-i celilede geçen karye'den maksat 77
Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın ölümünden sonra diriliş kıssası 78
Bu ayet-i celilenin bundan evvelki ayet-i celileye atfedilmesindeki incelik 80
Ayet-i celilede geçen bazı kelimelerin tahlilleri 80

Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın dirildikten sonra: "**Allah-u Tealâ'nın her şeye kadir olduğunu bildim.**" sözünün manası 81
Öldükten sonra dirilmenin bazı delilleri 81
Mevlâ Tealâ'nın dünya da öldürüp tekrar dirilttiği diğer insanların kıssasını beyan eden diğer bir ayet-i kerime 82
260. Ayet-i Kerime: (وَاِذْ قَالَ اِبْرَاهِيمُ رَبِّ اَرِنِى . . .) 84
İbrahim *(Aleyhisselam)* ın deniz kenarında ölü bir adama rastladığında "Ey Rabbim ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster" demesi üzerine Mevlâ Tealâ'nın kendisine gösterdiği büyük mucize 85
Ayet-i celilede geçen Cenab-ı Hak'kın kudretine ve ahiret âlemine dair başka bir delil 85
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın "Ey Rabbim! ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster" dediğinde Mevlâ Tealâ nın "Yoksa sen inanmadın mı?" buyurmasının açıklaması 86
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in tevazu mahiyetinde, İbrahim, Lut, ve Yusuf *(Aleyhimüsselâm)* a takdir edici bir hadisi-i şerifi ve açıklaması .86
Kur'an-ı Azimüşşan'daki en ümit verici ayet-i kerime 87
"Halis imandır." diye bahsedilen vesvesenin, ne tür bir vesvese olduğu. .87
Beyzavî *(Rahimehullah)* in, Ayet-i celile hakkındaki tasavvufî manaları . . . 88
Ayet-i celiledeki vak'anın İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın fazilet ve şerefine delâleti 88
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın Mevlâ Tealâ'dan, ölüleri nasıl dirilteceğini göstermesini istemesindeki diğer bir sebep 88
İmam-ı Kuşeyrînin, ayet-i celile hakkındaki tasavvufî manaları 88
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın şüphesiz inananlardan olması için kendisine daha nice ayetlerin gösterildiğini beyan eden bir aye-ti kerime 89
261. Ayet-i kerime: (مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ . . .) 89
Ayet-i celilede geçen infakın nelerden ibaret olduğu 90
Sadaka veren kişinin ziraatçıya benzetilmesi 90
Bütün salih amellerin sadaka sayıldığı hakında bir hadis-i şerif 90
İmam-ı Kuşeyrî'nin ayet-i celile hakkındaki tasavvufî işaretleri 91
İmam-ı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin, Mevlâ Tealâ'nın kaza ve kaderine razı olmak hakkındaki beyitleri 91
Allah-u Tealâ yolunda infakın faziletini beyan eden hadis-i şerifler 91
Ziraatçiliğin en üstün sanat oluşunun beyanı 94
Allah-u Tealâ'nın kendi yolunda verenlere kat kat vereceğini beyan eden ayet-i kerimeler 94

262. Ayet-i kerime: (اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللهِ) 95
Ayet-i celilenin Hazreti Osman ve Abdurrahman ibni Avf *(Radıyallahu Anhuma)* hakkında indirildiği 95
Hak yolda mal harcayanlara gıbta edileceği hakkında bir Hadis-i şerif.. 96
Ayet-i celilenin: "**Verdiklerini başa kakarak,**" insanlara eziyet edenleri zemmi hakkında hazreti Katade ve İmam-ı Hasen'in görüşleri 97
Kişinin, Allah-u Tealâ'nın rızasını niyet ederek çoluk çocuğuna harcadığının da infak sayılacağını beyan eden hadis-i şerifler..... 97
Menn ve Eza hakında malûmat 98
İmamı Kuşeyrî'nin kullara eziyet hakkındaki tasavvufî manası 99
Menn ve Eza'nın günahı kebairden oluşu 99
Üç kişiye Allah-u Tealâ'nın kıyamet günü rahmet nazarıyla bakmayacağını açıklayan bir hadis-i şerif 99
Başa kakmama hakkında İbni Zeyd *(Rahimehullah)* ın mühim bir sözü 99
İmam-ı Kuşeyrînin ayet-i celile hakkındaki tasavvufî işaretleri ve meşayıhın sözleri 99
263. Ayet-i kerime: (قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ . . .) 100
Kavl-i maruf hakkında malûmat 100
Bu ayet-i kerimedeki mağfiret kelimesinin manası 101
Dilenciye iyi davranma hakkında bir hadis-i şerif..... 101
Sadakanın çeşitleri 101
Allah katında en sevgili sadakanın beyanı hakkında bir hadis-i şerif 101
İlim öğrenip, öğretmenin en üstün sadaka olduğu 102
Karın ağrısından ölecek duruma gelen bir hükümdarın bir veli ile olan kıssası 102
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın, koyun sürülerini, meleğin bir tesbihine bağışlama kıssası 102
Sadaka verme hususunda insanların dereceleri 103
Kişiye, elli sıddık sevabı kazandıracak olan amelleri beyan eden bir hadis-i şerif 103
264. Ayet-i kerime: (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لا تُبْطِلُوا . . .) 104
"Gösteriş yapma ve başa kakma" gibi kötü huylarla birlikte verilen sadakaların, taş üzerinden toprağı gideren sağnak yağmura benzetilmesinin izahı 105
Allah-u Tealâ'nın, kabul etmeyeceği sadakaları bir nişanla meleklere tanıtarak sevap tarafına yazdırmaması 105

İbni Sîrîn Hazretlerinin, verdiğini başa kakan bir adama söyledikleri . . . 106
Başa kakmanın, yapılan iyiliği iptal edeceğine dair bir Hadis-i şerif 106
Kabir âleminde, gösteriş ve cimriliğin yılan ve akrep şekline dönüşmesi . 106
Gösterişin kötülüğünü bildiren hadis-i şerifler 106
Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın, rivayet ederken, Allah-u Tealâ'nın korkusundan, üç kere bayıldığı mühim bir hadis-i şerif 106-109
Gösteriş için ibadet yapanların acaip hâllerinin misali 110
Geçmiş büyüklerin sadakalarını nasıl gizledikleri 110
Safvan, Vabil ve Sald kelimelerinin tahlili 110
Gösteriş yapanların hâllerini açıklayan ayet-i kerimeler 110
Mevlâ Tealâ'nın rızası için amel eden dostların, güzel hâllerini beyan eden ayet-i kerimeler 111
Allah rızası için verenlerin kat kat sevaba nail olacaklarını açıklayan bir ayet-i kerime 111
265. Ayet-i kerime: (. . . وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ) 112
Sahibinin elinden çıkan sadakanın, dilencinin eline girmeden söylediği beş kelime 113
Bir kul sadaka verdiğinde, cehennemin şükür secdesine varması 113
"Kendisine sığınanın ümidini kesenin, Allah-u Tealâ da umudunu keser" hadis-i şerifinin manasını anlamak için, bir veliyi ziyaret eden âlimin gördüğü keramet 113
Ahiret sevabını kazanmak için çalışanla, Mevlâ Tealâ'nın rızasını elde etmek için amel edenin dereceleri arasındaki fark 114
Allah-u Tealâ nın rızasını kastederek infak edenlerin, verdiklerinin kuvvetli bir yağmura benzetilmesinin açıklaması 114
Ayet-i celilede geçen tesbit'in manaları 114
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Ebu Zer hazretlerine nasihatları . 114
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, iblis ile görüştüğünde, ona dostlarını ve düşmanlarını sorması üzerine iblisin verdiği cevaplar 115
Kıyamet gününde kul ile Mevlâ Tealâ arasında hiç bir aracı bulunmadan herkesin bizzat Mevlâ Tealâ ile görüşeceği hakkındaki bir hadis-i şerif . 116
266 Ayet-i kerime: (. . . اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ) 117
Ayet-i celilenin ne hususta nazil olduğu hakkında Hazreti Ömerle, İbni Abbas *(Radıyallahu Anhum)* arasında geçen konuşma 118-119
Ayet-i kerimede geçen, riya ile amel edenin en yaşlı ve düşkün zamanında muhtaç duruma düşen bir ihtiyara benzetilişinin açıklaması hakkında İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* ın güzel bir rivayeti 119

Ayet-i celilede geçen misalin imamı Süddî tarafından daha geniş bir izahı. 119
Ayet-i celilede, meyvalar arasından üzüm ve hurmanın tahsis edilmesindeki hikmet ... 120
Riyadan kurtulmanın iki ilâcı ... 120
Bir işe Allah rızası için başlayıp, sonra kalbine riya giren kişinin ilk başladığı niyet üzere sayılacağına dair büyük bir müjde ... 120
267. Ayet-i kerime: (. . . يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا) ... 120
En güzel kazanç yolunun ticaret ve ziraat olduğu ... 121
Dünya malını meşru surette harcamanın faydasını, kötüye kullanmanın ise sahibini helâk edeceğini açıklayan hadis-i şerifler ... 122
Kişinin yediği şeylerin en temizinin, kendi kazancı olduğunu açıklayan hadis-i şerifler ... 122
Ayet-i celilede geçen infak emrinden ne kastedildiği hakkındaki farklı görüşler ... 123
Bu ayet-i kerimeden, ticaret mallarının hepsinden zekât vacip olduğuna dair alınan delil ... 123
Yerden çıkan mahsullerden, hangilerinde zekâtın vacip olup olmadığı . . 124
Uşür'ün hangi mahsullerde vacip olduğu ... 124
Ağaç dikmenin fazileti hakkında bir hadis-i şerif ... 124
Ayet-i celilede geçen tayyib'den ne kastedildiği ... 124
Haram maldan sadaka ve zekât vermenin ve haccetmenin makbul olmayacağını ifade eden hadis-i şerifler ... 125
Ayet-i celilede geçen" **habis** " kelimesinden maksat ... 126
Üç şeyi yapanın imanın tadını tadacağını açıklayan hadis-i şerif ... 126
Ayet-i celilenin kimler hakkında indiğinin beyanı ... 126
Allah-u Tealâ'nın sadaka vermekten mahrum olan fakirleri, bu nimete mazhar olan zenginlere hangi amellerle ulaştıracağı hakkında bir rivayet ... 128
Zülkarneyn *(Aleyhisselâm)* ın, kimsenin kendisinden bir şey istemediği bir gün hakkında söylediği hikmetli bir söz ... 128
Sirri Sakatî hazretlerinin Sofi'yi tarifi ... 128
Ayet-i celilenin sonunda Ganî ve Hamîd sıfatlarının zikredilişindeki hikmet ... 129
Allah-u Tealâ Hazretleri nin, kullarına sayısız nimetler ihsan ettiğini ve buna karşılık muhtaçlara vermelerini emrettiğini beyan eden bir ayet-i kerime ... 129

Allah-u Tealâ Hazretleri'nin kullarının menfaati için yerden neler çıkarttığını açıklayan ayeti kerimeler 129
268. Ayet-i kerime: (... اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ) 130
Ayet-i kerimede geçen **Fahşa**'dan maksat 130
İnsanın başına hem şeytanın hem de meleğin tayin edildiğini beyan eden bir hadis-i şerif 130
Ayet-i celilede geçen **şeytan**' dan murad 131
Fazl-u keremden maksat 131
Şeytanın insanı evvelâ fakirlikle korkutup, sonra diğer kötülüklere ne şekilde çektiğini açıklayan ince bir malûmat 131
Mağfiretten maksat 131
Mağfiretin pek büyük olduğuna dair ayet-i celileden çıkarılan iki delil .. 132
İmam Fahrurrazinin açıklamasına göre fazl'ın değişik bir takım yönleri .132
Şeytanların vesvesesi olmasaydı, Âdemoğullarının ne büyük bir makama ulaşacaklarını açıklayan bir Hadis-i şerif 132
İnsanların zengin ve fakir olmak üzere ikiye ayrılmalarındaki hikmet . 133
Fahşa'nın başlıca dünya sevgisinden ibaret olduğu ve daha nice kötü manalara geldiği hususunda İsmail Hakkı Bursevî hazretlerinin açıklamaları 133
Vâsi' ve Alîm sıfatları hakkında bir açıklama 133
Allah yolunda verenlere ait müjdeleri bildiren hadis-i şerifler 133
269.Ayet-i kerime: (... يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ) 134
Ayet-i celilede geçen hikmetten maksat 135
Kur'an-ı Kerimde geçen hikmetin dört şekilde tefsir edilişi ve bu hususta delil olacak ayet-i kerimeler 135
Hikmet hususunda verilen bütün malûmatın ilim manasında toplanması. 136
Allah-u Tealâ'nın ahlâkını takınma manasında olan hikmet ve bu manada bir hadis-i şerif 136-137
İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın hikmete verdiği manalar 137
Kur'an-ı Kerim'de 109 adet nasih ve mensuh, bin adet de helâl ve harama ait ayet bulunduğu ve gerçek hikmetin bunları bilmekten ibaret olduğu .. 137
Kur'an-ı Kerim'i bilenden daha zengin kimse olmadığı, Kur'andan on ayet öğrenenin en büyük bir ticarette olduğu, ve Kur'an-ı Kerimin diğer bir takım mühim faziletleri hakkında hadis-i şerifler 137
Kur'an-ı kerimden bir ayet öğrenmenin gökler ve yerler arasındakilerin hepsinden hayırlı olduğu hakkında İbni Mes'ud *(Radıyallahu Anh)* ın bir sözü 139

Kulların her inen ayet-i kerime'den malûmat sahibi olmaları gerektiği hakkında İmam Hasen *(Rahimehullah)* .ın bir sözü 140
İlmin, özellikle fıkhın faziletini bildiren hadis-i şerifler 140-142
Kıyamet kopuncaya kadar bu ümmetin hak üzere devam edeceği 140
Lokman-ı Hakîm'in, oğluna "Âlimlerle oturması" hakkındaki vasiyeti . 140
Münafıkta bulunması mümkün olmayan güzel hasletler 140
Yer yüzünden ilk kaldırılacak ilmin, Kur'an ilmi olduğu 141
Fıkhın en üstün ibadet oluşu 141
Az ilmin çok ibadetten hayırlı olması 141
Hiç bir kimsenin ilimden daha üstün bir şey kazanamıyacağı 142
Fıkıh bilen bir kişinin şeytana karşı, fıkıh ilmi olmayan bin abidden daha güçlü olduğu 142
Bir saat oturup fıkıh öğrenmenin sabaha kadar ibadetten üstünlüğü . . 142
İlmin, neticede sahibini mutlaka mağfiret-i ilâhiyeye mazhar edeceği . . 142
Hadis-i şeriflerde faziletleri açıklanan ilmin, şeriat ilmi olduğu, yoksa kâfirlerin yalan yanlış felsefeleri olmadığının beyanı hakkında İmamı Alusî'nin çok kıymetli açıklamaları 143
Kur'an-ı Kerim indikten sonra, değiştirilmiş olan Tevrat ve İncil'e bakmaktan ve ehl-i kitab'a dini bir meseleyi sormaktan meneden bir hadis-i şerif 143
Yunan filozoflarının uydurdukları şeylerle uğraşmanın sakıncası 143
Mevlâ Tealâ, Bir hocanın çocuklara Kur'an-ı Kerim okutmasını duyduğunda o kavme göndereceği belâyı kaldırması hakkında bir rivayet ... 144
Kendisine Kur'an ilmi verilen kişinin, bütün ilimleri toplayandan daha üstün bir ilme sahip oluşunun beyanı 144
Kur'an ehli olan bir kişinin dünyacılara karşı menfaat için alçalmaması gerektiği hakkında hukemanın hikmetli bir sözü 144
270. Ayet-i kerime: (. . . وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ) 146
Nezr (adak) hakkında malûmat 146
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bazı adaklardan nehyine dair hadis-i şerifler 147
Bu nehyin sebebi hakkında bazı âlimlerin görüşleri 147
Günah olmayan adakların meşruiyetinin beyanı 147
Günah olan adakların yerine getirilmesinin gerekmediği 147
Kişinin, Allah-u Tealâ'ya itaat etmeyi adadığında itaat etmesi gerektiği, bir masiyet veya gücünün yetmeyeceği bir şey adadığında ise yemin kefareti vererek adağından vazgecmesi gerektiğini beyan eden hadis-i şerifler .. 148

Allah-u Tealâ'nın verilen bir sadakayı ve yapılan bir adağı bildiğini açıklamasındaki hikmet 149
Ayet-i celilede geçen zalimlerden maksat 150
Zekâtı terkederek fakirin hakkını vermeyen kimselerin iki şekilde zulmettiklerinin beyanı 150
Zulmün çirkinliğini beyan eden hadis-i şerifler ve büyüklerin sözleri . 150-153
Zulümden ve cimrilikten sakındıran ve eski ümmetlerin cimrilik yüzünden helâk olduklarını beyan eden bir hadis-i şerif 150
Zulmedenlerin dualarının kabul olunmayacağını açıklayan bir hadis-i şerif 151
Bu ümmetten, iki sınıf insana şefaatın ulaşmayacağı hakkında bir hadis-i şerif 151
Kâfir de olsa mazlumun duasının kabul olunacağını beyan eden bir hadis-i şerif 151
Zavallı kimselere zulmeden kişilere, Allah-u Tealâ'nın son derece gazap ettiğini açıklayan bir hadis-i kudsî 151
Allah-u Tealâ'nın zalimden intikam alacağı gibi, mazluma yardım etmeye gücü varken bunu yapmayan kişiden de intikam alacağını bildiren bir hadis-i kudsî 152
Zalimin ceza, mazlumun ise yardım beklediğini bildiren bir rivayet ... 152
Kullar ilk yaratıldıkları zaman "Ya Rabbi sen kiminle berabersin?" diye sorduklarında Mevlâ Tealâ'nın verdiği cevap 152
Haksız yere yükselenlerin sonunda alçak edileceklerine dair bir rivayet . 152
Zayıfların kuvvetiyle yapılan her evin, neticede harabolacağını açıklayan bir rivayet 152
Allah-u Tealâ'ya verilen sözde durmanın gerekli olduğunu belirten ayet-i kerimeler 153
271. Ayet-i kerime: (. . . اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ) 153
Nafile sadakaları gizlemenin fazileti 154
Riyakârın amelinin kabul edilmeyeceğine dair bir hadis-i şerif 154
Kulun gizli yaptığı bir ameli orada burada söylediği takdirde o amelin riyaya yazılacağını beyan eden bir hadis-i şerif 154
Kendisine uyulan kimselerin, örnek olmak için sadakalarını açık vermelerinin daha uygun olduğunun beyanı 154
Farz olan zekâtın açık verilmesinin daha uygun oluşu 154
Gizli olarak amel eden kişinin, içine gelen gösteriş tehlikesini defetmek için şeytanla harbetmesinin fazileti 155

Nefsin vesveselerinden kurtulmuş olan Allah dostlarının örnek hâlleri . . 155
Mevlâ'nın methettiği kullarının vasıflarını beyan eden ayet-i kerimeler .155
Ayet-i celilede geçen (مِن سَيِّاتِكُمْ) kavlindeki min hakkında,
ayet-i celileye değişik manalar kazandıran bazı görüşler 156
Ayet-i celilenin sonunda geçen ifadeden gizli sadaka vermenin
üstünlüğüne dair anlaşılan işaret 156
Sadakanın faziletini, özellikle gizli verilmesinin üstünlüğünü
beyan eden hadis-i şerifler ve rivayetler . . . . . 156 - 165
Ebu Zer Hazretlerinin, bazı amellerin faziletlerini sorması üzerine
Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in verdiği cevaplar 156
Meleklerin dağların kuvvetine şaşırarak, onlardan daha kuvvetli bir
varlık bulunup bulunmadığını sormaları üzerine Mevlâ Tealâ'nın
verdiği cevaplar 157
Ahirette, Allah-u Tealâ'nın gölgesinde gölgelenecek yedi kişi 158
Cennete ilk girecek olanların hayır sahipleri olduğu 159
Allah-u Tealâ nın sevdiği ve buğzettiği üç kişi 159
Sadakanın oruçtan, tesbihin ise sadakadan efdal oluşu 160
Çok sadaka vermenin rızık bolluğuna ve Allah-u Tealâ nın yardımına
vesile olacağını, cuma namazının farziyetini ve terk edenlerin
başına gelecek büyük belâları açıklayan mühim bir hadis- i şerif 160
Sadakanın ahirette burhan (yol gösterici) ve günahlara kefaret oluşu . 161
Kıyamet gününde insanların, sadakaların gölgesine sığınacakları 162
İnsanın, yetmiş şeytanı mağlûp etmeden bir sadaka veremeyeceği . . . 162
Belâ sadakayı geçemeyeceğinden sadakanın erken verilmesi 162
Sadakanın ömrü artırıp kötü akibetten kurtaracağı 163
Atış müsabakası yapmanın fazileti, Allah-u Tealâ'nın bir ok, bir lokma
ekmek ve bir avuç hurma sebebiyle üç kişiyi cennete sokması 163
Kıyamet kopmadan kişinin sadaka verecek adam arayıp bulamayacağı
derecede zenginliğin artacağı 163
Yarım hurma vererek, hiç yoksa güzel sözle cehennemden sakınma . . .163
İnsanın her bir mafsalının güzel çalışmasından dolayı sadaka vermesi
gerektiği, salih amellerin tamamının birer sadaka sayılıp, iki rekât
kuşluk namazının ise hepsine bedel olduğu 164
İyiliğin ancak üç şeyle tamamlanacağını beyan eden bir rivayet 165
Sadakanın en üstün amel oluşu 165
Çocuğunu kurt kapan bir kadının sadaka vermesi sebebiyle çocuğuna
tekrar kavuşmasının kıssası 165

272. Ayet-i kerime: (. . . لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ) 166
Ebu Bekr *(Radıyallahu Anh)* ın kızı Esma validemize, müşrik olan annesiyle ninesinin gelip bir şey istemeleri üzerine, ayet-i celilenin inişi 167
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kâfirlere sadaka vermeyi menetmesi üzerine Mevlâ Tealâ'nın bu ayet-i celileyi indirerek müsaade buyurması 167
Ayet-i celilenin iniş sebebi hakkındaki diğer görüşler 167
Hidayetin farklı iki manası 168
"**Siz ancak Allah rızası için verirsiniz**" kavl-i şerifi hakkındaki iki mana . . 168
Zekâtın ancak müslümanlara verilebileceği görüşündeki ittifak 168
Mevlâ Tealâ nın infak edenlere vaadettiği bol karşılıktan maksat 168
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hidayet yaratamıyacağını lâkin hidayet yolunu gösterebileceğini beyan eden ayet-i kerimeler 169
Hangi kâfirlere iyilik yapmanın yasak olmadığını beyan eden bir ayet- i kerime 169
273. Ayet-i kerime: (. . . لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ) 169
Ayet-i celilenin Ashab-ı suffe hakkında inişi 170
Ashab- ı Suffe'nin kıymetli hâllerinin beyanı 171
Ashab-ı Suffe'nin fazileti hakkında hadis-i şerifler . . . . . 171 - 177
Ebu Bekr-i Sıddık *(Radıyallahu Anh)* ın Ashab-ı Suffe'den üç kişiyi misafir etmesi ve azıcık bir yemeğin çoğalarak bir çok kimseye yetmesi 171
Ashab-ı Suffe'den Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın açlıktan karnına taş bağlaması, sadece Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in onun hâlini anlayarak, bir bardak sütle, onu ve Ashab-ı Suffe'nin tamamını doyurması . 173
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Ashab-ı Suffe'yi müjdelemesi . . . 175
Ashab-ı Suffe'nin açlıktan namazda uzun durmaya dayanamıyarak düşmeleri ve Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in onlara iltifatları . . . 176
Ashab-ı Suffenin giyecek bir şey bulamayacak derecede fakirlikleri 176
Ashab-ı Suffe'nin bu hâllerinin ilerde kavuşacakları zenginlik hâlinden çok daha üstün olduğunun Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* tarafından mucize yoluyla bildirilmesi ve bunun kısa zamanda meydana gelmesi . . . 176
Ashab-ı Suffe'nin bu ayet-i celilede Allah-u Tealâ tarafından beş sıfatla tanıtılması 177
Ashab-ı Suffe'nin, Allah yolunda alıkonulmalarının beş türlü manası . . . 177
Yer yüzünde dolaşmaya güç yetirememelerinin izahı 177
İffetlerinden dolayı hâllerini bilmeyenlerinin bunları zengin sanmaları . . 178
Tevazu ve renklerinin sarılığı gibi bir takım nişanlarla tanınmaları 178

Ashab-ı Suffe'nin nişanlarının manevi bir heybet ve tesirden ibaret olduğu hakkında İmam Fahrurrazinin değişik bir açıklaması 178
İsrarla bir şey istememeleri 178
Çok zor duruma düşmedikçe dilenmenin kötülüğünü ve dilenmemenin faziletini beyan eden hadis-i şerifler ..... 179 - 186
Gerçek fakirin, insanlardan yüzsüzce istemeyen, iffetli kimse olduğu ... 179
Yüzsüzce isteyenlerin kıyamet gününde yüzünde bir et parçası dahi bulunmadığı hâlde mahşere geleceği 179
Hakîm İbn-i Hızam *(Radıyallahu Anh)* ın, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den iki defa dünya malı isteyip alması üzerine, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kendisine yaptığı nasihat 179
Gerçek zenginliğin gönül zenginliği olduğu 180
Dilenmektense odun hammalı olmanın daha hayırlı olduğu 180
Mal çoğaltmak için dilenen kişinin ancak ateş parçası istediği 181
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in sahabe-i kiramdan bazılarıyla bir takım hususlarda, özellikle kimseden bir şey istememelerine dair sözleşmesi 181
Zaruret miktarının dışında dilenmenin haram olduğu 182
Kanaatkâr kişinin felâha erdiği 183
İstenmeyerek verilen şeyde bereket olmayacağı 183
İstenmeden verilen şeyin geri çevrilmeyeceği 184
Dilenmenin, kişinin yüzündeki bir yara mesabesinde olduğu 184
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yemin ederek mutlaka muhafaza edilmesini emir buyurduğu bir hadis-i şerif 184
Dilenmenin cezasını bilenin, asla dilenmeyeceği 185
Müminin izzet ve şerefinin insanlara ihtiyaç arzetmemesinde olduğu .. 186
Allah-u Tealâ'nın, kendini ihtiyaçsız gösteren kişileri sevdiği 186
Çok zor durumda kaldığı için isteyen kişinin, kendisine yardım eden zenginden aşağı olmadığı 186
Ayet-i celilenin, cihat ve ilim tahsili için kendilerini vakfedenleri beslemenin vacip olduğuna delâleti 187
274. Ayet-i kerime: (... اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ) 187
Ayet-i kerimenin Allah rızası için at besleyenler hakkında inişi 187
At beslemenin fazileti hakkında hadis-i şerifler 188
Ayet-i Kerimenin, hazreti Sıddık *(Radıyallahu Anh)* hakkında iniş rivayeti .. 188
Ayet-i celilenin Abdurrahman İbni Avf ve Hazreti Ali *(Radıyallahu Anhuma)* hakkında indiğine dair diğer bir rivayet 189

Bütün malını verip tamamen mahrum kalmanın uygun olmayışı 189
Hazreti Sıddık'ın vefatında, Hazreti Faruk *(Radıyallahu Anhuma)* nın, bu ayet-i celile ile alâkalı okuduğu bir hutbe 189
Ayet-i celilede gecenin gündüzden, gizlinin aşikârdan evvel zikredilmesindeki hikmet 190
Altı şeyin güzelliğinin, altı şeyde olduğu hususunda eşsiz misaller 190
275. Ayet-i kerime: (. . . اَلَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا) 192
Faiz ile sadaka arasındaki ters yönlü alâka 193
Ayet-i celilede geçen faiz yiyenlerden maksadın, faiz muamelesi yapanlar olduğu 193
Faiz yiyen ve yedirene Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in lânet edişi . 193
Faizin tarif ve mahiyeti 193
Hanefî ve Şafiî mezheplerine göre, Faizin nelerde geçerli olduğu 194
Faizin iki çeşit oluşu ve bunların açıklamaları 194
Bu gün bankalarda tatbik edilen kredi alma sisteminin haramiyeti 194
Alış verişle alâkalı faizin hanefi mezhebine göre iki kısım oluşu 194
Riba-i Fazl'ın açıklaması 194
Riba-i Fazl'ın yasak olduğunu belirten hadis-i şerifler 194
Riba-i Nesiy'e nin izahı 195
Cinsleri değişik olan şeylerin karşılıklı alınıp satılmalarındaki fazlalığın faiz sayılmayacağı 196
Cinsleri aynı olan şeylerin satılması hâlinde göz önüne alınması gereken iki şart 196
Borç alıp verme muamelesinin izahı 197
Günümüzde paranın değer kaybetmesinden dolayı ödünç verecek kimselerin mağdur olmamaları için düşünülen bir kaç çare 197
Faizin haram edilmesindeki beş türlü hikmet 197
Faiz yiyenlerin, saralı gibi kalkışlarının ne zaman olacağı 198
Tahabbut kelimesinin tahlili 198
Cin ve Şeytan çarpmalarının hakikat olduğunun delilleri 198
İsa *(Aleyhisselâm)* ve annesinin dışında dünyaya gelen her çocuğa şeytanın mutlaka dokunduğunu beyan eden bir hadis-i şerif 198- 199
Akşam olduğunda şeytanların yayıldığını beyan eden, dolayısıyla o saatte kapıların kitlenip çocukların dışarı salınmamasını emreden bir hadis-i şerif 199

Faiz yiyenlerin kabirlerinden saralılar gibi kalkacaklarına dair bir hadis-i şerif 199
Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in miraç gecesi, faiz yiyenleri Firavun ve adamlarının ayakları altında çiğnenir vaziyette görmesi 200
Ayet-i celilede Rab ism-i şerifinin zikredilmesindeki hikmet 201
"Faizden vazgeçenlerin geçmişleri kendilerine aittir" ifadesinin çok farklı iki manası 201
"Tövbe edenin işi Allaha kalmıştır " kavli şerifinin izahı 201
"Faiz yiyenler, cehennemde ebedi kalacaklardır" kavl-i şerifinin ehl-i sünnete göre açıklaması 202
Faiz yiyenleri tehdit eden diğer ayet-i kerimeler 202
Faizin geçmiş ümmetlere de haram olduğunu bildiren bir ayet-i kerime 202
276. Ayet-i kerime: (. . . يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا) 203
Faiz muamelesinin bozukluğunun bir başka yönü 203
Faizin mahvedilip sadakaların büyütülmesinin dünya ve ahiretteki şekilleri 203
Tefecinin malının neticede elinden çıkacağını açıklayan bir hadis-i şerif.. 204
Faizin ahiretteki perişanlığa sebebiyet yönleri 204
Sadakaların dünya ve ahiretteki artışa vesile oluşu 204
Her sabah iki meleğin inip, Allah yoluna verene yaptıkları duayı ve vermeyenlere yaptıkları bedduayı açıklayan bir hadis-i şerif 205
İnsan, kendi atının yavrusunu dikkatle yetiştirdiği gibi, Allah-u Tealâ'nın da sadakaları Uhud dağı gibi büyüttüğünü beyan eden bir hadis-i şerif 205
Faiz avrupada yürürlüktedir ve buna ihtiyaç vardır diyerek islâmiyete karşı gelenlere verilmiş mühim cevaplar 205
Keffâr ve Esîm kelimelerinin tahlili 207
Faizin artmayıp zekâtın kat kat olacağını beyan eden bir ayet-i kerime .207
277. Ayet-i kerime: (. . . اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا) 208
Ayet-i celilede geçen salih amelin beyanı 208
İman edip ameli salih işleyenlere korku ve üzüntü olmayışının farklı manaları 208
Allah-u Tealâ ya inanarak buluğa erip, henüz üzerine namaz ve zekât vacip olmadan ölen bir kişinin hiç amel işlemeden cennete girmesinden dolayı ortaya konulabilecek bir suale cevap 209
278. Ayet-i kerime: (. . . يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) 209

Ayet-i kerimenin dört kardeş hakkında inişi 210
Ayet-i kerimenin Hazreti Abbas ve Hazreti Osman *(Radıyallahu Anhuma)* ya inmiş olmasına dair başka bir rivayet 210
Efendimiz*(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in veda haccındaki hutbesinin faizi kaldırmasıyla alâkalı kısmı 211
Bu ayet-i celilenin manasınca, ayetin inişinden evvel alınan faizlerin geçerli kılınıp henüz alınmamış olanların iptal edilmesi 211
Kâfirlerin, aralarında uyguladıkları, islâma ters düşen bazı meselelerin islâmdan sonra meydana gelecek neticelerinin çözümleri 211
Veda hutbesinin esas teşkil ettiği bazı hükümler 212
Ayet- i celiledeki hitabın sadece müminlere tahsis edilmeyip, bütün insanlara teşmil edilmesinin hikmeti 212
Kâfirler islâm hükümleriyle muhatap değilse de,İslâm devletinin zimmetine giren kâfirlere faizin haramiyeti gibi hükümlerin tatbik edileceği . 212
Faizin çirkinliğini beyan eden hadis-i şerifler ve büyüklerin sözleri . 213 -215
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in faiz yiyen ve yedireni lânetlemesi . 213
En büyük yedi günahın beyanı 213
Âhir zamanda her kesin faize bulaşacağı 214
Faiz şüphesi bulunan şeylerden dahi kaçmanın lüzumu 214
Faizcilik yapan bir millete mutlaka Allah-u Tealâ'nın azabının çarpacağı 214
Faizle uğraşan bir milletin mutlaka kıtlığa tutulacağı 214
Dört kişiye cennet nimetlerinin haram olduğu 215
Faizle uğraşmayanların arşın gölgesinde gölgeleneceği 215
"**Kalan faizleri bırakın!**" kavl-i şerifinin izahı 216
"**Ey iman edenler! Eğer müminseniz Allah'tan sakının**" kavl-i şerifinin manası hakkında bir kaç yönlü açıklama 216
Büyük günahlara devam edenlerin kâmil mümin olamayacaklarının beyanı 216
279. Ayet-i kerime: (. . . فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَاْذَنُوا) 217
Ayet- i celilede geçen "**Eğer faizi bırakmıyorsanız Allah ve Resulünden bir harbi bilin!**" kavli şerifinin hakkındaki açıklamalar 217
Faiz yiyenlerle yapılacak harbin değişik iki kısmı 218
Bu ayet-i celilenin inmesi üzerine Sakîf kabilesinin, tövbelerini ifade eden hikmetli sözleri 218
Ayet-i celilede, faizden vaz geçenlerin baş paralarının kendilerine kalması hakkında geçen hükmün hanefî ve şafiî mezheplerine göre tahlili 218

Zekât vermeyen, ezanı ve ölüleri defnetmeyi terkedenlerle harbedilmesi 218
Gücü varken borcunu ödemeyenin şeriata göre cezası 218
Faizden sakınmak her ferde farz olduğu gibi, Faiz muamelesini kaldırmanın islâm topluluğu üzerine farz oluşu 218
Faizin yasaklanmasındaki çok önemli dokuz hikmet 219
280. Ayet-i kerime: (. . . وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ) 222
Ayet-i celilenin Muğîre ve Amr ibni Umeyr oğulları hakkında inişi 222
Ayet-i celilede geçen Usre, Nazire ve Meysere kelimelerinin tahlili ... 223
Borçlunun zor durumda kalmasının ne gibi hâllerde muteber olacağı ... 223
Evi ve elbiseleri olan kişinin onları satıp para yaparak borcunu ödeyebileceği takdirde zorda kalmış sayılmayacağı 223
Borçlusunun zor durumda olduğunu bilenin onu zorlamasının haram olup, borçluya mühlet vermesinin vacip oluşu 223
Zor durumda olduğunu iddia eden kişi hakkında meseleler 223
Ayet-i celilede geçen tasadduk hakkında iki söz 224
Ayet-i celilede geçen Hayır'dan maksat 224
Amelin, ilim için gerekli kılınan şeylerden olduğuna dair bir işaret 224
Borç vermenin ve zor durumda kalana süre tanımanın fazileti hakkında hadis-i şerifler ..... 224 - 227
Kıyamet günü sıkıntıdan kurtulmak isteyenin borçlusuna mühlet vermesi 224
Borçluya mühlet verenin Allah-u Tealâ'nın gölgesinde gölgeleneceği .. 224
Evvelki ümmetlerden birinin, sadece zor durumda kalmış borçlularına mühlet tanıması sayesinde Allah-u Tealâ'nın affına mazhar olması ... 225
Borçluya mühlet vermenin, duanın kabulüne ve tövbeye muvaffak olmaya vesile oluşu 225
Alacağını erteleyen kişinin her gün sadaka vermiş gibi sayılacağı 225
Borçlusuna kolaylık gösterenin dünya ve ahiret kolaylık bulacağı 226
Sadakanın on kat, ödünç vermenin ise onsekiz kat faziletli oluşu 227
Üç amelle ahirete gidenin, cennetin sekiz kapısından gireceği 227
Borcu geciktirmenin zulum olup, ödeme niyetiyle borç alanlara Allah-u Tealâ'nın yardım edeceğini, kötü niyetli olanlara ise imkân vermeyeceğini beyan eden hadis-i şerifler ..... 227 - 231
Büyük günahlardan sonra, en büyük günahın, kişinin ödeyecek mal bırakmadan borçlu olarak ölmesi olduğu 228
Borçlarını vakti vaktinde ödeyenlerin en hayırlı insan oldukları 229
Şehit olmanın dahi, kişiyi kul borcundan kurtaramıyağı 229

Kişi, Allah-u Tealâ yolunda tekrar tekrar şehid olma imkânına sahip olsada borcu ödenmedikçe cennete giremiyeceği 230
Ödemek niyetiyle borç almanın meşruiyeti 231
Geçmiş büyüklerin zor duruma düşmedikleri hâlde, borç almalarındaki hikmet 231
Allah-u Tealâ'nın haklarına riayet etmeyenlerin kulların haklarına hiç riayet etmeyecekleri 231
Fuzuli masraflardan sakınmak 231
Faydasız işleri bırakmanın lüzumu hakkında bir hadis-i şerif 232
281. Ayet-i kerime: (. . . وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللهِ) 232
Bu ayet-i celilenin, Kur'an-ı Kerim'in en son inen ayeti oluşu 232
Bu ayet-i kerimeden sonra Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in kaç gün yaşadığı hakkında görüşler 232
Cibril-i Emin gelerek bu ayet-i celileyi Kur'an-ı Kerim'in neresine koyacağını bildirmesi 233
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hakkındaki mühim hadiselerin pazartesi gününe tesadüf etmesi 233
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in en son söylediği söz 233
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ölümünün bu ümmetin başına gelen en büyük bir musibet olduğu, ancak Mevlâ Tealâ'nın bunda da bu ümmete büyük bir rahmeti bulunduğunu bildiren hadis-i şerifler. 233 - 235
Ensar-ı Kiram'dan bazılarının Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in arkasından söyledikleri manidar söz 235
Allah-u Tealâ'ya döndürülmenin Ehli sünnet mezhebine göre manaları . 235
"**Herkese kazandığı tamamen verilecektir**" kavl-i şerifinin iki türlü izahı 235
Bu ayet-i celilenin vahyin sonu ve Kur'an-ı Kerimin özeti oluşu 236
İnsanın, gökten inen kitaplardan alacağı iki nasip 237
Cehennemin yedi derekesi ile cennetin yedi derecesi 237
İmamı Kuşeyrînin ayet-i celile hakkındaki tasavvufi işareti 237
282. Ayet-i kerime: (. . . يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ) 239
Borç alıp verirken yazışmanın hükümleri 242
Borç yazışmasındaki iki şart 243
Katibe yazmanın, şahide de şahitliği yüklenmenin vacib olup olmaması hakkında ulemanın dört şekilde ihtilâfı 243
Sefih kelimesi hakkında malûmat 245
Çocuk, ihtiyar ve acizlerin velisinden maksat 245

Şahitliğin mahiyeti 245
Bu ayet-i kerimenin Arştan son ayrılan ayetlerden olduğu 245
Âdem *(Aleyhisselâm)* ın, Davud *(Aleyhisselâm)* a ömründen kırk sene bağışlayıp sonra inkâr etmesi hakkındaki bir hadis-i şerif 246
Yazışmanın ve şahit tutmanın sünnet oluşu 246
Allah-u Tealâ'nın duasını kabul etmeyeceği üç kişi 247
Şahitliğin ehemmiyeti 247
Şahitlik yapacak kimselerde aranması gerekli olan on vasıf 247
Şahitliği kabul olunmayacak kişileri beyan eden bir hadis-i şerif 248
Kadınların şahitliğinin hangi hususlarda muteber sayıldığı ve iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasındaki hikmet ... 249
Kadınların cehennem halkının ekseriyetini teşkil etmesinin sebepleri ... 249
Ne gibi hususlarda bir kadının şahitliğinin yeterli olacağı 250
Şeriat-ı İslâmiye'nin her hususta isabetli oluşunun beyanı 250
Bildiği ile amel etmenin kişiye bildiklerini unutturmayacağı ve bilmediklerini kazandıracağını beyan eden hadis-i şerifler ve büyüklerin sözleri . 251
Dünyaya düşkünlüğün kalplerden ilmi söküp alacağı 252
Takva olmayan kimselerin gerçek fakih olamıyacağı 252
İlim öğrenmeden evvel neler lâzım olduğu 252
Bu ayet-i celilenin hem Allah-u Tealâ, hem de kullarla alâkalı haklar hususunda işaret ettiği üç hâl 252
Kişinin nefsanî isteklerden kurtulmadıkça maksadına kavuşamıyacağı . 254
Ayet-i celilede, açıklanması gereken bazı mühim kelimelerin tahlili 254
283. Ayet-i Kerime: (. . . وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ) 257
Rehinler hakkındaki hükümler 258
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in vefatı anında zırhının bir yahudi yanında rehin bırakılmış olması 258
Şahitliği gizleyenin kalbinin günahkâr olmasının açıklaması 259
Kalbin insan vücudundaki yerini belirten bir hadis-i şerif 259
Kul günah işlediğinde kalbine siyah bir nokta vurulacağı hakkında bir hadis-i şerif 260
Şahitliği gizlemenin en büyük bir günah olduğu 260
Rehin kelimesinin lügat ve istilâh yönünden tahlili 260
284. Ayet-i kerime: (. . . لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ) 261
Kalpte gizlenen niyetlerin hükümleri 262

Bir zaman sonra dinden dönmeye niyet edenin, o anda kâfir olacağı . . 262
Günah yapmayı kalpten geçirenlerin cezalandırılıp, cezalandırılmayacakları hakkında ulemanın görüşleri 262
Kulun kalbine gelen yaramaz hatıralardan dolayı mesul tutulmayacağı hakkında hadis-i şerif 262
Bir günaha razı olanın, yapan gibi günahkâr olduğu 263
İstemeyerek bir günah meclisinde bulunanın orada bulunmamış gibi mes'ul olmayacağını beyan eden bir hadis-i şerif 263
Ayet-i celilenin hükmünün mensuh olup, olmaması hususunda ihtilâf . . 263
Bu ayet-i celile indiğinde Ashab-ı Kiramın çok zorlanarak Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e müracaatlarını anlatan bir hadis-i şerif 264
Allah-u Tealâ nın, kulun gizlediği ve açıkladığı her şeyden dolayı onu muhasebeye tâbi tutmasının farklı izahları 265
Kulun dünyada çektiği sıkıntılarla günahlarından kurtulacağını beyan eden bir hadis-i şerif 266
Allah-u Tealâ nın hayır dilediği kuluna, dünyada peşin ceza vererek azabını ahirete bırakmayacağını ifade eden bir hadis-i şerif 266
Allah-u Tealâ nın kıyamet günü kullarına yapacağı çok mühim bir hitab . 267
Mevlâ Tealâ nın kıyamet günü mümin kuluna suçlarını bir bir ikrar ettirip, sonra mağfiret edeceğini ifade eden bir hadis-i şerif 267
İmamı Taberi'nin bu hadis-i şerif hakkında izahı 268
Kulun yapmak istediği ve yaptığı iyiliklere karşılık göreceği değişik muamelelerin beyanı hakkında İbni Abbas *(Radıyallahu Anh)* ın çok ilginç bir rivayeti 268
Allah-u Tealâ'nın gizli ve aşikâr her şeyi bildiğini, dilediğine azab edip dilediğine rahmet edeceğini beyan eden ayet-i kerimeler 269
İmam Kuşeyrînin bu ayet-i kerimeden murakabe ile alâkalı işarî manası . 269

285. Ayet-i kerime: (. . . اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ) 270
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, kendisine indirilene inanmasından maksat 271
Bu ayet-i kerime indiğinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ne buyurduğu 271
İmamı Kuşeyrînin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in imanının farklılığı hakkında buyurdukları 271
Ayet-i celilede zikredilen dört iman şartının açıklamaları 272
Ayet-i celilede ahirete iman şartının zikredilmeyişindeki hikmet 272

Peygamberlerin arasını ayırmamaktan maksat 272
Cennete girmek için bütün peygamberlere inanmanın şart olmadığını iddia edenlere reddiye 273
Bu ayet-i celile indiğinde Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* i müjdelemesi 273
Bir peygamberin kendisine haber getiren meleği tanıması için mucizeye muhtaç olduğu ve bu hususdaki üç mertebenin beyanı 273
Bu surenin tertibindeki incelikler 274
Müminlerin "**İşittik ve itaat ettik**" sözlerinin açıklaması 274
Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in: "**Kendisine indirilene inanmasının**" tasavvufî manası 274
"**Ey Rabbimiz! Mağfiretini dileriz** " kavli şerifindeki işaretler 275
Kişinin, isyan ve itaat hâllerinde ne şekilde hareket etmesi gerektiği ... 275
Nefsi ıslâhın dört çaresinin beyanı 275
Ebu Medyen hazretlerinin,hakiki şeyhi tanıtması 275
Düşünce gücü ile amel gücünün izahı 276
Ayet-i kerimede, insan hakkında işaret edilen üç mertebe 276
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in her gün istiğfara devam ettiğini beyan eden bir hadis-i şerif 277
Kul ne kadar ilerlese de istiğfara muhtaç olduğu ve istiğfarın manaları . 277
Yahudilerin, müminlerin zıddına "**İşittik ve isyan ettik**" dediklerini beyan eden ayet-i kerimeler 278
Peygamberlerin bazısına inanıp, bazısını inkâr edenlerin büyük bir azaba düşecekleri, hepsine inananların ise ne büyük mükafata nail olacaklarını beyan eden ayet-i kerimeler 278
286. Ayet-i kerime: (. . . لاَ يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا اِلاَّ وُسْعَهَا) 279
Allah-u Tealâ'nın kullarına gösterdiği kolaylıklar 281
Vüs' ve İsr kelimelerinin izahı 281
Bizden evvelki ümmetlere yüklenen ağır teklifler 281
Benî İsrail'in idrar isabet eden yeri makasla kesmeleri gerektiğini beyan eden Hadis-i şerif 282
Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* efendimizin ne şekilde abdest bozduğu 282
Bu ümmetten kaldırılan zorluklar 283
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, çok müsamahakâr olan islâm dini ile gönderildiğini beyan eden bir hadis-i şerif 283

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hürmetine bu ümmetten kaldırılan azaplar 284
Avf ile mağfiretin farkı 284
Mevlâ Tealâ'nın bu ayet-i celilede yapılan her duayı kabul buyurduğu.. 284
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu sure-i celilenin son iki ayet-i kerimesinin vasıtasız olarak Mevlâ Tealâ'dan alması 285
Unutma ve hatanın tarifi 285
Kesb ile iktisab arasındaki fark 285
Din-i Mübin-i İslâm'ın çok kolay olduğunu beyan hususunda İmam-ı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin bir mektubu 286
Bu ayet-i celilede kullara nasıl dua edeceklerinin öğretilmesi 288
Ayet-i celilede geçen üç duanın başında: "**Rabbena**" kelimesinin zikredilip, dördüncü duada terkedilmesinin hikmeti 288
Unutmanın neden ibaret olduğu hakkındaki iki görüş 288
Yanılma, unutma ve zorlanmanın mazeret sayıldığını ifade eden bir hadis-i şerif 288
Ne türlü unutmalardan sahibinin mazur olacağı 289
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bir şeyi hatırlamak istediğinde parmağına ip bağlaması 289
Unutmanın mesuliyeti bu ümmetten kaldırılmış olduğu hâlde bu ayet-i celilede bunun affının istenmesindeki üç türlü mana 289
Ayet-i celilede geçen **Hata** 'nın iki şekilde manalandırıldığı 290
Avf, Mağfiret ve Rahmet arasındaki farklar 291
Azap ve sevabın cismanî ve ruhanî olmak üzere ikiye ayrıldığı 291
Mevlâ Tealâ nın yardımından maksadın ne olduğu 292
Ayet-i celilelerde geçen duaların cemi sigasıyla kullanılmasındaki hikmet 292
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ve meleklerin bu surenin sonunda amin demeleri 292
Bakara suresinin sonunun faziletleri hakkında Hadis-i şerifler. . . .293 - 294
Bir gece içinde "**Amenerresulü**" yü okuyana o ayet-i kerimelerin kâfi geleceği 293
İçinde üç gece "**Amenerresulü**" okunan eve şeytanın yaklaşamıyacağı . . .293
"**Amenerresulü**" nün efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e arşın altından verildiği 293
"**Amenerresulü**" nün Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e miraç gecesi verildiği 293

"**Amenerresulü**" nün hastalıklara şifa olduğu 294
"**Amenerresulü**" nün fazileti hakkında büyüklerin sözleri 294
Akıllı bir insanın "**Amenerresulü**" yü okumadan yatmayacağı 294
İnsanı sıkıntıdan kurtaracak dua 295
Allah-u Tealâ'nın, kuluna, gücü yetmeyeceği şeyi yüklemeyeceğini beyan eden Ayet-i kerimeler 295
Günahlara pişmanlığın tövbe mesabesinde olduğunu açıklayan bir hadis-i şerif 296
Bu ümmetin geçmiş ümmetlerden üstünlükleri 297
Nimetullah Nahcuvanî hazretlerinin bu surenin sonunda yaptığı vaazlar 297
Herkesin yaptığı iyiliğin de, kötülüğün de kendisine ait olduğunu ifade eden ayet- i kerimeler 298
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, bu ümmetten ağır yükleri kaldırdığını bildiren bir ayet-i kerime 299
Hatadan dolayı mes'uliyet olmadığını açıklayan bir ayet-i kerime 299

ÂLİ İMRAN SURESİ

Cüz : 3, Sure : 3 301
Sure-i celilenin iniş yeri, ayetleri, kelime ve harflerinin sayısı 301
Âli İmran suresinin isimleri 301
Bakara ile Âli İmran surelerine "**Zehraveyn**" denilmesi hakkında üç görüş.301
İsmi Azam'ın hangi ayetlerde olduğunu beyan eden bir hadis-i şerif ... 301
Âli İmran suresinin faziletleri hakkında hadis-i şerifler ve rivayetler .. 302
Cuma günü Âli İmran suresini okumanın fazileti 302
Bakara, Nisa ve Âli İmran surelerini ezbere okuyanın fazileti 302
Gecenin sonunda Âli İmran suresi okumanın, fakirin hazinesi olduğu .. 303
Güneş tutulma namazında Bakara ve Âli İmran surelerinin okunacağı . 303
Musa *(Aleyhisselam)* ın kendisine İsm-i Azam'ı soranlara verdiği cevap. . .303
İsa*(Aleyhisselam)* ın ölüleri diriltmek istediğinde okuduğu dua 303
Bakara ve Âli İmran surelerini gündüz okuyanın akşama kadar, gece okuyanın sabaha kadar münafıklıktan kurtulacağı 304
Bakara ile Âli İmran surelerini bir rekâtta okuyanın duasının kabul olacağı 304
Âli İmran suresinin sonunu geceleyin okuyanın bütün geceyi ibadetle geçirmiş sayılacağı 304

İmamı Kuşeyrînin Besmele-i Şerife hakkındaki çok farklı tasavvufî bir açıklaması 304

1. Ayet-i kerime: (الٓمٓ) 305

"**Elif, Lâm, Mîm**" in te'vili hakkında İmamı Kuşeyrînin açıklamaları .. 305

2. Ayet-i kerime: (اَللّٰهُ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ . . .) 305

Ayet-i celilenin iniş sebebi hakkında iki görüş 306

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Necran'dan gelen hristiyan heyetini kabulu ve "İsa *(Aleyhisselâm)* ın Allahın oğlu olmayıp, kulu olduğunu" ispat hususunda aralarında geçen ilginç sual ve cevaplar 306- 309

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu heyeti lânetleşmeye çağırması üzerine, toptan helâk olacaklarını anladıklarından bundan kaçındıkları . 309

Bu heyetin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den bir hakem istemeleri üzerine, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Ubeydetibnil Cerrah *(Radıyallahu Anh)* ı vazifelendirmesi 310

Heyet başkanının kardeşi Kürz'ün, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e beddua etmesi üzerine Alkame'nin ona beddua ederek hakikatı açıklaması ve Kürz'ün islâmı kabulü 310

Necran denen yer hakkında malûmat 311

Ayet-i celilenin hristiyanlara reddiyesi 311

Hayy ve Kayyum isimleri hakkında malûmat 312

3. Ayet-i kerime: (نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ . . .) 312

İnzal ve tenzil arasındaki fark 313

Kur'an-ı Kerim'in, toptan ve peyderpey olmak üzere iki türlü indirilişinin beyanı 313

Kur'an-ı Kerimin bu ayet-i celilede iki vasıfla tarifi 313

Kur'an-ı Kerimin hak olarak indirilişinin manaları 313

Kur'an-ı Kerimin kendinden önce geçen kitapları doğrulamasının iki manası 314

Tevrat ve İncil kelimelerinin tahlili 315

4. Ayet-i kerime: (مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ . . .) 315

Ayet-i celilede geçen hidayetin iki şekilde tefsiri 316

Furkan kelimesinin tahlili ve ayet-i celilede geçen furkan'ın manası . . . 316

İmam Fahrurrazi'nin Furkan hakkında değişik bir açıklaması 316

Ayet-i celilenin hükmünün bütün kâfirlere şamil olduğu 316

Ayet-i celilede, Allahın ayetlerinin şanının ne türlü bir ifade ile yüceltildiği.317

Aziz ve Züntikam sıfatlarının tahlili 317
5. Ayet-i kerime : (. . . اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَخْفٰى عَلَيْهِ) 317
Hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olduğu hususundaki iki türlü iddialarına reddiye 318
Şah Veliyullahı Dehlevî'nin,İslâmî hasletlerin ilmî ve amelî olmak üzere iki yolla kazanılacağı hakkındaki beyanı 318
İslâm kabiliyetinin kişinin ruhunda yerleşmesi için, sımsıkı bağlanması gereken yedi temel inanç 318
6. Ayet-i kerime: (. . . هُوَ الَّذِى يُصَوِّرُكُمْ) 321
Ayet-i celilede geçen tasvir ve rahim kelimeleri hakkında malûmat . . . 321
Mevlâ Tealâ'nın, bu ayet-i celilesiyle hristiyanlara bir başka reddiyesi . 321
İnsanın ana rahminde nasıl şekillendiğini beyan eden hadis-i şerifler . . 322
Kişinin said veya şakî olacağının ana rahminde tesbit edildiği 323
Bir yahudi âliminin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek, bir peygamberden başka kimsenin bilemeyeceği bazı sualleri sorması üzerine aldığı cevaplar 323
Çocuğun kemiklerinin ve kıkırdaklarının erkeğin suyundan, et ve iç yağlarının da kadının suyundan yaratıldığı 325
Allah-u Tealâ'nın, çocuğun rızkını, ecelini, iyi veya kötü olacağını ana rahminde meleklere yazdırmasından maksat 325
Bazı âlimlerin, İbrahim Ethem *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinden hadis-i şerif dinlemek için yanına geldiğinde dört şeyle meşgul olduğu için ona mazeret beyan etmesinin kıssası 325
Hristiyanların teslis akidesini reddetmek için, Ayet-i celilenin sonunda tevhidin tekrar edilmesi 326
Azîz ve Hakîm kelimelerinin hakkında değişik malûmat 326
İnsanın ana rahminde nasıl şekillendirildiğini açıkça beyan eden ayet-i kerimeler 327
Allah-u Tealâ'nın insana çok güzel bir şekil verdiğini beyan eden ayet-i kerimeler 328
7. Ayet-i kerime: (. . . هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ) 328
Hristiyan cemaatının İsa *(Aleyhisselam)* hakkındaki şüphelerinin bir başka yönden iptali 330
Kuran-ı Kerimin tamamının muhkem oluşuyla, bir kısmının muhkem bir kısmının da müteşabih olmasının manası 330
Muhkem ayetlerin bazı misalleri 330

Muhkem ve müteşabih ayetlerin nelerden ibaret olduğu hakkında farklı görüşler 332
Bir yahudi cemaatının Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek surelerin başlarındaki harflerin inceliklerinden sormaları üzerine bu ayet-i celilenin inişi 332
Kur'an-ı Kerimin tamamı muhkem olmayıp, içinde bazı müteşabih ayetlerin bulunmasındaki dört türlü hikmet 333
Şah Veliyullahı Dehlevînin müteşabih hakkındaki değişik açıklamaları . 334
Müteşabihlerin tev'ili hususundaki selef ve halef'in mezhebi 334
Kâfirlerin, müteşabihleri yanlış te'vil etmelerinin iki misali 335
Hristiyanların ne şekilde müşrik olduklarının açıklaması 335
Kalbinde eğrilik olduğu için Kur'an-ı Kerimin müteşabihlerini arayanlardan maksat 335
Haricîlerin, cehennemin köpekleri olduklarını ifade eden ve bu ümmetin kaç fırkaya bölüneceğini açıklayan bir hadis-i şerif 336
Bir kişinin Kur'an-ı kerimde çözemediği bazı meseleleri, İbni Abbas *(Radıyallahu Anh)* a sorması üzerine, İbni Abbas *(Radıyallahu Anh)* ın o kişiye: Kur'an-ı Kerimde hiç bir çelişki olmadığını delillerle açıklaması 338
Müteşabihatın peşine düşenlerden sakınılmasını ifade eden bir hadis-i şerif 340
İlimde rasih olanların sıfatları hakkında geniş malûmat 341
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in rasih alimler hakkındaki tarifi .. 342
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in İbni Abbas*(Radıyallahu Anh)* a Kur'anın gerçek manasını anlaması için yaptığı dua 342
Ayet- i kerimede geçen (İllallah) lâfzında durmakla geçmek arasındaki farklar 342
İmamı Şa'rânînin, şeyhi Aliyyul Havvâs Hazretlerinin manevî ilimleri hakkın daki bir açıklaması 343
İmam-ı Rabbanî Hazretlerinin Rasih âlimler hakkındaki tasavvufî bir mektubu 343
İmam Fahrurrazînin, bu ayet-i celileden ilm-i kelâm âlimlerinin şanının yüceliğine dair çıkardığı bir mana 343-344
Kur'an-ı Kerim hakkında bilgisizce söz söyleyenleri tehdit mahiyetinde bir hadis-i şerif 344
Kur'an-ı Kerimde muhkem ve müteşabih ayetler bulunduğunu, kötü niyetlerle müteşabih ayetleri karıştıranların dünya ve ahirette cezaya çarptırılacağını ve Kur'anın anlaşılmasının, ancak sünnete müracaat etmekle mümkün olabileceğini beyan eden hadis-i şerifler ve rivayetler .. 344 - 348

Kur'an-ı Kerim hakkındaki bazı mücadelelerin insanı kâfir edeceği 344
Kur'an-ı Kerim hakkında ancak iyice bilinen meselelerin söylenip, bilinmeyenlerin ise bilenine havale edilmesi gerektiğinin beyanı 345
Kur'an-ı Kerim ayetlerinin yedi mevzu üzere indiği ve her birine karşı vazifemiz 345
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ümmetinin başına gelmesinden korktuğu üç hâl 346
Âlimin zellesinden son derece sakınılmak gerektiği hakkında bir rivayet . 347
Kur'an-ı Kerimin dört şekilde tefsiri 347
Kur'an-ı Kerimin müteşabihlerini karıştıran Sabiğ isimli bir kişiyi Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın nasıl döğdüğü ve sahabe-i kiramın ona karşı muameleleri 348
Sapık fikirli insanlardan kaçmanın lüzumu hakkında güzel bir açıklama ve Risale-i Kudsiye'nin beyitleri 348
Kalplerinde eğrilik olanların kendi suçları sebebiyle kaydırıldıklarını beyan eden bir ayet-i kerime 350
8. Ayet-i kerime: (. . . رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا) 350
Rasih âlimlerin ayet-i celilede geçen dualarının izahı 351
Vehhâb ism-i şerifinin manası 351
Hidayet ve dalâletin ancak Allah-u Tealâ tarafından yaratıldığı 351
Kalpten evvela kötü inançların çıkarılması gerektiği 351
Rahmet lâfzının altı türlü manası 351
Bütün kalplerin Allah-u Tealâ'nın elinde olduğu dolayısıyla onları istediği şekle sokacağını bildiren hadis-i şerifler 352-353
Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın kaymaktan son derece korktuğunu ifade eden sözleri 354
Ehli Sünnet ulemasının müteşabih hadis-i şerifler hakkında iki görüşü . 354
Cüneyd-i Bağdadî hazretlerinin, İnsanlardan uzak durma hakkındaki tavsiyeleri 354
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hikmetin nerede yetişeceği ile alâkalı bir hadis-i şerifi 355
Allah-u Tealâ nın kişilerin görünüşlerine bakmadığı ile alâkalı bir hadis-i şerif 355
9. Ayet-i kerime: (. . . رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ) 355
Rasih âlimlerin bu ayet-i celilede geçen dualarının bazı açıklamaları . . 356
Ehli sünnetin, fasıklar günahlarından tövbe ettikleri takdirde cezadan kurtulacağı hususundaki görüşü 356

Kaybolan bir şeyi bulmak için yapılacak dua 357
10. Ayet-i kerime: (. . . اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ) 359
Ayet-i celilede geçen kâfirlerden maksat 359
Ayet-i celilenin, kâfirlerin son derece azaba düşeceklerine delâlet etmesi. 359
Kâfirlerin cehennem odunu olduklarının açıklaması 360
Ayet-i celilede geçen vekûd kelimesinin açıklaması 360
Ayet-i celilede geçen (مِنَ اللهِ) kavlindeki "min" hakkında iki vecih 360
Kâfirlere mal ve evlâtlarının fayda vermeyeceğini beyan eden ayet-i kerimeler 360
11. Ayet-i kerime: (. . . كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ) 361
Ayet-i celilede geçen De'b kelimesinin manasındaki değişik görüşler . . . 361
12. Ayet-i kerime: (قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ ...) 362
Ayet-i celilenin Medine-i Münevvere'deki yahudiler hakkında inişi 363
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Bedir dönüşü, yahudileri topladığında onlara söylediği sözler 363
Bu ayet-i celilede beyan edilen yahudilerin mağlûbiyetinin ne şekilde tecelli ettiği 364
13. Ayet-i kerime: (. . . قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ) 364
Bu ayet-i celilenin bundan evvelki ayet-i celilenin manasını ne şekilde doğruladığı 365
Bedir günü zayıf görünen müslüman ordusunun çok büyük kuvvete sahip olan kâfirlere galip gelmesi hakkındaki rivayetler 366
Bu hadisenin açık bir ayet oluşu hakkında ulemanın ileri sürdüğü dört görüş 366
Allah-u Tealâ'nın müslümanlara iki türlü yardım edişi 367
İbret kelimesi hakkında malûmat 367
Müslümanların ilk zamanda sayıları az iken, bir müminin on kâfire karşı savaşmak mecburiyeti olduğunu bildiren bir ayet-i kerime 368
Müslümanların sayıları çoğalınca, yükleri hafifletilerek bir müslümanın iki kâfire karşı savaşması gerektiğini açıklayan ayet-i kerime 368
14. Ayet-i kerime: (. . . زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ) 369
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelen hristiyan heyetinden Ebu Harise'nin, kardeşi Kürz'e Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in doğruluğu hakkındaki itirafları 369
Allah-u Tealâ'nın, dünya ziynetlerini ve bazı kötü amelleri kullarına süslemesinin manası 370

Şeytanın, insanlara kötü amellerini süslemesinin manası 371
Şehvetleri Allah-u Tealâ'nın süslemesiyle, Şeytanın süslemesi arasındaki fark 371
Şehvet kelimesi hakkında malûmat 371
Nefsin istediği şeylere şehvet ismi verilmesinin iki faydası 371
İnsanın meleklerden üstün olduğu gibi, hayvanlardan aşağı da olabileceğinin izahı 372
Ayet-i celilede nefsin çektiği şeylerin başında kadınların zikredilmesi ... 372
Erkeklerin başında, kadınlardan büyük fitne olmadığını beyan eden bir hadis-i şerif 372
Kadınların, erkeklere iki türlü fitne oluşu 373
Evlât sevgisinin insana ne şekil fitne olduğu 373
Çocuğun, ana babasında ne gibi kötü tesirler yapabileceğini beyan eden bir hadis-i şerif 373
Kanatir kelimesi hakkında malûmat 373
Ayet-i celilede geçen bazı mühim kelimelerin tahlili 374
İnsanın, dünya nimetlerini elde etmeye çalışmayıp tembel tembel oturmasının kötülüğü 374
Sadece dünya nimetlerini kazanmaya çalışmanın münasip olmadığı .. 374
15. Ayet-i kerime: (... قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ) 375
Ahiretin, dünyaya nisbetle ne kadar hayırlı olduğunu beyan eden hadis-i şerif 376
Ayet-i celilede zikredilen müttakilerden maksat 376
Bu ayet-i celilede dünya ve ahiretteki bütün nimetlere ne şekilde işaret edildiği 376
Allah-u Tealâ'nın rızasının her şeyden üstün olduğunu açıklayan bir hadis-i şerif 377
En üstün makamın ruhanî cennet olduğunun açıklanması 377
Ayet-i celilenin sonunda Allah-u Tealâ'nın kullarını hakkıyla gördüğünün zikredilmesindeki hikmet 377
Allah-u Tealâ'nın en ufak bir rızasının her şeyden büyük olduğu, ancak bu rızanın başlıca muhacir ve ensara nasibolup, onların yolunda gidenlerinde bu rızaya nail olacağını belirten ayet-i kerimeler 378
Allah-u Tealâ'nın, düşmanlarıyla dostluk etmeyenlerden razı olduğu, onların da Allah-u Tealâ'dan razı olduğunu belirten bir ayet-i kerime 378
Allah-u Tealâ'nın iman edip amel-i salih işleyenlerden razı olup

onların da kendisinden razı olduklarını, ve bu karşılıklı rızanın Rablerinden korkanlara ait olduğunu beyan eden ayet-i kerimeler 379

16. Ayet-i kerime: (. . . اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا اٰمَنَّا) 381

Sadece imanın mağfirete sebep olabileceğinin, bu Ayet-i kerimeden ne şekilde anlaşıldığı 381

Bu ayet-i celileden sonra, sabır ve sadakat gibi bir takım vasıfların zikredilmesindeki hikmet 381

17. Ayet-i kerime: (. . . اَلصّٰبِرِينَ وَالصّٰدِقِينَ) 382

Müttakilerin beş sıfatı ve herbir sıfatın kısımları 382

Şiblî Hazretlerine en zor sabrın ne olduğunu soran bir kişiye verdiği cevaplar 383

Üç türlü sabrın farklı derecelerini beyan eden bir hadis-i şerif 383

Seherlerde istiğfar edenlerden maksat 384

İstiğfarın seher vaktine tahsis edilmesindeki üç türlü hikmet 384

Her gecenin son üçte birinde Mevlâ Tealâ'nın birinci kat semaya nüzul edip, kullarına ne şekil nida ettiğini beyan eden bir hadis-i şerif 385

Hadis-i şerifin ehli sünnet ulemasına göre manası 385

Lokma-ı Hakîm'in oğluna seher vakti uyumamasına dair söylemiş olduğu hikmetli bir sözü 386

Seher vakti yetmiş defa istiğfar etmenin faziletleri 386

Arşu-r Rahmanın sadece seher vakti titrediğini açıklayan bir rivayet ... 386

Ayet-i celilede geçen beş vasıftan her biri arasında atıf harfinin zikredilmesindeki hikmet 386

Hakkıyla sabreden kişinin kıymetli hâli 386

Seherlerde istiğfar etmenin müttakilerin güzel hâllerinden olduğunu beyan eden ayet-i kerimeler 386

18. Ayet-i kerime: (. . . شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) 387

Şam-ı Şeriften, Medine-i Münevvere'ye gelen iki yahudi âliminin müslüman oluş kıssası 388

Şehadetin tarifi 388

Bir arap bedevîsinin Allah-u Tealâ'nın varlığına dair söylediği hikmetli sözler 388

Mevlâ Tealâ'nın, hiç bir varlık yokken yaptığı şahitlik 389

Meleklerin ve ilim sahiplerinin şahitliklerinin manası 389

Ayet-i celilede geçen ilim sahiplerinin kimler olduğu 389

Ayet-i celilede kelime-i tevhid'in iki defa tekrar edilişindeki hikmet ... 389

En büyük şahitliğin tevhide şahitlik etmek olduğunun delilleri 389
Beş vakit namazdan sonra bu ayet-i kerimeyi okuyana ihsan edilecek faziletler 390
Galibul Kattan hazretlerinin, bu ayet-i celilenin fazileti hakkındaki bir hadis-i şerifi öğrenmek için E'meş Hazretlerinin kapısında bir sene bekleyişi 390-391
Bu ayet-i celileyi uyuyacağı zaman okuyanlara yetmişbin melâikenin kıyamete kadar istiğfar edecekleri hakkında bir hadis-i şerif 391
Bu ayet- i celile indiğinde Kâbe- i Muazzama'nın etrafındaki bütün putların secdeye kapanışları 392
19. Ayet-i kerime: (. . . اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللهِ الْاِسْلَامُ) 392
Din, İman ve İslâm hakkında malûmat 393
Hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın islâm'ı çok değişik bir şekilde tarifi 394
Kendilerine kitap verilenlerden maksat ve ihtilâf ettikleri meseleler ... 394
Musa *(Aleyhisselâm)* ın vefatı yaklaşınca Tevrat'ı yetmiş âlime emanet edişi ve Yuşa *(Aleyhisselâm)* ı onlara halife tayin edişinden sonra gelen nesillerin ne şekilde ihtilâfa düştükleri 395
Ayet-i celilenin sonundaki büyük tehdit 395
Allah-u Tealâ'nın hesabı çok çabuk görmesinin manaları 395
Allah-u Tealâ'nın kulları için ancak islâm dinini seçtiğini ve ondan başka din arayanların hiç bir amellerinin kabul edilmeyeceğini beyan eden ayet-i kerimeler 396
20. Ayet-i kerime: (. . . فَاِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ) 396
Kâfirlerle mücadele ederken söylenmesi emredilen "Ben ve bana uyanlar, yüzümüzü Allah-u Tealâ'ya teslim ettik" sözünün iki türlü izahı ... 397
Ayet-i celilede, yüzün bütün beden yerine konmasındaki hikmet 399
Ayet-i celilede geçen Ümmîlerden maksat 399
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, ehli kitaba bu ayet-i kerimeyi okuması üzerine Yahudi ve Hristiyanların ters cevapları 400
Ayet-i celilenin mensuh olup olmayışı hakkında ulemanın ihtilâfı 400
Allah-u Tealâ'ya teslim olanların en sağlam bir kulpa sarıldıklarını beyan eden bir ayet-i kerime 401
Bir peygamberin en yakınlarının ancak ona uyanlar olduğu, Allah-u Tealâ'ya davet vazifesinin de ancak peygamberlere uyanlar tarafından yapılabileceğini beyan eden ayet-i kerimeler 401
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in vazifesinin ancak duyurmak olup, davetine icabet etmeyenlerden mes'ul olmadığını beyan eden bir ayet-i kerime 402

21. Ayet-i kerime: (. . . اِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ) 402
İslâmdan yüz çevirenlerin bu ayet-i celilede zikredilen üç sıfatı 403
Peygamberleri ve Emr-i bil ma'ruf yapanları öldürenlerin en büyük bir azaba çarptırılacağını beyan eden bir hadis-i şerif 403
En üstün cihadın zalim bir sultan karşısında hakkı söylemek olduğunu bildiren bir hadis-i şerif 404
Emr-i bil Ma'ruf vazifesini devam ettiren kişinin, peygamberlerin makamından sonraki en büyük makama sahip olduğu 404
Emr-i bil Ma'ruf vazifesinin asla kalkmayacağı 404
Bir yahudinin Harun Reşid'e: "Allah'tan kork" demesi üzerine Harun Reşidin tevazu göstermesi 405
Kendisine "Allah'tan kork" denen kişinin, bu sözü kendisine diyene "Sen kendi işine bak " demesinin en büyük günah olduğu 405
Kâfirlerin bütün kötü sözlerini Allah-u Tealâ'nın çok iyi duyduğunu ifade eden bir ayet-i kerime 405
22. Ayet-i kerime: (. . . اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ) 405
Mevlâ Tealâ'nın bu ayet-i celilede kâfirleri üç şekilde tehdit edişi 406
23. Ayet-i kerime: (. . . اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا) 408
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in yahudilerin dershanelerine girerek onları islâma davet etmesi üzerine bu ayet-i kerimenin inişi 408
Hayber ehlinden bir kadınla bir adamın zina etmesi üzerine, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelerek fetva istediklerinde bu ayet-i celilenin inişi 409
Efendimiz*(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile yahudi âlimi İbni Sûriya'nın arasında geçen mücadelede İbni Sûriye'nın mağlûbiyeti 409
Ehl-i kitabın hepsinin bir olmadığını beyan eden ayet-i kerimeler 410
24. Ayet-i kerime: (. . . ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ) 411
Ayet-i celilede geçen sayılı günlerden ve yahudilerin uydurduğu şeylerden maksat 411
Yahudilerin, cehennemde ancak kırk gün kalacaklarına dair ortaya koydukları iftiranın ahirette ne şekilde karşılanacağı 412
25. Ayet-i kerime: (. . . فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ) 412
Kıyamet gününde ilk kaldırılacak kâfir sancağının yahudilerin sancağı olduğu 413
İmanlı bir kimsenin cehennemde ebedi kalmayacağına dair bu ayet-i celileden anlaşılan bir delil 413

Kulların zulme uğramamalarından maksat 413
Cehennem içersinde "**Ya Hannânu ya mennân**" diye zikreden bir kulun cehennemden kurtuluş kıssası 413
Tevhid ehline dünya ve ahirette korku olmadığını beyan eden bir hadis-i şerif 414
Tevhid nimetine şükretmemenin imansız gitmeye alâmet olduğu 414
İmamı Gazalî'nin tövbenin üç türlü mukaddimesi hakkında açıklamaları 415
26. Ayet-i kerime: (... قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ) 415
Ayet-i celilenin Hendek muharebesi hakkında inişi 416
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, Sahabe-i kiram'ın parçalayamadığı bir taşı üç darbe ile parçalaması ve her bir darbede ümmetine verdiği müjdeler 417
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Hendek günü verdiği müjdelere karşı münafıkların kâfirliklerini ortaya koyan hâlleri 418
Ayet-i celilenin ve Hadis-i şeriflerin ifade ettiği şekilde hadiselerin aynen meydana gelmesinin ne büyük bir mucize olduğu 418
Mülk kelimesinin tahlili 419
Mülk'ten maksadın zahirî ve batınî manaları 419
Allah-u Tealâ'nın bütün padişahların padişahı olduğunu ifade eden bir hadis-i kudsî 419
İnsanların başına kendilerine göre idareciler tayin edileceğini ifade eden bir hadis-i şerif 420
Musa *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ın Mevlâ Tealâ'ya, kullarından razı olup olmadığının alâmetini sorması üzerine Mevlâ Tealâ'dan aldığı cevap ..420
Haccac-ı Zalime, Hazreti Ömer gibi adaletli olmayışının sebebini soran bir kişiye verdiği cevap 420
İdarecilerin zulmünün hayvanlara ve ağaçlara kadar tesir ettiği 421
Ömer İbni Abdilaziz halife olduğunda imam- Tavus'un kendisine mektupla yaptığı nasihat 421
Âhir zamanda idarecilerin zulme düşkün olacağını ifade eden bir hadis-i şerif 421
Hayır ve şer Allah-u Tealâ'nın elinde olduğu hâlde, ayet-i celilede "**Hayır senin elindedir**" buyurulmasının hikmeti 421
Bu ayet-i celilenin fazileti hakkındaki hadis-i şerifler ve rivayetler. 421 -424
Bu ayet-i celilenin inişinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Cibril-i Emin in emriyle Mevlâ Tealâ'dan manevi kuvvet isteyişi. . .421-422

İsm-i Azam'ın Ali İmran suresinin bu ayetinde oluşu 422
Bu ayet-i celileyı ve ile peşine bazı duaları okuyanların borçlarından kurtulacakları 422
Beş vakit namazın peşinden bu ayet-i celileyi okuyana, Mevlâ Tealâ'nın günde yetmiş defa tecelli edeceği 423
27. Ayet-i kerime: (. . . تُولِجُ اللَّيْلَ فِى النَّهَارِ) 424
Gecenin gündüze, gündüzün geceye girdirilmesinden maksat 425
Ölüden dirinin, diriden de ölünün çıkarılmasının manası 425
Kâfirlerin manen ölü olduklarını beyan eden bir hadis-i şerif 425
Mevlâ Tealâ'nın, Âdem *(Aleyhisselâm)* ın çamurunu kırk gün yoğurduktan sonra onun nesline yaptığı muameleler 426
Mevlâ Tealâ'nın dilediğini hesapsız olarak rızıklandırmasının manası . 426
28. Ayet-i kerime: (. . . لاَ يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ) 427
Ayet-i celilenin kimler hakkında indiği 428
Hubb-u Fillah ve Buğz-u fillah'ın islâmdaki yeri 428
Dört büyük günahı beyan eden bir hadis-i şerif 428
Kötü insanlarla arkadaşlık etmenin zararlarını beyan eden beyitler 429
Hâtim ve Şakîk hazretleriyle yola çıkan fasık bir ihtiyarın kıssası 429
Kâfirlerle dostluk ve alâkayı kesmenin lüzumu hakkındaki ayet-i celileler 430
Kişinin üç türlü dostu, üç türlü de düşmanı bulunduğu hususunda ulemanın beyanı 431
Müşriklerden yardım alınmayacağına dair bir hadis-i şerif 431
Kâfirlerden harpte yardım istemenin caiz olup olmadığı hakkındaki bazı mühim hükümler 431
Kâfirlerin, müslümanların devletindeki gizli işlerde hizmetçi olarak bile kullanılmamaları 432
Kâfirlere tazim ve hürmet göstermenin yasaklığı 432
Zimmîlere dahi müslümanlar arasında değer verilmemesinin lüzumu . . 433
Bir müminin can, mal ve namus gibi hususlarda kâfirlerden korktuğu takdirde görünüşte onlarla dostluk kurması hakkında bu ayet-i celileden çıkarılan hükümler 433
Takiyye'nin iki kısmı 433
Kâfirlere uyma hususunda nelerin mazeret sayılıp, nelerin sayılmayacağı 433
Ruhsatla amel etmeyip, dinini açıkladığı için öldürülen kişinin şehit olacağı 434

Müseylemetül Kezzap tarafından yakalanan iki sahabî'den birinin azimetle diğerinin ise ruhsatla amel etmesinin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* tarafından kabul edilmesi 434
Düşmanlar tarafından sıkıştırılan kimselerin, hicret etmelerinin vacip olup olmayışı hususunda ulemanın ihtilâfı 434
Müslümanın, malının da kanı gibi haram oluşuna dair bir hadis-i şerif .. 435
Malını muhafaza ederken öldürülenin şehit olduğu hakkında bir hadisi- şerif 435
Yerine göre insanlarla iyi geçinmenin gerekli olduğunu açıklayan hadisi-i şerifler. 436-438
En şerli insanın, kötülüğünden korunmak için kendisine güler yüz gösterilen kişi olduğu 436
Sahabe-i Kiram'ın kalpleriyle lânet ettikleri kişilere de güler yüz gösterdikleri 436
İmandan sonra en akıllıca işin insanlarla hoş geçinmek olduğu 437
İnsanları idare etmenin sadaka olduğu 437
İnsanları idare ederek yaşayanın şehit olarak öleceği 437
İnsanları idare edeyim derken, şeriattan taviz verilemeyeceği 438
"**Allah sizi kendinden sakındırıyor**" kavli şerifinin manası hakkında iki söz 438
"**Dönüş ancak Allahadır**" kavli şerifinin manası 438
29. Ayet-i kerime: (. . . قُلْ اِنْ تُخْفُوا) 438
Ayet-i celilede geçen" **Sudûr**" kelimesinin tahlili 439
Ayet-i celilenin, kâfirlerle gizlice dostluk edenleri tehdit için indirildiği . 439
Ahiret gününde herkesin yaptığının karşılığını bulacağını beyan eden ayet-i celileler 440
30. Ayet-i kerime: (. . . يَوْمَ تَجِدُ) 442
Ayet-i celilenin başındaki "**Yevme**" kelimesinin mütaallâkı hakkında görüşler 442
"**Amelleri bulma**" ifadesinin iki şekilde yorumlanması 443
Herkesin, günahı ile kendi arasında uzak mesafe olmasını temenni etmesinin zikredilmesindeki gaye 443
"**Allah sizi kendinden sakındırıyor**" ifadesinden sonra, "**Allah kullarını son derece esirgeyicidir**" buyurmasındaki hikmet 443
Mevlâ Tealâ'nın kullarını kendisinden sakındırmasındaki şefkati . . . 444
İmamı Kuşeyrî *(Kuddise Sırruhu)* nin, bu ayet-i celile hakkındaki tasavvufî izahları 444

Allah-u Tealâ'nın imhal edip, ihmal etmeyeceğinin beyanı 444
Kıyamet gününün şiddetlerini ve kimsenin amellerine güvenmemesi gerektiğini beyan eden hadis-i şerifler 444
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bile hatalardan uzaklaşmak ve günahlardan temizlenmek için Mevlâ Tealâ'ya ne şekilde yalvardığı .. 445
Amel çokluğu ve günahların azlığına güvenilmemesi 445
Kıyamet gününe yetmiş peygamber ameliyle gelenin dahi daha fazla sevabı temenni edeceği 445
31. Ayet-i kerime: (. . . قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ) 446
Yahudi ve hristiyanların "Biz Allahın oğulları ve dostlarıyız" demeleri üzerine bu ayet-i celile'nin inmesi ve sebebi nüzül hakkındaki diğer görüşler 446
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymadan Mevlâ Tealâ'yı sevmenin muhal olduğu hususunda ulemanın beyanları 447
Allah-u Tealâ'yı sevmenin nelerden ibaret olduğu hakkındaki açıklamalar 447
Allah-u Tealâ'nın zatını sevmenin mümkün olup olmayacağı hususunda ehli sünnet âlimleriyle, âriflerinin ihtilâfları 447
İmamı Gazalî'nin sevgi hakkındaki değişik açıklamaları 447
Sevenin sevdiğine itaat edegeldiği hakkındaki beyitler 448
Mecnun'un aşkla alâkalı beyitleri 449
Allah-u Tealâ'nın kulunu sevmesinden maksadın ne olduğu 449
Mevlâ Tealâ'nın, habibine ittiba eden kullarının günahlarını mağfiret etmesinin tasavvufî manaları 449
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ittiba etme hakkındaki hadis-i şerifler ..... 449 - 451
Sünnet-i seniyyeyi terkedenin, imanının kemal bulamayacağı 450
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e özellikle uyulması gereken hâller . 450
Dinin, Allah-u Tealâ için sevmek ve Allah-u Tealâ için buğzetmek olduğu. 450
Amr İbnil Âs *(Radıyallahu Anh)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e karşı son derece muhabbetini ifade eden sözü 450
Hazreti Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e **"Seni nefsimden başka her şeyden çok seviyorum"** demesi üzerine Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ona verdiği cevap 451
Her işte Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uymanın gerektiğini bildiren bir ayeti kerime 451

Günahların bağışlanmasının takvaya bağlı olduğunu beyan eden bir ayet-i kerime 452

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uyanların diğer güzel hâllerini açıklayan ayet-i kerimeler 452

İman edenlerin her şeyden çok Allah-u Tealâ'yı sevdiklerini bildiren bir ayet-i kerime 453

Allah-u Tealâ yolunda mal vermenin onu sevmekten kaynaklandığını belirten ayet-i kerimeler 453

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ittiba ederek iman edip ameli salih işleyenlerin günahlarının bağışlanacağını beyan eden ayet-i kerimeler. 453

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e karşı gelenlerin başlarına ne büyük belâlar geleceğini ve ne büyük sapıklık içinde olduklarını bildiren ayet-i kerimeler 454

32. Ayet-i kerime: (. . . قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ) 455

Münafıkların reisinin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bir takım iftiralarda bulunması üzerine ayet-i celilenin inişi 455

Hadis-i şeriflerde geçen her emir ve nehyin, Kur'an-ı kerimde geçen hükümler gibi kesinlik ifade ettiği 455

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e isyan edenin Mevlâ Tealâ'ya itaatının kabul edilmeyeceği 456

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e itaatın gerekli olduğunu ve "Biz sadece Kur'anda bulduğumuza uyarız " diyenlerin ne kadar büyük bir yanlışlık içinde olduklarını beyan eden hadis-i şerifler ..... 456 - 458

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e isyan edenin cennete giremeyeceği . 456

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e itaat edenin Allah-u Tealâ'ya itaat etmiş olduğu 456

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* uyurken bir takım melekler gelerek başı ucunda konuştukları sözler ve ona itaat edenle etmeyen hakkında verdikleri misaller 457

Kur'an-ı Kerim'in meâliyle uğraşıp, hadis-i şerifleri inkâr edenlerin, Kur'an-ı Kerimi de inkâr etmiş sayılacakları 458

Ebul Hasen-i Harkanî hazretlerinin "Beyazıd-ı Bestamî'yi gören kurtulur" sözünün açıklaması hakkında bir kıssa 458

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e hakkıyla uyanların ancak dünyadan yüz çevirenler olduğu 459

Allah-u Tealâ ve resulüne itaatı emreden diğer bir ayet-i kerime 459

33. Ayet-i Kerime: (. . . اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى آدَمَ) 460

Ayet-i celilenin iniş sebepleri 460
İstifanın manası 460
Âdem ve Nuh *(Aleyhisselâm)* ile İbrahim ve İmranın ailelerinin ne gibi vasıflarla seçildikleri 461
İmran ismindeki iki ihtimal 461
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bütün peygamberlerden üstün kılınmasının, bu ayet-i celileden ne şekilde anlaşılacağı 462
Mahlûkatın mükellef ve gayrı mükellef olarak ikiye ayrılıp, mükellef-lerin dört kısım olduğu ve bunların dereceleri arasındaki farklar hakkında İmam Fahrurrazi'nin çok önemli açıklamaları 462
Peygamberlerin diğer insanlardan her yönden üstün kılınmalarının, bu ayet-i celileden, ne şekilde anlaşıldığı 462
34. Ayet-i Kerime: (. . . ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ) 463
Zürriyet isminin tahlili 463
Peygamberlerin birbirlerinden olmalarının iki türlü yorumu 463
Ayet-i celilede geçen peygamberlerin kimlerin neslinden geldikleri 464
Bu ayet-i celilenin sonunda, Allah-u Tealâ'nın işitme ve bilme sıfatlarının zikredilmesindeki hikmet 464
"Istıfa" nın muhabbet ve Hullet'ten daha umumi oluşu 464
En hususi mertebenin muhabbet mertebesi olduğu 465
Doğumun maddi ve manevi olmak üzere iki türlü oluşu 465
İki kere doğurulmayanın maneviyatta ilerleyemeyeceğine dair İsa *(Aleyhisselâm)* dan nakledilen sözün açıklaması 465
Manevi doğumun, maddi doğuma tâbi oluşu 465
İnsanın yediği gıdaların zürriyetine çok tesir edeceği 466
35. Ayet-i Kerime: (. . . اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرَانَ) 466
Ayet-i celilede geçen İmran'ın kim olduğu 467
Nezr ve Muharrar kelimelerinin tahlili 467
Çocuğunu mescide adamanın, önceki dinlerdeki meşruiyeti 467
Meryem validemizin annesi olan Hanne validemizin yaşlanıp çocuktan ümit kestiği bir vakitte, yavrusunu yediren bir kuş görerek çocuğa karşı heveslenmesi üzerine Mevlâ Tealâ'nın kendisine Meryem validemizi bahşetmesi 467
Tekabbul kelimesinin manası 468
36. Ayet-i Kerime: (. . . فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ) 468

Hanne validemizin "**Ya Rabbi ben bunu kız olarak doğurdum**" sözünün izahı ve "**Allah, onun ne doğurduğunu çok iyi bilendir.**" kavli şerifinin manası 469

"**Erkek dişi gibi değildir**" cümlesinin Mevlâ Tealâ'nın kelâmı olmasıyla Hanne validemizin sözü olmasına göre açıklanan manaları 469

Meryem isminin manası ve Hanne validemizin çocuğuna bu ismi vermesindeki maksadı 470

Meryem validemiz ile oğlu İsa *(Aleyhisselâm)* ın dışında doğan her çocuğa şeytanın mutlaka dokunduğunu bildiren bir hadis-i şerif 470

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in bu hadis-i şerifin umumi hükmünün dışında kaldığı hususunda imamı Suyutî'nin açıklamaları 470

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in doğumunda iblis kendisine taarruz etmek isteyince Cibril-i Emin'in onu dünyanın öbür ucuna attığı 471

Meleklerin koruması olmasaydı, şeytanların ve cinlerin insanlara ne şekilde musallat olacakları hakkındaki sahih bir haber 471

37. Ayet-i kerime: (فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ . . .) 471

Allah-u Tealâ'nın Meryem validemizi güzel bir kabulle kabul etmesinden ve güzel bir terbiye ile yetiştirmesinden maksat 472

Meryem validemizin bir günde, başkalarının bir senede büyüdüğü kadar büyümesi 472

Beyt-i Mukaddesin hizmetine adanmış dört bin erkeğin içinden Meryem validemizin en meşhur olmasındaki sebep 472

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın Meryem validemize kefil olmasının kıssası . . 473

38. Ayet-i Kerime: (هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ . . .) 475

Mihrap kelimesinin manası ve buradaki mihrap'tan maksat 475

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın, Meryem validemizin hücresine girdiğinde gördüğü keramet 475

Bu ayet-i celileden kerametin hak olduğuna dair çıkarılan delil 476

Fatıma validemize de, Meryem validemiz gibi cennettten rızık geldiğini beyan eden bir hadis-i şerif 476

Büyüklerden birinin, hanımıyla beraber bulunduğu geminin parçalanması üzerine bir kaç gün tahtalar üzerinde denizde kalmaları ve bu hâlde hanımının çocuk doğurması ve başlarına geler acaip hâlleri ifade eden bir kıssa 478

Süfyan-ı Sevrî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin, büyüklerden biriyle çıkmış oldukları hac yolculuğunda bir canavarla karşılaşmaları 478

Evliyaullah indinde harikulâde işlerin muteber olmayıp, asıl kerametin istikametten ibaret olduğunu ifade eden hikmetli sözler 478

Meryem validemizin "**Bu rızık Allah'tandır**" sözü ile ne kastettiği 479
Kulların, son derece ibadet ettikleri hâlde, kendi kusurlarını görerek, yaptıklarının kabulünü Mevlâ Tealâ'dan istemeleri gerektiğine dair ayet-i celileden anlaşılan tenbih 479
Vasıtî hazretlerinin Nisabur'a girdiğinde, Ebu Osman hazretlerinin müridlerine sorduğu bir soruya karşılık aldığı cevaba mukabil buyurduğu çok hikmetli bir söz ve İmamı Kuşeyrî'nin bu söz ile alâkalı bir açıklaması .. 479
39. Ayet-i Kerime: (. . . فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ) 480
Ayet-i celiledeki melâike'den muradın Cebrail *(Aleyhisselâm)* olduğu ... 480
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın mihrapta namaz kılırken Cibril-i Emin ile karşılaşması 481
Camilerde mihrap yapmanın bidat ve kıyamet alâmeti olduğu hakkındaki hadis-i şerifler ve rivayetler 481
Duaların kabulünün namazda olacağına dair bir delil 481
Namazın en üstün bir ibadet olduğuna dair bu ayet-i kerimeden anlaşılan bir işaret 482
Yahya ismi ve Yahya *(Aleyhisselâm)* a bu ismin verilmesi hakkında malûmat482
Yahya *(Aleyhisselâm)* dan başka her kulun Mevlâ Tealâ'nın huzuruna bir günahla çıkacağını beyan eden bir hadis-i şerif 482
Ayet-i celilede geçen "kelime" den maksat ve İsa *(Aleyhisselâm)* a kelime denilmesindeki hikmet 482
Seyyid kelimesinin manası ve büyüklerin bu hususta görüşleri 483
Cimri insanın kavminin efendisi olamayacağını beyan eden bir hadis-i şerif 483
Seyyid kelimesinin diğer bazı büyükler tarafından değişik tarifleri 484
Hasur kelimesinin manası ve Yahya *(Aleyhisselâm)* ın bu vasfının izahı ...484
Yahya *(Aleyhisselâm)* ın çocukluğunda da hiç oyun oynamadığı 484
Nafile ibadetlerle uğraşmanın evlenmekten üstün olduğunu söyleyenlere reddiye 484
Dört kişinin dünya ve ahirette mel'un olduğunu belirten bir hadis-i şerif.484
Nebî ve Salâh kelimeleri hakkında malûmat 485
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın duası kabul edilerek kendisine bir çocuk müjdelendiğini beyan eden ayet-i kerimeler 485
İsa *(Aleyhisselâm)* ın Allahın kelimesi olduğunu bildiren diğer bir ayet-i kerime 485
40. Ayet-i Kerime: (. . . قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُنِى) 486

Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın bir oğlu olacağı müjdesini alması üzerine söylediği sözlerin izahı 486
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ve ailesine çocuk verildiği zamandaki yaşları . . . 487
Âkır kelimesinin tahlili 487
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın çocuk müjdesini aldığında söylediği sözleri bildiren diğer ayet-i kerimeler 487
41. Ayet-i Kerime: (. . . قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّي آيَةً) 488
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın kendisine çocuk verildiğine dair Rabbisinden bir alâmet isteyişi 488
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın insanlarla konuşmaktan menedildiği hâlde zikir ve tesbihden engellenmemesindeki hikmet 489
Remz kelimesinin manası ve buradaki remz den maksat 489
Bu ayet-i celilenin, zikrin ehemmiyetini ne şekilde ortaya koyduğu 489
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın insanlarla konuşamadığı hâlde Mevlâ Tealâ'yı zikretmesi hakkında iki görüş 489
İsa *(Aleyhisselâm)* ile iblis arasında geçen bir hadise 490
İmamı Kuşeyrî'nin dil ve kalple yapılan zikir hakkındaki izahları 490
Allah-u Tealâ'nın kullarına her gün yaptığı nidalar 490
Allah dostlarının en çok lezzet aldıkları üç şey 490
Şeytan insanı çarpacağı gibi, insanın da şeytanı çarpabileceği ve bu insanın kim olduğu 490
Mevlâ Tealâ tarafından kendisine bir canavar musallat edilen bir abidin kıssası 491
Ayet-i celilede geçen tesbihten ne kastedildiği 491
Aşiy ve İbkâr kelimelerinin manaları 491
Bu ayet-i celileye münasip diğer bir ayet-i celile 491
42. Ayet-i Kerime: (. . . وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَٰئِكَةُ يَا مَرْيَمُ) 492
Ayet-i celilede geçen meleklerden sadece Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın kastedildiği Meryem validemizin peygamberlerden olmadığı ve meleklerin kendisine seslenmelerinin manası 492
Meryem validemizin seçildiğinin iki defa beyan edilmesindeki hikmet . . 493
Meryem validemizin ter temiz kılınmasından ne kastedildiği 493
Meryem validemizin bütün kadınlardan üstün olduğuna delâlet eden hadis-i şerifler 493
Fatıma validemizin kadınların en üstünü olduğuna delâlet eden bir hadis-i şerif 494

Hatice Anamızın üstünlüğünü açıklayan hadis-i şerifler 495
Aişe anamızın üstünlüğünü ortaya koyan hadis-i şerifler 496
Aişe anamız ile Fatıma anamızın birbirlerinden üstün oldukları yönler . 496
Peygamberliğin, kadınlar için uygun bir vasıf olmayışının sebepleri . . . 496
Yarı çıplak giyinmiş kadınların cennetin kokusunu dahi duyamayacakları hakkında bir hadis-i şerif 497
Kadınların, en son, sıddıklık mertebesine ulaşabilecekleri 497
Mevlâ Tealâ'yı bilen kadınların manada erkek sayıldıkları hususunda Risale-i Kudsiyye'den beyitler 498
Kadınların da kırklar sınıfına girebilecekleri 498
Büyüklerden biri kadir gecesini ararken, annesinin ondan evvel bulup kendisine bildirmesi 498
Meryem validemizi metheden diğer ayet-i kerimeler 499
43. Ayet-i Kerime: (. . . يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ) 500
"**Ey Meryem!**" nidasının tekrar edilmesindeki hikmet 500
Kunut'un manaları 500
Meryem validemizin ayakları şişinceye kadar namaza devam ettiği . . 500
Büyüklerin hâllerinden ne gibi hisseler almamız gerektiği hakkındaki tenbihler 501
Secde ve rükû' emirlerinden maksat 501
Kulun Rabbisine en ziyade secdede yakın olduğunu bildiren bir hadis-i şerif 501
44. Ayet-i kerime: (. . . ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ) 502
Ayet-i celilenin başında "**Zalike**" lâfzının kullanılmasındaki hikmet 502
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in, geçmiş peygamberlerin haberlerini bildirmesinin mucize oluşunun manası 503
"Vahiy" kelimesinin Kur'an-ı Kerimdeki değişik manaları 503
"Aklâm" kelimesi ve burada geçen kalemlerden maksat 504
Bu ayet-i celilenin kur'a çekmenin meşruiyetine delâlet etmesi 504
Kur'aya razı olan bir cemaatte mutlaka haklının kazanacağı 504
Kendisi hakkında kur'a çekilen ilk kişinin Meryem validemiz olduğu . . 504
45. Ayet-i Kerime: (. . . اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ) 505
Meryem validemizin, dayısının oğlu Yusuf ile aralarında geçen çok hikmetli sual ve cevaplar 506
Mesîh kelimesi hakkında geniş malûmat 507

Meryem validemize oğlu müjdelenirken, o çocuğun "**Meryemin oğlu**" diye vasfedilmesindeki hikmet 507
Vecîh kelimesinin manası 507
İsa *(Aleyhisselâm)* ın göklere kaldırılacağına dair bu ayet-i celileden anlaşılan bir işaret 507
46. Ayet-i Kerime: (. . . وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ) 509
İsa *(Aleyhisselam)* ın anne karnında bile tesbih ettiğine dair İmam-ı Mücahid'in rivayeti 509
Bu ayet-i celilenin, İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olamıyacağını ne şekilde izah ettiği 509
İnsan için salihlerden olmaktan daha büyük bir mertebe olamıyacağı ve kişinin bu mertebeye iman ve amel-i salih ile kavuşacağının delilleri . . . 510
İsa *(Aleyhisselâm)* ın ahır zamanda gökten ineceğine dair bu ayet-i celileden çıkarılan işaret 510
İsa *(Aleyhisselâm)* ın otuz üç yaşında göklere kaldırıldığı ve ahır zamanda dünyaya inerek yirmi dört sene daha yaşayacağı 510
Beşikte ancak üç kişinin konuştuğunu ve özellikle Cüreyc'in ve anasını emerken konuşan bir çocuğun kıssalarını beyan eden bir hadis-i şerif. 510-511
47. Ayet-i Celile: (. . . قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ) 512
Meryem validemize babasız bir çocuk doğuracağı müjdelendiğinde şaşırarak söylediği sözün manası ve Mevlâ Tealâ'nın ona verdiği cevap. 513
Allah-u Tealâ, harften ve sesten münezzeh olduğu için "**Kün**" kelimesini söylemesinden ne kastedildiği 513
İsa *(Aleyhisselâm)* ın anne karnında Tevrat'ı ezberlediği ve dünyaya teşrif ettikten sonraki yüce hâlleri 513
Sıcaktan dolayı çadırına sığındığı ninenin İsa *(Aleyhisselâm)* ı kovması 514
İsa *(Aleyhisselâm)* göklere kaldırıldığında, yanında bir iğne bulunduğundan ikinci kat semadan yukarı çıkamaması 514
Musa *(Aleyhisselâm)* ın, Mevlâ Tealâ dan kendisine bir dostunu göstermesini talebetmesi üzerine Mevlâ Tealâ'dan aldığı cevap 514
Meryem validemizin Cebrail *(Aleyhisselâm)* ile karşılaşmasının kıssası . . . 514
48. Ayet-i Kerime: (. . . وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) 515
İsa*(Aleyhisselâm)* a öğretilen kitap ve hikmetten neler kastedildiği 515
İsa *(Aleyhisselâm)* ın kendi zamanında en güzel yazı yazan bir kişi olduğu . 515
İsa *(Aleyhisselâm)* ın bu güzel hâllerinin doğmadan evvel annesine müjdelenmesindeki hikmet 516

İsa *(Aleyhisselâm)* ın hikmetli sözlerinden bazıları . . . . . 516 - 519

Dünyayı terketmek, meşakkate sabretmek, helâl yemek, mescidi ev edinmek, devamlı ağlamak ve yarının rızkını dert etmemek hakkında hikmetli sözler 517

Dünya sevgisinin bütün hataların başı olduğu, malın büyük belâ oluşu, Allah-u Tealâ'nın kitabını okuyanların büyük fazileti ve hafızlara karşı tazim hakkındaki hikmetli sözler 517

İlmiyle amel etmeyen âlimlerin zemmi, ilmiyle amel edenlerin fazileti, dünya ve ahireti isteyenlerin Mevlâ Tealâ'ya itaat etmeleri gerektiği hakkındaki hikmetli sözler 518

Dünyadaki yorgunluk kadar ahirette istirahat edileceği ve ehli olmayana hikmetin öğretilmemesi, ehlinden de gizlenilmemesi gerektiği ve bütün işlerin üçe ayrıldığı hakkındaki hikmetli sözler 519

49. Ayet-i Kerime: (. . . وَرَسُولاً اِلٰى بَنِى اِسْرَآئِيلَ) 520

İsa *(Aleyhisselâm)* a verilen ayetten, maksadın beş türlü mucize olduğu . . . 521

İsa *(Aleyhisselâm)* ın şekil verdiği kuşun yarasa olduğu ve yarasanın diğer kuşlarda olmayan özellikleri 521

Anadan doğma körle, alaca hastalığına tutulmuş iki kişinin İsa *(Aleyhisselâm)* ın mucizesiyle iyileşmeleri 522

İsa*(Aleyhisselâm)* ın bir günde ellibin hastayı dua ile tedavi ettiği 522

İsa *(Aleyhisselâm)* ın hastalara okuduğu dua 522

İsa *(Aleyhisselâm)* ın üç günlük ölü olan dostu Âzer'i diriltme kıssası 523

Teneşir üzerinde kabre götürülen bir kişiyi diriltme kıssası 523

Uşur tahsil eden bir kişinin kızını diriltmesi 523

Kendisinden binlerce sene evvel ölmüş olan Nuh *(Aleyhisselâm)* ın oğlu Sam'ı diriltme kıssası 523

İsa *(Aleyhisselâm)* ın, Sâm'a ölümün şeklini sorması üzerine Sâm'ın verdiği müthiş cevap 523

İsa *(Aleyhisselâm)* ın diğer dirilttikleri 524

İsa *(Aleyhisselâm)* ın mucizeler gösterirken devamlı **"Allahın izniyle"** sözünü tekrar etmesindeki hikmet 524

İsa *(Aleyhisselâm)* ın ölüleri hangi dua ile dirilttiği 524

Ağlama ve tüylerin diken diken olma hâlinde dualarn kabul edileceği . . 524

Bir eve kitlenen çocuklara beddua etmesi üzerine onların maymun ve domuza dönüşmeleri 524

Cennetten inen sofradaki yemekleri saklayanların maymun ve domuza dönüşmeleri 525

Mucize ile kehanet arasındaki büyük fark 525
İsa *(Aleyhisselâm)* a verilen nimetleri açıklayan diğer bir ayet-i kerime ... 525
Mucizenin tarifi 526
Bazı kimselerin büyük mucize gördükleri hâlde iman etmeyişlerinin sebepleri 257
50. Ayet-i Kerime: (... وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ) 527
Her gelen peygamberin kendinden evvel geçeni tasdik edişi 528
İsa *(Aleyhisselâm)* ın gönderilmesindeki iki gaye 528
İsa *(Aleyhisselâm)* ın **"Ben size haram edilenlerin bazısını helâl etmek için gönderildim"** sözünün iki şekilde tefsiri 528
Hristiyanların cumartesi günü ibadet etme emrini pazara çevirmeleri ve sünnet olmayı değiştirmeleri ve bir rüya ile domuzu kendilerine helâl etmeleri gibi bir takım tahrifleri 528
İsa *(Aleyhisselâm)* ın şeriatının Musa *(Aleyhisselâm)* ın şeriatından daha yumuşak oluşunun beyanı 529
Bazı kitapların diğer bazılarının hükümlerini kaldırmalarının bir birlerini doğrulamalarına zıt düşmeyeceği hakkında mühim bir açıklama .. 529
İsa *(Aleyhisselâm)* ın mucizelerle gönderildiğini tekrar tekrar zikretmesindeki hikmet 529
İsa *(Aleyhisselâm)* ın ümmetine gönderildiğinde söylediği sözleri bildiren diğer bir ayet-i kerime 530
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in de İsa *(Aleyhisselâm)* gibi ümmetine bazı şeyleri helâl ettiğini açıklayan bir ayet-i kerime 530
51. Ayet-i Kerime: (... اِنَّ اللّٰهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ) 531
İsa *(Aleyhisselâm)* ın sözlerini bu ayet-i celileyle bitirmesindeki hikmet ... 531
İmandan sonra en büyük işin istikamet olduğunu bildiren hadis-i şerif .. 531
Cüneyd-i Bağdadî'nin, Allah-u Tealâ'ya kavuşmanın yolunu tarifi 532
Kulun, istikameti, ancak Mevlâ Tealâ'nın her işine razı olmakla kazanabileceğini ifade eden bir açıklama 532
İnsanın menfaat için amel etmemesi gerektiğini bildiren hadis-i şerif .. 532
"Allah'tan hiç bir şey istemiyorum" demenin yanlış olduğu 533
Büyüklere uymanın büyük şerefi 533
Kulun, istikamete, ancak büyüklerin yoluna uymakla ulaşabileceği 533
İsa *(Aleyhisselâm)* ın bu sözünü nakleden diğer bir ayet-i kerime 533
İnsanın kötü alışkanlıklardan ancak ibadete devamla kurtulabileceği .. 533

52. Ayet-i Kerime: (فَلَمَّا اَحَسَّ عِيسىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ . . .) 534
İsa *(Aleyhisselâm)* ın Benî İsraile ilk gönderildiğinde Yahudilerden korkarak gizlenmesi ve duası makbul bir kişi olduğu anlaşılınca, zamanın zorba hükümdarı tarafından yakalanması ve bu hususta ki acaip kıssaları . . . 534
Yahudilerin, İsa *(Aleyhisselâm)* ın kendi dinlerini neshedeceğini bildikleri için, onu öldürmeye kalkışmaları 536
İsa *(Aleyhisselâm)* ın, bir kabrin başında oturmuş ağlayan bir kadının ölmüş kızını diriltmesi üzerine yahudiler tarafından öldürülmeye kalkışılması . 536
Havarî kelimesinin tahlili 536
Hazreti Zübeyr'in Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in havarisi olduğunu bildiren bir hadis-i şerif 537
İsa *(Aleyhisselâm)* ın ashabına havarî denmesinin sebepleri 537
Havarilerin evvelce ne işle meşgul oldukları hakkında dört değişik görüş ve mühim kıssalar 537
Havarilerin "**Biz Allahın yardımcılarıyız**" sözlerinin manası 538
İsa *(Aleyhisselâm)* ın ve ondan evvel geçen bütün peygamberlerin dininin islâm olduğunun Havarilerin sözünden ne şekilde anlaşıldığı 539
İsa *(Aleyhisselâm)* ın onlardan "küfrü hissetmesinin" iki şekilde açıklaması. 539
Havarilere bu sözleri Mevlâ Tealâ'nın ilham ettiğini açıklayan bir ayet- i kerime 539
Mevlâ Tealâ'nın bizlere de kendisine yardım etmemizi emrettiğini bildiren bir ayet-i kerime 539
Bu zamanda Allah-u Tealâ'nın dinine ne şekilde yardım edilebileceği hakkında bazı nasihatlar 540
53. Ayet-i Kerime: (رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ . .) 542
Havarilerin bu ayet-i celilede geçen sözlerinin açıklamaları 542
Ayet-i Celilede geçen şahitlerden kimlerin kastedildiği hakkındaki altı görüş . . . . . 542 - 544
Bu şahitlerin Muhammed *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ve ümmeti olduğu . . 542
Bu şahitlerin geçmiş peygamberler olduğu 543
Bu şahitlerin bütün müminler olduğu 543
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in namazlardan sonra yaptığı çok faziletli bir dua 543
Bu şahitlerden maksadın ilim sahipleri olduğu 544
Bu şahitlerden maksadın keşif ehli olduğu 544
Bu şahitlerden, Mevlâ Tealâ'yı görür gibi ibadet edenlerin, kastedildiği. 544

54. Ayet-i Kerime: (. . . وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللهُ) 544
Mekr kelimesinin tahlili 545
Kâfirlerin İsa *(Aleyhisselâm)* a, Mevlâ Tealâ'nın da o kâfirlere mekrinden maksat 545
İsa *(Aleyhisselâm)* ın göklere kaldırılış kıssası 545
İsa *(Aleyhisselâm)* ın göklere kaldırılışından yedi gün sonra bir dağda ibadet etmekte bulunan annesi Meryem validemizin yanına inişi 546
İsa *(Aleyhisselâm)* ın memleketlere gönderdiği havarilerden her birinin, İsa *(Aleyhisselâm)* ın mucizesi olarak, gönderildiği milletin diliyle konuşması 546
Allah-u Tealâ'nın kâfirlere yaptığı mekr muamelesinin değişik manaları. 546
Her işi hayrolan Mevlâ Tealâ'nın mekrinde de ne büyük hayırlar olduğu. 547
Meryem validemizin İsa *(Aleyhisselâm)* a kaç yaşında hamile kaldığı ve onu nerede doğurduğu ve vefatıyla alâkalı malûmat 547
İsa *(Aleyhisselâm)* ın arkasından ümmetinin üç kısma ayrılışı ve bu fırkaların tarihçeleri 547
Rumlarda Nasraniyetin yayılmaya ne zaman başladığı 548
İsa *(Aleyhisselâm)* dan kırk sene sonra Titos isimli Rum kralının Beyt-i mukaddesi tahribi 548
Mevlâ Tealâ'nın, kuluna mekrinin ve istidracı'nın tasavvufî manaları . 548
İki günü bir olanın aldanmış olduğunu bildiren bir hadis-i şerif 549
Ahmed ibni Hanbel *(Radıyallahu Anh)* ın bazı müridlerine tavsiyeleri 549
Cennete giren bazı kimselerin bile yemek ve içmekle meşgul edilerek, daimi müşahededen mahrum edildikleri 549
Ehlullahın iki cihandan geçtikleri hakıknda Risale-i Kudsiyye'den beyitler.549
Rabiat-ul Adeviyye'nin manevi bir tokat yiyerek hasta oluşu 550
Kâfirlerin peygamberlere karşı yaptıkları hilelerin Mevlâ Tealâ tarafından iptal edildiğini açıklayan ayet-i kerimeler 550

55. Ayet-i Kerime: (. . . اِذْ قَالَ اللهُ يَا عِيسىٰ) 551
Teveffî kelimesinin tahlili 552
İsa *(Aleyhisselâm)* ın henüz ölmediğini ifade eden bir hadis-i şerif 552
Ayet-i celilede geçen İsa *(Aleyhisselâm)* ın vefatının iki şekilde tefsiri 552
İsa *(Aleyhisselâm)* ın kıyamete yakın göklerden ineceği hakkında hadis-i şerifler 553
İsa *(Aleyhisselâm)* ın haçları kırıp hınzırları öldüreceği 553

İsa *(Aleyhisselam)* ın Deccal'ı öldüreceği ve kırk sene dünyada kalıp, evleneceği, hatta çocuğu dahi olacağı sonra vefat edeceği 554

İsa *(Aleyhisselâm)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in hücresine defnedileceği hakkındaki rivayetler 554

İsa *(Aleyhisselâm)* ın bu ümmetten olmak için Mevlâ Tealâ'ya duası 555

Ayet-i celilede geçen "**Seni bana yükselteceğim ve seni kâfirlerden temizleyeceğim.**" ifadelerinin manaları 555

İsa *(Aleyhisselâm)* a uyanlardan kimlerin kastedildiği 556

Ayet-i celilede geçen üstünlükten maksat 556

"Din işi ayrı, Devlet işi ayrıdır." diyenlere büyük bir reddiye 557

Peygamberlere uyanlara dünyanın hakimiyetini vaadeden bir ayet-i kerime 577

Peygamberlere uyanlara Mevlâ Tealâ'nın dünya ve ahirette yardım edeceğini beyan eden ayet-i kerimeler 557

İsa *(Aleyhisselâm)* ın şu anda sağ olduğunu beyan eden ayet-i kerimeler . 558

Allah-u Tealâ'nın kıyamet gününde kulları arasında karar vereceğini açıklayan ayet-i kerimeler 559

56. Ayet-i Kerime: (. . . فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا) 559

İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında ihtilâf eden iki fırkadan birincisinin hâlleri . . . 560

57. Ayet-i Kerime: (. . . وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا) 560

İsa *(Aleyhisselâm)* hakkında ihtilâf eden ikinci fırkanın hâlleri 561

Allah-u Tealâ'nın zalimleri sevmemesinden maksat 561

58. Ayet-i Kerime: (. . . ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ) 561

Peygamberlerin kıssalarının Kur'an-ı Kerimde zikredilmesinin ne sebeble mucize sayıldığı 562

Zikr-i Hakîm'in, Kur'an-ı Kerimden ibaret olduğunu ifade eden bir hadis-i şerif 562

Kur'an-ı Kerimin Hakîm olmasının manası hakkındaki görüşler 562

Zikr-i Hakîm'in levh-i mahfuz'dan ibaret olduğu hakkında bir görüş . . 562

59. Ayet-i Kerime: (. . . اِنَّ مَثَلَ عِيسىٰ عِنْدَ اللّٰهِ) 563

Ayet-i celilenin Necran'dan gelen hristiyan cemaatı hakkında inişi ve bu cemaatın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile mücadeleleri 563

Bu ayet-i celilenin yahudileri ne şekilde reddettiği 564

Rum diyarında esir edilen bir âlimin, Rumlarla arasında geçen hikmetli münazarası 564

İnsanların ilk babasının Âdem *(Aleyhisselam)* oluşunun delilleri 564
Âdem *(Aleyhisselâm)* ın yaratılışının şekli hakkında Kur'an-ı Kerimin muhtelif yerlerinde geçen altı türlü açıklama ve bunların ne şekilde birleştirildiği 564
Ayet-i celilede geçen "Halk" ın takdir etmek ve şekil vermek manalarına geldiği 566
60. Ayet-i Kerime: (. . . اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) 566
Bu ayet-i Kerimenin manası hakkında Ebu Müslim hazretlerinin açıklamaları 567
"Hak senin Rabbindendir." buyurulmasındaki hikmet 567
"Sakın sen şüphe edicilerden olma." kavlinden ne kastedildiği 567
Ayet-i celiledeki hitabın umuma yöneltilmesine göre mana 567
61. Ayet-i Kerime: (. . . فَمَنْ حَآجَّكَ) 568
Necrandan gelen Hristiyan cemaatının, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile lânetleşmeden kaçarak, ağır cizyeler ödemeyi kabul edip zimmet istemeleri 569
Enbiya ve Evliya'nın bedduasını almanın çok tehlikeli olduğu 570
Ebu Hasen-i Hemedanî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin, Cafer-i Halidî hazretlerinin sözünü dinlememesi yüzünden başına gelenler 570
Muhammed ibnil Fazl hazretlerinin Belh ehline bedduası 570
İhtiyarlara hürmet eden delikanlıların mükâfatını beyan eden bir hadis-i şerif 571
İbtihal, lânet, Lian ve mülâane kelimelerinin tahlili 571
Hasan ve Hüseyin efendilerimizin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in oğulları olduğuna dair bu ayet-i kerimeden çıkarılan işaret 571
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Hasan ve Hüseyin *(Radıyallahu Anhüma)* yı bu lânetleşmeye sokmasındaki hikmet 571
Bu ayet-i celilenin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in peygamberliğinin doğruluğuna iki yönden delâleti 571
Yalanın çok büyük günah olduğuna delâlet eden ayet-i kerimeler 572
62. Ayet-i Kerime: (. . . اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ) 574
Kasas kelimesinin manası 574
"Haza" lâfzının işaret ettiği manalar 574
Hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâhlığını iddia etmelerinde dayandıkları iki şüphe 574
Ayet-i celilenin sonunda Azîz ve Hakîm isimlerinin zikredilmesindeki hikmet 275

63. Ayet-i Kerime: (. . . فَاِنْ تَوَلَّوْا) 575
Ayet-i celilede kâfirlere karşı yapılan büyük tehdit 576
64. Ayet-i Kerime: (. . . قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا) 576
Ayet-i celilede geçen ehli kitaptan kimlerin kastedildiği 577
Yahudi ve Hristiyanlara "**Ey ehli kitap!**" diye hitabedilmesindeki iki mühim hikmet 577
Yahudilerin, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e itirazları üzerine bu ayet-i celilenin inişi 578
Seva' kelimesinin farklı manalarına göre ayet-i celilenin incelenmesi . . . 578
Ehli Kitapla aramızda müsavi olduğu belirtilen kelimenin nelerden ibaret olduğu 578
Mevlâ Tealâ'nın izni olmadan insanlara bazı şeyleri helâl bazı şeyleri de haram edenlere itaat edenlerin, onlara tapındıklarını ifade eden bir hadis-i şerif 579
Âlimlerin bir delile dayanmadan ortaya koydukları uydurmalarını kabul etmenin onları Rab edinmek demek olduğu hususunda bir izahat 579
Fıkıh meselelerinin Kur'an ve Sünnete dayandığı ve mezheplerin ihtilâfının nereden kaynaklandığı ve şeriatın delilleri hususunda günümüz gençleri için çok mühim bir mevzu 580
Yahudi ve Hristiyanların "birbirlerini Rab edinmelerinin" diğer manaları. 580
Hristiyanların âyet-i celiledeki üç şartı ne şekilde ihlâl ettikleri 580
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Rum kralına yazmış olduğu mektup. 581
Bu ayet-i kerimelerin düşmanları susturup ikna etme hususundaki tesirleri 581
Allah-u Tealâ'ya kulluk etmenin bütün dinler arasında eşit olduğu 582
Müezzinin sesini duyan her varlığın kıyamet gününde kendisine şahitlik edeceği hakkında bir hadis-i şerif 582
Nuyşirevan'ın meclisinde buluşan üç hikmet sahibi kişilerin, en zor şeyin ne olduğu hakkında hikmetli tartışmaları 583
Ehli Kitaba karşı nasıl davranılması gerektiğini bildiren bir ayet-i kerime 583
65. Ayet-i Kerime: (. . . يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّونَ) 583
Necran cemaatının Medine-i Münevvere yahudileriyle toplaşarak İbrahim *(Aleyhisselâm)* hakkındaki mücadeleleri 584
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın müslüman olduğunu iddia etmenin, gerçek bir idda olduğu 585

Gerçek hidayetin ancak İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dinine uymakla bulunacağını belirten bir ayet-i Kerime 585

66. Ayet-i Kerime: (. . . هَا اَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ) 585

Yahudi ve Hristiyanların bildikleri ve bilmedikleri meselelerden maksat. 586

67. Ayet-i Kerime: (. . . مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا) 587

Hanîf kelimesinin manaları 587

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın müslüman olmasından maksat 587

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın yahudi ve Hristiyan olmadığı açıklanarak ne kastedildiği 587

Ayet-i celilenin sonunda yahudi ve hristiyanlara bir ta'riz 588

68. Ayet-i kerime: (. . . اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ) 588

İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın en yakınlarının kimler olduğu 588

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in İbrahim *(Aleyhisselâm)* a yakın olmasının manası 589

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in en yakınının, babası İbrahim *(Aleyhisselâm)* olduğunu ifade eden bir hadis-i şerif 589

İnsanlar içinde bir peygamberin en yakınlarının, müttakiler olduğunu ifade eden bir hadis-i şerif 590

Müminlerin çocuklarının cennetteki bir dağda İbrahim *(Aleyhisselâm)* ve Sâre *(Radıyallahu Anha)*n ın kefaletinde olduğunu ifade eden hadis-i şerif . 590

Cafer-i Tayyar *(Radıyallahu Anh)* ve beraberindeki bazı eshabın Habeşistan'a hicret kıssaları 590

Mekkeden bazı müşriklerin Habeşistan'a giderek Necaşî'nin huzurunda müslümanlarla karşılaşmaları ve Necaşî'nin Hristiyan âlimlerini toplatarak hep beraber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e inanmaları 591

Cafer-i Tayyar *(Radıyallahu Anh)* hazretlerinin, Necaşi ile aralarında geçen konuşmaları tasdik mahiyetinde Mevlâ Tealâ'nın, o gün Medine-i Münevvere'de bulunan Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e bu ayet-i celileyi indirişi 593

Mevlâ Tealâ'nın, mümin ve müttaki kullarının dostu olduğunu bildiren ayet-i kerimeler 594

Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e uyanların teslim ve davet vasıflarına sahip olduklarını bildiren ayet-i kerimeler 594

69. Ayet-i Kerime: (. . . وَدَّتْ طَآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ) 595

Ayet-i celilenin, bazı yahudilerin, bir takım sahabeleri yahudiliğe davet etmeleri üzerine inişi 595

Ehli Kitabın şüpheye düşürücü lâflarına aldanmama hususundaki tenbih. 595
Yahudi ve Hristiyanların bir çok teşkilât kurup insanları ne şekilde saptırmaya çalıştıkları ve Mevlâ Tealâ'nın buna müsaade etmeyeceği 596
Arkadaşını hataya sürüklemek isteyenin ancak kendisini saptıracağına dair bu ayet-i celileden anlaşılan işaret 596
Bu ümmetin dalâlete düşmesinin asla düşünülemeyeceği 596
Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in vefatı yaklaştığında ashab-ı kiram'ı Aişe validemizin evinde toplayarak onlara yapmış olduğu son vasiyeti... 596
Mevlâ Tealâ'nın muhafaza ettiği kişileri kimsenin saptıramıyacağı 597
Şüphesiz iman hakkında hazreti Ali *(Radıyallahu Anh)* ın hikmetli bir sözü .. 598
Cahiliyyet zamanında en hayırlı olanın islâma girdikten sonra da en hayırlı olacağını belirten bir hadis-i şerif 598
Yükseklik arayanların geceleri uykusuz geçirmeleri gerektiğine dair beyitler 598
Ehl-i kitab'ın müslümanları saptırmak istediklerini beyan eden ayet-i kerimeler 599
70. Ayet-i Kerime: (يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ . . .) 599
Ehl-i kitabın inkâr ettikleri ayet-i kerimelerden maksadın ne olduğu hakkında bir izah 600
İnkâr edilen ayet-i kerimelerin mucizelerden ibaret olmasına göre değişen manası 600
71. Ayet-i Kerime: (يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ . . .) 602
Ehli kitabın hakkı batılla karıştırmalarından ne kastedildiği hakkında dört söz 602
72. Ayet-i Kerime: (وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ . . .) 603
On iki yahudi âliminin, aralarında anlaşarak müslümanları saptırmak için ne gibi hileler düşündükleri 603
73. Ayet-i Kerime: (وَلَا تُؤْمِنُوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ . . .) 604
Ayet-i celilenin manası hakkında âlimlerin sözlerinden, Allâme Şihab'ın özetlediği dört mana 606
Bu ayet-i celilenin, Kur'an-ı Kerimin en zor tefsir edilen ayeti oluşu 607
Ayet-i celilede geçen fazl'dan maksat 607
74. Ayet-i Kerime: (يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ . . .) 608
Ayet-i celilede geçen rahmetten ne kastedildiği hakkında büyüklerin sözleri 608
Kıskançlığın ekseri âlimlerde bulunduğu 608

Haset hakkındaki hadis-i şerifler 608
Altı kişinin hiç hesapsız cehenneme gireceği 608
Üç şeyin bütün günahların başı olduğu 609
Kıskançlığı terketmenin uzun ömre sebep olacağı 609
Beşinci kat semada bulunan bir meleğin kıskançların amellerini oradan ileri geçirmediği 609
Kıskançlığın alâmetleri 609
Kıskanç kişinin Mevlâ Tealâ ile ne şekilde çekiştiği 609
75. Ayet-i Kerime: (وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ . . .) 610
Kıntar ve Dinar kelimelerinin tahlili 611
Ayet-i Celilenin Abdullah ibni Selâm ile Fenhas isimli bir yahudi âlimi hakkında iniş kıssası 611
Ehl-i kitap içinde emanete riayet edenlerin ekseri hristiyanlardan, hiyanet edenlerin ise ekseri yahudilerden olduğu 611
Yahudilerin, içlerinden islâma girenlere yaptıkları eziyet 612
Emanetin mümine de kâfire de ödenmesi gerektiğini beyan eden bir hadis-i şerif 612
Harbe giden bazı sahabelerin yolda buldukları tavuk ve koyun gibi şeyleri almakta bir sakınca görmemeleri üzerine İbni Abbas *(Radıyallahu Anh)* ın verdiği cevap 612
Ümmî kelimesinin tahlili 612
76. Ayet-i Kerime: (بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ . . .) 613
Ayet-i celilede geçen "belâ" kelimesinin bundan evvelki sözü ne şekilde reddettiği 613
Ayet-i celilede geçen Ahit ve İttika'dan maksat 613
Ayet-i celileden, sözde durmanın ehemmiyetine dair çıkarılan işaret ... 613
Bütün ibadetlerin iki şeyde toplandığı 614
Kendisinde dört huy bulunanın halis münafık olacağını ifade eden bir hadis-i şerif 614
Tarikat dersi alanların Allah-u Tealâ'ya verdikleri sözde durmaları gerektiği 614
Dünyanın lezzetlerine bakmayacağına dair Allaha söz veren bir delikanlının bu sözü en ufak bir şekilde bozması yüzünden başına gelenler 614
77. Ayet-i celile: (اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ...) 615
Ayet-i celilenin yalan yere yemin eden bir kişi hakkında indiği 616

Ayet-i celilenin diğer sebeb-i nüzül'leri 616
Allah-u Tealâ'nın yalan yere yemin edenlerle konuşmaması ve onları temizlememesinden maksat 617
Yalan yere yemin etmenin ne büyük bir günah olduğunu açıklayan hadis-i şerifler 617
Yemin-i Gamûs'un en büyük günah olduğu 618
Yalan yere yemin edenin cehennemde yerinin hazır olduğu 618
Yalan yere yapılan yeminin memleketleri kurutacağı ve kazancın bereketini gidereceği 619
Yemin etmenin davalıya ait olduğu 619
Kıyamet gününde Allah-u Tealâ'nın üç kişiyle konuşmayacağı 620
Ayakları yedi kat yerin dibinde, boynu ise Arş'ın altında olan bir horozun tesbihi 620
78. Ayet-i Kerime: (. . . وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ) 622
Leyy kelimesinin tahlili 623
Yahudi âlimlerinin Tevrat'ı nasıl değiştirdikleri 623
Şeyhlerinin keyfine uyarak şeriatı değiştirenlerin kötü hâlleri 623
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Miraç gecesi makaslarla göğüslerini parçalayan kadınlarla karşılaşması 623
Çalgı çalarak para kazananın Kur'an-ı Kerimi dünyaya alet edenlerden daha ehven oldukları 624
Şu andaki Tevrat ve İncil'in hükümlerine itimat kalmadığı 624
Hazreti Kur'anın kıyamete kadar itimadını yitirmeyeceği 624
79. Ayet-i Kerime: (. . . مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ) 625
Ayet-i celilenin, bir yahudi âliminin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e itirazı üzerine inişi 626
Allah-u Tealâ'dan başkasına secde edilemiyeceğini ifade eden bir hadis-i şerif 626
Rabbanî kelimesinin tahlili ve büyükler tarafından açıklanan manaları . 626
Hazreti Ali efendimizin, günahkâr âlimle, sofi cahilden şikayetleri 627
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in faydasız ilimden Mevlâ Tealâ'ya sığındığını belirten bir hadis-i şerif 627
Ayet-i celilede öğretmenin, öğrenmeden evvel zikredilmesinin hikmeti. 628
Beşer kelimesinin manası ve tahlili 628
80. Ayet-i Kerime: (. . . وَلَا يَاْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ) 628

Kâfir olmak için sadece Allah'ın varlığını inkâr etmek gerekmeyip, ona ortak koşmanın da yeterli olduğu 629

81. Ayet-i Kerime: (. . . وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ) 629

Peygamberlerin misakından maksat 630

Mevlâ Tealâ'nın, her peygamberden kendisinden sonra gelecek peygambere inanması hususunda söz aldığı 630

Peygamberlerin amel meselelerindeki ihtilâflarının temel inançlardaki ittifaklarına zıt düşmeyeceği 631

Isr kelimesinin tahlili 631

Bütün peygamberlerin Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e kavuştukları takdirde O'na uymaları gerektiğini bildiren hadis-i şerifler 632

Ehl-i kitaba dini bir mesele sormanın yasaklığı 633

Allah-u Tealâ'nın bütün peygamberlerden söz aldığını açıklayan diğer ayet-i kerimeler 633

İsa *(Aleyhisselâm)* ın Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in geleceğini müjdelediği bir ayet-i kerime 633

82. Ayet-i Kerime: (. . . فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ) 634

Ayet-i celilede geçen fasıklardan kimlerin kastedildiği 634

83. Ayet-i Kerime: (. . . أَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ) 635

Ayet-i celilenin, İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın dini üzere olduklarını iddia ederek aralarında ihtilâfa düşen kimseler hakkında indiği 635

Tav' ve Kerh kelimelerinin izahı 635

İsteyerek ve zorla inananlardan kimlerin kastedildiği 636

İslâmdaki kölelik müessesesine itiraz edenlere verilen cevaplar 636

Azabı gören kişinin imanının kabul edilmeyeceği 636

Kâfirlerin de istemeyerek Mevlâ Tealâ'nın emirlerine boyun eğdikleri . 637

Bu ayet-i celilenin huysuz köle ve çocuklara okunduğunda tesir edeceği .638

Ayet-i celilenin sonundaki tehdit 638

Allah-u Tealâ'nın, müminlerden aldığı sözler 638

Mevlâ Tealâ'nın, kuluna görünen ve görünmeyen nimetlerini ne şekilde tamamladığı hususunda şeyh Şazelî *(Kuddise Sırruhu)* nun sözleri . . 638

Kulun, Mevlâ Tealâ'nın kendisini kabul edip etmediğini bilemeyeceği hususunda Şeyh Sâfî *(Kuddise Sırruhu)* nin sözü 638

Şu anda veli olan bir kişinin ilerde değişmesinin mümkün olacağı hususunda İmamı Kuşeyrî *(Kuddise Sırruhu)* nun beyanı 639

Gökte ve yerde bulunan herkesin Mevlâ Tealâ'nın huzuruna kul olarak çıkacağını belirten bir ayet-i kerime 639

84. Ayet-i Kerime: (قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا ...) 641

Ayeti celiledeki "**Söyle**" emrinin müfred, "**İnandık**" lâfzının cemi getirilmesindeki hikmetler 642

Kur'an-ı Kerime inanmanın diğer kitaplara inanmaktan önce zikredilmesinin sebebi 642

Esbat kelimesi hakkında malûmat 642

85. Ayet-i kerime: (وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيناً ...) 643

Ayet-i celilenin, mürted olarak Medine-i Münevvere'den kaçıp, Mekke-i Mükerreme'ye varan on iki kişi hakkında inişi 644

İmanla islâmın şeriata göre bir oluşlarının delili 644

Hac vazifesinin farzedilişiyle "**Biz de Müslümanız**" diyen yahudilerin yalancılıklarının ortaya çıkışı 644

Bütün amellerin kıyamet gününde Mevlâ Tealâ'ya arzedileceğini bildiren bir hadis-i şerif 644

Allah-u Tealâ'nın kulları için seçtiği tek dinin islâm olduğunu açıklayan ayet-i celileler 645

86. Ayet-i Kerime: (كَيْفَ يَهْدِ اللّٰهُ قَوْماً ...) 645

Ayet-i celilenin kimler hakkında indiğine dair malûmat 646

Ayet-i celilede geçen hidayetin ehl-i sünnet ulemasına göre tefsiri 646

Üç şeyden sonra kâfir olmanın ne büyük suç olduğu 647

Âlimin günah işlemesinin cahilin günah işlemesinden daha çirkin olduğu. 647

Ayet-i celilede geçen zalimlerden maksat 647

Allah-u Tealâ'nın zalim kavmi hidayet etmemesinin manası 648

87. Ayet-i Kerime: (اُولٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ ...) 648

İçlerinde kâfirler de bulunan bütün insanların, kâfirlere ne şekilde lânet edecekleri hakkındaki dört görüş 648

88. Ayet-i Kerime: (خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ ...) 649

Kafirlerin lânet içinde ebedî kalmalarının iki manası 650

8 9. Ayet-i kerime: (اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ...) 650

Ayet-i celilede geçen Islâh'ın manası ve tövbeden sonra şart koşulmasının hikmeti 651

Haris ibni Süveyd'in mürted olduktan sonra tövbe etmesi üzerine bu ayet-i celilenin inişi 651

Kötülüğü yapmak şöyle dursun düşünmekten bile sakınmak gerektiği . . 651
İşlerine gelene inanıp, nefislerinin istemediği şeyleri terkedenlerin kötü hâllerini ortaya koyan bir hadis-i şerif 651
Dünyada garip veya yolcu gibi olmayı emreden bir hadis-i şerif 652
Tövbe edenlerin tövbesinin kabul edileceğini açıklayan ayet-i celileler . . 653
90. Ayet-i Kerime: (. . . اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ) 653
Ayet-i celilenin kimler hakkında indiği onların kâfirlikte nasıl ilerledikleri. 654
İmanından sonra mürted olup küfürde ileri gidenlerin tövbelerinin kabul edilmeyişinin manası hakkında müfessirlerin ihtilâfı 654
Küfürle iman arasında kararsız yaşayıp, sonunda küfre karar verenleri Allah-u Tealâ'nın bağışlamayacağını beyan eden bir ayet-i kerime 655
91. Ayet-i Kerime: (. . . اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ) 656
Ayet-i celilenin kimler hakkında indiği 656
Kâfirin kıyamet gününde cehennemden kurtulmak için her şeyini feda edeceğini beyan eden bir hadis-i şerif 657
Kâfirlerin üç kısma ayrıldıkları 657
Uzun kuruntularla nefsin hevasına uymanın ümmetin başına gelecek en korkunç bir tehlike olduğunu açıklayan bir hadis-i şerif 658
Nefse muhalefet hakkında büyüklerin sözleri ve güzel hâlleri 658
Nefsin tarif ve tahlili 659
Nefsin cehennem tabakaları sayısınca sahip olduğu yedi kötü huy 659
Kâfir olarak ölenlerin dünya dolusu altını fidye olarak verseler de kabul olunmayacağını bildiren ayet-i Kerimeler 660

ALFABETİK FİHRİST

(A)

Abbas *(Radıyallahu Anh)* ın hurma selemi 210
Abdest bozarken gizlenmek 282
Abdullah İbni Selâm *(Radıyallahu Anh)* ın emaneti tastamam ödemesi . . . 611
Abdullah İbni Selâm *(Radıyallahu Anh)* ın rü'yası 60
Abdurrahman İbni Avf *(Radıyallahu Anh)* ın Ashabı Suffeye yardımı 189
Abdurrahman İbni Avf *(Radıyallahu Anh)* ın malının yarısını sadaka olarak vermesi 95
Adak 146-147
Âdem *(Aleyhisselâm)* ın bütün insanların babası olarak seçilmesi 461
Âdem *(Aleyhisselâm)* ın tasaddukunun senede yazılması 246
Âdem *(Aleyhisselâm)* ın yaratılışı 426
Afv'ın manası 284
Ağaç dikme 124
Ahid, emanetlere riayettir 613
Ahirette dünyadaki dostların birbirlerini tanımama sebepleri 29
Ahiretin nimetlerinin çok hayırlı olduğu 376
Ahmed İbni Hanbel *(Rahimehullah)* ın müridlerine tavsiyeleri 549
Aişe *(Radıyallahu Anha)* validemizin efdaliyeti 496
Alâuddin-i Halvetî *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin bir kıssası 37
Allah dostlarının örnek hâlleri 155
Allah-u Tealâ'nın hakları 231
Allah-u Tealâ'nın kendi varlığına şahitliği 389
Allah-u Tealâ'nın kulunu sevmesi 449
Allah-u Tealâ'nın kötü amelleri kullarına süslemesi 370
Allah-u Tealâ'nın rızasının üstünlüğü 377
Allah-u Tealâ'nın şefkati 444
Allah-u Tealâ'nın uyumaktan münezzeh oluşu 40
Allah-u Tealâ'nın varlığı hakkında hikmetli sözler 388
Allah-u Tealâ'yı sevmek 447
Allah yolunda vermek 133

Âli İmran suresinin isimleri ve fazileti 301-304
Aliyyül Havvâs *(Kuddise Sırruhu)* nun Fatiha suresinden 240990 ilim çıkarttığı 343
Aliyyül Murteza *(Radıyallahu Anh)* ın dört dirhemini infak edişi 189
Amelin ilim için gerekli olduğu 224
Âmîn lafzının Bakara suresinin sonunda söylenmesi 292
Amr ibnil Âs *(Radıyallahu Anh)* ın Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e olan sevgisi 450
Arkadaş seçme 429
Ashab-ı Suffe 170-178
Aşiy kelimesinin manası 491
At beslemek 187-188
Atış müsabakası 163
Ayet el Kürsî'nin bazı özellikleri 36
Ayet el Kürsî'nin faziletleri ve değişik özellikleri 44-54
Azab'ın kısımları 291
Azîz kelimesinin manası 317, 326

(B)

Başa kakma hakkında İbni Zeyd'in mühim bir sözü 99
Bedir muharebesi hakkında İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* nın beyanı .. 366
Belh şehri ehline yapılan beddua 570
Benî İsrail'in bazı şerî hükümlerinin ağırlığı 282
Besmele-i Şerifteki Lafza-i Celâl hakkında açıklama 304
Beşer kelimesinin manası 628
Beyazıd-i Bestamî *(Kuddise Sırruhu)* ya maneviyatın açılması 41
Beyazıd-i Bestamî *(Kuddise Sırruhu)* nun manevi tasarrufu 458
Bilâl-i Habeşî'*(Radıyallahu Anh)* nin uykuyu terk ile alâkalı beyitleri 42
Borcu geciktirme 227-231
Borç alıp verme muamelesi 197
Borç duası 422
Borçlunun zorlanmasındaki ölçü 223

Borcunu vermeyenin zalim sayılacağı. 218
Borç vermenin fazileti. 224-227
Borç yazışması. 242-243
Buğzu fillah. 428

(C, Ç)

Caferi Tayyar *(Radıyallahu Anh)* ın bazı sahabelerle Habeşistana hicreti . . .590
Caferi Tayyar *(Radıyallahu Anh)* ın Necaşî'nin huzurunda Kuran okuması.593
Caferi Halidî *(Kuddise Sırruhu)* Hazretlerinin bir kerameti. 570
Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın özendiği ameller. 32
Cennetten inen sofra. 525
Cihad ve ilim tahsili için kendilerini vakfedenleri beslemenin vücubu. . . . 186
Cimrilikten daha büyük hastalık olur mu?. 483
Cin çarpmasından meleklerin insanları koruması. 471
Cüneyd-i Bağdadî *(Kuddise Sırruhu)* nun Allah'a kavuşma yolunu izahı. 532,
Cüneyd-i Bağdadî *(Kuddise Sırruhu)* nun inziva tavsiyesi. 354
Cüreyc *(Radıyallahu Anh)* a bir kadının iftirası. 510
Çocuğun ana rahmindeki hâlleri 323-325

(D)

De'b kelimesinin manası. 361
Deccal'ın helâkinin İsa *(Aleyhisselam)* ın zamanında olacağı. 554
Delilere, hastalara ve kötürümlere okunan dua. 522
Derecelerle yükseltilen peygamberler. 20
Dilenme ve zorla istemenin kötülüğü. 179-186
Dilenciye iyi davranma. 101
Dinar kelimesinin manası. 611
Din olarak, Allah indinde makbul din ancak İslâm'dır. 393
Dua'da en büyük isteğin İ'lâ'-i Kelimetullah olduğu. 292
Dua'nın başında (رَبَّنَا) sözünün tekrarı. 288
Duanın kabul edileceği hâller. 524

Dünya malını meşru surette harcamanın faydası. 122
Dünya nimetlerinden nefse hoş gelenlerin başlıcaları. 370-374
Dünya sevgisinin kalpten kaybolması. 133
Dünyaya hakim olan dört kişi. 71

(E)

Ebu Bekr-i Sıddık *(Radıyallahu Anh)* ın vefatı üzere Ömer *(Radıyallahu Anh)* ın okuduğu hutbe. 189
Ebu Bekr-i Sıddık *(Radıyallahu Anh)* ın Ashabı Suffeye verdiği ziyafet. 171
Ebudderda *(Radıyallahu Anh)* ın hasta bir komşusunu ziyareti. 62
Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın, kalbinin çevrileceğinden korkması. 354
Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in evinde bir bardak sütle Ashabı Suffe'yi doyurması. 173
Ebu Hureyre *(Radıyallahu Anh)* ın, rivayet ederken üç defa bayıldığı riya hakkındaki hadis-i şerif. 106-109
Ebu Medyen *(Kuddise Sırruhu)* nun hakiki şeyh hakkındaki sözleri. 275
Ebu Osman el Mağribî *(Kuddise Sırruhu)* nun müridlerine, Vasitî *(Kuddise Sırruhu)* nun tavsiyesi. 479
Ebu Zer *(Radıyallahu Anh)* a Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in ahiret hazırlığı için tavsiyeleri. 115-116
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in diğer peygamberlerden üstünlükleri. 7-17, 463
Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in vefatı. 233-235
Ehli kitabın tevhid hakkındaki ihtilâfları. 394
Ehl-i Sünnet imamları arasında, peygamberlerin duyduğu ilâhî kelâmın ne şekilde duyulduğu hakkında ihtilâf. 20
Ehl-i Sünnet'in müteşabih hadisler hakkındaki iki görüşü. 354
Ehli Sünnet ulemasının fasıklar hakkındaki görüşleri. 356
Emanet mü'mine de kâfir'e de ödenecektir. 612
Emri bil Ma'ruf yapanları öldürenler en büyük azaba çarptırılacaktır. . . 403
Esbat kelimesinin izahı. 64
Esîm kelimesinin manası. 207
Esma *(Radıyallahu Anha)* nın İslâm'a girmemiş annesine sadakası. 167

Evlât sevgisinin fitne olduğu 373
Ezan'ı ve ölüleri defnetmeyi terkedenlerle harbedilmesi 218

(F)

Fahşa kelimesinin izahı 130
Faiz ayetini kabul etmeyenlere harb ilan edilmesi 210-211
Faize ihtiyaç vardır diyenlere reddiye 205-206
Faizle sadaka arasındaki fark 193
Faizin çirkinliğini beyan eden hadis-i şerifler 213-216
Faizi yiyene, yedirene, katibine ve şahitlerine lanet olunmuştur 193
Faiz yiyen kimsenin iyi amelleri kabul edilmez 204
Faiz yiyenlerin mahşerde saralı gibi kalkışları 198
Fazl-u Kerem'den maksad 131-132
Fatımatüz Zehra *(Radıyallahu Anha)* validemizin üstünlüğü 494
Faydasız ilimden Allah'a sığınmak 627
Felsefenin tehlikesi 143
Fenhâs İbn-i Âzûrânın, emanet verilen bir dinara tenezzül etmesi 611
Fıkıh ilminin fazileti 140-142
Furkan kelimesinin manası 316

(G)

Ganî kelimesinin manası 129
Gayy kelimesinin manası 60
Gıbta edilecek iki kişi 97
Gösterişin kabirde yılan şekline gireceği 106
Gösteriş yapmanın misali 105, 110
Günaha rıza 263
Güneşin batıdan doğması 75
Güneş tutulma namazı 303
Güzel bir sözle bile cehennem ateşinden korunmak 164
Güzel hasletler 140

(H)

Habeşistana hicret 590
Habîs kelimesinin izahı 126
Haccac-ı Zalim'e "Niçin Hz. Ömer gibi adaletli değilsin?" diye sorulması. 420
Hakîm İbni Hizam *(Radıyallahu Anh)* ın Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* den başka kimseden bir şey almamaya karar vermesi 180
Hakîm isminin ilmin kemaline işareti 326
Hamîd kelimesinin izahı 129
Hanîf kelimesinin manası 587
Hanne *(Radıyallahu Anha)* nın çocuk isteği 467
Hanne *(Radıyallahu Anha)* nın erkek çocuk beklerken kız doğurması ve ona Meryem ismini vermesi 469
Hasan, Hüseyin *(Radıyallahu Anhuma)* nın Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in oğulları sayıldığı 571
Haset hakkındaki hadis-i şerifler 608
Hasûr kelimesinin manası 483
Haricîler hakkında Ebu Umame *(Radıyallahu Anh)* ın sözleri 336
Haram mal ile ibadet kabul olunmaz 125
Hâris İbni Süveyd *(Radıyallahu Anh)* ıntekrar islâma girmesi 651
Harun Reşit'e bir yahudinin "Allahtan kork." demesi 405
Hata'nın manası 285
Hata'nın iki şekilde manalandırılması 290
Hata ve nisyanın mesuliyetinin bu ümmetten kaldırılması 288
Hatice *(Radıyallahu Anha)* validemizin üstünlüğü 495
Hâtim ve Şakîk Hazretlerinin fasık bir ihtiyarla yolculukları 429
Havarî kelimesinin izahı 536-539
Hayy ismi şerifinin mana ve özellikleri 38, 312
Hendek muharebesi 416-418
Hicret hakkında ulemanın görüşleri 434
Hidayet, Allah'tan olup ancak bunu kendisine yönelenlere vermesi 648
Hidayet Allah'tan olduğu için kâfirlerden yardımın kesilmesi 168
Hidayetin bir manasınında marifetullah olduğu 646

Hidayetin bütün semavî kitapların vasfı oluşu 316
Hikmetin ancak toprak gibi tevazulu bir kalpte biteceği 354
Hikmet'in dört manaya gelişi 135-137
Hristiyan cemaatının mağlubiyet karşısında müteşabihlere sarılmaları . . 330
Hristiyan heyetinin itirafları 369
Hristiyan heyetinin Necrandan gelerek Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile munazaraları ve la'netleşmeden kaçmaları 306-309
Hristiyanların İsa *(Aleyhisselâm)* ın ilâh olduğu hususundaki iddialarında delil olarak iki şüpheye sarılmaları 318
Hristiyanların Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* ile mücadeleleri 563
Hristiyanların tahrifatı 528
Hristiyanların teslis akidelerine reddiye 326
Hubbu fillah'ın imanın temellerinden olduğu 428
Hullet kelimesinin manası 28
Hurmanın özellikleri 120

(İ)

İbadete devamın edepli kulun alâmet olduğu 533
İbkâr 491
İblis'in bir ihtiyar suretinde Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e gelmesi . 116
İblis'in, kalbine zikir yerleşmiş olan Allah dostu tarafından çarpılması . . 490
İbni Abbas *(Radıyallahu Anhuma)* nın Kuran-ı Kerimin ayetlerinde çelişki olmadığını delillerle beyan edişi 338
İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* ya Peygamberimizin duası 342
İbni Sûriya'nın mağlubiyeti 409
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın bir melekle olan kıssası 102
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın fazileti 88, 461
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın hanîf bir müslüman oluşu 584-589
İbrahim *(Aleyhisselâm)* ın Nemrud'la arasında geçen mücadeleler 71-73
İbrahim Edhem hazretlerini meşgul eden dört şey 325
İbret kelimesinin manası 367
İbtihal kelimesinin manası 571

İffet kelimesinin manası 178
İlim sahiplerinin şahitliği 389
İlm-i İlâhînin sonsuzluğu 42
İlm-i Kelâm ehlinin şanının yüceliği 344
İlim öğrenip öğretmenin fazileti 102, 140-142, 186
İlim sahipleri nin şehadeti 544
İmam-ı Rabbanî *(Kuddise Sırruhu)* nun, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e ittiba'ın derecelerini izahı 343
İmamı Süddî 'nin başa kakma, eziyet ve riya hususunda görüşleri 119
İman esaslarından dördü 272-273
İmanın mağfirete sebebiyeti 381
İman'ın tadına ermenin üç şeyi yapmakla mümkün olacağı 126
İman ile İslâm'ın manalarının şeriata göre bir olduğu 644
İmran ismindeki iki ihtimal 461
İncil ve Tavratın tahrif edildikleri 624
İncil ve Tevrat kelimelerinin izahı 315
İnfak hakkındaki görüşler 27
İnfak'ın faziletini beyan eden hadis-i şerifler 91
İnfak sayılan harcamalarda niyetin esas olduğu 97
İnsanlarla iyi geçinme 436-438
İnzal ve tenzil kelimelerinin manası 313
İsa *(Aleyhisselâm)* a kelime denmesinin izahı 482
İsa *(Aleyhisselâm)* dan sonra hristiyanların şeriatı değiştirdikleri 528-531
İsa *(Aleyhisselâm)* ın çocuk arkadaşlarının, velileri tarafından gizlenmesi . . 524
İsa *(Aleyhisselâm)* ın güzel yazı yazdığı 515
İsa *(Aleyhisselâm)* ın hikmetli sözlerinden bazıları 516-519
İsa *(Aleyhisselâm)* ın göğe kaldırılması 545-546
İsa *(Aleyhisselâm)* ın kendisini öldürmek isteyenlerden gizlenmesi 534-536
İsa *(Aleyhisselâm)* ın, Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in Hücre-i Saadetlerine defnedileceği 552-555
İsa *(Aleyhisselâm)* ın vasıfları 507
İsa *(Aleyhisselâm)* ı şeytanın zikri kalbî'den men etmeye çalışması 490

İsa *(Aleyhisselâm)* ve annesine şeytanın dokunamadığı 199
İslâmda zorlama olmayışı . . . . . 58 - 59
İslâm'ın, Benî İsrail"in şeriatındaki bir çok zorlukları kaldırdığı 283
İslâmın kolaylığını beyan eden ayeti kerimeler 281
İslâm'ın mubah dairelerini çok geniş tuttuğu 286
İslâmî hasletler 318
İsm-i Azam Âli İmran suresinin 26. ayetinde olduğu 422
İsm-i Azam'ın Âli İmran ve Bakara surelerinde bulunduğu 301
İsm-i Azam'ın (اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ) olduğu hakkındaki rivayet 303
İstidrac kelimesinin anlamı 549
İstıfa kelimesinin manası 464
Isr kelimesinin manası 631
İstiğfar'ın herkese hatta peygamberlere de gerekli olduğu 277
İstiğfarın seherlerde yapılmasının efdaliyeti 384-386
İtaat'ın gerekli olduğunu beyan eden hadis-i şerifler 456
İstikamet'in birinci şartının ilim ile amel olduğu 532
İstiva kelimesinin manası 460
İttiba 449-451
İttika kelimesinin manası 613
İyiliğin üç şeyle tamamlanacağı 165

(K)

Kadınlardan bazısının manada erkek sayıldığı 497
Kadınların, erkeklere fitne oluşu 372-373
Kadınların peygamber olamayışı 496
Kâfirlerle dostluk 430-432
Kâfirliğin kısımları 657
Kalem kelimesinin manası 504
Kalp bütün azanın reisi olduğun için diğer uzuvların ona bağlı oluşu . . . 259
Kalplerin Allah-u Tealâ'nın elinde olduğunu bildiren hadis-i şerifler 351-353
Kanaatkâr kimsenin muhakkak felaha kavuşmuş olacağı. 183
Kanatîr kelimesinin tahlili 373

Kasas'ın mahiyeti 574
Kavl-i Maruf hakkında İmam-ı Dahhaktan bir rivayet 100
Kaza ve kader hakkında İmamı Rabbanî hazretlerinin beyitleri 91
Kayıp duası 357
Kayyûm İsm-i şerifinin mana ve özellikleri 38, 312
Keffâr kelimesinin manası 207
Kelime-i Tevhid 389
Kerhen ve tav'an kelimelerinin manaları 636
Kıntar kelimesinin manası 611
Kıskançlığın insan tabiatına yerleştirilmiş bir huy olduğu 608-609
Kıyamet günündeki hâller 267-268
Kıyamet gününün zorlukları 444-445
Köleliğin müslüman olmaya vesile oluşunun büyük bir nimet olduğu 636
Kredinin riba-i nesiy'e olduğu 194
Kul hakları 252
Kunut'un manaları 500
Kur'a çekmenin meşru olduğu 504
Kur'an-ı Azimüşşan'ın en ümit verici ayet-i kerimesi 87
Kur'an ehlinin dünyaya karşı alçalmaması gerektiği 145
Kur'an-ı Kerimin dört şekilde tefsiri 347
Kur'an-ı kerimin faziletleri 137-139, 140
Kuran-ı Kerimin, meâliyle meşgul olup hadis-i şerifleri inkar edenler 458
Kur'an-ı Kerimin tertibi hakkındaki bazı hikmetler 35
Kur'an-ı Kerim'in vasıfları 313, 345, 621
Kuşluk namazı 165
Kürsî kelimesinin manası 43

(L)

Lâfza-i Celâl'in bazı özellikleri 36
Lânetleşmenin mahiyeti 571
Lokman-ı Hakîm'in oğluna vasiyeti 140

(M)

Mağfiret'in mahiyeti 101, 131, 132
Manevî doğumun, ekseri maddi doğuma tabi oluşu 465
Mecnun-u Âmirî'nin beyitleri 449
Mekr'in izahı 545-549
Meleklerin şahitliği 389
Menn kelimesinin açıklanması ..... 98 - 99
Mertebelerin en hususisinin muhabbet mertebesi olduğu 465
Meryem kelimesinin manası 470
Meryem validemize yaz günlerinde kış, kış günlerinde yaz meyvelerinin gelmesi 475
Meryem validemizin "bu rızık mevlâdandır." buyurması 479
Meryem validemizin Cebrail *(Aleyhisselâm)* tarafından müjdelenmesi. 492-493
Meryem validemizin, dayısının oğlu Yusuf'u ikna edici sözleri 506-507
Meryem validemizin, oğlan doğuracağını duyunca şaşırması 513-514
Meryem validemizin özellikleri 472-473
Meryem validemizin üstünlüğünü bildiren hadis-i şerifler 500
Mesîh'in izahı 507
Mevlâ kelimesi 67
Mezheplerin ihtilâfı 580
Mihrab kelimesinin manası 481
Miraç gecesi görülenler 623
Misak'ın mahiyeti 630
Mucize'nin mahiyeti 525-526
Muharrar kelimesinin manası 467
Muhkem ve müteşabih hakkında açıklama 330-332, 344-348,
Muharref Tevrat ve İncil 143
Musa ile Âdem *(Aleyhimesselâm)* arasında geçen mücadele 74
Musa *(Aleyhisselâm)* ın uyuyup elindeki bardakları düşürmesi 39
Musa *(Aleyhisselâm)* ın "Ya Rabbi dostlarından birini bana göster." demesi 514
Musa ve İsa *(Aleyhimesselâm)* ın üstünlükleri 22
Murakabe hakkında İmam-ı Kuşeyrî'nin bir işareti 269

Mutezileye reddiye 75
Mülkün manaları 419
Münafığın alâmetleri 614
Münafıkların reisi Abdullah İbn-i Übeyy'in arkadaşlarını Resulullah'a itaattan men etmesi 455
Münazaranın mubah oluşu 73, 75
Müseylemetül Kezzâb 434
Müttekilerin kimler olduğu 376
Müttekiler için zikredilen beş sıfat 382-384

(N)

Namaz'ın yer yüzünden büyük ibadet olması 481
Nebî kelimesinin manası 484
Namazlardan sonra okunacak dua 290
Necaşî'nin Caferi Tayyar *(Radıyallahu Anhüma)* ile görüşmesi 593
Necran hakkında malumat 311
Nefisin kötü istekleri 658-659
Nefsin ıslâhı 275
Nemrut hakkında malumat 71
Nevm kelimesinin manası 39
Nezr'in manası ve izahı 146
Nimetullahi Nahcuvanî *(Kuddise Sırruhu)* nun tasavvufî nasihatları 297
Niyetlerin çeşitleri 262
Nûh *(Aleyhisselâm)* ın Âdem *(Aleyhisselâm)* dan sonra bütün insanların babası olma şerefiyle seçilmesi 461

(O)

Osman İbn-i Affan*(Radıyallahu Anh)* ile Hz. Abbas*(Radıyallahu Anh)* ın müşterek hurma selemi yapmaları 210
Osman İbni Affan *(Radıyallahu Anh)* ın Tebük muharebesi için yaptığı infak .. 95

(Ö)

Öldükten sonra dirilmenin bazı delilleri 81- 85
Ömer İbn-i Hattab'ın halife seçilince okuduğu hutbe 189
Ömer İbnil Hattab ile İbn-i Abbas *(Radıyallahu Anhüma)* arasındaki konuşma.119
Ömer İbn-i Hattab *(Radıyallahu Anh)* ın, Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* e: "**Sen bana nefsimden daha sevgilisin.**" demesi 451
Ömer İbn-i Hattab *(Radıyallahu Anh)* ın müteşabih ayetleri karıştıran bir adama verdiği ceza 348

(P)

Pazartesi gününün özellikleri 233
Peygamberler arasındaki derece farklılıkları 6
Peygamberlerin üstünlükleri 462
Pişmanlığın tövbe oluşu 296

(R)

Rabbanî kelimesinin açıklaması 626
Rab edinenlerin hristiyan ve yahudilerden olduğu 579, 580
Râbiatül Adeviyye *(Kuddise Sırruha)* nın hastalığının sebebi 550
Rahim kelimesinin manası 321-322
Râsih âlimler ..... 341-342 , 343
Râsih âlimlerin duaları 351, 355
Rahmet lafzının delâlet ettiği manalar 351, 608
Rehin alıp vermenin caiz olduğu 258
Rehin kelimesinin manası 260
Remz 'in manası 489
Resulullah *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* in namazı bitirdiğinde okuduğu dua .543
Rıza-i İlâhîyi kastederek infak etmenin misali 115
Rızık genişliğ için gizli ve açık, bol sadaka vermenin icap ettiği 160
Riba-ı fazl'ın yasak olduğunu bildiren hadis-i şerifler 194-195
Riya'nın bütün amelleri yakacağı 117
Riyakârın amelinin kabul edilmiyeceği 154

Riyanın iki türlü ilacı 120
Rûhanî cennet'in, makamların en üstünü olduğu 377
Ruhul Kudüs'ün Cebrail *(Aleyhisselâm)* olduğu 22
Rumlarda nasraniyetin yayılması 548
Rüşt'ün manası 60

(S)

Sabrın dereceleri 383
Sadakaların, Allah-u Tealâ tarafından büyütülmesi 204-205
Sadakalarını gizlemede selefi salihîn'in nasıl hareket ettikleri 110
Sadakanın dilencinin eline girmeden söylediği beş kelime 114
Sadakanın gizlenmesinin faziletini beyan eden hadis-i şerifler 156-165
Sadakanın sevabını gideren kötü huylar 105
Sadakanın faziletini beyan eden hadis-i şerifler 91
Sadakayı gizlemenin açık olarak vermekten daha üstün oluşu 154
Sadaka'nın sadece malla olacağı 101
Sadaka verenin ziraatçıya benzetilmesi 90
Sadaka verirken yapılan Men ve Eza'nın günahı kebairden oluşu 98-99
Sadaka vermekde insanların üç tabaka oldukları 103
Safvan kelimesinin açıklaması 110
Sald kelimesinin açıklaması 110
Salâh kelimesinin manası 484
Salâhtan üstün bir mertebe olmadığı 510
Sâm İbni Nûh'un, İsa *(Aleyhisselâm)* tarafından diriltilmesi 523
Secde ve rukû' emirlerinden maksat 501
Sefîh kelimesinin manası 245
Seher vaktinin faziletleri 384-386
Seva' kelimesinin manası 578
Sevap ve azab'ın iki kısım oluşu 291
Seyyid Kelimesinin manası hakkındaki görüşler 482-483
Sıddıklar'ın derecesine ulaştıran ameller 103
Sıkıntıyı gideren dua 295

Sirri Sakatî *(Kuddise Sırruhu)* nun, sofiyi tarif edişi 128
Sine kelimesinin manası 39
Sözde durma (ahid) den maksat 613
Sünnet-i seniyyeye ittiba hakkındaki hadis-i şerifler 449-450

(Ş)

Şahitler'in kimler olduğu hakkındaki görüşler 542-544
Şahitliği gizleyenin kalbinin günahkâr oluşu 259-260
Şahitliğin en büyüğünün Allah-u Tealâ'nın yaptığı şahadet olduğu 388
Şahitliğin mahiyeti 245
Şahitliğin on şartı 247-249
Şefaat'ın varlığını açıklayan ayet ve hadisler mü'minler hakkındadır 28
Şehvet isminin, nefsin istediği şeylere verilmesindeki hikmetler 371
Şehvetlerin başında kadının zikredilmesi 372
Şeyh Sâfî *(Kuddise Sırruhu)* ye "Allah dostunun ulaşamayacağı bir mertebe kalır mı?" sorulduğunda verdiği cevap 638
Şeyh Şazelî *(Kuddise Sırruhu)* nun vaaz edecek kişilere nasihatı 638
Şeyh Vefa *(Kuddise Sırruhu)* hazretlerinin bir kıssası 38
Şeytan çarpması 198
Şeytan'ın her doğan çocuğa taarruz ettiği 471
Şeytan'ın insanı evvela fakirlikle korkuttuğu 131
Şeytan'ın itirafları 32
Şeytan'ın, kötü amelleri insanlara süslemesi 371

(T)

Tâğut hakkında malumat 61-62
Takiyenin iki kısım olduğu 433
Takvaya ulaşamayanın, dinde ince anlayış sahibi olamayacağı 252
Tapınmanın mananlarının lüzumu 579
Tarikat dersi alanların, ahitlerini yerine getirmelerinin lüzumu 614
Tasadduk hakkındaki iki söz 224
Tasvîr'in manası 321

Tayyip kelimesinin manası 124
Tehabbut hakkında açıklama 198
Tembelliğin kullar arasında çok kınanan bir hâl olduğu 374
Temiz kazancın, kişinin kendi kazancı olduğunu açıklayan hadis-i şerifler. 122
Tenzîl ile inzal arasındaki fark 313
Tesbît'in manası 115
Teveffî kelimesinin manaları 552
Tevhid ehlinin fazileti 414
Tevhid'e şahitliğin en büyük şahitlik olduğu 389
Tevrat'ın, Benî İsrailden yetmiş kişiye emanet edilmesi 395
Ticaretin en güzel kazanç yolu olduğu 121
Titos'un Beyt-i Mukaddesi tahribi 548
Tövbenin mukaddimeleri 415

(U)

Ubeydetibni Cerrah *(Radıyallahu Anh)* ın Necrana hakem olarak ta'yini ... 310
Unutmamanın çaresi 251
Unutmanın mesuliyet getirmeyeceği 285
Unutma sebebiyle Benî İsrail'in mesul tutulduğu 288-289
Urvet-ül Vüska'nın manası 60
Uşür'ün mahiyeti 124
Uzeyr *(Aleyhisselâm)* ın ölümünden sonra diriliş kıssası 77-78

(Ü)

Ümidini kesmeyen bir kulun cehennemden çıkarılışı 413
Ümit kesmeme hususunda bir kıssa 114
Ümmet-i Muhammedin fazileti 140
Ümmî kelimesinin manası 612

(V)

Vâbil'in manası 110
Vahiy kelimesinin manası 503

Vâsi' sıfatı 133
Vecîh kelimesinin manası 507
Veda hutbesi 211-212
Vehhâb sıfatının izahı 351
Vekûd kelimesinin manası 360
Veli'nin ne zaman tayin edileceği 245
Veli kelimesinin izahı 67
Vesveselerin imana zarar vermeyeceği 87
Vesveseler olmasaydı insan oğlunun, neler göreceği 132

(Y)

Yahudi âliminin müslüman oluşu 388
Yahudilerin iftiraları 411-412
Yahudilerin mağlubiyeti 364
Yahya *(Aleyhisselâm)* a bu isim verilmesi hakkındaki birkaç görüş 482
Yalan söylemenin çok büyük günah olduğunu açıklayan ayet-i kerimeler. 572
Yalan yere yemin etmek 616-620
Yunan filozofları 144
Yûşa' *(Aleyhisselâm)* ın halife tayin edilişi 395

(Z)

Zehraveyn hakkında üç görüş 301
Zekâtın âşikâr verilmesinin daha uygun olduğu 154
Zekât'ın nelerden verileceği 124
Zekâtı terkedenlerin ne büyük zalim oldukları 31
Zekâtı vermeyenlerle Ebu Bekri Sıddık *(Radıyallahu Anh)*ın harbetmesi 218
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* a Cebrail *(Aleyhisselâm)* ın gelişi 480
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın duasının kabulü 485
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın Meryem validemize kefîl olması 473
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın Mevlâ'ya "Benim nereden çocuğum olacak." demesi 486-488
Zekeriyya *(Aleyhisselâm)* ın remz ile konuşması 489

Zikir hakkında İmam-ı fahrur Razî'nin iki görüşü 489
Zikr-i Hakîm hakkındaki bir kaç görüş 562
Zimmîlere bazı hükümlerin tatbik edileceği 212
Zimmîlere karşı müslümanlar tarafından tazim ve hürmet yapılmaması..433
Ziraatçılığın en üstün sanat oluşu 94
Zulmün çirkinliğini beyan eden hadis-i şerifler 150-152
Zübeyr *(Radıyallahu Anh)* ın Efendimiz'in Havarîsi olduğu 537
Zülkarneyn'in, infak etmediği bir günü mülkünden saymadığı 128
Zürriyet hakkında açıklama 463